Anul VIII

nr. 386

7-13 iulie 2000

16 pagini 3500 lei

INTERNET:
http://www.algoritma.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Europa europenilor

© a.l.ş.

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

Uniunea Europeană este fondată pe principiul egalității drepturilor și obligațiilor membrilor ei.

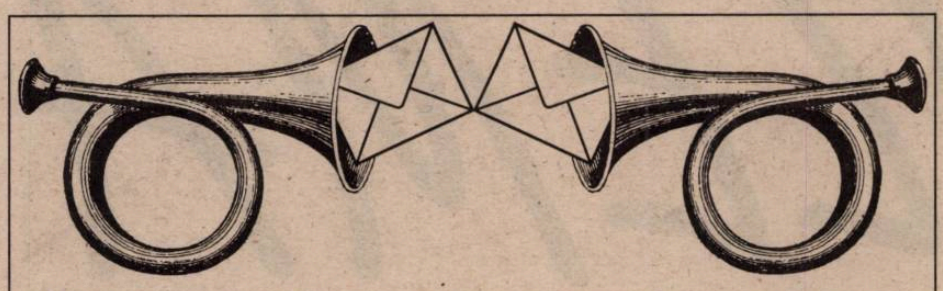

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Polemice

Despre caii care galopează

Sînt un cititor destul de constant al domnului Adar Darian, căruia de multe ori i-am apreciat talentul portretistic, inventivitatea de a scoate în evidenţă ceea ce poate părea banal şi poveştile pe care le împărtăşeşte. De multe ori, am observat că cei cu un acut simţ critic al diferenţelor nu concretizează judecăţile lor. Astfel, se pierde cîte ceva la fiecare astfel de persoană. Domnul Adar Darian face parte din categoria celor care îşi exprimă viziunile.

Articolul domniei sale din numărul 384 intitulat „Caii galopează, galopează“ are o logică bine construită: începutului îi corespunde ireproşabilul final revoltat. Mi-aş permite să amendez cîteva din afirmaţiile domniei sale din interiorul articolului, pe care le consider inexacte.

Tradiţia democratică s-a încercat a fi construită în România încă de la începuturile fiinţării statului modern român şi, în mare măsură, s-a reuşit, Regatul Român fiind o democraţie *destul* de funcţională pînă în 1930 (anul revenirii lui Carol al II-lea) sau 1938 (anul instaurării regimului autoritar carlist – în 1937 au avut loc alegeri pierdute de guvernul care le organiza, semn al democraţiei...). V-aş ruga să nu absolutizaţi marile democraţii vestice care au avut (chiar şi ele) numeroase sincope (Germania, Spania, Italia, Franţa lui Petain etc.). Dar, în fond, depinde ce se înţelege prin democraţie? Principala caracteristică a regimurilor democratice (nu neapărat parlamentare) o constituie alternanţa non-violentă la putere. Aceasta s-a întîmplat cu regularitate între 1866-1938, spre deosebire de alte state din regiune care au cunoscut violenţe interne cu tentă de război civil (Iugoslavia, Grecia, după pierderea războiului cu Turcia kemalistă, Bulgaria în 1923, Ungaria sfaturilor din 1919 etc.). Fără a ne văicări sau a da vina pe alţii, zona geopolitică în care este situată România este una instabilă, iar influenţele acestui fapt nu puteau să nu afecteze şi România. Dar chiar şi aşa, în acea Românie exista o democraţie regală şi nu parlamentară, cum o declarau constituţiile. Regele era cel care decidea alternanţa la guvernare şi era garantul democraţiei. Atîta timp cît regele a fost puternic (după cum a fost Carol I), sistemul a funcţionat bine. Pe atunci niciunde în Europa nu se purta votul universal (atît pentru bărbaţi cît şi pentru femei). Venirea lui Ferdinand I a mai schimbat sistemul, îmbunătăţind decizia politică prin participarea unui spectru mai larg la luarea deciziilor în stat. Evident, democraţia românească nu era perfectă pentru că ţara nu era dezvoltată la nivelul ţărilor cu mari tradiţii democratice. Ea avea farmecul ei unic, dar cred că este mult forţat a se afirma că sistemul românesc „nu putea să aibă nici o contingenţă cu democraţia“. Tradiţia democratică se formează prin practică şi nu-i poţi reproşa poporului român că nu este englez sau francez.

În continuare, problematica discursului domnului Darian se rezumă la o simplă revenire la vechea dispută intelectuală a teoriei formelor fără fond. Este bine sau nu să se construiască o formă (cadrul) fără a avea neapărat fondul ideal? Sau este preferabil să cultivi fondul precum se cultivă cartofii sau roşiile şi abia după aceea să faci forma (adică grădina)? Dar, după părerea mea, înainte de a avea legume (fondul) trebuie să ai grădina (cadrul, forma) bine delimitată. În practică, nu poate exista o autoritate statală fără formă, numai cu fond (popor). Părerile sînt împărţite şi mă întreb ce ar fi trebuit să facă Cuza sau Carol I dacă ar fi avut astfel de dubii etice? Probabil că ar fi domnit dictatorial după cum o făceau marii voievozi din secolul al XV-lea. Timpurile cereau însă altceva.

Guvernele de tehnocraţi ori sfîrşesc prin a deveni autoritare deoarece nu au susţinere politică, ori dispar. Un regim tehnocrat nu putea apărea în 1989 pentru că nimeni nu l-ar fi susţinut. Toată lumea dorea să facă politică şi partide. Retrospectiv se pot emite enunţuri de valoare despre ceea ce ar fi fost potrivit României în acele momente. Nu cred că e bine să facem istorie contrafactuală. În 1989, nimeni nu credea că partidele vor eşua. Şi chiar dacă au eşuat trei-patru, putem învesti cu încrederea noastră altele, oferta e nelimitată, pînă cînd se va găsi soluţia. Ceea ce ar fi ajutat la o mai grabnică despărţire de comunism şi subdezvoltare ar fi fost existenţa unei contra-elite non-comuniste. Un guvern de tehnocraţi are nevoie de susţinere politică în Parlament, altfel poate exista numai în afara lui şi a ordinii actuale. În loc să perfecţionăm ceea ce am început cu atîtea eforturi şi sînge în 1991 prin Constituţia actuală, dorim să demolăm şi să reconstruim. O atitudine tipic românească, ce se caracterizează prin inconsecvenţă. Eu sînt sigur că un astfel de guvern de tehnocraţi nu ar putea supravieţui decît fiind autoritar, forţînd lucrurile. Vă imaginaţi cum ar putea reacţiona un astfel de guvern, nevoit să închidă „elefanţii economici“ fără sprijin politic, în faţa cîtorva mii de nemulţumiţi în drum spre Capitală. Un guvern de tehnocraţi impune o întreagă administraţie de tehnocraţi, adică mii şi mii de oameni. De unde i-am fi scos pe aceştia în 1989 sau chiar acum? Şi tehnocraţii aceştia credeţi că sînt toţi la nivelul lui Isărescu sau Stolojan? Ca şi oamenii politici, ei sînt coruptibili şi supuşi greşelii şi tentaţiei.

Domnul A. Darian nu cunoaşte ce înseamnă anarhia. „Stare de haos.“ Din 1992, nu cred că se poate vorbi despre haos sau lipsa autorităţii de stat. „O societate ordonată fără guvern coercitiv: aceasta poate fi considerată ca o definiţie funcţională a anarhismului“ (George Crowder – „Anarhismul“). Nu cred că e bine să tragem concluzii pripite sau să judecăm cu pasiune după ce am vizionat vreo prestaţie jalnică.

Ultima afirmaţie inexactă a domnului Darian este cea referitoare la procesul de decolonizare şi consecinţele lui. Statele foste colonii au întîmpinat numeroase dificultăţi datorită structurării lor deseori haotice de către metropole. Eşecul economic al acestor state a fost şi este însoţit, evident, şi de unul politic. Democraţia rămîne, *în continuare*, o excepţie în Africa, dictaturile sub diverse forme supravieţuind cu succes prăbuşirii URSS (patroana mişcărilor comuniste din Lumea a III-a), în Libia, Congo, Sudan, Somalia etc. Multe ţări au început cu regimuri neparlamentare şi continuă astfel. Nu au ajuns la acel nivel ideal descris de dvs. În aceste ţări nivelul loviturilor de stat este ridicat. O informaţie banală: PIB-ul a 45 de ţări africane este echivalent cu cel al Olandei. Situaţia din Asia trebuie nuanţată şi mai mult. Cîteva ţări au luat-o pe drumul democraţiei, precum Coreea de Sud, Taiwan, Filipine sau Indonezia, dar cele mai multe şi-au păstrat regimurile dictatoriale sau autoritare, de la Siria, Iordania, Iran, Irak, Pakistan, Afganistan, la China, Coreea de Nord, Vietnam, Birmania etc.

Vă aplaud demersul final, pe care îl consider însă într-o oarecare măsură naiv, avînd în vedere circumstanţele actuale. M-aş bucura ca tropăitul cailor să nu prevestească o imensă herghelie („Niciodată nu poţi admira bine ceva atunci cînd eşti în turmă“ – I.L. Caragiale) în marş glorios şi revoluţionar. Parcă am făcut mult prea multe revoluţii... Să nu ne extenuăm în „marşuri lungi“ (după modelul lui Mao).

Codruţ CONSTANTINESCU
(încă) student la Facultatea de Istorie din Bucureşti

Nr. 383: *„Cum vorbim despre patriotism“*

Pentru un naţionalism pragmatic?

Să presupunem despre un om că simte o solidaritate cu totul specială faţă de conaţionalii săi. Cum se va numi el pe sine? Naţionalist? La auzul acestui cuvînt, nu putem să nu ne închipuim bănci tricolore, pe Vadim propovăduind revoluţia din camion sau, de ce nu, pe Hitler propovăduind şi gestionînd Holocaustul. Naţionalist luminat? Deşi fără ambiguităţi, termenul sună fals, are o aură aproape palpabilă de corectitudine politică, şi asta într-o ţară care a suportat dublul limbaj timp de decenii. E ca şi cum ai spune: „Da, ştiu ce gîndiţi, da' eu nu sînt aşa de rău, uite, am avut şi o prietenă unguroaică“. Ar mai fi patriotismul. „Patria“ nu presupune neapărat negarea „celorlalţi“, ba chiar i-ar putea include. E un termen „normal“ şi de o onorabilitate perfectă, sau cel puţin a fost pînă cînd comuniştii i-au intuit potenţialul. Şi nu se poate spune că nu l-au folosit. Azi patriotismul înseamnă (şi) 23 August ca insurecţie armată, discursuri lungi şi goale etc. Şi atunci? „Eu îmi iubesc ţara“? „Îmi plac românii.“ „La mine place la români“ – cum ar spune turcul/arabul/africanul? Parcă ţi-e şi lehamite.

Situaţia de mai sus nu e doar o anecdotă. Nu-ţi poţi defini onorabil naţionalismul (folosesc termenul în sensul cel mai larg al cuvîntului) pentru că nu *este* onorabil să fii naţionalist. Miliţienii noştri civici te pun la colţ, ai lor (străinilor) aşijderea, iar guvernanţii, cei degrabă căutători de fonduri nevinovate, nu se grăbesc să-ţi sară în ajutor. În cel mai bun caz, naţionalismul e ceva inevitabil, ca mersul la baie, dar despre care nu face să vorbeşti. Psihanalizînd oarecum forţat, putem spune că naţionalismul se află undeva în sine, iar din supraeu îl pîndeşte antinaţionalismul (de preferinţă proeuropean). Organismul social astfel definit nu poate fi decît frustrat. Iar frustrarea, mai devreme sau mai tîrziu, izbucneşte. Cu cît mai tîrziu, cu atît mai puternic.

În fapt, lucrurile nu stau chiar aşa. E drept că „naţionalism“ e un cuvînt tabu oriunde nu există reviste de ţinută care să poată fi măcar suspectate de asemenea înclinaţii. Dar restul publicaţiilor geme de „dragoste de ţară“, „milă faţă de popor“ şi alte asemenea sentimente esenţialiste şi în fond demagogice. În mod paradoxal, tocmai imposibilitatea de a se impune a „agenţilor frustrării“ este cea care ne-ar putea feri de explozii violente de intoleranţă. Nefiind refulat complet, naţionalismul nu mai are nevoie de o descătuşare finală, ci se mulţumeşte cu izbucniri dese dar limitate si controlabile (dacă e cine să le controleze). În timp, o dată cu obişnuinţa, ar trebui să apară autoacceptarea care să ducă, la rîndul ei, la o oarecare scădere a nemulţumirii originare. Într-un tîrziu ar fi posibilă apariţia, chiar şi în cazul indivizilor mai complecşi, a unui tip de naţionalist pragmatic care să nu vrea anihilarea străinului (fie şi pentru că nu o poate îndeplini), dar care să-şi declare liniştit identitatea fără să se teamă că nu se încadrează în mersul istoriei. El ar putea fi proeuropean în probleme economice, dar probabil că va încerca să dilueze presiunile ideologice ale Vestului cu mult, mult specific local. Iar militanţii care nu l-au putut educa nu vor putea decît să îl accepte.

În mod normal, gîndul la o asemenea perspectivă ar trebui să mă bucure, cum mă bucur de fiecare dată cînd viaţa batjocoreşte teoriile seducătoare, subtile şi complexe. Dar nu pot să nu mă întreb dacă între naţionaliştii pragmatici mă voi simţi într-adevăr mai bine decît între militanţii devotaţi cauzei.

Andrei TIUT
Col. Costescu 7, Bucureşti

„E incendiu pe Eminescu!“

Stimată redacţie,

Dacă nu vă e cu supărare, cîteva impresii la nr. 383, „Cum vorbim despre patriotism“.

Într-un mic orăşel de provincie, în care totul decurge relativ monoton, în această seară cu adevărat INCENDIARĂ, în care febra fotbalului a cuprins oameni, case, blocuri, străzi, cui să-i mai pese de un „mic şi amărît“ de foc care, în cîteva zeci de minute, a distrus o locuinţă.

Pînă acolo însă, echipa României a învins echipa Angliei! Uraa! Se scandează pe străzi, toţi fug spre centrul oraşului, sînt agitate tricoloruri, claxoanele maşinilor sînt apăsate la maxim...

Da, e o victorie extraordinară, patriotismul este exaltat, „Cinste lor, cinste lor, cinste tricolorilor!“, apoi, un glas firav anunţă „Haideţi cît mai repede! E incendiu pe Eminescu!“, se aud sirenele pompierilor, o maşină-cisternă trece în viteză, cîţiva se iau după ea „Repede, incendiu!“, peste tot planează însă „România!“.

Pe cer, vălătuci groşi de fum roşiatic arată că focul ia amploare, cîte o flacără se înalţă iute muşcînd din aer, ca apoi să se coboare şi să se mulţumească cu ceea ce-i oferă pămîntul. Grupuri mai mici, grupuri mai mari se îndreaptă în fugă spre locul incendiului, unele voci masculine scandează în continuare, în timp ce vocile feminine, mai realiste, întreabă, răspund, comentează: „Cum o fi izbucnit?“, „Din curte mai întîi, am auzit“, „O fi uitat ceva aprins...“.

În aer, peste oraş, un singur strigăt: „România!“.

Fiecare sărbătoreşte victoria în felul său, fiecare încearcă pentru cîteva minute acel sentiment inefabil al *puterii*, despre care I.P. Culianu afirma: „(...) prin identificarea cu întîmplarea exterioară omul părăseşte mental frînele sociale şi psihologice, transformîndu-se dintr-un spectator neputincios în actor «puternic» al evenimentului.

(...) această energie se descătuşează în împrejurări date, care au ceva în comun: o slăbire a frînelor impuse individului de normele convieţuirii sociale, adică dobîndirea unei anume «libertăţi» de moment faţă de aceste norme rigide“.

Focul este stins, privitorii se întorc – oare îmbogăţiţi cu ceva în sens existenţial? – şi, peste tot ... „România!“. O victorie pe cinste: OMUL, stăpînind, nimicind ceva ce tindea să scape de sub control, apoi, NAŢIUNEA, însuşi POPORUL ROMÂN unit într-o singură suflare: „România!“.

Un cămin a dispărut. A mai rămas, pe lîngă cenuşă, un om pe drumuri. Dar, totuşi, să *fim* şi să *rămînem* patrioţi! Au învins „băieţii“, nu-i aşa?

O mică coloană de maşini, printre care şi o cisternă a pompierilor, străbate oraşul, acompaniind prin claxoane vocile române.

O seară cu adevărat incendiară...

Meda NEAGU
Roşiorii de Vede

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **A scrie, a citi**
- **Nord/Sud**

Democraţie şi democratism

După *Tratatul de la Varşovia*, dar pe ruinele lui şi fiind posibilă doar în condiţiile dispariţiei acestuia, *Declaraţia de la Varşovia*: ce minunat aranjament pentru tehnicienii politicii-spectacol şi pentru amatorii de simbolisme grandilocvente! O *Declaraţie* solemnă, despre universalitatea democraţiei, adoptată de 106 state chiar în oraşul al cărui nume fusese inclus în denumirea oficială a pactului militar comunist dirijat de sovietici, pact militar de groaza căruia vreme de aproape cinci decenii Occidentul democratic trăise în stare de alertă continuă: un moment sărbătoresc şi deopotrivă triumfal, desigur.

Dar sărbătoarea a fost stricată şi spectacolul tulburat, chiar dacă *Declaraţia* a fost adoptată. Fiindcă la Varşovia au fost reprezentate 107 state, iar unul dintre ele a refuzat să semneze.

Să semneze şi să se asocieze.

Ţara care a riscat astfel să apară drept ostilă democraţiei ori măcar neconvinsă de universalismul democraţiei fiind însă Franţa, reacţiile au fost mai degrabă de perplexitate reţinută, iar explicaţiile au mers, nu e totuşi o cale greu accesibilă, în direcţia micii vulgarităţi de serviciu, asezonată, e o reţetă bună, cu un strop de ironie. S-a spus astfel, de exemplu, cum că refuzul Franţei ar proveni din „tradiţionala" concurenţă cu Statele Unite şi ar trăda, într-un mod ridicol şi infantil, nemulţumirea Franţei de a nu fi fost invitată să facă parte din grupul ţărilor organizatoare. Grup în a cărui componenţă nu s-a aflat de altfel, dar probabil din pură întîmplare, nici un stat din Uniunea Europeană (în afară de Polonia, ţara gazdă, din acest grup au mai făcut parte Statele Unite, Republica Cehă, Coreea de Sud, India, Chile şi Mali). Vexat, un diplomat polonez ar fi declarat, desigur „sub acoperirea anonimatului", că este *naivitatea unei ţări care se crede în continuare o mare putere*. Sigur că ar merita discutat dacă o conferinţă despre universalismul democraţiei chiar este locul cel mai nimerit pentru a se evoca *raporturile de forţă* dintre *marile puteri* şi cele *mici* ori *mijlocii*, ori dacă vreunele dintre ţările semnatare ale *Declaraţiei de la Varşovia* nu se vor fi asociat cumva

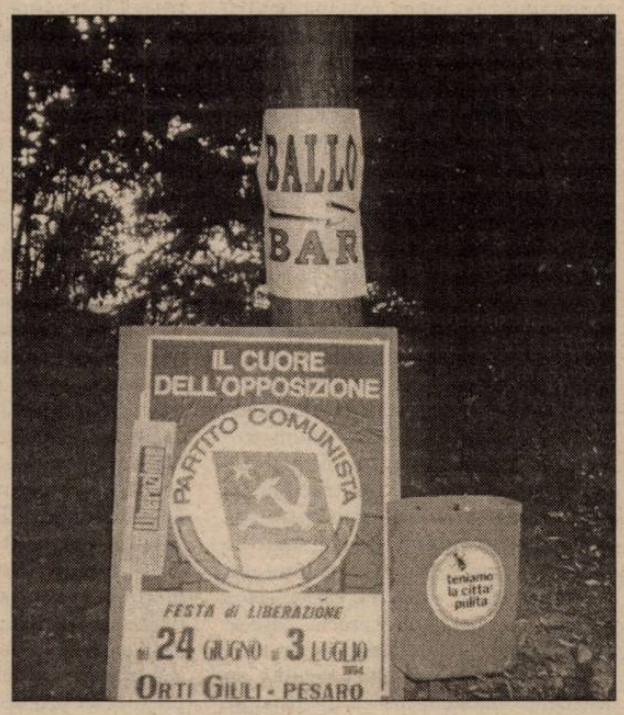

© a.l.ş.

solemnului text doar pentru că şi-au recunoscut, cuminţi şi realiste, *la locul lor*, modestia în raport cu vreo *mare putere*.

Atîta doar că ministrul francez de Externe, Hubert Védrine, nu a făcut un secret din motivele refuzului Franţei de a semna *Declaraţia de la Varşovia*. Un refuz ce priveşte, înainte de orice, transformarea democraţiei *într-o religie*, în numele căreia să fie pornite cruciade şi încercate convertiri cu forţa. Hubert Védrine a reamintit că doar în unele rare cazuri democraţia a putut fi „impusă din exterior de către învingători, după un război pierdut de regimuri totalitare", dar că şi atunci, în cele mai multe din aceste puţine cazuri, existase înainte democraţie. În schimb, a reamintit ministrul francez de Externe, „pot fi citate intervenţii militare externe care au avut un rezultat invers", ducînd la consolidarea dictaturilor sau autocraţiilor. Refuzînd, în numele Franţei, să semneze *Declaraţia*, Hubert Védrine a mai precizat că un asemenea document „nu trebuie interpretat ca un angajament politic din partea statelor participante pentru a acţiona ca grup constituit în privinţa progreselor democraţiei". Proasta folosire a dreptului la ingerinţă, avertizase de altfel ministrul francez de Externe, la o conferinţă de presă, „poate deschide o cutie a Pandorei", fiindcă poate fi invocat de oricine.

Dar oricine *poate*, ar fi, eventual, de adăugat. A face din democraţie *democratism* este echivalent cu absolutizarea în politică a principiilor morale: ele devin *mortale*. Şi pentru morală, şi pentru politică.

Şi nu este imposibil ca refuzul Franţei să fi evitat asimilarea *Declaraţiei de la Varşovia* cu un alt fel de *Tratat de la Varşovia*, tocmai fiindcă are sensul unui refuz al absolutismului, fie el şi al democraţiei. Fiindcă *democratismul* înseamnă moartea democraţiei.

Mircea IORGULESCU

Virtuale alianţe anti-PDSR

În orice democraţie, partidele (chiar foarte multe fiind) au tendinţa de a se grupa în doi poli. Aşa s-a întîmplat şi în România după revoluţie. Succesul de care s-a bucurat constant CDR, o bună perioadă de vreme, s-a datorat faptului că se prezenta drept singura posibilitate de a contrapune ceva Frontului Salvării Naţionale, ulterior Partidului Democraţiei Sociale.

Alegerile locale au demolat rolul de coagulare al CDR, au lăsat un gol care trebuie completat. O situaţie cu un partid mare şi alte şase-şapte mici care luptă pentru graţiile primului ar fi periculoasă şi ar genera tensiuni. Se pare că tendinţa care se va manifesta pînă la toamnă este aceea de a închega alianţe care, cît de cît, să se opună PDSR. Două mutări pe tabla de şah, una surprinzătoare, alta de mult aşteptată, par a prevesti această strîngere a rîndurilor.

Întoarcerea Uniunii zburdalnice la ţărănista vatră

Prima este inedita alianţă care se pregăteşte între UFD şi PNŢCD. Asumîndu-şi zgmotos o identitate clară de dreapta, UFD şi-a creat un culoar doctrinar pe care să alerge. Dar a avut un traseu oscilant, întrînd şi ieşind din CDR, de fiecare dată argumentele prezentate de Varujan Vosganian părînd covingătoare. Ca tactică mediatică, au încercat să intre în conflict cu tot spectrul politic, atacîndu-i pe toţi pentru a atrage atenţia asupra lor. După ieşirea din CDR au dezvăluit curajos toate suferinţele acesteia, sperînd să-i preia din electorat.

Acum cîteva luni, cînd PNL a luat decizia de a candida pe liste proprii, sperînd să-şi sporească şansele, Valeriu Stoica făcea o curte intensă UFD pentru o eventuală fuziune. În plin proces de auto-admiraţie, liderii UFD vedeau paiele din ochii liberalilor şi îi sfătuiau orgolios să-şi clarifice doctrina şi principiile, refuzînd arogant ofertele repetate. După ce alegerile locale nu au clarificat poziţia Uniunii faţă de pragul de 3%, iar ridicarea la cinci procente a dus la o situaţie dramatică, UFD a găsit în curtea ţărăniştilor doctrine şi principii foarte clare.

Pe neaşteptate, PNŢCD a pus cruce CDR şi a anunţat posibilitatea unei alianţe cu UFD, alta decît cea cunoscută sub semnul cheii. „Cei deştepţi votează cheia", spunea Cătălin Chiriţă în campanie, şi probabil că aceiaşi deştepţi vor sta acasă la toamnă.

Pare a fi o alianţă a disperării: unii care vor să se salveze de la căderea sub prag şi alţii care au primit o lovitură puternică la alegeri şi culeg acum ce mai pot pentru a reface impresia unei mari alianţe. Probabil va fi polul dur anti-PDSR, care nu va negocia cu nici un chip cu acest partid. UFD şi PNŢCD nu pot decît să spere în încheierea după alegeri a unei mari coaliţii anti-PDSR, singura şansă de a fi la putere anul viitor, şansă tot mai iluzorie.

PNL-ApR – o alianţă pestriţă

După ce a cîştigat o victorie morală împotriva ţărăniştilor care îi umiliseră altădată, PNL îşi îndreaptă acum atenţia către partidul lui Teodor Meleşcanu. Încă de pe vremea cînd Radu Câmpeanu intra în guvernul Stolojan, PNL a manifestat flexibilitate, spre deosebire de rigiditatea ţărăniştilor (care s-a dovedit cîştigătoare o bună perioadă).

Despre posibila alianţă cu ApR se vorbeşte de multă vreme, analizele arată că electoratele celor două partide sînt asemănătoare. În plus, partidele se completează reciproc. Liberalii au structuri de partid închegate şi mai au o identitate doctrinară clară. Dar nu au lideri carismatici, nu au genul de „locomotivă" electorală care să tragă partidul.

În schimb, ApR este un „lider fără partid". Deşi înregistrează un recul în ultima vreme, Teodor Meleşcanu are o cotă ridicată în sondaje, dar nu a avut timp să organizeze un partid puternic în teritoriu, care să-i sprijine pretenţiile. Pe de altă parte, cercul care a înfiinţat ApR, oameni din fostul grup „Un viitor pentru România" şi care s-au păstrat influenţi, au dus la o apropiere între Theodor Stolojan şi Meleşcanu.

Scopul final al acestor mutaţii pare a fi punerea pe picioare a unui nou pol, cu o identitate doctrinară amalgamată, atragătoare pentru cît mai mulţi, care să dispună de un aparat de partid liberal redutabil şi de carisma tandemului Meleşcanu-Stolojan. O altă variantă anti-PDSR.

Tocmai cînd se părea că cele două partide au bătut palma, cîţiva lideri liberali şi-au declarat sprijinul pentru candidatura actualului preşedinte Constantinescu pentru un nou mandat. Protestatarii provin din fostele aripi care reveniseră la cuib: Nicolae Manolescu şi Dinu Patriciu. Este de văzut dacă Valeriu Stoica va rezista după prima contestare serioasă a autorităţii sale; în ultimul timp părea că nu mai are probleme.

Dacă şi PDSR va avea probleme în a ajunge la guvernare după toată această tevatură, nu se ştie încă. De fapt, aceasta este miza.

Cristian GHINEA

Colaboratorul nostru Vintilă Mihăilescu şi-a adunat între coperţi de carte articolele apărute, de-a lungul timpului, în acest colţ de pagină. Volumul se numeşte *Socio hai-hui. O altă sociologie a tranziţiei* (Editura Paideia) şi este dedicat *„Dilemei* şi dilematicilor săi". Le anunţăm dilematicilor noştri această noutate şi, totodată, le aducem la cunoştinţă că dl Vintilă Mihăilescu îşi va întrerupe colaborarea pe timpul verii, deoarece efectuează un stagiu de cercetări pe teren. Rezultatele cercetărilor îşi vor găsi locul în rubrica domniei-sale, începînd din luna septembrie.

statul de drept

Un film

De cele mai multe ori înţelegem ce se întîmplă în jurul nostru după ce luăm contact cu un produs artistic de calitate. Artele în general au, printre altele menirea de a face inteligibilă şi suportabilă o realitate care, în stare „brută", ne depăşeşte. Artele ne arată adevărata faţă a lumii. Filmul este, fără îndoială, arta supremă a finalului de veac şi poate că nicăieri mai bine decît în filmele vremii noastre nu vedem clar ce se întîmplă cu noi şi cu lumea în care trăim.

Am revăzut zilele trecute trilogia *The Godfather*. Realizare cinematografică din specia capodoperelor, *The Godfather* este povestea unei familii mafiote italiene din SUA şi, în acelaşi timp, o radiografie autentică a unui anumit tip de infracţionalitate. Filmul este complet. Actori ca Marlon Brando, Al Pacino, Robert De Niro sau Andy Garcia joacă după un scenariu excelent scris de Mario Puzo, în regia lui Francis Ford Coppola. Astăzi se vorbeşte despre un stil impus de *The Godfather* în cinematografia americană şi este dincolo de orice dubiu că filmul este un succes mondial. În nici un caz nu îmi propun aici o cronică a celebrului film. Cred, însă, că acest film spune ceva important despre marii infractori ai timpului nostru şi ne ajută să înţelegem mai bine care sînt resorturile intime ale acţiunilor lor criminale.

Cel mai tulburător adevăr care se desprinde din acest film este că **marii infractori sînt convinşi pînă la capăt că acţiunile lor sînt valide etic.** Spre deosebire de micii pungaşi, care par a fi conştienţi de la bun început de lipsa de legitimitate juridică şi morală a infracţiunilor pe care le comit, marii infractori, adică cei care ucid în masă, care fură milioane de dolari şi care distrug credibilităţi esenţiale pentru echilibrul social, au convingerea că **fac bine.** Un fel de falsă revoluţie le bîntuie mintea şi un fel de fals mesianism le stăruie în suflet. Justificările morale pe care Vito Corleone şi, după el, Michael Carleone le găsesc pentru crimele lor sînt impresionante. Cine nu este de acord cu comandamentul protejării propriei familii? Cine poate respinge ideea pedepsirii unui violator? Cine se poate opune fără să stea pe gînduri justei răzbunări? Cine poate pleda convingător cauza unui trădător? În realitate, justificarea etică a crimei este un *silogism moral*, este cea mai periculoasă pervertire a logicii şi cea mai perfidă motivaţie interioară cu putinţă.

Nu mă pot opri să nu sesizez analogia dintre lungile tirade justificatoare ale capilor familiilor mafiote din *The Godfather* şi declaraţiile „emoţionante" ale marilor devalizatori din economia românească. Am urmărit stupefiat multe declaraţii patetice ale bancherilor care au lăsat fără o leţcaie sute de mi de oameni simpli sau demonstraţiile abracadabrante ale celor vinovaţi de privatizări frauduloase. Am auzit cît de serios sînt apărate „ingineriile financiare" şi cît de logic sînt ele argumentate. Mi s-au părut de la bun început încercări penibile şi fragile de apărare în faţa unor acuzaţii foarte grave. Dar era ceva ce nu-mi puteam explica în ochii şi dincolo de vorbele celor care se apărau. Păreau convinşi de justeţea acţiunilor lor, păreau să nu priceapă răul pe care îl făcuseră. Această convingere mi se părea a fi jucată, credeam că e un joc de scenă avocăţesc, credeam că este la mijloc o regie gîndită cu puţin timp în urmă. Văzînd *The Godfather*, am înţeles că, de fapt, oamenii aceştia sînt ferm convinşi de corecta fundamentare etică şi juridică a gesturilor lor înfracţionale.

În cazul acestor infractori, nu avem de luptat doar cu abilităţile lor şi cu reaua lor credinţă, avem de luptat cu conştiinţa lor. Şi cînd lupţi cu conştiinţe, chiar dacă eşti de partea legii, rişti să pierzi. Pentru că legea se poate înclina în faţa tăriei de caracter şi poate deveni aliatul celui care crede orbeşte în nevinovăţia sa. Orice ezitare a celui aflat de partea legii poate fi o fisură fatală. Minciuna spusă cu convingerea că spui adevărul este cel mai puternic instrument al răului şi cel mai bun ocrotitor al infractorului. Chiar dacă legea este, în cele din urmă, aplicată corect, social-mente ne putem confrunta cu un val de simpatie sinceră pentru infractor. Farmecul indiscutabil al figurilor criminale din filmul lui Coppola ca şi raţionamentele marilor noştri infractori pot transforma bestiile în eroi. Şi atunci nu mai avem de luptat cu realităţi, ci cu mituri. Şi cîţi se pot lăuda că sînt în stare să învingă un mit?

Sever VOINESCU

SATUL GLOBAL

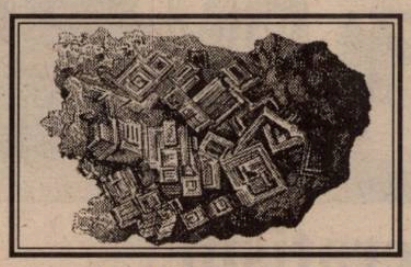

Românii şi cultura Europei (II)

La reuniunea „Românii şi cultura Europei", organizată de Fundaţia Culturală Română, despre care am scris şi în numărul trecut, s-a discutat, printre altele, problema manualului de limba română pentru străini. Există mai multe asemenea manuale, unele apărute în România, altele în străinătate, unele mai vechi, altele mai noi. Cele mai multe dintre ele nu ţin seama însă tocmai de publicul specific căruia îi sînt adresate, adică *studenţii străini*, ori sînt dedicate exclusiv studenţilor filologi (adică uzează excesiv de teoria gramaticală). Or, interesele străinilor faţă de România sînt diferite: în ultimii ani, de exemplu, spre limba şi cultura română se îndreaptă, pe lîngă cei care studiază filologia romanică, şi foarte mulţi studenţi la istorie, pasionaţi de istoria Europei de Est ori de istoria comunismului, sau studenţi la antropologie, care descoperă la noi o cultură tradiţională numai bună de studiat. Pentru aceştia (ca şi pentru numărul tot mai mare de persoane interesate de România din motive practice – afaceri, carieră etc.) ar fi necesar un manual *practic*, care să nu facă apel într-o măsură prea mare la cunoştinţele gramaticale. Iar un asemenea manual, însoţit eventual de casete audio/video şi de un CD-ROM interactiv, nu există.

O altă problemă, nu lipsită de importanţă, o constituie dimensiunea *culturală* a discursului din manuale. A te adresa străinilor care vor să înveţe româneşte presupune conştientizarea diferenţelor culturale: construieşti un discurs pentru oameni care provin din altă cultură, cu alte repere, cu un sistem de valori diferit. De la formulele de adresare ori de politeţe pînă la felul de a privi istoria, totul trebuie adaptat pentru a *comunica* şi a *explica* străinilor diferenţele: de pildă, plasarea în manuale, ca texte de „lecţii", a unor fragmente despre specificul naţional ori despre ortodoxia noastră poate cădea în gol ori poate fi contraproductivă, dat fiind că se adresează unor oameni care văd altfel asemenea teme. Există o întreagă disciplină (comunicarea interculturală) care studiază aceste lucruri, dar la noi încă n-a dat roade.

Tot „tehnică", dar esenţială, este problema cărţilor care ajung sau nu la catedrele şi lectoratele de română din alte ţări. La acest capitol nu ştie stînga ce face dreapta, iar uneori stau amîndouă încrucişate. Marile biblioteci (Biblioteca Naţională, Biblioteca Academiei) îşi au propriile lor relaţii de schimb, în timp ce Biblioteca Centrală Universitară, care a asigurat ani întregi un schimb destul de eficient, nu se mai ocupă de aşa ceva, atribuţiile sale fiind preluate de nou-înfiinţatul Institut al Limbii Române, subordonat MEN. Dincolo de bunele intenţii, întrucît aceste instituţii nu au totdeauna aparatul birocratic şi comercial necesar, ele apelează la distribuitori de carte privaţi. Astfel că „pe traseu" preţurile cresc absurd: unii dintre participanţi au primit, la universităţile lor, liste cu oferte în care cărţi valorînd sub o sută de mii de lei în România le erau propuse la preţuri de 30-40 de dolari, mai mari decît în Europa Occidentală ori în SUA. Adică o manifestare tipică a atitudinii haiduceşti a negustorului român: să luăm de la bogaţi (=Occidentul) ca să dăm săracilor (=nouă).

Ceea ce s-a conturat cel mai clar la reuniunile româniştilor organizate, din 1996 încoace, de Fundaţia Culturală Română, a fost însă necesitatea ca între catedrele şi profesorii de română din lume să existe contacte permanente, o *reţea* consistentă care să permită schimbul de informaţii între ei şi, totodată, legături sistematice cu lumea academică din România şi cu instituţiile româneşti. O astfel de reţea ar trebui, evident, coordonată din ţară. Ea s-ar putea realiza foarte bine printr-un site pe Internet, dar nu ştiu dacă pînă acum s-a gîndit cineva să-l facă, deşi există multe instituţii româneşti (poate prea multe) care, prin statut, trebuie să se ocupe de relaţiile cu catedrele de românistică din lume. Deocamdată, există aceste reuniuni organizate din doi în doi ani de FCR. Dacă bugetul o va permite, va apărea şi reţeaua.

Mircea VASILESCU

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

economie

Mergem într-o direcţie bună?

Periodic, sondajele de opinie lansează obsedanta întrebare: „Credeţi că mergem într-o direcţie bună?"... Unii spun că da, alţii spun că nu ori că nu ştiu. Cert este că toate aceste răspunsuri au la bază fie simple impresii, fie analize fragmentare.

Un răspuns riguros la această întrebare, bazat pe rezultate economice, ne vine de la Statistică: datele pe mai, publicate la începutul acestei săptămîni, ne arată că direcţia e bună. Producţia industrială a continuat să crească. La fel şi exporturile, care au urcat cu 21 la sută peste nivelul înregistrat în mai '99. În acelaşi timp, preţurile au cunoscut o mişcare lentă (+1,8%), numărul şomerilor a scăzut cu 41.800, resursele de energie primară au avut o dinamică ascendentă. Mai mult, prin Ordonanţa de urgenţă 58, care pune semnul egal între *plata muncii* şi *eficienţa muncii*, Guvernul a apăsat pe acceleratorul reformei întreprinderilor. Dacă va fi ţinut în continuare taurul de coarne, criza economică va fi depăşită în acest an.

Fără îndoială că timpul, dacă nu e ajustat cu măsuri optime, nu rezolvă nimic de unul singur. Un exemplu semnificativ: exporturile. Cifrele record din 2000 au o singură explicaţie: măsurile fiscale de încurajare a exportatorilor dau deja rezultate bune.

Casandrele insistă însă în a ne avertiza că... în 2000 nu vom avea creştere economică. Totuşi, o schimbare se înregistrează şi în corul lor, fiindcă nu mai sîntem ameninţaţi, ca în '99, că vor fi presiuni pentru o depreciere accelerată a cursului de schimb sau că se va ajunge la încetare de plăţi. Şi nici ca în ianuarie 2000, cînd se bătea toba că România va trece la finanţarea deficitului bugetar prin emisiuni monetare. Partizanii ideii creşterii prin inflaţie au tăcut şi ei. Nu mai vin, ca în '98-'99, cu argumente culese din economia mondială, ca să ne spună cum numeroase ţări au obţinut creşteri economice pe fondul creşterii explozive a preţurilor. A devenit clar că astăzi, cînd ţările dezvoltate înregistrează inflaţii foarte mici, cînd în Uniunea Europeană creşterea preţurilor e sub 2% pe an şi cînd vecinii noştri mizează pe rate anuale cu o singură cifră, România nu mai poate risca să ajungă o insulă inflaţionistă în Europa şi în lume.

Într-adevăr, inflaţia ne produce încă dureri de cap, cu fluctuaţiile ei de la o lună la alta, pe fondul unor corecţii de preţuri. Astfel de corecţii vor continua şi în iulie 2000. Dar inflaţia pierde teren.

De ce, cînd vorbim despre inflaţie, privim spre ţările dezvoltate? Pentru că noi facem comerţ cu aceste ţări. Şi, importînd sau exportînd, punem în relaţie directă inflaţia noastră cu inflaţia lor. Diferenţa nu poate să rămînă fără urmări. Desigur, în dezavantajul nostru. Diferenţa de inflaţie dintre noi şi ţările dezvoltate se reflectă pe piaţa noastră internă, în primul rînd sub forma unei presiuni active asupra cursului de schimb valutar. Dacă această diferenţă se va accentua, dolarul va tinde să se scumpească şi mai mult, în timp ce leul va continua să se deprecieze. Un curs leu-dolar echilibrat nu va fi posibil fără stabilizarea inflaţiei. Desigur, în raport cu două repere: preţurile noastre şi preţurile internaţionale.

Analiza ţărilor dezvoltate ne arată că, în aceste timpuri, la creşteri economice sănătoase se ajunge de regulă în condiţiile stabilizării preţurilor. Iată de ce socotim un pericol faptul că, în timp ce inflaţia a intrat în picaj, persistă încă un climat inflaţionist. Acest climat este periculos în sensul că s-a ajuns la exacerbarea componentei psihologice a creşterii preţurilor. Sînt induse încă anticipaţii aiurea, ce derutează pieţele şi răvăşesc economia.

Inflaţia le dă unor întreprinderi de stat iluzia de bine. Acum e foarte greu ca aceste întreprinderi să fie dezvăţate de drog. Ele vor avea nevoie, ca să supravieţuiască, de muncă îndîrjită, de organizare raţională a muncii, de asumare a riscului în afaceri, de iniţiativă şi de management performant. Încă din acest an... chiar dacă e an electoral.

Adrian VASILESCU

povești suprapuse

Tinerețea pre-revoluționară a lui Marx

Pentru generaţiile recente, Karl Marx a însemnat mai cu seamă un bust, un fotoportret, o efigie. Faptul că acest bărbos sprîncenat şi cu ochii vii ar fi avut şi el o viaţă de om părea neverosomil.

Britanicul Francis Wheen a avut anul acesta un bun început de vară – judecat după atenţia ce s-a dat, peste ocean, cărţii sale*. Marxiştii cu vocaţie ar putea fi deranjaţi de stilul demistificator al lui Wheen, de ironia muşcătoare şi de tonul atît de degajat încît, printre conexiunile istorice impecabile, se disting detalii care, sub ochii unui *ortodox*, pot părea triviale de-a dreptul.

Copil al lui Hirschel (creştinat Heinrich, avocat relativ prosper, bine mobilat intelectualiceşte) şi al Henriettei Marx (femeie de o fermecătoare modestie intelectuală, după Wheen), Karl (născut în mai 1818, la numărul 664 al străzii Brückergasse din Trier) a fost orice, mai puţin un băieţel cuminte sau, apoi, un tînăr liniştit. Mic, era tiranic: surorile sale erau obligate să alerge prin faţa lui precum iepele şi să mănînce turtele pe care el le făcea din făină şi noroi; drept recompensă, el le spunea poveşti – şi se pare că se pricepea al naibii de bine la lucrul ăsta (!). Ca student (la 17 ani, la Universitatea din Bonn), Karl era un petrecăreţ de pomină, dedulcit la bere ieftină, glume deocheate şi tutun cît cuprinde. La 18 ani, a fost scutit de serviciu militar datorită unei presupuse sănătăţi fragile (a fost o minciună – dovadă scrisorile primite de la tatăl său, care-l sfătuia de ce fente să uzeze); dar chiar în vremea în care alerga după scutiri medicale, fişa şcolară a tînărului Marx înscria la loc de cinste o zi de detenţie pentru tulburarea liniştii publice prin beţie zgomotoasă la miez de noapte.

N-am primit nimic de la familia mea, va spune Marx mai tîrziu, *cu excepţia dragostei mamei mele*. Chiar că-s înduioşătoare scrisorile mamei către fiu: Henriette îl implora să-şi cureţe periodic camera de student şi mai cu seamă să-şi schimbe lenjeria intimă cel puţin o dată pe săptămînă – ocazie cu care, scria mama (ştia ea ce ştia), *dragul meu Carl, fă-ţi o baie bună, folosind săpunul şi buretele*.

Evident că tînărul Marx nu a rărit-o nici cu berea, nici cu tabacul şi nici cu scandalurile (dacă a făcut-o cu băile, puţin mai contează azi). Vocaţia sa de conducător era în plină afirmare: avea 18 ani cînd era ales copreşedinte al *Clubului Tavernelor*, o asociaţie a studenţilor proveniţi din Trier, a căror ambiţie principală, spune Wheen, *era să se îmbete cît mai des şi să facă gălăgie cît mai multă*. În aprilie 1836, asupra tînărului student se găseşte o armă şi puţin a lipsit să nu devină subiectul unui proces. Ca să-i treacă oful, în iunie acelaşi an – după cîteva bătăi între găştile studenţeşti –, Karl acceptă provocarea la duel a unui tînăr din ultraprusaca asociaţie *Borussia Korps*, de pe urma căreia se va alege, din fericire, numai cu mica rană ce-i va sta tot timpul vieţii deasupra ochiului stîng – şi, în plus, cu cîteva scrisori disperate de la tatăl său.

Ce a urmat (romanţul cu frumoasa Johanna Bertha Julie Jenny von Westphalen, exilurile sale, opera sa) este o altă poveste. Cum observă unul dintre comentatorii cărţii, Marx a fost un paradox umblător: prusian refugiat, el devine un gentleman din clasa de mijloc engleză; agitator furios, îşi va petrece mare parte din viaţă în liniştea sălii de lectură de la British Museum; soţ devotat, va lăsa însărcinată propria menajeră a familiei; gazdă convivială, se va certa aproape cu toţi prietenii pe care i-a avut.

Pe 10 mai 1838, chinuitul său tată murea, la 59 de ani. Karl avea să lipsească la înmormîntare, motivînd că *are mult de lucru*. În 1883, Karl Marx murea şi el, în fotoliul biroului său domestic din Londra (aflat, inutil s-o spunem, într-o dezordine cumplită). La pieptul hainei sale s-a găsit o fotografie a tatălui, pe care o va lua cu el în mormînt.

Cît despre legătura dintre paradoxalul Marx, moartea lui Corneliu Mănescu sau memoriile lui Silviu Curticeanu – vorbim săptămîna viitoare.

**Karl Marx. A Life*, W.W. Norton & Company, New York, 2000

Adrian CIOROIANU

presa despre...

Valorile universale

Forumul despre democraţie de la Varşovia a fost organizat de Polonia, Statele Unite, Republica Cehă, Coreea de Sud, India, Chile şi Mali. Au fost invitaţi miniştrii de externe din 107 ţări. Dar pentru că n-au fost invitaţi reprezentanţii unor ţări unde democraţia este făţiş nesocotită – Belarus, Iugoslavia, Irak, China – nu au venit toţi miniştrii poftiţi. Rusia, jignită şi în numele altora, a fost reprezentată doar de un ambasador.

Dar aveau dreptul să fie acolo toţi cei prezenţi? În comentariul din revista *The Economist* (24 iunie) sînt emise unele îndoieli, arătînd că unii conducători aleşi nu continuă procesul de democratizare după desfăşurarea alegerilor: „Urnele sînt necesare democraţiei, dar nu sînt suficiente: este nevoie de libertatea cuvîntului şi a presei, de o justiţie independentă, de mecanismele de echilibru şi control necesare statului de drept". În multe democraţii parţiale se organizează alegeri şi grupul ajuns la putere obţine un oarecare grad de respectabilitate mondială, util atragerii investiţiilor de capital străin şi pentru obţinerea sprijinului FMI şi al Băncii Mondiale. Lista acestor ţări, mai mult sau mai puţin suspecte, este lungă şi în articolul citat sînt înşirate evenimentele recente din Peru şi Haiti, din Rusia şi Malaiezia, dovedind că rezultatul alegerilor nu instalează automat un sistem democratic ireversibil. Aspiranţii la dictatură argumentează prin absenţa tradiţiilor democratice, prin ameninţarea haosului, prin necesitatea de a eradica întîi sărăcia, suspendînd temporar preocuparea pentru respectarea drepturilor omului. Drepturile economice sînt o necesitate universală, în timp ce libertăţile sînt concepute diferit. De aici a şi pornit cel mai important incident al conferinţei de la Varşovia: ministrul de Externe al Franţei, Hubert Védrine, a refuzat să semneze declaraţia comună din final. El a stigmatizat „declaraţiile redactate astfel încît par că ar dori să convertească peste noapte la religia democratică pe complicii dictaturii, în loc să încurajeze şi să consolideze procesele de evoluţie socială", regretînd că „Occidentul dă uneori impresia că utilizează aspiraţia universală spre democraţie şi pentru respectul drepturilor omului pentru a-şi consolida influenţa şi dominaţia politică, economică şi culturală".

După cum observă Jan Krauze *(Le Monde*, 29 iunie), „mesajul a fost clar, identitatea destinatarului – transparentă şi Madeleine Albright nu a întîrziat cu răspunsul: «democraţia nu este o religie, e o credinţă»"

Deşi organizatorii au fost dezamăgiţi de incident şi l-au minimalizat în fel şi chip, o declaraţie despre democraţie fără unanimitate este, poate, cea mai bună dovadă a faptului că democraţia se deosebeşte de religie prin disponibilitatea de a pune în discuţie credinţa. Vitalitatea democraţiei este alimentată de dezbatere, de contestare. Tot aşa se alimentează şi haosul şi ineficienţa, spun în replică partizanii amînării democraţiei.

Este dreptul la democraţie un drept printre altele sau este temeiul celorlalte drepturi? În 1993, la Bangkok, la o şedinţă pregătitoare a Conferinţei Naţiunilor Unite pentru drepturile omului, reprezentanţii unor guverne din Asia au ţinut să declare că „toate ţările trebuie să aibă dreptul să determine în ce sistem vor să trăiască, iar drepturile omului trebuie examinate în contextul particularităţilor naţionale şi regionale, în funcţie de varietatea fondului istoric, cultural şi religios". Mulţi teoreticieni din Occident, unii liberali, alţii conservatori, consideră şi ei că există popoare fără „talent democratic": dificultăţile în funcţionalitatea sistemului democratic se explică prin absenţa experienţei. Argumentul închide orice perspectivă: „cum se poate dobîndi experienţă democratică dacă nu se practică democraţia" – se întreabă Joshua Muravchik într-un articol intitulat „Democraţia, un drept al tuturor naţiunilor" (*Issues of Democracy* – mai, 2000). „Există puternice argumente economice în favoarea democraţiei: dacă se examinează ceea ce s-a petrecut în Asia de Est, care a trecut, în ultimii ani, printr-o cumplită criză economică, se va observa că ţările democratice au ieşit mai bine din situaţie. Şi în timp ce ni se tot spune că ar trebui renunţat la luxul democraţiei dacă se doreşte o bună politică economică, se observă că, în Coreea de Sud, de exemplu, numai liderii democratici au avut destulă legitimitate politică pentru a aplica deciziile dure, necesare într-o asemenea situaţie" (Paul Wolfowitz – *Issues of Democracy*, mai 2000).

Dar în timp ce criza îi loveşte pe toţi, ieşirea din criză îi favorizează doar pe unii. În această falie se instalează adversarii democraţiei. **(M. B.)**

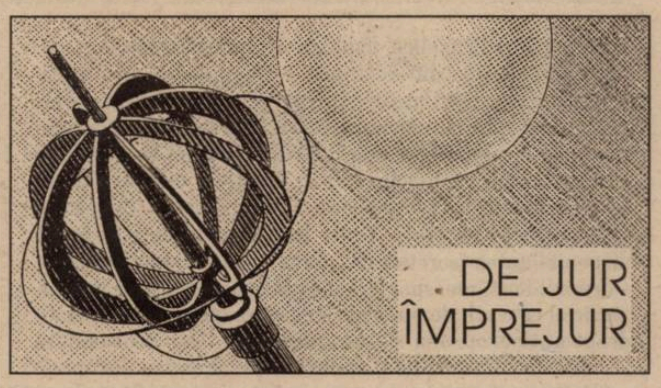

Imigranţii

Lucrătorii vamali de la Dover, Anglia, nu vor uita prea uşor ce au văzut cînd au început controlul încărcăturii camionului pe care era înscris numele firmei Van Der Spek Transport: 56 de cadavre înghesuite printre lăzile cu pulpe de roşii, călători ilegali chinezi, morţi sufocaţi, înainte de a apuca să fie imigranţi ilegali. Din greşeală, cînd s-a urcat pe feribot, şoferul a blocat dispozitivul de aerisire a containerului şi s-a dus să bea o cafea: nimeni nu a auzit cum oamenii băteau în pereţii laterali ai lăzii.

Au fost impresionaţi nu doar vameşii, ci şi politicienii britanici şi cei europeni, întruniţi într-una din istoricele lor conferinţe periodice. În Europa, s-a ajuns la concluzia că este necesară o revizuire a legislaţiei imigraţiei. În China, purtătorul de cuvînt al Ministerului Afacerilor Externe a criticat Statele Unite acuzate că, prin politica lor, dau false speranţe candidaţilor la emigrare. Familiile, care nu ştiu nimic despre soarta celor plecaţi, au spart, pentru orice eventualitate, geamurile de la luxoasele case ale celor denumiţi „capul şarpelui": ei strîng banii, angajează călăuze şi veghează la aventura colectivă a acestor călători. Adoptarea vizei Schengen a instaurat libera circulaţie a cetăţenilor din spaţiul respectiv şi a favorizat construcţia unei fortăreţe greu de escaladat pentru cetăţenii din afara Europei unite. Dar prosperitatea ţărilor europene este o atracţie prea puternică pentru locuitorii ţărilor unde sărăcia este copleşitoare. Politica denumită „controlul sever al imigraţiei", mirajul „imigraţiei zero" au reuşit să limiteze intrările legale. Dar nu a eliminat toate formele de imigrare ilegală: oamenii rămîn pe teritoriu după ce le expiră valabilitatea vizei turistice, se cumpără paşapoarte false, se recurge abuziv la dreptul de azil. În fiecare an, ajung în Europa occidentală între 3-500.000 de emigranţi ilegali şi se apreciază că acum trăiesc acolo, fără acte în regulă, 3-5 milioane de oameni. Înăsprirea legislaţiei este adeseori însoţită de măsuri permisive, aprobînd intrarea în legalitate a celor care au reuşit să înşele vigilenţa autorităţilor un număr de ani, să aibă un serviciu, să-şi întemeieze o familie. Faptul că imigranţii găsesc locuri de muncă şi perspectiva unui aranjament ulterior întreţin presiunea la graniţele Europei unite.

Presiunea de sens contrar, din interior, nu este mai puţin semnificativă. Un institut de sondaje a cerut subiecţilor din Germania, Spania, Franţa, Italia, Marea Britanie să-şi exprime poziţia faţă de următoarele întrebări: „Sînteţi de acord că imigranţii reprezintă un pericol pentru cultura şi pentru identitatea noastră?, Sînteţi de acord că imigranţii reprezintă un pericol pentru locurile noastre de muncă?, Sînteţi de acord că imigranţii sînt o ameninţare pentru ordinea publică şi securitatea persoanelor?" În medie, 25% dintre cei întrebaţi au răspuns pozitiv la toate întrebările *(Le Monde*, 6 aprilie 2000), ceea ce înseamnă că formaţiunile care vor şti să exploateze frica de imigraţie vor avea cel puţin un sfert din populaţie de partea lor, aşa cum s-a întîmplat în Austria cu partidul de extremă dreaptă condus de Heider. Partidele neonaziste nu sînt un blestem genetic specific anumitor popoare, nostalgicii hitlerismului capătă audienţă electorală acolo unde demagogia corectitudinii politice înlocuieşte rezolvarea problemelor sociale.

Ultra-liberalilor britanici care propun deschiderea totală a frontierelor li se opune „şovinismul prosperităţii" (Habermas): „Noi nu putem adăposti toată mizeria lumii" spun, aproape în aceleaşi imagini, evocînd catastrofa, guvernanţii social-democraţi din Franţa, Anglia şi Italia.

În fosta Germanie de Est, unde noţiunea de străin a căpătat o reprezentare concretă de-abia după 1990, oamenii nervoşi nu aşteaptă prea mult de la politicieni. Pe 11 iunie, la Dessau, trei tineri, aspiranţi neo-nazişti (nu făceau parte din nici o asociaţie politică sau de alt gen, dar arborau toate însemnele clanului), au omorît în bătaie un muncitor din Mozambic, stabilit în Germania din 1980. Cînd s-au legat de el, noaptea în parc, tinerii s-au recomandat ca membrii ai Rezistenţei Naţionale. „Şi de ce ţipaţi aşa?" – i-ar fi întrebat mozambicanul. A fost greşeala fatală. Tinerii s-au năpustit pe el, iar după ce au fost arestaţi au explicat poliţiei că „nu vor permite ca un porc de străin să le spună lor cum să se poarte în ţara lor". Sînt locuri unde cine nu suportă ţipetele riscă să fie considerat un porc de străin.

Magdalena BOIANGIU

Argument

Orașul Bruxelles, capitala Uniunii Europene, a devenit una din destinațiile obișnuite pentru diplomații, politicienii și experții români. Tratativele pentru aderare își urmează cursul, cu semnale încurajatoare, deși perspectiva este incertă și oricum îndepărtată. Reformatorii – cu funcție sau cu vocație – pledează cauza aderării ca singură soluție pentru evoluția dorită (bunăstare și democrație) a țării. Toate forțele politice își afirmă disponibilitatea teoretică de a pava – odată ajunse la putere – drumul României spre Uniunea Europeană. Consensul superficial este atît de puternic încît orice obiecție este taxată drept antieuropeană și neocomunistă. Dar deocamdată efortul de aliniere la standardele economice europene creează un standard economic românesc precar. Sărăcia actuală și perspectiva mizeriei viitoare nu creează liniștea necesară unei analize de fond asupra valorilor europene. Handicapații și deficitul bugetar, homosexualii și retrocedarea proprietății, țiganii și ecologia se amestecă în dezbaterea publică hrănind complexele de inferioritate și aroganța răbufnirilor autarhice, toate venind înspre noi de la Farfuridi și Cațavencu.

Departe de a fi o realitate omogenă, Europa reală e fluidă și flexibilă, valorile ei nu coincid cu legislația comunitară și nu se reduc la rata de creștere a produsului intern brut. Dorința de a accelera recunoașterea șterge adeseori nuanțele discursului identitar, anulează inventarul desincronizărilor, nu formulează delimitările inerente. Între elitele „europene" și populația „a-europeană" se cască o neînțelegere: funcționarul care trăncănește despre *acquis*-ul comunitar și țăranul care crește roșii pe lei și cumpără benzina în funcție de rata de schimb a monedei **euro** nu vorbesc aceeași limbă.

Între timp, Uniunea Europeană își modifică structurile pentru a rămîne funcțională în condițiile unui număr sporit de membri. Dacă Europa economică poate fi considerată un succes, cum va fi cea politică, socială și a apărării? Nemulțumirile de după Kosovo, deruta provocată de coaliția guvernamentală din Austria, mascată de sancțiunile bilaterale, cer definirea precisă a „valorilor europene" și a limitelor acțiunilor colective pentru impunerea lor. Alternativa Europa federală – Europa națiunilor este discutată în realitățile ei de astăzi și cu gîndul la viitor. Franța, devotată statului centralizat, Marea Britanie, devotată reflexelor sale insulare, statele mici și cele în care persistă tensiunile secesioniste ale minorităților, nu cîntă la unison. Propunerea de a construi o Europă cu două viteze pare a veni în sprijinul accelerării extinderii: pentru ca noile candidate să poată fi primite mai repede, fără a stînjeni evoluția celor vechi, se preconizează un „centru de gravitație", un „nucleu dur", o „avangardă". S-ar putea ca trecerea dintr-un nucleu în altul să fie mai greu de realizat decît accesul propriu-zis în organismele de decizie ale Uniunii. Nu trebuie să fii antieuropean și neocomunist pentru a analiza cu luciditate avantajele și dezavantajele diferitelor formule în discuție.

Orice căsătorie din dragoste trebuie să țină seama și de dinamica intereselor. (**M. B.**)

Victor NEUMANN

conferențiar dr., Universitatea de Vest, Timișoara

Crezul european

Mulți dintre concetățenii mei sînt intimidați de ideea integrării în Uniunea Europeană. Alții, dimpotrivă, au un avînt incredibil, sărind peste realități sociale și politice, peste neajunsuri economice și reflexe mentale greu surmontabile. Aceia din prima categorie au impresia că schimbarea stilului de viață ar atrage după sine pierderea identității sociale și culturale, în vreme ce adoptarea standardelor profesionale ale lumii occidentale ar echivala cu renunțarea la așa-zisa specificitate etnonațională. Pentru aceia din a doua, activismul ideologic de sorginte comunist-naționalistă, profesat cîndva fără responsabilitate, îi face să creadă că trecerea de la un sistem de valori la altul presupune doar renunțarea la vechea limbă de lemn și adoptarea alteia. În cel dintîi caz avem de-a face cu rătăcirea naționalistă care își apără referințele vetuste inventînd comploturi puse la cale de masoni, evrei, bănci internaționale sau pur și simplu de așa-numiții „trădători ai intereselor naționale". În cel de-al doilea, de aparent nevinovate grupuri de presiune, a căror incompetență se așează peste confuziile politice existente.

Intenția de a formula opinii coerente în legătură cu europenitatea României pe de-o parte și în privința apartenenței la sistemul administrativ supranațional-federal al U.E., pe de alta, este binevenită. Se cuvine să observăm însă că avem în față patru teme fundamentale: 1. istoria culturală comună, conținînd fenomene convergente și divergente (presupunînd analize riguroase, responsabile și oneste intelectual asupra decalajelor între estul și vestul continentului) ; 2. evoluția raporturilor românești cu civilizația europeană (raporturi în interiorul cărora eu disting procesul de modernizare instituțional-statală, precum și acela privitor la coagularea gîndirii și acțiunii politice în sensul istoriei contemporane); 3. problema tehnică-pragmatică ce se ridică astăzi în vederea asumării rolului de membru al unei organizații supranaționale avînd reguli parțial diferite (uneori, în contradicție) în raport cu acelea ale statului-națiune; 4. gîndirea și formularea unui ideal pe înțelesul tuturor.

Diversitatea tematică amintită necesită dezbateri aplicate, cu un conținut academic. Ea presupune, apoi, asumarea și utilizarea unui limbaj cvasi-identic privind o problemă-cheie. Doar în acest fel contradicțiile – deocamdată ele consumă multă energie într-un mod neconstructiv – pot fi depășite. În sfîrșit, o transmitere corectă a informațiilor, respectiv funcționarea multiplicatorului (a presei) în temeiul orientării validate de discursul științific-rațional, poate da rezultate acceptabile în formarea opiniei publice. De ce spun lucrul acesta? Un exemplu concret ar putea fi lămuritor. Lunile trecute s-a făcut afirmația că preluarea președinției OSCE de către România va însemna un pas decisiv spre integrarea statului în structurile Uniunii Europene. Or, o asemenea afirmație – ea aparține președintelui țării – atrage atenția asupra faptului că unii dintre politicienii români nu cunosc exact rosturile distincte ale celor două instituții și mai cu seamă faptul că nu există o relație de cauzalitate între cele două probleme: președinția OSCE și integrarea în Uniunea Europeană. Din păcate, absența cunoștințelor face ca un punct de vedere ca acela mai sus formulat să fie automat preluat de presă și prezentat ca o garanție sigură. De aici și pînă la apariția clișeelor nu este distanță mare. În concluzie, evitarea limbajelor confuze trebuie să devină referința dintîi.

O discuție deschisă pe temele amintite va avea în vedere faptul că societatea românească nu a beneficiat de o instrucție sistematică și compatibilă cu standardele vest-europene în domeniul științelor social-politice și economice. Datorită sistemelor totalitare, putem spune că și învățămîntul universitar a fost multă vreme absent la transformările științifice, dar mai cu seamă la receptarea noilor doctrine care au făcut posibilă conceperea proiectului de federalizare a Europei de astăzi. Conceptele de federație, euroregiune și transnaționalitate în jurul cărora gravitează teoriile politice ale Europei occidentale indică mutații enorme comparativ cu acelea ale perioadei interbelice. Sensurile vechilor și noilor gîndiri nu au fost explicate în școlile românești, formatorii fiind ei înșiși tributari tipului de referințe însușit prin sistemul pedagogic al statului comunist-naționalist (vezi, spre exemplu, cum a fost acest aspect reflectat în presă și Parlament cu ocazia discuțiilor privind conținutul manualului alternativ de *Istoria României* sau felul în care a fost înțeleasă abordarea problemei universității multiculturale).

Cred că pentru edificarea cititorului este necesar să amintesc: stîngăcia dezbaterii problemei autonomiei regionale; modul diletant în care s-a înțeles să se scrie despre chestiunea transilvană (cazul teoriei fără fond a sociologului Gusztáv Molnár – ignorînd realitățile istorice, culturale, educaționale, de mentalități și de orientare politică ale perioadei postbelice din Transilvania – fapt demonstrat de opțiunea aproape uniformă a electoratului la ultimele alegeri locale); controversele româno-maghiare extinse de la nivelul unor partide extremiste la dogmatica abordare a unor ideologi ai momentului (nu s-a înțeles că statistica nu are rang de lege în materie de științe socio-umane, fenomenul pluralității identitare românești presupunînd un alt tip de abordare). Structurarea statelor pe legislații comune și pe o suplețe de gîndire va trebui să definească Europa unită de mîine. Într-un asemenea cadru, apropierea și cunoașterea celuilalt (a vecinului în primul rînd) este mai importantă decît supralicitarea specificităților, așa cum preferința pentru rezolvarea problemelor economice și administrative îmi pare cu mult mai serioasă decît rezolvarea identității prin prisma etnicismului tribal. *Susțin națiunea cetățenească și refuz să creditez etnicizarea culturii și a politicii.* Spre acest fel de a gîndi ne îndeamnă o politică realistă a viitoarei integrări în Uniunea Europeană. Fără să exagerăm, să recunoaștem că cine a acceptat să respecte regulile jocului beneficiază de investiții, de cooperare transfrontalieră, de un început de integrare în sistem (cazul țărilor iberice, al Greciei, al fostelor țări comuniste din Europa centrală și est-centrală). Iată pentru ce îmi pare că în România este necesară atît definirea termenului de Europa și europenitate în sensurile invocate mai sus, cît și redefinirea termenului privind identitatea națională.

Ideea formării unei gîndiri articulate cu privire la integrarea europeană este binevenită. Poate că discuția despre ideea de apartenență la civilizația contemporană europeană în sensul occidental al termenului are în vedere cîteva exigențe pe care societățile din țările Europei Est-Centrale vor fi nevoite să le adopte. Mi-ar plăcea să cred că lucrurile nu sînt atît de complicate precum le sugerez eu însumi uneori. În realitate, sînt necesare reperele privind problematica europeană. În absența lor, este cu neputință formularea unui discurs rațional, argumentat și identic aceluia folosit de comunitatea europeană. Confuzia valorilor poate naște – în cel mai fericit caz – proiecții romantice, fanteziste. Cititorii au înțeles că pledez pentru asumarea exigențelor în toate sensurile, adică pentru trecerea de la diletantism la profesionalism. Cred că reforma școlară este cea dintîi care va putea contribui decisiv la instituirea normelor de coabitare europeană. Doar astfel se pot produce schimbări ale reflexelor mentale, evitîndu-se compromiterea unei idei generoase: arhitectura viitoarei Europe.

Temeiul unei gîndiri articulate – consonantă cu a promotorilor federației transnaționale – este discursul cultural și politic. În caz că nu beneficiem de un asemenea reper, se cuvine să ne preocupe pe cît mai mulți modalitățile de a-l inventa și de a-l pune la dispoziția publicului. Crezul intelectualului, al politicianului, al cetățeanului aparținînd oricărui segment social trebuie să dobîndească mai multe elemente comune. Cred că – și aici este chestiunea fundamentală a acțiunii de integrare europeană a fostelor state comuniste – în prim plan va fi de dorit să fie așezat curajul asumării unei singure convingeri potrivit căreia România revendică pentru sine același set de valori ca și lumea occidentală. Îmi pare că nu are nici o șansă de a se impune teoria speculativă și ambiguă derivată din sintagma *între Orient și Occident*. Aceasta, în împrejurarea în care analizăm lucrurile din punctul de vedere al vieții politice continentale. Ceea ce ar fi bine să reținem este că evoluția gîndirii politice românești are nevoie nu doar de noi limbaje, dar și de concentrarea în jurul studiilor cu profil academic în care orientarea rațională să concureze și să depășească pe aceea a școlilor vechiului regim.

Nu este mai puțin adevărat că procesul de conștientizare a unității supranaționale europene este necesar să fie extins și la populațiile vest-europene. În *Manifest pentru o Europă suverană*, Jérome Monod și Ali Magoudi atrăseseră atenția asupra faptului că într-o societate blocată, conservatoare, mulțumită de sine (cum este aceea franceză la ora actuală) oamenii riscă să nu știe nici unde sînt și nici cine sînt. Aceiași autori observă că politicienii vest-europeni sînt adesea incapabili de distincții, marcați de arhaisme mentale și de diferite nuanțe de narcisism. Lor li se impută profesarea „religiei consensului" (vezi Jérome Monod, Ali Magoudi, *Manifeste pour une Europe souveraine ou comment les nations européennes retrouveront ensemble leur liberté*, Editions Odile Jacob, 1999). Prin urmare, cum să combați teoriile puriste din Europa Est-Centrală și de Sud-Est, comportamentul electoral aberant al adepților lui Miloșevici, Meciar, Funar, de îndată ce știi că în anumite regiuni ale Franței unde emigranții sînt într-un număr insignifiant, mai mult de o treime a populației votează pentru un partid xenofob? Din punct de vedere al gîndirii politice continentale rămîne fundamentală una și aceeași întrebare: cum ar putea fi formulate noile mesaje în jurul cărora să se regrupeze cetățenii spre a construi un nou mod de viață ?

Cred că rezolvarea problemelor Europei stă mai ales în construcția unui ideal, și, de ce nu, a unei utopii în jurul căreia oamenii să-și refacă raporturile interpersonale și intergrup. Pacea europeană depinde în primul rînd de asemenea opțiuni ideologice, și nu atît de teoria pașilor mărunți, a formulelor birocratice. Faptul că în Balcani tensiunile nu au fost stinse – ele nu sînt doar ale zonei, ci ale Europei în ansamblul său – este o dovadă că trebuie schimbat ceva în chip major. Inventarea sau reinventarea politicii flexibile și pan-europene are nevoie nu doar de suportul unei elite intelectuale responsabile, dar și de acela al burgheziei, al clasei de mijloc, al societății civile. În primul rînd, de susținerea celor mai influente și credibile categorii de politicieni. Toate aceste segmente se vor regăsi atunci cînd vor realiza de ce este mai important acum crezul european comparativ cu acela național.

Europa: căutare prin cuvinte-cheie

Bruxelles, subvenție, directivă, opinie publică, Euroland, Planul Schumann, energie atomică, performanță, șarpele monetar, drepturile omului, Vatican, tehnocrație, natalitate, prezervativ, psihanalist, Comisie, Bancă, gulere albe, Internet, catedrale, mondializare, De Gaulle, iaht, satelit, blindaj, genetică, intensiv, supermarket, container, emigrant, frontieră, minorități, ETA, comerț, asociere, acord, integrare, Huntington, Praga, concurență, Budapesta, CEFTA, libera circulație, Schengen, alianțe, fidelitate, șansă, poluare, cianuri, pește oceanic, Avram Iancu, plictis, fier vechi, consulat, autocar, Piața Obor, trei la zece mii, praf, șarpele de apă, Hagi, imunitate, arhivă, dexteritate, alianțe, demagog, copil superdotat, fată „superdotată", analfabetism, retrocedare, Dinicu Golescu, ortodoxie, „albastru de Voroneț", memorii, jurnale, Sebastian, Nae Ionescu, cupoane, secetă, Recomandări, monitorizare, geopolitică, speranță, Rusia.

Paul IANCA

Daniel BARBU
profesor de ştiinţă politică la Universitatea din Bucureşti

Europa ca metodă

„(Re-)intrarea în Europa" a fost, fără îndoială, una din rarele teme în jurul cărora s-a putut organiza fără dificultate un anumit consens în majoritatea societăţilor post-comuniste. Se părea, la începutul anilor '90, că totalitarismul nu fusese decît un soi de exil din care popoarele central- şi est-europene se întorceau la locurilor lor de baştină. În acea vreme, Europa reprezenta în ochii românilor – ca şi pentru polonezi sau unguri, de altfel – mai puţin o piaţă comună cu regulile şi constrîngerile sale, cît un proiect politic şi intelectual. Cei Doisprezece de atunci erau priviţi ca locuitori ai unui vast spaţiu de libertate, democraţie şi prosperitate în care românii erau chemaţi să se instaleze în virtutea unor străvechi titluri istorice de apartenenţă culturală şi istorică, pe nedrept anulate de comunism.

Declanşarea formalităţilor de asociere a evidenţiat însă că eventuala integrare a României în Uniunea Europeană nu va fi nici o opţiune de civilizaţie şi nici un gest reparatoriu. Pentru că Europa unită nu este o libertate care poate fi transferată, o democraţie în stare să călătorească, ori o prosperitate la care toată lumea ar fi îndreptăţită. Înainte de orice altceva, Uniunea Europeană este o disciplină. O disciplină a activităţii economice, o disciplină a acţiunii sociale. O disciplină care se exprimă în limbajul extrem de formalizat al dreptului. Integrarea europeană nu poate avea loc în absenţa respectării unor minime criterii de convergenţă economică şi socială.

În ultimă instanţă, procesul de integrare europeană aparţine, fundamental, politicii interne şi nu se pretează la iniţiative diplomatice răsunătoare şi la acte spectaculoase de politică externă. Căci integrarea europeană nu se joacă la nivelul imaginilor, ci la cel al structurilor, nu este o problemă de credibilitate politică, ci o chestiune de consubstanţialitate socială şi de compatibilitate economică. În plus, pentru a reuşi, integrarea trebuie să fie un efort anonim şi capilar, desfăşurat în faţa unor instanţe impersonale, un parcurs care nu este balizat de momente-cheie, de întîlniri la vîrf şi de discursuri marcate de patosul succesului.

Izbînda sau eşecul integrării europene nu pot aparţine însă decît societăţii româneşti în ansamblul ei. Prin durata, complexitatea şi caracterul său difuz, acest proces nu va avea artizani şi nici nu va contribui la acumularea de beneficii simbolice. Nimeni nu-şi va putea atribui meritul pentru rezultatul final, căci un asemenea rezultat nu există. Există, în schimb, o multitudine de etape şi de constrîngeri, de sacrificii în ordinea suveranităţii sau în planul structurilor economice, ale căror consecinţe nu sînt astăzi nici măcar întrevăzute.

La urma urmelor, integrarea nici măcar nu poate avea un singur autor, după cum nu comportă nici un sfîrşit definitiv. Construcţia europeană se prezintă ca un proces lent şi defensiv care-şi reface mereu traseul, permanent frămîntat de tensiuni şi de eşecuri şi, mai ales, caracterizat de un scepticism de factură strategică.

Confruntare şi compromis, nu înfruntare şi excludere.

Cultura comună a instituţiilor Europei unite este, de aceea, obligată să fie o cultură a confruntării şi compromisului, nu una a înfruntării şi excluderii, cele două trăsături ce par să domine cultura politică românească din epoca tranziţiei. Într-un astfel de cadru instituţional nu se repurtează niciodată victorii fulgerătoare, ci trebuie duse războaie de uzură. Integrarea ar putea fi comparată, mai degrabă, cu o plictisitoare bătălie de tranşee, decît cu o luptă eroică între generali. Integrarea nu este un proces la îndemîna unei clase politice care se mulţumeşte să reprezinte societatea fără să o guverneze. Rolul elitei ţine de domeniul acţiunii şi constă în formularea obiectivelor şi în organizarea efortului societăţii în funcţie de aceste obiective.

De îndată ce toate aceste constrîngeri au fost înţelese, a început să se manifeste, la nivelul clasei politice şi al presei, un oarecare dezinteres politicos pentru austeritatea şi caracterul excesiv de pragmatic al integrării europene. În plus, ideologia statului regresiv – sau, mai bine zis, părerea aproape unanimă, chiar dacă nu întotdeauna sinceră, a politicienilor şi intelectualilor români cu privire la necesitatea retragerii statului din economie şi din societate – este ea însăşi o piedică evidentă în calea integrării. Nu trebuie uitat că Uniunea Europeană este imaginată şi construită de democraţia creştină şi de social-democraţie, familii politice care cred în ingineria socială şi în posibilitatea politicii de a da formă, dacă nu chiar finalitate, societăţii şi economiei. Liberalismul, mai ales în expresia sa vulgară, rudimentară şi reducţionistă care circulă în România, este, prin natura sa, incapabil să conducă un proces social de tipul celui cerut de integrarea europeană.

Integrarea europeană cere un curaj politic de un tip cu totul special, curajul de a regîndi statul, de a reaşeza raporturile acestuia cu cetăţenii. Nu este vorba de a transporta pur şi simplu statul într-o asociaţie care să-l consacre ca pe un partener semnificativ al scenei internaţionale, ci de a-l reconstrui în numele unui viitor a cărui formă nu este cunoscută decît prin analogie.

Europa nu este un scop, ci un mijloc. Uniunea Europeană este o *metodă*, nu o stare de spirit sau o resursă. În România, schimbările se amînă pentru motivul invocat de toată lumea: că nu există mijloace de a realiza schimbarea. Or, integrarea europeană este un proces care te invită mai degrabă să fixezi obiective, decît să identifici resurse. Un obiectiv clar formulat va reuşi în cele din urmă, prin suscitarea participării cetăţenilor la procesul de decizie şi prin responsabilizarea acestora, să convoace în jurul său toate mijloacele ce îi sînt necesare. În privinţa integrării europene, nu scopul depinde de mijloace, ci mijloacele sînt oarecum condamnate să se adune în jurul scopului. În fond, din punctul de vedere al transformărilor sociale pe care le poate produce, este aproape indiferent dacă eforturile de integrare europeană ale României vor fi încununate de succes. Pentru motive care se află dincolo de meritele ţărilor candidate, Uniunea Europeană poate decide să nu se lărgească. Dacă însă aceste ţări îşi vor realiza obiectivele impuse de procesul de integrare, ele se vor afla într-o situaţie infinit superioară faţă de condiţia lor prezentă. La urma urmelor, criteriile de convergenţă propuse de Uniunea Europeană reprezintă astăzi standarde ideale pe care orice ţară din lume îşi poate dori să le atingă. Pentru că aceste criterii nu sînt gîndite pentru folosul guvernelor şi diplomaţiilor, ci în avantajul cetăţenilor.

Adriana BABEŢI
scriitoare

Scurtă proză

Pe la finele lui mai am participat la conferinţa unui distins sociolog francez. L-am ascultat cu mare atenţie, alături de cîteva zeci de timişoreni, majoritatea tineri, interesaţi la ceas torid de seară de subiectul anunţat pe afişe. Identitatea occidentală. Ferm, domnia-sa a enumerat şi descris patru caracteristici care ar distinge spiritul occidental de cel răsăritean, mai exact, de cel rusesc. Nu am să le reiau, pentru că acum nu justeţea ideilor puse în scenă contează. Ele se pot susţine au ba, cu argumente şi contra-argumente, ca în orice joc intelectual. Despre altceva ar fi vorba. Mai exact, despre cum m-a descumpănit reacţia domniei sale la trei întrebări adresate din public.

Întrebările erau ale mele. Voiam să ştiu dacă, alături de cele două moduri de a fi ale Europei (unul occidental şi altul răsăritean), nu crede domnia-sa că ar mai putea fi vorba şi de un model intermediar. Apoi, m-ar fi interesat unde s-ar plasa, din acest punct de vedere, România. Poate că întrebarea despre central-europenitate nu se intersecta cu preocupările domniei sale. Poate că era formulată greşit. Nu îmi dau seama. Răspunsul, nu foarte lung, de altfel, ţîşnit prompt, mă informa că România „este unde este" şi că problema identităţii e secundară, dacă nu chiar minoră, că nu ar trebui să ne bîntuie atîta. Nedumerită, am înfiripat o umbră de împotrivire, spunînd că la noi chestiunea în discuţie face parte din discursul intelectual curent. „Nu vi se pare normal?", am întrebat. Replica scurtă, monosilabică – „nu" (continuată, după o scurtă pauză, de observaţia că intelectualul român ar face mai bine să se mobilizeze pentru acţiuni concrete, decît să teoretizeze atîta), mi-a tăiat elanul de tot. M-am făcut mică pe scaun. Cred că am şi roşit, ca o şcolăriţă zeloasă, prinsă – iată – cu lecţia prost făcută. Am continuat să ascult restul discuţiilor despre globalizare, vize, sărbători americane adoptate de europeni etc. La sfîrşit m-am strecurat pe uşă şi m-am făcut repede nevăzută, măcinînd pînă acasă gînduri după gînduri, evident toate bătîndu-se cap în cap, prin valuri de căldură, transpiraţie şi praf.

De fapt, ce mă şifonase atît de tare? Fondul problemei sau doar tonul? La ce devenisem brusc sensibilă? Ce complexe, ce frustrări răscolise toată povestea? Chiar veneam din lumi diferite? Nu vorbeam aceeaşi limbă? De unde neînţelegerea? Sau poate era doar percepţia (şi reacţia mea), evident feminină, emoţională, moale şi slabă. Poate că alţii (altele) ar fi pus bărbăteşte mîna pe discurs şi nu l-ar fi lăsat pînă nu s-ar fi deslušit ceva clar. Fără atîtea întrebări, dubii, învîrteli în jurul cozii. Numai afirmaţii şi certitudini. I-am povestit în aceeaşi seară unui prieten ce am păţit, văicărindu-mă şi căinîndu-mă. Mi-a retezat-o scurt: „ amice, aşa îţi trebuie dacă te bagi unde nu îţi fierbe oala; nu mai pierde timpu', dă-i în mă-sa şi vezi-ţi de literaturile tale".

Mă gîndesc cum să fac, totuşi, din povestea asta un articol pentru *Dilema* şi singura soluţie îmi pare, pe urmele sfatului amical, s-o dau pe-un fel de proză. M-aş simţi mai în siguranţă, scăpată din ţarcul atîtor întrebări la care nu ştiu sau nu pot să răspund întotdeauna prompt şi corect, aşa că îmi imaginez drumul spre casă după ce ies din raiul răcoros al sălii de la „Adam Müller Guttenbrunn". Şi încep să depăn, atentă la descriere şi la bruma de epic.

Ce m-a şifonat atît de tare? Fondul problemei sau doar tonul? Chiar veneam din lumi diferite? Nu vorbeam aceeaşi limbă?

Despre cum trec autostrada spre spitalul militar, care străjuie piaţa, lăţit pe patru străzi, din veacul al XVIII-lea, cu plăcuţa lui comemorativă din care se poate afla că, la 5 februarie 1847, acolo s-a făcut „prima anestezie cu eter pe cuprinsul României, la 112 zile de la premiera mondială efectuată de W.T.G. Morton în 16 oct. 1846 la Boston", dar pe care nu scrie că autorul magnificei fapte e chiar bunicul lui Robert Musil şi mă întreb, aproape asfixiată de neputinţă, invidie, admiraţie (toate de-a valma), de unde totuşi îi poate veni distinsului sociolog siguranţa cu care clasifică, dă note, răspunde, trimite înapoi în bancă şcolerii tîmpi. Drept înainte se zăreşte Piaţa Unirii, cu barocul ei de provincie, încremenit fermecător la ceas de înserare tîrzie, puzderie de buticuri şic, cofetării, cafenele, magazine. Trece zdrongănind blînd tramvaiul dolofan primit cadou din Karlsruhe, împestriţat cu tot soiul de reclame viu colorate şi brusc mă neliniştesc: dar dacă problema nu e a profesorului, ci a şcolerului care, fără să fie tîmp, nu e pe fază? Sau, cum s-ar zice, e inadecvat? Pe de altă parte, de ce să fie depăşită chestiunea identităţii?

© a.l.ş.

O tai plină de năduf prin Piaţa Libertăţii, în mijlocul căreia tronează, învelit în schele şi plase, în toiul restaurării, monumentul Fecioarei Maria şi al Sf. Nepomuk. Chiar nu ne întîlnim niciunde? Ceea ce ne interesează pe noi să fie oare complet depăşit (teoretic şi practic) la ei? Simt că mă preling de căldură pe lîngă cele cinci plăcuţe de bronz (în română, maghiară, germană, sîrbă, engleză), fixate pe zidul unei clădiri: *„Din nimic am creat o altă lume nouă*. Cu aceste cuvinte a anunţat din Timişoara János Bolyai la 3 nov. 1823 descoperirea formulei fundamentale a primei geometrii neeuclidiene". Le citesc pe toate a nu ştiu cîta oară, în toate limbile, ca să am un pretext de stat un pic pe loc şi de tras sufletul. De ce nu putem fi destinşi într-un dialog? Poate că alţii sînt. Numai eu îmi tîrîi sfios cine ştie ce complexe, mai vechi, mai noi şi, într-o înfruntare de idei, unde ori trebuie să fie albă ori neagră, nu am curajul să spun că aş alege ceva de mijloc, şi alb, şi negru, nici alb, nici negru.

Trec încet, gîfîit, pe lîngă muzeul Huniazilor, pe lîngă statuia lui E. Ungureanu, pe lîngă liceul Electromotor. Văd în zare, pe Trandafirilor, răsărind printre vilele cubiste, turnurile celor două palate ţigăneşti şi o cotesc pe Loga, pe lîngă Mitropolie. Oare chiar teoretizăm prea mult şi facem prea puţin? Dar dacă nici nu teoretizăm, nici nu facem cît ar trebui şi are dreptate distinsul sociolog?

În dreptul casei, din Mercedesul argintiu, ultimul tip, cu număr de Frankfurt, mă întîmpină vecinul Cîrpaci, elegant, politicos, zîmbind cu toţi dinţii de aur şi-mi spune că a cumpărat şi la numărul 9, aşa că o să întrerupă lucrările la noi, dacă nu am nimic împotrivă. De la etaj îl aud cîntînd impetuos o arie ca la Scala, pe Olivier, coregraful, musafirul vecinului François. Lălăi discret, pe scări, cîteva măsuri, ţinîndu-i isonul, pînă uit şi textul şi muzica. Brusc, mă năpădeşte o veselie prostească, de parcă s-ar fi lămurit toate, de parcă zecile de întrebări învălmăşite în cap ar fi primit răspuns. În hol sună telefonul. Deschid uşa, intru cu zîmbetul triumfător pe buze, aprind lumina, ridic receptorul, răspund voios, apoi, treptat, pe măsură ce povestesc întîmplarea ca pe o catastrofă, tonul mi se pleoşteşte. Mă văicăresc, dramatizez, mă victimizez, cer compasiune şi încurajare. Mă uit fără să vreau în oglinda din hol şi-mi văd cu stupoare zîmbetul încremenit pe figură. Ca într-o proză scurtă burlescă.

Liviu PAPADIMA
conferenţiar dr., Facultatea de Litere, Bucureşti

Nu la noi!

Acum un secol şi jumătate erau foarte la modă „fiziologiile“ popoarelor. Nu era chiar o noutate. Zicerile cronicăreşti despre cum e Turcul, Leahul sau Rusul urmau aceeaşi linie de gîndire. Nouă era frenezia de a testa la faţa locului presupusele caracteristici ale etniilor europene, de a le regăsi în fiecare gest sau rostire, detaliu vestimentar sau de comportament, rîvna de a îmbogăţi şi de a rafina inventarele existente. Stereotipuri, credem azi, clişee, prejudecăţi. Ne putem întreba însă dacă, în condiţiile în care multiculturalismul joacă pe toate buzele şi pledoariile înfocate pentru o Europă a diferenţelor au devenit locuri comune, nu sîntem pe punctul de a reactiva glorioasele arhive de „spiritualităţi“ etnice şi zonale, de partituri rezervate fiecărei voci cu drept de participare la „concertul naţiunilor“.

Oricine are o minimă experienţă de călătorie şi, în special, de şedere ceva mai îndelungă în străinătate ştie că peste tot dai de „regulile casei“, pe care e bine să le înveţi, să le înţelegi şi, la o adică, să le şi respecţi.

Am să povestesc în continuare cîteva întîmplări din două ţări membre ale Uniunii Europene, Austria şi Olanda, cea dintîi intrată mai de curînd în Uniune. Ca lector invitat la Universitatea din Viena sau la cea din Amsterdam a trebuit să am de a face, în ambele oraşe, cu o instituţie binecunoscută rezidentului temporar: Poliţia pentru Străini. A fost un bun prilej ca să-mi dau seama că îl poţi cunoaşte pe Celălalt, nu în ultimul rînd, din felul în care el însuşi se raportează la Ceilalţi. La Viena, ca şi la Amsterdam, aceeaşi îmbulzeală de potenţiali, prezumtivi imigranţi. La Amsterdam, ca şi la Viena, acelaşi „tratament egal“ aplicat indivizilor care păşesc pragul Poliţiei pentru Străini, cu notabile diferenţe de nuanţă. Întrebîndu-l pe portar, la Viena, unde e biroul la care fusesem solicitat să mă prezint, mi-a răspuns, spre nedumerirea mea, cam aşa: „Du gehen erst Stock!“ – în traducere liberă, „Tu merge întîi etaj!“. Portarul, fără nici un dubiu, era austriac get-beget, tot aşa cum noi eram, pentru el, iremediabil străini. Puteai să i te adresezi oricît de fluent, de cult şi de rafinat în germană, maniera de a-ţi răspunde rămînea aceeaşi. Pedanteriile mele de filolog, care vrea să ceară un pahar cu apă la modul cel mai gramatical cu putinţă, n-aveau nici un efect nici la ghereta de la intrare şi nici faţă de funcţionarii din birouri. Cu timpul am înţeles că, în nivelarea produsă de maşina birocratică a Poliţiei pentru Străini, prezumtiva culpă de a vrea să rămîi în Austria atîrna, compensatoriu, mai greu pentru un titrat, pasibil de a face concurenţă autohtonilor, decît pentru insul neşcolit, necalificat, disponibil pentru muncile la care austriecii nu se prea mai înghesuie.

Niţel altfel stăteau lucrurile în Olanda, ţară mai versată în politicile europene. Poliţia pentru Străini din Amsterdam fusese recent strămutată – era prin '95-'96 – într-o clădire modernă, care contrasta violent cu zidurile mohorîte, de cazarmă josefinistă, ale instituţiei omoloage din Viena, vizitate trei-patru ani înainte. Modul de organizare a audienţelor era iarăşi frapant mai binevoitor decît ce-mi fusese dat să trăiesc în capitala austriacă. A fost, de altfel, singura instituţie din Austria unde am văzut solicitanţii lăsaţi complet de izbeliţte, fără programare, fără bonuri de ordine, proptindu-se în canatul uşii, mai ceva decît la policlinicile noastre de neştearsă amintire: o lume lăsată să se descurce pe cont propriu, să-şi facă singură legea, pe coridor. (La Poliţia pentru Străini din Amsterdam, ducîndu-mă la un moment dat la toaletă, care strălucea de curăţenie, era şi o cabină cu un WC turcesc!). Şi în purtarea funcţionarilor erau diferenţe notabile: cei de la Amsterdam, în mare parte ei înşişi ne-olandezi, aveau aerul de a se scuza în permanenţă. Ceea ce nu simplifica totuşi lucrurile. Am stat la început de vorbă cu o doamnă care a ţinut să-şi arate fără preget compasiunea faţă de situaţia mea – era vorba, în esenţă, de neînţelegeri între Poliţie şi Universitate care, am considerat eu, nu mă priveau în nici un fel – dar avea dezavantajul că nu prea înţelegea engleza – lucru cu totul de mirare în Olanda – iar germana sau franceza deloc. Compensa acest defect mergînd din două în două minute să se consulte cu şeful aflat după un paravan şi revenind cu un blajin *I'm sorry*. Cînd, enervat, i-am spus că, în calitate de invitat al Universităţii, aş dori să fiu tratat conform practicilor academice internaţionale, mi-a răspuns că ei nu pot să discrimineze... Ideea că e mai rezonabil să discriminezi oamenii în funcţie de ce au izbutit să facă în şi cu viaţa lor decît după locul naşterii, idee perfect firească în mediile academice, nu are ecou la Poliţia pentru Străini. (Mi-am amintit, la olandezi, de reacţia unui profesor de origine elveţiană, coleg la Universitatea din Viena, cînd a aflat că autorităţile retractaseră în cele din urmă o decizie vădit aberantă în ce mă privea. „Vezi – mi-a spus – de-aia e totuşi bine în Austria. În Elveţia aşa ceva nu s-ar fi întîmplat.“).

În al doilea an de şedere la Viena a venit la Universitate un coleg şi un prieten de la Bucureşti. Între timp se dăduse o lege mult mai restrictivă pentru acordarea rezidenţei. Fiind deja versat în chestiunile de felul ăsta m-am oferit să-l ajut în rezolvarea formalităţilor. Exista un protocol între Ministerul de Interne şi cel al Învăţămîntului în care se prevedea exceptarea profesorilor invitaţi de la noua lege. Însă protocolul omitea să specifice ce se va întîmpla cu aceştia. Concret, asta însemna că nimeni nu ştia unde vor aplica sus-numiţii pentru permisul de şedere – *după legea a veche*, vorba lui Caragiale. A urmat un periplu demn de povestit altcîndva mai cu şart între Curtea de Justiţie teritorială. Poliţia de circumscripţie şi Poliţia pentru Străini, primind de la fiecare, cu diverse inflexiuni, acelaşi mesaj: „Nu la noi!“. Pînă la urmă, lucrurile s-au lămurit – şi chiar rezolvat. După jumătate de an, mergînd de această dată la secţia de poliţie din circumscripţia mea, pentru a-mi prelungi permisul de şedere, acelaşi răspuns, plin de omenească înţelegere. Îi spun funcţionarului că sigur la ei trebuie să-mi depun actele şi-i pun în faţă numărul de telefon de la Poliţia pentru Străini, pentru confirmare. Se uită la foiţa de hîrtie cu numărul însemnat pe ea, se uită la mine: „Dacă spuneţi d-voastră...“ – şi-mi ia dosarul.

Aud, din sferele politicii autohtone, că la toamnă ar fi să scăpăm şi noi de calvarul vizelor. Să dea Dumnezeu. Am mai scăpa, cu ocazia asta, şi de un prilej de observaţii fiziologiste.

Adevăraţii fani

● Primul gînd cu care se trezeşte **Sorin** în fiecare dimineaţă este cum să plece din România. „Nu conteaza unde, în Vest să fie, să muncesc pe bani adevăraţi“. Termeni ca „Europa“, „naţiuni europene“ îl lasă complet rece. „Eu am mai fost plecat, în Germania şi Italia. E adevărat că este o diferenţă, fie numai din cauza limbii. Dar nu asta contează. Dacă mi s-ar oferi ocazia, eu aş pleca şi în Norvegia“. Sorin a terminat acum vreo doi ani o facultate de studii economice. Poate că şi asta îl face, cum recunoaşte, să gîndească în primul rînd în termeni de bani sau de profit. „Eu nu cred că mai are cineva tot felul de sentimente nostalgice faţă de latinitatea noastră, în virtutea Micului Paris de-acum un secol sau a Columnei lui Traian de la Roma. Acum, totul se pune în termeni practici. Eu am o rudă în Germania, de exemplu, şi îmi este mai uşor să ajung acolo. Ştiu şi limba. Cu ce mă încălzeşte pe mine prietenia franco-română?“

Sorin nu este singurul care gîndeşte astfel. El face parte dintre acei tineri care evaluează lucrurile doar din punct de vedere practic. Europa nu este un vis, ci o realitate. O realitate în care lumea trăieşte mai bine. Originea latină a unor ţări nu este pentru ei decît mit. Cu toate acestea, într-o seară tîrzie, după meciul de fotbal dintre Olanda şi Italia, ambele ţări europene, pe unele străzi din Rahova, se auzeau strigăte de bucurie: „Italia! Italia!“.

● **Ioan Popa**, sau Popa Ioan, cum se prezintă, are în jur de 45 de ani. Pînă acum, a mai fost plecat în Europa de trei ori, de două ori în Franţa, unde îi este stabilită o soră, şi o dată în Belgia. Cu toate acestea, preferinţele lui europene sînt diferite. „Nordicii... Sînt tehnici, ştiu ce înseamnă măsura, sînt cinstiţi... Şi germanii. Acolo vezi întotdeauna treaba bine făcută“. Popa pare şi el genul calculat, încît te întrebi dacă vorbeşte într-adevăr despre nordici sau se descrie pe el. Pare pus la punct cu politica europeană şi îşi exprimă preferinţele şi din acest punct de vedere. „În Nord, în ţări ca Suedia, Norvegia, e cea mai bună protecţie socială“. Cît despre francezi, „lor nu le prea ajungi vîrful nasului. În rest, sînt ca noi: mai mult vorbărie“.

● „Există un mit francez, românii au fost întotdeauna atraşi de Paris, de cultura franceză. În plus, Franţa e foarte asemănătoare cu România. Ambele ţări au fost influenţate şi de Nord, şi de Sud. Diferenţa este că în locul englezilor şi al spaniolilor, noi i-am avut pe ruşi, pe de-o parte, şi pe greci şi turci pe de alta“. Domnul **Cojocaru** este atras, într-un fel, de Franţa. De altfel, e prima ţară care îi vine în minte cînd se rosteşte cuvîntul Europa.

Imediat după, vine Germania, „dar mai ales din cauza puterii sale financiare, pentru că, altfel, nu simt nici o afinitate faţă de nemţi“. În ce priveşte Nordul, „sînt ţări care nu îmi spun nimic. Pentru mine, Europa culturală poate să trăiască liniştită şi fără ele“.

● **Elena Gaşpar** se pregăteşte să plece în Belgia. A mai fost plecată pînă acum, dar niciodată nu s-a gîndit că merge într-o ţară din Uniunea Europeană. „Mai degrabă plecam într-o ţară unde aveam nevoie de viză de la Ambasadă“. În plus, nici nu o interesează apartenenţa europeană a oricărei ţări, fie ea şi România. „Pentru mine, important este să trăiesc bine. De România mă leagă părinţii, rudele, prietenii. De Europa, cum o numiţi dumneavoastră, nu mă leagă nimic. Dar dacă trăiesc mai bine acolo, ce să fac... Totdeauna trebuie să faci alegeri în viaţă“.

A consemnat Octavian GABOR

A-europenii

Piaţa este locul calm, oaza de decenţă a gîndirii, în care domină concretul şi calitativul, pentru că totul se negociază şi relaţiile uman-legumicole nu rămîn de ordin cantitativ. Roşiile, ardeii, castraveţii, personificaţi nu sînt obiecte inerte, evitîndu-se, măcar aici, reificarea. Birocraţia administrativă, instituţionalizarea, convenţiile abstracte ce nu ţin seama de realitatea atît de vie sînt exemple de reificare ce nu se regăsesc în piaţă. Mai ales în Piaţa Crîngaşi, notorie pentru comerţul fluent, unde oamenii nu au cum să fie pasionali într-un subiect ca *România integrată în Europa*. Adică, mi-am zis, Europa nu poate acţiona ca un magnet asupra unei vînzătoare de conopidă, să o atragă, să o condiţioneze într-o atît de mare măsură pînă la a o înstrăina de ea însăşi, schimbîndu-i calităţile în sensul unei armonizări cu UE. Europa nu poate să aibă pentru vînzătoare o importanţă superioară, decisivă, să fie vocaţia ei absolută. Aşa m-am lăsat condus prin bazarul labirint plin de adidaşi chinezeşti şi ţoale contrafăcute prin Turcia de mirosul de leuştean şi pătrunjel pînă la forfota şi vuietul zecilor de tarabe încărcate de legume proaspete.

Ca să fii *anti-Europa* ar trebui, aproape la fel de bine, să fii *pro-Europa*. Există însă şi a-europenii. În timp ce îşi servea clienţii, **Zaharia Mioara**, producător particular din Adunaţii Copăceni, îmi expune atitudinea ei: „Nu mă interesează, însă dacă România intră în Europa cred că se va schimba ceva, pentru că se schimbă sistemul ăsta al nostru... Castraveţii? 6.000, doamnă... va fi altfel decît acuma, că acum e prea peste“.

Mioara are 8 solare şi cu ce cîştigă din ele abia îşi acoperă cheltuielile. Nu ştie foarte multe despre UE pentru că n-are timp să se uite la televizor sau să citească ziarele. Are de întreţinut două fete. Cea mare a luat bacalaureatul şi acum stă acasă: „Învăţămîntul nostru este la pămînt. Ce să o mai dau la facultate?! Eu am 10 clase, sînt bucătar-ospătar şi cu specializarea asta a mea am preferat să duc vaca de lanţ acasă... trei la 10 mii“.

Stropindu-şi castraveţii cu o legătură de leuştean înmuiată în apă, se plînge de cît de scumpă-i folia de solar şi de seminţele care costă enorm: „Că folosesc numai seminţe olandeze. Sămînţa românească nu-i bună, domnule. Pui varză şi iese rapiţă, aşa-i sămînţa românească“. Cît despre Europa.... Poate se relansează exportul şi se reînfiinţează Agrocoopurile: „Era mai bine înainte şi din cauza asta... Am cei mai frumoşi castraveţi, domnişoară. Cît doriţi?“

Săvel Cutujel mai are cîteva roşii şi termină marfa. Părerea lui, stînd cu şapca pe ceafă şi halatul albastru jerpelit, desfăcut pe burtă, este că intrarea în Europa „ar fi un avantaj mai bun şi mai disponibil“. Îmi spune deschis că nu se pricepe la politică, dar „treaba-i bună“ şi aşa şi trebuie să fim „uniţi cu toţii – aceleaşi gînduri, aceleaşi drumuri“. Şi în cazul în care celelalte ţări vor dori să ne ajute (el este convins că ne vor ajuta, pentru că şi el dă mai ieftin amărîţilor, uneori şi pe degeaba) „ne facem şi noi nişte calcule, acolo negociem, ne înţelegem şi la sfîrşit facem proces-verbal“.

Florin Buga, zis *Mînzu* – că aşa îl ştie toată ţara – este un om trecut prin viaţă. A făcut chiar şi puşcărie „cu Diaconescu la Poarta Albă în '51, că eu am făcut comerţ clandestin. Aia era pe vremea aia – comerţul clandestin“. Dacă intră sau nu România în Europa nu îl interesează. El vinde aici în piaţă usturoi, nuci şi borş, iar la o adică „Am toţi dinţii din aur; dacă nu-i folosesc eu îi las moştenire la nepoţi“. Şcoală n-a făcut: „Nu mi-a plăcut, eu să fiu sănătos“ şi nu regretă. Regretă C.A.P.-ul, că atunci erau de toate. Un client cu cămaşă scrobită şi cravată îl apostrofează: „Ţi-a plăcut că furai, aia e. Ai furat de-ai rupt“. „Toată lumea lua de la C.A.P. dom'le...“ Domnul cu cravată îşi aminteşte: „A, aşa, da: *Toată lumea lua*“, mănîncă un miez de nucă de pe tarabă şi pleacă. Dezamăgit, Mînzu îmi spune: „Vedeţi? De-aia nu intrăm în Europa! Oamenii... Oamenii...“

Cătălin MANOLE

Andrei PLEŞU

Elitele

În România comunistă, tema elitelor a apărut ca o experienţă de viaţă înainte de a apuca să fie un subiect de reflexie, de cercetare şi dezbatere academică. Elitele au fost, la noi, materia unui război. Întrebarea sub care am trăit după 1945 nu era „Ce sînt elitele şi care e rolul lor în viaţa socială?“, ci „Cum se pot lichida elitele, cum se poate curăţa lumea de prezenţa lor nefastă?“. Nu se căuta un concept, ci o strategie. Nimeni nu pierdea timpul cu definiţii şi e curios că, deşi o definiţie riguroasă lipsea, toată lumea ştia foarte bine despre ce este vorba... După 1989, Europa răsăriteană a devenit prea repede pentru Europa de Vest un obiect de studiu. Construcţia teoretică a survenit înaintea unei temeinice absorbţii a *faptelor*. Am fost sistematizaţi înainte de a fi auziţi, înainte de a fi ascultaţi pînă la capăt. Nu vreau să spun că nu există un inventar cuprizător al „realităţilor“ est-europene şi nu vreau nici să adopt şi să amplific postura victimei neînţelese.

Chiar cînd avem aerul că spunem acelaşi lucru, ne gîndim adesea la realităţi diferite. Dar de multe ori nu putem nici măcar să spunem acelaşi lucru. Între cele două lumi s-a adunat o complicată colecţie de disimetrii care împiedică reunificarea cel puţin în egală măsură cu disfuncţiile economice. Dau, în treacăt, cîteva exemple. După 1989 două ţinte stăteau dinaintea fostelor ţări comuniste cu titlu de urgenţă: întemeierea unui sistem politic pluripartit şi trecerea la economia de piaţă. Democraţie şi capitalism. Teoretic, aspiraţiile noastre erau lipsite de orice echivoc. Nu trebuia decît să trecem la treabă, sub privirea expertă şi cu ajutorul generos al Vestului. Numai că Vestul nu mai era în punctul în care eram obişnuiţi să-l căutăm. O asemenea descoperire nu putea să nu aibă, pentru noi, importante consecinţe tactice şi strategice. Preşedintele de-atunci al Germaniei, domnul Richard von Weizsäcker, tocmai adresase politicienilor din ţara sa un mesaj curajos despre ponderea excesivă a luptelor de partid în viaţa publică. Interesul public riscă să fie subminat de interese electorale. Mecanismul disputei politice între diferitele formaţiuni partizane devine singurul conţinut real al democraţiei, ceea ce e o abdicare de la principiile ei constitutive. Poate că ar trebui să ne folosim imaginaţia pentru a tatona noi forme de funcţionare a pieţei politice, în care partidele să nu mai aibă pregnanţa suverană de astăzi. În mediile româneşti, acest tip de argumentare a creat stupoare. Spiritele democratice s-au indispus, cripto-comuniştii au jubilat. Rezulta că alesesem un model pe cale de dispariţie. Vroiam să adoptăm un sistem pe care inventatorii lui se pregăteau să-l abandoneze. Evident, domnul von Weizsäcker nu se referea la problemele ţărilor aflate în tranziţie şi ar fi fost deplasat să aplicăm în România o idee care avea sens numai într-un context democratic stabil. Dar psihologic e cel puţin inconfortabil să te mobilizezi pentru un scop ale cărui fisuri sînt atît de uşor anticipabile. Eşti în pragul unei căsătorii şi ţi se anunţă divorţul. Luciditatea nu e o bună premisă pentru entuziasmul reformator. E motivul pentru care i-am purtat pică multă vreme lui André Glücksmann, care, venit la Bucureşti în decembrie '89, a demolat euforia noastră revoluţionară spunînd: *„Maintenant, c'est le bordel qui commence!“* Avea dreptate. Dar nu era nimic de facut cu dreptatea sa.

Cînd avem aerul că spunem acelaşi lucru, ne gîndim adesea la realităţi diferite.

Probleme asemănătoare au apărut şi în legătură cu economia de piaţă şi, în general, cu modelul capitalist. Eram obişnuiţi să auzim la şcoală, la orele de învăţămînt politic, în conferinţele oficiale sau în mass-media, care sînt neajunsurile capitalismului din perspectivă marxist-leninistă. După 1989 însă nu mai aveam de a face cu o critică socialistă, ci cu o critică *capitalistă* a capitalismului. George Soros însuşi are multiple rezerve în legătură cu funcţionarea contemporană a pieţei financiare şi a organismelor financiare internaţionale. (Vezi, între altele, articolul său intitulat „The Capitalist Threat“ apărut în *The Atlantic Monthly* din februarie 1997.) Unele ţări hiperdezvoltate, Japonia de pildă, nu ezită să practice încă un control centralizat asupra producţiei şi comerţului, apar teoreticieni abili – de la Galbraith la Adolph Lowe – care demonstrează că eşecul planificării nu poate fi corectat prin idolatrizarea pieţei, se vorbeşte de un „fundamentalism“ vinovat al liberalismului (John Gray), iar teza celei de-a *treia căi*, lăsînd în urmă binomul comunism (respectiv social-democraţie) – capitalism (respectiv liberalism) are, de la Anthony Giddens încoace, o tot mai largă audienţă. Nu pun nici o clipă la îndoială îndreptăţirea, subtilitatea şi actualitatea acestei abundente dezbateri. Tot ce vreau să spun e că noi, în Est, nu sîntem pregătiţi să o asumăm; mai mult chiar, că ar fi riscant, în clipa de faţă, să o asumăm, înlocuind decizia de a acţiona prompt cu reflexia asupra unei problematici fără acoperire în experienţa noastră zilnică. Exemplele se pot înmulţi: avem, iată, sentimentul că putem reintra, în sfîrşit, în metabolismul firesc al istoriei; pentru starea noastră de-acum, Fukuyama e inadecvat şi iritant. Avem sentimentul că trebuie să ne regăsim identitatea, după decenii întregi de „internaţionalism“ mai mult sau mai puţin proletar; iureşul globalizării vine, pentru noi, prea devreme. S-ar putea, de altfel, ca tot ce ne vine, ca exigenţă, din Vest, să vină prea devreme, după ce decenii întregi am trăit cu gîndul că ruptura de comunism, dacă se va produce, ar putea să vină prea tîrziu... Sîntem prinşi, periculos, în dialectica aceasta drastică a unui „prea devreme-prea tîrziu“ cu posibile efecte paralizante.

Ajungem, acum, la elite. Probabil că, după cele spuse deja, teza mea este previzibilă. Susţin că programul cel mai caracteristic şi efectul cel mai durabil al comunismului a fost *suprimarea elitelor*. Susţin, de asemenea, că dificultăţile cu care se confruntă Europa de Est în perioada post-comunistă se explică, în mare măsură, prin insuficienţa numerică şi calitativă a elitelor, drept care „reinventarea“ lor e vitală. Dar contextul global, ideologia dominantă la această oră înclină mai curînd spre relativizarea elitelor. Prin urmare, sîntem în situaţia de a propune un proiect de reconstrucţie elitară pe fondul unei retorici anti-elitiste. Încă o asimetrie, pe lîngă cele enunţate mai sus. Numai că, de data aceasta, am de adăugat o nuanţă care mi se pare esenţială: cred că întîrzierea noastră nu e, în acest caz, nefastă. Cred că e preferabil să ai dinainte perspectiva unei refaceri a elitelor, decît pe aceea a nivelării lor. Cred că ceea ce e prea devreme pentru noi e prea devreme şi pentru restul lumii. Cred, mai mult, că tendinţa la modă de a diminua autoritatea elitelor e neproductivă şi va fi întotdeauna nevenită. (...)

Propunem un proiect de construcţie elitară pe fondul unei retorici anti-elitiste.

Nu e lipsit de o anumită relevanţă simbolică faptul că schimbările au fost provocate de o mişcare de stradă ai cărei eroi nu erau, statistic vorbind, reprezentanţi ai vreunei elite. Elitele produc mai curînd „revoluţii de catifea“; revoluţiile sîngeroase au nevoie de vehemenţa anonimă a mulţimii. Dar după o răsturnare de proporţii a vechilor instituţii, problema esenţială este cine preia frîiele, cine defineşte şi gestionează *noutatea* dintr-o dată posibilă. Ochii tuturor se îndreaptă, aşadar, spe locul vid din centrul vîrtejului şi spre eventualii noi administratori ai puterii. Numai că, după 45 de ani de derivă totalitară, oferta e confuză, cînd nu e pur şi simplu nulă. Privirile caută, mai întîi, în imediata vecinătate a foştilor conducători. Euforia eliminării dictatorului atenuează viciile foştilor lui colaboratori. Se aud numele unora din foştii lui primminiştri, care se declară gata să înceapă reforma. Se caută apoi printre activiştii persecutaţi politic de capriciosul conducător, printre eroii străzii şi printre cei cîţiva disidenţi recuperaţi de conştiinţa publică. În mod vădit, nu există o rezervă de „elite înlocuitoare“. România post-comunistă trebuie, prin urmare, să-şi *inventeze* o elită din nimic sau din rămăşiţele şubrede ale celei vechi. Fosta nomenclatură se dovedeşte, inevitabil, o „pepinieră“ de cadre încă frecventabilă. Alături de ea, apar veleitari, şmecheri şi romantici nebuloşi, dispuşi să asume interesat sau candid dezordinea momentului. În joc intră şi „elita de seră“, care trebuie să-şi redefinească statutul şi să compenseze printr-un activism în sfîrşit curajos şi, în plus, lucrativ – pasivitatea vinovată de dinaintea lui 1989. O parte din intelectuali simt că vremurile noi vor impune alt tip de vedete şi îşi reorientează cariera în funcţie de criteriile actualităţii: devin gazetari, politicieni şi, mai rar, întreprinzători. În general, se poate vorbi de o spectaculoasă redistribuţie a meseriilor. E relativ curentă transformarea medicilor, inginerilor, scriitorilor şi juriştilor în analişti politici (o meserie inflaţionară), diplomaţi, militanţi de partid, editori. Unii – *j'en sais quelque chose* – ajung miniştri, parlamentari, patroni. Mai toţi se înghesuie în mediul „select“ al „societăţii civile“ care are tendinţa să devină, în perioadele de tranziţie, un omonim al „elitei“. Restructurarea profesională echivalează, din păcate, cel puţin deocamdată, cu o deprofesionalizare generală. Toată lumea, de la preşedinte şi miniştri pînă la cel mai modest proprietar de chioşc, se află în condiţia debutantului, care încearcă să compenseze lipsa de instrucţie adecvată şi de experienţă prin talent, dexteritate conjuncturală, noroc sau tupeu. Sentimentul general este că „nu avem oameni“, că nu putem confecţiona, pentru nici un domeniu, un catalog convingător al „experţilor“. Actuala coaliţie de guvernămînt a anunţat, în campania electorală din 1996, că va aduce la putere 15.000 de specialişti. S-a văzut curînd că promisiunea aceasta respecta întru totul regula oricărei campanii: nu avea nici o acoperire. Cei 15.000 de specialişti, mai exact lipsa lor, constituie, astăzi, un subiect de deriziune publică...

Caracteristic este faptul că ţărănimea şi muncitorimea, adică massa propriu-zisă a populaţiei, se implică minimal în trebile ţării. Dimensiunea lor elitară fiind amputată, nu mai au interese limpezi dincolo de exigenţa cotidiană a supravieţuirii, nu mai au criterii, convingeri, iniţiativă. Uşor de manipulat, ei explodează, din cînd în cînd, gregar, mînaţi de tropisme vagi, sau de lideri abili şi impuri.

Nimeni nu e la adăpost de voluptatea generalizată a discreditării.

Obţinerea elitei conducătoare prin alegeri presupune competenţa politică a massei şi, mai mult decît atît, o anumită sensibilitate a massei faţă de virtuţile elitei. Elitele adevărate nu sînt o minoritate auto-suficientă, un club solitar întruchipînd un superlativ abstract. Ele sînt expresia nevoii de elite a organismului social, proiecţia unui afect comunitar. Pentru a se constitui, elitele au, firesc, nevoie de „calitate“ umană, de înzestrări alese şi temeinic cultivate, dar şi de o investiţie de respect din partea celorlalţi, de „mandatul“ încrederii colective. Elitele sînt corelativul unei comunităţi care are intuiţia performanţei de elită şi o admiră. „Aristocraţia“ competenţei nu există, cu alte cuvinte, fără *aristofilia* corpului social. Or, lucrul cel mai dramatic care s-a întîmplat în fostele ţări comuniste a fost, pe lîngă subminarea elitelor, erodarea strategică a respectului pentru elite. Consecinţele se văd acum, cînd ne dăm seama că, dacă ne lipsesc elitele , este şi pentru că nu mai avem „organ“ pentru ele. „Reeducarea“ la care am fost supuşi a reuşit: nu ne mai plac superlativele, nu mai suportăm anvergura. După mai multe decenii de obedienţă mutilantă, asistăm la explozia compensatorie a unui spirit critic devastator: nimeni nu e la adăpost de voluptatea generalizată a discreditării. În loc să fie valorificate, solicitate, stimulate, elitele sînt mai degrabă obiectul unei dezlănţuite culpabilizări. (...)

Ţările răsăritului european se confruntă, în acest moment, cu un inventar de urgenţe, în care nu se poate stabili o ordine prioritară. *Totul* e prioritar şi aceasta este cea mai mare piedică în recuperarea normalităţii. Nu e mai urgentă reabilitarea nivelului de trai, decît remodelarea mentalităţilor, şi aceasta pentru simplul motiv că fără o nouă mentalitate în materie de muncă, profit, libertate şi justiţie, nu se poate produce îmbunătăţirea calităţii vieţii. Nu e mai urgentă reforma industriei decît reforma şcolii, nu e mai urgentă restituirea proprietăţilor decît instituţionalizarea controlului civil asupra armatei, nu e mai urgentă scăderea inflaţiei decît consolidarea societăţii civile. Tot astfel, nu e mai urgentă îmbunătăţirea sistemului de învăţămînt public, decît refacerea elitelor. O anumită zgîrcenie birocratică încearcă să ne convingă că nevoile omului nu se manifestă într-o simultaneitate organică, ci într-o succesiune contabilă. *„Primum vivere, deinde philosophari“*: un dicton pe cît de celebru, pe atît de trivial, un mod de a converti minimalul în valoare primordială. În realitate, un om întreg şi o societate sănătoasă au nevoie *în acelaşi timp* de beneficiile subzistenţei şi de cele ale reflexiei, de şosete şi vise, de pîinea zilnică şi de utopii. În est, ne lipsesc, deocamdată, şi unele şi altele. Şi nu putem accepta că lotul generaţiei actuale e acela al lui „vivere“, filosofia urmînd să fie finanţată mai tîrziu... În ce mă priveşte, am în minte un portret ideal al sponsorului „cultural“ şi, de altfel, cred că l-am şi întîlnit de cîteva ori: e cineva care, după ce a investit cu folos în mari proiecte de educaţie universitară, în cercetări despre arta guvernării, legislaţie, liberalism, ecologie şi minorităţi, în programe de revitalizare economică şi instituţională, simte nevoia să iasă din circumstanţial, din rezonabilul de primă instanţă, pentru a investi într-un joc cu mărgele de sticlă. A finanţa instalarea lui Newton sub măr sau navigaţia utopică a lui Columb s-a dovedit rentabil. Oamenii nu devin mai săraci dacă, din cînd în cînd, consimt să dea de mîncare Serafimilor...

(Fragmente din Conferinţa Reuter susţinută la Wissenschaftskolleg în Berlin, la 22 iunie a.c.)

Z. ORNEA

Din tradiţia împotrivirii la europenism

Deschiderea spre Europa şi europenism este o dezbatere cu îndelungat stagiu în conştiinţa publică românească. Primii care au avut curajul de a reorienta direcţia în ţările române spre Europa şi alcătuirile ei au fost, negreşit, paşoptiştii care, cuceriţi de ceea ce au văzut în apusul Europei, au propus, la noi, modelul occidental. Modelul propus presupunea o revoluţie de la vestimentaţie, la moravuri, instituţii, economie pînă la organizare legislativă. Constituţia lor de la 13 iunie 1848 în Muntenia şi *Dorinţele partidei moldovene* redactată de M. Kogălniceanu sînt, negreşit, primele acte politice fundamentale care preconizau schimbarea structurilor româneşti. Şi să nu se uite că după Tratatul de pace de la 1829, de la Adrianopole, s-a ridicat monopolul Turciei asupra comerţului nostru, ţările române intrînd activ în relaţii comerciale cu Europa de apus. Oricît au fost paşoptiştii de blamaţi în epocă pentru gestul lor decisiv, e o realitate faptul că revoluţia de la 1848, Unirea celor două ţări româneşti la 1859 şi, mai tîrziu, chiar actul independenţei de stat de la 1877 este rezultatul militantismului lor. Aş adăuga la aceasta şi crearea fundamentelor României moderne în lunga guvernare liberală din 1876-1888, în frunte cu Ion C. Brătianu, fostul paşoptist, acum devenit un pragmatic şi lucid om de stat. Acestei îndelungi perioade de aproape o jumătate de veac i se datorează aducerea modelului european în organismul politic şi economic românesc. De aceea, între războaie, cînd procesul europenismului a fost din nou redeschis, paşoptiştii au fost condamnaţi cu o furie nepotolită, mergîndu-se pînă acolo încît li se nega românismul şi românitatea. În 1923, Nichifor Crainic, în eseul *Politică şi ortodoxie,* publicat, firește, în *Gîndirea,* scria: „Generoşii patruzecioptişti aduceau din Apus vedenia unei Românii europenizate. Ei simţeau patriotic, dar nu cugetau româneşte. Respiraseră din suflul marei revoluţii ura împotriva regimului medieval şi, Samsoni orbiţi, pentru ei surparea întregului nostru trecut însemna condiţia fără care nu s-ar fi putut întemeia o ţară modernă. Instituţiile lor n-au fost altoite pe trunchiurile seculare. Ei au răsădit ca nişte grădinari ce-ar ignora mediul şi clima". Şi, după ce îi socotea pe revoluţionarii paşoptişti drept potrivnici religiei ortodoxe (ceea ce nu era adevărat!), Crainic adăuga „Anticlericalii români făceau confuzie între Roma şi Bizanţ. Greşelile Romei n-au fost greşelile Bizanţului. Ortodoxia nu s-a făcut vinovată de crimele catolicismului". Mai tîrziu, în eseul antilovinescian *Sensul tradiţiei,* Crainic le reproşa cu asprime paşoptiştilor că au fost „europenizanţi în ordinea socialpolitică". În 1931 Nae Ionescu, în eseul său *Lichidarea romantismului 48-ist,* observa critic: „Toţi revoluţionarii munteni de la '48 din Franţa vin. Atmosfera publică în care aceştia au putut lucra este tot de importaţiune franceză... Şi, pe urmă, să nu uităm că, după revoluţie, constituţia noastră în fond franceză a fost, ca şi aşezarea noastră juridică sau cea şcolară". După care urma un rechizitoriu dur ce se voia o definitivă sentinţă de condamnare: „Viaţa statului nostru a fost dominată la suprafaţă de o clasă de oameni politici, care formau oarecum opinia publică văzută, şi care, compusă în cea mai mare parte de avocaţi – oameni de concepţii şi cultură franceză – a dat aparatului nostru *formal* de stat şi vieţii publice a oraşelor o înfăţişare precumpănitor franceză. Sub această aparenţă pulsa însă cotidianul viu, gestul mărunt şi sănătos de creaţie al negustorului mare sau mic, al meseriaşului şi al plugarului, care nu aveau nimic de a face cu revoluţia de la '48, cu parlamentarismul şi democraţia şi care-şi găseau îndestularea în munca şi ostenelile lui proprii. Iată adevărul". Şi, pe urmele acestora, au aruncat, apoi, anateme împotriva paşoptismului doctrinarii legionarismului care, şi ei, considerau europenizarea organismului românesc o grea pacoste. Evident, în replică, s-au rostit E. Lovinescu (în *Istoria civilizaţiei române moderne),* Zeletin (în *Burghezia română),* Ibrăileanu şi Ralea, ca şi mulţi alţi tineri cugetători. Ei au demonstrat necesitatea sociologică a adaptării modelului apusean european la realităţile unei ţări înapoiate cum era a noastră la mijlocul veacului al XIX-lea. De altfel, argumentau aceştia, de ce ar fi inventat tinerii români europenizanţi de la 1848 şi mai încoace ceva ce era deja inventat. Ei au împrumutat modelul existent, pe care l-au adoptat, la noi, cu curaj şi bărbăţie. Nu voi cita nici din Lovinescu, nici din Zeletin, Ibrăileanu sau Ralea. Voi apela, aici, la o opinie a filosofului C. Rădulescu-Motru exprimată în 1922 într-un eseu din *Ideea europeană.* Şi aceasta pentru că, îndeobşte, Rădulescu-Motru a fost, cu dreptate, considerat un adept al tradiţionalismului. Aici tînărul filosof român observa: „La 1848 Ţara Românească nu simţea nevoie să-şi dea o constituţie liberală după modelul Belgiei, dar aceasta n-a oprit pe tinerii boieri care se entuziasmaseră de ideile Apusului să vie să facă propagandă şi să forţeze transformarea politică a României. Tinerii revoluţionari de atunci erau convinşi că România trebuie să meargă cu Europa, dacă este să-şi asigure viitorul. Şi acum vedem că ei au avut dreptate. Dacă am fi aşteptat ca libertăţile publice să fie cerute de populaţia românească şi nu de sus, nici pînă astăzi n-am fi fost un stat european. Acelaşi moment se prezintă şi azi. Într-o Europă nouă poate trăi o Franţă veche, dar niciodată o Românie veche".

După primul război mondial cînd România, întregită în hotarele ei istorice, dispunea de materii prime pentru un real proces de industrializare şi cînd, prin reforma votului universal pentru bărbaţi, îşi putea fortifica sistemul public parlamentar şi pluripartidist, s-a dezvoltat o orientare tradiţionalistă şi autohtonistă care blama europenismul şi occidentalizarea. Argumentele acestui curent de idei vădit retrograd au fost alimentate de Nichifor Crainic cu direcţia sa a ortodoxismului normativ, de Nae Ionescu şi orientarea lui care avea să sfîrşească, din toamna lui 1933, în legionarism, de doctrinarii legionarismului, creînd, împreună, un curent ideologic negreşit retrograd. Disputa, încordată, s-a dus în jurul a cîtorva categorii divergente ca Occident-Orient, Europenizare-Autohtonism, Ortodoxism-Protestantism şi încă altele. Şi din toate respira, cu acuitate, antinomia că europenismul şi occidentalizarea se fac pe ruinele autohtonismului şi ale românismului, că evoluţia pe această cale, totuşi firească şi prescrisă de legile sociologice inevitabile, duce la năruirea specificului naţional. Nimeni dintre oponenţii intratabili ai europenizării şi europenismului nu se întreba dacă această cale de evoluţie e, sociologic, necesară şi benefică structurilor româneşti. Aceasta părea, de fapt, a nu interesa. Pe deasupra necesităţii sociologic erau instalate autohtonismul, tradiţionalismul osificat şi ortodoxismul normativ, care (acesta din urmă) ne îndreaptă exclusiv spre Răsăritul bizantin. Să citez, cît îmi îngăduie spaţiul, cîteva asemenea luări de atitudine doctrinare, care, unele, ne amintesc de cele vehiculate astăzi în publicistica noastră. „De fapt, se pronunţa Nae Ionescu în articolul *Înspre realităţile noastre* din aprilie 1931, publicat, firește, în *Cuvîntul,* întreaga poziţie teoretică a civilizanţilor şi europenizanţilor noştri nu este decît o serie infinită de false sofisme. Nu există progres sau, mai exact, dacă există progres, el nu este unilinear ci divergent şi nu depăşeşte, în nici un caz, speţa (astea sînt naivităţi evoluţioniste), ci se ţine în marginile ei... Ierarhizarea civilizaţiilor după criteriul progresiştilor noştri, cari vor, cu orice preţ, să ne încredinţeze că Apusul reprezintă un tip absolut de civilizaţie, e fundamental falsă". Şi, în martie 1930, în articolul *România ţară a Răsăritului* acelaşi autor scria: „Care dintre elementele constitutive ale realităţii româneşti pledează pentru o politică înspre apus şi cu Apusul? Structura noastră spirituală? Nu. Formula civilizaţiei şi culturii noastre româneşti nu este apuseană. Dacă dăm la o parte tot ceea ce s-a adăugat acestei civilizaţii în ultima sută de ani şi care, din toate punctele de vedere, trebuia considerată ca o grefă nereuşită, cultura românească de alimentare din sud-estul european şi creînd valori în curs de circulaţie numai în această parte a lumii. Să nu ne lăsăm furaţi de vechea prejudecată a latinităţii noastre. Căci această latinitate este lucrul cel mai greu de dovedit din toate afirmaţiile pe care le facem pe socoteala noastră... Ce e latin în noi? Ideea de drept, aşa cum apare din dreptul nostru consuetudinar? Probabil tracă. Ideea de stat? Bizantină. Ideea de Dumnezeu? Ortodoxă, deci categorie răsăriteană. Înţelegerea vieţii? Contemplativă, deci fără nici un fel de atingere cu structura activ-practică a Romei. Ce ne leagă atunci de latinitate, cînd la noi nu au prins decît politic încercările de catolicizare şi ce ne leagă, în genere, de apus dacă nici măcar protestantismul nu a izbutit să pună un picior în ţara românească? Este evident că nu putem continua să ne considerăm apuseni, aşa cum am făcut-o pînă acum". E simptomatic că din argumentele profesorului de logică şi metafizică lipseşte limba ca element doveditor fundamental al latinităţii româneşti, care e, prin chiar aceasta, o insulă a latinităţii în lumea răsăriteană. Or, prin limbă, latină ca structură, românii sînt, indiscutabil, legaţi de lumea Europei de apus. Crainic va pleda, şi el, pentru apartenenţa exclusivă a României la civilizaţia răsăriteană, plasînd-o exclusiv în Orient care se opune şi n-are nimic comun cu Europa de Apus. A ne păstra autohtonitatea înseamnă a ne cultiva valorile proprii, funciarmente antioccidentale şi potrivnice civilizaţiei Europei de apus care n-are ce căuta aici pentru că îi alterează şi îi falsifică specificitatea. Dar iată şi o opinie antieuropenizantă a unui ideolog (dl Răzvan Codrescu) al renăscutei de azi mişcări legionare care se tot agită ameninţător: „Diabolizarea Tradiţiei tinde să ne prefacă la Est de Edenul civilizaţiei occidentale (singurul «paradis» îngăduit!) într-o pseudo-naţiune cu creierii spălaţi. Noua inchiziţie ideologică utilizează adevărate ghilotine propagandistice, decapitînd deopotrivă oameni şi idei, sub cuvînt că acesta ar fi preţul ieşirii noastre dintr-un lung anonimat istoric şi al integrării într-o Europă tot mai americanizată, în care civilizaţia utilitaristă şterge identităţile şi tolerează din ce în ce mai indispusă orice angajament moral sau spiritual". Legionarismul de astăzi se adaptează, deci, doctrinar motivelor obsesive ale celor din interbelic, voindu-ne izolaţi de Europa. (Cf. Răzvan Codrescu, *De la Eminescu la Petre Ţuţea,* Ed. Anastasia, 2000)

Antieuropeniştii de azi, voalaţi sau deschişi în opţiuni negaţioniste, au, aşadar, îndelungate tradiţii. A-i înfrînge înseamnă, implicit, negarea tradiţiei acestei direcţii din spiritul public românesc. Realitatea de astăzi, în care aspiraţia spre structurile Uniunii Europene a cîştigat, incontestabil, teren e o dovadă peremptorie că acei ce au militat pentru aceasta încă de la 1848 şi, apoi, în interbelic au avut dreptate, europenismul, cu toate sechelele frenatorii care încă se manifestă, a cîştigat partida definitiv şi, probabil, irevocabil. Istoria e pînă la urmă dreaptă, dînd cîştig de cauză celor ce au înţeles, mai de mult, înţelesurile ei profunde.

---

interstiţii

Adriana şi Europa

Nici nu se încheiase prima jumătate a lui Euro 2000 că şi apăruseră, în presa occidentală, savante consideraţii emise de reputaţi politologi şi sociologi ce abordau campionatul european de fotbal dintr-o dublă perspectivă: pe de o parte, ca radiografie a Europei de astăzi, pe de alta, ca imagine a Europei de mîine. Prezenţa Turciei, României, Sloveniei şi chiar a Iugoslaviei a fost, spre exemplu, socotită un semn premonitoriu al extinderii Uniunii Europene. În altă ordine de idei, manifestările entuziaste ale suporterilor, exhibarea drapelelor naţionale, serbările populare de pe străzile marilor oraşe au arătat că „naţiunea" e încă o realitate redutabilă. Lucrurile au început să se complice şi mai tare atunci cînd s-au confirmat zvonurile privind limitarea circulaţiei jucătorilor la echipele de club europene. Amalgamul jucătorilor (vezi cluburi precum Barcelona sau Chelsea) ar duce, pare-se, la uniformizarea stilurilor de joc. E ca şi cum ai avea peste tot, ca să dau un exemplu dintr-o altă zonă, numai restaurante McDonald's. A fost tăiat astfel, destul de brutal, elanul celor care vedeau în fotbaliştii migratori nişte cetăţeni emblematici ai unei Europe unite şi care, în definitiv, ar fi putut juca în orice echipă naţională, în funcţie pur şi simplu de locul de reşedinţă. Una peste alta însă, exploatarea politică a lui Euro 2000 a culminat, fericită coincidenţă, prin preluarea de către Franţa, practic chiar în ziua finalei, a preşedinţiei Uniunii Europene. Întîlnirea de luni dintre Chirac, Jospin şi Romano Prodi a început, evident, cu schimbarea impresiilor despre meciul din ajun, iar ziariştii prezenţi au avut prilejul să înregistreze una din acele fraze anume concepute ca să devină memorabile, şi anume: „Europa este aceea care a cîştigat!"

Am regăsit, apoi, un discurs care se structurase încă de la turneul european final de acum patru ani. Atunci, parcursul foarte bun al Franţei inspirase ziariştilor teoria superiorităţii „metisajului" asupra compoziţiei, cum să-i spun, „monocolore" a echipelor naţionale. Teoria a fost însă contrazisă de ajungerea în finală a două echipe „albe", Germania şi Cehia, alcătuite, în mare majoritate, din blonzi pur-sînge. Firește, nu era „politically correct" să deduci de aici o teză contrară celei iniţiale. Aşa că discuţia a fost provizoriu suspendată, pentru ca astăzi, adepţii „metisajului" să jubileze, iar echipa Franţei să fie dată drept model în spinoasa chestiune a integrării imigranţilor.

Dar Euro 2000 pare să fi oferit soluţii şi sugestii pentru mai toate problemele şi dificultăţile cu care se confruntă continentul european. Astfel, luni, într-o emisiune de pe TV5 (la care participa însuşi Pascal Boniface, politolog renumit şi director al unui Institut de studii strategice ...), s-a afirmat că abia încheiata confruntare fotbalistică ar fi repus în discuţie pînă şi paritatea bărbaţi-femei. N-am fost în stare să urmăresc argumentaţia, cam confuz expusă de reprezentanta unei asociaţii intitulată, dacă am reţinut bine, „Prieteńele fotbalului". Două elemente, pe care le extrag din observaţiile mele de telespectator, mă fac să cred că ideea merită să fie luată în seamă. Mai întîi faptul că, la manifestaţia de luni din Place de la Concorde, soţiile fotbaliştilor francezi au apărut, grupate compact, într-unul din balcoanele hotelului Crillon. Al doilea element, şi cel mai important, este prestaţia strălucitoare a Adrianei Karembeu, născută Sklenarikova. În timp ce soţul ei făcea tuşă, Adriana (89-55-90) apărea mereu pe micul ecran, în admirabile prim-planuri. Superba blondă, despre care se spune că e top-modelul cu cele mai lungi picioare din lume (1,24 la o înălţime de 1,78, pentru amatorii de statistici) s-a aflat în tribune la toate meciurile naţionalei franceze. Prezenţa ei s-a impus în aşa măsură încît, la semifinala cu Portugalia, un grup de suporteri francezi arborau o pancartă pe care scria „ON EST VENU MATER ADRIANA!" (în traducere aproximativă, „am venit să căscăm ochii la Adriana!"). Această combinaţie între metisaj şi umor arată, o dată în plus, că Franţa a binemeritat titlul european.

Alexandru CĂLINESCU

Lev ŞESTOV

MISTERUL FIINŢEI

Să fie doar o întîmplare faptul că adevărul ultim e ascuns oamenilor, sau ceaţa de care se înconjoară el e voită, premeditată? Înclinăm către prima supoziţie; ar trebui poate să spunem chiar: sîntem convinşi că numai cea dintîi poate trece prin mintea unui om cultivat. Şi totuşi, asemenea unei comori vrăjite, adevărul ne scapă. Încă un mic efort, s-ar părea, şi el va fi în posesia noastră... Dar ca şi cele dinaintea sa, efortul acesta nu duce la nimic. La fel cum se întîmplă cu comoara vrăjită care atrage, cheamă, dar e cu neputinţă de stăpînit. Mai e, apoi, acea nelinişte specifică pe care omul o resimte în faţa noului, a nemaivăzutului, a nemaiperceputului. E limpede că adevărul – vorbesc despre adevărul ultim – e o fiinţă vie ce nu stă în faţa noastră, indiferentă şi pasivă, aşteaptînd ca noi să ne apropiem de ea şi s-o cuprindem. Aspirăm la adevăr, care ne tulbură şi ne chinuie; dar adevărul însuşi speră ceva, nelămurit, de la noi; el însuşi ne caută aşa cum îl căutăm şi noi, urmărindu-ne cu atenţie manevrele. E cu putinţă ca şi el să ne aştepte şi să se teamă de noi. Faptul de a nu-şi fi lepădat încă misteriosul văl nu e semn de uitare, de distracţie din parte-i, nici un „aşa stau lucrurile" fără motiv, din simplă neatenţie. Orice cercetător, orice căutător trebuie să-şi amintească asta, altfel cercetările sale nu vor depăşi limitele cunoaşterii ştiinţifice.

Perspectivele istorice

Puterile oamenilor celor mai zdravăn clădiţi au o limită; dincolo de un anume grad de încordare, ele sfîrşesc prin a ceda. Se povesteşte că, absorbit în reflexiile sale, Socrate a rămas absolut nemişcat timp de douăzeci şi patru de ore. E fantastic, aproape miraculos; totuşi-lui Socrate însuşi i-ar fi fost peste puteri să rămînă astfel patruzeci şi opt de ore la rînd. Omul are nevoie să se destindă, să doarmă şi, prin urmare, să-şi întrerupă munca. Ne dăm seama că aşa stau lucrurile cu toate operele omeneşti: toate trădează munca mozaicarului, ajustarea; toate încep, continuă şi nu se desăvîrşesc niciodată. „Desăvîrşirea" pe care o obţinem e aparentă, exterioară, înşelătoare (cîteodată nici măcar nu izbuteşte să ne înşele). Oamenii părăsesc lumea după ce au întreprins ceva, adesea ceva *foarte important, foarte semnificativ*. Unde îşi desăvîrşesc ei lucrarea începută? Dacă istoricii şi-ar pune o asemenea problemă, istoria s-ar scrie altfel; dacă filozofii ar reflecta asupra acestei probleme, filozofia istoriei a lui Hegel nu li s-ar mai părea o revelaţie.

Nodurile gordiene

Filozofia e o ştiinţă. Dar, dacă-i aşa, de ce se vorbeşte atît de des despre sinceritatea filozofilor? Dacă filozofia e o ştiinţă precum fizica, chimia, geografia, geometria, ce nevoie avem de sinceritatea filozofilor? Nimeni nu se interesează de sinceritatea fizicianului care afirmă că, în vasele comunicante, apa se menţine la acelaşi nivel. Că e convins ori nu de ceea ce spune nu are importanţă, e de ajuns să ştim că ceea ce afirmă e exact, că apa păstrează acelaşi nivel. Cînd geometrul afirmă că raportul între circumferinţă şi diametru e o mărime constantă, nimeni nu se gîndeşte să-l întrebe dacă el crede în asta. E limpede, filozofia nu e considerată o ştiinţă,

© a.l.ş.

filozoful nu e socotit un savant, de vreme ce i se cere să fie sincer. Filozoful este, înainte de toate, un martor; iar el dă mărturie despre ceva neverificabil. Or, dacă aşa stau lucrurile, trebuie într-adevăr ca filozoful să fie sincer şi veridic. Dar cum ar putea fi el astfel?

Se cunosc rezultatele experienţelor făcute asupra depoziţiilor martorilor. Martori oculari, perfect cinstiţi şi dezinteresaţi, se contrazic între ei cînd au de descris fapte extrem de simple. Să luăm cîteva mărturii filozofice. Stuart Mill declară că pentru nimic în lume nu ar accepta să-l mărească pe Dumnezeu dacă ar constata că Dumnezeu nu-i recunoaşte idealul moral, al lui, al lui Stuart Mill. Kant nu e mai puţin categoric: convingerile sale morale sînt atît de intim legate de credinţa în Dumnezeu şi de nemurirea sufletului – afirmă el – încît, dacă ar trebui să renunţe la cele dintîi, bazele sale morale s-ar surpa. Platon spune fără ezitare că mai degrabă merită să suferi o nedreptate decît să fii tu însuţi nedrept. Schopenhauer ne învaţă pe un ton inspirat „non-voinţa de a trăi" şi pesimismul. Descartes ne informează că a început prin a se îndoi de tot. E oare cu putinţă să te încrezi în asemenea mărturii? Hume spune că cel care ar face experienţa îndoielii totale, conform programului lui Descartes, nu ar mai izbuti să se descotorosească niciodată de scepticismul său; şi se pare că Hume avea dreptate. Mărturia lui Descartes să fie aşadar falsă? Sinceritatea lui Schopenhauer a fost şi ea, nu fără rost, pusă la îndoială; chiar tonul cu care se plînge de viaţă nu ne prea îndeamnă să-i luăm în serios pesimismul. Kant? Principiile sale morale erau oare atît de strîns legate de ideea de Dumnezeu şi de nemurirea sufletului pe cît ne asigura el? Mill însuşi, onestitatea întruchipată, s-a riscat prea mult afirmînd cu certitudine că, dacă convingerile sale morale ar fi puse în cauză, nu ar ceda nici măcar în faţa lui Dumnezeu. Cît de prudent trebuie să fii cînd aduci asemenea mărturii! Ascultaţi mărturisirile sfinţilor şi misticilor! Evident că şi ei sînt doar martori, pe care trebuie să ştii să-i asculţi. Dacă Mill ar fi înţeles limba rusă, i s-ar fi putut cita un proverb: nu te jura că nu vei avea parte niciodată de închisoare şi de traista milogului! La fel am putea spune despre toate afirmaţiile filozofilor. Adevărurile evidente, ele însele – ce pretind a fi tratate pe picior de egalitate cu axiomele matematicii – sînt, şi ele, tot mărturii. Iată-i, de pildă, pe Aristotel şi Heraclit! Heraclit nega principiul contradicţiei. Or, Aristotel pune la îndoială sinceritatea lui Heraclit: ceea ce afirmă el poate fi spus, declară plin de siguranţă Aristotel, dar nu poate fi *gîndit*. Au trecut veacurile şi Hegel, cu toate că mare admirator al lui Aristotel, l-a luat sub aripa lui protectoare pe Heraclit. Cum să aflăm care dintre cei trei e sincer? Nu caut nici măcar să ştiu care din ei deţine adevărul pentru că, aşa precum vedeţi, noi ignorăm cine este veridic(...)

Am putea înmulţi exemplele care ne arată cît e de dificil, imposibil chiar, să verificăm sinceritatea şi onestitatea mărturiilor aduse de filozofii cei mai cu îndreptăţire reputaţi şi respectaţi. Şi mai grav este că, dacă ei înşişi şi-ar pune propriei onestităţi cu seriozitatea cerută de chestiunile de care depind destinul omului şi al universului, nu ar şti – mă gîndesc – ce să răspundă. Mi se pare că Alexandru cel Mare, el însuşi, s-ar fi temut să taie nodul gordian dacă ar fi crezut în profeţie şi ar fi ştiut că va fi integral responsabil pentru viitor. Din faptul că filozofii taie, fiecare în felul său, nodurile gordiene ale problemelor metafizice, am putea conchide fie că nu-şi dau seama de responsabilitatea pe care o asumă, fie că ghicesc printr-un soi de instinct că deciziile lor nu joacă decît un rol neînsemnat în economia activităţii spirituale universale. Fie că îl laudă ori îl acuză pe Dumnezeu, că recunosc ori nu principiul contradicţiei, că se îndoiesc ori nu de toate, nu are importanţă, nu lor le aparţine decizia ultimă. Nimeni nu i-a întrebat pe oameni dacă vor să fie, sau nu vor să fie, atunci cînd au fost chemaţi din neant la existenţă; nici atîta nu li se va cere părerea cînd vor fi chemaţi la o nouă existenţă ori trimişi la loc în neant.

Dar oare instinctul acesta ghiceşte corect? Oare reflexiile şi deciziile noastre legate de începuturi şi sfîrşituri, de lucrurile prime şi ultime nu au nici un fel de acţiune asupra mersului istoriei universale? Nu cumva cei mai buni reprezentanţi ai umanităţii sînt împinşi la acte necugetate nu de un just instinct, ci din nepăsare şi uşurătate, ori de un geniu rău? Prima regulă a filozofului ar trebui să fie, mi se pare, aceasta: trebuie să ştii că *cuvîntul* pe care îl pronunţi poate să-ţi salveze ori pierde sufletul şi, poate, chiar umanitatea întreagă. Atunci – dacă vechea idee a Judecăţii de Apoi ar fi astfel restabilită în drepturi – filozofia şi-ar schimba faţa. Ce e de făcut totuşi ca, într-o existenţă aşa de scurtă precum cea de aici, oamenii să înveţe să poarte, sau măcar să ridice din cînd în cînd, povara unei asemenea responsabilităţi? Vechile procedee au fost înlăturate, iar altele noi nu s-au inventat încă...

(pasaje din volumul *Sur la balance de Job*, Flammarion, 1971, cap. „Audaces et soumissions")

Pagină realizată de Anca MANOLESCU

© a.l.ş.

glosar de tranziţie

Ciobănescul mioritic

După cum sună, chinologia pare a fi o ştiinţă care se ocupă de China. Ştiinţă sau nu, ea se ocupă în realitate de cîini. În acest domeniu tranziţia nu şi-a manifestat creativitatea inventînd cîinii de pripas, ci doar înmulţindu-i cu frenezie şi dîndu-le scorţoasa denumire de cîini comunitari. Raţiunea de a fi a acestei inovaţii onomastice este aceea de a trasa o graniţă între două clase de patrupede. Existenţa cîinilor comunitari o certifică indirect pe cea a cîinilor necomunitari care, nebeneficiind de o siglă proprie, pot fi numiţi pînă una-alta cîini familiari. Graniţa menţionată semnalează o diferenţă crucială. Nefiind ataşaţi unor stăpîni bipezi individuali, cîinii comunitari rămîn în custodia statului, adică a nimănui, o etatizare care se opune irezistibilului puseu spre privatizare. Purtătorul canin al drapelului provatizării este cîinele familiar.

Între cele două clase de patrupede se aglomerează o multitudine de distincţii care nu degenerează însă decît incidental în lupte de clasă. Întîlnirile aleatorii între exemplare ale celor două clase decurg de regulă într-o atmosferă cordială, vădind o lipsă de prejudecăţi de la care şi alte vieţuitoare s-ar putea inspira. Acest spirit conciliant nu putea fi agreat în socialism, pentru care rostul claselor nu era să fraternizezi, ci să se scarmene una pe alta fără menajamente. Ca şi populaţia umană, antecesorii actualilor cîini comunitari duceau o veritabilă viaţă de cîine. Deşi ţinea în somptuoasa-i bătătură o droaie de exemplare, geniul Carpaţilor s-a gîndit la un moment dat să interzică cetăţenilor de rînd această extravagantă îndeletnicire. Din motive deocamdată nedescoperite, eradicarea cîinilor familiari a rămas în fază de proiect.

Pentru cîinele familiar, supravieţuitor al acestor crunte ameninţări, tranziţia pare o epocă de prosperitate. Mii de persoane de toate vîrstele, de toate straturile, de toate vestimentaţiile şi podoabele capilare, îşi preumblă la ore fixe patrupedele care adaugă la relieful accidentat al trotuarelor noi obstacole în calea prea numeroşilor pietoni plini de pretenţii. Concurînd senzaţionalele istorisiri pescăreşti, bodyguarzii cîinilor familiari îşi povestesc cu fervoare isprăvile pensionarilor lor sau poartă discuţii savante despre seminţiile acestora: setteri, pechinezi, foxterrieri, buldogi, cockers şi atîtea altele. Din străfundurile acestui pluralism rasial s-a plămădit de la o vreme o rasă neaoşă, pe care chinologii patrioţi au numit-o într-o clipă de întraripată inspiraţie ciobănescul mioritic.

Pretutindeni în lume profesioniştii ciobănitului au cooperat strîns cu dulăii ciobăneşti, niciunde însă, în afara spaţiului carpato-danubian, ciobănescul nu a dobîndit şi dimensiunea mioritică. În pofida primei părţi a acestei denumiri, bravul patruped ţine de clasa cîinilor familiari. El sugerează ascunsele interferenţe dintre cîine şi literatură într-un chip mai apropiat de eroica balada „Cîinele soldatului“ decît de tocmai eroicul comerţ al bravului soldat Svejk. Purtător al unicităţii naţionale, participant la expoziţii şi concursuri, el continuă totuşi să aştepte omologarea energic solicitată din partea forurilor internaţionale de specialitate. Trist este că această rezistenţă nu vine numai din exterior, ci şi din interior, şi nu din partea unor marginali, ci din a statului prin Ministerul Agriculturii. Obiecţiile de stat se concertează cu mormăielile acelor snobi pentru care, potrivit ordinelor venite de la Bruxelles, prioritară în România nu ar fi cauza ciobănescului mioritic, ci cea a copiilor străzii.

Pentru tranziţia din spaţiul mioritic nici o cauză nu este privită cu sfinţenia pe care o merită.

Pavel CÂMPEANU

bazar

Vieţi romanţate

N-am fost, pînă acum, cititoare de biografii celebre. Mai bine-zis, de vieţi romanţate. Căci există un soi de biografii care se încadrează mai evident în această categorie. Ca şi cum ar întruni un punctaj imaginar, nu foarte strict, nu întotdeauna acelaşi. Biografia lui George Enescu cu titlul, *Pasiunea cea mare*, şi subtitlul *Romanul tinereţii lui George Enescu*, poate fi considerată drept membră a sus-menţionatei categorii. Încă de la primul capitol al volumului semnat de Silviu Dumitrescu, şi apărut la Editura Excelsior, punctajul menţionat începe să fie bifat: cartea debutează cu un portret romantic al muzicianului – „un tînăr înalt,bine legat şi nespus de chipeş„, „zvelt, cu umerii largi şi faţa juvenilă ce degaja prospeţime şi vigoare“. Tînărul Enescu întruneşte trăsături pe care tu, spectator umil al marilor destine, te-ai aştepta să le aibă. Asemănarea cu adevăratul Enescu nu e relevantă: sînt pur şi simplu atribute ce s-ar putea potrivi ideii de artist „la început de drum“, idealist şi entuziast. Portretul moral al Artistului romantic, cu precădere al muzicianului ori poetului, se conturează în continuare: tot din primul capitol, tînărul Enescu e măcinat de îndoială, în adîncul său, între cariera de violonist şi cea de compozitor. Orice artist trebuie să fie tulburat de demonul creaţiei, care să-l împiedice de la o existenţă anostă. O altă etapă indispensabilă sînt căutările: Enescu se întreabă dacă va reuşi „să aşterne pe hîrtie muzica ce clocotea în sufletul lui?... Şi dacă va izbuti, cum va suna ea?“ Frămîntările pot fi rezolvate doar cu ajutorul unui maestru: în cazul de faţă, acesta nu este altul decît Brahms. Prezenţa personalităţilor epocii e obligatorie în cazul acestui soi de biografie. Se presupune că cititorii amatori de astfel de lecturi vor cît mai multe celebrităţi narate. Le este satisfăcută, în acest mod, plăcerea evocativă, într-o manieră ambiguă, care îmbină nonşalant documentarea, chiar la nivel anecdotic, cu imaginaţia. Orgoliul auditoriului marginal e satisfăcut printr-o, să zicem, contaminare. Pe lîngă Brahms, ai ocazia să „stai faţă-n faţă“, chiar dacă pentru scurte pasaje, cu Regina Elisabeta, Principesa Elena Bibescu, Marcel Proust, Spiru Haret, Grigore Antipa, Victor Babeş, Ştefan Luchian, Tolouse Lautrec, şi chiar Mihai Eminescu. Personalităţile sînt introduse, în general, prin propriile replici. Lautrec, de pildă, intră în capitol cu „Merde! Merde! Merde!“, şi „adu mai bine o sticlă!“ – toate mulate pe cele mai plauzibile aşteptări ale privitorului tablourilor sale ori ale cititorului vieţii sale romanţate. Eminescu, geniul pustiu, apare, iarăşi, aşa cum îi permitem cel mai des: nobil, dar trist; după ce-l salvează pe micul, pe atunci, Enescu, de un cîine turbat, la întrebarea recunoscătoare a tatălui compozitorului, „oare nu vă pot fi de folos cu ceva?“, răspunde (în aprilie 1887): „presimt că nimeni şi nimic nu-mi mai poate fi de folos“. Atmosfera „înaltă“ creată de personalităţi şi de eroul însuşi e întreţinută de conceptele morale şi estetice vehiculate, tot cele aşteptate: „adevărul“ este ceea ce îşi doreşte Enescu pentru creaţia sa; ca model estetic, este prezentat „ţăranul român“: „ţăranul român (...) poartă muzica în el. Ea îi linişteşte spaimele, şi tot ea îl ajută să-şi spună dorul(...)“. „Creaţia mea trebuie să ajungă către o invenţie în caracter popular, numai aşa voi fi eu însumi“, afirmă un Enescu de astă dată aproape clarificat. Volumul se încheie cu prima lui noapte de dragoste. Totul e armonie şi e simplu. Mai că-ţi vine să renunţi la standardele estetice şi să schimbi o vorbă cu Enescu, Brahms sau Carol I.

Iaromira POPOVICI

Autodenunţuri

OK, fie, cedez, e aşa cum vor ideile dominante ale epocii – „rezistenţa noastră prin cultură“ la tiranie a fost un moft intelectual, un alibi al laşităţii, un „deal“ (altceva decît deal-vale-deal...) între scriitorii de onoare şi cenzură, un colaboraţionism mascat străveziu, „un troc, nu o bătălie“ – după cum scria polemizînd cu aceste puncte de vedere dl Livius Ciocârlie într-un articol recent, prea puţin comentat din *Observatorul cultural* (nr. 6), cea mai nuanţată poziţie în faţa tinereştilor şi vijelioaselor acuze la adresa nimicniciei noastre, – un compromis iluzionat că ar salva literatura, aiurea, nu s-a salvat nimic, nici măcar sufletul: „Dacă am fi fost salvatori, cum e plăcut să credem – argumenta cu fineţe sarcastică, dl Ciocârlie – ne-am fi grupat ca unul şi am fi protestat cînd s-au dărîmat bisericile din Bucureşti...“ Dl Ciocârlie e dispus să nu ia în seamă cărţile sale ca proteste, ca forme de salvare – e o delicateţe a modestiei aflată în eroare, din teama şablonardă de individualism; în plină nebunie a demolărilor, „Un Burgtheater provincial“ ne dădea curaj ca să construim romane şi nuvele care rezistă şi azi, astfel salvîndu-ne şi pentru ieri şi pentru mîine. În loc să fi scris „Clopotul scufundat“, era preferabil, mai demn (insuportabila comparaţie a adjectivelor absolute!) ca dl Ciocârlie să fi format, cu confraţi de ai săi, un lanţ uman în jurul unei biserici asaltate cu pickhamărul? Să fi făcut şi una şi alta? Atunci, e cazul să mergem cu autodenunţul pînă în vara lui '89, cînd se preconiza – în şoaptă densă – o grevă a scrisului. Să nu mai dăm nimic tiparului, adică cenzurii ceauşiste! Să sabotăm quadratura aceea a cercului: a scrie bine căpătînd bunul de tipar! Ce a rămas din greva aceea? Cineva a venit la mine, pe „Căderea Bastiliei“ (ce nume de străzi accepta Primăria...) şi mi-a spus, grijuliu, că ideea grevei literare porneşte de la Dinescu care, chiar cu poliţia la poartă, „e un porc“. „Grupaţi toţi ca unul“ nu vom fi, scriitorii, nici pe lumea cealaltă. Iar de la 3 în sus – cum observa de la 1906, Gusti românii se strică, oricît ar fi de străluciţi luaţi bob cu bob. De la 3 în sus, apare „Mioriţa“.

Cîţiva ani mai tîrziu, cea mai vehementă personalitate româno-pariziană în denunţarea „rezistenţei prin cultură“ ca formă de „colabo“ era întrebată, în studioul Televiziunii libere, dacă ar fi fost mai eficientă o grevă a scrisului. Ce a răspuns persoana? „Nu ştiu!“ Era cel mai onest răspuns. Domnia-sa, la Paris, nu ştia, în schimb, nouă, la Bucureşti, ni se cere, încă şi azi, să fi ştiut şi anume ce – exact ce ştie, pe dinafară, toată această tinerime plină de talent (asta ne mai lipsea, să nu mai avem talente literare!): mai lăsaţi-ne în pace cu poveştile despre rezistenţa voastră prin cultură, ea a fost un moft, un alibi, o laşitate din care au ieşit opere care nu ne mai interesează! Dacă le răspunzi cu ideea scandaloasă a lui George Steiner: „am trăit vremuri atroce cu bucurii imense“ – bucuria unor zile în care Raicu, Manolescu, Iorgulescu, Valeriu Cristea îţi transmiteau că „le-ai plăcut“ – atunci se deschid nişte ochi mari ca în faţa unei geometrii de o variabilă necunoscută şi eşti întrebat, cu un dispreţ tatonant, „cine e George Steiner?“ Sau, cum mi s-a întîmplat: „Crede-mă că ştiu cine e George Steiner – sînt sigur că nu m-a citit!“ Am izbucnit în rîs: „Perfect... aşa răspundea şi Zaharia Stancu, cînd nu-i convenea cineva... Eşti în tradiţie!“ Şi a urmat o minune de replică (pentru cei care încă parafrazăm: „la mine în sînge, istoria literaturii plînge“): „Zaharia Stancu? N-am auzit de Zaharia Stancu!“ Am tras aer în piept, de emoţie, în faţa acestui – cum se spune – arc peste timp: ani de zile, unul din şlagărele noastre literare a fost acel „Pasternak? N-am auzit de Pasternak!“, titlul pamfletului penibil semnat de Stancu la decernarea Nobel-ului pentru scriitorul sovietic din poezia căruia neica Zaharia tradusese mult şi nu o dată bine. I-am zis imediat cît mă bucur că mai ştie de pamfletul acela din urmă cu 40 şi ceva de ani... Omul mi se jură – vesel – că habar n-a avut, o spusese la nimereală, el nici nu se născuse pe vremea aia! Ce forţă obscură şi tenace a continuităţii lucrează în noi!

...Chiar nu înţelege nimeni că abia azi – sub tirania populismului bădăran şi a liberalismului şmecher – e absolut obligatoriu să rezistăm prin cultură, fără ghilimele!? Cine nu înţelege asta, să nu se mire. Iar dacă se miră, să nu se plîngă.

Radu COSAŞU

regula jocului

● Patru filme pe care n-ar trebui să le rataţi: *Omul din lună* de Milos Forman – incredibila viaţă a lui Andy Kaufman, povestită de un maestru „specializat“ în biografii deloc romanţate; *Totul despre mama mea* – ultimul Almodóvar, poate nu cel mai bun, dar cu siguranţă cel mai emoţionant; *Regii deşertului* – aventurile a patru militari americani în Golf, după războiul de-acolo: o tragicomedie genială în regia necunoscutului David O. Russell; şi *Duminica, pierzi sau cîştigi* – Oliver Stone atacînd încă un mit: fotbalul american, într-un film la fel de dur şi de zăpăcitor ca şi subiectul său. (**a.l.ş.**)

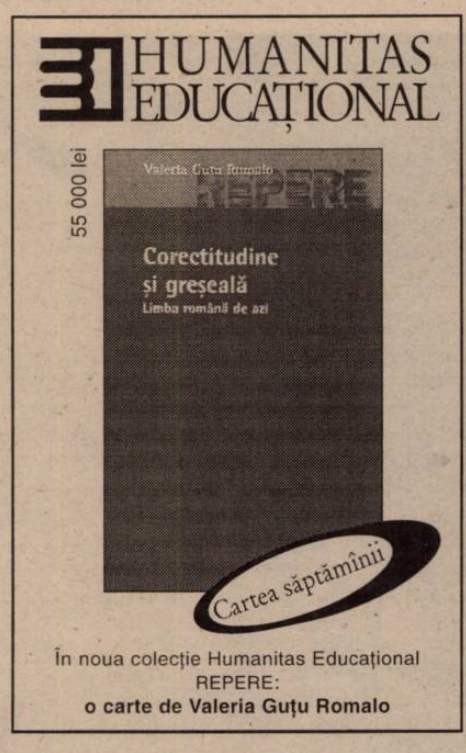

scrisoare din New Orleans

Originalitatea în artă

Vorbind despre Veneţia, Mary McCarthy nota că „nu poţi spune nimic, inclusiv această frază, care să nu fi fost spus înainte“. Nu mult din ceea ce se întîmplă acum în domeniul artelor pare a fi foarte nou. Dimpotrivă, are loc o masivă reciclare a trecutului, de la reluarea la nesfîrşit a lucrărilor din vechime pînă la scenarizarea istoriei. Postmoderniştii, ca şi ecleziaştii, susţin că nu-i nimic nou sub soare, dar aceasta nu este decît trufia epocii noastre. Sîntem atît de adînciţi în istoriile neisprăvite ale trecutului că negăm eforturilor noastre prezente orice dram de originalitate. După părerea mea, e doar manifestarea unei neputinţe teoretice în faţa faptului că în ştiinţă şi tehnologie apare cîte ceva nou aproape în fiecare zi.

Tehnologia ne modifică, fără urmă de îndoială, modul de a gîndi şi acţiona, lăsînd artiştilor sarcina cartografierii acestor schimbări în *psyché*-ul uman şi a tratării acelor aspecte ale trecutului care nu au încetat încă să lucreze asupra noastră. Cei care sînt artişti probabil că blagoslovesc pierderea memoriei indusă de ritmurile rapide ale vieţii de azi, pentru că trecutul este plin de lucruri pe care tare am vrea să le uităm. Artiştii nu-şi pot permite acest lux. Dar nimeni, artist sau neartist, nu este imun faţă de regrete, mînie sau neputinţă. Aceste sentimente se transformă în anomalii sociale. Pentru a le înţelege este nevoie de o sensibilitate de artist.

Rod Dickinson, artistul britanic devenit celebru după farsa cu „cercurile din lan“, pune la cale o reconstituire a sinuciderii în masă de la Jonestown, din 18 noiembrie 1978. Atunci, 900 de adepţi ai lui Jim Jones şi-au luat viaţa, bînd must dres cu tranchilizante şi cianură. Dickinson vrea să re-creeze „tronul“ lui Jim Jones şi căzile pline cu otravă. Sute de actori vor încerca să reconstituie comunitatea de la Jonestown, să explice spectatorilor această comunitate din frînturile pe care le ştim despre ea, după care să „moară“ timp de 40 de minute.

Genul acesta de spectacol se află la hotarul artistic al unei gustate distracţii americane, care îi împinge pe cetăţenii de toate stările să reconstituie orice, de la Războiul Civil pînă la ultimul concert al lui Elvis.

Aceste reproduceri sînt în egală măsură un omagiu şi o parodie a evenimentului original. Linia de demarcaţie între admiraţie şi caraghioslîc este binişor estompată. Cei care fac Războiul Civil îşi iau producţiile foarte în serios, de parcă „autenticitatea“ trăirii ar putea, nu ştiu cum, să schimbe finalul întîmplării dintîi. În spatele unor astfel de spectacole se ascunde un morman de ideologie discreditată şi de înstrăinare. Pe de altă parte, atenţia migăloasă acordată detaliilor tehnice (cum ar fi macerarea nasturilor de la uniforme în urină, pentru a le da o patină de „autenticitate“) tinde să treacă înaintea ideologiei şi a simţămîntului. Dar cum la sfîrşit nu moare nimeni, distracţia cîştigă în faţa oricărei brume de ideologie muribundă.

Reconstituirea sectei lui Jim Jones este ceva mai complex, pentru că întîmplarea însăşi este ambiguă şi plină de întrebări neliniştitoare.

După Jonestown, au mai avut loc şi alte sinucideri în masă, din care merită menţionată cea a cultului Porţilor Cereşti. Imaginea cadavrelor aliniate în ordine, cu adidaşi nou-nouţi în picioare, este una dintre cele mai tulburătoare, deşi puţin comentate, glife ale subconştientului nostru recent. La vremea întîmplării lor, aceste evenimente au stîrnit un mic vîrtej de discuţii despre credinţele religioase, structura comunităţilor, charisma liderilor ş.a.m.d., dar toată această vorbărie nu voia decît să îngroape cît de iute ascuţimea imaginilor acelora tulburătoare. Imaginile ca atare sfidează, însă, orice comentariu. La ceva timp după ce voroava imediată le-a şters, ies la suprafaţă cu şi mai mare forţă. Din materia artiştilor care, în cazul ideal, nu se tem să lucreze cu căzături şi beznă.

În 1990, un popular artist de comedie din Iugoslavia s-a îmbrăcat ca Tito şi s-a preumblat pe străzile Belgradului. La început, oamenii au zîmbit, dar au ezitat să se apropie de el. Apoi au venit şi şi-au vărsat oful cu toată seriozitatea. Nu a durat decît cîteva minute pentru a demonta neîncrederea.

Întoarcerea lui Tito aproape a produs o mini-revoluţie.

Reconstituirile populare, cum sînt cele ale Războiului Civil, se pot justifica prin existenţa unor limite bine definite, prin sentimentul implacabilităţii istoriei. Reonstituirile artistice, precum cea a sinuciderii în masă de la Jonestown sau reîntoarcerea lui Tito, trezesc nelinişti, dînd cîştig de cauză ambiguităţii în faţa uitării. Aceste acte artistice sînt originale, în ciuda dependenţei lor de trecut. Ne împing să ne gîndim la lucruri pe care vrem să le uităm. În mod paradoxal, evenimentele autentice par, retrospectiv, a nu fi foarte originale. Reconstituirile sînt. Şi în această crucială privinţă, postmoderniştii greşesc.

Andrei CODRESCU

www.codrescu.com

(traducere de Ioana AVĂDANI)

(Rubrică difuzată la *National Public Radio* şi publicată în *Gambit Weekly*, *The Baltimore Sun* şi *Funny Tonus)*

din fanfare funerare

Grebla din uliţa Rothwisenweg

Interior de compartiment murdar. Navetişti beau, joacă şeptic. În dreapta, poala munţilor, în stînga – un pîrîu si un pod de piatră. Un gard de ciment înverzit de muşchi. „La munte şi la mare e de găsit tot ceea ce-ţi doreşte sufleţelul tău însetat de repaos, de odihna cea binemeritată“, pare să-ţi şoptească în ureche careva, o voce, o instanţă de sus, sau de jos, un nene care nu se arată în lumina înceţoşată de fumul ţigărilor din compartimentul cel murdar şi intens mirositor. Personaje se arată, problemele lumii de azi se îndepărtează, uitate sînt grijile şi ne cufundăm alături de Omul-de-hîrtie, ieri i-am spus Lomdepapie, astăzi îi vom spune Celavekizbumaga, este unul şi acelaşi, adică Paperman, spuneţi-i cum doriţi, evaziunea se petrece pe nesimţite, să fim credincioşi literei tipărite, să-i stăm în preajmă chiar dacă multe sînt primejdiile care pîndesc literatura, mai nimic nu se arată la orizontul aşteptării, mai nimic nu pare să tulbure felul în care *Tadgio, asemeni unei viziuni cu totul desprinse de lume, fără nici o legătură cu ea, sta acolo în mijlocul mării* (vezi Thomas Mann, *Moartea la Veneţia*).

Aşadar, în dosul oricărei îndeletniciri, oricît de mărunţele, stă literatura, adică Lomdepapie, adică Celavekizbumaga, adică Paperman. Deretic în grădină cu o sapă şi o greblă plină de rugină, o unealtă bicisnică, alta decît aceea a cutărui cumnat de-al meu care pe uliţa Rothwisenweg, din cartierul Holzlar, aparţinător de fosta capitală denumită Bonn, acolo el cu grebla aceea greblează gazonul şi instrumentul său de lucru se prezintă impecabil ochilor noştri care-l scrutează cu uimire intimidată, cam tot aşa cum privea Dinicu Golescu la palatele vieneze. Revin: grebla aceea din uliţa Rothwisenweg, aparţinătoare cartierului Holzlar, era prevăzută cu o coadă rabatabilă, dinţii ei de greblă printr-un mecanism iscusit se pot regla cum doreşti, poţi peria iarba, poţi – prin mărirea distanţei dintre ei – să reţii doar frunzele plopului celui uriaş din spatele casei, din gazon poţi extrage orice; iată, dacă prin absurd ar fi să fie acolo vreo pungă de plastic, o poţi lua cu grebla, la fel poţi proceda cu alta din hîrtie, una din astea care la noi adăpostesc bomboanele agricole, adică seminţele de dovleac ori de floareasoarelui, pe acea pungă o poţi recupera cu grebla şi pe dată o iei şi cu mare atenţie o porţi spre coşul de gunoi din plastic verde-albastru, prevăzut şi el cu toate cele, rotiţe mititele, mînere, lăcaş din piatră în care stă coşul, uşiţă din aluminiu care-l desparte cu tot cu ale sale posibile mirosuri neplăcut mirositoare de lumea largă, de panglica leneşă, liniştită şi, desigur, curată a trotuarului care defilează indiferent şi cufundat într-un ceva abstract şi, oarecum, politicos pe sub pervazele cu flori, cu muşcate teutonice, mari în petale şi foarte roşii la culoare, sau foarte roz, sau foarte galbene. Tocmai îţi plescăie în urechi un aspersor care udă politicos şi exact gazonul din preajma trecerii tale puţintel vinovate, încărcate de mustrările de conştiinţă care ţi se strecoară în suflet odată cu imagine străzii Cozia, cea plină de ierburi buruienoase crescute pe marginea trotuarului; dinaintea caselor vecine – o junglă pîrjolită de troscoţel, de pir, de părul porcului, de păpădii anarhice; vinovat te uiţi la aspersor în liniştea politicoasă şi exactă a dimineţii de vară, eşti singur, doar tu cu plescăitul lui, şi-ţi vine aşa un imbold să-l saluţi cam cum te salută poştaşul grăsălan pe cînd tocmai trece el pe lîngă tine înhămat la bicicleta sa jupuită şi-ţi aduce revista „Vatra“: „să trăiţi“, zice poştaşul şi aşa îţi vine şi ţie să spui intimidat aspersorului aceluia care plescăie îndepărtat, însingurat, politicos, exact; „să trăiţi“, îţi vine să-i spui aspersorului ăluia pe uliţa Rothwisenweg, din cartierul Holzlar. Stai acolo şi te uiţi la gazon, la un butuc fără scoarţă plasat în iarbă, dat cu lac incolor din acela pentru parchet, butucul are pe el o mulţime de muşcate teutonice cu petale uriaşe, dobîndite prin iscusite încrucişări cromozomiale, cu un roz foarte roz, galben aşijderi; atent te uiţi, plescăie aspersorul, e linişte politicoasă, exactă; însingurat eşti pe uliţă, în dimineaţa de vară, şi deodată, drept spre tine, păşeşte puţintel legănat Socrate, vine pe trotuar cu barba aceea a lui nemurită de artiştii Renaşterii, în picioare poartă sandale care seamănă cu şlapii aceia vietnamezi pe care-i poartă măistoriţa Vlai Iustina, nevasta legătorului de mături de la noi, de acasă. Pe uliţa Rothwisenweg, din cartierul Holzlar, e linişte, se aude plescăitul aspersorului, moşu' în şlapi ţi se adresează pe numele mic pe care doar prietenii de acasă îl ştiu – pot să demonstrez cu buletinul în mînă că numele complet ce-l port din naştere este Vighi Daniel Teodor. Aşadar, îmi spune moşul cu şlapi vietnamezi în picioare şi cu barba ca a seminariştilor de la Socola lui Ion Creangă următoarele vorbe menite să-mi oblojească vinovăţiile care tocmai mă încearcă:

„SOCRATE: Dar, Theodoros, nu e cu putintă ca cele rele să piară, căci este nevoie să existe întotdeauna ceva opus binelui“ (Platon, *Opere*, vol. VI, *Theaitetos*, p. 226).

Daniel VIGHI

bon de lectură

Ce să caute englezul la Bucureşti?

Dacă Ovidiu Verdeş ar fi fost englez, să zicem, şi şi-ar fi scris romanul lui de debut* în limba engleză, ar fi fost, indiscutabil, un om bogat. Şi aceasta pentru că *Muzici şi faze* e făcut pentru a fi *best seller*. Într-o ţară civilizată, desigur. La noi, însă, dacă nu eşti Pavel Coruţ, nu ai nici o şansă să cîştigi de pe urma literaturii, oricît de bine scrisă şi de accesibilă ar fi aceasta. Dincolo de toate sondajele de opinie, de estimările şi de studiile ce îşi propun să aproximeze trăsăturile naţiei, o analiză a cărţilor care primesc votul majorităţii ar putea fi extrem de semnificativă pentru definirea mentalului colectiv actual al românilor. Votul pentru o anumită carte poate fi chiar mai relevant decît votul politic.

De altfel, cartea lui Ovidiu Verdeş a primit un vot negativ, a fost supusă de-a dreptul „oprobriului opiniei publice“, încă înainte de a apărea. Să ne amintim – Ovidiu Verdeş a fost pus la zid, împreună cu alţi scriitori tineri (printre care Simona Popescu sau Caius Dobrescu), de către cei ce sînt consideraţi lideri de opinie, cu ocazia „scandalului manualelor alternative“. Ce s-a întîmplat: cei de la Editura Univers au găsit de cuviinţă să publice un fragment din romanul *Muzici şi faze* în manualul alternativ de română pentru clasa a noua, apărut la aceeaşi editură. Romanul încă nu fusese tipărit, dar, se pare, nu aceasta a fost principala acuzaţie a contestatarilor. Liderii de opinie (printre care intelectuali de marcă precum Marius Tucă sau Mircea Badea, de exemplu) au fost scandalizaţi de faptul că textul din manual înfăţişa un adolescent preocupat mai degrabă de formaţii de muzică, chefuri sau revista *Playboy*, decît de istoria şi valorile culturale ale neamului, aşa cum îi stă bine oricărui adolescent. Cum s-a putut una ca asta? Acesta este exemplul pe care Editura Univers împreună cu necunoscutul Ovidiu Verdeş înţeleg să-l dea tinerei generaţii?

Problema este că, în realitate, nici măcar liderii de opinie nu s-au prea interesat în adolescenţă de valorile culturale ale neamului – şi lucrul acesta se vede la ei cu asupra de măsură. (Lasă că, de fapt, ei nu se interesează nici în ziua de astăzi – dar aceasta este deja o altă chestiune.)

Romanul *Muzici şi faze* „păcătuieşte“ prin faptul că îi înfăţişează pe adolescenţi aşa cum sînt ei în realitate. Nu le cosmetizează limbajul, nu îi pune să *aspire înalt* sau să fie cetăţeni destoinici ai patriei (ca în cărţile cu UTM-işti). Tinerii din romanul lui Ovidiu Verdeş vorbesc cu „mişto“ şi „pe bune“, sînt interesaţi de *muzicile* unor formaţii ca Doors, Led Zeppelin, Pink Floyd, sau îşi povestesc unul altuia *faze* cu „gagici bune“ şi pîrnăiaşi de cartier. (În privinţa preferinţelor muzicale nu trebuie să ne arătăm nedumeriţi – acţiunea romanului se petrece în anii '80; schimbăm Doors cu R.E.M – sau, mai ştii?, cu 3trei Sud Est – şi avem imaginea adolescenţilor de astăzi.) Romanul *Muzici şi faze* este povestea tribulaţiilor, vreme de şapte zile, a unui adolescent din anii '80. În vremea aceasta – după cum e şi normal, şi cum se întîmplă şi cu tinerii de astăzi sau de mîine –, băiatului nu-i prea stă mintea la valorile promovate de bravul nostru învăţămînt. Iar atunci cînd este să le pună în discuţie pe acestea, din obligaţie şcolară, se dedublează şi îşi construieşte un discurs mental ironic, demitizant. Iată, în acest sens, un pasaj semnificativ din roman, ce reproduce discursul interior al personajului, pus să „comenteze“ ad hoc *La vulturi:* „Deci, munţii, apa Iablanicioarei, oamenii, nu-ş' ce şi nişte vulturi – expoziţiunea. Nu-ş' ce, nu-ş' ce, trecutu' lu' Moş Dănilă, de trei ori făcuse avere şi de trei ori i-au făcut-o praf turcii, se retrăsese aici, nu-ş' ce, în ziua aceea Agripina, scheme, împuşcături – aha, turcii, nenică! Ia repede copilaşii şi fuga la stînă! Care stînă? A, da... Urcuş nasol, parcă eram eu cu Maiaku' la Piatra, nu-ş' ce, începe să damblagească de oboseală, pune pruncu' în căpiţă şi, în fine, ajunge cu vestea. Şi, la sfîrşit, nasol: scutece însîngerate şi moş Dănilă cu ochii la cer...! Da, şi scheme cu poporu' – mesaju' operei! Aaaa, mizilic!“ Asta e: oricît s-ar scandaliza unii domni de vază, tinerii de ieri şi de astăzi vor gîndi că discursurile despre popor sînt „scheme“, „nu-ş' ce“-uri, bla-bla-uri. *Fazele* adevărate sînt altele.

Romanul *Muzici şi faze* nu va fi, cum ar fi meritat, un *best seller*. Este, în schimb, unul dintre cele mai frumoase şi mai autentice romane despre adolescenţă din literatura noastră. Unul care are deja asigurat un loc în marea carte a culturii neamului. Pe bune! (**C. P.-B.**)

---

* *Muzici şi faze*, Editura Univers, Colecţia „Prima verba“, Bucureşti, 2000.

Pagină realizată de Cezar PAUL-BĂDESCU

sindromuri

Sindromul inerţiei

În perioada de glorie a Universităţii Craiova, Ilie Balaci era capabil să plece de la centrul terenului încadrat de doi apărători de la Dinamo Tbilisi, să ajungă totuşi la marginea careului advers şi să înscrie un gol printr-un şut atît de puternic încît să mai plutească prin aer cîţiva metri, dus de forţa cu care a lovit mingea. Fiind însă considerat prea tînăr şi „lipsit de experienţă", idolul oltenilor nu îşi găsea un loc în echipa naţională.

Cu mulţi ani în urmă, Lăcătuş a fost „încercat", într-un meci în care zarurile păreau aruncate; un amical cu echipa Portugaliei, atunci cînd aceasta conducea, la pauză şi pe teren propriu, cu doi la zero. Năbădăiosul atacant joacă formidabil, singur contra lusitanilor şi întoarce rezultatul, partida terminîndu-se cu scorul de trei la doi pentru români. Urmarea a fost că nu a mai văzut cum arată tricoul naţionalei timp de cîţiva ani buni.

Într-o perfectă simetrie cu cele două situaţii, atunci cînd ambii jucători trecuseră bine de treizeci de ani şi nu mai aveau nimic din vigoarea şi viteza tinereţii, unul de-abia trăgîndu-şi piciorul rănit şi celălalt înjurînd şi faultînd în dreapta şi în stînga.... echipa naţională nu se putea dispensa de serviciile lor. Situaţia nu este deloc singulară, un „pattern" asemănător fiind valabil pentru o lungă listă de jucători, de la Ştefănescu la Lupescu, Gică Popescu sau Hagi.

Orbirea selecţionerilor era acompaniată de o bizară percepţie a comentatorilor radio şi TV: cînd venerabilii seniori trimiteau o pasă la zece metri de destinatar, comentatorul ne semnala că acesta din urmă „nu a putut ajunge la minge"; dacă erau deposedaţi cu uşurinţă, mai de fiecare dată cînd erau în posesia balonului, comentatorul ne încredinţa că au fost „jenaţi" de adversar sau faultaţi „discret" sub privirile complice ale arbitrului; cînd un coechipier îi „găsea" cu o minge de la patruzeci de metri şi apoi aceştia nu reuşeau să o introducă în poarta goală, era de îndată evocată lipsa de „şansă", norocul portarului advers ori valoarea deosebită a acestuia, el reuşind foarte bine să „închidă unghiul". Culmea îndepărtării de realitate era de obicei atinsă atunci cînd se remarca incapacitatea coechipierilor de a trimite pasa pentru „piciorul" (singurul dintre cele două) cu care jucătorul (de fiecare dată „cel mai mare din toate timpurile") ar fi putut înscrie.

Tendinţa de a percepe şi comenta nu realitatea imediată, ci una datînd de acum cinci, zece sau cîţiva zeci de ani poate fi zilnic observată în toate domeniile: lideri octogenari îşi conduc partidele din înfrîngere în înfrîngere, în aplauzele unanime ale membrilor, „colective de oameni ai muncii" şi „lideri sindicali" transformă regiile autonome ale statului în enclave comuniste sub stindardul economiei de piaţă, antrenori de loturi reprezentative sînt înlocuiţi pentru ca acestea să poată fi „privatizate" de un cuplu de cumnaţi, legi esenţiale pentru edificarea democraţiei autentice şi a economiei de piaţă sînt rediscutate la nesfîrşit cu argumentul că „nu se poate repara o nedreptate printr-o altă nedreptate", cea mai mare concentrare de infractori se regăseşte în diferite organisme şi organizaţii avînd drept misiune combaterea infracţionalităţii.

Lucrurile se petrec astfel ca şi cum, obişnuiţi de decenii să spună „ceea ce trebuie", formatorii de opinie şi marele public sînt excesiv dependenţi de curentul general de opinie şi au nevoie de cinci-zece ani pentru a observa că oamenii şi realitatea se schimbă; în acest context, proferarea de clişee general acceptate s-a dovedit o atitudine potrivită în obţinerea şi menţinerea unei imagini publice de competenţă şi responsabilitate. Toate acestea contribuie din plin la zăbava „pacientului România" în salonul „stagnării" din spitalul „tranziţiei".

Petru LISIEVICI

Peter BÁNYAI
jurnalist

„Jocul de-a manipularea"

Acuzaţiile d-lui Horia Alexandrescu din articolul *Sondajul şi etajul (Dilema*, nr. 384), sînt grave, cu expresii din zona calomniei („un orgolios institut s-a umplut de ruşine pe bani grei", „cacealma", „neruşinare", „sondaje pentru tîmpiţi", „rezultatele din locale i-ar obliga la retrageri de bun simţ" etc.) şi se referă la toate institutele de sondaj din România. Dar problema esenţială o constituie nu motivul acestei cruciade furioase, ci argumentele aduse.

Din păcate pentru autor, toate argumentele sînt false, deşi credibile, la prima vedere pentru cei care nu cunosc în amănunt sondajele amintite. Pentru a le demonta punct cu punct, ar fi necesar un spaţiu uriaş. Mă voi referi deci pe scurt doar la cîteva.

Alegerile din 1996. Un institut nenominalizat de dl. Alexandrescu ar fi efectuat un sondaj la ieşirea de la urne (adică un *exit poll*) pentru un post TV nenominalizat, „pe bani grei, cu care s-a făcut de ruşine". Apoi se face insinuarea la „ciolanul mare", la „sondajele-intoxicare" etc. Există sondaje-intoxicare, cel puţin teoretic (deşi e o armă cu două tăişuri), dar oricum nu poate exista *„exit poll* de intoxicare". De ce? În timpul campaniei, un sondaj poate influenţa opţiunea alegătorilor, dar la ce poate fi util un *exit poll* „manipulator"? Cui poate folosi anunţarea unor rezultate, după închiderea urnelor, care oricum în cîteva ore vor fi dezminţite de BEC? Nimănui. Probabil au existat *exit poll*-uri nereuşite, executate cu insuficient profesionalism, dar de aici pînă la a generaliza şi a face proces de intenţie e cale lungă.

Să vedem sondajele ultimelor luni înaintea alegerilor din 1996, *exit poll*-urile, comparate cu rezultatul alegerilor.

Sept.	Oct.	Oct.	Nov.	Nov.	IMAS	IRSOP		Rezultat alegeri
IMAS	IMAS	CURS	IRSOP	IMAS	exit-PRO TV	exit TVR1		
PDSR	27%	29%	27%	25%	24%	24%	25%	22%
CDR	28%	30%	31%	32%	37%	37%	32%	30.4%
USD	11%	20%	18%	12%	13%	13%	12%	13%
PRM	6%	4%	5%	5%	4%	5%	7%	4.5%
UDMR	8%	6%	5%	7%	5%	4%	5%	6.7%

Pe baza acestor date, îmi permit să am încredere în sondaje.

Reamintesc un lucru banal, ignorat sistematic de dl Alexandrescu, şi nu numai de el. Sondajele au o marjă de eroare aprox. ±3% şi reflectă rezultatul *probabil* (în funcţie de metodologie, această probabilitate variază în jurul cifrei de 98%) a alegerilor, dacă acestea ar fi avut loc în zilele efectuării sondajului. (Revin la cuvîntul „probabil". Dacă un institut realizează 100 de sondaje dintre care 98 corespund realităţii, cu marja de 3%, iar 2 sondaje dau rezultate aiurea, atunci totul e OK.)

Şi la alegerile din 1996, şi la localele din 2000 a existat o campanie puternică. Cei care erau mai profesionişti, şi-au îmbunătăţit credibilitatea şi popularitatea în timpul campaniei. Şi astfel ajungem la graficele dlui Alexandrescu, care ne fac „să rîdem puţin de sociologi". Campania din Bucureşti a fost dură şi foarte inegală. Aproape unanim s-au recunoscut excelenţa campaniei lui Băsescu şi submediocra campanie a unor rivali. Pe zi ce trecea, Băsescu devenea mai popular – şi este evident că aceste voturi au plecat de undeva, el creştea în defavoarea unora dintre rivali.

Culmea este că tocmai aceste sondaje, dar prezentate mai pe larg, nu în forma aleasă de dl Alexandrescu, ar fi dovedit seriozitatea sociologilor. IMAS, de exemplu, a făcut cîte un sondaj pe săptămînă şi din ele reieşea clar că Băsescu este în creştere continuă şi puternică. Dacă s-ar fi prezentat acest şir de date în timp şi dacă se presupunea că îşi va păstra tendinţa de creştere şi după efectuarea ultimului sondaj, prin extrapolare s-ar fi găsit cifre foarte apropiate de rezultatul final.

În ceea ce-l priveşte pe Oprescu, şi el a profitat de campania slabă a unor rivali, şi el a crescut în timp. Pot presupune că mulţi simpatizanţi PRM şi chiar unii din ApR au mers „în drum" spre Oprescu, dezamăgiţi de submediocritatea candidaţilor propuşi de partidele lor favorite.

Atît despre acuzaţiile dlui Alexandrescu. L-am ales fiindcă a apărut în *Dilema*, dar din păcate au apărut foarte multe analize ale alegerilor locale, comparate cu sondajele pentru parlamentare, care au ajuns la concluzii eronate. O afirmaţie care, repetată de cvasimajoritatea comentatorilor, a devenit „evidenţă", „adevăr absolut", este următoarea: *„Rezultatele alegerilor locale dovedesc că sondajele ne-au speriat exagerat, iată, că PDSR-ul are doar 27%, sondajele ne ameninţau cu zona de 40%."*

Aşa o fi?

Sondajele amintite se referă la alegeri generale. La locale au contat foarte mult personajele. Este evident că de aici provin (în primul rînd) saltul PD-ului şi „decăderea" ApR-ului, din comparaţia între Băsescu şi Erbaşu. Teoretic, la listele consilierilor locali, şi în special la judeţene, votul e preponderent politic, dar şi aici au contribuit „starurile". Exemple: Cluj şi Bucureşti. Popularitea lui Funar a contribuit la creşterea PRM-ului, iar din cauza lui Erbaşu, ApR-ul a obţinut rezultate surprinzător de slabe şi la municipale. Dar mai este ceva, despre care analiştii noştri parcă au uitat. La parlamentare există un prag, şi se pare că populaţia ştie acest lucru, căci după toate sondajele ultimilor ani partidele mici obţin împreună maximum 5%. La locale însă pragul e mic, şi iată că peste 20% din voturi s-au împărţit între 18 mici partide cu popularitatea sub 3%. La alegerile generale acest lucru nu se va repeta.

Să presupunem însă că toate sondajele au greşit şi că partidele pitice vor avea la parlamentare succesul de acum. Atunci, peste 20% din voturi vor fi anulate, apoi redistribuite. Să simulăm un parlament pe baza rezultatelor listelor judeţene – redistribuind voturile anulate (partidele sub 3%).

Tabelul de mai jos cuprinde ultimul sondaj IMAS (13 mai- 21 mai), apoi rezultatele localelor (judeţene) şi în sfîrşit parlamentul simulat.

	IMAS 13 mai	Alegeri Locale Consilii Judeţene	Parlament Simulat
CDR	20%	7.5%	10%
PNL		7%	10%
PDSR	42%	27.5%	38%
ApR	11%	7.4%	10%
PD	7%	10%	14%
PRM	8%	6.6%	9%
UDMR	6%	6.3%	9%

Diferenţele dintre sondajul IMAS şi parlamentul simulat sînt sub marja de eroare inevitabilă de ±3%, cu excepţia PD, al cărui salt a avut loc în timpul şi datorită campaniei. Oricum PDSR rămâne în zona 40%. Din păcate.

Dar să terminăm într-o notă mai optimistă, cu o veste încurajatoare.

S.R.Stănescu *(Ziua,* 21 iulie):

„În anul 2000 a cîştigat dreapta reală. La localele din 2000 spaţiul stîngii reale nu mai este ocupat decît de PDSR şi PRM care, împreună, au realizat 39,7% din voturi, restul, respectiv aproape 60%, fiind deţinut de dreapta reală, respectiv de partidele considerate reformiste şi democrate."

Primul semn de întrebare este legat de caracterul de „stîngă reală" al PRM-ului. Dar ne-am obişnuit că pe aici tovarăşii lui Le Pen, Csurka, etc. trec drept „stîngişti". Dar să trecem la „dreapta reală", forţa „victorioasă" a alegerilor. Cine a obţinut acest minunat 60%? CDR, PNL, UDMR, PD, ApR (chiar dacă ne oprim aici, se pune întrebarea: PD şi ApR chiar reprezintă „dreapta reală"?). Dar nu putem să ne oprim, căci peste 20%, au fost obţinute de 18 partide mici (PSDR, UFD, PUNR, PNR, PSM, PUR, partidele pensionarilor, automobiliştilor, Lisiştilor, Ciorbiştilor, Vasili-ştilor, PNL-Radu Câmpeanu, două partide-mişcări ecologiste, partidul romilor, forumul german etc.)

În *Dilema,* nr. 384, Mircea Iorgulescu povesteşte confuzia unor corespondenţi de presă francezi care catalogează PD drept partid de dreapta şi aminteşte pe bună dreptate de vehemenţa şi primitiva retorică anti-stînga din România. (Care, adaug eu, nu prea mai face diferenţe între un Stalin şi un Mitterrand, respectiv îl compătimeşte pe „reformistul" Pinochet.) S.R.Stanescu nu renunţă la această ideologie care echivalează dreapta cu tot ce e bun, şi stînga cu tot ce e rău. Dar a făcut o mişcare interesantă, a găsit o nouă definiţie a dreptei, mai precis a „dreptei reale": „Tot ce nu e PDSR şi PRM e de dreapta". Noua lozincă este, deci: „Liberali şi ţărănişti, maghiari şi peuneristi, Romanişti, Meleşcanişti, Verdeţişti şi Mohorişti, Voiculeştişti, Lisişti, Vasilişti şi Măgurenişti, Ciorbişti, ecologişti şi germani, pensionari şi automobilişti, romi şi Vosganianişti, uniţi-vă forţele în Sfînta Luptă împotriva Stîngii!"

25 iunie 2000

cunosc...

Cîrciuma 8: *Jos pălăria,* la coada calului lui Mihai Viteazu, în Piaţa Universităţii

Vasile Mihăiţă, manager: Denumirea şi pălăria, care e reclamă pe frontispiciul nostru, e legătura cu piesa „Pălăria", în care, la Teatrul de Comedie, are rolul principal fratele meu şi patronul localului, George Mihăiţă. E legătura între rolul de succes avut în piesă şi barul acesta.

V-aţi gîndit la o legătură şi cu produsele?

Nu. Doar să se întîlnească cu prietenii, cu actorii. Noi am deschis de două luni, e un public în formare... revin cei ce au avut plăcerea să se simtă bine aici. În timpul Campionatului i-am avut seară de seară pe Mălăele, Albulescu, nume mari.

Aveţi vreo băutură specifică?

Toate-s clasice şi din zona Bucureştiului, care-s centrale, aici. Whisky de clasă şi berea de vară.

Veţi face vreun compromis?

Nu. Vedeţi, e afiş cu George care vă invită la cafenea şi, dacă într-o zi bei o cafea proastă, îl înjuri pe el. Nu-şi compromite acum numele pentru o cafea proastă.

A fost greu să deschideţi localul?

A fost greu, vă daţi seama, dacă a ajuns un actor în zilele noastre să facă aşa ceva, în loc să facă teatru şi film. Nu-i normal, dar asta este. Tatăl acestui loc este clubul Unesco, aici vor avea, în paralel, acţiuni sportive, lansări de carte, cenacluri, aici se pot întîlni grupuri mici cu discuţii pe anumite teme. El oricum nu se lasă, activitatea lui cu tinerii rămîne fir roşu, de la *Scînteia Tineretului* la *Salut,* la *Super*... din ce în ce mai mult. Alergăm spre calitate. Să rămînă tînăr mereu.

Eugen ISTODOR

roluri

Chestiunea zilelor şi nopţilor

Cred cu înverşunare într-un teatru al sentimentelor, pasiunilor şi conflictelor autentice, general şi universal valabile, chiar dacă luminat de raza conjuncturii. Într-o nu foarte veche adunare de specialişti, ni s-a cerut, ca în vremurile (nu îndeajuns de) apuse, un teatru al actualităţii imediate, fierbinţi, dîndu-ni-se drept exemplu nişte piese oarecare. Ele fuseseră traduse, tipărite, dar nu prea fuseseră citite şi deloc jucate, întrucît actualitatea noastră nu consona nicicum cu actualitatea lor. Şi, pe deasupra, mai erau şi tare plicticoase. Cred, de asemenea, într-un teatru al actualităţii substanţiale, care să poată fi înţeles şi jucat în orice actualitate virtuală, miezul său fiind infuzat cu universalitate. Sînt convins că Shakespeare şi Cehov au avut în piesele lor multiple trimiteri şi aluzii la actualitate, trimiteri şi aluzii care făceau probabil deliciul publicului contemporan autorilor, dar majoritatea acestor reflexe conjuncturale s-au dizolvat cu timpul, iar noi, cei de azi, le putem doar bănui. Teatrul are nevoie de perenitate, spaţiile alternative, între care în primul rînd televiziunea, au nevoie de actualitatea cea mai concretă, cu alte cuvinte de efemeritate, care, da, în cazul de faţă, trebuie cultivată şi protejată. Dacă cei care îi invitau pe dramaturgi la o actualitate fierbinte ar fi avut în vedere astfel de cazuri speciale, i-aş fi susţinut fără să clipesc. Aici, în această din urmă categorie, intră remarcabilele schiţe de la „Chestiunea zilei", datorate lui Florin Călinescu şi echipei sale. Şi alţii, în lume, fac teatru de actualitate la televiziune. De cele mai multe ori, cu păpuşi, care, în treacăt fie vorba, fie şi prin simpla lor asemănare cu personaje cunoscute ale vieţii politice, sociale, sportive, artistice, stîrnesc hazul, nefiind necesară o dramaturgie prea solidă. „Chestiunea zilei" se joacă însă cu actori, iar performanţa dramaturgică se cuvine s-o egaleze pe cea interpretativă, altminteri opera riscă să se dizolve în banalitate şi platitudine. „Chestiunea zilei" este nu numai un fapt jurnalistic, dar, fără îndoială, şi unul artistic, ceea ce nu se întîmplă cu Ţociu şi Palade, cu Teo şi Mircea, cu „Vacanţa Mare". Creativitatea trupei lui Călinescu este excepţională, chiar dacă parcurge şi unele scăderi de formă, chiar dacă – sau tocmai pentru că – presupune frecvenţă cotidiană, improvizaţie largă, arhetipuri recognoscibile.

Din fericire pentru grupul Florin Călinescu şi din nefericire pentru societatea noastră contemporană, temele satirice sînt inepuizabile. Dacă, prin cine ştie ce minune, ar dispărea din focarul critic Iliescu şi Năstase, Diaconescu şi Opriş, Constantinescu şi Zoe Petre, Băsescu şi Roman, principalii cai de bătaie ai emisiunii, ar rămîne destule „chestiuni" cu potenţial comic. Nu mai departe, recenta declaraţie de pe postul Tele7 abc a lui Dumitru Dragomir, care, la afirmaţia lui Hagi cum că „Dragomir e mai tare ca Postelnicu", răspunde: „Postelnicu n-a făcut nimic rău". Decît – precizăm noi – a executat toate ordinele zvăpăiate ale *comandantului suprem*, culminînd cu acela de a se trage în manifestanţii din decembrie 1989... El însuşi, D. Dragomir, patronul unei imunde fiţuici de împroşcat lături, consideră că „nu face rău la nimeni..." Poate că ar trebui să-l recitim pe Platon, ca să aflăm ce e Binele şi Răul, dar mă tem că Postelnicu şi apărătorii lui din oficiu nu-l citesc decît pe Ceauşescu...

Dumitru SOLOMON

Cu ochii-n 3,14

CU *Z* ÎN LOC DE *F:* AM PUS SUZLET ÎNTR-O ZEMEIE DIN ZRANŢA

● Din cauza caligrafiei mele în care „f" seamănă deseori cu „z", titlul unei corespondenţe din pagina a doua a numărului trecut – semnată de domnul dr. Tudor Saviopol de la Institutul Max Planck din Dortmund – a apărut: „Prazul şi roşiile" în loc de „Praful şi roşiile", cum ar fi cerut subiectul şi cum, probabil, mulţi cititori şi-au dat seama. Nu am totuşi nici o scuză. Mă alină gîndul unui celebru scriitor austriac, Karl Kraus, care, în 1936, pe patul morţii, pe vremea cînd japonezii invadaseră Manciuria, a spus aşa: „Nimic din toate acestea nu s-ar fi petrecut, dacă oamenii ar fi fost mai severi în privinţa folosirii virgulei". Propun ca această frază să stea scrisă pe pereţii oricărui serviciu de corectură. (**R. C.**)

● S-a discutat mult în presă şi în emisiuni de televiziune despre cei (sau cel) care l-au (sau l-a) făcut pe Hagi „să plîngă". Reacţia celebrului sportiv a fost comentată ca o împrejurare fără precedent. Totuşi, faptul s-a mai întîmplat, după cum declară Hagi însuşi, în volumul semnat de Grigore Cartianu (pag. 432): „Eu peste tot am pus suflet. Şi am plîns după meciuri. Cine nu plînge cînd echipa sa e înfrîntă, acela nu va ajunge niciodată un mare fotbalist". (**T. C.**)

● Odată şi-odată trebuia să se întîmple şi asta: duminică, la emisiunea „TeleEurobingo Show" de pe Antena 1, o femeie care tocmai cîştigase ţipă în telefon, transportată de bucurie: „Bravo, Bingo PRO TV, sînteţi cei mai buni!!" (**a. l. ş.**)

● Am rămas mirat de cît de antipatizată a fost echipa Franţei printre români. În 1998, era să fiu aruncat în mare, noaptea, pentru că tot Costineştiul era brazilian în timpul finalei. Povestea s-a repetat acum, toate cunoştinţele ţineau cu Italia sau, mai bine zis, nu ţineau cu Franţa. Chiar şi pariurile din redacţie au arătat acest lucru. Nu înţeleg ce se întîmplă, să fi rămas singurul pro-francez din întreg poporul ăsta francofon? (**C. G.**)

● La masă, la Ritz Berlin, doamnele Schröder şi Chirac discută despre cheltuieli: dl Schröder a fost nevoit să plătească 8.000 de mărci pentru avionul militar care i-a dus familia în vacanţă, în Spania. Cu o cursă obişnuită, ar fi costat 1.000 de mărci. Maşina blindată îl costă pe cancelar 700 de mărci pe lună şi el a dat din buzunar cîteva sute de mărci pentru persoana angajată să aibă grijă de copilul mic al preşedintelui polonez Kwasniewski, pe timpul vizitei din Germania. Doamna Chirac ascultă şi se miră. Jacques Chirac: „În doi-trei ani, aşa o să fie şi în Franţa". Nu se spune cine şi din ce bani a plătit masa de la Ritz la care au mai stat şi au mîncat diferite vedete din lumea filmului şi a sportului. (**M. B.**)

SEZONIER LA NURII MONEI, CU 84.000/MIN. DE NEUITAT, DE LA O ANUMITĂ VÎRSTĂ ÎN JOS

● Unele noutăţi despre societatea noastră culese de la „mica publicitate" *(Adevărul,* nr. 3130) merită toată atenţia. De pildă, a apărut o boierie care ţine de preţ, după cum aflăm din anunţul de vînzare a unei vile „stil pentru boieri – 550.000 dolari". În România atîţia bani nu sînt la îndemîna oricui. Speranţa de a cîştiga măcar o mică parte din ei este legată de găsirea unui loc de muncă în străinătate, la care mulţi români rîvnesc. Dacă urmărim cu atenţie rubrica în chestiune, ofertele de serviciu nu lipsesc – nu numai în Germania, Franţa, Spania, Italia, Anglia, dar chiar şi în teritorii aflate la capăt de lume: în acelaşi număr de ziar, cineva caută muncitori pentru minele din Africa de Sud sau propune „urgent angajări SUA-Alaska, sezonier". Pe căldura asta să mergem aproape de Polul Nord ar fi o soluţie: dar dacă pînă se obţine (eventual!) viza SUA, „sezonierul" ajunge în Alaska în decembrie? Parcă tot mai bine la noi acasă, unde ni se promite „muncă inteligentă, plata excelentă 500-1000 dolari". Numai că nu se spune ce urmează să facă pentru banii ăştia viitorul angajat. Oricum, director de regie autonomă n-are cum fi. Suma e prea mică. (**T. C.**)

© a.l.ş.

● Mona nu e doar personajul şi steaua din piesa lui Sebastian. Tot o Monă, cu plete şaten-roşcate şi creţe, şi îmbrăcată în halat alb de soră medicală, este şi emblema mărcii de alcool medicinal cu acelaşi nume. Între usturimea spirtului şi nurii sănătoşi ai Monei se creează, probabil, o asociere erotică şi promoţională prea subtilă pentru a fi comentată. (**I. P.**)

● Se poate să plăteşti 3.628.800.000 de lei pe lună la o gazdă din Bucureşti? Se poate, dacă e să iei în serios un anunţ de la rubrica „Închirieri oferte" din *Naţional:* „Gospodină, 35 de ani, ofer găzduire unui bărbat. Tel..., nonstop, 84.000/min." Stai cu receptorul la ureche luna întreagă, eventual într-o cabină telefonică, şi ţi-ai rezolvat *spaţiul locativ.* Între timp, gospodina îţi face de mîncare sau deretică prin casă. Merită, nu? (**C. P.-B.**)

● Fiindcă s-a înscris adînc în genomul nostru, strigătul cu care galeriile române îşi încurajează favoriţii: „Pe ei, pe ei, pe mama lor!", fiindcă e de neuitat naturalismul cu care e evocată aceeaşi sfîntă persoană pe stadioanele noastre, nu putem să nu consemnăm titlul cu care ziarul spaniol *Marca* a salutat victoria Naţionalei sale (trasă, ce-i drept, de păr) asupra Iugoslaviei: „Trăiască mamele care v-au născut!" (**R. C.**)

● Un grup de tineri, ieşind de la recent inauguratul Hollywood Multiplex după ce văzuseră *Omul din lună* – extraordinarul film al lui Forman: „Adică ieşirăm să vedem un film de *cinematecă?!...*" O insultă probabil, de la o anumită vîrstă în jos. (**a. l. ş.**)

FEMEI CU GURA-N JOS, ÎN METROU

● Campania electorală poate fi uneori *murdară* în sensul propriu al termenului. Că ea a coborît şi în subteranele Capitalei este şi meritul echipei de campanie a ApR, care a lipit prin vagoanele metroului autocolante cu Mihai Herciu, candidatul partidului pentru primăria sectorului 1. Încercaţi să dezlipiţi un astfel de abţibild de pe un perete de vagon şi veţi înţelege de ce femeile de serviciu de la Metrorex au trimis numai gînduri bune acestor candidaţi atît de *lipicioşi.* (**A. C.**)

● O echipă PRO TV de reporteri „din teritoriu" s-a extaziat în faţa unei case parohiale dintr-o comună ardelenească unde ceştile se întorceau cu gura-n jos de unele singure, iar paharele coborau scara-n fugă sub ochii enoriaşilor. Avem şi noi, la *Dilema,* nişte ceşti care se întorc doar în zilele de salariu şi o scară pe care se cade oricum. Aşteptăm PRO TV-ul! (**S. S.**)

● Într-un vagon de metrou, trei tinere tuciurii, înghesuite pe două scaune, vorbeau şi rîdeau tare. Una avea în mînă o pungă de celofan plină cu madlene şi mînca din ea. Darnică, le-a întins-o celorlalte două, să ia şi ele cîte o madlenă. Una a luat, alta n-a vrut să ia, a zis: „nu-mi place, fa". La umbra pirandelor în floare... (**D. S.**)

Să-i învingem împreună pe eurosceptici

– convorbire cu baroana Emma NICHOLSON OF WINTERBOURNE –

Pe măsură ce integrarea europeană se transformă dintr-o aspiraţie într-o realitate, ţările din centrul şi răsăritul Europei sînt obligate să măsoare în termeni concreţi distanţa care le separă de atingerea obiectivelor lor. Nimeni nu ţine un discurs antieuropean, dar sentimentul este că dacă unele bariere vor fi depăşite, vor apărea altele care îi vor ţine pe solicitanţi tot în faţa porţii. Cum răspundeţi acestei stări de spirit difuze care alimentează pasivitatea şi neîncrederea?

Procesul integrării unui număr crescut de noi state membre în Uniunea Europeană implică o reevaluare a realizărilor trecute, precum şi a formei şi obiectivelor viitoare ale Uniunii.

Pentru unii dintre noi, incluzîndu-mă şi pe mine în această categorie, acest proces de lărgire reprezintă o perspectivă foarte atrăgătoare. Pentru alţii, ea reflectă mai degrabă un proces destabilizant. În ceea ce mă priveşte, consider revizuirea profundă a Europei zilelor noastre ca fiind vitală pentru sănătatea viitoare a acestui organism viu, în continuă creştere şi dezvoltare.

Dacă ar fi să lărgim frontierele Uniunii într-un mod necontrolat, fără o reevaluare sistematică, unele elemente ale Uniunii care erau perfect operaţionale pentru 15 state membre, s-ar putea să nu mai facă faţă în mod eficient cerinţelor unei Europe mărite şi să nu mai poată produce rezultatele scontate. Expansiunea reprezintă întotdeauna testul cu acid al supravieţuirii oricărei organizaţii – probabil motivul pentru care majoritatea firmelor rămîn de mărime mică sau mijlocie. E foarte dificil să creşti în mod eficient, înţelegînd prin aceasta o lărgire fără pierderea spiritului original al organizaţiei. Dimpotrivă, e infinit mai uşor să sporeşti în dimensiuni printr-un proces exclusiv mecanic, din care viziunea şi vitalitatea au fost excluse.

Piatra de temelie a Uniunii Europene o reprezintă respectul faţă de individ faţă de familie şi faţă de comunitate în general. Rămînem, în Uniunea Europeană, o instituţie valoroasă şi viabilă tocmai datorită acestui respect cotidian al drepturilor omului. Dacă ar fi să devenim un grup super-dimensionat şi dezumanizat de ţări, legate exclusiv prin interesul economic, ar însemna că am eşuat în misiunea noastră, fiindcă mai devreme sau mai tîrziu conflictele vor apărea în locul respectului unuia faţă de celălalt, şi un nou război va putea izbucni în orice moment.

De aceea proiectele de lărgire a Uniunii Europene trebuie făcute în ideea menţinerii ethosului acesteia intact, prin intermediul procesului „lărgirii şi aprofundării" concomitente a Uniunii Europene.

Ţările candidatе nu trebuie să se teamă de noi reguli. *Acquis-ul communautaire,* asupra căruia România a depus deja un important efort, presupune adoptarea unui volum impresionant de legislaţie. S-ar putea spune că României nu îi trebuie şi alte reguli suplimentare. Şi totuşi, în afară de acceptarea şi absorbţia *acquis-ului communautaire* în sistemul legislativ şi în practică, Uniunea cere României să adopte legi privind bunăstarea şi protecţia copiilor, în concordanţă cu practica şi prevederile Convenţiei Naţiunilor Unite privitoare la Drepturile Copiilor - convenţie semnată şi ratificată de România în urmă cu cîţiva ani. Acest lucru este absolut fundamental. Articolul 7 al Convenţiei sus menţionate indică, în mod clar, că fiecare copil are un drept intrinsec să fie crescut de către propria familie. Mai este încă mult de făcut pentru atingerea acestui obiectiv.

Dificultăţile în obţinerea vizelor pentru Occident, perspectivele unei reglementări dure a imigraţiei perpetuează senzaţia că există europeni de categoria a doua nedoriţi şi disprеţuiţi de cei din categoria întîi. Discuţiile despre „nucleul dur", „Europa cu mai multe viteze" dau acestei senzaţii o bază teoretică. Este o percepţie corectă? Cum poate fi ea contrazisă?

Personal mă opun unei Uniuni Europene constituită din diferite clase şi cercuri. Am oferit tuturor celor 13 ţări candidate statutul de membru plin. Trebuie să ne ţinem de cuvînt şi să nu ne întoarcem asupra promisiunii făcute. Apăr în mod sistematic acest punct de vedere în reuniunile Parlamentului la Bruxelles şi Strasbourg. Ţările candidate trebuie, de partea lor, să îndeplinească criteriile pe care statutul de stat membru le presupune. Orice altă soluţie de compromis ar fi nedreaptă şi ar da naştere la o situaţie confuză, care ar submina puterea şi capacitatea de influenţă ale Uniunii Europene. Eu personal, mă pronunţ împotriva diferitelor viteze sau soluţii variabile în procesul integrării europene. Dar, bineînţeles, libertatea cuvîntului duce întotdeauna la dezbateri foarte interesante.

Baroana Emma Nicholson of Winterbourne este una dintre personalităţile cele mai influente ale Parlamentului European, fiind prim-vicepreşedinte al Comitetului pentru Afaceri Externe, Drepturile Omului, Politica de Secretariate şi Apărare Comună. Pentru următorii cinci ani, Parlamentul European a ales-o raportor pentru România.

Membră a Partidului Liberal Democrat din Marea Britanie, doamna Nicholson este autoarea unor lucrări importante, cum ar fi „Why Does the West Forget" (1993) şi „Secret Society" (1996). De asemenea, a fondat numeroase organizaţii non-guvernamentale de mare prestigiu, cum ar fi, spre exemplu, „Blind in Business", „Cities in Schools", „Access for Disabled People to Arts Premises", „AMAR" (unde a iniţiat Programul special de ajutor pentru orfanii din România şi pentru copiii ţigani din mediul urban). În cadrul Parlamentului European, este fondatoarea şi preşedinta „Romanian Childrens's Group", care, printre altele, a colectat un ajutor direct în valoare de peste 150.000 lire.

Cum vedeţi dumneavoastră legătura dintre criteriile economice şi cele sociale sau politice? Menţinerea deficitului bugetar la dimensiunea impusă de UE va îmbunătăţi, de exemplu, soarta copiilor părăsiţi? Şi cum se poate demonstra cît mai convingător această relaţie?

Gravul şi persistentul deficit bugetar al României precum şi dificultăţile sale economice cer fonduri suplimentare de la donatori internaţionali care să ajute la ameliorarea stării sănătăţii populaţiei şi a sistemului de educaţie. Personal am încercat să mobilizez la cel mai înalt nivel un grup de donatori, care să evalueze necesităţile actuale ale României şi să aducă noi fonduri. Cu toate acestea, nu se poate repeta îndeajuns importanţa fundamentală a administrării corecte a acestor fonduri, în concordanţă cu biectivele propuse şi cu o clară evidenţă a rezultatelor reale obţinute. Îndeajuns de mulţi bani sînt disponbibili, însă donatorii trebui să aibă certitudinea că banii pe care îi furnizează vor fi cheltuiţi în conformitate cu operaţiunile asupra cărora s-a ajuns la o înţelegere şi că aceste fonduri nu vor fi deturnate către alte scopuri neagreate, fie private, fie publice.

Instituţiile europene trec printr-o criză identitară: Europa monedei comune şi a unor politici externe şi de apărare de consens, încearcă să elaboreze un profil politic şi social comun. Dacă o ţară cum e Austria, în care un partid populist şi cu un discurs xenofob participă la guvernare, suportă cu dificultate oprobriul partenerilor din Uniune, care ar fi situaţia unei ţări candidate în care electoratul ar opta pentru un partid considerat extremist?

Problema Austriei e foarte importantă. Partidul de extremă dreapta a lui Haider a făcut în numeroase rînduri discursurl electorale ameninţătoare faţă de diferite secţiuni ale populaţiei, discursuri în clară opoziţie cu principiile Convenţiei Europene a Drepturilor Omului. Consiliul de Miniştri al Uniunii Europene, Parlamentul şi Comisia Europeană au reacţionat împotriva acestor mesaje şi au afirmat, într-un mod determinat, decizia de a proteja grupurile vulnerabile pe termen lung, atrăgînd atenţia Austriei asupra practicilor sale, care sînt împotriva principiilor Uniunii. Vom face acelaşi lucru pentru orice altă ţară, deja membră a Uniunii sau doar candidată, care ar împărtăşi asemenea poziţii extreme. Acesta este rolul nostru - de a salvgarda pacea a 350 de milioane de cetăţeni printr-o protecţie consecventă a celor vulnerabili. Am învăţat din greaua istorie a secolului 20, cu milioanele ei de morţi, că orice altă variantă nu poate duce decît la dezastru. Nu există decît o singură cale către o viaţă fericită şi liniştită, pace care se bazează pe păstrarea libertăţii de cuvînt, a libertăţii economice şi de circulaţie. Nu vom negocia şi nu vom periclita în nici un fel aceste realizări inestimabile.

Se vede cu ochiul liber că Europa nu este o realitate omogenă. Huliganii britanici sau manifestaţiile de masă ale ortodocşilor greci nu au un efect atît de dezastruos asupra imaginii ţării lor, cum ar avea evenimente similare petrecute în Est. Ştirile din ziare contribuie astfel la perpetuarea complexului de persecuţie care ia naştere în ţările candidate. Cum credeţi că poate fi el compensat?

Un sistem independent de mass-media este o componentă vitală a unei societăţi libere. Cu toate acestea, un spirit de dreptate şi de proporţionalitate trebuie menţinut de noi toţi. În calitatea mea de parlamentar european şi de raportor pentru România muncesc mult pentru ca valoarea adevărată a României să fie conoscută şi apreciată.

Dincolo de eforturile diplomatice, de discursurile politicienilor, de rezultatele din sondaje, cum simţiţi dumneavoastră atitudinea „României profunde" faţă de integrarea europeană?

România începe să înregistreze progrese reale către dobîndirea calităţii de membru în Uniunea Europeană. În agricultură de exemplu, un număr important de succese au fost înregistrate. Dar, avînd în vedere că mai este de făcut mult pentru copii, rugămintea mea este ca întreaga societate să ne ajute în acest domeniu.

Ce părere aveţi despre eurosceptici?

Euroscepticii mă irită în mod continuu. Adresez de aceea o altă rugăminte poporului român – să mă ajute să îi învingem împreună!

Pagină realizată de Tita CHIPER

Nerăbdări poloneze

Piotr Nowina-Konopka, vice-rector la Colegiul Europei de la Natolin, în Polonia, crede că Uniunea Europeană nu trebuie să-i facă să aştepte pe candidaţii cei mai serioşi. Iată care este opinia lui despre propunerile ministrului german de externe, Joschka Fischer: „Ducem lipsă de mari viziuni. Trebuie să-l apreciem pe cel care le formulează. Dar viziunile frumoase pot să ucidă realitatea. Reformele instituţionale sînt astăzi necesare pentru o Europă cu 28 sau cu 35 de ţări. Uniunea trebuie reformată pentru ca ea să poată primi, în următorii ani, patru, cinci, sau şase membri, nu zece. Altfel, se riscă încetinirea extinderii, care este din ce în ce mai urgentă. O a doua observaţie. Ni se spune foarte des, nouă, polonezilor, să avem răbdare, şi ni se explică că întîi trebuie făcut ordine în casă, pentru ca să putem fi primiţi. Este foarte gentil din partea Uniunii, dar poate că ar fi bine să fim întrebaţi dacă ne place pardoseala galbenă din baie. Poate că noi nu suportăm culoarea galbenă. Nu costă nimic dacă sîntem întrebaţi, înainte de a pune pardoseala, oricum nu pretindem dreptul de a decide. Noi sîntem consultaţi înainte de discuţie, nu în timpul ei. Cunoaşterea datei la care Polonia va fi admisă este absolut necesară, atît pentru membrii Uniunii, cît şi pentru candidaţi. Sîntem în faţa unor reforme dificil de introdus, foarte dureroase pentru societate. Este indispensabil, să putem folosi politic această dată, ca argument puternic pentru a le grăbi şi pentru a încheia la timp armonizarea. Acesta este motivul pentru care repetăm, ca pe o rugăciune, dorinţa de a intra în Uniune pe 1 ianuarie 2003. Este cu atît mai important, cu cît pînă acum toate acţiunile reuşite ale Comunităţii au fost precedate de calendare respectate foarte strict. Aşa a fost cu moneda comună, aşa trebuie să fie şi cu extinderea. (Fragmente dintr-un interviu publicat în *La Libre Belgique*)

Post scriptum: „Polonezii nu reuşesc să înţeleagă că pentru a adera la Uniunea Europeană trebuie să negocieze. Ei consideră că sînt o ţară europeană şi gata. Ei nu au nevoie de avocaţi, ci de negociatori". (Hubert Védrine, ministrul de Externe francez, în vizită la Varşovia, *Le Monde,* 1 iulie 2000).

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: dilema@fcr.algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

● Anul VIII ● Nr. 386 ● 7 - 13 iulie 2000 ●

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Magdalena BOIANGIU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ : Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Olga MACHIN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: Tipografia FED, Grupul DRAGO PRINT, Bucureşti

Anul VIII
nr. 387
14-20 iulie 2000
16 pagini 3500 lei

INTERNET:
http://www.algoritma.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

A scrie, a citi

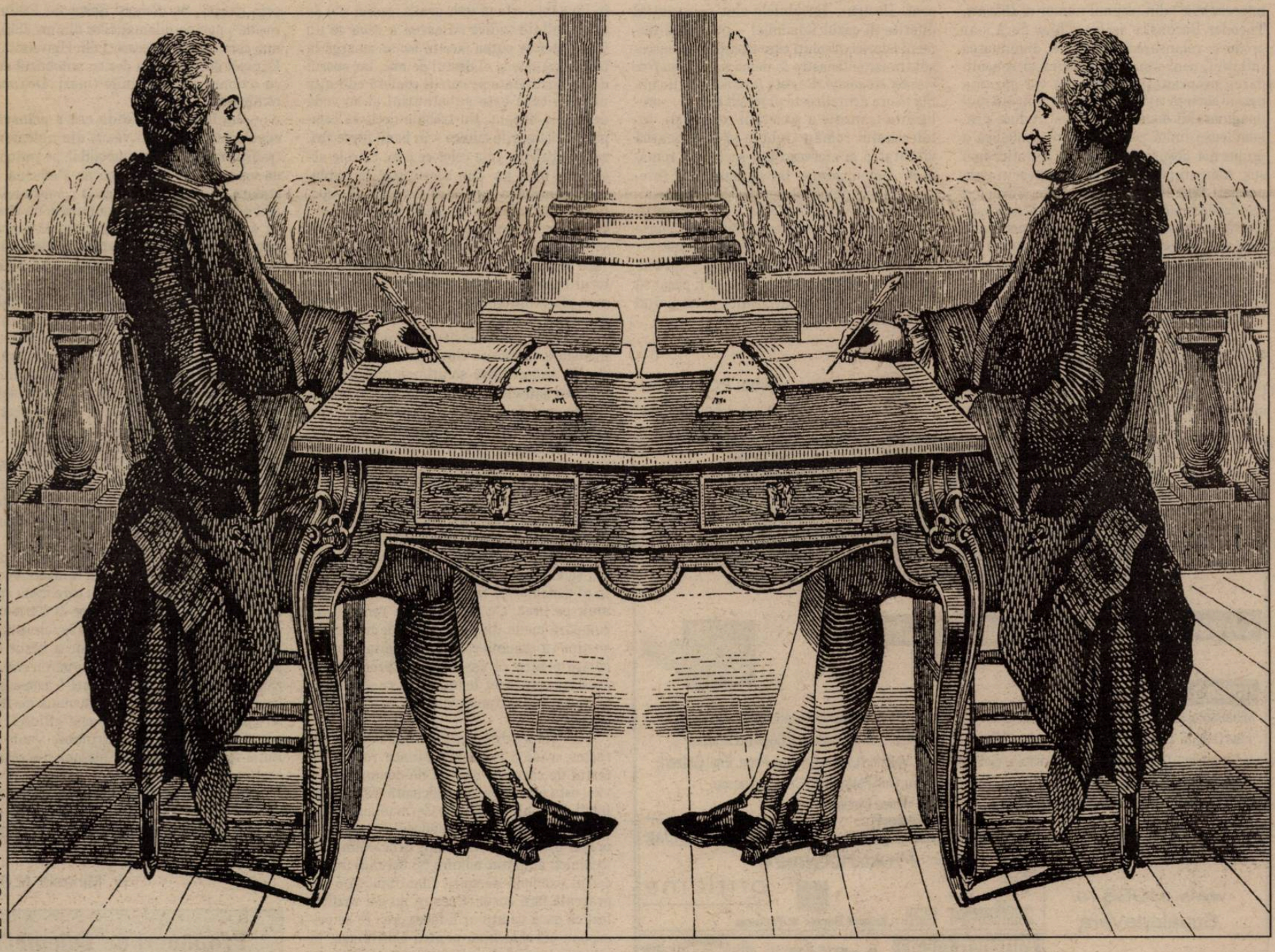

„Pentru un român care știe citi, cel mai greu lucru e să nu scrie.“

I.L. CARAGIALE

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

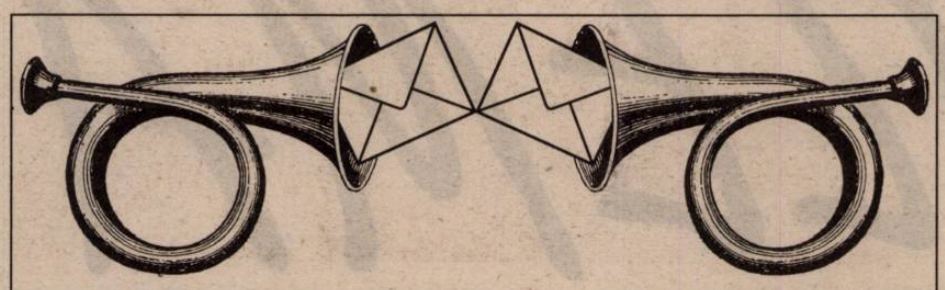

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

Polemice

Nr. 384: Articolul lui T. Baconski: „Necesitatea improbabilă“

Nu voi surprinde pe nimeni afirmînd că discursul sociopolitic al intelectualului român este eminamente tragic. Deşi prezentat sub auspiciile unei pragmatice raţionalizări teoretice acest demers este rezultatul unei echivoce identificări emoţionale cu realitatea aspră a societăţii româneşti. În termeni stilistici, intelectualul român deţine toate atuurile literare posibile – un demers calculat, erudit ce conturează eficient *status quo*-ul politic, social sau economic al României. Cu toate că discursul lui atinge fibre emoţionale adînci, ce reflectă condiţia derizorie a României contemporane, el se face vinovat de o lipsă de pragmatism, fără de care orice demers raţional devine vag şi nesubstanţial.

Spre finalul articolului său („Necesitatea improbabilă“) din ultimul număr al *Dilemei,* Theodor Baconsky scrie: „Chiar dacă s-ar produce, relansarea economică, diminuarea inflaţiei, conversia tehnologică şi consolidarea proprietăţii private nu vor garanta pacea socială atîta vreme cît pluralismul imaginarului democratic se va traduce prin nemiloasa luptă pentru putere simbolică a grupurilor despre care făceam amintire mai sus. Abia atunci cînd prin forum vor circula patrioţi fără isterii naţionaliste, europeni mîndri de românitatea lor şi credincioşi ieşiţi din cămaşa de forţă a nostalgiilor medievale vom asista la conturarea discretă a unei societăţi refăcute. Nu ştiu dacă aşa ceva e cu neputinţă. Dar ignoranţa mea nu mă împiedică să sper că necesitatea va învinge, treptat, improbabilul.“

Observaţia este corectă – concluzia directă mă surprinde. Existenţa factorilor antagonici în societate este fundamentul raţional al democraţiei, fără de care această ideologie politică nu ar fi viabilă. Lupta pentru putere menţionată este privită de politologi ca motorul principal ce susţine progresul în condiţiile unui sistem politic bazat pe principiul alegerilor libere şi separarea puterilor în stat. În termeni generali, am impresia că intelectualul român nu sesizează (fiind situat în centrul sistemului de referinţă dat, fără a avea o perspectivă largă a situaţiei pe care o analizează) faptul că România parcurge o etapă necesară a evoluţiei înspre o societate liberală funcţionînd în cadrul unui sistem economic capitalist. Transformarea sistemică radicală de la comunism la „democraţie“ va fi (mai mult decît probabil) generatoare a unei alterări profunde a societăţii româneşti. Ethos-ul şi logos-ul românesc nu vor mai fi aceleaşi la sfîrşitul acestui drum.

Însă interpretarea prezentei situaţii nu se poate preta unei abandonări totale într-un profund pesimism sistemic. Dacă istoria are ceva de spus în această privinţă, să nu uităm că epicentrul ideologic al democraţiei şi liberalismului în context modern, Statele Unite, au parcurs stadii similare pînă la definitivarea unui sistem social şi politic coerent. Desigur, variabilele sînt substanţial diferite în cazul României – nu există termeni istorici absoluţi care să confirme succesul tranziţiei noastre la democraţie (sau *free market economy).* Ce este fascinant în România la ora actuală este procesul în sine – prelungita tranziţie a societăţii româneşti. Intelectualul român trebuie să recunoască vitalitatea şi efervescenţa societăţii româneşti contemporane. Iar absenteismul înregistrat la recentele alegeri locale se poate interpreta ca o revoluţie tacită a societăţii româneşti în faţa iresponsabilităţii şi neprofesionalismului clasei politice autohtone.

România, fără îndoială, trăieşte cel mai fascinant capitol din istoria sa. Ar fi păcat să pierdem definitiv pozitivismul potenţial al inteligenţei autohtone.

Mihai POHONTU
UCLA, Los Angeles

Şcoala de Vară
ROMÂNIA SECOLULUI XXI
2 - 11 iulie Bucureşti

Organizatori
VOLUNTARI PT. IDEI ŞI PROIECTE
VIP

Invitaţi
Mihai Şora, Ilie Şerbănescu, Daniel Dăianu, Th. Stolojan, Sorin R. Stănescu, Valeriu Stoica, Ion Iliescu, Paul Bran, S. Stănciugelu, Dan Pascariu, C. Doltu, Monica Tatoiu, C. Pârvulescu, Bogdan Baltazar, V. Vosganian, Dinu Patriciu, H.-R. Patapievici, Marko Bella, Valentin Lazea, Cristian Popa, Emil Ghizari, Mihai Răzvan Ungureanu, Cornel Tarhoaca, Lucian Croitoru, Dan Pavel, Emil Constantinescu, Teodor Meleşcanu, Dan Voiculescu, C. Bălăceanu Stolnici, Mircea Dinescu

www.eJOBS.ro/ScoaladeVara

Parteneri principali
ZIARUL FINANCIAR · Procter&Gamble · oriflame · ASIBAN SA · Roland Berger & Partners

RomaniaSecolului21@egroups.com

Parteneri media
ADEVĂRUL · CATAVENCU · Cotidianul · THE WALL STREET JOURNAL · Curentul · DILEMA

Sponsori
euromedia · BANCA ROMÂNĂ PENTRU DEZVOLTARE · ALGERNON

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 384: Articolul lui P. Lisievici: „Sindromul matematic“

Articolul domnului Lisievici mă face să vă scriu din nou despre educaţie şi dacă unele dintre cele ce urmează vă vor suna cunoscut, vă cer răbdare.

Mai întîi, ideea unei probe de educaţie fizică la bacalaureat nu mi se pare absurdă. Şcoala pregăteşte oameni, iar oamenii se compun din creier şi din carcasă. Este o idee bună să fie pregătite ambele. Dacă şcoala chiar face acest lucru, atunci se cuvine ca rezultatele să-i fie măsurate şi consemnate. Bacalaureatul este astfel un test de potrivire cu scopul pentru care tînărul s-a pregătit în cei patru ani de liceu, anume succesul în viaţă, şi recunoaşte că măsura acestuia depinde şi de creier, şi de carcasă. Faptul că această stare de lucruri nu mulţumeşte pe toată lumea – există de exemplu proşti sănătoşi şi deştepţi obezi – nu o face nici absurdă, nici artificială. Personal, am o compasiune sinceră pentru intelectualii lălîi. Din tonul articolului, ghicesc că nici domnul Lisievici nu simpatizează cu proştii iuţi de picior.

Apoi, nu ştiu dacă aţi observat, dar pe lîngă faptul că învăţămîntul superior de stat în România este practic gratis, costul său de oportunitate (adică valoarea a ceea ce un tînăr isteţ ar putea face în loc să meargă la facultate) este şi el destul de mic. Iar sporul de productivitate pe care îl conferă educaţia universitară este substanţial şi se vede destul de simplu. Nu trebuie decît să comparaţi cîştigurile zilnice – în bani, fursecuri, satisfacţii etc. – ale celor ce o au cu cele ale celor ce nu o au. Din aceste motive combinate, cantitatea cerută de învăţămînt superior în România este mult mai mare decît cea oferită prin bunăvoinţa statului. Sînt două soluţii: una este raţionalizarea acesteia prin varii probe de admitere, şi a doua este ca sectorul privat să o suplimenteze, în schimbul unei plăţi convenite între producători şi consumatori.

Ambele sînt folosite în România. Am încredere că fiecare român este în stare să decidă singur dacă soluţia sa optimă este mărirea şanselor de admitere în învăţămîntul de stat prin meditaţii particulare sau cumpărarea unui loc în învăţămîntul privat. În orice caz, meditaţiile particulare vor dispărea doar atunci cînd în învăţămîntul de stat vor fi destule locuri încît să se intre cu note mai mici decît cele obţinute cu acest efort suplimentar, sau cînd sporul de pregătire oferit de meditaţiile particulare va fi nesemnificativ. În primul caz, românii ar trebui să cheltuiască mai mult pe universităţi. În al doilea, ei ar trebui să cheltuiească mai mult pe licee. Cu alte cuvinte, românii nu cumpără meditaţii particulare de nebuni. A susţine că românii consumă meditaţii particulare pentru că aşa îi învaţă producătorii acestora este la fel de inteligent ca şi a spune că ei consumă hrana pentru că aşa îi învaţă ţăranii.

Cît despre disciplinele formatoare de caracter, avem o problemă. Munca voluntară, testul de caracter invocat de domnul Lisievici, este mizerabil de ineficientă. Cînd nişte piloţi de aviaţie civilă din Germania au venit să zugrăvească în 1990 spitalul de copii din oraşul meu natal, în nordul Ardealului, toţi localnicii au putut admira (şi invidia) un excelent exemplu de spirit filantropic şi o zugrăveală fără cusur. Ceea ce nu s-a văzut a fost că dacă nemţii ar fi făcut ceea ce se pricepeau cel mai bine pentru Lufthansa, în schimbul a 100 de mărci pe oră, şi ar fi angajat nişte zugravi localnici pentru 5 mărci pe oră, le-ar fi rămas 95 ca să cumpere o grămadă de alte lucruri.

La fel, fostul preşedinte Jimmy Carter construieşte case mici pentru săraci prin organizaţia sa, Habitat for Humanity. Acolo dau la teslă tot felul de voluntari despre care s-ar putea zice că o fac pentru că şcoala le-a construit bine caracterul – ingineri, învăţători, funcţionari – toţi oameni pe care industria americană este gata să îi plătească mult mai bine decît ar costa dacă Habitat for Humanity le-ar cere doar donaţii în bani şi şi-ar angaja zidari şi dulgheri la cursul zilei. Este clar că preţul la care aceşti oameni generoşi livrează case săracilor este toată grămada de bunuri pe care America nu le produce cu priceperea lor cît timp ei năduşesc pe schele în loc să facă ceea ce ştiu cel mai bine. Al naibii de scumpe case mici.

Şi-ar putea permite un atare lux o ţară săracă? Nu-s foarte sigur. Şi poate că românii înţeleg perfect, ca persoane raţionale ce se găsesc, că anumite gesturi de noblеţe costă mai mult decît ar putea ei să plătească, indiferent de ce li s-ar preda prin şcoli la disciplinele formatoare de caracter.

Gabi HUIBER
Statele Unite

Nr. 385 „Praful şi roşiile“

Dragă *Dilema,*

Nu-mi pot reprima dorinţa de a dialoga, prin ricoşeu, cu domnul Savopol („Praful şi roşiile“, pagina dilematicilor din nr. 385), ca una care s-a întors deseori din Universităţile Europei de Vest, mai des cu autobuzul decît cu avionul, în Grădinile (mari, Doamne!) româneşti.

...La încă suportabila oră a prînzului, spectacolul oraşului văzut din aglomerat-transpiratul 336 pare incredibil: pe trotuarul de vis-à-vis de Facultatea de Medicină, instalată mai mult vestic decît confortabil direct pe caldarîm, o doamnă între două vîrste, cu o pălărie albă mare şi rotundă precum şevaletul, schiţa senină clădirea Medicinii... la nici 20 de metri mai departe, dintr-un elegant Ford parcat pe trotuarul din faţa uneia dintre acele case frumoase ale Cotrocenilor, şoferul se căznea să scoată din portbagaj un sac de cartofi cu iz de aprovizionare de iarnă... Pentru că era prea greu de transportat ca atare, îl deşertă cu mişcări caniculare în plase... în timpul ăsta, radioul (simpatic, de altfel) din autobuz s-a comutat pe una din reclamele la nu-ştiu-ce-produs farmaceutic contra puricilor lui Bubico (!). Bătrînica tăcută aşezată pe scaunul din faţa mea se învioră subit şi o întrebă cu un glas limpede şi şugubăţ pe tînăra care îi cedase locul: - Dumneavoastră aveţi purici, domnişoară?

Dar aceeaşi zi mi-a fost fermecată, prin praful unor blocuri triste din Militari, de doi băieţi de zece-unsprezece ani care m-au oprit din drum respectuos, cu o voce ca a trio-ului din Zauberflöte: „Bună seara, ne puteţi ajuta? Puiul acesta de vrabie a căzut din pom, credem că şi-a rupt piciorul, nu ştim ce să facem cu el...“ „Păi, luaţi-l acasă sau lăsaţi-l aici la umbră“ am răspuns eu indiferentă. „Dar va pieri sigur aşa!“ „Bine, îl iau eu acasă!“ „Mulţumim frumos, Doamnă! Bună seara!“ – şi dispar într-una din scările acelea de bloc anonime.

Să ştiţi că acest „Mulţumesc“ al lor îmi dă puterea să mă întorc cu autobuzul, patruzeci de ore de călătorie neîntreruptă, către România.

dr. Mihaela ALBU

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Nord/Sud**
- **Şefi şi lideri**

Ion Iliescu „perestroikist“?!

Dacă se confirmă previziunile pentru alegerile prezidenţiale din România şi Statele Unite, nu e deloc improbabil ca la Bucureşti să revină în actualitate una dintre cele mai scandate lozinci de la începutul anilor '90: *„Cine-a stat cinci ani la ruşi / Nu poate gîndi ca Bush!“*.

Alt Bush, dar acelaşi Iliescu, deşi nenumit, şi, în fond, nu *Bush* contează aici, cu atît mai puţin dacă e vorba de Bush tatăl sau de Bush fiul.

Ca în istoria cu interesul pentru astrologie al fostului preşedinte francez Mitterrand. O astroloagă pariziană celebră, celebră şi foarte atrăgătoare, mai ales cu zece ani în urmă, a dezvăluit recent, producînd şi dovezi, cîteva convorbiri înregistrate pe casete, că François Mitterrand credea în prezicerile astrologice, ale *ei*, şi că vreme de vreo cîţiva ani a consultat-o sistematic înainte de a lua *importante hotărîri de stat*. Surpriză, şoc, emoţii, valuri de interpretări, un nou pas pe calea demitizării fostului preşedinte; pînă cînd un săptămînal parizian, mai puţin respectuos cu marile revelaţii triviale, a reamintit că François Mitterrand era genul de bărbat care *„pouvait faire croire n'importe quoi à n'importe qui, du moment qu'il s'agissait d'une femme“*. Cum ar veni, astroloaga, nu astrologia. Mai ales că în materie de preziceri doamna cu horoscopul s-a cam făcut de ruşine, pronosticînd că echipa Franţei va pierde finala campionatului european de fotbal...

La fel şi în lozinca în care numele fostului preşedinte american era folosit din pure necesităţi de rimă. Deşi... Deşi nu este exclus ca simpla însuşire a acestei lozinci sa fi dat, fie şi nu tocmai conştient, şi o plăcută senzaţie de confort moral şi intelectual, chiar de instantanee americanizare lăuntrică. Nu poţi reproşa cuiva că nu gîndeşte *„ca Bush“* dacă nu crezi, aşa, un pic măcar, în fundul sufletului, că tu însuţi gîndeşti „ca Bush“. Sau, cel puţin, că eşti avizat, că ştii „cum gîndeşte Bush“, că ai acces la un tip de gîndire la care nu va ajunge în vecii vecilor „cine-a stat cinci ani la ruşi“. Pe cînd ţie, strigătorul sau scriitorul de lozincă, gîndirea *„ca Bush“* îţi e cunoscută, chiar familiară, de nu şi caracteristică: altfel cum îl poţi acuza pe nenumitul de acest, să-i spunem pe nume, defect?!

Un defect, aşa-zicînd, de fabricaţie şi iremediabil. Cei „cinci ani la ruşi“ au de fapt sensul unei condamnări în eternitate: nici o şansă de îndreptare!

O lozincă populară nu e totuşi mai mult decît o lozincă populară. Fascinantă intelectual este însă prefacerea ei, probabil neintenţionată, într-un stereotip jurnalistic şi politic, vag înnobilat conceptual: e stereotipul în virtutea căruia ani de-a rîndul şi-acum din nou, de cînd sondajele îl scot cu insistenţă în frunte, fostului preşedinte Ion Iliescu i se ataşează, dispreţuitor şi anatemizant, epitetul *perestroikist*.

Este însă adevărat că în condiţiile războiului verbal de zece ani (deocamdată de zece ani!), purtat fără încetare în România de la căderea regimului comunist, a pretinde rigoare terminologică ar fi cu totul excesiv, un lux nepermis.

(va urma)

Mircea IORGULESCU

Aici e strada Pacienţii

Pentru presa românească, zilele obişnuite nu mai există. La fiecare 24 de ore se petrece o mare dramă. De obicei naţională, pentru că în sufletul fiecărui gazetar a rămas pitită ideea că fenomenul, ca să fie important, trebuie să fie de masă.

Individul a învins însă încă o dată săptămîna trecută, cînd presa – scrisă şi electronică – ne-a prezentat păţania popii din Cib, judeţul Alba, în a cărui casă lucrurile au luat-o razna. Paharul pus la locul lui pe policioară e găsit două camere mai încolo, întors (pardon!) cu fundul în sus. Găleata cu apă lăsată în cameră se răstoarnă singură de cum închizi uşa. Într-o zi cad pietre din senin, iar în alta lustrele se mişcă singure. Mai mult: o cameră de filmat lăsată într-o încăpere înregistrează o mişcare pe un fotoliu şi o apariţie asemănătoare unui cap... Satul e terifiat: preoteasa doarme prin vecini, iar soţul şi-a chemat în ajutor colegii de sutană din facultate, plus un episcop (probabil după principiul că nici Ucigă-l Toaca nu e insensibil la ierarhie). Părintele pare doborît de greutatea misterului şi, deşi e clar că fenomenul n-are explicaţie creştinească, el speră ca sfeştaniile şi resfinţirea locului îl vor scăpa de bucluc.

La o scară mai mare, Poltergeist-ul naţional e exact pe dos: oricît ai încerca să mişti lucrurile, o mînă nevăzută le aduce, prin spatele tău, fără să vezi, la locul lor. Împotriva lui, aşa-zisa clasă politică nu are planuri prea diferite de ale popii: acatistul cu citate din dosare sau molifta Sfîntului Evghenie Nostalgicul.

În cazul casei parohiale din Cib, experţii în paranormal au spus că la mijloc trebuie să fie un blestem vechi sau vreun omor groaznic, după care sufletul victimei a rămas să colinde locul şi să ne aducă aminte din cînd în cînd de drama lui. Cu aceeaşi mare seriozitate, alţi experţi dau plictiseala care ne-a cuprins drept rezultatul crizei generale a statului, imaturităţii democraţiei româneşti, dezastrului economic etc. etc.

Să fim cinstiţi: problema e că nu mai sînt locuri de şefi.

Refugiaţi în pod, după ce au tras scara să nu se mai urce nimeni, cetăţenii politicieni îşi pregătesc încă o poză de familie, în care noi ar trebui să ne recunoaştem nevoile. „Sînt făcut să conduc“ este probabil crezul fiecărui şofer de partid şi de stat. Plictisiţi de epoca automobilului, ei ne propun acum varianta pilot-copilot, în speranţa că ne vom urca în avioanele lor: unul scump, fără pasageri şi fără aripi, altul ieftin şi plin, dar cu elicea montată invers.

Cînd democraţia e prezentată ca un sistem în care doi stau în faţă şi conduc şi ceilalţi aşteaptă să se termine drumul ca să întrebe unde sînt, nu mai e nevoie de alegeri. E suficientă tragerea la sorţi, cu premii, dacă se poate, ca să ne alegem şi noi cu ceva.

În fond, nici săptămîna aceasta guvernul n-a dat mult aşteptata ordonanţă de interzicere a muncii. Dar sînt indicii că e o măsură de mînă forte păstrată pentru ultimele zile de campanie.

Lucian MÎNDRUŢĂ

Imaginarul tehnocrat(ic)

– despre cum capătă Făt-Frumos ochelari de contabil –

Primul a fost Stolojan, întemeietorul unei specii de oameni politici care nu este nici nouă şi nici nu a fost inventată în România. Tehnocratul este un om politic care, spre deosebire de politicieni, nu guvernează în virtutea unei legitimităţi dobîndită la urne, ci pe baza unor presupuse sau dovedite competenţe profesionale; oamenii văd în el o persoană care ştie cum se mişcă lucrurile, cum se învîrt rotiţele şi unde se află clanţele. În mod normal tehnocratul este consilierul politicianului: acesta obţine votul şi gestionează iluziile şi speranţele ce decurg din el, iar tehnocratul îl ajută să gestioneze şi realitatea.

Politica românească nu pare a mai fi capabilă să gestioneze speranţele. De la ruptura fatală care a dus la căderea guvernului Roman, stafia tehnocratului a bîntuit imaginaţia analiştilor, politicienilor şi publicului. Petre Roman şi Radu Vasile au fost singurii autentici politicieni prim-miniştri de după revoluţie, adică oameni politici care s-au ridicat printr-un partid şi l-au controlat măcar o perioadă de timp.

Stolojan a fost primul care a inaugurat modelul, a urmat apoi un alt tehnocrat: Nicolae Văcăroiu. După patru ani, reprezentînd o altă putere politică, Victor Ciorbea, ajuns primar ţărănist după o carieră sindicală, devine prim-ministru: ni se spune că e un om tînăr, profesionist, capabil, competent. Nu are sprijin sau putere în partid şi nefiind om politic nu-i rămîne decît să fie tehnocrat. Eşecul său şi piciorul în prag pus de PNŢCD au dus la revenirea omului-partid în fruntea guvernului, prin Radu Vasile, la acea vreme un secretar general care controla propria ogradă. Căderea acestuia a însemnat şi venirea unui alt tehnocrat, de data aceasta un specialist în adevăratul sens al cuvîntului, un nou „Stolojan“, popular şi cînd partidele şi politicieni de la guvernare scad în sondaje.

De unde această tendinţă generală a sistemului politic de a respinge politcianul-partid? De ce Adrian Năstase are în mod obişnuit o popularitate rezonabilă, dar numai 11% l-ar prefera ca premier, la o distanţă imensă de Isărescu şi Stolojan (40%, respectiv 42%).

Dincolo de cauzele circumstanţiale (de pildă perpetua înfruntare între Cotroceni şi partidocraţie, în care preşedintele face apel la tehnocraţi pentru a înfrunta partidele), fenomenul ţine de imaginile făurite de mentalul colectiv al tranziţiei. Dezamăgirea românilor faţă de politică a fost rapidă. Jocul de lumini şi speranţe a devenit pentru foarte mulţi o tragi-comedie de umbre şi deziluzii. Politicienii şi parlamentarii sînt cele mai facile ţinte ale deriziunii populare: Oreste pe Antena 1 spune în fiecare seară telespectatorilor cum va fi vremea a doua zi şi cît de jalnici şi venali sînt politicienii în toate zilele.

Analizele ne arată un mental colectiv îndreptat spre autoritarism, care aşteaptă fapte şi rezultate imediate, imposibil de obţinut pe calea „vorbăriei“ parlamentare.

Politicianul se sprijină pe un partid (un alt cuvînt suspect), are o „gaşcă“, o grupare cu interese obscure, politicianul promite şi nu se ţine de cuvînt, politicianul doarme în Parlament, politicianul minte şi nu face nimic.

În contrast, tehnocratul este singur. El nu are putere, dar ştie ce vrem şi vrem ce ştie el să facă. El nu e răspunzător faţă de partid, şi el este contra lor, noi contra lor. Tehnocratul este un Făt-Frumos salvator care poartă ochelari de economist.

Reprezentarea socială a tehnocratului se leagă de o alta: consensul, depăşirea contradicţiilor partinice şi munca „la care trebuie să pună toţi umărul“ pentru a depăşi impasul. Acesta a fost mesajul pe care l-a transmis Ion Iliescu atunci cînd a făcut apel la opoziţie să intre în guvernul Stolojan, apel urmat de PNL. Cînd PDSR guverna deşi era minoritar în Parlament, guvernul Văcăroiu a făcut apel la consens şi aliaţii PDSR (cu care acesta se ruşina să iasă în lume) au susţinut un guvern din care nu făceau parte. Sentimentul crizei şi mitul esenţial al unităţii (unul dintre cele patru mituri politice fundamentale în viziunea lui Girardet) încarnat aici de apelul la consens, obsedant în discursul lui Ion Iliescu, fac tandem cu reprezentarea tehnocratului ca salvator al ţării din criză.

Numele lui Mugur Isărescu şi Theodor Stolojan se vehiculează acum în diverse variante de combinaţii politice. Tehnocraţii par a fi soluţia de stopare a PDSR, iar partidul fără lideri populari, PNL, propune chiar un tandem, pentru preşedinte şi premier, cu cei doi candidaţi din afara politicii. Cît despre opţiunile lor, Mugur Isărescu pare să prefere postura de independent răspunzînd ambiguu propunerii actualului preşedinte care, pentru a-şi spori şansele, i-a propus un cuplu.

Experienţa anterioară i-a demonstrat lui Stolojan că doar popularitatea nu este suficientă şi enigmaticul funcţionar internaţional încearcă să forţeze o fuziune între PNL şi ApR pentru a controla un mare partid. Dar un tehnocrat pe liste de partid nu mai seamănă cu Făt-Frumos şi victoria lui în alegeri este mai problematică decît cea asupra zmeului.

Cristian GHINEA

© S. Ivanoschi

statul de drept

Între Miloşevici şi Blair

Acum cîteva zile, Euan Blair, fiul premierului britanic, a fost arestat în celebra piaţă londoneză Leicester Square pentru că se afla în stare avansată de ebrietate. Tînărul care nu are încă 18 ani, adică vîrsta minimă stabilită de legea britanică pentru a putea consuma alcool, sărbătorise cu colegii de şcoală terminarea anului şcolar şi, într-adevăr, băuse zdravăn. Deşi nu era deloc violent, poliţiştii au decis arestarea minorului. Datorită stării avansate de ebrietate în care se afla, tînărul Blair a fost transportat la cea mai apropiată secţie de poliţie cu o ambulanţă. Fără să se opună în nici un fel arestării şi speriat de posibilele consecinţe, Euan Blair a declarat iniţial un nume fals, o adresă falsă şi o vîrstă care îi permitea să consume alcool. După primele verificări, însă, poliţia a înţeles că are de-a face cu fiul minor al prim-ministrului şi, conform legii, Euan a fost predat părinţilor în Downing Street 10. Conform procedurii britanice, domnul şi doamna Blair îl vor însoţi curînd pe tînărul Euan la secţia de poliţie pentru a afla dacă există sau nu acuzaţii împotriva sa. De obicei, în asemenea cazuri, poliţia britanică aplică o amendă sau avertizează formal pe minor în prezenţa părinţilor.

Imediat după incident, Tony Blair a declarat jurnaliştilor că oricine încalcă legile statului trebuie să plătească, chiar dacă este fiul prim-ministrului sau al oricui altcuiva. A doua zi, purtătorul de cuvînt al prim-ministrului a cerut scuze în numele tînărului Blair poliţiştilor pentru situaţia neplăcută în care i-a pus prin comportamentul său şi le-a mulţumit pentru ajutorul dat. În plus, purtătorul de cuvînt a declarat că Tony Blair apreciază că este un caz de consum de alcool de către o persoană sub vîrsta minimă legală şi că este posibil ca presa să scrie despre acest incident. Firește, opoziţia şi presa au speculat politic acest neplăcut incident din familia Blair, dar ceea ce ne interesează pe noi, la această rubrică, este evidenţierea unei anumite **atitudini** a oficialilor în faţa legii.

Nu vreau să fac aluzie la nimeni, deşi despre cazuri oarecum similare (copil de prim-ministru surprins într-o împrejurare cel puţin dezonorantă) presa noastră a mai scris. Vreau doar să spun că un asemenea nefericit incident s-ar fi petrecut altfel în România. Întîi, că poliţia nu s-ar fi putut atinge de tînărul fiu al demnitarului pentru că gărzile SPP ar fi intervenit imediat punînd pe fugă poliţiştii din jurul „obiectivului". Apoi, după experienţa noastră, e mult mai probabil ca odrasla unui asemenea demnitar să se repeadă să-şi decline imediat adevărata identitate pentru a băga în sperieţi poliţiştii şi nicidecum să ascundă, ruşinat, nobila ascendenţă. În fine, VIP-ul politic român aflat într-o situaţie similară cu premierul britanic ar face unul din două lucruri sau, dacă e mai abil, le-ar face pe amîndouă deodată: I. minimalizează incidentul şi II. dă vina de oponenţii politici, care, evident, din umbră sau la lumina zilei controlează poliţia.

În partea cealaltă a Europei, Slobodan Miloşevici mai dă o lovitura mortală unei Iugoslavii tot mai staliniste: modifică rapid Constituţia astfel încît să mai poată sta la putere şi după ce îşi termină mandatul actual şi limitează mai mult „libertăţile" Muntenegrului în cadrul federaţiei*. Ceea ce ar fi interesant dacă n-ar fi direct parşiv, este că Miloşevici a făcut aceste modificări folosind o retorică democratică. Preşedintele federaţiei urmează să fie ales prin vot direct de către cetăţeni şi nu mai este ales de Parlament ca pînă acum. Cu alte cuvinte, Miloşevici a modificat procedura de alegere a preşedintelui şi, astfel, mandatul prezidenţial care tocmai se încheie şi care nu i-ar mai permite o nouă candidatură... nu mai contează. Mi-aduc aminte, zîmbind, de o aritmetică similară cu care a operat fostul preşedinte al României, dar şi Curtea Constituţională acum aproape patru ani. În orice caz, acuzelor ce i se vor aduce, Miloşevici le va răspunde prin aceea că a democratizat accesul la funcţia prezidenţială: votul universal şi direct este mai democratic decît votul prin reprezentanţi. Dar această modificare, repet, îl face pe Miloşevici apt să candideze din nou pentru funcţia supremă, deşi nu mai avea dreptul să o facă.

Aşa este Europa astăzi: într-o parte Blair şi democraţia asumată, în cealaltă Miloşevici şi democraţia mimată. În acest cadru, România a trecut prin experienţa de tip Miloşevici şi a depăşit-o, dar nu pare gata, încă, pentru experienţa de tip Blair.

Sever VOINESCU

*Aflu că Republica Muntenegru nu a recunoscut modificările constituţionale impuse la Belgrad de Miloşevici. Începe un „război constituţional" care sper să nu degenereze. În orice caz, cred că asistăm la începutul ultimului act din tragica dezmembrare a Federaţiei Iugoslave.

S A T U L

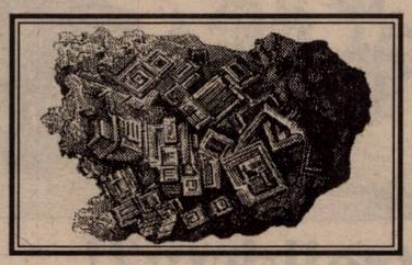

G L O B A L

Tren (postmodern?) de vacanţă

Nici nu pleacă bine din gară şi, în comuna Pantelimon, se opreşte. E rapid. A plecat la 14.40 şi ar trebui să ajungă la Neptun pe la şapte seara. E miercuri, 5 iulie, zi despre care o să aflu mai tîrziu că a fost cea mai călduroasă zi de iulie de cînd se face meteorologie în România. Deocamdată, la margine de Bucureşti, nu ştiu acest lucru din surse ştiinţifice, dar îl experimentez pe pielea mea. Oricum, am vreo trei ziare, un suc rece şi convingerea că trenul va porni din nou, cît de curînd. Aş! Vine conductorul şi ne dă vestea: s-a stricat locomotiva. „Asta pentru că nu mai e Băsescu la Transporturi!", răspunde zîmbind vecinul de compartiment, dar nu rîde nimeni de gluma lui, ba chiar cineva îl priveşte cam pieziş. Pe căldura asta, devii apolitic vrînd-nevrînd. Peste vreo oră, în sfîrşit, vine o altă locomotivă şi pornim. Trenul avansează, dar încet, căci s-au dilatat şinele din cauza temperaturii. Trecuseră aproape trei ore şi nu ajunseserăm nici măcar la Ciulniţa. „Prezentaţi biletele la control, dacă vreţi; dacă nu vreţi, nu le prezentaţi, că ăsta nu mai e tren, e căruţă", zice la un moment dat controlorul. Încasase, bietul de el, de la călătorii încinşi, mai multe înjurături decît Băsescu într-un mandat întreg. Aşa că era momentul unei fraternizări cu publicul, iar reacţia nu se lasă aşteptată: „el n-are nici o vină, dom'le, şi el vrea să ajungă mai repede acasă", se aude o voce de undeva, de pe culoar. Celelalte voci, care protestaseră pînă atunci şi ceruseră banii înapoi, nu mai au, probabil, puterea să replice. Aproape pe neobservate, trenul începe să meargă mai repede. „Ne-a dat voie cu o sută pe oră, că s-a mai răcorit", apare iar controlorul, pe care oricum nu-l mai băga nimeni în seamă. Nu trec nici zece minute şi trenul se opreşte din nou, brusc. Cineva a tras semnalul de alarmă. Sîntem la marginea unui sat şi a vrut omu' să coboare din tren mai aproape de casă, cum naiba să mergi pe jos prin vipia asta? Mai stăm cît mai stăm, pornim iar, ne mai oprim, se întunecă, trecem Dunărea, se schimbă controlorii. Ăştia noi sînt odihniţi, pînă acum au stat la umbră, aşa că ne cer biletele fără alte comentarii; nu-i mai înjură nimeni, dar nici de fraternizare nu e loc, mai ales că la următoarea oprire în mijlocul cîmpului nu ne dau nici o explicaţie. Mă refugiez în vagonul-restaurant, nici nu mai ştiu cîte sucuri am băut, barmanul îşi numără bucuros banii, iar de la difuzor se aude una lăutărească, mai dilatată decît şinele: „Vreau să am putere / Să le fac lovele / La copiii mei, / Că sînt de valoare / Şi nimeni nu are / Copii ca ai mei". Deşi citisem două cotidiene, un săptămînal şi o revistă lunară pentru femei (aveam şi-o carte în geantă, dar cînd am vrut s-o scot, am constatat că era fierbinte şi am renunţat), deschid un *Curentul* uitat de cineva pe banchetă şi îmi cad ochii pe un titlu: „Document şoc la Bruxelles. Lărgirea UE se poate amîna". Se poate, cum să nu se poată, dar ăla e alt tren. Al nostru ajunge, după mai bine de opt ore, la Neptun. Familia mea ştia deja motivele întîrzierii, aflase totul – cum altfel? – de la *ştiri*.

Peter Drucker, un adevărat *guru* într-ale ştiinţei managementului, scrie în *Societatea postcapitalistă* (versiunea românească a apărut la Editura Image, 1999) că nu inventarea în sine a maşinii cu aburi a contribuit la dezvoltarea spectaculoasă a societăţii industriale, cu tot ce a însemnat ea, ci deschiderea marilor căi de comunicaţie pe calea ferată. Drumul de fier (şi acum nu fac decît să rezum, simplificînd, demonstraţia lui Drucker) a modificat relaţia omului cu geografia, a schimbat percepţia distanţelor, a permis o mai rapidă şi mai eficientă comunicare. Asta s-a întîmplat în îndepărtatul secol al XIX-lea, la care peste numai şase luni nu ne vom mai putea referi, după o formulă intrată în uz, ca la „secolul trecut", pentru că „trecut" va fi „secolul nostru". Calea ferată ar fi, aşadar, una dintre emblemele „societăţii moderne". Pentru societatea „postmodernă", afirmă Drucker (şi nu numai el), acest rol-cheie este preluat de Internet, care modifică iarăşi relaţia noastră cu geografia, cu graniţele, cu viteza... La capitolul Internet începem să ne mişcăm, scriu ziarele că *hacker*-ii noştri sînt competitivi, programatorii români sînt vînaţi de firmele americane, în campania electorală a existat chiar şi o pagină *www.basescu.ro*. Se pare însă că ne-a prins postmodernitatea în tren, şi încă pe caniculă...

Mircea VASILESCU

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

economie

Fără iluzii!

În ceea ce priveşte reluarea creşterii economice, obiectiv stabilit pentru anul 2000, Guvernul a plecat de la ideea că primul efort pe care trebuie să-l facem este părăsirea iluziilor. A fost părăsită inclusiv iluzia că simpla creştere a veniturilor populaţiei ar determina creşterea cererii interne agregate şi, pe această bază, creşterea producţiei. Calculele arată însă că această legătură nu funcţionează în economia românească. Fiindcă la noi au persistat structurile învechite ale economiei româneşti, în combinaţie cu problemele calitative şi cu cele de competitivitate ale produselor autohtone. Anul 1998 este edificator în acest sens. Umflarea artificială a veniturilor a determinat, în anul respectiv, o sporire a importurilor şi nu o creştere a producţiei interne. Rezultatul final l-a constituit o deteriorare mai accentuată a poziţiei contului curent. Au urmat, în lipsa finanţării externe, o depreciere accentuată a leului şi reaprinderea inflaţiei în 1999.

De fapt, ani de zile a fost întreţinută iluzia că drumul spre bunăstare trebuie să fie pavat cu salarii în creştere. Cum să crească însă veniturile într-o economie care îngloba şi costuri mari şi productivitate mică, şi producţie în scădere, pe scurt valoare adăugată negativă? Sigur, bine ar fi fost dacă am fi putut să luăm credite externe pe care să le fi folosit, în economie, pentru a obţine mai multă productivitate şi mai multă eficienţă. N-a fost însă aşa. Mai mult, salariile au crescut ani în şir fără să fi fost însoţite de mai multă productivitate şi de mai multă eficienţă. Prin urmare, nu se mai putea obţine profit decît prin explozia preţurilor. Prin inflaţie, deci. Numai că, pe o astfel de cale degeaba s-au mărit salariile. Degeaba s-au făcut indexări. Pentru că salariatul a cheltuit în piaţă ce a primit în plus de la casierie şi nu s-a ales cu nimic. Din 1990, încoace, prea puţine indexări s-au regăsit în creşterea puterii de cumpărare a populaţiei. Pentru că, în toţi aceşti ani, nu au fost asigurate, la nivelul economiei, condiţiile necesare ca sumele plătite în plus să fie absorbite de creşteri corespunzătoare de productivitate şi de eficienţă. Nefiind puse în funcţiune astfel de pompe de absorbţie, nici în regii şi nici în societăţi comerciale, indexările au absorbit o bună parte din potenţialul de profit. Fapt ce a avut ca deznodămînt creşterea neîncetată a inflaţiei.

Treptat, într-o economie dominată de prea multe iluzii, s-au conturat patru mari sectoare de risc major, ce ar fi putut degenera într-o criză financiară de proporţii: 1) întîrzierea reformelor structurale, mai ales la nivelul întreprinderilor; 2) datoria publică internă şi datoria externă; 3) derapajul inflaţiei şi a cursului leului; 4) creditele neperformante din sistemul bancar. Aceste riscuri s-au amplificat în condiţiile în care reforma, deşi acceptată de întreaga societate, a înaintat încet-încet. Foarte încet. Pe plan intern, au întîrziat prea mult schimbările în economia reală, cu toate că aici e cheia problemei. Întreprinderile au consumat în neştire materii prime şi resurse energetice. Importurile au devansat copios exporturile. Pieţele au continuat în bună parte să fie strangulate. Concurenţa, liberă potrivit legii, n-a fost liberă şi în realitate. Expresii iniţial profetice, între care privatizarea, restructurarea, libera iniţiativă economică, au fost demonetizate din cauză că li s-a deturnat sensul real.

Pentru a ieşi la strîmtoarea iluziilor, Guvernul actual a promovat, încă din ianuarie 2000, un complex de politici în stare să asigure reluarea creşterii economice pe sănătoase. În primul rînd, politica de reforme fiscale a fost în aşa fel concepută încît să stimuleze creşterea volumului de economii, pe baza cărora să fie reluat procesul de investiţii. Apoi, politica veniturilor este ferm orientată către menţinerea corelaţiei normale între productivitate şi salarii, stimulînd activitatea eficientă, munca de calitate. Salariile reale nu pot să crească fără o creştere în productivitatea muncii. În acelaşi timp, politica monetară este destinată atingerii ţintei de inflaţie, obiectiv important pentru ca reluarea creşterii economice să fie sănătoasă şi de durată. Acum, calculele arată că este posibilă realizarea unei creşteri economice de 3% în anul 2000, fără afectarea echilibrelor macroeconomice. Majorarea finanţării externe poate, conform aceloraşi calcule, suplimenta acest minim de creştere economică.

Am intrat, iată, în cea de-a doua parte a anului 2000. Creşterea economică e deja o certitudine. Din septembrie, roadele ei se vor face simţite şi în casele oamenilor. În sfîrşit, va începe urcuşul şi în planul bunăstării.

Adrian VASILESCU

povești suprapuse

Comuniștii români – niște aristocrați în travesti

Furia antiaristocratică a regimurilor leniniste avea, să recunoaștem, o logică; în teorie, dictatura proletariatului nu putea admite altă nobleţe decît cea conferită de brăţara de aur a muncii. Braţe de cooperatoare arse de soare, piepturi de muncitor năduşite în salopete, frunţi de intelectual muncite de gînduri şi brăzdate de ridurile neliniştii izvorîte din preocuparea îndeplinirii în avans a sarcinilor de plan ş.a.m.d.

Suna frumos, nu?

Mare, mare aiureală!

Paradoxalul Marx, cel despre care vorbeam săptămîna trecută (refugiat prusian devenit gentleman englez, contestatar furios dedulcit la liniştea răcoroasă a bibliotecii de la *British Museum*, soţ devotat iubitei sale soţii devenit amant al propriei slujnice etc.) nu putea avea drept urmaşi decît tot nişte indivizi paradoxali.

Să mă explic. Meritele lui Alexandru Bârlădeanu în tratarea cu refuz a planurilor integraţioniste ale CAER-ului şi în cîştigarea de către Dej a *independenţei* de sub tutela Moscovei, la începutul anilor '60, sînt reale. Mai anii trecuţi, la moartea lui Bârlădeanu s-a spus că a murit un *aristocrat al politicii*. Acum cîteva luni, a murit şi Ion Gheorghe Maurer; meritele acestuia (inclusiv vînătoreşti), în lunga perioadă în care a fost prim-ministrul ţării, între martie 1965 şi februarie 1974, sînt – iarăşi – reale. La moartea sa, ziarele – de la stînga la dreapta orientărilor lor – au titrat: *Odată cu Maurer, a murit un aristocrat al comunismului*. (Pînă acum, doi!) Zilele trecute, Corneliu Mănescu a plecat spre cele veşnice. Rostul său în faţada de onorabilitate a diplomaţiei româneşti este şi el real. La moartea lui, vreo trei posturi de televiziune au anunţat – aţi ghicit – că a dispărut un *aristocrat al fostului regim*.

Şi poate că aşa a şi fost, în toate cele trei cazuri.

Dar lista nobiliară, în loc să scadă, creşte.

Un cunoscut îmi vorbeşte despre memoriile în pregătire ale lui Ştefan Andrei. *Ăsta a fost un lord, domnule!* – îmi spune respectivul. Un amic mai în vîrstă îmi recomandă cărţile lui Dumitru Popescu; *a fost dat dracului* Dumnezeu, *dar avea ceva aristocratic în el* – îmi şopteşte. Altcineva îmi recomandă o carte a lui Paul Niculescu-Mizil; mi se spune: *o fi făcut el ce-a făcut, dar – ştiţi povestea, fie-sa..., Nicu... – a suferit precum contele de Monte Cristo*. În fine, cineva îmi arată pe stradă o doamnă bine, nu contează numele; mi se spune: *o vezi? Îi pupa mîna Ceauşeascăi, dar a trăit ca o contesă toată viaţa*.

Eu însumi am citit memoriile lui Silviu Curticeanu şi mă pregătesc să scriu o cronică ce va fi, probabil, preponderent pozitivă. Dar atîtea panseuri *franţozeşti* a presărat autorul printre rîndurile cărţii încît, o clipă, am crezut că dl. Curticeanu s-a pierdut în reverii alături de *madame* Jeanne-Françoise-Julie-Adélaïde de Récamier sau de *madame* Anne-Louise-Germaine de Staël, şi nu alături de *tovarăşele* Elena Ceauşescu *et* Suzana Gîdea (asta într-o vreme în care – las' că nici şapte cărţi editate la Paris nu mai intrau într-un an în marile biblioteci –, dar nici măcar un abonament la revista *Pif Gadget*, editată de comuniştii francezi, nu mai puteai face).

Aşadar, s-ar spune că odată cu Chivu Stoica – pentru a cărui *fragilitate* intelectuală toţi foştii tovarăşi bagă mîna-n foc – a dispărut ultimul ne-aristocrat al comunismului mioritic. Pe de o parte, mi-e clar că pînă şi Bill Clinton a citit din Marx mai multe pagini cap-coadă decît N. Ceauşescu; am putea spune că ultimul a tratat doctrina marxistă cu un *dispreţ aristocratic* (sau *suveran*?). Pe de altă parte, habar n-avea nefericitul prinţ de Scorniceşti că, sub el, geme ierarhia partidului de conţi, viconţi, lorzi, ducese şi baroni ai politicii. Ţăranca posesoare de călcîie sparte şi amărîtul de proletar veşnic nebărbierit nu mai puteau să respire de atîta nobilime, travestită ideologic dar neîntinată în privinţa subtilului blazon.

De unde trag şi eu concluzia: poate că tocmai din acest motiv comunismul românesc a sfîrşit atît de glorios, precum chica lui Ludovic al XVI-lea sub lama ghilotinei.

Adrian CIOROIANU

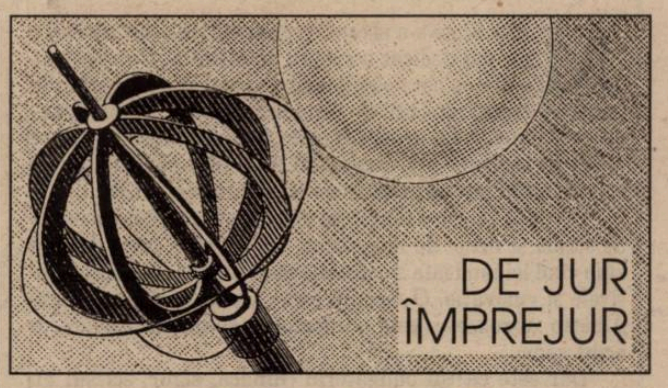

Votul util

În Mexic, victoria lui Vincente Fox – prezisă, dorită, dar pînă în ultimul moment nesigură – a fost considerată istorică, pentru că a izbutit să contrazică logica unei puteri aparent imuabile, într-o ţară fără structuri democratice. S-a votat util pentru a învinge Partidului Instituţional Revoluţionar care a stat la putere timp de 71 de ani, încercînd să împace contradicţia din denumirea sa: să faciliteze măsurile revoluţionare – modernizarea ţării – în condiţiile conservării instituţiilor. Dovedind o extraordinară capacitate de adaptare, PRI a pierdut pe parcurs orice specific ideologic: păstrarea puterii a fost singurul obiectiv urmărit cu consecvenţă de partizanii săi, cu consecinţa lui firească: clientelismul la scară naţională. Toate posturile din administraţie, din statul major al armatei, din poliţie sau vamă, din sistemul educativ, din industria sectorului public, au aparţinut ori membrilor de partid, ori celor care au dat bani membrilor importanţi ai partidului.

Reformele economice, practicate în ultimele două decenii, au dus la un grad de liberalizare economică. Urmarea a fost crearea unei societăţi civile tinere, dinamice, născută de PRI, dar sătulă de practicile lui. Paradoxal, nu preşedintele proaspăt ales, Vincente Fox, a întrerupt continuitatea, ci ultimul preşedinte al PRI, Zedillo. Candidatura sa nu a fost niciodată prima opţiune a partidului, dar, în 1994, a ajuns candidat, după un lanţ de împrejurări dramatice: procese de corupţie, asasinate, complicităţi la cel mai înalt nivel. După şase ani, bilanţul său e pozitiv: inflaţia e sub control, indicele de creştere în ultimii cinci ani a fost de 5%, deficitul bugetar a fost redus pînă la 1% din PIB, datoria externă pe termen scurt a fost achitată. Preşedintele Zedillo lasă în urma lui o economie în bună stare, fără bombe cu explozie întîrziată. A renunţat la practica PRI de desemnare a succesorului şi a organizat eficient Institutul Federal Electoral, devenit într-adevăr autonom după reforma din 1997. Până atunci, în Mexic, alegerile nu aveau nimic în comun cu democraţia: urnele erau umplute cu buletine false, camioanele îi transportau pe alegătorii cumpăraţi de la un birou de vot la altul, listele electorale erau în mod masiv trucate, într-un an cînd PRI era pe punctul să piardă „a căzut" sistemul informatic şi, dacă toate astea nu erau suficiente, se apela la asasinat.

Alegerile corecte de anul acesta au costat aproximativ două miliarde de dolari, cheltuiţi pentru educarea asesorilor, punerea la punct a listelor electorale, fabricarea cărţilor de alegător, imprimarea buletinelor de vot cu puncte de control dificil de falsificat. Toate aceste măsuri au favorizat „votul util".

Învingătorul, Vincente Fox, un uriaş mustăcios, de doi metri, în vîrstă de 58 de ani, a fost şeful ramurii mexicane a concernului Coca-Cola. A părăsit postul, care l-ar fi putut eticheta drept om al străinilor, pentru a-şi conduce propriile afaceri, pentru a deveni guvernator, pentru a putea candida la preşedinţia ţării. Campania lui în stil „Marlboro man" a insistat mult asupra promisiunilor de schimbare, reuşind astfel să polarizeze intenţiile de vot ale tuturor celor care detestau şi revoluţiile şi instituţiile statului-partid.

Formaţiunea lui este de dreapta: Partidul Acţiunii Naţionale a apărut ca urmare a unei disidenţe din atotcuprinzătorul Partid Instituţional Revoluţionar; şi Fox, şi partidul se consideră reprezentanţi ai clasei mijlocii şi ai organizaţiile catolice. Dar Fox a obţinut şi susţinerea unor influenţi intelectuali de stînga. Aceştia l-au părăsit pe propriul candidat de dragul „votului util". Problema în Mexic nu este dreapta sau stînga, ci discrepanţele între nivelul de trai asigurat de întreprinderile ultraperformante şi cel ultramizer al muncitorului agricol. Util ar fi ca Fox să unifice cele două ţări din aceeaşi ţară.

Tema sărăciei a fost centrală în campania sa electorală: „Nu se poate vorbi despre succes cînd 40 de milioane dintre compatrioţii noştri sînt oameni săraci". Mexicul este o ţară mare, cu peste 80 de milioane de locuitori, a doua în America Latină, a treisprezecea putere mondială, cu o cultură efervescentă: modernitatea, eforturile de depăşire a standardelor lumii a treia, au fost însuşite de populaţia urbană, în timp ce lanţurile sărăciei îi blochează picioarele rurale. Fiecare al şaptelea mexican consideră că e util să trăiască în Statele Unite, situaţie creatoare de mari avantaje dar şi de mari dezavantaje.

Legea din Mexic prevede un răgaz de şase luni între omologarea rezultatului alegerilor şi intrarea propriu-zisă în funcţie a preşedintelui. Împreună cu Zedillo, Fox sistematizează măsurile necesare pentru restructurarea economică şi politică. Rezultatele la parlamentare – partidul său are 224 de locuri în Camera deputaţilor dintr-un total de 500 – nu îi permit lui Fox decizii abrupte.

În euforia victoriei, partizanii săi strigau: „Să nu ne dezamăgeşti!", „Să nu ne dezamăgeşti!". Oricît de util ar fi un vot, el conţine întotdeauna şi o doză extrem de fragilă de iluzii.

Magdalena BOIANGIU

presa despre...

Tandemuri prezidenţiale

Caracterul spectacular al campaniilor electorale este provocat de întîlnirea dintre programe şi oameni. Personalizarea obiectivelor politice atrage interesul general, aduce oamenii la vot şi determină în bună măsură opţiunile. O faţă, un zîmbet, un caracter descifrează pentru cetăţean dedesubturile complicate ale bugetului şi proiectele politicii externe. În campania prezidenţială din Statele Unite, nominalizarea unui partener pentru postul de vicepreşedinte este unul dintre pragurile obligatorii, definitorii pentru fizionomia viitorului executiv, deşi rolul vicepreşedintelui este, cu foarte rare excepţii, protocolar şi decorativ. O singură dată această decizie a influenţat rezultatul final: în 1960, cînd Lyndon Johnson i-a adus lui J.F. Kennedy voturile electorilor din Texas. Tot în acel mandat, vicepreşedintele a devenit preşedinte, dar evenimentul nu a avut nimic de-a face cu alegerile.

În campania din anul acesta, staturile majore de campanie ale ambelor partide alcătuiesc listele scurte: ele cuprind numele persoanelor apte să modifice, să completeze imaginea candidatului principal. Un articol din revista *The Economist* (24 iunie 2000) analizează ce anume trebuie să dovedească opţiunea pentru partenerul de cuplu: „În ceea ce-l priveşte pe Gore, e greu de crezut că el mai poate modifica ceva. Are o reputaţie naţională bine definită, greu de transformat printr-o lovitură. Şi nu sînt prea mulţi candidaţi democraţi de categorie grea în rezervă. Chiar dacă, de exemplu, Gore ar putea să-l convingă pe Bill Bradley, învinsul din alegerile primare, nu ar apărea o diferenţă semnificativă. În ceea ce-l priveşte pe Bush, lucrurile stau altfel. Cînd priveşti campania lui Gore nu-ţi dai seama, dar Bush este rivalul. El are ceva de dovedit în această campanie: dincolo de larga popularitate de care se bucură, obiectivul lui cel mai important este impunerea unei staturi naţionale; în al doilea rînd, ar mai trebui să arate că este ceva mai mult decît opţiunea politicienilor republicani de la vîrf.

El poate să realizeze rapid ambele scopuri, dacă îşi alege ca partener pe cineva cu substanţă reală, din afara cercului fermecat al dinastiei Bush. Doar doi oameni corespund acestei scheme. Primul este eternul favorit, Colin Powell, fostul şef al Statului Major care a refuzat neobosit orice ispită venind dinspre politică. Ar fi o lovitură extraordinară dacă Bush ar reuşi să-l convingă pe Powell să i se alăture. Realitatea dură ne spune însă că generalul n-a dat nici un semn că s-ar fi răzgîndit. Rămîne să fie ispitită o altă persoană (poate, mai uşor de tentat), un om care ar putea transforma opinia alegătorilor despre dl Bush: John McCain. Important la McCain nu este că are un palmares în acţiunea de atragere a independenţilor deşi, evident, nu-i ceva de dispreţuit. Nici că el (asemeni dlui Powell) îi poate asigura lui Bush credibilitate în problemele externe. Nu contează nici măcar că McCain îl poate ataca brutal pe dl Gore în delicatele chestiuni legate de finanţarea campaniei din 1996, deşi şi acest lucru poate fi de folos. Calitatea de bază a opţiunii pentru McCain este ceea ce spune ea oamenilor despre Bush.

Dacă Bush ar putea convinge un politician independent, cu idei bine definite, să candideze alături de el, ar da proba realelor sale calităţi de conducător. Va dovedi că este un om de centru nu pentru că ţine foarte multe discursuri despre conservatorismul compătimitor, milos, permisiv, ci pentru că alege să conducă alături de un om detestat de conservatorii din propriul partid. Este implicată, astfel, capacitatea lui de a lucra cu cei care nu sînt de acord cu el, care nu laudă tot timpul marca Bush. Ar fi un atribut esenţial al guvernării în viitoarea administraţie, pentru că una dintre puţinele certitudini din anul 2001, este că orice partid ar obţine majoritatea în Congres, victoria va fi la o diferenţă foarte mică. Numirea celui mai înverşunat dintre adversarii săi recenţi ar fi o cale foarte bună de a-şi demonstra capacitatea de colaborare cu oponenţii în contrast cu dl Gore, care are reputaţia unui om care creează discordie. Desigur, McCain îşi oblojeşte încă amărăciunea de după alegerile primare şi declară că nu este interesat. Astfel, preţul urcă. Abilitatea lui Bush de a-l convinge să accepte va fi o dovadă puternică a capacităţii sale de a conduce. Calitatea de conducător nu se măsoară, în cele din urmă, prin recompensele date celor care îţi fac pe plac. E mai degrabă legată de capacitatea de a convinge pe cineva să renunţe la propriile interese, de dragul unui bine superior – în cazul de faţă propria alegere".

Mai mult decît o persoană, mai puţin decît un partid, tandemul electoral este un procedeu legitim de clarificare a intenţiilor de viitor, cînd nu sînt preferate persoanele misterioase, atractive numai prin faptul că nu au apucat să se compromită. (**M. B.**)

Argument

Multă lume s-a aşteptat, probabil, la acest al doilea grupaj dedicat scrisului şi cititului. Nu vreau să spun cu asta că dilemele pe care le enumeram în numărul trecut sînt atît de insolubile încît ar trebui lămurite permanent. La urma urmelor, fiecare dintre noi îşi are propria rezolvare şi o raportare mai mult sau mai puţin condiţionată faţă de angoasele legate de scris-citit.

Chiar şi cei care nu citesc deloc (sau citesc doar nume de străzi şi firme de magazine), ori cei care scriu doar în ziua cînd îşi iau leafa se obosesc să-şi justifice condiţia, motivele şi vinovăţia. O recentă carte a unui sociolog italian, Alberto Abruzzese, este edificatoare şi surprinzătoare în acest sens.

Dar este cititul obligatoriu (fiindcă, sigur, scrisul nu e!)? Este important *în sine* să citeşti, dincolo de varii obligaţii profesionale, sau mondene? Există cărţi (de la romanele sentimentale la cărţile sacre) care pot fi (şi-au fost mult timp) ascultate. Ascultatul nu e lectură propriu-zisă, e participare mediată (mai bine sau mai rău), identificare, e o lectură secundă, dar nu mai pură. Amintiţi-vă povestirea lui Borges *Evanghelia după Marcu*.

Cînd ţi se citeşte, „citeşti" prin procură, rezultatul este diferit, cartea e diferită, iar autorul contează mult mai puţin. Diferite pasaje din *Cartea tibetană a morţilor* pot fi şoptite la urechea celui care moare, iar dacă acesta mai aude (cu puţin noroc) se poate chiar salva. Dar obligatoriu este ca, în timpul vieţii să fi citit Cartea, sau să o ştie dintr-o altă viaţă. Cel care nu face efortul s-o citească se rătăceşte, pierde vremea şi, în final, se întoarce de unde a plecat, mai prost.

Dar scrisul? Tournier definise două categorii de scriitori: cei pentru care scrisul este o categorie naturală şi ceilalţi, profesioniştii, „artizanii", oneştii şi partizanii conştiinţei profesionale. Însă nativ sau făcut, scrisul scriitorului există numai în actualizările cititorilor. Cititor care, în acest al doilea număr dedicat scrisului şi cititului, n-a prea avut cuvîntul (deşi epistolarul iscat de primul grupaj a fost extrem de variat şi interesant). Am cedat prejudecăţii după care scriitorul scrie mai *adevărat* chiar şi despre scris. Dar, cum ne aminteşte motto-ul din pagina cititorilor dilematici: „Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea". **(S. S.)**

H.-R. PATAPIEVICI
scriitor

Despre performanţa improprie

Cititul e admirabil, orice educator responsabil îl recomandă. Îndemnul de a citi – oricît, orice, oriunde şi în orice fel – pare a fi mult mai raţional decît îndemnul de a scrie orice, lansat la mijlocul secolului al XIX-lea de un important educator naţional. Din îndemnul de a scrie orice şi oricum a ieşit cultura noastră modernă, despre care I. P. Culianu scria în 1982 că, privită fără speranţă teologală, „se reduce la nimic". Ce a ieşit din pletorica exortaţie de a citi *tot* şi *oricum*? Ne-a spus-o Nietzsche, în Cuvîntarea lui Zarathustra intitulată „Despre citit şi scris": „încă un secol de cititori şi spiritul va începe să se împută". Ei bine, secolul a trecut. Cam tot atunci cînd Culianu evalua, pe cazul românesc, rezultatele culturii bazate pe scrisul *oricum*, deveniseră evidente şi în cultura mai mare impasurile spre care te împinge cititul *lipsit de măsură*. Aceste impasuri, de la apologeţii lor, au primit numele recesiv şi banal de postmodernism.

Dacă definim postmodernismul ca fiind arta de a citi texte clasice în cheie improprie, atunci înţelegem că postmodernismul filozofic este o subclasă deviantă a tradiţionalei hermeneutici. De exemplu, postmodern este cel care crede cu toată convingerea (dar nu perfect inocent) că a citi în cheie homosexuală versul lui Wordsworth *„a poet could not be gay"* nu este un act de prostie, ci unul de „deschidere", de „situational awareness", de „interpretare ironică". Teoria textului lipsit de autor nu este decît legitimarea cititului alandala – filozofic vorbind, este justificarea *ex post facto* a gustului pentru hermeneutica în cheie arbitrară. Or, dacă ne amintim că, originar, hermeneutica fusese o tehnică canonică de citire a textelor sacre, apare limpede contextul polemic şi sacrileg al unei concepţii despre sens care, prin eliminarea *şi* a autorului (ultima *urmă* a Creatorului), desăvîrşeşte, în lumea textelor inventate, procesul pe care îl declanşase Laplace cu refuzul de a se mai sluji de „ipoteza Dumnezeu", în explicarea lumii „textelor" *create* (natura, cosmosul).

Acestea fiind zise, adepţi ori adversari ai postmodernismului, noi toţi sîntem azi practicanţii săi involuntari, atît în ce priveşte presupoziţia sa teologică centrală (în orice domeniu *serios* de cercetare, inclusiv teologia, evacuarea lui Dumnezeu din orice consideraţie ştiinţifică este obligatorie), cît şi în ce priveşte paradigma cititului în cheie improprie. Întrebat cîndva *cît* şi *ce* citeşte, Truman Capote a spus că *mult* – citeşte orice, oricînd, în toate felurile: citeşte *toate* inscripţiile de pe ambalaje. Informaţia furnizată involuntar de intervievat, orice am crede despre „intelectualitatea" lui Capote, este enormă. Nu vreau să spun, fireşte, că Truman Capote era un postmodern. Vreau doar să sugerez că atitudinea postmodernă faţă de viaţă nu este apanajul sectar al unui simplu curent filozofic ori literar. Este, asemeni nihilismului pe care îl anunţa Nietzsche, destinul inconturnabil al lumii noastre. Postmodernismul este triumfătoarea conştiinţă de sine a acelui nihilism.

În acest cadru aş dori să fie citite cele cîteva note care urmează, suscitate de ceea ce mi se pare a fi o schimbare *recentă* de stil în erudiţia oricărui domeniu. Cred că între viziune şi permutări se epuizează toate posibilităţile erudiţiei. Concis spus, erudiţia tradiţională căuta să sprijine viziunea. Erudiţia recentă se străduieşte să o facă inutilă. Erudiţia tradiţională credea că scopul invocării textelor era dobîndirea unei viziuni care să le „depăşească" în mod definitiv, conservîndu-le integral: această „depăşire" a textului era numită *adevărul* textului. Erudiţia recentă consideră că scopul invocării textelor este eliminarea tuturor gîndurilor care nu au o corespondenţă punctuală cu litera textului: eliminarea prin texte a ceea ce, în text, depăşeşte textul, este numit, de către erudiţia recentă, adevăr. Erudiţia tradiţională favoriza întregul gîndului şi prefera, citatului pedant şi referinţei scrobite, parafraza empatică, captarea sensului în limbaj propriu (Werner Jaeger, cel din *Paideia*, 1933, este, poate, cel mai elocvent exemplu). Erudiţia recentă privilegiază citatul maniacal, izolat de context, evită traducerea în limbaj propriu şi suplineşte ezitarea gîndului prin multiplicarea citatelor ori prin recursul obsesiv la precizia şi acurateţea surselor. Să se compare lucrarea lui Erwin Rhode, *Psyché* (publicată între 1893 şi 1894), care face doar trimiteri clasice şi rezumă cercetarea modernă numai prin parafraze, cu lucrarea lui E.R. Dodds, *The Greeks and the Irrational* (conferinţe ţinute în 1949, culese în volum în 1951), care mobilizează cu trimiteri punctuale, frază de frază, toată erudiţia domeniului clasic. Contrastul dintre modul în care mobiliza erudiţia clasică Burckhardt în *Kulturgeschichte Griechenlands* (scrisă începînd cu 1880) şi modul în care, la un secol distanţă şi tot fără ajutorul computerului, mobilizează „aceeaşi" cunoaştere un eminent istoric ca Peter Green, în *Alexander to Actium, The Hellenistic Age* (1990), este frapant. Acelaşi contrast între *Kunstgeschichtliche Grundbegriffe*, publicată de Heinrich Wölfflin în 1915, şi cartea lui Jurgis Baltrušaitis *Réveils et prodiges. Le gothique fantastique*, apărută în 1968. Fireşte, această punere în oglindă este descriptivă, nu valorică. Cînd e vorba de vîrfuri (E.R. Dodds ori G.E.R. Lloyd, de exemplu), erudiţia recentă este, fără rezerve, extraordinară. Cînd însă luăm pulsul mediei, rezultatele sînt net sub media valorică a erudiţiei tradiţionale, care, în locul etalării secunzilor, se articula pe propunerea unei viziuni. Mediocritatea recentă este, mi se pare, mult mai îngrijorătoare (şi agresivă) decît cea clasică, la o valoare comparabilă a vîrfurilor.

Erudiţia recentă privilegiază citatul maniacal... evită traducerea în limbaj propriu şi suplineşte ezitarea gîndului prin recursul obsesiv la precizia şi acurateţea surselor...

Să vedem cum arată media recentă. Astăzi, *seriozitatea* unei lucrări începe să fie măsurată de la o anumită cantitate în sus a referinţelor. Indiferent de calitatea argumentării, lucrarea care nu mai are subsolul împînzit cu trimiteri la literatura secundară şi care nu înţeapă cu asteriscuri dacă nu toate cuvintele, măcar toate frazele textului nu mai este considerată de nivel academic, ci, peiorativ, „eseu". De vreme ce este citat tot, trebuie să admitem că specificul acestei noi erudiţii este lipsa de discernămînt în privinţa a ceea ce merită şi ceea ce nu merită citat. Un soi de mistică a aflării la zi, o frică de a nu fi suficient de *up to date*, mutilează strident pagina articolelor de specialitate din absolut toate domeniile disciplinelor umaniste. Şi, cu cît este mai confuz domeniul (ecofeminism, de exemplu), cu atît mai copleşitor e aparatul de citate. Fireşte, sînt non-citate, căci toate trimiterile sînt nu la autorităţi de valoare, ci la autorităţi de grup – punerea caricaturală în practică a concepţiei lui Kuhn referitoare la faptul că adevărul nu ar fi decît expresia unui consens sociologic între membrii unei comunităţi intelectuale date. Deschizi oricare revistă academică de după al doilea război mondial şi constaţi enormul contrast între *aparatul* majorităţii articolelor şi *insignifianţa* gîndului pus în joc acolo. E limpede că cei mai mulţi din acei autori caută să demonstreze nu că au ceva de spus, ci că şi-au făcut conştiincios temele. Erudiţia recentă se măsoară nu după adîncimea cunoaşterii, ci după amploarea referinţelor. În această privinţă, jurnalele savante din secolul al XIX-lea semănau cu nişte cărţi în fascicule, în timp ce revistele de specialitate de azi seamănă mai degrabă unor lucrări de seminar lucrate exhaustiv. E un duh de cuminţenie bucheră în noua erudiţie, care se străduieşte să impresioneze doar prin performanţa cantităţii, deoarece cantitatea şi conformitatea cu litera au rămas singurele valori în care se mai crede azi cu pasiune. Relativismul şi pletora interpretărilor i-au convins pe noii eruditi că nu gîndul contează, ci soliditatea informaţiei, prin *forţarea* consensului academic – fireşte pe un criteriu *obiectiv*, iar singurul rămas este *cantitatea*. Într-un sens, omul sedus de valoarea unei astfel de erudiţii este asemeni acelui om care, cînd te întreabă unde este Luna, iar tu îi arăţi cu indexul spre ea, se uită tîmp la degetul tău şi exclamă, dezamăgit, „nu o văd". Evident, numai un prost se uită la deget, cînd tu îi arăţi Luna.

Aceste modificări de accent, mi se pare, indică un fapt important. Acela că *viri eruditissimi* de repulsia cărora Burckhardt nu a mai publicat nici o carte în ultimii treizeci de ani de viaţă şi-au impus pînă la urmă stilul şi exigenţele. Fireşte, ca întotdeauna cînd e vorba de scurgerea timpului în interiorul unei culturi vii, *viri eruditissimi* pe care îi dispreţuia Burckhardt erau infinit superiori birocraţilor academici de azi, care au perfecţionat pînă la caricatură sistemul erudiţiei „foarfecii-şi-lipiciului". Astăzi, s-a reuşit ca facultatea mobilizată în vederea sezisării seriozităţii unei lucrări să nu mai fie discernămîntul, ci statistica – treabă pe care o poate face şi computerul, numărînd intrările şi, pentru a stabili dacă erudiţia este suficient de la zi, eliminînd toate sursele mai vechi de, să zicem, cinci ani. Nu contează că nu spui nimic, e important să o faci cu un aparat de citate *secundare* perfect. Fireşte, nu reproşez erudiţiei că este erudită: reproşez stilului de erudiţie care s-a impus recent în *toate* domeniile faptul că a generalizat criteriul cantităţii în dauna judecăţii de discernămînt, favorizînd astfel o diluvială proliferare a hărniciei mediocre. Actuala inflaţie de articole nesărate despre *toate* subiectele, tratate în *toate* felurile, ca şi cînd ar fi fost scrise potrivit unui principiu al permutării tuturor posibilităţilor, a putut apărea numai la adăpostul suspendării discernămîntului şi al adoptării statisticii ca unic criteriu de depistare nu a valorii, ci a interesului (căci noi am început să scriem din ce în ce mai mult pentru *galerie*, nu pentru a ajunge la cunoaştere). Un om cu discernămînt, văzînd o teză atît de vădit falsă precum cea dezvoltată cu o erudiţie impresionantă (dar înşelătoare) de Martin Bernal în cartea sa *The Black Athena: The Afroasiatic Roots of Classical Civilization* (Vol. I: *The Fabrication of Ancient Greece 1785-1985*, 1987. Vol. II: *The Archeological and Documentary Evidence*, 1991), ar fi putut spune din capul locului că avem de-a face cu o prostie. Dar nu! Prestigiul conferit de *stilul* erudiţiei recente manipulatorilor ei nu mai permite unei minţi educate în cultul referinţei exacte (dar în spirit, false!) să mai distingă între o judecată cuminte şi una ineptă. Impunîndu-se tuturor, spiritul fals a devenit invizibil.

---

1. Expresia „omul foarfecii-şi-lipiciului" este a lui Collingwood şi îl desemna pe istoricul care trata sursele istorice ca pe un bricolaj desfăşurat sub girul autorităţilor academice ale momentului; dar, argumenta Collingwood, „istoria nu este o chestiune de foarfecă şi lipici, ci este mai degrabă ceva ce se apropie de noţiunea lui Bacon despre ştiinţă (...); cunoaşterea istorică este re-constituirea, în mintea istoricului, a gîndului a cărui istorie este studiată." (R.G. Collingwood, *O autobiografie filosofică*, traducere din limba engleză Florin Lobonţ şi Claudiu Mesaroş, Bucureşti: Editura Trei, 1998, pp. 99-101; şi p. 127). Se poate uşor arăta că prin metoda „foarfecii-şi-lipiciului" sînt construite, azi, majoritatea filozofiilor politice de mare succes. Un astfel de caz este, în opinia lui Allan Bloom, *The Theory of Justice* a lui John Rawls. Bloom îi reproşează acestuia că nu a înţeles concepţia lui Kant despre moralitate şi pune acest eşec pe seama faptului că Rawls a luat din Kant „de ici, de colo", fără să pătrundă în necesitatea argumentelor kantiene – ceea ce ar fi presupus să îi înţeleagă *viziunea* (Allan Bloom, *Giants and Dwarfs*, 1990, p. 331; subcapitolul din care citez se intitulează, foarte semnificativ: „The misuse of Kant"). Rawls, potrivit lui Bloom, nu ar fi pornit de la *adevărul* cărţilor pe care le invocă, ci de la fragmente disparate. Nu viziunea autorilor citaţi, ci litera lor, potrivit metodei pe care Collingwood o numise a „foarfecii-şi-lipiciului".

Lectura ca leac

Cînd l-am întîlnit, avea 90 de ani şi era un om în putere. Îl chema Dărămuş Ioan al lui Arsîn, dar i se zicea Arsîn. L-am întîlnit într-un articol din revista *Sociologie românească* (anul V, nr. 1-6, 1943), semnat P. Chitulea. Acolo, ca şi în satul Cetea (Alba) unde trăia, făcea cum putea mai bine ce făcuse de cînd se ştia: citea. Era, se pare, un fel de mag şi era chemat, fiindcă i se dusese vestea, în casele sătenilor suferinzi, loviţi de soartă sau de rele, pentru ca el, Arsîn, să le aline durerea ori să le alunge necazul citindu-le din cărţile sfinte. Mergea cu cititul şi prin satele din împrejurimi – Geoagiul de Sus, Stremţin, Teiuş, Rîmeţ, Beiuc, Galda de Jos, Sîntimbru, Coşelariu, Totoi, Tibru, Cricău, Gîrboviţa şi altele. Din sate mai îndepărtate, pesemne – Răicani, Tecşeşti, Întregalde, Mogoş – veneau oamenii la el să le citească. Dar în Geomal nu se ducea, căci geomălenii, care lucrau mai toţi la Bucureşti ca servitori, se înrăiseră şi nu puneau preţ pe cititul lui Arsîn.

Citea pentru felurite boli şi beteşuguri: *de năjit sau soare sec (durere de cap), de durere de grumazi, de scrîntituri, de bube la degete, de sifilis, de alienaţie mintală, de bătrîneţe, pentru uşurarea durerilor cînd moare omul.* Mai citea *fetelor să se mărite, să nu se întîmple vreun accident cînd e plecat cineva departe, pentru pedepsirea duşmanilor personali,* pentru *furturi* (unuia din Beiuc, căruia i se furase barda din curte, i-a citit o zi întreagă din Psaltire şi a doua zi dimineaţă barda a venit înapoi), *aprinderi sau orice stricăciuni,* pentru *animalele bolnave.* Cărţile din care citea erau: *Psaltirea bogată. Tipărită în zilele prea înălţatului împărat şi rege Francisc Iosif I, sub îngrijirea şi cu binecuvîntarea înalt prea sfinţitului domn Ioan Meţianu,* Sibiu, 1915; *Evhologiu bogat,* ediţia a V-a, Bucureşti, Tipografia cărţilor bisericeşti, 1926; *Rugăciunile dimineţii* – fără copertă; *Acatistul prea Sfintei născătoare de D-zeu şi alte rugăciuni foarte cu evlavie şi cu folos,* Sibiu, Tipografia Francisc, 1895.

Cam atît despre Arsîn. Rostul lui, aici, a fost acela de a sprijini şi ilustra ideea că virtuţile curative ale cititului, deşi de mult intuite, nu au fost îndeajuns explorate. Şi mi-aş îngădui să ofer mai la vale o listă de titluri utile, cred, ca adjuvant, în tratarea anumitor afecţiuni. (Cum e de la sine înţeles, lista rămîne deschisă.)

- **abces dentar** – *Abecedarul*.*
- **alergii** – R.M. Rilke, *Însemnările lui Malte Laurids Brigge*.*
- **anemie** – Sade, *Filozofia în budoar*.*
- **astm bronşic** – *O mie şi una de nopţi*.*
- **calculi renali** – J. Joyce, *Ulise*.*
- **cardiopatie ischemică** – Platon, *Banchetul*.*
- **diabet** – E.A. Poe, *Aventurile lui Arthur Gordon Pym*.*
- **discopatie** – H.D. Thoreau, *Walden*.*
- **emfizem pulmonar** – J. Kerouac, *Pe drum*.*
- **enurezis nocturn** – V. Nabokov, *Lolita*.*
- **epilepsie** – Pausanias, *Călătorie în Grecia*.*
- **hepatită epidemică** – A. Dumas, *Contele de Monte Cristo*.*
- **herpes** – A. Rimbaud, *Iluminări*.*
- **impotenţă** – L. Carroll, *Alice în Ţara Minunilor*.*
- **insolaţie** – P. Creţia, *Norii*.*
- **lumbago** – *Călătoriile căpitanului Cook*.*
- **lupus eritematos** – G. de Nerval, *Fiicele focului*.*
- **meningită** – Ş. Foarţă, *Caragialeta*.*
- **migrene** – J.G. Frazer, *Creanga de aur*.*
- **nevralgie de trigemen** – G. Trakl, *Sebastian în vis*.*
- **obezitate** – R. Musil, *Omul fără însuşiri*.*
- **polipi nazali** – J. Swift, *Sfaturi către slugi*.*
- **psitacoză** – Ş. Agopian, *Manualul întîmplărilor*.*
- **schizofrenie** – I.L. Caragiale, *Momente şi schiţe*.*
- **sinuzită** – Diogene Laertios, *Vieţile şi doctrinele filozofilor*.*
- **stres** – *Academia Caţavencu** şi *Dilema*.*

Dan STANCIU

** Produs recomandat de Asociaţia Cititorilor cu Liberă Practică din România.*

Viorel MOŢOC
jurnalist

Scrisul e în altă parte

Am învăţat să citesc pe la 5 ani. Literele le-am deprins uitîndu-mă peste umărul bunicului meu care dezlega cuvinte încrucişate. Azi, dacă aş fi mai deştept decît sînt, aş putea să aflu şi să explic sensul adînc al întîmplării. Oare nu cumva încă de atunci, lectura mi s-a arătat a fi un mod de a decripta o realitate mereu încifrată? Nu ştiu, habar n-am. M-au dat la şcoală. În primele trimestre mă cam plictiseam. Pe cînd colegii mei buchiseau alfabetul, eu îmi făceam de lucru cu lecturile de la sfîrşitul abecedarului. Ştiind să citesc, nu mi s-a părut foarte important să deprind scrisul. E motivul pentru care am avut note mici la caligrafie şi, chiar şi-acum, scriu încet şi destul de urît. Oricum, în şcoala primară, n-aveam de unde şti că voi ajunge să-mi cîştig existenţa de pe urma scrisului. Pe rînd, mi-am dorit să mă fac miliţian, securist şi, mai tîrziu, arheolog. Între timp, am picat pradă unor pasiuni care nu m-au mai părăsit, practic, niciodată: lectura ziarelor şi cititul cărţilor. În liceu, firească, îndrăgostit fiind, am comis primele încercări literare. Mai tîrziu, cum-necum, m-am pomenit, drăguliţă Doamne, jurnalist. Articolele şi cronicile pe care mi-a tot plăcut să le citesc prin ziare, da, au devenit cronici şi articole pe care sînt obligat, într-un fel sau altul, să le scriu. Poate că, într-o zi, anumite cărţi pe care le-am citit mă vor obliga să-mi pun numele pe o carte. Eu, cel puţin, aşa sper. Şi chiar dacă n-am devenit miliţian, securist ori arheolog, consider că jurnalistul sau – la o adică – scriitorul nu trădează rostul acestor opţiuni prime şi inocente. Cocoţat ca puicuţa pe muşuroi, tot zgîrmînd crusta cotidianului, cel care scrie urmăreşte de fapt unul şi acelaşi lucru: să descopere un sens, adică un secret – mărgica fermecată, temeinic ascunsă în mormanul inform şi prea puţin plăcut mirositor. Grămada asta (numită uneori, cu o vorbă mare şi mereu între paranteze, „viaţă") se lasă greu cotrobăită. De regulă, cheltuieşti ani buni şi mulţi ca să-i dai de cap. La fel cum bunicului meu îi trebuia cîteodată o zi întreagă pînă să dezlege un rebus complicat. Iar pentru noi – ăştia pe care patima cititului ne-a împins să mai şi scriem – e chiar complicat rău de tot. Alienant – ar zice pateticii. Căci scrisul şi lectura ne-au deprins să ne construim o realitate paralelă şi absolut personală. Biata noastră vieţişoară de zi cu zi n-ajunge să fie importantă decît în măsura în care, ulterior, o vom scrie. Asta, după ce, anterior, am perceput-o prin propria grilă de lectură. Eu nu pot s-o duc în halul ăsta! Prefer, aşadar, să afirm: cu scrisul e la fel ca şi cu mîncatul. Scriem ca să trăim, nu trăim ca să scriem.

Marcel TOLCEA
scriitor

Litere cu ochelari

Îndeobşte, cititul unei cărţi aduce foloase nenumărate sufletului. În limba română, cel puţin, verbul „a citi" este conotat superlativ, dacă putem spune aşa, fiindcă în semantica lui implicită se află, imediat alăturată, ideea de bine. O privire însă pe jumătate exactă, fiindcă lungul şir al cărţilor interzise de bisericile creştine, de pildă, arată că folosinţa şi binele cititului pot fi înţelese adeseori altfel. Dintre multele lucrări oprite cititului, una are o istorie aparte. Este vorba despre un tratat de magie cunoscut în Europa sub numele *Necronomicon* scris de Abdul al-Hazred, supranumit Arabul Dement, în jurul anului 730. Titlul original este *Al-Azif* — ceea ce ar fi zgomotul nocturn al insectelor despre care arabii credeau că este murmurul demonilor — şi a fost tradus în greacă sub forma *Necronomicon* (imaginea legii morţilor), în secret, la 950, de Theodor Philetas din Constantinopol. Imediat după traducere — susţine scriitorul H.P. Lovecraft, redescoperitorul din timpurile moderne al tratatului — a fost interzis, ars şi afurisit de patriarhul Mihail, iar în 1232, de papa Grigore al IX-lea. Toţi cei care citeau tratatul fie înnebuneau, fie orbeau! Paul-R. Michaud, care prefaţează ediţia franceză de la Belfond, scrie că descoperirea unei copii din veacul al X-lea i se datorează şi bibliotecarului J.L. Borges, a cărui orbire ar fi survenit chiar în urma „frecventării vizuale" a manuscrisului.

Moses Gaster este printre primii cercetători ai manuscriselor kabbalistice care a atras atenţia asupra unor litere ciudate, din unghiuri drepte ale căror extremităţi au mici cerculeţe sau chiar figurări ce seamănă cu lentilele ochelarilor. Sîntem pe terenul scrisului din kabbala practică, magică, şi aceste alfabete erau cunoscute sub numele de „alfabete secrete" sau „alfabete angelice", fiind atribuite „prinţilor cereşti" Mihail, Gabriel, Uriel. Opinia lui Gaster e că, la un moment dat, rabinii medievali au început să scrie cu literele din paleo-ebraica pe care samaritenii o conservaseră ca grafie distinctă fie din cauza faptului că era un cod necunoscut celor neiniţiaţi (ceea ce s-ar numi steganografie, criptografie magică), fie fiindcă anumiţi învăţaţi credeau că era chiar grafia divină cu care Tora a fost scrisă în momentul revelaţiei pe Muntele Sinai.

Ceea ce este interesant la aceste litere mari este şi faptul că ele se foloseau obligatoriu în spaţiul askenaz atunci cînd se scriau numele proprii, în timp ce restul textului utiliza scrisul obişnuit. Acest lucru arată, între altele, că grafia numelor proprii are un caracter implicit magic, teurgic, şi că modernitatea a mai păstrat doar o parte a acestei relaţii. Numele proprii se scriu de sute de ani doar cu o singură majusculă, în vreme ce, de pildă, în epoca celui de-al doilea Templu, se veghea cu sporită atenţie la două „detalii": ca tetragrama să fie reprodusă în paleo-ebraică, distinct de restul textului, şi ca exact aceeaşi formă a scrisului, a literei, să fie regăsită în traduceri, recte cele greceşti.

Acelaşi fenomen al „alfabetelor magice" se va regăsi şi în spaţiul elenistic, după cum magia musulmană va face apel la ceea ce am numit, după M. Schwab, „litere cu ochelari", pe care le distribuie în cercuri, pătrate, unghiuri. Şi, ca o ultimă observaţie pur formală, aş spune că alfabetul masonic are aceeaşi ungulaţie dreaptă, cu deosebirea că ceea ce diferenţiază o literă de proxima ei este un punct şi nu un cerculeţ.

„Drepturile cititorului"

(fragmente)

Epoca modelor şi a efemerului ne-a învăţat să transformăm un vechi dicton în contrariul său: *scripta volant.* Cuvîntul scris s-a dizolvat tot mai mult în tăcerile şi în rumorile inexprimabilului. Cititorul s-a volatilizat odată cu paginile sale. În non-cititor se ascunde un secret mult mai complex decît limitele impuse de alfabetizare şi de cunoştinţele scrise-citite. Non-cititorul constituie sufletul cititorului, îi este începutul şi sfîrşitul lui, geneza şi împlinirea. Argumentele cu privire la drepturile cititorului folosesc drept propedeutică a drepturilor non-cititorului. (...)

Cartea nu este diferită de orice alt obiect. Ca oricare artefact uman – conversaţie, edificiu, automobil – are anumite caracteristici pe plan material şi pe plan imaterial (planuri care se intersectează): greutate, consistenţă, confecţionare, imagine, durată, diverse informaţii, diverse emoţii, anumite moduri de întrebuinţare. Cartea este un produs, un artefact care foloseşte pentru a reprezenta, pentru a comunica. Răspunde anumitor necesităţi şi are o piaţă şi un ciclu productiv. S-a născut, deci trebuie să moară. E muritoare, chiar dacă are un grad de mortalitate aparte. *Cititorul are dreptul de a recunoaşte această moarte, şi nu moartea sa.*

Cartea este una dintre nenumăratele proteze ale corpului uman. *Cititorul nu este un individ, ci corpul uman care, datorită cărţii, îşi înzestrează propria persoană.* Corpul subiectului evaluează cartea pe baza unui grad de eficienţă pe măsura propriei identităţi, a propriei prezenţe, a sistemului său de relaţii cu lumea şi cu lucrurile, a aşteptărilor şi credinţelor sale. *Dreptul cititorului este acela de a se afla în condiţia culturală de a nu trebui să creadă în carte, ci în el însuşi ca subiect al credinţei.*

Cartea este un vehicul, o armă, un instrument, un loc şi un timp pentru necesităţile individului. *Este un drept al individului acela de a-şi satisface necesităţile, şi nu cărţile.* Cartea poate încarna diverse drepturi (la muncă, la profesie, la distracţie, la cunoaştere, la putere, la credinţă), dar acestea nu sînt o proprietate a lecturii, ci a muncitorului, a profesionistului, a jucătorului, a estetului, a politicianului, a credinciosului.

Dreptul cititorului este acela de a-şi revendica superioritatea de scriitor – în sensul de creator de valori comunicative - şi de a asuma deci cartea ca unul dintre mijloacele de a-şi scrie propria viaţă. Dacă cititorul ar renunţa la celelalte mijloace de expresie privilegiind exclusiv cartea, ar renunţa să fie subiect, ar renunţa la el însuşi.

Lectura este o dedublare a identităţii. Cititorul este ca un călător. Este locul în care obiectele capătă formă şi, dacă e adevărat că, în ultimă instanţă, cartea se revelează drept obiect, chiar dacă dotat cu anumite calităţi, atunci lectura se naşte întotdeauna ca o negare a cititorului, o demascare şi o nouă travestire. Tranzit.

Nu de o cartă a drepturilor cititorului am avea nevoie – aceasta riscă să utilizeze vechile reguli ale jocului – ci de o hartă pentru noile sensibilităţi şi pentru atitudinile inedite. Apelul la drepturile cititorului apără un statut puternic, dar dacă vrem să culegem bogăţia care odihneşte în catastrofa cărţii, în destructurarea ei progresivă, trebuie să punem accentul pe slăbiciunea ei. Experienţa scrisului se poate întîlni cu cartea cu condiţia să-i recunoască fragilitatea extremă, caracterul liminar, superfluu, lejeritatea care îi e dată de un stadiu suspendat şi fluctuant, scînteile unei ştiinţe care se stinge, ecoul unor voci care caută alte adăposturi".

(Alberto Abruzzese, *Analfabeti di tutto il mondo, uniamoci*, Genova, Editura Costa & Nolan, 1996, pp. 86-88.)

Alexandru MUŞINA
scriitor

Paradisul artificial

(fragmente)

„Ai viciul lecturii", îmi spunea tatăl meu, cînd mă vedea că nu mă mai opresc din citit. Şi-ntr-adevăr, citeam ca posedat: în pat, la masă, pe WC, în troleibuze, mergînd pe stradă, în „şopul" cu fîn al bunicilor, dar şi la strînsul fînului, pe cîmp, în parc, în timp ce vindeam flori (la Zărneşti sau în piaţa „Tractorul"), în vizită la prieteni sau cînd primeam musafiri... Erau situaţii care frizau comicul, ineficienţa, impolitеţea... Dar nu mă puteam opri din citit.

Cum la Şinca Nouă, la bunici, stocul „livresc" era limitat, citeam şi reciteam, la nesfîrşit: ziare vechi, reviste din anii '50 (superpolitizate, desigur, inclusiv *Săteanca),* cărţi de şcoală din perioada interbelică şi – un regal! – colecţia de foiletoane „Tarzan", cumpărate de bunica prin anii '30, cînd fusese servitoare la Bucureşti. Cînd nu ai droguri de calitate, te mulţumeşti cu orice.

Pentru că lectura *era* (şi, parţial, mai este) *şi un drog*. Unul special, greu de definit, dar un drog. Iar nevoia de el, un adevărat viciu. Tatăl meu avea, are dreptate. Sînt un drogat, o persoană dependentă. Dar cine nu este?

* * *

Suma viciilor este constantă. Marijuana, femei, alcool, muncă, bîrfă, lectură spun mai degrabă că, de fapt, poţi avea un singur viciu: important este, însă, să fii drogat mai tot timpul. Să fii mereu preocupat, obsedat de ceva *dincolo* de pura animalitate, de biologie. Altminteri, fie dormi, fie te sinucizi. Condiţia umană e insuportabilă. Ştiu că voi muri. Că nu mai rămîne nimic din mine. Ce să fac cu acest trup, cu mintea asta? Ah, da! Sex, alcool, dans, imperii, droguri, dreptate socială, muzică, teatru... Să mă rog? Dar Marx zicea că „religia e opiumul popoarelor".

Formula a prins. Pentru că era *parţial* adevărat. Dar ce nu e „opiu", ce nu e drog? Dreptatea, revoluţia, patria, lucruri pentru care au ucis, au murit, milioane de oameni. Cînd drogul ideologic (transmis prin cărţi, reviste şi ziare, în primul rînd) nu e suficient, celor care trebuie să moară sau să ucidă li se dau şi droguri „pe bune".

* * *

Dar poate că am mers prea departe. Lectura e necesară. Iar excesul e, de cele mai multe ori, benign. Unde mai pui că, de la un punct încolo, cei din jurul tău – părinţii, prietenii, profesorii – nu te mai pot ajuta să înţelegi ce se întîmplă, într-o lume în schimbare accelerată. Fiecare e atît de limitat!

În lumea premodernă, un ţăran putea să răspundă (aproape) la toate întrebările fiului său, fără ca cei din jur să-l contrazică, fără ca realitatea, ceea ce va trăi acesta să-l contrazică flagrant şi repetat. La fel negustorul, meşteşugarul, războinicul, nobilul. Aproape orice om de dinainte de tipar era – în mediul lui, în felul lui – un fel de „uomo universale". Acum... Lumea noastră e plină de prospecte, manuale, cursuri ş.a.m.d. Dacă nu citeşti, eşti, automat, un handicapat, un marginal.

Citim cum respirăm şi mîncăm. Pentru a supravieţui. Şi-atunci, un mic exces, o mică bulimie, de ce-ar fi culpabile!? Puţine plăceri are omul.

* * *

Ah, dar probabil că vă gîndeaţi la lectura „beletristică" doar. La paradisurile artificiale (da, *lectura* e în centru paradisurilor artificiale, fără ea n-ar exista aceasta realitate contrafactuală – dacă-mi permiteţi oximoronul – care e modernitatea). Sau poate (vicioşi, stricaţi de facultăţi filologice, filozofice) vă gîndiţi la sado-masochista lectură „profesionistă" a textelor beletristice: Eco, Kristeva, Derrida, Heidegger, Freud, Brémond, Greimas şi alţii, şi alţii... Care *îţi explică* „ce simţi" cînd simţi, ce efecte are drogul cînd te droghezi (ca şi cum ar fi în interiorul tău şi în afară totodată). Triumf al scientificităţii care, pornind de la premisa că toţi oamenii sînt animale, *deci* identici în ultimă instanţă (?!?!), crede că poate analiza, explica *orice* se petrece *cu ei*. Gîndire atee, gîndire comunistă, fascistă, teroristă, cum vreţi să-i spuneţi... Îi prefer pe Lanson şi Thibaudet, pe Sainte-Beuve, deşi şi aceştia mă plictisesc, în ultimă instanţă. Dar, măcar, sînt nişte burghezi de treabă, atenţi la „aparenţe".

Dar critica de identificare? Culme a rafinamentului: să pretinzi că munceşti, în timp ce te droghezi şi descrii efectele drogului asupra ta. Culme a narcisismului, elevii lui Raymond, au măcar meritul de a fi „autentici". Dar, la ce bun să-i citeşti? Mai bine te droghezi tu însuţi!

Umor involuntar, născut din fandoseala semidoctă: la Muzeul Literaturii Române (nu e întîmplător nimic) a luat fiinţă un Club al Cititorilor Profesionişti. E ca şi cum ai spune: *drogat profesionist*.

* * *

Dar criticul, nu e el un „cititor profesionist"? Critica literară e inutilă? Nu, nu e inutilă. E nevoie şi de „specialişti" care să-ţi spună: drogul ăsta e bun, celălalt nu, drogul ăsta e pentru o ocazie, celălalt pentru altă ocazie; care să-ţi spună *din ce* e preparat drogul, de unde vine, *cam ce* efecte va avea, cum trebuie consumat. Un bun critic literar e ca „specialistul" în manevrarea „joint-ului" din *Taking Off* al lui Forman. (Un negru „pocăit", care le explica părinţilor copiilor drogaţi cum se fumează marijuana, pentru ca aceştia să simtă şi ei asemeni odraslelor). Un bun critic are nu doar „condei", ci şi „viciul lecturii". Desigur, mai sînt şi unii care dispreţuiesc beletristica, dar ăştia-s un fel de prostituate frigide. Îi simt de la distanţă: cînd nu mă enervează, mă fac să rîd.

* * *

Ca să scrii, trebuie să ai timp. Timp „de pierdut" pentru a scrie. Un ţăran, un muncitor, un om de afaceri chiar, *nu au timpul necesar* pentru a scrie. A scrie literatură: „Viaţa mea e un roman. Dac-aş avea timp, i-aş bate şi pe Balzac, pe Tolstoi...". De cîte ori n-am auzit asta. Şi iarăşi, parţial, e adevărat.

A scrie (literatură) presupune şi o continuitate a timpului liber de care dispui. O deturnare a interesului, a atenţiei de la cele ale supravieţuirii. Aristocrat sau cloşard, cerşetor, parazit... În felul lui, şi parazitul e un aristocrat: nu munceşte.

A scrie despre ce înseamnă scrisul e ca şi cum ai vorbi despre ce înseamnă a mînca* în timp *ce mănînci.

La origine – şi în ultimă instanţă – scrisul este aristocrat. Regăsim această „vină originară" chiar în formele cele mai degradate: mercenarii ideologiilor, tiranilor, mărcilor de detergenţi. În „pălmaşii" romanelor de consum.

De fapt, 99% dintre oameni *nu* aparţin sferei *scrisului*. Sînt doar „consumatori". A scrie o cerere, un memoriu, a redacta un bilanţ contabil, chiar o lucrare ştiinţifică, e *altceva* decît a „scrie" (literatură, par examplu). E ca şi cum ai face un sandviş, ai conduce maşina, ai schimba garnitura de la robinet... Nimeni, în lumea premodernă, nu punea semnul egalităţii între cîntatul unei balade şi mulsul oilor, între povestitul unui basm şi acoperirea casei cu şindrilă. Primele ţineau (fie şi prin oglindire) de timpul (şi spaţiul) sacru, ultimele de cel profan.

Scrii ca să te „salvezi", dar nu singur, ci împreună cu celălalt, cu Cititorul, desprins – prin lectură – din masa amorfă şi anonimă a Publicului.

Acum, lucrurile *par* a se fi modificat. În fapt, distincţiile sînt vizibile (dacă vrei să le vezi): literatura se adresează Individului (personalizat), restul scrierilor unui Individ-Masă (abstract). Există şi hibrizi: reviste, ziare, dar distincţia lui Mallarmé dintre Poezie şi Reportaj iese tot timpul la suprafaţă. E insurmontabilă.

Regimul libertăţii *versus* regimul nevoii.

* * *

A scrie despre ce înseamnă scrisul e ca şi cum ai vorbi despre ce înseamnă a mînca *în timp* ce mănînci. Efectul pervers al autooglindirii: nu mai mănînci „ca de obicei" (cînd nu vorbeai) nici nu vorbeşti (gîndeşti) „ca de obicei" (cînd nu mîncai).

„Un scriitor scrie", replică definitivă, dintr-o comedie americană: „Arunc-o pe mama din tren!". Adevăratul scriitor nu scrie despre cum scrie, aş adăuga eu. Decît, eventual, în momentul în care nu mai e în stare să scrie. Aventurile erotice sînt, îndeobşte, povestite *înainte* de 18-20 de ani şi *după* 50-60 de ani.

Sau în momentele de maximă deprimare, cînd te simţi scos din joc. A povesti despre experianţa „erotică" a scrisului e şi un mod de a o „vida" de substanţă. Într-o experienţă amoroasă *povestită* nu mai rămîne decît carcasa. E ca şi cum „pneuma" ei a fost risipită-n aer, fagocitată de urechile celorlalţi.

Esenţa nu poate fi niciodată povestită. Iar cei mai deştepţi nici nu încearcă să o facă. De aceea, textualiştii îmi par, vorba domnului Ciocârlie, nişte *capsomani*. Li se aplică, perfect, ceea ce-mi tot repeta tatăl meu în adolescenţă: „Degeaba eşti deştept, că eşti şi prost".

* * *

Dacă cititul e un viciu, o boală, scrisul e oare o terapie? Depinde unde te opreşti. Orice om *cînd* scrie (nu din necesităţi *evident* practice) este propriul său rege. E Unic şi Indivizibil. Stăpîn. Zeu.

Ridicolul, nebunia veleitarilor provine din aceea că, inerţial, vor să prelungească şi *în afară*, cu naivitate, viclenie şi încăpăţînare, cu disperare de copil, acea „stare de suveranitate" pe care au trăit-o scriind.

Pentru că una e scrisul în sine şi pentru sine – stare adamică – şi altul e scrisul pentru Celălalt. Decădere din condiţia paradisiacă, scrisul pentru Celălalt e o asumare a condiţiei umane. A ara „cu plăcere" vine *după* ce te-ai apucat de arat fiindcă nu ai încotro, obligat să trăieşti din sudoarea frunţii. Scrii ca să te „salvezi", dar nu singur, ci împreună cu celălalt, cu Cititorul, desprins – prin lectură – din masa amorfă şi anonimă a Publicului.

* * *

Orice carte – beletristică, dar nu numai – are ceva din discursul unuia care te ţine de nasturele de la haină şi-ţi îndrugă verzi şi uscate. Atîta doar că, la o adică, poţi să-l laşi baltă (să-nchizi cartea, revista, ziarul) şi să-ţi vezi de alte tale. De aceea, feminin, scriitorul trebuie să te „seducă". Feminin sau masculin?

La o adică, bărbatul e cel care „curtează" femeia, care încearcă să o seducă în lumea contemporană. Scăpată din chingile familiei, ale comunităţii, individualizată (şi, de aceea) suferind de o imensă singurătate femeia *cu adevărat* modernă „citeşte" bărbaţii. Nu îi trăieşte, nu le naşte copii.

În lumea „analfabetă" povestea (poezia) era *trăită*. Azi, doar citită. Trăirea era colectivă, lectura e individuală. Povestitorul (poetul) *îşi poseda* publicul. Acum, există prezervativul numit carte, care transformă posesia în juisare narcisistă, „bilaterală" uneori. De aici, inerentul aer de onanism al multor scrieri moderne, de aici teoriile textualiste, postmoderne ale scriiturii care îşi e scos sieşi.

* * *

Omul modern se plictiseşte. El nu aşteaptă decît să fie sedus. Dar concurenţa e mare. Şi-n creştere accentuată. Văicăreala unora că nu se mai citeşte are ceva de discurs de gigolo bătrîn, „depăşit", care nu mai face faţă noilor oferte ale pieţei seducţiei. Scriitorul e (şi) un fel de domn şic, parfumat, pomădat, cu ticuri, care trebuie să concureze striperii seminuzi, lucind de transpiraţie şi uleiuri, cu muşchii „lucraţi" în sute de ore de body-building.

„Publicul" e, potenţial, acelaşi. Fiecare cu mijloacele şi tehnicile lui!

* * *

Cînd scriu, mai ales poezie, nu am *deloc* conştiinţa, percepţia a ceea ce am tot învăţat în facultate: *arbitrariul semnului lingvistic*. Cuvintele sînt, realmente, obiecte, stări, senzaţii, relaţii, acţiuni... Nu mai vin din dicţionar, există în mine. Nu cred în combinatorica lingvistică, există doar un *nex* de stări, senzaţii, întîmplări, fantasme... care nu pot fi exprimate, comunicate decît prin cuvinte: de fapt, nu prin cuvinte, ci prin ceva *coagulat* din cuvinte, din ceva ce preexistă (ca „formă", „spirit") cuvintelor şi căruia/căreia cuvintele îi oferă doar materialul, substanţa". Există, deci Formă? Nu, nici măcar sofistica „formă fractalică", ci o infinitate de entităţi ireductibile, cărora le putem zice forme. Obligatoriu la plural. Legate unele de altele, interacţionînd, trecînd una în alta. Ca-n viaţă: nici una nu dispare cu totul, ci e „reciclată" de celelalte, care la rîndul lor... În natură, nu există halde de gunoi, cimitire de maşini, biblioteci, muzee...

Nu există nici în literatură aşa ceva, pînă la apariţia tiparului, la generalizarea lui şi a lecturii. Bibliotecile sînt imense oraşe, cu cartiere luxoase, vii, trepidante, dar şi cu zone în paragină, cimitire de maşini ş.a.m.d.

Nu am memoria cărţilor, a cuvintelor, ci a stărilor, gîndurilor, fantasmelor, întîmplărilor. Sînt un poet „natural", existenţial, nu unul „artificial", livresc. Deşi am trăit în oraşe, am luat un doctorat, dar scriu despre ceea ce mi se întîmplă/s-a întîmplat, nu despre ce am citit (ah, da, despre ce am „trăit" citind? Dar astă-i cu totul altceva!).

* * *

A scrie, a citi, a trăi. În vacanţa dintre clasa I-a şi clasa a II-a, timp de trei luni, ca de obicei, mi-am petrecut vacanţa la bunici, la Şinca Nouă. Acolo am descoperit imperiul literaturii: un volum de Ion Creangă, unul de basme populare româneşti, foiletoanele cu Tarzan ale bunicii... Citeam, mergeam la fîn, la sapă, la pescuit, jucam fotbal şi ţurca...

Disperat, la începutul lui septembrie, am descoperit că uitasem să scriu. Nu mai puteam *scrie* literele alfabetului pe care-l învăţasem la şcoală. Cu creta, febril, îngrozit, scriam pe uşa şurii, pe ieslele din grajd... dar erau nişte semne ciudate, un fel de hieroglife, în nici un caz literele acelui alfabet, litere pe care iată le puteam citi fără nici o problemă.

Ajunsesem, iremediabil, un *cititor*. Puteam „să aud", dar nu puteau „vorbi", în noul univers în care mă introdusese *şcoala*.

Nu ştiu cînd şi cum mi-am revenit. Dar acea spaimă luminoasă, sacră, mi-a rămas în carne.

Irina NICOLAU
scriitoare

Nidaba

După ce m-am văzut scăpată de sub poalele învăţătoarei, am dat în clasa a V-a de nişte profesori foarte buni pe care, cu siguranţă, nu-i meritam. Îndepărtaţi din Universitate pentru că aveau „origine nesănătoasă“, eşuaseră la Sava, unde încercau să vorbească pe înţelesul copiilor ceea ce îi făcea frecvent foarte caraghioşi. Nu pot s-o uit pe, Dumnezeu s-o ierte, doamna Botez care iubea atît de intens istoria antică încît, atunci cînd ne vorbea despre arta egipteană, după ce ne „povestea“ statuia scribului, pur şi simplu, o mima. Pironea ochii înainte, ridica umerii, lipea braţele pe lîngă corp şi încremenea. Jocul de mimă mergea pînă la jumătatea drumului, adică pînă în talie, de la talie în jos doamna Botez nu mai era scrib. Patima ei a fost contagioasă. Adolescenţa mi-a fost devorată de fantasmele Antichităţii. Prin urmare, atunci cînd am citit prima oară *Şcoala scribilor,* textul sumerian de acum vreo patru milenii, am înnebunit şi de două decenii îl iubesc constant.

Nu cred că trebuie să adaug nimic. Textul este atît cît se vede. Citindu-l, inima unora va bate cu putere. Alţii se vor plictisi, poate, înainte de a-l termina. M-am gîndit să mă limitez la cîteva fragmente dar am renunţat, prea e vechi şi prea e actual, aşa că vă recomand un bob zăbavă.

Şcoala Scribilor

(Textul, recompus din numeroase fragmente găsite la Nippur, evocă retrospectiv anii în care scribul mergea la şcoală. Studiul constă mai ales în faptul de a învăţa şi a copia, ceea ce sugerează caracterul esenţialmente tradiţionalist al acestei culturi. Se pare că versetele recitate la diverse sărbători sînt cea mai veche laudă a însuşirii artei scrisului.)

1 Şcolarule, unde te duceai în zilele de-odinioară? ● 2 Mă duceam la şcoală. ● 3 Ce făceai la şcoală? ● 4 Socoteam pe tăbliţa mea, îmi făceam lecţiile. ● 5 Îmi pregăteam tăbliţa, o scriam, o terminam apoi. ● 6 Mi se pregăteau tăbliţe nescrise. ● 7 După prînz mi se pregăteau tăbliţele-model. ● 8 La terminarea şcoalei mergeam acasă. ● 9 Intram în casă, tatăl meu şedea. ● 10 Citeam tema tatălui meu, apoi ● 11 el controla adunarea pe tăbliţa mea şi o găsea bună. ● 12 Stăteam înaintea tatălui meu, ca să-l slujesc. ● 13 „Mi-e sete; dă-mi bere!“ ● 14 „Mi-e foame; dă-mi să mănînc!“ ● 15 „Spală-mi picioarele; înalţă-mi patul, vreau să dorm!“ ● 16 „Trezeşte-mă mîine dis-de-dimineaţă!“ ● 17 „Nu trebuie să întîrzii, altfel învăţătorul te va bate cu băţul!“ ● 18 Sculîndu-mă dis-de-dimineaţă, ● 19 m-am dus la mama mea, ● 20 i-am spus: „Dă-mi micul dejun, trebuie să mă duc la şcoală!“ ● 21 Mama îmi dădea doi covrigi, eu o părăseam ● 22 Mama îmi dădea doi covrigi, eu mă duceam la şcoală. ● 23 În casa tăbliţelor ajutorul de învăţător îmi spunea: „De ce-ai întîrziat?“ Mie îmi era frică, inima îmi bătea cu putere. ● 24 Mă duceam înaintea învăţătorului, îi făceam o plecăciune. ● 25 „Tatăl meu de şcoală“ citea tăbliţa mea, ● 26

spunînd: „... este rupt...“ şi mă bătea cu băţul. ● 27 Eu... lui micul dejun... ● 28 Cînd învăţătorul mă întreba despre regulile şcolii ● 29 el îmi spunea: „Te-ai uitat în jurul tău pe stradă, dar nu te-ai periat...“ şi mă bătea. ● 30 În sfîrşit, „tatăl meu de şcoală“ îmi dădea tăbliţa mea; ● 31 Supraveghetorul curţii spunea „Săpaţi... într-un loc liniştit!“ ● 32 Eu îmi luam tăbliţa. ● 33 Scriam pe tăbliţa mea... ● 35 Supraveghetorul curţii îmi spunea: „De ce vorbeşti fără permisiunea mea?“ şi mă bătea cu băţul. ● 36 Supraveghetorul curţii îmi spunea: „De ce nu ridici cupa?“ şi mă bătea cu băţul. ● 37 Cel ce răspundea de purtarea (elevilor) îmi zicea: „De ce ai ieşit fără permisiunea mea?“ şi mă bătea cu băţul. ● 38 Portarul (şcolii) îmi zicea: „De ce stai în picioare fără permisiunea mea?“ şi mă bătea cu băţul. ● 39 Biciuitorul îmi spunea: „De ce ai luat... fără permisiunea mea?“ şi mă bătea cu băţul. ● 40 Învăţătorul de sumeriană îmi spunea: „Tu vorbeşti...“ şi mă bătea cu băţul. ● 41 Învăţătorul meu spunea: „Mîna ta nu este dibace!“ şi mă bătea cu băţul. ● 42 Eu uram meseria de scrib, aş fi părăsit cu dragă inimă meseria de scrib. ● 43 Învăţătorul meu nu... ● 44 ... meşteşugul său în iscusinţa scrisului. ● 45 El... mi-a vorbit despre arta de a fi un scrib tînăr; ● 46 El... despre arta de a fi un mare frate... nimic... la şcoală; ● 47 Dă-i leafa lui şi el se va purta cu tine prietenește ● 48 ca să mă scutească de calcule şi de socoteli ● 49 şi în cursul anunţurilor privitoare la şcoală ● 50 să-i numere pe şcolari, să mă numere şi pe mine printre ei; ● 51 Spusele şcolarului, tatăl le-a ascultat cu luare aminte. ● 52 Învăţătorul a fost chemat de la şcoală numaidecît ● 53 intrînd în casă, a fost poftit să stea pe scaunul de cinste; ● 54 Şcolarul îl serveşte, plin de atenţie. ● 55 Tot ce învăţase din iscusinţa scrisului ● 56 Îi arată tatălui său, ● 57 Tatăl său se bucură din inimă. ● 58 Spunea vesel: „Tatălui său de şcoală... ● 59 Tînărul meu îşi deschide mîinile şi, mulţumită ţie, în ele intră înţelepciunea. ● 60 Arată-i toate trăsăturile frumoase ale iscusinţei de scrib; ● 61 De la tăbliţele de aritmetică, de la calcul la adunare, tu să-i explici soluţiile lor; ● 62 Tu să-i explici toate ştiinţele... ● 63 Vărsaţi pentru el... ca un vin bun, aduceţi-i un pocal, ● 64 Lăsaţi să se scurgă ulei parfumat în vasul său de... ca apa, ● 65 Îl voi îmbrăca ca un veşmînt nou, îi voi da o leafă şi îi voi pune o panglică la mînă... ● 66 I se va vărsa lui (dintr-un urcior) cu vin bun, i se va aduce un vas; ● 67 Voi pune să se scurgă ulei parfumat în vasul său... mult ca apa!“ ● 68 El îl îmbrăcă cu un veşmînt nou, îi dădu leafa, puse o panglică împrejurul mîinii sale; ● 69 Învăţătorul înveselit grăi (către şcolar): ● 70 „Tinere, de ce oare mi-ai dispreţuit cuvîntul, de ce l-ai părăsit, ● 71 tu poţi să dobîndeşti iscusinţa de scrib de la-nceput pîn-la sfîrşit; ● 72 Căci ai deprins sub mîna mea orice lucru, fără să-mi faci vreo greutate; ● 73 mi-ai dăruit o leafă mare, în afară de cîştigurile mele, mi-ai arătat mare cinste; ● 74 Fie ca zeiţa Nidaba, regina, duhul călăuzitor, să te călăuzească! ● 75 Fie ca trestia ta ascuţită să-ţi aducă mult bine; ● 76 Fie ca tăbliţa ta model să nu se strice din pricina ta; ● 77 Să fii tu călăuză fraţilor tăi; ● 78 Să fii tu căpetenie peste tovarăşii tăi; ● 79 Fie ca tu să ocupi locul cel mai rîvnit printre toţi elevii; ● 80 Omul care se duce şi vine în palatul regelui mulţumeşte-l pe el; ● 81 Tinerelule, tu-l cunoşti pe tatăl tău; eu vin numaidecît după el; ● 82 Cuvîntul pe care eu ţi l-am dat, destinul pe care ţi l-am prescris este; ● 83 Cu adevărat tatăl tău te va susţine în faptele acestea; ● 84 Cît despre cele legate de Nidaba, ca şi despre cele privitoare la zeul tău, ei vor înălţa rugăciuni şi le vor aduce prinoase; ● 85 Învăţătorul tău, ca unul ce ţine de tatăl tău, cu adevărat îţi va aduce laudă; ● 86 În... al învăţătorului, în... al fratelui său mai mare, ● 87 al tău... pe care tu l-ai hotărît, ● 88 curajosul tău... o să-ţi arate bunăvoinţă!“ ● 89 Şi-a însuşit regula şcolii, a devenit un învăţat; ● 90 Nidaba, stăpîna scrierilor, şi-a dovedit destoinicia. ● 91 Nidaba, laudă ţie!

(Din *Tăbliţele de argilă, Scrieri din Orientul Antic,* traducerea, prefaţă, cuvînt înainte şi note de Constantin Daniel şi Ion Acsan, Editura Minerva, Bucureşti, 1981)

---

aduse cu poşta

Foloasele scris-cititului

„Şi ce cîştig ai tu că citeşti? – cumpără o pîine!“ mi-a reproşat mai de mult cineva, în multele noastre dispute, supărată că iroseam banii bugetului. Cumperi, cumperi cărţi şi citeşti, dar, practic, la ce îţi foloseşte? „Măcar o pîine...“, ea avea un coleg care mai publica prin reviste, traducea din scriitori austrieci; mult-puţin, dar mai venea un leu cinstit. Şi apoi, mîndria că îţi apărea undeva numele „uite, zicea încercînd să mă convingă, femeia care se îmbracă şic şi se parfumează n-o face doar pentru plăcerea ei, ci şi pentru a oferi ochilor şi simţurilor altora ceva plăcut.“

Eram desfiinţat metodic, nu aveam şanse, „mă, tu eşti... mai rău decît boii ăştia“, se supăra şi tata arătîndu-mi biciul cînd, mergînd în faţa lor, scoteam cartea din sîn şi ne vedeam fiecare de treaba lui. Adică, vedeau ei un smoc de iarbă şi nu-l ratau. Nici eu biciul şi ameninţările tatei că rupe cartea. Cu tata mai am eu două experienţe de pomină, dar prea se aseamănă cu ale altora şi s-ar putea interpreta.

...Sînt pe clasa întîi, la litera „C“. Sus, în dreapta, un cuc pe un rest de cracă. Jos, în stînga, alt cuc, în zbor.

Tata vrea să vadă ce ştiu, să mă ajute. E prima dată cînd o face. Dar ale naibii litere, C-U-C, nu se prea leagă, parcă am ceva în gură şi sunetele nu se pot strecura afară. Sînt şi puţin speriat – cunosc palma tatei, iar el îşi cam pierdea repede răbdarea.

– Spune după mine: *cucul fuge repede*, şi nu ştiu dacă am terminat de repetat tot, încrezător în vorbele tatei că, de sub masă, cu lacrimi în ochi, l-am auzit spunîndu-i mamei că aşa prost copil n-a mai văzut şi că nu are timp de pierdut cu mine.

(Peste ani, întîmplarea era prilej de controverse. Eu îi reproşam că, mic fiind, aveam totală încredere în el şi am repetat, fără a avea dubii, spusele sale. El îmi spunea că a vrut să observe dacă judec, dacă sînt atent pe pagina aia sau la prietenii care se auzeau în stradă. Ne-am păstrat părerile.)

Mai tîrziu, cînd doi ani i-am fost student la grajduri, după ce am terminat şcoala în sat, altă boacănă. Eram strigat să aduc lemne la sobă, o găleată cu apă „imediat, mai un minut“ şi mă strecuram iarăşi în jungla amazoniană, încă o zi în balon... Minutul meu era uitare totală şi s-ar fi lăsat cu palme dacă mama nu-mi reamintea că tata...

Făceam treburile repede-repede, mai bine ori mai rău, apoi eram alături de muşchetari, căci tare-l mai uram pe Richelieu. Pînă într-o zi, cînd tata ori a fost rău dispus ori pacienţa pe care o tot ceream s-a prelungit al naibii de mult. O palmă zdravănă m-a zăpăcit aşa de tare încît n-am mai apucat să iau primul cartea. Mi-a fost smulsă din faţa ochilor, cu încă vreo trei, şi aruncate în soba care plîngea după lemne. Încercasem să protestez, dar am mai încasat o palmă şi, plîngînd disperat, m-am răzbunat pe vitele din grajd. (Tocmai cumpărase tata doi boi, şi pe unul îl chema... Victor. Mutra mea bosumflată şi insistenţele mamei nu l-au convins pe tata „aşa l-am cumpărat aşa o să-l cheme; lasă, e bleg ca şi tine“. Doamne, ce-l mai băteam pe boul ăla, Unguru îl poreclisem eu, iar el, uitîndu-se la mine după ce îl loveam, parcă mă întreba: „Ce ai cu mine, zăpăcitule?“ Şi mi-a părut rău după el căci, într-o vară, pe cele coclauri la păşune, l-a omorît ursul.)

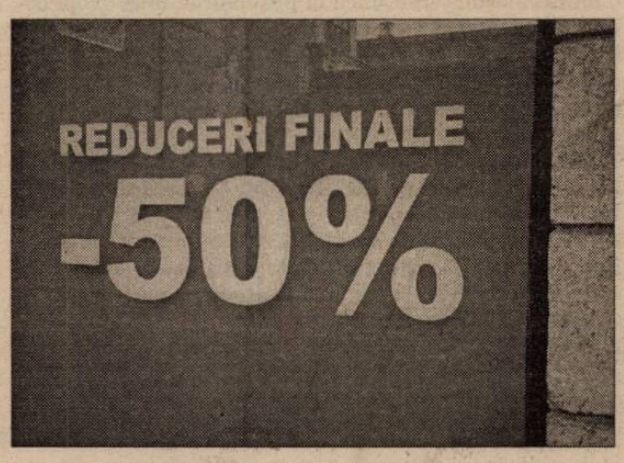

© S. Ivanoschi

I-am explicat mamei, disperat, că luasem cărţile de la bibliotecă şi ce mă fac? „Nu mă interesează, a zis tata aspru, să se descurce“.

Cum era să mă descurc!? – i-am explicat bibliotecarului situaţia şi ăsta, tînăr utecist moldovean rămas în sat şi după perioada grea a foametei, a întocmit o hîrtie, şi de la Sfatul popular a ajuns la tata spre decontare. Şi mie nişte palme, supliment.

Şi scrisul îşi are partea sa de amintire. Normal, după liniuţe, beţişoare, cîrligele şi litere, în cei doi ani cît spusesem că am fost student la grajdul tatei, am încercat să ies cu scrisul în lume – pe întuneric. Eram mîndru de mine, nu numai pentru că reuşisem să scriu cu mîna stîngă, dar după o lună am aflat că trupele ruseşti părăsesc România. Rămînea comunismul. Necazuri au fost, căci după ce maturii au fost cercetaţi cu palme, pumni şi amenzi, deşi mă dădeam anonim, bănuiala a căzut pe mine. Dar a trecut, şi e altă poveste.

La armată fiind, îmi scrie un prieten mai tînăr, licean, că ar vrea să participe la un concurs iniţiat de „Scînteia tineretului“. Să-i compun eu o schiţă pe două-trei pagini şi o va trimite pe numele său. Ce nu se face între prieteni? Tocmai citisem o întîmplare publicată în „Apărarea patriei“; am îmbrăcat-o în alte haine cu mici modificări prin părţile esenţiale „da să nu se schimbe nimic“, adică, tot despre un tînăr model al „zilelor noastre“ să fie vorba, şi am trimis-o amicului. Care a cîştigat premiul doi. Şi aura de tip dotat. Eu am rămas prietenul fidel, săritor. Dar m-am răzbunat pe „Scînteia tineretului“. Însă asta e o altă poveste.

Victor BALINTONI

Z. ORNEA

Adevărata moştenire a PNŢCD

Cei îndrituiţi să vorbească în numele PNŢCD fac rău acreditînd, cînd vorbesc de istoria partidului lor, ideea că, la ei, lucrurile încep exclusiv cu Iuliu Maniu şi sfîrşesc pentru a reîncepe cu Corneliu Coposu. În acest fel nu numai că se unidimensionează nepotrivit tradiţia istorică a partidului, dar ea e şi falsificată grosolan. Cum – limitîndu-mă la perioada interbelică – numai Iuliu Maniu a fost unica personalitate a acestui foarte important partid atunci? Dar această sărăcire frauduloasă a personalităţilor conducătoare în interbelic e, repet, profund falsificatoare. Chiar pînă în 1926, cînd s-a realizat actul fuziunii dintre PNR şi Partidul Ţărănesc, Iuliu Maniu nu era singurul conducător al naţionalilor ardeleni. Mai exista şi Al. Vaida-Voevod, Th. Mihali, Ilie Lazăr, Mihai Popovici, o vreme (pînă la trecerea, în 1920, în Partidul Poporului), Vasile Goldiş, chiar Octavian Goga (tot pînă în martie 1920), Voicu Niţescu. De ce i-am ignora pe aceştia? Apoi Partidul Naţional Ţărănesc, ca partid istoric, se constituie abia în toamna anului 1926. De atunci încoace devine acest partid unul de însemnătate cardinală, concurînd, ca importanţă, Partidul Naţional Liberal pe harta politică a României întregită în hotarele ei istorice. Un act de fuziune între două partide duce la anularea unuia dintre ele, cum lasă a se înţelege unii lideri ai actualului PNŢCD? Au încetat, prin această fuziune, să mai conteze foştii lideri ai fostului Partid Ţărănesc? Nicidecum. Ion Mihalache era, chiar la actul fuziunii din 1926, vicepreşedinte al PNŢ, Virgil Madgearu secretar general al partidului, Grigore Iunian membru al conducerii centrale a partidului. Chiar C. Stere, pînă a fi silit să demisioneze, în 1930, din partid era o personalitate a lui foarte importantă. E adevărat, nu făcea parte din conducerea partidului (acesta a fost preţul fuziunii care, totuşi, s-a realizat pe baza platformei în zece puncte redactată de întemeietorul *Vieţii Româneşti)*. Dar imensa lui personalitate conta enorm şi era, incontestabil, asociată de renumele (care şi lui i se datora) noului partid. Că după patru ani, în 1930, C. Stere a fost silit (de maşinaţii provocatoare ale PNL) să demisioneze din partid e foarte adevărat. Dar aceasta s-a realizat, atunci, cu largul concurs al lui Iuliu Maniu, atunci prim-ministru (portretizat excelent de Stere în celebrul eseu *Domnul Preşedinte),* care, mult mai tîrziu, în anii de chinuri din temniţele comuniste, îi declara lui N. Carandino (cu care a stat în celulă la Sighet) că are pe conştiinţă plecarea silită din PNŢ a lui C. Stere, pe care l-a trădat prin abandon. Chiar dr. N. Lupu deşi a refuzat, în ultimul moment, să subscrie actul fuziunii din 1926, revenind – după un deceniu aproape de activitate într-o grupare politică de sine stătătoare – în PNŢ, M. Ralea, atunci director al ziarului *Dreptatea*, scriind, în ziar, că „dr. N. Lupu a revenit în partidul său creat, în bună măsură, şi de el". Apoi, de ce se face tăcere suspectă în jurul unor personalităţi de stînga din PNŢ, precum Armand Călinescu, Mihai Ralea, Grigore Gafencu, Petre Andrei, Gh. Zane, M. Ghelmegeanu? Dar de ce nu se pomeneşte nimic de faptul că în 1933, cînd PNŢ a părăsit guvernarea, preşedinţia partidului, părăsită demonstrativ de Iuliu Maniu, a revenit lui Ion Mihalache? Atunci, în 1934-1936, s-a făcut multă larmă în jurul doctrinei statului ţărănesc, animată de Mihalache, Madgearu, Ralea, Zane, Ernest Ene, prezentată, timp de vreo doi-trei ani, drept platformă ideologică-doctrinară a PNŢ. Iuliu Maniu, deşi neamestecat în elaborarea acestei doctrine, totuşi a avut prudenţa de a nu o dezavua. În general, se păstrează o suspectă tăcere în jurul orientării ideologice a PNŢ din 1926 pînă prin 1937, care a fost, indiscutabil, de centru-stînga. Că la aceasta a contribuit, în mare măsură, gruparea din fostul Partid Ţărănesc, în frunte cu Mihalache şi Madgearu, e, poate, adevărat. Dar şi segmente ale fostului PNR de pînă în 1926 aveau orientări asemănătoare. Cum, în epocă, PNL reprezenta orientarea politică de centru-dreapta, guvernările PNŢ din noiembrie 1928 pînă în noiembrie 1933 (cu interstiţiul aprilie 1931-iunie 1932, cînd ţara a fost condusă de un guvern N. Iorga-Const. Argetoianu) au avut un vădit caracter de centru-stînga, prin legile promovate şi legiferate. Sigur că programul PNŢ (care era, repet, hotărît de centru stînga, cu o grupare chiar de stînga) n-a putut fi aplicat datorită crizei economice din 1929-1933, care a buscul at, de fapt, programul partidului de guvernămînt. Dar, încă o dată, de ce, azi, e ignorată cu totul realitatea acestui program de centru-stînga? De ce e prezentată istoria PNŢ ca avînd o orientare de centru-dreapta? E, cine ştie cît de cît epoca, un fals grosolan. Şi tot în penumbră (pînă la totala ignorare) se află gruparea fostă ţărănistă, de sub conducerea lui Ion Mihalache, atunci cînd se vorbeşte de vechiul PNŢ. E asta respectarea adevărului istoric? Cînd şi cînd, actualul preşedinte al PNŢCD, dl Ion Diaconescu, aminteşte de personalitatea lui Ion Mihalache. Dar, repede, tăcerea în jurul acestei personalităţi şi a direcţiei ei ideologice se restabileşte din nou, vorbindu-se numai şi numai de Iuliu Maniu.

Chiar şi pentru perioada de la 23 august 1944 pînă în 1947, lucrurile sînt violent mistificate încît se creează impresia că atunci exista numai Iuliu Maniu şi după el în succesiune directă, Corneliu Coposu. Dar atunci PNŢ era, în egală măsură, reprezentat de Ion Mihalche, Ioan Hudiţă (care a fost, din partea PNŢ, şi ministrul Agriculturii în al doilea guvern Sănătescu, păstrîndu-şi portofoliul şi în guvernul N. Rădescu), Gh. (Ghiţă) Pop, şi el ministru în cele două amintite guverne, dr. N. Lupu, Emil Ghilezan (subsecretar de stat în guvernul Rădescu), Aurel Leucuţia, ministrul Economiei Naţionale în guvernul Rădescu, Gh. Zane (cel care împreună cu Ioan Hudiţă au conceput proiectul de reformă agrară al PNŢ care a fost, indiscutabil, mai bun decît al PCR. Sigur, Iuliu Maniu, ca preşedinte al PNŢ, îşi cucerise un imens prestigiu, fiind considerat, încă pe vremea regimului antonescian, şeful necontestat al opoziţiei democratice. Şi îşi păstrase prestigiul şi în anii 1944-1947. Dar de ce sînt ignoraţi mai toţi colaboratorii săi de frunte, reţinut fiind numai Corneliu Coposu, atunci încă un tînăr, prea tînăr om politic păstrat, în epocă, alături de Iuliu Maniu. E nedrept să-l înalţi, peste capetele tuturor, atunci, pe C. Coposu, ignorîndu-i total pe toţi ceilalţi. Cum de fapt nu a fost în realitate. Sigur, Corneliu Coposu are meritul istoric de a fi reîntemeiat, în 1990, partidul, conferindu-i orientarea creştin democrată. Dar, după 1990, mai tîrziu, la Roma, Emil Ghilezan care a voit să se reîntoarcă în ţară pentru a-şi pune energiile şi experienţa în slujba partidului a fost sfătuit să nu o facă, rămînînd mai departe în capitala Italiei, singura demnitate ce i s-a oferit a fost să asigure, formal, preşedinţia congresului partidului. Nu cumva noua conducere a partidului, în frunte cu Corneliu Coposu, se temea de personalitatea lui Emil Ghilezan, încăpăţînîndu-se să-l păstreze departe? E o ipoteză de lucru deloc de exclus.

Nu intenţionez, aici, să creionez fie şi o schiţă de portret a lui Iuliu Maniu. Dar e greu de ocolit ideea că, de fapt, Maniu a fost o personalitate politică avînd ca vocaţie lupta de opoziţie. Aşa s-a format personalitatea lui Iuliu Maniu, ca om politic, în luptele transilvane înainte de 1918, ca opoziţionist al lumii politice ungaro-austriece, întru apărarea consecventă a drepturilor politice ale românilor. Această trăsătură, acum cîştigată şi consolidată, tare mă tem că s-a păstrat pentru totdeauna. Negreşit, a demonstrat consecvenţă în dîsputa cu regele Carol al II-lea, corupt profund şi cu tendinţe dictatoriale, iar Iuliu Maniu relevîndu-se ca un mare caracter. Dar un om politic trebuie, prin definiţie, să practice (dacă nu chiar să cultive) compromisul în jocul politic. Caracterologia de neclintit a lui Maniu a pus sub semnul îndoielii totale posibilitatea PNŢ de a reajunge la guvernare, în condiţiile constituţionale de atunci cînd regele deţinea prerogativa numirii miniştrilor. Ion Mihalache, atunci preşedinte al PNŢ, se plîngea mereu, cu titlu de reproş, că politica anticarlistă a lui Iuliu Maniu compromite posibilitatea partidului de a ajunge din nou la guvernare. Şi nu a fost o eroare gravă încheierea, pentru alegerile din decembrie 1937, a pactului de neagresiune cu mişcarea legionară a lui C.Z. Codreanu, numai pentru a-l înfrînge pe rege? În realitate, cum s-a văzut, chiar regele era interesat ca, la alegeri, să nu cîştige PNL – Gh. Tătărescu pentru a-şi putea, în sfîrşit, instala propria dictatură. Şi de ce i-a condamnat intratabil Iuliu Maniu pe foştii fruntaşi politici peneţişti (Armand Călinescu, Petre Andrei, Mihai Ralea, M. Ghelmeceanu) că au acceptat să colaboreze în guvernările carliste din 1938-1940? Aceştia argumentau, justificativ, că ţara era apăsată de două rele (regele cu camarila sa şi mişcarea legionară). Ei au înţeles, împotriva deciziei lui Maniu, să colaboreze cu cel mai puţin rău (regele) ca să lovească nimicitor în cel mai mare rău (legionarismul). Se poate spune, politic vorbind, că n-au avut dreptate? Maniu predica, şi atunci, invariabil, lupta în opoziţie necruţătoare pentru a înfrînge coroana. A avut integral dreptate? Emil Ghilezan a povestit (într-o carte de convorbiri cu dl Adrian Niculescu) că, după 23 august 1944, întorcîndu-se din prizonierat, găsind un guvern Sănătescu, l-a întrebat pe Maniu de ce nu e el premier. La care Maniu ar fi răspuns că nu-şi putea lua responsabilitatea atîta vreme cît nu e clarificată problema Basarabiei. Ghilezan condamnă această fugă de răspundere politică. N-avea dreptate? În plasma caracteriologică a lui Iuliu Maniu pulsa invariabil opţiunea pentru vocaţia sa de om politic de opoziţie, unde se simţea în largul său. Oare, mă întreb, această vocaţie de opoziţie implantată în PNŢ de Iuliu Maniu nu explică şi ea eşecul guvernării PNŢCD din ultimii patru ani? Voi mai reveni la acest subiect, de care mă despart acum din lipsă de spaţiu.

---

interstiţii

Scriitorii publici

O carte a unei cercetătoare canadiene, Christine Métayer, despre care Roger Chartier a scris de curînd în „Le monde des livres", reface istoria *scriitorilor publici* în secolele XVII şi XVIII, cînd aceştia erau grupaţi în cartierul Saints-Innocents de lîngă Hale. Multă vreme s-a crezut că aşa-numiţii „écrivains publics" ar fi făcut parte din comunitatea „scriitorilor", fondată în 1570, şi care reunea profesori de caligrafie şi desen, experţi în verificarea semnăturilor, a calculelor şi facturilor contestate în justiţie. Scriitorii publici nu aveau aceste competenţe, mulţumindu-se să se pună în slujba celor fără ştiinţă de carte sau a celor care, chiar dacă învăţaseră să scrie, nu stăpîneau arta „frazării". Redactau, aşadar, scrisori, cereri, memorii. Majoritatea îşi instalaseră „birourile" în incinta sau în imediata vecinătate a cimitirului Saints-Innocents. Alfred Fierro *(Histoire et dictionnaire de Paris*, 1996) citează pasajul din *Tableau de Paris* în care Sébastien Mercier le face portretul: „Trăiesc precum teologii. Mai utili ca aceştia, sînt depozitarii tandrelor secrete ale slujnicelor. Acolo ele pun să li se scrie declaraţiile sau răspunsurile amoroase. Vorbesc la urechea secretarului public ca la aceea a unui confesor; iar dugheana unde se află scriitorul discret seamănă cu un confesional ciuntit". Preţul, modic în cazul epistolelor sentimentale, e mai ridicat pentru petiţiile adresate regelui sau miniştrilor. Scriitorii publici deveniseră, constată cu umor Mercier, cei mai asidui corespondenţi ai prinţilor şi miniştrilor. După această perioadă fastă a urmat o dizgraţie cu urmări devastatoare pentru profesiune: „Fără secreta corespondenţă a inimilor, care nu e supusă vicisitudinilor, (scriitorii publici) ar fi mărit numărul deja prodigios al scheletelor care sînt îngrămădite deasupra capetelor lor". Dar chiar şi această activitate va fi victima conjuncturilor. În 1780, o alunecare de teren duce la prăbuşirea unei gropi comune ce degajă o asemenea duhoare încît cimitirul este închis pe data de 1 decembrie. Cinci ani mai tîrziu, cimitirul e desfiinţat, iar osemintele sînt duse în carierele subterane de la Tombe-Issoire (binecunoscutele, azi, catacombe).

Fapt este că, o bună bucată de vreme, o tulburătoare proximitate se stabilise între activitatea scripturală a scriitorilor publici şi lăcaşul morţilor (lăcaş ce s-a dovedit a nu fi de veci). Istoricii au arătat că, de la finele Evului Mediu, cimitirele deveniseră locuri ale comerţului, spaţii de convivialitate şi chiar de desfrîu. Christine Métayer, după lungi cercetări în arhive, confirmă că această comunitate ce trăia în apropierea gropilor comune avea obiceiurile şi regulile ei. Obiceiuri nu o dată violente, deoarece concurenţa acerbă îi determină pe scriitorii publici să-şi denigreze confraţii sau să încerce pur şi simplu a-i aduce în incapacitate de muncă; e citată astfel încăierarea, în octombrie 1674, dintre Claude Gaudry şi Nicolas Dugué, cînd primul, după ce l-a lovit cu sălbăticie pe rivalul său, i-a înşfăcat mîna şi şi-a înfipt dinţii în degetul mare, crestîndu-l adînc în două locuri.

Dacă, pe lîngă misivele de amor, scriitorii publici au confecţionat, cu siguranţă şi falsuri (false certificate de cerşetorie, false extrase de deces, false permisiuni episcopale etc.), se pare totuşi că principala lor activitate consta în ajutorarea celor incapabili să răspundă exigenţelor birocratice ale aparatului administrativ şi ale practicilor comerciale; o meserie umilă ce a fost totodată, spune Chartier, o meserie în folosul celor umili.

Dispariţia scriitorilor publici a fost anunţată, în secolul XX, de mai multe ori. În 1922 n-ar mai fi existat decît unul singur, al cărui birou era lipit de zidul închisorii Saint-Lazare. În 1949, aminteşte Fierro, o revistă publica un reportaj despre „ultimul scriitor public", profesînd tot în Faubourg Saint-Denis, dar în fundul curţii unui imobil (închisoarea Saint-Lazare fusese demolată în 1938). În ultima vreme, datorită mai ales afluxului de imigranţi africani, meseria a cunoscut o anume revigorare. Scriitorii publici nu-şi mai exercită azi profesiunea pe lîngă cimitire, ci în apropierea oficiilor poştale şi a prefecturilor. Şi, cu siguranţă, primesc foarte puţine comenzi de bileţele de amor.

Alexandru CĂLINESCU

Andrei PLEŞU

CÎTEVA NOTE DESPRE DEMNITATE

Despre demnitate ar fi preferabil, cred, să vorbim latineşte. E, în însăşi sonoritatea cuvîntului, o provocare clasicizantă, o trimitere la portretul roman, la o specie a virtuţii în acelaşi timp impozantă şi inactuală. Demnitatea e condiţia *statuară* a omului. În asta constă nobleţea, dar şi riscul ei. Nobleţea se manifestă mai ales pe fondul unor circumstanţe precare: sărăcie demnă, bătrîneţe demnă, suferinţă demnă. Riscul e încremenirea în solemnitate, cultul ridicol al propriei efigii. În acest context, s-ar spune că demnitatea adevărată e o combinaţie reuşită între *curaj* şi *umor*: ecvanimitate faţă de împrejurările neprielnice şi distanţă faţă de sine. Astfel definită, demnitatea ne apare ca o virtute stoică. Dar ce carieră mai poate face stoicismul astăzi, în plină postmodernitate? Este demnitatea „politically correct"? Mă tem că nu, căci corectitudinea politică nu pare să iubească statuile, cu iradierea lor „elitistă", cu prestanţa lor muzeală.

Spuneam că demnitatea se manifestă, de regulă, pe un fundal de precaritate, de criză. *Ca şi cum ar fi un corelativ al nefericirii*. Eşti demn în faţa morţii, în închisoare şi, în genere, sub lovitura sorţii. Din acest punct de vedere, spaţiul est-european a fost, între 1945 şi 1989, o ambianţă privilegiată pentru exersarea demnităţii. Fiecare *episod* de viaţă era un test. O asemenea situaţie este, evident, profund anormală: omul nu trebuie pus la încercare în acest fel. O ţară, un sistem politic, o ideologie care impun individului condiţia unui eroism de fiecare clipă păcătuiesc printr-o cinică aroganţă. A te îngriji de demnitatea omului e a face în aşa fel încît el să nu fie obligat să-şi probeze, în permanenţă, demnitatea. Aceasta e deosebirea între statul totalitar şi statul de drept: statul totalitar constrînge la o *insomnie a demnităţii*, „instigă" la un exerciţiu istovitor şi – în cele din urmă – *nedemn* al demnităţii. Statul de drept are mai curînd grijă ca cetăţeanul să nu trebuiască să facă neîncetat recurs la demnitate pentru a supravieţui, sau pentru a-şi salva sufletul. Statul de drept protejează demnitatea omului, statul totalitar o biciuieşte, o isterizează, o împinge spre propria ei limită. Trebuie spus, pe de altă parte, că există anumite riscuri şi de partea cea bună. Dacă statul totalitar condamnă libertatea la ecorşeu, statul de drept încurajează la somnolenţă. În condiţii de confort deplin şi de solidă protecţie socială şi juridică, nu mai e foarte clar ce înseamnă demnitatea individuală. Ea diminuează ca anvergură, luînd aspectul simplei *decenţe*. În alte cazuri, apare nevoia unei potenţări artificiale a conceptului: convingerea mea este că unele excese ale „corectitudinii politice" sînt rezultatul unui efort de a *inventa* o problematică a demnităţii, acolo unde ea şi-a pierdut reperele tradiţionale.

© S. Ivanoschi

În orice împrejurare, se poate găsi, totuşi, o accepţiune mereu validă, mereu necesară, a demnităţii. E cea care sugerează o *formă superioară de funcţionalitate*, o adecvare riguroasă la un scop dat. Cînd cineva se achită impecabil de o anumită însărcinare, cînd cineva corespunde tuturor condiţiilor necesare pentru a îndeplini o anumită misiune, spunem despre el că este, sau a fost, la înălţimea ei, că este sau a fost *demn* de ea. Cultul lucrului bine făcut, scrupulul reuşitei fără compromis – fac parte din „calificările" demnităţii. Înţeleasă astfel, demnitatea este aptitudinea de *a sluji* (unui scop, unei idei, unei instituţii). La antipodul ei se află servilismul, slujirea nedemnă, care nu vrea reuşita faptei, ci flatarea stăpînului, respectiv a „comanditarului". Capacitatea de a sluji cu distincţie şi dăruire interioară, ştiinţa „înaltă" de a fi util – iată o înzestrare rară, de elită, cea mai caracteristică manifestare socială a demnităţii. Acesta e singurul sens acceptabil al „demnităţilor" publice, fie ele ministeriate, preşedinţii, primării sau mandate parlamentare: asumarea unei slujiri dezinteresate, a unui travaliu sacrificial, în beneficiul celorlalţi. Dar nu e neapărată nevoie de un rang înalt, pentru a ilustra demnitatea slujirii. O delicioasă replică din „Bărbierul din Sevilla" lui Beaumarchais (Act I, Scena 2) rezumă perfect ceea ce vreau să spun: „Ştiind cîte virtuţi sînt necesare pentru a sluji, vă întreb, Excelenţă, cîţi stăpîni cunoaşteţi, care să fie *demni* de a fi valeţi?" E o remarcabilă definiţie a demnităţii în act: a sluji ca un stăpîn, a te ridica la înălţimea umilităţii eficiente: Iisus spălînd picioarele ucenicilor...

Spaţiul acesta subtil dintre suveranitate şi subordonare este materia însăşi a libertăţii umane. Iar demnitatea e bunul uz al libertăţii. Să adăugăm că, de cele mai multe ori, e vorba de un dar, de o vocaţie şi nu de rezultatul unei strategii prestabilite. Nu te poţi hotărî să fii demn. Te comporţi cu demnitate printr-o mobilizare spontană a resurselor tale de libertate. Cu alte cuvinte, demnitatea e autentică atunci cînd se exprimă cu *naturaleţe*. De aceea, nimic nu e mai nepotrivit decît o teorie a demnităţii. Sîntem cu toţii aici în jurul cuiva care a preferat să o întruchipeze, în loc să vorbească despre. Cît despre noi, nici măcar nu vorbim latineşte. Dar dacă ni s-ar cere echivalentul maghiar al lui *dignitas*, am putea găsi o soluţie convenabilă: Árpád Göncz.

(Intervenţie în cadrul conferinţei „Despre demnitatea umană" organizată la Budapesta, 23-24 iunie 2000, cu ocazia încheierii mandatului prezidenţial al lui Árpád Göncz)

O APTITUDINE ARISTOCRATICĂ

Există, în creştinism, şi în orice alt spaţiu spiritual, un soi de paradox al calităţilor şi al valorilor. Pe de o parte, oamenii au – toţi – o cale deschisă spre divin, au toţi şansa de a-l chema, de a-i vorbi, de a-i spune: Tu. Indiferent de înzestrările, achiziţiile şi condiţia lor, ei sînt – toţi – partenerii Lui, egali în posibilitatea de a-l atinge. Indiferent de înzestrările, achiziţiile şi condiţia lui, fiecare om are o aceeaşi nepreţuită valoare pentru interlocutorul său ultim. Pe de altă parte, lumea în care se mişcă omul tradiţional este o lume eminamente ierarhică, o lume a treptelor, a scărilor, a nivelelor stratificate de fiinţă. Fără aceste lanţuri calitative verticale, fără aceste suite de teritorii simbolice, populate de instanţe mediatoare – terestre ori celeste –, nimeni nu ar putea urca spre ţintă. Lumea ar deveni o democratică închisoare, un labirint fără fir şi fără ieşire. Egal dotat în ceea ce priveşte şansele sale „transcendente", omul şi le poate fructifica sau compromite după cum se orientează şi se mişcă în cadrul acestei ierarhii, după cum alege să o actualizeze.

Un text sanscrit, un „Tratat despre ştiinţa conducerii" datorat lui Kautilya declară: „muştele caută o rană, albinele flori, oamenii buni calităţi, cei de pe treapta cea mai de jos defecte". Să fie oare vorba, aici, despre un determinism ce distribuie fiecărei fiinţe un rol de neocolit, de nedepăşit? Poate fi şi aşa, pentru că, în societatea hindusă, prestigiul funcţiunilor, al castelor, al calificărilor ereditare, al „legii" proprii este imens. Dar în acest caz am aminti istoria citată de Heinrich Zimmer în *Filozofiile Indiei* despre bătrîna curtezană din Pataliputra care a stîrnit admiraţia regelui Asoka cel drept. Pentru că îşi împlinea în mod desăvîrşit funcţiunea, tratînd cu absolută egalitate pe toţi clienţii ei, curtezana Bindumati a putut săvîrşi „un act de adevăr" prin care a întors puternicul Gange, făcîndu-l să curgă înapoi spre izvoare. A putut săvîrşi acest act fiindcă, de pe poziţia cea mai umilă a ierarhiei, se comporta la fel cu cel aflat dincolo de ea.

Sentinţa referitoare la muşte, albine, oameni superiori şi oameni inferiori permite însă şi o altă lectură: ea defineşte tocmai dubla orientare în ierarhia fiinţei. Omul inferior nu e atît omul *plasat* în josul ierarhiei, cît cel ce are *tendinţa* de a spori balastul, inconsistenţa, carenţele lumii. Nu *situarea* contează aici, cît *intenţia*, vectorul pe care se mişcă omul în cauză. „Omul bun" ar fi cel care caută, care depistează valoarea, care are capacitatea intelectuală de a o descoperi şi recunoaşte, care are, în plus, generozitatea de a o revera. În acest sens, e nobil, e aristocrat nu numai posesorul de calităţi excepţionale, ci şi cel care le urmăreşte, mereu disponibil, atent, prompt, competent în identificarea lor. Dacă ţinem seama de asta, *admiraţia* ar fi una din virtuţile de căpătîi ale omului superior. E superior cel care îşi îndreaptă privirea şi căutarea mai sus de el însuşi; e superior cel care dă respectul şi, mai ales, recunoştinţa sa *avizată* modelelor, calităţilor întrupate în persoane.

© S. Ivanoschi

Un teolog rus contemporan, Alexandru Schmemann – unul din interpreţii de autenticitate şi pătrundere ai creştinismului răsăritean, care a fost profesor la Institutul teologic Saint Serge din Paris, iar apoi rector al Institutului Sf. Vladimir din Crestwood (S.U.A) – spunea un lucru întrucîtva analog cu referinţă la un context religios precis. Întreaga liturghie este un act de cunoaştere şi de recunoştinţă participativă la oferta divină; e, spunea el în termeni tehnici ortodocşi, o „taină a mulţumirii". „Cel care îl cunoaşte pe Dumnezeu acela îi mulţumeşte, iar cel care mulţumeşte este liber". Mulţumirea e atitudinea prin care omul poate onora simultan egalitatea şi ierarhia, e atitudinea prin care egalitatea şi ierarhia pot coexista fără a-şi ştirbi, nici una, exigenţele. „Mulţumind", spune Schmemann, „omul este liber şi eliberat, iar, aşa fiind, el poate *privi de la egal la egal pe cei care nu sînt egali*: pe om şi pe Dumnezeu". În mod surprinzător, mulţumirea, reverenţa nu-l instalează pe cel care le face într-o poziţie de inferioritate, ci într-o comunicare egal posibilă cu ocupanţii tuturor treptelor de fiinţă. Capacitatea de a mulţumi şi de a admira te aduce într-un fel de consonanţă cu obiectul admiraţiei tale, te aşează într-o relaţie de egalitate cu cel ce îţi este superior sau infinit superior pentru că, prin mulţumire şi admiraţie, îţi dovedeşti propria calitate, adecvarea interioară cu modelul. Iar această capacitate aparţine „omului bun", omului nobil.

E util, cred, să luăm în seamă tema aceasta. În societatea de azi, unde modelele sînt rare, admiraţia, reverenţa sînt parcă şi mai rare. O aspiraţie democratică – de multe ori prea teoretică – ne face să clamăm egalitatea tuturor în faţa legilor, a regulilor, a regulamentelor, a criteriilor de tot felul prin care încercăm să ne orînduim viaţa comunitară. Ceea ce e perfect legitim, de înţeles şi de dorit. Dar egalitatea aceasta democratică riscă să devină una lipsită de repere vii, de substanţă şi de calitate dacă refuză singularitatea, admiraţia pentru excepţie. Nu e vorba să acorzi privilegii excepţiei, ci – recunoscînd-o şi tratînd-o ca excepţie – să-ţi acorzi şansa egalităţii cu ea.

Anca MANOLESCU

glosar de tranziţie

Praguri

Mutîndu-se din caverne în case, strămoşii noştri îndepărtaţi au născocit uşa şi odată cu ea pragul: dispozitivul montat la baza uşii, prin a cărui escaladare se realizează circulaţia între exterior şi interior. Din sfera utilitară termenul s-a extins în cea figurativă. Aci prin prag se înţelege linia simbolică de demarcaţie între două stări, sau domenii, sau registre ş.a.m.d., linie care poate sau nu poate fi depăşită: a trecut pragul, ori s-a oprit în pragul.

Pragul nu poate separa orice entităţii: nu se trece pragul dintr-o ţară în alta şi nici din socialism în comunism, probă mobilizatorul vers „să urce naţiunea spre comunism în zbor". Trecerea pragurilor nu se face prin survol, ea este o îndeletnicire eminamente pedestră.

Forţa înnoitoare a tranziţiei a imprimat termenului „prag" modificări considerabile. În zona utilitară construcţia de case cu uşă fiind înlocuită prin edificarea de vile cu porticuri, producerea de praguri a căzut în desuetudine. Cele mai profunde modificări au apărut însă în zona figurativă, unde termenul a dobîndit virtualităţi de concept. Asemenea concepte, de mare rezonanţă, sînt cel de prag electoral în politică şi cel de prag al sărăciei în economie.

Întîiul concept este strîns conectat la complexa problematică a pluralismului, desemnat şi prin nu prea inspirata poreclă de pluripartitism. De pragul electoral depinde modul cum diferenţierea spectrului politic reverberează în structura corpurilor legiuitoare. Numai o infimă parte dintre formaţiunile înregistrate ca partide politice sînt reprezentate în Parlament, celelalte, adică marea majoritate, n-au izbutit să treacă pragul rîvnitei instituţii. Cu cît mai înalt este acest prag, cu atît mai puţine partide se dovedesc în stare să-l escaladeze şi viceversa.

Pluralismul reprezintă negarea practică a regimului de partid unic. Cu cît mai mare este numărul partidelor parlamentare cu atît mai radicală va fi această negare. Pe lîngă acest avantaj crucial, pragul electoral coborît are şi unele inconveniente. Aleşii unor formaţiuni de dimensiuni judeţene se transfigurează subit în cei mai locvace reprezentanţi ai naţiunii. Nu puţini dintre ei cultivă acel gen de popularitate care se bazează pe indiferenţa faţă de sintaxă şi morfologie, contribuind la timbrul periferic pe care îl degajă retorica parlamentară. Strădania de a acapara microfonul împinge pe un plan secundar strădania de a adopta legile pe care ţara le aşteaptă nerăbdătoare. Iar pînă la urmă nici chiar înălţimea pragului de intrare în Parlament nu o stabileşte Parlamentul prin vot, ci Guvernul, printr-o ordonanţă de urgenţă.

Socialismul nu avea nevoie de un prag electoral pentru că nu avea nevoie nici de alegeri – şi tot aşa nu avea nevoie de un prag al sărăciei pe care o distribuia în mod echitabil întregii populaţii. Înlocuind egalitatea în mizerie prin mizeriile inegalităţii, tranziţia a montat un prag al sărăciei, dar nu şi un prag al bogăţiei. Motivul acestei unilateralităţi l-ar putea constitui raritatea celor care ar frecventa cel de al doilea prag.

Tranziţia a dezvoltat o neaşteptată energie pauperizatoare. Ea a relevat cît de aproximative sînt cunoştiinţele noastre despre fenomenul sărăciei, despre consubstanţialitatea dintre sărăcire şi îmbogăţire şi cît de prezumţioasă este ambiţia de a cuantifica aceste aproximaţii, determinîndu-i sărăciei un prag. Înţelegerea teoretică a fenomenului este amplu depăşită de cunoaşterea lui empirică. Sărăcia nu are secrete pentru enorma masă a celor care, trecîndu-i pragul existenţial, sînt propulsaţi spre un alt prag, care este cel al exasperării.

Tranziţia însăşi poate fi văzută ca poticnire într-un prag istoric, pe care nu îl poate depăşi.

Pavel CÂMPEANU

bazar

Roxane, banane, sentimente

Vorbeam, mai demult, despre limbajul excesiv de frust al liricii actualelor şlagăre de dragoste, ca reacţie la versurile idilice şi pompoase ale mai vechilor creaţii. „Iubirea" cu tentă metafizică din melodiile de altădată a fost înlocuită cu mai pragmaticele „dorinţa" şi „sex"-ul. Erau exaltate faptele, şi nu complicaţiile sentimentale. Un nou CD editat de revista *Unica* şi Cat Music, intitulat chiar *Unica dragoste* oferă ascultătorilor o lirică diferită. Limbajul rămîne la fel de puţin evoluat, de primar. Propoziţiile sînt aproape simple, cu cît mai puţini determinanţi posibil: „Nu pot să cred / Că m-ai părăsit (...) Pe tine doresc / Pe tine te visez / Pe tine te-aş vrea / Toată viaţa mea" (Dr. Beat – *Te doresc).* Conţinutul este, însă, mult mai puţin pragmatic. Voci de fete şi băieţi, în egală măsură, oftează, se plîng şi-l imploră, în general, pe Cel (Cea) iubit(ă) să „rămînă" şi să „ierte": „Aş vrea să pot / Să-ntorc timpul înapoi / Să fim iar amîndoi / Să-ţi spun că te iubesc / Să-ţi spun tot ce doresc" (Gaz pe foc – *Vreau să fiu cu tine).* Spiritele parcă s-au mai îmblînzit, dorinţele s-au mai concentrat şi centralizat. „Fetiţele goale", trupuri-ispită, au fost înlocuite cu „iubita" neprecizată, prezentă mai ales în persoana a doua singular a verbului: „Vreau să fiu cu tine / Vreau să fii numai a mea / Numai lîngă tine eu pot însemna ceva" (Gaz pe foc – *Vreau să fiu cu tine).* O iubită căreia, în general, i se cere iertare, în faţa căreia se manifestă toleranţă şi se recunosc greşelile. Oftăturile au, uneori, chiar o adiere pseudo-eminesciană.Unul dintre cîntece îşi începe, de pildă, multe versuri cu „Şi dacă...": „Şi dacă nopţi n-am dormit / Şi dacă am plîns sau zîmbit / Toate au fost pentru tine" (Nonstop – *Să-mi spui).* Apar, pe alocuri, soarele, luna, florile şi inimile: „Vei putea privi în mine / Să-mi vezi inima bătînd / Ai zări acolo floarea / Iubirii ce ţi-o doreşti" (Latin Expres – *Cred că m-am îndrăgostit").* Iubirea continuă să apară, cel mai des, în ipostaza „dorinţă"; acesteia i se adaugă „visul" şi iubirea ca atare, mai curajos afirmată ca altădată: „E prima oară / Cînd iubesc / Am început / Să delirez / Şi nu mai pot să trăiesc" (Papa jr. feat. Gabriella – *În fiecare clipă);* „Dac-ai ştii ce-i iubirea / Poate a-i găsi fericirea" (Direcţia 5 – *Dac-ai şti).* Delirul sus menţionat face parte din puţinele licenţe şi inovaţii permise (de muzicienii înşişi). Printre acestea se mai numără cîteva comparaţii din melodia trupei Supermarket, *O, ce n-aş da* presărate cu poetice cacofonii (să fie voite?): „Pe buzele ca mierea / Să simt un pic plăcerea / Pe ochii ca cafeaua / Şi dulci ca caramelaua". Dragostea în ipostaza ei cea mai directă, fizică apare doar în melodia formaţiei Capucino, *Sex la lumina lumînării.* Încă din titlu se poate constata dorinţa către rafinarea experienţei: „Dura lex / Sex, sex, / În exces / Să-ţi protejezi imaginea / În faţa celui care te iubeşte / Tare, tare, tare".

Evident, nu toate şlagărele de amor au aceleaşi caracteristici. Revista *Unica* le-a grupat, probabil, numai pe cele care au „corespuns". Există şi alte şlagăre mai puţin idilice: „Suzana, / Eu te spun lu' mama / Mi-ai furat banana, / Nu mă mai joc" (Valahia – *Banana).* Versurile de mai jos, deja uşor de auzit în multe locuri publice, aparent, nu intră în lirica de dragoste. Semnificaţia lor „metaforică", stupid de facilă, e, totuşi, evidentă. Cîntecul îşi pierde din vulgaritate prin simularea unui dialog între copii. Astfel, pe lîngă realitatea (fie ea derizorie) a bananei, versurile celorlalte cîntece par preţioase şi complicate.

Iaromira POPOVICI

Solsolsolmibemol

Ziua de 26 iunie 2000 – cînd lumea întreagă a aflat că savanţii au izbutit să stabilească harta genomului uman care va duce la decriptarea celor 3 miliarde de baze genetice înfăşurate de-a lungul celor 23 de cromozomi de care depinde totul – este pentru cei care ne asumăm decis anxietatea, ba chiar ipohondria, o clipă de satisfacţie moderată, cu totul insuficientă, desigur, faţă de cîte am pătimit. Poate că mi se va permite să explic această reacţie a unui profan indiscutabil, dar nu irresponsabil.

Oricine încearcă să înţeleagă în ce constă această revoluţie în biologie, această descindere în interiorul omului – mai importantă decît debarcarea pe Lună – nu poate să nu observe că obsesia explicaţiilor oferite nouă, prostimii, este boala. Pe baza acestei realizări ştiinţifice („o etapă majoră în istoria umanităţii" nu ezită să titreze cei mai reci comentatori), se va putea stabili de ce maladii va fi primejduit omul de-a lungul vieţii sale personale. Va avea predispoziţie spre diabet? Va avea ceva cu inima? Va fi un hepatic, un damblagiu, un... doamne fereşte!? Totul se va şti din pornire, mai realist decît în basmele cu ursitoare, mai clar şi mai serios decît la astrologi şi ghicitori; se vor perfecţiona medicamentaţiile, se va modifica ştiinţa diagnosticului, „ne vom poziţiona altfel faţă de moarte" (textual!) – omul va fi altfel pregătit, din p.d.v., iertaţi-mă, filosofic, dacă admitem, întorcîndu-ne la grecii uitaţi, că filosofia este arta şi ştiinţa de a te pregăti pentru deces.

Ascultînd şi citind ce minuni se vor aglomera pe capul omenetului – atenţie, nu mîine! – nu pot să nu întreb, o, fără indignare: şi atunci, cu noi, anxioşii, ce-aţi avut? De ce v-aţi uitat la ipohondriaci ca la nişte ciumaţi? Nu vedeţi că tot teama de boală vibrează în urgenţele şi motoarele acestei „misiuni Apollo" – cum e numit acest „Proiect al genomului uman"? Pe mine, pe „ai mei" – un Ibrăileanu, un Zarifopol... – ne-aţi făcut de o viaţă morbizi, de cum ne luam pulsul, convinşi de Montherlant: „Tragicul în viaţa unui anxios constă în aceea că totul îl îndreptăţeşte să fie." Cine e morbid? Nu acela care bagă 3 miliarde de dolari pentru a şti din timp cum va sta cu tahicardiile?

Conspectînd pe larg cîte boli vor fi altfel tratate, cîte perspective se deschid terapiilor şi farmacologiei, nu numai că nu sînt morbid, dar am puterea voioasă, chiar veselă, să observ că estetic vorbind – ceea ce orişicîtuşi de puţin, contează enorm – Proiectul e prea epic, lipsit de lirism şi, mai ales, de dramă. De dramele aşa-zisei sănătăţi. De dramele sănătoase ale vieţii cu şi fără hepatită, diabet sau osteoporoză. Vom putea afla din plecare – viitorul la persoana întîi plural e un fel aiurea de a vorbi... – dacă vom fi hipo sau hipertensivi, obezi sau „scobitori", dar se tace mîlc cu privire la îmbolnăvirea dintr-un amor care duce, nu o dată, fără leac, la situaţia aceea numită, cu simplitate preclasică, „a muri după femeie" sau „...după un bărbat"; se va diagnostica precis că ăsta o să aibă probleme cu calciul, dar nu se va afla decît foarte tîrziu – ei, cînd? – dacă tipul n-a făcut infarct din prea multă dragoste de viaţă şi nu dintr-o aortă astupată, din prea marea încordare pentru a inventa el trandafirul şi nu Dumnezeu, din neputinţa de a înţelege cîtă laşitate a fost în demnitatea lui sau cîtă prostie într-un act socotit de „mare inteligenţă". Poate că trecîndu-se la etapa a doua, la decriptarea genă cu genă a patrimoniului interior, se va ajunge la a diagnostica din timp marile complicaţii ce vor surveni, cele pentru care te duci la Freud şi nu „la cuţit"; asemenea complicaţii, „adevărate nenoroci", sînt puzderie ca stelele pe un cer senin arcuit peste om şi genomul său: invidia, de pildă; gelozia; delicateţea; indiferenţa; generozitatea (asta chiar vine de la „gene"?); curajul de a suporta în auz un hohot de rîs batjocoritor (ei, al cui?) cînd îţi e lumea mai dragă; puterea de a pune pe un portativ, avînd auzul tot mai slab, patru note: solsolsolmibemol, cu care începe a cincea... Dar o dată detectate şi anunţate, prin descîlcirea genomului, ce haz vor mai avea? Sau nu ne va mai fi necesar hazul? A, hazul nu ţine de genom? Atunci la ce bun s-au băgat 3 miliarde de dolari în Proiect?

...Şi ce vom face cu psihosomaticul, ăl cu care doctorul te linişteşte, azi, că n-ai nimic, sau dacă ai, nu se ştie, „e psihosomatic, stai blînd..."? Vom fi mîntuiţi de el, ştiindu-se precis totul?

...Dar cu subitul? De ce vă uitaţi aşa? Şerban Cioculescu l-a întrebat odată, la Capşa, pe un mare actor care se lăuda că i-au ieşit bine analizele de ficat, plămîn, inimă:

„– Da' de subit ţi-ai făcut?"

...Şi cum vom trăi fără bolile imaginare?

Solsolsolmibemol...

Radu COSAŞU

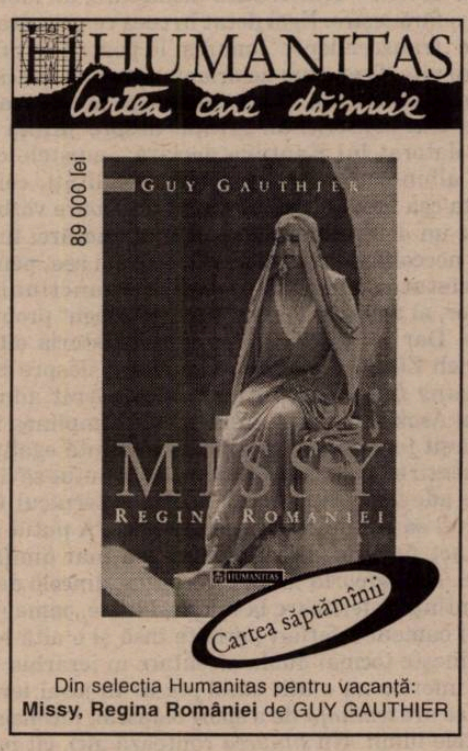

Din selecţia Humanitas pentru vacanţă:
Missy, Regina României de GUY GAUTHIER

scrisoare din New Orleans

Marea dezbatere pe marginea prozei

„Jack Kerouac School of Disembodied Poetics", într-o traducere aproximativă „Şcoala de Poezie Decorporalizată", face parte din Institutul Naropa pentru Studiul Budismului. Situată în munţi, la Boulder, Colorado, această şcoală combină spiritualitatea şcolii tantrice a budismului cu estetica senzuală a scriitorilor *beat*. JKSDB este una dintre puţinele şcoli de scriitură din Statele Unite în care ideea de gen nu este sacrosanctă. Cei doi ctitori ai şcolii, Allen Ginsberg şi Anne Waldman, sînt poeţi. Jack Kerouac, cel care a dat numele acestei şcoli pe care nu a văzut-o niciodată, era un romancier poetic. Există mai multă poezie în proza lui Kerouac decît în majoritatea poeziei contemporane care este, cum spune Lawrence Ferlinghetti, mai degrabă proză. Cei de la Naropa consideră că scrisul este doar un mijloc de cercetare spirituală şi o astfel de investigaţie poate lua forma poeziei, a prozei sau a eseului. Totuşi, poezia, cu darul său de a face salturi rapide şi de a croi scurtături prin confuzie, este instrumentul cel mai potrivit unui astfel de demers.

Din nefericire, Şcoala Decorporalizată trece printr-o criză a genurilor, întreţinută de evidentul succes al prozei studenţilor ce frecventează programe universitare mai tradiţionaliste. Naropa ar vrea ca şi studenţii săi să publice romane şi nuvele precum colegii lor în ale scrisului din programele MFA ale marilor universităţi. Poezia, se spune, este paşaportul către sărăcie într-o economie hămesită de „conţinut".

Sînt dintre cei care cred că acest clişeu nu este adevărat. Nu numai că poezia este mai necesară ca oricînd, dar, cu cît cererea de „conţinut" va deveni tot mai imperioasă, cu atît nevoia de poezie va deveni tot mai mare. Eu predau în cadrul unui program tradiţional MFA (Master of Fine Arts – în scris) la Louisiana State University, în care distincţia clară dintre genuri se păstrează. Poeţii, prozatorii, eseiştii sau scenariştii trebuie să se concentreze asupra genului lor şi să-şi scrie teza în domeniul pe care şi l-au ales. Prozatorii de-abia aşteaptă să fie publicaţi şi să se bucure de succes comercial. Primele volume de nuvele sau romanele tinerilor scriitori sînt astăzi în mare vogă.

Poeţii, pe de altă parte, trec printr-o criză. Operele lor nu vor cunoaşte niciodată succesul comercial, în forma, de modă veche, a cărţii tipărite. Cu toate acestea, gîndirea şi tehnicile lor sînt croite pentru lumea nouă a cyberspaţiului, în care juxtapunerile neaşteptate, imaginile pline de forţă şi colajul constituie însăşi esenţa.

Mi s-a cerut să ţin o prelegere despre proză la Naropa Institute şi m-am trezit că ţin o pledoarie în apărarea poeziei. Proza, am spus, este cu adevărat mediul vremii noastre, dar asta nu va mai dura mult. Dacă eseurile izvorăsc din minte, iar poezia izvorăşte din inimă, proza nu poate veni decît din stomac. Romanul este o formă burgheză, ajunsă la apogeu în secolul al 19-lea şi preferată altor lecturi pînă în zilele noastre. În această sută de ani, stomacul a dobîndit întîietate în faţa minţii şi inimii. Clasa de mijloc preferă o formă care izvorăşte din mijlocul trupului. Ba mai mult, romanele înseşi au fost create din osînza adunată prin devorarea altor romane. Să luăm, de exemplu, celebrul „Don Quijote", de Miguel Cervantes. „Don Quijote" a înghiţit un întreg veac de romane cavalereşti. Un alt roman timpuriu faimos, „Gargantua şi Pantagruel" al lui Rabelais, este atît de concentrat asupra mîncării, digestiei şi îngurgitării încît încă mai poate provoca atacuri violente de lăcomie. Şi alte romane de succes au folosit din plin hămesirea şi sînt doldora de reţete culinare sau de visuri despre de-ale gurii.

Spre deosebire de poezie, proza se lăfăie pe întreaga suprafaţă a paginii. Nevoia de a folosi orice bucăţică de suprafaţă îşi are justificarea ei, dacă te gîndeşti că multe romane mari au fost scrise de prizonieri, care nu-şi puteau permite luxul de a irosi hîrtia. (Şi mai erau şi tot timpul flămînzi.) Soljeniţîn şi-a scris cărţile într-un păienjeniş de cuvinte, pe nişte petice de hîrtie care apăreau complet negre privitorului neatent.

Să scrii proză e o corvoadă istovitoare ce nu poate fi îndeplinită de cei aflaţi în libertate. Într-adevăr, chiar şi „Don Quijote" a fost scris în închisoare. Marchizul de Sade şi-a scris proza în Bastilia. Jean Genet şi-a scris-o pe-a lui în felurite închisori franceze. Prozatorii, chiar dacă nu sînt încarceraţi la propriu, trebuie să lucreze din spatele gratiilor severe ale paginii acoperite în întregime de litere.

Aplecarea spre proză nu este, deseori, mai mult decît dorinţa de a face bani (pentru a avea ce mînca). Romanul psihologic modern nu s-ar fi născut dacă Dostoievski nu ar fi avut în permanenţă datorii la cazinouri. Era plătit la cuvînt ca să fabrice romane în foileton pentru ziare şi, adus la disperare de dimensiunile datoriilor sale, a tot scris cuvinte în plus, care au împins povestirile tot mai departe, pînă în cele mai negre cotloane ale sufletului omenesc.

Dar ce au găsit slovele romanelor lui în acele cotloane? Poezie, asta au găsit. Cuvintele cîntătoare, săltăreţe, ucigaşe şi de pripas ale oamenilor navigînd colţuroasa, neterminata frază-sentinţă. Proza lui Dostoievski a dezvăluit sufletul prin stomac. Altă proză, mai ales din cea scrisă azi, îngroapă sufletul în stomac. Dar cînd e cu adevărat bună, face exact contrariul, ca la Dostoievski. Lumea, aşa cum o văd eu, devine tot mai grăbită, mai conectată, mai intimă. Stomacul prozei se va chirci: poezia va străluci printre coaste.

Andrei CODRESCU

www.codrescu.com

(traducere de Ioana AVĂDANI)

(Rubrică difuzată la *National Public Radio* şi publicată în *Gambit Weekly, The Baltimore Sun* şi *Funny Tonus)*

din fanfare funerare

Scenă de gen

Nu e vorbă în vînt expresia aceea binecunoscută despre faptul că viaţa e ca o scenă. Asta aşa e, sînt de acord, după cum nu pot să nu răspund pozitiv la adînca încredinţare a fostului secretar al partidului, care ne trimitea pe noi, scriitorii, cu ulciorul la izvorul cu apă vie al creaţiei populare, dacă bine îmi aduc aminte, sau pur şi simplu la izvorul poporului, acolo ne-a trimis secretarul general, mai ales după conferinţa de la Mangalia ne-a trimis, cînd a cerut un nou entuziasm şi o mai harnică apropiere de realităţile vieţii de zi cu zi, adică să vedem cum se întîmplă viaţa prin şantiere şi pe la fabrici, cum se descurcă oamenii cu strungurile, ce anume fac ei pe la freze-raboteze, cum mînuiesc sudura autogenă sau cealaltă, cum lucrează cu flexul, un soi de ceva portabil prevăzut cu un disc abraziv care datorită vitezei de rotaţie enormă taie fierul cu un scîrţîit impetuos şi împrăştie în jur o ploaie de scîntei ca acelea din noaptea de Revelion. Acum, la zece ani de la moartea sa, eu înclin să-i dau dreptate, a venit vremea să apucăm ulciorul de toartă şi să ne îndreptăm spre izvor.

Aşadar, iacătă-mă cum mă prezint la izvor, cum îmi bălăngăn ulciorul în mîna dreaptă, cam cum se întîmplă lucrul acesta în staţiunea Slănic-Moldova, acolo unde oamenii muncii din ţară şi din Republica Moldova (şi) ei se prezintă pentru a-şi trata anumite afecţiuni. Şi iată ce a rezultat în urma vizitei; o scenă de gen, am putea spune:

Femeia: Va să zică au venit hoţii.

Hoţul number one: Da, au venit, fă! Să nu cumva să strigi. Îi arată o boată.

Femeia: Ce să mai strig: sînt fatalistă. Asta e!

Hoţul number two: E bine că eşti cooperantă. Aşadar banii sau viaţa!

Femeia: Din cîte îmi dau seama, dumneata eşti hoţul number two.

Hoţul number two: Întru totul adevărat, madam. Aşa-i cum zici.

Femeia: Ehe, din punctul de vedere al familiei mele am avut parte de multe nefericiri, nu mai spun de neamurile mele, de naţia asta cîte a îndurat în curgerea veacurilor, de-ar fi să mă gîndesc doar la jafurile tătarilor din stepele Bugului; pe lîngă ăştia, voi sînteţi nişte mucoşi în scutece; am suferit, domnilor, şi asta a fost nobleţea noastră de neam.

Hoţul number two: Sari cu banii, madam.

Femeia: Răbdare, totul la timpul lui, nerăbdarea dumitale mă exasperează, mă scoate din...

Hoţul number three: Doamnă dragă, nu băga în seamă excesele colegului, e mai impulsiv, chestiune de caracter.

Femeia: Dumneata cine eşti?

Hoţul number one: Normal, aş zice: este number three.

Femeia: Şi cum vă spuneam, domnilor, efortul vostru va fi răsplătit cu pensia mea proaspăt indexată pe o lună din portmoneul acela de pe scrin. Îndrăzniţi, domnilor; bate şi ţi se va deschide nu e o vorbă în vînt.

Hoţul number one: Fură şi te vei îmbogăţi, mi se pare mai bine spus, mai aproape de sensul denotativ al existenţei noastre de zi cu zi în Valahia.

Femeia: Ascultă number...

Hoţul number three: one...

Femeia: one... nu-ţi permit, îţi dau orice, satură-te, numai nu-mi jigni trecutul şi viitorul naţiei; sînt vice la despărţămîntul Vatra părintească şi nu mă intimidez!

Hoţul number two: Bine, bine, sari cu ce mai ai!

Femeia: V-am spus, domnilor, pensia indexată.

Hoţul number one: Ascultă, fiică de daci şi de romani, altceva n-ai, ce mama dracului ai făcut toată viaţa, n-ai fost capabilă de atîta acumulare capitalistă, ceva bijuterii...

Femeia: N-am !

Hoţul number two: Blănuri de nutrii...

Femeia: Ioc!

Hoţul number one: De vulpi argintii, din acelea polare...

Femeia: Nţţ...

Hoţul number one: Atunci măcar ceva din blană de oaie, o scurtă, o căciulă astrahan din acelea pe care le purtau comuniştii prin prezidii cînd li se prezenta parada cu ocazia aniversării Marelui Război de Apărare a Patriei... ştii de care spun? Din alea brumării.

Hoţul number three: Vă pierdeţi vremea de pomană, nu vedeţi că-i o sărăntoacă din astea care îngroaşă rîndurile la stînga, n-a făcut toată viaţa nimica, a activat la Vatra părintească şi a murit de foame, cu ăştia nu mai construim noi capitalismul...

Hoţul number one: Pune muzică la picupul ăla din vremea lui Ana Pauker; uite, bă, ăla de colo din colţ, să dansăm puţin. *(O invită pe doamnă; number three porneşte antichitatea. Dansează pe muzica imnului naţional.)*

Daniel VIGHI

trecerea prin reviste

Popescu

Puţină lume a auzit de Cristian Popescu (nu este vorba, desigur, de Cristian *Tudor* Popescu). Puţină lume a auzit de el, deşi a fost unul dintre cei mai importanţi poeţi ai literaturii noastre, unul care a produs o adevărată revoluţie în limbajul poetic contemporan, comparabilă cu cele ale unui Nichita Stănescu, Gellu Naum, Leonid Dimov sau Mircea Cărtărescu. Schimbarea de discurs poetic operată de el a fost atît de importantă, încît astăzi mulţi dintre poeţii tineri înţeleg să fie originali şi novatori scriind, de fapt, *à la* Cristian Popescu. Apelînd la disputata împărţire generaţionistă, putem spune că el e pentru generaţia 90 ceea ce este Mircea Cărtărescu pentru optzecişti. Cu o precizare în plus: dacă Mircea Cărtărescu nu prea are epigoni în rîndul colegilor săi de generaţie, foarte mulţi scriitori nouăzecişti îşi revendică (chiar dacă nedeclarat) *sound*-ul poetic sau concepţia asupra literaturii de la Cristian Popescu.

Aşa stînd lucrurile, este de mirare că, la cinci ani de la dispariţia poetului, nu s-a editat nimic din volumul important de manuscrise pe care le-a lăsat, nu există nici un studiu critic despre opera lui, nici măcar nu s-au strîns într-un volum cele două cărţi şi jumătate pe care le-a scos în timpul vieţii *(Familia Popescu* – în colecţia „Cartea cea mai mică" –, *Cuvînt înainte* şi *Arta Popescu)*. În toată vremea care s-a scurs de la prematura lui moarte, singurele referiri la Cristian Popescu sînt de ordin nostalgic şi evocator, cele mai multe înscriindu-se în formula „Şi eu l-am cunoscut pe...". Asta o fac prietenii. Ceilalţi confraţi de breaslă, în virtutea resentimentelor ce există între aşa-numitele „găşti literare", pur şi simplu îl ignoră.

* * *

În acest context, nu poate fi decît lăudabilă iniţiativa Muzeului Literaturii Române de a-i dedica lui Cristian Popescu un număr din revista *Manuscriptum* (1-4/1999) şi, mai ales, de a edita în facsimil, ca anexă a revistei, unul din caietele poetului. Numărul din revista *Manuscriptum*, al cărui responsabil a fost Saviana Stănescu, cuprinde, pe de o parte, un grupaj de fotografii realizate de Dora Stănescu, în 1994, la lansarea cărţii *Arta Popescu* în Piaţa Universităţii şi, pe de altă parte, o secţiune cu texte semnate de cîţiva din cei care l-au cunoscut: Alexandru Condeescu, Radu Sergiu Ruba, Cătălin Ţîrlea, Cristian Tudor Popescu, Saviana Stănescu, Horia Gârbea, Dan-Silviu Boerescu, Gavriil Pinte, Diana Manole, Mihail Gălăţanu şi Mircea Martin. În acest grupaj de texte există un fragment din adaptarea pentru teatru făcută de Cristian Popescu după *La Ţigănci*, un altul reprezentînd tot o adaptare pentru teatru după *Familia Popescu* semnată de Diana Manole, un editorial al lui Alexandru Condeescu, un articol al Savianei Stănescu despre autorul de texte pentru teatru Cristian Popescu şi un eseu al lui Mircea Martin, care analizează structura metaforei şi a discursului poetic în opera lui Popescu. Celelalte texte – majoritatea – se înscriu în seria evocărilor. Evocări, într-adevăr, nu lipsite de interes şi de farmec, dar, revin, consider că e cazul să se încerce un salt de la rememorările mai mult sau mai puţin pioase (sau haioase) la ceva mai constructiv. Texte cu amintiri despre Cristian Popescu au tot apărut de cinci ani încoace şi semnificativ este faptul că au şi început să se repete – aşa cum se întîmplă, şi în numărul de faţă din *Manuscriptum*, cu două dintre ele: cel al lui Radu Sergiu Ruba şi cel al lui Cristian Tudor Popescu. S-ar putea, pînă la urmă, ca aceste evocări să fie apreciate aşa, în exces, numai de cei care l-au cunoscut, publicul să-şi dorească şi altceva, de pildă contactul direct sau intermediat – prin discursul critic – cu opera poetului. În acest sens, publicarea anastatică a caietului din 1989 (ce cuprinde poeme, variante ale poemelor, însemnări, desene, colaje) nu poate fi decît un eveniment cultural. Unul pe care îl dorim un început pentru o serie de alte astfel de evenimente. (**C. P.-B.**)

Pagină realizată de Cezar PAUL-BĂDESCU

underground

Stimulatoare cardiace

Acum cîteva zile, un actor de comedie prezentator al unui foarte popular show de televiziune în care combina suspense-ul, comedia şi tonul festiv-oficial, a fost personaj principal într-o tragedie rutieră: maşina în care se află a fost acroşată de alta, pulverizată, iar pasagerii omorîţi sau mutilaţi. S-ar spune că, după accident, timpul s-a oprit pentru supravieţuitorii aflaţi în comă.

Viaţa (sau moartea) a mers, însă, înainte. La ora la care scriem aceste rînduri, actorul se află tot în spital, este amnezic şi întreabă de prietena lui. Din discreţie, i s-a ascuns, multă vreme, adevărul. Prietena lui, logodnică şi viitoare soţie, a murit în accident. Actorul nostru, amnezic, nu mai ştie ce s-a întîmplat în acea seară. Nu ştie cine a condus maşina, cum s-a întîmplat accidentul şi, cel mai important lucru, nu a ştiut vreme de o săptămînă că iubita lui a murit. Prietenii şi personalul medical au ţinut ascuns acest amănunt esenţial. Pentru a-l proteja. În rarele momente de luciditate, actorul planifica amănuntele nunţii care ar fi urmat să aibă loc la toamnă sau pe cele ale aniversării iubitei. Iubita lui a fost înmormîntată chiar de ziua ei.

Abia adus în spital, anexă a aparatelor de reanimare, intimitatea actorului dispare. Chirurgia invazivă a presei îl transformă în subiect de şcoală. Cameramanii îi iau pulsul, reporterii îi testează atenţia. Ecranele televizoarelor îl arată luptîndu-se cu moartea, primele pagini de ziar publică, în chenar şi cu comentarii bine-simţite, fotografii ale tablei contorsionate, cadavrul iubitei şi elicopterul Salvării, delirul durerii, resturile umane risipite la faţa locului. Massmedia îl anexează, şi ea, pe actor, interesului general. Conform nu ştim cărei abjecţii funciare, unele ziare îşi imaginează că liniştea chirurgicală a relatărilor în direct răspunde unui interes general dublat de responsabilitatea discreţiei. Tragedia este mărunţită, desfăcută în două planuri (moarte/viaţă) şi apoi în planurile subsecvente (tragedia rudelor, a logodnicului comatos, a iubitei moarte), scurmînd cu săpăliga în imaginarul morbid al consumatorilor de telenovele şi tragedii în direct. Cu obiectivitate maximă. Se iau interviuri, sînt fotografiate expresiile durerii panoramic sau în prim-plan, se face inventarul motivelor pentru care acest incident este, într-adevăr, o tragedie şi nu o simplă invenţie de presă.

Durerea virtuală şi anticipatoare a momentului în care el va afla vestea despre ea, profunzimea tragediei au aterizat şi s-au aplatizat pe prima pagină a ziarelor şi în preambulul jurnalelor televizate. Au devenit subiect de delir mediatic în care, cu încetinitorul, este surprinsă reacţia aflării adevărului pe chipul tumefiat al logodnicului. Acest *story* a ocupat pagini întregi de ziar şi nici unul nu a ratat amănuntul picant al poveştii: logodnicul nu ştie că iubita lui a murit în accident, logodnicul bănuieşte că iubita lui a murit, actorul a aflat că iubita lui a murit... Secretul colectiv îl ţine într-o captivitate înşelătoare pe supravieţuitor. Tragedia care, în intimitatea sa, este profundă şi intranscriptibilă, a devenit o maimuţăreală de presă ridicată pe scheletul unei abjecte obiectivităţi mediatice. Colectivitatea participă la secretul public, îl împărtăşeşte, lăcrimează discret şi îl compătimeşte pe supravieţuitor.

Ca şi în alte ocazii, presa se bate pentru exclusivităţi şi ţine totul sub control: eposul disperării, compasiunea retorică, florile de stil pe mormîntul abia închis al iubitei moarte şi tăcerea misterioasă în salonul bolnavului. Rudele devin complice la protocol, ţinînd secret elementul-cheie al tragediei. Cum să nu ţi se accelereze bătăile inimii, să nu ţi se taie răsuflarea, să nu transpiri din toate glandele liricii cînd, vorba lui Poe, iubita este tînără, frumoasă şi moartă?

Departe de a determina obsesii individuale şi frămîntări intime, moartea din ziare este o problemă a colectivităţii, consumată pînă în ultimele amănunte, dezvelind cadavrele şi transformînd reveriile în lecţii de anatomie. Moartea trece printr-un vast plan de desfigurare. Ea nu mai este un fenomen personal, intim, ci un stimulator cardiac pentru privitorii anexaţi ecranelor televizoarelor şi primei pagini de ziar.

Plătitorii de abonamente au substituit bocitoarele de profesie, privitorii anonimi, dar îndoliaţi, cortegiul funerar, adică supravieţuitorii. Aşezaţi comod în fotoliul cititorului omniscient, ei plonjează în realitate, ca într-un joc pe calculator. Iar, dacă este cazul, poţi relua experienţa morţii (altora) apăsînd butonul *replay*. Finalul este fericit: tu rămîi în viaţă.

Sorin ŞERB

SOCIETATE ŞI BALAMUC

Psihoze de tranziţie

Aproape că nu există ziar din care, atunci cînd îl deschizi, să nu se reverse asupra ta valuri de sînge nevinovat sau amestecat cu alcool, mormane de cadavre ciopîrţite, mutilate, împăturite frumos în valize, grădiniţe întregi de copii violaţi.

Unii cititori ştiu că îţi laşi dispoziţia înrîurită de articole cu astfel de subiecte şi nu te simţi bine nici măcar într-un grad modest. De aceea treci uşor cu privirea peste ele. Alţii dimpotrivă, lacomi de realitate, vor să ştie – a fost cuţit sau topor? cîte lovituri? la drumu' mare sau în pădure? etc., savurînd impasibilitatea, într-un fel flaubertiană, a reporterilor, care în 10 ani de presă liberă au învăţat 14 moduri de a investiga o crimă şi şi-au exersat ochiul să pătrundă pînă acolo unde lucrurile sînt complicate şi triste.

Explicaţie ştiinţifică: tuturor copiilor le place să se joace cu excremente, cu noroi. Este un stadiu.

Nici un formator de opinie publică nu-şi dă seama de puterea de sugestie a mass-media scrise? Pentru că jurnalele oferă un curs *la zi* (în tiraj exagerat) tuturor posibililor criminali, violatori, pedofili care încă mai stau pe gînduri din lipsă de metodă. Şi efectele nu se opresc aici. Cine sînt aceşti „criminali", „nevrotici", „bolnavi psihic", „psihopaţi", „bestii cu chip uman" (nu ştiu dacă aţi observat, dar întotdeauna ce-i mai rău pe lume are *chip uman*), „nebuni", care au renunţat (oricum numai cinic nu), la raţiune şi au săvîrşit atrocităţi? Unde ar trebui duşi? Ce să facă societatea cu ei?

Cîţiva oameni intervievaţi aiurea pe stradă n-au ştiut să-mi spună exact o diferenţă între calificativele de mai sus, dar erau convinşi că locul lor este „la Sapoca", „la nebuni", „la puşcărie pe viaţă pentru că aşa vine Apocalipsa" (o pensionară), „la puşcărie sau chiar să se reintroducă pedeapsa cu moartea, că ţi-e frică să mai ieşi din casă şi să-ţi laşi copiii la şcoală" (vînzătoare de pîine, 46 de ani) sau că „ar trebui duşi undeva departe, trataţi totuşi omeneşte" (Luiza, 18 ani).

O deducţie simplă ne face să înţelegem că foarte mulţi oameni confundă un bolnav psihic cu un psihopat. Este cu totul altceva. Psihopatul are o deformare de personalitate. Majoritatea crimelor sînt comise de psihopaţi, dar ei nu fac parte din categoria bolnavilor psihic autentici. În plus, chiar şi psihopatia se poate trata. Nu se vindecă, dar se diminuează evoluţia ei. Printr-o neînţelegere a terminologiei sînt astfel stigmatizate şi marginalizate comunităţi întregi de bolnavi ce ar putea fi reintegraţi social, recuperaţi.

De obicei eroii negativi ai ziarelor ajung într-adevăr în puşcării. O asistentă socială îmi spune: „Am lucrat în penitenciar doi ani şi jumătate şi îi ştiu pe nebunii care sînt duşi acolo pentru că nu sînt instituţii legale care să-i preia. Ştiu şi cum sînt trataţi acolo: nu sînt trataţi. În cel mai bun caz li se face o terapie doar medicamentoasă." Deţinutul adus la stadiul de *legumă* îşi aşteaptă moartea lentă. „Pentru societate este mai sigur să stea în puşcărie. Este inuman, dar asta se întîmplă la noi", mai completează domnişoara. Cît despre o asociere cu APADOR-CH, s-a încercat: „E mediu militarizat. Cînd mergeam în penitenciar, treceam prin percheziţii; auzeau de Drepturile Omului şi se speriau; mie mi-au luat walkman-ul cu toate că nu înregistra". Importanţa comunicării, a mediului, pentru astfel de bolnavi vine nu doar din acest exemplu, ci şi din contraexemple ce vor urma.

Pentru a se evita situaţiile extreme, oamenii pot folosi un anume Decret 313 prin care persoanele cu tulburări psihice sînt obligate să urmeze un tratament. Teoretic, se face o cerere scrisă către spital, semnată de mai mulţi locatari, se asigură un echipaj pregătit pentru astfel de situaţii, ce va veni cu o maşină a Salvării. Practic, acest lucru este imposibil. Spitalul de boli nervoase are o singură maşină, prea puţini oameni şi de obicei doresc colaborarea Poliţiei. Poliţia cere justificări temeinice pentru un asemenea efort – de a lua cu forţa un posibil pacient. Şi chiar dacă toate lucrurile decurg bine, după tratametul medicamentos din spital şi trecerea prin comunităţile de reintegrare, bolnavul se va întoarce în mediul său. În România nu există o următoare verigă în acest lanţ, nu există centre speciale (cu anumite locuri de muncă garantate prin lege) unde handicapatul psihic să nu se mai simtă marginalizat.

În ajutorul societăţii, pentru rezolvarea unor astfel de probleme, ar trebui să vină organizaţiile neguvernamentale, fundaţiile, asociaţiile.

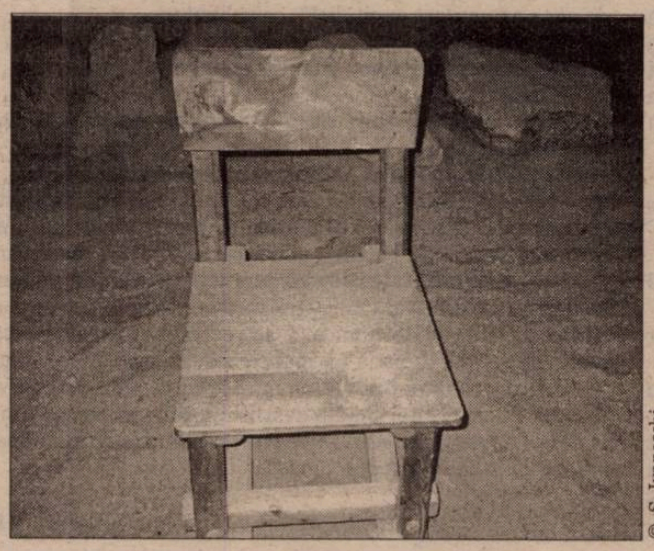

© S. Ivanoschi

Estuar – aruncare de 3 puncte

Revin la (contra)exemplele concrete ce justifică un „Uite dom'le că şi la noi se poate!" plin de satisfacţie provincială. În termeni sportivi, din afara semicercului guvernamental, Fundaţia Estuar a marcat spectaculos. Creată în 1993 de către Liga Română pentru Sănătate Mintală şi Organizaţia Penumbra din Scoţia, fundaţia „oferă opţiuni sociale şi alternative viabile" adulţilor cu probleme de sănătate mintală, pentru integrarea lor în comunitate. Nu de mult timp a încheiat proiectele *Delta – reţea naţională de puncte de contact* (finanţat de Comisia Europeană) şi *Centrul Social Cluj* (finanţat de Fundaţia pentru o Societate Deschisă şi Soros Foundation). Prin aceste proiecte, Estuar a primit, în ultimii doi ani, vizite din partea a peste 50 000 de beneficiari, pentru care a furnizat (se consideră că datorită aberaţiilor sociale, economice şi politice din România, care afectează un număr mare de oameni şi-i duce la gesturi disperate) servicii sociale în domeniul sănătăţii mintale.

Întrebare capcană: „Pot să plec?"

Centrul Social Bucureşti al Fundaţiei Estuar este mai degrabă un club. Bolnavii psihic se întîlnesc, joacă şah, remy, se uită la televizor sau citesc, pictează, învaţă croitorie sau cum să utilizeze un calculator. Cine rămîne peste zi poate să mănînce la cantina centrului, să facă un duş. Întotdeauna atmosfera este destinsă, supraveghetorii (tineri absolvenţi de Psihologie sau Asistenţă Socială) fiind în primul rînd prietenii bolnavilor: „Povestim împreună cu ei, pictăm. Am jucat în piesele lor de teatru. Mesajul este şi către cei din societate – să-i înţeleagă, să nu-i mai marginalizeze pentru că ar fi agresivi.", îmi spune Gina Stoian. Cunoaşterea reciprocă este firească, bolnavii nu sînt *urmăriţi*. Dificultăţile lor *normale, de adapare,* pe care le pot avea şi oamenii obişnuiţi, sînt lămurite: „Multe din povestirile lor seamănă cu o dramă. Au avut un ghinion major în viaţă, s-au îmbolnăvit psihic. Aici e un loc de popas."

Flexibilitatea unei astfel de instituţii este conturată şi de reflexele vizitatorilor: „Să vă arătăm fişele?" „Ne trebuie trimitere?" „Eu mîine o să lipsesc, mă puteţi scuza?" sau „Pot să plec?" Capcana unor astfel de întrebări este uşor evitată de asistenţii tineri, care nu au lucrat într-un sistem spitalicesc, unilateral în relaţiile cu pacienţii, unde *doctorul este Dumnezeu*. Interogaţiile sînt plasate, discret, în retorism.

Profiluri

D. P. este un pensionar timid, slăbuţ, îmbrăcat întotdeauna, indiferent de vreme, în costum. A fst căsătorit, a fost funcţionar la un centru de cercetări geologice. I-a lipsit foarte puţin să ajungă consilier la Primărie pe listele unui partid. Pentru că Estuar editează un ziar *Contrast,* scris în întregime de bolnavi psihic, domnul Proca vine aici la „sediul redacţiei". Scrie mereu reportaje despre viaţa Bucureştiului, curiozităţi, editoriale comemorative. Într-unul din articolele sale descopăr următorul rînd: „Oameni sîntem, chiar dacă ne place sau nu." Doctorii cred că are o întîrziere mentală. Un mic retard.

D. M. este în special pictor, a avut cîteva expoziţii personale, dar este şi redactor şi caricaturist la *Contrast*. În urmă cu trei ani, cînd a venit prima oară la Estuar, a intrat şi fără să se prezinte a început să recite din scenariul filmului *„Zbor deasupra unui cuib de cuci"*.

V. C. este angajat al centrului şi face proiecte pentru dezvoltarea acestuia. Ultimul proiect este Complexul Morişca, o mică fermă, ce se va construi în trei ani şi va ajuta persoanele bolnave „să se simtă în măsură de a presta o muncă".

Ziarul *Contrast* dezvăluie articole de o frază alcătuite în buna tradiţie a jurnalismului tematic, mult mai tentante decît orice *cronică neagră:* Eveniment – *Măcelăriţa* – „O măcelăriţă a constatat că i s-a furat bomba atomică ce o strecurase în carnea tocată pe care o vindea cu 37.500 lei/kg. Tipa şi-a dat demisia"; *Înaintări în grad* – „Un individ superficial a fost înaintat în grad cu ocazia sărbătoririi a 15.762 ani de la cucerirea Planetei Roz de către Pantera Roz"; *Muzică* – „În ultimul timp o muzică trăită în vestul sălbatic a ajuns să emigreze pe altă planetă. Planeta s-a supărat şi a plecat în sudul sălbatic."

Cătălin MANOLE

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

cunosc...

Cîrciuma 9: Barul Pieţei 1 Mai

Maestru în mititei, Marin Gianni: Tăticu', io fac micu' ca pe el. Nu-l las, tată, îl învîrt ca pe el. Mînca-l-aş io cum îl mîncă clientul, că şi io cînd sînt client zic: „bă, ce faci cu micu' meu, de ce nu-l perpeleşti", că dacă laşi micu' în el te-ai tîmpit, că el nu se prinde înăuntru, rămîne pe dinafară şi năuntru crud, asta înseamnă că nu se poate face cu cărbuni ce nu sînt nici arşi, nici de tot arşi. Nu e şmen mare, dar cît e, să avem grijă de el. Nu-ţi vine omul la loc dacă nu dai ce trebuie ca să faci micu'. Nu cere sufletu' din tine, dar cere să fii la ţanc. Bun, să zic că mă duc că mă cheamă şefu' în bodegă. Io mă gîndesc că vin exact în cinci minute, cît îi trebuie micului s-o ia pe-o parte şi punct la cinci minute m-am întors... poate să facă ce-o face şefu', io mă întorc la jar... sînt om bătrîn, nu mă încurc io cu prostii...

Eugen ISTODOR

roluri

Cum citim cînd citim

Chestiunea pare să fie de o futilitate absolută, aici, în rubrica asta minusculă, care, atentă mai ales la *media*, e firesc să se ocupe de *cum vorbim*, ceea ce a şi făcut în cîteva rînduri, şi, mă rog, de *cum scriem*, ceea ce, probabil, va face în alte cîteva rînduri. Dar, o spunem de la început, nu e vorba de cum citim noi, în general, cărţi, reviste, ziare, uneori atît de prost, de bîlbîit şi de pe deasupra, încît se reflectă teribil în *cum vorbim* şi *cum scriem*, chiar dacă scriitura ni se publică în vreo revistă, sub o semnătură la care lipim cîte un titlu pretenţios, de pildă *eseist*, pe care redacţia se simte obligată să-l toponimizeze, adăugîndu-i, pentru recunoaştere, un, să zicem, *din Braşov* sau *din Titu*. Majoritatea revistelor plătesc prost, aşa că în paginile lor mai scapă şi cîte un veleitar famelic.

Este vorba de citirea profesională, de citirea pentru care se plăteşte, pentru care lectorul în cauză ia un salariu (de cele mai multe ori peste medie), şi care citire se transmite publlc, pe căi hertziene, catodice, prin relee şi satelit. Lectura profesională este – sau trebuie să fie – o lectură responsabilă, întrucît fiecare capriciu, voluntar sau involuntar, al cititorului **de profesie** naşte ispita la ascultătorul **amator** de a-l imita, de a-l folosi ca etalon, ca model, de a-l generaliza. Asta pentru chestiunile de ortoepie, precum aproape invariabilele, la radio sau la televiziune, *scrutiń*, cu accent pe prima silabă, în loc de a doua, *prevederi*, cu accent pe a doua silabă, în loc de a treia, *palmares*, cu accent pe a doua silabă, în loc de a treia, *Bogotá*, cu accent pe a doua silabă, deşi numele capitalei columbiene se şi scrie cu accent pe *a*, *mafie*, cu accent pe a doua silabă, în loc de prima, *sosie*, cu accent pe prima silabă, în loc de a doua, *companie* (pentru *societate*), cu accent pe a doua silabă (ca pentru *subunitate militară*), în loc de a treia etc. Dar cel mai tare m-a tulburat cînd crainicul de la Radio România ne-a vorbit despre „acţiunile de stradă ale medicilor *rezistenţi*". Credeam că am auzit greşit. Dar, ca un făcut, sintagma s-a repetat. Era clar: în loc de *rezidenţi, rezistenţi!* Chiar să nu poţi citi corect de pe o hîrtie aflată în faţa ta, cînd eşti... cititor de meserie?! Oare ce o fi fost în capul lectorului cînd a rostit „medici rezistenţi"? La ce fel de rezistenţă s-a gîndit el? Probabil că, de fapt, nu s-a gîndit la nimic. La urma urmei, şi nimicul naşte monştri...

Dumitru SOLOMON

Cu ochii-n 3,14

DINTR-O CARTE, AMINTIRI MAI PUŢIN GRAVE DECÎT ŢOCIU-PALADE CA ARTIŞTI

● Cobor scările spre metrou. Pe trepte, purtat de curent încolo şi încoace, un ziar. Nu i se vede numele, ci doar un titlu mare, pe (cred) prima pagină: „Fiecărui bucureştean îi revin 4 mm^2 de bibliotecă". Atît pot citi, din mers. Bună treabă – îmi (pardon de stilul autoreferenţial) zic. Să ai undeva (şi să ştii că e numai a ta) fie şi o singură literă dintr-o carte (cam asta ar însemna 4 mm^2) – de pildă, un „f" din *Odiseea* sau un „ă" din *Geniu pustiu*, ba chiar un „x" din *Învăţaţi limba franceză fără profesor* – nu e de colea... (**D. S.**)

● Pe litoralul românesc continuă să cîştige un ban fotografii care oferă „amintiri de la mare cu animale vii": pui de leu şi de tigru ameţiţi de căldură, cămile ornate cu carpete orientale, maimuţe gătite cu costum de baie, cu ochelari de soare şi cu pamperşi. Fotografii plimbă (=tîrăsc) bietele sălbăticiuni prin soare toată ziulica şi le pun să „şadă frumos" în poze cu clienţii, dar pînă acum n-am observat ca asociaţiile pentru protecţia animalelor (care altminteri nu te-ar lăsa să clinteşti un fir de păr de pe spinarea unui maidanez turbat) să fi protestat împotriva acestui comportament, totuşi, inuman. (**M. V.**)

● „Lesbianismul e mai puţin grav decît homosexualitatea", ne asigură un „medic specialist" în revista *FHM*. Prostia, în schimb, e mult mai gravă decît ignoranţa... (**a. l. ş.**)

● De la Piaţa Victoriei pînă la Statuia Aviatorilor, într-o atmosferă tropicală, două doamne în vîrstă aveau energia de a duce o polemică extrem de aprigă pe următoarea problemă: sînt sau nu „mai simpatici şi mai decenţi" Arşinel-Brenciu decît Ţociu-Palade? La un moment dat, cam pe la intrarea în Aleea Alexandru, aceea care îi susţinea – cu bune argumente! – pe primii, s-a oprit şi a fulgerat, deodată, zăduful cu o cruce mare şi solemnă: „Mă jur, na, pe Sfînta Cruce că n-am cîştigat nici un milion la ăştia de la Liberty!". Nu toată lumea leşină în Capitală. (**R. C.**)

● La serviciul „Paşapoarte" de pe Iorga am citit următorul anunţ din (i)realitatea imediată: „Autorităţile libaneze au hotărît ca revenirea în Liban a *cetăţenelor* române care au lucrat în «spaţiu» ca artişti *(sic!)* va fi permisă numai după *un an* indiferent de motivul deplasării". Arta, mai ales în „spaţiu", cere sacrificii... (**S. S.**)

DERANJAT DE PERFORMANŢELE ELEFANTULUI DE ARGINT, DESCOPERI VITEZA REPLIERII BRAVE

● Citäm din apelul lansat de Gheorghe Funar, în apărarea lui Dorel Vişan ca director general al Teatrului Naţional din Cluj (apel reprodus în ultimul număr din revista *Scena*, în cadrul unui interesant grupaj despre ostilităţile dintre actorii clujeni şi managerul lor): „Printr-un memoriu anonim, semnat, cu mult curaj, un grup de actori ai Teatrului Naţional din Cluj-Napoca, deranjaţi de performanţele lui artistice şi manageriale de excepţie etc." Dacă ar fi fost inspirat, Dorel Vişan l-ar fi angajat, în locul actorilor demisionari, pe primarul urbei. Acesta dovedeşte că ar putea susţine cu succes un rol. Cel puţin al cuplului Farfuridi-Brînzovenescu. (**C. P.-B.**)

● Dl Adrian Severin a fost ales – cu aplauze – preşedinte al AP-OSCE şi imediat s-au deschis porţile la Zoo: „bursucul cu colţi de argint" *(Ev. zilei,* 11 iulie a.c.) şi „bursuc veninos" sau „elefantul de argint" *(Curentul,* 11 iulie a.c.). Să vedem dacă-i mai dă respectivului mîna să rămînă (doar) deputat independent. (**A. C.**)

● La intrarea în Predeal, dinspre Azuga, pe stînga şoselei, o construcţie argintie cu sticlă albastră la intrare te duce cu gîndul la un nou hotel, modern. *Iată, Predealul prosperă,* îţi spui. Citind firma descoperi că de fapt e „BRD – centru de perfecţionare profesională". Mai departe, lîngă binecunoscuta clădire a gării din aceeaşi staţiune, a răsărit o altă construcţie impresionantă, într-un fel de simetrie. Oţel negru şi sticlă. Te gîndeşti că e vreun nou restaurant, vreun nou local, bar de noapte, sală de biliard, cine ştie. *Iată, Predealul prosperă,* îţi spui iarăşi. Descoperi că de fapt e doar un *punct de informare turistică*. O formă modernă, conţinînd un punct. (**A. M.**)

● Pe plaja din Neptun, într-o dimineaţă, poliţia a „ridicat", cu marfă cu tot, trei romi care vindeau jucărele şi pufuleţi. După-amiază, negustorii au reapărut vii şi nevătămaţi, de astă dată cu nămol, porumb fiert şi coliere făcute din scoici. Dată fiind viteza „replierii", presupun că la poliţie li s-a predat un curs intensiv de marketing, în care au fost învăţaţi cum să-şi diversifice oferta... (**M. V.**)

● Ce mai vinde bucureşteanul? De pildă, pe şoseaua Mihai Bravu, un „chioşc". Aşteptăm să fie scoase la vînzare refugiile de pietoni şi intersecţiile. (**a. l. ş.**)

© S. Ivanoschi

© S. Ivanoschi

SE POARTĂ DEASUPRA CAPULUI, PE PROPRIA RĂSPUNDERE, CUVINTE FRUMOASE

● În vara asta, la unele tarabe se poartă glumele de limbaj. Un vînzător din Amzei îşi prezintă marfa în felul următor: „Vişinele vişinii!"; un vînzător de ziare strigă şi el, la rîndul lui: *„Evenimentul zilei!* Evenimente evenimentoase!". E drept că întîiul menţionat trece apoi, brusc, de la poezie la economie: „2.000.000 lei celui care găseşte primul vierme". (**I. P.**)

● La o emisiune de ştiri sportive, vicepreşedintele clubului Rapid încerca să explice cazul fotbalistului Răsineanu, trecut în cîteva zile de la Craiova la Steaua şi apoi în Giuleşti: „după ce a scăpat de *chingile caudiene* (subl. mea) în care-l ţineau cei de la Steaua"... Ei, bravos! După ce a stat, în timpul dictaturii, cu sabia lui Damocles deasupra capului, omul de fotbal român şi-a dat drumul la discurs, cu figuri de stil cu tot, precum o echipă bine pregătită la jocul de pase. (**M. V.**)

● „Subsemnatul..., declar pe proprie răspundere, cunoscînd dispoziţiile art. 292 Cod Penal referitor la declaraţiile false, următoarele: nu sînt încadrat în nici o societate de stat sau particulară din România, nu posed carte de muncă, nu realizez nici un fel de venituri impozabile şi nu deţin terenuri agricole (...) Dau prezenta declaraţie pentru a-mi servi la Inspectoratul de Stat Teritorial pentru Handicapaţi din Bucureşti-România". Cel care semnează acest act, autentificat la notariat, este un om cu destin necăjit, handicapat gradul I cu sindrom discordant grav. Ei şi? Ce contează? El este obligat să facă declaraţii *pe propria răspundere* (s.n.), cunoscînd dispoziţiile art. 292 Cod Penal! Dacă bogăţiile ţării noastre sînt în scădere, măcar una, absurdul, rămîne intactă, ba chiar creşte pe zi ce trece. (**T. C.**)

● O carte binevenită este *Liberalismul* – o antologie din textele cele mai semnificative ale doctrinei, de la Montesquieu la Aron, întocmită şi comentată de Cristian Preda. Feeric sună – s-ar putea zice în condiţiile zilei – citatul final dintr-un studiu al filosofului Leo Strauss: „Educaţia liberală este eliberarea de vulgaritate. Grecii aveau un cuvînt frumos pentru «vulgaritate»: o numeau *apeirokalia*, adică lipsa de experienţă în privinţa lucrurilor frumoase". Închizi cartea, iei ziarele acestui iulie 2000, asculţi/vezi telejurnalele şi te coprinde un gînd: „Frumos gîndeau grecii! Prea frumos!". (**R. C.**)

Alberto MANGUEL

Cenuşa bibliotecilor

Alberto Manguel, scriitor argentinian ce trăieşte în Canada, este autorul unei Istorii a lecturii *traduse în zeci de limbi, al unei cărţi despre Borges, căruia îi citise cu voce tare în anii orbirii. Textul de mai jos, apărut în* Letra Internacional *nr. 63/1999, este una dintre cele mai fierbinţi pledoarii pe care Manguel le-a făcut vreodată pentru scris şi citit.*

Îmi amintesc cu tandreţe de bibliotecile vremurilor mele de şcolar. Îmi amintesc mai ales acea bibliotecă a Colegiului Naţional din Buenos Aires, propria-mi *alma mater:* porţile impunătoare, penumbra primitoare, lămpile cu abajururi verzi ce-mi aminteau vag veiozele din vagoanele de dormit, nesfîrşitele rafturi ce urcau pînă spre tavanul întunecat, pline de cărţi ce nu fuseseră deschise de zeci de ani. Îmi amintesc tăcerea mereu tulburată de crîmpeie de discuţii murmurate şi rîsete nervoase şi pe acel bibliotecar bănuitor, ce inventa mereu motive să nu ne dea vreo carte, ce se deschidea fără greş la pagini interzise: *Poemele* lui Lorca la *Logodnica necredincioasă*, *Celestina* la scena din bordel, *Cîştigătorii* de Cortázar la scena în care un băiat este sedus de către marinari. N-am ştiut niciodată cum au ajuns aceste texte fierbinţi în scrupuloasa noastră bibliotecă şi ne întrebam adesea cît timp îi va mai lua bibliotecarului să descopere traficul pe care, chiar sub nasul său, îl practicau generaţii de studenţi docili, ce-şi treceau unii altora cărţi în mod secret scandaloase.

La fel ca acea bibliotecă de demult, în toate bibliotecile se află cărţi ce scapă vigilenţei bibliotecarului, texte în mod secret subversive, fiindcă subversiunea, ca şi frumuseţea, se află în ochii celui ce contemplă. Pe cînd avea şapte ani, Sfînta Teresa din Ávila citea romane cavalereşti din biblioteca tatălui său, scrieri ce au incitat-o, probabil, să-şi înfrunte familia, să fugă de acasă şi „să caute martiriul pe pămînt maur". Prizonier într-un lagăr de muncă silnică din Siberia, Joseph Brodsky citea poemele lui Auden şi aceasta îi întărea hotărîrea de a-şi înfrunta torţionarii şi de a supravieţui în aşteptarea unei libertăţi abia întrezărite.

Dar cei care veghează accesul la rafturile bibliotecii pot vedea primejdii acolo unde altora li se pare totul firesc. Este cunoscut faptul că Pinochet a dispus scoaterea din bibliotecile chiliene a cărţii lui Cervantes, *Don Quijote*, pentru că descoperise în roman un îndemn adresat cetăţenilor la nesupunere, iar ministrul japonez al Culturii, în urmă cu cîţiva ani, s-a gîndit la eliminarea lui *Pinocchio*, fiindcă înfăţişa într-o lumină destul de puţin măgulitoare persoanele handicapate în motanul ce face pe chiorul şi vulpoiul ce se preface şchiop. S-au mai căutat motive „profunde" pentru interzicerea unor cărţi, de la *Vrăjitorul din Oz* (o pepinieră de credinţe păgîne) la *De veghe în lanul de secară* (un model periculos pentru adolescenţi). Bine scria Willam Blake: „Zi şi noapte amîndoi din Biblie citesc / Dar unde unul vede negru, celălalt albul îl vede."

Legenda spune că în anul 642, cînd Amr ibn al As a intrat în Alexandria, i-a ordonat califului Omar să dea foc cărţilor din bibliotecă. Anecdota a fost pusă la îndoială, însă răspunsul apocrif al lui Omar merită să fie amintit pentru că ilustrează curioasa logică a tuturor acelora care ard cărţi, astăzi ca şi ieri. Omar şi-a dat consimţămîntul spunînd: „În cazul în care conţinutul acestor cărţi este în concordanţă cu cel al Cărţii Sfinte, acestea sînt redundante. Dacă nu este în concordanţă, aceste cărţi sînt indezirabile. În amîndouă cazurile ele merită să fie date focului." Omar se referea, într-o formă puţin cam stridentă, poate, la fluiditatea de fond a literaturii, datorită căreia nici o bibliotecă nu este ceea ce s-a dorit la început să fie. Chiar în cazul impunerii celor mai stricte restricţii, selecţia finală de cărţi va fi mai vastă decît lista iniţială, iar un cititor curios va descoperi surprize (salutabile sau cenzurabile) chiar şi în locurile cele mai sigure.

Dar poate că noi greşim cînd vedem în bibliotecă un loc neutru care cuprinde totul. O bibliotecă este, prin definiţie, rezultatul unei selecţii în mod necesar limitate ca amploare. Bibliotecile mesopotamiene despre care avem date şi care datează din cel de-al treilea mileniu înainte de Christos au luat naştere în aceste condiţii. Spre deosebire de arhivele oficiale prin care se consemnau tranzacţiile cotidiene, diferite probleme concrete ale unui anumit grup, aceste biblioteci primitive reuneau opere de interes mai general, aşa-numitele „inscripţii regale", tăbliţe de piatră sau de metal care comemorau şi relatau evenimente politice importante. Acestea erau, firesc, biblioteci private, înfiinţate de iubitorii scrisului, care adesea le cereau scribilor să graveze numele proprietarului pe respectivele colecţii de tăbliţe. La fel, atunci cînd bibliotecile aparţineau unui templu, ele purtau numele arhiereului, sau pe cel al unui personaj important ce răspundea de colecţie. Aceşti primi bibliotecari erau conştienţi deja de felul în care o anumită catalogare sau simplă aşezare în raft poate conferi un anumit sens cărţii; unele cărţi aveau chiar un avertisment în chip de încheiere care fixa cartea într-o categorie şi îi descuraja pe cei care ar fi încercat să se amestece în această catalogare, modificînd categoria atribuită unei cărţi de către propriul stăpîn. Un dicţionar din secolul al VII-lea înainte de Christos conţinea următorul avertisment: „Ishtar să-l binecuvînteze pe cel care nu va strica această tăbliţă şi nu o va pune în alt loc din această bibliotecă şi să-l pedepsească amarnic pe cel care va încerca să o sustragă:"

...orice cenzură, sechestrare, furt, distrugere, jefuire provoacă apariţia unei biblioteci paralele, mai ofensive, mai curajoase, mai durabile, alcătuite din cărţile cenzurate, furate, distruse, sechestrate.

Prima necesitate a cititorului este să mineze restricţiile lumii scrisului şi cititului: să cureţe cartea de etichetele ce i-au fost aplicate, să recunoască în ce fel de categorie a fost aceasta împinsă şi condamnată, să pună sub semnul întrebării definiţiile date uneia sau alteia dintre cărţi, mai ales citind „printre rînduri".

Însă orice bibliotecă, prin propria ei existenţă, evocă o umbră interzisă sau doar uitată: aceea a bibliotecii concurente, a bibliotecii mai mari, compusă din cărţile refuzate care, din motive convenţionale, de calitate, hîrtie şi inclusiv număr de volume, nu au fost considerate demne să rămînă sub acelaşi acoperiş. Am pomenit criteriul cantitativ, fiindcă acesta a fost invocat atunci cînd a fost epurată noua bibliotecă din San Francisco. După ce a fost terminată clădirea, arhitecţii şi-au dat seama că noul edificiu avea o capacitate şi mai mică decît cea pe care o înlocuise; astfel că directorul bibliotecii a hotărît eliminarea oricărui volum care nu mai fusese împrumutat în ultimii cinci-şase ani; şi cum legile municipale nu permit nici donarea, nici vînzarea cărţilor, acesta a dispus distrugerea lor. Cîţiva funcţionari au încercat să salveze cărţile aplicînd ştampile de intrare cu date recente. Din păcate, însă, cele mai multe nu au scăpat; au fost topite, făcute celuloză, îngroşînd astfel rîndurile acelor biblioteci fantasmagorice de umbre, monument înălţat nebuniei birocratice a unui individ.

Aceste biblioteci invizibile dar, fără îndoială, prezente sînt formidabile. Scriitorii păgîni expulzaţi din primele biblioteci creştine, operele arabe şi evreieşti excluse din bibliotecile spaniole după expulzare, cărţile „degenerate" condamnate la ardere de către nazişti, scriitorii „burghezi" proscrişi de Stalin, „scriitoraşii comunişti" exilaţi de către senatorul McCarthy, toate acestea o dată şi o dată vor alcătui biblioteci colosale în aşteptarea cititorilor viitorului. După ce faimosul tiran Mansur ibn Abi Amir, mort în 1002, a hotărît arderea unei importante colecţii de opere ştiinţifice şi filozofice, istoricul Said s-a simţit dator să noteze: „Aceste ştiinţe erau dispreţuite de către vîrstnici şi criticate de către puternicii zilei, iar cei care le practicau erau acuzaţi de erezie. Din acel moment, cei ce deţineau cunoaşterea au tăcut, s-au ascuns şi şi-au păstrat ştiinţa pentru timpuri mai luminate."

Dar adesea excluderea nu e de ajuns. Prin însăşi existenţa lor, bibliotecile pun sub semnul întrebării autoritatea celor ce deţin puterea. Păstrătoare ale istoriei sau surse pentru viitor, călăuze sau îndreptare pentru vremuri grele, simboluri ale autorităţii trecute sau prezente, cărţile dintr-o bibliotecă reprezintă mai mult decît conţinutul acesteia şi ele au fost de la începuturile culturii scrise ameninţate cu distrugerea. Nici nu contează motivul invocat pentru distrugerea unei biblioteci: orice cenzură, sechestrare, furt, distrugere, jefuire provoacă apariţia unei biblioteci paralele mai ofensive, mai curajoase, mai durabile, alcătuite din cărţile cenzurate, furate, distruse, jefuite sau sechestrate. Poate că nu pot fi citite, poate că nu mai există decît în memoria tulbure a tradiţiei sau a vreunei legende, însă ele au căpătat datorită cenzurii – intenţionate sau nu – un soi de nemurire, se află *sub specie aeternitatis*. Nu strică nişte exemple:

● *Sechestrare:* Suetoniu relata cum împăratul Domiţian, scos din minţi de anumite pasaje din *Istoria* lui Hermogene din Tarso, nu a ordonat doar executarea autorului, ci şi crucificarea celor care vindeau cartea.

● *Distrugere:* Ca mulţi alţi invadatori, turcii au dorit anihilarea culturii popoarelor cucerite. În 1526, soldaţii turci au dat foc marii Biblioteci Corvina, întemeiată de Matei Corvin, cunoscută ca una dintre nestematele coroanei ungare.

● *Furt:* În 1702, eruditul Arni Magnusson a descoperit că săracii din Islanda, muritori de foame şi de frig sub stăpînirea daneză, au luat cu asalt vechile biblioteci ale ţării lor, unde se păstraseră de-a lungul a şase sute de ani cópii unice ale *Eddelor* pentru a transforma în haine de iarnă poeticele pergamente. Alertat, regele Frederic al IV-lea al Danemarcei l-a trimis pe Magnusson în Islanda pentru a salva preţioasele manuscrise. Acestuia i-au trebuit zece zile ca să-i dezbrace pe hoţi şi să recompună colecţia care, murdară şi cîrpită, a fost dusă în grabă la Copenhaga, unde a rămas pînă în 1728 cînd focul a transformat-o în cenuşă.

● *Jefuire:* La puţin timp după sfîrşitul celui de-al doilea război mondial, în 1945, un oficial rus a descoperit într-o gară nemţească nişte lăzi deschise, pline cu cărţi şi manuscrise în limba rusă, pe care naziştii le luaseră ca pradă de război. Acestea erau, după Ilia Ehrenburg, resturile celebrei biblioteci Turgheniev, pe care scriitorul o întemeiase la Paris în 1875 pentru studenţii emigranţi, şi pe care Nina Berberova a numit-o „cea mai mare bibliotecă rusă în exil."

● *Cenzură:* În martie 1996, ministrul francez al Culturii, Philippe Dousre-Blazy, a ordonat o inspecţie a bibliotecii municipale din Orange, oraş condus din iunie 1995 de extrema dreaptă a lui Jean-Marie Le Pen. Raportul publicat trei luni mai tîrziu informa că bibliotecarii din Orange, prin ordin al primarului, vor trebui să retragă anumite cărţi şi reviste din rafturile bibliotecii: publicaţii care nu se bucurau de aprobarea partidului lui Le Pen.

...hîrtia şi cerneala continuă să fie mai statornice decît literele evanescente pîlpîind pe-un ecran.

Vor fi însă bibliotecile mereu ameninţate? Poate că nu. S-ar putea ca bibliotecile virtuale să rezolve o serie din aceste primejdii. Însă nici mijloacele electronice nu vor putea ţine piept tuturor ameninţărilor, fie şi pentru că hîrtia şi cerneala continuă să fie mai statornice decît literele evanescente pîlpîind pe-un ecran: să nu uităm papirusul recuperat la Pompei care este încă, după 19 secole, lizibil în spatele cristalurilor din muzeul arheologic din Napoli.

Nădăjduiesc ca aceste cîteva însemnări despre perenitatea cărţilor să bîntuie visele celor care le mai ard.

Traducere de Simona SORA

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: dilema@fcr.algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Simona SORA
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ: Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Olga MACHIN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: Tipografia FED, Grupul DRAGO PRINT, Bucureşti

Anul VIII

nr. 388

21-27 iulie 2000

16 pagini 3500 lei

INTERNET:
http://www.algoritma.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

NORD/SUD

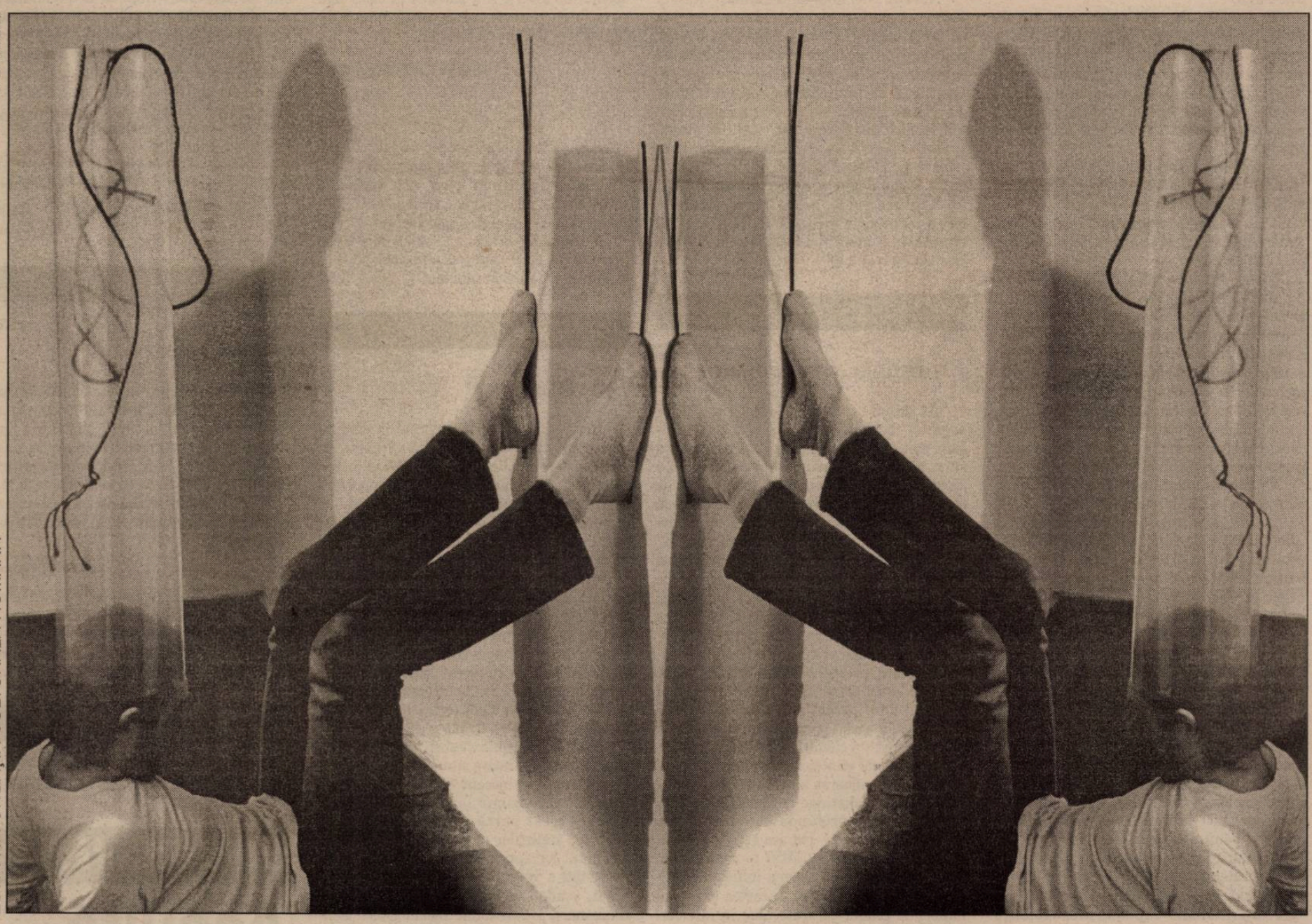

© D. Stanciu

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

„Nu există principe protestant care să nu ia poporului său de zece ori mai multe impozite decît ia Papa de la supușii săi; totuși, aceștia din urmă sînt săraci, în timp ce ceilalți trăiesc în belșug. Negoțul învie totul la unii, iar monahismul aduce peste tot moarte la ceilalți.“

MONTESQUIEU – „SCRISORI PERSANE“

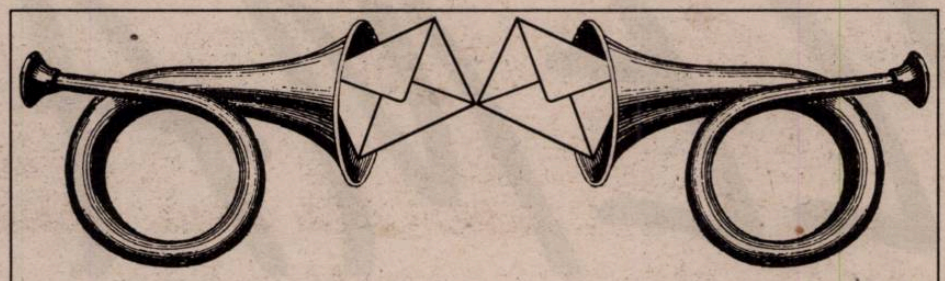

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Polemice

Nr. 385: Superstiţii şi creştinism

În nr. 385 al revistei *Dilema*, printr-o coincidenţă purtătoare de semnificaţii, s-au emis o serie de opinii, care, deşi aparţin unor autori diferiţi, se circumscriu aceleiaşi atitudini.

Acestea sînt:

1. „populaţia ţării pluteşte în deriva celui mai penibil obscurantism (...) întrebată cum îşi explică acest pîrjol al pămîntului (...), o măicuţă cu părul de lînă din România profundă opina pentru un alt post de televiziune: „Nu ştiu, maică, ce-o fi, dar cred că ne bate Dumnezeu pentru păcate!“ Pare mai firesc să dezmembrăm încă un cocoş negru la miez de noapte decît să ne întrebăm cine a dezmembrat la miez de zi şi amărîtul sistem de irigaţii al ţării, atîta cît era el.“ (Adrian Cioroianu)

2. „sătenii dintr-o aşezare lovită de secetă ieşiseră pe ogor cu preotul şi Sfînta Scriptură, să-l roage pe Dumnezeu să le aducă ploaia. Se pare că nu citiseră regulile care interzic devalizarea sistemului de irigaţii. Şi astfel, citind în stele, iar nu în scrisele omeneşti, (...)“ (Mihaela Anghelescu Irimia)

3. „conservatoare comunităţi rurale care se închină la icoane pentru ploaie şi cîştiguri la Bingo“ (Paul Ianca).

4. „...el se dotase, printre altele, cu mult usturoi şi cu o cruce sfinţită cu apă din Iordan“ (Sorin Şerb).

5. „slavă domnului“ (Adriana Bittel).

Atitudinea comună care se observă în toate aceste texte este convingerea autorilor că superstiţiile şi creştinismul sînt unul şi acelaşi lucru. De altfel, oricare cotidian sprijină această convingere prin publicarea, de marile sărbători din calendarul creştin, a unor articole ocazionale în care cititorii sînt informaţi mai puţin despre motivul stabilirii acelei zile de sărbătoare, cît mai mult despre obiceiurile păgîne practicabile în acel moment.

Vă rog să aveţi amabilitatea de a lua notă de un punct de vedere diferit:

1. Cultul religios practicat în România „profundă“, după cum indică datele oficiale, este cel creştin ortodox, şi nu cel woodoo haitian; ca atare, dezmembrarea unui cocoş negru la miez de noapte nu face parte din practicile cultului ortodox. Conform creştinismului, există o legătură între păcate şi pedeapsă. Dacă acum, acest popor nu şi-ar avea de reproşat nimic – nici furturi de dimensiuni uriaşe (300 milioane de dolari la Dacia Felix, 1 miliard de dolari la Bancorex, 500 milioane de dolari la FNI), sau de dimensiuni mai mici, dar zilnice (perforarea conductelor de petrol), nici jefuirea bunului obştesc (distrugerea sistemului de irigaţii, furtul şinelor de tren sau tăierea nesăbuită a pădurilor), nici dispreţul general faţă de lege (agentul poliţiei sanitar-veterinare care, în loc să distrugă carnea cu trichinella, o vinde), nici abundenţa cazurilor de viol şi pedofilie, nici prostituţia endemică sau exportată, nici firmele-căpuşă, nici violenţa mineriadelor sau a galeriilor de fotbal – atunci poate că opinia bătrînicii „cu părul de lînă“ ar fi hilară.

2. Creştinismul nu practică cititul în stele, deoarece Sfînta Scriptură îl condamnă.

3. Cu siguranţă că există săteni care se închină la icoane pentru cîştiguri la Bingo, dar asocierea acestei practici cu cultul icoanelor conduce la o dezbatere tranşată încă din sec. IX.

4. Hotărîrea turistului străin de a se dota cu usturoi şi cruce pentru a se lupta cu vampirii din Castelul Bran indică faptul – oarecum îmbucurător – că amestecul ignorant dintre superstiţie şi creştinism nu aparţine doar spaţiului naţional.

5. „slavă domnului“, scris ca atare, duce lipsă de subiectul adoraţiei; să fie vorba oare de domnul Buzura? de domnul Pleşu? de domnul Iliescu, Patapievici, Constantinescu, Meleşcanu, Paleologu sau Mironov?

Sînt convins că, pentru clarificarea doctrinară a diferenţelor dintre superstiţie şi creştinism, autorii menţionaţi vor găsi sprijin de o solidă competenţă din partea colegilor care asigură redactarea paginii „...din polul plus“.

Dacă toate acestea ar fi fost publicate de *Academia Caţavencu*, nu aş fi catadicsit să le iau în serios. Dar, apărute în revista dvs., ele dau de gîndit.

Emil BOJIN
Şos. Ştefan cel Mare 29
Bucureşti

N. red.: Nici unul dintre autorii citaţi în textele respective nu confundă superstiţiile cu creştinismul. Fiecare relatează despre nişte superstiţioşi care folosesc elemente ale religiei creştine pentru a-şi alunga neliniştile. E cu totul altceva decît „o confundare“ şi ne mirăm cum n-aţi remarcat accentele ironice din fiecare caz citat. Or, ironia creează chiar distanţa dintre cel care relatează şi subiectul său. Un bun creştin nu e dator să înţeleagă şi sensul ironic al unui text? În punctul 5, însă, aveţi dreptate – a fost o regretabilă greşeală de corectură. Vă mulţumim pentru lauda adusă paginii noastre „Din polul plus“.

Nr. 385: *„Scrisul şi cititul“*

Experienţa debutantului

„Ia dă-mi un autograf aici!“, îţi zice tipograful, făcîndu-ţi cu ochiul, şi-ţi întinde ultima chitanţă pe care trebuie s-o semnezi ca să-ţi iei cartea. Apoi te duce într-o sală imensă, unde se amestecă praful, mirosul de cerneală şi ţăcănitul rotativei, dă cu şutul în nişte cutii de carton şi-ţi arată o stivă de pachete. „Uite, dom' scriitor, obiectul muncii“, probabil mai zice tipograful, dar tu nu îl auzi din cauza combinaţiei de praf, miros de cerneală şi ţăcănit de rotativă; bănuieşti doar, după rînjetul afişat pe faţă, că a spus asta. Apuci două pachete, le cari pînă la intrarea în tipografie, unde te aşteaptă, zîmbind larg, prosteşte, cîţiva prieteni. Ei te ajută să aduci şi restul de cărţi. Afară sfîşii învelişul unui pachet şi, în uralele prietenilor, iese la iveală prima ta carte. Prima ta carte e o chestie ciudată, albastră – îngrozitor de albastră! scînteietor de albastră! de ce naiba ai vrut culoarea albastră? – pe coperta căreia abia se distinge numele tău şi titlul cărţii. Îţi arăţi profunda dezamăgire, un prieten te dojeneşte – că aşa eşti tu sceptic, veşnic nemulţumit –, altul te consolează: „Las', c-am văzut eu coperţi infinit mai idioate decît asta!“. Răsfoieşti cartea şi te mai împaci cu gîndul că arate bine în interior. Acasă trebuie să dai de băut prietenilor, bei şi tu, fără să ştii dacă te bucuri sau îţi pare rău. Rămas singur, iei cartea la mirosit, la pipăit, te holbezi la ea pînă ce simţi sub ţeastă un amestec de praf, miros de cerneală şi ţăcănit de rotativă. Apoi dormi. A doua zi te trezeşti de dimineaţă şi începi să faci liste: atîţia prieteni, atîţia scriitori, atîţia foşti profesori, atîtea reviste de cultură. Tragi linie, scrii dedicaţiile şi împarţi cărţile. Bineînţeles, ţi-e jenă, îţi ceri scuze pentru coperta scînteietoare, spui preventiv titlul cărţii, ca să nu apară confuzii. Reacţiile nu întîrzie să apară: prietenii te văd genial, un scriitor te îmbrăţişează pe trecerea de pietoni, un altul te felicită şi el, dar îţi atrage atenţia că eşti „de-un postmodernism primitiv“, un fost profesor te întreabă cînd o să-ţi scoţi o carte serioasă, de teorie literară, doi vecini, care s-au recunoscut în paginile cărţii, te opresc şi-ţi cer socoteala, „cum ai putut scrie asta?!“ despre ei... La lansare, mulţi prieteni şi (chiar!) cîţiva oameni din „lumea bună“ a culturii. Reuşeşti (chiar!) să-ţi vinzi nişte cărţi. Primeşti (chiar!) şi cîteva cronici în care se afirmă răspicat că „promiţi“... Apoi, puţin cîte puţin, reacţiile se sting – aici poţi face o figură de stil – asemeni tunetelor unei furtuni ce se îndepărtează... Şi-apoi, într-o bună zi, toată hărmălaia din jurul debutului tău ţi se pare ridicolă, îţi dai seama că în prima carte nu ai spus nici pe-un sfert din ceea ce doreai să spui. Te aşezi la masă – fără să-ţi pese că ai fost lăudat, că eşti „de-un postmodernism primitiv“, că „promiţi“, că literatura ar fi pe ducă – şi scrii. Scrii pur şi simplu, bucurîndu-te de fiecare idee, de fiecare frază reuşită, de fiecare personaj pe care ţi-l imaginezi, curios să vezi pînă unde poţi ajunge. Scrii pur şi simplu, pentru că dorinţa de a scrie ţi-a pătruns în oase, mai ceva decît amestecul de praf, miros de cerneală şi ţăcănit de rotativă.

Florin LĂZĂRESCU
prozator
Iaşi

P.S. Aş fi scris ceva şi despre „a citi“, dar nu vreau să mă întind prea mult...

...şi nu în ultimul rînd, sînt curios să verific dacă e adevărat că „ăştia de la *Dilema* reacţionează numai la nume sonore“. Ura!

N. red.: Ei, bravo!... Şi nouă care ni se impută, la Bucureşti, că dimpotrivă, publicăm prea mulţi necunoscuţi!

Fără te(a)mă

Despre aplauze

Homo sapiens simte din cînd în cînd pe parcursul vieţii sale nevoia de afirmare, de recunoaştere publică a ceea ce el reprezintă ca entitate. Este probabil vorba de o pornire specific umană, aceea de a-i simţi „gîdilat“ orgoliul într-o manieră mai mult sau mai puţin subtilă; iar această sublimă gîdileală se face resimţită oricare ar fi poziţia socială a individului, manifestîndu-se, de obicei, prin accentuarea sentimentului apartenenţei la o gaşcă, un grup, o regiune sau o naţiune, (şi este înduioşătoare în acest sens dorinţa românilor de aici de a fi mereu asiguraţi că şi pentru cei care au plecat „dincolo“, apartenenţa la naţiunea română rămâne o coordonată definitorie a identităţii lor), la un post de televiziune sau o firmă.

Dacă în primele cazuri, cîteva priviri uimite sau admirative sînt suficiente pentru a satisface acest inocent viciu, în cazul showman-ilor televiziunii, ea însăşi un mirific univers creat parcă pentru satisfacerea vanităţii staturilor de carton, confecţionate la rîndul lor spre potolirea cine ştie cărei necesităţi a vulgului telefil, la aceşti showmani, aşadar, se simte nevoia unei duble confirmări, a unei duble recunoaşteri. Simplul statut de stat nu mai este suficient, iar feed-backul oferit de cotele de audienţă este, vai, unul indirect. Intervin atunci aplauzele în direct, din platou – benigna variantă a aplauzelor ce răsunau în vastele săli de congrese acum nu foarte multă vreme, fie că este vorba de platourile emisiunilor de divertisment de pe Prima, Antena 1, TVR sau de show-ul zilnic din teatrul Giuleşti, ridicat în aceste luni la rang de templu în care un moderator înduioşător de încîntat de propria-i prestaţie oficiază un ritual obscur pe altarul zeului media, ritual punctat de acorduri de chitară de o „spontaneitate“ îndelung calculată, şi de aplauzele urmaşului corului antic, ai cărui membri reacţionează sincronizat, după cum li se cere, probabil, din regie.

Aplauzele punctează replicile candidaţilor ce se înfruntă pentru primărie, galerii politizate ale unor echipe în al căror meci se joacă soarta a milioane de oameni. Aplauze golite de sens; aplauze cerute, impuse prin tăcerile prelungite cu care vorbitorii îşi subliniază anumite jocuri de cuvinte pe care le consideră reuşite, sau care doar încearcă să umple alt fel de tăceri, stînjenite, ştergînd astfel cu un burete sonor sentimentul de jenă ce se revarsă de pe ecran pînă dincolo, spre telespectatorul amorţit în fotoliu.

Aplauze la „Duminica în familie“, aplauze la „Steaua ta norocoasă“, la „21“, la „Buni prieteni“, la „Roata norocului“, la „Ştii şi cîştigi“, la „Perechea potrivită“, la „Curier de Ambele Sexe“... Aplauze la „Surprize, Surprize“ şi la „Viaţa bate filmul“. O interactivitate forţată în care telespectatorul se vede forţat şi el să reacţioneze mimetic la impulsurile publicului din platou - surogat şi model, în acelaşi timp, al adevăratului public telespectator. Această neo-televiziune, cum o numea Eco, împinge pînă la paroxism nevoia de satisfacere a vanităţii moderatorului şi în acelaşi timp încearcă să impună, mai mult sau mai puţin subliminal, o anumită reacţie din partea publicului spectator. Să fie oare toţi privitorii de televiziune versiuni moderne ale oilor lui Rabelais? Aplauze, vă rog! Era o glumă!!!

Oana GODEANU
Bl. I. Mihalache 105, Bl. 85, ap. 37
Bucureşti

Despre *Dilema*

O ştire veselă

Vine vara, Bingo-urile se mută la soare etc., etc. Vă rog, chiar de trăim într-o economie de piaţă şi mulţi puştani la mare se dau mari fluturînd *Dilema* sub nasul neofiţilor, nu daţi un caracter prea „estival“ revistei (ce-o iubesc atît) în lunile de vară...

Iar „puştanii“ (scuze, am fost cam răutăcios) şi cititorii estivali ocazionali şi ei sînt ai noştri.

Mirel BĂNICĂ

N. red.: N-am rezistat să nu trimitem la tipar o asemenea veste veselă: la mare, la soare, unii se dau mari arborînd *Dilema*! Cît priveşte caracterul prea estival, fiţi pe pace – nici la 44° nu ne dăm bătuţi!

Poşta redacţiei

Alexandru Iacob – vă rugăm să telefonaţi urgent redacţiei noastre, la 230.23.84.

radio delta rfi 93.5 fm
Ascultă
ce mică e lumea!

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Şefi, lideri, manageri**
- **Tradiţii în tranziţie**

Ion Iliescu „perestroikist“?! (II)

În cea mai elementară logică, desemnarea unui român drept “perestroikist“ presupune în mod obligatoriu existenţa în România a unei mişcări sau măcar orientări similare, de nu chiar identice, cu “perestroika“ decretată şi declanşată în a doua jumătate a anilor ’80 în URSS de noul, pe atunci (şi ultimul, apoi), secretar general al PCUS, Mihail Gorbaciov.

Termen intrat în limbajul politic şi jurnalistic internaţional cu o viteză uimitoare, dar nu şi inexplicabilă, “perestroika“ este totuşi o noţiune vagă, imprecisă, greu de definit. A desemnat iniţial şi oarecum propagandistic o încercare de reformă, de “restructurare“ a sistemului economic şi politic sovietic, sfîrşind prin a denumi un proces al cărui conţinut s-a schimbat în mod radical şi imprevizibil în doar cîţiva ani. Reforma preconizată s-a prefăcut într-o incontrolabilă disoluţie, progresiv accelerată, care a dus în doar cîţiva ani la dispariţia blocului şi apoi a statului sovietic, la încheierea războiului rece, *faute de combatant*, la deranjarea, cu efecte pe termen lung, imposibil de prevăzut, a echilibrului european şi planetar aşa cum fusese acesta constituit după al doilea război mondial. Prea apropiat în timp pentru a îngădui o situare istorică detaşată, acest proces nu poate fi şi nici nu a fost deocamdată analizat şi evaluat decît din perspective inevitabil particularizate (victoria Vestului democrat asupra Estului totalitar, victoria capitalismului asupra comunismului, ieşirea ţărilor din estul Europei de sub dominaţia politică, militară şi economică a statului sovietic).

Luată fie şi doar în înţelesul oricum ambiguu atribuit de iniţiatorul său, de restructurare de sus în jos a unui sistem economic şi politic întemeiat pe existenţa unui partid unic devenit (sau identificat cu) o structură statală, „perestroika“ nu poate fi totuşi preconizată decît în condiţiile existenţei unui stat totalitar. Aşa se explică, spre exemplu, de ce pe la începutul anilor ’90 dictatorul sirian Hafez al Assad afirma că în ţara lui criza sistemului sovietic fusese anticipată şi evitată de mişcarea de „rectificare“, începută odată cu venirea lui la putere, în 1970. Românul Nicolae Ceauşescu a încercat şi el, prin intermediul unor propagandişti specializaţi în protocronisme de serviciu, să acrediteze ideea că în România comunistă „perestroika“ fusese de mult consumată, evident că tot după preluarea puterii de către el însuşi. Dar fără prea multă convingere şi, în orice caz, neconvingător, poate şi pentru că alergia lui la Gorbaciov şi „perestroika“ atinsesera foarte repede cota iraţionalului (cf. şi cartea lui Silviu Curticeanu, *Mărturia unei istorii trăite*, Ed. Albatros, 2000).

Fapt este, oricum, că în România comunistă „perestroikă“ nu a existat, nici măcar una de imitaţie oportunistă (ca în Bulgaria lui Jivkov). Trecînd peste condiţia, obligatorie totuşi!, ca restructurarea sau reforma să fie declanşată de cel aflat în fruntea ierarhiei partidului comunist, se poate observa însă că nici în zona lobotomizatului Comitet Politic Executiv, nici în aceea a „aristocraţiei“ de partid nu au existat fie şi vagi tendinţe reformiste. *Scrisoarea celor şase* pensionari de lux ai nomenclaturii era anticeauşistă, nu însă şi reformistă.

Venit la putere în împrejurări tulburi şi controversate îndată după răsturnarea lui Nicolae Ceauşescu şi, odată cu el, a regimului comunist din România, Ion Iliescu nu mai avea cum să iniţieze o restructurare a sistemului comunist, o „perestroikă“ românească, nici cum să aspire, eventual, la statutul de „Gorbaciov român“. Primul punct al programului anunţat în cel dintîi comunicat al structurii provizorii de putere instituite la doar cîteva ore după răsturnarea lui Nicolae Ceauşescu desfiinţa regimul de partid unic şi statornicea „un sistem democratic pluralist de guvernămînt“, al doilea se referea la organizarea de alegeri libere, iar al treilea prevedea separarea puterilor legislativă, executivă şi judecătorească. În aceste condiţii, numai un politician inept, complet defazat, ar mai fi putut gîndi în termeni de „perestroika“, de *restructurare a unui sistem care nu mai exista*.

A intenţiona, după 22 decembrie 1989, să faci „perestroika“ în România era echivalent cu a milita pentru unirea principatelor după 24 ianuarie 1859 sau cu a cere proclamarea independenţei de stat a României începînd din iunie 1877.

Au existat, e drept, iniţiative şi mişcări strident defazate, ca de pildă intenţia de înfiinţare în România *după decembrie 1989* a unui sindicat de genul *Solidarităţii* poloneze ori a unor grupări avînd ca model *KOR*-ul polonez etc., deşi acelea apăruseră *sub regim comunist* şi *împotriva* lui, nicidecum *după* ce sistemul comunist se prăbuşise. Din nefericire pentru România, anacronismele de acest tip nu au fost simple accidente pitoreşti, ci au influenţat mult, şi exclusiv în rău, evoluţia postcomunistă a ţării.

Mai degrabă imaginar, veritabilă „ţintă falsă“, *perestroikismul* de care a fost şi este acuzat Ion Iliescu a avut în realitate un rol protector pentru cel dintîi şef al statului român de după căderea regimului comunist: acuzîndu-l cu obstinaţie că e „perestroikist“ şi contestîndu-l aproape exclusiv în numele acestei himere, adversarii lui politici l-au ferit chiar şi de simpla numire a erorilor, unele catastrofale, pe care le-a patronat, dacă nu şi inspirat direct. Ar trebui, de aceea, să le fie recunoscător: în bună parte, le datorează nu numai excepţionala longevitate politică, le datorează şi spectaculosul reviriment din cursa pentru un nou mandat prezidenţial.

Iar pagubele sînt în altă parte. Ca după intervenţia NATO în Iugoslavia: bombardamentele şi atacurile împotriva armatei sîrbe din Kosovo nu au dus, pare-se, decît la distrugerea a 14 (paisprezece) tancuri, în schimb fiind însă distruse, cert şi eficient, podurile de peste Dunăre.

Mircea IORGULESCU

Englezul preşedinte

Un amic al meu, supus al Majestăţii Sale, a aflat într-o bună zi că a devenit membru al asociaţiei proprietarilor din blocul în care locuieşte. Fiind om serios şi neştiind mai nimic din istoria asociaţiilor de locatari din România, s-a decis să ştie mai multe despre organizaţie. Aşa a descoperit că actele nu erau în regulă, că nu fusese anunţat şi nici pus să semneze la constituirea asociaţiei, că nimeni nu-l întrebase, conform legii, dacă vecinul poate să-şi facă birou din locuinţă... şi, în general, că blocul era condus de cîţiva inşi mai tari în scaunele lor decît Margaret Thatcher. Cel mai rău lucru, pentru el, a fost însă să afle că doamna administrator nu prea poate să spună ce-a făcut cu o parte dintre banii care au intrat în contul blocului. Acest din urmă fenomen, primit mai degrabă placid de către colocatarii români, l-a hotărît să lupte împotriva establishmentului din imobil. Aşa a făcut cunoştinţă cu cîteva caractere care nu pot apărea şi nu se pot căli decît în mediul dur al politicii de bloc.

Cel mai greu de învins: doamna administrator. Prototipul ei este soldatul japonez găsit la cîţiva zeci de ani de la terminarea războiului, încă în postul de sentinelă, pe o insulă pustie. Femeie la 60 de ani, cu un aer de activistă hîrşită în dosare, şi care l-a primit cu o hotărîre simplă: nu vă dau să vedeţi nimic din actele *mele*. Alături de ea, cîţiva aliaţi cointeresaţi, care l-au tratat cu o replică memorabilă: „să nu veniţi aici să ne daţi lecţii, că Anglia nu mai e de mult un imperiu“.

Naivitatea englezului de a crede că lucrurile trebuie făcute cinstit merită să primească o asemenea replică, ar spune scepticii. Şi totuşi, povestea are happy-end.

Pentru că, după multe discuţii cu vecinii, intrusul a reuşit, miraculos, să trezească în ei aerul deloc britanic al revoltei. Şi astfel, într-o şedinţă de bloc echivalentă cu un puci, englezului i s-a propus (oroare, pentru un monarhist!) preşedinţia asociaţiei de locatari.

Omul s-a bucurat de victorie, dar a mers mai departe cu corectitudinea şi a refuzat, spunînd că preşedintele de bloc trebuie să ştie mai multă română ca să poată face treabă bună (deşi sute de alţi preşedinţi născuţi aici se descurcă cu mult mai puţine cuvinte). În sfîrşit, alegerile s-au reluat şi, în avîntul revoluţionar, a ajuns în fruntea blocului unul dintre membrii grupului reformator din jurul englezului meu.

Acum, ca *back-seat driver*, englezul speră să pună împreună lucrurile pe roate. Să-i spunem, în euforia victoriei, că urmează Primăria, Renelul, ICAB-ul, gazele şi telefoanele? Toate instituţii perfect româneşti, toate instituţii care n-au nevoie de lecţii şi de întrebări stupide gen „de ce nu ne-aţi întrebat cînd aţi hotărît asta?“.

În sfîrşit, pentru noi, ceilalţi, care nu sîntem vecini cu englezul, poate că s-ar găsi o morală: în blocul naţional în care ne-a înghesuit fostul administrator mai sînt colocatari care cred că unul care nu ştie să fure şi nici să mintă nu e neapărat nebun.

Rămîne acum să lansăm o ofertă publică în *Herald Tribune* sau *Daily Telegraph* şi care să înceapă cam aşa: „Republica România caută preşedinte care să nu înţeleagă nimic din ce facem noi de atîta amar de vreme...“

Lucian MÎNDRUŢĂ

Campanie cu înlocuitor

Tocmai cînd cronicarul politic, plictisit de alianţe, Costea şi calcule electorale, îşi desfăta tastatura bătînd cîmpii cu graţie despre chestiuni teoretice înalte, preşedintele Constantinescu l-a readus năprasnic în contingent anunţînd că nu va mai candida pentru un al doilea mandat. Punct şi de la capăt, alt articol, altă distracţie.

Aşadar, exact cînd începea să-şi revină timid în sondaje, Emil Constantinescu s-a gîndit să se retragă onorabil. Săturîndu-se de broasca rîioasă pe care, după cum declara cu ceva vreme în urmă, fiecare politician trebuie să o înghită dimineaţa, preşedintele dă peste cap toate calculele politice recente. Nu puţini susţinători ai săi sperau după recenta creştere din sondaje într-un „efect Băsescu“ prin care s-ar fi mobilizat voturile anti-Iliescu şi domnul Constantinescu ar fi ieşit învingător în al doilea tur.

Pe de altă parte, toate calculele legate de tandemuri trebuie acum refăcute, mişcarea preşedintelui va determina o nouă agitaţie în lumea politică. Cea mai mare bătălie se va da pentru atragerea alegătorilor săi. Ion Iliescu este cel mai afectat de această mutare. Mesajul lui reamintea electoratului ce „greşeală“ a făcut în 1996 cînd a renunţat la bunul tătuc grijululiu de pînă atunci. Acum trebuia să fie o reîntoarcere a electoratului rătăcitor, amăgit de Constantinescu.

De mai multă vreme, scena politică este supusă unor presiuni însemnate spre înnoire. Dragostea de tehnocraţi este un sindrom relevant. Mişcarea domnului Constantinescu induce o nouă presiune în acest sens. Astfel, Ion Iliescu nu-şi mai găseşte locul, nu are ce să mai spună, concurentul s-a retras, un nou candidat popular ar fi devastator pentru preşedintele PDSR. Partidul are de ales între a urma valul şi a nu risca nimic. Dar se poate îneca în propria sa redundanţă.

Pentru că mai este puţin timp pînă la alegeri, înlocuitorul actualului preşedinte trebuie să fie o persoană foarte cunoscută. O campanie de creştere bruscă a notorietăţii ar fi covîrşitoare şi s-a dovedit contraproductivă în cazul lui Călin Cătălin Chiriţă.

Deja Ion Diaconescu a încercat să forţeze mîna lui Mugur Isărescu pentru a candida la Preşedinţie, declarînd că într-o discuţie nocturnă premierul „şi-a arătat disponibilitatea“. Dar potenţialul candidat a evitat cu eleganţă răspunsul pentru reporteri, iar Valeriu Stoica a spus că în altă discuţie la fel de nocturnă Mugur Isărescu s-a arătat chiar dezinteresat. Sînt primele semne ale agitaţiei din perioada următoare.

Este de remarcat că, după ce Valeriu Stoica trădase vechea amiciţie dintre doi profesori la Universitate şi era pe cale să nu-l mai sprijine pe Emil Constantinescu, retragerea acestuia deschide calea găsirii unui candidat comun pentru partidele din fostul (?) CDR. Şi PNL şi PNŢCD se văd acum fără personalităţi cu şanse de a ajunge preşedinte. Vehicularea unor nume ca acela al lui Andrei Marga arată o criză de lideri. Ministrul Educaţiei ar face aceeaşi figură luminoasă, dar fără şanse, pe care o realiza altădată Nicolae Manolescu. Dacă ne gîndim şi la eşecurile negocierilor liberale cu Teodor Meleşcanu, se iveşte şansa coagulării foştilor aliaţi sub stindardul unui alt candidat.

Cît despre părerea cronicarului şi a tastaturii sale despre viitorul preşedinte de fundaţie Emil Constantinescu, rămîne pe săptămîna viitoare, cînd se vor mai răci faptele şi pasiunile.

19 iulie 2000

Cristian GHINEA

statul de drept

O formă a disperării

Recent, un înalt demnitar român a vizitat o ţară importantă şi îndepărtată. Într-una din zilele vizitei, la prînz, s-a organizat într-un hotel de lux un dejun oficial. Lume multă şi bună, venită să participe la dejunul protocolar alături de importantul oaspete. Ca la orice asemenea dejun, înainte de masă se rostesc cuvîntări. Fireşte, înaltul demnitar are şi el cuvîntul, înainte, însă, organizatorii dejunului îl prezintă asistenţei. La rostirea numelui şi funcţiei demnitarului, întreaga sală s-a ridicat în picioare şi a aplaudat. Nu neapărat pentru că persoana demnitarului român este una care inspiră încredere şi respect, ci mai ales pentru că, în acea ţară şi în acel context, demnitarul reprezenta România la unul dintre cele mai înalte nivele cu putinţă. Aplaudînd în picioare l-au primit toţi oficialii ţării gazdă aflaţi la dejun, membrii ai corpului diplomatic străin acreditat în ţara respectivă şi toţi românii din acea ţară, care au participat la eveniment. Cei cîţiva jurnalişti români, invitaţi şi ei la masă, alături de cîţiva dintre funcţionarii care constituiau delegaţia oficială a demnitarului român, au aplaudat obosiţi şezînd pe scaune. Toţi erau în picioare, arătînd astfel respect faţă de statul român, românii din România stăteau ambetaţi şi sceptici în scaunele lor. În timpul dejunului, unul dintre membrii comunităţii române din acea ţară importantă a întrebat pe unul dintre jurnalişti de ce nu a vrut să se ridice în picioare, ca toţi ceilalţi invitaţi, cînd a fost aplaudat înaltul demnitar. Răspunsul a fost: „Dumneavoastră locuiţi departe şi nu ştiţi ce se întîmplă în ţară. În România e atîta mizerie încît noi nu mai putem respecta funcţiile pentru că ştim omul care ocupă acea funcţie. Eu nu mă mai pot ridica în picioare în faţa nici unui om politic din România de astăzi". Nu am nici o îndoială că jurnalistul în cauză este un bun patriot.

Iniţial, povestea aceasta adevărată m-a revoltat. Mi-am zis că gestul şi motivaţia jurnalistului sînt inadmisibile. Nu există justificare pentru care, într-un cadru oficial, cînd străini din toată lumea îşi arată respectul faţă de statul român, tu, cetăţean român, să gesticulezi în opoziţie. În plus, persoana demnitarului în cauză este, chiar, una onorabilă; nu este vorba în nici un caz despre vreunul dintre acei politicieni români care provoacă repulsii revoltate la simpla apariţie. Dimpotrivă. În fond, nimeni nu ceruse jurnalistului să susţină sau să se manifeste cumva în favoarea persoanei demnitarului. Nu era miting electoral şi nici şedinţă de partid. Era o vizită oficială a unui reprezentant de frunte al statului român într-o ţară importantă, de al cărei sprijin România are mare nevoie. Era vorba despre stat şi despre simbolurile lui (demnitarul din acea poziţie, indiferent de numele lui, chiar este un simbol al statului nostru) care, orice ar fi, trebuie respectate. Mai ales în contextul în care străinii şi oficialităţile statului gazdă, îşi arată, evident, respectul.

După un timp, reflectînd la scepticismul obosit al jurnalistului român, am ajuns la concluzia că, deşi nu pot găsi justificări, pot găsi explicaţii. Istoria noastră recentă ne-a făcut să fim siguri de putreziciunea universală, să credem că toţi oamenii sînt ticăloşi şi mint, să ne pierdem capacitatea de a mai respecta. Nu mai putem respecta nici măcar lucrurile pentru care plîngem şi suferim sincer. Nu mai putem respecta nimic, în schimb putem să suspectăm totul.

Nu ne mai iubim pe noi înşine, dar pretindem altora să ne iubească. Nu mai dăm doi bani pe instituţiile naţionale, dar alţii trebuie să se închine respectuoşi în faţa lor. Fugim de propriul nostru prezent, dar sîntem furioşi dacă ceilalţi nu au grijă de el. Exersăm o formă sinistră a disperării. Şi nu din disperare se naşte statul de drept.

Sever VOINESCU

P.S. Dezbaterea în jurul publicării scrisorilor de dragoste pe care Mihai Eminescu le-a scris Veronicăi Micle mi-a relevat că suspiciunea maladivă nu mai poate ieşi din mentalul românesc de astăzi. Nu sînt eminescolog, nu mă pronunţ asupra valorii actului cultural de a publica aceste scrisori; cred, însă, ca cititor, că acesta este evenimentul editorial al anului 2000, dacă nu chiar al ultimului deceniu. Vreau, însă, să spun că acei condeieri cu minţi infestate de întunecimi care au lansat ideea că interese (financiare?) oculte s-ar afla neapărat în spatele muncii doamnei Cristina Zarifopol şi a celor de la Editura Polirom, sînt parte din simptomul disperării despre care vorbeam. Ei cred/ştiu că totul în jur are substrat diabolic. Ei nu mai au scăpare. Să ne rugăm pentru ei!

SATUL GLOBAL

Invazia maselor

Parcă mai abitir decît în anii trecuţi, *în vara asta* (aţi observat frecvenţa sintagmei?), toate posturile de televiziune propun programe de distracţie straşnică: toată lumea rîde, cîntă şi dansează, dacă se poate pe plajă, dacă se poate pînă tîrziu în noapte. Tînăra, dar zglobia noastră industrie muzicală nu stă nici ea degeaba: se produc pe scară largă şlagăre „cu tentă estivală", cum spun interpreţii cu un aer uşor filozofic, cum îi şade bine omului cînd se străduieşte să nască un nou concept.

Să privim mai de-aproape. Distracţia estivală nu e decît o formă sezonieră de manifestare a „culturii populare" (nu în sens folcloristic, desigur), un canal prin care se propagă „cultura de masă", puternic susţinută de interese comerciale (căci toate transmisiunile de pe plajă sînt sponsorizate de producătorii de bere ori de băuturi răcoritoare). Nimic nefiresc pînă aici: vreţi capitalism, serviţi, vă rog, şi o porţie corespunzătoare din industria de divertisment, vreţi economie de piaţă, obişnuiţi-vă,

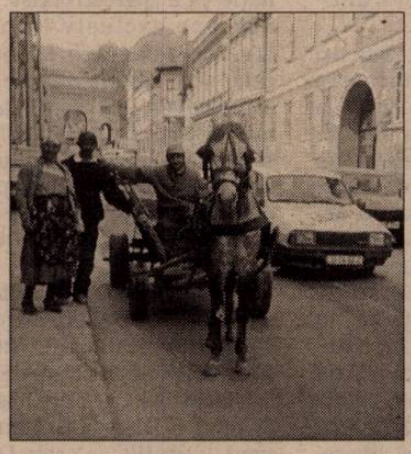

© A. Iordache

stimaţi cetăţeni, cu ideea că sînteţi *consumatori*, ale căror gusturi şi preferinţe sînt numai bune de adus la un numitor comun, în numele principiului „să ne simţim bine". De altfel, acesta e mesajul dominant al transmisiunilor de pe plajă: în secvenţe destul de plicticoase din cauza repetării, Mimi din Slatina, Gigi din Rîmnic sau Costel din Galaţi rostesc în faţa microfonului, bucuroşi că sînt văzuţi de o ţară întreagă şi mai ales de vecinii de bloc, ceva de genul „veniţi pe plajă, concetăţeni, să ne simţim cu toţii bine". Mesajul e repetat şi amplificat de prezentatori în pantaloni scurţi şi tricou, care mai pun de la ei, eventual, o componentă *macho*: „haideţi, vă aşteptăm cu bere rece şi fete frumoase". (Şi mă mir că feministele nu cer completarea frazei pentru a o face *politically correct*: „vă aşteptăm cu bere rece, fete frumoase, produse cosmetice vîndute direct pe plajă şi bărbaţi ca-n telenovele". Dar asta nu-i decît o paranteză maliţioasă).

Vara nu este, aşadar, decît perioada cea mai propice pentru manifestarea *invaziei maselor* în spaţiul public prin formele culturii de consum care le sînt adresate. Aşa cum presa scrisă este dominată de modelul ziarului popular, cu ştiri de senzaţie şi bîrfe, cu titluri mari şi texte scurte, ca să nu obosească la citit, spiritul public este supus unei puternice presiuni a culturii de masă, cu „anexele" ei cu tot (mod de viaţă, stil vestimentar, valori morale, norme de comportament, limbaj etc.). Soarele verii nu face decît să-i lumineze mai bine trăsăturile: dorinţa de distracţie cu orice preţ, o anumită bravadă în raport cu valorile culturale tradiţionale sau „înalte" şi cu normele / convenţiile sociale, standardizarea consumurilor şi aplatizarea gusturilor. Fenomenul în sine e explicabil şi, pînă la un punct, firesc. Dar, în neaşezata societate românească, capătă un aspect excesiv, pentru că nu se realizează o inserţie adecvată în spaţiul public şi pentru că lipsesc mediatorii: presa nu prea oferă şi altceva mai consistent, dimpotrivă, se contaminează, în atitudini şi limbaj, de „spiritul maselor", iar televiziunile sînt obsedate doar de creşterea audienţei, cu orice preţ. În plus, societatea stă încă pe dihotomii false şi pe obsesia antitezei: ori masă, ori elite; ori consum popular, ori cultură „adevărată"; dacă editäm literatură de tarabă, omorîm ediţiile din clasici; dacă mîncăm hamburgeri, uităm de sarmale ş.a.m.d. Convieţuirea (inevitabilă) între forme şi niveluri diferite de consum cultural încă n-a fost descoperită, iar comunicarea între elite şi „restul lumii" se face prost sau deloc; mai mult, uneori reprezentanţii elitelor nici nu cred că fenomenul culturii de masă merită cunoscut mai îndeaproape şi studiat, îl consideră pur şi simplu neserios, cînd nu de-a dreptul respingător. Aşa că nu ne rămîne decît „să ne simţim bine şi în vara asta", plîngîndu-ne în continuare că ne e rău.

Mircea VASILESCU

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

economie

Încotro aleargă inflaţia?

S-a scumpit benzina. Încotro va alerga inflaţia? În mod obişnuit, urcarea preţurilor la carburanţi umflă notele de plată pentru transporturi şi pentru lucrările agricole mecanizate. Urmarea imediată este o nouă creştere a preţurilor, îndeosebi la mărfurile alimentare.

Deja se vorbeşte insistent despre o nouă avalanşă inflaţionistă. Eu nu cred, însă, că va fi vreo avalanşă. Din două motive. În primul rînd, preţurile nu vor exploda. Apoi, nu toate preţurile sînt legate de benzină.

Normal ar fi să intervină schimbări numai la acele mărfuri care suportă noi impulsuri. Intervine, însă, un efect psihologic specific. Mărfurile care se scumpesc influenţează piaţa, trăgînd după ele, în sus, inclusiv preţurile acelor mărfuri care n-au primit nici un impuls în costuri. Cred însă că, de această dată, dacă istoria se va repeta, pînă la urmă lucrurile vor fi repede readuse în matca lor. Preţurile care o vor lua razna fără motiv îşi vor reveni, obligate la acest gest de legea cererii şi ofertei.

Pe pieţele normale, profitul nu se scoate din preţuri ce cresc anapoda, cum se întîmplă deseori, ci dintr-un volum tot mai mare de mărfuri comercializate pe piaţă. Oferta în creştere este cel mai sigur remediu împotriva inflaţiei. E drept că, pe piaţa noastră, nu ne putem încă aştepta la reglări fireşti între cerere şi ofertă. De cînd ne luptăm cu spirala inflaţionistă, o dată la cinci-şase luni suportăm acest şoc: mai întîi se scumpeşte benzina, apoi se scumpesc transporturile, pe urmă toate mărfurile. Numai că anul 2000 nu va mai semăna cu anii precedenţi. Nu va semăna nici măcar cu anul 1999. Nici benzina nu mai poate fi lăsată cu „preţ social", cum s-a întîmplat atîţia ani, pînă cînd se adunau presiuni mari, care nu mai puteau fi ţinute în frîu şi atunci benzina se scumpea, iar toate preţurile intrau în agitaţie. Dar nici scumpirea benzinei, fapt ce va avea influenţe specifice în sistemul preţurilor, nu va conduce la repunerea în mişcare a spiralei inflaţioniste. Asta fiindcă în economie începe să se producă o întoarcere cu faţa la raţionalitate.

Scăderea dobînzilor, mă refer la cele în lei, provoacă un efect benefic: o creştere a încrederii în moneda naţională. Chiar dacă depunătorii au numai impresia că pierd bani. În realitate, nu pierd ci cîştigă.

Dobînzile scad fiindcă se calmează inflaţia. Leul pierde mai puţine puncte în cursa cu el însuşi. În aceste condiţii, dobînzile acoperă în întregime partea din cantitatea de bani erodată de inflaţie şi, totodată, asigură şi un cîştig depunătorului.

O mare influenţă în calmarea inflaţiei o are apropierea de raţionalitate atît a producătorilor, cît şi a comercianţilor. Piaţa n-ar mai suporta un nou salt al preţurilor.

Întîrzierea reformelor economice face acum imposibilă asigurarea unei protecţii sociale reale. De aici nemulţumirile profunde ale populaţiei. Aşa că se impun soluţii noi, care să asigure regenerarea societăţii prin buna funcţionare a pieţelor. Aceste soluţii nu se găsesc în cărţi, ci în viaţa de zi cu zi.

Treptat, învăţăm şi lecţiile economiei raţionale. De aici concluzia că preţurile nu vor exploda. Fiindcă nu există nici o raţiune pentru o astfel de mişcare.

Adrian VASILESCU

povești suprapuse

O premieră istorică

În *Istoria Bucureştilor, profesorul* Constantin C. Giurescu reia (după Dimitrie Pappasoglu) o poveste cu tîlc. Pe la 1831, în timpul unei teribile epidemii de holeră ce căzuse peste oraş, destoinicul general Pavel Kiseliov (acel Kisseleff *de la şosea*, cel căruia bucureştenii ar trebui să-i ţină candela aprinsă în veac de veac), în calitatea lui de guvernator, s-a hotărît, mai pe la un amiaz, să verifice vigilenţa soldaţilor români dispuşi la porţile de intrare ale urbei, în chip de cordon sanitar. Kisseleff a luat o *droşcă* cu patru cai şi, făcînd pe niznaiu', a dat să intre în oraş, pe podul de la Fundeni. Întîmplarea făcea să fie de gardă contra holerei un anonim soldat de prin Mehedinţi; acesta l-a oprit pe ne-(re)cunoscutul intrus, conform consemnului. Kisseleff a coborît simandicos din caleaşcă şi i-a întins, corupător, soldatului două ruble (un fel de valută a acelor vremuri), spunînd *Na, brat tebe, bacşiş; lasă pe mine Bucureşti*. Olteanul, privind pieziş ca ţăranul la neîncredere, i-a zis că – molimă fiind – nu poate pune mîna pe bani; dar să facă bine boierul şi să arunce banii jos; ceea ce Kisseleff a şi făcut. Iute ca gîndul a pus soldatul talpa pe ei şi, dintr-o dată sumeţit, a zbierat la Kisseleff, cu cocoaşele puştii ridicate: *Nazat, că trag foc!*

Atît de mult i-a plăcut lui Kisseleff această *farsă de spirit* pe care i-o făcuse soldatul încît i-a dat nu două, ci 12 ruble, l-a făcut căprar şi l-a înaintat în grad pînă şi pe ofiţerul care-l instruise.

După cum ştim, acest soldat a rămas neluat în seamă de Istorie; dar adevărul istoriei rămîne, totuşi, de partea sa, pentru că marile reforme din astfel de mici acte sînt făcute. Nu cred că măruntul gest al mehedinţeanului (nu tocmai etic, va spune cineva; eu cred că debordează de etică) este mai lipsit de substanţă decît marile acte ale acelor oameni politici ce-au tutelat România modernă, acte din care multe – e bine să recunoaştem din cînd în cînd – nu erau ele nici pe deplin morale, dar nici lipsite de morală nu erau.

Nu ştiam cui să dedic această poveste cînd, la ceas de seară, pică din senin mesajul de cvasi-adio al preşedintelui Constantinescu.

O premieră s-a produs odată cu el în politica noastră, pentru că dinspre istoria conducătorilor recenţi (istorie din care s-a ieşit mai curînd cu pieptul doldora de gloanţe) un asemenea gest era de negîndit. A fost de-ajuns ca omul să spună că renunţă la a candida la un nou mandat şi *mediile* au prins a vui; ediţii de ziar, calcule politice ferme, programe tv şi sondaje au fost date peste cap.

Un asemenea gest este egal cu o victorie în trei alegeri de-acum încolo, fiind menit să-i determine pe mulţi a-l reconsidera pe omul care a fost, din voia noastră, preşedinte (şi, din voia lui, numai pentru un mandat). Din interes mai curînd profesional, am urmărit discursurile preşedintelui, cîte am putut prinde; din aplecare spre ironie, mai curînd am zîmbit în momentul în care, acum patru ani, candidatul Constantinescu îşi lansa campania *tocmai* la Ruginoasa. Dar nici un discurs nu mi s-a părut mai inteligent, mai curajos şi mai *uman* ca cel din 17 iulie, şi niciodată ca acum nu mi s-a părut mai mult că seamănă omul care vorbeşte cu Alexandru Ioan Cuza, cel din vremurile lui bune.

Preşedintele Constantinescu a intuit poarta spre istorie, atunci cînd majoritatea îl vedea deschizînd cu capul plecat uşiţa spre debarale. Rămîne de urmărit cîţi vor fi capabili să ridice această mănuşă aruncată cu eleganţă. Acest gest ar merita repetat şi de alţii, oameni încă mai îndrituiţi să-l fi făcut cu mult, mult înainte. Pentru că, de la răcanul mehedinţean de ieri şi pînă la virtualul preşedintele de mîine, un stat nu se salvează decît prin astfel de gesturi simple. Gesturi nu tocmai morale – va spune cineva; eu cred că mustesc de morală.

Adrian CIOROIANU

Erată: în povestea săptămînii trecute, în paragraful trei, rîndul 9, se va citi, evident, *martie 1961* în loc de *martie 1965*.

presa despre...

Bancuri vechi

Andrew Nagorski, fost corespondent de presă la Moscova, fost corespondent de presă la Varşovia, îşi începe un recent articol din revista *Newsweek* (17 iulie) despre diferenţa dintre cele două ţări, povestind un banc vechi, de pe vremea războiului rece: un francez şi un rus călătoresc în direcţii opuse pe linia Moscova-Paris. În gara din Varşovia, primul coboară şi întreabă „Am ajuns la Moscova?". Din celălalt tren, rusul zice: „Aici e Parisul?" Gluma exprima percepţia diferită a atmosferei: „Pentru francez, totul mirosea a represiune, pustietate şi mizerie. Rusul simţea adierea unei relative libertăţi, vedea culori şi posibilitatea unor opţiuni. Eu tocmai m-am întors dintr-o călătorie în Rusia şi în Polonia şi, vă rog să mă credeţi, bancul e de mult mort şi uitat. Nu pentru că un rus nu mai poate confunda Varşovia cu Parisul, măcar în ceea ce priveşte aroma libertăţii. Ci pentru că, potrivit aceloraşi criterii, Varşovia nu mai seamănă deloc cu Moscova. Am trăit şi am lucrat în ambele oraşe şi am fost extrem de impresionată de diferenţele dintre ele, tot mai accentuate. Speranţele de la începutul anilor '90 că Rusia va înainta rapid către convergenţa cu Polonia, şi, prin extensie, cu Europa Occidentală, s-au evaporat complet. În acest timp, Polonia nu a dat doar colţul în privinţa transformărilor politice şi economice; ea s-a deplasat spre noi vecinătăţi. (...) Paradoxal, s-ar putea crede că Polonia este slăbită de o prelungită criză guvernamentală, provocată de sciziunea din coaliţia de la conducere, în timp ce Rusia, are, în sfîrşit, un conducător nou şi puternic. Dar nu e aşa. Ca şi italienii, polonezii s-au obişnuit să-şi vadă de treabă, indiferenţi la crizele de moment. Impactul politicii este sever circumscris de cîteva reguli corecte, înţelese de toate lumea. Asemenea reguli nu au prins niciodată rădăcini în Rusia, unde graniţele între libertate şi represiune, între ceea ce e legal şi ceea ce nu e sînt, în cel mai bun caz, insesizabile. De aceea reapar cu uşurinţă vechile instincte – nevoia autorităţilor de a intimida, disponibilitatea poporului de a se lăsa intimidat. În special cînd un conducător nou şi puternic, cu state de serviciu în KGB, încurajează reapariţia lor".

Omul nou şi puternic de la Kremlin se ţine de cuvînt: a promis că îi va pedepsi pe oligarhi, categorie desemnîndu-i la Moscova pe marii îmbogăţiţi de pe urma privatizărilor (legale, semi-legale şi ilegale), a dereglementărilor provocate de clientelism, a haosului creat de criza din 1998. De fapt, el nu a promis că va introduce legalitatea, ci că va face ordine. Sînt două lucruri diferite. „După inculparea patronului grupului de presă independent Media Most, Vladimir Gusinski, pentru deturnare de fonduri, parchetul din Moscova a lansat săptămâna trecută o serie de anchete împotriva unor grupuri industriale şi financiare. Principalele întreprinderi vizate - pentru privatizări frauduloase, evaziuni fiscale etc. - sînt din sectorul petrolifer, minier, al gazelor naturale şi al construcţiei de automobile. Conducătorii lor denunţă «maşina de stat pentru strivit oligarhiile». Finanţişti ca Boris Berezovski şi Roman Abramovici, consideraţi apropiaţi de «familia» Elţîn, nu sînt cercetaţi. Observatorii din Moscova, surprinşi de viteza luată de proceduri, îşi pun întrebări în legătură cu voinţa reală a preşedintelui Putin de a impune transparenţă în mediile economice". *(Le Monde*, 14 iulie)

Alţi observatori interesaţi, investitorii străini, care deţin 15% din capitalul monopolului de electricitate, i-au scris lui Putin, atrăgîndu-i atenţia „asupra felului cum nu sînt respectate drepturile acţionarilor, asupra absenţei protecţiei legale, a lipsei de transparenţă, a corupţiei, a birocraţiei şi a feluritelor ameninţări caracteristice mediului de afaceri din Rusia". Dacă toate acestea sînt adevărate, şi sînt, întrebarea este în ce măsură metodele alese de Putin sînt cele adecvate: încercarea de restabilire a autorităţii statului este, în opinia editorialului din *Le Monde*, „mai mult decît neliniştitoare". Ea nu prea seamănă cu evoluţia către statul de drept – transparenţa deciziei politice, libertatea informaţiei, protecţia celor defavorizaţi – ci cu restaurarea unui regim cu puternice tendinţe poliţieneşti. Pentru că în ceea ce face, preşedintele se sprijină pe «servicii» - armata şi FSB, succesorul KGB, unde Putin şi-a făcut cariera. El nu a formulat nici o viziune politică de viitor. Fie că e vorba despre administraţia teritorială sau de marile întreprinderi, «reforma» lui Putin consistă în plasarea oamenilor săi. El nu atacă sistemul oligarhilor: el îi atacă pe anumiţi oligarhi. Bătălia politică de la Moscova rămîne aceeaşi: confruntări între clanuri pe baza unei singure întrebări: cine pe cine are la mînă?".

În vizită la Cracovia, Nagorski a fost întrebat de un prieten: „Ce cauţi în ţara asta normală şi plicticoasă?". Ziaristul american crede că e puţin probabil ca, într-un viitor apropiat, vreunul dintre prietenii lui ruşi să-i pună o întrebare asemănătoare. **(M. B.)**

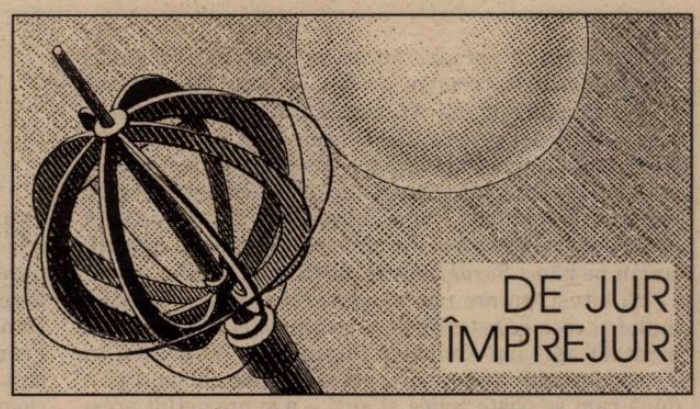

Republica din munţi

În sfîrşit, se pare că preşedintele Miloşevici a găsit calea prin care mica republică Muntenegru să fie împinsă pe calea secesiunii şi el să aibă ocazia de a deveni eroul unui nou război civil. Modificările constituţionale, recent adoptate la Belgrad, reduc influenţa reprezentanţilor aleşi din Muntenegru la procesul de adoptare a deciziilor. Prin modificările adoptate de parlamentul iugoslav, preşedintele Federaţiei va fi ales în mod direct, ceea ce nu numai că va schimba caracteristicile legitimităţii prezidenţiale, dar îi deschide lui Miloşevici calea spre încă două mandate. Conform vechilor norme, acesta ar fi trebuit să fie ultimul. Dar în unele ţări aritmetica are şi ea specific naţional. Egalitatea parlamentară a Republicii Muntenegru este anulată, la fel şi dreptul de veto, astfel încît disproporţia dintre numărul locuitorilor (şase sute de mii în Muntenegru, opt milioane în Serbia) să se reflecte în viaţa politică.

Existenţa formală a federaţiei este tot mai fragilă şi probabil Miloşevici a contat pe reacţia preşedintelui Republicii Muntenegru: Milo Djukanovici agită de mai mult timp perspectiva convocării unui referendum - baza legală pentru proclamarea independenţei. Divorţul dintre puterea din Muntenegru şi cea de la Belgrad a început de mult. Ales în 1997 în fruntea republicii, Milo Djukanovici, acum politician moderat, mai de mult un tînăr de nădejde „detaşat" la Podgorica, a fost prim-ministru pe vremea războaielor din Croaţia şi Bosnia. Convertit la democraţie şi la economia de piaţă, Djukanovici s-a distanţat vizibil de politica lui Miloşevici în Kosovo, iar bombardamentele NATO din 1999 au ţinut seama de declaraţiile lui, ocrotind oarecum teritoriul micii republici din munţi. Pentru a diminua influenţa sancţiunilor, el a introdus marca germană ca monedă paralelă cu dinarul iugoslav, în politica externă nu susţine poziţiile „partenerilor" de la Belgrad, poliţia a fost organizată şi înarmată în perspectiva unei eventuale confruntări cu armata federală, staţionată pe teritoriu.

„Ne simţim mai aproape de Bruxelles decît de Bagdad, de Roma decît de Hanoi, de Londra decît de Phenian", spunea, cu trei zile înainte de alegerile municipale din iunie, preşedintele Djukanovici. Rezultatele de la urne au indicat altă geografie: în capitala republicii, Podgorica, alianţa preşedintelui a obţinut cu puţin peste 50%, iar în celălalt oraş relativ important, Herceg Novi, de lîngă frontiera croată, municipalitatea a fost cîştigată de partida rivală, devotată Serbiei. Aceste rezultate îl determină pe Djukanovici să păstreze referendumul pentru independenţă ca ultim argument: deocamdată, ideea independenţei este susţinută de o treime a populaţiei, o altă treime este devotată menţinerii unirii cu Serbia şi, ca întotdeauna în asemenea cazuri, evoluţia treimii de nehotărîţi este imprevizibilă.

Proclamarea unilaterală a independenţei ar atrage – după modelul cunoscut – intervenţia militară a Serbiei. Un nou război civil ar conferi o nouă faţă profilului eroic al lui Miloşevici, care prin războaie succesive devine tot mai puternic pe un teritoriu tot mai mic.

Reacţia prudentă a lui Djukanovici oferă, în viaţa publică, răgazul atît de necesar meditaţiei de dinaintea acţiunii. Ca şi în Irlanda de Nord, ca şi în Orientul Mijlociu, perspectivele unei rezolvări paşnice a diferendelor îi radicalizează pe partizanii soluţiilor extreme. Reacţia cea mai grăbită după reforma constituţională de la Belgrad a fost a maghiarilor din Voivodina: liderii lor cred că independenţa Republicii Muntenegru e „o problemă de timp" şi că provincia lor, care avea un anume grad de autonomie, înainte de Miloşevici, ar trebui să aibă dreptul să ducă propria ei politică.

În Balcani se adună condiţiile pentru al cincilea conflict iugoslav, plauzibil tocmai pentru că în cele patru anterioare oamenii raţionali nu au găsit soluţia de a-i opri pe cei care vor să se comporte iraţional: în zonele de securitate garantate de organismele internaţionale s-au produs masacre oribile, tratativele cu Miloşevici, ca şi punerea lui sub acuzare pentru crime de război, au dus exact la aceleaşi rezultate: nici sancţiunile economice, nici bombardamentele nu au influenţat susţinerea de care se bucură preşedintele Miloşevici, pînă acum ales de parlamentari, în viitor direct de popor.

Diplomaţii occidentali îl sfătuiesc pe Djukanovici să se abţină de la orice gest provocator şi sporesc ajutorul economic dat micii republici cu speranţa că bunăstarea va crea mediul necesar pentru o coexistenţă etnică normală. Acest ajutor ar trebui să fie foarte substanţial pentru ca să poată fi şi vizibil: în comparaţie cu Serbia, Muntenegru este o regiune săracă şi lipsită de mijloace, dar pentru ca, pe un alt plan, pacea să pară mai profitabilă decît războiul, refugiaţii sîrbi din Croaţia şi Bosnia, stabiliţi aici, ar trebui să nu se simtă ameninţaţi de rezultatele referendumului, oricare ar fi ele. Strategii şi diplomaţii din marile cancelarii occidentale vor trebui să introducă în preocupările lor starea de spirit din localităţi ca Podgorica sau Herceg Novi. Înţelegerea acestor stări de fapt e, uneori, mai dificilă decît decizia de a bombarda.

Magdalena BOIANGIU

Argument

(Sudul meu este Nordul vecinului meu din Sud)

Vreme de aproape 50 de ani, românii au gîndit lumea în termeni de Est şi Vest. De fapt, nu numai românii. O jumătate de continent trăia (între) aceleaşi repere, transformate în realităţi mai curînd politice decît geografice. Estul eram noi, Vestul erau *ceilalţi*. *Vest* însemna şi Japonia – cel puţin pentru elevii de şcoală care, din plictiseală şi dintr-o carenţă educaţională înscrisă în durata lungă a proastei creşteri, scriau pe bănci *Suzuki*, între *Marlboro* şi *ABBA*.

Şi totuşi, nu are rost să punem pe seama comunismului şi ceea ce este, de fapt, străin de el. Poziţionarea mentală aproape exclusivă între Est şi Vest este, în România, mai veche; ea a precedat comunismul şi – după cum se poate vedea şi auzi – a supravieţuit acestuia.

Şi astăzi gîndim lumea tot în termeni de Est şi Vest – cu atît mai mult cu cît, de zece ani încoace, cu toţii sîntem părtaşi într-un fel de evadare colectivă. *Integrarea* noastră – cuvînt transformat în fetiş – asta înseamnă: România ar dori *să alunece* spre Vest, să urce în susul Dunării şi să se oprească, dacă ar fi posibil, undeva între Franţa şi Germania. Pe de altă parte, Estul şi Vestul sînt pentru noi şi repere interioare, nu numai exterioare. Cîtă vreme Timişoara nu va semăna Botoşaniului, iar Aradul va fi diferit faţă de Galaţi, Estul şi Vestul românesc au încă viaţă lungă.

În Europa se vorbeşte însă, de cîtăva vreme, tot mai mult despre Nord şi Sud. Montesquieu ne-a devansat pe toţi, atunci cînd compara Anglia cea mult dragă lui şi sudul Germaniei. Azi, cazul Italiei este cel mai cunoscut, cazul fostei Iugoslavii este cel mai dramatic, iar cazul fostei Cehoslovacii rămîne, evident, cel mai *catifelat*. Şi mai sînt şi altele, pe toate continentele. Nimeni nu a explicat încă pe deplin de ce Sudul rămîne fermecător, în timp ce Nordul se încăpăţînează să fie dinamic şi prosper.

Nici *Dilema* de azi nu oferă această explicaţie, ci doar provoacă la o reflecţie despre aceste repere care par a ne fi străine, deocamdată. Pentru cît timp – rămîne de văzut. Oricum, e bine de ştiut că – nici măcar în cazul nostru – nu poate exista Est şi Vest fără Nord şi Sud. (**Adrian Cioroianu**)

Victor NEUMANN

conferenţiar dr., Universitatea de Vest, Timişoara

Identitate regională

O temă precum aceea a identităţilor locale ori regionale româneşti nu este de dată recentă. Este adevărat că în ultimul timp modul în care ea este abordată conţine accente mai radicale – cum este cazul articolelor ori declaraţiilor iniţiate de tînărul jurnalist clujean Sabin Gherman – ceea ce presupune că ar fi de dorit să acordăm mai mult interes explicării raţionale a unor probleme politice şi culturale ignorate. Înţeleasă doar prin prisma unităţii, nu şi prin aceea a diversităţii, România se confruntă astăzi cu reacţii de nemulţumire ale mai multor administraţii locale faţă de ideea de comandă prin intermediul unui centru fix. Modul în care unii dintre jurnalişti se apleacă asupra acestui capitol rămîne discutabil, mai ales atunci cînd argumentele venite dinspre ştiinţele sociale şi politice sînt ignorate, iar speculaţia face loc ipotezelor hazardate.

Cred că sîntem cu toţii de părere că diferenţele regionale au existat dintotdeauna în spaţiul românesc. De pildă, trăsăturile proprii Moldovei nu se suprapun acelora ale Olteniei, cum acelea ale Maramureşului, Sătmarului, Bihorului, nu coincid cu ale Dobrogei etc. Între satele Banatului şi acelea ale Buzăului există nu doar similititudini, dar şi deosebiri menite să definească personalitatea comunităţii locale. Între aspiraţiile comunitare ale unor oraşe din Transilvania precum Sibiu, Braşov, Cluj, Tîrgu-Mureş şi acelea ale populaţiei Ploieştiului sau Focşaniului se pot face cîteva distincţii. De îndată ce descoperim că sub acelaşi acoperiş numit România există o varietate de identităţi religioase, tot astfel putem să aflăm că în ţara noastră coexistă mai multe culturi regionale. Evident că acestea se află în interferenţă, că elementele comune ori asemănătoare sînt vizibile şi ele au făcut şi fac posibilă existenţa unei naţiuni inconfundabile.

Diferenţele – cazurile Transilvaniei şi Banatului pot fi discutate fără patimă doar dacă acordăm o necesară atenţie profilului lor cultural de ieri şi de astăzi – sînt reale, dar ele nu pot fi nicidecum exagerate. În mai multe din studiile istorice publicate am aşezat în primplan convergenţele interregionale, dar şi pe acelea inter-culturale (stăruind şi asupra coexistenţei identităţilor multiple), găsind că numai prin intermediul lor vom înţelege mai adecvat profilul mental al locuitorilor României. Într-o cultură ajunsă în faza maturităţii orice deosebire de tip regional nu trezeşte sentimente de teamă. Particularitatea zonală ar trebui apreciată ca o bogăţie, în funcţie de care este de dorit să fie administrat statul. Apoi, diferenţa de opinii se întîmplă să exprime tocmai particularitatea la care mă refeream.

Într-o cultură ajunsă în faza maturităţii, orice deosebire de tip regional nu trezeşte sentimente de teamă.

Nu cred în ideile ce propagă secesionismul pentru că nu cred în nici un fel de izolaţionisme salvatoare, fie ele aşa-zis etnice, religioase sau regionale. Nu cred că ele au sau vor avea adepţi în Transilvania, în Banat ori în alte regiuni ale României. Sînt însă de acord că traversăm o perioadă de criză pe care se cuvine să o depăşim într-o manieră înţeleaptă, aşa cum am impresia că descentralizarea ţării este una dintre puţinele şanse de a face posibilă o prosperitate economică. Ceea ce observă orice om de bun-simţ este că centralismul şi naţionalismul nu ajută la schimbarea lucrurilor, la ridicarea nivelului de trai, la însuşirea unei perspective politice consonante cu aceea a Europei vremii noastre.

Într-unul din articolele sale, Emil Hurezeanu observa că Transilvania de astăzi nu are altă identitate decît a României. Constatarea nu l-a împiedicat să observe că „tendinţele de discutare a diferenţelor între români în planul mai interesant şi mai util al ipotezelor federalizării – ca formă de progres democratic şi de civilizaţie pentru toţi românii – sînt însă salutare“ (vezi ziarul *Curentul*, rubrica „Opinii“, numărul din 24 septembrie 1998). Este limpede că asemenea puncte de vedere reflectă o nouă abordare a naţionalului. Anii din urmă mai arată că reprezentanţii opiniei publice sînt din ce în ce mai mult de acord că înclinaţia spre valorile civilizaţiei central-europene – pe care le păstrează încă Transilvania şi Banatul – ar putea fi stimulatoare pentru toţi locuitorii României. Diferenţa de coduri între ardeleni şi bănăţeni pe de-o parte şi „regăţeni“ pe de altă parte nu pretinde o ruptură.

Îmi face impresia că orice abordare sumară, pe bază emoţională – aşa cum s-a întîmplat în cîteva ocazii cu acel grupuscul de la Cluj – este speculată în sens politic. S-a văzut reacţia promptă a unor politicieni şi a unor publicişti de notorietate, ceea ce indică o enormă fragilitate în sensul pregătirii pentru această complexă profesie. Sancţionarea textelor stil Gherman prin ieşiri demagogice, prin reluarea – de data aceasta în mod explicit – doctrinei naţionalist-colectiviste, se cuvine să nu inducă în eroare publicul. La fel cum sancţionarea pe criterii de „rasism regional“ se cere a fi respinsă ca nefondată pe argumente teoretice sau pe cercetarea nemijlocită a datelor problemei (vezi cîteva studii documentate pe această temă în revista *Altera*, nr. 8, 1998, p. 7-91, Liga Pro-Europa, Tîrgu-Mureş). Abuzul în ceea ce priveşte termenii ar fi de dorit să facă subiectul unei ample dezbateri, mai ales că el a generat monologuri interminabile şi limbaje paralele în raport cu acelea folosite în gîndirea politică apuseană. Apoi, să nu uităm că etno-naţionalismul – în speţă acela transilvan – nu s-a consumat. Evident, o descentralizare a sistemului administrativ va fi de dorit să fie realizată, dar aceasta nu are nimic în comun nici cu autonomiile regionaliste şi nici cu etnicismul minoritar sau majoritar. Cu mult mai probabil este că populaţia din regiunile Transilvania şi Banat aşteaptă să fie implicată într-o reformă economică reală, să i se confere încrederea necesară (prin mijlocirea administraţiilor locale care cîndva ar fi bine să reprezinte interesele de obşte şi nu partizanatele politice) spre a prelua direct investiţiile proiectate de organismele supranaţionale sau de firmele de reputaţie internaţională. Cred că şi acesta este un mod în care se va evita scăparea de sub control a mişcărilor sociale, respectiv, alunecarea lor în direcţia unui război civil.

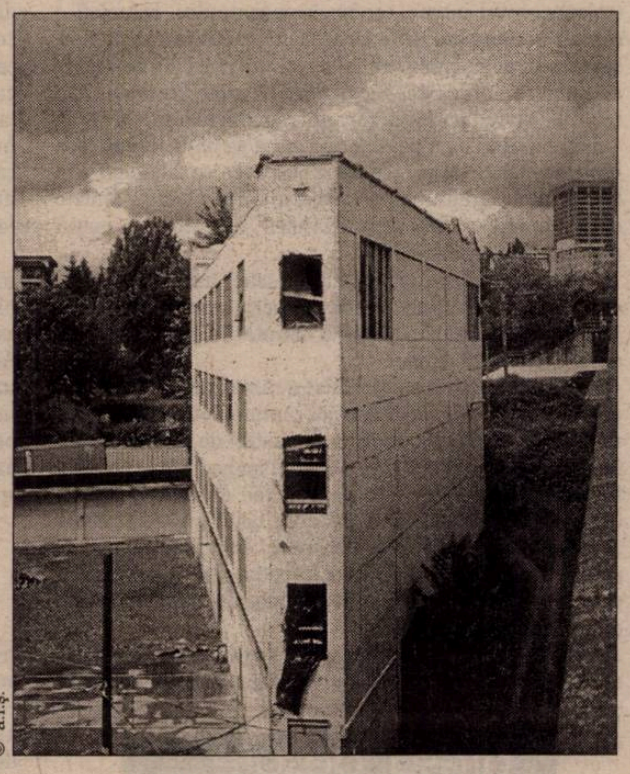

© a.l.ş.

Determinismul geografic. Această teorie, în sensul ei cel mai larg, susţine că tipurile rasiale se adaptează la condiţiile particulare ale habitatului nu numai din punct de vedere fizic, ci şi din punct de vedere mental şi temperamental.

Se merge chiar mai departe şi se susţine că, la scară mare – dacă nu cumva şi definitivă –, dezvoltarea istorică a diferitelor popoare de pe glob, viaţa lor economică şi socială, şi chiar cea morală şi religioasă, aspectele literare şi artistice ale culturii lor sînt într-adevăr dictate de mediul lor fizic.

Un asemenea punct de vedere radical este, mai nou, aproape în mod universal respins în favoarea ipotezei că aceste condiţii de ordin fizic *limitează şi influenţează* viaţa socială şi dezvoltarea culturală, mai curînd decît s-o determine în mod hotărîtor. Aceste condiţii îşi pun amprenta asupra tipului rasial şi mentalităţii, asupra manierei în care oamenii îşi construiesc viaţa, asupra tuturor aspectelor ce ţin de realizările culturale cele mai înalte.

Ele constituie, însă, numai unul dintre acele seturi de condiţii de luat în calcul, ce trebuie analizate împreună cu factorii şi condiţiile biologice, psihologice şi culturale, astfel încît să se ajungă la o înţelegere deplină a spectacolului uman, din toate timpurile şi din toate locurile.

Frank Hamilton Hankins,
An Introduction to the Study of Society,
Macmillan Company, New York, 1939.

Şi într-adevăr, Oltenia fu leagănul neamului nostru. De aci veni totdeauna redeşteptarea. (...) Spiritul practic şi dibăcia oltenilor sînt cunoscute şi încercate de toţi ceilalţi români. (...) Cu totul altfel va fi însă în Moldova. (...) Populaţia ... nu poate străluci prin energia voinţii şi spiritul practic şi de întreprindere. În schimb, imaginaţia, simţul frumosului şi însuşirile contemplative ale artistului se vor sublinia şi degaja mai uşor aci, nefiind deloc sau prea puţin îngustate de spiritul practic (...).

(...) În această privinţă este însă de făcut o deosebire între românii din Regat şi între cei din Transilvania, şi chiar între românii din diferitele provincii din Regat. În România, nota aceasta pasivă, resemnată este mai pronunţată în Moldova, apoi în Muntenia, mai ştearsă însă în Oltenia. (...) Românii din Transilvania, sub acest raport, se deosebesc foarte mult de cei din România. La ei puterea de resemnare este mult mai mică, energia răspunsului la asupriri s-a cheltuit mult mai mult în fapte violente (...) decît în plîngeri şi sarcasme poetice.

(...) Alături de istorie a lucrat paralel, în acelaşi sens, mediul fizic, clima. Căldurile mari ale verii alternînd cu cele mai mari friguri, în timpul iernii; ploile torenţiale de primăvară şi de toamnă schimbîndu-se în seceta dogoritoare a lunilor de vară; noroiul care se schimbă repede în pulbere orbitoare sunt moduri de a fi ale naturii obicinuite în ţările române. (...) Căldura prea mare am văzut că împiedică viaţa continuă, descordează resorturile voinţei şi moleşeşte caracterul; gerul prea mare, de asemeni, paralizează energia.

D. Drăghicescu,
Din psichologia poporului român,
Librăria Leon Alcalay, Bucureşti, 1907

Lucian NASTASĂ
istoric, Universitatea din Iaşi

Sensul comparaţiei

Este cît se poate de dificil, dar şi riscant, a încerca să surprindem din perspectivă istorică ceea ce deosebeşte o regiune de alta, un oraş de un altul etc. – totul raportat la eventualele contraste impuse de antinomiile cardinale. Ne-am încurca în iţele diverselor teorii enunţate încă din prima jumătate a secolului al XIX-lea, mereu îmbogăţite şi nuanţate pînă spre zilele noastre, şi care ţin cu tot dinadinsul să afle diferenţe de evoluţie între nord şi sud, între est şi vest, ori să stabilească sensuri în ceea ce priveşte aşa-zisa expansiune a civilizaţiei dinspre o anumită zonă (matrice) spre celelalte. Căzute în desuetudine şi adînc frustrante pentru multe din naţiunile lumii, cu oarecari pretenţii de împlinire culturală, aceste axiome s-au dovedit şubrede şi chiar periculoase prin clasificările şi hegemoniile impuse. Determinismul geografic a încetat să mai fie fundamental în imprimarea şi explicarea anumitor particularităţi ale unor comunităţi umane.

În mod cert, Universitatea din Iaşi a fost mereu considerată ca un stabiliment periferic, o „anticameră" pentru cea din Bucureşti.

Cu atît mai mult ne vedem încurcaţi în cazul raportărilor din interiorul propriului nostru spaţiu statal. Pe de o parte, orice comparaţie şi diferenţieri ar şubrezi considerabil doctrina „perfectei unităţi" naţionale, atît de vehiculată în istoriografia noastră pe baza unor argumente cu totul aleatorii şi pasionale, pe de altă parte, prin reliefarea diferenţelor reale dintre diversele regiuni, ar submina orgolii şi ar activa sensibilităţi locale, existente oricum latent. Şi totuşi comparaţiile se impun de la sine – vrem sau nu –, iar ele s-au făcut mereu, oferind reperele unor conştiinţe bine circumscrise la o regiune sau localitate dată. Nu întîmplător se utilizează sintagme precum: „muntean", „ardelean", „moldovean", „bănăţean", „dobrogean" etc.; „bucureştean", „craiovean", „orădean" etc.; mergîndu-se pînă la diferenţieri chiar şi în cadrul marilor aglomerări urbane: „din Ferentari", Giuleşti, Drumul Taberei etc. (în Bucureşti); „din Mănăştur", Mărăşti, Dîmbul Rotund etc. (pentru Cluj); „din Galata", Copou, Podu Roş etc. (pentru Iaşi) ş.a.m.d., toate marcînd specificităţi repede recunoscute. Aşadar, din perspectivă socio-istorică, există evidente surse (variabile) de comparaţie inter-regionale, reale, care pot coborî mult în adîncime şi care ar merita cu prisosinţă analizate. Nu ar fi ambiţia aflării celor mai simple evidenţe şi nici de a face inventarul analogiilor cele mai formale. Ar fi modalitatea propunerii unor ipoteze explicative care n-ar fi numai tautologice sau care ar trimite la diferenţe culturale ireductibile. Ar fi răspunsul la străvechiul imperativ: „cunoaşte-te pe tine însuţi", unica sursă a unei veritabile regenerări a corpului statal.

Adevărata dificultate apare atunci cînd vom căuta să comparăm intelectualii diverselor regiuni, în sine ei fiind individualităţi în cîmpul culturii. Dificultatea rezidă în cîteva elemente ce se cuvin, în esenţa lor, a fi reţinute. În primul rînd, nu pot fi ataşaţi unei anume regiuni, mereu intelectualii dînd dovadă de o mare mobilitate geografică. Apoi, ei se definesc – chiar şi cei ce recuză orice universalism abstract – nu numai în raport cu societatea lor, ci într-o manieră globalizantă, prin contactul permanent cu elementele universal valabile ale celorlalte culturi. Ei au fost mereu agenţii cei mai activi ai transferurilor culturale şi politice între diversele culturi naţionale. Chiar şi acei intelectuali, în general conservatori şi reacţionari, care au refuzat deschiderea spre alte orizonturi şi s-au exprimat împotriva oricăror influenţe din afară, au făcut lucrul acesta prin cunoaşterea – măcar aproximativă – a produselor culturale pe care le denunţau, stigmatizau sau le caricaturizau. Un caz particular l-ar constitui intelectualii transilvăneni, unde pluralismul etnic şi lingvistic este pregnant, ceea ce a dat un plus de specificitate producţiilor şi confruntărilor intelectuale, sensibil diferite de cele din spaţiul extracarpatic, şi care ar putea sugera un exerciţiu al comparaţiilor, dar nu sub semnul spaţiilor determinate cardinal, invocat mai sus.

Dacă teritorial comparaţiile par anevoioase în cazul intelectualilor, ca grup însă (ca medii intelectuale) analizele sociale devin extrem de fructuoase. Ele ar constitui acea micro-istorie socială de care avem atîta nevoie şi care ar presupune studii de biografie colectivă, cu indivizi ataşaţi aceloraşi preocupări intelectuale, aparţinînd aceleiaşi generaţii, aceleiaşi şcoli de gîndire etc., pentru a degaja regularităţi sau contraste socio-intelectuale, pentru a discerne reprezentările simbolice şi politice care oferă specificitate grupurilor luate în discuţie.

Chiar dacă atmosfera Bucureştiului... a generat numeroase reacţii de respingere, de critică şi insatisfacţii, puţini sînt aceia care, o dată instalaţi aici, l-au mai părăsit.

Şi totuşi, în plan mental, contrastele au existat mereu, aşa cum am sugerat mai sus, pornind mai mult de la criterii regional-locale, evident subiective, însă nu arareori argumentate pe temeiuri de evoluţie socio-economică, grade de evoluţie urbană, influenţe culturale etc. Din această perspectivă au existat certe diferenţieri de percepţie (cel puţin) între marile centre universitare, aglomeraţii urbane susceptibile de a grupa cea mai importantă masă a intelectualilor profesionişti. Şi pentru a nu atinge sensibilităţi contemporane, referirile la perioada anterioară anului 1944 ar putea părea nu numai cuminţi, ci şi pline de semnificaţie, dată fiind perspectiva istorică necesară. Evident, nu e locul aici pentru analize erudite şi puternic argumentate. Însă cîteva elemente se cuvin a fi reţinute.

În mod cert, de pildă, Universitatea din Iaşi a fost mereu considerată ca un stabiliment periferic, o „anticameră" pentru cea din Bucureşti. Deşi a existat încă de pe la 1862 un discurs înflăcărat în ceea ce priveşte rolul Iaşului de „capitală culturală" a României (în schimbul renunţării, în favoarea Bucureştiului, la atuul politic), nicicînd oraşul nu s-a bucurat de statutul heidelbergian rîvnit. „Această Florenţă a românismului" – cum gratula oraşul M. Sadoveanu, în 1935 – a fost departe de a reţine toate forţele intelectuale pe care le-a format, le-a înălţat şi afirmat. Pentru mulţi intelectuali, Universitatea de aici a fost doar o cale mai uşoară de pătrundere în rîndul specialiştilor, a celor de la vîrf, deţinători a unor importante pîrghii de putere culturală şi ideologică. O dată titularizaţi în învăţămîntul superior cei mai mulţi au părăsit oraşul fără cea mai mică remuşcare, îndreptîndu-se – evident – spre Universitatea metropolitană. Deşi e temerar acum, aici, a da nume (datorită cantităţii), se cuvine a aminti pe B.P. Hasdeu, V.A. Urechia, T. Maiorescu, N. Quintescu, C. Leonardescu, C. Dimitrescu-Iaşi, P.P. Negulescu, D. Gusti, G. Murnu, Ch. Drouhet, G.I. Brătianu, I. Petrovici, M. Ralea şi mulţi alţii, mai mult sau mai puţin pasageri, enumeraţi doar din rîndul celor de la Facultatea de Litere şi Filosofie. Tot via Iaşi a încercat să pătrundă în universitate E. Lovinescu, acceptînd temporar o suplinire şi eşuînd în condiţiile înregistrate deja de exegeţii criticului literar. Este adevărat că „cine a trecut pe aici – după cum mărturisea N. Leon în *Amintirile* sale din 1925 –, a stat cît de puţin, şi-a lăsat ceva din sufletul lui". Însă la fel de adevărate pot fi percepute şi sentimentele lui G. Călinescu, din 1937, cînd a acceptat să se titularizeze la Iaşi: „N-am putut găsi nici o cameră mobilată după o săptămînă de căutări cu samsari. Ideea unei odăi cu parchet, sau cu teracotă, sau cu baie, îi făcea pe toţi să rîdă. Nu este nici măcar o odaie ca la ţară, în Ardeal. Nu există paturi în Iaşi (crede-mă! nu e glumă!). Am cheltuit 15000 lei la hotel, fiind cu soţia. În camera pe care am găsit-o (ceva ca încăperile de prostituţie), n-am putut rezista. Ralea mi-a indicat o casă goală. Dar puteam eu să mă mut la Iaşi înainte de a avea o situaţie certă acolo? De altfel, m-am încredinţat că n-aş putea locui la Iaşi, în chip permanent, niciodată. *Absolut niciodată*. Cred că nicăieri în Africa nu se mai găsesc astfel de spectacole. Ieşenii mi se par puţin dementi". „Sunt foarte dezorientat. (...) Deosebirea e că aici sunt la Bucureşti şi acolo sunt într-un infam sat. Toată lumea, mai curînd sau mai tîrziu, fuge din Iaşi" (*Corespondenţa lui G.Călinescu cu Al. Rosetti, 1935-1951*, ed. Al. Rosetti, Bucureşti, Editura Eminescu, 1977, p. 59-60). Pînă şi Al. Philippide, statornic în universitatea ieşeană de-a lungul întregii vieţi, îi descria prietenului său Hermann Suchier, încă din 1892, o atmosferă greu acceptabilă: „scumpetea cea mare, murdăria, nevoia de a şede la hotel pînă ce-mi voi găsi o locuinţă, lipsa completă – dar completă! – de oameni care să aibă gusturile şi năzuinţele mele, dau Iaşului forma unei închisori în care trebuie să expiez niscaiva păcate strămoşeşti. [...]. Cît voi putea, voi lupta pentru înfrîngerea acestor rele, aş fi în stare să-mi sacrific viaţa, să joc cu cuţitul la nevoie, căci ce folos am să trăiesc într-o lume cu care nu seamăn la fel? Dacă-ţi voi spune că trăiesc străin în mijlocul compatrioţilor mei, n-ai să mă crezi, şi este cu toate aceste adevărat. Aceşti oameni sunt însă blînzi şi buni, au dorinţi frumoase, ei ar forma lesne, aici în orientul Europei, un adăpost al ordinei şi al progresului, dacă crîşmele Parisului, vierme care a pătruns pînă şi în măduva ţăranului, n-ar face din jocul de cărţi, beţia, lenea, mîndria stupidă, semicultura, minciuna, curvărăsia, dacă n-ar face din asemenea lucruri sportul românilor". (*Alexandru I. Philipide în dialog cu contemporanii*, I, ed. I. Oprişan, Bucureşti, Editura Minerva, 1986, p.76).

Aşadar, marea atracţie a fost mereu Bucureştiul, singurul spaţiu ce putea să ofere nu numai şansele împlinirii umane şi intelectuale, ci şi suficiente elemente de referinţă, modele culturale ce au jucat un rol fecund şi mobilizator. Este şi cauza pentru care universitarii ieşeni au pus în lucru strategii diverse, pentru a optimiza la maxim şansa ajungerii în capitală. Iar aspectul nu poate fi apreciat nicicum nelalocul lui. Mereu şi pretutindeni metropola a constituit un punct forte de atracţie pentru cei ambiţioşi. Chiar dacă atmosfera Bucureştiului în sine a generat numeroase reacţii de respingere, de critică şi insatisfacţii, puţini sînt aceia care, odată instalaţi, aici l-au mai părăsit. Prin instituţiile politice, economice şi culturale, prin mondenităţi, prin numărul şi diversitatea geografică a populaţiei, Bucureştiul a exercitat o incontestabilă atracţie.

Evident, nu putem să nu evidenţiem, spre comparaţie, faptul că în perioada interbelică Universitatea din Cluj a făcut totuşi figură aparte. Nu numai că mult prea puţini universitari s-au îndreptat spre capitală, dar la rîndul lui stabilimentul de aici a constituit un puternic pol de atracţie, în multe laturi comparabil cu Bucureştiul. Universitari din Iaşi şi Cernăuţi, ba chiar din Bucureşti, au profitat de orice ocazie pentru a se transfera aici (şi n-au fost puţini), nu atît prin ceea ce unii au numit drept revers al „descălecatului", ci din raţiuni profunde ce ar merita detaliate.

Sînt acestea doar cîteva repere menite să articuleze dezbateri pe tema diferenţelor, fie chiar şi pe criterii de orientare spaţială, între diversele variabile de natură culturală în spaţiul românesc.

© a.l.ş.

Liviu GIOSAN
bursier, State University of New York

Războiul Celor Două Culturi

Nord şi Sud în tandem reprezintă opoziţia supremă. Oamenilor, fie ei europeni ori polinezieni, le place să gîndească în termeni dihotomici. Aparent, lumea devine mai simplă într-o imagine bicoloră. Poveştirile noastre civilizatoare sînt o repetare *ad infinitum* a bătăliei dintre Bine şi Rău. Aşa se face că există o multitudine de accepţiuni ale binomului Nord-Sud: de la cele aparţinînd ştiinţelor naturale, trecînd prin acum abandonata disciplină a psihologiei popoarelor, şi pînă la construcţiile sociale moderne invocate pentru a crea un cadru relaţiilor dintre ţările bogate şi cele sărace. Pentru o noţiune care a fost de atîtea ori remodelată spre a se mula paradigmelor la modă, aproape că nu mai contează dacă mai adaug şi eu, doar pentru cîteva clipe, o versiune proprie. O fac numai pentru a o dărîma în momentul următor şi a pleda pentru prevenirea dichotomiilor şi căutarea unui echilibru în discursul cultural din România.

Să acceptăm deci o dihotomie între Nordul ordonat şi precis al Ştiinţei şi Sudul exuberant şi imaginativ al Artei. Civilizaţia greacă le consideră pe amîndouă arte, dar acea vîrstă de aur a apus de mult. C. P. Snow, om de ştiinţă şi romancier în acelaşi timp, în faimosul său discurs ţinut în 1959 la Cambridge, avertiza asupra distanţei crescînde dintre *Cele Două Culturi:* Ştiinţa şi Arta. El se făcea atunci purtătorul de cuvînt al ambelor comunităţi care intuiseră încă de la începutul secolului izbucnirea unui război fratricid. Era cel de-al treilea război major în care Ştiinţa se angaja. În Renaşterea tîrzie, gîndirea europeană admisese deja naşterea Ştiinţei prin acceptarea tot mai largă a metodei empirice asupra corpusului cunoştinţelor clasice moştenite de la greci şi romani. După ce a atins apogeul în secolul al XIX-lea, lupta dintre Ştiinţă şi Religie şi-a epuizat astăzi forţele şi tinde inexorabil spre o victorie, dacă nu definitivă, atunci cel puţin de lungă durată a Ştiinţei. Din cînd în cînd, recrudescenţe religioase, precum cele din unele state americane care refuză revoluţia darwinistă, ţin capul de afiş pentru un timp. Religia mai contraatacă oarecum camuflată în aşa-zisa „ştiinţă creştină" care se ocupă cu argumentarea „ştiinţifică" a faptelor biblice. Compozite bizare, precum fenomenul *New Age,* amestec ciudat de superstiţii, pseudoştiinţe şi experienţe levitante de genul drogurilor, preiau în mod grotesc stindardul Religiei, spre a o lipsi şi mai mult de credibilitate ca alternativă a Ştiinţei.

Spre deosebire de confruntările anterioare, războiul dintre *Cele Două Culturi* este cu mult mai acerb. În încleştare, Arta, prin care înţelegem toate domeniile umaniste incluzînd ştiinţele sociale, se foloseşte cu succes de „relativismul" care a penetrat fizica modernă începînd cu Einstein. Aşa-numita „stînga academică" preferă să considere ştiinţa drept condiţionată social, şi deci un sistem de gîndire printre multe alte sisteme. Activiştii din zona ştiinţei ridiculizează stilul pompos şi obiceiul apian al „stîngii academice" de a împrumuta termeni din Ştiinţă şi a-i goli de conţinut. Noul război purtat de Ştiinţă are toate şansele să se încheie cu un armistiţiu. Transformarea societăţii industriale în societate informaţională se poate îndrepta, cu puţin noroc, spre refacerea unităţii originare dintre cele două Culturi.

Ce relevanţă au toate aceste tendinţe pentru perioada de reconstrucţie şi redefinire prin care trece România?

Tradiţional, în statul modern român, discursul public a fost apanajul Artelor. Cînd spunem Cultură, toată lumea se va gîndi la literatură, filozofie, muzică, arte vizuale. Bruma de elită ştiinţifică înfiripată între cele două războaie mondiale a fost decapitată printre primele de către Leviatanul comunist. Caracterul simultan voluntarist şi pseudo-ştiinţific al marxismului (vezi excepţionalele abordări ale acestui subiect de către Lucian Boia) a distrus scara de valori a lumii ştiinţifice româneşti. Perioada naţional-comunistă a transformat ştiinţa într-o caricatură şi a abuzat limbajul ştiinţific pînă la greaţă. După aproape jumătate de secol de aservire ideologică, Ştiinţa a fost uitată în România. În consecinţă *Războiul Celor Două Culturi* nu are sens. Scepticismul faţă de Ştiinţă nu îşi are locul la noi în ţară, unde seceta încă se mai alungă cu ajutorul icoanelor făcătoare de minuni. În ţara lui Hâncu şi a previziunilor sale „cutremurătoare"! Ori în ţara unde capul de afiş în jurnalele naţionale este ţinut de multe ori de supranatural! În locul unui război, noi avem nevoie de un pact social care să se ocupe de alfabetizarea ştiinţifică! Aducerea Ştiinţei în agora este vitală reconstruirii identităţii noastre europene!

Adrian CIOFLÂNCĂ
bursier, CEU Budapesta

Destinul politic al punctelor cardinale

România are doar două puncte cardinale: Est şi Vest. Nu există Nord; există doar Nord-Vest şi Nord-Est; doar Sud-Vest şi Sud-Est. Dacă spui simplu: „Sînt din Vest", gata, ai şi transmis mesajul. Unul pozitiv. Dacă spui că eşti din Est eşti la fel de eficient în materie de comunicare, doar că efectul este invers.

Dacă spui că eşti din Nord sau Sud şi apoi taci, nu poţi decît să provoci ridicări din umeri. Dacă intri în amănunte şi zici: „Sînt din Nord, adică din Botoşani!", capeţi imediat răspunsul: „A, adică din Moldova!" – ceea ce, în conformitate cu paradigma orientalistă înseamnă din Est, adică din zona înapoiată (şi eventual retrogradă). Se vede astfel că Estul şi Vestul muşcă adînc în teritoriul României. Un braşovean sau un sibian se simte tot vestic. Nu acelaşi lucru se întîmplă cu nordul şi sudul. Poate că un sucevean va accepta că este din Nord. Însă nu şi un nemţean. (Eu sînt din Piatra Neamţ şi nu mă simt nordic).

Privind harta sărăciei, observi că nordicul Botoşani se regăseşte pe acelaşi nefericit loc fruntaş cu sudicul Teleorman. În schimb, vesticul Timiş contrastează triumfalist cu esticul Vaslui. Acelaşi lucru se vede pe harta distribuţiei capitalului uman.

O axă de oarece dezvoltare străbate România de la Vest la Est. Nu există însă o astfel de axă de la Nord la Sud.

Am mai recurs la un exerciţiu. Am făcut harta vizitelor de lucru ale lui Nicolae Ceauşescu în 1989, an în care dictatorul român era presat din exterior să facă reforme, iar el umbla prin ţară ca să se asigure de sprijinul românilor. Ei bine, cele 38 de vizite de lucru „efectuate" de Ceauşescu în 1989 s-au desfăşurat cu rigurozitate (cu doar două excepţii) în extremităţile de Nord şi de Sud ale ţării. În Ardeal, doar Hunedoara şi Bistriţa Năsăud „s-au bucurat" de prezenţa lui Ceauşescu. După Bucureşti, frecventat din motive de comoditate şi din raţiuni politice, Teleorman, Giurgiu şi Călăraşi conduc în topul preferatelor dictatorului comunist. Probabil că în Nord şi Sud trebuia să se nască prima dată „omul nou" pe care Ceauşescu să-l asmută („să-l mobilizeze", dacă e să respectăm limbajul academic) împotriva revoltaţilor. Dacă „omul nou" s-a născut nu pot să spun cu siguranţă, deşi am nişte bănuieli.

Poate şi Bucovina simte că este „altceva" („altceva" este un cuvînt magic în Transilvania, care sugerează „inefabilul" din diferenţa ardelenească). Dacă vrei argumente istorice se va găsi cineva să îţi amintească de stăpînirea austriacă şi de depărtarea faţă de otomani (şi de inerenta apropiere de ruşi). Dacă discuţi în funcţie de parametri socio-economici iarăşi trebuie că se va găsi cineva care să îţi arate că între Suceava, pe de o parte, şi Maramureş, Satu-Mare sau Bihor, pe de alta, nu este prea mare diferenţă (şi că, prin urmare, nu funcţionează schema explicativă Est-Vest). Şi totuşi Bucovina nu a născut un Sabin Gherman. Probabil că destinul în materie de puncte cardinale ni-l scriu vecinii. Balcanica Bulgarie şi indefinita Ucrainăă nu au cum să facă din Nord şi Sud referinţe. În schimb, Ungaria este deja o metonimie a Vestului pentru mulţi români (şi constat acest lucru scriind acum de la Budapesta). Tot la fel cum tot ce se întîmplă dincolo de Prut înseamnă Est. (Nu am fost niciodată în Basarabia şi nici nu mă trage inima).

Nu mă obosesc să explic prea mult clişeele pe care le-am glosat aici pentru că am senzaţia că sînt prea bine cunoscute. Că nu am putut să numesc nici unul despre Nord şi Sud, înseamnă pur şi simplu că nu există. Psihologia socială şi politica sînt ignorante în materie de geografie.

Aşa stînd lucrurile, propun un criteriu foarte sigur de evaluare a situaţiei politice. Cînd Sudul sau Nordul vor naşte un Sabin Gherman înseamnă că se întîmplă ceva grav în România şi mai ales în Europa. Sabin Gherman şi Constantin Simirad sînt – din Vest şi Est – simbolurile normalităţii României.

---

aduse cu poşta

Logica împotriva logicii în metafora geografică „Nord-Sud"

Deşi existenţa şi viaţa pe Terra sînt în ton cu culoarea Planetei Albastre ele sînt posibile numai datorită unor convenţii care, logic sau nu, se respectă de către cele şase miliarde de oameni.

Să ne închipuim însă un scenariu neverosimil, halucinant în care predomină arbitrariul şi hazardul, lipsit de logică şi raţiune, un scenariu al nerespectării acestor convenţii.

Să ne imaginăm ce s-ar întîmpla dacă:

– fiecare om, grup, comunitate, clasă socială sau popor s-ar alege şi ar folosi propriul fus orar, propria oră oficială (de vară, de iarnă... de toamnă şi primăvară); dacă comandanţii de echipaje sau nava şi-ar stabili altitudinea, longitudinea şi latitudinea la care să zboare sau să navigheze; dacă şoferii, poliţiştii sau politicienii (aproprierea nu e întîmplătoare) şi-ar alege stînga, dreapta sau centrul pe care să circule, să dirijeze circulaţia sau să-şi formuleze doctrinele; omenirea ar alege ca sursă de orientare geografică cîte puncte cardinale şi intercardinale vrea şi pe care le doreşte şi dacă ar folosi o „roză a vînturilor" cu geometrie variabilă.

Ce se va întîmpla e uşor de închipuit. Va rezulta o harabaură perfectă şi un haos deplin, cu neînţelegeri globalizate şi accidente mondializate care ar crea un dezastru unic, total şi triumfal cu implicaţii economice, sociale, politice şi militare greu de imaginat. Şi toate acestea datorită orientării geografice divergente sau convergente adică polarizării în metafora geografică „Nord-Sud".

O polarizare care crează o geografie a fericirii şi una a nefericirii, una a bogăţiei şi alta a sărăciei în care domina excesul, risipa şi informaţia respectiv foametea, bolile şi incultura, o geografie în care alături de „setea" şi „foamea" de informaţie şi civilizaţie există o sete şi o foame fără ghilimele la propriu şi nu la figurat: Nordul, bogat şi Sudul, sărac.

Cam aşa se prezintă geografia actuală a omenirii, aşa arată starea lumii în pragul mileniului trei.

O lume bîntuită de echilibre şi dezechilibre, de paradoxuri şi decalaje, cu salturi înapoi în preistoria viitorului cu controverse unanime şi contradicţii amiabile, cu adevăruri eronate şi erori adevărate (dacă e posibil) în care se înjură cu eleganţă şi se urăşte cu nonşalanţă aşa încît rezultă contraste de o perfecţiune diabolică.

O lume în care mega-lopolisurile din nordul Americii „se învecinează" cu bidonvillurile din sudul Africii, sateliţi transmit pe Internet imagini cu pluguri de lemn, maladiile supraalimentaţiei sînt simultane cu foametea, unde în eprubetă se fabrică noi specii artificiale, iar în natură dispar altele, unde stresul informaţional e vecin cu analfabetismul iar bogăţia dementă se încrucişează cu sărăcia lucie.

Şi toate acestea în timp ce noi, oamenii, ne învîrtim odată cu planeta în jurul aceleaşi axe, de la vest la est (un alt contrast şi el, dar ceva mai mic). Un contrast geografic „Nord-Sud", care din păcate nu e numai metaforic ci real, cu implicaţii majore care antrenează naţiuni întregi şi care se manifestă la nivel global (emisfera nordică mai bogată decît ceă sudică), continental (America de Nord-America de Sud sau Europa-Africa) sau la nivelul fiecărei ţări. Să luăm de pildă Europa în care se pot distinge: o Italie cu nordul industrializat şi o agricultură intensivă şi sudul sărac, latifundiar, o Germanie cu centrele industriale din Valea Ruhrului şi mănoasa cîmpie nord europeană, Spania cu cele mai multe oraşe industriale în nord, Portugalia cu un nord umed şi plăcut ca vinurile de Porto şi un sud secetos, cu Cehia care e mai bogată decît sora ei sudică, Slovacia, cu Slovenia şi Croaţia mai bogate decît sudicele Serbia şi Muntenegru.

Un contrast care se manifestă şi la nivel de extremităţi (parcă cea nordică ceva mai „călduţă", mai căutată de exploratori şi locuită de oameni decît cea sudică) şi la nivel de puncte în care nordul e cel mai important, faţă de el determinîndu-se toate celelalte, el e indicat de partea sudică a acului busolei, el e mai cu stea în frunte, cu steaua polară. Numai că, datorită fenomenului de procesie a echinocţilor explicat de Newton, se face ca în diferite perioade de timp, diferite stele să fie pe post de stea polară (aşa se explică că noi românii o jumătate de veac ne-am orientat după steaua de la răsărit).

Un contrast care ne face să cădem şi să rămînem pe gînduri. Or, a sta pe gînduri e cea mai incomodă poziţie, cum zicea Dard. Şi care nu e nici eficientă pentru că „putem gîndi mult şi bine şi totuşi să nu înţelegem nimic" (M. Eliade). Important e să opunem contrastului „Nord-Sud" un dialog „Nord-Sud".

Gicu BUTOI
profesor, comuna Desa, judeţul Dolj

Cristian PREDA
lector universitar dr., Facultatea de Ştiinţe Politice şi Administrative

O distincţie care nu ne ajută prea mult

Opoziţia nord-sud e folosită cu multă uşurinţă în descrierea politică. Aplicaţia ei cea mai generală opune nordul bogat şi sudul sărac. Lansată acum 40 de ani, pentru a slăbi forţa opoziţiei Est-Vest, distincţia a căzut în desuetudine, după ce a mobilizat mişcarea statelor nealiniate. Ea a fost însă de la bun început foarte inexactă geografic. Australia, de pildă, e în emisfera sudică, iar India – în cea nordică. La scară globală, ca să folosim un clişeu, şi România e la nord. Dacă rămînem în limitele europene, discuţia se schimbă radical: de zece ani încoace, România încearcă să scape de eticheta „ţară estică", pentru a intra măcar în selectul club al centrului. În tot acest interval, ea a suportat totuşi numeroase alte tentaţii politico-economice, mergînd de la cele nordice (modelul suedez) pînă la cele extrem-răsăritene (modelul *tigrilor* asiatici). Se vede cu uşurinţă că, pe măsură ce descrierea include mai multe criterii, nordul şi sudul îşi pierd forţa discriminatorie.

La fel de des a fost folosită, în ultimii cincizeci de ani, opoziţia modelului politic nord-american şi a celui sud-american, pentru a contrasta lumea liberal-democratică şi cea a dictaturii însoţite de subdezvoltare economică. Cu timpul, această opoziţie a devenit şi ea foarte superficială. În schimb, în ciuda evoluţiei din ultimele luni, rezistă încă distincţia tranşantă dintre Coreea de Nord şi Coreea de Sud. O foame cronică întreţinută de un regim totalitar devenit dinastic, respectiv o spectaculoasă dezvoltare economică întreruptă de spectaculoase afaceri de corupţie au separat nu doar familiile coreene, ci şi familiile politice de aiurea. „Firul roşu" despre care s-au scris atîtea în presă, urma să aibă o derivaţie în Coreea de Nord, deşi regimul care se gîndea să-l instaleze părea tentat mai curînd de experienţa economică a Coreei de Sud. Multe alte universuri politice sînt puse în discuţie plecînd de la nord şi sud. În spaţiul european, de pildă, Italia şi Belgia sînt adeseori analizate plecînd de la opoziţia nord-sud, dar sensul ei politic e foarte diferit de la un caz la altul: distincţia dintre nordul industrial şi sudul mafiot al Italiei e cu totul altceva decît distincţia dintre sudul valon şi nordul flamand al Belgiei, chiar dacă intervin şi în acest ultim caz raţiunile economice.

Am pomenit deja ambiguitatea situării României în funcţie de nord-sud. Şi mai interesantă e o analiză a chestiunii politice interne din România, în funcţie de reperele geografico-politice pomenite. Să luăm în seamă chiar un eveniment recent – alegerile locale – şi cazul unui partid, cel liberal, aflat într-o agitaţie fără sfîrşit. Ce spuneau sondajele înainte de alegerile locale? Ele situau PNL la o cotă de 8-9 procente la scară naţională: se ştie foarte bine că sondajele nu disting între nord şi sud, ci cel mult între aşa-numitele regiuni istorice. Ce au făcut liberalii la alegerile din iunie? Aici intervine o problemă. Dacă iei în seamă media naţională de la consiliile judeţene (alegerea acestor organisme fiind considerată cea mai bună aproximare a legislativelor care vor urma), PNL s-a situat la cota anunţată de sondaje. Dacă intri în detalii, atunci situaţia devine ceva mai spectaculoasă. La primării, marile succese ale liberalilor s-au numit Baia Mare (va să zică nordul), Giurgiu (adică sudul), dar şi Deva şi Braşov (centrul). Cîţi liberali nu s-au felicitat descoperind că au cucerit nordul, sudul şi centrul? Dacă judecata se rafinează, luînd în seamă judeţele ca unităţi politice, atunci rezultatele se modifică foarte mult: PNL se poate felicita că a obţinut în două judeţe sudice (Ilfov şi Giurgiu) un scor de peste 15%, în alte cinci judeţe împrăştiate în diferite colţuri ale ţării scoruri între 10 şi 15% (Braşov, Galaţi, Maramureş, Mehedinţi şi Teleorman), în 23 de judeţe între 5 şi 10% şi, în fine, în 11 judeţe între 1 şi 5%. Situaţia din Bucureşti e şi ea interesantă, nu doar datorită eşecului lui Pădure. Cel mai liberal sector a fost cel din nordul Bucureştiului, unde PNL a obţinut 5,5% din voturile pentru consiliul municipal, iar cel mai slab – un sector din sud, cu doar 3 procente. Dacă e să coborîm la un nivel şi mai profund al votului politic de la alegerile locale, vom avea alte surprize. Cea mai liberală circumscripţie din ţară e – ţineţi-vă bine! – comuna Todireşti din judeţul Iaşi, acolo unde PNL a adunat la scrutinul pentru consiliul judeţean nu mai puţin de 69,55% din voturi. Alte 9 comunităţi locale s-au distins prin liberalismul lor: la Hemeiuş (Bacău), Peretu (Teleorman), Zatreni (Vîlcea), Voiteg (Timiş), Ghidigeni (Galaţi), Prăjeni (Botoşani), Valea Mărului (Galaţi), Otopeni (Ilfov) şi Mihăileni (Sibiu), PNL a obţinut mai mult de 50% din sufragii.

Tulburaţi de aceste rezultate, liberalii s-au gîndit că e mai bine să o vireze spre a treia cale. Fără busolă.

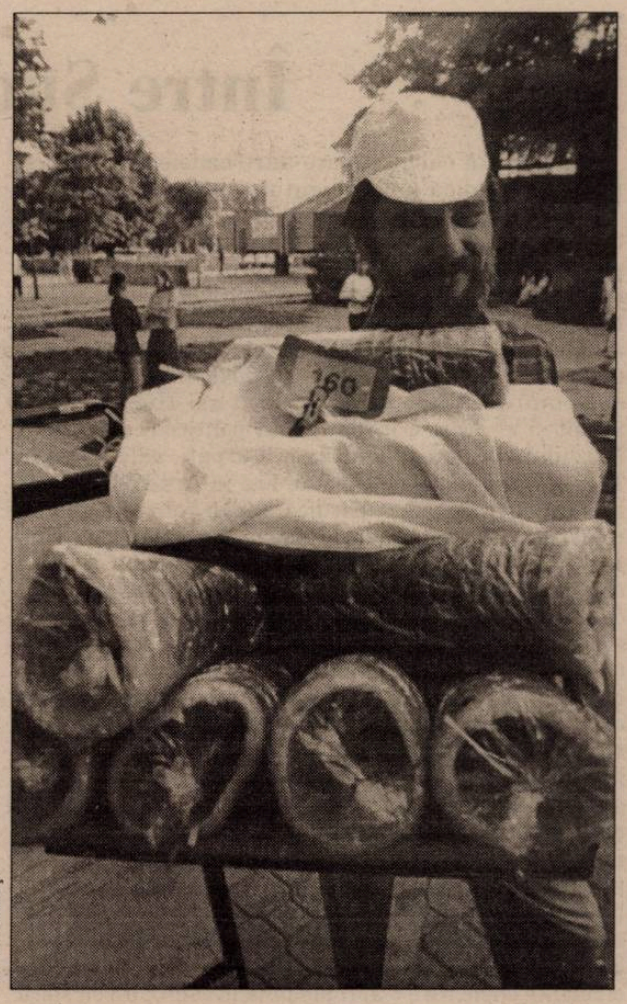
© V. Dorolţi

Mihaela ANGHELESCU IRIMIA
profesor universitar

Cei şapte boi de la miazăzi

În 1776, jumătatea septentrională preponderent protestantă a unei enorme colonii catolice dirijate de dinastii iberice dădea luminii *Declaraţia de Independenţă* a Statelor Unite ale Americii. Urmat de acumulări conflictuale, istoricul eveniment punctual devenea o *sîngeroasă confruntare nord-sud*, soldată, peste mai bine de un secol, cu abolirea sclaviei. O victorie sub semnul cosmic al Ursei Mari legitimînd, potrivit gramaticii politice moderne, *întîietatea nordului avansat* asupra *sudului revolut*.

Botezat după florentinul Vespucci, continentul dezvelit ochiului european se lansase, încă de la „descoperire", într-o simbolică înfruntare a *septentrionului* cu *meridionul*, precum a Lumii Vechi cu Lumea Nouă. Nu lipsiseră, dintru „început", încurcăturile. Însuşi nordicului „naş„ din meridionala peninsulă cîndva imperial metropolitană i se putea adresa tăioasa întrebare: avea el dreptul onomastic suprem asupra unui teritoriu atins mai întîi de botina lui Columb? La rîndu-i, genovezul Columb, căruia îi plăcea să fie recomandat drept Christophoros „purtătorul lui Christ", adică al dreptăţii Domnului în lumea sălbăticiei, avea să-şi vadă numele şi renume umbrite de ipoteza descinderii, dincolo de „pragul lumii", a cruzilor vikingi. Cunoscuţi îndeobşte drept *normanzi*, adică *„oamenii nordului"*, aceşti bravi navigatori scandinavi conduceau principate în *extremitatea sudică* a Italiei şi în Sicilia, la scurtă vreme după fondarea ducatului Normandiei. De aici, dintr-un straniu *„sud nordic"*, avea să se îmbarce Guillaume, pentru a deveni Wilhelm Cuceritorul... *nordului insular ascuns în ceţuri*. Meridionalii romani dăduseră pămîntului din spatele orbitor de albelor stînci de la Dover simbolicul nume de Albion. Victorienii aveau să-i ataşeze calificativul deloc anodin de „perfid", pentru a-l distinge de „candidul" continent. Cu alte cuvinte, machiavelice, un *nord asumat superior* se opunea semnificativ unui *sud presupus inferior*, chit că istoria demonstrase reversul. De acest lucru iluminata modernitate clasică luase notă, conformîndu-se. Mitul Romei ca etern centru al *oecumenei* impregnează istoria Londrei augustane, devenită atotputernică *Romă a nordului*, cum Moscova îşi însuşise, metropolitan, confortabilul apelativ în 1326. O formă sau alta de *translatio imperii* (re)ordonează *axa nord-sud*, conferindu-i roluri cu ecou în timp.

Geografia fizică, vedem, este congeneră cu cea mentală. Există un nord şi un sud ca repere în mod egal *obiective* şi *subiective*, *exterioare* şi *interioare*, *fruste* şi *încărcate emoţional*. Sau, poate, există numai cele din urmă? De ce suntem tentaţi şi astăzi să lipim, cu prea puţină simpatie, australienilor eticheta de bipezi care stau cu capul în jos? De ce ne mirăm şi astăzi, în pofida informaţiei servite precis pe ecranul electronic, că februarie, luna carnavalului de la Rio, este un moment perfect ales pentru a sfida iarna? De ce, în sfîrşit, expediem cu un plictisit gest de saţietate *sudul leneş*, pentru a închina imne de laudă *nordului harnic*? A fost dintotdeauna această protestant eficientă taxinomie un mod de valorizare a geografiei umane? Sau, poate, ca multe alte confortabile formulări, am moştenit-o cuminte şi pe aceasta? Să socotim o seamă de întîmplări şi consemnări.

Geografia fizică, vedem, este congeneră cu cea mentală. Există un nord şi un sud ca repere în mod egal obiective şi subiective, exterioare şi interioare, fruste şi încărcate emoţional.

În acelaşi an 1776, Edward Gibbon publica *Declinul şi căderea Imperiului Roman*, cea mai impresionantă lucrare istorică a culturii engleze. Sub pana lui Gibbon, legendarul Odin fuge din *Asia* în *nord*, înainte de sosirea generalului Pompei, pentru a organiza un exemplar contraatac la adresa legiunilor romane. Zeul suprem în mitologia nordică, Odin era şi ordonatorul atmosferei, administratorul regiunilor infernale, căpetenia înţelepciunii şi mîndria elocinţei. În engleza veche el se numea Woden, de unde şi Wednesday, dovadă că virtuţile sale de întreprinzător mediator între lumi îl apropiau în mod firesc de Mercur. Cei doi făceau un semnificativ comerţ de valori. Atîta doar că profeţia resurgenţei lui Odin şi a supuşilor săi *nordici* ca stăpîni peste „nedemnii" *sudişti* ai legiunilor romane este o frumoasă istorisire ţesută de medievali călugări cronicari.

Contemporanul lui Gibbon, Winckelmann, întocmea „statutul filosofic al artei" pe seama *impecabilei frumuseţi meridionale* ca prototip al perfecţiunii divine. I se părea, de acea, firesc ca imitaţia clasicilor greci să servească drept garant al desăvîrşirii estetice. Polyclet, de pildă, era creatorul canonului artistic *per se*, descoperirile arheologice de la Pompei şi Herculaneum nefiind decît confirmări suplimentare ale *sudului exemplar*. Teoreticianului îi apărea întemeiată observaţia că statuia lui Jupiter sculptată de Phidias avea menirea de a atinge cerul. O axă ridicată metafizic asigura sudului terestru statutul de model supramundan, aruncîndu-l într-un *nord etern*, faţă de care se afla într-o relaţie de neştirbită simetrie. S-a remarcat, de altfel, că gîndirea greco-romană plasează în prim-plan diferenţa fizică şi culturală, în timp ce viziunea ebreo-creştină aşează la loc de frunte diferenţa moral-metafizică. Condiţionările reciproce ale celor două atitudini explică, printre altele, şi valorizările *cardinale* care ne preocupă aici.

În primul secol după Christ, Tacitus lăuda în *Germania* presupusele virtuţi ale sălbaticilor nordici, superiori, în opinia sa, romanilor civilizaţi – fabulaţie politică hrănită de o solidă forţă metaforică. Cu peste jumătate de mileniu înaintea sa, părinţele istoriei, semeţul Herodot, aducea în „conştiinţa noastră" un tărîm, numit Sciţia – pustiu (*eremia*) şi margine a lumii (*eschatia*). Aici, îşi imagina marele şi întemeietorul fabulator, fusese pus în lanţuri Prometeu, dincolo de pămîntul cultivat, dincolo de *oikoumene*, dincolo de stirpea articulată. Această stranie întindere era *nordul barbar şi ignorant*, aflat la cealaltă extremă faţă de Egipt – *sudul înţelept*. Fiecare, străjuit de alterităţi simbolice: Egiptul, de Asia şi Libia, Sciţia, de Asia şi Europa.

---

septem + *triones* < *trio* 'bou care trage la plug'
meridianus < *meridies* < *medidies* 'amiază', 'sud' < *medius* 'mijloc' + *dies* 'zi'

Z. ORNEA

Între Sud şi Nord

Că există o departajare între emisfera nordică şi cea sudică a continentului nostru e un lucru prea evident pentru a-l putea contesta sau nega. O departajare care se referă evident şi la sfera economicului şi a civilizaţiei, în a cărei sferă se află bine implantat şi politicul. Dacă e să ne referim strict la Europa, unii folosesc drept criteriu de deosebire factorul religios. Catolicişmul şi diferitele confesiuni protestante ar ocupa zona nordică, ortodoxia fiind, de regulă, domeniul părţii de sud. Celebrul azi Huntington a folosit şi el acest criteriu, harta politico-economică a Nordului oprindu-se undeva în Carpaţi, adică pînă la Transilvania inclusiv. Şi asta deşi în Ardeal (acceptat a fi situat în emisfera nordică) majoritatea populaţiei româneşti fiind de religie ortodoxă. Nu-i vorbă şi sîrbii, înglobaţi în imperiul austriac (evident, pînă şi-au dobîndit independenţa), deşi ortodocşi, făceau parte, cum se înţelege, din zona Nordică. Dar asta era realitatea heteroclită a marginii unui imperiu, unde distincţiile se estompau pînă acolo unde dispărea deosebirea dintre Nord şi Sud, zonele amalgamîndu-se accentuat. Unii, partizani ai ideii de Europa Centrală, cred că între Nord şi Sud s-ar putea deosebi o a treia lume, deosebită de cele două clasicizate. Deşi este evident că spaţiul central-european fusese (mai este oare?) o lume aparte tocmai datorită toleranţei multinaţionale, multilingvistice şi multireligioase, cu valori specifice care s-au impus şi păstrat mai ales în sfera literaturii şi a artelor, alţii contestă hotărît aceasta, înglobînd zona Europei centrale în cea nordică. Deosebirile specifice, se spune, chiar dacă reale, nu pot anula elemente cheie care o apropie pînă la contopire cu sfera Nordului. Cît despre statele de peste ocean (SUA, Canada, Australia, Noua Zeelandă etc) acestea fiind o creaţie a unor ţări din marea lume a Nordului, ele fac parte, prin însăşi structura lor, din această sferă.

Ceea ce deosebeşte cele două lumi e mai totul din ceea ce ne-am obişnuit să numim civilizaţie. Şi e greu, chiar primejdios de negat marea deosebire între o zonă şi cealaltă. Nordul are privilegiul de a fi uneori cu cîteva secole (nu e, aici, nici o exagerare) mai avansat în ordinea economicului, al politicului şi, prin consecinţă, în cea a civilizaţiei. Aici, în zona nordică a Europei, progresul economic (firește, totul în comparaţie cu lumea sudică) a fost o realitate evidentă şi, referindu-mă din nou la criteriul religios, să amintesc că un sociolog de talia lui Max Weber a apreciat că, de fapt, capitalismul este o creaţie a protestantismului. Indiferent dacă îl acceptăm pe Weber, e un fapt că acel capitalism înnoitor s-a creat în lumea nordului, undeva în spaţiul geografic al Germaniei, Franţei, Angliei şi al ţărilor limitrofe. Şi naşterea, apoi triumful capitalismului a năruit structurile feudale ale Evului Mediu. Dar chiar pînă la apariţia şi statornicirea capitalismului industrial şi financiar nu se păstrează, bine încastrate, mari deosebiri între lumea Nordului şi cea a Sudului? Învăţămîntul, ştiinţa tipăriturile (nu este celebrul Gutenberg un om al Nordului?) erau în spaţiul nordic extrem de dezvoltate faţă de cele ale Sudului, apăsate de moravurile orientale îndătinate. De la economic (naşterea şi impunerea capitalismului) şi social (dispariţia treptată a iobăgiei şi apariţia muncitorimii) aceste progrese au reverberat în sfera politicului, determinînd ivirea regimurilor constituţionale, cu respectarea treptată, de la 1789, a drepturilor omului şi ale cetăţeanului. Puterea politică a monarhiilor absolutiste se erodează, pînă a dispărea cu totul (firește, cu o evoluţie ştiută) în favoarea democraţiei parlamentare, a separării puterilor în stat, a pluripartidismului.

Un înalt zid despărţitor deosebea lumea nordului de cea a sudului. Rusia, negreşit, cea mai mare şi puternică ţară din această lume a Sudului, continua, şi la mijlocul secolului al XIX-lea, să fie cufundată în civilizaţia veche iobagă, cu o imensă agricultură stăpînită de latifundiari, dominată de o autocraţie politică a ţarilor imună la progres, înapoiată în învăţămînt, ştiinţă şi tipărituri. Evoluţia spre civilizaţie (modelul era, incontestabil, cel nordic) a început de abia la începutul secolului al XX-lea, dar timid şi inconsecvent. Dacă după detronarea ţarismului în 1917 se evolua spre un capitalism ce ar fi tins spre consolidare (inclusiv în sfera socialului) şi nu s-ar fi produs revoluţia bolşevică e probabil că lucrurile ar fi mers cum se cuvine. Dar pe fondul unei mari înapoieri economice şi politice extraordinare, industrializarea forţată şi transformarea autocraţiei ţariste în dictatura de partid, în speţă al partidului unic, decalajul faţă de lumea Nordului s-a menţinut la proporţii aiuritoare. Acestea nu au putut fi anulate nici de extraordinarul efort ştiinţific (mai ales în cele ale armamentului), care a recoltat, după al doilea război mondial, progrese incontestabile. Că lumea românească de dincoace de Carpaţi se afla, la distanţe astrale de cea a Nordului (Apusului), fiind cufundată în orientalism (datorită suzeranităţii faţă de Poarta otomană) şi resemnarea ortodoxiei Răsăritului (vecinătatea cu Rusia, tot ortodoxă, a fost un factor important), e un lucru ştiut. Într-o carte recentă *(Istoria României – Istoria universală – 600-1800),* tînărul istoric Bogdan Murgescu dovedeşte, cu date şi argumente imbatabile (aici Şcoala Analelor îşi pune pecetea pe structura acestei cercetării istoriografice), enormul decalaj între noi, o ţară a Răsăritului european (Sudul), şi spaţiul nordic sau apusean. Ba chiar că n-am avut, în cei 1200 de ani studiaţi, nici o legătură cu realităţile şi progresele lumii nordice. Aşa este. Dar tocmai la data cînd se opreşte această cercetare, după 1829 şi, mai ales, de la 1848, ţările române din sfera nu numai geografică a Sudului se străduie să se adapteze progreselor lumii Nordului european. Cu multe decenii înainte ca Rusia să se deştepte din somnul oriental (economic, social şi politic), la noi se porneşte, mai întîi, un întins comerţ cu ţările Europei de apus, apoi se adoptă, sub raport politic, modelul politic de acolo, cu o Constituţie liberală şi instituţii democratice asemenea.

E adevărat, pînă la 1918-1921, ţara era stăpînită, sub raportul proprietăţii funciare, de mari latifundiari care posedau imensa majoritate a suprafeţei arabile. Aceasta a creat un imens handicap, stăvilind evoluţia economică şi creînd acea adîncă discrepanţă dintre sistemul politic şi cel al structurilor economico-sociale. Discrepanţa aceasta se diminuează hotărîtor după marile reforme de după primul război mondial. Dar rămîne ca o realitate apăsătoare faptul că imensa majoritate a populaţiei locuia la sat (aproape 90%), împiedicînd dezvoltarea oraşelor şi a civilizaţiei industriale. Dar era o realitate impunătoare faptul că România era sincronă cu modelul generalizat al Europei de apus (cu deosebire cel francez) şi, în ciuda antieuropeniştilor, se îndreaptă, decis, în această direcţie. Chiar dacă analfabetismul şi înapoierea în ordinea civilizaţiei erau încă realităţi apăsătoare cu deosebire în lumea satului, era evident că România interbelică făcuse paşi hotărîţi în direcţia sincronizării cu modelul ei, cel al Europei de apus. Şi de nu s-ar fi produs interstiţiul de aproape jumătate de veac al regimului comunist, această sincronizare, ar fi evoluat şi consolidat. S-ar mai fi păstrat decalaje faţă de model? Cu siguranţă. Dar apropierile s-ar fi realizat. Interstiţiul comunist, cu toată industrializarea forţată şi anapoda, cu toată eradicarea analfabetismului, a oprit procesul sincronizării, adîncind decalajele.

Sîntem, negreşit, o ţară din lumea Sudului şi tînjim (tindem) spre integrarea în structurile lumii nordului (pactul Atlanticului de Nord, Uniunea Europeană). Finalmente, vom izbîndi. Pentru că aceasta o doresc şi exponenţii lumii Nordului, pentru a realiza, triumfători, o egalizare a structurilor europene. Decalajele, enorme, se vor menţine însă, încă multă vreme, faţă de standardele realizate în sfera geopolitică a Nordului. E inutil să imaginăm proiecte ale evoluţiei posibile, care să provoace dacă nu stingerea, măcar diminuarea decalajelor. Aceasta e încă de domeniul iluzoriului, deşi, peste decenii, egalizarea se va realiza în domenii importante, încît să se diminueze decalajele. Va dispărea, atunci, deosebirea dintre Nord şi Sud? Atîta vreme cît e concepută ca o realitate geopolitică şi confesională, nu cred.

© S. Ivanoschi

interstiţii

Între Fauchon şi McDonald's

Magazinul Fauchon din Place de la Madeleine e unul din locurile mitice ale gastronomiei franţuzeşti. Ca şi rivalul său Hédiard, situat perfect simetric de cealaltă parte a pieţei, Fauchon s-a impus printr-un savant dozaj între produsele autohtone şi cele exotice. Poţi cumpăra şi cartofi, morcovi sau mere, dar şi fructe cu forme bizare şi denumiri misterioase, aduse de la mii de kilometri; găseşti Bordeaux şi Côtes-du-Rhône, dar şi Tokay sau vinuri californiene; produse proaspete dar şi preparate de mare rafinament, salate de tot soiul (salata de vinete e la un preţ care le-ar face să leşine pe gospodinele noastre), homari şi languste plutind în sosuri sofisticate, friptură de fazan sau căprioară aşezată în platouri somptuoase. Varietatea mirodeniilor, ceaiurilor, uleiurilor de măsline e ameţitoare. Cu timpul, magazinul s-a extins, iar alături s-au deschis şi un restaurant, o cafenea şi o confizerie. În fiecare an, faţada – pe înălţimea celor patru sau cinci etaje – e superb împodobită, devenind una din atracţiile de Crăciun ale Parisului.

În urmă cu treizeci de ani, pentru junii stîngişti fascinaţi de gîndirea lui Mao Zedong, Fauchon reprezenta un simbol al societăţii pe care doreau să o distrugă. Un simbol şi o ţintă, alături de universităţi, bastioane ale conformismului burghez şi ale spiritului reacţionar. Într-o zi, un comando maoist a devastat magazinul, iar prada – caviar, *foie gras*, brînzeturi şi mezeluri fine – a fost distribuită unor muncitori imigranţi africani. Marea majoritate a membrilor grupurilor maoiste erau, se ştie, tineri de „familie bună“, ducînd o existenţă mai mult decît confortabilă şi care, de altfel, după ce au urmat cursurile atît de contestatelor institute universitare de elită – Ecole Normale Supérieure, Ecole Nationale d'Administration – au ajuns diplomaţi, cadre superioare în ministere (mai ales în cel al Educaţiei Naţionale ...), editori, jurnalişti, personaje omniprezente pe scena mediatică. Nu e deloc hazardat să presupunem că mulţi dintre ei îşi fac azi cumpărăturile la Fauchon. Oricum, încă de atunci reuşeau cu greu să împace elanul revoluţionar cu gusturile rafinate: unul din mitingurile în sprijinul proletariatului a avut loc în saloanele opulente ale celebrului hotel Lutetia, iar inenarabilul Jean-Edern Hallier descindea în faţa porţii uzinelor Renault, ca să-i sprijine pe grevişti, la volanul unui Jaguar decapotabil...

Dacă fiii de bani gata spărgeau vitrinele de la Fauchon, trei decenii mai tîrziu militanţii împotriva mondializării îşi iau drept ţintă simbolică restaurantele McDonald's. Valorile ce trebuie apărate sînt de data aceasta brînza *roquefort* şi pateul de *foie gras:* produse tradiţionale ameninţate de proliferarea hamburgerului. Liderul charismatic al contestatarilor nu mai e un june intelectuál briliant gen Hallier, Glucksmann sau Geismar, ci José Bové, agricultor de profesie: mustaţă, pipă, faţă arsă de soare şi brăzdată de vînt, Bové s-a transformat şi el într-o vedetă mediatică (a făcut o figură cît se poate de onorabilă şi la emisiunea lui Pivot). Recentul proces de la Millau, unde a apărut ca inculpat pentru demontarea unui restaurant McDonald's, a fost mană cerească pentru ecologişti şi antimondialişti, care au putut îmbina utilul cu plăcutul, adică vacanţa de vară cu participarea la mitinguri şi manifestaţii. Cruciada împotriva „fast food“-ului semnifică, evident, refuzul unei culturi a uniformizării (temă tratată ironic în geniala scenă din *Pulp Fiction,* cînd cei doi „killeri“, depănîndu-şi amintirile, compară meritele restaurantelor McDonald's din Amsterdam, Londra şi Paris...). Dar „fast-food“ înseamnă nu numai uniformizare ci şi democratizare (inducînd chiar ideea că una o presupune pe cealaltă): restaurantele tip McDonald's sînt totuşi, în principiu, accesibile oricui. Aşadar, odinioară, devastînd Fauchon, elita voia să arate că doreşte un egalitarism nivelator; atacînd restaurantele McDonald's, noii militanţi de la „bază“ cer reabilitarea elitismului gastronomic. Democraţia, cum sună o celebră frază, trece prin stomac.

Alexandru CĂLINESCU

PĂLTINIŞ: VOLUPTATEA DISCRETĂ A CONVIVIALITĂŢII

– un interviu cu Andrei PLEŞU –

Numărul de anul acesta al revistei Martor, *editată de Muzeul ţăranului, are o temă de etnologie urbană: „Bucureştii în vremea comunismului: rezistenţă, normalitate, supravieţuire". Proiectul, imaginat de Irina Nicolau, vrea să semnaleze soluţiile (în ce priveşte cultura, educaţia, locuirea, alimentaţia...) „inventate" pentru a duce o viaţă diferită de cea pe care voia s-o impună regimul oficial. Pentru foarte mulţi dintre noi,* Jurnalul de la Păltiniş *şi* Epistolarul *lui Gabriel Liiceanu au fost, în acea vreme, un imens reconfort, o încurajare, un reper. Calitatea experienţei intelectuale ce se petrecea în jurul lui Constantin Noica, calitatea membrilor acelui mic grup ne apărea ca o reuşită rară, o reuşită în sine, dincolo de normalitate, supravieţuire, rezistenţă. Ştim ce atracţie au constituit C. Noica şi modelul său pentru o mulţime de tineri. Un prieten matematician îmi povestea cu umor cum, participînd la un colocviu de specialitate în apropiere, s-a strecurat la un moment dat cu numeroase precauţii pentru ca, neobservat de ceilalţi, să ajungă la cabana filozofului. O anume pudoare îl făcea să-şi disimuleze interesul pentru căutările şi soluţiile de înţelepciune. Cînd a sosit, camera era deja arhiplină de colegii săi, veniţi pe căi ceva mai directe.*

Un spaţiu tonic

Anca Manolescu: În *Jurnalul de la Tescani* există un pasaj în care Păltinişul e văzut, în termenii unei simbolici a anotimpurilor, ca un fel de pregătire pentru alte vremuri. „Iarna filosofiei?.. Iarna împrejurărilor? Poate. Dar şi iarna răgazului lăuntric, a comuniunii şi a tehnicii de a supravieţui, activ şi adăpostit, pînă la desprimăvărare." Există, pe atunci, sentimentul unei suite? Ori trăiaţi mediul, momentul, întîlnirea aceea în substanţa lor intrinsecă?

Andrei Pleşu: Textul din *Jurnal de la Tescani* pe care l-ai invocat datează din 1989, cînd episodul Păltiniş se încheiase, dar schimbarea politică nu era încă verosimilă. Criza şi expectativa erau totuşi deja lansate mai mult decît la începutul anilor '80. Plutea în atmosferă o anumită tensiune, chiar dacă eu nu credeam, în noiembrie 1989, la Tescani, că regimul e pe cale să sfîrşească. Cu atît mai puţin trăiam, la Păltiniş, cu sentimentul că ne aflăm într-o oază gîndită ca „haltă" pe drumul spre momentul eliberării. Trăiam pur şi simplu iarna în ceea ce are ea *gemütlich* cum spun nemţii. Există o idilă a iernii, o atmosferă de interior, cu voluptatea camerei încălzite, a gerului care e frumos ca spectacol, cînd nu-l resimţi ca pe un atac la integritatea ta fizică. Şi există o *convivialitate* a iernii: stai la căldură împreună cu doi prieteni, bei ceai sau ţuică fiartă şi discuţi filosofie. Pentru noi, iarna însemna pe atunci mai curînd feeria ei, mai curînd confortul ei lăuntric, făcut din convivialitate şi dintr-o anumită izolare în spaţiul interior, decît severitatea anotimpului şi a vremurilor. Nu gîndeam Păltinişul ca pe o redută, un loc în care te războieşti cu împrejurările, sau ca pe o sală de aşteptare de unde priveşti mereu pe fereastră aşteptînd trenul istoriei. Nu era nici una, nici alta. Era, într-adevăr, voluptatea discretă a *convivialităţii*. Iarna privită din interior, cînd e cald şi cînd te îndeletniceşti cu lucruri care îţi fac plăcere. Păltinişul a fost un episod foarte *tonic* pentru noi. Fiecare din iernile lui se încheia cu o senzaţie de plenitudine, cu o inflaţie de proiecte şi cu pofta de a face. Ne simţeam mereu acolo ca la o încărcare de baterii, pe care o trăiam în sine, cu toată bucuria ei. „Destinderea" era cuvîntul cheie al acelor perioade. Nu era nimic crîncen, nimic îndîrjit în viaţa noastră de la Păltiniş. Nici măcar în studiu. Făceam lecturi şi conversaţii nu într-o variantă acru şcolară, înţepenită, solemnă, ci într-o variantă – o spun iarăşi – convivială, cu sentimentul că ne facem în primul rînd o bucurie. Era un spaţiu al bucuriei şi, prin urmare, un spaţiu tonic, solar, nu unul al supravieţuirii crispate. Nu era supravieţuire: era trăire pur şi simplu, era viaţă în sensul cel mai deplin.

A.M.: Dar nu tocmai adversitatea mediului, imposibilitatea de a lucra autentic în spaţiul oficial au făcut să apară o soluţie de tipul Păltiniş?

Andrei Pleşu: E un lucru care trebuie spus, mai ales astăzi, cînd se interpretează şi suprainterpretează episodul Păltiniş: noi nu am făcut atunci o opţiune. Nu am avut în faţă mai multe variante de a trăi. Nu ne-am spus: ce alegem? Ieşim în stradă, încercăm gesturi de disidenţă individuală, ori mergem la Păltiniş? Nu! Nouă Păltinişul ne-a apărut drept o ofertă aş spune *destinală*. A apărut ca un prilej. A fost un *kairos*. Norocul nostru este că ne-am găsit perfect disponibili în faţa acestui prilej, că ne-am abandonat lui cu senzaţia că e un dar şi cu bucuria să constatăm că darul acesta rodeşte în noi şi ne face mai fericiţi. Păltinişul nu a fost o reacţie, fie ea de refuz, de protest sau de evaziune. Abia acum, el poate fi analizat ca o variantă, printre multe altele, de a trăi în condiţiile comunismului. Dar atunci n-am avut de făcut o alegere. Am ales doar să răspundem acestui prilej.

Orice tip de lume e o lume întreagă

A.M.: Mi se pare de altfel inadecvat să analizezi opţiunile, mişcările, soluţiile vieţii de atunci cu criteriile proprii unei societăţi democratice. Obţii imagini false dacă nu contextualizezi foarte atent. Era, în fond, un alt tip de lume.

Andrei Pleşu: E greşit să judeci *orice* moment din viaţa şi din istoria unei realităţi cu datele altui moment. E greşit chiar să judecăm România din 1990 cu criteriile de acum. Şi mai nepotrivit e să judeci, cu aceleaşi criterii, perioada anilor '80. Din păcate, facem asta în permanenţă. Aş spune ceva ce am mai spus, dar e o repetiţie la care ţin. Nu numai criteriile trebuie să fie adecvate. Trebuie să avem mereu în vedere faptul că orice lume, orice tip de lume, inclusiv universul concentraţionar, lumea puşcăriilor să zicem, este – potenţial în orice caz, dar uneori chiar în act – *o lume întreagă*, o lume rotundă, care are în ea *toate* componentele unei lumi depline. Sigur că dozajele sînt altele, reţetele sînt altele, dar inventarul de elemente, inventarul „chimic" al „lumescului" e prezent în orice tip de univers. Ei bine, lumea românească din vremea comunismului, despre care vorbim astăzi cu atîta severitate – şi pe bună dreptate – era totuşi o lume întreagă, în care era posibilă şi bucuria, era posibilă şi iubirea, era posibilă şi cultura. Nu pentru că regimul le făcea posibile, nu pentru că „nu era chiar aşa de rău cum se spune". Era foarte rău! Dar chiar şi într-o lume foarte rea există întotdeauna fisuri, resurse, prilejuri care fac posibilă *saturarea* reţetei globale a unei lumi. Iar noi, la Păltiniş, am trăit episodul tonic, episodul de bucurie şi de angajare liberă care era posibil în acel tip de lume.

A.M.: În plus, într-o lume foarte rea, fisurile, resursele, prilejurile sînt utilizate cu intensitatea polului contrar. Azi, oferta e mult mai variată, dar fructificarea ei e mai plată calitativ vorbind.

Andrei Pleşu: Într-adevăr, *şi noi* am profitat, ne-am bucurat mai mult de acel moment, *şi publicul* s-a bucurat şi a profitat mai mult de el. Cînd a apărut *Jurnalul de la Păltiniş*, în lumea românească a existat o vibraţie care, astăzi, nu ar mai fi posibilă. Dimpotrivă, el provoacă acum mai curînd o contravibraţie. Am senzaţia uneori că ochiul pus pe episodul Păltiniş, pe tot grupul de acolo e mai curînd sever, mai curînd critic. Or, pe atunci, cartea şi tot ce s-a întîmplat la Păltiniş au provocat o anume emulaţie în lumea noastră. Acea emulaţie era, terapeutic, igienic, foarte importantă. Aş spune că şi noi, şi ambianţa am fost potenţaţi de acel episod în mult mai mare măsură decît s-ar putea întîmpla astăzi.

A.M.: Pentru noi, cititorii *Jurnalului*, el era dovada că se poate face cultură de mare clasă în mod viu, formativ. Era un fel de axă, era posibilitatea de a participa, fie şi prin lectură, la o asemenea performanţă intelectuală.

Andrei Pleşu: E un lucru care trebuie ţinut minte sau trebuie reamintit dacă nu mai e ţinut minte. Pentru că tendinţa de a introduce în judecarea acelui episod un fel de exigenţă politică sau de „corectitudine politică" – cînd el avea cu totul alte date, cu totul alt contur – falsifică complet lucrurile. Dacă noi nu înţelegem ce s-a întîmplat atunci nu numai cu Păltinişul în sine, dar şi cu tot ce reverbera el, cu toată reacţia de viaţă şi de gîndire pe care el a stîrnit-o, analizăm un spectru, nu un fapt viu.

A.M.: Chiar în compoziţia Păltinişului existau mai multe cercuri.

Andrei Pleşu: Noica avea un fel de geniu simfonic în privinţa asta. Fără ca noi să o ştim pe atunci, el întreţinea mai multe Păltinişuri. Există şi alte grupuri care se consideră parte din ambianţa păltinişană. *Et in Păltiniş ego* pot spune oricare dintre membrii lor. Noica nu făcea neapărat să comunice aceste grupuri, pentru care avea strategii şi programe diferite. Au apărut de altfel semne ale unor Păltinişuri paralele. A existat de pildă un Păltiniş al lui Vasi Zamfirescu, care a şi publicat o carte despre el. Apar mereu alţii care declară că mergeau regulat acolo, că au scrisori de la C. Noica. La Păltiniş s-a cîntat deci realmente pe mai multe claviaturi, ceea ce face din el o realitate aşa de bogată şi aşa de specifică pentru momentul acela. De asemenea o realitate irepetabilă.

A.M.: Apare, în finalul *Juranalului de la Păltiniş*, o întrebare referitoare la buna aşezare a experienţei de acolo: „Dar nu însemna oare această «eliberare» (prin spirit) o fugă de istorie?... Această eliberare laterală, discretă şi nespectaculoasă, vinovată, poate, în egoismul ei intelectual, a fost şi este încă forma de supravieţuire a unor mari valori din spiritualitatea română de astăzi" (G. Liiceanu, 1983).

Andrei Pleşu: Dacă e vorba despre faptul că practicam o formulă de cultură pasivă, evazionistă, lucrul se poate spune şi se poate judeca aşa *abia acum*. Dar, repet, noi nu am trăit episodul circumstanţial, trăgînd cu ochiul la context. Făceam spontan şi plenar ceea ce eram îndemnaţi lăuntric să facem. Ceea ce merită discutat e altă temă: în ce măsură filozofia care, de regulă, are şi conotaţia înţelepciunii, e o atitudine existenţială eficace. Mai ales eu aveam acest demon interogativ cînd căutam soluţii foarte directe, soluţii de *a întruchipa* înţelepciunea, nu doar de a o comenta şi de a o trăi la nivel de text. Aceasta era, ca să spun aşa, mica mea răzmeriţă cotidiană, pe care Noica o contesta în principiul ei, spunînd mereu că practic o cercetare „interesată", că în loc să mă las purtat de idei, caut mereu reţete, caut mereu tehnici. Dar aceasta era căutarea *mea*, pe care, probabil, în mod inadecvat o plasam acolo. La Păltiniş nu se livrau tehnici, după cum nu se livrau programe politice, nu se livrau conspiraţii. Acolo se livra ceea ce Noica însuşi califica drept „bucuria pură a culturii". Era cultură în sensul ei să zicem tradiţional: idei, texte, dialog.

Victima: un concept în permanenţă „deconstruit"

A.M.: După Păltiniş, atît de fericit şi ca moment comunitar, tu ai făcut un gest explicit de disidenţă, ceea ce a determinat îndepărtarea ta din Bucureşti şi episodul Tescani: un episod de data asta mult mai riscant, un episod de singurătate. Se leagă gestul tău, şi Tescaniul în consecinţă, de lecţia Păltinişului?

Andrei Pleşu: E un lucru curios. La Păltiniş, eu eram cel care nu se integra perfect în scenariul locului. Sau care aveam momente de vinovată inadecvare. La Tescani am devenit mult mai păltinişean decît fusesem la Păltiniş pentru că am simţit că refac modelul. Nu aş fi avut poate opţiunea Tescani fără acest model. În fond, mie mi s-a impus o plecare din Bucureşti, un exil care putea fi plasat oriunde. Prima variantă a fost Bacăul. Tescaniul a devenit posibil şi pentru că exista arhetipul acestui tip de viaţă. Cînd m-am dus acolo, m-am dus perfect conştient că mi se oferă şansa să refac ceva din stilul de viaţă de la Păltiniş. Iar lucrul s-a întîmplat la propriu. Eu, care nu mă plimb în general şi care detest mersul pe jos, aveam acolo un program regulat de plimbări ciclice, program de lecturi, de studiu. Nu aveam din păcate şansa unui dialog decît în momente rare cînd mă vizita cîte cineva. Or, dialogul era un lucru decisiv la Păltiniş. Dar îmi aduc aminte că şi aşa, de cîte ori aveam ocazia, eram înclinat să refac stilistica păltinişeană a dialogului, fie citind ceva din ce scrisesem la Tescani, fie provocînd o discuţie pe o temă dată. Era o nevoie aproape abstractă care prelua din mers orice interlocutor aflat în trecere.

De altfel, în titlul însuşi al cărţii mele, *Jurnalul de la Tescani*, a fost o mică ironie. Mi-am spus că, deşi aici avea loc un alt tip de întîmplare, puteam încerca să dublez Păltinişul cu Tescaniul, aşa cum dublezi o temă gravă cu una minoră. Fiindcă acolo eu mi-am propus o viaţă, aş spune, aproape vegetativă. Mi-am propus să nu devin grav decît în lecturi sau în chestiuni nedeclarate. Mi-am propus să mă las purtat de un prim nivel al experienţei. De ceea ce văd. De natura din jurul meu. De cîţiva oameni. De cîteva experienţe de primă instanţă. N-am vrut să produc, scriind acest *Jurnal*, mari sonde, profunzimi, chiar dacă ici şi colo ele pot apărea. Pe scurt, deşi Tescaniul a reprezentat, faţă de Păltiniş, o reducere de spectru, fie şi numai pentru că eram singur, deşi momentul era de altă factură, deşi prezenţa mea acolo avea altă pricină, deşi apăreau toate aceste diferenţe, modelul era subînţeles.

A.M.: Subînţeles şi prin graţia cu care, într-o situaţie de singurătate şi pericol, ai scris despre lucruri care îţi făceau plăcere, bucurie. Înţelepciunea cuprinsă în modelul Noica era aici pusă la încercare şi lucra.

Andrei Pleşu: Cu siguranţă a fost aşa. Există o lecţie foarte importantă a lui Noica – despre care nu se vorbeşte destul, pentru că, dacă s-ar vorbi, analiza actuală foarte severă a ecoului politic pe care l-a avut prezenţa lui s-ar colora cu totul altfel. Or, e vorba tocmai despre o lecţie cu bătaie politică. În mediul în care am trăit noi Păltinişul, conceptul „deconstruit" – ca să vorbesc în limbajul de astăzi -, conceptul deconstruit în permanenţă era cel de victimă. Păltinişul nu avea în vocabularul lui şi în psihologia lui această componentă. Noi nu ne duceam acolo ca victime ale comunismului ori ca luptători anticomunişti. Ne duceam tocmai cu sentimentul că există valori şi angajări care te scot din cercul vicios călău-victimă, agresor-agresat, dictator-populaţie terorizată. Noi ieşeam din acest cerc şi trăiam liber şi voluptuos la un nivel care, pentru noi în acel moment, era suprem. La Tescani am simţit că lecţia aceasta a funcţionat. Şi nu a funcţionat doar mental. A funcţionat foarte concret. Vorbeam de aplicare, de punerea în practică a lucrurilor. Eu nu am trăit realmente nici o clipă episodul Tescani cu sentimentul victimei, al „damnatului" care traversează o dramă. L-am trăit realmente destins şi refuzînd – fără efort de altfel, ci spontan – statutul de victimă. Ceea ce e dezamăgitor pentru unii din cititorii *Jurnalului de la Tescani*. Am întîlnit oameni care mi-au spus: „L-am cumpărat crezînd că acolo, pe lîngă o ieremiadă de subtext permanentă, am să găsesc pagini de « rezistenţă» politică, de militantism anti-comunist. Nu le-am găsit." Acolo erau pasteluri. Or, acesta e unul dintre efectele „incapacităţii" mele – era mai mult asta decît o decizie a voinţei – incapacităţii de a interioriza statutul de victimă.

(urmarea în numărul viitor)

Pagină realizată de Anca MANOLESCU

glosar de tranziţie

Programe interactive

Mijloacele comunicării audiovizuale au izbutit să ne transforme din temelii modul de viaţă, dar nu şi să înlăture radical meteahna congenitală de care au suferit pînă de curînd. În versiunea lor, actului de comunicare îi lipsea reciprocitatea. Funcţia de emiţător şi cea de receptor erau riguros despărţite. Ca şi în aşa-zisele dezbateri din socialism, forma lor nu era dialogul, ci monologul. Parteneriatul se stabilea între un emiţător care nu avea dreptul să tacă şi un receptor care nu avea posibilitatea de a vorbi.

De la o vreme, patronii şi protagoniştii audiovizualului au declanşat o amplă operaţiune îndreptată spre amortizarea acestui inconvenient. Soluţia: programele interactive. Noutatea: libertatea acordată audienţei de a accede pe post în timpul difuzării respectivului program. Ca şi în alte ocazii, şi de astă dată tranziţia noastră s-a avîntat cu elan către preluarea acestei inovaţii. Astfel au apărut unele dintre cele mai gustate emisiuni cum ar fi concursurile cu premii, consultaţiile medicale şi juridice, talk-show-urile deschise. Gestul demonopolizării îl face monopolul. Mijlocul care îngăduie acest acces este telefonul. Carenţele sofisticatelor tehnici ale comunicării audiovizuale sînt ameliorate cu ajutorul acestei puţin pretenţioase tehnici de comunicare interpersonală.

Oferta participării la concursul cu premii este lansată de organizaţia emiţătoare. Cine şi în cel fel va răspunde acestei oferte depinde în întregime de receptori. În această fază rolul cel mai activ revine părţii condamnate prin tradiţie la pasivitate. Angajînd dialogul, posesorul vocii care vine din necunoscut face saltul uriaş din condiţia anonimatului în cea a notorietăţii. Acelaşi proces care îi dizolva identitatea, i-o restituie şi îi dă o dimensiune publică. Imprevizibile şi pline de autenticitate, aceste dorite injoncţiuni sporesc atractivitatea programelor. Scopul urmărit de organizatorii acestor programe nu este acela de a relaxa frustrările interlocutorilor, ci de a obţine o cotă de audienţă mai ridicată.

Spre deosebire de concursurile cu premii, intervenţiile în talk-show-uri nu sînt solicitate de emiţător, iniţiativa aparţinînd integral receptorilor. Sub raport material, şansa unui cîştig este înlocuită de certitudinea unei cheltuieli. Ţelul general vizat de iniţiatorii acestor apeluri este să-şi facă publice opiniile, încercînd, pe această cale, să influenţeze fie dezbaterea în curs, fie mersul evenimentelor despre care se discută. Oamenii pentru care asemenea mobiluri cîntăresc mai greu decît inconforturile intervenţiei se numără, desigur, printre cei mai activi membri ai audienţei, adică ai societăţii. Programele interactive nu produc puternica lor nevoie de participare, dar îi propun în schimb un atrăgător prilej de manifestare.

În acest sens operează două categorii de talk-show-uri: cele cu profil politic şi cele dedicate sportului. În afara unor notabilităţi, necunoscuţii sensibili la teme politice sînt, în comparaţie cu cei interesaţi de fotbal, mai puţin numeroşi, mai slab articulaţi la cele mai largi segmente ale societăţii şi mult mai înclinaţi spre opinii critice.

Nu toate programele interactive ne activează cu aceeaşi forţă şi în acelaşi fel. Prin prisma acestor programe, de pildă, s-ar părea că sub tranziţie aspiraţia spre unitate naţională îşi găseşte un reazăm mai temeinic în fotbal decît în politică.

Pavel CÂMPEANU

Fotbalul ca extindere a Uniunii Europene

Un mic, dar simpatic eveniment de presă a avut loc de curînd: severul nostru confrate *22* a inaugurat o rubrică consacrată sportului printr-un articol amplu, plin de vervă, despre Campionatul european de fotbal, semnat de unul dintre cei mai buni cronicari de specialitate din cîţi a avut presa noastră în ultimii 20 de ani, dl Traian Ungureanu, faimosul TRU de pe vremurile *Vieţii studenţeşti,* astăzi comentator dintre cei mai avizaţi la BBC. Nu-mi ascund surpriza pozitivă: presupuneam că la *22* doar dl Dan Perjovschi „ştie cu mingea“ şi dă seamă fără jenă în ce scrie de această ştiinţă frivolă. (Cam asta e situaţia şi la *Dilema:* dacă sîntem doi pasionaţi de fotbal – restul sînt dulci amatori...) Lansînd această nouă rubrică, prea serioşii noştri confraţi de la organul Grupului de Dialog Social consimt, în sfîrşit, la dimensiunea socială a acestui joc – dumnealor dînd de cele mai multe ori impresia că numai la joacă nu se gîndesc. Doar că dl Ungureanu, în această *Baladă a sfertului* – cum e intitulat primul articol – nu face numai sociologie, ci şi multă, foarte multă politică şi încă una internaţională, ceea ce nu m-ar speria dacă ar fi corectă şi din p.d.v. fotbalistic.

„Balada“ purcede cu o idee asupra căreia sîntem repede de acord: invocînd o parodie „la zi“ a „Mioriţei“ prin care se deplînge cum a fost Hagi mazilit şi ţărişoara furată de „boierii cei mari“ la Europene, TRU (poate îmi permite această tandreţe...) ridiculizează straşnic pe toţi cei obsedaţi de un complot antiromânesc pus la cale de UEFA în care aceşti posedaţi ai politichiei văd „braţul cu cartonaşe galbene al alianţei NATO“.

Problemele încep însă din clipa cînd autorul însuşi uită că UEFA înseamnă Uniunea Europeană de Fotbal Asociaţie şi o reduce la primele două iniţiale, identificînd-o apăsat cu Uniunea Europeană, aceea care, orice s-ar zice, nu se ocupă cu fotbalul-asociaţie. Dezinvolt, TRU devine – concret, direct – un asemenea chinuit al politichiei internaţionale în chestiunile legate de dribling, şut şi sistem 4-2-4, 4-3-5. TRU scrie: „Olanda, Italia, Franţa şi Portugalia, semifinalistele, campionatului, sînt combinata *Uniunii Europene* (subl. îi aparţine! – *n. mea)* ...pentru că fotbalul jucat de ele e un produs mental şi fizic la marginea avangardei...“ Care avangardă, cînd Italia e considerată de marea majoritate a specialiştilor şi a microbiştilor drept ţara celui mai reacţionar, cinic şi urît fotbal? Un Cruyff dorea ca, spre binele fotbalului, Italia să nu cîştige turneul final!

TRU merge mai departe cu tendenţiozitatea sa în monitorizare şi împarte echipele participante la Euro 2000 în două categorii: una, a celor 4 semifinaliste, dotate cu „un fotbal modern“, luminat de „o mentalitate profund pozitivă“ (repet: şi Italia? – n. mea) şi o a doua, „care nu exclude calitatea“, definită în primul rînd „de mari perturbaţii de comportament... de o mentalitate hărţuită de nevroze şi de inadaptare“. Din această categorie fac parte, în ordine, Iugoslavia, Anglia şi România. Dacă Anglia e rezolvată repede prin huliganii ei şi „înapoierea inacceptabilă de pe teren“ (cîţi n-ar vrea totuşi să joace aşa înapoiat, ca Anglia!, mă gîndesc), despre Iugoslavia se discută în cel mai străveziu spirit al „Actualităţii“ politice de la BBC: „Bîntuită de angoase şi furie fără conţinut, Iugoslavia a atras logic două dezastre aproape extrasportive: Kosovopoliile cu Spania şi Olanda“. De ce logic? În care logică? – aceea posibilă la Strasbourg, la UE, dar nu pe un teren cu două porţi, lat de 75 şi lung de 110 metri. Şi de unde Kosovo în meciul cu Spania? O lume întreagă a văzut finalul acela în care sîrbii conduceau cu 3-2 în min. 84, scor la care Spania, disperată, nu se califica, pentru ca în ultimele minute ale prelungirilor, cînd se ştia că Norvegia n-a învins Slovenia, Iugoslavia să se dea deoparte, „ca la pomană“, permiţînd spaniolilor să învingă cu 4-3. Fără să-şi compromită şansele, oamenii lui Boşkov (de ce şi ai lui Miloşevici?) au fericit o Spanie în care, ca profesionişti, au mîncat, mănîncă şi vor mai mînca o pîine, tot anul. Unde găsim la Kosovo un asemenea compromis european? Cît priveşte voluptatea nu prea europeană, dar urîtă, de a asimila acel 6-1 al Olandei cu un Kosovo justiţiar, ea ar merita tratată cu mistocăreala noastră de balcanici: „Bine le-a făcut, dacă au vîndut meciul cu Spania! I-a pedepsit Ăl de Sus!“.

Ajuns, în sfîrşit, la ţărişoara noastră, TRU – spre surpriza mea negativă – se integrează (pardon de expresie UE!) în caraghiosul şi bombasticul club al celor de pe aici, de pe plaiurile noastre, care nu pot judeca un meci al Naţionalei fără să apeleze la istoria poporului român de la origini pînă în prezent. Adusă în terminologia la zi – tendenţiozitatea lui TRU capătă o ostentaţie nu numai extrasportivă, dar şi hazoasă: „Scindată între aspiraţie şi complexe“, echipa ar avea „un nucleu modern“ format dintr-un grup mai larg de bonjurişti (tinerii Chivu, Mutu, Contra, Ganea) şi „doi veterani“ (Gîlcă şi Munteanu) cărora nu ştiu de ce nu li se spune „conservatori“, dacă Hagi, în optica lui TRU, e obiectul unui „cult fanariot“. Negru pe alb: „După Euro 2000, România a rămas undeva (cum undeva?, exact între primele 8 echipe ale Europei! – *n. mea)* între fotbalul modern şi subsolul mentalităţii europene, împinsă înainte de grupul reformatorilor şi ţinută în loc de cultul fanariot al lui Hagi“. E aici din nou un amestec între „Actualitatea românească“ şi mecanica sociologismelor vulgare din seminariile UASCR-ului, plicticoase, dar de neuitat. Şi cum orice mecanică aplicată pe viu naşte humor, TRU nu-l ratează: „*Campionatul European* (subl. sa! – *n. mea)* ne-a recunoscut aspiraţiile şi potenţialul, acceptîndu-ne în sferturi. *Campionatul European* (subl. sa! – *n. mea)* a sancţionat însă ţinuta premodernă a camarilei lui Hagi, refuzîndu-ne accesul în semifinale...“ Da' cine este acest Campionat European care recunoaşte şi acceptă modernul şi reforma, sancţionînd mentalităţile premoderne şi fanariotismul? Cu asemenea politizări facile şi abuzive să se ocupe un *Campionat european de fotbal? (subl. mea).* Cu această logică abruptă care face din fotbal politică, economie, istorie, avem dreptul, ca europeni, să întrebăm: da' cu Germania, da' cu Norvegia ce-au avut că nu le-au admis în sferturi, ca pe România? Acolo nu s-a extirpat premodernul? Şi cu ce i-a nemulţumit Cehia „noastră“ – o fi la ea fanariotismul mai al dracului decît la noi? O fi ea mai scindată decît noi, între aspiraţie şi complexe? Mă bate gîndul unei dileme teribile: ca să ajungem printre primele 8 ale Europei, ori am avut pilele lui Blair şi Chirac, ori echipa asta de bonjurişti, fanarioţi şi criptocomunişti a jucat foarte binişor?

Radu COSAŞU

bazar

Poveşti romantice

Pe postul Acasă, apăreau, mai de mult (dacă nu mai apar şi acum), cele două vedete-copii, Ruxi şi Achi, cîntînd *Telenovela*. Cîntînd-o la propriu: melodia celor doi ne explica ce este, în opinia realizatorilor clipului, o telenovelă. Cei doi copii deveneau maturi, schimbînd toalete şi metamorfozîndu-se în cîte-o Guadalupe şi cîte-un Luis Alberto. Interesant este că protagoniştii clipului defineau telenovela ca pe o poveste, invitîndu-i pe adulţi să se întoarcă în copilărie. Pe lîngă efectul invers al apelului lor (care părea ca o invitaţie la creştere bruscă pentru copii), definiţia cîntată atrăgea atenţia asupra actualului statut al poveştii în cultura de masă. În privinţa schemei de construcţie, telenovela se suprapune, în mare, tiparului basmului: „întîmplări fantastice ale unor personaje imaginare în luptă cu personaje nefaste şi în care triumfă binele“ *(DEX).* Şi în telenovelă Bunii se luptă cu Răii, şi, în cele din urmă, învinge. Dar cum rămîne cu partea fantastică, cu plăcerea extinderii, nemăsurate, a limitelor posibilului? Telenovela se laudă tocmai cu imitarea realităţii, avînd drept unul din principalele obiective respectarea veridicităţii. Încercările din basme sînt înlocuite cu intrigi de birou, speculaţii pecuniare şi manipulări amoroase. Lucrurile nu se mai desfăşoară într-o ordine firească a faptei şi răsplatei. Ceva din logica de acest tip se păstrează, dar întîmplările sînt mult mai îmbîrligate, personajele mai slabe şi mai corupte şi amănuntele mult prea realiste. Eroul nu mai visează să salveze luna de pe cer din ghearele zmeului, restabilind, astfel, ordinea pierdută, ci cum să-şi păstreze poziţia în companie. Dezeroizarea poveştii, pe placul mai suficienţilor adulţi, nu are de ce să-i implice pe copii. Şi nici să pretindă întoarcerea la o copilărie cu care telenovela, ca gen, nu are nimic de-a face.

Telenovela are legătură doar cu copilăria construcţiei. O asemenea întoarcere către povestea simplă, naivă, de amor, se poate constata şi în versurile anumitor şlagăre. Melodia *Poveste*, interpretată de Ştefan Bănică jr., narează iubirea ideală, de-o viaţă: El şi Ea s-au cunoscut în liceu, într-o „noapte de mai“, s-au îndrăgostit şi au rămas împreună toată viaţa. Foarte simpla schemă a *Poveştii* lui Ştefan Bănică elimină toate intrigile şi încrîncenările, păstrînd doar secvenţialitatea narativă pură. Singurul adversar al cuplului din cîntec este vîrsta, timpul, care nu le afectează, însă, povestea de amor, ci doar existenţa.

Şlagărul formaţiei André, *Prima iubire,* e tot o poveste. Dar o poveste ca un articol de dicţionar, care trece în revistă toate analogiile consacrate din domeniu: „emoţii, tristeţi, vise, bucurii, mesaje, telefoane, secrete, întîlniri“, floarea, soarele, luna, cerul, ritmul, visul, tăcerea, dorul, lacrimile... Prima iubire e, mai mult, o metapoveste care pune şi problemele juste momentului: „conflictul“ dintre puritate şi dorinţă. „Dacă vrei mă poţi avea“ e concluzia – şi refrenul – cîntecului. O altă concluzie mai doctă sună astfel: „Sentimentele sînt singura realitate“. În ciuda generalizărilor, structura liricii melodiei rămîne secvenţială, povestind etapele primei iubiri.

Iaromira POPOVICI

scrisoare din New Orleans

Cine e mai *macho:* Gore sau Bush?

Hai să vedem cît de *macho* sînt Gore şi Bush. Şi fără trucuri ieftine. Numele acestor doi tipi au prea puţină semnificaţie. În realitate, ar putea să însemne exact contrariul. Ştiţi ce i s-a întîmplat tipului pe nume Sue, din cîntecul lui Johnny Cash. S-a transformat într-un dur pentru că avea nume de fetiţă. Gore poate fi un *peacenick*, căruia i se întoarce stomacul pe dos cînd vede sînge *(gore)*. Şi Bush (tufiş) spune că din vremea colegiului stă tot pe lîngă tufişul de-acasă („bush" e un echivalent argotic pentru *pudendum)*. Am avut un Bush la putere şi nu ne-a dat un război de gherilă prin tufişuri. Bush Sr. ne-a dat un război în deşert. Şi nici prea mare amator de „bushendum" nu era, dacă ar fi să nu credem în zvonuri. Am avut un Clinton, în al cărui nume stă scris „clitoris", dar el trăgea mai multe spre gură. Am avut şi o Hillary, dar n-a produs prea multă ilaritate. Dar divaghez.

În domeniul *macho*, Gore e cel mai ţeapăn. Au încercat să-l mai frăgezească.

L-au pus să rostească replici care te fac să roşeşti. I-au pus inima la microfon şi mîna pe biblie. I-au dus un rîu de bebeluşi la pupat. L-au plimbat prin grădiniţe. Dar tot ţeapăn a rămas. Nu trage la vînat, dar îi plac pădurile. Este de acord cu pedeapsa cu moartea. E moderat în ceea ce priveşte armele, dar stă înfipt ca o ţeavă de carabină. Singura problemă este că vorbeşte prea mult. Şi asta nu e *macho*. Un *macho* adevărat răspunde la întrebări monosilabic. Gore izvorăşte un fluviu de vorbe. În plus, Gore crede în sondajele de opinie. Nici asta nu e *macho*. Un *macho* adevărat ştie ce vrea. La dracu' cu sondajele. Aşa că scădem 20% pentru tranca-fleanca. Mai scădem 20% pentru ploconirea în faţa sondajelor. Îi dăm 60% pentru înţepeneală. Obţinem o majoritate *macho*.

Bush e ceva mai molcuţ. Vorbeşte dur, dar arată ca puiul mamii. Spune lucruri serioase, dar face cu ochiul. Cînd este criticat, ia un aer jignit. Cînd nu-i place ceva, strîmbă din nas. Şi cînd nu mai ştie încotro s-o ia, se uită către tăticu'. Scădem cîte 10% pentru fiecare din aceste aspecte şi devine cu 50% mai puţin *macho*. Pe de altă parte, emană testosteron. Testosteron de puştan. Nu chiar *macho*, dar din asta, mai tîrziu, cresc bărbaţii. Bush ştie ce e puterea. Ştie cine i-a dat bani. Ştie cine face şi desface trebile. Asta este o atitudine *macho* într-o lume *macho*, în care există întotdeauna unii încă şi mai *macho* decît cel mai *macho*.

Şi Gore ştie cum vine chestia cu banii, dar se preface că nu ştie. Acest nonsens poate să fie *macho* sau nu, depinde. Cîteodată, ideea de *macho* este nonsens sau simplă fudulie. Exemplu, Jimmy Swaggart, care nu-şi dezminte numele. *(swagger*=fudulie). Era tare fudul. Dar nu prea deştept. Ceea ce naşte următoarea întrebare: creierul este sau nu *macho?* Gore îl are la locul lui, sub propria-i ţeastă. Bush îl are distribuit în mai multe capete. Bush îşi ţine inteligenţa în creierele consilierilor săi. Gore priveşte înlăuntru cînd caută vreun răspuns. Bush se uită la bărbaţii săi de încredere. Gore nu pare să aibă astfel de bărbaţi. Cu toate acestea, pare să aibă multe femei. În tabăra lui, vreau să spun. S-ar putea să greşesc, dar asta e impresia mea. Bush, pe de altă parte, nu are decît bărbaţi. Şi aici s-ar putea să greşesc, dar asta e. Opinia publică corespunde şi diferenţei – neglijabile – în înălţime. Deci, cursa prezidenţială nu va fi decisă de procentajul de *macho* al candidaţilor. Ci de procentajul de *macho* în procentajul non-*macho*. Pare criptic, dar nu este. Cînd toate cele la vedere dispar, cele ascunse ies la iveală. Nu e nimic criptic în asta. E o realitate. O realitate *macho*.

Andrei CODRESCU

www.codrescu.com

(traducere de Ioana AVĂDANI)

(Rubrică difuzată la *National Public Radio* şi publicată în *Gambit Weekly, The Baltimore Sun* şi *Funny Tonus)*

© S. Ivanoschi

din fanfare funerare

„Ia, să mă duc eu la geam şi să scot capul pe geam"

Pe căldurile cele mari stăm în compartiment, în jur de ora două după-masa: eu, în drum spre Cluj, ceilalţi nu se ştie, Dumnezeu cu mila, fiecare unde poate. Privim posac pe fereastră la asfaltul moale al peronului, la mirosul de bere acrită, de sudori omeneşti, stau la geamul dinspre coridor şi o pată nemiloasă de lumină mi s-a aşezat taman peste pantaloni, peste mîini; „grozav, cît de tare frige soarele", bîlbîi neauzit şi încruntat; o doamnă între două vîrste cu nişte nădragi din aceştia largi, la modă, şi dumneaei stă pe bancheta cu muşmaua încinsă şi desigur că pantalonii i s-au lipit puţintel de banchetă, precis aşa ceva se întîmplă cu ale ei lenjerii intime, parfumul se topeşte în omeneasca mireasmă de transpiraţie feminină aţîţătoare; priveşte posac şi întunecat doamna, şi eu privesc tot aşa, şi un nene ardelean stă alături; doamnelor şi domnilor, nenea are o ceva ca o haină pe dumnealui şi nu o dă jos, în compartiment intră nişte juni călători, scot cărţile de joc şi se dezbracă la bust, sînt care albi la piele, care bronzaţi, după împrejurări, nenea ardeleanul cu ţigară în colţul gurii stă impenetrabil, roşu-închis la faţă, cu haina pe el, cu ţigara la colţul gurii, cu geantă din aceea petrecută pe umăr; între timp, ca în poezia *Vara* de George Coşbuc, un nor stingher se plimbă peste marea de macazuri, de cantoane dezafectate: traverse din acelea de lemn dat cu gudron stau ordonat aşezate într-un fel de ţarc amenajat; la fel pretutindeni se prezintă realitatea în toate gările, în toate hălţile, la toate cantoanele, peste tot se află traverse clădite cu grijă ca un fel de mici colibe prevăzute cu un soi de acoperiş din acela acoperit cu gudron; pe frunte simt cum mă furnică transpiraţia, caut în buzunarul cald al pantalonilor batista călduţă şi mă tamponez pe frunte, atent privesc la măruntele colibe din traverse de lemn şi-mi spun în barbă: „sînt la parcare", zic, şi pe urmă mă uit posac la doamna posacă şi-mi spun imperceptibil că vorbesc anapoda, îmi vine să bolborosesc o cuvîntare mută despre traversele de lemn cum stau ele în parking; „mult voi avea de călătorit pînă la destinaţie", îmi zic, mult mă voi uita la şiruri de vagoane în parking, prin hălţi, pe linii sfîrşind în tampoane din acelea ieşite dintr-o movilă de pămînt, posac le scrutez din dosul geamului pe aceste tampoane şi remarc cum că dincolo de ele, dincolo de prostească lor prezenţă în soarele de cretă, începe lumea largă, sfîrşeşte cefereul şi explodează iarba, şi prunii, şi un nene ardelean şi cu o tanti asemenea învîrt cu nişte furci de lemn brazde de iarbă; „ia, să mă duc eu la geam şi să scot capul pe geam", zic posac, şi pe dată asta şi fac, mă duc eu la geam şi scot capul pe geam: peste drum, pe linia ferată de alături, nişte vagoane în ruină se arată privirii învăluite în culori roşcate, scîndurile sînt smulse cu grijă, fierătanii şi şurubăraie, iarbă printre traverse, printre roţi, pe sub boghiuri, lăstărişul învăluie tandru o cabină din aceea care seamănă cu un fel de closet în care stătea cîndva frînarul, miroase a motorină, a gudron, a catran, a ulei de motor MW 20, stau cu capul pe geam în valurile de căldură care urcă dinspre saboţi şi pietrele de la terasament. Linişte mare, o ţigăncuşă tocmai se arată pe coridor şi strigă tare despre *bere-rece-cine-mai-pofteşte*, şi nenea ardeleanul cu haină o cheamă, scoate o bancnotă de cinci mii de lei şi, pe cînd fata dă să se apropie de el, moş ardeleanul întinde mîna să o apuce de ţîţe, colegii de compartiment izbucnesc în rîs şi el îi priveşte şugubăţ, doamna distinsă se face că nu vede nimic, priveşte atentă vagoanele năpădite de lăstăriş, învăluite în rugina de culoare roşu-cardinal: „ca în picturile fauviste", îmi zic posac, şi scotocesc prin buzunarul cald al pantalonilor după batista călduţă.

Daniel VIGHI

bon de lectură

O carte de vacanţă

Acum doi ani, şapte scriitori tineri (Ioana Vlaşin, Iulian Băicuş, Cecilia Ştefănescu, Marius Ianuş, Angelo Mitchievici, Victor Nichifor şi Doina Ioanid) debutau în antologia *Ferestre '98;* într-o formulă „revăzută şi adăugită" (fără Iulian Băicuş şi Victor Nichifor, cu două nume noi: Ioan Godeanu şi Domnica Drumea şi cu încă un „prieten mai mare", Florin Iaru), acelaşi grup este acum la al doilea volum colectiv intitulat *40238 Tescani* (numărul indică seria unui compresor „descoperit" în Tescani). Există o adevărată tradiţie a debutului colectiv: în anii '80, Nicolae Manolescu, patronul Cenaclului de luni, promova, pentru prima dată în această formulă, patru poeţi reuniţi în antologia *Aer cu diamante*. Mai tîrziu, Mircea Cărtărescu va prelua acest model propunînd în două volume *(Tablou de familie* şi *Ferestre 98)* vedetele cenaclului de la Facultatea de Litere pe care l-a condus vreme de cîţiva ani. Cu acest volum, *40328 Tescani*, tradiţia lansării în grup, a desantului, pare că s-a rupt. Simpla listă de nume s-a transformat în autor colectiv; antologia este înlocuită de experimentul în grup. Nici unul din texte nu este semnat – ele sînt atribuite întregului grup. În explicaţia cu care volumul începe aflăm un motiv care ar putea sta la baza acestui experiment: „că tot a zis cineva că facem text în grup". O asumare parodică a condiţiei de autor colectiv? – iată o posibilă interpretare; o *moşire* îndelungată (termenul îi aparţine lui Alexandru Muşina) a acestui grup susţinut de Mircea Cărtărescu? – altă interpretare; o prietenie nu doar literară care îi reuneşte pe autori? – probabil; o manieră simplă şi eficientă de a produce cărţi? – se prea poate. Şi lista poate continua...

Cartea cuprinde trei etape: *Viaţa moartă a Melaniei, Dermografii* şi *Prozacuri*. Prima parte este extrem de uniformă în ce priveşte tematica. Deviza ar putea fi „nu vreau să cresc". Iar regula jocului e destul de simplă: se dau cuvintele „debara", „lună", „pitic", „Melania", „copil", „mamă"; alcătuiţi pornind de la aceste cuvinte un text literar. Biografismul acestor autori este orientat înspre vîrsta incertă a adolescentului. Fetiţa care îşi redescoperă sexualitatea („ţi-ai scrijelit numele pe pereţi strigînd că fetiţa mamei / a murit"), femeia care identifică în trupul matur semnele copilăriei („epiderma lor se va închide deasupra cărnii ei albe, sufocînd-o lent. Nu-i va rămîne decît pieptul ei osos, un piept de copil"), toate acestea sînt aproape obsesii ale Cenaclului Litere. Locurile comune ale dilemelor psihanalitice produse de relaţia mamă-copil-iubit sînt enunţate, parodiate, exploatate cu verva specifică experimentului: „bărbatul meu, copilul meu..." sau „hîrtia din plămînii ei, / cerneala din inima lui nu sînt El şi Ea". Dintr-un interviu cu autorii apărut în suplimentul *Vineri* (februarie 2000) aflu cum a fost scris poemul „Viaţa moartă a Melaniei": textele au fost compuse, unul în continuarea celuilalt, după o prealabilă tragere la sorţi, toate acestea petrecîndu-se într-un timp relativ scurt. Omogenitatea primei părţi este în primul rînd tematică şi de aceea autorul este mai greu de identificat; unii se simt în largul lor în această formulă, alţii se conformează fără reuşite notabile. Tocmai aceasta pare a fi savoarea textului semnat de un autor colectiv – cînd ceva nu merge îi atribuim textul cuiva, cînd merge, altcuiva...

Cu totul altfel stau lucrurile în cazul ultimei părţi, *Prozacuri*. Două-trei participări la Cenaclul Litere şi volumul *Ferestre '98* m-au ajutat să identific autorul fiecărui text aproape. Şi asta pentru că „prozacurile" interferează mult mai puţin; fiecare autor relatează o experienţă proprie într-o manieră proprie. Tendinţa de unificare a tonului persistă – „prozacurile" nu au titlu, sînt concepute ca mici capitole dintr-un virtual roman al grupului. Cîteva dintre aceste proze mi se par extrem de reuşite: *Întotdeauna mi s-a părut...* sau *Mă... cheamă... Daina....* Dispare tirania erotismului infantil, a adolescentinismului din prima parte; în proză experienţele sînt mature, complexe, rafinate.

Dermografiile sînt un moment de respiro între cele două părţi prezentate mai sus. Cititorul cunoaşte aici partea „spectaculoasă" a experimentului. În introducere autorii ameninţau cititorul cu o şedinţă de body-art: „facem cartea • ţi-o punem, cititor ipocrit, în mîini • am fi vrut să ţi-o scriem pe piele". *Dermografiile* sînt un mic eşantion din acest vis postmodern: pe pagina din stînga apar fotografiate corpurile scrise ale autorilor (pe spate, pe pîntec, pe picioare, pe mîini, nimic indecent), iar în dreapta cititorul poate desluşi textul „dermografiat". Poemele scrise pe piele sînt de facturi diferite: cele mai multe sînt „poetizări" ale body-art-ului („să scriu pe propria-mi piele", „pielea mea de aur scrisă cu pixul" etc.), altele amintesc de manifestul avangardist al pictopoeziei („aceasta nu este o palmă (...) aceasta este o poezie") etc.

„S-a mai făcut • şi ce dacă? fuck it! ne distrăm" – acesta ar fi sloganul celor opt, iar rezultatul este o amuzantă „carte de vacanţă", cu surprize sau cu „plicticoşenii", cu reuşite şi inevitabile eşecuri (atenuate de formula aleasă). Mai simplu: cititorii „ipocriţi" se vor delecta cu ipocrizia unor autori care pretind că se joacă şi, de fapt, fac lucruri serioase (sau invers).

C. ROGOZANU

40238 Tescani, Editura Image, 2000, 120 pag., f. preţ.

Pagină realizată de Cezar PAUL-BĂDESCU

sindromuri

Sindromul Hagi

Mecanismele mai mult sau mai puţin transparente prin care sînt alocate prestigiul şi notorietatea (examene, concursuri, premii, publicaţii, invitarea la dezbateri în media etc.) nu asigură întotdeauna admiraţia ferventă din partea marelui public: de regulă oamenii admiră personajele în care se recunosc şi cu care se pot identifica. În consecinţă, este mai probabil ca aeroporturile să fie invadate de mulţimi isterizate la sosirea unor echipe de fotbal decît la sosirea din America a singurului român deţinător al unui Premiu Nobel.

Poate fi instructiv să încercăm să depistăm acele caracteristici evidente şi stabile ale personajului Hagi, care îl fac într-o asemenea măsură eligibil pentru admiraţia semi-religioasă a celor ce îl consideră fie indispensabil pentru jocul Naţionalei, fie potrivit pentru a fi antrenorul acesteia, fie un candidat legitim la preşedinţia ţării.

Prima dintre acestea pare a fi *prevalenţa emoţiilor* în procesul de luare a deciziilor. Frustrat de faptul că un lung şir de accidentări l-au ţinut în afara terenului şi că echipa naţională a jucat evident mai bine cînd el a lipsit (vezi victoriile în deplasare cu Portugalia şi Azerbaidjanul) omul îşi anunţa retragerea şi îşi arată faţa înlăcrimată la diferite reuniuni, jocuri de adio şi emisiuni televizate. Frustrat de faptul că nu mai beneficiază de atenţia cu care se obişnuise, îşi ia cuvîntul înapoi şi „cedează“ rugăminţilor unor persoane publice al căror discurs este de asemenea mai curînd pilotat de emoţii decît de raţiune. Frustrat de faptul că jobul de căpitan al reprezentativei naţionale părea primejduit de judecata unui antrenor pentru care rezultatele echipei erau mai importante decît numărul record de prezenţe în aceasta a unor candidaţi la poziţii într-o trupă de „old boys“, organizează debarcarea lui Piţurcă şi transformarea lotului naţional într-o oglindă a vieţii politice a ţării, în care un antrenor de faţadă girează dictatura *de facto* a unui grup de rubedenii, vechi camarazi şi clienţi ai acestora. În fine, frustrat de apariţia unor note discordante în corul adulatorilor după prestaţiile penibile din Belgia, lăcrimează din nou în scrisori deschise şi pedepseşte prin tăcere presa ceă indisciplinată.

A doua caracteristică este *comoditatea*. Jocul fără balon al personajului este esenţial o plimbare domoală, însoţită de gesturi şi expresii faciale care sugerează fie oboseală extremă, fie enervare, fie de-a dreptul exasperare. În afara terenului omul s-a aflat cel mai adesea în recuperare, după accidentări, perioade de odihnă după oboseala indusă de perioadele de refacere şi vizite în ţară pentru lansarea diferitelor afaceri proprii, participarea la evenimente mondene sau emisiuni TV, tragerea de sfori pentru schimbarea antrenorului sau filmarea de spoturi publicitare.

A treia caracteristică este *orientarea către prestigiu în dauna eficienţei*. Pentru cei care sunt capabili să vadă ce se petrece în teren şi nu doar propriile fantasme, este evident că din patru mingi ajunse la Hagi, trei au fost pierdute prin deposedare, în timp ce acesta încerca, îngreunat de vîrstă, kilograme în plus şi lipsa antrenamentului să se aşeze într-o poziţie convenabilă, fie pentru a controla balonul fie pentru a şuta cu stîngul. În fine, cea de a patra minge a fost, de obicei, pasată greşit, şutată la zece metri de poartă, sau pierdută pe drum. În plus, prin jocul lent şi neinspirat, prin starea de spirit vindicativă şi prin limbajul corporal ce sugera lipsa de determinare, prin susţinerea prezenţei în echipă a bătrînilor politicieni mai curînd decît a lupilor tineri dornici de afirmare, căpitanul a împiedicat echipa să se exprime la nivelul meciului cu Anglia. În timp ce viaţa sportivă, antrenamentele dure şi pregătirea psihologică pentru adoptarea unor atitudini potrivite cu statutul de lider erau neglijate, păstrarea poziţiei de prim-plan era asigurată prin activităţi şi declaraţii din afara terenului.

Descoperim astfel că adulaţia pentru personaj pare a fi explicabilă prin elementele pe care absenţa economiei de piaţă şi a democraţiei autentice le-au implantat la nivelul mentalităţilor publicului: urmărirea obţinerii de recompense fără muncă, înlocuirea efortului propriu prin coaliţii şi aranjamente de culise, aspiraţia de a fi tratat ca un rege în schimbul unui comportament de derbedeu.

Petru LISIEVICI

STRĂINII DE LÎNGĂ NOI

Înainte de '89, „relaţiile cu străinii“ erau motiv de suspiciune şi temeri. Imediat după '89, contactul cu cetăţenii altor state, în special occidentale, devenise o posiblitate de a obţine facilităţi, oportunităţi sau chiar „ajutoare“. Treptat, unii dintre călători s-au stabilit aici, pentru perioade mai lungi. Concetăţenii noştri au început să-i privească mai firesc, obişnuindu-se cu prezenţa lor în domeniul serviciilor, afacerilor, învăţămîntului ori O.N.G.-urilor. Imaginea străinului ca alteritate adversă a rămas apanajul filmelor de aventuri ori al discuţiilor fără acoperire . (I. P.)

Alteritatea occidentală

Străinul, ca reprezentare a *celuilalt* în interiorul cetăţii, a constituit întotdeauna obiectul proiecţiilor şi al fantezilor comunităţii. Interesant este că la noi, după căderea regimului comunist, mitul *străinului – erou salvator* a fost înlocuit, în parte, cu cel al *cuceritorului*. Dacă după 1944 se crease, în rîndul claselor dezmoştenite, iluzia „venirii americanilor“ (poate chiar ar fi venit, dacă ne-ar fi găsit pe hartă), după 1989 s-a dovedit că bîlbîiala ideologică ceauşistă şi-a avut faliţii ei care au întîmpinat investitorii străini cu „nu ne vindem ţara!“. Că am vîndut-o sau nu, e, în ultimă instanţă, o chestiune de asumare a responsabilităţii. Însă atitudinea contradictorie faţă de străini ar putea explica, în bună măsură, de ce, pe de o parte, am vrea ca ei să ne rezolve problemele şi, pe de altă parte, îi împiedicăm să o facă.

Interlocutorii mei nu sînt arhetipuri, ci oameni în carne şi oase. Sînt profesionişti care se află aici pentru a-şi face meseria şi care, de ani de zile, continuă să se întoarcă în România. Fireşte, vreau să aflu de ce .

Dna *Susan O' Reilly*, din Anglia, licenţiată în istoria artei, în *Business Development* şi *Project Management*, conduce un proiect finanţat de UE, în colaborare cu Ministerul Culturii şi Fundaţia pentru Dezvoltarea Societăţii Civile (FDSC). Vorbeşte cu pasiune despre munca pe care o face timp de 9-10 ore pe zi (uneori şi în week-end) ca despre ceva firesc. Consideră că problemele cu care se confruntă aici sînt cele inerente oricărui început. *Pentru mine, România e un loc magic pentru că e foarte „străin“ dar şi foarte european. E o combinaţie de vechi şi nou.* Discutăm îndelung, nuanţat, şi înţeleg că acest iad birocratic (*De ce trebuie pentru fiecare chitanţă şi o factură?*), al încremenirii în timp, poate inspira nostalgia începuturilor...

Dl *Alastair Snell*, tot englez, a venit prima oară în 1993, ca voluntar implicat într-o acţiune de caritate pentru o casă de copii din Tîrgu Jiu. Admir la dl Snell onestitatea. Acceptă să spună lucrurilor pe nume şi îmi mărturiseşte vechea poveste a ajutoarelor care nu prea ajung la copii. Apoi constată că: *românii acceptă orice proiect de caritate fără a fi, însă, pregătiţi, fără să ştie să folosească oamenii care le sînt trimişi...* În ciuda acestei experienţe, dl Snell a revenit de mai multe ori. Din 1999 pînă acum a lucrat pentru BBC, în colaborare cu FDSC şi a realizat un serial documentar despre ONG-uri, menit să neutralizeze imaginea negativă pe care românii şi-au făcut-o despre aceste organizaţii din pricina celor care, pînă nu de mult, înfiinţau fundaţii doar pentru a opera afaceri cu maşini.

Dl *Nikola Pavicevic* a lucrat aproape 24 de ani ca vicepreşedinte şi director tehnic şi de producţie la PBS, o televiziune publică din New York. Începînd cu 1996, se ocupă de Departamentul ştiri si divertisment al Antenei 1. Îi învaţă pe cei de aici să facă televiziune la nivel internaţional din punct de vedere al „imaginii“ şi, dacă stau să privesc în urmă, aş zice că investiţia de experienţă a dlui Pavicevic chiar se vede. Discursul domniei sale este, în acelaşi timp, realist, optimist şi „politically correct“. Crede că schimbarea de mentalitate din România va dura 20 de ani, dar se va produce. Să sperăm...

Damien Kanaghines este un tînăr australian care se află în România de trei ani şi jumătate. Este licenţiat în *Turism* şi şi-a deschis o sală de gimnastică pentru întreţinere (*Sydney, Health & Fitness)*, o combinaţie ingenioasă de sport şi *social centre*, unde, de dimineaţă pînă seara, clienţii (în general VIP-uri) fac aerobic şi, în acelaşi timp, au ocazia de a se cunoaşte între ei. Dl Kanaghines dezvoltă, pe scurt, o întreagă teorie care îmi demonstrează că, în ultimă instanţă, se poate vorbi de o cultură a *fitness*-ului. Afacerile îi merg bine. Domnia sa este *businessman* şi probabil de aceea mă tratează cu exactitatea pe care o merită orice român mediu cu puterea lui de cumpărare cu tot. Dar o face firesc.

Îmi spun că şi a fi român e la fel de firesc. Cum este şi reportofonul care se blochează la jumătatea discuţiei.

Alice POPESCU

Cîţiva asiatici

Părerea occidentalilor despre România este destul de cunoscută: în general ştiu puţine despre ţara noastră sau ceea ce ştiu este o imagine de multe ori distorsionată, clişeiza(n)tă. Am încercat să aflu ce părere au despre România cîţiva asiatici care au trăit puţin pe aceste meleaguri şi am ajuns astfel la rîndurile de mai jos.

Chinezii

Puteam foarte bine să merg în en-gros-ul *Europa* şi să găsesc acolo destui chinezi cu care să stau de vorbă, dar nu se face să deranjezi omul, la muncă, în timpul programului. Am crezut că voi discuta mult mai relaxat acolo unde oricine vine să-şi permită cel dintîi lux – o masă bună. Adică la restaurant.

În Parcul Herăstrău un restaurant era desfiinţat, unul închis şi cel de-al treilea, „pe corabie“, muribund, la intrare cu un tablou vulgar-erotic. Înăuntru trei femei în halate albe şi un domn în costum. Una dintre femei era ochelaristă şi rînjea la mine în timp ce spăla un pahar. Celelalte două stăteau la masă cu domnul în costum, probabil şeful lor, care mînca orez amestecat cu ceva neidentificat: „Nu găsiţi pe nimeni. Dacă veneai mai tîrziu nu ne mai găseai nici pe noi. Gata, ne-au terminat.“ Pare nemulţumit. Femeile tac.

Au urmat alte restaurante: *Marele zid, Şarpele roşu, Templul soarelui 1* şi abia la *Templul soarelui 2* reuşesc să intru în vorbă cu un chinez adevărat. Îi explic ce doresc. Primesc un răspuns timid care se transformă în refuz categoric la apariţia reportofonului: „Ai şi reportofon?! Nu, nu. Ştiu eu cum e cu întrebările astea. Îmi pare rău, nu mi-ar face plăcere.“ Abordez unul dintre clienţi. După ce îi spun de două ori ce vreau, închide ochii pe jumătate şi...: „Eu nu vorbesc româneşte.“ La restaurantul *Hong Kong* un chinez laconic ridică din umeri la întrebarea mea „Cum ţi se pare România?“ şi răspunde „Ca asta?“ la întrebarea „Fetele din România sînt frumoase?“, arătînd către o angajată a restaurantului, machiată strident şi oacheşă. Dă din cap afirmativ: chinezoaicele sînt mai inteligente. Un ultim favor – e din Pekin. Pare supărat pe el însuşi că a răspuns atîtor indiscreţii deodată.

În minte cu clar-obscurul unei săli de restaurant, împodobită cu dragoni sculptaţi şi (pentru mine) dominată de borcane pline cu şerpi, plec mai departe.

Iranienii

Cînd reporterul ajunsese la dugheana împodobită cu postere sexy a iranienilor, Italia transformase deja Olanda în „suc de portocale“ şi se calificase în finală. În timp ce iranienii vorbeau stîlcit româneşte, reporterul începu să-şi noteze în memorie: primului îi spuse *Sportivul* pentru că era robust şi avea o şapcă în cap; pe al doilea îl botează *Negriciosul* pentru că tăcea şi era cel mai tuciuriu; pe al treilea îl fixă cu *Beţivul*, cu toate că era doar pilit; în fine, pe-al patrulea se hotărî să-l numească *Doctorul* pentru că terminase medicina în România.

Pe de altă parte, banda înregistra:

– o voce negricioasă: „Fetele din România – fetele bun. Dar noi nu sîntem oameni pentru care contează fetele.“

– o voce robustă, cu şapcă: „Noi ne-am născut altfel: dacă te vedem pe tine că eşti acum român pe stradă, ai probleme, ceva – aş putea să te ajut. Românii nu fac aşa. Românii văd că ai pe mîna ta un ceas, ei la buzunare, să fure de la mîna ta chiar dacă ai probleme.“

– o voce împleticită: „N-ai o fată?“

Doctorul numără un teanc de dolari şi notează sîrguincios într-un caiet. Reporterul ascultă muzica ciudată ce izbucneşte dintr-un ştift de casetofon. Muzică iraniană. Banda: „America aici are posibilitate mai mult şi vorbeşte de Iran şi-a băgat în toate capetele românilor că iranienii sînt aşa, arabii aşa... Toată politica e din America. America a dat bani împrumut la români.“ Pînă să ajungă în România, unde „nu este siguranţă nici la metrou, nici la tramvai, nici nicăieri“, iranianul cu şapcă a avut la 13 ani un accident cu bicicleta şi pentru că îi intrase un corn în ochi şi a mers la spital, a fost la fel de speriat ca în timpul războiului din Golf; la 17 a avut prima dragoste; 12 ani, în Iran, a fost poliţist. Într-un fel este nemulţumit de filmele din România, de la televizor – „Asta să înveţe oamenii? La noi cînd începe sexul, se rupe filmul. E mai bine aşa.“

Reporterul află în final că iranienii din România nu se înţeleg cu chinezii – prea tăcuţi şi retraşi – şi nici cu moldovenii din Chişinău care sînt „foarte periculoşi“. Şi totuşi pleacă de acolo cu impresia că are o ţară cu femei frumoase deoarece iată, din patru arabi necunoscuţi doi, Negriciosul şi Doctorul, au neveste romînce, iar al treilea, Beţivul, curta în uşa gheretei o posibilă viitoare soţie.

Cătălin MANOLE

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

cunosc...

Cîrciuma 10: Terasa restaurant *Poiana*, vis-à-vis de restaurant night-club *Vega*, în staţia maşinii 300, cum te duci spre centru

Mihai.

Şi mai cum?

Mihai şi atît, nu-mi place să se ia lumea după numele meu, ştiţi... omul dacă vrea să vină, vine, ce contează numele?

Era pentru reportaj... să obţin măcar numele şefului...

Noi sîntem trei şefi şi, ştiţi, e interpretabil că ce fac eu mă dau şef, dar nu sînt doar eu.

Bine, dar aveţi un nume, de ce vă ascundeţi?

Nu mă ascund...

Nu vă întreb de autorizaţii, de nimic. Mă interesează de ce îi zice „Poiana".

Vedeţi, asta e. Nu eu l-am pus şi nu ştiu ce-o fi fost în capul colegului care l-a pus.

Dar nu v-a spus de ce „Poiana"?

Noi stăm de astfel de poveşti?

Dar poate aduce ghinion.

Nu aduce. Nici n-am vîndut mult, dar nici puţin. Avem şi noi o afacere mică, o cîrciumioară la şosea.

Dar de ce „Poiana"?

Că e o mînă de loc, unde vrem să fie omul fericit... ce atîta vorbă...

Şi e fericit?

Lasă-mă, nene, în pace... ia cară-te!

Eugen ISTODOR

roluri

Fiabilitatea clişeelor

Parcă nici o părticică din vorbirea noastră cea de toate zilele nu este atît de trainică, de durabilă, de, cum ne place din ce în ce mai mult să spunem, fiabilă...Vocabularul e nestatornic, schimbător, ca o domnişoară proaspăt ieşită din adolescenţă: mai ieri cocheta cu limba rusă, mai alaltăieri cu franceza, iar azi flirtează în văzul lumii cu engleza, ba nu, mai precis, cu engleza americană. Morfologia nu-i, nici ea, cu mult mai protejată; se amestecă prezentul cu trecutul, perfectul cu imperfectul, în timp ce viitorul a devenit un timp aproape exclusiv al demagogiei: vom face, vom rezolva, vom înfiinţa. Sintaxa e dispreţuită cu superioritate: nici un cuvînt nu-şi mai păstrează locul în propoziţie, aşa cum spectatorii nu-şi păstrează locurile la teatru sau călătorii în trenuri. În semantică a dispărut proprietatea termenilor şi nu există aici o Constituţie care să garanteze dreptul cuvintelor la proprietate. În fonetică *domneştă* cea mai totală *libertată* şi aşa mai *departă*. Toate sînt schimbătoare şi jucăuşe. Numai clişeele, dragele de ele, nu cedează nici o palmă de pămînt, rezistă eroic şi puiesc ameţitor. A scris odată un jurnalist repetent la Istorie că prostituţia e cea mai veche meserie din lume – deşi Cain şi Abel, urmaşii direcţi ai lui Adam, erau unul agricultor şi altul păstor, iar cele mai vechi unelte găsite în pămînt din vremuri preistorice dovedesc că primele meserii erau vînătoarea, păstoritul şi agricultura – toţi ceilalţi jurnalişti au preluat şi perpetuat inepţia. L-a numit un poet – atenţie, un poet! – pe Eminescu „poetul nepereche", profesorii, reporterii, crainicii de radio şi de televiziune se întrec în a schimba epitetul în clişeu, la concurenţă cu „Luceafărul poeziei" sau „poetul naţional". Nu înţeleg de ce nu sînt poeţi naţionali şi Vasile Alecsandri, George Bacovia, Tudor Arghezi, Nichita Stănescu, Marin Sorescu, după modelul teatrelor naţionale româneşti, care sînt şase. Noroc că Sadoveanu, fiind socotit de către unii „colaboraţionist", a decăzut din rangul de „Ceahlău al literaturii", rămînîndu-i ceva nu mai înalt de biată movilă a lui Burcel... La clişeele bătute, străbătute şi bătătorite cu piciorul oricine poate adăuga cu succes „oraşul de la poalele Tîmpei", „cetatea Băniei", „oraşul de pe Bega" etc. Campionatul european de fotbal ne-a readus în atenţie o serie de metonimii, care, mulţumită unor crainici sportivi, pot constitui excelente secvenţe comice de desene animate. Astfel, îl şi vezi pe Hagi „prelungind balonul la Dorinel Munteanu", transformînd, adică, mingea, rotundă, de fotbal într-una, lunguiaţă, de rugby, vezi cum „balonul curge în afara terenului", în valuri, „se scurge" sau „se prelinge", ca laptele pe marginea cratiţei, te amuzi cu imaginea unui „balon înalt", plimbîndu-se dezinvolt alături de un...balon scund, descoperi un personaj numit „stîlpul porţii, care se opune", eventual cu ghearele şi cu dinţii, unui şut năpraznic , rîzi în hohote văzîndu-l pe fundaşul nostru cum „scoate balonul din capul lui Gomez", fără să-i facă trepanaţie. Radioul, televiziunea şi ziarele îşi dau mîna (hop, alt clişeu!) la transformarea unui „fagure de miere", vorba poetului, în beton armat.

Dumitru SOLOMON

Cu ochii-n 3,14

AICI, PE DÎMBOVIŢA, SEZONUL ELECTORAL A PROGRAMAT (HA-HA) ABREVIEREA ÎN ZIARE

● Am „cumpărat" de curînd de la un prieten din bazinul mediteranean această idee: „Ce deosebeşte un şmecher de un înţelept? Şmecherul se descurcă în orice situaţie – înţeleptul ştie în care să intre şi în care nu." De luni seară constat că îmi este foarte utilă, aici, pe Dîmboviţa. (**R. C.**)

● În Statele Unite, sezonul electoral a programat, la Los Angeles, pentru luna august, şapte convenţii: unele convenţionale (Partidul Democrat şi Partidul Reformei), altele mai puţin: Convenţia Oamenilor (felurite grupuri „progresiste"), Convenţia Mamelor (reforma protecţiei sociale), Conferinţa Anarhiştilor din America de Nord (e clar), Shadow Convention (satiră şi celebrităţi), Convenţia Tinerilor şi Convenţia celor fără adăpost. După ce şi organizatorii ultimei adunări şi-au făcut rezervările, n-a mai rămas liberă nici o cameră într-un hotel mai acătării. (**M. B.**)

● Eşti tînără şi natura te-a înzestrat cu un trup armonios (abia acoperit, pe arşiţa asta, de cîteva ţoale sumare). Ai ieşit din metrou la Aviatorilor şi mergi spre staţia lui 131 aflată peste drum de Televiziune. E aproape 11 dimineaţa, strada geme de lume şi nu îţi trece prin minte că vei fi violată, într-un fel sordid şi nevolnic, de Marele-Mascul-al-Cartierelor-Pus-pe-Şotii-Urîte. Iată-l în faţa ta, flancat de alţi doi, asemenea lui. Pielea de culoarea fecalei uitate la soare îi şiroieşte de transpiraţie, şi-a ridicat maieul deasupra burţii care i se revarsă peste curea şi ţine în mînă o sticlă din plastic de 2 litri plină cu apă. O duce la gură, soarbe un gît, se şterge cu dosul palmei, pe urmă o îndreaptă spre tine şi o apasă cu putere, stropindu-te din cap pînă-n picioare. Ha-ha. În nădragii care se îndepărtează scuturaţi de hohote, nişte rîme toropite de căldură au tresărit o dată sau de două ori, apoi au aţipit la loc. (**D. S.**)

● Pe strada Matei Voievod, aproape de UATC, există un magazin de „hrană şi accesorii pentru animale". El se numeşte „Mioritic Vet" şi, dacă primul termen are acoperire în toate cele, nu e limpede totuşi de ce „vet" (veterinar) şi nu „pet" (animal de casă); să fie oare abrevierea logică a faptului că orice „pet" hrănit „mioritic" ajunge la „vet"? (**a. l. ş.**)

● În staţia de metrou de la Universitate un bătrîn strigă din cînd în cînd, nu foarte des: *aeee...* Vinde ziare. Probabil, omul a ajuns la această formulă după ani de practică. De la strigătul *ziareee* la mai simplul *aeee...* Cuvintele au uneori asemenea esenţe. (**A. M.**)

PLIKTISITĂ (SE SCRIE CU *K*) DE TRICOURI UDE, MÎRŢOAGA IESE ÎN STRADĂ ŞI CÎNTĂ DE DRAGOSTE CA OMU'

● Înscrieri la liceul „Nichita Stănescu". Întrebare: „Se scrie cu k?", „Nu, dragă, este poetul Nichita Stănescu, nu este Nikita de la televizor", răspunde profesoara puţin deranjată. Mă îndepărtez puţin şi aud aceeaşi voce, mai stridentă: „Nu, dragă, este poetul Nichita Stănescu, fără k, l-aţi avut la examen!". (**C. G.**)

● Între două concursuri de tricouri ude la „Bună dimineaţa, PRO TV", Marius Vintilă a comentat regretul Danielei Györfi de a nu mai fi aşteptat introducerea protezelor de sîni cu ser fiziologic. Cică siliconul ar fi depăşit de dinamica pieţei şi relansarea economică... (**S. S.**)

● Varietatea de stiluri din ziarul *Naţional* nu poate să nu fie remarcată. Indiferent dacă citeşti o cronică de spectacol, un fapt divers sau întrebările dintr-un minitest de cultură generală, expresivitatea relatărilor sau ineditul informaţiilor se impun. În nr. 984 afli, de exemplu, că „ţara vrea sex", iar românii „cei atît de săraci (...) au rămas fără libidou în zona glumelor care şi-au dat pantalonii jos". Acesta ar fi stilul mai sofisticat. Există şi unul descriptiv, relatînd violul comis de un căruţaş „care a coborît-o pe fată pe iarbă şi a violat-o. Mîrţoaga care s-a plictisit de-atîta aşteptare a plecat, bruta întrerupîndu-şi relaţiile anale şi orale asupra fetei pînă şi-a adus calul înapoi". Gata să preferăm stilul obiectiv, al informaţiei, citim în minitestul de cultură generală: „Primul bărbat căruia i s-au jertfit trei coaste pentru a-i fi creată perechea a fost: a) Pavel, b) Adam, c) Pilat?" Ni se spune că răspunsul corect ar fi b. Biblia susţine că lui Adam i s-a luat numai o coastă spre a fi creată femeia. Poate în tradiţia musulmană să fi fost altfel; din 3 coaste se putea crea un harem. (**T. C.**)

● Activată de un hoţ săptămîna trecută, sirena alarmei aeriene din Cartierul Nicolina 2 a intrat brusc în funcţiune la miezul nopţii, provocînd panică printre locuitorii cartierelor Nicolina, Galata şi Podul Roşu. Ce declară unul din martorii evenimentului *(Naţional*, 16 iulie): „a început să urle sirena de am ieşit cu toţii, cu mic, cu mare, în stradă crezînd că vine *războiul din Cecenia* (s.n.)". Cum se vede, unii ieşeni sînt la curent cu evenimentele internaţionale şi-n somn. (**T. C.**)

● Deşi cîntă de dragoste, unele din formaţiile de muzică uşoară acum la modă mi-au întrupat meschinele idealuri postrevoluţionare din domeniul consumului: *Non Stop, Capucino, Supermarket*. Aspiraţiile de atunci sînt, acum, realităţi, şi reprezintă cîteva mărunte realizări ale economiei de piaţă. (**I. P.**)

● În *promo*-ul emisiunii „Steaua ta norocoasă" de pe PRO TV, Mihaela Rădulescu repetă, de cîteva ori, că în cadrul producţiei cu pricina „îi sărbătorim pe cei *născuţi în vara asta*", ori „pe cei mai simpatici *născuţi în vara asta*", ba chiar se adresează direct celor vizaţi: „cetăţene din ţara de vară, se poate să fii *născut în vara asta...*" (toate sublinierile îmi aparţin). M-am uitat şi eu, ca omu', să-i văd pe sărbătoriţi: erau şi mai tineri, şi mai argintii pe la tîmple – în orice caz, nu păreau născuţi după 1 iunie 2000, adică *în vara asta*... (**M. V.**)

ACOLO, ÎN RESPECTIVELE PAGINI MOBILIZATOARE, EXPERIENŢA INFAMIEI

● La WC-ul din „Complexul Astoria" de la Snagov există o tăbliţă pe care scrie „WC FEMEI" şi, simetric cu aceasta, acolo unde ar fi trebuit să scrie „WC BĂRBAŢI", una pe care e desenat un fulger şi sub el o cifră: „220". Să fie vorba de un simbol al masculinităţii (asemeni tradiţionalei pipe, pălăriei sau pantofului bărbătesc) sau să fie o indicaţie despre tratamentul de care se vor bucura temerarii ce trec pragul sus-numitului stabiliment? (**C. P.-B.**)

● De cîtăva vreme, în *Adevărul* apar, zilnic, cîte 2-3 pagini (!) de reclamă pentru Universitatea „Spiru Haret" (privată, desigur), condusă de Aurelian Bondrea, fost şef de cadre la Învăţămînt pe timpul lui Ceauşescu. Sigur, reclama e sufletul comerţului, deci fiecare are dreptul să-şi atragă clienţii cum pofteşte. Dar, pentru că spaţiile publicitare într-un cotidian de mare tiraj nu sînt tocmai ieftine, poate că n-ar fi rău ca respectivele pagini să fie însoţite de un scurt mesaj pentru studenţii plătitori de taxe: „aici sînt banii dumneavoastră!". (**M. V.**)

● Un îndemn mobilizator din *Jurnalul literar*, nr. 7-8: „Da, există «manipularea intelectualilor», dar căscaţi ochii să-i vedeţi cine sînt!". Căscăm. (**T. C.**)

● Un tezaur de nesfîrşită încîntare, pentru mine unul, e defazajul lingvistic al „fraţilor noştri de peste Prut". Cu cîteva zile în urmă, la *Ştirile PRO TV*, un om de afaceri din Chişinău, rămas ca prin minune viu şi nevătămat după un atentat cu bombă pus la cale împotriva lui, a glăsuit astfel despre experienţa prin care trecuse: „Am scăpat cam binişor". (**D. S.**)

● „E o uşoară infamie!" zicea, senin, un dobitoc, la un post TV, despre ce scrisese, cu o zi înainte, un prost. E ca şi cum ai spune: „o simplă mîrşăvie". (**R. C.**)

Patru întrebări despre patru puncte cardinale

– interviu cu Eugen DIJMĂRESCU, secretar de stat la Ministerul Afacerilor Externe –

Ca şi în cazul altor state europene, şi la noi decalajele – economice, sociale, de cultură politică etc. – par a fi legate, în mod determinant, de tradiţie. Şi totuşi, tradiţia nu reprezintă, obligatoriu, o scuză pentru orice proiect eşuat. În acest context, tocmai depăşirea tradiţiei poate fi proiectul cel mai provocator dintre toate. Şi, fiind vorba – formal – despre puncte cardinale, *ne-am gîndit că un expert din MAE poate avea acea perspectivă de ansamblu care ne trebuie.*

Tradiţii şi decalaje

În dezbaterea intelectuală europeană, se pare că „opoziţia" dintre Nord şi Sud pare a fi mai actuală decît cea „clasică", Est-Vest. Realităţile economice şi politice din Italia, fosta Cehoslovacie, fosta Iugoslavie conduc spre această idee. Cum aţi putea comenta acest fapt?

„Opoziţia" dintre Nord şi Sud este o realitate şi despre aceasta s-a discutat întotdeauna ca fiind o problemă internă a pieţelor. Chiar dacă denumirile Nord sau Sud nu corespund întotdeauna localizării geografice a decalajelor, termenii au relevanţă din punctul de vedere al intesităţii concentrării centrelor de educaţie universitară, celor de cercetare şi industriilor curate. Acesta este un fapt relativ firesc, ţinînd seama că focarele de cultură şi educaţie au existat de secole în anumite zone. Am văzut de-a lungul deceniilor postbelice că guvernele au căutat să reducă asemenea decalaje prin dezvoltarea universitară a zonelor defavorizate. Succesele nu au fost foarte mari sau nu pe măsura egalizării bogăţiei între diferitele regiuni. Un complex de factori comportamentali, între care şi apetenţa mai scăzută a europenilor pentru mobilitate, a determinat ca diferenţele să continue. În altă ordine de idei, existenţa unei infrastructuri mai dezvoltate în zonele „Nordului", fie determinată de apropierea de mare sau de vecinătatea cu state mai avansate din punct de vedere al consumului şi ofertei contribuie la localizarea în asemenea zone a activităţilor economice bazate pe intensitatea capitalului şi inteligenţa lucrătorilor.

Pare unanim acceptat că, în majoritatea cazurilor aduse în discuţie, Nordul ar fi, din punct de vedere economic, superior Sudului. Ce rol joacă – în plan european şi românesc – tradiţia în această dihotomie? Se poate vorbi despre un clişeu sau chiar este o realitate?

Da, tradiţiile explică asemenea diferenţe economice. Dar este vorba mai ales despre acele tradiţii legate de navigaţie şi devenirea ocupaţiilor industriale. Înfrîngerea lor s-a căutat, pe plan european (în sens de Uniunea Europeană), prin programe de dezvoltare regională, alocarea de resurse în condiţii preferenţiale către zonele defavorizate, tocmai pentru că şi „Sudul", cu locuitorii săi, sînt tot parte a Uniunii. Marea diferenţă între încercarea de a susţine de către un singur guvern sau de către bugetul Uniunii dezvoltarea acestor zone constă în sinergia creată între actori multipli (Uniunea Europeană, guvernele naţionale, autorităţile locale, băncile şi firmele din cuprinsul întregii Uniuni), cu efect de sporire a credibilităţii programelor şi întărire a garanţiilor. Efortul guvernelor naţionale a fost mult diminuat, limitîndu-se în unele cazuri la cofinanţări pe lîngă cele comunitare. În schimb, efectul a fost mai mare şi finalizările mai apropiate de interesul localnicilor. Practic, nu există ţară membră a Uniunii Europene care să nu fi fost sau să nu continue să fie confruntată cu dezechilibre de dezvoltare regională. Şi totuşi, veniturile în zonele respective au crescut, astfel încît valurile de migraţie dinspre Sud către Nord au scăzut simţitor. Apariţia Internetului a deschis şanse noi pentru dezvoltare regională bazată pe caracterul antreprenorial al investitorilor mici, dar cu posibilităţi de a cîştiga venituri mult mai mari decît aşteptările raţionale din anii '70. Astăzi se pot face afaceri de multe milioane de acasă, deci fără investiţia în birouri sau depozite şi cu refinanţări bazate pe performanţă şi mai puţin pe ipoteci.

Cazul României pare a se sustrage acestei dihotomii. Cultural, economic sau politic noi judecăm situaţia României încă prin comparaţii între Est (Moldova) şi Vest (Banat, Transilvania). Care este situaţia reală – din punct de vedere economic – a diferenţei care există, în acest moment, între ceea ce am putea numi Nordul şi Sudul României?

Ne complacem să spunem că în România decalajele sînt vizibile mai ales între Est şi Vest, dar situaţia este cu mult mai rea. Sînt enorme decalajele între capitalele de judeţ şi celelalte localităţi, între urban şi rural. Din punct de vedere regional, conform unor date ale Eurostat (Oficiul pentru statistică al Uniunii Europene), publicate în luna mai 2000, indicele PIB măsurat la paritatea puterii de cumpărare atestă că cel mai scăzut nivel (comparativ cu indicele 100 al UE) se înregistrează în regiunile de nord-est (26), sud-vest (29) şi nord-vest şi sud (30) ale României. Exceptînd Bucureştiul şi zona învecinată, unde indicele este 44, cele mai dezvoltate zone sînt centrul (35) şi vestul (34). Cifrele nu par să confirme, în cazul României, teza supremaţiei nordului, fapt ce poate fi legat şi de existenţa în zonele învecinate frontierei nordice a României a unor regiuni cel puţin la fel de slab dezvoltate, astfel încît nu a pulsat nimic stimulator pentru mediul de afaceri din zonele respective şi ca atare nici nu s-au generat venituri care să le plaseze într-o categorie superioară. De altfel, la aceeaşi concluzie se putea ajunge şi prin compararea indicilor de urbanism,

Fostul regim politic din România pre-decembristă a încercat „dezvoltarea armonioasă în plan teritorial a forţelor de producţie". Rezultatul a fost mediocru. Poate, totuşi, fi găsită o cale pentru ieşirea din inegalitatea care persistă între regiunile ţării?

> Anul 1980 nu a constituit o excepţie. Publicarea datelor recensămîntului a dat naştere unei avalanşe de articole de presă pline de roade statistice: cea mai mare schimbare a fost, desigur, aceea că pentru prima dată în istoria Americii, Sudul şi Vestul au o populaţie mai mare decît Nordul şi Estul. Şi pentru nici un cititor american nu mai constituie o noutate faptul că recensămîntul din 1980 a dezvăluit o masivă deplasare din Nord către Sud nu numai în materie de populaţie, ci şi în ceea ce priveşte bogăţia şi activitatea economică.
>
> Şi, totuşi, în ciuda familiarizării cu datele, includ aici această problemă pentru că restructurarea Americii de la Nord către Sud este o problemă atît de importantă, încît a o omite dintr-o discuţie despre cele zece tendinţe fundamentale ar crea un mare gol în imaginea de ansamblu şi ar deforma astfel celelalte nouă tendinţe. Aceasta pentru că deplasarea Nord-Sud îşi află rădăcinile în trei alte tendinţe fundamentale: 1) transformarea dintr-o societate industrială într-o societate informaţională; 2) trecerea de la o economie naţională la o economie globală; 3) reorganizarea care duce de la o societate centralizată la una descentralizată. Fiecare tendinţă se leagă de celelalte.
>
> Dar, chiar dacă admitem că tendinţele fundamentale sînt legate între ele, ce se mai poate spune în plus despre deplasarea Nord-Sud? Toată lumea a citit noianul de reportaje din ziare şi reviste despre foşti muncitori din industria automobilelor rămaşi fără slujbă în Detroit, despre sutele de mii de slujbe dispărute în statele din Nord, ca şi rubricile aglomerate destinate celor ce au nevoie de ajutor şi despre slujbe care nu au căutare în statele din Sud.
>
> Ce se mai poate adăuga la toate acestea? Faptul că, în ciuda preocupării mijloacelor de informare, nu se înţelege încă pe deplin semnificaţia restructurării de la Nord către Sud. Şi, în multe privinţe, acest proces nu a fost subliniat îndeajuns.
>
> (John Naisbitt, *Megatendinţe. Zece noi direcţii care ne transformă viaţa*, Editura Politică, Bucureşti, 1989)

Cît de „armonioasă" a fost dezvoltarea României pînă în 1990 se vede din datele sus-menţionate. Dar nu cred să fie prea mulţi cei care să mai pretindă că puteau fi mai mulţumiţi ştiind că eram aproape la fel de săraci şi la Suceava şi la Craiova. Pentru a ieşi din actuala stare, care nu ne atrage prea mulţi susţinători ai integrării României în Uniunea Europeană (măcar pentru că decalajul faţă de media comunitară este un potenţial indiciu al efortului contribuabililor europeni la bugetul unei Uniuni lărgite), trebuie făcut mai mult decît să realizăm obiectivele intermediare ale Strategiei pe termen mediu (2000-2004). În primul rînd trebuie să concepem şi să aplicăm o strategie consistentă de dezvoltare regională, capabilă să fie un element definitoriu în atragerea fondurilor structurale şi regionale ale Uniunii. Deocamdată, premisele sînt slabe, pentru că persistăm în credinţa că gestiunea fondurilor puţine şi dispersate în unităţi administrative mici este mai rentabilă decît în varianta creării de fapt a unor entităţi administrative de tipul regiunilor europene. Polonezii au înfrînt orgoliile locale şi de partid (sau de algoritm), dovedind că se poate. Fărîmiţarea eforturilor nu a dus niciodată la mai multă forţă. Iar în cazul României sînt suficiente exemple de drumuri judeţene care au caracteristici diferite de îndată ce treci dintr-un judeţ în altul. Am folosit acest exemplu pentru că este la îndemîna oricui să-l verifice. Eu cred că nu trebuie să ne mai temem azi, cînd primarii localităţilor sînt liberi aleşi, de faptul că fondurile vor continua să fie alocate discreţionar către capitalele de judeţ sau regiune. Dimpotrivă, cred că apare o concurenţă benefică de proiecte pentru licitarea fondurilor disponibile. Pe de altă parte, complementarităţile în cadrul unei regiuni mai mari sînt mai diverse şi este evident că volumul impozitelor oprite la sursă este în mai mare măsură compatibil cu necesarul de finanţare al unor proiecte cu adevărat regionale. Se poate observa din experienţa europeană că inclusiv mobilitatea muncii şi a capitalului este mai mare în interiorul unor unităţi administrative de tip regiune, căci regimul fiscal este identic. În altă ordine de idei, este bine să observăm că între regiuni se dezvoltă un climat concurenţial autentic, atît în privinţa atragerii investiţiilor, cît şi al ofertei de programe sociale, educaţionale sau în domeniul ofertei serviciilor de sănătate. Altfel spus, există căi de ieşire din fundătura actuală. A presupune că vom ajunge astfel la o egalizare a nivelului dezvoltării şi a veniturilor este însă eronat. Vor fi mereu diferenţe, dar important este ca ele să nu fie în sărăcie şi nici disproporţionate.

a consemnat Adrian CIOROIANU

© S. Ivanoschi

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: dilema@fcr.algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Adrian CIOROIANU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ: Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Olga MACHIN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: Tipografia FED, Grupul DRAGO PRINT, Bucureşti

● Anul VIII ● Nr. 388 ● 21 - 27 iulie 2000 ●

Anul VIII
nr. 389
28 iulie - 3 august 2000
16 pagini 3500 lei

INTERNET:
http://www.algoritma.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Şefi, lideri, manageri

© C. Bumbuţ

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

În acest număr:

Gheorghe FLORIAN, Eugen ISTODOR, Mircea KIVU, Aurora LIICEANU, Paul MARINESCU, Mihaela VLĂSCEANU

– interviuri cu Traian BĂSESCU, Matei BRĂTIANU, Violeta CIUREL, Dan PRELIPCEANU –

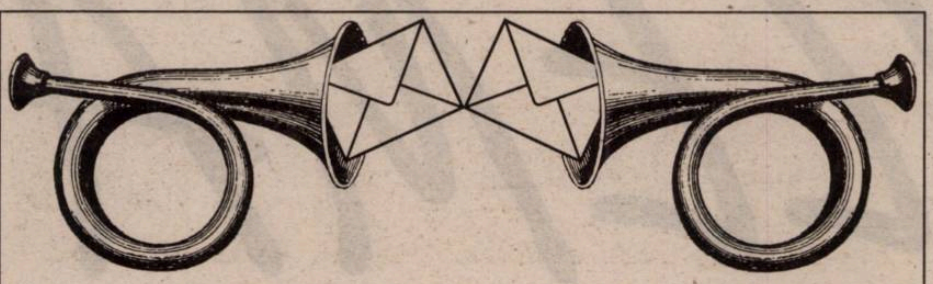

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 382: *„Iluzii şi deziluzii ale democraţiei“*

„Mie îmi place democraţia...“

(...) „Democraţie? Cuvîntul nu-mi spune nimic“, îmi scrie o dilematică. Ea citeşte cu nerăbdare *Dilema*, începe „cu Adrian Cioroianu“ şi continuă „cu Radu Cosaşu“. Crede că oamenii capabili se pierd în droguri şi alcool (eu credeam că ei ajung în Canada).

Îmi place democraţia. Nu am deziluzii. Faptul că oameni politici care apărau principii pe care le împărtăşeam, nu au fost la înălţime, nu mă face să renunţ la ele. Că tranziţia spre a înţelege ce este democraţia merge greu, atîta vreme cît în presa scrisă şi pe ecrane o mare pondere în apariţii o au oameni puternic legaţi de trecutul comunist sau tineri intoleranţi, naţionalişti, îmi pare firesc. Toată această propagandă anti-occidentală îşi are rădăcinile în „războiul rece“.

Îi putem cere să se sinucidă? Ea este cît se poate de activă, liderii ei „fac opinia“, în vacarmul stîrnit, de natură să zăpăcească şi minţi mai ascuţite, omul de rînd poate să înţeleagă principiile democraţiei?

Nu democraţia e de vină că în România destule lucruri, în mai toate domeniile, nu merg. „Pentru că, la noi în ţară, acest regim n-a fost experimentat ca să-şi arate roadele, dacă astăzi suferim, efectele sînt ale reacţionarismului care a dominat, nu ale democraţiei care abia s-a înfiripat“ şi mergînd mai departe: „Civilizaţia noastră e condiţionată de europenizarea noastră cu ajutorul regimului democratic“. Scria, în 1930, Ralea, citat într-o excelentă carte: *„Anii treizeci – Extrema dreaptă românească“* de către domnul Z. Ornea.

Cuvinte surprinzător de actuale, în vara anului 2000, într-un context cu totul diferit, mult mai favorabil, aş spune. Pentru că democraţia începe să se aşeze şi la noi, există oameni care îi înţeleg mecanismele şi vrînd-nevrînd le vor învăţa şi cîrcotaşii. Şi nu poate fi decît îmbucurător – şi chiar tonic – să priveşti într-o duminică seara pe *Euronews*, ce liniştit se duc oamenii la vot, în Bucureşti, ce zîmbitori candidaţii politici! Începem să arătăm normal aşa, fără mineri porniţi la luptă, fără asedii şi ambuscade. Parcă-am avea în spate un veac de... democraţie. Să nu ne fie de deochi!

Cornel Mihai UNGUREANU
Craiova

Despre *Dilema*

Obiecţii „la zi“

Dragi prieteni (permiteţi-mi să vă numesc aşa, pentru că este o bucurie ca pe cei pe care-i stimezi să îi poţi numi prieteni),

Ca de fiecare dată, abia am aşteptat ziua de joi, pentru a putea cumpăra din pasajul Universităţii o *Dilema* caldă. Mă aşteptam să fie mai „caldă“ în această săptămînă, după gestul preşedintelui din seara de luni 17 iulie a.c. Şi sînt în mare măsură dezamăgit.

Nu doream ca primul meu mesaj către dvs. să conţină o critică, dar abia acum am prins curaj, „împins“ de un prieten conectat la reţea şi împins mai ales de acest gest politic care a încins şi mai mult această săptămînă, tocmai cînd arşiţa verii se mai domolise. Trebuie să spun că nu sînt un fan absolut al preşedintelui Constantinescu (în măsura în care „fan“ vine de la „fanatic“), dar l-am votat şi chiar mă obişnuisem cu gîndul că-l voi mai vota o dată, în lipsa altuia mai bun („şi cu oi mai multe, mîndre şi cornute“). Mie gestul său mi s-a părut demn de laudă. Tocmai din acest motiv aşteptam să văd ce vor scrie acei oameni pe care îi citesc săptămînal şi cu ale căror păreri mă confrunt adesea.

După părerea mea, numai domnul Adrian Cioroianu a fost la „înălţimea“ actualităţii (ca mai întotdeauna), dar asta mai curînd datorită cuceritoarei abilităţi a dînsului de a lega subiecte (sau „poveşti“) care aparent nu au nici o legătură (spun „cuceritoare“ pentru că în mediul în care lucrez dînsul are mulţi fani şi multe „fane“). Cred că domnul A.C. ar fi putut să suprapună la fel de bine această „poveste“ din numărul 388 şi peste recenta poveste cu ofiţerii care nu şi-au ridicat solda de la unitate, nu? Dar a legat-o de gestul preşedintelui şi, oricum, este 1 la 0 pentru *Dilema*.

Domnul Radu Cosaşu, la fel de cuceritor ca de obicei, dar mai puţin abil în această săptămînă (sau poate că tocmai abilitatea l-a făcut să...?) a preferat să vorbească tot despre fotbal, cînd de fapt adevăratul „meci“ se juca în altă parte, nu în revista *„22“*. Cel mai defazat faţă de eveniment a fost domnul Mircea Iorgulescu; dar, cum îmi imaginez că nu este în ţară (după interviurile de la radio), se trece cu vederea, dacă promite să revină cu un comentariu la subiect. Cel mai mult m-a dezamăgit – şi mărturisesc că nu este pentru prima dată – domnul Cristian Ghinea. Acum a fost o dublă dezamăgire. În primul rînd, mă aşteptam ca un analist ca cel al *Dilemei* să ştie că cel care a spus că „a face politică înseamnă a înghiţi dimineaţa pe nemîncate o broască“ (citez din memorie) nu a fost preşedintele Constantinescu, ci ministrul nostru de Externe din perioada interbelică Nicolae Titulescu. În al doilea rînd, răzbate din articolul d-lui Ghinea o plictiseală (pe care o şi mărturiseşte!) care nu prinde bine la un „dilematic“, fie el şi comentator de politică internă. Nu pentru că politica noastră nu ar fi uneori plictisitoare, ci pentru că există pericolul ca la un comentator plictisit să corespundă nişte cititori plictisiţi, care vor sări foarte uşor peste rubrica din josul paginii a treia. Nu cred că asta îşi doreşte domnul Ghinea, dar asta s-ar putea întîmpla. Sper că acest mesaj să nu vă supere şi mai ales să nu-i supere pe cei trei autori pe care i-am numit şi care, oricum, îmi vor rămîne aproape, săptămînă de săptămînă; am, totuşi, încrederea că această supărare nu se poate întîmpla între prieteni şi „dilematici“.

Cu cele mai bune gînduri,

Aurelian MANEA
medic, Bucureşti

P.S. Cu aceste critici (sper „constructive“) uitasem să vă felicit pentru numărul foarte bun dedicat „discursului patriotic“.

N. red.: ...De unde supărare? Sigur că putem avea obiecţiile noastre la obiecţiile dvs. Sîntem însă prea mulţumiţi constatînd că avem un cititor care, cumpărînd joi seara, în Pasajul Universităţii, *Dilema* caldă, se repede la Internet să ne scrie, cu urgenţă, ce i-a plăcut şi ce mai ales ce nu i-a plăcut în numărul „la zi“. Vineri dimineaţa, ne-am conformat urgenţei şi am trimis textul la tipar. E omagiul nostru.

Fără te(a)mă

Fiindcă aţi uitat să zîmbiţi...

Merg pe Magheru şi caut ceva. De doi ani de zile (da s-au împlinit 2 ani) tot caut acest ceva atît dimineaţa cînd mă duc la muncă cît şi seara cînd mă întorc. Caut un chip de om căruia să-i zîmbesc şi care (zîmbetul) să nu trezească nici o suspiciune privind intenţiile mele ascunse. Mă uit pe stradă şi văd numai chipuri abătute, preocupate, sfidătoare, umile temătoare, toată lumea se grăbeşte, are ceva de făcut, de spus. Vreau să zîmbesc (şi de fapt chiar o fac, nu o mai face nimeni cu mine) pentru răcoarea dimineţilor de vară şi pentru plăcuta mîngîiere a soarelui în dimineţile celorlalte anotimpuri (nu pot să îndepărtez şablonul) precum şi pentru frunzele care strălucesc în bătaia soarelui cînd trec printre pomii din faţa magazinului Eva.

Hei, oameni buni, aţi uitat să zîmbiţi (nu e acelaşi lucru cu rînjetul), aţi uitat să vă uitaţi la locurile pe lîngă care treceţi, da, la blocurile alea vechi de pe Magheru sau Calea Victoriei, ridicaţi-vă privirea şi căutaţi o clipă în sus. Sau poate greşesc. Poate am rămas doar eu (cel de pe urmă) carę nu remarcasem frumuseţea celor 2 blocuri ce mărginesc Calea Victoriei dinspre Piaţa Naţiunilor Unite şi chiar balconul acela înţesat de iederă şi flori din blocul din stînga cum te uiţi spre Calea Victoriei. Poate voi ştiţi toate astea de mult şi vă uitaţi la mine cu o uşoară ironie.

Azi dimineaţă, cînd stăteam să plec din casă, aud la televizor o reclamă la o emisiune pe TVR1 ceva cu Cafeneaua Corso, cafeneaua Bucureştilor: o cafenea unde lumea discută decent, în voie, se bîrfeşte, se ascultă la masa de alături. „Moşule (gîndesc eu) sîntem în Bucureştiul anului 2000 nu în Micul Paris al perioadei interbelice“. În seara aceleiaşi zile o aud pe maică-mea: „ce-aş merge să beau şi eu o cafea ca o doamnă (ce este) sau poate un coniac fin, un ceai negru, un ceai englezesc cu fursecuri, biscuiţi şi foietaje, numai că nu am unde“. „Uite ce aud eu azi dimineaţă...“ „Am auzit şi eu asta, mi s-a părut o mare prostie; aş vrea să merg şi eu cu o prietenă să povestim pur şi simplu, să schimbăm o vorbă într-un bar liniştit, arată-mi tu unde.“ „Eu mă duc la Motor: vezi lume nouă, oameni care rîd, se bucură, se simt bine împ[illegible] un an au apărut şi perverşii (dar încă: de[illegible]eranjează), în rest poţi să vezi începutul unui film (autobuzele nu mai circulă după 11 PM), deasupra capului ai cerul liber sau cel mult un acoperiş de paie – vorba unui prieten evreu născut în 1921 – „sky is the limit“, berea e mai scumpă dar merge şi aşa. E aproape ca un drog, e un loc unde chiar mă simt bine.“

Şi mai este un loc unde mă simt perfect: la Sighişoara, la Festivalul de Artă Medievală. Ah, abia aştept să dorm pe iarbă printre sticle şi pahare de bere, să ascult Domnişoara Pogany (dacă o mai veni şi anul ăsta); abia aştept să văd feţe vopsite, boite, tatuaje pe unde apuci, îngrămădeală, pe cei trei mimi pe care i-am urmărit anul trecut din Turnul cu Ceas. De fapt, cred că în cea mai mică măsură merg să văd oraşul (de altfel splendid), apoi merg pentru cele cîteva spectacole (anul ăsta sper să văd *Toujours l'amour* pe care nu l-am văzut la TNB) şi mai ales pentru oamenii care vin acolo. Oraşul în sine nu mă văd vizitîndu-l decît cu două condiţii: 1. să fiu cu iubita mea de mînă, 2. într-o zi de primăvară sau de toamnă după o ploaie zdravănă: aburi ieşind de pe caldarîm, şuvoaie curgînd prin şanţuri.

Aşa că „ghere ide“ la Sighişoara pe 28-29 iulie (prieteni unguri nu mă înjuraţi, nu ştiu o boabă din limba voastră).

placebo

Nasturii

M-am dus într-o zi acasă la ai mei şi s-a întîmplat că am avut nevoie de un nasture. Am găsit cutiile. Zornăind uscat de cîte-un drajeu uitat din plastic.

În fiecare casă trebuie să existe o cutie cu nasturi. Rotundă, de la pastile, din plastic transparent adică, sau din metal (de la ce oare?) mult mai mare şi mai chivernisită. Metal galben, coclit, zgîriat de agitaţia nasturilor. De toate mărimile, culorile, sidefurile, desperecheaţi, împerecheaţi, prea mulţi sau niciodată suficienţi. Nasturii de plapumă, mari, vişinii, fără strălucire, dar consistenţi, îi puteai număra la pokerul „pe bani“, îi simţeai mult în palma norocoasă.

Nasturii de la bluza de mătase albastră a mamei, crescuţi ca nişte ciupercuţe lunare în gura strîmbă a cheutorilor. Pe ăştia îi mîngîiam cu voluptate ştiind că n-au voie să mai fie cusuţi vreodată, prea preţioşi ca să îi consumi pe-o haină, aur pur de plăcere tactilă. Mai erau nasturii mititei-mititei, coloraţi pal, obişnuiţi în fapt, cu o boare de sidef, îţi venea să-i sugi ca pe nişte bomboane străine, cu gust bleu sau rozaliu albicios, îi iubeam cel mai tare, sunau moale la numărat şi aveau cutia lor specială, da la vitamina C, terminată demult, dar cu păturica de vată încă rămasă ca apărătoare noilor caşete. Nasturii de cămaşă erau de cele mai multe ori cu nările astupate de aţă, neinteresanţi sau crăpaţi în lumina ochilor.

M-am dus într-o zi acasă la ai mei şi s-a întîmplat să am nevoie de un nasture. Am găsit cutiile. Zornăind uscat de cîte-un drajeu uitat din plastic. Cutii goale, fără nasturi. Mama n-a ştiut să-mi spună nimic. Nu-şi făcuse şifoniere întregi de bluze, rochii sau capoate de casă. Nici plapume n-a cusut, îmi ajungea una singură, cu nasturii ei grena, nu-i folosisem niciodată, de fapt, unde erau, unde erau nasturii mei păziţi îndelung, admiraţi, cîştigaţi la cărţi, nasturii care mă complexau cu frumuseţea lor minusculă, mă lăsau mută de uimire şi de plăcere alunecoasă ca sideful. Plecasem de-acasă, se dizolvaseră şi ei ca nişte tablete ştiut expirate.

Atît de vinovată m-am simţit de absenţa lor de parcă nici n-ar mai fi fost să fie vreodată nasturi pe lume.

Şi-atunci am început să-i scriu, să-i scriu pe ei, nasturii mei din copilărie, să-i număr şi să-i împart pe mărime, ba pe culoarea ochilor, să-i închei şi să-i tot deschei, unul după altul, scriindu-i pe fiecare, i-am recuperat pînă la unul, nasturii mei despre care doar aşa ştiţi şi voi că nu mint şi c-au existat. Fiindcă tot ce nu e scris n-a fost să fie şi nicicînd nu este.

Cu admiraţie pentru mulţi scriitori la „dilemă“,

Cristina HERMEZIU
jurnalist, TVR Iaşi

Ochii cititorilor în 3,14

În gară la Buşteni

Dacă veţi ajunge vreodată însetaţi în gara din Buşteni, veţi remarca cu siguranţă panoul publicitar în care Gabi Szabo ne invită să gustăm „minunea de a fi învingător“. Vi se pare probabil o idee excelentă. Elanul este însă repede temperat de o adnotare abia vizibilă într-un colţ al afişului: „de vînzare în hotelurile din Mamaia“.

În rest, aceeaşi bună-dispoziţie.

Ana TRIPŞA

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Tradiţii în tranziţie**
- **Ritmuri în care trăim**

Gradul zero al politicii

Este omeneşte de înţeles şi foarte îndreptăţită moralmente iritarea ce-l aprinde pe Emil Constantinescu la exprimarea bănuielii ca retragerea candidaturii lui pentru viitoarele alegeri prezidenţiale n-ar fi decît o manevră electorală.

Contestarea bunei-credinţe a cuiva echivalează cu o punere la îndoială a însăşi fiinţei lui, e o negaţie ontologică, răneşte, măcar, pe oricine, chiar şi mincinoşii profesionişti, dacă nu în primul rînd ei, sînt grav ofensaţi, şi încă în mod sincer, nu ipocrit, cînd li se refuză prezumţia de încredere.

Întrebarea este însă dacă la îndoială a fost pus *cuvîntul* omului Emil Constantinescu ori dacă suspiciunile au avut ca obiect *cuvintele* preşedintelui Emil Constantinescu. Distincţia aceasta nu a fost însă făcută, nici de cei care l-au suspectat de obscure calcule politice, nici de Emil Constantinescu însuşi. Amestecul dintre cele două logici, logica „simplului cetăţean" şi logica responsabilului politic, mai precis echivocul rezultat din acest amalgam, nu este însă întotdeauna avantajos, chiar dacă ambiguităţile par de obicei mai seducătoare decît exactitatea, prin iluzia că îngăduie mai multe ieşiri în situaţii delicate.

Iar echivocul din care s-au născut supărătoarele suspiciuni a fost creat, probabil involuntar, de Emil Constantinescu însuşi. Anunţarea retragerii candidaturii pentru un nou mandat – candidatură ce fusese ea însăşi în mod repetat anunţată mai înainte – a fost făcută sub forma unei elaborate *construcţii de cuvinte*, a unui *discurs* în mod evident preparat cu grijă pentru a se conferi momentului o importanţă, cum s-a şi spus, „istorică". De ce?! Nu se ştie. Retragerea unei candidaturi anunţate, fie ea şi a preşedintelui în exerciţiu, nu este, desigur, un non-eveniment, dar nici nu este un eveniment crucial.

Nefiind un gest spontan şi nici unul strict individual, implicînd, prin sobrietate şi laconism, o invitaţie la respectarea domeniului privat (= *omul* Emil Constantinescu a decis, din motive personale, să nu mai candideze), ci avînd toate caracteristicile unui *moment politic* provocat, ales, chibzuit, discursul de anunţare a retragerii candidaturii a reprezentat, prin toate datele sale, *o intervenţie prezidenţială*.

A fost un *discurs către naţiune*.

Un discurs către naţiune conceput însă în forma unei confesiuni îndurerate, spiritele mai exigente putîndu-i chiar reproşa măcar abuzul, de nu şi excesul, de melodramatism. Cu precizarea că melodramatic şi romanţios nu înseamnă neapărat şi nesincer, ci doar inadecvat. Din această inadecvare s-a născut bănuiala de *spectacol*, de *înscenare teatrală*, de preeminenţă a *cuvintelor* faţă de *cuvînt*; în definitiv, nimeni nu-şi pune problema dacă un actor care-l interpretează pe Hamlet trebuie ori nu crezut „pe cuvînt" cînd rosteşte, cînd interpretează „cuvintele" rolului Hamlet.

Discuţia despre „sinceritatea" sau „nesinceritatea" anunţului a deturnat însă atenţia de la ceea ce nici Emil Constantinescu nu a menţionat, nici criticii săi cei mai îndîrjiţi nu au remarcat: inexplicabila şi radicala schimbare de atitudine a preşedintelui-candidat. Anunţul de retragere a candidaturii a urmat mai multor anunţuri explicite de prezentare a candidaturii şi, mai mult, unor intense negocieri pentru găsirea şi asigurarea forţelor politice care să susţină această candidatură. Ar fi desigur ofensator, şi pentru preşedintele şi pentru omul Emil Constantinescu, să se creadă că el a preferat, negăsind sprijinul necesar, să ia, de faţadă, un trist şi nobil aer de dezamăgire morală, pentru a ieşi *demn* dintr-o competiţie în care de fapt nu avea nici o şansa. Nu, nicidecum, Emil Constantinescu *trebuie* crezut. Dar această instabilitate *a preşedintelui*, această inconsecvenţă *a şefului statului*, această conduită ţinînd de o logică a capriciului, a primului impuls, a salturilor de umoare, nu are nimic în comun cu logica de acţiune şi cu *datoria de consecvenţă* a responsabilului politic. Diferenţa dintre conduita comună şi conduita reponsabilului politic, supusă altor reguli şi altor criterii, a fost ştearsă, iar această dispariţie a frontierelor dintre domenii totuşi distincte a devenit nota dominantă a vieţii politice româneşti, ajunsă, poate şi din motive electorale, la gradul zero.

(va urma)

Mircea IORGULESCU

Inadaptaţii

– un preşedinte mai uman –

Teodor Meleşcanu nu vrea să renunţe în ruptul capului la candidatura pentru alegerile prezidenţiale, deşi această intenţie a sa strică posibilităţile de alianţă destul de încurajatoare ale partidului pe care cu onor îl conduce. Petre Roman se pare că s-a obişnuit cu postura de „iepure", care la atletism menţine ritmul favoriţilor. Sondajele nu îl mai arată ca „locomotivă" a PD-ului, dar actualul ministru de Externe şi-a reanunţat încă o candidatură într-un cadru festiv, în direct, la oră de maximă audienţă şi sub formă de glumă electorală la o emisiune de divertisment. Deşi toată lumea aşteaptă un gest de onoare şi înţelepciune bătrînească, Ion Iliescu crede că îndelungata sa carieră politică mai poate continua şi se declară convins că va redeveni ce a fost. Într-o lume politică plină de încăpăţînaţi, Emil Constantinescu s-a decis să renunţe. Un gest de onoare, au spus în mod justificat cei mai mulţi, un gest de resemnare, au comentat atotştiutorii, un truc ieftin electoral, s-au pronunţat mereu-previzibilii cîrcotaşi.

Dar poate că a fost mai mult decît atît. Poate că a fost un refuz al unui om care nu s-a simţit niciodată bine în hainele de politician. Emil Constantinescu a lăsat întotdeauna impresia omului care nu se acomodează sistemului, deşi a ajuns în fruntea sa, a omului uimit că a ajuns acolo, deşi nu îi place ceea ce vede în jur. Parcă a jucat permanent un rol şi trebuia să-şi justifice mereu prezenţa scenică. Nu vreau să-mi arog tonul de analist informat şi să spun că era previzibil. Nu era deloc previzibil, aşa cum un actor căruia nu îi place rolul nu este predictibil.

În 1992 Emil Constantinescu nu făcea parte dintre „greii" politicii de la acea vreme. Desemnarea sa pentru postura de candidat CDR a fost surprinzătoare. Nu era nici cunoscut, nici carismatic, nu emitea acea forţă şi încredere în sine prin care politicianul născut să conducă îşi copleşeşte alegătorii. Profesorul slăbuţ şi cu bărbuţă a fost el însuşi şi a fost dominat categoric în dezbaterile televizate de vulpoiul experimentat şi hîrşit Ion Iliescu.

Pînă în 1996 şi-a mai cizelat rolul. A învăţat să-şi aşeze tacticos ochelarii pe masă parcă pentru a anunţa că are ceva important de spus dar şi să se arate sigur pe sine, să atace şi să deruteze un Ion Iliescu tot mai obosit şi defensiv. Dar nu a fost niciodată o „locomotivă" pentru CDR, nu a avut un electorat propriu mai larg decît cel al partidului, aşa cum aveau la acea vreme Iliescu şi Roman. Emil Constantinescu nu a avut susţinători extaziaţi şi necondiţionaţi, a fost pe valul nemulţumirilor, dar nu l-a condus, ci a fost purtat de el. A ajuns preşedinte acumulînd, el şi întreaga guvernare, un capital de speranţă exagerat. Nu a controlat guvernarea dar s-a prăbuşit odată cu aceasta.

Spre deosebire de predecesorul său, Emil Constantinescu nu a fost un preşedinte puternic. Ion Iliescu era mentorul partidului de guvernămînt. În timpul său, puterea emana de la Cotroceni. Nicolae Văcăroiu este interogat în problema încălcării embargoului iugoslav şi neagă vehement. Parcă ne vine să-l credem, nu a ştiut nimic pentru că nu prea îl întreba nimeni nimic. Cam aceasta era relaţia lui Ion Iliescu cu guvernul.

După 1996 puterea s-a disipat. Avem diverse centre de putere, la PNL, la PD, la PNŢCD, fiecare acţionînd pe cont propriu şi pe propria halcă algoritmică. Controceniul a devenit numai unul dintre aceste centre de putere, rămînînd să domnească peste ce i-a mai rămas.

Emil Constantinescu a încercat să domine partidocraţia şi l-a adus pe Victor Ciorbea, un om care îi semăna: fără putere în partid, bine intenţionat. Eşecul lui Ciorbea a fost eşecul personal al lui Emil Constantinescu. Preşedintele nu a încercat să deschidă un front nou pentru a controla măcar PNŢCD. Din acel moment şi-a jucat cu preponderenţă cartea politicii externe. Dorind să joace pe o scenă mai mare, s-a distanţat de politica internă şi nu şi-a ascuns sentimentele pe care i le trezea bîlciul intern. Profesorul cu ochelari îi juca feste omului politic şi spunea exact ce îi trecea prin cap: la 1 februarie 1998, ocupat la Davos cu macro-politica, se declară „complet scîrbit" de mişculaţiile politice de acasă. Cei mai mulţi dintre români împărtăşeau greaţa prezidenţială, dar reacţiile politicienilor au fost deosebit de dure. Emil Constantinescu a retractat, convins fiind că spusese adevărul. Dar în martie 1999 a izbucnit din nou, politica dè pe la noi îi părea „murdară şi mizerabilă".

Înainte să vedem calcule şi tertipuri, poate ar trebui să judecăm omeneşte. Poate că Emil Constantinescu are un stomac prea sensibil pentru a fi politician. Într-o junglă, inadaptaţii se retrag onorabil.

Cristian GHINEA

Românii care nu există

Pe vremuri, românii plecaţi la mare ştiau că n-au de ales. În afară de anii în care se făcea economie pentru maşină, marea era, pentru mai toţi, locul de mers cu nevasta, copiii şi cu o poftă indescriptibilă de divorţ pe care numai berea o putea stinge. Astăzi, la mare merg aleşii. Sigur, nu toţi au conştiinţa stării lor deosebite: ei sînt românii de care nu vorbeşte nimeni.

De dimineaţă pînă seara şi de seara mai apoi către dimineaţă, presa românească ştie doar de două tipuri de români: 1) cei obişnuiţi (citeşte săraci), preocupaţi obsesiv în viziunea gazetarilor de preţurile la ulei, electricitate, apă şi pîine şi 2) românii bogaţi, cu maşini străine impunătoare şi care merg la petreceri de la care românii săraci nu se aleg decît cu fotografii publicate în ziare mondene.

Cu sigurnţă că, dacă ar fi prinşi, românii care se află la mare zilele acestea n-ar putea mărturisi la interogatoriu decît că nu se găsesc în nici una dintre categoriile mai sus-descrise. Ei au avut cu siguranţă bani de benzină, cu toate că analiştii au prezentat ultima scumpire drept una care urma să pună pe butuci maşinile neamului. Tot ei mănîncă salată de roşii la friptură, insensibili la faptul că ţara geme sub secetă în toate ziarele.

Mai rău, aceşti români prezintă la o analiză vizuală sumară burţi – generate, după unele studii, de hrană în exces (nu neapărat pîine cu ceai, dieta obişnuită a pensionarilor din toate articolele gazetarilor social-democraţi). Lipsa burţii este suplinită la unii de muşchi, obrăznicie cu atît mai mare cu cît sînt făcuţi la sala de gimnastică şi nu pe lîngă strung.

În sfîrşit, românii care merg la mare au cu ei saltele colorate cumpărate din magazinele care ar fi trebuit să dea de mult faliment, filtre de cafea importate cu un mare deficit bugetar şi pantaloni scurţi din Italia care, în mod normal, costă cît hrana pe două- trei săptămîni a unei familii de şomeri din Valea Jiului. Fără îndoială că ei ştiu asta, însă nimic din atitudinea lor nu pare să indice că această nedreptate îi preocupă.

Sfidători cum sînt, aceşti români care se află acum la mare nu apar însă în nici o reprezentare a realităţii celor care, acolo, departe, la Bucureşti, se pregătesc să le ceară voturile. Dar ce spun eu? Românii de la mare trec neobservaţi de politicieni, chiar atunci cînd politicienii merg pe litoral.

Un rezon ar fi că în matematica generală a voturilor, aceşti *români care au reuşit să plece din ţară rămînînd totuşi aici* nu contează prea mult. Sînt puţini şi nimeni nu se ia după ei. Şi, în plus, aceşti cetăţeni strică peisajul simplu, aproape deşertic, spre care politicienii noştri s-au obişnuit să-şi îndrepte discursurile.

Ei nu sînt nici muncitori la fabricile statului, nici şomeri, nici bugetari şi nici securişti. Ei n-au făcut afaceri cu Bivolaru şi nu sînt nici nepoţii lui Diaconescu.

Într-o Românie normală, ei ar putea fi simpli cetăţeni. În România de astăzi sînt ilegalişti pregătind fără s-o ştie o lume poate mai bună dar cu siguranţă nu mai dreaptă. Or, tocmai asta e bizar – mai rău, strigător la cer: de ce unii să meargă la mare şi alţii să-şi numere banii pînă la salariu (pensie, alocaţie de şomaj)? Nu e drept şi nu trebuie să fie aşa. De la stînga la dreapta ofertei electorale, România care trebuie construită e una a egalităţii şi fraternităţii. În platformele politice pregătite pentru toamnă trăim cu toţii bine. Şi militarul care ne apără de inamicii care ne-au ocupat de mult şi muncitorul care vrea să-i cumpărăm piesa pe care o făcea şi acum 20 de ani şi poliţistul care a prins ultimul hoţ la o reconstituire filmată cu actori, pentru televiziune.

În această Românie n-au loc cîrciumarii, patronii de butic, marketing managerii şi scriitorii de soft sau de reclame. Aceşti tipi suspecţi nu produc, dar au tupeul să meargă la mare în vreme ce alţii muncesc ca să-i ţină pe ei acolo.

Eu zic să facem o razie nopţile astea, şi să-i luăm, ştii, colea, de rever: ce pofteşti, mă musiu?

Lucian MÎNDRUŢĂ

statul de drept

Despre timp

Încarcerarea după aproape 8 ani a unui infractor notoriu şi deosebit de periculos a readus în discuţie problema ritmului în care funcţionează statul de drept. Pe scurt, un cap al lumii interlope bucureştene a comis în 1992 o infracţiune de o violenţă extremă şi de o periculozitate deosebită: schilodirea cu o lovitură de sabie a unui poliţist aflat în exerciţiul funcţiunii sale. Din 1992 s-au derulat procese care păreau a nu mai avea sfîrşit, infractorul a fost arestat şi eliberat din motive medicale de cîteva ori şi, în 1996, omul a părăsit ilegal România refugiindu-se, fără acte, într-o ţară îndepărtată. Acolo, conform regulilor statului de drept, au fost demarate proceduri de extrădare care au durat ani de zile şi, în final, ca urmare a deciziei autorităţilor de emigrare, infractorul a fost expulzat şi trimis, sub pază, la Bucureşti. Abia după opt ani, infractorul începe să execute pedeapsa meritată. Această întîrziere are ca principal efect public şubrezirea încrederii oamenilor în eficacitatea funcţionării statului de drept. Sentimentul justiţiar, care trebuie atent cultivat într-o societate guvernată de statul de drept, naşte frustrări publice în asemenea situaţii. Întîrzierea pedepsirii unei infracţiuni de asemenea periculozitate pare un afront direct adus sentimentului justiţiar care reclamă promptitudinea ca pe o dimensiune esenţială a actului justiţiar.

Juridic, „responsabile“ de acest gen de întîrzieri sînt procedurile. Procedurile care sînt, în chip fundamental, garanţia respectării legalităţii şi care, odată formalizate, sînt osatura statului de drept. În statul de drept, procedurile au cel puţin două roluri extrem de importante.

Primul este acela de a *instituţionaliza* decizia. În statul de drept nu acţionează oamenii ci instituţiile, deciziile sînt impersonale şi aparţin autorităţii. Procedurile fac ca subiectivismul funcţionarului să fie anihilat, iar ceea ce rezultă după parcurgerea lor să fie „voinţa“ instituţiei abilitate să aplice legea în cazul respectiv.

Al doilea este acela de a *afla legea aplicabilă*. E deja bine ştiută diferenţa pe care H.L.A. Hart a făcut-o, într-o lucrare acum celebră, între legile care dau soluţii şi legile care ne conduc la legile care dau soluţii. Cu alte cuvinte, există o legislaţie principală, fundamentală dacă vreţi, care aplică principiile justiţiei şi alta, secundară, care ne indică drumul spre aceste legi. Nu se poate ajunge la legile care aduc justiţia în cetate şi nu se pot aplica aceste legi decît pe calea altor legi care le legitimează, susţin şi pun în valoare pe primele. Din această a doua categorie, poate că cele mai importante sînt legile care stabilesc proceduri. Folosind inspirat denumirea englezească a statului de drept *(rule of law)*, autorii anglofoni vorbesc mult despre *law of rules* subliniind prin acest joc de cuvinte legătura strînsă, pînă la confuziune după unii, dintre statul de drept şi procedurile sale.

Nici un om de bună credinţă nu se poate îndoi de importanţa procedurilor. Procedurile înseamnă ordine, garanţia corectitudinii, predicitibilitate. Dar procedurile presupun trecerea timpului. Procedurile sînt cronofage şi irită sentimentul justiţiar. Dreptatea care se face peste mult timp nu seamănă deloc cu actul justiţiar imediat. Deşi în absolut se poate spune că justiţia operează, trebuie să opereze, atemporal, în real întîrzierea actului justiţiar are efecte nefaste. Dreptatea întîrziată pare diluată, precară şi discutabilă, spre deosebire de dreptatea imediată care inspiră vigoare, siguranţă şi exemplaritate. Totuşi, dreptului nu îi este proprie rapiditatea. Procedurile rapide, scurte, sînt excepţii. Ca într-o genială intuiţie hegeliană, şi în drept realitatea rebuie să se maturizeze pentru a se detaşa din ea soluţia justă. Magistratul trebuie să parcurgă procedurile pentru a şti cu exactitate faptele, pentru a asigura toate drepturile de apărare ale inculpatului şi, în final, pentru a nu greşi.

Această situaţie, perfect concordantă cu principiile statului de drept, este obiectul unor speculaţii, uneori remarcabile în ordine intelectuală, din partea avocaţilor care, în interesul strict al clientului, întîrzie actul justiţiar. Cînd întîrzierea devine tergiversare şi ascunde speranţa evitării actului de dreptate, sentimentul justiţiar public se revoltă. Legea pare slabă, ineficientă. Reformele care au fost introduse în justiţia noastră, ca şi cele care urmează să fie introduse, vor trebui să găsească calea prin care se respectă, pe de-o parte, succesiunea procedurilor şi nu se înşeală, pe de altă parte, aşteptările publice. E nevoie de înţelepciune pentru a se găsi modalitatea în care timpul care se scurge pînă la aplicarea deciziei justiţiare să nu fie nici atît de scurt încît să exprime superficialitate şi arbitrariu, dar nici atît de lung încît să nască suspiciuni sau dezamăgiri.

Sever VOINESCU

SATUL GLOBAL

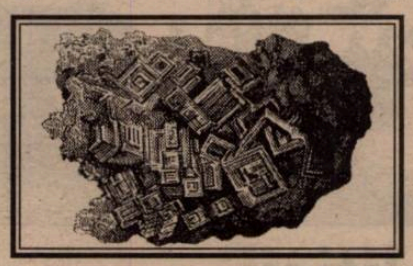

Viaţa bate CNA-ul

De cîtăva vreme, filmele care se difuzează la televiziune sînt clasificate în cinci categorii: „1) producţii accesibile tuturor categoriilor de public, care se transmit fără restricţii şi semne de identificare; 2) producţii nerecomandate copiilor, ce nu trebuie vizionate decît cu acordul părinţilor (semnul folosit este un cerc verde); 3) producţii interzise copiilor sub 12 ani (semnul folosit este triunghiul portocaliu); 4) producţii interzise tuturor minorilor, pentru că pot afecta dezvoltarea fizică, psihică şi mentală a acestora (semnul folosit este pătratul roşu); 5) producţii cu caracter pornografic sau de o violenţă extremă, a căror difuzare este categoric interzisă“. Categoriile au fost desemnate de Consiliul Naţional al Audiovizualului şi sînt în concordanţă cu normele existente în majoritatea ţărilor europene. Sub ce semn poate fi difuzat fiecare film decid însă chiar televiziunile, ceea ce a şi creat cîteva neînţelegeri (CNA a sancţionat, de pildă, postul România 1 pentru difuzarea la ora 21.24 a unui film cu scene erotice). Important este însă că avem, în sfîrşit, *ratings*, deci putem şti măcar la ce să ne aşteptăm.

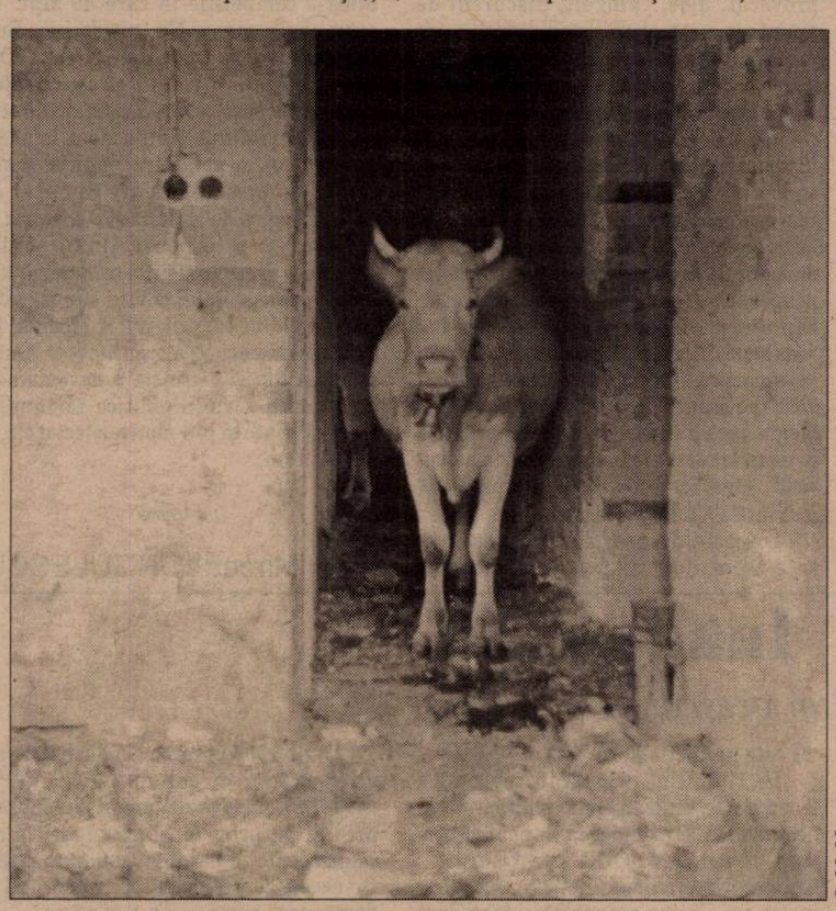

© M. Martin

Violenţa este prezentă însă pe micul ecran şi în alte emisiuni. În primul rînd, în cele informative. *Ştirile PRO TV* de la ora 17, dedicate aproape exclusiv infracţiunilor, perseverează în indecenţa de a prezenta tot felul de atrocităţi la ceas de siestă (şi cînd nici măcar nu-ţi poţi trimite copiii la culcare). Presupun că, din moment ce sînt menţinute, au audienţă, aşa că vom mai suporta probabil multă vreme tristul oximoron compus din frumuseţea Andreei Berecleanu şi caracterul imund al celor mai multe subiecte. Acesta nu e decît un caz (e-adevărat, unul „condensat“). Putem găsi multe altele, răspîndite fără discriminare la toate posturile TV şi în mai toate ziarele.

Există chiar o adevărată voluptate a gazetarului român în prezentarea cu lux de amănunte a ororilor. Sînt pline emisiunile de ştiri de cadavre, trupuri mutilate, răni şi arsuri expuse în detaliu; secvenţele filmate în spitale insistă şi ele pe suferinţa fizică, uneori bolnavii sînt arătaţi în stare de inconştienţă, cu perfuzii, iar la montaj cadrele „tari“ sînt puse de cîte două ori. Ş.a.m.d. În împrejurări care cer o oarecare cuviinţă şi respectarea intimităţii şi a suferinţei, cum sînt bolile sau accidentele, presa românească dă buzna şi crede că trebuie să facă public *totul*. Luni, 24 iulie, un accident auto a fost prezentat pe toate posturile în aspectele sale cele mai crude. *Observatorul* Antenei 1 i-a acordat chiar minute bune, scenele cu morţi de pe şosea fiind urmate de cele cu răniţi de la spitalul de urgenţă. De teama CNA-ului sau din bun-simţ, prezentatorul de pe România 1 a avut măcar minima decenţă de a spune „vă avertizăm că veţi vedea imagini care s-ar putea să şocheze“, dar un asemenea avertisment nu valorează mai mult decît replica lui Pristanda „curat violare de domiciliu, da' umflaţi-l!“. Am mai văzut, în aceeaşi zi, urmele lăsate pe trupul unei copile de bătaia administrată de tatăl ei, cum arată de aproape buba neagră (fotografiată, de altminteri, şi pe prima pagină din *Adevărul*) şi altele. Şi n-a fost deloc o zi neobişnuită. În numele dorinţei de „a fi pe fază“, înghiţită pe nemestecate la vreun curs scurt de jurnalism, reporterii români fac publice imagini şi detalii pe care bunulsimţ le-ar lăsa nevăzute şi neştiute.

Sînt mai multe lucruri de observat în legătură cu acest fenomen. Întîi, lipsa legislaţiei pentru apărarea vieţii private şi, mai ales, lipsa totală de educaţie în acest sens. Nu ştiu cîţi reporteri *cer voie* să-i filmeze pe oamenii suferinzi şi cîţi dintre oameni au puterea să spună *nu*. (Dimpotrivă, oamenii au rămas marcaţi de strigătul revoluţionar „să vină televiziunea!“ şi cred că totul trebuie arătat pe sticlă; cadru la Prima TV, pe 25 iulie: la o manifestaţie a „FNIştilor“, o femeie leşinată era purtată pe braţe de cîţiva bărbaţi; unul strigă către cel care se afla cu spatele spre cameră: „dă-te, bă, să filmeze“...). Pentru reporterul însetat de senzaţie, care crede că esenţa ştirii o constituie filmarea în plan-detaliu a unei infirmităţi, intimitatea nu există, viaţa personală e un moft. El ştie doar că mii sau milioane de perechi de ochi aşteaptă în faţa televizoarelor şi că trebuie să le arate *totul*. În al doilea rînd, să observăm cum fenomenul cuprinde toate posturile TV, publice şi private, banalizîndu-se într-un mod insidios. Nimeni nu mai protestează. Şi, de fapt, cine ar face-o? Biserica, de pildă, altminteri fermă apărătoare a valorilor creştine în tot felul de abstracţiuni şi temătoare că dezincriminarea homosexualităţii va distruge neamul românesc, nu găseşte cu cale să dea nici măcar o jumătate de comunicat pentru a apăra cuviinţa faţă de imaginea trupului uman. Şcoala? Nu mai are aproape nici o autoritate ca *instituţie*. Elita intelectuală? Se mulţumeşte să constate retoric decăderea morală a societăţii, dar cine mai are urechi s-o audă? Poporul nostru blînd şi bun, născut creştin, trăit cu frica lui Dumnezeu, echilibrat şi plin de bun-simţ? Dar „poporul“ e tocmai potenţialul consumator al ştirilor de senzaţie. Aşa încît „ştiriştii“ făcuţi în zece ani de tranziţie se pot zbengui nederanjaţi printre imagini morbide, oferindu-ne zilnic porţia de atrocităţi.

Să admitem însă că astfel de ştiri cu detalii morbide, cu prezentarea suferinţei fizice în direct, cu apariţia pe ecran a morţilor sau a mutilaţilor, se bucură de audienţă. Să admitem că *asta vrea piaţa*. În acest caz, trebuie să acceptăm că ar trebui să ieşim din mitologia „bunului-simţ popular“. Dacă vulgarităţile ori detaliile morbide vînd ziarul şi asigură audienţa emisiunilor de ştiri, dacă telespectatorii îşi fac siesta la ora 17 făcînd inventarul infracţiunilor, atunci ceea ce se cheamă îndeobşte „regenerarea morală“ trebuie să înceapă mai de jos decît ne închipuim: de la propriile reprezentări ale corpului uman, de la *cultura persoanei*, de la reconsiderarea intimităţii. Agresivitatea cu care sînt tratate în mass-media trupul, suferinţa, bolile şi infirmitatea, lejeritatea cu care editorii de ştiri dau drumul pe post detaliilor morbide ilustrează o mentalitate de Ev Mediu, care nu poate fi schimbată prin impunerea de *ratings*. În faţa senzaţionalismului ieftin, boală de tranziţie a „ştiristului“ român, şi a poftei de bîrfă şi de daraveri de clopotniţă a „maselor largi, populare“, mărturisitoare ale audienţei, CNA-ul se poate declara învins.

Mircea VASILESCU

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

povești suprapuse

Naşul şi muzica sîrbească

Săptămîna trecută am fost naş în satul Floreşti – Prahova şi, asemeni tuturor naşilor fără vocaţie, neavînd calităţi de dănţuitor, m-am mulţumit să ascult, ore în şir, muzică de petrecere. Cineva s-a îndurat şi mi-a şoptit, spre încurajare: *asta-i muzică sîrbească!* Adevărul este că măcar atîta lucru pricepusem; fie că era vorba de vreo romanţă sau de vreun *hit* recent, exista acolo, în zelul solistului, cîte un artificiu ritmic ce-mi aducea aminte de apuşii ani '80, cînd veneau sîrbii la Oraviţa şi vindeau casete cu folclor *românesc* (înregistrate sub firma *Yugoton*).

Evident, această confidenţă nu este decît un pretext pentru o poveste care pare a fi destul de serioasă. Ca unul care am prizat încîntat de-a dreptul rock-ul iugoslav al deceniului trecut, mi-am găsit o neaşteptată confirmare într-un excelent articol semnat de Alexei Monroe (ce nume! parcă-i o reclamă a globalizării!) dedicat straniilor legături dintre *pop* şi politică în Iugoslavia actuală (*Balkan Hardcore. Pop culture and paramilitarism*, în „Central Europe Review", nr. 24, 19 iunie a.c.). Şi, de parcă propriile nostalgii nu-mi erau suficiente, trebuia să vină şi un sociolog american şi să spună că nici muzica sîrbească nu este o problemă atît de simplă pe cît pare. Eric D. Gordy, profesor la Clark University, a stat la Belgrad între '94 şi '95 şi apoi a încercat să explice*, uzînd de efemeridele *culturale* ale vieţii de zi cu zi, ceea ce pentru occidentali pare de neînţeles: de ce opoziţia sîrbă anti-Miloşevici este sufocată de rezistenţa pasivă a populaţiei – populaţie oricum descumpănită de izolarea internaţională şi de sentimentul apropiatului colaps, datorat – previzibil – unei economii aflate pe butuci.

Au fost odată anii de aur ai *Yugorock*-ului; regimul Tito a încurajat această relativă *eliberare* a tineretului iugoslav, avînd grijă, evident, ca situaţia să nu-i scape de sub control. În anii '60 auzeai la Belgrad muzică italiană mai multă decît la Roma, în anii '70 hipioţii din Occident aveau clone similare ce vorbeau sîrbocroata, iar în anii '80 Iugoslavia era, din punctul de vedere al *showbiz*-ului, mai *occidentală* decît oricare altă ţară socialistă. Numai că, la un moment dat, s-a produs contactul dintre cultura pop şi naţionalism. Rezultatul, azi, este – din punctul de vedere al unui istoric al mentalităţilor – spumos de-a dreptul. Odată cu criza Iugoslaviei, a început şi criza culturii pop-rock. Criza, de fapt, înseamnă o dilemă fără ieşire – pentru că *rokeri*-i sîrbi s-au plasat, instinctiv, atît împotriva lui Miloşevici (unul dintre grupurile amintite de Gordy se numeşte chiar *Parti Brejkers*), împotriva războaielor pornite de acesta dar şi, inevitabil, împotriva bombardamentelor NATO. În ce-l priveşte pe Miloşevici, lui puţin îi pasă de aceşti pacifişti minoritari. Suporterii săi n-au nimic de-a face cu fenomenul pop-rock (potrivit lui Gordy, votanţii lui Miloşevici provin, preponderent, din mediul rural, sînt în partea de sus a vîrstei mijlocii, au o educaţie sumară şi sînt, mai ales, refractari la schimbare în genere – parcă am mai auzit undeva ceva asemănător, dar nu mai ştiu unde...); în schimb au devenit dependenţi de *manelele* sîrbeşti, care poartă numele de *neofolk* sau de *turbofolk*: interpreţi sau formaţii care, pe ritmuri cert orientale, îşi cîntă *serbitatea* şi mîndria de a da bătăi de cap lumii întregi. Gordy citează nişte versuri lămuritoare: *„Coca Cola, Marlboro, Suzuki – Discoteci, chitări şi buzuki – Asta-i viaţa, nu-i reclamă – Nimeni n-o duce mai bine ca noi"*. Acest *turbofolk* se bucură, în mod clar, de sprijinul regimului; există bănuiala că multe din aceste spectacole finanţau grupările paramilitare din Bosnia. În context, nici celebrul mariaj dintre starul *turbofolk* Svetlana Velicikovici (frumoasa Ceca – *Ţeţa*) şi Arkan (şeful *Tigrilor*), căpetenia paramilitarilor, nu mai apare ca o simplă întîmplare.

Aşa că atunci cînd mai ajungeţi la vreo nuntă, gîndiţi-vă cît de aproape sînteţi de sociologie sau de istorie şi, prin asta, de ştiinţă – şi de drama altora.

* *The Culture of Power in Serbia: Nationalism and the Destruction of Alternatives*, Penn State Press, 1999

Adrian CIOROIANU

presa despre...

Vrăjitorie cu figuri

Întîlnirea de la Okinawa s-a încheiat, după cum zice presa, *„cu promisiuni, dar fără angajamente"*. În schimb, a răsărit o nouă stea. Mai ţineţi minte, poate, acele pelicule hollywoodiene în care ea, dansatoare de rîndul trei, *chorus girl*, iese timidă în avanscenă la repetiţia generală şi spune „aş putea să joc eu rolul principal" şi regizorul distrus, care ia extraveralele cu pumnul, zdrobit de faptul că renumita vedetă tocmai şi-a rupt piciorul, o priveşte necrezîndu-şi ochilor şi spune „dar cînd o să înveţi rolul?", „nu-i nici o problemă, îl ştiu pe tot", răspunse ea, roşind uşor şi privind în pămînt, către coaja de banană rămasă în capul scărilor. *Mutatis mutandi* ajungem la Vladimir Putin, proaspăt distribuit în piesa G8.

Rusia face parte de doi ani din grupul G8 al celor mai dezvoltate ţări, dar mai mult ca o concesie făcută lui Boris Elţîn. Ruda săracă de la Kremlin nu poate să se pronunţe în cadrul reuniunilor economico-financiare, dar este prezent, lîngă cei mari în şedinţele de politică generală. Şi la fotografia de grup. „Giumbuşlucurile lui Boris Elţîn de la summiturile din Birmingham sau Köln întăriseră opinia că, dincolo de arsenalul său nuclear, Rusia nu poate fi luată în serios" scria *Washington Post*. Vladimir Putin a răsturnat această percepţie în două zile de discuţii. Cei şapte lideri *de jure* (din SUA, Marea Britanie, Canada, Germania, Franţa, Japonia, Italia) s-au declarat fermecaţi de fostul (?) agent KGB, un bărbat de 47 de ani ce pare mai degrabă şters decît lustruit. Ei bine, nu! „A fost impresionant, a spus premierul canadian Jean Chrétien, comentariile lui au fost spontane şi bine informate şi era clar că-şi însuşişe bine notele informative". „A explicat situaţia Rusiei în cuvinte simple şi fără ocolişuri" a glăsuit Jacques Chirac. Cancelarul Gerhard Schroeder a folosit cuvîntul „strălucit", iar Italia a propus ca la summitul din 2001, de la Genova, Rusia să aibă un cuvînt de spus şi în chestiunile majore.

Corespondentul lui *Washington Post* (ziar care i-a pus demisia în mînă lui Nixon) pune aceste superlative pe seama abilităţii cu care Putin a comentat probleme cu care Rusia nu-şi prea bate capul, dar mai ales pe seama bombei cu care s-a prezentat. „Raportul lui Putin despre vizita făcută lui Kim Jong-Il, în izolata Coree de Nord, a fost, de departe, cel mai interesant punct al discuţiilor de la Okinawa. Dacă există o deschidere din partea Phenianului, asta înseamnă o destindere militară în Pacific. Putin a evaluat, cu un entuziasm precaut, propunerea coreeană de a renunţa la producţia de rachete, în schimbul unui ajutor tehnologic extern. Putin a mai impresionat şi prin faptul că nu a cerut ca Rusia să fie scutită de plata datoriilor pe care le moşteneşte de la răposata Uniune Sovietică (42 miliarde de dolari. Acelaşi Putin a propus ca cei opt să corespondeze de-aici înainte prin e-mail, deşi majoritatea au mărturisit că nu au depăşit statutul de amatori. Într-o pauză, şi-a scos haina şi pantofii şi a făcut o demonstraţie de judo (are centura neagră). După ce şi-a pus adversarul la pămînt, a precizat că figura lui preferată este *deashibari*, un atac care destabilizează adversarul fulgerător. I-a cîştigat şi pe japonezii de rînd!

Liderii întruniţi pe insula japoneză au uitat de războiul din Cecenia, de exportul de criminali FOB, ca şi de jocurile de-a presa independentă şi pisica. Au trecut cu vederea faptul că, în cazul unei stări de urgenţă, Rusia va fi administrată de Consiliul de Securitate, dominat de foştii colegi din KGB ai preşedintelui. Cinci din cei şapte guvernatori regionali numiţi de Putin provin din armată sau KGB. Termenul de juntă militară sare brusc între scăriţă şi nicovală, între ciur şi dîrmon, între seceră şi ciocan.

Deocamdată, şi Rusia, şi vecinii săi, şi Occidentul, au nevoie ca haosul post-sovietic să fie disciplinat. În *Los Angeles Times*, analistul Walter Russell Mead scrie: „O Rusie slabă este dorită doar de cîţiva experţi izolaţi, care nu înţeleg că războiul rece a luat sfîrşit. În lumea reală, Statele Unite au nevoie de un guvern puternic la Kremlin, de un guvern capabil să oprească comerţul cu focoase nucleare, de un guvern capabil să respecte tratatele pe care le semnează. Rusia nu mai reprezintă un pericol global, populaţia sa este pe zi ce trece mai bătrînă, mai bolnavă şi mai redusă numeric (în următorii 50 de ani va scădea de la 145 de milioane la 121 de milioane). Dar o lume săracă este mai uşor de manipulat şi un guvern puternic nu înseamnă neapărat şi o societate mai sănătoasă. Ar rebui mai întîi să încercăm să răspundem pozitiv la întrebarea pe care i-o pusese Glenda lui Dorothy din *Vrăjitorul din Oz: „Tu ce fel de vrăjitoare eşti – bună sau rea?"*

Deocamdată, cei şapte magi urmăresc steaua de pe cer şi, orbiţi de lumina ei roşie, nu pot hotărî ce răspuns să dea. Russell Mead crede că, pentru Statele Unite cel puţin, important este ca vrăjitoarea să fie puternică. **(D. G.)**

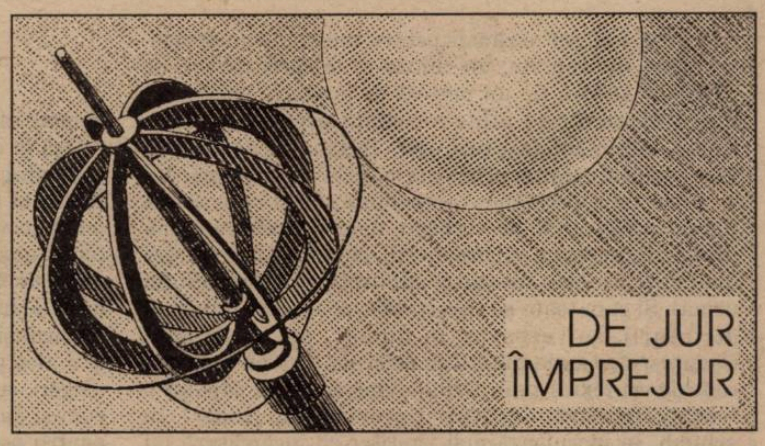

DE JUR ÎMPREJUR

Umbra Monicăi. La Camp David

Cu toate controversele care-l înconjoară, în lipsă de altceva mai bun, Premiul Nobel rămîne cea mai dorită coroniţă a civilizaţiei contemporane. Gurile rele spun că, atunci cînd stă singur în Biroul Oval, cu motanul Socks pe genunchi, Bill Clinton cochetează şi el cu ideea acestei confirmări. În cazul său nu este doar o chestiune de prestigiu, ci şi una de strategie biografică.

În secolul care a trecut de la prima sa decernare, Premiul Nobel (pentru pace) a fost decernat şi unor preşedinţi americani. Doi la număr: Theodore Roosevelt în 1906 pentru medierea conflictului ruso-japonez şi Woodrow Wilson pentru rolul avut în conturarea *Tratatului de la Versailles*, care a pus punct (şi virgulă) primului război mondial. Jimmy Carter l-a ratat, deşi a îndeplinit un rol la fel de important la primul acord de la Camp David, din 1978. Premierul israelian Menahem Begin şi preşedintele Anwar Sadat, ambii premiaţi, au făcut presiuni să-l aducă şi pe mediator în rîndul laureaţilor, dar deocamdată nimic. Jimmy Carter s-a retras undeva în statul Georgia şi scrie un roman despre Războiul de Independenţă (al SUA, fireşte). Şi aşteaptă.

O teză dragă biografilor este că toţi preşedinţii americani încearcă (dacă geopolitica le-o permite) să se ocupe în primul mandat de probleme interne (nivel de trai, asigurări sociale, comerţ) care le pot aduce realegerea. La al doilea mandat (cine are noroc!) accentele se schimbă şi pe prim-plan trec problemele externe. De realegere nu mai poate fi vorba, aşa că reverenţele se fac în direcţia posterităţii – în zilele noastre asta înseamnă de obicei medierea unui conflict. Şi un premiu Nobel. William Jefferson Clinton pare să nu corespundă acestei scheme simplificatoare. (Dar, la urma urmei, nu spune toată lumea că acesta este secretul Americii, simplitatea?) Primul său mandat a însemnat o luptă acerbă cu deficitul bugetar, cu datoria publică sau cu sistemul de asigurări medicale. Pe de altă parte, o fotografie celebră, din 1993, consemnează strîngerea (cu adevărat istorică) de mînă dintre Yasser Arafat şi Yitzak Rabin, străjuită cu un zîmbet protocolar de Bill Clinton, în poienita din faţa Casei Albe. Cei doi aveau să ia Premiul Nobel, Bill Clinton (mult mai puţin implicat decît fusese Carter) nu. Era la Casa Albă de cîteva luni şi spusese deja „n-am venit aici ca să fac politică externă". Cu toate acestea, asta a trebuit să facă. Şi în Balcani, şi în Orientul Apropiat. Dar liderii republicilor ex-iugoslave fuseseră prelucraţi înainte de acordul de la Dayton de diplomaţia Uniunii Europene. În schimb, ţesătura de istorii, interese şi incompatibilităţi a Orientului Apropiat avea nevoie de un arbitru mai impetuos.

Tratatul de pace dintre Israel şi Iordania i se datorează lui Bill Clinton în mare măsură. În timpul primului său mandat („intern") l-a trimis pe ministrul de externe Warren Christopher de 27 de ori la Damasc, în nădejdea forţării unui tratat similar între Siria şi Israel. Yasser Arafat a fost de 12 ori la Casa Albă (record absolut), iar în decembrie '98 Clinton a fost primul şef de stat care l-a vizitat pe liderul palestinian la sediul său din Gaza. Palestinienii au învăţat că pot să aibă încredere în Clinton. La fel s-a întîmplat şi cu evreii moderaţi. Clinton mai are de stat la Casa Albă ceva mai puţin de şase luni. Yasser Arafat are parkinson, iar guvernul lui Yehud Barak este în pericol să cadă. Este, cu alte cuvinte, o sumă de motive care ar trebui să favorizeze o înţelegere între părţi. În 1993, Carter a reuşit să obţină retragerea quasi-totală a armatei israeliene din Cisiordania şi autonomia palestiniană. Pentru ca acel acord să fie semnat, Carter nu a ezitat să încuie uşa camerei în care Begin şi Arafat încetaseră să-şi vorbească.

Acum, Clinton se află într-o situaţie de concurenţă cu Jimmy Carter. Deja are un avans asupra acestuia, întrucît politicianul din Little Rock, Arkansas, este primul preşedinte democrat care a fost reales, de la F.D. Roosevelt încoace. Bill Clinton este într-un fel o victimă. A propriei sale naivităţi de băiat din provincie care se loveşte brusc de regulile bunelor maniere. Dar şi a unei percepţii de suprafaţă, care confundă persoana cu persona. Negociator abil, William Jefferson Clinton a reuşit să coabiteze cu un Congres dominat de republicani. Bătălia purtată cu finanţele publice a fost cîştigată, salariul minim pe economie a crescut, dolarul creşte (chiar prea tare), economia este solidă, şomajul a dat înapoi. Dar acestea sînt lucruri pe care nu le reţin decît economiştii sau biografiile groase.

Prietenul său cel mai bun din copilărie, un anume Johnny Kells, un funcţionar mărunt care trăieşte departe de presiunile politicii, declară cu candoare unui ziar: „Bill va rămîne în istorie ca preşedintele care a aprins o ţigară cu marijuana, dar n-a tras în piept, ca preşedintele care a tras sforile ca să nu se ducă în Vietnam, ca preşedintele care n-a ştiut să-şi ţină pantalonii pe el". Dacă asta zic prietenii, ce să mai zici de ceilalţi!

Dacă negocierile de la Camp David reuşesc, Clinton va cîştiga cel mai riscant pariu pe care-l putea face cineva, anume că antecedentele sale sexuale din Biroul Oval vor fi umbrite de ceva mai important. Este, poate, gîndul (nu foarte) secret al unuia dintre preşedinţii cei mai eficienţi ai Americii contemporane – să-şi asigure o posteritate confortabilă. Amatoare de curiozităţi şi frivolităţi, biografiile nu o vor uita pe rubiconda Monica. Dar în loc să-i rezerve un capitol, o vor exila într-o (picantă) notă de subsol. Lîngă motanul Socks.

Dan GOANŢĂ

Argument

„Să fii şef“ a rămas,pentru mulţi, fie un deziderat suprem, un climax al oricărei cariere de succes, fie un pretext de acuzaţie pentru cei dinafară, ce nu au atins niciodată această „culme“. Simţul comun înţelege prin „şef“, în general, o persoană care s-a descurcat şi acum are o serie de avantaje. Nu se prea pune problema competenţei celui care ocupă funcţia respectivă, se vorbeşte doar de şefi buni sau proşti (în raport cu subordonaţii), cinstiţi sau necinstiţi (de multe ori cu o intonaţie admirativă pentru cei din urmă). Şi cum toate se raportează, pe undeva, la epoca dictaturii, se vorbeşte, în număr, de „sindromul Ceauşescu“, mania puterii inadecvate care nu mai ţine cont de contextul real. Deja cuvîntul „şef“ a căpătat o tentă peiorativă, desuetă şi provincială. „Lider“, în schimb, se inoculează mai ispititor cu încărcătura lui democratică anglo-americană; dacă amîndoi termenii se referă la o persoană care conduce, în cazul „lider“-ului conotaţia de subordonare (prezentă la „şef“) dispare. Accentul cade pe calităţile naturale; aici funcţia pare mai adecvată persoanei (deşi, în fapt, lucrurile nu stau totdeauna aşa). Un lider se alege, de la sine, şi într-un salon de spital ori într-o celulă de puşcărie;iese în faţă dintr-o mulţime de angajaţi nemulţumiţi şi creează un sindicat;şi, în sfîrşit, scoate capul dintr-un partid politic şi e ales primar al capitalei sau candidat la viitoarele alegeri, susţinut de charisma şi abilitatea proprii, precum şi de sondajele de opinie. Unii lideri se instruiesc pentru poziţia lor, alţii se lasă doar în voia înzestrării naturale. „Manager“-ul este varianta conducătorului cel mai puţin supusă aleatoriului: el reprezintă, în general, produsul unei culturi organizaţionale, conceput după toate regulile jocului. În companiile serioase, rolul lui este bine-precizat, astfel încît îi este mai complicat să se erijeze în şef patriarhal. Calităţile lui naturale contează, evident, dar nu mai sînt suficiente şi omnipotente. În acest context, definiţia „manager“-ului este mai umană: se ştie că acesta este un administrator, un coordonator, un organizator, care trebuie să stabilească, cu echipa sa, relaţii de comunicare şi nu de subordonare strictă. Evoluţia de la conceptul de „şef“ la cel de „manager“ poate fi un pas spre o perspectivă diferită asupra funcţiilor de conducere:acestea sînt doar simple funcţii, mai grele şi cu o răspundere mai mare... **(I. P.)**

Aurora LIICEANU
psiholog

Şefi, ierarhii şi temperamente

Manifestări ale dorinţei de a-i conduce şi organiza pe cei din jur se pot observa la tot pasul. Oricine poate vedea cum, în mod spontan, într-un grup, cineva se erijează în şef, indicînd celor din jur căile cele mai eficiente, evident după părerea sa, de a face o acţiune indiferent cît de banală sau nu este ea. Nevoia de a domina pe alţii pare să fie o trăsătură care se exprimă atît la oameni, cît şi la animale, fapt ce i-a determinat pe unii să considere nu numai că ea este un atribut universal, dar şi că tendinţa de dominaţie este un dat înăscut al unora dintre semenii noştri. Folosirea tehnologiilor noi de înregistrare – camere video – a adus argumente în acest sens, reuşind să minimalizeze rolul educaţiei şi al influenţei sociale în adoptarea unui comportament dominator. Un experiment efectuat de cercetători germani asupra copiilor foarte mici – încă neinfluenţaţi de adulţi şi în absenţa acestora – a arătat că unii copii devin şefi reclamînd, mai mult sau mai puţin blînd, celorlalţi statutul de subaltern. Ei nu dădeau celorlalţi jucării şi dulciuri, îşi exercitau puterea asupra lor, pretindeau să fie serviţi de aceştia etc., toate petrecîndu-se în relativa absenţă a exercitării forţei fizice. Mai apoi, cercetători francezi au susţinut că dominaţia ca tendinţă comportamentală se datoreşte prezenţei semnificative a serotoninei. Lotul de subiecţi format din şefi a fost comparat cu un lot de control compus din indivizi care nu se găseau în poziţii superioare ale ierarhiei sociale şi în majoritatea cazurilor s-a constatat că cei din grupa şefilor aveau o cantitate mai mare de serotonină. Concluzia cercetătorilor părea să susţină punctul de vedere după care şeful nu devine şef, ci se naşte şef, iar în condiţii favorabile el îşi manifestă şi cîştigă puterea asupra celorlalţi.

Societatea încearcă să regleze relaţiile de putere în spaţiul public, instituţionalizat, şi sancţionează efectele negative ale manifestării dominaţiei în relaţiile interpersonale din spaţiul privat. Felul în care se exprimă distanţa socială în cadrul unei ierarhii depinde însă mult de specificul cultural. Există în unele locuri coduri foarte elaborate prin care se comunică statutul de superioritate sau de inferioritate nu numai celor direct implicaţi, dar şi celor care asistă la exprimarea unei relaţii ierarhice.

Relaţia între dominaţie şi autoritate este mai subtilă şi complexă, antrenînd mecanisme psihologice diferite. Nu toţi cei care exersează asupra altora comportamente de dominaţie se bucură de autoritate. Există putere formală şi putere informală. În grupuri structurate ierarhic, şeful care are putere formală poate coexista, resimţind adesea sentimente de insatisfacţie, cu o persoană care se bucură de putere informală, avînd autoritate şi prestigiu în grup. Indivizii care doresc puterea formală sînt cei care manifestă motivaţie socială preponderent extrinsecă, fiind atraşi de poziţii sociale superioare ierarhic. Ei îşi doresc titluri şi funcţii, considerîndu-le expresia reală a recunoaşterii sociale.

Egalitarismul produce frustrări celor a căror tendinţă de afirmare socială şi de dominaţie nu-şi găseşte modalităţi de exprimare. Se spune că frustrarea de dominaţie în spaţiul public este adesea compensată prin dominaţie în relaţiile interpersonale din sfera privată. Cîţi subalterni oprimaţi de şefi nu îşi terorizează familia, căutînd să-şi satisfacă nevoia de dominaţie?

În preocupările privind culturile organizaţionale, dar şi comportamentele manifestate în sfera vieţii private se distinge din ce în ce mai mult cercetările asupra hărţuirii. Tendinţa de a ameliora efectele negative ale puterii – şefi abuzivi care trăiesc o mare satisfacţie în a-şi chinui subalternii, şefi discreţionari care dispun de subalterni dincolo de obligaţiile profesionale ale acestora etc. – a conturat un domeniu mai larg, încă de la început, care cuprinde hărţuirea sexuală ca un caz particular, punînd accentul asupra componentei psihologice a puterii: hărţuirea morală. Chiar acest termen a fost ales drept titlu de carte de către o psihiatră franceză care, descriind fenomenul, a atras atenţia asupra dificultăţilor de identificare a manifestărilor presupuse a fi hărţuire morală. Cartea s-a bucurat de un succes enorm, fapt ce exprimă nu numai realitatea acestui fenomen, dar şi semnificaţia lui în viaţa socială. Mai mult decît atît, în perspectivă se conturează un nou domeniu de cercetare aproximînd o psihiatrie organizaţională paralelă şi complementară la cea tradiţională, care considera aproape exclusiv sfera vieţii private, neglijînd componenta socială. Relaţia între două persoane, fie acestea şef şi subaltern, sînt complexe din perspectivă psihologică, antrenînd particularităţi psihologice adesea la limita normalului. Fiecare individ poate avea sensibilităţi, frustrări, insatisfacţii, stări depresive care îl pot determina să interpreteze eronat şi supradimensionat comportamentul celuilalt. Uneori, este posibil ca subalternul să-şi construiască un scenariu care să-i răspundă unui „masochism subclinic“. În interacţiunea celor două psihologii apar realităţi confuze pentru cel venit a stabili care dintre cei doi aduce prejudicii morale celuilalt. Agresarea psihologică este totdeauna mult mai dificil de constatat decît agresiunea fizică.

Admiţînd că indivizii diferă ca dorinţă de putere şi dominaţie şi, mai departe, că puterea corupe psihologic şi nu numai în mod absolut, ne putem întreba care dintre categorii este mai aproape de a se manifesta negativ: cei care avînd tendinţa către dominaţie găsesc o cale de a şi-o exersa sau cei care neavînd această tendinţă ajung într-o poziţie în care puterea le este la îndemînă?

Mircea KIVU
sociolog

Încrederea în lideri

Au trecut mai mult de cinci ani de cînd clasica întrebare *„Cît de multă încredere aveţi în...“* înregistrează scoruri negative pentru mai toate personalităţile noastre politice. Adică, sînt mai mulţi cei care răspund „nu am încredere“ decît cei care îşi afirmă încrederea în personajele respective. Interpretarea comună merge pe linia pierderii încrederii în clasa politică, a nevoii de reînnoire etc. Amuzant, s-au găsit comentatori care, citind rezultatele unei întrebări privind intenţia de vot la prezidenţiale, au dedus, din faptul că procentul din dreptul rubricii „alt candidat“ îl depăşea pe al doilea nominalizat, că ar exista un „candidat surpriză“, ascuns publicului de către autorii sondajului; de fapt, era vorba de faptul că românii, lăsaţi de capul lor să imagineze o persoană pe care şi-ar dori-o preşedinte, furnizează răspunsuri de o varietate ce se întinde de la Gică Hagi la Vlad Ţepeş, iar toate aceste fracţiuni de procent însumate conduc la valori apreciabile (ne aflăm doar în ţara unde un partid cu ştaif s-a gîndit să propună un rege drept candidat la preşedinţie).

Fără a nega de tot interpretarea amintită, aş încerca una „contextualizantă“ şi mai puţin culpabilizantă. Într-o ţară „aşezată“, actorii politici (fie ei partide sau oameni) ocupă (lucru pentru care se preocupă) poziţii bine definite pe nişte (puţine) axe mai mult sau mai puţin ortogonale, constituite de temele mai mult sau mai puţin importante în sine, dar care neapărat preocupă opinia publică (sistemul de taxare, apărarea naţională, avortul provocat etc.) – americanii denumesc asta *public agenda*, termen care la noi nu prea are corespondent. Eu, cetăţeanul devenit în mod aleator parte a eşantionului sondajului de opinie, am în primul rînd o ierarhie proprie a acestor axe (mic întreprizător, mă interesează îndeosebi sistemul de taxare, blondă uşuratică – legislaţia avorturilor, colonel pensionar – apărarea naţională etc.). În al doilea rînd, am o atitudine, o direcţie pe axa respectivă pentru care optez (impozite mai mici care să-mi permită dezvoltarea propriei afaceri sau mai mari ca să-mi asigure slujba bugetară). De aici, voi evalua actorul politic în funcţie de poziţia pe care se situează pe axa mea prioritară, şi în funcţie de asta voi bifa *am încredere* sau *nu am încredere*. Desigur, vor exista oameni ca mine care vor fi pentru sau împotriva unei anumite direcţii, însă întotdeauna se va constitui o majoritate care să adere la una din poziţii. Iar actorii politici nu vor fi atît de stupizi încît să se situeze *toţi* pe poziţia opusă acestei majorităţi (între altele, ei ştiu să citească sondajele de opinie, şi anume nu doar acolo unde le este stabilit *rating*-ul).

În România funcţionează un număr de partide impresionant pentru un occidental (nu însă şi pentru unul obişnuit cu spaţiul ex-sovietic, unde abundenţa acestora e cu atît mai mare cu cît democraţia e mai puţin consolidată). Existenţa lor nu e justificată prin poziţii specifice în probleme specifice – dovada e uşor de produs imediat ce porneşti analiza de la cazuistica înfiinţării partidelor: fie că e vorba de haosul nouăzecist, fie de mai nou apărutele partide, de fiecare dată raţiunea de a fi se dovedeşte a ţine de frustrările unor personaje şi excepţiile sînt rarisime. O analiză a programelor partidelor se dovedeşte şi mai anevoioasă, căci atunci cînd nu lipsesc cu desăvîrşire sau nu sînt simple înşiruiri de fraze zornăitoare, constaţi o convergenţă dezarmantă (economie de piaţă, protecţie socială, integrare europeană...). Dacă încerci să înţelegi pe baze doctrinare alianţele care au funcţionat la recentele alegeri locale sau cele care se pritocesc în vederea proximelor generale, te alegi doar cu o neobişnuită cantitate de păr creţ. Dacă o majoritate parlamentară se poate întemeia pe raţiuni strict aritmetice, uneia opinionale îi vine mai greu.

Acum, întorcîndu-ne la ale noastre scoruri de încredere, să trecem la excepţii, adică la rarele cazuri în care ele, scorurile încrederii, sînt pozitive. Ele sînt de două tipuri. Primul constituie „încrederea de învestitură“. În ianuarie 1997, Emil Constantinescu şi Victor Ciorbea înregistrau scoruri ale încrederii net pozitive, cu mult superioare celor pe baza cărora se cîştigaseră alegerile. La fel, Radu Vasile şi Mugur Isărescu s-au bucurat de salturi spectaculoase în aprilie 1998 şi, respectiv, decembrie 2000. Asta pentru că există un procent însemnat de public „optimist“, sătul să constate perpetuu că lucrurile merg din rău în mai rău. Acest segment îşi va investi încrederea în fiecare schimbare, bazîndu-se pe reflexul simplu de a crede că schimbarea răului înseamnă binele. Din păcate, tipul acesta de excepţie este extrem de uşor de risipit. Regula nu se va schimba pînă ce un lider al acestei ţări nu va demonstra că lucrurile chiar pot merge bine. Demonstraţie ce ar fi suficient să convingă un segment semnificativ din cei mulţi care i-au acordat încrederea de învestitură.

Al doilea tip e întruchipat pe deplin de Theodor Stolojan şi, parţial, de Mugur Isărescu. Ambii au înregistrat mai tot timpul scoruri pozitive sau măcar echilibrate. Să ne amintim, Stolojan a apărut în viaţa publică românească în 1991, cînd a fost numit prim-ministrul unui cabinet numit „de tehnicieni“ (de ce? – toţi erau oameni de partid), cu un mandat limitat la pregătirea alegerilor. Cu greu se pot aminti acte pozitive ale guvernării Stolojan – ea nu avea cum să le producă, lipsită fiind de suport politic. Marele atu al lui Stolojan l-a constituit neutralitatea sa politică (reală şi răspicat afirmată). El a fost singurul personaj marcant al vieţii noastre politice care nu putea fi suspectat de viclenii electorale – contractul său cu Banca Mondială era o garanţie a neimplicării sale viitoare. El este un paradox umblător – personalitatea politică apolitică. Din păcate, actuala încercare de a valorifica capitalul de încredere al domniei sale în cîmpul luptei politice va duce la diminuarea acestuia. Problema e dacă panta descendentă va începe suficient de tîrziu şi va fi suficient de lină încît momentul electoral să îl găsească în posesia unei mase de încredere (încă) suficiente pentru realizarea scopului. Amînarea pînă la ultimele limite ale anunţării coborîrii d-lui Stolojan din Olimp pare a fi o confirmare a celor de mai sus.

Paul MARINESCU
lector dr., Universitatea Bucureşti

Manageri fără frontiere

Trei proverbe pot spune aproape totul despre ceea ce trebuie să fie un manager : *„întinde-te cît îţi este pătura“* , *„nu face umbră pămîntului degeaba“* şi *„cine se scoală de dimineaţă departe ajunge“*.

Cum pot unii oameni să gestioneze existenţa altora cînd nu–şi pot gestiona propria existenţă?

Am întîlnit, în multe domenii, oameni care îşi asumă, de multe ori cu inconştienţă, rolul de responsabili de destine (managerul este un responsabil / iresponsabil de destine). Pornind *numai* de la deviza „nimeni nu e de neînlocuit“ ei operează cu teorii, uitînd de realităţi. Declarativele nu pot înlocui rezultatele, iar eşecurile nu pot decît să definească stările de provizorat.

Cîţi dintre ei *ştiu*: să planifice, să prevadă, să organizeze, să comande şi să controleze ?

Programarea şi corelarea activităţilor, necesitatea anticipării şi planificării viitorului, stabilirea responsabilităţilor fiecărui angajat, modul de elaborare a deciziilor, cîştigarea respectului oamenilor, controlul şi compararea rezultatelor cu ceea ce s–a planificat, acestea trebuie să fie reuşitele unui bun manager.

Rolurile interpersonale (figură reprezentativă, lider, legătură), rolurile informaţionale (monitor, difuzor, purtător de cuvînt), rolurile decizionale (iniţiator, factor de soluţionare a perturbărilor, factor de alocare a resurselor, negociator), sunt roluri pe care un manager trebuie să le „interpreteze“ cu virtuozitate pentru a obţine rezultatele scontate de organizaţia pe care o conduce.

Cerinţele impuse de propriul post, constrîngerile – ca factori care limitează acţiunile –, opţiunile pe care le are la dispoziţie fac din manager un personaj cheie într–o organizaţie. Organizarea timpului, minimizarea stresului, evitarea/soluţionarea conflictelor, trebuie să fie obsesiile permanente ale celui care îşi asumă responsabilitatea de a utiliza resursele (umane, materiale, financiare).

Din păcate, foarte mulţi manageri nu au decît puterea poziţiei uitînd prea uşor că de fapt mai importante sunt: puterea expertului, puterea exemplului personal, puterea bazată pe resurse, puterea socială. *Puterea reală* (capacitatea de a influenţa) este catalizatorul oricărei activităţi organizaţionale. *Dreptul de a exercita puterea* (autoritatea) impune şi obligaţii, mult mai mari decît cele contractuale, pe care managerul le uită sau le utilizează selectiv.

Eşecurile managerului sunt eşecurile grupului din care face parte. Riscînd să stîrnesc zîmbete cinicilor voi spune că onestitatea şi calitatea de a fi demn de încredere sunt atribute esenţiale ale unui bun manager.

Dreptul de a exercita puterea (autoritatea) impune obligaţii mult mai mari decît cele contractuale, pe care managerul le uită sau le utilizează subiectiv.

Grupul formal pe care îl conduce managerul, în calitate de lider formal, are în compunere grupuri informale ai căror lideri informali pot conduce în fapt organizaţia. Foarte rar există, în cazul managerilor, preocuparea de a se impune ca lideri informali. Schimbările organizaţionale fac necesară cunoaşterea/recunoaşterea liderilor informali de către manager, pentru că facilitează atingerea obiectivelor organizaţiei.

Iată cîteva tipuri de manageri cu drept de influenţă în sistemul socio-economic: *managerii politici, managerii Media, managerii ONG-urilor, managerii organizaţiilor economice*. În România, „reacţia economică“ este într-adevăr influenţată, de multe ori, de calitatea „catalizatorilor“ *politici, Media, ONG*. Din păcate, consistenţa lor lasă de dorit. Modelul reacţiilor chimice, unde un catalizator de calitate îndoielnică este înlocuit cu unul de calitate, ar putea fi utilizat cu succes şi în domeniile menţionate mai sus. Proverbul cu *„peştele de la cap .....“* este aplicabil în această zonă sensibilă şi plină de orgolii fără acoperire.

Societatea românească are nevoie, mai mult ca oricînd, de modele. Avem, din păcate şi din belşug, modele de lichele care se propagă în mediile care ar trebui să conducă societatea de mîine. În locul consistenţelor se folosesc efemeridele, în locul acţiunilor eficiente – spectacolul grotesc. Societatea civilă nu are în structurile ei ONG-uri puternice care să preia iniţiativa aşezării sistemului pe baze sănătoase. Managerii de ONG-uri au o sarcină ingrată şi incitantă în acelaşi timp – să coaguleze iniţiative şi să dinamizeze „jocurile“ sociale şi economice. Ei pot crea presiuni constructive asupra clasei politice şi pot educa opinia publică.

Managerii Media, cei care ar trebui să ofere informaţii de calitate, sunt în situaţia delicată de a evolua între interesele pur economice pe care le dictează „sponsorii“ şi moralitatea pe care o impune actul de informare a publicului. Este foarte dificil să te deplasezi între independenţa declarată şi dependenţa economică. Declaraţiile de independenţă sunt anulate de compromisurile pe care le degajă politica editorială. Războaiele inter-Media sînt elemente care pun în evidenţă vulnerabilităţile acestui sistem care parcă îşi uită menirea. Puterea de manipulare este folosită excesiv, degradînd zi de zi relaţiile comunitare.

Managerii politici, *„vectorii“* mişcărilor de profunzime sunt, de multe ori, în situaţia în care se află copilul care abia învaţă să meargă. La vîrsta de *„10 ani“* un copil merge destul de bine. Eşecurile componentei politice sunt vizibile şi au urmări catastrofale, influenţînd decisiv viaţa economică şi socială.

Iată cum, *Economicul* neputîndu-se baza pe susţinerea unor componente credibile ale *Media, ONG-urilor, politicului*, încearcă doar să supravieţuiască. Performanţa este înlocuită cu improvizaţia, competenţa cu sistemul de relaţii. Elita românească de mîine părăseşte acest teren minat cu interese, incompetenţă, incoerenţă, inconsecvenţă, impostură şi iresponsabilitate.

De la modelul ideal de manager, descris la începutul articolului, trebuie să coborîm în realitatea prozaică a mediului românesc, să eliminăm *buruienile* şi să învăţăm efectiv să muncim, trecînd de la cultul „Bingo“, propagat cu mult talent de Media româneşti, la cultul pentru calitate şi performanţă.

Aştept cu interes „urările de bine“ ale „managerilor bingomani“ de toate tipurile.

Mihaela VLĂSCEANU
profesor, Universitatea Bucureşti

Management, cunoaştere, performanţe

Ni s-a repetat îndeajuns, unii am descoperit singuri, sîntem destui cei care recunoaştem că americanii sau japonezii, românii sau coreenii, englezii sau francezii diferă prin stilurile lor de conducere şi administrare. Fiecare se diferenţiază prin modul în care şi-a consacrat de-a lungul istoriei un mod de a se raporta la sine şi la lumea pe care a construit-o sau explorat-o. Totuşi, în condiţii de globalizare a pieţelor, competiţia implică nu numai produse şi moduri de a produce. O nouă competiţie, mult mai activă şi complicată, a început să se manifeste şi să se diferenţieze prin efecte. Este cea dintre modelele manageriale. Explicaţia este simplă. Nu-i suficient să produci, pentru că toată lumea, într-un fel sau altul, e făcută să producă. Problema este ce, cum şi pentru cine produci. Soluţiile la această problemă sînt oferite şi de management, diferenţele dintre performanţe sînt de explicat şi în funcţie de practicile conducerii şi administrării. Drepturile de proprietate, tipurile de organizaţii şi comunităţi sau ingineria producţiei pot fi fundamentate de noi reguli juridice, politice sau culturale. Este însă suficient ca instituţiile conducerii să fie conservatoare într-o lume în schimbare pentru ca performanţele să stagneze sau chiar să scadă.

Să privim la lumea noastră şi să observăm dacă s-au produs schimbări importante în managementul public şi privat, dacă am reuşit să obţinem rezultate deosebite în oricare sector al muncii şi în ce măsură acestea sînt dependente şi de modul în care conducătorii concep, acţionează şi-şi manifestă responsabilităţile de peste zece ani. Am schimbat regulile care reglementează distribuţia proprietăţii şi a bunurilor, scena politică şi socială, dar performanţele întîrzie, mizeria creşte şi speranţa se ofileşte. Încă mai de mult, făceam haz de corespondentul lingvistic şi cultural autohton al termenului anglo-saxon de management, identificîndu-l cu harababura. Ceea ce pentru alţii ar fi organizare, raţionalitate, direcţionare şi convergenţă a acţiunilor, pentru noi ar fi mişcare haotică, în ultimă instanţă convertită într-un asalt hotărîtor pentru a obţine totuşi ceva. Dilatăm timpul pînă la epuizare, aşteptăm asaltul final pînă la disperare şi aplicăm constant regula lui „se poate şi aşa“. Sigur că e vorba de un „aşa“ izvodit de succesiunea întîmplărilor care, nu-i aşa?, poate avea şi un final. Degeaba mai insistăm asupra acestea opţiuni, întrucît istoria şi viaţa noastră de zi cu zi o condamnă prea puternic. Mai rămîne ca luciditatea şi, mai ales, speranţa într-o viaţă mai bună să o şteargă cîndva, cumva, de pe lista oportunităţilor. Şi trebuie să şi învăţăm din experienţele noi ale altora.

Dilatăm timpul pînă la epuizare, aşteptăm asaltul final pînă la disperare şi aplicăm regula lui „se poate şi aşa“.

Iată, mai nou, în anii nouăzeci, managementul este pus în ecuaţia relaţiilor cu învăţarea, cunoaşterea şi cultura organizării. Se ştie că lumea actuală este una construită în funcţie de dezvoltarea cunoaşterii şi a circulaţiei informaţiilor într-o asemenea măsură încît vorbim de societatea cunoaşterii. Bunăstarea este în mult mai mare măsură dependentă de generarea şi explorarea cunoaşterii, profitul afacerilor depinde de informaţie şi costuri ale tranzacţiilor, factorii tradiţionali ai producţiei (munca, pămîntul şi capitalul) sînt tot mai intens concuraţi şi adesea supliniţi de cunoaştere. Întrucît nu poţi utiliza ceea ce nu ai, este nevoie să produci şi mai ales să înveţi şi să aplici informaţii şi cunoaştere. Opţiunea este valabilă şi pentru persoane şi pentru organizaţii sau corporaţii, care sînt solicitate să înveţe în permanenţă şi să traducă învăţarea în acţiune. Din combinarea cunoaşterii, învăţării şi culturii organizării a rezultat noul model al managementului actual: *managementul cunoaşterii*. Atenţia sa se focalizează asupra proceselor de generare, identificare, colectare, distribuire şi aplicare a cunoaşterii. Noile tehnologii ale informaţiei sînt facilitatoare fundamentale, centrele de cercetare şi universităţile – focare de interes maxim, talentele descoperitoare şi aplicative – forţa de muncă intens căutată şi exploatată. O nouă „democratizare“ a cunoaşterii este intens aplicată, considerîndu-se că fiecare membru al unei corporaţii trebuie să devină atît de reflexiv şi comunicativ, încît să sporească stocul general de capital cognitiv ce-şi caută imediata aplicare. Ierarhiile birocratice clasice se aplatizează pentru a facilita comunicarea rapidă a cunoaşterii, competiţia se măsoară în termenii rapidităţii ritmului de dezvoltare/aplicare a cunoaşterii nou produse. Materiile prime clasice şi-au pierdut din prevalenţă, fiind înlocuite tot mai mult de cunoaştere. Adeseori se citează fapte incontestabile, cum o face Peter Drucker. În 1920, din costul unui automobil (simbol industrial al epocii) 60% era reprezentat de cheltuielile pentru energie şi materii prime. În costul de astăzi al unui semiconductor (noul simbol tehnologic), materia primă şi energia reprezintă doar 2%. Între 1965 şi 1985 în Japonia producţia industrială a crescut de două ori şi jumătate fără a creşte cu un procent semnificativ consumul de materii prime şi energie, iar în 1988 volumul de bunuri specifice anului 1973 era produs cu numai două cincimi din volumul de muncă investită. Un nou tip de economie a apărut, s-a consolidat şi se extinde. Conservatorii sau neadaptaţii la noua economie ne spun că nu poţi produce maşini fără metal sau alimente fără agricultură extensivă. Numai că ei ignoră tocmai datele deja invocate şi răspund tradiţional la întrebarea: cum poţi produce mai mult şi mai bine cu aceeaşi cantitate de metal sau suprafaţă de pămînt şi cu mai puţini oameni?

Noul management al cunoaşterii este centrat pe generarea acelui mod şi climat de muncă în care cunoaşterea este produsul fundamental, rezultat din prospectare permanentă, imaginaţie activă, colaborare neîngrădită şi aplicare rapidă. Instrumentele tehnologice noi facilitează un asemenea proces, iar persoanele performante în generarea şi aplicarea cunoaşterii sînt nelimitat recompensate. „Memoria corporatistă“ nu e doar una cultural-folclorică, ci mai ales cognitiv-aplicativă. Capitalul intelectual devine mult mai important decît cel fizic, etalîndu-şi competitivitatea pe noile pieţe ale cunoaşterii în care organizaţiile sau corporaţiile se prezintă nu numai cu produse, ci şi (sau mai ales) cu valoare cognitivă nou adăugată.

Managementul cunoaşterii nu îl înlocuieşte pe cel al resurselor sau al proceselor sau al oricărei componente corporatiste. Introduce însă o nouă abordare, care-i centrată pe singura resursă inepuizabilă: cunoaşterea. Cum se spune de la Francis Bacon încoace, cunoaşterea înseamnă putere. Dar mai ales performanţă generată de reflecţie, imaginaţie şi creaţie. Managementul cunoaşterii este tipic pentru vremea de astăzi şi de mîine. Cît de mult se aplică la noi e o întrebare la care fiecare poate răspunde pe baza propriei experienţe corporatiste.

Şi te-ai dus, dulce şefie...

Dacă doriţi să revedeţi din umbrele măreţe ale istoriei trăite în ultimii zece ani, fiţi pe fază. Ştiaţi că...

...Petre Moţ era primar la Timişoara în decembrie '89? ...Claudiu Iordache era revoluţionar în decembrie '89? ...în '89 şefii reprimării de la Timişoara erau: Emil Macri, colonel Teodorescu Filip, Ştefan Guşe, Mihai Chiţac, Victor Stănculescu? ...Bobu, Dăscălescu, Manea Mănescu l-au împiedicat pe Ceauşescu să-şi dea demisia în '89? ...Nica Leon a strigat sub urechile dictatorului „Trăiască Timişoara!"? ...George Marinescu, crainic oficial al TVR şi-a făcut „mea culpa"? ...Ilie Verdeţ şi-a făcut guvern 22 de minute? ...Lupoi a fost şi ministru al Turismului şi destituit? ...Gelu Voican în 28 februarie '90 e luat pe sus şi gata să-i fie tăiată barba şi aruncat din balconul Guvernului? ...Ion Raţiu a fost în '90 candidat la preşedinţie? ...Dumitru Dincă a fost arestat în 22-23 aprilie, dîndu-se startul Pieţei Universităţii? ...Marian Munteanu, Iisus Hristos al Pieţei, azi e un prosper om de afaceri cu armament? ...în 9 iunie '90, René Radu Policrat nu ştia să conducă şedinţa Camerelor Parlamentului, iar şefia a fost luată de Dan Marţian? ...Şeful Senatului era Alexandru Bârlădeanu, vicepreşedinte era Vasile Moiş, acuzat de călcare de oi şi oameni cu automobilul proprietate personală? ...din Săpînţa se ridică Toader Ştefca, azi dulgher la Paris? ...Octavian Rădulescu, zis Tenebre, dădea săptămînal în judecată cîţiva „infractori": Iliescu, Roman, Gelu Voican? ...Radu Ceontea era şeful PUNR-ului? ...Darie Novăceanu era şeful „Adevărului"? ...Ion I. Brătianu cere demisia Guvernului, apoi candidează din patru în patru ani ca primar şi preşedinte avînd un singur tip de afiş? ...N.S. Dumitru era prim-vice? ...Virgil Măgureanu a jurat, ca şef al SRI, în 20 mai '91, că SRI nu e egal Securitate? De ce nu? ...Nicu Ceauşescu, fost prim-secretar la Sibiu, era în Jilava şi declara: „tatăl meu ar fi graţiat un om bolnav ca mine". Mai ţineţi minte cine era tatăl lui Nicu? ...Miron Cozma îl dă jos pe Petre Roman? ...în 30 septembrie '91 prezintă informări privind căderea lui Roman: Doru Viorel Ursu, ministru de Interne, Niculae Spiroiu, ministru pe Armată? ...Ludovic Spiess n-a fost validat de Parlament decît după două rînduri de voturi, ca ministru al Culturii? ...şeful Partidului Socialist Democratic Român era Cornel Nica? ...Mircea Druc, primministru, destituit în Moldova Republică, îşi face partid în Ţara Mumă? ...Mihu Miron Biji era la comisia mixtă sindicate-guvern? ...la 8 ianuarie '92 Niculae Niţu era şeful Poliţiei Capitalei? ...în timp ce prezenta Olimpiada albă, Emanuel Valeriu era destituit din funcţia de director general TVR? ...a fost Crin Halaicu primar al Bucureştiului din '92? Azi are casă, nevastă, maşini noi. ...Radu Câmpeanu (PNL) îl propune pe Regele Mihai candidat la preşedinţie? ...Niculae Cerveni scindează PNL în '92? Apoi, se scindează pe sine, în '98. ...Nicolae Dide dă bice PUSD-ului? Era cascador. ...în '92 aspirant la campanie electorală pentru Cotroceni era Nicu Stăncescu? ...la CNA, în '92, urcă Titus Raveica? ...moare lovit de tren Zbăganu, şef al reînfiinţării PCR? După ani, Zgînbău, student la Arte, se leagă cu lanţul de liniile CFR. ...Mînzatu, inventator al apei vii, e candidat republican la Cotroceni '92? ...La fel, Lucian Cornescu. ...Ecologistul Toma George Maiorescu optează pentru PDAR, în '92?...Caius Traian Dragomir se visa preşedinte? ...După '92, prim-ministru a fost Nicu Văcăroiu? ...tot pe atunci şeful PSDR era Sergiu Cunescu? ...Mugurel Florescu era şeful Procuraturii? ...În '93, Iacob Zelenco, din Guvern, era în relaţie cu Sindicatele? ...În 25 ianuarie '93, Paul Everac e preşedinte TVR, fabricînd tablete? ...Nicolae Ulieru, şef comunicare cu presa de la SRI, no comment? ...Vasile Manea Drăgulin, procurorul ţării? ...Generalul Florică, şeful gărzii Financiare? În '93 avea o listă, azi o arestare... George Ioan Dănescu, ministru de Interne? ...Romul Vonica, şef Comisie anticorupţie? ...Katounis, şeful cumpărării flotei naţionale? ...Petre Sălcudeanu, ministrul Culturii? După luni de conducere e acuzat că a abuzat de alcool şi de o funcţionară. ...Traian Chebeleu, purtător de cuvinte la Cotroceni? ...Iosif Gavril Chiusbaian, ministru al Justiţiei? ...Ion Stoica e şeful Caritasului, iar Ana Potcoavă, şefa Anti-Caritas-ului, de opt ori mai deşteaptă? ... Tudor Mohora a simţit că nu are nimic în comun cu Verdeţ? ... În '94, Valentin Gabrielescu, şeful comisiei Revoluţie? ... Mircea Albulescu, secretar de stat la Cultură? ...Tinca, ministru civil al Apărării? ...Napoleon Pop, Departamentul Integrării? ...Otto Weber, preşedintele FER? ...Nicolae Dan Fruntelată, şef Informaţii Publice? ...Zeno Partenie, departament relaţii cu sindicatele? ...Mitzura Arghezi, Problema Românilor de Pretutindeni? ...Iulian Mincu, doctor la Ceauşescu, ministru la Sănătate? ...Dan Iosif, consilier Cotroceni, vînător pasionat? ...Octav Cozmîncă, şef departament Administraţie Locală? ...Victor Ciorbea, premier? ...Dejeu, ministru de Interne? ...Generalul Lupu, conducătorul trupelor de ordine împotriva minerilor, în 99? ...Radu Vasile, premier? ...Toate aceste persoane şi altele ne-au petrecut zece anidin viaţă? Fiecare din noi are şi moare cu o listă de şefi...

...Şi pomeneşte şefii, Doamne, la loc cu verdeaţă, unde iertarea păcatelor e principiul lor fundamental... Aliluia, aliluia, aliluia...

Eugen ISTODOR

dr. Gheorghe FLORIAN

Şeful Serviciului Cultural-Educativ, Direcţia Generală a Penitenciarelor

A fi marcă în puşcărie

Viaţa în închisoare este în mod absolut o viaţă de grup: este anulată orice intimitate, totul este la vedere pentru ceilalţi, relaţiile interumane sînt o risipire de sine, nu te poţi ascunde de partea rea a conduitei celor din jur, capacitatea de a suporta infirmităţile sufleteşti ale celorlalţi este depăşită de mult. Şi, mai rău decît toate, posibilităţi de refugiu nu există...

Universul uman penitenciar este dificil de pătruns şi greu de exprimat în limbaj obişnuit atunci cînd sînt abordate fenomenele mai puţin vizibile din masa deţinuţilor: mă gîndesc la modul cum apar liderii neoficiali în penitenciar şi cum îşi exercită ei autoritatea, la funcţiile pe care le îndeplinesc anumiţi condamnaţi pentru a satisface nevoile de grup, la stratificarea lor socială, la particularităţile comunicaţiei şi ale normelor neoficiale, la treptele „integrării" noilor veniţi în colectivitatea deţinuţilor şi multe altele.

Desigur, cea mai spectaculoasă problemă este cea a apariţiei şi menţinerii liderilor, ei fiind bănuiţi că se află în spatele unor evenimente contrare regulamentelor. De obicei, personalul unităţii dă anumite responsabilităţi unor deţinuţi mai de încredere – şefi de cameră, şefi de detaşament (la muncă), responsabil cu o anumită activitate la club, monitor de sport şi altele, dar întotdeauna sînt descoperiţi lideri neoficiali – „mărcile" – a căror autoritate este incontestabil mai mare decît a celor numiţi oficial. De cele mai multe ori sînt preferaţi de majoritatea deţinuţilor unii care sînt mediocri, dar care ştiu să se poarte şi prezintă un anumit stil în relaţiile cu ceilalţi. Şi ca o caracteristică generală, ei îşi exercită influenţa din mijlocul grupului şi nu din faţa lui: ei conving, nu ordonă, ei ajută, nu pretind...

Într-un studiu realizat acum cîţiva ani pe 650 de deţinuţi, iată, în ordinea importanţei, care au fost calităţile liderului ideal în puşcărie: să prezinte obiectiv situaţia din cameră, să vorbească frumos, să-i ajute pe ceilalţi să nu greşească, să respecte pe fiecare deţinut, să fie inteligent, să se priceapă la oameni, să cunoască multe lucruri, să-i sprijine pe cei nefericiţi, să fie mereu bine dispus. La femei (417 deţinute) calităţile au fost ordonate astfel: să le sprijine pe cele nefericite, să vorbească frumos, să se priceapă la oameni, să respecte pe fiecare deţinută, să le ajute să nu greşească, să fie inteligentă, să fie mereu bine dispusă.

Pare surprinzător ceea ce spun, avînd în vedere că prejudecăţile oamenilor liberi despre deţinuţi insistă pe raporturi de forţă şi cruzime: în realitate lucrurile nu stau aşa, deţinuţii organizîndu-şi viaţa pentru a se simţi în siguranţă şi a fi consideraţi de încredere şi buni colegi. „Fiecare îşi face pedeapsa singur" exprimă tocmai acest lucru: trebuie să găseşti un grup cu care să ai afinităţi, să te distanţezi de cei violenţi şi provocatori, să ai relaţii bune cu personalul. Un film ca „OZ" nu a fost apreciat de deţinuţii români pentru că, spuneau ei, tensiunea era prea mare între personal şi deţinuţi, cruzimile şi umilinţele suportate de unii deţinuţi din partea altora atingeau paroxismul, atmosfera de cîmp de luptă nu se mai sfîrşea, personalul era măcinat de conflicte şi interese divergente. Pe termen lung, aşa ceva nu există. Nu este o glumă cînd se spune că cel mai sigur penitenciar este cel din care deţinuţii nu vor să plece: conştiinţa pedepsei meritate şi condiţiile materiale şi psihologice rezonabile din închisoare, un mediu uman destins între deţinuţi şi personal, sînt factori suficienţi care-i fac pe mulţi deţinuţi să aştepte liniştiţi ziua eliberării.

Există şi deţinuţi violenţi în închisori, care încearcă să-i terorizeze pe ceilalţi. Dar acest lucru nu este de durată: personalul intervine imediat şi cel mai des sînt mutaţi în alt şi alt penitenciar pînă înţeleg că aşa nu se poate (dacă între timp nu şi-au găsit naşul). Chiar dacă inspiră teamă, ei nu pot fi numiţi lideri.

Şi în lumea deţinuţilor există o serie de necesităţi psihosociale care se cer satisfăcute şi care, în grupurile cu o anumită vechime, (la cei cu pedepse mari) iau aspectul unor caracteristici precum securitatea (membrii grupului sînt coezivi, respectă autoritatea, se simt protejaţi), afecţiunea (nivelul de intimitate şi orientarea spre susţinerea individului), informarea (indivizii posedă informaţii care le asigură un nivel satisfăcător de înţelegere matură a evenimentelor), identitatea (grupul îşi cunoaşte problemele şi poziţia în spaţiul de viaţă), recreerea (nivelul de relaxare şi bună dispoziţie care domneşte în grup) etc. Atîta timp cît în grupul respectiv nu au intrat indivizi care să „acopere" prin comportamentul lor necesităţile respective, grupul nu se stabilizează, existenţa tensiunilor absorbînd o mare parte din energia şi timpul membrilor acestuia.

Acum este uşor de înţeles de ce anumite „personalităţi", intens mediatizate la un moment dat atunci cînd au ajuns în penitenciar, s-au integrat foarte repede în atmosfera generală şi şi-au atras largi simpatii. Ei au remarcat aşteptările noilor tovarăşi de viaţă, au adus informaţii noi despre lumea de afară, vorbeau frumos şi mai ales aveau „capital" (!): bani în cont, pachete cu alimente şi ţigări, televizor şi casetofon, cărţi şi abonamente la ziare (foarte puţini îşi pot permite aşa ceva), erau căutaţi de familie şi de avocaţi renumiţi. Astfel, statutul avut afară se menţine şi în spatele gratiilor, cu profit pentru toată lumea: oricînd găseşti la ei o cartelă de telefon, o linguriţă de ness, un pachet de ţigări fine, un sfat privind cum şi cui să faci un memoriu şi cîte altele...

Am avut ocazia să stau de vorbă cu mulţi lideri de puşcărie, dar cei mai mulţi autentici i-am întîlnit înainte de 1990. În sărăcia şi mizeria din acele vremuri, ei erau mai vizibili şi se bucurau de un respect unanim în toate închisorile din ţară: a spune şi a dovedi că erai protejatul unuia din ei îţi asigura o detenţie uşoară şi fără griji.

Mi-aduc aminte de unul care a stat peste 50 de ani în puşcărie, desigur în mai multe pedepse: cînd l-am cunoscut avea vreo 70 de ani, era mic de statură, elegant îmbrăcat – avea pantofi de 410 lei şi fuma Kent, ţigară rară pe atunci. Era o istorie vie a închisorilor ultimilor zece ani: avînd o bună memorie, cunoaştea carierele multor membri ai personalului, dar mai ales ale deţinuţilor. Poveştile lui nu se terminau niciodată. Cînd l-am întrebat cum o duce atît de bine printre ocnaşi, mi-a spus doar două vorbe, ducînd mîna la gură: „Regele Cicero". Nu-l citise pe Cicero, dar ştia că un bun vorbitor poate întoarce lumea în favoarea lui. Pe la 80 de ani a murit, aşa cum era de aşteptat, în puşcărie.

© E. Istodor

Şi şefii au legile lor, nu-i aşa?

Sfîrşit de secol. Şefii de la noi au o lege fundamentală: *Codul muncii RSR* (Legea 10 din 23 noiembrie 1972). „Exploatarea omului de către om desfiinţată", „toţi pentru unul, unul pentru toţi", „relaţiile între muncitori sînt de colaborare, întrajutorare şi respect reciproc". „Oamenilor muncii le e garantat dreptul de a participa efectiv la conducerea vieţii politice, economice şi sociale. Adunarea generală a oamenilor muncii e forma superioară a conducerii colective, prin care oamenii muncii participă organizat la conducerea activităţii social-economice. La selecţionarea şi promovarea cadrelor, colectivul de muncă are dreptul să-şi spună părerea, astfel încît să fie repartizat omul potrivit la locul potrivit." La încadrarea în funcţie a conducătorilor de unităţi şi a altor cadre de conducere stabilite de ministere, celelalte organe centrale, în contractul de muncă se vor cuprinde: angajamentul şi răspunderea acestora de a păstra, apăra şi valorifica la nivel superior bunurile încredinţate, de a restitui la termenele şi în condiţiile legii valoarea mijloacelor materiale pe care statul le-a pus la dispoziţie colectivului de muncă pe care-l conduc, de a lua măsurile necesare pentru introducerea tehnicii noi şi a tehnologiilor avansate şi creşterea eficienţei economice a întregii activităţi. Apoi, şefii, azi numiţi manageri, pe ici pe colo, se luptă şi după Legea 66 din 1993, a contractului de management, acolo unde societatea comercială e la stat 50%. „Contractul-acord prin care o persoană juridică ce desfăşoară activitate economică, ca proprietar, încredinţează unui manager organizarea, conducerea, gestionarea activităţii sale, pe baza unor obiective şi criterii de performanţă cuantificabile, în schimbul unei plăţi." Calităţi: capacitate de exerciţiu deplină, experienţă în domeniu sau pregătire profesională, referinţe profesionale favorabile. Nu sînt manageri dacă: mai sînt manageri şi-n altă parte, au suferit condamnări penale definitive incompatibile cu această calitate, au suferit condamnări penale definitive, figurează pe lista managerilor şi administratorilor cărora li s-a revocat mandatul, au fost sancţionaţi pentru încălcarea dispoziţiilor legale în materie fiscală, deţin părţi sociale sau acţiuni, ei, rudele, afinii pînă la gradul al II-lea la altă societate comercială. Banul intrat în buzunarul managerilor este stabilit de Legea 154 din 1998, din care citäm: „Valoarea de referinţă sectorială rezultă prin aplicarea indicatorului de prioritate intersectorială asupra valorii de referinţă universală, rotunjită la o mie de lei prin adaos şi se aplică în luna iunie". Mult succes, tovarăşi şi prieteni şefi! **(E. I.)**

Doar reprezentant

– interviu cu Matei BRĂTIANU, vicepreşedinte BNS –

Prin ce se deosebeşte statutul de „lider sindical" de cel de „şef", în general?

Mi se pare că în România s-au format, în ultimii ani de comunism, un cult al şefului şi o dorinţă a multora de a deveni şefi; de asemenea, e periculos că oamenii, în general, se simt pregătiţi să se subordoneze unui şef. Nu există opoziţie faţă de şeful autoritar şi discreţionar. De aceea, este foarte important ca în faţa şefilor să existe lideri adevăraţi, la nivelul societăţii civile, care să se opună autorităţii excesive a celor dintîi.

În privinţa sindicatelor, cred că trebuie înlăturată orice pornire spre şefie, atît a liderilor, cît şi a membrilor. Altfel, aceştia din urmă s-ar găsi într-o dublă subordonare: faţă de şefii administrativi şi faţă de liderii de sindicat. Democraţia participativă ar trebui să funcţioneze cel mai bine în cadrul mişcării sindicale. E necesar ca un lider sindical să înţeleagă că, de fapt, el este un reprezentant. Poate fi lider de opinie, dar nu şef.

Cum puteţi comenta, atunci, cazurile anumitor lideri sindicali care s-au erijat în mini-despoţi locali (Miron Cozma ar fi un exemplu...)?

Există cel puţin două-trei calităţi esenţiale pentru un lider sindical: bun simţ, o doză importantă de modestie, multă tărie de caracter şi stăpînire de sine. Spun acest lucru pentru că am văzut, nu numai la liderii de sindicat, dar şi la cei politici, modul în care pot fi corupţi moral, în care poate fi alterată personalitatea lor. Există o serie de cîntece de sirenă – laude în jurul liderilor – unele bine intenţionate, altele urmărind să anihileze fermitatea interlocutorului. În jurul unei persoane publice se creează grupuri de oportunişti, care caută fie să deţină monopolul relaţiilor cu acea persoană, fie să beneficieze de relaţiile utile ale aceleiaşi persoane. Şi acestea pot deforma un lider, făcîndu-l să se desprindă de realitate şi să ajungă la stadiul de şef. Cred că există, încă, o nostalgie a lui Ceauşescu; mulţi se visează oameni-orchestră, capabili să ia decizii în toate domeniile şi, încetul cu încetul, încep să creadă că orice poziţie contrară poziţiei lor este falsă, deformată şi îndreptată împotriva misiunii lor. Aceşti lideri trebuie să aibă tăria să-i înlăture din apropierea lor pe oportunişti şi lăudăroşi.

Comunicarea deficitară cu subordonaţii este principala cauză a excesului de autoritate?

De multe ori nu este prezent sentimentul de implicare şi de responsabilizare a fiecăruia. La nivelul întreprinderii, salariaţii aşteaptă dispoziţii de la şef şi, în general, nu crîcnesc. La nivelul sindicatului îşi formulează, cel mult, o revendicare, după care nu mai sînt conştienţi că soluţia pentru acea revendicare, ar trebui gîndită în comun sau pretinsă în comun de la administraţie şi că tot ce urmează după formularea revendicării îi priveşte pe toţi în egală măsură. Ei pasează. Este o fugă de responsabilitate. Românul mereu aşteaptă ca altcineva să-i rezolve problemele.

Care sînt mecanismele prin care un lider sindical reuşeşte să se facă ascultat şi urmat?

În momentul în care are loc un miting şi protestul este declanşat de o mulţime, nu se mai poate vorbi de structuri ierarhice. Cele mai importante calităţi ale unui lider aflat în faţa unei mulţimi sînt adevărul şi charisma. Dacă eşti în faţa oamenilor şi minţi, este imposibil să nu se găsească cineva care să te taxeze cu voce tare; în acel moment, eşti terminat, eşti înlăturat. Pe de altă parte, dacă în faţa unei mulţimi spui adevărul fără să fii o persoană charismatică, fără să-l spui într-un anumit fel, îi plictiseşti şi-i iriţi pe interlocutori. Trebuie să fii capabil să întreţii tensiunea şi revolta oamenilor, căci, altfel, protestul ar fi inutil. Am fost, deseori, criticaţi că la mitinguri se strigă sus...! jos...! E normal. Noi nu facem mitinguri de laudă. Ieşi la miting atunci cînd starea de nemulţumire este foarte mare. Şi această nemulţumire se manifestă chiar în forme foarte violente, dar violente verbal. Cred că depinde de cel de la tribună ca manifestarea să rămînă foarte dură, dar în limite legale, şi să nu degenereze în agresiune fizică.

a consemnat Iaromira POPOVICI

Un cod de conduită

– interviu cu Violeta CIUREL, general manager Nederlanden, Asigurări de viaţă România S.A. –

Care sînt criteriile prin care cineva promovează în cadrul companiei dvs.?

Pe noi ne interesează să fie persoane foarte serioase, integre, care să ştie să-şi respecte colegii şi să dorească să facă o activitate de calitate. Nu îi cerem respectivei persoane, cel puţin în faza de angajare, să se priceapă la asigurări, pentru că este un domeniu relativ nou şi ne ocupăm noi de partea de pregătire profesională. Trebuie doar să fie dornică şi capabilă să lucreze în domeniu.

Ce presupune o funcţie de manager?

Această funcţie implică elaborarea unei strategii în domeniu, stabilirea unor obiective care trebuie îndeplinite împreună cu echipa, precum şi coordonarea întregii activităţi. Obiectivele sînt diverse: de pildă, cînd ne-am început activitatea, unul dintre obiective a fost să devenim lider de piaţă în domeniul asigurărilor pe viaţă în 3 ani de zile şi am reuşit. Ne-am mai dorit să avem o reţea solidă de consulanţă pentru asigurări în întreaga ţară şi am constituit-o. Obiectivele sînt stabilite de către managementul companiei împreună cu acţionarii – grupul ING.

Cum este pregătit un angajat pentru a promova ca manager?

Să fii manager nu este un dat natural. Nu oricine poate coordona o activitate. Contează, foarte mult, personalitatea fiecăruia, mentalitatea, educaţia acestuia, precum şi mediul social, modul de lucru cu oamenii, gradul de sociabilitate. Există diverse cursuri de management, atît în domeniul vînzărilor, cît şi pentru administraţie *(Head Office)*. Pentru că avem oameni foarte tineri în special în *Head Office,* trebuie să-i formăm aproape de la zero. Majoritatea sînt proaspeţi absolvenţi de facultate care nu au avut experienţă în alte locuri de muncă. Pe lîngă cursuri, există evaluări, un soi de *feedback* de la managerul angajatului ori de la echipa cu care lucrează – o metodă constructivă şi deschisă de a îmbunătăţi calitatea managementului fiecăruia.

Manager înseamnă şef?

În firma noastră nu este o ierarhie strictă înţeleasă în sensul clasic, autoritar al cuvîntului. Ne considerăm, cu toţii, o echipă. Sigur că atunci cînd e vorba de mai multe persoane, este nevoie ca cineva să se desprindă şi să coordoneze. În viziunea mea, managerul sprijină, stimulează, motivează şi nu este un şef care să impună anumite activităţi sau să dirijeze la modul autoritar echipa sa.

Cum v-aţi însuşit acest stil de conducere?

La început compania a fost condusă de un director general olandez, o persoană extraordinară, de la care toţi am învăţat foarte mult. De asemenea, au mai făcut parte din echipa de conducere încă doi străini, un alt olandez şi un canadian. Prezenţa lor a avut un impact puternic asupra atmosferei din firmă şi asupra creării unei culturi organizaţionale care s-a dezvoltat de-a lungul acestor ani.

Într-o astfel de cultură organizaţională, cum evitaţi riscul unei prea mari permisivităţi?

Dacă fiecare îşi cunoaşte foarte bine rolul şi păstrează nişte reguli stricte de la care nu face nici un fel de concesie şi compromisuri, nu există nici un risc. Şi dacă există comunicare foarte bună în toate sensurile – de sus în jos, de jos în sus şi pe orizontală.

Firma Nederlanden impune o anumită etică profesională angajaţilor săi?

Există o etică ce se impune, care se referă la partea profesională, la modul în care se comportă angajaţii, în care se îmbracă, în care discută cu clienţii şi colegii. Avem un cod de conduită al firmei care face parte din manualul angajatului. Oricărui nou angajat i se dă acest manual şi i se face un *welcome training* în care i se prezintă compania şi regulile ce trebuie respectate.

În ce constă, mai concret, acest cod?

În privinţa îmbrăcăminţii, angajaţii nu au voie decît în ţinută de *business* – fără blugi, adidaşi etc. În ceea ce priveşte etica propriu-zisă, nu au voie, de pildă, să bîrfească. Trebuie să respecte bunele maniere în sens larg. În relaţia cu clientul, se impun amabilitatea, zîmbetul, ţinuta impecabilă, corectitudinea în privinţa termenelor. Există şi o serie de *core values*, valori esenţiale ale companiei, a căror respectare este obligatorie pentru orice angajat. Acestea sînt: clientul este numărul unu, integritate, profesionalism, calitate şi comunicare deschisă. Dacă nu ai o performanţă deosebită sub aspect profesional, ţi se mai dă o şansă cu condiţia ca valorile companiei şi regulamentul să fie respectate. Nu respecţi aceste valori şi demonstrezi că nu te interesează, nu ţi se mai acordă nici o şansă.

a consemnat Iaromira POPOVICI

Lege şi subordonare

– interviu cu Traian BĂSESCU, primarul Capitalei –

Vă consideraţi şef?

Mare. Sînt reprezentantul populaţiei Capitalei. O reprezint atît în relaţie cu serviciile publice din Bucureşti, cît şi în relaţie cu Guvernul. Guvernul a uitat că din România face parte şi Capitala, unde-şi desfăşoară activitatea.

Vă rog, nu mă manipulaţi ca să cadă iar vreun guvern... Şef sînteţi peste secretară, funcţionari. Sînteţi dictator?

Nu. Îmi conduc activitatea după lege. Nu fac nimic şi nu accept nimic în afara legii.

Ce tip de relaţie stabiliţi cu secretara?

De subordonare. Aici e o piramidă, o structură care nu e cu nimic mai prejos decît una militară, în care dispoziţiile şi structura sînt aşezate pe funcţii şi responsabilităţi. Cea mai mare responsabilitate juridică o am eu, sînt în vîrful piramidei. De aici în jos se înmulţeşte numărul de oameni şi pe măsură ce se coboară spre baza piramidei ne întîlnim cu factori de execuţie tot mai mare.

Cum faceţi ca ordinul să se împlinească?

Îl verific. Am dat ordin societăţilor de salubrizare să lucreze ziua şi noaptea, sîmbăta şi duminica. Am mers pe străzile Capitalei şi am constatat că lucrează.

Dacă n-ar fi lucrat?

Ar fi pierdut contractul cu Primăria. Primul pas făcut la întoarcerea în '96, în Ministerul Transporturilor, a fost darea afară a unor directori. Îi ştiam... ştiam sigur că eu nu vreau să lucrez cu ei. La fel am făcut şi aici, în Primărie.

Un zvon spune că subordonaţii dvs. de la Transporturi ar fi votat in corpore pentru dvs. ca primar, ca să scape de un cîine de şef...

Dacă au făcut lucrul ăsta, mi-au făcut un serviciu, dar eu nu cred.

Şeful îşi pune oamenii lui?

Îşi pune oamenii cu care poate lucra.

Care-i secretul că v-au ales bucureştenii?

Nu ştiu, întrebaţi-i pe ei.

Aveţi o pregătire de şef?

14 ani de administraţie, am condus unităţi mici, mari... n-am un certificat de manager, dar sînt un administrator.

Care a fost primul gest făcut intrînd în camera fostului şef Lis?

Se vede cu ochiul liber. Să fac să dispară senzaţia de praf. Te înecai uitîndu-te la covoarele jegoase şi la pereţii nevăruiţi. În biroul primarului Lis nu se putea lucra. Şi am început să schimb la fel întreaga clădire. Ea va fi în alb şi negru.

De ce?

Pentru că omul trebuie să lucreze într-un loc de muncă curat. E primul semn al şefului faţă de salariaţi.

Cu cît sînteţi mai şef, trebuie să vă schimbaţi caracterul?

Nu, ce fac, fac în mod natural. Ore puţine de somn aveam şi ca ministru, şi cînd eram căpitan de navă.

E vreo legătură între conducerea Primăriei şi şofatul unei nave?

Nava era toată în mîna ta, toţi cei 30.000 cai-putere ai maşinii principale depindeau de tine. Acolo depindeam unul de altul, greşeala unuia ne putea duce la fund pe toţi, ne autocontrolam... aici nu poţi trata Bucureştiul şi administraţia ca pe echipajul unei nave. Totuşi, sper că i-am oprit scufundarea.

Care-i etica dvs.? Care e proporţia dintre făcut şi furat?

Eu tot în cadă ţin flota furată... apoi, dacă găsiţi un singur om care să spună ca i-a dat lui Băsescu un capăt de aţă, eu demisionez.

Care-i etica dvs.?

Etica mea e să împlinesc ce mi-am propus. Să fac un oraş în care să nu-mi fie teamă să trăiesc, în care să nu mă mai întîlnesc cu gunoaie, cu cîini vagabonzi.

Am auzit că vă adresaţi subordonaţilor cu „bă, Gigel"...

Da, depinde. Uite, secretarei îi spun Piciule... că e micuţă.

Nu vă divulgă secrete, doar e moştenită de la Lis?

Ce secrete sînt aici? Nu sînt secrete.

Cum stabiliţi relaţii afective cu subordonaţii?

Nu am. Niciodată nu am avut. Relaţiile de serviciu sînt de ajuns. Spuneţi-mi un prieten din Ministerul Transporturilor. Şi nu am nici o problemă... cine nu vrea să lucreze aşa, pleacă. Nu am decît un prieten, unul din liceu, şi e undeva la Bacău.

E uşor să fii şef?

E cel mai uşor. E greu cînd munceşti cu spatele, cînd transpiri, cînd tragi la şaibă. Ca şef trebuie să lucrezi cu capul şi legea. Asta nu cere mult efort fizic, ci precizie. Ar fi o glumă să crezi că e un primar bun cineva care ajunge prima oară în administraţie. Dincolo de asta e nevoie de claritate în ordine. Am mari avantaje: am maşină, am şofer, îmi caut casă...

Unde mîncaţi?

Acasă. Noaptea, cînd ajung.

Nu vă duceţi fata la şcoală cu Mercedesul Primăriei?

Ai pus degeaba întrebarea.

Speram să-l prind pe şef.

a consemnat Eugen ISTODOR

Z. ORNEA

Între şefi şi lideri politici

Aparent, ba chiar cum atestă dicţionarele, cei doi termeni ar avea aceeaşi valoare semantică. De fapt, cred, în ordinea politicului (unde, de fapt, se exercită funcţiunea lor) între şef şi lider se poate lesne detecta o deosebire. Şi nu una oarecare. Şef este, de fapt, conducătorul (preşedintele) unui partid, pe cînd lideri pot fi chiar mai mulţi, adică toţi cei ce fac parte din staful respectivului partid şi pot, în consecinţă, să vorbească în numele său dar fără a-l angaja deplin. Acest din urmă privilegiu este, de fapt, dreptul şefului (preşedintelui) respectivului partid. Dar să încerc a concretiza aceste departajări semantice prin istoria unora dintre marile noastre partide de structură democratică.

Şeful recunoscut al Partidului Liberal, creat, ca partid, abia în 1875, dar cu o tradiţie mai îndelungată, a fost, incontestabil, Ion C. Brătianu. C.A. Rosetti era al doilea om al partidului, deşi el, ca redactor al ziarului partidului, *Românul,* pretindea a avea un rol egal în importanţă cu I. C. Brătianu. La constituirea Partidului Liberal au învins liderii munteni, M. Kogălniceanu, cu toată bosa lui intelectuală şi politică fiind abia un îngăduit, ocupînd, o vreme, funcţiunile de ministru de Externe şi, apoi, de Interne, la începuturile guvernării de 12 ani ai cabinetului de miniştrii I.C. Brătianu. O guvernare atît de îndelungată uzează un partid. De aceea, multele rivalităţi, disensiuni între membri stafului liberal din acea vreme. Cu timpul, dar mai ales în perioada acestei îndelungatei guvernări, I. C. Brătianu a devenit un pragmatic om de stat, renunţînd la ideologia sa revoluţionară din tinereţe, cea patruzecioptistă. În C.A. Rosetti se păstrează, în schimb, idealurile juventuţii făcîndu-i multe zile amare bunului său prieten I. C. Brătianu. El cerea tot mai apăsat eradicarea injustiţiei, dacă nu sociale, cel puţin aceea care reducea dreptul celor care aveau acces la vot la un număr infim (3-5% din populaţie). Cum dreptul la vot era în funcţie de cens (impozitul plătit statului determinat de venitul deţinut şi declarat), puţini, fatal, erau cei cu drept la vot. În România mică funcţionau, potrivit censului, patru Colegii electorale, marii latifundiari şi moşieri votînd la Colegiul întîi, unde un deputat sau senator se alegeau (cum a avut, odată, parte Titu Maiorescu) şi cu 40 de voturi. Al patrulea colegiu era cel al ţăranilor, lipsiţi de venit şi care nu prea plăteau impozite, neavînd dreptul să voteze direct ci prin delegaţi duşi de primar la oraş, la secţiunea de votare. Aceşti „alegători" constituiau pe atunci, ceea ce se numea zestrea guvernamentală, Colegiul lor fiind denumit Colegiul minciună. Rosetti stăruia să se elimine măcar această ruşinoasă anomalie. Dar nu găsea înţelegere la prietenul şi şeful său şi la alţi lideri liberali. Pentru asta era nevoie de revizuirea Constituţiei. Rosetti cerea universalizarea dreptului la vot şi un singur colegiu electoral, pe cînd şeful lui, Brătianu, şi ai lui socoteau această cerinţă prea exagerată. S-a creat o dizidenţă în partid. Atunci Brătianu, ca şef al partidului şi al guvernului, l-a convins pe regele Carol I (o personalitate foarte conservatoare) să admită revizuirea Constituţiei pentru a mai micşora numărul Colegiilor electorale. Aceasta s-a întîmplat între 1883-1884, moment fixat memorabil de Caragiale în *O scrisoare pierdută,* rosettistul din celebra piesă (socotit un simbol al demagogiei tremolate) fiind Caţavencu, iar brătieniştii şeful local al partidului, Trahanache şi prefectul Tipătescu. Pînă la urmă, în 1884, cele patru Colegii se reduc la trei, cu aceasta soldîndu-se înregul conflict de ideologii. Fireşte că liderul Rosetti n-a fost de acord cu acel simulacru de soluţionare, s-a depărtat de partid, *Românul* devenind ziarul numai al grupării sale – minuscule – politice (Partidul Liberal şi-a întemeiat ziarul *Voinţa naţională)* şi, decis, a părăsit chiar partidul la a cărei întemeiere participase ca fost liberal, la patru ani după ce Brătianu, senator în opoziţie, a murit. Liderul (acum plecat din partid) i-a supravieţuit patru ani şefului incontestabil, Ion C. Brătianu.

Nu altfel au stat lucrurile cu Ion I.C. Brătianu, fiul întemeietorului PNL. După moartea lui Ion C. Brătianu, după lupte înverşunate între lideri, în 1909, şef al partidului şi, apoi, al guvernului este ales fiul mai mare al întemeietorului Ion (Ionel) I.C. Brătianu. Avea 45 de ani şi instalarea sa ca şef (preşedinte) al PNL s-a datorat ocultei liberale (aşa se numea staful din umbră al partidului) în frunte cu Eugeniu Carada, mai marele BNR. Lupta cu Sturdza (şeful partidului) a durat cîţiva ani buni şi a fost atît de dură încît l-a adus pe bătrînul om politic D.A. Sturdza (secretar perpetuu al Academiei Române) în pragul efectiv al nebuniei, ajungînd să latre sub masă, în timpul unei şedinţe a Consiliului de Miniştri, în căutarea unui imaginar Carada. Pînă la urmă a fost internat într-o casă de sănătate de lîngă Paris (Suresnes), de unde a trimis demisia în plic. Ionel Brătianu a devenit un ascultat şef de partid, cu un staf de lideri ai săi (recoltat mai ales din foştii social-democraţi plecaţi în 1899 din PSDMR şi intraţi în PNL), în lupta de surdină cu bătrînii lideri liberali. Pînă la urmă, disputa internă s-a aplatizat şi Ion I.C. Brătianu a demonstrat a fi nu numai şeful PNL dar şi unul dintre marii bărbaţi de stat ai României moderne. În largă măsură, lui i se datorează, prin înţeleapta sa politică din cei doi ani (1914-1916) ai neutralităţii crearea României Mari, apoi marile reforme interbelice (1918-1921), cu reforma agrară şi universalizarea dreptului la vot pentru bărbaţi (la vremea potrivită se realiza dezideratul politic al lui C.A. Rosetti, vrăjmaşul, în ultimii ani, ai tatălui său) şi Constituţia din 1923. Ion I.C. Brătianu a fost, în anii douăzeci (probabil şi în temeiul acestor fundamentale realizări), un efectiv dictator al vieţii politice româneşti, agreat cum era de regele Ferdinand şi de regina Maria (cu care a colaborat excelent în anii grei ai războiului), venind cu PNL la guvernare cînd socotea că e necesar, ba chiar aducînd la guvernare, după înţelegeri prealabile, două guvernări general Al. Averescu, care au şi fost numite în epocă „paranteze liberale". Nimeni dintre liderii PNL nu-i ieşeau din cuvînt lui Ion I.C. Brătianu, fiind şeful recunoscut şi de toţi ascultat, chiar cînd nu avea dreptate. Pînă la urmă, o boală banală îl răpune la sfîşitul anului 1927 (la numai 63 de ani), la cîteva luni după ce un cancer al colonului l-a răpus şi pe regele Ferdinand. O epocă politică, mare, s-a încheiat astfel.

Să poposesc o clipă şi în spaţiul grupării politice junimiste. Cînd în 1871 junimiştii au acceptat propunerea Partidului Conservator în proces de constituire (a fost, formal, întemeiat în 1880) de a i se alătura, nu erau încă o grupare distinctă. Maiorescu ajunge ministru în 1874, P.P. Carp şi Vasile Pogor chiar înainte. Treptat, P.P. Carp e recunoscut drept şef al grupării politice junimiste, ceilalţi, inclusiv Titu Maiorescu, fiind numai liderii ei. În 1881, P.P. Carp citeşte, în Camera Deputaţilor, celebrul program cunoscut cu numele de „Era nouă", gruparea politică junimistă fiind recunoscută ca avînd un statut special în cadrele Partidului Conservator. Gruparea junimistă era cunoscută, în lumea politică a vremii, cu numele de „Juna dreaptă" şi pentru că pleda pentru colaborarea cu Partidul Liberal I.C. Brătianu în acea lungă guvernare de 12 ani, a fost poreclită drept „opoziţia miluită". Dar şi după 1886, cînd a fost demis guvernul liberal şi conservatorii au venit la putere, gruparea politică junimistă avea parte, chiar în cadrele Partidului Conservator, de un statut aparte. Şeful ei necontestat de nimeni era, în continuare, Petre P. Carp, ceilalţi (Maiorescu, Manelas Ghermani, Al. Marghiloman, Iacob Negruzzi etc.) mulţumindu-se cu calitatea de lideri. În iulie 1900, P. P. Carp ajunge, în sfîrşit, prim ministru conservator, Titu Maiorescu fiind ministru al Justiţiei în acel guvern iar Al. Marghiloman deţinînd portofoliul Externelor. A fost, atunci, în ţară, o grea perioadă de criză economică, Carp lăudîndu-se, (era şi titular la Ministerul de Finanţe) că are soluţii pentru ieşirea din criză. S-a demonstrat destul de repede că soluţiile sale nu pot da imediat rezultate, criza economică adîncindu-se, cu consecinţe sociale acute. Astfel că, prea repede, la 13 februarie 1901, guvernul Carp capătă un vot de neîncredere din partea parlamentului, inclusiv cu voturile celorlalte grupări politice conservatoare şi demisionează, succedîndu-i un guvern liberal D.A. Sturdza. Acum, în această guvernare din 1900-1901, jurnalul lui Maiorescu e plin de dezamăgiri la adresa lui Carp, consemnîndu-i gravele erori. A fost cel dintîi act de independenţă al lui T. Maiorescu, ca lider politic, faţă de şeful său recunoscut (şi de fapt şi de drept) Petre P. Carp. A răbdat în postura pe care şi-o impusese de lider dar nu de şef pînă tocmai în octombrie 1912. În decembrie 1910 P.P. Carp ajunsese a doua oară prim ministru. Dar era prea arogant, lăsîndu-se angrenat în păguboasa afacere a tramvaielor şi refuzînd să-l primească în guvern pe Take Ionescu, şeful unui partid de sorginte tot conservatoare. Regele Carol I a cerut primului ministru să aplaneze lucrurile cu liberalii şi să facă un guvern de concentrare conservatoare. Dar această cerinţă nu era agreată de adversarii neîmpăcaţi ai lui Carp, nici premierul nu voia să se umilească, încît în 14 octombrie 1912 Titu Maiorescu acceptă (ceea ce Carp nu i-a iertat-o pînă la sfîrşitul vieţii) să formeze un guvern conservator concentrat. Maiorescu a voit, acum, să fie şeful politic al conservatorilor, îngenunchindu-l pe Carp. Şi, din păcate, a izbutit, transformînd doi prieteni de o viaţă în duşmani ireconciliabili. Mizeriile, din totdeauna, ale luptei politice, cu înverşunările dintre şef şi lideri.

---

interstiţii

Vîrful condeiului şi vîrful ideii

În trei numere consecutive din *Dilema* (mai 1993), Andrei Pleşu analiza, cu strălucitoare vervă, un caz de „patologie totalitară": era vorba de cărţile unui fost şef de catedră de la Academia „Ştefan Gheorghiu", cărţi fascinante prin, spunea comentatorul, „monumentala, inimitabila, formidabila lor stupiditate". Sute de pagini – citate, aforisme, cugetări – atestînd, arăta Pleşu, un „metabolism delirant al gîndirii"; textele permiteau detectarea simptomelor „unei maladii culturale insidioase, căreia totalitarismul i-a dat dimensiuni impozante (...): *spiritualizarea prostiei".* Autorul cu pricina se numeşte Marin Voiculescu. După 1989 s-a adaptat, aparent fără efort, noilor realităţi; a mai tipărit trei volume, cel mai proaspăt intitulîndu-se *Obsesia gîndului. Cugetări, aforisme, profiluri spirituale* (Editura Eficient, 2000). De pe coperta a patra, aflăm că Marin Voiculescu e doctor în filosofie, profesor universitar, membru titular al Academiei Oamenilor de Ştiinţă din România, membru titular al Academiei Dacoromâne, laureat al Academiei României (sic!), decorat cu Meritul Ştiinţific; a avut chiar – nu se spune cînd – şi o bursă Fulbright la Harvard. Cartea are o prefaţă pe măsură, semnată de prof. univ. dr. Gh. Al. Cazan. Profilurile spirituale sînt consacrate, în ordine, lui Emil Condurachi, Brăduţ Covaliu, Iosif Constantin Drăgan, Anton Dumitriu, Mircea Eliade, Mihai Eminescu, Mihnea Gheorghiu, Ludwig Grünberg şi Alexandru Tănase. Simpla alăturare a numelor ne dispensează de comentarii. După cum fără comentarii voi cita, în continuare, cîteva din sutele, miile de aforisme şi cugetări.

Aşadar:

„Cînd un aforism coboară spre pagină, creierul se luminează."

„Aroganţa prinde rădăcini unde aşa ceva nu prinde efortul."

„În bătrîneţe, legile fiziologice şi cele psihice nu sînt paralele, dar nici nu se întîlnesc mereu."

„Cine şi cînd a ajuns la brutalitate, n-a ajuns departe."

„Brutalitatea este o boală de caracter ce nu se vindecă cu unguente."

„Bunăcreşterea se revendică mamei, şi în esenţă tot ei îi aparţine."

„Poluîndu-ne bunăvoinţa noastră, o infectăm singuri şi pe a celorlalţi."

„Orice om îşi urmăreşte capodopera lui."

„Logica multor capricii străluceşte prin inexistenţă."

„Luate în seamă, capriciile pot apare."

„Şi în literatură şi în viaţă, înainte de a fi întoarse, filele unei cărţi a trebuit să fie scrise."

„Spre celebritate se coboară prin urcarea unor esenţiale trepte."

„Cinstea este o victorie ontogenetică, influenţată mult de cea filogenetică."

„Nu cred în existenţa unor civilizaţii moarte total."

„Influenţată filogenetic, conduita se consolidează totuşi ontogenetic."

„Numai în practică, spiritul creator se certifică sau dimpotrivă."

„Caravana oricărei culturi se ţese în istoria respectivelor popoare."

„Dăruirea este o garanţie a progresului în toate încheieturile lui."

„Ruginindu-ţi demnitatea, nu ţi se lustruieşte faima."

„Saltul, în dragoste, îşi cere paşii lui."

„La emancipare, în orice direcţie, nu se ajunge prin afirmaţii, ci prin penetraţii."

„Eternitatea ideilor mari semnifică un prinos adus acestora."

„Exuberanţa unor femei este apreciată pe sfert, cînd e legitimată pe jumătate."

„Femeia e o natură numai de ea pricepută."

„Unele femei pot fi pedepsite degeaba."

„Greutatea unei femei este uşoară."

„În orice sferă, fericirea exclude punctul."

„Nu filosofăm cînd scriem, ci scriem cînd filosofăm."

„Multe gelozii îşi îndeamnă paşii spre ce nu trebuie, altele dimpotrivă."

„Geniul iradiază în mediu cu mirodeniile inteligenţei."

„Piciorul ipocriziei are labe diferite."

„Nu toate geniile au fost generoase, cum nici toţi generoşii nu sînt genii."

„Nu melancolia omoară iubirea, dar nici invers."

„A fi om e dificil."

„Una e să fie ceva în vîrful condeiului, şi alta în vîrful ideii."

„Scriindu-ne istoria, ne iscălim neamul."

(continuarea în numărul viitor, şi nu invers)

Alexandru CĂLINESCU

PĂLTINIŞ: VOLUPTATEA DISCRETĂ A CONVIVIALITĂŢII (II)

– un interviu cu Andrei PLEŞU –

A.M.: În *Jurnalul de la Păltiniş*, ca şi în literatura memorială ori epistolară apărută după 1989 apare tema circulaţiei publicaţiilor: venite din străinătate, transmise prietenilor, comentate.

Andrei Pleşu: Noica avea cîteva ticuri, aproape candide, în această privinţă. Făcea rost de la prietenii lui din afară de unele periodice; citea, de pildă, cu mare pasiune (o pasiune care pe noi nu ne contamina) *Science et Vie*. El voia să fie la curent nu atît cu partea strict filozofică a vieţii intelectuale din Europa „cealaltă", dar mai ales cu ceea ce se întîmplă în ştiinţă. Lumea merge înainte, există o modernitate care se conturează tot mai glorios şi „filosoful" trebuie să fie informat, să fie la curent... Pe de altă parte, aş spune că, oricît ar părea de curios, nu lectura noutăţilor sau a cărţilor recuperate, mai mult sau mai puţin furtiv, din circulaţia bibliografică a Europei occidentale ne ţinea pe noi acolo. Ştiind tocmai că informaţia aceasta e nesigură, greu de anticipat şi nu poate constitui un temei sigur, noi cultivam clasicii. Aceasta era iarăşi una dintre temele lui Noica, anume că în condiţiile de precaritate în care ne aflam, aveam un mare avantaj, avantajul de a putea frecventa încă, inocentamente, clasicii. Dacă te duci în Vest, trebuie să fii la curent cu ultimele comentarii la Aristotel, pe cînd, în condiţiile de la Păltiniş, noi puteam rămîne la Aristotel. Iar această voluptate de a frecventa clasici, de a fi în comerţ cu valorile certe, cu un „canon" deja constituit şi acceptat ca atare a făcut parte din formaţia noastră. Unii colegi mai tineri ar spune, poate, că a făcut *în mod nefericit* parte din formaţia noastră, fiindcă sîntem astfel mai opaci la revoluţiile canonului la care asistăm astăzi. Nu-mi dau seama. Dar în momentul acela, a fost pentru noi vital, cred, faptul că am fost obligaţi să mergem la textele mari.

A.M.: E aşa de important să fii în pas cu vremea? Păltinişul a avut privilegiul răgazului.

Andrei Pleşu: În condiţiile de atunci, a fost un privilegiu. Nu e obligatoriu să fii în pas cu vremea, evident. Dar cred că e riscant să nu iei notă de evoluţiile ei. Ori de cîte ori mă descopăr critic faţă de achiziţiile „post-modernităţii" mă simt vinovat. Mă tem să nu intru în schema clasică a conflictului de generaţii, în care fiecare generaţie contestă tot ce vine după ea. Eu cred că veacul e mult mai interesant, mult mai solicitant decît ne puteam da noi seama şi că, fără a-l îmbrăţişa în absenţa discernămîntului, el trebuie *înfruntat* şi asumat cu putere. Soluţiile retractile, nostalgice şi solemne nu pot fi sănătoase.

A.M.: În plus, generaţia noastră are şansa rară de a fi trăit în două feluri de lumi.

Andrei Pleşu: E o mare şansă de care însă nu ne vom bucura decît noi. Constatăm deja că tipul acesta de experienţă intră în netransmisibil. Generaţia care stă deplin într-un singur context nu mai percepe contextul anterior. Oamenii care au acum douăzeci de ani nu mai ştiu deja despre ce vorbim cînd evocăm „cealaltă" lume. Ceea ce, recunosc, nu se întîmpla pe vremea noastră (să intrăm în scenariul ăsta penibil). Cei mai mulţi am trăit în familii care cultivau în noi, de mici, nostalgia unei alte epoci. Chiar dacă noi nu trăiserăm nemijlocit epoca aceea, am crescut într-un mediu îmbibat de amprenta ei. Pentru mine, perioada interbelică, viaţa de familie dinainte de război erau vii prin relatările la care asistam la toate mesele de prînz. Lucrul acesta nu se mai cultivă astăzi. E poate şi vina noastră. Nouă ce ni se insufla în anii '50-'60? Ni se insufla memoria unei lumi reuşite, care ar trebui recuperată. Pe cînd discursul nostru despre lumea în care am trăit e – şi nu poate fi altfel - un discurs negativ. Noi vorbim despre o lume urîtă care trebuie abandonată. E un tip de mesaj care indispune. Generaţia care vine nu e interesată să i se explice o lume în negativ. Ceea ce ar trebui să ne pună pe gînduri, să ne îndemne să reflectăm la discursul *pozitiv* pe care-l avem de oferit. Trebuie să ne gîndim din ce în ce mai apăsat şi la un mesaj tonic, afirmativ, fiindcă discursul „omului rănit, care a avut o viaţă grea" e un discurs foarte antipatic, un discurs care nu formează pe nimeni.

A.M.: După 1989, am impresia că cei apropiaţi lui C. Noica au pus pe picioare instituţii gîndite, proiectate la Păltiniş, că ele sînt obiectivarea atmosferei tonice de acolo.

Andrei Pleşu: E poate un lucru ce merită luat în discuţie: lucrurile se împlinesc de obicei altfel decît le-ai programat. Dar se împlinesc. E o împlinire care include şi devierea de la proiect. Cineva, un tînăr i-a scris o scrisoare lui Gabriel Liiceanu unde spunea: „Păltinişul nu v-a pregătit pentru lumea de azi. Iar discursul vostru de atunci nu ne-a pregătit nici pe noi pentru lumea de azi." Consimt. Şi eu am avut aceeaşi senzaţie. Noi n-am gîndit atunci strategic viitorul, nu am gîndit o altă lume. Cu toate acestea, Păltinişul a produs ceva în lumea de azi. Altceva decît aştepta publicul sau decît am crezut noi înşine că va produce. Nu a produs ceea ce spera Noica, anume nişte grozave cariere academice ale membrilor grupului. Noica asta voia de la noi în ultimă instanţă. Gabriel să facă istoria filozofiei. Pentru mine, era puţin neliniştitor că nu mă situez pe un făgaş destul de limpede din punctul lui de vedere. Dar, în orice caz, aştepta de la mine o hărnicie conturată într-un domeniu clar. Nu a ieşit asta. Dar a ieşit altceva: a ieşit un fel de febră a întemeierii instituţionale pe care el o avea într-un context ostil. Spunea mereu: „aş face ctitorii cu nemiluita". A trăit mereu cu frustrarea de a avea proiecte fără corp. Noi înşine am preluat ceva, în perioada Păltiniş, din proiectele lui fără corp. Făceam planuri editoriale, imaginam asociaţii de filozofie. Nu am putut să facem nimic din toate acestea, dar am trăit cu plăcere proiectîndu-le. După '89, am fost puşi însă în situaţia să le realizăm. Şi eu zic că ceva din duhul Păltinişului s-a împlinit de vreme ce Gabriel Liiceanu a pus pe picioare un mare proiect editorial, făcînd să apară cărţi care pe noi ne-au format şi care pot forma şi pe alţii. Toţi cei de la Păltiniş am fost puşi pînă la urmă sau ne-am lăsat puşi în situaţia de a ctitori cîte ceva. Eu zic că şi Colegiul Noua Europă este un fel de Păltiniş altfel aşezat, adaptat vremii de faţă. Nu e o şcoală de înţelepciune, dar ideea comunităţii intelectuale şi a dezbaterii e o idee pe care acolo am deprins-o.

A.M.: Relativ la scrisoarea tînărului adresată lui G. Liiceanu, e de spus că, fie şi în ţări ca, pe atunci, Cehoslovacia – unde a existat o reflexie politică de opoziţie – priceperea tehnică de a guverna, de a te mişca eficient în spaţiul pragmatic al democraţiei nu a fost asigurată de această reflexie prealabilă. O spunea Vaclav Havel la întîlnirea cu Emil Constantinescu şi Nicolae Manolescu.

Andrei Pleşu: Da. Dar în această chestiune putem formula, totuşi, o întrebare culpabilizantă. Nu a existat, la Păltiniş, proiectul unei alte lumi, pregătirea ei strategică. În alte ţări din „lagărul comunist", asemenea proiecte s-au născut. Oameni sau chiar categorii întregi de oameni care să aproximeze, fie şi numai teoretic sau mental, o eventuală schimbare, care să o gîndească politic au existat. La noi, nu. De aceea, în ce ne priveşte, putem păstra un semn de întrebare asupra faptului că nu ne-a trecut prin minte niciodată să gîndim concret mersul lumii de după schimbare. Să ne gîndim la Polonia. Acolo a existat o reflexie politică mult mai aplicată şi, strategic, substanţială. Altă variantă e varianta maghiară unde, fără să existe un proiect ca cel polonez, a existat în schimb o guvernare comunistă care a făcut acomodări, care a introdus un minim program de reformă în chiar programul ei, ceea ce a făcut ca lucrurile să se petreacă mai blînd. Au existat acolo, în chiar aparatul de conducere, oameni exersaţi în ideea reformei. Or, în România, nu a existat nici o opoziţie bine articulată în afara guvernării – ca în Polonia -, nici o aripă reformatoare înăuntrul guvernării – ca în Ungaria. Ceea ce face să avem situaţia pe care o traversăm astăzi. Cu aceste precizări, aş mai răspunde totuşi tînărului acela că există lucruri pe care nu le poate face altul în locul tău. Dacă se aşteaptă de la noi să facem un efort care să suspende efortul celuilalt, aceasta e o aşteptare pe care noi nu o putem acoperi. Eu nu pot mînca în locul cuiva, eu nu pot gîndi în locul cuiva, eu nu pot construi în locul cuiva. Eu pot face toate acestea doar în numele meu, cu speranţa că ele au o iradiere utilă. Generaţia mai tînără are dreptate să vrea repere, să vrea să simtă o anumită *orientare* în jurul ei. Dar ea nu trebuie să *delege* problema destinului ei unor mentori abstracţi.

A.M.: Am o întrebare mai curînd retorică: mai e posibil Păltinişul astăzi?

Andrei Pleşu: Nu! În mod categoric, nu! Şi e foarte bine că nu mai e posibil. Întîi pentru că ideea de a clona un moment de har e contradictorie. Valoarea Păltinişului stă şi în faptul că el e irepetabil. Dacă facem o serie de Păltinişuri, modelul se degradează, serializarea se răsfrînge negativ şi asupra lui. În al doilea rînd, pentru că nici contextul nu mai e acelaşi şi pentru că Noica nu mai există. Or, figura mentorului e decisivă în situaţia aceasta. În fond, culoarea cerului s-a schimbat între timp, raporturile astronomice s-au schimbat... Nu văd repetiţia nici posibilă, nici dezirabilă. Dacă Păltinişul de astăzi se cheamă „New Europe College", da!

A.M.: „New Europe College" e, într-adevăr, un Păltiniş al timpului de faţă în sensul că e o reuniune colegială ştiinţifică, foarte tonică, foarte performantă, dar ea nu se bizuie pe afinităţi personale şi interese intelectuale comune, nu implică o legătură umană specială. Păltinişul a fost o întîlnire de tip informal, absolut liberă. Astăzi, tot ce se întîmplă în domeniul intelectual e instituţionalizat sau vrem să fie instituţionalizat. Nu ne mai place informalul. E firesc, poate: ne-am învestit în spaţiul public, ce ne era refuzat înainte, şi tot ce nu are geometria, prestigiul lui, ni se pare minor.

Andrei Pleşu: Am amintit deja componenta comunitară a Păltinişului. Era acolo colocvialitate, era un grup care devenise un organism unitar. Mă simt obligat să adaug ceva, pentru a spune că tocmai lucrul acesta ne lipseşte acum ca premisă a unei adunări de acelaşi tip. Păltinişul era un moment comunitar, dar una din componentele episodului Păltiniş era *singurătatea*. Noi eram *împreună* acolo, la un moment dat Păltinişul devenise un fel de loc de pelerinaj, dar totuşi, circumstanţial vorbind, el era, în contextul de atunci, un episod de solitudine. Era singurătatea lui Noica, „iarna lui", înconjurată de micile noastre singurătăţi centripetale. Cînd spun singurătate, mă refer la un lucru benefic în acest caz. Noi trăiam şi cu sentimentul că ceea ce facem acolo nu poate deveni instituţie, nu poate avea efecte directe asupra vieţilor noastre publice, că e o experienţă *solitară*. Or, acum, materia bună a solitudinii pare să fie în derivă. Oamenii au pierdut singurătatea bună, adică confruntarea solitară a individului cu întrebarea lui, cu steaua lui, cu pariul lui. Acum accentele s-au mutat, ierarhiile sînt altele, ritmurile sînt altele şi, deocamdată, trăim o pierdere de singurătate. Tipul acesta de grupuri, cele informale, nu se pot constitui dacă trei sau patru oameni nu fac, în comun, o bună experienţă a singurătăţii.

A.M.: Între aceste singurătăţi s-au creat, probabil, legături de o calitate care astăzi se obţine mult mai rar.

Andrei Pleşu: Sigur. Acum sîntem înclinaţi să înlocuim prieteniile cu „parteneriatele". Cred că prietenia este o materie vitală pentru viaţa spiritului, pentru realizarea a ceea ce e mai bun în fiecare om. Păltinişul trebuie gîndit, prin urmare, şi aşa. A fost un fundal pe care s-au desenat relaţii umane foarte speciale. Prietenia e altceva decît parteneriatul, altceva decît colaborarea, altceva decît „gaşca". E foarte important să faci un seminar informal despre Plotin, în vreme ce cel de alături pregăteşte un sandwich sau o cafea, se fac divagaţii şi viaţa personală intră în *Einklang* cu dezbaterea filozofică. O asemenea experienţă e o experienţă organică, integrală. Nu e doar una de strictă specialitate. Noi nu am avut o viaţă de specialitate la Păltiniş. Noi nu am fost acolo nişte şcolari harnici în faţa unui maestru profesionist. Am fost din cînd în cînd şi aşa ceva, dar nu asta defineşte relaţia noastră la Păltiniş. Am fost un grup care asuma o experienţă integrală comună pe anumite intervale de timp. Noica numea uneori aceste episoade, în funcţie de cîte zile intrau în ele, *Trismeron, Hexameron, Decameron*. Erau „zile", erau „munci şi zile" putem spune. Dar „zile" cu tot ceea ce înseamnă o zi: de la masă, la plimbare, la tacla, la amuzament şi aşa mai departe.

A.M.: Din *Jurnalul de la Păltiniş* rezultă că fiecare se simţea cumva răspunzător de destinul celuilalt.

Andrei Pleşu: Noica, mai ales, asuma destinele noastre şi sigur că şi noi eram provocaţi, aveam lungi conversaţii între noi, chiar în absenţa lui, în care reflectam fără vanitate şi fără îndîrjire la ceea ce aveam de făcut. În unicitatea episodului intră şi prealabila asemănare între participanţi. Nu te aduni cu cineva decît pentru că te-ai adunat deja sau pentru că eşti deja în consonanţă cu el. Gabriel şi cu mine sîntem destul de diferiţi, dar avem lucruri esenţiale în comun, care leagă foarte puternic şi care fac posibilă experienţa comună. Ceea ce e, iarăşi, un dar, chiar dacă Noica credea că l-a produs el pentru că hotărîse să ne împrietenească. Ar fi putut să nu reuşească. Nu toate proiectele lui Noica au reuşit, mai ales cînd era vorba de oameni. Dar cu noi, cu Gabriel şi cu mine, a reuşit. Şi cred că şi în sens mai larg, chiar dacă nu e vorba despre acelaşi tip de relaţie, cu oameni ca Sorel Vieru lucrurile au reuşit, la care se adaugă cercul Andrei Cornea, Radu Bercea, Thomas Kleininger şi aşa mai departe.

A.M.: Revin la tema contrastelor: pe fundalul derizoriu şi cenuşiu al vieţii oficiale dinainte de '89, Păltinişul a fost o experienţă de autenticitate intelectuală şi personală. Astăzi, posibilităţile sînt mult mai numeroase, mai variate, dar calitativ mai uniforme, şi ele nu mai încurajează asemenea episoade.

Andrei Pleşu: Asta mă face să mă gîndesc la o nuanţă legată de un „loc comun" al iniţierilor. Se spune că atunci cînd apare nevoia de maestru apare şi maestrul. Nu e chiar aşa. Uneori maestrul apare pe un fond de contrast, nu de aspiraţie. Vreau să spun că nu trebuie să existe neapărat o aspiraţie personală; cînd o atmosferă, un mediu sînt extrem de degradate, se produc spontan repere structurante. Cînd e o mare, nu neapărat nevoie, ci *carenţă* de modele, apar modelele. E o mişcare aş spune aproape naturală, ce are loc chiar dacă nu se află neapărat în preajmă discipoli la înălţime, gata să le primească. Maestrul apare *totuşi*. Poate că el nu mai apare astăzi nu neapărat pentru că nu ar exista oameni care şi l-ar dori. Am avut studenţi, îmi aduc aminte, în anii '92-'93, care îmi spuneau: „Ce noroc aţi avut cu Noica! Noi de ce n-avem norocul ăsta?". Nevoia ar exista deci. Dar nu mai există contrastele care produc cutremure şi furtuni constructive. E un fel de omogenitate dinamică de suprafaţă în care lucrurile nu mai au „şarful" căutării, ci doar febrilitatea soluţiei rentabile.

Pagină realizată de Anca MANOLESCU

glosar de tranziţie

Dosariada I: Moştenirea

Tranziţia a inventat termenul de dosariadă, dar nu fenomenul pe care acest termen îl desemnează. Iar fenomenul poate fi considerat în două accepţii: ca moştenire transmisă de dictatura stalinistă şi ca gestionare a acestei moşteniri de către tranziţia spre post-stalinism.

Pentru a reduce societatea la dorita stare de obedienţă, dictatura stalinistă recurgea la o dublă generalizare: a prezumţiei de vinovăţie şi a conştiinţei fiecărui cetăţean că face obiectul unor învinuiri care îi rămîn însă tăinuite. Acest sistem de suspiciuni instituţionalizate se cristaliza în forma concretă a dosarelor. Dosarul nu era numai un obiect material, ci o valoare umană supremă. Evaluarea sintetică a fiecăruia nu se exprima în formule ca: are spirit, are talent, are experienţă etc., ci are dosar; bun sau prost. Calitatea dosarului îşi subsuma toate calităţile individului îndosariat.

Aparţinînd universului alegoric al imaginilor, dosarul nu putea avea decît o asemănare aproximativă cu individul real. Cei doi termeni nu erau numai distincţi, ci şi inegali: pe cînd individul real devenea virtual, imaginea lui din dosar era omologată de stat. Ca şi operele realismului socialist, dosarul nu reflecta realitatea, ci o fabrica, transformînd prezumţia vinovăţiei în certitudine.

Desfăşurîndu-se la scara întregii societăţi, producerea şi perpetua actualizare a dosarelor căpăta caracteristicile unei vaste industrii a culpabilizării, consubstanţială cu cea a disculpabilizării liderului suprem. Pentru a fi operaţională, infailibilitatea conducătorului unic are nevoie de culpabilitatea tuturor. Prolificitatea învinuirii naşte o societate vinovată, a cărei vinovăţie este stocată în dosare. Aşa se edifică termenul negativ al contrastului care alimentează cultul personalităţii pe care percepţia curentă îl reduce la termenul său pozitiv. Cultul peronalităţii articulează asurzitoarea retorică a ditirambelor cu retorica nerostită a dosarelor. Răscumpărînd păcatul unei societăţi culpabile liderul infailibil dobîndeşte aura unui conducător mesianic, darul nemeritat pe care istoria îl face acelei societăţi.

Nu toţi membri societăţii posedă un dosar – toţi membri societăţii sînt însă lăsaţi să creadă că posedă un dosar şi îndemnaţi să se comporte ca atare. Dosarul nu este o operă personală, ci de echipă. La zămislirea şi întreţinerea lui participă în primul rînd individul căruia îi este dedicat – apoi profesioniştii supravegherii, care hotărăsc promovarea acestui individ din rîndul populaţiei fără dosar în rîndul populaţiei îndosariate, stabilind totodată vina lui dominantă; urmau profesioniştii filajului, asigurînd de-a lungul timpului colectarea de noi informaţii şi, în sfîrşit, lungile coloane invizibile ale neprofesioniştilor care le furnizau. Universul dosarelor, pe care dictatura stalinistă îl transmite legatarilor săi, cuprinde astfel două populaţii de anvergură: cea a îndosariaţilor, prezumtivii vinovaţi şi cea a turnătorilor, ale căror mărturisiri consolidau necontenit temelia acestor prezumţii.

Tranziţia nu a dat semne că dobîndirea acestei turbulente moşteniri ar fi făcut-o deosebit de fericită.

Pavel CÂMPEANU

bazar

Alb, mai alb

Albul nu mai e ce-a fost odată: puritate, spiritualitate... Albul este, acum, foarte aseptic. Rămîne o aspiraţie, şi în jurul lui se creează o filozofie pragmatică, al cărei miez este protecţia. Protecţia poate fi supralicitată, şi interpretată ca fiind împotriva Răului şi Murdăriei. Nu e cazul să exagerăm: se vorbeşte, în general, de protecţie împotriva microbilor. Sigur că şi aici mai e loc de interpretări, Microbii putînd fi catalogaţi drept zmeii invizibili şi perfizi ai lumii noastre. Împotriva lor numai produsele de marcă, adevărate, ne pot apăra şi salva. Mi se pare că într-una din reclamele la dezinfectanţi de wc-uri chiar sînt arătaţi înfricoşătorii duşmani minusculi. Albul pur şi simplu este perfecţiunea aseptică la care ne dorim să ajungem – noi, umilii vînători de microbi. Albul este al detergenţilor, pentru rufe şi wc, al înălbitorilor; tot albul aparţine tampoanelor igienice, apărătoare lipsite de discreţie ale libertăţii femeilor; precum şi cremelor, deodorantelor, pastelor de dinţi, pamperşilor, iaurturilor, îndulcitorilor şi gumelor de mestecat. Întrupat, pe rînd, în imaginile tuturor acestor produse, albul nu mai rămîne alb pur şi simplu. Încep să apară nuanţe şi subtilităţi de alb: de fapt, se creează o competiţie a alburilor. Bona Prima: „mai mult decît alb, albul Bona"; „albul pur". Albul nu mai este doar o culoare neutră; sînt alburi şi alburi, angajate în competiţia pentru descoperirea celui adevărat. Comparativele înaintează, îndrăzneţe, pînă la infinit: „Fa antiperspirant – prospeţime fără sfîrşit"; gustul gumei de mestecat durează mult, foarte mult. Idealul se suprapune cu durata (un post de radio a împrumutat reclama adaptînd-o specificului său – muzica durează mult, foarte mult...). Protecţia (mesajul pragmatic) se asociază, de multe ori, cu Prospeţimea (mesajul poetic); unul dintre produsele pentru curăţat toaleta este asociat, pare-mi-se, cu multe flori; „Omo Active Fresh – o nouă prospeţime"; „Cocolino – mai proaspăt, mai pufos, mai parfumat"; „Dero Activ – spală bine şi împrospătează". Tot de prospeţime se leagă şi conotaţiile profesionale şi sexuale: deodorantele, Tic-tac-ul sau gumele de mestecat te ajută să te menţii într-o zi „activă" de lucru; unii detergenţi te ajută să-ţi găseşti sau să-ţi păstrezi perechea (povestea cu rufa căzută de la balcon în capul iubitului entuziasmat), alţii să ai haine impecabile pentru întîlniri amoroase în exterior, ori cearşafuri fără pată pentru plăcerile de interior. Prospeţimea se apropie de Vitalitate: „Noul Ariel – defineşte vitalitatea"; „Nu te pune cu o femeie care foloseşte Bona – că te poate lăsa în costumul lui Adam". Cea din urmă replică este rostită de Osvaldo Laport, vedetă de telenovele. Prezenţa acestuia consacră apropierea dintre poveste şi albul nostru. Se strecoară, pe undeva, mesajul, că, folosind produsele oferite, ai şanse să ajungi ca-n *soap*-uri (despre care se ştie că-şi trag numele din reclamele la detergenţi de care erau ades întrerupte) ori telenovele.Unele din scenariile „albe" sus-amintite se integrau în această categorie (cea cu rufa pe faţă, de pildă). Culmea purităţii comune din reclamele de acest fel sînt rufele copilului: demult faimoasa tanti Maria pentru o asemenea gingaşă spălare îşi recomandă produsul. Familia e fericită pentru că e curată (petele nu-i mai terorizează, datorită prietenilor Ariel, Omo etc.) şi sănătoasă (datorită, de pildă, tot albelor iaurturi Danone, perfect naturale, ori la fel de albelor creme care au grijă de pielea lor). Gesturile firesti cotidiene devin atît de încărcate de conotaţii şi substanţă încît nu mai lasă loc nici unui „altceva" mai puţin dezinfectat.

Iaromira POPOVICI

Politică şi astre

Stimată doamnă astroloagă,

Nu v-am mai scris de cîteva luni bune, deşi motive şi îndemnuri pentru a mă aşterne pe hîrtie am avut, dar le-am reprimat, după scurte dezbateri interioare. Nu-mi place să cicălesc pe cei la care ţin, iar la D-voastră – chiar necunoscîndu-vă, ba chiar din această cauză – ţin cu deosebire; citindu-vă zilnic, suport liniştit să fiu ridiculizat de oameni nu mai puţin apropiaţi care au, faţă de mine, un incomensurabil avantaj al raţionalităţii şi seriozităţii. Cei mai blînzi – cînd mă văd deschizînd ziarul unde semnaţi şi mă duc glonţ, înaintea oricărei ştiri de pe-a 'ntîia, la rubrica D-voastră – mă fac de neserios; de mult nu le mai răspund ce trebuie: un ghicitor în astre e cu mult superior oricărui editorialist cititor doar în dezastre. Cei mai duri mă fac de idiot, acest cuvînt căpătînd un nou avînt, dacă mai era nevoie, de cînd în presa germană, atît de sobră, echipa lor naţională de fotbal, o legendă mai vie decît Hagi, a putut fi numită: „idioţii Europei". Cineva mi-a explicat că apariţia unei asemenea injurii, la nemţi, e o dovadă a forţei cu care România şi presa ei extraordinară pătrunde în Occident, contaminîndu-l cu vocabularul ei „verde în faţă"... Dar să nu mă abat, să nu mă extind european.

Dacă am luat azi hotărîrea să vă scriu, n-o fac – ca altădată – pentru a vă transmite unele angoase ale Scorpionului care sînt sau diverse observaţii stilistice de care văd că aţi ţinut seama într-un mod straniu, abandonînd adică orice căutări de frază şi expresie, trecînd decisă la o lapidaritate eficace, de telegrafistă, care – nu o neg – poate produce şi ea un efect de stil şi de fior. Vă scriu sub semnul unei urgenţe – cum ar formula un amic de-al meu, unul din ultimii meşteri români în eleganţa frazei, pe care-l citez numai pentru că e dintre acei care, cunoscîndu-mi pasiunea hororscopică nu mă face nici de idiot, nici de neserios, ci, caragialian, de „dulce", „hai că eşti dulce"...

Este urgent să ştiţi – şi dacă o ştiţi deja sper să nu aveţi o reacţie superficială de om prea deştept şi prea bine informat care nu avea să audă de două ori o veste rea sau să vadă de două ori un film bun – ce i s-a întîmplat d-nei Elisabeth Teissier, astroloaga mai mult sau mai puţin de taină a fostului preşedinte François Mitterrand. Această consoră a D-voastră a avut ideea de a publica recent extrase din convorbirile ei, între 1991 şi 1995, cu acel pe care-l numeşte „dragul", „eminentul"..., „remarcabilul Scorpion" aflat pe atunci în fruntea Republicii Franceze şi printre cei cîţiva granzi ai lumii. Omul acesta – căci putem să-i spunem şi aşa – a obişnuit să-şi consulte zodierul/zodiera, cu intensă discreţie, dacă îmi permiteţi expresia, cu deosebire în foarte complicatele crize mondiale ale anului 1991. În momentele războiului din Golf, de pildă, Mitterrand i-ar fi cerut insistent, „tot timpul", la telefon, să-i compare zodiacul său cu cel al lui Bush, al lui Saddam, al lui Kohl şi să-i indice care ar fi cea mai bună zi pentru o intervenţie a sa „în problemă". Consora D-voastră i-ar fi răspuns că nu o poate spune imediat, ci doar după ce-şi consultă terfeloagele şi cataloagele. Preşedintele Franţei carteziene şi iluminate ar fi stăruit: „Vă rog foarte mult să le consultaţi". De asemenea, în august 1991, cînd în Rusia plantigradă avea loc acea criză nu mai puţin plantigravă, femeia – căci trebuie să-i spunem şi aşa – părăsind ale cerului pentru ale pămîntului, l-ar fi informat că ea a avut o convorbire cu Juan Carlos al Spaniei (!!! – semnele mele de exclamaţie), care i-ar fi zis că Gonzales, premierul, ar fi încercat să stea de vorbă cu Gorbi..." La care Mitterrand nu s-a ferit să-i dezvăluie acest secret diplomatic: „Şi eu am încercat..." Ca imediat, tovarăşa D-voastră – dacă tot sînt „dulce", lăsaţi să-i zic şi aşa... – să se rişte într-o prognoză: „Cred că mîine Elţîn va cădea..." Preşedintele a avut urechea mai mult decît atentă şi i-a cerut să-l ţină la curent cu *„tout ça"*. Nu vă amănunţesc la ce intimităţi astrale ajunseseră; într-o zi, ea l-a atenţionat că „găsindu-ne într-un Mercur rău, n-ar trebui să conduceţi...", altă dată că „trigonul lui Jupiter vă vine mănuşă...", sfaturi care l-au adus pe preşedinte să suspine cu acea artă inefabilă a sa şi numai a sa: „Cu asemenea prognoze, ce păcat e să ai 74 de ani!" Pe scurt: Mitterrand o numea o Ava Gardner a previziunilor. Şi care a fost reacţia, după apariţia acestor extrase? Elisabeth Teissier a fost luată crunt la mişto – ca să ne exprimăm tot verde-n faţă, aici în sensul de „verde de Paris", culoarea şi substanţa după care ne dăm în vînt.

Doamnă, vă repet: nu vă scriu în folosul meu, după cum nu vreau să fac propagandă promitterrandistă postmortem; am ţinut foarte mult la el – o recunosc, cu toate riscurile – şi nu doar ca Scorpion; i-am înţeles slăbiciunile faţă de femei, dar şi ale femeilor pentru el, de ce prefera „Les mots" a lui Sartre „Condiţiei umane" a lui Malraux, de ce a putut să ţină într-un secret impardonabil boala lui, timp de 14 ani, cît a fost preşedinte – pasiunea lui pentru astre mi-l face şi mai apropiat, oricîte cărţi urîte apar acum despre domnia lui. Căci cine cîştigă post-mortem dacă a fost democrat, deci vulnerabil? Cîştigă – sistematic – nenorociţii ăia de invulnerabili: Hitler, Stalin, Dej, nea Nicu... Eu vă conjur să nu vă lăsaţi provocată, sedusă de oamenii politici români. Întreaga evoluţie a vieţii politice îi duce spre astrele D-voastră, sînt „morţi" să afle ce li se pregăteşte, e rîndul lor să audă şi să simtă fiorul teribilei strigări: „Români, vi se pregăteşte ceva!" Nici unul nu-i Mitterrand, nici D-voastră o E.T. care discută cu Juan Carlos. Nu intraţi în politică şi printre politicienii români. Nu-i înregistraţi, nu vă făliţi cu benzile – nu ştiţi ce poate fi după alegeri. Vreau să vă mai citesc.

Radu COSAŞU

Din selecţia Humanitas pentru vacanţă:
Farmecul discret al adulterului
în seria HUMANITAS PRACTIC

scrisoare din New Orleans

Biroul Naţional de Paşapoarte: o poveste de groază

Birocraţia-i eternă, domnilor, şi ştiu că dacă mă plîng de cea americană pre limba românească, stîrnesc hohote de rîs. Cu riscul de-a vinde castraveţi grădinarului, vă spun o poveste.

Dintre toate instituţiile guvernului american care funcţionează cum funcţionează, cea pentru Imigrări şi Naturalizări este cea mai groaznică. Noi o numim kafkiană, după unul din puţinii scriitori care au devenitadjectiv. Luaţi-vă un pahar de ceai cu gheaţă şi pregătiţi-vă să fiţi oripilaţi. Povestea se numeşte *Biroul Naţional de Paşapoarte.*

A fost odată ca niciodată un cetăţean american care a hotărît să plece în vacanţă peste hotare. Şi-a şters paşaportul de colb şi s-a dus la poştă. Oficiile poştale sînt acele locuri de groază în care şiruri lungi de oameni stau la coadă cu orele ca să-şi trimită scrisorile, obligaţi să privească pozele unor criminali înrăiţi. Lista de la FBI a celor „Ten Most Wanted" criminali stă pe toţi pereţii.

Este extraordinar cum seamănă ei cu cei mai buni prieteni ai tăi. Oficiile poştale sînt nişte vestigii ale secolului XX şi vor dispărea cît de curînd, aşa că daţi buzna şi aşezaţi-vă la coadă, dacă vreţi să nu rataţi experienţa. Oricum ar fi, omul nostru s-a aşezat la coadă şi cînd, în cele din urmă, i-a venit rîndul, i-a arătat paşaportul funcţionarului de la ghişeu, care i-a înmînat un formular şi i-a spus să-l completeze, apoi să-l expedieze, împreună cu vechiul paşaport, două fotografii şi patruzeci de dolari la Biroul Naţional de Paşapoarte.

Pînă acum, nimic sinistru. Coada, în sensul obişnuit, are chiar şi ceva proaspăt la noi, fiindcă în era ciber-spaţiului sînt foarte rare ocaziile cînd oameni în carne şi oase mai stau laolaltă. Cozile în America se fac telefonic şi la computer.

Omul făcu după cum i se spusese: s-a fotografiat, a completat formularul, şi-a băgat paşaportul într-un plic şi l-a trimis la Biroul Naţional de Paşapoarte. Apoi a aşteptat şi a aşteptat... şi a aşteptat. Trecură aşa şase săptămîni şi mai rămăseseră doar cîteva zile pînă la data la care trebuia să plece în străinătate. Îşi cumpărase deja biletul, aşa că era, pe bună dreptate, neliniştit.

Cu un deget tremurător a format numărul cu 900 pe care avusese inspiraţia să-l copieze din josul formularului, înainte de a-l expedia. Ei, şi acum începe partea cu adevărat înspăimîntătoare.

Cînd glasul mecanic care îi întîmpină pe oameni în Iadul Mesageriei Vocale a răspuns, îi spuse omului să fie atent, că „fiecare minut" îl va costa „35 de cenţi" şi că dacă o să-i răspundă un om adevărat, preţul va creşte la „un dolar şi cinci cenţi" minutul. După ce a ascultat toate opţiunile şi a aşteptat cam preţ de cincisprezece dolari în timp mecanic, o fiinţă umană pe nume Barbara îi spuse „bună". Omul îşi spuse păsul, iar Barbara îl rugă să aştepte pînă cînd îi caută numele în computer. Mulţi dolari mai tîrziu, Barbara reveni şi îi spuse că paşaportul său a fost deteriorat şi că singurul mod de a fi reînnoit este să completeze formularul DSP-11, pe care să-l trimită cu poşta rapidă, împreună cu alţi 35 de dolari pentru taxe poştale şi 150 de dolari taxa de urgenţă.

„Dar, Barbara", spuse omul exasperat, „au trecut şase săptămîni şi eu trebuie să plec în cîteva zile".

„Aşa e", spuse Barbara cu fermitate, „dar asta este singura posibilitate. Puneţi banii în plic şi un plic timbrat pentru poşta rapidă".

N-avea nici un rost să o întrebe la ce-i mai trebuie plicul dacă tot dă bani de taxe poştale. Omul nostru dădu fuga la poştă, unde cozile se îngroşaseră între timp cu mulţi alţi oameni morocănoşi şi alte poze de criminali înrăiţi. Ceru formularul DSP-11, numai ca să afle – ţineţi-vă bine! – că este exact formularul pe care îl trimisese de prima oară, cu fotografiile, vechiul paşaport şi cecul de 40 de dolari. Formularul acesta îi cerea să trimită vechiul paşaport, pozele, cei 40 de dolari, plus, bănuia, cei 35 şi alţi 150 de care vorbise Barbara. Necazul era că el deja îşi trimisese vechiul paşaport.

Încă o dată, omul pătrunse în Iadul Mesageriei Vocale de la Biroul Naţional de Paşapoarte şi văzu cum mulţi dolari curg în jos pe apele tăcute ale Styxului birocratic. Cînd fiinţa prietenoasă de un dolar şi cinci cenţi minutul îi răspunse, într-un tîrziu, îi spuse să mai aştepte puţin, cît să scrie ea un e-mail către o ramură misterioasă a Biroul Naţional de Paşapoarte, ca să le ceară să grăbească toată treaba. Cel puţin aceasta nu i-a cerut din nou formularul pe care îl trimisese deja. Dar i-a cerut, totuşi, numărul cărţii de credit, căci trebuiau acoperite taxele de 35 de dolari şi de 150 de dolari. Era oricum mai bine decît sugestia Barbarei, de a trimite bani şi un plic timbrat.

Credeţi că ororile s-au terminat aici? Nu, vai nouă, nu. După vreo două sute de dolari şi multe evenimente suprarealiste, omul s-a sinucis. Glumesc. Nu, omul nu s-a sinucis, dar şi-a pierdut minţile cînd i-au intrat fiorii groazei în oase şi a aflat cum îi jupoaie de bani pe contribuabili guvernul mîncător de impozite. Şi că noile forme de tortură birocratică prin telefon şi sisteme automatice funcţionează mai bine decît cele vechi.

Andrei CODRESCU

www.codrescu.com

(traducere de Ioana AVĂDANI)

(Rubrică difuzată la *National Public Radio* şi publicată în *Gambit Weekly, The Baltimore Sun* şi *Funny Tonus)*

din fanfare funerare

Comentarii la Plato

Stăteam învelit în foaia de cort kaki pe care o aşezasem peste un braţ de fîn, deşi nu era voie să ai sub tine un asemenea pat, dacă aşa ceva se putea numi stratul acela subţire de iarbă uscată, nu era voie să demascăm locul de pîndă, de pază şi apărare a frontierei de stat din zona pichetului Valcani-cîmp. Dincolo de lanul de grîu încă verde, se vedeau, ca din departe, luminiţele măruntele din Iugoslavia, la noi era beznă şi se pusese de o ploaie măruntă şi eu stăteam cu foaia de cort pe cap, alături pistolul mitralieră era cam rece, metalul încărcătorului era friguros, la fel şi ţeava şi părţile acelea demontabile pe care prea bine le ştiam eu pe vremea aceea, pe cînd îmi revenea datoria de onoare ca să le demontez şi să le pun la loc în timpul regulamentar. Aceleaşi mecanisme le aşezam dinaintea mea pe cînd stăteam regulamentar în dormitorul regulamentar, pe băncuţa regulamentară adăstam şi aranjam, după reguli clare şi fixe, toate mărunţişurile akaemului chiar dinaintea mea, pe cimentul lustruit în vremea sectoarelor, cînd îl frecam cum trebuie cu bocancul proptit în cîrpă. Stăteam la paza frontierei de stat în vreme de noapte şi era frig, cu toate că era sfîrşitul lunii mai; o ploaie măruntă foşnea în foaia de cort sub care stăteam încolăcit cu cîinele lup pe nume Zec, care se încălzise atît de bine acolo încît adormise de-a binelea: mi se părea că-l aud sforăind uşor. Picoteam şi eu sub foaia kaki, cu ochii aţintiţi spre luminiţele cele estivale din ţara lui Tito şi, pe nesimţite, simţeam cum mă cheamă depărtările, se legăna alături, lîngă muşuroiul de furnici care-mi ţinea de urît, ceva, un mozartian *Divertimento No. 7 D-dur*, partea a treia, adagio, nimeni, nimic, un ţîrîit casnic al unui greier în bezna în care răsuna uşor de tot ropotul unei ploi nocturne la sfîrşitul lunii mai, mohorît şi rece, tăcere; ca din departe luminiţele mă îmboldeau să fiu bărbat, să le las pe toate, să o apuc încet şi ca în transă spre fişia arată, să păşesc în noapte, spre fruntarii, într-un *Andante, String Quartet No. 8*, să uit, să mă azvîrl în hău, să pier pentru lumea de aici, pentru muşuroiul de furnici, pentru ploaia care foşneşte uşor în foaia de cort, să părăsesc sforăitul cîinelui de pază Zec, să păşesc, în ritm moale la început, apoi cu paşi hotărîţi şi tot mai largi, să lapăd puşcociul, bocancii, boneta, să plec în ritmurile fericirii din *Eine kleine Nachtmusik KV 525*, să merg, să merg, să nu mă opresc, fuga mea să fie în ritmuri *Prestige Classics in digital*, să nu-l ascult pe maestrul Plato cum strigă în spatele alergăturii aceleia ale mele dezordonate din *Republica* (a lui şi a maestrului din Scornicesti): „bre, domnule sergent metere, «dacă paznicul va încerca altfel să fie fericit, aşa încît să nu mai fie paznic şi dacă nu-i va mai fi de ajuns viaţa măsurată, sigură [etc.,etc.] (...) ci, căzînd asupra sa o opinie neroadă şi copilărească asupra fericirii, ea îl va îndemna ...»" (466 a) „să nu mai fie paznic", adaug, întrerupîndu-l, şi bîigui vinovat vinovăţiile: „părăsirea locului de pază, trădarea consemnului, dezertare", spun. „Ascultă", zice marele atenian: „«învingătorii obţin doar o mică parte din fericirea paznicilor. Căci biruinţa acestora din urmă e mai frumoasă, iar îngrijirea ce-o capătă din partea poporului – mai desăvîrşită»" (465 d). „Ce să fac, dom' Plato, cu viaţa mea «măsurată, sigură»", zic, şi tare se agită melancolic, tare se înviforează duios *A Little Night Music, „fides* e mai dihai decît *ratio, anima* decît *animus,* Ierusalimul decît Atena. Nu vreau să vă mai aud, maestre Plato, doar niscaiva *Rondo. Allegro* să mai răsune în urma mea, chiar cînd o fi să trec frontiera de stat, şi asta chiar cu riscul de a auzi, în spatele meu, glasul dumneavoastră amărît şi dezamăgit, dînd dreptate celui din bătrîni, vrednicului de amintire, părintelui nostru Hesiod, că în chestiunile sufleteşti se poate spune că *«într-un fel jumătatea e mai mare decît întregul»".*

Daniel VIGHI

Zilele filmului la sate

Pe o stradă îngustă, cîţiva copii aleargă în spatele unei maşini. Patru bătrîni stau înşiraţi pe trotuare, sprijiniţi în bastoane, nedumeriţi, dar curioşi la ce se-ntîmplă. Difuzorul dubei albe inscripţionate „FICA" emite cu gravitate un apel ce pare a fi de-o importanţă vitală pentru ţară: „Atenţiune, atenţiune!" Filmul continuă tot aşa timp de mai bine de douăzeci de minute, în vreme ce mobilizatoare ritmuri tehno nu slăbesc o clipă coloana sonoră, dar cred că nu se supără nimeni dacă-l „rupem" aici... Aşadar: în ciuda acestei atmosfere, nu e o scenă de SF (dintr-o peliculă care s-ar putea numi „Invazia scurtmetrajului în sudul Portugaliei"), şi nici din *Im Lauf der Zeit* (film din '76 al lui Wim Wenders, despre moartea cinematografului la sate!). Nu. Este un promo-documentar turnat pe video pentru *Festival Internacional de Cinema do Algarve* şi prezentat triumfător în seara de închidere a celei de-a 28-a ediţii a manifestării amintite.

Pentru cineva care se află aici pentru a treia oară consecutiv, pare incredibil că asistă la aşa ceva şi că un festival care se mîndreşte nu doar cu superlativul de „cel mai vechi din Portugalia" ar avea nevoie de o asemenea auto-reclamă. Cea din caietul-program e net mai eficientă: „în Algarve, avem nu doar cer senin, soare şi plajă. Avem tradiţie şi cultură. Dar parcă totuşi, cerul senin, soarele şi plaja sînt aici!". Cu un elan, o energie şi o naivitate demne de-o cauză mai bună, organizatorii îşi iau în serios rolul de misionari ai filmului în acest sud extrem de turistic al Portugaliei şi plimbă frenetic rolele de peliculă de la o plajă la alta, dintr-o sală de cultură într-alta, doar-doar... Nu-i vorbă, sălile sînt, în cele din urmă, pline-ochi, dar asta numai după ce avem ocazia de a le vedea în toată „splendoarea" lor: dezolant de pustii, de prăfuite şi de... zăvorîte. Ai impresia că asişti, nici mai mult nici mai puţin, decît la re-naşterea, în chinuri, a cinematografului; chiar dacă ea se face cu *Toy Story 2* sau *Tarzan*, şi nu cu scurtmetrajele care fac specialitatea Festivalului din Algarve.

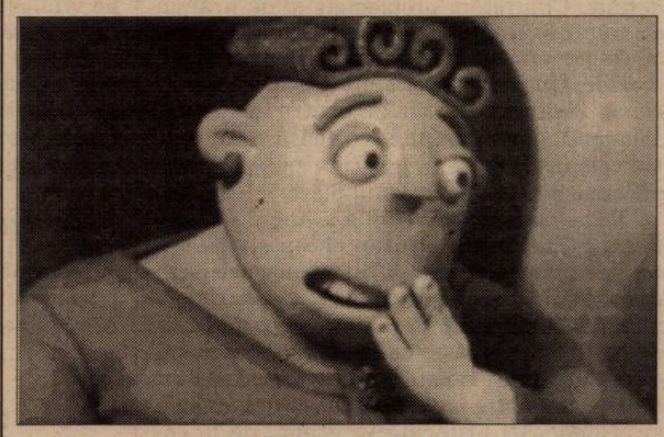

***A suspeita,** un film de José Miguel Ribeiro, Portugalia*

Trauma care a declanşat această disperată campanie de cine-popularizare e de găsit nu mai departe decît în urmă cu cîteva luni (nicidecum în copilăria festivalului): din motive financiare (şi, poate, nu numai), primarul oraşului Portimao a decis să-l sisteze. A fost nevoie ca el (primarul, şi nu festivalul) să moară (fatalitate!) pentru ca noul primar instalat să-şi dorească, pe ultima sută de metri, să-l continue. Festivalul.

Aşa se face că la această ediţie – organizată pe fugă, dar totuşi organizată – n-am putut vedea la fel de multe scurtmetraje ca-n ceilalţi ani. A fost o ocazie nesperată pentru cele portugheze, care, fiind mai la-ndemînă, aproape că au acaparat programul, transformînd festivalul într-un soi de CineMAiubit local. Cîteva dintre cele mai bune scurte internaţionale – *Au bout du monde* (Franţa-Rusia), *Kleingeld* (Germania) şi, mai ales, *Accidents* (Noua Zeelandă) – şi-au găsit loc în palmaresul final. Inevitabil, dar binemeritat, marele premiu a rămas însă tot în Portugalia, acordat unui policier animat cu plastilină – *A Suspeita (Suspectul)* – în care mulajul poveştii, cele patru personaje, *timing*-ul şi detaliile de atmosferă sînt la fel de ingenios „decupate" ca acea cruce albă de pe briceagul elveţian care serveşte drept armă a crimei. Forţînd un pic alăturarea, a fost un film după chipul şi asemănarea Algarvelui. În compartimentul trenului de plastilină găseşti şi turistul eleveţian (chit că Algarve e „paradisul" celor britanici şi belgieni), şi femeia din popor sprijinită în baston (!), cu găina şi andrelele după ea, şi duduia dichisită (din seara de închidere a Festivalului) şi, evident, cel care, asemeni nouă, spectatorii, îi priveşte şi suspectează pe toţi. Ca să nu părem cinici, trecem sub tăcere potriveala că, şi în film, cineva trebuie să moară... Totuşi, „cerul senin, soarele şi plaja sînt aici..."

Mihai CHIRILOV

Pagină realizată de Cezar PAUL-BĂDESCU

underground

Tovărăşia bureţilor

Succesul plajelor este garantat într-o civilizaţie a transparenţelor retorice. Oamenii se duc să-şi dezbrace aparenţele, să-şi lepede protezele, să-şi spele creierii de şefi şi opisuri. Întreprinderi ale transparenţei, televiziunile, radiourile şi ziarele, şi-au trimis observatorii la faţa locului, pentru a savura lavajul. Şi, ca de obicei, observaţia perturbă fenomenul - pielea devine mai dezbrăcată pe sticla televizorului, corpul - o planşă anatomică. Presa, interactivînd, ca de obicei, cu mediul, descoperă paradisuri artificiale pe care le împachetează în pagini de ziar. Căci, în subteranele comunicării, presa nu mai vrea, de mult, să informeze, ci doar să deformeze. Mestecă realitate pentru telecondamnaţi.

Mersul la mare unifică şi simplifică. Alături de abominabilul realităţii, faţă cu şocul prezentului, plajele abia dacă ne mai pot conţine anomia şi apetitul pentru desvrăjire a lumii! Pentru că aici, chiar şi corpul mistic al vedetelor îşi pierde, rînd pe rînd, misterele. Ni le livrează la pachet, inflaţionist, cu accente de paranoia beatificată. Cu aerul de fatalitate. Într-un puzzle de sinceritate publicitară şi des-văluiri accidentale, bine jucate în direct, provocatoare pentru bietul public mereu deschis lavajului cerebral.

Aplatizate de tuburile catodice, chipurile persoanelor foarte importante sînt propuse drept planşe anatomice, de pe care ştergem cu buretele orice reziduu instituţional. Cu mişcări căutate, dezvelim infernul pasional, epidermic. Chiuretăm problemele şi ne hrănim cu nuanţe. Industria dezbrăcăminţii are o ofertă generoasă – transparenţă pentru toate ocaziile. Un şnur fantezist ne desparte de goliciune. Pentru seară sau zi, pentru ploaie sau *tsunami*, pentru cea mai secetoasă vară, pentru cele mai crunte inundaţii – şnurul acesta ancorează lumea la limanul plăcerii.

Vara este partea vizibilă a lumii. Orizontul ei transparent. Folosim elicoptere de sticlă, telefoane de sticlă, lifturi transparente şi urmărim, *live*, pe Internet, naşterea şi moartea. La cîtă ispită risipită pe centimetru de plajă, nici n-ai spune că sîntem europenii cu cei mai mulţi violatori pe kilometru pătrat!

Drumul către plajă este presărat cu haine şi prejudecăţi aruncate în grabă, de la coborîrea din tren. Sloganul este *cine nu se distrează e împotriva noastră*. Şi ai cu ce te distra – vedetele cîntă noapte şi zi cît de bine e să vii la mare unde te distrezi noapte şi zi. Apoi vin teribilii comici care, ca de obicei, cu un tragism involuntar transpirînd prin porii obscenităţii, îţi dezvăluie de ce e bine că ai venit la mare. Să te abandonezi soarelui, apei, să arunci pe apa Sîmbetei morţilor grijile.

Şi, de ce să nu recunoaştem, sînt atîţia care vin la mare şi uită de sine. Sau îşi închid trecutul în casă, pentru a pleca la distracţie. Calibrări ale libido-ului. Distracţie de oameni singuri, pentru care apa redevine acasă. Unii copii sînt sacrificaţi de-a dreptul în cursul torid al evenimentelor. Cei care-şi amintesc sînt plictisitori.

Adîncul mării, cu făpturi jurasice, cu amfibiene fosforescente, cu alge şi mecanisme bronhopneumatice, pare, în clipele magice, a-şi anexa plajele, a şi le apropria. Printre atîtea sirene, ţi-e greu să mai distingi între realităţi. Iar viaţa nocturnă, adică tot restul anului mai puţin concediul, este doar un coşmar care separă plaja de acum, de cea de vara viitoare.

În ciuda pericolelor, stereotipia divertismentului atrage populaţii înfierbîntate, hipnotizate de luciul plajelor sau de vibraţia tobelor nocturne. Aruncînd la coş plictiseala programului de opt ore sau stresul unei civilizaţii care nu vrea să iasă din tranziţie. Hămesită să se dezbrace. Sătulă de gramatica găunoasă a transparenţei politice. Astfel, de departe, nu mai ştii de unde vin oamenii plajelor – din oraşele depopulate, întorcîndu-se ca somonii împotriva curentului, sau din mediul subacvatic, din tovărăşia bureţilor de mare.

Sorin ŞERB

CU UNDIŢA, PE UNDE...

Nea Geani, liberalul

De dimineaţă...

De obicei, de cum cobori din troleibuzul 96, la staţia Tăcerii unde este şi capătul, te întîmpină duhoarea care vine din cimitirul aflat imediat după gard. Mai ales vara, cînd se încing cavourile şi muştele îşi fac de cap, e greu să treci prin zonă. Dar, pe la ora cinci dimineaţa, cînd începe aventura, e răcoare, iar aerul încă respirabil. Mămăligile de diferite culori, cu şofran sau fără, rotunde şi plate, ca nişte enorme sufleuri ratate gătite de un bucătar ghinionist, sînt aliniate de-a lungul bordurii în toată splendoarea lor. Alături, în tăvi înalte de aluminiu sau în tigăi de mult ieşite din uzul gospodinelor, viermii albi, suculenţi şi graşi se tăvălesc prin mălai conştienţi de propria valoare. Se dau la linguriţă, cu 5000 de lei. Asta înseamnă două sau trei exemplare superbe şi cam tot atîţia viermi mai mici în schimbul unei hîrtii cu Brâncuşi. Clasicele rîme, mult mai ieftine, se vînd acoperite cu pămînt negru în pahare de unică folosinţă. Garizii, coropişniţele, broscuţele sau carnea putrezită pentru dat la somn nu sînt pentru oricine. Cu ele, cel mai adesea se vine de acasă, aşa cum momeala vie se prinde de pe baltă. Pe cei care au plecat nepregătiţi la pescuit îi aşteaptă întreprinzători locali, care le oferă beţe de trestie, ace, mulinete sau lansete pentru tot buzunarul.

© A. Iordache

...lîngă lac...

Autobuzul plecă din jumătate'n jumătate de oră spre Bragadiru, Cornetu, Mihăileşti... încărcat de pescari şi navetişti. O lume gălăgioasă, cu mirosuri şi obiceiuri aparte. Unii coboară în Bragadiru, la fabrica de bere sau la satul de vacanţă, alţii în staţiile aflate în plin cîmp, dar cei mai mulţi se dau jos la ieşirea din comuna Cornetu, lîngă lac. Un baraj separă rîul de bazinul de acumulare. În timp, mîlul cărat de ape s-a strîns formînd insule şi peninsule fanteziste după cum au vrut curenţii, sau, cine ştie, vreun duh al apelor. Cînd oamenii de la baraj închid stăvilarele, apa urcă şi acoperă totul. Sînt zilele în care nu se prinde mai nimic pe lac fără o barcă şi toţi se mută de partea cealaltă a drumului, la canal. Alteori, nivelul apei scade atît de mult încît ies la suprafaţă noi pete de pămînt, *terra nova* spre care se îndreaptă pescarii în speranţa unei prăzi bogate.

...pescarul amator...

Nea Geani nu e unul din aceştia. E prea bătrîn sau prea înţelept ca s-o mai ia înot, cu sculele într-o mînă, pînă la vreo insuliţă de-abia ieşită din ape. De obicei stă la canal, singuratic, pe bolovanii de pe mal şi dă liniştit la undiţă. E un adevărat pescar de modă veche, nu-i place lanseta. Cînd a învăţat el să pescuiască probabil că nici nu se găseau scule pescăreşti de vînzare la capăt de troleibuz. „E prea mult de muncă să dai la lansetă", îmi mărturisea el în ziua cînd, din întîmplare, mi-am aruncat băţu'n baltă de pe un bolovan vecin. „Pescuitul nu e muncă, e curată plăcere, ceva pentru timpul liber...". „O îndeletnicire liberală...", am replicat eu în glumă. „Da, chiar aşa...", mi-a răspuns, „...că, pînă la urmă, asta înseamnă liberalism, nu?: să ai timp liber...". Am rîs de omul simplu care se lua în serios, dar în ziua aceea de la el am învăţat să fac „masă la peşte cu nisip", să prind peştişori vii cu borcanul şi să dau la ochi de biban. Stătea lîngă mine şi îmi consuma rîmele. Nu prindeam nimic pe cînd Nea Geani scotea bibanii unul după altul. Nu peşti mari, doar cît palma, puiet din anul ăla. Am stat pînă seara tîrziu, cît să prind ultima maşină spre Bucureşti. Cînd am plecat împreună, Nea Geani n-a urcat cu mine în autobuz. S-a oprit pe baraj şi se uita spre canal ca un om al locului. Ca unul din oamenii care închid stăvilarele şi fac ca apa să urce în lac pînă acoperă insulele şi peninsulele înguste cu trestii cu tot.

Cristian MUNTEANU

Moartea săbioarei

Seceta'e rea din două motive: pentru pămînt şi pentru că nea Vali de la scara B suferă de sete cronică. Şi dacă tot bea bere la colţul blocului, la terasă, mai şi discută ceva, doar n-o să se uite ore întregi la sticle. *„83 de kile, nene, porcu' porcilor, ce să mai. C-am stat şi io pe baltă, nu zic, mai luam maşina şi pe Găbiţă şi pe nevastă-mea şi mergeam la mănăstirile astea, la Căldăruşani, la Ţigăneşti, mai vezi o treabă frumoasă, mai aprinzi o lumînare pentru ăia morţii, pentru vii, să te mai ierte Dumnezeu, na, că n-ai cum, băi tată, în viaţa asta nasoală, să nu dai cu nasu-n păcat.*

Şi zic aşa, că mai merg şi io pă la mănăstirile astea, că acuma dă căldura pă tine de te lipeşte de asfalt. Acolo ai pădure, ai răcoare, ai baltă, ai d-ăla, d-ăla cu frunze ca de porumb, stuf, adică, dincolo de treaba cu Dumnezeu, te mai, cum îi zice? te mai recreezi şi tu dup-o săptămînă d-asta împuţită cu călduri. Şi asta ziceam, dacă tot mergeam cu Margareta, Dacia aia a mea, şi cu familia, îmi luam şi io o undiţă, că, na, rîme găseşti acolo, la grajdurile de la popi. Şi n-oi fi io mare pescar ca ăla care a prins porcu' de somn, da', ca tot omu', simt o treabă, adică, cum să zic, e o chestie să laşi pluta pe apă şi să vezi cum ţi-o mişcă peştele aşa frumos, ding-ding. Îl trimeteam pe Găbiţă să sape după rîme. Mioara rămînea să-i asculte pe popii ăia – şi bine făcea, rămîneam doar io cu băiatu'. Îi făceam şi lui o undiţă, îi puneam o gută şi hai, bă tată, să vedem care-l ia p-ăla marele. Şi, să mor, c-a luat ăla micu' la ciozvîrta lui de băţ un caras frumos, la vreo trei sute de grame, de-am murit de ciudă. Bravo, Găbiţă, bravo tati, cine are noroc la pescuit o să aibă şi la fete! Da' Găbiţă al meu, dat dracului băiatu', zice: mă tăticule, da' tu nu prea ai noroc cu fetele, că nu prinzi nimic. Eeh? şmecher puştiu', nici n-ai zice c-are nouă ani. Am prins şi io săbioare d-astea cît degetu', nişte roşioare, o caracudă, da' ia gîndeşte-te, bă tată, că-ţi stă mintea-n loc: cîte săbioare d-astea intră-n somnu' ăla de doi metri treişcinci? Da' cum l-o fi prins, bă nene, c-ăla e mai gras decît balena de nevastă-mea? Stai frumos pe canalu' Babadag, dai şi tu cu băţu-n baltă, c-o băuturică, cu ceva, te gîndeşti că-i bine aşa, să n-ai nici o treabă, dimineaţă, răcoare, şi simţi deodată că se-agaţă ditamai cataroiu' de momeala ta. 83 de kile, nene, să-ţi stea mintea-n loc! A stat gaboru' şef, c-ăştia scria-n ziar că era şefu' puşcăriei de la Poarta Albă, zic a stat o oră juma' pînă să-l scoată. Cică era livid ca naiba pă faţă şi mîna, de-atîta tras, dăduse cangrena pă ea. Păi te cred şi io, că trebe să fii Rambo să scoţi namila aia din apă, că-i dădea şi poza, cască o dată gura şi amin, că tot vorbeam de biserici, te lasă fără cap. Îl am pe Guţu de la trei, ăsta şi el, pescar bun, are locurile lui, are reţete speciale la mămăligă, cu d-alea, cu coreandru, cu zmeură, cu cacao, se mai duce şi prin Deltă, creşte, dom'le, rîme şi coropişniţe pe balcon în nişte saci de iută, are lansete de două ori cît omu', le are, ce să mai; şi zice Guţu că-i făcătură poza, c-o exista somn din ăsta, da' chiar şefu' de la penitenciar să-l prindă!? Poa' să aibă dreptate omu', că el le ştie mai bine, zicea că mai mult ca sigur l-au prins lipovenii ăia la plase, ăsta l-a cumpărat şi-a zis că l-a prins el, să se dea mare ce sculă de şef şi de om e. Aşa o fi, nu zic, da', dac-ar fi după astea, n-ar mai trebui să crezi în nimic, în nimic-nimic. Şi nu merge aşa treaba, nene, om, neom, tre' să crezi şi tu în ceva acolo, în ăştia de la ştiri, în marţieni, ceva, că nu eşti, bă tată, un rahat în ploaie."

Matei FLORIAN

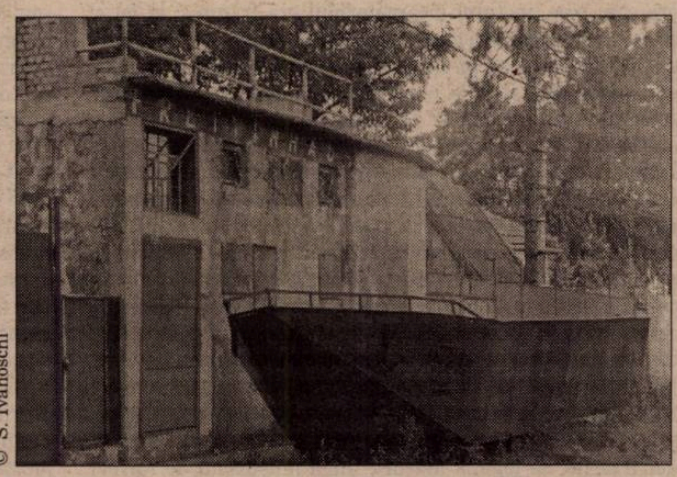

© S. Ivanoschi

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

cunosc...

Cîrciuma 11: Casa de creaţie, Cumpătu, Sinaia

Reporterul trage cu urechea:

„Şefu': Eu vă spun: ardelenii să facă şcoală acum. Atunci cînd au făcut-o ei, o făceau degeaba. Nu se ştia carte, ce înţelegea văcarul de gramatică? Au muncit oamenii ăia degeaba. Acum era bine să-i vezi pe ăştia cum se corectau la gramatică...

Ingineru': Bunicu' l-a cunoscut pe Micu-Klein, era om învăţat şi muncea de dimineaţă pînă seară, că nu ştia prea bine şi învăţa în paralel.

Şefu': Aştia ştiau.

Ing.: Nu ştiau, că stătea în casă, de ce să stea, ziceau oamenii din sat, dacă ştie, stă în casă că nu ştie şi învaţă. Aşa zicea bunicu'.

Contabilu': Se instruia ca Ceauşescu, încontinuu.

Şoferu': Mda.

Şefu': Acum ar fi fost bine să vină Mihai Viteazu, acum era nevoie de el.

Ing.: Asta e istoria.

Şefu': Nu e istorie asta care nu-mi dă mie omul cînd am nevoie. Ce istorie e asta?

Ing.: Da, îmi vorbea bunicul cît de politicoşi erau ardelenii, nu aruncau hîrtii pe stradă, nu scuipau, nu făceau pipi pe stradă.

Şefu': Dacă ar fi fost Ţepeş, le-o tăia ălora, ascultă-mă, nu era dus la biserică, le-o tăia.

Contabilu': Sau ăla... cum îi zice? Decebal Traian...

Şefu': Dar ăla s-a sinucis... ce-o fi fost în capul lui? Vlăduţ... să-l am eu şef de şantier... aţi mai fura voi?

Ing.: Îmi zicea bunicu' că Samuil Micu-Klein a scris cărţi nu glumă şi era prieten cu Budai-Deleanu.

Reporterul trage cu ochiul pe nota de plată şi face paranteze: „Mici – 7 bucăţi (erau patru persoane, una a luat un mic) ori 7000 bucata egal 49.000 lei, o carafă şi juma de vinul casei ori 14.000 carafa egal 21.000, 15 felii pîine (aici poate n-o fi exagerat ospătarul) ori 500 lei felia egal 7.500 lei. Total 77.500 lei, plătit 78.000 (de către omul lui Samuil Micu-Klein)".

Eugen ISTODOR

P.S.: DIN NUMĂRUL VIITOR, alternativ cu senzaţionalele noastre cîrciumi, vom prezenta OAMENI ŞI IDEI NOI CE CRESC printre noi, NE PLAC, DUPĂ CARE NU MAI PUTEM FĂRĂ ELE. În numărul viitor: HOREA MURGU ŞI CONCURSUL DE INVENŢII.

roluri

Bicicletă pentru două persoane

Cam asta ar vrea să fie un *tandem*. Şi, bineînţeles, alte alcătuiri tehnice, precum „cilindru compresor mecanic cu doi tăvălugi...", „sistem tehnic acţionat din două sau mai multe puncte...", „maşină-unealtă cu mai multe posturi de lucru..." (DEX.) Dar şi, în sens figurat, „grup de două persoane (nedespărţite)". Ceva în genul Castor şi Polux, Ahile şi Patrocle, Romeo şi Julieta, Rosencrantz şi Guildenstern, Bastien şi Bastienne, Păcală şi Tîndală, Lache şi Mache, Stan şi Bran, Pat şi Patachon, Stroe şi Vasilache, Fred Astaire şi Ginger Rogers, Richard Burton şi Liz Taylor, fraţi (surori) siamezi (fireşte, înainte de despărţire) etc. Cu timpul, bicicleta cu dublă tracţiune s-a degradat, pînă la a deveni Ţociu şi Palade, Teo şi Mircea, Garcea şi... celălalt. Bicicleta pentru două persoane revine intempestiv în actualitatea cea mai stringentă, prin introducerea modelului în politică. Nu mai avem candidaţi la preşedinţie, ci *tandemuri*. După fractura tandemului Constantinescu – Isărescu, ne-au rămas celelalte: Isărescu – Stolojan, Stolojan – Isărescu, Meleşcanu – Stolojan, Iliescu – Năstase, care, vai, numai „grupuri de două persoane ***(nedespărţite)***" nu se pot numi. Ziariştii-analişti şi ziariştii-sintetizatori nu mai prididesc în a împărţi şi despărţi tandemurile, riscînd să dea în schizofrenie, maşinăriile de sondare a opiniei publice au început să fumege din cauza întrebuinţării lor excesive, ameninţînd să facă explozie; la televiziune, la radio, în ziare, la bere, la cafea, la pîine, la ştrand, în tramvai, în metrou, în autobuz nu mai auzi: „la alegeri, cutare are mai multe şanse decît bietul cutare", ci „cutare tandem e mai bun decît însăilarea aia de tandem care nu face doi bani" şi altele, mai mult sau mai puţin reproductibile. Abia apucasem să ne obişnuim cu individualităţile politice, destul de sărăcuţe şi ele (nu sub raport material, Doamne păzeşte!), că va trebui să ne învăţăm cu tandemurile politice. Prinde să se înfiripeze o nouă disciplină politologică, pe care analiştii şi sintetiştii o vor numi, probabil, *tandemologie*. Din fericire, ideea antică de triumvirat n-a prins încă la noi.

Dumitru SOLOMON

CE-I DE FĂCUT CÎND AI O PETIT-BOALĂ? TRĂIEŞTE PETIT-DISTRACŢIA (CA PE UN PETIT-STIL DE VIAŢĂ) ŞI VEI FI PETIT-FERICIT

● „Ce-i de făcut cînd ai diaree?" Aşa începe o reclamă la *Smecta*, medicament împotriva problemelor digestive. „Ce-i de făcut?" se întreba, pe vremuri, şi Vladimir Ilici Lenin. Oare şi el...? Şi dacă ar fi existat *Smecta* pe vremea aia, n-ar fi găsit alt răspuns la întrebare? (**M. V.**)

● „Petit Prince White Du Royaume De Ma Galatee", „Almente Mon L'Ami", „Fleure De Bourbon Ariel" sau „Szierra Black Night Eddy" sînt numele unor cîini caniche cîştigători la un recent concurs care a avut loc la Arad. Gongorismul şi amestecul de cuvinte din diferite limbi sînt dublate de oximoronul dintre cîini şi numele lor. „*Petit* Prince" este rasa Caniche uriaş, „*Mon* L(?)'Ami" este femelă, „Fleure De Bourbon *Ariel*" este, în ciuda sloganului publicitar, o căţea complet *neagră*, iar „Szierra *Black Night* Eddy" este de un alb imaculat. (**C. P.-B.**)

● Într-un cotidian de mare tiraj a apărut ştirea că în ţară există cazuri de „febră butonoasă". (Ce-o fi aia?) Probabil că apar butoane pe corp, zicea cineva. Mai ales că specialistul întrebat de reporteri despre această boală se numeşte dr. Rugină. Butoane de fier pe corp. (**A. M.**)

● Cam hilară situaţia în care zero virgulă ceva la sută din populaţia ţării se află pe litoral şi restul stă la televizor şi se uită cum aceştia cară sticle în genunchi sau iau lecţii de dans de la un barman columbian. La televizor, România pare o ţară cu cetăţeni-turişti, o ţară de vară în care rîdem şi ne zbenguim ca proştii toată ziua, convinşi că totul va fi bine şi că Marea Neagră este albastră. Trăieşte vara, trăieşte distracţia, simte-te bine, avem fete frumoase. Stop. Pauză de publicitate. Şi toate acestea zilnic, obsedant, agasant. Este o realitate televizuală stupidă, jalnică prin supralicitare şi teatralitatea mimată a „vieţii adevărate". Un moment în care televiziunea o ia razna şi devine mai albastră decît marea şi decît situaţia. (**C. G.**)

● „Eurojan şuviţează la 2 mai" – aflăm dintr-un amuzant reportaj de pe litoral, transmis de PRO TV (25 iulie). Tînărul împletitor de „codiţe la minut" are mare succes printre amatorii de frizuri la modă; meseria a învăţat-o acum cîţiva ani la Festivalul de artă medievală de la Sighişoara şi, după cum declară, „a transformat-o într-un stil de viaţă". Propria coafură reprezintă cea mai bună reclamă pentru îndemînarea pe care a cîştigat-o. Are pentru asta „răbdare de chinez bătrîn" şi nu se supără cînd cineva îl ia la vale: „uite la ăsta, *s-a pieptănat cu grenada*" (s.n.). Tînărul Eurojan este un ardelean cu umor. (**T. C.**)

Cu ochii-n 3,14

● Două familii de rromi din Timişoara, care locuiau într-o clădire din centrul oraşului aflată în litigiu, s-au supus de curînd judecăţii „staborului". Soluţia la care s-a ajuns a fost următoarea: întrucît cele două familii nu pot locui sub acelaşi acoperiş, în clădire rămîn numai rromii de la parter, ceilalţi fiind obligaţi să plece „în 24 de ore". Despăgubirea primită de cei evacuaţi a fost de 400.000 mărci germane şi s-a plătit fără murmur (ştire transmisă de TVR 1, 25 iulie). „Am întîlnit ţigani fericiţi" începe să sune astăzi a titlu de film documentar autohton. (**T. C.**)

SUPER-BAFTĂ ŞI SUPER-VESELIE PRINTR-O SUPER-APĂSARE PE BUTON LA SUPER-PARTERUL UNOR BLOCURI

● Limbajul publicitar a început să determine modificări ale limbii. Deocamdată în sectorul argoului tineresc. Astfel, uzatele „marfă", „beton", „icră" (care luaseră locul bătrîneştii „meserie") sînt înlocuite din ce în ce mai mult de *elevatul* „super", aşezat cu predilecţie în poziţie de prefix: „un super-film", „o super-trupă", „o super-gagică". „Super" a devenit o nouă marcă a generaţiei. Eşti cu atît mai super-tip, cu cît foloseşti super-cuvîntul de cît mai multe ori într-o super-frază. Şi astfel te poţi mîndri că te înrudeşti cu un super-post de televiziune. Sau cu un super-detergent. (**C. P.-B.**)

● La „Steaua ta norocoasă", un invitat, om la locul lui după înfăţişare, îi ura ginerelui său: „La mulţi ani, baftă şi noroc!". Să aibă loc o inflaţie şi în economia sinonimelor? Sau să fie aerul tropical care dilată totul? Bingo! (**R. C.**)

● Cu Barak şi Arafat hîrjonindu-se amical în faţa intrării într-o vilă unde urma să negocieze statutul Ierusalimului, cu premierul Canadei plimbîndu-se cu trotineta pe aeroportul din Tokyo, la escala pentru Okinawa celor 7+1 mari ai lumii, cu V. Putin în cămaşă luîndu-se de piept cu judokanii japonezi, devine firească întrebarea clasică a lui Marin Preda, la Mogoşoaia, cînd îl enerva cîte unul prea jovial: „Nu crezi că eşti prea vesel pentru situaţia în care ne găsim?". (**R. C.**)

● Lunarul *Itinerari e luoghi* a publicat recent rezultatele unei anchete întreprinse printre tinerii italieni de 15-25 ani. În locul petrecerii timpului liber cu partenerii, 25% dintre aceştia preferă să facă sport, să meargă la cinema sau să asculte muzică. 27% preferă vorbitul la telefonul celular unei plimbări romantice, pentru că este „mai puţin sufocant", iar o discuţie aprinsă poate fi mai uşor curmată printr-o simplă apăsare pe buton... (**a. l. ş.**)

● La intrarea în oraşul Mioveni, cam artificial construit pe vremuri în jurul uzinelor *Dacia*, la parterul unor blocuri făcute să ţină maxim 20 de ani, vezi de o parte şi de alta doar firme cu inscripţia *Piese auto*. Între ele o intrare scundă, sub 1,50 m: *Pîine*. Ăsta e locul: pîine şi piese auto. (**S. S.**)

ÎN CAZUL ACESTA, FIINDCĂ SÎNTEM STRESAŢI, ANTIPISICUŢE N-AM VRUT

● „În comuna Puieşti, judeţul Vaslui, a căzut grindină de forma ochiului uman" titrează *Adevărul* din 25 iulie a.c. Te uiţi la fotografie, mă rog, „granulele" aduc a orice: ochi, ouă ochiuri, cratere de pe Lună ş.a.m.d. „Specialiştii găsesc explicaţii – scrie, panicat, autorul notei –, dar (...) oamenii doresc şi punctul de vedere al teologilor." Bine-bine, dar de ce teologii şi nu oftalmologii, în cazul acesta? (**A. C.**)

● Dacă treci în grabă, poţi crede că ochiul îţi joacă feste – acest afiş pe culoarele metroului din Roma, cu un cuplu îmbrăţişat în mijloc, ale cărui capete au „zburat" în colţul din stînga sus. De fapt, e un slogan anti-SIDA: „Cînd îţi pierzi capul, foloseşte-ţi creierul. Nu uita prezervativul." Se pare însă că italienii uită mai curînd să facă sex: potrivit unui sondaj, 44% nu mai fac deloc pentru că sînt prea obosiţi, 36% nu mai fac pentru că sînt stresaţi... Iar cînd o fac totuşi (adică o dată pe săptămînă: 38%), durata medie a raportului e de la 3 la 15 minute. *Italiani, breve gente!* (**a. l. ş.**)

● Tată şi fiu (cam de 4 ani) aşteaptă la „coloane", în Romană, „verdele" semaforului. Pe trotuarul de vis-à-vis, cuminte în lesă, s-a oprit la stop un dog uriaş. „Ce fel de cîine-i ăla, tată?" Spirit bucureştean, bărbatul răspunde neşovăind: „Ăla? Ăla-i unu' din rasa «antipisicuţe», măi tăticule". (**T. C.**)

● Cînd vin spre *Dilema*, după ce metroul m-a lăsat la Piaţa Victoriei, am de mers o bucată de drum pe jos. Cum bine ştiţi, acum e vară, iar drumul meu e plăcut pe sub umbra copacilor de pe B-dul Aviatorilor. Atîta doar că trebuie să fac un adevărat slalom pe asfalt. Parcă mai multe ca în alţi ani, nenumărate gîze mici şi roşii (numite în popor *vaca-domnului* şi botezate ştiinţific *Pyrrhocoris apterus)* circulă care încotro, aparent haotic, fie de unele singure, fie împreunate cîte două, silindu-mă pe mine să umblu ca un bezmetic sau ca un om beat, fiindcă nu vreau cu nici un chip să calc pe ele şi să le curm viaţa. S-ar putea însă ca vreodată, cînd eram cu gîndurile duse aiurea ori prea ostenit, să fi strivit cu talpa sandalei, din nebăgare de seamă, o *vaca-domnului*. Şi dacă m-am făcut vinovat de un asemenea omor nelegiuit, dacă s-a petrecut un lucru atît de dureros, aş dori ca aici, în pagina asta, s-o rog să mă ierte şi să-i spun că-mi pare rău. N-am vrut. (**D. S.**)

Statut şi rol

– convorbire cu dr. Dan PRELIPCEANU, directorul spitalului clinic „Alexandru Obregia", vicepreşedinte al Asociaţiei Psihiatrice Române –

De unul singur nimeni nu ajunge şef sau lider; trebuie să-i recunoască şi cei din jur această calitate, după nişte criterii unanim admise. Există chiar grupuri de fiinţe unde „liderul" se bucură chiar de o autoritate aproape misterioasă. Spre exemplu, într-un adăpost pentru porci, o dată ce se alege un „şef" al animalelor, de regulă exemplarul cel mai puternic, acesta nu-şi pierde calitatea nici dacă absentează din grup timp de 10-12 zile; cînd se reîntoarce între ai săi, e recunoscut imediat, îşi preia automat „funcţia" şi toţi i se supun la fel ca înainte. Dacă însă din acelaşi grup este scos un „membru de rînd" şi e ţinut departe doar 2-3 zile, atunci cînd este reintrodus printe ceilalţi nimeni nu-l mai acceptă, e pus pe fugă tot timpul, agresat cu ferocitate. Pornind de la această observaţie ne putem întreba: există indivizi făcuţi să fie şefi? Ţine numai de instinctul de putere, mai dezvoltat la unii, ca să obţii acest statut? Există situaţii în care statutul de şef îţi confirmă calităţile, iar rolul ţi le modifică?

„Nu sînt un lider, sînt un şef oficial, cu acte în regulă"

Stimate domnule doctor Dan Prelipceanu, adeseori statutul de şef şi rolul de şef se confundă: înseamnă ele acelaşi lucru?

Statutul e ceea ce îţi oferă societatea prin mecanismele ei: şef de stat, şeful unei mari unităţi, al unui colectiv oarecare. Există pentru asta alegeri, competiţii, după cum există şi manipulări, şantaje etc. În această calitate joci un rol. Este evident că, odată asumat, rolul te obligă să te schimbi. Eu am ajuns director prin concurs. Nu sînt un lider, sînt un şef oficial, cu acte în regulă. Dar ca să joc acest rol de şef am primit încă de la început un sfat de la un fost conducător al spitalului, care mi-a spus: „te rog ca de mîine să-ncepi un exerciţiu. Stai în faţa oglinzii dimineaţa şi repetă timp de un sfert de oră: «sînt director»". Avea dreptate, era nevoie de acest exerciţiu pentru a mă obişnui cu noul meu rol. În unele situaţii, parcă el nu mi se potriveşte deloc, dar îl joc pentru că trebuie jucat şi fiindcă e bine să-l joc eu în acest moment. Concluzia nu-mi aparţine, ea aparţine unui grup de oameni care m-au şi determinat să-l preiau. Specialitatea noastră trebuie profund reformată la ora actuală, iar pentru asta trebuie un efort continuu, făcut de un grup. În acest grup eu mi-am asumat un rol, alţii au alte roluri, poate mai puţin vizibile, dar nu mai puţin importante pentru atingerea scopului: reforma. Din punctul meu de vedere, consider că acest rol, şefia, e un sacrificiu, fiindcă nu mai ai timp să citeşti, eşti absorbit de obligaţii, te şi trezeşti din somn cu povara problemelor nerezolvate, eşti ţinta unor observaţii nedrepte că te-ai „ajuns", „te-ai schimbat" etc. Mai tîrziu se va sacrifica altcineva.

Aţi făcut o diferenţă între şef şi lider: cum se alege un lider de salon dintre bolnavi?

În studierea relaţiilor psihice dintre membrii grupurilor mici, Jacob Moreno, un sociolog şi psihiatru american de faimă, născut la Bucureşti, a inventat o metodă de terapie de grup, *psihodrama*, din care apoi, tot el, a derivat metoda de cuantificare a interrelaţiilor ce apar în grup. Metoda a fost preluată apoi de sociologie, luînd numele de *sociometrie*. Cercetînd relaţiile afective – simpatie, antipatie, indiferenţă, atracţie – ce se nasc în grupurile mici, Moreno reprezintă chiar grafic acest gen de raporturi dintre indivizi, interacţiunile dintre ei. Fiecare grup îşi caută lideri şi-i selectează, pentru că ei creează un echilibru receptat de toţi membrii grupului în acelaşi fel. Salonul de psihiatrie cuprinde persoane cu suferinţe psihice profunde, cu psihoze, dar aflate într-o fază sau alta de remisiune. În acest grup există totdeauna şi un individ care – deşi a parcurs un episod psihotic, cu o tulburare accentuată de personalitate, cu adicţie la un drog, de cele mai multe ori alcoolul –, se remite şi repede şi bine din această stare. El preia rolul de lider, cu de la sine putere, nu e propriu-zis o investire. Fiindcă e într-o fază mai bună şi a parcurs o experienţă, el devine mediator între ceilalţi pacienţi şi autoritatea medicului. De obicei psihiatrul încurajează această treabă, e şi o atitudine terapeutică pentru individul în chestiune. Sigur, exercitîndu-şi autoritatea, are tendinţa, uneori, să depăşească nişte limite. Dar fiind controlat/dirijat de şefii oficiali – asistenta, sora, infirmiera şi, sus de tot, doctorul – se ajunge la o negociere care funcţionează. Este validat de ceilalţi din salon şi rolul său e unul eficient: el semnalează cînd cuiva i se face rău, cînd alunecă sau cînd vrea să se sinucidă, dacă cineva devine foarte agitat anunţă medicul, ajută la potolirea bolnavului etc.

Acest lider e, de obicei, un tip mai cu şcoală, mai sensibil?

Nu, n-are importanţă. Poate să fie şi un tip rudimentar. Apare mai des în saloanele de bărbaţi, acolo liderul e mai vizibil.

Discutabila predestinare

Cum definim oamenii „făcuţi spre a conduce"?

Îi definim cu propriile noastre criterii, transpunînd pe individul X propria noastră percepţie de şef. Aşa încît asta ar reprezenta, cumva, şi rezultatul unei investiri. Sigur, privind problema sub aspect psihologic există structuri de personalitate autoritară dornice mereu să se afirme. Dar mult mai important ar fi să privim psihosociologic. Nu ajungi şef de unul singur, doar pentru că ai apetit pentru asta. Mai trebuie să şi fii recunoscut/omologat de ceilalţi.

În anii '50, conducătorii marilor unităţi industriale, ale şantierelor cu mii de oameni erau aleşi, parcă, după un criteriu străvechi: „insul cel mai puternic din peşteră". Specialistul, tehnicianul, putea să arate oricum, şeful însă...

...trebuia să reprezinte imaginea autorităţii şi a forţei fizice brute, în stare să ţină oamenii în frîu cu orice chip. Cînd numeai pe cineva într-un asemenea post de răspundere, trebuia să ţii cont şi de „imaginea şefului", existentă în capul celor pe care vrei să-i domini. În general, însă, nu poţi să spui că există anumite trăsături standard de personalitate, care să definească „şeful". Poate fi un şef isteric, poate fi unul psihastenic, altul furios, exploziv, mînios, poate fi un şef paranoic, capabil să facă mult rău ş.a.m.d. Deşi e o idee des întîlnită, eu n-aş vorbi aici de predestinare. Asta mi se pare ceva discutabil. Oricum, aprecierea trebuie să facă referire şi la criteriul istoric. Să luăm mari personalităţi, gen Lenin, care au făcut o carieră prestigioasă. Peste ani, după cum se scrie acum despre el, se constată că a fost un mare fiasco. Sau Ceauşescu. A fost impus de mecanism, n-a fost ales.

Într-un fel a fost, cum să nu; a fost ales dintre cei din imediata sa apropiere care, toţi, voiau acelaş lucru: puterea absolută. Lui i-a reuşit.

Revenim la trăsăturile psihologice: aici e vorba de viclenie, de o capacitate de a manipula, de abilitate, arta intrigii, lipsa de scrupule, cruzimea, poate. Dacă astea pot fi socotite elemente de „predestinare" pentru că le ai în tine şi ai ajuns într-o poziţie privilegiată, abuzezi de ele...

Subalternii, supuşii şi bolnavii de autoritate

Cînd ajunge în spital, omul e vulnerabil, speriat: te-ai aştepta să fie slab, cu încetiniri de ritm. De unde răsare agresivitatea de „şef", atît de neliniştitoare la unii? Au fost o viaţă întreagă subalterni iar, cînd se îmbolnăvesc, răsare din ei şeful reprimat?

La unii instinctul de putere e mai dezvoltat decît la alţii. Însă dacă ne referim la subalterni, aici am putea observa că unii dintre ei sînt, la rîndul lor, şefi peste alţii mai mici. Au un aplomb şi un prestigiu care te surprinde cîteodată: ei te şi urăsc fiindcă le eşti şef, ar vrea să-ţi ia locul. (Avem în spital un caz concret, de care ne şi amuzăm chiar.) Există şi situaţii cînd cineva aflat pe un palier inferior e în stare să exercite „şefia" cu mai multă aplicaţie decît superiorii săi. În armată nu colonelul e spaima recruţilor; şeful suprem pare sergentul, pe care colonelul îl pune să mănînce poligonul cu ei. Asta ne arată că exercitarea rolului poate fi foarte diferită, depinde foarte mult de calităţile psihologice şi morale ale individului. Aceste paliere diferite de „şefii" permit chiar naşterea imaginilor flatante despre cîte un şef suprem care poate să pară distins, aristocratic, subtil, monden, cu „mîinile curate". Nu el trebuie să facă treburile murdare, el e şef, îi pune pe alţii.

Printre pacienţii dvs. s-au numărat probabil şi oameni care fuseseră şefi importanţi în colectivitatea lor. Cînd se îmbolnăvesc, ei se proiectează mai în sus, sau dimpotrivă, devin prea modeşti şi speriaţi?

Dacă e vorba de un individ depresiv, trist la modul patologic, totul se depreciază, alunecă în jos catastrofal: „nu merit rolul pe care l-am jucat, i-am păcălit pe toţi, mă simt vinovat" etc. Se termină uneori foarte rău: căderi psihice severe, suicid. Dacă, dimpotrivă, e vorba de o persoană cu tendinţă hiperautoritară, chiar de n-a fost şef vreodată se visează un personaj de notorietate. Într-o vreme, mulţi se credeau Adrian Păunescu, fiindcă era foarte prezent, era masiv, vorbea tare, inspira forţă. De asemenea dictatorul, la modă, exercita o atracţie pentru unii dintre bolnavi.

Aţi avut mulţi „Ceauşescu" în tratament?

Nu. Am avut însă un pacient care provenea chiar din mediul gospodăriei de partid, tîmplar, parcă. Făcuse o paranoie, credea că soţia îl înşeală cu Nicolae Ceauşescu. Îşi ura nevasta la modul psihotic, şi tot delirul lui se „lega" în jurul dictatorului: „Domnule doctor, dvs. credeţi că eu sînt nebun? N-am văzut eu urmele, n-am văzut că el n-a apărut 3 zile la rînd la televizor, că era cu ea în perioada aia?".

Dar nişte subalterni care răsar din şefii bolnavi aţi tratat?

Tratat, propriu-zis, nu. Dar, într-o comisie de expertiză medicală, formată din patru medici – 2 legişti şi doi psihiatri, am examinat pe una din persoanele proeminente din imediata apropiere a lui Ceauşescu, un fost mare demnitar. Tipul era extrem de cunoscut, nume de temut de care tremura o ţară. Cînd a intrat, cu un aer foarte umil şi cu o plecăciune, ne-a spus: „Să trăiţi!". „Noi sîntem doctori, nu sîntem procurori, soarta dvs. nu depinde de noi". Era un om destul de inteligent ca să ştie ce rol jucăm, care-s atribuţiile noastre, dar chiar şi după ce i-am atras atenţia, la plecare tot „Să trăiţi!" ne-a spus. Cînd societatea aia rigidă, solidă prin mecanismele sale de constrîngere îl desemnase şef, se dovedise un autoritar. Cînd totul s-a prăbuşit, a devenit preş.

Autoritate şi normalitate

Care ar fi raportul dintre autoritate şi normalitate?

Autoritatea este necesară, la fel cum necesară este legea. Anarhia nu poate genera decît anormalitate: disconfort interior emoţional psihologic, la indivizi – pentru că în asemenea condiţii ei se simt ameninţaţi din toate părţile – şi disconfort social, anomie. Autoritatea este o faţă a normalităţii, fără doar şi poate. Sigur că ea poate depăşi, în unele cazuri, limitele socialmente acceptabile şi legal admise şi atunci...

Ce tip de bolnavi produce o societate hiperautoritară?

Globalmente vorbind, şi mai desuet, apar cu deosebire anumite stări psihopatologice, apar stările de conflict interior. Un individ care este mai emotiv, mai nesigur pe sine, mai chinuit interior, mai nefericit poate găsi un „echilibru de sine" în exteriorul hiper autoritar. Este un tip de situaţie asemănătoare cu cea a nevroticului care se poate simţi bine într-o situaţie de criză. De pildă, la cutremurul din '77, după observaţii personale, pot spune că unor nevrotici ce erau atunci în criză, atmosfera generală „le-a făcut bine", să zic aşa. Ajunseseră la nivelul general de anxietate. Toată lumea ajunsese – mai mult sau mai puţin – „ca ei", ori, mai exact spus, acuma „erau şi ei ca toată lumea".

În cei 10 ani trecuţi de la Revoluţie, apar mai mulţi „şefi" printre pacienţi?

N-aş putea spune. În general, acest mod de manifestare a bolii psihice ţine de partea delirantă a maladiei. Acum avem de-a face cu mai multă anxietate răspîndită şi determinată. Mulţi trăiesc acest sentiment general, determinat de o societate care, fiind mai liberă, e şi mai complicată. În sens psihologic, exerciţiul libertăţii e disconfortant. Mai des întîlnită e „modestia" decît marile proiecţii, identificarea cu vedete sau personajele notorii. Sînt şi destul de multe aceste personaje, şi trec prea repede, unele, apare dificultatea fixării la cîteva, proeminente.

Dar maladiile psihice ale şefilor din ultimii 10 ani care sînt?

Ei sînt victime ale suprasolicitării, ale dezamăgirii fiindcă nu şi-au atins obiectivele reale propuse, sau suferă de pe urma eşecului managerial. Suferinţa lor este una din seria depresiei reactive. Numeric, astăzi aceşti pacienţi sînt mai mulţi, fiindcă şi şefii din ziua de azi sînt mai mulţi. În materie de evenimente stresante nu contează atît tipul exterior, vizibil de către noi, cît semnificaţia interioară pentru individul în cauză. Ceea ce nouă ne poate părea ceva nesemnificativ, pentru cel care suferă devine un capăt de lume, o nenorocire care-l macină şi-l tulbură neaşteptat de mult şi de profund.

Pagină realizată de Tita CHIPER

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: dilema@fcr.algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Iaromira POPOVICI
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ: Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Olga MACHIN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: Tipografia FED, Grupul DRAGO PRINT, Bucureşti

● Anul VIII ● Nr. 389 ● 28 iulie - 3 august 2000 ●

Anul VIII

nr. 390

4-10 august 2000

16 pagini 3500 lei

INTERNET:
http://www.algoritma.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Tradiţii în tranziţie

© a.l.ş.

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

„Fără tradiţie, arta este ca o turmă fără păstor, dar fără inovaţie ea este un cadavru.“

Winston CHURCHILL

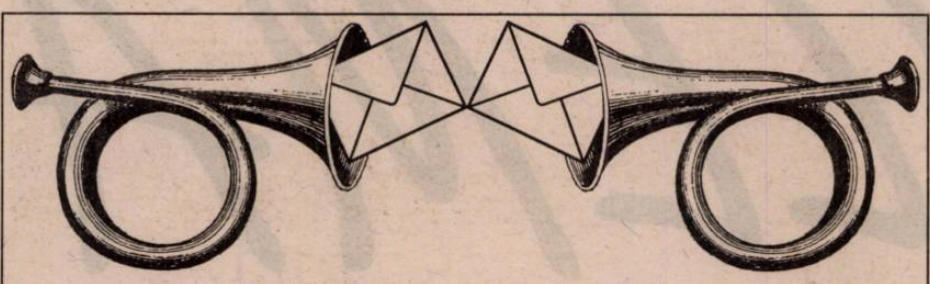

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 385: *„Scrisul şi cititul“*

A scrie şi a citi – verbele elitelor

În ceea ce priveşte cultura şi educaţia, nu vom ieşi niciodată din era Gutenberg.

Şi asta nu numai pentru că educaţia de tip primar, în şcoli, se face cu creionul în mînă şi cartea în faţă, ci şi pentru că nu există un înlocuitor viabil al creionului şi cărţii în demersul de educare şi culturalizare.

Opoziţia majoră a zilelor noastre este între presa scrisă şi cea audio-vizuală. Această opoziţie o vom lua în considerare aici.

De ce presa?

Şi de ce presa scrisă?

De vreme ce „satul global“ al lui Mc. Luhan este dependent de informaţie, presa este în centrul parcursului informaţional vital.

Dacă vrei să faci paşi pe treptele sociale, sau dacă vrei doar să te integrezi în societate, trebuie să stăpîneşti cognitiv lumea din jur. În ziua de azi chiar oamenii de rînd se folosesc de informaţia din presă pentru a le servi ca subiect de conversaţie; conversaţiile lor au devenit observaţii pe marginea evenimentului mediatic. Referentul mesajului publicistic ia proporţii socializatoare, înlocuieşte evenimentul personal ca punct central al dialogului cotidian.

Presa devenind liant social, este posibil ca relaţiile dintre oameni să se depersonalizeze mascat. Cert este că ei devin tot mai dependenţi de presă, chiar şi pentru banala integrare socială. Nu intrăm în detalii pentru a observa cît de mult ne îngăduie presa o informare corectă, obiectivă şi completă, dar putem distinge diferitele roluri ale presei date de trăsăturile specifice tipurilor de canale mediatice.

Putem face o distincţie între care va fi rolul predominant al presei electronice (audio-vizuale) şi rolul presei scrise. *Presa audio-vizuală* e limitată ca receptare şi constrînsă de anumite coordonate de loc şi timp, precum şi de existenţa unui aparat de recepţie. Nu poţi viziona o emisiune atunci cînd ai tu timp liber, ci trebuie să-ţi faci tu timp de ea. Pe deasupra, acest tip de presă are marele defect de a fi evanescentă. Dacă pe viitor există şansa acestor limitări de natură tehnologică – prin progres tehnologic – deocamdată situaţia aşa se prezintă. Funcţia de divertisment ia locul celei de informare în presa electronică. *Presa scrisă* cîştigă prin aceea că poate fi citită oricînd, oriunde şi prin faptul că se poate reveni asupra textului publicistic. În măsura în care timpul nu ne permite să ne mulăm programul în funcţie de televizor, parcursul informaţional *scris-tipărit-citit* capătă pondere şi o valoare mărită la nivelul informării, socializării şi înţelegerii faptelor. Textul tipărit ne permite fixarea informaţiei, completarea ei cu detalii de *back-ground* şi abordarea unor subiecte sau genuri publicistice inaccesibile televiziunii. S-ar putea astfel ca presa audio-vizuală să aibă un rol sporit în integrare, socializare şi divertisment, deoarece e mai uşor de receptat, iar presa scrisă să se adreseze celor care nu se mulţumesc cu o informaţie superficială, ci vor s-o aprofundeze şi să reţină detaliile. Dacă rolul predominant al presei electronice va fi divertismentul sau nu, asta rămîne de văzut, dar ceea ce putem afirma cu siguranţă este că pentru aceia care vor dori o informaţie cantitativ şi calitativ superioară, presa scrisă rămîne singurul mod de a o obţine. A scrie şi a citi vor fi polii parcursului informaţional al elitelor într-o societate, vor fi VERBELE ELITELOR.

Laura CATRINA
studentă, Facultatea de Jurnalism şi Ştiinţele Comunicării

Fără te(a)mă

După 3 luni pe Internet

„Pămîntul... un loc în care în fiecare clipă simt că mor. Iubita mea... singurul lucru care mă ţine în viaţă.“

Iniţial, am crezut că lumea nu gîndeşte. Că sînt înconjurat de o grămadă de roboţi. Nu e adevărat. Toţi oamenii gîndesc. „Gîndurile noastre-s şi ale voastre“, spune Florian Pitiş într-o melodie a formaţiei *Pasărea Colibri*. Aşa este. Lucruri pe care eu le consider descoperite de mine, sînt gîndite şi redescoperite în fiecare zi de mii de oameni. Dar la ce bun. Oamenii gîndesc într-adevăr. Dar pentru cît timp!? O oră? O zi?

În lipsa unor prieteni reali am încercat să trec barierele fizice ale societăţii translatînd căutările pe Internet. Acolo am găsit foarte multă seriozitate. Toată lumea este sinceră. Toată lumea emite „judecăţi“. Emanate mai mult sau mai puţin în urma unor procese cognitive, mai mult sau mai puţin pertinente şi ce e mai grav mai mult sau mai puţin proprii. Ajunsesem să fiu complexat la un moment dat. Toată lumea gîndea. Toată lumea vorbea atît de frumos (cît de corect nu este scopul acestui eseu) despre oameni, despre sentimente, despre societate. Dacă vreodată un extraterestru ar vrea să ştie cum este pe Terra şi ar încerca să afle cu ajutorul Internetului şi al chat-room-urilor ar crede că este tocmai Planeta albastră la care visăm toţi. Raiul în care toţi sperăm să ajungem să ne petrecem viaţa (de apoi). Ei bine, aşa se întîmplă. Iată o minune! Oamenii încă visează. Dar ce păcat! Minunea în primul rînd că nu ţine mai mult de... o oră? În cel mai fericit caz. Iar în al doilea rînd, minunea nu se întîmplă decît în spatele monitoarelor. Să mă explic. De ce nu mai mult de o oră? Poate durata nu este exactă. Dar puţini dintre aceşti visători vor putea susţine o discuţie, o polemică pentru mai mult timp. După ceva timp (am spus eu o oră) vor părea vlăguiţi. Tot ce spun ei devine lipsit de sens şi nu numai, devine lipsit de coerenţă. Polemica devine o simplă discuţie de salon. O simplă pierdere de timp. Şi doi, nici unul dintre cei descrişi mai sus nu-şi vor susţine părerile lor rahitice în viaţa reală. Nici unul nu ar mişca un deget ca societatea la care visează ei să devină realitate. Oare ce s-ar întîmpla dacă toţi „vorbăreţii“ de pe Internet şi-ar muta discuţiile într-o dimensiune mai reală? Într-o cafenea, de exemplu. Sau într-un Festival, nu al berii, ci al „Chat-ului pe viu“. Dar vedeţi dumneavoastră, asta presupune mai mult decît lauda de sine în faţa unui monitor. Şi, iacă, aşa minunea noastră nu dură nici măcar trei zile. Societatea aceea minunată descoperită cu o oră înainte pe Internet se dovedeşte a nu fi altceva decît „aceeaşi Mărie cu altă pălărie“. Şi ca şi în viaţa de toate zilele, cînd găseşti un OM care îşi argumentează propriile păreri, nu părerile altora, îţi creşte inima de bucurie. Înţelegi că speranţa există încă. Şi în societatea reală şi în cea virtuală. Numai că noi, oamenii, îi refuzăm dreptul la viaţă, aşa cum deunăzi înaintaşii noştri au făcut cutiei Pandorei.

Sfîrşit

Am scris rîndurile de mai sus, nu cu speranţa de a fi publicate. Nu am abilitatea necesară ca să mă exprim demn de a fi publicat. Dar sper ca cineva din această redacţie minunată, pe care am descoperit-o cu nici o lună în urmă, să înţeleagă ceva din ce am scris acolo şi, poate, să dezvolte acest subiect. Am petrecut mai bine de 3 luni pe Internet şi abia dacă am găsit 3 oameni cu care să legi o prietenie. Cu care să fii mîndru că îi cunoşti. Iar în 2 din cele 3 cazuri am preferat să mutăm relaţia în afara lumii virtuale. Cu toate că doar aceste 3 relaţii m-au ţinut pe Internet atîta timp. Internet este impropriu spus. Chat rooms.

Aşa că vă rog frumos, dacă ceva din ce am scris eu aici vi se pare folositor... folosiţi cu încredere.

Şi încă ceva. Nu ştiu nimic despre „legea drepturilor de autor“. Şi nici nu am de gînd să aflu! Aşa că, dacă este cazul, dau o declaraţie cum că nu am nici o pretenţie asupra celor scrise mai sus.

Octavian Florin VLAICU
Şos. Ştefan cel Mare, nr. 39, bl. 32, ap. 29, Bucureşti

Rupte din viaţă

Telefonul din Giera

Ultimele raze ale soarelui piereau încetişor într-un asfinţit trandafiriu cu pete de aur. Cîmpia se întinde în zare purtîndu-mi supărările pe un drumeag plin de praf care se strecoară printre numeroase pietre aşezate alandala. Pămîntul este uscat. Străzile sînt pustii. Dorinţele aşijderea şi mai tot timpul telefoanele înţepenite beton. Centrala telefonică de aici constituie un paradox spre mileniul trei. Deşi veche şi cu metehnele ei, această centrală telefonică este funcţionabilă dar acolo unde nu e responsabilitate, competenţă, nici telefoanele nu sînt bune.

Creionez cîteva situaţii specifice comunei Giera vizînd „telefonul buclucaş“. Sun de acasă la centrală. Linişte. Mai sun îndelung. Nimic. Bineînţeles că nu face apel. Fug la vecina care are telefon şi o rog să sune să-i spună operatoarei să sune la mine. Dincolo de fir o voce „grijulie“ îmi spune că nu primeşte apel, nu cade clapa. Şi ce este de făcut? Am să-i spun celui ce repară centrala să schimbe jacul, mi se spune hotărît. Au trecut cîteva zile şi nopţi, telefonul, pauză. Revin cu întrebările. „Nu l-am putut chema pe om vineri după-amiază, sîmbăta sau duminica... Îi spun astăzi“, mi se transmite „cuminte“. Încerc să realizez absurdul situaţiei, dar nu reuşesc.

Fac o comandă la 20.45. Mi se atrage atenţia că la ora 21 oficiul se închide, să vorbesc deci repede.

O duminică oarecare. De obicei, între orele 12-17 nu este serviciu telefonic deşi sînt patru operatoare. Sun la centrală pe la orele 19. De data aceasta telefonul face apel, dar nu are cui. Trebuie să intuiesc că nu este serviciu. E liber.

Noaptea? Ce telefoane la ore tîrzii? Capul sub dună şi linişte. Nu se face serviciu noaptea de cele mai multe ori. Doamne fereşte să ai nevoie de un medic, salvare, poliţie etc., în timpul nopţii că nu este nimeni la oficiul telefonic.

A! Există o soluţie. În cazul în care este nevoie de un telefon adînc în noapte nu ai decît să te duci la operatoarea care are cheia oficiului şi cu deosebită amabilitate te va însoţi la oficiu. Dar de unde să ştii cine are cheia? Le „deranjezi la rînd“ căci toate patru locuiesc pe aceeaşi stradă doar intervalele diferă.

Atunci cînd vorbesc la telefon cu o persoană din satul vecin nu se aude nimic, nu reuşesc să comunic deloc. Nu se poate face nimic, legăturile sînt proaste, aud în receptor. Aici relieful nu-mi permite, dar un tulnic veritabil ar rezolva mai bine problema.

... Cînd plouă se întîmplă ceva cu firele (încearcă să mi se explice) şi nu se face apel la centrală. Cînd ninge şi este ger, de asemenea, se întîmplă ceva cu firele şi nu primesc apel la centrală. Şi atunci cînd bate vîntul – şi pe aici bate mai tot timpul anului – se ating firele şi nu se face apel...

De-a rîsu'-plînsu', dar este foarte adevărat. Trotuarele inundate de singurătate, secetă şi sărăcie „concurează“ cu tăcerea centralei telefonice.

Diana GLUCK
com. Giera, jud. Timiş

Despre *Dilema*

Mulţam' de publicare

Mă bucur şi eu, dar, mai ales, se bucură mama, care poate da vecinilor cu *Dilema* peste nas. Trebuie să ştiti că, în topul celor mai cunoscuţi vecini, popularitatea mea începuse să scadă vertiginos, din cauza unui domn în vîrstă ce cîştigase, recent, la bingo. Deşi, în general, reuşesc să domin în acest top, lupta cu vecinătatea e foarte aprigă. Îmi apare numele prin cîteva publicaţii, vecinii ripostează, scoţîndu-l la rampă pe amicul fugit în America. Debutez eu în volum, se găseşte unul care „s-a sucit“ cu-o afacere şi şi-a construit vilă. „Mă sucesc“ eu c-o rubrică la *Timpul*, iată că însăşi mama – cu toată dragostea de mamă – îmi sabotează poziţia din top, cîştigînd un filtru de cafea, la nu'ş'ce concurs. Însă pe mama n-am cum să mă supăr, pentru că totdeauna mă sprijină în competiţie. Acum, de exemplu, dacă o întreabă cineva „Ce mai face fiul dumneavoastră?“, răspunde sec: „Scrie la *Dilema!*“. De fapt, pentru o scurtă perioadă, „am scris la *Dilema!*“ va deveni formula mea de salut. În aceste condiţii (la care se mai adaugă şi o iminentă apariţie în *Vatra*), sper să-i iau faţa vecinului cîştigător la bingo.

Dovadă că cineva apreciază riscul asumat faţă de bucureşteni, atunci cînd publicaţi „prea mulţi necunoscuţi“.

Mulţam' încă o dată.

Florin LĂZĂRESCU,
prozator
Iaşi

P.S.: Îmi iau libertatea ca, în limitele bunului simţ, să vă trimit din cînd în cînd cîte un articol. La urma urmei, nu mai sînt chiar atît de necunoscut, de vreme ce am publicat în *Dilema*. Presiunea vecinătăţii se păstrează în continuare. Amicul meu cîrcotaş – acelaşi care mi-a spus că „ăştia de la *Dilema* reacţionează numai la nume sonore“ – mi-a replicat deja: „La poşta redacţiei se pătrunde relativ uşor“. Ura!

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Ritmuri în care trăim**
- **Presa şi politica**
- **Ce limbă vorbim?**

Gradul zero al politicii (II)

Mistica inocenţei politice. Intrate într-un fel de spasm pre-electoral, mai multe partide parlamentare româneşti s-au lansat în căutarea febrilă a unor figuri providenţiale, menite să le asigure intrarea în parlament (minimum) şi/sau un loc în cadrul viitoarei majorităţi (maximum).

La prima vedere, şi pentru că tot sînt comparaţiile fotbalistice la modă, aceste partide ar avea aerul că seamănă cu nişte cluburi de rang comunal nimerite printr-o extraordinară şansă într-o competiţie continentală şi care se dau de ceasul morţii să cumpere o vedetă-două, acolo, care să le facă greu de învins, dacă nu chiar imbatabile. Trecînd peste amănuntul că într-o asemenea împrejurare o vedetă sau două nu rezolvă nimic, de schimbat eventual fiind întreaga echipă, comparaţia nu se poate totuşi susţine. Fiindcă o echipă de fotbal care se pregăteşte de mari confruntări caută vedete *în lumea jucătorilor de fotbal, nu în aceea a actorilor de cinema, a manechinelor sau a cîntăreţilor de muzică uşoară.* Dacă echipa de fotbal *Prosperitatea Mizil* are de jucat cu *Juventus Torino* sau *Real Madrid*, va încerca – dacă are mijloace – să-i achiziţioneze pe Zidane, Barthez sau Figo, nu pe Patricia Kaas, Johnny Halliday sau Claudia Schiffer.

Dar tocmai aşa procedează partidele politice româneşti în goană după vedete. Figurile providenţiale „vînate" de partidele în criză de personaje-remorcă au o singură caracteristică incontestabilă: nu sînt oameni politici. Nici de proastă, nici de mediocră, nici de bună calitate; pur şi simplu, *sînt din afara domeniului politic.* Iar această inocenţă este prezentată ca un mare avantaj!

Întîmplător, astăzi sînt vizaţi doi economişti; nimic nu garantează însă că mîine sau poimîine, de vreme ce calea abandonării politicului şi a partidelor e deschisă, opţiunile nu vor merge spre generali, spre colonei, spre hingheri sau pompieri, ori spre te miri ce altă creatură din exteriorul spaţiului democratic normal. În definitiv, de ce nu a fost propus, sprijinit şi ales primar general al Capitalei un hingher, de vreme ce una din marile probleme ale muncipalităţii este aceea a cîinilor vagabonzi, „comunitari" în limba de ţiplă a birocraţiei fără frontiere?!

Recurgerea la figuri din afara domeniului politic înseamna o negare a partidelor politice. Fiindcă în privinţa partidelor politice este perfect valabil ceea ce spunea cîndva Albert Camus despre libertatea presei: «*Quand la presse est libre, cela peut être bon ou mauvais; mais assurément, sans la liberté, la presse ne peut être que mauvaise*». Parafrazînd, *o viaţă politică bazată pe partide poate fi bună sau proastă; dar în mod sigur ea nu poate fi decît proastă fără partide politice.* Ceea ce, într-o ţară avînd o îndelungată experienţă a non-politicului generat de regimul partidului unic, este echivalent cu un eşec indirect al democraţiei. De vreme ce recunosc indirect că sînt incapabile să producă şi să ofere politicieni, partidele n-au altă soluţie decît să se dizolve.

Fiindcă nu are nici un sens să nu se accepte, din pudoare sau din considerente meschin tactice, evidenţa: vînătoarea de figuri providenţiale din afara partidelor nu este altceva decît o mărturie de neputinţă, indiferent de rezultatele operaţiunii. Practicată de partide politice, *mistica inocenţei politice* este o mistică sinucigaşă.

Ocolirea Constituţiei. O altă modă recentă şi probabil născută tot din angoase pre-electorale constă în anunţarea anticipată a unor candidaturi pentru funcţia de prim-ministru. Nimic nefiresc, atîta vreme cît asemenea ipoteze apar şi rămîn exclusiv în cadrul unor partide sau al unor coaliţii ori alianţe electorale; conform Constituţiei în vigoare în România, premierul este desemnat *după* alegerile legislative şi *în funcţie* de rezultatul lor. Evident, fiecare partid ori coaliţie poate dispune (sau chiar trebuie să dispună) de un proiect de „ministeriabili", dar *acest proiect nu este şi nu poate face obiectul alegerilor.* Prezentarea unui candidat la funcţia de premier *ca miză electorală explicită* reprezintă în mod vădit o depăşire, o forţare a prevederilor constituţionale şi este cel puţin bizar că insistenta tentativă de ocolire a legii fundamentale încă nu a fost sancţionată, cum s-ar fi cuvenit, printr-o intervenţie a celui căruia îi revine, ca principală responsabilitate, *să vegheze la respectarea Constituţiei* – preşedintele ţării.

Aceleiaşi înclinaţii spre ocolirea Constituţiei i se poate subordona şi neobişnuita carieră pe care o face în limbajul public *tema succesiunii.* Se spune astfel, se spune şi mai ales se scrie, că preşedintele în exerciţiu *şi-a desemnat succesorul* cînd a anunţat că nu va mai candida pentru un nou mandat. I se atribuie astfel preşedintelui, probabil involuntar şi în mod cert aberant, intenţia de a situa România în rîndul ţărilor în care funcţia de şef al statului *se transmite ca o moştenire*, de familie, de trib, de clan, votul nefiind decît un ritual fără conţinut, ca în Siria ori Coreea de Nord. Nici măcar un *succesor la candidatură* nu şi-ar fi putut *desemna* preşedintele, cîtă vreme *desemnarea candidaţilor* este o atribuţie exclusivă a partidelor ori coaliţiilor, atribuţie exercitată democratic şi nu prin *transmisiune succesorală.*

Mircea IORGULESCU

Apărătorii de doctrine

– *despre liberalism* light *şi social-democraţie fără cofeină* –

Recentele frămîntări din cadrul PNL privind tot mai iluzoria alianţă cu ApR au dat la iveală împărţirea dintre „pragmatici" (cei care s-ar alia cu partidul lui Meleşcanu pentru a cîştiga mai mult în alegeri) şi „doctrinari" (cei care spun că alianţa cu social-liberalii de la ApR ar dilua identitatea PNL). Cel mai bine a sesizat diferenţa Horia Rusu, unul dintre liberalii-beton, care spunea că există ţigări şi ţigări-lights, există cafea şi cafea fără cofeină, există femei şi femei gonflabile şi există liberali şi social-liberali. Am mai putea adăuga că există băiat de băiat şi liberal de liberal.

Împărţirea apelor într-un moment de răscruce între „pragmatici" şi „dogmatici" nu este nouă în politica românească. Mult timp PNŢCD a fost frămîntat de luptele intestine între pragmaticii puterii grupaţi lîngă Radu Vasile şi „talibanii" care au obţinut victoria în cele din urmă. La momentul în care PSDR urma să se alieze cu PD pentru a forma USD, voci timide, ca şi partidul, au exprimat oarece temeri faţă de alterarea principiilor. Noua conducere pare a nu mai avea reţineri, tocmai au fuzionat cu o fostă aripă a PSM care formase PS, şi chiar preconizează o alianţă cu PDSR.

Dacă este vorba numai despre o retorică menită să dea un sens luptelor pentru putere din interiorul partidelor sau chiar există premise doctrinare în jurul cărora se împart taberele, răspunsul depinde de analist şi de viziunea sa asupra politicii. Cert este că disputele între apărătorii credinţei şi cei ai cîştigului se întîlnesc mai des la partidele cu o identitate doctrinară mai clară. Partidele pe care ne-am obişnuit să le numim „istorice" au pornit în 1990 să-şi definească mai bine cerinţele, ideile şi programul pentru a atrage adepţi şi militanţi, pe cînd FSN întîi a avut oamenii şi puterea, apoi şi-a căutat doctrina.

Elementul doctrinar este o prezenţă obligatorie în cazul oricărui partid. Rostul unei asemenea formaţiuni este să preia sau să se apropie cît mai mult de putere. Dar trebuie să-ţi justifici această poftă. Şi atunci afirmi că vrei să iei puterea pentru a schimba societatea în conformitate cu o viziune asupra lumii, cu un plan prestabilit al societaţii de mîine, plan care se regăseşte în doctrină. După ce a fost emanat de revoluţie şi după ce a fost pierdută şansa de a rămîne partidul unic cu democraţie internă, cum dorea liderul său, partidul-stat FSN s-a hotărît să participe la alegeri. Şi ca să arate că ştie ce vrea să facă acum cu puterea, trebuia şi o doctrină. Ce să fie, ce să fie? Social-democraţie, bineînţeles, cu precizarea necesară: „europeană", ca să nu credem că au învins menşevicii în lupta finală cu ceilalţi.

Între timp au zburat de acolo nişte aripi şi avem acum trei partide social-democrate, unul recunoscut de Internaţională, un PDSR cu probleme de legitimitate doctrinară, dar fără probleme electorale şi un ApR care practică un fel de liberalism fără cofeină sau o social democraţie gonflabilă.

Dar despărţirile din FSN nu au avut la bază motive doctrinare. Întîi s-au certat, liderii au intrat în conflict de putere, s-au despărţit şi apoi au căutat şi motive ideologice. Nu au existat pragmatici şi talibani ai social-democraţiei. S-au acuzat reciproc de reformism şi anti-reformism, nu au fost apărători hotărîţi ai ideilor şi idealurilor, poate din lipsă de idei.

Recent constituitul grup social-liberal pare a fi expresia tipică a acestei social-democraţii româneşti fără culoare doctrinară. Provenind din ceea ce unii analişti numesc „akademocratură" pentru a desemna influenţa pe care în comunism au avut-o şcolile de partid, oamenii grupaţi acolo sînt veşnicii obişnuiţi ai puterii, la eşalonul secund, ei vor fi mereu în jurul celui care ţine frîiele. Văzînd că se „cere", s-au aliniat unei tendinţe europene: combinaţia dintre social-democraţie şi liberalism este un cocktail la modă. Cam acesta este modelul dezvoltării doctrinare în zona de stînga a spectrului politic românesc.

Dacă originea de partid-stat a FSN a adunat acolo o lume pestriţă care se învîrtea în jurul puterii, prin contrast, PNŢCD a atras o lume la fel de pestriţă, captată de un mesaj radical, iniţial bazat pe valorile anti-comunismului. Creştin-democraţia adăugată ulterior a fost menită să completeze frumos acea societate de mîine construită virtual de ţărănişti. Agenda partidului s-a modificat prea puţin în aceşti ani, o stare de spirit legată de teme moraliste şi paseiste este mai definitorie pentru ţărănişti decît creştin-democraţia.

În acelaşi timp, tot ca o stare de spirit s-a manifestat şi liberalismul. Cu idei nu prea multe, dar foarte fixe, legate mai mult de capitalism şi economia de piaţă, mişcarea de la noi a rămas insensibilă la dezvoltările liberalismului vestic. Cu puţine excepţii (a se vedea platforma neoliberală a PAC-ului) avem un liberalism de secol XIX nereformat. Mai mult decît de o doctrină clară, liberalii au fost uniţi de idei contra-socialiste, contra-etatiste, contra-economie de stat, pro-reformism.

În loc de doctrine, am contrapus în aceşti ani stări de spirit.

Iar ca o stare de spirit s-a manifestat şi CDR, ca un sentiment anti-Iliescu şi anti-PDSR. Odată ajuns la putere, sentimentul a dat piept cu realitatea.

Încercările de acum de a coagula un pol al dreptei care să reziste PDSR-ului, după modelul de altădată al CDR-ului, sînt greoaie; duse sub pretextul unificării dreptei, nu arată decît o altă stare de spirit, tot anti-PDSR, mai curînd decît o adevărată coagulare doctrinară.

Ca peste tot, cînd nu mai au soluţii, cînd se ceartă între ei, cînd se delimitează de adversari, cînd îşi crează adversari între foştii aliaţi, oamenii politici găsesc repede şi justificări doctrinare, necesităţi obiective ale impulsurilor proprii, se împart în „adevăraţi" şi „trădători".

Cristian GHINEA

Bunica nimănui

„În lungul şir de întîmplări care precedaseră incendiul din apartamentul numărul 3, veriga iniţială a fost bunica nimănui. După cum ştim, ea folosea în odaia ei o lampă cu gaz, căci nu avea încredere în electricitate."

Ilf şi Petrov, *Viţelul de Aur*

Se spune că dragostea trece prin stomac. După patru ani de indigestie, poporul se pregăteşte să se întoarcă la leacurile băbeşti: delicioasa ciorbă de subvenţii, urmată la felul doi de sufleul de mastodont à la russe. La cerere se poate servi, în limita stocului disponibil, budincă de vize.

Cu alte cuvinte, Ion Iliescu se întoarce.

Era şi timpul. Aproape că nu mai vezi o demonstraţie de opoziţie ca lumea, cu lozinci bune şi participanţi de calitate. Ne-am lenevit de tot: patru ani am mers la Cotroceni la recepţii în loc să scriem, în trecere, cu sprayul pe zid, „Jos...". Patru ani am avut miniştri care au vrut să facă reformă şi n-au reuşit, un progres serios faţă de miniştrii care n-au vrut să facă reformă şi au reuşit.

În sfîrşit, întoarcerea în ilegalitate are deliciile ei: vom avea unul pe care să dăm vina şi care nu mai e „de-ai noştri". Esenţial pentru starea de bine a intelectualului de Bucureşti al cărui viitor e distrus de ţăranii din Moldova, care nu înţeleg nimic din lumea asta. Dar acestea sînt problemele unei minorităţi: majoritatea îşi pregăteşte fotoliul pentru sezonul de toamnă al unui serial care s-a mai dat, dar care nu poate fi uitat. Un fel de „Căpitanul Onedin", dar mai principial. E cazul deci să descifrăm fenomenul cu instrumentele critice ale spectatorului de telenovelă.

Pentru că, pînă la urmă, întoarcerea la Ion Iliescu repetă la scară naţională necesara revenire la nevasta pe care am trădat-o cu una mai tînără, mai drăguţă, dar – vai – atît de emancipată...! Este tragedia amantului între două vîrste pus să aleagă între domnişoara care îl tîrăşte la munte, la spectacole şi-n pat, şi soţia atentă cu copiii dar uşor mirosind a ceapă şi a cremă revitalizantă...

„Ţi-am spus eu, Gicule, că are să-ţi toace banii şi are să-şi bată joc de tine! Dar tu nimic, nu m-ai crezut! Acum ce să-ţi mai fac, te iert şi de data asta, că ăsta mi-eşti, nu te mai pot schimba..." Este, în esenţă, discursul de astăzi al – momentan – fostului preşedinte. Un model pentru soţiile care îşi aşteaptă bărbatul în prag şi cu mîinile în şolduri. „În loc să umbli creanga, mai bine ai sta acasă şi te-ai face om serios...", ar spune aceeaşi nevastă naţională, grăbită să-i atragă atenţia bărbatului că vecinii şi-au luat maşină nouă cît timp el a umblat teleleu.

Problema e că soţul întors acasă după răbufnirea aceasta a unei tinereţi întîrziate rareori devine un performer în carieră sau căsnicie. Fenomenul cel mai des întîlnit este resemnarea – cu bere şi vin, table şi mult televizor. Urmează burta, chelia şi un chef de muncă depăşit doar de pofta de a merge la piaţă în locul nevestei.

Ce e de făcut? Probabil să ne uităm, mai departe, la spectacol, cu speranţa că vieţile noastre nu mai depind chiar aşa de mult de ceea ce se întîmplă pe ecran. Şi cu speranţa că, la fel ca în orice telenovelă bună, nevasta va renunţa la bigudiuri, va fi mai înţelegătoare şi nu ne va opri tot salariul pentru cheltuielile casei.

In love, never say „I'm sorry", spune o replică dintr-un film uitat, devenită acum citat favorit în oracolele fetelor de gimnaziu.

Să spunem deci că nu ne pare rău doar pentru că ne-am distrat şi noi un pic. Şi să-l trimitem pe-ăla micu' după sifoane.

Lucian MÎNDRUŢĂ

statul de drept

Politicieni şi tehnocraţi

S-a vorbit mult, în ultimul timp, despre falimentul clasei politice din România. Anul electoral 2000 a potenţat în plus exasperările celor care declară, sumbru, că politicienii români sau, mai exact, figurile majore ale politicii noastre post-decembriste, sînt iremediabil eşuaţi. În pandant, se vorbeşte tot mai mult despre tehnocraţi. Binomul României anului 2000 este politicieni-tehnocraţi, primii întotdeauna valorizaţi negativ şi respinşi, ceilalţi întotdeauna aplaudaţi şi doriţi. Politicienii sînt un fel de blestem, tehnocraţii o binecuvîntare; politicienii nu se pricep la nimic, tehnocraţii ştiu ce este de făcut; politicienii ne-au nenorocit, tehnocraţii ne vor ferici – simplificînd, aceasta este idea care stapîneşte mentalul colectiv românesc de astăzi. „Tehnocraţia salvează România" pare a fi lozinca Pieţii Universităţii din noi.

Înainte de a formula obiecţiile mele la adresa acestei „mode", vreau să spun răspicat că şi eu, ca mai toţi românii, am dezamăgiri serioase în ceea ce priveşte viaţa politica de la noi; am scris în acest colţ de pagină de multe ori despre asta. În plus, respect sincer profesionalismul şi cred cu toată tăria că secretul reuşitei stă în oamenii care fac ceea ce se pricep să facă. Totuşi, diabolizarea politicienilor şi sanctificarea tehnocraţilor nu mi se pare a fi soluţia cea mai potrivită.

Întîi, pentru că democraţia se naşte şi se păstrează numai cu o clasă politică solidă. Democraţia începe cu politica şi tot politica este cea care cultivă şi apără democraţia. Democraţia îşi produce efectele *dinspre* politic. A vorbi despre falimentul clasei politice româneşti înseamnă a vorbi despre falimentul democraţiei româneşti şi nu cred în ruptul capului că democraţia a eşuat în ţara mea.

În al doilea rînd, pentru că tehnocraţii sînt, în general, limitaţi la propriul domeniu. Se ştie, cel care domină un domeniu este, la rîndul său, dominat de domeniul său. Conducerea unei ţări nu este numai o operaţiune economică, deşi marile probleme ale ţării sînt de natură economică. Logica de tip marxist, după care economicul determină totul, mă înspăimîntă. Mai mult, cred că problemele economice în România de azi nu se pot rezolva *numai* prin măsuri de natură economică pentru că ineficienţa românească are rădăcini care transced managementul. România nu se poate dezvolta numai dacă o figură încrîncenată implementează neiertător un buget de austeritate. În fond, să ne amintim, cei mai întunecaţi ani ai dictaturii ceauşiste au fost tot ani de austeritate radicală şi prăbuşirea României continuă. Iar a cere unui tehnocrat să decidă în afara domeniului său, ceea ce, repet, este absolut necesar cînd vorbim despre conducerea unei ţări, înseamnă a-l pune în situaţia de a abandona tocmai marele său „avantaj" – înseamnă a cere tehnocratului să devină politician.

În al treilea rînd, tehnocraţii nu pot guverna fără susţinere politică. Un tehnocrat în fruntea ţării va fi oricum implicat în ceea ce detestăm azi atît de crîncen: jocul politic. Un tehnocrat care conduce un guvern sau o ţară a devenit politician din prima zi a mandatului său.

În al patrulea rînd, nu cred că, în plan personal, alegerea unei cariere politice înseamnă aruncarea în neantul diletantismului şi incompetenţei. Pe lîngă faptul că politica este o profesiune ca oricare alta (la limită putem spune că politicienii sînt tehnocraţii politicii) sînt în politica românească oameni care au calităţile necesare să schimbe România. Poate că nu sînt atît de mulţi pe cît am vrea, poate că nu sînt atît de populari pe cît ar merita, poate că nu sînt atît de bine plasaţi pe cît ar trebui. Dar sînt.

În fine, tehnocraţia este, intelectualmente, o teorie antipatică, marginală, care a entuziasmat numai minţile anchilozate în maşinism. Exponenţii ei au fost gînditori de mîna a doua (Saint-Simon în Europa sau Smyth în America) şi a avut întotdeauna ceva primitiv şi naiv. Să crezi, în lumea de astăzi, că cel mai potrivit şef de stat trebuie să fie laureat Nobel în economie sau că cel mai eficace şef de guvern trebuie să fie as în nu ştiu ce tehnologii de vîrf este o mare greşeală. Aceste poziţii sînt esenţialmente poziţii politice, şi cei mai buni şefi de stat sau de guvern nu pot fi decît politicienii cei mai buni.

La final, simt nevoia unei precizări. Politicianul nu este, neaparat, membru al unui partid, aşa cum apartenenţa formală la un partid nu te face politician. Politicianul este o *personalitate politică*, adica un om care are o viziune de ansamblu asupra cetăţii, un om capabil să înţeleagă şi să stăpânească interdependenţele dintre diferitele sectoare ale socialului, un om capabil să dezvolte şi să susţină un program amplu, cuprinzător, bazat pe o doctrină coerentă. Şi, mai presus de toate, politicianul este o personalitate morală.

Sever VOINESCU

S A T U L

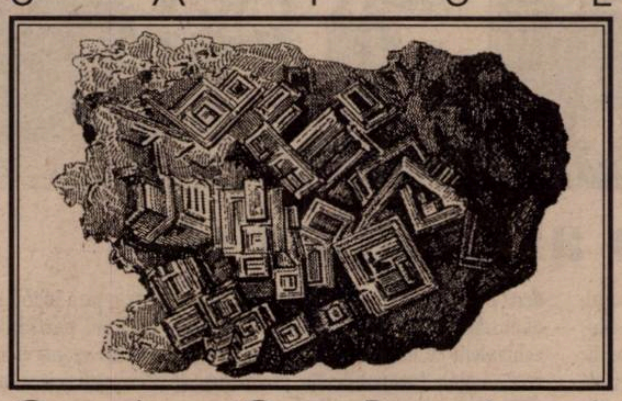

G L O B A L

Femeia-mamă se întoarce

Ce ştie tineretul din ziua de azi? El n-a apucat „să se familiarizeze" cu imaginea-standard a femeii-activist, compusă din *deux-pièces* cît mai cenuşiu, privire severă şi coc, după modelul tovarăşei academician doctor inginer Elena Ceauşescu. N-a apucat (el, tineretul) nici să vadă reportajele ori editorialele bine temperate de ideologia oficială despre femeia-mamă, femeia-soră, femeia-om al muncii ş. cl. În fine, n-a avut ocazia (tot el, tineretul) să vadă la televizor nici anchetele făcute în fabrici şi uzine ori pe şantierele victorioase ale socialismului, în care femei în salopete noi şi cu băsmăluţe înnodate la ceafă debitau texte bine învăţate despre condiţiile de muncă şi viaţă create de partidul şi statul nostru ori despre curajul şi hotărîrea cu care fac ele munci grele, „bărbăteşti". Iar aceasta era o formă de feminism egalată poate doar de faptul că, după cum se şoptea, „Cabinetul 2" era uneori mai tare decît „Cabinetul 1" – dar ce rezonanţă mai au, în urechile tineretului, „cabinetele" astea? Şi totuşi, aşa era. Imaginea femeii în presa comunistă făcea parte din procesul de îndoctrinare care trebuia să ne transforme pe toţi în supuşi ai partidului unic, în pseudo-cetăţeni cuminţi şi înfricoşaţi.

În ziare, fetiţele sînt goale

Libertatea de expresie a schimbat, evident, totul. Ceea ce nu înseamnă neapărat că presa a scăpat de clişeele de gîndire şi de expresie şi că, bucurîndu-ne de libertate, am învăţat s-o şi gestionăm. În locul standardelor ideologice au apărut, în forme mai insidioase, standardele impuse de consumul popular al produselor mass-media. Feminitatea apare acum, în ziare şi la TV, în ipostaze multiple, dar structurarea lor şi măsurarea impactului social bîjbîie încă printre prejudecăţi şi suficienţe, printre reţete „de tip occidental" şi stîngăcii pur româneşti. De departe, ipostaza cel mai mult speculată în presă este cea a sexualităţii feminine. Unde nu te aştepţi, de pildă în suplimentele TV ori pe paginile „culturale" ale cotidienelor, dai de pozişoare cu „fetele de la 89.89...". Bun, astea sînt reclame. Dar sînt pline ziarele patriei şi de fotografii cu fete/femei nude sau semi-nude, în haine transparente sau în poziţii provocatoare, fie că e vorba de vedete, de fotomodele *in spe* sau de anonime. Modelul tabloidului popular, de care presa română se ţine cu dinţii (n-am înţeles exact de ce, mai ales că directorii de ziare afişează, mai toţi, o gravitate şi o preocupare pentru problemele serioase ale ţării în perfectă contradicţie cu produsele muncii lor), implică şi publicarea unor fotografii cu fete dezbrăcate, mai ales că lectura jurnalelor continuă să fie, după cum ne-o arată studiile, la noi şi aiurea, un tabiet preponderent masculin. De-a dreptul caraghioasă este însă încercarea de a lipi lîngă asemenea poze texte care să le „transforme" în ştiri. *Evenimentul zilei* de marţi, 1 august, ne informează că într-o discotecă din Jupiter „şase fete îndrăzneţe" s-au întrecut în „a-şi arunca «textilele»". „Ştirea", semnalată pe prima pagină, chiar lîngă frontispiciul ziarului (cu supratitlul „Ţara de striptease") şi reluată pe pagina 2, este ilustrată, bineînţeles, cu două poze corespunzătoare. Ceva mă face să cred că, dacă naţia română nu ar fi fost informată despre acest important eveniment, şi-ar fi încheiat la fel de bine (sau de prost) ziua de 1 august. E doar un exemplu, putem să răsfoim şi alte ziare, din alte zile, iar impresia va fi aceeaşi: din cauza supradozajului şi a supralicitării, exploatarea imaginilor „sexy" ale femeii a devenit un clişeu obosit şi precar, mai ales că adeseori fotografiile sînt pur şi simplu proaste, atît tehnic, cît şi artistic. Posturile TV ţin şi ele isonul, transmisiunile de pe litoral oferindu-le operatorilor ocazia de a exersa unghiuri noi, care să surprindă detalii „apetisante". N-aş vrea ca în aceste rînduri să se citească vreun semn de pudibonderie ori de puritanism. Erotismul e o reţetă sigură şi universală pentru a vinde ziarul sau a spori audienţa şi trebuie să ne obişnuim (şi) cu acest fapt. Numai că inflaţia este, şi în acest domeniu, păguboasă, iar cei care se ocupă de „ingineriile gazetăreşti" menite să atragă publicul încă n-au învăţat să o stăpînească. În acest peisaj, o încercare de a explora şi altceva nu strică. O astfel de replică există de cîteva săptămîni în *Academia Caţavencu*, o revistă cît se poate de serioasă, care a iniţiat rubrica „Fata de la pagina 13": încheiate la toţi nasturii, cu chipuri senine şi cuminţi, „fetele" de acolo sînt prezentate, cu CV cu tot, ca ipostaze de cu totul alt tip ale „femeii române". Paradoxali şi contra curentului cum îi ştim, „Caţavencii" mai spală o dată obrazul presei române, demonstrînd că luminiţa de la capătul tunelului se vede cu ochiul liber, iar normalitatea se află, dacă vrem, printre noi.

Fitness *şi* car-kit

Scindate între daraverile politice şi nevoia de tiraj, între gravitatea de ton a editorialiştilor şi pozele lejere cu sîni şi coapse din belşug, ziarele noastre vor trăi încă multă vreme sub presiunea modelului de tabloid popular. Dacă te iei după ziare ori după emisiunile estivale de la TV, ţara pare invadată de „fete fierbinţi" şi de puştoaice dezmăţate, plutind pe valuri de bere şi aspirînd cu toatele la cariere de dansatoare şi fotomodele. Există însă în mass-media şi alte ipostaze ale femeii/feminităţii, şi numai un studiu aplicat le-ar putea identifica şi evalua pe toate. În acest colţ de pagină, mă mulţumesc să observ deocamdată că se impune treptat şi un alt model, care vine dinspre revistele lunare dedicate publicului feminin (de tipul *Avantaje*, *Unica*, *Madame Figaro* şi altele). Cu nuanţele şi diferenţele de rigoare, toate se adresează unei *middle-class* feminine în curs de constituire în România (las' că, la acest capitol, şi bărbaţii sînt „în curs de..."), în care dinamismul şi construirea identităţii personale sînt esenţiale. Sigur, şi astfel de reviste fac parţe tot din cultura de consum, aşa că pînă la urmă propun, pe alte coordonate, tot un fel de „portret-robot". Cu diferenţa că, faţă de imaginea „tradiţională" a femeii ca obiect sexual, aici e loc şi pentru complexitate, şi pentru viaţă interioară, şi pentru puţin activism feminist, şi pentru altele. În tiraje mai mici decît cotidienele, ce-i drept (cel puţin aşa presupun, pentru că secretul tirajelor e păzit în România mai abitir decît dosarele fostei Securităţi), revistele pe care le-am citat propun o femeie dinamică, îmbrăcată în *deux-pièces* (colorat şi „de firmă" însă, nu şleampăt şi cenuşiu – vezi mai sus), cu celular, *car-kit* şi geantă diplomat, preocupată şi de carieră, dar şi de viaţa personală, şi de bucătărie, dar şi de spectacole ori de viaţa mondenă. Interesant este că, în forme noi, tocmai aceste reviste fac să revină în prim-plan femeia-mamă: alături de *fitness*, discuţii despre viaţa sexuală, sfaturi pentru o carieră de succes, paginile lor conţin şi rubrici dedicate maternităţii, relaţiilor cu copiii etc. Sigur, tot pe coordonate preponderent *middle-class*, dar nu asta e important. Vedetele (uneori chiar cele care în alte publicaţii sînt „exploatate" pentru aspectul lor fizic) apar aici fotografiate în mijlocul familiei, jucîndu-se cu copiii, ori sînt intervievate despre căsnicie, despre cum se împacă bucătăria cu cariera etc. Chiar dacă e vorba, cum spuneam, tot de consum şi tot de standarde, prezenţa unor astfel de reviste induce o stare de normalitate şi compensează clişeele „sexy" adeseori vulgare ori pur şi simplu banalizate ale jurnalelor populare. Eliberată de ideologia comunistă şi redescoperindu-şi propria feminitate, femeia-mamă se întoarce.

Mircea VASILESCU

BARBURISME

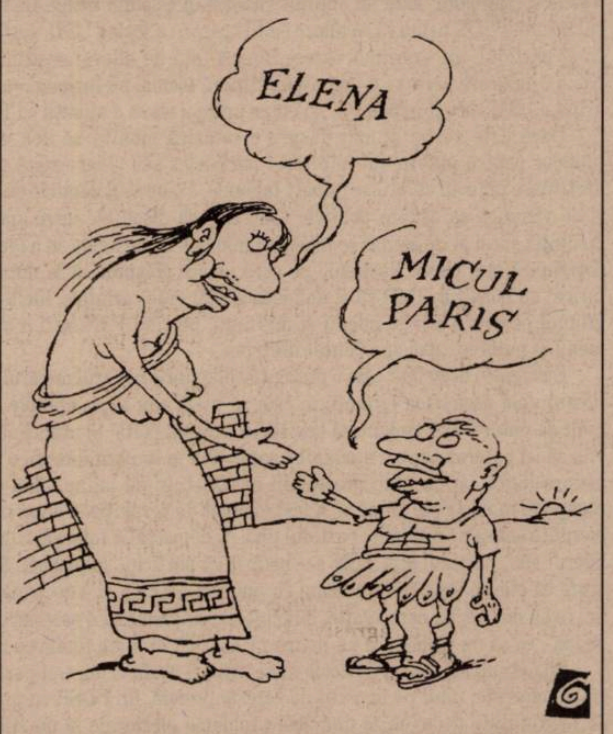

Desen de Ion BARBU

povești suprapuse

Cînd viața îți depinde de-o ureche muzicală

se dedică d-lui Gheorghe Onişoru, preşedinte al CNSAS

După cîte mi s-au spus, lucrurile au stat în felul următor: prin 1952, doi foşti colegi de facultate se întîlnesc în Bucureşti şi, prinşi în fiorul aducerilor aminte, îşi propun, într-un fel sau altul, să prelungească bucuria revederii, preţ de o seară.

Nu mai e cazul de-a explica cam ce era România anului 1952 (dacă simţiţi cumva nevoia, luaţi ca atare, în linişte deplină, cacofonia de mai sus); Stalin era în Kremlin şi în putere, Ghiţă Dej *al nostru* tocmai îşi savurase aniversarea, în noiembrie '51, a celor 50 de anişori, Chivu Stoica alerga, pe undeva, vreo secretară mai plinuţă, Ana Pauker era pe ghimpii viitoarei sau deja recent consumatei epurări (nu contează luna poveştii noastre), în *deux pièces*-ul ei care va face o atît de gloriasă carieră în istoria *feminină* a comunismului românesc.

Revenim la amici: după ce s-au întîlnit, s-au retras în casa celui care locuia în capitală şi s-au pus pe povestit: ce-au mai făcut, cum se descurcă, de cine ce mai ştiu etc. *Casa* e un fel de-a spune: omul locuia, împreună cu soţia şi cu nou-născuta lor fiică, atunci în vîrstă de un an, într-o garsonieră – dar această situaţie locativă, în 1952, pentru o familie normală, era lux curat.

Mai pe seară, cei trei complici în ale amintirilor au mîncat, pe o masă acoperită cu pînză albă, o delicioasă ciorbă de linte – meniu ce poate părea azi meschin, dar trebuie privit în contextul în care nouă zecimi din casele scărilor din blocurile oraşului miroseau, de sus pînă jos, a varză fiartă (englezul Orwell intuise pînă şi acest lucru, în previziunea sa despre universul totalitar!). Amănuntul dramatic a fost altul: pradă aceleiaşi bucurii şi dusă pe aripile nostalgiei, gazda a scos de la păstrare o sticlă de şampanie pe care o avea cine ştie de cînd, pusă la adăpost pentru un viitor cine ştie care; şi, binedispuşi după aşa răsfăţ, cei trei au început, la un moment dat, să cînte. Metehne de intelectuali, formaţi în vechiul regim: au cîntat *Gaudeamus igitur*. Şi de-aici li s-a tras.

N-au trecut bine trei zile după această întîlnire şi gazda acelei seri a fost chemată la *miliţie* (chemare care, în epocă, era un excelent prilej de infarct); scurt pe doi, acolo a fost pus în faţa unui denunţ care spunea că în seara *x*, familia *y* şi încă cineva au cîntat, într-o limbă străină (!), *Trăiască Regele*.

Denunţul fusese scris de un vecin. Un om, şi el. Să-l mai judeci azi? O fi dorit garsoniera vecinului. O fi avut nevasta stearpă şi, gelos fiind pe fetiţa blondă şi bucălată a vecinilor de palier, şi-a zis *las', că v-o fac eu*. O fi avut o măsea în suferinţă şi n-o fi putut dormi în noaptea cu pricina. O fi fost sincer înamorat de *tătucul popoarelor* şi de toţi tătucii derivaţi. O fi fost un netrebnic turnător; o fi fost un netrebnic, pur şi simplu.

Cert este că povestea s-ar fi putut sfîrşi tragic. S-a aranjat reconstituirea. Autorul denunţului a fost adus de faţă; şi, în timp ce acuzatul îngăima cu inima purice primele fraze muzicale din imnul studenţesc, turnătorul a răbufnit, ca omul care-şi primeşte confirmarea: *Da, tovarăşe, ăsta era!* – a spus el ofiţerului martor. Ofiţer care, din fericire, a făcut diferenţa dintre cele două imnuri aduse în discuţie.

Povestea mi-a spus-o, din memoria propriei familii, fosta fetiţă care, după ce a trecut la mustaţă, în acel an '52, pe lîngă un foarte posibil orfelinat, a ajuns una dintre cele mai apreciate profesoare de engleză ale ţării.

Am spus povestea mai departe, gîndindu-mă – în timp ce încălecam pe-o şa, evident – că problema, în esenţă, e următoarea: ce Dumnezeu s-ar fi întîmplat dacă turnătorul nu ar fi avut, pe lîngă urechea mai ascuţită din dotarea caracterială, şi o minimă – dar salvatoare, în acest caz – ureche muzicală?

Adrian CIOROIANU

presa despre...

Concorde, V1 şi cele trei lovituri

Citesc în revista *Time* că în aviaţie există un punct delicat pe care piloţii de avioane îl numesc V1. Este punctul la care avionul, încă la sol, a ajuns la o viteză atît de mare încît nu mai poate să renunţe la decolare, pentru că riscă să se răstoarne la ieşirea de pe pistă. La supersonicul Concorde, V1 se produce mai repede decît la alte avioane cu reacţie, întrucît şi viteza sa la decolare este mai mare – 397 de kilometri pe oră. Se pare că defunctul comandant al cursei AF4590, Christian Marty, descoperise că motorul 2 este în flăcări de-abia după ce depăşise momentul V1. Problema pe care şi-o pun observatorii domeniului este dacă nu cumva întregul program de exploatare a avioanelor Concorde a trecut de momentul V1.

Iar aviaţia nu duce lipsă de observatori – profesionişti sau amatori. Cea mai publicată fotografie a anului, avionul urmat de o coadă înflăcărată, a fost făcută de un *plane-spotter*, membru al acelei specii de pasionaţi care stau în preajma aeroporturilor şi care fotografiază şi-şi notează totul. Ora la care au văzut un avion, indicativul, destinaţia, compania. De ce? Nimeni nu ştie. Pentru aceşti pasionaţi, Concorde-ul era o imagine la fel de excitantă precum este (era) şi pentru cetăţenii care-şi permit să zboare peste ocean cu de două ori viteza sunetului. La 17.000 de metri altitudine, acolo de unde privirea cuprinde curbura Pămîntului.

Concorde a fost un avion rezultat din ambiţie. A fost atît de scump încît nu şi l-au putut permite nici englezii, nici francezii, deşi proiecte existau încă din anii '50. Cele două naţiuni şi-au combinat eforturile, a fost şi un moment politic de concordie între două popoare mereu dispuse să se înţepe. Era şi un efort de a contracara tot mai agresivă invazie tehnologică americană. Nici astăzi nu există vreun alt avion, civil sau militar, care să zboare la *Mach 2* pe distanţe la fel de mari ca suplul Concorde. Era tehnologia viitorului la îndemîna prezentului. Dar şi preţul a fost pe măsură. Valoarea proiectului a fost de 4 miliarde de dolari, de cinci (5!) ori mai mult decît estimaţia iniţială. După primul zbor, din 1969, British Airways şi Air France visau deja la o vastă reţea intercontinentală Concorde. Dar prima lovitură a venit (de unde altundeva) de peste ocean. În 1970 a fost dat în exploatare uriaşul Boeing 747, care nu depăşea viteza sunetului, dar transporta de patru ori mai mulţi pasageri şi, mai ales, avea cheltuieli de exploatare şi un consum de combustibil de două ori mai mici. În 1976, cînd Concorde şi-a început cursele comerciale, criza petrolului a distrus toate calculele economice pe care era bazată exploatarea sa. Faţă de 1970, preţul barilului de petrol crescuse de la 1,67 $ la 11,51 $, iar pînă în 1980 avea să mai crească de încă trei ori (36,15 $). America învingea Europa, nu pe terenul tehnologiei, ci pe acela al eficienţei.

A doua lovitură a venit din partea ecologiştilor, care au reclamat zgomotul infernal al Concorde-ului de la decolare şi aterizare. Mai mult, au decis că avionul distruge pătura de ozon. Statele Unite au renunţat la proiectele de a construi o replică supersonică, şi au interzis orice zbor intern cu acest tip de avion. Alte ţări le-au urmat exemplul, comenzile au scăzut dramatic, iar din halele anglo-franceze nu au ieşit decît 16 exemplare. Boeing a produs însă peste 1.000 de modele 747. Chiar Air France şi British Airways erau să renunţe la costisitorul supersonic, dar guvernele respective s-au grăbit să suporte achiziţionarea aparatelor. Din mîndrie politică. Părea evident că zborurile Concorde n-aveau să dureze. Cheltuielile depăşeau veniturile. Totuşi, industria aeronautică s-a adaptat din zbor. Avionul a fost dotat cu toate obiectele de lux imaginabile, cu meniuri exotice, numărul pasagerilor a fost micşorat (pentru comoditate), iar reclama s-a orientat către magnaţi, politicieni şi staruri. Modernizarea fiecărui aparat a costat 21 de milioane de dolari. A meritat. S-au găsit amatori care plătesc 9-10.000 de dolari pentru o traversare dus-întors a Atlanticului. Există chiar firme care închiriază cîte un Concorde în regim de charter.

A treia lovitură s-a produs marţi, 25 iulie, cînd unul din maiestuoasele aparate s-a prăbuşit peste *Hotelissimo*, o pensiune „de familie", din fericire aproape goală. Flăcările s-au înălţat la 100 de metri înălţime. În singurul accident Concorde au murit 114 persoane. Cu toate astea, numărul pasagerilor nu a scăzut. Dar zilele avionului supersonic sînt numărate. În cel mult zece ani aparatele Concorde îşi vor epuiza durata de viaţă, iar alte planuri pentru avioane supersonice de pasageri nu există. Constructorii se orientează mai degrabă spre avioane clasice, mărindu-le însă capacitatea pînă la 1.000 de pasageri. Pare ciudat, dar tehnologia viitorului rămîne şi azi tot aceea din 1969. (**D. G.**)

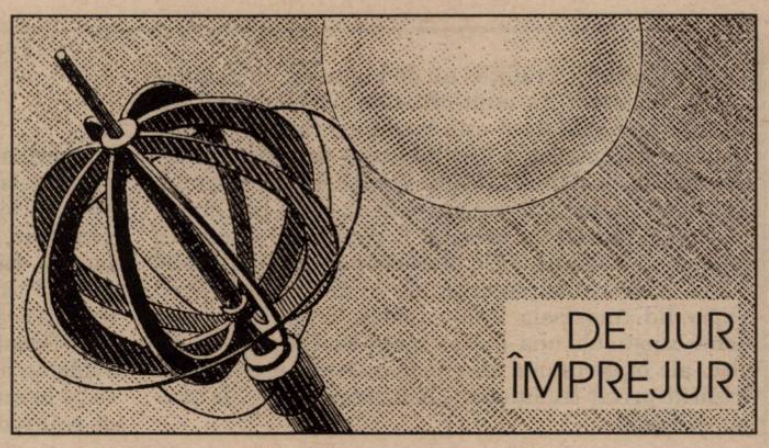

Omul uninominal

Auzim adeseori în discuţiile politice o nostalgie de genul „de-am avea şi noi sistemul bipartit/bipolar de la americani/englezi...". Mai întotdeauna afirmaţia pluteşte fără alte nuanţări, uneori chiar se subînţelege că aceia au doar două partide. Alternanţa la putere în aceste ţări (să ne oprim doar la ele) este într-adevăr dual, dar sistemele politice respective acceptă şi alte partide, pe care nu le-mpiedică nimeni să participe la cursa electorală. Faptul că nu ajung la putere se datorează incapacităţii lor de a fi credibile la scară mare. În campania electorală americană din 1996 au participat pe lîngă democraţi şi republicani, încă 14 partide, reprezentînd interese cît se poate de diverse: verzii, reformiştii, libertarienii, contribuabilii, naturiştii, muncitorii, socialiştii (trei partide), americanii(?), prohibiţioniştii şi alţii. În Marea Britanie, partidul liberal-democrat condus de Paddy Ashdown cîştigă constant în cîteva *counties*, fapt care îi asigură cea de-a treia reprezentare în Parlament, după conservatori şi laburişti. Dar, pe lîngă aceştia, mai există şi alte partide – ale catolicilor sau protestanţilor din Irlanda de Nord, ale ecologiştilor, socialiştilor sau ale „legii naturale". Sistemul uninominal de vot le restrînge însă la statutul de partide marginale. Criticii sistemului spun că el nu asigura o reprezentativitate a preferinţelor populaţiei. Adepţii lui spun că în acest fel existenţa coaliţiilor este îngreunată, iar procesul legislativ şi decizional se accelerează. Şi ei au dreptate!

Iertat să fiu pentru această introducere fals doctorală, dar discuţia despre sistemul uninominal revine adesea. Purtată cu prea mult foc concentrat, riscă să creeze impresia că în ţările citate nu există decît două partide – liberal şi social-democrat (de fapt, derivate istorice rebotezate ale acestor doctrine). Este adevărat însă că abilitatea acestor partide de a fagocita şi temele altor orientări le-a adus şi le menţine în prim-planul dezbaterii politice. Celelalte partide, cele mici, trebuie să lupte sau să se complacă.

În Statele Unite, unul dintre cei care luptă este Ralph Nader, lider al Partidului Verde, etern candidat la preşedinţie, încă din anii '60. Campion al drepturilor consumatorului, Nader consideră că Partidul Republican şi cel Democrat sînt vasalele marilor corporaţii şi au uitat de omul mărunt. În 1965 a scris o carte de succes, *Unsafe at Any Speed*, în care a demonstrat că automobilul Corvair nu corespundea cu standardele de securitate şi că producătorul General Motors ştia acest lucru, dar nu a luat nici o măsură, ca să nu-şi diminueze profitul. General Motors l-a pus sub supravegherea unor detectivi particulari care trebuiau să afle detalii şantajabile despre autor, dar faptul a transpirat şi Nader a devenit haiducul neînfricat al societăţii de consum. De atunci a reuşit să-şi atragă presa de partea sa în diverse campanii, care s-au soldat cu adoptarea unor legi de protecţie a consumatorului. Acestea reglementează siguranţa auto, organizarea azilurilor de bătrîni, protecţia medicală a angajaţilor, nivelul asigurărilor, etichetarea alimentelor, protecţia chiriaşilor şi altele. Nu pare o politică „mare", dar e cu siguranţă una cu rezonanţă mare. Există situaţii cînd liniile aeriene nu pot asigura locuri tuturor celor care şi-au rezervat bilete. În acest caz, ele sînt obligate să ofere o compensaţie materială şi o cameră de hotel celor pe care i-au păgubit. Şi acest lucru i se datorează tot lui Nader. Revista *Life* l-a inclus pe lista celor mai influente 100 de persoane ale secolului.

Campaniile lui militează pentru respectarea consumatorului, pentru dreptul acestuia de a alege, însă eşantionul său electoral nu a depăşit niciodată un milion. Printre altele pentru că, mai pe faţă, mai pe ascuns, partidele mari i-au preluat ideile. Şi uneori le mai şi aplică. Prin ricoşeu, e tot succesul lui Nader.

Ajuns la 66 de ani, Ralph Nader candidează din nou la preşedinţie. Probabil că nu va avea fonduri de campanie de la guvern, întrucît legea cere ca partidul să întrunească în sondaje 5% din sufragii. Improbabil. Nader este însă mai preocupat de faptul că nu se poate întîlni la o dezbatere televizată în direct cu George W. Bush sau cu Al Gore. Comisia pentru Dezbaterile Prezidenţiale (există şi aşa ceva) a stabilit că aici nu pot evolua decît candidaţii care au întrunit 15% în cinci sondaje întreprinse de cinci IRSOP-uri diferite. Ceea ce este chiar imposibil, iar Ralph Nader vede aici terenul unei noi, posibile bătălii, căci, spune el, *„vocea micului consumator trebuie să fie auzită mai tare"*. Paradoxal, democraţii (cei care programatic sînt mai aproape de platforma lui) sînt şi cei care îl atacă cel mai des. Explicaţia e simplă – voturile pentru Nader micşorează sufragiile destinate lui Al Gore şi deschid calea republicanului George Bush. Dar acesta este un apropiat al marilor corporaţii împotriva căruia lupta Nader!

S-ar putea ca Ralph Nader să nu fie cel mai abil politician, dar în orice caz încă nu s-a găsit cineva care să-i pună la îndoială sinceritatea. Dacă în America ar funcţiona sistemul votului proporţional, probabil că diatribele lui anti-corporatiste s-ar fi auzit de mult în dezbaterile Congresului. Dar aici e un alt paradox – în nici una din multele lui campanii, Nader nu s-a ridicat împotriva sistemului uninominal.

Dan GOANŢĂ

Argument

Apărătorii Tradiţiei au de luptat cu un paradox insistent: în mult-criticata postmodernitate, (aproape) totul este tradiţie... Sigur, Tradiţia în sens maximalist a fost înlocuită de *tradiţii*. Persoanele înzestrate cu raţiune refuză fetişizarea fatalităţii; a te *naşte* chinez nu înseamnă că nu poţi *deveni* mormon... măcar ca ipoteză! E picant să observi că pînă şi un virulent critic al acestor „tradiţii virtuale" – vezi Răzvan Codrescu, în *De la Eminescu la Petre Ţuţea*, Ed. Anastasia, 2000 – refuză, în practică şi probabil conştient, una dintre întemeierile „fatale", aş zice, ale oricărui om: aceea onomastică, preferîndu-i irizările privat-tradiţionale, ludic-inovatoare, ale unui pseudonim...

Încă un paradox: în comparaţie cu *tradiţiile*, Moda e compulsiv-tiranică! Ca şi cum efemeritatea ei ar avea nevoie, pentru a exista, să fie dublată de diktat. Tradiţiile, în schimb – în sensul *soft*, plural al termenului – par să se plieze uşor provocărilor contemporane. Flexibilitatea lor nu mai trebuie demonstrată (tradiţia cafelei, a pipei, pizzei, avangardei, ba chiar şi a McDonald's-ului...) Dacă Tradiţia oferă simptomele evidente ale crizei prin care trece (vezi recursul obsesiv la semne stridente gen închinările în mijloacele de transport în comun), *tradiţiile discrete* – familiale, afective, deloc abstracte – şi-au găsit firesc locul în lumea de astăzi (nimeni nu poate contesta că respectul faţă de morţi este un fapt admirabil).

Există o frază a lui Walter Benjamin care exprimă exact această realitate: „Orice imagine a trecutului care nu este recunoscută de prezent ca avînd o legătură cu el ameninţă să dispară fără urmă." Tradiţia este „transmitere" a unor obiceiuri. Este greu să transmiţi abstracţiuni. Şi impresia este că omul de astăzi acceptă anevoie „legarea" sa de lucruri care nu au o cît de mică influenţă (evident, benefică) asupra vieţii sale. Dar *fiecare decide singur* care e acel lucru. Fiecare... *(continuarea, într-un număr viitor)* **a.l.ş.**

Ştefan BĂLAN
medic

Lumina din geam

– la urma urmelor, tradiţionalist sau nu, faţă de ce? –

Ideal, tradiţionalistul este trecut de cincizeci de ani, flectat de anchiloză şi încoronat de calviţie. Umblă mereu la costum şi cravată, chiar şi atunci cînd duce gunoiul. Lucrează cu abnegaţie (nimeni nu înţelege de ce) „la stat", stat pe care (nimeni nu înţelege pentru ce) îl venerează. Întorcîndu-se de la serviciu, paşii lui egali îl trec pe la *Gambrinus* sau cel puţin îl treceau, pentru că, de cînd cu „Marea Revoluţie", s-a preschimbat în *Boni & Claid,* iar el şi-a făcut obiceiul să se oprească în prag, timid şi crucit, să ofteze şi să plece mai departe. Duminica oficiază cu încetineală religioasă o ciorbă de perişoare şi un pui impudic şi fript.

Opusul tradiţionalistului este tînăr, elastic (dar leneş) şi în blugi. În şcoală a fost corijent la istorie şi geografie. El nu lucrează la stat pentru că el nu lucrează. Pen' ce? îţi scuipă printre dinţi lăsîndu-te fără replică, asta în timp ce se gîndeşte deja la o mică mare lovitură care să-l facă bogat peste noapte, lovitură pe care, invariabil, o ratează cu pagube şi, în cele din urmă, cu diligenţă. Ceea ce s-a întîmplat în decembrie el numeşte „marea bălmăjeală". El preferă McDonald's, asta cînd nu Arby's, iar asta doar cînd îi pasă. Cînd pleacă după un pachet de ţigări, poate foarte bine să dispară zile în şir şi, cine ştie, să-ţi trimită o vedere din Congo. Cînd îl întrebi de ce Congo, îţi răspunde: de ce nu?

Tradiţionalistul este constant, sincer, cumpătat, patriot şi devreme acasă. Acolo unde lucrurile se schimbă, el se retrage pierzînd un mic teritoriu, astfel încît, peste ani, lumea lui parcă a intrat la apă. Tîrziu, el capătă demnitatea unui rege Lear cîntărind nostalgic lucruri care nu se văd. Cu o abnegaţie revoltă, pentru el „masa-i masă şi femeia femeie şi nu există tocmeală".

„Celălalt" este versatil, oportunist, brownian. El trăieşte din instabilul lucrurilor, pe care îl crede funciar şi sănătos. Dacă nu se întîmplă nimic (se subînţelege: nimic nou), atunci turbează de plictiseală, adică se agită pînă provoacă ceva din care se iscă altceva care să-l desplictisească.

© a.l.ş.

Dacă este intelectual, tradiţionalistul îl reciteşte pe Rilke în loc să-l citească pe post-postmodernul Hurmulache, îl iubeşte pe Andreescu şi nu pe Basquiat şi citează mai degrabă-n franceză. El are abonament la Ateneu şi reuşeşte să te emoţioneze vorbindu-ţi despre specificul naţional. În discuţii, politeţea este subînţeleasă, ca de altfel şi faptul că a nu putea articula o idee este o ruşine (aici îl citează din nou pe Boileau) şi nicidecum o prizare de inefabil. În preajma lui poţi trăi momente uriaşe, momente în care să înţelegi că, în realitate, lucrurile au sens, că lumea este un coerent infinit de sfere concentrice, de ierarhii asidue cu magnetism numinal. O conversaţie are ca suprem scop restabilirea stării de contemplare (te priveşte peste ochelari ca să vadă dacă pricepi) şi întoarcerea la un mister care ne aşteaptă în atemporalitate.

„Tradiţionalistul este constant, cumpătat, patriot şi devreme acasă. «Celălalt» este versatil, oportunist, brownian."

În postura de intelectual, „celălalt" este la curent cu tot ce se publică sau se va publica, este în frontul de undă, citează vreun rînd norocos al unui poet nenorocos sau vreun rînd nenorocos şi sictirit al unui clasic. El este partizanul sincretismului şi al cosmopolitismului, iar în artă se mişcă departe de marile artere, fiind un *off-* sau un *off-off-*, aparţinînd *underground*-ului. În tot ceea ce face, el procedează în atacuri scurte şi intense de vampirism senzorial sau de idee. În discuţii, importantă nu-i politeţea, ci confruntarea fecundă, drumul care duce la adevărul clipei şi, mai important, care te aruncă din nou în ring. Scopul oricărei conversaţii este de a te face să te simţi la gîtul unei Yamaha pe Route 66, de a te face să continui căutarea. *The show must go on.*

Pentru tradiţionalist, lumea se numeşte cosmos. Este un tot în toate guvernat de legi simetrice. Cosmosul este ca o roză concentrică în jurul Unului, în jurul singularului. Ceea ce importă este comunul din lucruri, generalul, universalul prin care poţi articula totul, Marele Tot. El este un „esenţialist". Aşadar, există esenţe, legi, idei şi mistere. Preferă substantivele şi verbele la gerunziu sau la infinitiv; preferă figurile clasice: cercul, pătratul, triunghiul şi toate cele care derivă din ele; preferă albastrul.

„Celălalt" vede lumea ca lumi, ca fum instabil de galaxii. Orice singular este, în realitate, o sumă de plurale cu literă mică. Se lasă copleşit de varietatea infinită de detalii, de particulare. În retorta gîndului, legile se fac şi se desfac şi nimic nu-i permanent în afară de impermanenţă. El este existenţialist şi nominalist. A fi în viaţă înseamnă a fi pe drum, mereu pe drum. A crea ceva înseamnă a te arunca în gol. Preferă verbele prezente, vocativele şi adjectivele plurale; preferă analiza geometriei şi preferă roşul.

Dar, în fine, nici unul nu există în stare pură decît pe hîrtie, asta pentru că atît tradiţia cît şi „impertinenţa inovatoare" sînt constante sufleteşti. Churchill spune: *„Fără tradiţie, arta este ca o turmă fără păstor..."* şi tot el adaugă: *„...dar fără inovaţie ea este un cadavru."*

Etimologic, cuvîntul tradiţie vine de la latinescul *trado*, a transmite. Asta spune multe despre ceea ce presupune tradiţia; ceva se transmite din generaţie în generaraţie: o idee, un gust pentru ceva, o credinţă, un ritual sau un simplu obicei. Transmitere, adică repetare. Or, tot ceea ce se repetă suficientă vreme ajunge să se justifice prin sine, însăşi repetarea fiind, într-un fel, dovada conţinută a justeţei şi necesităţii faptului respectiv. Astfel se ajunge ca simpla repetare a unei datini să insufle siguranţa şi justificarea, certitudinea că totul se inserează undeva, la capătul imemorial al datinii, într-o singură mare Justificare (sau scop, raţiune, sens etc.). Psihologic, orice tradiţie presupune acest lucru şi tot ceea ce decurge din el: siguranţa unei lumi ordonate şi orientate, cu sens, cu vîrf sau cu centru.

Pe de altă parte, orice lucru repetat vreme îndelungată ajunge să nu mai fie supus interogării, să-şi piardă conţinutul devenind formă goală, ritual impotent. Atunci apare „celălalt" şi spune: ceea ce-i important este ceea ce-i important pentru mine; doar viaţa trăită nemijlocit (se subînţelege: de către mine) are sens, are greutate. Sensul este cel pe care eu (şi nimeni altcineva) îl dă lucrurilor. Cînd eu încetez, şi sensul lucrurilor încetează. Eu sunt începutul şi sfîrşitul. *„Noi nu vrem tradiţie. Noi vrem să trăim în prezent, iar singura istorie care să merite un cît de mic efort este istoria pe care noi o facem astăzi"* (Henry Ford). De unde revolta orgolioasă, obsesia de a se dezvăţa de lucruri, de a face *tabula rasa* pentru a învăţa sau inventa totul din nou. *„Nu crede în nimic doar pentru că stă scris în cărţile religioase. Nu crede în nimic doar din cauza autorităţii învăţătorilor şi a bătrînilor. Nu crede în tradiţii doar pentru că au fost transmise din generaţie în generaţie"* (Buddha).

Dar, la urma urmelor, tradiţionalist sau nu, faţă de ce?

Cu cîţiva ani în urmă, în autobuzul 368, am văzut cum, lîngă unul din geamurile luminate cumva abrupt, un bunic îşi ţinea în braţe nepotul. Copilul punea întrebare după întrebare:

– Bunicule, cum merg maşinile? Bunicule, ce pasăre este aia? Bunicule, dar de ce...

După vreo jumătate de oră de întrebări care de care mai amuzante, mai candide şi mai exasperante, se lăsă tăcerea. Am răsuflat uşurat şi i-am zîmbit recunoscător (pentru ce?) bunicului. Cum autobuzul a dat colţul la Academia Militară, lumina căzu din nou în geam. Atunci se auzi:

– Bunicule, dar ce este lumina?

Tăcere. Pe cînd autobuzul îşi încheie curba, în rază strălucesc indolente firicele de praf.

Aşadar: nepotul sau bunicul?

Sau poate lumina din geam?

New York, iulie 2000

Din dicţionarele în uz

tradiţi(un)e, f. 1. Jur. predarea unui lucru dat sau vîndut: tradiţiunea lucrurilor încorporate se face prin remiterea titlurilor; 2. transmisiunea prin viul graiu a faptelor istorice, a dogmelor religioase; 3. faptele astfel transmise; 4. păreri, credinţe, datini transmise din generaţiune în generaţiune: tradiţiuni populare. *(Dicţionar universal al limbii române* de Lazăr Şăineanu, a patra ediţiune revăzută şi adăogită, Institutul de Editură Scrisul Românesc, Societate anonimă, Craiova, 1922, p. 655).

tradiţie (<fr., lat.) s.f. Ansamblu de valori, concepţii, credinţe, obiceiuri istoriceşte constituite în cadrul unor grupuri sociale (popoare, naţiuni, clase ş.a.) şi transmise din generaţie în generaţie; în sens larg, întreg patrimoniul cultural şi istoric al grupurilor respective. T. cuprinde atît elemente înaintate, progresiste, cu valabilitate generală, cît şi elemente depăşite de dezvoltarea istorică, perimate sau conservatoare. Ea reprezintă o verigă de legătură între trecut şi prezent în viaţa unui popor, unei naţiuni, un principiu de unitate şi continuitate în planul existenţei şi al conştiinţei ei de sine. P.C.R. subliniază necesitatea valorificării critice a *t.*, cultivă respectul şi dragostea faţă de *t.* înaintate ale poporului român, eforturile constante de îmbogăţire a acestora în scopul înfloririi naţiunii socialiste. ● Datină, uzanţă, obicei. ● Informaţie (cu conţinut real, legendar sau semilegendar) privitoare la anumite fapte, evenimente din trecut, transmisă oral de-a lungul timpului (din *Mic dicţionar enciclopedic*, 1978).

Radu AFRIM
regizor

Chiriţa la teatru (cu-o bere-n faţă)

– „Surorile Boga“ cu scene din „Macbeth“ –

Îmi fac tema de casă despre tradiţie la un café şablon vag transilvan. Fără DEX pe masa sintetică, deşi bănuiesc că distinşii autori ai DEX-ului au risipit multă imaginaţie la acest cuvînt (dureros şi drag).

OK. Cum stă tradiţia în teatre? Stă bine. E la ea acasă. Stă cu berea în faţă într-o poză hard-macho şi trage cu coada ochiului înspre un ieri subiectiv, preferabil un alaltăieri ceţos. Şi ocrotitor. (Vai ce bizară e tradiţia asta a noastră de sex feminin în poză macho cu berea brună în mînă!) Tradiţia noastră e travesti. Ca şi Chiriţa. E OK, Chiriţa, e mai tare decît personajele voastre postmoderne cu biografii incoerente, *puzzle* şi cu carenţe de personalitate de tip occidental. Dixit. Na, c-am zis-o. Oricum tradiţia face legea în teatrele muzeu (a se citi, de stat). Şi eu care mă pregăteam s-o tolerez ca pe o minoritate oarecare acolo...

E tare baba! Provoacă delire pe culoarele teatrelor, prin barurile cu actoraşi, şi se simte cel mai bine pe sfîntul dreptunghi al scenei. Cum e bine să fie numit spaţiul de joc. Cel nealternativ. Şi nealterabil de tradiţii. Deoarece tradiţia face alergie la asta. Ia din cînd în cînd săruri şi face băi de nămol la Murighiol. În secret, evident. Apoi reapare în noua stagiune cu un *new look*. Îmbujorată cu fard roşu, că sînt prea sărace teatrele astea de stat pentru lifting. Din cînd în cînd, madam Tradiţia doarme în frigider, la rece. În contra ridurilor. E suspectă de canonizare. Stă în poza hieratică, dar e uşor perversă totuşi cu bericica scoasă tot de la frigider. E singura abatere de la regulă. Se iartă. Toţi slujitorii Thaliei trec cu vederea asta. Chiar şi o vodculiţă ar merge. Deşi rătăcirea simţurilor aduce după sine teatru post-absurd şi alte aberaţii cu post în faţă. Care n-au nimic a face cu sfîntul dreptunghi mai sus pomenit. Cel mult cu beciurile şi sălile de aşteptare.

OK. Sau cu cafenele şablon. Madam Tradiţia se înnebuneşte după teatrele care o cinstesc. O venerează. Teatrele al căror personal (artistic şi administrativ) seamănă cu şirul fetelor de la Căpîlna, întoarse cu capul înspre înapoi, către un trecut teatral îmbelşugat, făcînd paşi mărunţi, dar siguri (!!) înainte, cu pauze la fiecare al doilea pas, că prea sună strident *scratch*-urile post-oceanice peste alternanţa deal-vale.

De fapt, definiţia tradiţiei în teatrele tradiţiei variază în funcţie de nostalgiile persoanelor de decizie ale locului. Sau de acei nebuni ani în care secretara literară, fostă filoloagă în plin proletcultism, şi-a consumat suficient de erotic şi sălbatic prima iubire. Au fost împreună la un spectacol. El şi ea. Ei bine, dragi plătitori de bilete, acel spectacol trebuie introdus în repertoriul teatrului, uite aşa, măcar o dată, în stagiunea 2001, la capitolul reciclări. Fără erotism. Asta nu ţine de tradiţie. Şi nici de dreptunghiul cu pricina. Două puncte. Ghilimele. Unde o fi, dle director, costumele alea din spectacolul în care una a fugit de acasă pe şantier, a rămas gravidă p-acolo, nu, că nu era o depravată dintr-astea cum vezi azi, îşi făcea prima norma, da' măcar pe atunci nu era şomeră. Dacă ar fi trăit azi era sigur şomeră. Chiar, unde o fi costumele alea, dle director, să-i îmbrăcăm pe ăştia goi de pe scenă că-i sfîrşitul lumii acilea, cade teatrul pe noi şi mai am un an pînă la pensie... da cine ştie, poate mă prelungiţi, dle director. Că ştiu tot ce mişcă în teatrul ăsta, aici m-am născut parcă, e ca la mine acasă, ştiu unde se duc maşinile care ies din parcul auto şi vă spun şi la cine acasă e mobilierul din *Surorile Boga*... Chiar, bun spectacol. Hai să-l trecem în stagiune, dle director. Dăm abonamente la fabrici. Chemăm seraliştii. Şi grădiniţa cu program prelungit. Punem trei scene din *Capra cu trei iezi*. Pentru copiii superdotaţi băgăm şi 2 scene din *Macbeth*, dle director. Chiar, nu sună rău, *„Surorile Boga“ cu scene din „Macbeth“*. Ne mai trebuie o comedie şi am rezolvat stagiunea.

Chiriţa mănîncă cartofi prăjiţi. Cu nimic. Cu *shit*. Ăsta-i cuvîntul preferat al lu' nepotu' meu de 3 ani... Ce o fi însemnînd... Nu contează, poate mergem în turneu în Anglia dacă punem un cuvînt străin în titlu...

Adina BRĂDEANU
critic de film

Subject: Macrina

– „Femeia care s-a spovedit naşte uşor“ –

Mai întîi locuieşti o vreme în altă ţară, şi într-una dintre casele prin care te perinzi afli o bibliotecă de mamă recentă, burduşită cu *home births, active births, birth partners, birth plans, birthing pools* (cu/fără *aquanatal classes*) şi altele din familia lor. Vezi – printre altele – un documentar despre o naştere *live* la o *„moşerie“* (*„Midwife Unit“*) din California, unde nouă doamne cu priviri blînde şi vestimentaţie sumară stau într-un fel de saună, adunate în jurul unei femei foarte albe care naşte pe un sac cu fasole, o mîngîie, îi spun poveşti, îi cîntă şi îndeplinesc din cînd în cînd, cu minuţie, cîte un ritual indian, african sau aborigen. La-ntors acasă eşti deja vizibil însărcinată atunci cînd vecina de coadă la cabinetul medical îţi aplică scurt chestionarul despre viitorul eveniment. Îl „completezi“ docilă: *„peste vreo 2 săptămîni“... „am rugat să nu mi se spună la ecografie“... „naştere naturală“... „cu doctoriţa cutare“. „Credeam că faceţi cezariană... vă văd aşa, mai intelectuală“*, coboară mirarea. Remarca femeii te bulversează, însă n-ai vreme suficientă să reflectezi asupra ei. Apuci numai să te spovedeşti şi să te împărtăşeşti, ştiind bine că femeii care s-a spovedit înainte de naştere îi dă Dumnezeu una peste gură şi naşte uşor. Aşa va fi să fie, într-adevăr: cînd ajungi la spital se dovedeşte că operaţia e obligatorie. Şi astfel devii mama ei.

* * *

Cînd asistentele te întreabă ce nume i-ai pus şi aud „Macrina“, reacţiile sînt invariabil non-verbale. Unica reacţie altfel vine din partea mamei adolescente din salonul alăturat, care te-ntreabă prompt *„adică un fel de Crina mea?“*. Pe fetiţa ei urmează s-o cheme Roberta, conform dorinţei tatălui aflat la muncă în Italia după doi ani de *„făcut Franţa“*. E dintr-un sat din Moldova, a venit să nască la Bucureşti fiindcă are diabet, iar medicii locali „şi-au luat mîinile“. Îi povesteşti mai întîi despre numele tău, împrumutat de la o prezentatoare TV (cînd te-ai născut, părinţii tocmai îşi cumpăraseră primul televizor), apoi despre străbunica din Oltenia, care te-a bulversat în copilărie cu un *„ce nume e ăsta, dacă n-ai sfînt?“*, şi-abia la urmă despre cercetarea îndelungă pe care-ai făcut-o împreună cu *el* în calendarul bisericesc pentru a ajunge la *shortlist*-ul de trei din care s-a ales – numai după naştere – Macrina. Ea îţi aminteşte, tardiv, de ursitorile din noaptea precedentă; îţi mărturiseşte că le-a lăsat o „Poiana“ din raţia pentru asistente, regretînd că nu le-a pus mai bine un ban, să-şi ia ce le place *(„Nu vezi că toată lumea vrea bani p-aici?“)*.

* * *

Despre *rooming in* ai aflat tot din cărţile englezeşti – soluţia optimă pentru *early bonding* – aşa că te bucuri cînd afli despre introducerea, în cîteva spitale din Bucureşti, a saloanelor „mamă şi copil“. Nu vrei să ratezi crearea de la bun început a unei legături trainice cu copilul tău. Calvarul începe blînd, cu lacrimi moi prelinse des peste căsuţa ei de sticlă pe roţi. Urmează cîteva apusuri urmărite împreună de la fereastra salonului, stimulatoare, pentru ea, de somn profund, pentru tine, de sfîşietoare accese de depresie post-natală. Un bun prilej pentru o – de-atunci încolo – constantă dedublare: cu ochii şiroind de lacrimi îţi vei putea spune calmă, pe dinăuntru: *„deci asta e baby blues“*, post-lecturarea capitolului corespunzător din *„What to Expect – The First Year“* (700 de pagini, *„worth its weight in gold“ – „Living Today“*). Apoi numărul de *post-it*-uri conţinînd întrebări ivite la lectură (nu mai mult de 80-100 pe zi), amplasate ordonat pe pătura de spital şi destinate medicilor, asistentelor sau oricărei persoane considerate „de încredere“, devine îngrijorător. Costumaşele aduse de-acasă au prăpăstii în loc de mînecuţe, iar scutecul pus cu trudă curge de pe Macrina ca o îngheţată uitată în timpul unui meci de Cupă. Dilema de luna a noua: înfăşat crîncen („ca să i se-ndrepte picioarele“ - mamă, telefonic + soacră, *live*) vs. îmbrăcat („Everybaby“, 1999) devine brusc superfluă: ambele sunt misiuni imposibile. Cînd simţi că nu mai poţi o chemi pe mama Robertei care, trecută prin viaţă alături de 4 fraţi mai mici, te scoate din încurcătură cu o dexteritate aiuritoare, care te face să te gîndeşti că uite, e prima dată în viaţa ta cînd chestia asta cu cărţile nu merge: trebuie să-ţi arate cineva cum să faci cu copilul. Invariabil, după fiecare înfăşat victorios, ea îţi aminteşte de fundiţa, şireţelul, aţişoara... orice-ul roşu care-ar trebui să locuiască pe căciuliţa Macrinei, iar tu refuzi cu obstinaţie. Peste numai cîteva zile îi vei lega de bună voie un fir roşu la mînă în timp ce aştepţi vizita părinţilor din provincie. Ţi-aminteşti încă de deochiul din copilăria mică, declanşat după fiecare privire admirativă a tatălui, vindecarea care nu venea pînă ce nu-ţi spuneau, el un „Tatăl Nostru“ iar bunica descîntecul de deochi cu cele trei atingeri pe nas cu vîrful limbii, la *„argintustrecurată“*. Odată ajuns acasă, copilul de ţîţă devine copil de biberon şi de e-mail. *Post-it*-urile îşi reintră în drepturi, instalate la fel de ordonat la căpătîiul Macrinei – iar între „ce se face“ al lui „Everybaby“ şi „ce-am facut eu“ al prietenei din Oxford îl alegi cu încredere pe al doilea.

„Odată ajuns acasă, copilul de ţîţă devine copil de biberon şi de e-mail“.

Lăuzia n-o ţii. În ziua a noua ieşi la tîrgul de carte (de unde nu-ţi aminteşti nimic, dar ţi-e jenă să recunoşti), după care lucrurile încep să se precipite: cînd vrei să ieşi din nou au trecut deja 40 de zile, e timpul să ţi se citească molitva. În maşină, pe drumul spre biserică, adulmeci libertatea în vreme ce mişti ritmic zdrăngănitoarea Sissy (*see, touch, & even chew* – „Develop with Your Baby“) şi te gîndeşti la secvenţa românească a documentarului despre practici de naştere văzut cu ani în urmă: lăuza filmată exclusiv în planul doi, culcată pe pat, învelită pînă la gît, cu copilul – o mogîldeaţă - înghesuit în ea, şi tăcută, *plecată*, cu altcineva (rudă? etnolog? ... nu-ţi mai aminteşti) vorbind în prim-plan despre cele-presupus-ale sale. Ţi-au rămas în minte ochii ei larg deschişi, pironiţi undeva sus, într-un colţ al camerei, inexpresivi, goliţi de toate. La fel tu, adesea, epuizată pe traseul biberon–Pampers, eşuînd de multe ori, prăbuşindu-te, cu aceeaşi privire. Ce vedea ea, n-ai de unde să ştii. Cît despre tine, te uiţi la orice, mai puţin la telenovele (deocamdată).

* * *

Pe Macrina o ţii „turc“ preţ de vreo două luni, pînă-n ziua numelui. Studiezi lista (de la biserică) cu cele trebuincioase, faci slalom printre costumaşele tip botez, te-ngrijorezi din te miri ce, te burzuluieşti, plîngi, te-ncrunţi la bunicul care fotografiază obstinat – frontal, cu *flash*-ul! – momentul „cristelniţă“, discret crispată urmăreşti tunsul (nu era mai bine s-o aduci pe boanta Chicco de-acasă?), panoramezi scurt către *el*, care filmează închinarea la icoane pentru lucrarea de doctorat, alungi scurt un (feminist?) *„deh, numai băieţii sunt duşi în altar“*, ... şi dintr-o dată se face foarte cald, o rază taie ploaia de-afară pînă la fereastra îngustă a bisericii în timp ce părintele îi şopteşte Macrinei scîncinde cuvinte numai de Domnul ştiute (şi ea chiar tace mîlc), e un aer nou şi te pierzi puţin, pare imposibil să te-ntorci de-aici la „What to Expect“ – luna a treia, cine-s ăia să ştie la ce poţi să te-aştepţi, uite ce-o să faci, te duci acasă şi-ţi alegi alte cărţi, poate pe aia cu *„de patul copilului se leagă o furnică, să fie pruncu repede la mers ca furnica“*. (N-ai s-o faci, bineînţeles. Auzi la cîteva zile după botez că ar fi trebuit să pregăteşti *mărturii* pentru invitaţi. N-a fost pe nici o listă, n-ai ştiut.)

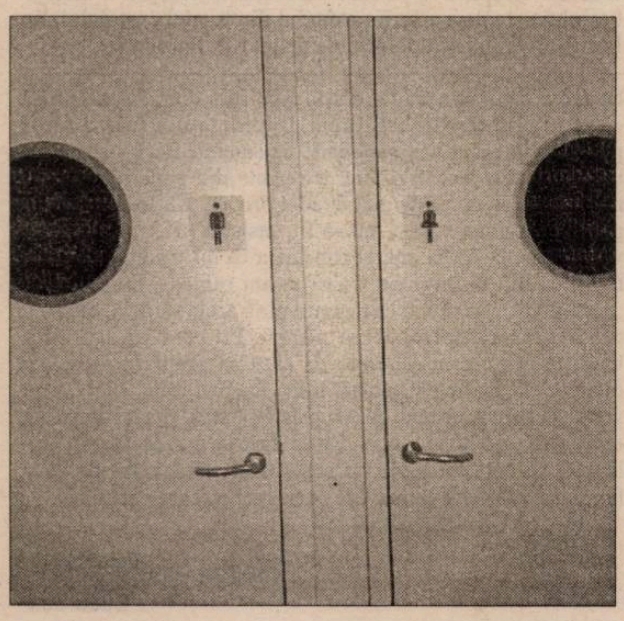

© a.l.ş.

Dansul creierului

– fapte, oameni, păreri –

În momente succesive ale zilei (dar în zile diferite) am stat de vorbă cu persoane mai mult sau mai puţin cunoscute. Poate din această cauză personajele mi-au părut răcoroase, înăbuşitoare sau greu de identificat într-o oarecare beznă. Acestui mic colaj de fapte, oameni şi păreri am încercat să-i creez un suport pornind întotdeauna de la o *tradiţie*.

Dimineaţă. Tramvaiul 34. O înghesuială care mă obligă să simt distinct mirosul proaspăt de săpun al fiecărui călător. Tramvaiul trece prin faţa unei biserici. Doamna aflată în faţa mea se închină. *De ce vă închinaţi în tramvai?* „Da' ce-s eu, păgînă? N-ai văzut că eram în dreptul bisericii? „ *Peste exact două minute veţi fi în dreptul Mănăstirii Cozia. Am făcut calcule. O să vă închinaţi?* „Nu, că n-o văd." *E neapărat să o vedeţi? E ceva tradiţional?* „Tradiţional... e creştineşte. Eu nu am timp să merg la biserică, măcar atâta lucru pot să fac. Mai ţin post. Cînd ţin cură de slăbire, ţin şi post. *„Ori e cură, ori e post?* „Domnule, ştii ceva? La mine toată familia e credincioasă şi de fapt nu ştiu ce mă iei cu întrebările astea, aşa, la prima oră, să mă doară capu'. Parcă nu-i democraţie... face fiecare ce vrea." Ceilalţi călători o aprobă cu priviri adormite. Spre surprinderea mea, nu intervine nimeni.

Amiază. Prietenii îi spun Tîrnosilă. Are cercei în ambele urechi. Pentru dinamizarea lui şi a limbii române e aproape tot timpul nu pe patine cu rotile – e pe role. Are 18 ani, a fost pînă nu de mult licean. În trei litere îmi explică unde îl doare acum de şcoală. Pantalonii foarte largi atîrnă pe el şi lasă la vedere banda elastică a chiloţilor cu inscripţia *Calvin Klein*. Despre tradiţiile novatoare – Valentine's Day, Halloween sau Festivalul Berii: „Să-ţi spun eu cum stă treaba cu astea. Ăia care vin cu aşa ceva la noi vor să scoată bani din asta, iar eu, care pun botu', mă interesează dacă iese de o băută sau dacă babardesc ceva." *Şi ţi-a ieşit ceva pînă acum?* „Păi, bravo! Anul trecut de Valentine's Day! Eu nu sînt cu scrisorele, cu vrăjeli de astea. Dar era o tipă bună rău la mine la liceu, care-i plăcea de mine. Am invitat-o în oraş, cum ar veni, de Ziua Îndrăgostiţilor. După aia a fost simplu, că am faimă de armăsar." *Pe ce dată e Valentine's Day* ? „Bă, eu mă c... în ea de dată, nu înţelegi?! Pe cine interesează? Înregistrează? Tîrnosilă îi salută pe toţi băieţii lui din Berceni! Gata, hai că mă car. Mă întîlnesc la Romană cu un tovarăş. Pace!" Tîrnosilă mai ştie să facă slalom printre pahare de plastic şi să coboare scările cu spatele. Pe role.

După-amiază. Într-un studio audio, lîngă stadionul Dinamo. Domnul Benone Sinulescu a sosit de pe litoral. Este în mare formă, de o bună dispoziţie molipsitoare, o adevărată epidemie: „Noi nu ne putem mîndri cu altceva mai mult în lume decît cu cîntecul nostru popular care nu este altceva decît sufletul nostru, sufletul românului." Domnul Benone a încercat de curînd să-i atragă pe tineri spre muzica populară, cu două melodii vechi cîntate modern, disco: *Cîrciumăreasa* şi *Radu mamii*. Două succese alături de trupa Ro-mania. În viziunea dînsului, cauzele care au dus la regresul muzicii populare româneşti sînt: „colegi de ai mei care-şi cam bat joc de muzica populară adevărată (...) Mulţi fac rabat de la calitate"; „oameni care nu-şi dau seama că orice gen muzical îşi trage seva din folclor. Enescu? Toţi din folclor. Chiar şi Brâncuşi"; „muzica populară s-a confundat cu *Cîntarea României"*; „la noi niciodată nu s-a venit – dacă îţi cînt o baladă – cu un video-clip nemaipomenit, cu Munţii Vrancei, cu nişte ciobani, cu nişte oi, nişte chestii din folclor, de-ale noastre „...

În acelaşi loc, involuntar, s-a pus în discuţie şi altă tradiţie, să zicem a gîndirii, într-un tandem Radu Baron (impresar) – Benone Sinulescu:

R.B. „Există un program de deznaţionalizare."

B.S. „Da! Bine zis!"

R.B. „Al cui este nu pot să mă pronunţ... Un ardelean care ştie puţin ungureşte, afară zice că e ungur, orice, numai român nu. De ce? Astea-s dileme..."

B.S. „Hăă! Dileme..."

R.B. „Plus cîţiva care au ajuns în funcţii de conducere, care nu-s români de sînge românesc şi..."

B.S. „Şi trag jarul pe turtiţa lor!"

Etc.

Noaptea. La marginea Vitanului, cînd tramvaiele trec tot mai rar, noaptea mi-a fost luminată de trei personaje. Primul, un necunoscut, cu faţa buhăită de alcool, în maiou şi şlapi, dorea să-mi spargă bruma de reportofon, pentru că „Ia termină, mă, cu aparatura asta p-aici, că eu n-am chef să mă văd mîine la protezgîrci." I-am explicat că sînt de la Securitate, în misiune şi asta l-a înfuriat şi mai rău deoarece el este locotenent în Secu. Şi nu suportă insubordonaţii. M-a salvat domnul Cristea: „E neam cu mine." Locotenentul a plecat şi eu am aflat despre el că a fost şofer de tir şi acum are 9 milioane datorie la întreţinere, e falitul blocului. Domnul Cristea, cu mici „devagaţii": „Şi noi avem Sf. Valentin, dar am fost îndobitociţi de un regim impropriu poporului român. Dacii liberi! Chiar şi romanii, cînd au venit cu desfrîul... erau totuşi buni ingineri! Să le recunoaştem meritele!" *Claritas*-ul lui Bach este zdrobit: „Vangelis! Muzică divină! Muzică divină! Întăresc cu aldine! Şi eu am aici unde vorbesc, în autoturismul cu nr. B 70 RUC, RUC însemnând Real Universal Com, am două casete Vangelis! Ascult la drum lung. La drum văd şoseaua în perspectivă, pentru că un bun conducător de echipă, de întreprindere, trebuie să fie şi un bun conducător auto, nu? Nu vreau să vă obosesc..." *Vă ascult*. Domnul Cristea ştie trei limbi străine dintre care germana la perfecţie. El este manager-şef al unei companii ce va deveni *holding*.

Pentru tradiţiile noastre perimate, un argument, dintr-o logică posibilă, mi-a oferit Bănică Genoveva, 18 ani, casnică: „Adrian e de vină! Copilu' minune ne-a distrus pe toţi că dacă aş avea milioane i-aş da să cânte pînă mîine."

La finalul acestei mini-anchete vă invit să ascultaţi (nu ca o morală sau o concluzie) *Dansul Creierului* – ultima creaţie genială a formaţiei *Matze*. Bineînţeles, nu este un dans tradiţional...

Cătălin MANOLE

Adrian MIHALACHE
profesor universitar

Circumcizia în societatea info-raţională

– adoptînd semnele conformismului, îţi păstrezi libertatea de spirit –

Pascal remarcă în *Cugetările* sale că „singurele reguli universale sînt obiceiul pămîntului în treburile obişnuite iar în celelalte majoritatea" (fragmentul 299 după ediţia Brunschvicg, respectiv 81 după ediţia Lafuma, traducere de Ioan Alexandru Badea, Univers, 1978). Observaţia este mai pătrunzătoare decît pare, deoarece face legătura între persistenţa temporală şi răspîndirea spaţială. Fizica zilelor noastre a stabilit că o asemenea echivalare este posibilă doar în cazul proceselor ergodice, pentru care media temporală a comportamentului individual este egală cu media tipologiilor unei colectivităţi la un moment dat. Cu alte cuvinte, diversitatea este, în planul sincronic, reflexul imprevizibilităţii din planul diacronic. Stabilitatea obiceiurilor este maximă în zonele în care diversitatea opţiunilor este minimă, forţa tradiţiei devenind astfel expresia temporală a presiunii majoritare. Raţionamentul pascalian destramă iluzia opoziţiei dintre conservatorismul elitar şi reformismul democratic, arătînd că numerele mari înclină de regulă balanţa în favoarea continuităţii, nu a schimbării. „Cei în stare să aducă ceva nou sunt rari; cei mai mulţi nu vor decît să meargă pe căi bătătorite şi refuză înnoitorilor consideraţia pe care ei o caută cu înnoirile lor; iar dacă aceştia se încăpîţânează s-o pretindă şi să-i dispreţuiască pe cei care n-aduc nimic nou, ceilalţi îi vor ponegri în tot felul şi-i vor lua la ciomăgeală" *(Cugetări,* 302 Brunschvicg, 88 Lafuma). Puterea tradiţiei şi cea a majorităţii sunt, deci, de aceeaşi natură şi au acelaşi efect: curmarea din rădăcină a divergenţelor. Ca urmare, spune Pascal, tradiţia trebuie respectată pentru că e tradiţie, nu pentru că ar fi raţională sau dreaptă. Societatea nu este însă pregătită să accepte acest adevăr, ci se iluzionează că, atunci cînd recurge la idei primite de-a gata şi la soluţii prefabricate, o face în numele raţiunii şi a dreptăţii şi nu al conformismului orb. Societatea noastră, dispunînd de suficientă informaţie în bazele ei de date şi de suficientă inteligenţă în bibliotecile ei de programe, este convinsă că poate lua decizii optime, independente de prejudecăţi sau de umori. Plictisită să se numească informaţională, ea se crede info-raţională.

Atitudinea socială ambiguă faţă de tradiţie este bine ilustrată de modul cum este privită circumcizia, iniţial un ritual asociat *berit*-ului, adică pactului dintre Dumnezeu şi poporul Său, prin care se stabileşte şi identitatea comunitară. Mircea Eliade a emis ipoteza că operaţia ar reprezenta în plan simbolic reconstituirea omului primordial ca androgin. Majorităţile au preluat tradiţia de-a gata dar, în conformitate cu tendinţa analizată de Pascal, au raţionalizat-o. Simbolistica metafizică a operaţiei a fost marginalizată în favoarea utilităţii fiziologice. Este indiscutabil că, în climatul fierbinte şi secetos al Orientului Mijlociu şi Africii de Nord, igiena intimă se păstrează mai simplu şi mai eficient în condiţiile circumciziei, aceasta aducînd şi o binevenită moderare a pulsiunilor. Virtuţile profilactice ale operaţiei au făcut însă ca ea să fie adoptată ca o modă pînă şi în ţări civilizate şi temperate, unde nu-şi avea rostul, ajungînd să fie executată mecanic, precum ablaţiunea cu sau fără rost a amigdalelor. Tradiţia secularizată a devenit astfel o opţiune majoritară pseudo-raţionalizată.

Nu se ştie dacă Montaigne a fost circumcis, probabil că da, avînd în vedere că mama lui, Antoinette de Louppes, provenea dintr-o familie de evrei, izgonită din Spania în 1492 şi refugiată în Franţa. Spre deosebire de Pascal, care-şi permitea să fie nonconformist în gîndire pentru că se ferea de acţiune, Montaigne era prudent în afirmaţii, parcimonios în negaţii şi sceptic în alegaţii. Oricum, vorba lui Pirgu, „Montaigne e drăguţ, are părţile lui". Una dintre ele este convingerea afişată că tradiţia este raţională. Deşi citează afirmaţia îndrăzneaţă a lui Cicero *(Eseuri* I, cap. XXIII) cum că „este o ruşine pentru un fizician să invoce obiceiul (consensul opiniilor) ca dovadă a adevărului, dat fiind că rolul său este de a observa şi de a cerceta natura", Montaigne preferă să susţină că „lucrurile scoase din ţîţîna obiceiului par a fi scoase şi din ţîţîna judecăţii" (trad. Mariella Seulescu). Ca om cu fler politic – prevedea ascensiunea lui Henri de Navarre, cu care menţinea discrete legături – Montaigne nu căuta să se distingă, preferînd să convingă. În acest scop, se ferea „de orice apucătură care ne depărtează de felul tuturora şi este numai a insului, deoarece ea porneşte mai curînd din nebunie sau din împătimirea ambiţiei decît din adevărată judecată". Desigur, subtilul şi scepticul Montaigne nu era mai puţin suspicios faţă de forţa tradiţiei, ca şi faţă de presiunea majorităţii decît mai înfocatul Pascal. „Înţeleptul trebuie să-şi tragă mintea din grămadă, dar, în afară, să urmeze cu totul felul şi chipul încuviinţat. Societatea lumească n-are nevoie de gîndurile noastre; dar toate celelalte fapte, muncă, avere şi însăşi viaţa noastră închinate sunt slujirii sale şi părerilor tuturora". Adoptînd semnele exterioare ale conformismului, îţi păstrezi libertatea de spirit în felul cel mai comod cu putinţă. Puţin îi importa lui Montaigne dacă era circumcis sau nu, cu aceeaşi indiferenţă ar fi aceptat să se tundă la zero, dacă obiceiurile comunităţii i-ar fi cerut-o. Ştia că trăia vremuri complicate, în care strategia înţeleaptă a intelectualului este de a alterna refugiul din turnul castelului din Périgord cu funcţia publică de primar la Bordeaux.

---

aduse cu poşta

Nu vreau să trăiesc comod

Cînd vine vorba de tradiţii, toată lumea tace respectuos, de parcă ar fi ceva de la sine înţeles că, români fiind, trebuie să fim neapărat creştini ortodocşi, cu-o soţie frumoasă şi devreme acasă! Daţi-mi voie să nu fiu de acord şi, iertată-mi fie lipsa de modestie, să vă exemplific că nu e aşa, dîndu-mă drept model (de urmat sau, mai ştii, de „urmărit"?).

Prietena mea şi cu mine sîntem împreună de 8 ani bătuţi pe muchie şi, deşi s-a pus, nu o dată, problema căsătoriei (înţelegeţi că presiunile au venit, evident, din partea familiilor...), am ajuns amîndoi la concluzia că această instituţie „tradiţională" nu e de noi. N-avem timp şi nici chef să creştem copii, aşa că nu i-am mai făcut. Cît despre perspectiva că, dacă o fi şi-o fi, va trebui să ne despărţim, am convenit că e mai simplu s-o facem fiind în situaţia de acum, decît să ne luptăm cu un puhoi de acte şi de avocaţi care ne-ar lăsa în izmene.

Problema „bisericii", acuma. Prietena mea s-a declarat, la ultimul recensămînt pe temă (ştiţi, ăla din care-a ieşit că sîntem orto-creştini în proporţie de 89% sau ceva pe-aproape), s-a declarat deci, în pragul uşii, „traco-getă", adică precreştină, de-a trebuit să spună pe silabe, „tra-co-ge-tă" – recensămîntarul nu pricepea neam... Cît despre mine, eu, dac-aş putea, aş face cerere de dezbotezare, nici nu mai ştiu dacă la Patriarhie sau Primărie cu atîta separare a puterilor în statul nostru, şi motivul ar fi că am fost botezat cînd eu nu aveam nici o putere de exprimare a liberei opţiuni. De ce să mă consider botezat „ortocreştin", „catolic" sau chiar ne- (adică „mozaic") cîtă vreme alţii au hotărît pentru mine şi eu, ajuns la 34 de ani, nu sînt de acord cu chestia asta?! Eu cred că de aia avem cap, să gîndim cu el că-i al nostru şi nu cu al celorlalţi.

Ajung acum la „chestie" – adică la temă. Eu cred (repet, cu capul meu) că tradiţia e aşa, cam cum sînt desenele alea cu găuri prin care îţi bagi capul, la bîlci: totul e tras la xerox pentru toţi, nu se schimbă decît fizionomia. Serios acuma: e un fel de *fast-food* filozofic, transmis din generaţie în generaţie, ca să ne scutească de idei proprii. Eu însă vreau să gîndesc cu mintea mea, nu să fiu „asistat" de tradiţii! Dacă voi ajunge, la 75 de ani, la concluzia că tot tradiţiile sînt de bază, e OK: va însemna fie că m-am ramolit, fie că m-am „deşteptat". Dar vreau ca drumul pînă acolo să fie al meu, cu propriile mele întrebări şi negări. Eu cred că asta face tradiţia din om: îl scuteşte de căutări proprii, întrebări, dileme... O fi comod pentru unii (majoritatea), dar eu nu vreau să trăiesc comod. Şi nici prietena mea. Şi nici destul de multişori, prin jurul nostru. Chiar dacă se mai căsătoresc „religios", îşi botează copiii cu popa la biserică, o fac de gura familiei şi de ochii lumii. Cel puţin, cei pe care-i ştim noi.

Hai, că v-am zăpăcit de tot!

Remus STĂNCESCU
Bucureşti

Mariana CELAC
arhitectă

Noul Callatis

– despre globalizarea tradiţiei –

Sînt un călător pasionat, chiar dacă de dată recentă. Călătoriile au venit pentru mine cam tîrziu. Nu scap de febra drumului nici dacă mă pregătesc să merg la Ciolpani să văd un vechi conac într-o curte cu arbori de pe vremea lui Vlad Ţepeş. Şi de cînd călătoresc, am aflat că locurile, cu cît sînt mai europene, cu atît seamănă mai mult între ele.

Avionul te depune la destinaţie – undeva în UE – de regulă spre seară. Iei un autobuz pînă la terminalul din oraş şi de acolo la hotelul cu rezervaţia făcută la timp – un taxi. E primul contact cu oraşul necunoscut: străzi cu „fronturi închise", pieţe, străzi înguste şi cotite de „centre istorice" oprite brusc în faţade de catedrale cu fleşe ameţitoare bine luminate. Hotelurile – mai mici – sînt aproape de arterele comerciale, pe străzi înguste şi liniştite. Taxiul o ia la dreapta şi te lasă în faţa siglei de neon.

Mai departe urmează un scenariu standard. Uşa pivotează sub o copertină de metal lustruită cu sticlă fumurie. Un lobby economic, fotolii rotunde în colţul de corespondenţă, pliante turistice, harta (schematică) a oraşului cu hotelul marcat cu bulină roşie şi programul locurilor de celebră tradiţie care nu pot fi ocolite.

Acum cîţiva ani la hotelurile de categoria mea uşile se mai deschideau cu cheia. Aşa că la tejgheaua de recepţie am primit o cheie şi explicaţiile despre geografia locului. Am luat-o la dreapta pe coridorul cu mochetă de culoare închisă cu decor minimal – pătrăţele foarte mici şi foarte rare, risipite pe un cîmp de culoare odihnitoare. Uşa liftului, la stînga. Cu liftul – la etajul trei, ultimul: în cartierele vechi nu se construieşte mai înalt. Pe coridorul de la etaj, mocheta e la fel, cu acelaşi desen. Spre evitarea confuziilor, fiecare etaj are culoarea sa. Culoar la dreapta, uşa la dreapta şi camera de hotel. Vestibul cu dulap la stînga, baia la dreapta, cu *hair dryer* încorporat, pliculeţe de şampon, boneta pentru duş şi fişia de hîrtie care mă anunţă că pentru confortul şi siguranţa mea totul a fost dezinfectat. Tapet în dungi verticale, pat mare, pernele bătute şi o ciocolată „good night" pe pernă. Televizor, bineînţeles. Pentru barul din frigider primisem o cheiţă şi un fluturaş de completat dacă aş fi luat o bere sau o pungă de alune. În passepartout-uri îngrijite, corect acordate cu tapetul, reproduceri după gravuri de reviste de botanică de la 1830 – ramura înflorită de arbore fructifer, frunze cu toate nervurile desenate pedant, o prună întreagă, cu picături de rouă pe coaja vînătă lîngă una tăiată, cu sîmburele la vedere, şi el decupat geometric. Geamul e acoperit cu o draperie din perete în perete şi din tavan pînă la pardoseală. Desen palid, acelaşi, pe cuvertura de pat perfect întinsă. În fiecare seară, tragi din răsputeri ca să desfaci cuvertura ancorată solid sub saltea, de regulile dure ale ordinii hoteliere. Omagiu austerităţii mele, camera dă spre o curte de serviciu. Venită din mitocul Curţii Vechi, închid imediat aerul condiţionat şi deschid ferestrele. Dimineaţa devreme se aud pînă sus exclamaţiile furnizorilor, hîrşîitul lăzilor descărcate şi în camera mea miroase a brioşe cu prea mult unt şi vanilie, scoase din cuptor pentru micul dejun.

„Am devenit nişte călători relaxaţi. Apăraţi de orice exces, de orice nelinişte, de neprevăzutul ameninţător."

Partea mai puţin banală a acestei poveşti este că am trăit-o de trei ori în trei oraşe diferite, fără nici o variaţie. În trei colţuri de UE – mai la nord, mai la vest şi mai în centru – am stat în locuri perfect identice, pînă la ultimul detaliu. De la uşa pivotantă, tapiseria fotoliilor rotunde, coridor la dreapta – lift la stînga – etajul şi culoarea dominantă, instrucţiunile de incendiu (în engleză) şi săgeţile verzi ce arată unde e scara de evacuare, la sticluţele din frigider, ramura de prun înflorit în passepartout cu margine aurie şi robinetul de la baie – totul e reglat de designul implacabil al marelui concern supranaţional al hotelurilor de atmosferă şi tradiţie locală.

Oricît mă străduiesc, nu pot decide care intrare/recepţie/lift/cameră se află în ce oraş, ce curte de servici trebuie cuplată cu o anume fleşă, cu o anume siluetă de primărie medievală sau galerie romanică. Problema mea e că nu ştiu unde am văzut camerista (era nemţoaică sau olandeză?) cu ochii bridaţi şi părul negru (erau îmbrăcate peste tot la fel şi împingeau cărucioare cu aceleaşi flacoane) şi unde anume ordinea meselor la micul dejun era restabilită de tineri indieni. Nu pot să leg sonorităţile unei limbi particulare de fiecare dintre aceste locuri.

Fleşele catedralelor se confundă într-o siluetă învăluitoare, vitrinele Gucci-YSL-Dior-CC-Palmers-Biagiotti-Laura Ashley-Bally desenate „la centru" nu mă ajută cu nimic pentru că seamănă între ele ca şi galeriile de antichităţi. Am fost luată în primire de Piaţa internaţională a tradiţiei, cum o numeşte Françoise Choay. Oraşul Bruges şi industria dantelei erau pe cale să se stingă acum douăzeci de ani. Acum artizanatul dantelei s-a stins de-a binelea, dar oraşul a reuşit o performanţă remarcabilă. Bruges nu a murit, a devenit o destinaţie predilectă pentru călătorul în căutarea autenticităţii şi a parfumului nealterat al istoriei. Aici se vine pentru dantela tradiţională, pentru atmosfera tradiţională a vechilor dughene, pentru cîrciumi brueghe-liene. Luat în primire de autenticitatea industrială, călătorul trage la hoteluri exact ca cele trei hoteluri în care am stat în trei locuri diferite pe care nu le mai disting între ele. Stă pe terase de cafenele şi mănîncă la braserii amenajate la parterul caselor de locuit – unde nu au fost niciodată cafenele. Şi cumpără dantelă importată în valuri din Hong Kong din buticurile înşirate pe străzile strîmte.

În schimb, am devenit nişte călători foarte relaxaţi. Plecaţi spre experienţe exotice, sîntem apăraţi de orice exces, de orice nelinişte, de diferenţe excesive, de neprevăzutul ameninţător. Acum ştiu exact cum sună vocea de aeroport care anunţa – greu inteligibil – cursa cu care plec în voiaj. Ştiu exact ce mi se va spune cînd avionul se apropie de aterizare: mi se mulţumeşte blînd că am ales *Airlines X* şi sînt invitată la (acelaşi) bord şi la proxima călătorie. Ştiu mai mult decît bine (lucru care mă sperie cel mai mult) ce mă aşteaptă la hotel. Ştiu că mă descurc oriunde în engleză. Pot interpreta orice afiş, redactat în hieroglife, pictograme, alfabete, grafii necunoscute fără (prea mult) greş.

Oriunde în lume voi înţelege ce scrie pe panoul de publicitate pentru ţigări (dar şi pentru Coca-Cola, telefoane mobile sau lenjerie). Experienţa de pieton prin Bucureştiul care ţine pasul cu vremurile noi îmi este de mare folos. Cu adaptări neînsemnate, lîngă cutia de carton impecabil imprimată cu o efigie în relief evocatoare pentru autenticitatea locală, cu capacul deschis, tăiat oblic, din care ies trei ţigarete îmbietoare va fi scris NOUL CALLATIS TRADIŢIE ŞI CALITATE UN PRODUS PHILIP MORRIS 8500 LEI DIRECTIVĂ CEE... „FUMATUL DĂUNEAZĂ GRAV SĂNĂTĂŢII".

Anca GRĂDINARIU
copywriter

Videodrome 2000

Sodomie, nuditate frontală, crucificare, viol... *That's entertainment.* Nu, nu e *Videodrome* ori vreun alt film despre o televiziune a viitorului care a luat-o razna. E ceea ce programele de divertisment americane se întrec a oferi în acest moment. Prezentul a luat-o cu mult înaintea imaginaţiei bolnave a lui Cronenberg. Televiziunea anului 2000 nu e altceva decît exces. Nevroză, personalitate dublă, halucinaţii, impotenţă, sex, sex, sex. Foarte amuzant. *Ally McBeal* şi *Sex and the City*. Moarte. Lentă, agonizantă, lipsită de demnitate. Bobby Simone muribund în trei episoade din *NYPD Blue*. Real people. Real life. Docu soap. Urmărim şi sîntem urmăriţi. Howard Stern strigînd „un om urît, fără bani, ar putea foarte bine să-şi taie penisul". Furie, loseri, un happy-end. Adolescenţi masacraţi, adolescenţi vampiri. *Buffy*. Televiziune extremă ce se autodevorează continuu.. N-a mai rămas nici un tabu de dărîmat sau de inventat. Infamele coduri *politically correct* fac parte din preistorie. Studiile spun: „îţi vei petrece 15 ani din viaţă uitîndu-te la televizor". „50 la sută dintre adolescenţii între 18 şi 24 de ani din Statele Unite sînt mai fericiţi atunci cînd zapează decît atunci cînd urmăresc un singur program." Cum poţi să-i ţii pe loc? Mai mult sex, mai multă violenţă, mai mult cinism. Dacă talk show-urile şi alte programe „educative" îşi cîştigaseră demult faima de „freak show"-uri, serialele păreau ultimele redute ale evaziunii din real. Dar un deceniu de ironie a făcut din Homer Simpson anti-eroul cu care o întreagă Americă s-a identificat. Mike Judge *(Beavis & Butthead, King of the Hill)*, Trey Parker şi Matt Stone *(South Park)* au împins provocarea cu un pas înainte şi imperiul bunelor sentimente, Disney, a învăţat să fie obraznic. Micul ecran a fost invadat de seriale de animaţie pentru adulţi avînd în centru familii disfuncţionale. Bender din *Futurama,* noua creaţie a lui Matt Groening, este leneş şi depresiv, înşeală, minte, fură, frecventează prostituate, fumează şi bea căni de bere. Sărmanul *American way of life*... A suferit o grea lovitură atunci cînd drăgălaşii din *Beverly Hills* au început să se drogheze şi Melrose Place s-a transformat într-un loc sordid. În era post-*Seinfeld,* nimic nu mai e intangibil: nici minorităţile, nici bătrînii, nici bolnavii de SIDA. Sitcom-urile se întrec în a face haz de cele mai sacrosancte convenţii: animalele de casă sînt omorîte dedesubtul rîsetelor înregistrate, se face haz de violenţa domestică, se creează seriale despre cupluri de lesbiene şi gay, despre travestiţi. Valorile tradiţionale sînt bune doar pentru discursurile lui Bob Dole. Femeile fumează. Trabucuri. Pay-tv-ul conduce de departe această revoluţie: plăteşti şi ai parte de o supradoză de transgresiune. Internetul alimentează şi el apetitul în creştere pentru voyeurism şi imagini extreme.Uitaţi tot ce vi s-a spus despre televiziune! Cum că ar creşte generaţii de ignoranţi. Cum că efectele programelor *trash* americane asupra culturii europene ar fi devastatoare. Asta a fost înainte de „name dropping". Scenariştii americani de televiziune, absolvenţi ai unor colegii reputate, încearcă cu disperare să strecoare cîte puţin din învăţătura primită în ceea ce scriu, bombardîndu-ne cu erudiţia lor: în *Northern Exposure* se fac frecvent referinţe la Derain, Jung şi Jean-Luc Godard, în *Beverly Hills* se discută despre *Jules et Jim* şi se organizează festivaluri Roger Corman şi „nouvelle vague", iar *Homicide* le oferă şansa unor detectivi suspect de fluenţi să trăncănească despre înţelesul vieţii, citîndu-l pe Poe şi pe teologii secolului al XIII-lea.

Televiziunea anului 2000 nu seamănă cu nimic din ce aţi văzut pînă acum. Dar este această frenezie a sfidării o ruptură radicală cu trecutul?

Televiziunea a rupt complet cu trecutul? Să luăm un serial ca *Oz*, ce cumulează tot ce poate fi mai revoluţionar pe TV: montaj brut, cameră de filmare isterică şi compoziţii neglijente, jonglare cu posibilităţile spectaculare ale atrocităţilor prezentate, toate în numele unui sfînt realism, al unei reputaţii de televiziune adultă cu care canalul prin cablu HBO se mîndreşte. Dacă ne gîndim mai bine, o asemenea îndrăzneală nu regăsim nici în cinema-ul american din ce în ce mai aseptizat în ciuda violenţei sale, ca şi cum televiziunea ar fi ultimul refugiu al unei lucidităţi sociale. Şocant cum e, *Oz* continuă, însă, să ofere divertisment. Forţînd nota, se poate spune că se înscrie în marele tipar socio-profesional al televiziunii americane: exploatarea exhaustivă a redutelor vieţii sociale, de la comisariat la spital, microcosmosuri ce reflectă societatea din jur. Totuşi, serialul imaginat de Tom Fontana are meritul de a refuza în permanenţă consolarea eroului pozitiv, descurajînd orice identificare durabilă. Dacă există vreo morală, aceasta este una sarcastică şi nihilistă. Lumea din *Oz*, supusă în întregime raporturilor de forţă, este fracturată în grupări comunitare: militanţi negri musulmani contra arieni neonazişti, mafioţi contra irlandezi, dealeri de culoare versus hispanici. Distopia din Emerald City, închisoare care poartă, ce ironie, numele oraşului miraculos dar iluzoriu al magicianului din Oz, trădează minciuna melting pot-ului. Cu toate că este, fără discuţie, serialul cu cea mai mare infuzie de testosteron şi ireverenţiozitate, complicatele arcuri ale intrigii, loialităţile mereu în schimbare, balansarea centrelor de putere, imoralitatea funciară a deţinuţilor nu sugerează nimic altceva decît un soap, o analogie pe care Fontana o îmbrăţişează cu toată inima: „ e o lume sub lupă, o reflecţie a celei în care trăim. E reală şi, în acelaşi timp, ireală." Deci, în termenii structurii, nimic nu s-a schimbat. Televiziunea cu plată a scăpat de dictatura publicităţii dar nu şi de cea a gustului public, iar deceniile de soap şi televiziune day-time au modificat fundamental conştiinţa telespectatorului. Sîntem departe de *I love Lucy* sau *Honeymooners* dar, în continuare, sclavii audienţei. Lucru pe care nici chiar promisiunea infinitului spectru al sutelor de canale via satelit, digitale, interactive şi terestre nu îl poate schimba.

© S. Ivanoschi

Z. ORNEA

Tradiţia convertită în tradiţionalism

Cîtă vreme tradiţiile se revendică de la ele însile încă e bine. Grav e atunci cînd ele sînt invocate ca o stavilă împotriva înnoirilor, căpătînd statura unui tradiţionalism osificat şi îndărătnic. În planul culturii româneşti şi a spiritului ei public, această dualitate, de cele mai multe ori antinomică, are, ea însăşi, o îndelungată tradiţie. Nu o voi urmări în istoricitatea ei continuă. Cîteva popasuri vor fi, cred, suficient de edificatoare.

Paşoptismul, ca orientare ideologică şi politică, şi-a propus să înnoiască structurile româneşti, intrînd într-un alt ev. S-au ridicat, în consecinţă, împotriva tradiţiilor existente, cele mai multe obiceiuri şi moravuri orientale. Năruirea celor vechi, a tradiţiilor desigur, a început de la vestimentaţie, tinerii şcoliţi în apusul Europei (cu deosebire în Franţa) se purtau cu haine europeneşti, înfruntînd tombaterele în işlic şi cu toată costumaţia orientală pe ele. Înfruntarea era izbitoare în saloanele epocii, creînd un spectacol profund dizarmonic. Dar tinerii, cărora la început li s-a spus „bonjurişti", au devenit, repede, luptători pentru progresul social şi politic. Mai tîrziu, li s-a spus patruzecioptişti sau, mai scurt, paşoptişti. Ei voiau eliberarea din iobăgie a ţăranilor (peste 95% din populaţie) şi împroprietărirea lor, ba chiar năruirea structurilor politice, prin Constituţii moderne, sincrone cu cele din apus. De aici încolo cerinţele lor deveneau periculoase pentru domnie şi marea boierime, aceştia invocînd, în sprijin, tradiţiile. Culmea e că, mult mai tîrziu, de pe la 1900 pînă în interbelic, deşi militantismul paşoptiştilor triumfase finalmente, li s-a reproşat că n-au gîndit româneşte, umblînd, bezmetici, după himera modelului occidental care, fireşte, n-avea nimic comun cu tradiţiile româneşti identitare. Dar întorcîndu-mă spre anii şaizeci ai secolului trecut şi instalîndu-mă în planul strict al ideologiei literare, să mă opresc, pentru o clipă, la junimism. Ce alta a dorit Maiorescu şi ai lui decît să înnoiască fizionomia literaturii epocii? Pentru asta s-au ridicat împotriva tradiţiei literaturii paşoptiste, inclusiv, dacă nu, în primul rînd, împotriva utilizării motivului politico-social. Nu spusese Maiorescu, în celebrul său studiu *O cercetare critică a poeziei române la 1867* că e probabil că invazia politicului în lirism a primejduit fizionomia poeziei de atunci? Şi asta pornise de la poeţii paşoptişti (apoi şi unionişti), coborînd, pe acest plan înclinat, pînă la odele paupere la evenimente deosebite, golind poezia de fior liric. Maiorescu dorea o esenţializare a lirismului, surpînd tradiţia existentă, arătînd, aproape didactic, deosebirea dintre poezie şi contrariul ei. Fără îndoială, Maiorescu, pentru scopurile sale înalte, a exagerat destul, năruind, dintr-o aruncătură, întreaga poezie paşoptistă (a fost salvat doar Alecsandri, pentru că a devenit un aliat al junimismului). Dar, repet, probabil că această renunţare la toată tradiţia lirismului paşoptist era necesară pentru a clădi fundamentele noului lirism, care, prin Eminescu, înainte de toate, a triumfat cu adevărat. Şi ce furtună de proteste împotriva gestului antitradiţional al lui Maiorescu s-a auzit, puternic, atunci, Hasdeu (şi invoc numai un nume proeminent!) fiind unul dintre cei care s-au împotrivit!

Dar, mai tîrziu, în prima decadă a secolului al XX-lea, sămănătorismul, dominînd viaţa literară şi spiritul public în genere, răsturnînd lucrurile, se reîntoarce la tradiţie pînă a deveni, hotărît, tradiţionalist. În monografia mea din 1970, *Sămănătorismul*, spuneam că orientarea sămănătoristă, ca un curent de idei (mai ales în planul literaturii), s-a produs într-un moment de stagnare şi de aşteptare, cînd junimismul pălise cu totul şi viaţa literară îşi aduna energiile pentru explozia estetică de după primul război mondial, manifestată în interbelic. Dar asta nu justifică, fireşte, acel spirit retrograd care chema, cu înverşunare, la restabilirea tradiţiilor (năruite, fireşte, de cosmopolitul simbolism inaugurat de Macedonski şi continuat de Ov. Densusianu), invitînd scriitorii să-şi ia drept obiect de inspiraţie exclusiv lumea satului, invectivînd oraşul ca univers pestriţ şi neromânesc. Această chemare spre tradiţii, spre rural şi spre naţionalul exclusiv, a căpătat, adesea, dimensiuni naţionaliste. Nicolae Iorga, creatorul în fapt al sămănătorismului ca un curent literar şi de idei în spiritul public, considera (în stilul său de şuvoi neîntrerupt) într-un articol din martie 1904 publicat, fireşte, în *Sămănătorul*, că literatura română şi-ar fi modificat, în ultimii ani, fizionomia, pentru că scriitorii şi-au luat ca inspiraţie „iubirea pentru neam şi ţară, în trecutul şi idealele lor, inspiraţia nouă ce s-a trezit şi se împuterniceşte zi de zi din cunoaşterea întreagă a literaturii, a cîntecului poporului, în dezgroparea răbdătoare a trecutului, îmbelşugat în mîndrie şi în durere, din înfrăţirea tot mai deplină a românilor din toate ţările, cu tradiţii şi cetitori plini de dragoste, a unei limbi literare care e o minune pe care trebuie s-o cercetăm, s-o înţelegem, s-o imităm, a unei culturi neîntrerupte, care s-a îmbrăcat în aşezăminte, în viaţa socială, în operele de artă". Şi, cum spuneam, N. Iorga socotea că o literatură curat românească se putea crea numai prin invocarea ruralismului exclusiv. În acelaşi an 1904, N. Iorga scria într-un alt articol că modelul rîvnit este „viaţa de sat neschilodită de cultura modernă, arhaică şi primitivă, bogată în simţiri foarte curate şi în hotărîri foarte puternice". Într-un articol din noiembrie 1905, publicat, desigur, tot în *Sămănătorul*, N. Iorga, deplîngînd boierimea de ţară, păstrătoare a bunelor tradiţii, care se tot duce definitiv, scria: „Cercetătorii trecutului au înţeles îndată cît de puţin folosisem cu schimbarea clasei stăpînitoare; ei şi-au dat samă că nu mai poate învia boierimea veche, cu rostul ei politic, că nu se mai poate da urmaşilor ei occidentali acea curăţie de viaţă patriarhală, acea deplinătate de simţ românesc, acea legătură sufletească faţă de pămînt şi de oamenii lui şi pe care o avuseseră bătrînii, păstrători credincioşi ai unei tradiţii istorice adevărate. Ei au căutat să înfăţişeze celor de astăzi, în locul strigoiului boieresc, cu buzele pătate de sînge, cu unghiile pline de ţerna pămîntului furat, pe boierul cel adeverit prin mărturiile scrise. Şi, prin aceasta, conştiinţa naţională a intrat din nou în stăpînirea unei largi bucăţi de trecut, care fusese aruncată pe maidanul de putregai al lucrurilor care trebuie să se uite". Lumea satului idilizată şi idealizată (trecîndu-se prea uşor peste scandaloasa discrepanţă între regimul proprietăţii şi peste mizeria socială a vieţii de aici) era prezentată ca unic model al unei literaturi căreia Iorga îi spunea „sănătoase" pentru că păstra cutuma de tradiţii nepervertite. În acelaşi an 1905, Ov. Densusianu, diriguitorul necontestat al simbolismului, scria, polemic, în publicaţia sa *Vieaţa nouă:* „De ce numai ce e la

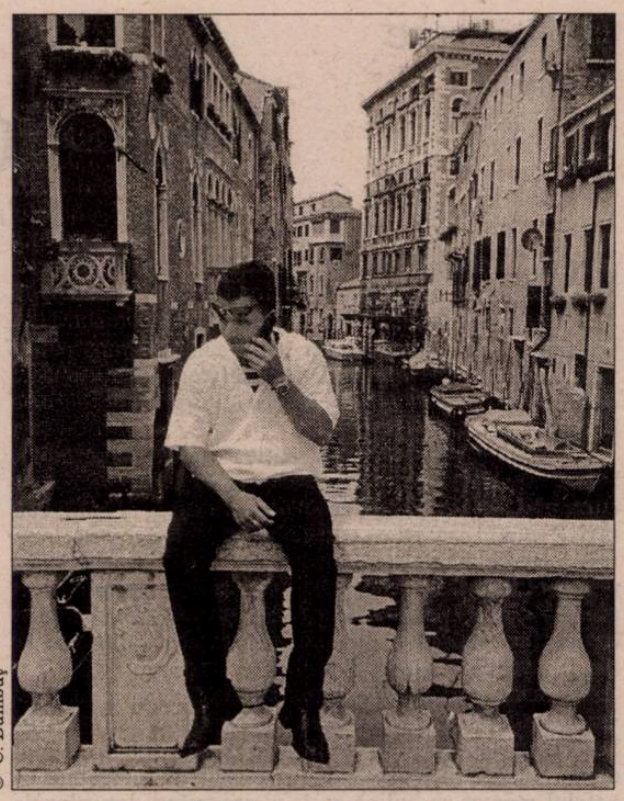

© C. Bumbuţ

ţară ar fi adevărat românesc? Dar n-avem şi vieaţa noastră orăşenească, nu găsim şi în ea ceva caracteristic, ceva care să aibă dreptul să fie trecut în artă?". Fără îndoială că Densusianu – poet, conducător de şcoală, eminent lingvist şi etnolog – avea dreptate. Dar cine dintre corifeii sămănătorismului (Iorga, Ilarie Chendi, Ion Scurtu, Sextil Puşcariu şi literaţii curentului) avea timp să-l asculte şi, eventual, să-i recunoască dreptatea interogaţiei? Densusianu era invariabil prezentat, atunci, ca animatorul simbolismului, fals considerat drept o literatură decadentă, deci bolnavă iremediabil. Şi, totuşi, în ciuda acestei invectivări, din lirismul simbolist, aşa năruitor al tradiţiei cum era, au rămas, ca valori estetice certe, Bacovia, Minulescu, Anghel şi Petică (dar, mai ales, Bacovia, poet de primă mărime), neignorînd nici faptul că Arghezi pornise şi el ca poet simbolist (ciclul *Agate negre)*, pînă la debutul său extraordinar din 1927 cu *Cuvinte potrivite*. Ce a rămas, în schimb, din literatura tradiţionalistă sămănătoristă decît valori vlăguite ca Iosif şi Gîrleanu (ca să nu mai vorbim de scriitorii de serie), Sadoveanu fiind un pisc de valoare independentă, deasupra sămănătorismului şi a poporanismului de la începutul veacului douăzeci. Şi Iorga a avut, totuşi, cutezanţa de a revitaliza sămănătorismul după război, în anii douăzeci şi treizeci (nu şi-a intitulat el revista *Cuget clar*, apărută în 1928, cu particula întregitoare, în 1930, *Noul Sămănător?)*, probozind şi denigrînd marile valori interbelice, promovînd şi oferindu-le ca exemplu literatura născută moartă a unui Lascarov Moldoveanu şi Corneliu Moldovanu? Iar în 1936, în *Istoria literaturii româneşti contemporane* nu era considerată literatură bolnavă opera lui Blaga, Arghezi, Rebreanu şi alţii asemenea? Această vinovată cecitate avea ca fundament tradiţia, pe care aceşti mari scriitori ar fi desconsiderat-o. Tradiţia convertită în tradiţionalism naşte monştri nu numai în actele de evaluare.

---

interstiţii

„Serial Thinker"

Propuneam săptămîna trecută o primă şi, vai, fatalmente severă şi frustrantă selecţie din panseurile lui Marin Voiculescu reunite în volumul *Obsesia gîndului. Cugetări, aforisme, profiluri spirituale* (Editura Eficient, 2000). Doctor în filosofie, profesor universitar, membru titular al Academiei Oamenilor de Ştiinţă din România, membru titular al Academiei Dacoromâne etc., Marin Voiculescu este – dacă mi se îngăduie acest joc de cuvinte – un redutabil *„serial thinker"*: comite aforisme cu o uluitoare rapiditate şi o desăvîrşită naturaleţe, iar caracterul repetitiv al gestului nu diminuează cu nimic efectul de surpriză. Practicînd scriitura fragmentară, Marin Voiculescu e – aşa cum s-a remarcat – un autor neantologabil; selecţia pe care o continui (şi o închei) aici nu oferă decît o palidă imagine a ansamblului.

„Aforismul este mugurul florii zilnice nutrite cu întrebare."

„În multe culturi şi religii, bucuria se exprimă diferit."

„Binefacerea este o ştachetă pe care, istoria ne-a dovedit-o, n-au sărit-o toţi oamenii."

„Capriciile ei, natura le datoreşte multe minunăţii ale sale."

„Cinstea ne obligă să ne apreciem şi meritele şi demeritele."

„Niciodată convingerea nu vine din lamentaţii, ci din repetate reluări *de-a capo*."

„Translarea contemporanului în viitor presupune un pas axiologic de întîie mărime."

„Susurul izvoarelor ne zmulg consideraţia faţă de natură."

„Copiii sînt făcuţi din poezia speciei."

„Gîndul cugetat este mai des atins de poezie, de metaforă; de comparaţie."

„Multe femei fac cinste istoriei, rămînînd treze."

„Unele femei sînt subiecte pentru literatură, altele propoziţii."

„Geniile studiază din plin şi golurile, din materie ca atare şi din cea cenuşie."

„Fiind rare, geniile dau efecte dense."

„Graţia o poate proba nu numai balerina, dar şi savantul, o suavă voce dar şi o piramidă ce se furişează în amurg."

„Şerpuirea ideilor are legile ei, mai puţin bănuibile."

„Loialitatea unor femei se naşte moartă."

„Infinitul este punctul spre care merge o lume, dar n-a ajuns Omul."

„Cine nu se originează la istoria unui popor este condamnat pe veci."

„În iubire mira ameţelii îşi are gradele ei."

„Înţelepciunea semnifică grizonarea ideii."

„Liniştea o auzi mai profund cînd nu eşti total liniştit."

„Maxima este un crochiu nemilitar."

„Nechibzuinţa unor femei poate costa mult bărbaţii, dar şi invers."

„Nehotărîrea unor femei are nedesluşite cauze."

„Au dat peste originalitate numai cei care, pornind de la un punct, au pornit spre altele."

„Indubitabil, patriotismul este cordonul ombilical în care e înfăşurat Eul unui neam."

„Ca gen de creaţie, poezia stîrneşte multe genuri."

„Femeile prea politicoase obligă."

„Siguranţa unei revoluţii stă în fundamentul ei sociospiritual, iar neclătinarea ei în stîlpii ei."

„Revoluţionarul străpunge epoca sa, conturîndu-şi pe cele nebănuibile obişnuit."

„Roşind în faţa ruşinii, o putem lua de la capăt, încercînd a o evita."

„Satisfacţia duce la abandonarea evitabilă."

„Literatura este de două feluri: reuşită şi mai puţin reuşită."

„Orice creaţie în lumea scrisului îşi propune să sterilizeze puţin climatul uman."

„Cheia strămoşilor n-a ruginit niciodată în istorie, încercînd uşa moşilor şi strămoşilor lor."

„Dintele talentului muşcă adînc în inima destinului."

„Tandreţea este o Himalae a Spiritului."

„Ţara este mama noastră naţională."

„Singurul ţel al florilor e să bucure oamenii, fie şi prin femei."

„Ţinta lumii semnifică înălţarea ei prin coborîrea spre sinele ei."

„Efectul malefic, carenţial al vanităţii se răsfrînge ca un bumerang şi asupra celui care îi plăteşte tributul."

„Nu toate vorbele sînt concepte. Dar nici invers."

„Durata veseliei ţine de cauza ei."

Şi, din păcate, toate au un sfîrşit.

Alexandru CĂLINESCU

Anca MANOLESCU

O TEMĂ MODERNĂ

Aproape o tautologie

Pentru numărul de faţă, *Dilema* şi-a dat ca temă „Tradiţii în tranziţie“, care se referă, probabil, la tranziţia noastră cronicizată, ajunsă o „stare“ – cam inconfortabilă şi echivocă – în care se află toate componentele vieţii româneşti de astăzi, inclusiv tradiţiile ei de tot soiul.

La drept vorbind, însă, o tradiţie – mai cu seamă o *tradiţie spirituală*, una autentică, puternică, vie – are a se confrunta cu această temă permanent. „Tranziţia“ eficace face parte dintre temele ei fundamentale, e, într-un fel, problematica ei constantă: una fără de care tradiţia în cauză riscă să se osifice, să se închidă, mai grav, să se trădeze pe sine. Tema „trecerii“ unui depozit de la maestru la discipol, de la o generaţie spirituală la alta, dintr-o atmosferă culturală veche într-una nouă constituie marea provocare a fiecărei tradiţii, e însăşi raţiunea ei de a fi. Fără aceste nenumărate verigi – izbutit descoperite, „inventate“, asamblate – marele *lanţ* care e o tradiţie s-ar frînge şi adevărul atemporal pe care ea îl poartă cu sine nu ar mai avea un canal potrivit pe care să circule spre noi şi în noi. Cînd Ilie îşi lasă mantaua să cadă din carul de foc, iar Elisei, ucenicul său, izbuteşte s-o prindă, asistăm la gestul emblematic al unei predări de funcţiune, al unei tranziţii în lanţul profetic al lumii ebraice.

Cînd, la trecerea dintre secolul al XI-lea şi al XII-lea, persanul Ghazalî (celebru în Occidentul medieval sub numele de Algazel) reuşeşte o sinteză între filozofie şi teologia cea mai ortodoxă *(kalam)*, pe de o parte, şi calea contemplativă a sufismului, pe de altă parte, el e conştient că a reuşit să înnoiască gîndirea musulmană. E conştient că a reuşit să-şi salveze tradiţia de la periculoasa ruptură între o formalizare teologică ce risca să se usuce şi o mistică ce risca să fie marginalizată. Celebrul său tratat se intitulează, îndrăzneţ şi expresiv, *Reînvierea (sau reînsufleţirea) ştiinţelor religiei*, iar el a avut o influenţă neegalată asupra dezvoltării intelectuale şi spirituale a Islamului, dîndu-i un nou spaţiu de respiraţie şi de creativitate pentru cel puţin cîteva veacuri. Ghazalî e numit de altfel „dovada“ ori „demonstraţia“ Islamului: iar această calificare nu priveşte doar „ortodoxia“, recunoscută şi acceptată, a sintezei sale; ea priveşte mai ales capacitatea sa de a *reînsufleţi* tradiţia, de a face manifest suflul ce animă diversele ei ramuri, de a da acestora o nouă configuraţie organizată de suflul divin.

Pentru o tradiţie spirituală, problema tranziţiei presupune mereu un act de discernămînt. Pe de o parte, ea trebuie să treacă necontenit mai departe un adevăr *deplin, integral, unic* – oferit în origini, adică în momentul revelaţiei sale, cînd realitatea transcendentă se livrează în deplinătatea sa *nefracturabilă* conştiinţei umane. „Originea“ nu înseamnă, în acest caz, momentul istoric de debut şi nici măcar „începutul mitic“ al tradiţiei în cauză. Originea desemnează mai curînd o condiţie: cea în care adevărul divin îşi încredinţează plinătatea sa infinită, inepuizabilă – şi ca atare mereu *nouă* – unui receptacul uman capabil de o deplină disponibilitate. Or, condiţia aceasta nu e situată istoric, nu ţine de origini temporale, ci de o bună situare, comunitară şi individuală, faţă de Adevăr.

Pe de altă parte, dacă Adevărul se „revelează“, el se revelează pentru a prinde chip, expresie, în carnea finită a lumii, pentru a se rosti prin intermediul cuvintelor ei – mereu altele –, pentru a se face înţeles de fiece epocă şi cultură. Ca atare, o tradiţie are de corelat integritatea atemporală a depozitului ei cu schimbarea, cu istoria, cu succesiunea vîrstelor şi a atmosferelor culturale. Fiecare dintre acestea poate oferi o *expresie specifică* deplinătăţii Adevărului, poate descoperi o nouă direcţie de atac asupra acestei deplinătăţi, poate să-i trăiască, pe cont propriu, *noutatea*. Ori, cel puţin, poate încerca să o facă. (Iar discernămîntul constă în a nu lăsa ca inovaţia, ingeniozitatea veacului să adumbrească noutatea fundamentală a Adevărului, tot aşa cum el trebuie să deosebească imuabilitatea Adevărului în sine de fixarea pînă la osificare a formulărilor şi formalizărilor sale.)

„Cît de nou părea totul!“

Fiecare vîrstă şi epocă au, în plus, de corelat lanţul şi acumulările predecesorilor cu propria creativitate. „A reînsufleţi ştiinţele religiei“ înseamnă această dublă corelaţie: a descoperi pe cont propriu o perspectivă către Adevăr, utilizînd novator lecţia tradiţiei, asimilîndu-i spiritul, interpretîndu-i cu libertate litera. O asemenea bogată, efervescentă „tranziţie“ se petrece în secolul al XII-lea occidental cînd, alături de învăţămîntul religios al şcolilor catedrale, de exerciţiul contemplativ şi liturgic predat în mănăstiri, apar universităţile şi intelectualul: un tip de cercetător şi de interpret creştin care are

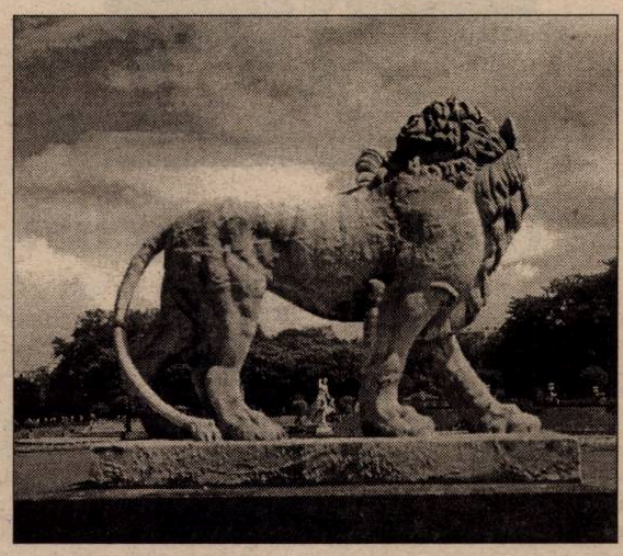

© a.l.ş.

conştiinţa că pune pe lume un nou tip de gîndire, că foloseşte din plin atuurile culturale şi spirituale ale timpului său, că răspunde provocării lui. În studiul pe care i l-a dedicat *(Intelectualii în Evul Mediu*, Seuil, 1957 şi 1985), Jacques Le Goff evocă entuziasmul şi intensitatea glasului său: „În gura lor, sub pana lor, revine mereu cuvîntul moderni, pentru a desemna pe scriitorii epocii. Moderni, iată ce sînt, iată ce ştiu că sînt. Dar nişte moderni care nu-i combat pe cei din Antichitate; dimpotrivă îi imită, se hrănesc din ei, se caţără pe umerii lor“. Le Goff citează fraza lui Bernard din Chartres ce va răsuna de-a lungul Evului Mediu: „Noi sîntem nişte pitici căţăraţi pe umeri de uriaşi. Vedem deci mai bine şi mai departe decît ei, nu pentru că vederea noastră ar fi mai ageră sau am fi mai înalţi, ci pentru că ei ne înalţă în aer şi ne poartă pe înălţimea lor gigantică...“

Astăzi am fi poate înclinaţi să citim această frază drept o apologie a progresului în cultură şi istorie. Am fi tentaţi să luăm afirmaţia aceluiaşi Bernard din Chartres – *veritas, filia temporis* – ca pe o relativizare a adevărului; adevăr care ar fi doar construcţia ori fructul unei anume vremi. Dar pentru o lume articulată spiritual cum e cea a Evului Mediu, *veritas, filia temporis* înseamnă mai degrabă că timpul acelei lumi, şi timpul fiecărei lumi, e dator să livreze un spaţiu de revelare Adevărului, un spaţiu constituit cu materialele ei proprii. Iar pentru a-l crea, intelectualii veacului al XII-lea au adăugat la studiul autorilor creştini pe „uriaşii antici“, aşa cum au preluat şi filozofia ori ştiinţa acestora trecută prin uriaşul laborator al lumii musulmane.

Le Goff evocă un episod expresiv pentru vitalitatea spirituală a acelui veac, pentru diversitatea încă armonizabilă a tendinţelor sale intelectuale şi contemplative: e vorba despre sfîrşitul lui Abélard. Logicianul versat şi orgolios, teologul strălucit, inventiv, personal, profesorul ce a mutat centrul intelectual al Parisului din Cité pe Muntele Sainte-Geneviève, se refugiase la Cluny, încolţit de manevrele brutale prin care sf. Bernard, fondatorul ordinului cistercienilor, încerca să-i sufoce influenţa, socotită periculoasă, şi să-l declare eretic. Bernard reprezintă un tip spiritual s-ar zice opus lui Abélard; el se află, în termenii părintelui M.D. Chenu, „pe o altă frontieră a creştinătăţii“: e un mistic, retras în citadelele monastice din pustiul pădurilor, adept al unei monumentale simplităţi; dar el poartă totodată cu sine un model feudal opus intelectualităţii urbane şi apetitului ei pentru cercetare, un model militar datorită căruia a încurajat cruciadele şi a pledat pentru transformarea creştinătăţii apusene într-o Miliţie a lui Christos. În sfîrşit, Pierre cel Venerabil, abatele de la Cluny, care îi acordă lui Abélard adăpost şi sprijin, reprezintă un al treilea tip. La Cluny se dezvoltase, cu un secol în urmă, o admirabilă cultură liturgică – ceea ce însemna o cale contemplativă, susţinută de artele (ori ştiinţele) legate de incantaţie: muzica şi gramatica. „Muzica şi, o dată cu ea, liturghia au fost instrumentele de cunoaştere cele mai eficiente de care dispunea cultura veacului al XI-lea“, spune G. Duby în *Vremea catedralelor*. „Cuvintele, prin semnificaţia simbolică şi prin asociaţiile de idei care apar în minte la pronunţarea lor, permiteau pătrunderea intuitivă a tainelor lumii. Ele conduceau spre Dumnezeu. Iar melodia ducea şi mai direct, pentru că prin ea transpar acordurile armonice ale creaţiei, oferind astfel sufletului omenesc o cale de a se contopi cu perfecţiunea intenţiilor divine“. Simbolic vorbind, soluţia Cluny reprezintă un pol ce depăşeşte şi evită atît excesele misticii severe, autoritariste, militare, predicate de sf. Bernard, cît şi arguţiile cercetării de tip scolastic. În plus, Pierre cel Venerabil este o admirabilă figură spirituală şi intelectuală, ultimul mare abate clunizian. Spre deosebire de Bernard, care cheamă la război împotriva musulmanilor, el comandă o traducere a *Coranului*, pentru a putea provoca o dezbatere între cele două tradiţii. Tot el va aduce pacea asupra finalului terestru al lui Abélard: „...îl primeşte cu infinită generozitate, îl împacă cu sfîntul Bernard, obţine de la Roma anularea excomunicării... Mai înainte de moarte, marele şi bunul abate de la Cluny îi trimisese absoluţiunea în scris şi printr-un ultim gest de minunată delicateţe sufletească o trimisese şi Heloisei, devenită stareţă la Paraclet“ (J. Le Goff). Episodul acesta ne dovedeşte ce important e ca tradiţia să posede personalităţi care să judece şi să accepte noutatea, să-i discearnă şi să-i asimileze valoarea, să o prindă în lanţul tradiţiei. Cernerea calităţilor şi a scoriilor noutăţii e dificilă, dar fără asimilarea ei tradiţia îşi riscă propriul destin. „Vom vedea“, spune Le Goff în acest sens, „piedicile pe care le-a generat admiterea în cultura apuseană a unor preluări din Antichitate rău mistuite, rău adaptate. Însă atunci, în secolul al XII-lea, cît de nou părea totul!“

Cît de nou, cît de entuziasmant nou a fost, cam o mie de ani înainte, efortul părinţilor şi al gînditorilor răsăriteni de a scruta densitatea misterului christic, de a-i expune şi medita dimensiunile, folosind creator vocabularul noetic al filozofiei vechi, în special al platonismului. Cît de nouă, la fel, doctrina lui Evagrie care a pus în scris învăţătura ascetică orală ce se transmitea printre monahii din pustiul Egiptului, prelungită cu o uluitoare speculaţie de origine savantă asupra „aventurii cosmice a intelectului“ (A. Guillaumont). Cît de nouă iarăşi, sărind peste alte multe verigi, doctrina palamită ce furniza experienţei isihaste complementul teologal al energiilor increate. Pentru Răsăritul creştin e specific, probabil, faptul că noutatea, creativitatea teoretică şi-a preluat mai întotdeauna tematica şi forţa din experienţa contemplativă ori liturgică, liturghia fiind, ea însăşi, o „teologie în act“ (calitate ce s-a perpetuat măcar virtual pînă în timpul de faţă) – o calitate pe care o regăsim, am văzut-o, în spiritualitatea cluniziană.

Veritas, filia temporis

Şi e remarcabil că în ultimele secole – cînd tradiţia răsăriteană s-a transmis tăcut, într-un mod pe care l-am putea numi în mare parte pasiv, animat poate doar secret de cîteva centre ascunse, discrete –, singurele voci sonore cu adevărat creatoare, „moderne“ au fost cele ale filozofilor ruşi *vizionari*, din prima parte a veacului nostru. Pentru ei, efortul de a gîndi pe cont propriu, datoria fiecărei epoci de a da un chip specific Adevărului erau esenţiale. Iată-l pe Soloviov în *Îndreptăţirea binelui*: „...formele superioare de viaţă care reprezintă pentru noi o moştenire din vechime nu s-au închegat de la sine, ci prin munca şi gîndul oamenilor, prin eforturile lor intelectuale şi prin sacrificiile lor. De vreme ce forma istorică a binelui etern nu este unică şi imuabilă, multiplicitatea ei diversă impune o alegere, imposibilă fără capacitatea investigatoare a minţii... Cei care încearcă să substituie criteriului lăuntric al adevărului un criteriu exterior (autoritatea instituţiei ecleziastice, *n.n.)*, sînt pedepsiţi, vai! cu eşecul tentativelor lor“. *Veritas, filia temporis* – pare să spună şi Soloviov: în sensul că fiece timp (şi fiece om al acelui timp) trebuie să se confrunte cu Adevărul, să-l întîlnească intelectual, după exemplul predecesorilor din vechime. *Veritas, filia temporis* – iarăşi, pentru că tocmai curgerea timpului dă fiecărui moment istoric şansa şi responsabilitatea de a surprinde o altă, nouă imagine a integrităţii Adevărului.

Pentru Berdiaev *(Împărăţia lui Dumnezeu şi împărăţia cezarului)* multiplicitatea acestor imagini derivă din caracterul infinit şi liber al Adevărului, exprimă, ilustrează acest caracter. Iar, pentru a rămîne în Adevăr, pentru a fi în adecvare cu libertatea şi infinitatea lui, omul are să recunoască şi să respecte căile pe care alte momente istorice şi alte spaţii spirituale le-au găsit către el. Pentru Berdiaev, „există o singură unitate de măsură potrivită pentru libertate, şi anume toleranţa religioasă... Adevărul reclamă libertate atît pentru cei care îl descoperă cît şi pentru alţii. Toleranţa religioasă este legată de faptul că adevărul este infinit, deschide un drum infinit, iar transformarea adevărului în ceva finit, ca în cazul intoleranţei şi fanatismului, reprezintă în fond trădarea lui... O asemenea atitudine duce la osificarea religiei, la stagnarea mişcării vieţii.“ Iată o temă extrem de modernă şi, în acelaşi timp, o temă originară. Originară pentru că Adevărul este considerat în datele lui fundamentale. Modernă pentru că timpul de faţă ne pune la dispoziţie date, studii, cunoaştere asupra celorlalte tradiţii, ne impune comunicarea cu membrii lor. A respinge această temă astăzi echivalează cu o stagnare a propriei tradiţii, cu refuzul de a recunoaşte circulaţia Adevărului prin canalele religiilor şi ale timpului. A accepta această temă astăzi, a privi creator la depozitul celorlalte tradiţii înseamnă a descoperi o nouă perspectivă asupra Adevărului, asupra infinităţii sale.

glosar de tranziţie

Dosariada II

Amestecul de masacru şi de diasco care, în decembrie '89, punea capăt dictaturii staliniste, nu a pus capăt şi obsedantei amintiri a dosarelor. În acele ceasuri de atotcuprinzătoare dezordine au fost, totuşi, schiţate două măsuri raţionale: una viza să preîntîmpine distrugerea acestei moşteniri, cealaltă să o pună la păstrare. În acele atît de nesigure circumstanţe trebuia găsit adăpostul cel mai sigur. Prin urmare, dimpreună cu instituţia care le gestionase – Securitatea – dosarele au fost date în îngrijirea provizorie a armatei.

Au trecut de atunci 10 ani pe parcursul cărora acest depozit al falsei memorii colective, prin operaţia denumită „lustraţie", a fost recuperat de toate ţările care răsturnaseră dictaturile staliniste – de toate, cu excepţia României. De-a lungul acestui deceniu, România a schimbat două regimuri politice, caracterizate prin două strategii contrare ale despărţirii de trecut, una preponderent conciliatoare, cealaltă preponderent vindicativă. În pofida acestui antagonism fundamental, pînă în anul 2000 cele două regimuri au tratat problema dosarelor într-o deplină convergenţă, ignorînd-o. Pentru regimul conciliator, o astfel de inerţie îşi găsea motivaţia chiar în strategia lui – ce motivaţie putea avea însă regimul vindicativ care, prin această inerţie, îşi contrazicea propria-i strategie?

Ambele regimuri au lăsat dosarele în custodia Serviciului de Informaţii, cea mai puţin transparentă dintre instituţiile post-revoluţionare. Sub regimul conciliator, SRI şi-a demonstrat puterea asupra dosarelor, facilitînd publicarea unor documente incomode pentru anumite notabilităţi, ori dînd în vileag angajamentele semnate odinioară cu Securitatea, de doi ziarişti, critici deosebit de acerbi ai guvernanţilor din acea perioadă.

De-a lungul intervalului 1990-1996, drepturile şi datoriile SRI ca păstrător al dosarelor nu erau reglementate de nici o lege. Sub regimul următor, proiectul unei astfel de legi a fost propus de un senator, fruntaş al principalului partid la putere. Proiectul nu a fost adoptat, dar autorul lui a fost exclus din respectivul partid. Diferită de proiect, legea adoptată spre sfîrşitul respectivei guvernări a creat o instituţie împuternicită să gestioneze dosarele. Abia constituită, instituţia a refuzat un set de dosare pe care le solicitase de la SRI – motivul: din dosarele cu amabilitate furnizate lipseau anumite piese.

Se întrevede astfel probabilitatea unor neasemănări între moştenirea lăsată şi moştenirea preluată. Dosarul propriu, pe care avem în sfîrşit dreptul de a-l cunoaşte, ar putea fi altul decît dosarul autentic pe care ni-l întocmiseră înainte de 1989 harnicii specialişti din industria supravegherii. Liberi de orice restricţii legale, succesorii lor de la SRI, stăpîni peste biografiile noastre mistificate şi peste cele ale turnătorilor noştri, nu s-au mulţumit să conserve dosarele, ci le-au şi rectificat. Supuse unor noi mistificări, mistificările iniţiale devin şi mai indescifrabile.

Între noi şi biografiile noastre se ridică noi perdele de fum. Misiunea care stă în faţa Colegiului pentru studierea dosarelor nu pare a fi una de recuperare, ci de reconstituire.

Dosariada continuă.

Pavel CÂMPEANU

bazar

Românii şi frumuseţea

Institutul Naţional pentru Studii de Opinie şi Marketing (INSOMAR) s-a specializat în topuri, şi cu precădere în *top ten*. Desigur, relative, ca mai toate generalizările şi clasificările de acest gen, ele reflectă, totuşi (în ciuda marjei de eroare), gusturile unui procent dintre compatrioţii noştri. Meritul şi hazul acestor topuri (realizate prin sondaje naţionale pe eşantioane între aproximativ 1200-1500 de subiecţi, în 1999) este faptul că depăşesc graniţele stricte ale subiectelor catalogate drept „serioase", socialul şi politicul, extinzîndu-se şi în zona artei şi a divertismentului. În aceste din urmă domenii, semenii noştri se pot pronunţa mai liberi şi cu mai puţine constrîngeri; iar rezultatele pot constitui un barometru mai picant al mentalităţilor. Seria de *top ten* ne oferă mostre ale idealurilor, miturilor şi valorilor unor compatrioţi. Unele dintre cele mai paradoxale sînt clasamentele estetice. „Frumuseţea" nu apare ca simplă evaluare a înfăţişării; ea există doar în combinaţie cu alţi parametri: popularitatea, simpatia, celebritatea, competenţa, morala, posibilitatea identificării. Nu se judecă doar nurii, ci mai ales imaginea publică, ce include şi aprecierea morală implicită. Cea mai frumoasă actriţă, de pildă, trebuie să fie una de-a noastră, „adevărată", cu care ne putem identifica şi care nu ne-a dezamăgit pe termen lung: în cazul de faţă, e vorba de Stela Popescu. Lucru de înţeles, datorită genului abordat de actriţă, menţinerii ei în topul revistei şi a divertismentului, pentru mult timp; şi, în linii mari, datorită personajului pozitiv, prototip al româncei medii, întrupate de aceasta. Frumuseţea e, pînă una-alta, văzută ca un rol, nu ca o înzestrare naturală. Pe locul al doilea, se situează Oana Sîrbu. Alegere, iarăşi, explicabilă, prin succesul seriei *Liceenii* şi prin genul Oanei: fată frumoasă şi cuminte. Năbădăile poveştilor ei amoroase nu au avut mare impact asupra unei imagini ingenue gata consacrate. Oana reflectă, deja, gusturile unei alte generaţii (celei de 30 de ani), ce-şi extrage valorile nu din spectacolul de revistă, ci din film. Genul dramatic are mai puţini suporteri: Maia Morgenstern, apropiată ca generaţie, dar cu totul alt personaj, urmează, pe locul al treilea, pentru spectatorii mai serioşi. În sfîrşit, „profesionistele" frumuseţii, (auto)consacrate de industria de specialitate, îşi găsesc loc abia pe poziţiile 4 şi 5: Ramona Bădescu şi Bianca Brad. Dovadă că afirmarea prin revistele pentru femei şi cosmeticele *high-class* încă nu a depăşit-o pe cea clasică, de spectator-admirator. De la locul 6 încolo, aura din jurul personajelor primează, în detrimentul fizicului propriu-zis. Urmează Oana Pellea, Draga Olteanu-Matei, Emilia Popescu, Tamara Buciuceanu-Botez, Rodica Popescu-Bitănescu. Dacă în cazul Oanei Pellea şi al Emiliei Popescu, proporţia alte calităţi – fizic propriu-zis e echilibrată, celelalte trei sînt „monştri sacri", indiferent de vîrstă sau măsuri. Dacă ne-au făcut să rîdem o viaţă, sînt ca noi, intervievatele, şi sînt frumoase. Acelaşi fenomen se poate observa şi în cazul cîntăreţelor de muzică uşoară: pe locul întîi n-o s-o vedem pe Daniela Gyorfi, deşi s-a străduit serios pentru imaginea ei (dar nu în direcţia „corectă"); ci pe mai umana Mădălina Manole, urmată de veşnicele Angela Similea (locul 2) şi Corina Chiriac (locul 4). Înclinaţia spre acelaşi curent „romantic" se constată şi la prezentatoarele tv, unde cea mai frumoasă nu e considerată „sălbatica" Mihaela Rădulescu, ci patetica Andreea Marin. Agilul salt peste generaţii e valabil şi la capitolul „cel mai frumos actor român": aici, primul din top este Florin Piersic, urmat de perechea (din film) a Oanei Sîrbu, Ştefan Bănică jr. În ceea ce-i priveşte pe cei mai frumoşi oameni politici, cu locul întîi lucrurile sînt mai clare: Petre Roman. Interesant este că, pe poziţiile 4-5 se situează, la egalitate, Ion Iliescu şi Emil Constantinescu.

Iaromira POPOVICI

Privire de nuvelist

Mie, ca nuvelist, retragerea dlui Nicolae Manolescu din viaţa politică mi s-a părut la fel de importantă ca aceea a dlui Emil Constantinescu din vitoarele alegeri prezidenţiale. Şi mai interesantă – dacă acest adjectiv nu a murit într-o lume în care „corect" domină, sec şi autoritar, vocabularul de piaţă şi viaţă.

Nu mă număr printre intimii dlui Manolescu, dar dînsul ia de multe ori parte la gîndurile mele intime, ca să nu spun mai mult. Dar de ce să nu spun mai mult? Dl Manolescu – făcîndu-mi praf, pe bună dreptate estetică, schiţele proletcultiste din urmă cu 40 de ani – a intrat în ceea ce s-ar putea numi, cu pudoare, cu timiditate, destinul meu de nuvelist. Dînsul se numără printre cei cîţiva critici literari români care mi-au dat siguranţa că formula lui Gaëtan Picon: „criticul e conştiinţa de sine a scriitorului" e corectă; m-a interesat întotdeauna, la culme, ce opinie are Manolescu despre cărţile mele – m-au întristat tăcerile lui semnificative şi am avut zile bune, foarte bune, cînd „i-am mers la inimă", vorba unui prieten comun, Paul Georgescu, care, la răutatea din cerul gurii sale, putea emite asemenea naivităţi de judecată estetico-sentimentalistă cînd îi plăcea ceva. Poate că toate acestea sînt suficiente ca să pot trece mai departe şi anume: la zi – pentru a scrie că ultimul său articol din *România literară*/nr. 29/2000) în care încearcă să explice raţiunile demisiei sale din PNL este, în optica mea de nuvelist, insuficient de dramatic şi prea bogat în melodramă. Mă simt îndreptăţit la această observaţie critică, fiindcă sînt dintre aceia ironizaţi subţire de Lampedusa, aceia care, la cîte se întîmplă, au reflexul de a spune cu greu ascunsă plăcere: „eu ce ţi-am zis?". Înfrunt acest risc al mediocrităţii, precizînd – nu ştiu cît de convingător – că nu am nici o plăcere amintind aici de cîte ori, în aceşti zece ani, i-am spus dlui Manolescu (mai degrabă tandru, decît inteligent) „să nu se bage în politică", precum se formulează în româna vulgară. Nu voi fi fost singurul. Fireşte că dînsul ne ignoră în articolul său intitulat, parafrazîndu-l pe Llosa al nostru, *Peştele pe uscat*.

Argumentul său solitar este acela că s-a simţit inconfortabil, „ca peştele pe uscat", în viaţa politică unde a constatat, „zi de zi şi ceas de ceas", valabilitatea machiavelicei idei: scopul scuză mijloacele. Zi de zi şi ceas de ceas? Chiar aşa? Să fie o scăpare stilistică, oricum compromiţătoare pentru echilibrul dintre răbdarea, convingerile şi cunoştinţele unui om de întinsă cultură? Îmi permit să evoc o singură zi, „la ceas" – încălcîndu-mi hotărîrea ca asemenea scene de gingăşie şi politichie să le transcriu numai în nuvelistica mea. Era în a treia zi de Paşti din 1992, la ceas de amiază, cînd, venind cu *Telecinema*-ul meu în buzunar, l-am găsit pe dl Manolescu, în pustietatea redacţiei, singur la biroul său sub sticla căruia Ivaşcu zîmbea atent dintr-o poză rămasă încă de pe vremea lui Roger; mi-a oferit o felie de cozonac foarte bun cu care nu m-am îndulcit deloc; dimpotrivă, mi-am luat elan ca să-l întreb încă o dată de ce candidează la...? Mi-a răspuns mai hotărît ca în precedentele şi fugarele noastre dialoguri pe aceeaşi temă: „Fiindcă mă simt responsabil!" I-am argumentat că acesta poate fi şi răspunsul lui Iliescu, în cea mai lemnoasă logică, lipsită de proximitate; nu voi proustianiza felia aceea de cozonac pascal – ştiu că m-am trezit mărturisindu-i ceea ce credeam din ziua şi ceasul cînd citisem într-un ziar american (noiembrie 1991) că Nicolae Manolescu va fi un Havel român: acum, cînd scriind la *Istoria* sa a ajuns la capitolul Eminescu, candidatura la Preşedinţia României e cel mai inteligent, mai ingenios şi comod alibi pentru a se despovăra de această presiune, suprema, pentru un critic literar de anvergura sa. Responsabilitatea pentru soarta României ca replică la soarta capitolului despre Eminescu constituie o scenă cum nu sînt două în romanul tragicomic al literaturii române – mi-am îngăduit să subliniez, fără teamă de patetic sau sarcasm. „Eşti rău, Radule!" – mi-a răspuns calm, cu dodecafonismul său sentimental, dl Manolescu; adăugînd – ţin minte şi azi – o enormitate pe care sînt decis să o dezvălui numai atunci cînd dînsul va depăşi melodrama intelectualului român, dezgustat zi de zi şi ceas de ceas, îngrozit totdeauna, tardiv şi rizibil, de machiavelismul „scopului scuzînd mijloacele" despre care mereu pare-se că aude prima oară, tulburat ca o virgină în ale moralei.

Nu „peştele pe uscat" este paradigma dramei noastre de intelectuali inadecvaţi acvatic, mereu în căutare de imposibile ape curate. Ci „Gorila" – cu diagnosticul ei de o cruzime exactă (indiferentă la dulcegăria stilistică...), Gorila din ale cărei ghiare nu vor scăpa nici Rebreanu, nici Iorga, nici Goga şi tot aşa, pe Argeş în jos, nici Călinescu, nici Arghezi – poate doar Caragiale să se fi salvat prin politica ironiei sale, singura politică intelectuală valabilă, confirmată de un Cehov, de un Thomas Mann.

Nici un geniu literar românesc nu a putut scăpa nevătămat din fascinaţia exercitată de Gorilă, înhăţat de ea, desfigurat între labele ei, îmbăloşat şi malaxat – cu viaţă şi operă împreună... – între maxilarele ei. Fatalitate etern inacceptabilă pentru spiritele prea rezonabile? Incapacitate de a domina monstrul maniheist? Incultură politică, economică, sentimentală? Dar dacă e o lipsă evidentă de talent în politică, izvorîtă exact din prea marele talent literar, cu tot ce înseamnă acesta ca obsesie a nuanţei, a moralei şi chiar a orgoliului? Oricum s-ar numi – aici, în lupta cu asemenea blesteme se defineşte o dramă din care nu se poate ieşi nevinovat şi melodramatic. Peştele dlui Manolescu, zbătîndu-se pe uscat, se visează lebădă. Nu se poate. Rămîn la părerea conform căreia cea mai bună politică a dlui Nicolae Manolescu ar fi încheierea *Istoriei* sale. Iar ca divertisment, pînă va ajunge la Caragiale, îi propun această nuvelă exemplară: retragerea sa şi a rivalului său în desemnarea candidatului susţinut de opoziţie în urmă cu zece ani – au avut loc concomitent, la 48 de ore diferenţă, sub semnul aceleiaşi scîrbe antipoliticianiste. Personajul care i-a învrăjbit atunci duce şi azi, bine mersi, o politică a unei inocenţe imperturbabile, zîmbind mai ceva decît dl Iliescu; el nu-şi dă demisia, nu se retrage, stă ca o Marilyn Monroe în palma King-Kongului, fără să ştie că acesta n-a mişcat niciodată un deget spre fericirea vreunui scriitor.

Radu COSAŞU

regula jocului

● Cu întîrziere de o lună (motiv pentru care cronicarul îşi pune cenuşă în cap), încercaţi să mai prindeţi thrillerul acestei veri – *Talentatul domn Ripley*, după romanul omonim al Patriciei Highsmith. Mai fidel originalului literar şi, de ce n-aş spune-o, mai bun decît *Plein soleil*, versiunea lui René Clément de-acum 41 de ani, filmul lui Anthony Minghella (cu un excelent Matt Damon, Gwyneth Paltrow şi Jude Law) va face deliciul amatorilor de poveşti amorale, perverse (cu „twist"-uri ale intrigii care ar face să pălească de invidie chiar şi *Legăturile primejdioase!)*... Suflete sensibile, abţineţi-vă; ceilalţi, nu-l rataţi! (**a.l.ş.**)

scrisoare din New Orleans

Schimbarea la inimă

Se traduce în engleză *Jurnalul* lui Mihail Sebastian (Ivan R. Dee, noiembrie 2000). Tocmai am citit şpalturile şi m-au cuprins multe şi felurite emoţii. Cronica lui Sebastian asupra transformării rapide a societăţii româneşti dintr-o băltoacă levantină într-un stat totalitarist antisemit o să aibă mare succes aici. Pe mine personal, mă împinge să-mi reevaluez admiraţia necondiţionată pentru Mircea Eliade.

Sebastian descrie, cu detalii cutremurătoare, „rinocerizarea" prietenilor săi intelectuali seduşi de fascism. Dar nici una dintre aceste transformări nu a fost atît de uimitoare ca aceea a lui Eliade. Afilierea lui Mircea Eliade la fascism nu a fost doar un flirt. Ca şi în cazul lui Paul de Man, un alt intelectual postbelic al cărui trecut a devenit scandal public mult după ce se petrecuse, Eliade nu a fost doar un simplu radical de duminică. El a fost un membru activ al Gărzii de Fier pronaziste. Sebastian înregistrează cu o admirabilă sensibilitate şi răbdare disoluţia prieteniei lor. A durat mult pînă cînd Eliade, antisemit furibund şi susţinător al lui Hitler, a ajuns să-şi renege prietenul evreu, dar procesul acestei înstrăinări seamănă foarte mult cu a asista la îngroşarea pielii lui Eliade şi a vedea cum răsare pielea de rinocer. Acumularea treptată de umiliri şi orori zilnice în anii în care viaţa lui Sebastian atîrna de un fir este redată cu obiectivitate, cu foarte puţină autocompătimire. Această sinceritate obiectivă mă face să reconsider, cu durere, afecţiunea profundă pe care o am pentru Eliade, a cărui operă şi personalitate le-am admirat ani de zile, fără să-i cunosc (sau încercînd să-i ignor) trecutul.

Crescut în anii '50, cînd cărţile lui Eliade erau interzise, am avut numai foarte vagi noţiuni despre opera şi personalitatea lui, dar aveam, ca mulţi dintre contemporanii mei, o admiraţie fără margini pentru faimosul surghiunit. Această adoraţie *in absentia* era o consecinţă a cenzurii şi un act de răzvrătire din partea noastră. După ce am emigrat, i-am citit cărţile şi am fost cucerit de misticismul lor „ştiinţific", fără de compromisuri, care corespundea admirabil cu viziunea propriei mele generaţii mistico-vizionare, cu minţile încîlcite de LSD.

Influenţa lui Eliade în America era, pe la jumătatea anilor '60, enormă şi mă mîndream, ca proaspăt imigrant, cu compatriotul meu. La scurt timp după ce am ajuns în Statele Unite, am plecat în pelerinaj la Chicago, unde Eliade era şeful catedrei de Religii Comparate la University of Chicago. Am fost primit cu căldură. Eliade a fost uimitor de generos cu puştiul pletos cu care se trezise la uşă. El şi soţia sa Christinel mi-au deschis uşa casei lor, m-au primit în vîrtejul lumii lor străjuite de cărţi, m-au scos la masă în oraş şi m-au bombardat cu întrebări despre România şi literatura românească. Eliade şi-a evocat tinereţea literară, cu o evidentă nostalgie a vocaţiei sale de romancier, pusă în chingi de exigenţele muncii de universitar. La un moment dat, m-a întrebat ce cred tinerii scriitori din România despre mentorul său, Nae Ionescu. Chiar şi eu aflasem, prin filtrele ocultării comuniste, că Nae Ionescu fusese părintele intelectual al fascismului românesc. Am mormăit ceva epitete, numai pe jumătate amintite, dintr-un eseu antifascist pe care fusesem obligat să-l citesc la şcoală, mai ales pentru a demonstra că numele îmi era familiar. Eliade se necăji. Nu fusese sau nu păruse deloc necăjit cînd îi spusesem că sînt evreu. În America de la mijlocul anilor '60, eminentul profesor avea mulţi prieteni evrei. Dar acum, după ce l-am citit pe Sebastian, mă îndoiesc că renunţase definitiv la antisemitism. Cu siguranţă, nu a scris nimic prin care să arate că îşi regretă trecutul fascist, în contrast izbitor cu un alt erou al vremurilor mele de început, filozoful româno-francez E.M. Cioran, care declarase că simpatiile sale pentru Garda de Fier au fost o greşeală îngrozitoare.

Sebastian arăta cu claritate că entuziasmul faţă de fascism al multor intelectuali români non-evrei era numai în parte sincer. În majoritate, ei făceau jocul acestei forţe în ascensiune într-o competiţie crîncenă pentru slujbe, funcţii, prestigiu şi bani. Eliade însuşi a fost numit ataşat cultural, în timpul războiului, mai întîi la Paris, apoi la Lisabona. O slujbă foarte bine plătită, care i-a permis să fugă de România comunistă, în care nu s-a mai întors niciodată. Nu pot scăpa de sentimentul că Eliade a fost un oportunist. Lumea intelectuală şi politică a capitalelor europene interbelice era întreţesută într-o mreajă greţoasă de intrigi, înşelătorii şi servilism, avînd în centru interesul personal.

Cu toate acestea, ar fi mult prea uşor să descrii adeziunea lui Eliade la fascism drept o tactică strict utilitaristă. Filozofia sa, cu lustrul său „ştiinţific", este o evidentă recuperare nietzscheană a religiilor păgîne şi a culturilor extatice. Într-o formă nerafinată, astfel de idei mistico-mitice păgîne erau parte integrantă a ideologiei naţional-socialiste oficiale. La polul intelectual „mai rece" al aceleiaşi operaţiuni, eliminarea „subiectului" din limbaj şi teorie, practicată de Paul de Man, anunţa dinamica unui subconştient colectiv eliberat de slăbiciuni „umaniste". Fără nici o îndoială, aceste filozofii s-au păstrat la fel de atrăgătoare şi astăzi, cînd mecanizarea lumii creează panică în rîndul oamenilor care nu mai ştiu care este rolul lor în univers. O analiză a rădăcinilor fasciste ale acestor filozofii ar trebui să ne dea de gîndit. Dacă aceste revolte împotriva conformismului şi a mecanizării s-au putut transforma cu atîta uşurinţă în cel mai mare conformism şi cea mai puternică mecanizare a măcelului cunoscută în istorie, nu cumva au o fisură la chiar temelia lor?

În ceea ce mă priveşte, Sebastian mi-a deschis larg ochii şi mi-a dărîmat, cum trebuia şi era sănătos să se întîmple, unul din idoli. Mai mult, jurnalul său mă împinge să mă uit cu şi mai multă îngrijorare la România de azi, unde idolatrizarea necritică a intelectualilor interbelici poate duce la un alt dezastru politic. Trag nădejde că *Jurnalul* lui Sebastian va avea un efect umanizant şi asupra celor care, din ignoranţă sau nesimţire, îşi permit să celebreze pe faţă monştri precum Ion Antonescu.

Andrei CODRESCU

www.codrescu.com

(traducere de Ioana AVĂDANI)

(Rubrică difuzată la *National Public Radio* şi publicată în *Gambit Weekly, The Baltimore Sun* şi *Funny Tonus)*

din fanfare funerare

Taifas

„În tot cazu'", spune bugetarul-de-la-fabrica-de-piuliţe şi tocmai bea din păhărelul cel mărunţel, plin de ţuică de acu' patru ani. „Asta, aşa-i", îi dă dreptate bugetarul-din-sectorul-public şi bea şi el din păhăruţul care i se cuvine. „Măi, măi", se miră angajatul-la-patron, şi nu mai bea din păhărelul cu ţuică, nu are timp, chiar acu' şterge masa la care stau cei trei reprezentanţi ai societăţii civile sub un măr tare bătrîn, cu scoarţa uscată. Angajatul-la-patron nu e acasă la el şi cu toate acestea nu se poate stăpîni să nu facă ordine pe masă, chit că bugetarul-de-la-fabrica-de-piuliţe, căruia îi aparţin toate de drept, nu se sinchiseşte de calitatea de proprietar al mărului, şi al curţii, şi al casei celei strămoşeşti cu care l-a înzestrat soarta. „În tot cazu'", zice el, „nu se poate face nimic"; „asta, aşa-i", îi dă dreptate bugetarul-din-sectorul-public şi iarăşi bea din păhăruţul care i se cuvine; dacă am urmări mai cu atenţie scena de sub mărul cel bătrîn şi cu producte viermănoase am putea constata cu uşurinţă faptul că bugetarul-din-sectorul-public bea mai mult şi mai des decît ceilalţi doi, păhăruţul lui mai repejor devine „vid de alkohol", vorba lui domnu' Peri, contabilul foarte gras de la sectorul de stat, vecin cu măistoriţa Vlai, soţia domnului Vlai Iustina, împletitor de mături, mic producător rămas aşa din celălalt regim. El a mai rămas ca atare şi domnul Perianowicz, producător de sifon în sticle din acelea vechi. „Tu nu vezi cum se fură peste tot", zice bugetarul-de-la-fabrica-de-piuliţe şi celălalt, bugetarul-din-sectorul-public, spune iarăşi „asta aşa-i". Pentru ca lucrurile să intre pe un făgaş cît de cît normal din punct de vedere narativ, vom nara că foarte multe ar fi de făcut, de dres, de reparat la gospodăria bugetarului-de-la-fabrica-de-piuliţe, casa a rămas netencuită din vremea cînd fusese ea ridicată „în roşu" de bunicul bugetarului-de-la-fabrica-de-piuliţe, adică imediat după ce, în anul 1970, conducerea de partid şi de stat a hotărît să acorde, în regim de urgenţă, materiale de construcţii sinistraţilor de la inundaţiile cele mari din luna iunie. De atunci a rămas casa „în roşu", gardul cel de beton tot aşa se prezintă, cu stîlpii fără nici un fel de gard vizibil între ei. În curte, de asemenea, totul e de mult intrat în starea romantică a părăsirilor, a ruinurilor, a ierburilor cele înalte de pir şi păru'-porcului crescute în voie pe sub mărul care niciodată nu a produs o recoltă validă. Zice bugetarul-de-la-fabrica-de-piuliţe următorul lucru: „cum să lucreze omul dacă nu-i plătit?" „Asta aşa-i", încuviinţează bugetarul-din-sectorul-public; angajatul-la-patron tocmai a terminat de curăţat masa, a făcut rînduială între pahare, a şters ce era de şters. „Măi, măi", zice bugetarul-din-sectorul-public. Angajatul-la-patron se aşază la masă şi începe să povestească cum anume se dezvoltă stupii din grădina plină de buruieni a bugetarului de la piuliţe. Are acolo vreo opt lăzi cu rame Daland pe care albinele adună, de dimineaţa pînă seara, care nectar, care polen, le putem vedea cum vin cu picioruşele încărcate: „unele aduc apă în guşă şi o mestecă împreună cu nectarul ca pe guma de mestecat, aşa fac mierea", zice el; „toate lucrează în stup, unele fac de pază, altele ventilează cu aripile, altele fac curăţenie, altele cu puietul".

Bugetarul-de-la-fabrica-de-piuliţe îl ascultă cu atenţie, pe urmă aminteşte ceva în legătură cu albinele ucigaşe, pe urmă arată cum a venit, într-una din zile, Giusi, pruncul cel mare al vecinului Pongracz, cu un „şpraiţ din ăsta care îi face reclamă la televizor şi a dat cu el la uşa stupului şi linişte s-a făcut, n-a mai mişcat una în front", zice, şi în ochi i se citeşte o secretă satisfacţie.

Daniel VIGHI

trecerea prin reviste

Gustul lozincii

„Dîrz ostaşul sovietic / Ne-a adus lumină / Azi muncesc cu drag şi spor / Cîmpuri şi uzină" – ne declară, peste decenii, Nina Cassian, într-un poem construit din colaje cu versuri proletcultiste publicat în revista **ariergarda** din Timişoara. Nota de subsol la acest *Poem din poeme* alcătuit de Gheorghe Secheşan este semnificativă pentru tema aleasă de numărul doi al revistei – „Gustul lozincii": „Există o poezie şi aici tot aşa cum există în prăfuitele kitsch-uri din sertarele bunicii. O să vedeţi că înainte de toate o să vă umpleţi de indignare, apoi vă va bufni rîsul pentru ca, în cele din urmă, să vă podidească nostalgia. În fond, nu-i aşa?, toate trec!"

Revista **ariergarda** este o nouă publicaţie culturală, cu un colectiv de redacţie constituit din studenţi ai Universităţii de Vest din Timişoara, coordonatori fiind Otilia Hedeşan, Viorel Marineasa, Adrian Botnaru, Tinu Pârvulescu, Sorin Radu Cucu şi Daniel Vighi – şef de proiect. Numărul 2/2000, primul care ne-a parvenit, ne pune în faţa unei excelente reviste, pe care o descoperim cu plăcere, dar deloc surprinşi. Este, se pare, în firea lucrurilor ca timişorenii să scoată produse culturale de calitate şi lipsite de oriçe complex provincial. Deşi provincia e prezentă – subliniată chiar – în acţiunile scriitorilor bănăţeni, admirabil este faptul că această prezenţă nu e însoţită de complexe şi resentimente; altfel spus, bănăţenii ştiu să-şi convertească spiritul provinciei într-o trăsătură distinctivă, purtătoare de valoare culturală. Reuşesc să fie chiar mai europeni decît bucureştenii, rămînînd în continuare bănăţeni.

Numărul doi al revistei **ariergarda** defineşte cu succes spiritul lozincii. Articolele sînt diverse, de la eseuri de analiză a fenomenului, la mese rotunde (aşa cum e incitanta discuţie ce deschide revista dintre Şerban Foarţă, Viorel Marineasa, Marcel Tolcea, Otilia Hedeşan şi Daniel Vighi) sau la articole de investigaţie reportericească (aşa cum e, de exemplu, cel scris de Daniela Ghica, în care sînt transcrise relatări despre Lazăr Cernescu – ţăranul care i-a servit drept „model" lui Dan Deşliu pentru celebra poezie *Lazăr de la Rusca* – ale rudelor şi ale celor care l-au cunoscut).

Numărul acesta al revistei **ariergarda** poate fi, în cele din urmă, recomandat chiar şi nostalgicilor, sub titlul „Dacă doriţi să revedeţi...". Ar fi interesant în ce măsură „glumele" acestea, repovestite, îi mai încîntă ca prima oară. Ştim, pe de altă parte, că emisiunea „Dacă doriţi să revedeţi..." are ceea ce se numeşte „o largă audienţă populară"... **(C. P.-B.)**

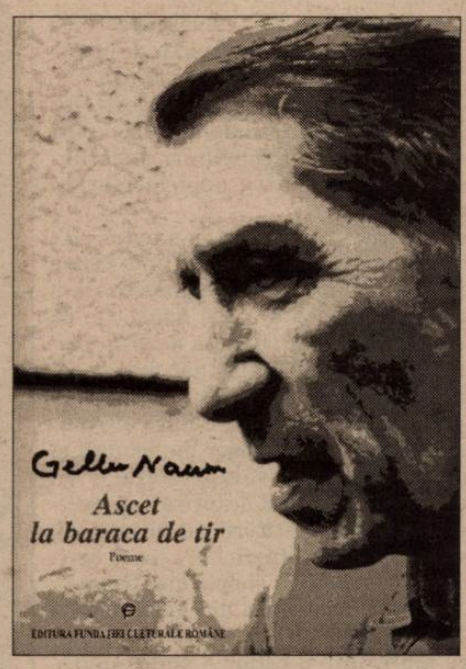

Editura Fundaţiei Culturale Române
îl sărbătoreşte pe poetul ***GELLU NAUM,***
la cei 85 de ani împliniţi pe 1 august 2000, prin „antologia interioară" ***Ascet la baraca de tir,***
concepută de autor, dincolo de criterii cronologice, şi postfaţată de Ioana Pârvulescu.
La mulţi ani şi din partea Dilemei!

Pagină realizată de Cezar PAUL-BĂDESCU

sindromuri

Sindromul FNI

În orice ţară civilizată disponibilitatea populaţiei pentru a economisi – adică a pompa în arterele sistemului financiar fluidul vital al capitalului producător de investiţii, locuri de muncă, bunuri, servicii şi încasări la bugetul consolidat al statului – este, pe de o parte, încurajată şi protejată, iar pe de altă parte, este considerată un indicator semnificativ pentru sănătatea economiei.

Poate fi instructiv în acest context să examinăm seturile diferite de semnale pe care micii investitori le-au primit din partea instituţiilor statului român după prăbuşirea SAFI şi, respectiv, după colapsul FNI.

În mod esenţial, micii investitori au fost încredinţaţi că falimentul SAFI s-a produs pe fondul unui „vid legislativ", drept pentru care societatea de investiţii şi-a putut calcula valoarea activelor după formule fanteziste proprii, fără legătură cu realitatea. În continuare, s-a acreditat ideea că au fost extrase de aici învăţămintele necesare şi s-au întreprins măsuri pentru ca o asemenea situaţie să nu se mai repete. Printre măsurile de care investitorii au putut lua cunoştinţă din surse autorizate s-au numărat adoptarea unor pachete de reglementări pentru piaţa valorilor mobiliare şi edificarea unor instituţii şi mecanisme care să asigure respectarea acestora. Dacă este să ne referim la fondurile mutuale, micii investitori au putut, pe de o parte, constata apariţia săptămînală în presă a valorii unităţilor de fond, iar pe de altă parte, lipsa unor reacţii ale instituţiei conduse de domnul „profesor universitar" Boboc şi au tras de aici concluzia că valorile făcute publice sînt calculate în conformitate cu metodologia prescrisă de reglementările în vigoare şi că deci reprezintă creşteri reale, diferenţele dintre diferite fonduri fiind date de structura şi eficienţa plasamentelor făcute de societăţile de administrare. În plus, micul investitor a putut afla că instituţii financiare aflate total sau parţial în proprietatea statului român au investit, de asemenea, sau au devenit coproprietari ai unor fonduri mutuale, inclusiv FNI.

După prăbuşirea FNI, micii investitori au primit două fluxuri distincte de informaţii, unele rezultate din investigaţii jurnalistice sau analize ale unor experţi, iar altele din declaraţii oficiale ale unor purtători de cuvînt sau consilieri guvernamentali, ca şi din partea unor membri ai executivului.

De la jurnalişti şi experţi s-a putut afla fie că FNI nu a respectat nici una dintre regulile jocului, nici măcar pe aceea de a opera prin intermediul unei bănci, fie că instituţia care ar fi trebuit să asigure respectarea regulilor nu a efectuat nici un fel de control, fiind mai curînd o agenţie de voiaj pentru călătorii peste hotare ale conducătorilor, sau un cuibuşor de nebunii şi ghiduşii extraconjugale ale acestora.

De la reprezentanţii autorizaţi şi instituţiile statului, investitorii au putut însă afla altceva: că „dobînzile" (?) mari ar fi trebuit să le trezească suspiciuni, că şi-au asumat riscuri exagerate din dorinţa de a cîştiga bani nemunciţi, că – într-o formulare care reprezintă o culme a cinismului – „cine nu deschide ochii, deschide punga". Cu alte cuvinte, investitorii au primit ce au meritat, fiindcă au dat crezare asigurărilor că statul şi-a asumat responsabilităţile de reglementare şi control a respectivei pieţe.

Într-o formulare încă şi mai tranşantă, statul român se comportă aidoma poliţaiului care asistă rîzînd la jaful unei locuinţe, dojenindu-l pe proprietar că nu a avut înţelepciunea să-şi cumpere cîine.

Petru LISIEVICI

Munci şi plictiseli

Privite ca o adevărată binecuvîntare de către ochiul lumii, meseriile „uşoare", statice, parcă în veşnică aşteptare, în care rolul ce-ţi revine nu implică prea mare efort, nu sînt (precum bufniţele din *Twin Peaks)* ceea ce par a fi. Dincolo de lefurile mici, de plictiseală şi de timpul încetinit pînă la exasperare, a nu face nimic muncind presupune o încercare de a evada din universul gol, restrîns şi acelaşi ce ţi se desfăşoară la fel, zi de zi. Munca devine inerţie, mintea pleacă la plimbare.

Cu liftul prin „Poiana narciselor"

Cotrobăind după narcise, pe la pagina 80, femeia cu păr roşu şi piept voluptuos de pe copertă (îmbrăţişată tandru de braţele musculoase ale bărbatului descheiat la cămaşă, cu freză impecabilă mustind a gel) smulge un oftat doamnei din lift. Aceasta, aşezată pe un scăunel, pierdută, ai spune, iremediabil, în visările dulci ale paginii 80, ale „Poienii narciselor", fără a te privi măcar, spunînd doar „unde?" – „etajul patru", apasă vrăjitoreşte pe butonul acela (cum oare o fi izbutit?), iar liftul, această cutie surprinzătoare cu oglindă şi bec („nu există nici un loc pe lume în care figurile oamenilor care nu se cunosc să capete o expresie de cretinism total ca în ascensor" – Dino Buzzati), se urneşte cu uşile închise undeva în sus, spre etajul patru. Descoperi, într-un tîrziu, străluminat de fiorul gingaş al revelaţiei, că a fi liftier, altfel spus (greşit şi crud), a nu face nimic, te îndeamnă într-un tîrziu la reverie, contemplare, idioţenie (după caz). Astfel, în timp ce sforile nevăzute urcă sau coboară cutia cu oameni, unii pe scăunel şi apăsînd butoane, se poate întîmpla, nevoit, ce-i drept, şi repetînd acelaşi drum de mii de ori, se poate întîmpla, deci, să treci dincolo de spaţiul îngust şi pe deasupra – ce meschinărie! – şi închis şi să ajungi întrutotul o superbă doamnă cu păr lung şi roşu, amorezată teribil de un superb domn viril ca un taur, cu un suflet mare, ce uneori – asta-i viaţa, d-aia suspinăm – devine şi urît, nu contează, totul e ca pe la pagina 80, citind adînc şi apăsînd din inerţie pe butonul cu cifra 4, să dispari de aici din lift şi să te prăbuşeşti în cîmpul cu narcise, în mirosul acela atît de frumos descris.

Dacă nu se întîmplă asta, atunci poţi croşeta ochiuri după ochiuri, mănuşi pentru nepoţei, ce dacă e vară, e şi un proverb cu gospodarul, atît de limpede formulat, nu-l mai rostim, mănuşile cresc pe rînd, două, orele trec al naibii de încet la lumina neonului „e de abia şase, mai am două ore, tîmpesc", lumea vine şi pleacă, urîtă, cu expresii preocupate, fîstîciţi, gravi, hliziţi, îndrăgostiţi, aroganţi „nu e voie cu ţigara în lift", vocea e acră, rea, te îngheaţă, prin ochii cu ochelari şi mîinile cu andrele se scurge plictiseala şi un pic de ură, ce să faci, atîtea ore, atîtea mîini şi picioare, atîtea mirosuri de deodorant şi transpiraţie, toţi urcînd sau coborînd, tu veşnic pe scăunel, împletind ochiuri cu o dexteritate uimitoare, timpu' ăsta se scurge atît de greu, ce să iau de mîncare acu', cîn' ies? să fac un pireu ş-o salată, nu, nu mai am roşii, ah, să-mi cumpăr altă carte, uite-l şi p-ăsta, cum naibii a putut să iasă aşa stîlcit, cu nasu' ăsta borcănat, i l-or fi strivit vreunii într-o bătaie, ce-i pasă? e plin de bani, „n-aţi zis că la cinci? ţţ, ţţ, ţţ, ţţ, ţţ", cinci de ţţ, unde o fi literatura, poiana cu narcise, ce bine că totu' e bine, Josh şi-a dat seama că o iubeşte nespus, or să aibă şi un copil cu ochi albaştri ca ai ei.

© B. Cioc

© a.l.ş.

Paznic – de apă la Valea Rea

„Măcîci", rosti acela, abia auzit, c-o mînă zgîndărindu-şi buba, iar cu o alta aprinzîndu-şi ţigara. Blînd se desprinse coaja, un punct negru, mic, sub nas, sîngele apăru timid, punct roşu, nemişcat. „E Carpaţi de Sfîntu Gheorghe, cea mai bună." Şi fumul se desprinse de buze, se depărtă de om şi ajunse la cîinele ciobănesc. „Bobi, îl am de mic, cît palma era atunci", şi palma aceluia, aceeaşi de şapte ani, se odihni pe capul imens, lăţos şi negru. „E bun la pădure, nu-i e frică de urs, de lup, de nimic. E blînd cu omu' cînd îl simte bun." Şi oamenii atunci, trecînd în jur cuminţi, feluriţi şi nepăsători, căpătară dintr-odată aura tainică a bunătăţii. Plescăind, Bobi închide ochii sub palma ce altădată îl acoperea cu totul. „E greu să fii singur în pădure o săptămînă întreagă. Chiauneşti. Îţi ţiuie vîntu' pe sub uşă, mai trozneşte vreo mobilă, ţi-e urît. Cu ăsta – îl scarpină tandru pe gît – vorbesc, îi mai zic ceva, ce faci, bă, negrule, îl iau cu mine peste tot. Mă înţelege mai bine ca un om, nu-i aşa, mă Bobi, ursule?"

S-a zgîriat acela, Bogdan, căutînd păstrăvi de fag. „Bubă urîtă, am copacii mei pe care ştiu că-n fiecare an dă ciuperca, anu' ăsta, canci, de-abia am luat douăj' de kile, că nu mai sînt puşti să mă caţăr în vîrfu' vîrfului după ei. Mai fac integrame, mai îmi iau de citit ziare, reviste, în rest teleleu prin pădure, zmeură, fragi, dac-aş sta degeaba n-aş mai fi întreg la minte."

Bogdan lucrează la captarea de apă de pe Valea Rea. „E zonă strict interzisă. Io umblu la robineţi şi păzesc să nu vină pe-acolo dracu' să otrăvească oraşu'." Ca să ajungi la captarea de apă pe drumul forestier îţi ia mai mult de o oră. „Şi-au zis aşa: tot s-a construit căbănuţa acolo; în loc să faci atîta drum, că o zi munceşti, două nu, facem în felul următor, că e mai bine: tu stai acolo o săptămînă în cap, ai tot ce-ţi trebuie, şi două eşti liber, îţi convine?" I-a convenit, un milion de lei, departe de oameni, pădure, singurătate, „că mie nu-mi place aglomeraţia, cînd dau de lume multă mă îmbăt", să aibă grijă de robinete, de apă, de atît. „Adică, nu fac nimic. Închid totu' acolo, îl iau pe ăsta – cîinele a adormit, zvîcneşte dintr-un picior, visează – şi o iau pe apă, prin pădure. Am potecile mele, nu întîlnesc nici pe dracu'. Pe Baiului nu vin turiştii, toţi dau buluc cu cabina pe Bucegi." Pe la stîne Bogdan nu merge. Bobi s-ar omorî cu ceilalţi cîini. „De dovedit, ăsta dovedeşte pe fiecare în parte, da' cîn' vin cinzeci, ce să mai facă?! Ursu', cît de mare şi de şmecher e el, tot fuge din faţa lui." E prieten cu pădurarii, bea cu ei. „Tot îmi vine să aud glas de om, că singurătatea prea multă poa' să fie tare rea." Şi bea, a avut o nevastă care l-a părăsit, de copil nu mai ştie nimic, iar pădurea foşnind verde, cărnoasă, înserarea, vîntul troznind crengile, intrînd pe sub uşă şi ţiuind, „parcă-ţi vorbeşte, şi lui Bobi îi e urît, am impresia uneori că o săptămînă d-asta e ca un an, uit de toate în afară de robineţii ăia ruginiţi. Iarna e cel mai nasol, înzăpezesc şi mă ia dracu', îmi vine să urlu, aud lupii, viscolu', de atîta zăpadă nici nu mă mai mişc. Tot cu cîinele, săracu'."

Dincolo de gardul cu sîrmă ghimpată, treptele coboară abrupt, „auzi îngerii şi auzi şi dracii acolo", iar acela tace - îndărătnic, îşi aprinde ţigara Carpaţi de Sfîntu Gheorghe şi-şi mai ia ceva de băut. Cîinele visează, Dumnezeu mai ştie la ce.

Matei FLORIAN

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

sînt la curent cu...

Horea Murgu şi concursul de invenţii

„Ideea unui asemenea concurs e extrem de binevenită, mai ales că, pe undeva, lucrurile trebuiau cernute. Noi am trăit mulţi ani în „entuziasmul" aprins de *Flacăra,* din care rezulta că noi am inventat roata, focul, că Odobleja e inventatorul cibernetici. Cu siguranţă, cred sincer că temperamentul inventiv al românului e în mod real foarte mare, din păcate nu e legat de un spirit antreprenorial corespunzător civilizaţiei europene. Eu, de exemplu, în străinătate, pierd cele mai multe ore în magazinele de papetărie, unde stau ore în şir şi mă uit la diversele obiecte şi descopăr unele care-mi plac, tocmai pentru că nu ştiu la ce folosesc. Iniţiat de *Kent Premium Lights* şi organizat de *Fundaţia Română pentru Design*, proiectul a adus tot felul de lucruri în prim plan. Era o bicicletă ce-şi schimba configuraţia geometrică ca relaţie motorie, ca poziţie a pedalării, astfel încît angrenarea bicicletei era foarte comodă. Bicicleta putea să fie foarte solidă, fără să fie grea, dacă se găsesc materiale. Un proiect ce m-a impresionat a fost inventarea a două materiale, unul tip sticlă fotosensibilă, unul ceramică şi tehnologiile de înscriere a acestor materiale cu informaţie şi de multiplicare. Dacă vizibilitatea concursului va fi destul de consistentă şi dacă premiile consistente vor răsplăti inventii şi inovaţii de valoare, cineva le va prelua şi le vom vedea în practică. Dar nu e treaba noastră ultima parte, dar sperăm ca ele să nu rămînă în deşert."

Eugen ISTODOR

roluri

Comedie fără alte ingrediente?

Nu-i adevărat că *Seinfeld*, serialul cel mai haios şi mai hazos din cîte s-au perindat în ultimul timp pe ecranele televizoarelor româneşti (singurul ce-l depăşea în comicitate era acela văzut de noi în fiecare seară, cu doi mari comici ai ecranului, unul care dădea întruna din mîini şi se poticnea la fiecare început de frază şi una care nu dădea niciodată din mîini, fiindcă şi le ţinea pe poşetă, aflată mereu la circa o palmă sub ombilic, umorul acestora nefiind însă gustat de toţi spectatorii), nu-i adevărat, aşadar, că serialul american cel mai haios şi cel mai hazos are puritatea elementelor din *Tabelul lui Mendeleev,* că practică un umor epurat de orice tangenţă şi contingenţă reală, că, adică, este un fel de *umor în sine* bergsonian, precum *lucrul în sine* kantian. Sigur, te strici de rîs la situaţiile cele mai absurde cu putinţă, la infinitele ratări în amor ale micului şi nefericitului George Costanza, la fabuloasa vizită a lui Seinfeld şi Elaine la părinţii primului, la aventurile cu fiorosul cîine (invizibil) lăsat în grija grupului şi, mai presus de toate, la dialogurile şi discursurile personajelor, care dialoguri şi discursuri au parcă doar început şi niciodată sfîrşit, purtîndu-te în teritorii încărcate de non-semnificaţii (dacă şi asta poate constitui o... încărcătură). Şi, totuşi, realitatea economică şi socială – nu mi-e jenă s-o numesc astfel – îşi face loc pretutindeni, demonstrînd că americanii, în sfînta tradiţie a lui Chaplin şi Malec, vorbesc despre adevărurile societăţii lor, aşa cum (ne străduim să) vorbim şi noi despre adevărurile societăţii noastre. Dar fără strîmbături şi schimonoseli, fără clipiri din ochi către public, fără apăsări şi îngroşări ca pentru uzul oligofrenilor, fără îngroşări şi subţieri de voce, fără acele efecte primitive care ne fac să ne simţim prost alături de copiii noştri la apariţiile lui Ţociu şi Palade, lui Teo şi Mircea, ale „Vacanţei Mari" sau chiar la unele seriale pretenţioase fabricate în România. Se poate rîde vesel şi destins (ba chiar şi distins) la încurcăturile cu fiscul sau cu asigurările ale lui Seinfeld, la şomajul şi rateurile amoroase ale lui George... Dar ca să putem rîde cu voioşie la „nebuniile" lui Seinfeld trebuie să devenim şi noi oameni normali.

Dumitru SOLOMON

ÎN CAZ CĂ MĂ AUZIŢI, IA UITE CE-AM IO AICI: VERZE DE LUX CU *LOOK* INTELECTUAL

● În staţia de metrou Romană (unde au reapărut de curînd cele două surori care vînd un foarte bun porumb fiert şi micul cerşetor aferent). Un tînăr cu căştile de walkman pe urechi îşi cumpără porumbul, apoi se opreşte să ia o cartelă. Micul cerşetor: „Poftă bună!" Tînărul nu-l bagă în seamă. Acelaşi: „Daţi-mi şi mie un ban să-mi iau ceva de mîncare." Tînărul trece pe lîngă el. „Asta, în caz că mă auziţi." Şi, ei bine da, tînărul s-a oprit o clipă, a scos o bancnotă şi i-a dat-o micului cerşetor. Happy End. (**a. l. ş.**)

● La Piaţa Sudului, un nene care vinde mături strigă-n gura mare către lume: „Ia uite ce-am io aici... Bijuterii! Bijuterii muzicale!..." (**D. S.**)

● Într-o după-amiază caniculară, în timp ce zapam plictisit, pic pe o emisiune de pe programul 2 care povestea istoria verzei din cele mai vechi timpuri şi pînă astăzi. Fleşcăit, vegetativ, anesteziat de căldură, am rămas cu ochii lipiţi pe imaginile acelea care nu erau nici artistice, nici, cum se va vedea, educative; în timp ce vocea din off spunea că există patru tipuri de varză – aceea roşie, aceea creaţă (italiană), aceea de Bruxelles şi aceea din care se fac sarmale –, operatorul filma, din toate unghiurile posibile şi cu zoom-uri aproape obscene, un singur tip de varză: cel ştiut de toată lumea, din pieţe şi din sacoşe... Nici măcar verze variate nu avem! Televiziune săracă, sărăcia la televizor. (**a. l. ş.**)

● Aflăm din cronica de carte pe care o semnează Alex. Ştefănescu în ultimul număr al revistei *Madame Figaro* că, în romanul *Sexus* de Henry Miller, la început Henry se îndrăgosteşte de „o prostituată de lux", Mara, pentru ca apoi să cunoască *o alta,* pe nume Mona. Ştim că e o practică răspîndită printre cronicarii noştri literari să citească numai începutul şi sfîrşitul cărţii despre care trebuie să scrie. De data aceasta, însă, textul i-a jucat o festă lui Alex. Ştefănescu: pe la mijlocul romanului, care desigur *i-a scăpat* criticului nostru, ni se spune clar că Mara şi-a schimbat numele în Mona. Deci, aceeaşi Mărie... Este vorba, fireşte, de Alex. Ştefănescu, care nu ne mai surprinde deloc. (**C. P.-B.**)

© a.l.ş.

Cu ochii-n 3,14

● TVR 1 a reuşit performanţa de a se autodepăşi în prospectarea ipocriziei indigene: emisiunea *Iartă-mă,* fără cadouri şi surprize infarctogene, cu o prezentatoare cu *look* intelectual, dar şi cu o bună creştere evidentă etalează fiinţe care vin, Dumnezeu ştie de ce, să-şi ceară iertare, cînd totul (tonul, expresia feţei, discursul poticnit) spune contrariul. Ce nu face omul să se vadă la televizor... (**S. S.**)

CU UN SINGUR APEL LA TELEFONUL CELULAR, FORŢA MUTĂ SE CONFESEAZĂ PRESEI CU PERDELUŢE

● La emisiunea „Profeţii despre trecut" (30 iulie), Silviu Brucan vorbeşte, la un moment dat, despre capacitatea românilor de a munci bine şi eficient atunci cînd sînt angajaţi în străinătate. „Ca să trăiască bine, aşa ar trebui să muncească şi aici în ţară". Brusc, intervine un clip publicitar: „sunînd la 89.89... puteţi deveni proprietarul uneia dintre cele zece maşini, ultimul tip..." Racord liniştitor: ce să mai umble oamenii să lucreze din greu, ca prin străinătăţi, cînd „numai cu un singur apel telefonic la 89.89..." (**T. C.**)

● Într-o tacla telefonică, L. Muntean, autorul multor fotografii din *Dilema,* ne reaminteşte despre cercetările care au ajuns la concluzia că telefoanele celulare sînt cancerigene şi nu ezită să-şi exprime un gînd: „dacă la români celularele au prins atît de bine încît unii au şi cîte două, vom deveni o specie pe cale de dispariţie?". (**M. V.**)

● În plină, crescîndă şi nesfîrşită trăncăneală a politicienilor noştri, prim-ministrul a rostit o frază cum nu se poate mai enigmatică: „Cred în forţa mută a mecanismelor de piaţă". N-a amuţit nimeni. (**R. C.**)

● Ce aflăm despre vînzătorii de droguri, văzuţi de un narcoman care se confesează presei *(Gazeta de Argeş,* articol reluat de ziarul *Azi,* 31 iulie)? „Majoritatea dealerilor nu se droghează. Ei trebuie să vîndă cît mai mult, pentru a face cît mai mulţi bani (...) Un dealer cîştigă, zilnic, circa 7 milioane de lei. Numai de la Marius, dealerul «personal» cîştiga 1.050.000 lei pe zi". (**T. C.**)

● Strada Bazarului din Costineşti, de la blocuri spre plajă, este un amestec de modern şi tradiţional, de originalităţi şi copii palide. Alături de veselele „Gogoaşa înfuriată", „Hamsia însetată", „Cuptorul fermecat", „La Rodica", „Piticot", găseşti un frust „Lovi-te-ar foamea" sau un sobru „Napoca – numa' amu şi numa' aci – bucătărie ardelenească"; mai găseşti şi hilara „Green-Yellow" sau o magherniţă albastră care se numeşte „Blue Angel". Fosta „Alimentară" de pe vremea lui Ceauşescu a căpătat nişte perdeluţe şi se numeşte „Sunshine". Şi nu ştiu cum se face, dar cu cît locul seamănă mai mult cu o bombă, cu atît mai mult are denumiri pompoase, gen „Green-cafe". (**C. G.**)

CUM SE-AJUNGE (DOAR CU O STICLĂ DE APĂ ŞI UN JURĂMÎNT DEPUS SÎMBĂTĂ) LA UNELE ASPECTE ALE LUI MOŞ CRĂCIUN

● Aşa cum destui dintre dvs. ştiu, în sezonul estival 2000 s-a petrecut un rapt teritorial fără precedent: din trupul sfînt al patriei a fost smulsă o halcă însorită (staţiunea Jupiter), care a devenit autoproclamata Ţară de Vară. Pe cuprinsul acestei aşa-zise ţări se desfăşoară necontenit o serie de activităţi răcoritoare, sub deviza „Fii fresh!", cu osebire în preajma capitalei Paradis Latino, loc ce atrage – precum o Fata Morgana cu tricoul ud – puzderie de tineri. Deunăzi, un asemenea tînăr l-a întrebat pe un localnic (în graiul simplu al generaţiei căreia cineva i-a furat banana): „Cum se-ajunge-n Paradis?". (**D. S.**)

● Într-un magazin de cosmetice cu lumină albastră, fluorescentă, din Berceni, în fiecare noapte poate fi văzut un om. Stă pe un scaun şi citeşte. E paznicul. Patroana magazinului îl încuie acolo în fiecare seară la 10 şi îl descuie la 8 dimineaţa. Ca să nu plece, ca să nu fure... Ca să păzească. Omul nu are toaletă înăuntru. Are doar o sticlă cu apă. Şi-a pierdut vechea slujbă odată cu închiderea întreprinderii la care lucra. Era inginer. Pe vremuri, cînta la pian... (**A. M.**)

● În *Cotidianul* din 31 iulie, pagina intitulată „Investigaţii" oferă: o relatare de la ceremonia de absolvire a unei noi promoţii a INI, un comunicat de scuze pentru Ordonanţa 95 de la MApN, MI, SRI, SIE, SPP, STS, DGP, articolul „Pompierii au depus sîmbătă jurămîntul", un comunicat despre avansările în grad la MApN, vreo două accidente de circulaţie şi un calup de „mică publicitate". N-am înţeles ce era de investigat în această suită de comunicate oficiale şi informaţii publice. Poate doar „misterul" iniţialelor... (**M. V.**)

● Progrese ale limbii române: un poliţist aflat în control în piaţa din Timişoara asigură telespectatorii programului 2 (28 iulie) că „acele aspecte care *răufamează* (s.n.) locul" vor fi lichidate cît de curînd. (**T. C.**)

● ...De o săptămînă şi mai bine, caut în toate ziarele mele o ştire cît de cît precisă privitoare la hotărîrile celui de al 37-lea Congres Mondial al Moş Crăciunilor, ţinut în plin Cuptor la Copenhaga, în prezenţa a 120 de participanţi: s-a fixat, definitiv, unde va sta peste an Moş Crăciun – în Groenlanda sau în partea nepopulată a Finlandei? Se va standardiza – cum vrea Uniunea Europeană – piciorul mărit al pomului de Crăciun, acceptîndu-se astfel o reducere a spaţiului pentru cadouri de sub pom? A fost sau nu aleasă o femeie ca Moş Crăciun onorific pentru anul 2000? Nici o veste, nici o poveste, nici o lumină. În schimb, sîntem ţinuţi la curent şi în amănunt cu toate catastrofele şi violenţele. Mare plictiseală, domnilor! (**R. C.**)

Alfabet şi contrafort

– dialog cu Aniţa HARITON, proiectantă pensionară –

Indiferent pe ce scriem – pe fila de caiet şcolar, caligrafiind literele, ori pe coala de hîrtie, la maşină, pe un imens „banner" de pînză sau pe ecranul calculatorului – nu inventăm de fiecare dată un alfabet diferit. Cel tradiţional, alfabetul deprins în copilărie, ne scuteşte de a găsi mereu semne proprii de comunicare cu ceilalţi, prin scris. Fiind totdeauna la îndemînă, aproape nici nu mai observăm cît de mult depinde durata noastră de acea totalitate a literelor aşezate într-o ordine convenţională: nişte semne grafice simple certifică existenţe, conservă stări de spirit, transmit reguli. Nişte semne fragile capătă rost şi trăinicie de contrafort. A compara tradiţia cu un alfabet şi cu un element de sprijin pentru construcţia noastră interioară ne-ar apropia, poate, de o potrivită definiţie a ei. Neîndestulătoare, însă. Fiindcă tradiţia trece, totuşi, prin schimbări, suferă pierderi, cunoaşte „mode". Ce rămîne din ea? Stăm de vorbă cu dna *Aniţa Hariton*, fostă proiectantă de arhitectură, azi pensionară, interlocutoare avizată în materie de tradiţii şi tranziţii. Este fiica scriitorului Eugen Goga, fratele poetului, iar pe linie maternă e descendentă din familia lui Alexandru Odobescu şi din neamul boierilor Florescu. Doi dintre fiii săi – ambii arhitecţi – se trag din familia Beldiman, din care provine şi autorul cronicii în versuri despre Eterie, pomenit de Eminescu în *Epigonii*.

Motive de alegere a unui anumit înţeles

Stimată doamnă Hariton, tranziţia n-o mai definim, o trăim. Noţiunea de tradiţie presupune însă mai multe înţelesuri, ea reprezintă datini, credinţe, uzanţe şi deopotrivă „ansamblu de concepţii". Care dintre toate acestea vi se pare mai nimerit, aşa cum aţi trăit dvs tradiţia? Şi de ce?

Pusă aşa, întrebarea separă elementele tradiţiei. Dar eu nu cred că sînt rupte unele de altele. În familia noastră tradiţia ţinea mai mult de concepţie. Adică de ceva care unea toate elementele legate de noţiune. În familie, noi am avut o tradiţie naţionalistă foarte puternică.

Pe linia ardelenească?

Şi pe linia regăţenească, să-i spun aşa, în neamul mamei, tradiţia a fost la fel de importantă. Erau oameni cu vederi foarte largi, cu interes pentru deschidere. Dar ţara era ţară. Ceea ce se declară astăzi drept naţionalism n-are legătură cu ceea ce ştiu eu de-acasă. Aş mai adăuga ceva. Bunica mea, născută Bratu, descindea dintr-o familie de preoţi ortodocşi şi de cărturari, cu documente pînă pe la 1400 şi pomenită într-o carte scrisă de tatăl lui Emil Cioran. Ce fel de oameni erau aceşti clerici şi cărturari ardeleni? Întîi de toate veneau din mărginimea Sibiului, o zonă mai deschisă influenţelor. Aveau legături numeroase cu Ţara Românească; cunoşteau multe limbi străine – germana, maghiara, latina, greaca, ebraica – făceau uneori oficiul de translatori, sau erau trimişi să ducă din Sibiu ori din zonă, corespondenţă în Regat, sau să discute cu intelectualii şi cu oamenii politici de acolo. Bunica dinspre tată era, pentru vremea ei, o femeie instruită, cu educaţie germană, urmase Şcoala la Ursuline, la Sibiu. Ştia şi franceza şi-avea o bibliotecă din care a mai rămas ceva şi pînă în zilele noastre. Naţionalistă convinsă, adevărata luptătoare cu tradiţia familiei. Băieţii ei, tata şi Octavian Goga, îi spuneau „leoaica". Era însă şi modernă; la finele secolului XIX, această preoteasă din Răşinari îşi îndemna copiii să facă gimnastică, să se ducă în excursii.

În tradiţia casei dvs părinteşti ce s-a impus mai mult: spiritul muntenesc, cu partea aristocratică, sau spiritul ardelean luptător?

Amîndouă. Întîi de toate că tata era mai mult regăţean, prin educaţie. Fusese la Paris, călătorise în Spania, era om de orizont deschis. Cu mama s-a înţeles foarte bine pe chestii de cultură. Amîndoi aveau enorm de multe cărţi – norocul nostru, al fetelor – iar biblioteca din casa noastră era una din care se putea citi – nu prea eram oprite: „nu citiţi aia, nu citiţi ailaltă". Mi se spunea, de exemplu, că trebuie să citim Balzac; mama scotea o carte din raft, care-i plăcea ei, probabil, şi mi-o dădea: „citeşte!". Şi, deobicei, citeam cu interes. Erau, bineînţeles şi unele lecturi care mă pisau. Nenorocul meu e că n-am memorie foarte bună: numai soră-mea, Ruxandra, i-a moştenit în direcţia asta pe tata şi pe mama. Înţelegerea dintre părinţii mei şi datorită gustului lor pentru cultură repeta, deci, o tradiţie de familie, în sens de „concepţie". Ca şi spiritul naţional, care nouă ni se părea ceva foarte firesc. Mama ne spunea, de pildă, că pe vremea lui Carol I şi pe vremea lui Ferdinand, România a fost o ţară cu libertate desăvîrşită: atunci, a fi român însemna ceva. Însemna că erai egal cu absolut oricine din lumea civilizată. Să vă mai spun ceva: toată corespondenţa dintre tata şi frate-său mai mare era bazată pe problemele ţării. Doar la sfîrşit, unchiul meu, Octavian Goga întreba, pe un rînd: „ce fac fetiţele?" – soră-mea şi cu mine, adică. Iar în scrisoarea de răspuns, tata adăuga şi el, la sfîrşit, tot un rînd: „fetiţele sînt bine".

Ce se păstrează, ce se pierde

Cum s-a păstrat ideea de tradiţii în diversele tranziţii prin care aţi trecut de-a lungul timpului?

Întîi de toate, indiferent cum erau „timpurile" prin care am trecut, tradiţia în sens general presupune şi legătura cu viaţa istorică a ţării. Şi cei din partea tatei şi cei din neamul mamei au luat parte la această viaţă istorică. Era un aspect din viaţa familiei. Nu putea fi pierdut. Pe urmă, legăturile cu lumea ta. În generaţia noastră încă puteam să facem selecţie. Tata – care-i cunoscuse în tinereţe pe Caragiale, pe Vlahuţă, pe Şt. O. Iosif – o dată ce s-a însurat, a adus în casă prietenii de care se simţea mai apropiat, pe care i-a cunoscut şi mama şi au devenit prietenii familiei: Mircea Vulcănescu, arhitectul Horia Creangă şi nevastă-sa, pictori, sculptori, surorile Delavrancea. Chiar dinainte să se mărite, cred că mama o cunoştea pe Cella Delavrancea, ştiu că o vizita uneori. Aşa că şi noi, surorile, frecventam prietene din lumea noastră sau copii ai căror părinţi erau cunoscuţi de către familie. Nu cred că era rău deloc. E drept că, totuşi, cînd am ajuns la liceu şi am întîlnit invidii, mici răutăţi copilăreşti, înţepături gratuite şi grosolane, am avut un şoc.

Cei patru fii ai dvs – astăzi oameni maturi, ei înşişi capi de familie – au mai putut face aceeaşi selecţie printre prieteni, colegi de şcoală, de sport?

Da şi nu. Mediul lor de la şcoală era, prin forţa lucrurilor, foarte amestecat. Bineînţeles că pe unii dintre colegi i-au adus şi acasă la noi. Şi-mi dădeam seama că băieţii mei ştiau să facă o selecţie bună: prietenii erau aleşi după inteligenţă şi cultură, după tendinţele/aspiraţiile spre altceva decît ceea ce trăiau atunci. Cînd s-au făcut mai mari, se încingeau nişte discuţii politice interminabile cu ei şi cu colegii lor, cu prietenii, întorceam lucrurile pe toate feţele. Continuam, în condiţii de risc, un obicei al casei noastre părinteşti unde se discuta enorm politică, în contradictoriu pe detalii, cu pasiune şi vociferări.

Nu vă era teamă?

Nu. Mama spunea că trebuie să fii cît se poate de cinstit. Asta să-ţi intre în obicei, şi-n lucrurile mari şi-n cele mici. Dacă mă prindea cu minciuna, sancţiunile erau teribile. Minciuna se excludea, prin tradiţie. Acasă spuneam totdeauna ce gîndesc despre comunism, nu m-am ferit. Atîta am spus: „aş prefera să nu vorbiţi la şcoală, cu unii şi cu alţii". Sigur, mă gîndeam şi la pericolul unor asemenea discuţii. Dar, mai ales, spuneam asta ca să nu fie flecari. Am detestat întotdeauna lucrul ăsta. Cînd eram la birou, spuneam clar „nu mă interesează" dacă cineva venea să „poarte vorba", să facă indiscreţii.

Rezerva dvs nu trezea antipatii?

Cînd bărbatul meu a fost arestat şi trimis la Canal, eu am fost nevoită să mă angajez într-o echipă de dulgheri, lucrătoare necalificată pe un şantier. Muncitorii ceilalţi, care nu ştiau cine sînt, au simţit totuşi ceva. S-au purtat extraordinar: unul n-a înjurat în prezenţa mea sau n-a vorbit vulgar.

Nu v-aţi gîndit că fiii şi nepoţii dvs trebuie totuşi să trăiască în tradiţiile impuse de vremea lor? „Tradiţionalele" defilări ale oamenilor muncii, „tradiţionalele „ cadouri de dus la profesori, de ziua onomastică, sau de mărţişor etc.

Eu n-am defilat în viaţa mea: pe unde am lucrat se ştia că am 4 copii şi după 8 ore de birou mai am de muncit vreo 8 ore acasă. Bănuiesc, nu ştiu sigur, că ăsta era motivul pentru care nu m-au forţat să particip. Fără să vrei, le impuneai, fiindcă nu te comportai ca restul dintre ei. Întîi, că lucrai; bine, corect, punctual. Nu bîrfeai, nu făceai lucrături să sapi pe cineva ca să-i iei locul ş.a.m.d. Pe copii nu i-am trimis niciodată cu vreun cadou pentru învăţătoare sau profesor. Ei nu s-au adaptat acestor tradiţii rele, riscînd să fie nepotriviţi cu stilul general. Am pornit de la ideea că omul în viaţă trebuie să suporte foarte multe şi cu cît ştie să le suporte mai bine e mai bine pentru el.

Raportîndu-vă la ce ştiaţi şi la ce aţi trăit, ce tradiţii credeţi că s-au pierdut?

Sigur că nu poţi să păstrezi totul. Ceva trebuie să piară de la sine sau forţat de împrejurări. Să luăm, de exemplu, eleganţa vestimentară, nu moda. Cînd aveam posibilitatea, noi, fetele Goga, eram bine îmbrăcate. Cînd se putea. Nu s-a mai putut, n-a devenit asta un „of". Singurul meu „of", cu adevărat, e că ani şi ani de zile n-am mai putut să-mi cumpăr cărţile care mi-ar fi plăcut. Iar în legătură cu cărţile aş mai spune ceva. Am trăit ani teribili: am fost scoasă din casă de pe o zi pe alta, ca să supravieţuim am vîndut tot ce se putea vinde: porţelanuri, argintărie, veselă, feţe de masă etc. O lume de lucruri la care ţineam. Cărţi nu, n-am vîndut. Toate cărţile bune au rămas, volume de literatură, de politică, de călătorii, de memorii în cîteva limbi. Mama avea obsesia limbilor străine şi chiar talent să le-nveţe. Datorită ei ştim şi noi franceza – normal – şi germana, engleza şi italiana. În primul război mondial mama învăţase şi ruseşte, se descurca perfect. Tot graţie ei şi nepoţii ştiu cîteva limbi străine.

Păstrînd cu orice preţ cărţile credeţi că aţi păstrat o tradiţie de familie?

În parte, da. Dar nu poţi să păstrezi totul. Uite, de pildă, eu regret şi-acuma că pe vremuri nu existau casetofoane sau reportofoane. Eu am cunoscut nişte oameni, la ţară, la moşie, care erau nişte lorzi din toate punctele de vedere. Iar ca inteligenţă, uneori chiar mai bună. Şi ca umor. Mă gîndesc ce grozav ar fi fost să-i înregistrez, pur şi simplu pentru cuviinţa şi fineţea cu care ştiau să se exprime. Generaţia tînără n-are tradiţia asta. Pămîntul s-a luat, viaţa la ţară a devenit altceva, unii tineri născuţi în Capitală, din mica burghezie, în general, cînd se duc în vacanţă la ţară se uită la ţărani ca la un trib de aborigeni. Eu cred că s-a mai pierdut şi politeţea cu care trebuia să te adresezi celor dintr-o lume diferită de a ta. Mama nu ne dădea voie să vorbim cu servitorii fără „te rog" şi fără „mulţumesc". Multe lucruri care poate ne contrariază acum, de la vestimentaţie la stilul petrecerilor, la modul de comunicare între oameni şi nu numai la noi – în lumea întreagă – vin, cred eu, şi din pierderea unei tradiţii de fond: a „adecvării" fiecărui gest sau a fiecărei împrejurări la persoană. Dăm vina pe ritmul vieţii de azi, pe tranziţie. Alegem tradiţia comodă: ducem flori, dar nu răspundem la scrisori. Străbunica şi bunica mea scriau fetelor lor în fiecare zi, şi primeau şi răspuns. Acuma, dăm un telefon sau vorbim la celular şi-n sala de concert. Sigur că e mai simplu, dar... Pariez că şi dacă se scumpeşte teribil telefonul tot n-o să reînvie corespondenţa.

Ce tradiţii comune credeţi că mai împărtăşiţi cu nepoatele dvs din Franţa?

Cred că aproape nici una. Legăturile astea se fac cînd eşti copil. Or, eu, cînd am ajuns la Paris, nepoţii erau mari. Sau foarte mici, şi n-am stat eu îndeajuns acolo ca să comunicăm mai profund. Şi, pe urmă, ca să păstrezi tradiţia, trebuie să devii flexibil. Flexibilitate şi tradiţie în sens de nemodificare – sînt noţiuni ce se exclud. Ca şi tradiţia şi tranziţia, de altfel, după părerea mea. La 18 ani eşti dispus să crezi că ştii totul, iar ceea ce ţi se spune ca „datorie de tradiţie" ţi se pare demodat. Dar, la o anumită vîrstă – cu limitele care azi nu mai sînt – ce-mi spunea mama sau sora ei, tante Hélène, se verifica. Rămîne deci ceva imprimat chiar fără să vrei anume. Nepoţilor de la Paris n-am cum să le transmit vreuna din tradiţiile în care am crescut eu. Dar, după felul cum s-au descurcat – plecaţi de aici, au fost printre primii la şcoală printre colegii lor francezi – cred că totuşi, ceva s-a prins: nu datorită mie, direct, însă. Poate deschiderea spre cultură. Una din nepoate – cea mai mare – scrie poezii şi-a cîştigat un premiu la Paris.

O ultimă întrebare: respectînd tradiţiile – de cele bune vorbesc, omul nu se înfrînge pe sine, nu-şi modifică de fapt adevărata personalitate?

În copilărie am fost învăţaţi să ne culcăm seara fără să avem sentimente de ură, gînduri rele la adresa cuiva. Indiferent prin ce-am trecut, am păstrat obiceiul. „Eşti ipocrită dacă spui asta" – mi se reproşează. Nu sînt. Seara cînd adorm n-am nici un gînd rău. Ură totuşi am avut: pe Ceauşeşti. Dar pe urmă mi-a fost ruşine de acest sentiment, cînd am văzut cum au murit. Ură propriu-zis nu mai am nici pentru ei, acuma, nici chiar pentru Gheorghiu-Dej, cel care a-nceput teroarea. I-am iertat de mult. Şi sper că şi ei m-or fi iertat că i-am urît atîta vreme.

Pagină realizată de Tita CHIPER

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: dilema@fcr.algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Alex. Leo ŞERBAN
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ: Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Olga MACHIN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: Tipografia FED, Grupul DRAGO PRINT, Bucureşti

● Anul VIII ● Nr. 390 ● 4 - 10 august 2000 ●

Anul VIII
nr. 391
11-17 august 2000
16 pagini 3500 lei

INTERNET:
http://www.algoritma.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Ritmuri în care trăim

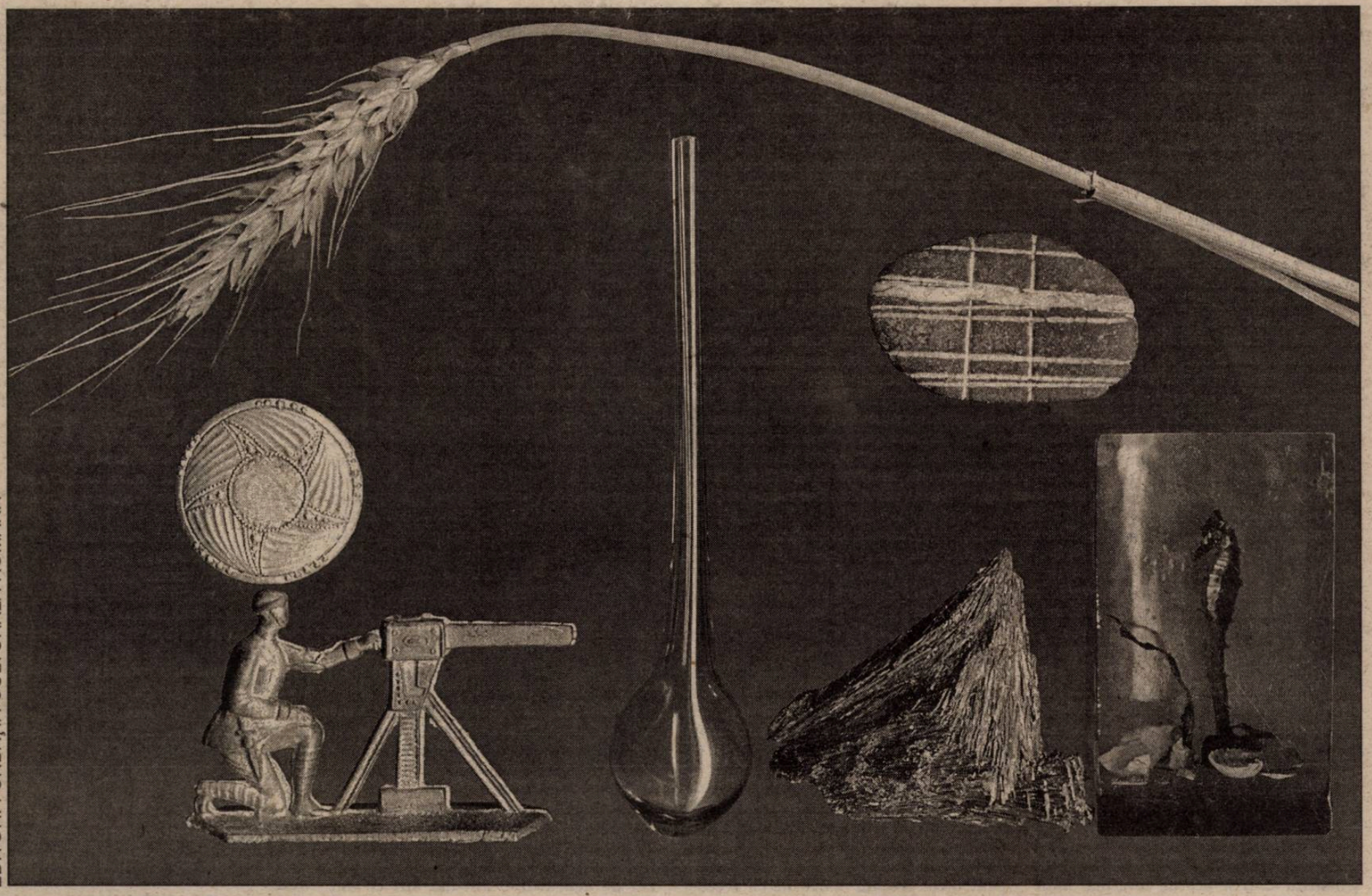

© D. Stanciu

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

„Bun lucru tihna.“

PERIANDROS DIN CORINT

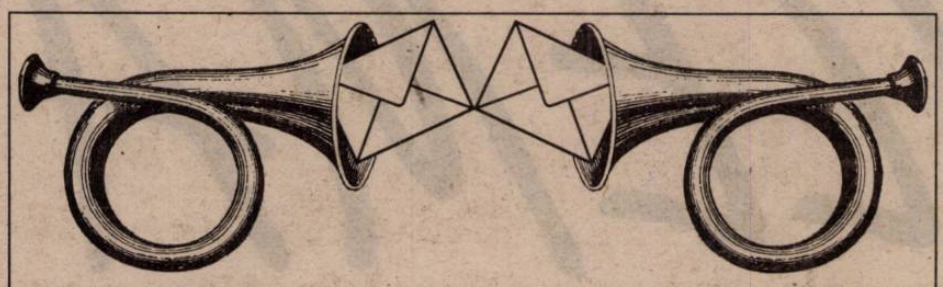

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 390: *„Şefi, lideri, manageri“*

Directorii mei

M-aţi făcut să meditez la relaţiile mele cu diverşi directori, şefi, şefuleţi, cu care am avut treabă de cînd mă ştiu (1/2 secol).

În liceu am avut un director, poreclit Piramidon (cine mai ştie de ce). Avea obiceiul să-şi facă găuri în uşile claselor şi să pîndească „neobservat“ orele la care, oficial, nu asista. O dată, dirigintele nostru, Sima (tot un şef, dar unul iubit) s-a furişat pe lîngă perete pînă la gaura cu pricina, în care a înfipt, brusc, un creion. După care a deschis (stil „smuls“) uşa şi l-a întrebat pe Piramidon, care se ţinea de ochi, „n-aţi văzut vreun măgar de elev care îmi deranja ora pîndind prin gaura cheii?“.

Din '73 am trecut eu pe poziţia lui Sima. În 27 de ani de profesorat am avut 13 directori, dintre care unul în două „guvernări“. Pe unul singur, dintre toţi, l-am putut respecta: pe cel care a făcut ulcer şi şi-a dat demisia. Imediat după acel gest istoric, l-am auzit spunînd: „Ce ţară de c...t mai e şi asta, unde poţi cumpăra un director de liceu cu un pachet de unt şi un pui de gostat?!“

Vorbe memorabile de-ale directorilor mei:

– primul: „Am muncit o oră întreagă să demolez omul de zăpadă pe care aţi îndrăznit să-l faceţi cu mătura statului“;

– acelaşi: „Nu citesc, că n-am nici o carte începută“;

– al doilea: „În faţa şefului şi în spatele calului să nu stai, că dă cu copita“;

– „Te superi că-ţi bag vină? Păi d-aia mă plăteşte statul!“ (mergînd pînă la a-mi tăia o oră ca şi cum n-aş fi ţinut-o, în momentul în care eram singura prezentă pe tot coridorul);

– alta „Impertinento!“ – într-o duminică dimineaţa, la o şedinţă în timpul căreia golise, într-un gest isteric, un dulap despre care crezusé că era al meu;

– „Nu-ţi place la mine la şcoală? Las' c-o să am grijă de tine din toamnă!“ (asta din partea unuia care violase toate fetele dintr-o clasă de a XI-a şi scăpase doar cu o mutare disciplinară);

– (cea mai nouă): „Vezi ce faci, că ai o tinichea de coadă şi-s cu ochii pe tine“;

– „Tu să nu te superi că strig, că doar d'aia mă plăteşte statul!“ (aşa-i că istoria se repetă?)

În 27 de ani, nu m-am înţeles cu nici unul. Accept şi varianta că nici cu mine n-o fi ceva în regulă. După cum m-a recomandat o colegă pentru salariul de merit: „Deşi mutra ei cere palme, eu totuşi mă înţeleg cu ea“.

Cu ce fel de director m-aş înţelege *eu*: unul care ar face rost de bani şi ar repara încălzirea şcolii (de 26 de ani, iarnă de iarnă avem 8° C în vreo cinci săli, de fapt în din ce în ce mai multe săli); unul care nu s-ar lăsa plătit ca să şcolarizeze toţi rataţii oraşului şi să le tolereze absolut orice măgării; unul care ar recunoaşte că, Europa nevorbind româneşte, limbile străine sînt de folos şi merită să li se acorde ceva mai mult decît o „bătaie pe umăr“ – adică, mai multe casetofoane, video-playere + televizorul aferent, hărţi, cărţi, reviste. Altfel spus, bani. (Am încercat să obţin de la Soros, dar... eu predau franceza. Observ că în toate trei punctele apar banii.) Deci – îmi doresc un director care să facă rost de bani *pentru şcoală*, nu pentru sine, să-i folosească spre binele nostru, al tuturora – copii şi adulţi – nu numai al său. N-ar fi singura condiţie, dar dacă ar îndeplini-o pe asta, i-aş ierta alte neajunsuri. Ar fi însă plăcut să avem în şcoală o atmosferă constructivă, „pozitivă“ – să fie încurajaţi cei care fac ceva bun şi frumos, nu numai sportivii (orice fotbalist, în şcoala mea, are voie să vină numai cînd are el chef, orice baschetbalist din echipa şcolii – să lipsească numai de la orele care nu-l inspiră şi să fie motivat. Toate astea merg pînă la faptul că sportivii, în mod normal, nici corigenţi nu sînt – „Hai, fii şi tu de-nţeles, ăsta-mi bagă un gol de la 30 de metri, doar n-o să-l pici tocmai tu!“ Şi eu am fost sportivă, canotoare. Am şi predat, un an, sportul – copiii de atunci au acum 40 de ani, dar îşi mai amintesc că mă echipam şi alergam în rînd cu ei, făceam toată încălzirea cu ei, jucam ping-pong, îi duceam cu bicicleta la întreceri sportive. Dar statutul de vedetă, cum are aici orice prăpădit de portar sau mijlocaş dintr-o echipă de mîna a treia, n-am avut. Nici n-aş fi vrut.)

Pe moment, oricine ajunge şef peste orice (chiar şi administratorul, tartor peste vreo şase femei de serviciu şi un portar) se umflă de atîta putere şi o exercită discreţionar şi iraţional, ca să te temi de el şi să vrei să-l îmbuni cu ofrande: Jupiter tonans. Că, de fapt, e incompetent şi ineficient.

Nici măcar nu-l verifică cineva, o dată dobîndită funcţia. Decît dacă are în parohie un alt Jupiter dornic să tune şi să fulgere. În care caz, i se dă în vileag una din „faptele de vitejie“, e dat jos cu mult tărăboi, iar în locul lui se-ntinde, falnic, următorul. Aşa – independent de regimul politic – aşa a fost înainte de '89, aşa şi după. Aşa că... asta e.

Cu tot respectul cuvenit celei mai interesante publicaţii pe care o citesc

Eva SEBASTIAN
Arad

Nr. 388: *Articolul lui Cătălin Manole: „Cîţiva asiatici“*

À propos de „chinezoaicele sînt mai deştepte...“

Am rîs cu lacrimi citind interviul smuls de colegul dvs. unui chinez secretoman şi bucureştean.

Dacă venitul pe care îl ai în America este nu prea mare, America este... China. Magazinele de 1 dolar, ţinute de asiatici, sînt inundate cu importuri din China, iar lumea cumpără, atrasă de preţuri. Sînt rare însă lucrurile simultan durabile, de calitate şi chinezeşti. Ce faimă au chinezoaicele în America? În acord. E adevărat că pe stradă vezi tot mai mulţi bărbaţi americani (albi sau de culoare) la braţ cu femei cu ochii oblici. Cauza-i simplă. Nu că ar fi mai „deştepte“, cum zice „bucureşteanul“ dvs. Ci pentru că, precum mărfurile cu aceeaşi origine, sînt ieftine şi oricînd gata. Vorba asta vă miră? (ar zice Stendhal.) Credeţi în aparenţa de fete cuminţi, cu breton, ochelari, pieptul plat şi care studiază chiar şi pe toaletele din departament? *Think again!* (cum zic americanii.) Vuieşte tîrgul (campusul): cine e interesat găseşte sex ieftin, urgent şi fără mofturi sentimentale... că doar nu degeaba a bătut poporul chinez miliardul!

Ah, da, rămîne să îţi asumi riscul vreunei tulpini asiatice... Dar ăsta e un lucru minor pentru prietenia americano-chineză, care se cimentează, se cimentează.

Toate cele bune,

Hazel@hotmail.com.

Rupte din viaţă

O scrisoare dintre cele mai voioase

Mă însor. Fără dubiu. Un fel de invitaţie vreau să vă fac. Şi pentru că în zilele noastre mai ales e şi o gaură în buget, participarea la nuntă, „sărbătorirea evenimentului“, o să aibă loc în inimile voastre. Drept dar de nuntă îmi daţi încredere şi bucuria de a vă citi şi de a mă simţi de-ai voştri.

Dară să ne cunoaştem totuşi.

Sîntem doi tineri, unul mai pragmatic, altul mai anti-gravitaţie (scriu „un bou şi o belea“). Amîndoi muncim – element exterior al relaţiei care dacă n-ar fi existat ar fi devenit supărător de interior (centrifug la ideea de căsătorie). Eu într-un oraş – ea acasă (şi pentru mine şi pentru ai ei – ai mei de-ai ei).

Alt la fel de exterior element. Casă în perspectivă (ani) – toate lucrurile problematice sînt topite cît de cît de speranţă, dragoste şi alte asemenea flori ale vieţii. Dar nu despre casă, masă, bani vreau să vorbim. Vreau să vă spun că băiat fiind, nemuncit şi nu prea încercat pînă acum de viaţă, mă simt erou al muncii clasa a II-a cînd îmi calc pentru prima dată o cămaşă, cînd îmi încropesc o capodoperă de mîncare la care intriga şi punctul culminant sînt foamea şi hotărîrea de a mă apuca de gătit, deznodămîntul fiind un, scuzaţi, hăpăit încîntat. În rest, mă omoară distanţa de ea: o săptămînă cel mai des (adică 5 zile, restul fiind week-end – altă poveste – şi 120 de kilometri (= 4 ore de mers cu trenul).

Telefonul (dincolo de cuvinte sîntem noi, dar tot cuvinte cu mult fior), cîteva rînduri şi chinul se mai atenuează. De 9 ani sînt pe trenuri, că şcolile le-am făcut în altă parte (alt oraş). Mi-e ruşine parcă să mă mai întristez cînd plec de-acas', aşa mi se pare o poveste la nesfîrşit repetată şi însiropată. Am găsit însă cufundarea în citit şi în somn închircit pe canapelele cefereului (mai greu e iarna cînd mori de cald de la căldura lor şi îngheţi de la curentul de la geamuri).

În rest, în timpul săptămînii după cereuşesc (am devenit uşor nesimţit, o simt foarte bine) destul de repede să mă reintroduc în noul cadru mai am parte şi de alte lucruri, dar cînd ajung acasă la Oneşti mă schimb într-o fericire roz (căci roz e fata pe care o iubesc); e ca o accelerare a trăirii şi o supercapabilitate de a absorbi fenomenul.

Matematică cu mine: am două zile (de vineri la 20.00 pînă duminică la 20.00), trei locuri unde să fiu – acasă la mine, acasă la ea şi la prieten (fiind plecat de acasă de 9 ani mă mir că am unul). Mă împart, mereu cu rest, mai mult acasă, la soţie.

Prietenul e cît în momentul scurgerii spre casă sau în momentul cînd mă împart la unu – sîntem toţi în acelaşi loc, la iarbă verde, spre exemplu. De fapt asta mi-e tendinţa: să adun ce mi-e drag la un loc (nu cum am făcut cu bruma de economii pe care am pus-o numai la FNI şi pe care a păpat-o soarele – sînt născut în august). La sfîrşit, la plecare încerc să mă adun, dar egalul devine un > sau < plîns (interior – bărbat fiind).

Nu vă plictisesc, doar sînteţi de-ai mei şi apoi din poveste puţin mai este. Am deja probleme: n-am ştiut decît să stau să citesc la viaţa mea, zic cei din jur – eu nu le spun că nici la citit nu mă prea pricep, i-aş zdrobi. Deci, să zicem, cuiul şi ciocanul în ce mă priveşte îşi dau prea puţine întîlniri şi şi mai puţin se întîlnesc. V-am spus că mă bucur cînd îmi calc sau îmi fac de mîncare. Dau substanţă versului „aud materia plîngînd“ [...] Sînt clar necopt. Mă scuzaţi dacă v-am inoportunat (sper să existe cuvîntul şi sper să nu existe sentimentul).

O să mă duc să-mi mănînc virgulă – doar aşa pot scăpa de cacofonie că-s grăbit – capodopera (poate nici nu a fost cacofonie): macaroane fierte, puse la cuptor cu ouă cu caşcaval plus caşcaval.

Azi e duminică, deci spaţiul s-a dilatat la două săptămîni.

Şi totuşi, data nunţii: 19 august, trebuie s-o ştiţi, dragi invitaţi.

Sper să-mi uraţi casă de piatră, iar eu vă urez distracţie plăcută.

Cu respect,

Daniel BERESCU

P.S. Am zis „să ne cunoaşteţi“ – dar am vorbit doar de mine – s-o cunoaşteţi şi pe ea: e „femeia minunilor mele“. Mă scuzaţi pentru tautologie. Mai clar: e jumătatea mea, complementară. Ştiu că v-am lămurit aşa că daţi-mi voie să termin: în noaptea nunţii se joacă Steaua – Dinamo. Strîng din dinţi. Oricum, ţin cu Craiova.

Servusz tok!

N.red.: Nu numai că în vara asta n-am citit ceva mai vesel, dar cînd am mai găsit în plic şi o invitaţie la nunta Dianei şi a lui Daniel – atît la biserica „Sf. Nicolae“ cît şi la „Salonul Alb“ al hotelului Trotuş din Oneşti – ne-am „topit“... De cînd deschidem corespondenţa la *Dilema*, n-am mai primit o asemenea „chemare“ de la vreun dilematic. Le urăm fericiţilor, de la Caragiale citire, cum ne place – „Să fiţi sănătoşi şi veseli!“

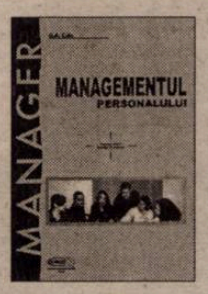

O nouă apariţie la Editura CODECS:
*G.A. Cole, **Managementul personalului**,*
traducere de Smaranda Nistor, 558 p.
Lucrare realizată cu sprijinul
Know-How Fund, în cadrul programului
„British Books for Managers“

Propuneri de *Dilema* pentru viitor:

- **Presa şi politica**
- **Ce limbă vorbim?**

Burghezii, moşierii, monarhiştii

Un foarte previzibil dezastru politic şi jurnalistic s-ar produce dacă Ion Iliescu ar anunţa şi el, aşa, pe nepusă masă, că îşi retrage candidatura la alegerile prezidenţiale din toamnă.

I s-a sugerat, i s-a cerut, a fost chiar somat să o facă. Nu este totuşi deloc sigur că se doreşte într-adevăr ca el să iasă din competiţia electorală şi, odată cu aceasta, inevitabil, şi din viaţa politică; sau, poate, cei care s-au precipitat să-l îndemne pe Ion Iliescu la abandon n-au stat puţintel să cugete la ce vor face *ei* după aceea, pe cine vor mai combate, denunţa, acuza, în funcţie de *cine* se vor mai poziţiona, împotriva *cui* se vor mai mobiliza, odată ieşit din scenă cel care, de peste zece ani încoace, le-a oferit posibilitatea de a se desfăşura ca intransigenţi luptători anticomunişti, ca militanţi pro-occidentali, ca devotaţi filo-americani ş.a.m.d., ş.a.m.d., ba chiar, de ce nu?!, *să existe public*.

Ar rămîne nu numai fără aură, ar rămîne şi fără obiectul muncii.

Retragerea candidaturii lui Ion Iliescu ar provoca un şomaj de masă în lumea politică, intelectuală şi jurnalistică.

Partidele care se opun lui Ion Iliescu nu au şi nu au avut nevoie de vreun proiect, de vreun program, le-a fost de-ajuns să fie *anti-Iliescu*. Existenţa lui Ion Iliescu le-a dispensat de orice grijă, inclusiv de grija de a nu înlocui criteriile valorii şi competenţei prin apartenenţa de partid sau de familie. Factorul de coagulare a coaliţiei victorioase în 1996 Ion Iliescu a fost. Fără Ion Iliescu, Emil Constantinescu n-ar fi avut nici o şansă să ajungă preşedinte al României – şi, poate, nici măcar candidat. Atîţia şi atîţia autori de analize şi eseuri politice, a căror notorietate a fost dobîndită în mare parte, de nu chiar exclusiv, printr-un frenetic angajament *anti-iliescian*, ar trece prin momente foarte triste în ipoteza că Ion Iliescu ar abandona competiţia electorală.

Această diabolizare obsesivă nu a rămas totuşi fără consecinţe asupra lui Ion Iliescu însuşi: în absenţa unui real cîmp politic concurenţial, liderul PDSR nu a mai simţit nici nevoia unei împrospătări de idei, nici nevoia de a se debarasa de mediocrităţi. Avînd meritul enorm că, după decembrie 1989, şi-a făcut din ceauşism un reper negativ, că a a fost vizibil timorat de teama de nu semăna în vreun fel cu precedesorul său în funcţia de preşedinte al României (inhibiţie absentă cu totul după 1996, cînd o mulţime de ceauşisme au fost reciclate cu un neverosimil aplomb), Ion Iliescu a scos de la naftalină cele mai penibile clişee ale propagandei pre-ceauşiste. Aşa cum adversarii lui l-au proiectat, aiurea, în ipostaza de „perestroikist", el i-a proiectat, la fel de aiurea, în cea de *burghezi, moşieri, monarhişti*. Chiar dacă infamiile sordide publicate în cursul anului 1990 de gazete precum *Adevărul* sub directoratul lui Darie Novăceanu, sau în *Azi* sub conducerea lui Octavian Ştireanu au rămas una dintre cele mai penibile dovezi de primitivism politic şi jurnalistic post-revoluţionar, promotorii lor se află în continuare în preajma liderului PDSR, iar Ion Iliescu însuşi, în momentele de excitaţie, tot despre *burghezi, moşieri* şi *monarhişti* vorbeşte cu patos combativ. Nu fiindcă ar fi (sau ar fi rămas) comunist, ci dintr-o incredibilă opacitate la real. El, mai mult decît oricare altul dintre liderii politici post-decembrişti, ar fi trebuit să ştie că în România comunistă se constituise, şi încă de prin anii '60, o *nouă burghezie*, din care făceau parte şi activiştii de partid. El, mai mult decît oricare altul dintre liderii politici post-decembrişti, ar fi trebuit să ştie că *moşierii* nu înseamnă altceva decît o gogoriţă. El, mai mult decît oricare altul dintre liderii politici post-decembrişti, ar fi trebuit să înţeleagă că mica febră promonarhistă nu este, în cele mai multe cazuri, decît o formă de snobism, repede trecătoare. El, Ion Iliescu, ar fi trebuit să aibă iniţiativa de a-l invita în România pe fostul monarh, în calitatea acestuia de personaj istoric, deschizînd astfel calea unei reconcilieri naţionale cu un trecut ce ar fi devenit astfel istorie şi nu ar fi rămas memorie dureroasă.

Beneficiar, acum, al enormelor erori făcute de adversarii săi politici, Ion Iliescu nu este totuşi foarte departe de ei din punctul de vedere al adecvării la realitate şi al sensibilităţii la valoare. „Afacerea Costea" a fost, în această privinţă, dovada uimitoarei lipse de rezistenţă a celor mai proeminente figuri politice româneşti din anii '90 în faţa nocivei combinaţii dintre inept şi interlop. Ajungea să citeşti o singură pagină din producţiile bizarului „filantrop" parizian pentru a te lămuri.

Da, dar cu condiţia să ştii să citeşti.

Mircea IORGULESCU

Un litoral, două popoare

La Neptun, să fii *cool* e cu totul altceva decît în Vama Veche. La Neptun îţi trebuie maşină decapotabilă, bicepşi, tricou strîns pe corp şi tunsoare scurtă tip *American Navy*. Pe locul din dreapta se recomandă o pasageră blondă, în fustă mini şi bluză la fel de mulată pe detalii anatomice exemplare. Ansamblul se completează cu muzică la volum mare şi vocabular limitat pe cît posibil la cîteva cuvinte şi expresii. Specia aceasta veselă prosperă mai cu seamă în staţiunile de la nord de Mangalia.

De acolo înspre sud începe teritoriul celor care poartă (la alegere, cel puţin un articol) bărbi, ochelari rotunzi, tricouri lungi din pînză de sac cu aspect murdar, sandale cît mai butucănoase, precum şi una-două brăţări din piele. Pentru doamne, fusta pînă în pămînt, cu model indian, e o măsură a respectului pentru *zen*-ul locului.

Dincolo de haine, diferenţa între cele două culturi de litoral e mai mare decît între Gumelniţa şi Cucuteni. Cei de la Neptun au bani şi vor să fie fericiţi. Cei din Vamă n-au nici bani şi nici nu vor să vină cineva să le strice depresia.

În Neptun, ca şi în Costineşti sau Mamaia, trebuie să te distrezi ca să fii acceptat. La sud de Mangalia, veteranii acceptă doar zîmbete resemnate. „N-avem nici o speranţă, dar mai e puţină bere" – ar putea fi motto-ul unei culturi care a dat totuşi lumii româneşti amorul pe plajă şi cîrciuma „Corsarul".

Peste tot pe litoral se bea serios. Băutura e însă mai proastă şi mai ieftină, pe măsură ce cobori spre sud. Numai că aici înălţimea trăirii e net superioară. Nici nu e nevoie de droguri: e suficientă tradiţia. Acum ceva vreme, ziarele au scris despre dezmăţul care ar domni în Vamă şi 2 Mai. Veteranii din sud cred că reporterii vinovaţi sînt „băieţi de Neptun", adică cetăţeni din stirpea dezonorată a celor care fac plajă cu costum de baie. Căci, să nu uităm, linia frontului trece foarte aproape de linia taliei. Nudismul în Vamă era cîndva subînţeles. Astăzi s-au infiltrat şi oameni care au cîte ceva de ascuns.

Într-o vreme, aici veneau mai cu seamă artişti. Chiar şi acum, studenţii la arhitectură sau la teatru nu-şi pot permite să meargă altundeva. Şi nu e vorba de bani: cum poţi să spui la începutul şcolii că ai fost la mare la Mamaia?

„Astăzi lumea s-a mai împestriţat, şi noii veniţi n-au înţeles spiritul locului", se plînge un cetăţean cu barba albă, lungă şi în neorînduială. Noii veniţi au cu ei umbreluţe, grătare şi maşini de teren. Asta nu-i scuteşte de privirea aceea de care au parte marocanii care se plimbă prin Paris ca şi cum s-ar fi născut acolo.

În nord, seara se merge la discotecă. În sud, se face focul pe plajă. Cei din Neptun mănîncă la terasă friptură cu cartofi prăjiţi. În Vamă şi-n 2 Mai, terasele îşi fac toţi banii din peşte: medicii recomandă fosforul.

Între cele două culturi nu existau pînă anul acesta prea multe legături. Problema a apărut de cînd Vama a ajuns un succes comercial: cetăţenii în tricouri de in şi sandale trebuie să plătească acum bani buni pentru un loc de cazare în gazdă. Deci să cîştige bine pentru a veni să-şi trăiască angoasa neîmplinirii la Vama Veche. E răzbunarea capitalului care loveşte necruţător, la 30 de ani de la naşterea mişcării *hippy*. Vilele scumpe care se ridică în Vamă le arată clar veteranilor că trebuie să-şi ia tălpăşiţa. Dar încotro?

La nici jumătate de kilometru, România se termină tragic.

Lucian MÎNDRUŢĂ

Un eşec lamentabil

După ce PNL a încheiat fără succes negocierile cu ApR şi preşedintele Constantinescu a renunţat la o candidatură pe care liberalii nu o doreau, presa a anunţat o întîlnire a CDR ce se voia istorică: parcă se zărea deja aura vremurilor de demult cînd alianţa cîştiga alegerile şi scotea lumea în stradă. Dar la respectiva întîlnire, cînd credeam că asistăm la un moment de împăcare, delegaţii au ieşit de la şedinţă păruindu-se. Fiecare spunea despre celălalt că nu mai face parte din CDR, se excomunicau reciproc.

Fiecare dintre cele două partide a început să găsească înlocuitori pentru celălalt în alianţa proprietate personală. Dacă PNŢCD apelează la UFD pentru a da un iz liberal alianţei pe care o conduce, la rîndul lor, liberalii s-au apropiat de formaţiunea lui Victor Ciorbea pentru ca alianţa lor să capete un miros creştin-democrat.

Stolojan – începutul şifonării

Dacă Mugur Isărescu a ezitat mult pînă să ia o decizie, celălalt tehnocrat din tandemul căruia *Evenimentul Zilei* i-a făcut reclamă în ultimele săptămîni, Theodor Stolojan, şi-a anunţat intrarea în PNL şi candidatura pentru Cotroceni. Totodată, printr-o manevră de politician încercat şi abil, Mircea Ionescu Quintus a amintit, parcă în treacăt, că Mugur Isărescu nu ar vrea să îl aibă contracandidat pe Stolojan, aruncîndu-i actualului şef din Piaţa Victoriei o provocare ce ar putea cîntări greu în luarea unei decizii.

Pe de altă parte, mişcarea liberalilor este una care vrea să forţeze nota: fără a mai aştepta deciziile partenerilor, au furat startul. Dacă PNŢCD nu reuşeşte să-l convingă pe Isărescu, atunci este posibil ca PNL şi Stolojan să fie văzuţi ca principali contracandidaţi ai lui Ion Iliescu, fapt care ar putea atrage aici voturile împotriva fostului preşedinte. În jurul lui Stolojan ar putea să se formeze acel pol care să fie receptat de electorat ca a doua forţă, capabilă să ia locul ocupat pînă acum de CDR.

Deşi speranţele legate de candidatura lui Stolojan sînt mari, există şi o mare problemă. Fostul prim-ministru a avut permanent o imagine bună, mai mult o amintire vagă în perioada în care era funcţionar al Băncii Mondiale. La intrarea efectivă în arena electorală poate suferi o scădere bruscă de popularitate. Imaginea de care se bucură tehnocraţii este creată şi subzistă pe fondul unei atmosfere calme, non-conflictuale. Ei nu au fost atacaţi, nu au părut niciodată adevăraţi beligeranţi într-o bătălie, o atmosferă idilică îi înconjoară.

Cel mai mare pericol pentru Stolojan vine tocmai din structura imaginii sale: pozitivă, dar fără substanţă. Electoratul are o părere bună, dar vagă despre acest candidat şi simte nevoia de ceva mai mult: este un gol care poate fi rapid umplut de PNL dacă se mobilizează mediatic aşa cum nu a mai făcut-o niciodată. Dacă nu, oricum acest gol va fi completat de ceilalţi, adversari sau eventuali aliaţi. De acum încolo vor apărea dosarele, i se vor căuta petele negre. Se va da deci o bătălie aprigă în domeniul comunicării politice, iar imaginea domnului Stolojan trebuie stabilizată, pentru că poate fluctua în ambele direcţii.

Dar cum va intra sub mai multe tiruri, este de aşteptat să iasă ceva mai şifonat după aceste prime încercări. Procentul său de simpatie se va stabiliza şi abia apoi se va bucura de o imagine mai bine conturată şi mai stabilă, chiar dacă nu la fel de atrăgătoare ca acum. Cred că acest moment va fi cam peste o lună de la anunţul candidaturii, timp în care vom fi bombardaţi cu informaţii despre Stolojan. În condiţii reale de campanie, imaginea neclară se şifonează mult mai rapid, aşa că entuziasmul unora la început de drum poate fi nejustificat, Stolojan este un pariu care poate fi pierdut mult mai uşor decît poate fi cîştigat.

Într-un eventual tur doi al alegerilor, candidatul liberal va întîlni un Ion Iliescu cu un electorat deja stabil şi care are puţine şanse să sufere fluctuaţii. Scorul este indecis, iar simpla intrare în cursă nu garantează nimic. O greşeală tactică este intrarea efectivă a proaspătului ales în partidul lui Valeriu Stoica, el pierde astfel şansa de a se prezenta ca un om neutru, ca un tehnocrat, va deveni rapid un alt politician atacat dur de toţi, şi de PDSR prin „antenele" sale, dar şi de ceilalţi.

CDR – ediţia a doua

Ca principală formaţiune cîştigătoare a alegerilor din 1996, CDR a fost identificată şi cu toate neajunsurile guvernării. Simbolul cheii şi-a pierdut forţa sa mobilizatoare, lucru demonstrat clar de alegerile locale.

Însă PNŢCD nu pare a se adapta la noua realitate, se agaţă de simbolul obosit al CDR. Împreună cu UFD, care a renunţat la nimbul protestatar pentru o politică pragmatică, şi cu Federaţia Ecologistă, a pus bazele unei noi ediţii a CDR, care vrea şi să prelungească presupusul farmec al acesteia, dar şi să demonstreze o schimbare prin adăugarea unui sufix „la zi": CDR 2000. Este o altă găselniţă contrapusă forţei PDSR.

Una peste alta, se pare că asistăm la un lamentabil eşec al forţelor care puteau să echilibreze sistemul, devenit unidimensional, după ce PDSR a rămas fără adversarul puternic care era CDR. Tendinţa spre bipolaritatea sistemelor politice normale pare a fi contrazisă de realitatea românească. Încercarea de a încropi a mare alianţă a eşuat prematur, dar şi variantele care se vehiculau se pare că s-au prăbuşit.

Preconizata apropiere nu se produce, ba chiar lupta se dă acum între parteneri.

Cristian GHINEA

statul de drept

Plecarea domnului Manolescu

„Dezinteresaţii de putere (adică aceia pentru care mijloacele contează şi scopul nu poate scuza nimic) nu dau tonul în politică. Nu lor le aparţin deciziile capitale. Nu ei conduc jocul. Dar fără ei nu se poate. Ei sînt ca sarea-n bucate. Doar ei pot opri jocul politic să se degradeze într-o luptă surdă şi oarbă, pe viaţă şi pe moarte. Sînt atît de puţini, încît fiecare contează..."* Acest fragment încheie un editorial. Unii cred că încheie şi o carieră politică. În orice caz, acest fragment este o mărturie a unui singuratic. Cei care s-au întrebat mereu ce caută intelectualii în politică au acum un răspuns: au încercat să se opună degradării cu care „corupţia puterii" ameninţă sufletele şi minţile celor care îşi dispută puterea. Ei sînt complet atipici în lumea politică pentru că sînt fundamental „dezinteresaţi de putere", dar sînt utili şi necesari pentru a opri Leviathanul.

Felul în care autorul editorialului, domnul Nicolae Manolescu, a părăsit partidul al cărui membru era pînă mai ieri mi se pare exemplar tocmai pentru că este singular. Din primul moment al aflării veştii, tuturor ne-a fost limpede că motivul demisiei domnului Manolescu este unul de conştiinţă; ştiam că divorţul faptelor de principii este resimţit cu durere şi îndeamnă la gesturi definitive pe cei care înţeleg exact valoarea faptelor şi valoarea principiilor. Domnul Manolescu nu s-a flagelat în piaţa publică, nu a demascat trădători, nu a vrut scandal şi nu a ridicat baricade în interiorul partidului. Domnul Manolescu nu a afăcut apeluri, nu a folosit şmechereşte tertipuri procedurale şi nu a ameninţat pe nimeni. Domnul Manolescu a plecat pur şi simplu cînd a văzut că partidul său se îndreaptă spre o direcţie care contravine propriei ideologii. Cînd presa, ahtiată după sciziuni şi declaraţii la limita înjurăturii, l-a rugat să explice gestul său, domnul Manolescu a spus doar că motivele demisiei sale sînt de ordin personal. Mai tîrziu, în editorialul citat, domnul Manolescu a explicat totul: pentru Domnia sa demisia a avut întemeiere morală. Nu ştiu dacă pentru politicieni demisia domnului Manolescu a însemnat ceva. Ştiu, însă, că pentru cei mai mulţi dintre cei puţini demisia domnului Manolescu a născut un mare regret.

Tema legăturii dintre morală şi politică este veche şi fascinantă. Felul elocvent în care domnul Manolescu a ales să iasă din scenă este cea mai bună dovadă că, în plus, această temă este, acum mai mult ca oricînd, de actualitate. De la celebra aserţiune a lui Machiavelli (tot mai superficial citit şi citat) şi pînă la „moralitatea revoluţiei" din scrierile lui Lenin, găsim o grămadă de pledoarii pentru a nu ne întreba asupra moralităţii acţiunii politice, ci asupra eficacităţii acesteia. Anii de activitate politică l-au învăţat pe domnul Manolescu că, dimpotrivă, „mijloacele nu pot fi separate de scop". Cu alte cuvinte, acţiunea imorală duce la un scop imoral sau, dacă scopul era iniţial moral, îl aruncă în afara legitimităţii etice. Dar ce e imoral în politică? Cum vom şti să judecăm corect moralitatea unui gest într-un imperiu în care compromisul şi adaptabilitatea sînt reguli fundamentale? Fără a deschide aici un dosar al problemei, mă voi referi, pe scurt, la cea mai înaltă formă de imoralitate politică: *trădarea propriei ideologii.*

Ideologia, cel mai important aspect al identităţii politice, este un sistem de idei şi credinţe în numele căruia fiecare grup politic elaborează şi caută să implementeze un program de acţiune. Ideologia nu are numai rolul de a da coeziune doctrinară acţiunilor grupurilor care se află în jocul politic, ci şi pe acela de a face aceste grupuri recognoscibile şi previzibile, ceea ce este esenţial pentru democraţie. Cînd gesticulaţia unui grup politic trădează ideologia sa avem de-a face cu o deplină imoralitate politică. Pe de o parte, grupul politic care îşi trădează ideologia este pentru proprii simpatizanţi imoral, căci aderiunea acestora la grup se întemeiază tocmai pe similitudinea dintre ideile şi credinţele lor şi cele ale grupului politic căruia au ales să i se alăture. Pe de altă parte, imoralitatea este comisă în faţa întregului electorat care îşi orientează votul pe temeiul prezumţiei de moralitate, adică pe temeiul prezumţiei că grupul politic acţionează chiar în sensul şi spiritul ideologiei afirmate. Atît comunismul cît şi nazismul, cele mai odioase sisteme de guvernare ale acestui secol, au fost culmi ale imoralităţii politice din acest punct de vedere.

Domnul Manolescu a asumat personal moralitatea grupului său politic. Şi a plecat. Pentru acest gest, ca şi pentru felul în care a înţeles să plece, domnul Manolescu binemerită respectul nostru. Şi pentru noi, cei care în 1996 am fost 3%, este o dovadă că atunci nu am greşit.

Sever VOINESCU

* *Peştele pe uscat* de Nicolae Manolescu – *România literară*, nr. 29, 26 iulie 2000.

S A T U L

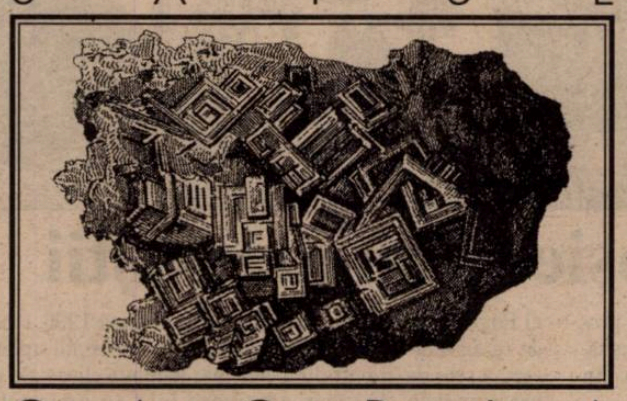

G L O B A L

Purtători şi vorbitori

În primele luni ale (îndepărtatului?) an 1990, erau vreo doi-trei în toată ţara – iar d-nii Bogdan Baltazar şi Traian Chebeleu se pot simţi, oarecum, ca nişte „întemeietori". Acum, orice instituţie care se respectă trebuie să aibă unul. Ne-am obişnuit cu prezenţa lor, dar nu înseamnă că am asimilat cum trebuie toate mecanismele care îi fac necesari: e vorba de purtătorii de cuvînt. Imediat după Revoluţie, erau vremuri confuze, puterea avea parte de tot felul de contestări, purtătorii de cuvînt deveneau adesea un fel de paratrăznete, trebuind să capteze şi să domolească energiile protestatare ale jurnaliştilor care descopereau, cu infinite delicii şi nenumărate stîngăcii, libertatea de expresie. Şi aşa au apărut şi s-au instalat în istoria tranziţiei conferinţele de presă, în care ziariştii polemizau cu purtătorii de cuvînt, le dădeau eventual „lecţii", îşi descărcau sacul cu proteste împotriva Puterii, iar reprezentanţii desemnaţi de Putere să-i transmită mesajele către public se lansau, la rîndul lor, în discursuri şi replici, ori se mulţumeau să citească sec un text în limbajul de lemn şi să refuze „întrebările incomode". Ş.a.m.d. Rememorate acum, cînd pînă şi inspectoratele de poliţie judeţene au cîte un purtător de cuvînt (uneori, cîte o doamnă maioreasă zîmbitoare şi cochetă, de zici că Poliţia Română s-a înfrăţit cu industria de cosmetice), asemenea episoade par de acum un secol. Şi totuşi...

Transparenţe

E inutil să mai facem acum expunerea de motive şi să argumentăm cît e de importantă, într-o societate deschisă, relaţia instituţiilor de tot felul (de la cele ale Statului pînă la cele private) cu presa şi cu opinia publică. Fie că se cheamă „purtător de cuvînt", „ofiţer de presă", „director pentru relaţii cu presa" sau altcumva, orice instituţie îşi desemnează cîte un reprezentant care să transmită către lume, în numele transparenţei şi al nevoii de comunicare, mesaje *autorizate*. În numele unei transparenţe şi mai mari, jurnaliştii nu se mulţumesc nicăieri în lume cu informaţiile oficiale şi încearcă să obţină şi altele, pe căi lăturalnice, prin investigaţii proprii. Atunci purtătorul de cuvînt are delicata misiune de a drege busuiocul şi de a ambala „dezvăluirile" într-un sos cît mai diluat. Deloc lipsită de importanţă, funcţia purtătorului de cuvînt este esenţială pentru imaginea instituţiei şi, dincolo de „gramatica" ei internă, e un semn al societăţii deschise. Putem noi să mergem cu imaginaţia pînă acolo încît să-l ipostaziem, de-un paregzamplu, pe tov. Emil Bobu ca „purtător de cuvînt al CC al PCR"? Nu putem. Putem noi să ne închipuim o sală în care un tovarăş le distribuie ziariştilor de la *Scînteia, România liberă şi Scînteia tineretului*, eventual şi de la vreun ziar judeţean, dosare de presă conţinînd *Cuvîntarea tovarăşului...* şi îi invită să pună întrebări pe marginea ei? Doamne fereşte! Aşa că să ne bucurăm că îi avem (pe purtătorii de cuvînt, vreau să zic), să fim mulţumiţi de numărul şi de răspîndirea conferinţelor de presă şi să le numărăm, coane Fănică...

Lecţia şi agapa

La Guvern, la Preşedinţie, la MAE şi la alte cîteva instituţii importante, rolul purtătorului de cuvînt s-a profesionalizat şi s-a „rutinizat" (în sensul bun al cuvîntului). Decorul (tradiţionalul pupitru cu microfoane) şi standardele sînt compatibile cu ce vedem pe CNN şi n-avem a ne face complexe în faţa unui – să zicem – Jamie Shea (vi-l amintiţi, cel care anunţa „pagubele colaterale" pe vremea conflictului din Kosovo). Grădina cu delicii este însă în altă pârte, şi anume la conferinţele de presă organizate de partide sau de tot felul de organizaţii şi instituţii mai mici (de la sindicate la întreprinderi de stat cu „arierate"). La partidele româneşti, mici sau mari, conferinţele de presă sînt un ritual săptămînal cu tipicul şi gravitatea necesare momentului. Ador secvenţele televizate în care trei pînă la cinci persoane din conducerea partidului intră cu mapele şi cu morga de rigoare în sala special amenajată, se aşează la masa prezidiului, privesc grav către jurnalişti, apoi scot din mape hîrtiile şi citesc, „pe roluri", ceea ce Partidul are de comunicat Ţării pe săptămîna în curs: purtătorul de cuvînt face „sinteza evenimentelor" şi exprimă poziţia de principiu a partidului nostru, despre chestiunea negocierilor cu partidul X vă vorbeşte dl vicepreşedinte Y, iar în final dl preşedinte se va referi la strategia partidului nostru pe termen lung şi foarte lung, avînd în vedere procesul dificil al tranziţiei. În fiecare săptămînă, problemele ţării sînt dezbătute şi rezolvate verbal de fiecare partid, iar dacă pisălogii ăştia de ziarişti n-ar pune tot felul de întrebări ar ieşi chiar nişte lecţii politico-ideologice reuşite. Bineînţeles, ziarele şi televiziunile preiau trunchiat ceea ce s-a spus, nu sînt capabile să vadă *în ansamblu* gîndirea politică de uz săptămînal a partidului, aşa că dl purtător de cuvînt e scos în faţă pentru rectificări, dezminţiri şi explicaţii suplimentare. Şi, oricum, dl preşedinte şi d-nii vicepreşedinţi vor interveni telefonic, în direct, la emisiunile de ştiri, pentru a se adresa ţării fără intermediari şi pentru a se autocita: „aşa cum am spus şi în conferinţa noastră de presă...". Se creează astfel un fundal de rumori în care vocea purtătorului de cuvînt devine una printre altele, iar în numele partidului vorbeşte toată conducerea. Ceea ce nu înseamnă că se şi transmit informaţii consistente; acestea vin pe urmă, din culise, din „surse care preferă să-şi păstreze anonimatul". Conferinţele de presă sînt doar aşa, ca să ne-auzim vorbind, să-i ţinem aproape pe ziarişti şi să fim prezenţi în peisaj, să nu creadă cineva, Doamne fereşte, că a dispărut partidul.

Diferită de modelul „lecţiei politico-ideologice" este *conferinţa de presă-agapă*. Ea se întîmplă de obicei pe la sindicate şi, cîteodată, pe la întreprinderi de stat care vor să anunţe ţării că le merge prost şi că aşa nu se mai poate. Pentru că întîlnirile cu presa nu sînt, în acest din urmă caz, chestiuni de rutină, pun probleme de ospitalitate. Aşa încît putem vedea la televizor nu un pupitru „à la Jamie Shea", ci mese lungi pe care se află fursecuri, pateuri, fructe de sezon şi, bineînţeles, sticle de băuturi răcoritoare pe care operatorii trebuie să aibă grijă să nu le prindă în cadru de aproape, ca să nu fie acuzaţi că fac publicitate mascată. Masa prezidiului e şi ea acolo, ocupată de directorii întreprinderii ori de liderii sindicali, care fumează nervos şi vorbesc agitat pentru că „nu se mai poate, domnilor", şi doar de-aceea am convocat această conferinţă de presă, „ca să tragem un semnal de alarmă", „să sensibilizăm opinia publică şi Guvernul". În fine, toată lumea vorbeşte, toată lumea are opinii, totul se dezbate, şi pînă la urmă se dă publicităţii comunicatul de o pagină pe care oricum organizatorii l-au pus în dosarul de presă. Pentru alte detalii vă rugăm să vă adresaţi purtătorului de cuvînt.

Nu ştiu dacă există o asociaţie a purtătorilor de cuvînt. Pentru că avem, de-acum, adevăraţi profesionişti în domeniu, s-ar putea face una. Dar ar trebui să-i cuprindă, ca „simpatizanţi", pe mulţi lideri naţionali şi locali ai partidelor, consilieri de tot felul, responsabili sindicali etc., pentru că toţi au de purtat măcar cîte o vorbă. Latinitatea şi balcanismul, tradiţia orală a poporului român, bogăţia folclorului, pasiunea pentru bîrfă şi culise – toate acestea intră, în proporţii diferite, în talmeş-balmeşul comunicării între instituţii şi opinia publică şi ne împiedică să generalizăm la scară naţională modelul „pupitrului cu microfon". Deşi, trebuie să recunoaştem, un Jamie Shea cu fursecuri n-ar avea nici un haz.

Mircea VASILESCU

BARBURISME

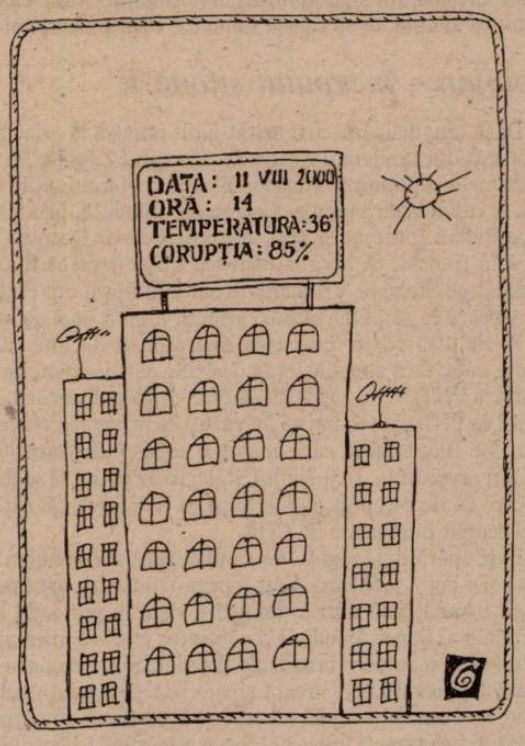

Desen de Ion BARBU

povești suprapuse

Filme, portrete, explozii solare

Prin primăvara acestui an am aflat, cu uimire, că filmele românești din anii '50-'60, difuzate de unul dintre canalele noastre tv, au avut un *rating* neașteptat de mare. Treptat, am ajuns la gîndul cel drept: nelalocul ei era doar uimirea mea, și nu succesul repercutat al acestor pelicule. Iurie Darie și Ion Dichiseanu tineri și frumoși, cucerind – în manieră *politically correct* – fete tinere și frumoase ca și ei și construind împreună cu ele noi orașe socialiste pe al căror cer nu prea vezi nori; Dem Rădulescu era și el pe aproape, tinerel, guraliv și poznaș; la fel Dumitru Rucăreanu, dezinvolt și fermecător, cîntînd *„Tu!/Ești fotogenică/Și tu!/Ești fotogenică...“* în mijlocul unor vînzătoare *din comerțul socialist* cu siluete de top-model pe gustul epocii – adică silueta rotunjoară, la modă în ultimii ani ai regimului Dej. Pînă și Lica Gheorghiu, în aceleași filme, chiar pare actriță (mai mult decît poate a fost ea vreodată); fata numărul unu a numărului unu din ierarhia partidului, femeia despre care într-o vreme se spunea că a dat țării doar patru filme proaste, trei copii drăgălași și doi miniștri mediocri, devine, în versiune alb-negru, chiar simpatică.

Aceste filme, atît de subțirele, sînt (re)văzute cu o plăcere care nu are, la drept vorbind, nici o motivație intelectuală – dar privitul cîtor filme are, între noi fie vorba, o motivație intelectuală? Rațiunea acestei plăceri – nu numai faptul că telespectatorul își revede, în fapt, reperele propriei tinereți, dar și detaliul deloc neglijabil că din ele respiră, lejer și aparent firesc, un optimism pe care destul de greu l-am putea găsi în altă parte și în alte timpuri mai recente. Că acest optimism era parte din propaganda frauduloasă a regimului e una. Dar e foarte probabil ca oamenii, în majoritatea lor, asta să dorească: nu metafore adînci ale unei situații ne-roze, ci motive de visare. Asta e. Unui om care vrea să aibă, cu ochii deschiși, un vis ușor și plăcut de 90 de minute degeaba îi vorbești despre creștin-democrație, social-democrație sau liberalism civic (cît despre *ecologie*, am întîlnit pe cineva care credea că e o secție de spital, *a doua ușă după oftalmologie).*

Iar cînd nu-i dai motive de visare, omul și le construiește singur, din ce are la îndemînă. Este cazul domnului Marian Gheață, din satul Colibași, pe drumul de costișă ce duce de la Turnu Severin spre Motru (v. *Adevărul*, 26 iulie a.c.). Cum se supără, cum pune pe pereții gospodăriei cîte un nou tablou al Ceaușescului, între un steag roșu de partid și un tricolor cu stema RSR. Și cum supărări are multe, ne imaginăm cum arată lăcașul familiei. În fostul meu liceu, circula vorba despre un profesor de filozofie c-ar fi avut, în apartamentul de bloc, în holul de la intrare, un tablou al tovarășului suprem; asta era în anii '80 și totul suna ca o injurie. Dar că, în anul 2000, familia Gheață are chiar în dormitor, deasupra patului conjugal, vestita poză *într-o ureche* din anii '70 a Conducătorului – așa ceva n-ar fi visat nici măcar Ceaușescu, cu toată prea deraiata sa părere despre sine.

E loc aici, desigur, de multe întrebări, pentru că n-aș băga mîna în foc dacă la mijloc este o problemă politică sau doar una psihanalitică. Grădina e mare, unele creiere sînt destinate în mod natural *spălării,* iar exploziile solare fac, în cazul multora, ravagii. Că domnul Gheață nu-i decît o victimă mi se pare evident; oameni care au beneficiat cu mult mai mult de pe urma *Conducătorului* au azi firme, ceasuri de aur la mînă și Mercedes-uri la scară, au partide și ambiții politice supreme. Dar, pragmatic vorbind, domnul Gheață are și el, din patru în patru ani, ca elector, exact aceeași putere pe care o are și domnul Alexandru Paleologu, cel mai recent laureat al *Premiului de Excelență în Cultura Română*. Și nu mi se pare un secret ce gîndește domnul Gheață despre *integrarea în structuri euro-atlantice* sau ce intenții de vot are dînsul.

Și asta înseamnă democrația.

Adrian CIOROIANU

presa despre...

Aliații lui Miloșevici

În agitata Iugoslavie, federație compusă acum din doar două state, Serbia și Muntenegru, se apropie alegerile generale. Sau aproape generale. Alegătorii din Muntenegru vor sta acasă. Partenerul minor al acestui tandem cu roți de forme diferite a decis să boicoteze scrutinul, pentru că el se bazează pe modificări constituționale pe care nu numai că nu le-a dorit, dar nici măcar n-a fost consultat. Drept care pregătirile electorale se petrec doar în Serbia. Șahist abil, Slobodan Miloșevici a convocat alegerile pe 24 septembrie, ca să nu lase opoziției, timp de gîndire. Probabil că acesta este motivul pentru care, nici de această dată, opoziția nu a reușit să prezinte un candidat unic la președinție. Mai exact, 15 partide îl propun alegătorilor pe Voislav Kostunica; Partidul Reînnoirii Naționale al lui Vuk Drașkovici (SPO, cel mai mare partid din opoziție) l-a aruncat în față pe primarul Belgradului, Voislav Mihailovici; Partidul Radical Sîrb tipărește afișe cu Tomislav Nikolici. Ultimii doi sînt aproape total necunoscuți – pînă acum nici nu apăreau pe listele institutelor de sondare a opiniei publice. Într-un interviu acordat postului de radio B92, citat de *Washington Post,* Kostunica, profesor de drept, spunea că cei doi au un singur rol, acela de a diviza voturile populației, favorizîndu-l pe Miloșevici. *Principala lui nemulțumire este că partidul lui Drașkovici se ține deoparte, întrucît și numărul de voturi pierdute este considerabil. În semn de represalii, cele 15 partide care-l susțin pe Kostunica au decis să nu facă liste comune cu Drașkovici la alegerile locale. Întrucît SPO ar pierde în acest fel o serie de primării, există totuși speranțe că va renunța la propriul său candidat. Deocamdată, Kostunica stă bine în sondaje, dar după cum scrie săptămînalul belgrădean* Nin, *Miloșevici încă nu și-a scos din panoplie toate armele. Deocamdată nici nu are nevoie, adversarii săi preferă să se șicaneze între ei.* Dacă Miloșevici s-ar confrunta doar cu Kostunica, scorul electoral ar fi de 43% la 23% pentru acesta din urmă (sondaj *Beta).* Dar dacă opoziția va prezenta doi candidați, Kostunica ar avea 28%, iar Miloșevici 33%.

Ideea că ar trebui să se aștepte ieșirea lui Miloșevici de pe scena politică nu e nici ea prea atrăgătoare, scrie *New Statesman.* Prin modificarea Constituției, el și-a prelungit mandatul potențial cu 8 ani. Pe de altă parte, a creat un nou punct fierbinte în Muntenegru, a cărui cotă de reprezentare în parlamentul federal a fost diminuată drastic. O formă nu prea subtilă de a spune conducerii de la Podgorica *ori rămîneți în cadrul federației, ori va trebui să luptați.* Doar că Muntenegrul are 600.000 de locuitori, iar Serbia, 8 milioane (fără Kosovo). Deocamdată, președintele muntenegrean Milo Djukanovici a refuzat să convoace un referendum în chestiunea secesiunii, pentru a nu provoca o nouă vărsare de sînge după modelele Sloveniei, Croației sau Bosniei. Propaganda de la Belgrad susține că, indiferent de situația politică, Occidentul a decis că Iugoslavia trebuie pedepsită pe vecie. Iar incapacitatea instituțiilor internaționale de a construi ceva viabil în Kosovo este un argument folosit din plin de posturile de radio și televiziune, mai toate sub control guvernamental.

Într-un interviu acordat lui Jim Hoagland, de la *The New Republic,* Secretarul General al ONU, Kofi Annan, recunoștea că oamenii săi din Kosovo sînt paralizați politic. „Populația majoritară din Kosovo vrea independență. Țările din jur, precum și Statele Unite, nu vor așa ceva. Drept care Consiliul de Securitate le-a garantat kosovarilor o puternică autonomie. Numai că nimeni nu a definit ce se înțelege exact prin «puternica autonomie». Și atîta vreme cît situația din Serbia însăși nu se clarifică, nimic nu se poate clarifica nici în Kosovo. Mi-e teamă că în curînd vom vedea fața urîtă a democrației, adică oameni care votează pentru soluția greșită. Din lipsă de informație, din prea multă propagandă.“

Administratorul numit de ONU, Bernard Kouchner, organizează alegeri locale în Kosovo în octombrie, dar localnicii ar prefera alegeri regionale. Cum acestea ar însemna primul pas către controversata independență, ideea a fost respinsă. *Mai mult, principalii lideri ai comunității albaneze, Hashim Thaci și Ramush Haradinaj (foști lideri paramilitari ai UCK), au suspendat relațiile cu Kouchner, protestînd față de concesiile „exagerate“ care li s-ar fi făcut minorității sîrbe.*

Într-un interviu din *Daily Telegraph,* Chris Patten, comisarul UE pentru relații externe, declara că *speră ca statele Uniunii să înceapă să importe mărfuri din Iugoslavia.* În plus, el estimează că Iugoslavia ar avea nevoie de un ajutor financiar de 2,2 miliarde de dolari, eșalonat pînă în 2006. Dar statele Uniunii se tem ca fondurile să nu fie deturnate de oamenii lui Miloșevici. E drept că o sumă similară a fost angajată pentru repararea infrastructurii din Kosovo. Dar în ambele cazuri, continuitatea fondurilor este periclitată și de un factor extern – rivalitatea birocratică dintre comisia lui Patten și aceea a lui Javier Solana, care reprezintă politica externă a Uniunii. Cu alte cuvinte, scria *Daily Telegraph,* forțele întunericului au acționat în Balcani mult mai concertat decît cele reprezentînd reconstrucția. Pentru Fritz Stern, istoric specializat în Iugoslavia, nu există nici coincidențe, nici fatalități: „Miloșevici vrea să conducă Serbia sau să o distrugă. Probabil că va reuși și una și alta“. **(D.G.)**

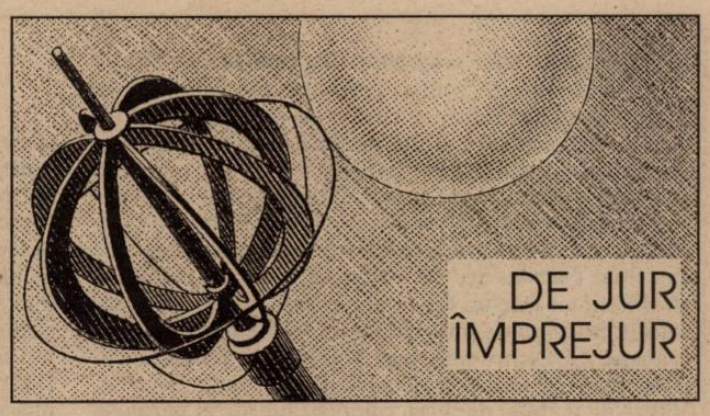

Cîrja morală

La cîteva ore după ce Theodor Stolojan își anunța candidatura prezidențială (americanii sînt mai lenți), candidatul democrat la președinția Statelor Unite își desemna partenerul. Al Gore a hotărît să-l aibă alături, la Casa Albă, pe Joseph Lieberman, senator democrat de Connecticut. Asta dac-o să cîștige. Iar dac-o să cîștige, faptul i se va datora și lui Lieberman, căci doar de asta a fost nominalizat. După care, mare lucru nu va avea de făcut: americanii se plîng în permanență că funcția vice-prezidențială nu este definită suficient în faimoasa lor Constituție și că cei binecuvîntați cu această povară nu fac altceva decît să aștepte ca președintele *en-titre* să dea ortul pastorului.

Interesant este că Lieberman, un politician relativ obscur, nu a fost nominalizat pentru ceea ce are în comun cu mai-tînărul și-mai-modernul Al Gore, ci pentru ceea ce i-a despărțit radical într-un moment delicat. Cu cîteva săptămîni în urmă, nimeni nu s-ar fi gîndit la el, nici chiar Gore, noroc cu discursul lui George Bush jr. de la Convenția Națională a republicanilor. Cele mai puternice aplauze, cele mai entuziaste aprecieri le-a trezit afirmația acestuia că va „reinstaura onoarea și demnitatea la Casa Albă“. O aluzie, surprinzător de reținută (dar suficient de transparentă ca să înroșească palmele audienței) la tribulațiile erotice ale lui William Jefferson Clinton în (prin) Salonul Oval.

În timpul scandalului, Al Gore și Lieberman s-au aflat de părți opuse ale baricadei morale. Vicepreședintele a spus că Bill Clinton este un mare președinte, că este mîndru că lucrează împreună și că îi e prieten, în fine, că *astfel de lucruri* ar trebui lăsate deoparte. În schimb, Lieberman (autorul unei cărți despre onoarea de a fi în serviciul publicului!) a luat cuvîntul în Senat și a declarat (sub ochii senatorului Al Gore) că „președintele s-a comportat într-un mod profund greșit, imoral și dăunător“. A fost o cuvîntare scurtă (vreo șase minute), care a re-confirmat poziția lui Lieberman, la dreapta partidului democrat, și a fost salutată mai ales de republicani. Compusă savant, filipica senatorului era o lovitură morală administrată fără mănuși, dar se-ncheia cu constatarea *că lumea, că Rusia, că Bosnia... și deci să nu ne grăbim să-l demitem pe păcătos, pentru că are și lucruri importante de făcut. Între două rele să-l alegem pe cel mai mic.* Ziariștii comentau atunci că a fost cea mai realistă atitudine din Capitoliu.

Succesul remarcii anti-clintoniene a lui Bush jr. cerea o replică pe măsură și Al Gore a găsit-o rapid. Dacă republicanul a făcut pereche cu un fost ministru al Apărării (Dick Cheney) care să-i compenseze „lipsa de orizont internațional“, democratul și-a ales o cîrjă morală cu care să poată urma cărarea lunecoasă trasată de Bill. Alegerea lui Lieberman este departe de ceea ce preziceau analiștii – un om tînăr (între 40 și 50 de ani, senatorul de Connecticut are 58), interesat de revoluția informatică. Un om care să continue ceea ce Gore nu va mai putea să facă în calitate de președinte plin, cînd va trebui să apese pedala pe chestiuni mai serioase (asigurările sociale, nivelul de trai, prezența militară americană în Europa ș.a.m.d.).

În spatele acestei numiri există și un alt calcul electoral – Lieberman este evreu ortodox, primul care concurează la o funcție națională, și democrații speră să atragă ceea ce se numește *votul etnic.* Nu că America și-ar mai pune serios chestiunea antisemitismului (în 1948 doar 42 la sută din electorat era de acord cu un evreu la Casa Albă, astăzi procentul este 92%), dar atașamentul față de cei ca tine rămîne. Bush a preferat să-ntindă o mînă spre electoratul hispanic, vorbind despre visul american pe limba acestuia: *„el sueño americano“.* Revenind la Lieberman, fiind vorba de un om foarte religios, vom vedea cum se va adapta la platforma relativ liberală a lui Al Gore, care acceptă (în anumite limite) avortul sau homosexualitatea. Sînt fără îndoială chestiuni mai presante politic decît faptul că nu va participa la campania electorală în zilele de sîmbătă datorită sărbătorii de Sabat (cum a anunțat deja). Răutăcioșii spun însă că (prea) sobrul Al Gore l-a preferat pe (modestul) Lieberman pentru că, prin comparație, poate părea entuziast și charismatic. Oricum, e doar o schimbare de accente, în alte părți candidații schimbă partidele, cu totul, în numele pragmatismului.

Desemnarea vicepreședintelui înseamnă însă și nominalizarea unui potențial șef al statului, dacă, Doamne feri, se întîmplă ceva cu titularul. Or, s-ar putea ca electoratul să nu-i acorde austerului senator această șansă, doar pentru motivul că a fost moral cînd alții nu erau. Al Gore știe acest lucru, dar vrea prea tare să scape de partea lubrică a moștenirii lui Clinton. În momente de confruntare, *astfel de lucruri* sînt mai pregnante decît economia sau politica externă. Evadată din Washington DC, Monica Lewinski a ajuns să aibă mai multă influență decît pe vremea trabucelor în floare. (Iar mie nu-mi rămîne decît să regret titlul de acum două săptămîni).

Dan GOANȚĂ

Argument

Tranziţia spre o societate capitalistă are înţelesuri diferite pentru persoane sau categorii de populaţie diferite. Unii cred că e vorba de un purgatoriu prin care, după multă străduinţă, ne vom purifica, devenind în cele din urmă o societate normală, europeană şi civilizată. Alţii îşi imaginează acest drum ca pe o reîntoarcere la tradiţii şi rosturi strămoşeşti (nu neapărat antebelice ci şi medieval voievodale, fanariote sau chiar traco-dacice). O a treia categorie îşi închipuie că sîntem tot într-un fel de comunism, (o altă societate oricum nu-şi poate imagina) uşor schimbat faţă de cel ceauşist. Şi fiecare parcurge perioada în propriul său ritm: mai european, mai balcanic sau mai... sovietic. Viteze de viaţă şi de lucru complet diferite şi paralele. Muncitorul de la întreprinderea de stat falimentară îşi face de lucru o zi pe săptămînă, în celelalte şase odihnindu-se. Muncitor educat încă de pe timpul cînd făcea armata sub regimul comunist. Armata în care se spunea că atunci cînd ţi se dă o treabă, e bine s-o execuţi cît mai încet pentru că dacă o termini vei căpăta alta. Directorul muncitorului are alt ritm. El nu prea stă prin birou, avînd afaceri importante şi care nu suferă amînare la firma de alături, unde e patron. Funcţionarul de stat în schimb, poate amîna orice. El îşi face singur programul. Cu o seamă de tabieturi şi mult mai harnic în a găsi chichiţe şi strategii de obţinere a comisioanelor şi bacşişurilor, decît în a-i servi pe cetăţeni. Asemeni lucrătorilor şi directorilor de la societăţile de stat, nici el nu dă socoteală nimănui. Pe de altă parte, ţăranul şi-a regăsit, după revoluţie, ritmul său de totdeauna, legat de răsăritul soarelui şi de ciclurile naturii. Şomerul joacă table pe balcon cu vecinul sau îi repară o zi întreagă maşina, contra unei beri. Dacă e între două vîrste. Căci dacă e tînăr şi n-a lucrat niciodată, ori se agită toată ziua în căutarea unei slujbe, ori doarme întruna, adept al ideii că orice efort e inutil pe lumea asta.

În acelaşi timp, cei care lucrează la firme particulare şi mai ales angajaţii companiilor străine din România nu au răgaz nici să respire. Mereu cu sufletul la gură, neapăraţi de nici un sindicat, fără alt drept decît acela de a-şi ridica salariul (care, fără să fie prea mic, e sub valoarea meritată), lucrînd şi cîte şaisprezece ore pe zi, şi sîmbătă şi uneori duminică. Cu efort şi cu rezultate, realmente, de zeci de ori mai mari decît ale celor de la stat. Totuşi, şi pe ei îi bîntuie visul de a deveni rentieri. Oboseala actuală le e compensată de satisfacţie. O satisfacţie a muncii împlinite, dar mai puţin a cîştigului. Fiindcă pînă la urmă acesta se împarte, sub diverse forme, cu ceilalţi.

Prăpastia dintre tipurile de lucru, concepţiile şi vieţile pomenite devine tot mai mare. La fel şi distanţa dintre agitaţia Bucureştiului şi adormirea provinciei. Rapizii sînt însă nemulţumiţi că nu progresează şi mai repede iar lenţii nu înţeleg de ce se tot scufunda, aşa, încet şi sigur. Excepţie fac funcţionarii care scot bani din propria lenevie şi hoţii, iuţi de minte sau de mînă şi mulţi la număr, care prosperă nestingheriţi. Iar vechile vorbe continuă să-şi păstreze în bună măsură actualitatea: „Cine-i harnic şi munceşte are tot ce vrea / Cine-i leneş şi chiuleşte are tot aşa"; „Pauzele lungi şi dese / Cheia marilor succese"; „Decît mult şi fără rost, mai bine puţin şi prost" sau „Nu face astăzi ce poţi lăsa pe mîine. Fiindcă mîine s-ar putea să nu mai fie nevoie". Vorbe demobilizatoare ale românului înţelept şi cu experienţa vieţii. Vorbe care pentru cei optimişti şi energici sună fals. Se pare însă că pentru fiecare vine un moment în care le descoperă autenticitatea. **(A. M.)**

Ioana POPESCU
etnolog

Între gîfîială şi respiraţie

Acum că mă gîndesc, sînt tentată să percep oraşul de astăzi ca pe un organism depăşit de năvala cotidianului; cu un plămîn care gîfîie – *iar sînt în întîrziere, am pierdut autobuzul, am ratat întîlnirea de afaceri, am ajuns după începerea spectacolului* –, cu un stomac care ustură – *iar am nimerit un mezel de plastic, m-am enervat aşteptînd la ghişeu, am băut sau am fumat prea mult* –, cu ochii buhăiţi de oboseală – nopţi nedormite, mai multe slujbe, talk-show-uri televizate interminabile. În comparaţie cu el, satul pare să respire egal şi fără reluări – inspiră prima rază a dimineţii, munceşte, mănîncă, expiră. Chiar dacă mai vine o inundaţie, un zai, o secetă, un vînt, o foamete, ţăranul e tot acolo, inspiră, priveşte dezastrul cu mîna la gură, femeia plînge în basma şi expiră, cîte un bătrîn se mai roagă la Dumnezeu, inspiră, şi toţi aşteaptă să fie ajutaţi de primărie, de judeţ, de guvern, expiră, expiră, expiră.

Cu riscul unui discurs păşunist, cred sincer că ţăranul a trăit dintotdeauna cu ziua şi lumina s-a trezit odată cu ele şi s-a dus la culcare odată cu întunericul. Se scula odată cu mijirea zorilor, se închina, îmbuca ceva şi pleca la cîmp, la fîneaţă, la tîrg. Înjuga boii sau calul la car, urca plugul sau uneltele în căruţă şi pleca. Muncea din greu pînă pe la prînzişor, o gustare (un boţ de mămăligă cu slană) şi muncea din nou. La prînz venea nevasta sau fata cea mare cu bocceaua cu prînzul. Se aşezau la umbră şi mîncau pe săturate cît era soarele sus pe cer şi cît, oricum, nu era voie să munceşti. Apoi pornea din nou – *hăis, cea!* – pînă se înnsera. Se înapoia acasă frînt, mînca, fuma o ţigară, mai dregea cîte ceva prin casă, mulţumea lui Dumnezeu şi se culca. Femeia se scula şi ea devreme pentru că animalele trebuiau hrănite. Abia după ce termina cu ele, mînca şi ea ceva. Apoi începea zorul în bucătărie, în grădină, prin casă, la vecina după un împrumut, la cîmp cu mîncarea pentru omul ei, din nou acasă şi prin gospodărie – *ptiu, că am uitat olul pe spori, ce zice cîinele ăla, iar e cineva la poartă, fir-ai tu să fii de om, Doamne iartă-mă, că n-ai dres uluca aia din gard şi intră vaca vecinului, tulai, am uitat să pun apă de la fîntînă în ulcica din merindar* – trecea ziua pe fugă şi pe nesimţite. Seara mai stătea şi ea puţin pe băncuţă la poartă, să vadă cine mai trece pe uliţă şi să mai schimbe o vorbă cu vecina a bătrînă. Copiii aveau şi ei treburile lor. Cel mic mergea cu gîştele la gîrlă, cel mai mărişor ducea vaca sau capra la păscut, fetele trebăluiau prin casă şi prin grădină – *nu sta locului, că-ţi stă norocul* – dar totul părea că se face de la sine, în linişte, fără grabă, pentru că fiecare ştia ce are de făcut, unde şi cînd. *„Fără grabă"* pare să marcheze ritmurile traiului cotidian în sat. Duminicile şi de sărbători se mai puteau grăbi, să nu întîrzie la biserică, să nu piardă chemarea la nuntă, să nu îi prindă colindătorii nepregătiţi. Aşa se face că, pentru ţăranul vechi, timpul liber era un nonsens. Adică să nu faci nimic? Ori e timp de lucru, ori de mîncat, ori de dormit, ori de bîrfit, ori de nuntit, ori de bocit, e timp pentru toate, dar timp pentru nimic – era de neînţeles. Deci *fără grabă şi cu socoteală*, dar nu fără suferinţă şi fără sacrificiu.

...Doamne iartă-mă, că n-ai dres uluca aia din gard şi intră vaca vecinului, tulai, am uitat să pun apă de la fîntînă în ulcica din merinder...

Deunăzi mi s-a povestit o istorie halucinantă. Într-un sat care trăia fără grabă, din greu şi cu socoteală, prin anii '50, „chiaburul", care investise şi muncise cu hazna ca să obţină din pămîntul său o vie selecţionată, a refuzat să predea statului cote de grîu; a dat în scris că distrugerea viei şi transformarea ei în ogor ar însemna să-şi trădeze moştenirea şi neamul. A fost judecat în pripă şi condamnat la puşcărie. A aflat verdictul de la jandarmul din sat, care i-a şoptit că în dimineaţa următoare vine Securitatea să-l ridice. A fugit prin vie şi s-a oprit direct la Bucureşti, unde a angajat un avocat care să redeschidă procesul. Pentru asta însă, era nevoie să predea totuşi cantitatea de grîu. S-a întors într-o noapte în sat şi a cerut ajutorul ţăranilor. Fusese un an secetos şi văzuse prin sat – îmi spunea – copii cu burta umflată de nemîncare. Nu se aştepta la mare lucru, pentru că era sărăcie lucie. Ţăranii au întrebat exact ce cantitate de grîu ar trebui să predea, şi au plecat fără o vorbă. A doua zi, în faţa casei sale se găsea tot grîul necesar, cu vase cu tot, pe care îl strînseseră ţăranii peste noapte pentru el. Nu comentez, mi s-a făcut pielea de găină ascultînd povestea.

P.S. Prin 1993-1994, nu mai ştiu exact, am trecut prin satul cu pricina, într-o cercetare de teren. Ţăranii erau strînşi în faţa primăriei, ca să protesteze împotriva Legii fondului funciar. Ei nu voiau să primească nici un centimetru de pămînt înapoi, pentru că *nu aveau timp să-l muncească*. Refuzau pur şi simplu să-l ia în primire! Mă gîndesc acum că erau probabil fiii celor care, într-un an de foamete, şi-au pus în vase munculiţa şi au dăruit-o într-o noapte boierului, ca să-i plătească libertatea...

Ritmuri pe stadion

Prima şi ultima oară cînd am mers pe un stadion a fost la meciul Steaua-PSG. O întîmplare nefastă: în prima repriză, Jan, şeful galeriei, a fost ţinta înjurăturilor necontenite şi necenzurate; în a doua repriză, cei de la peluză şi-au înjurat între ei, 45 de minute, nevestele.

Duminică, 6 august a.c., m-am hotărît să merg din nou pe stadion. Pe Stadionul Naţional, unde se desfăşura *Campionatul Naţional şi Internaţional de Atletism*. Dintr-o lipsă de tact, aş spune, am acceptat să merg la această competiţie însoţit de un foarte bun prieten, reporter sportiv la o mare gazetă necunoscută. Nu-i voi da numele aici doar din consideraţie pentru încercarea lui de a mă ajuta. Dar am să povestesc această experienţă care, după părerea amintitului reporter, ar avea legătură cu ritmurile în care trăim.

Ajunşi la poarta stadionului, ne-am întîlnit cu cerberul stadioanelor: ţiganca grasă, ştirbă, cu scăunelul aferent, care striga: „Seminţe, băieţii! Recoltă nouă, băieţii!" Ne-am aşezat pe scaunele galbene ale tribunei întîi, abia mi-am scos agenda să-mi notez campioni, recorduri şi prietenul meu a şi început peroraţiile într-ale sportului: că orice stadion este un loc fabulos, că aici fericirea este în cantitate limitată şi se distribuie într-un raport prin care cu cît cineva ia mai mult, cu atît celuilalt îi va rămîne mai puţin, că din cauza asta verbul „a dovedi" se desfăşoară, într-un astfel de spaţiu, în deplinătatea aroganţei lui. Îmi arată un tînăr cu maiou alb, care privea un punct fix din faţa sa, anticipează la el o accelerare pînă la pragul alb şi apoi un zbor de cîteva zeci de secunde. Pînă la aterizare forfota tribunelor îl vor face să vadă stadionul pustiu, fără oameni: doar peluze şi linişte. Triplu salt din care n-am înţeles nimic, atent la comentariile lui... Încercam să micşorez dimensiunile eşecului şi să-mi scriu măcar învingătorii şi performanţele lor, dar el turna în continuare: să nu-mi notez degeaba pentru că oricum toate lucrurile pe stadion se pot oblitera şi mai bine să fiu atent la icnetele sportivilor, la zbieretele lor tonifiante, la masele musculare încordate succesiv în 100 de metri, la degetele răsfirate pe zgură, tensionate şi ele în aşteptarea pocniturii ce dă startul. Ce-i drept, vedeam venele umflate ale concurenţilor prin care, bănuiesc, pulsul ajungea la 130-140 tresăriri pe minut şi îmi dădeam seama că se consumă energii uriaşe în cîteva secunde. Aşadar, eram de acord că un astfel de sportiv poate trăi în ritm ameţitor, în 10 secunde, ultimele luni ale existenţei sale, însă a avea senzaţia de oameni sănătoşi, plini de viaţă în forma ei primitivă, ingenuă, consider că este o exagerare a prietenului meu. Cum poţi spune că oamenii aceştia au o viaţă frumoasă, simplă, fără complicaţie sau profunzimi ce sfîrşesc în nevroze? Sau că este vorba doar de efort eliberator, pur, care duce la somn liniştit, cînd Monica Bumbescu, aflată pe locul al doilea la „100 m", cu 11,67 secunde, e nemulţumită de rezultat deoarece „a însemnat 8 luni de cantonamente şi multe sacrificii"? „Dacă alerg după tramvai, prind şi loc pe scaun!" este o urmare firească a vitezei maxime de deplasare. În plus, Monica infirmă statutul special al stadionului: „Întreaga mea viaţă e rapidă. Din toate punctele de vedere. Şi în decizii şi în tot. Cred că întotdeauna a fost aşa". Şi tocmai cînd bronzul probei de „110 m garduri" îmi spunea: „Contează foarte mult reacţia la semnal – cine ajunge cel dintîi la primul gard conduce practic cursa. e mai mult decît grabă de a trece linia de sosire. E şi concentrare, rezistenţă, spontaneitate"... amicul meu intervine din nou şi, de la înălţimea gazetarului sportiv, îmi sugerează să-l întreb mai bine despre ritmul de viaţă al oamenilor care încă nu au părăsit „lumea aparenţelor din tinereţe". Posibil să fi avut puţină invidie în privire, dar întrucît această ultimă intervenţie fusese absolut inoportună, i-am spus că nu înţeleg de ce se complace în situaţia de a nu recunoaşte anumite stări de fapt, că toată chestia cu amănuntele, cuvintele, stadionul, atletismul, în general nimicurile, sînt eschive infantile, facile, în faţa necesităţii de a scrie un reportaj matur, raţional, despre probleme reale, neechivoce şi că, ceea ce este mai grav, probabil în sinea lui se mîndreşte cu o deosebită luciditate.

...cine ajunge cel dintîi la primul gard conduce practic cursa...

Prietenul meu gazetar-sportiv-imaginar a tăcut, a plecat cu tot cu viaţa lui trăită bolnav în ritmul voluptăţii de a fantaza. Eu am rămas cu atleţii-campioni şi graba lor de a trece finish-ul. Din păcate, după aceea nu s-a mai legat nimic şi asta este tot. Dar aţi văzut, nu a fost vina mea.

Cătălin MANOLE

„BUN LUCRU TIHNA“

Mircea KIVU
sociolog

Fantasme estivale despre anul sabatic

Înainte de '89 se chema că fac, ca şi acum, cercetare ştiinţifică. O temă de cercetare avea alocat de obicei un an sau mai mult. Acum, unitatea de măsură este săptămîna. E drept, atunci lucram în regim „academic“ – acum într-unul „comercial“. Acum îmi pare că lucrurile rămîn ne-duse pînă la capăt, atunci mi se părea că le întorc la nesfîrşit şi inutil pe toate părţile. Eficienţa e fără îndoială superioară, preţul constă în tot mai multele cărţi ne-citite, filme ne-văzute (probabil văd la fel de multe, dar acum e vorba de surogatele pe care televiziunea mi le oferă cu generozitate), hobby-uri abandonate, prietenii rămase în suspensie şi multe altele.

Ştiu că ritmul actual în care îmi desfăşor acum activitatea seamănă mai degrabă cu cel al colegilor mei din străinătate. La care mă surprindea adesea lipsa „culturii generale“ chiar în sfera specialităţii (paradoxal, există şi o „cultură generală“ de specialitate). Nu m-aş întoarce la leneveala de altădată, dar am convingerea că undeva e ceva greşit în ritmul actual.

M-am referit la experienţa personală, convins fiind că mulţi din concetăţenii mei, mai ales dintre cei care au optat pentru sectorul privat, resimt experienţe asemănătoare. Şi că nu e o experienţă exclusiv românească. Tocmai de aceea a fost inventat „anul sabatic“. Ideea e că, la un moment dat, omul trebuie să-şi ia o distanţă faţă de activitatea profesională tot mai solicitantă, să „rupă ritmul“. Practic, asta înseamnă că o dată în viaţă firma al cărei angajat eşti îţi oferă, după o perioadă importantă de activitate, posibilitatea de a avea o „hiper-vacanţă“ plătită (un fel de pensie de merit) de un an. Nu ştiu precis dacă ideea a şi fost pusă în practică altfel decît la nivelul unor firme, dar îmi place să divaghez asupra ei.

Nu m-aş întoarce la leneveala de altădată, dar am convingerea că undeva e ceva greşit în ritmul actual.

Acest *hiatus* poate fi utilizat în diferite feluri. Te poţi înfunda în biblioteci să studiezi şi lucrurile pe care nu ai avut răgazul să o faci. Poţi să faci turul foştilor colegi de liceu, răspîndiţi acum în întrega lume. Poţi să urmezi un curs de ikebana sau unul care să-ţi ofere o formaţie complementară celei de bază. Poţi să scrii cartea pe care ţi-ai dorit-o de ani de zile. Poţi să-ţi satisfaci o fantasmă cum ar fi vizitarea unor ţări îndepărtate, cu rucsacul în spinare . Sau, pur şi simplu, să admiri tavanul un an de zile – poate ţi-a lipsit tare mult lucrul ăsta în ultimii zece ani. În orice caz, şansele de a reveni cu mai mult chef de viaţă (şi de muncă) sînt imense. O asemenea „rupere de ritm“ ar putea produce oameni mai împliniţi, care au mai multe de oferit celor din jur.

Tare însă mă tem, pe lîngă faptul că asta nu va deveni realitate în viitorul de proximitate rezonabilă...

– ...că se va spune că în România aceasta ar fi o povară excesivă pentru buget,

– ...că firmele ar evita să acorde anul sabatic celor mai valoroşi (deci indispensabili) angajaţi,

– ...că tot mai mulţi vor folosi anul sabatic pentru a-şi rotunji veniturile, găsindu-şi cîte un job „la negru“,

– ...că, în general, oboseala de peste an şi, în particular, canicula de afară îşi spun cuvîntul.

© M. Grecu

Viorel MOŢOC
jurnalist

Ritmuri pentru cîrciumile necesare

S-a închis „Bar Fly“. Treaba asta ne pică bine, frăţioare. Pîn' la toamnă, cînd s-o deschide iarăşi, după renovare, o să ne hotărîm şi noi, într-un fel sau altul. Ştim deja o chestie foarte clară, ce mai, de domeniul evidenţei: cu noi sau fără noi, cîrciuma merge mai departe. Am petrecut împreună prea multe nopţi – nu 1001, poate, da' cîteva sute, sigur – ca să nu ne mai facem iluzii, măcar în privinţa asta, măi frate. Ne-am prins că ea, cîrciuma, e oricum mai tare decît noi, fie doar şi pentru faptul că noi, spre deosebire de ea, mai greu intrăm în reparaţii capitale. Pur şi simplu, în momentul de faţă, nu ne permitem asemenea lux. Cum am ajuns amîndoi în halul ăsta, măi nene, e o şmecherie şi tare simplu, şi foarte greu de explicat. Sînt gata să-ţi dau dreptate chiar acum, pe loc, cînd mă suni ca să mă întrebi unde fug pentru masa de prînz. Într-un fel, da, chiar aşa e: ne ia încetişor valul, intrăm uşurel în rînd, ne racordăm la *trend*, vrem-nu vrem, aidoma multora de vîrsta noastră – *target* ideal pentru orice *marketing director* sau *sales manager* de frigidere, maşini de spălat, televizoare, combine muzicale şi autoturisme. Da' ştii care-i faza cea mai nasoală? Ţi-am mai zis-o: toţi o ţinem aşa, berbeceşte, gîndindu-ne că într-o bună zi ne vom opri. Cînd anume? Păi asta, la o adică, ar trebui să-şi stabilească fiecare singur. După casăşimaşină? După viluţălamuntesaulamare? După excursiiundevreamuşchiumeu? După prima sută de mii de parai în bancă sau, poate, după a doua? Cu astfel de oameni, frăţioare – ţi-o poate spune orice cititor al acestei publicaţii intelectuale – nu se construieşte capitalismul. Ba bine că nu! Crede-mă pe cuvînt, asta ţi-o zic eu: cu speranţă românească şi tristeţe boemă sînt greu capitaliştii de pornit, da' de-i porneşti, mai greu sînt de oprit. Uită-te şi tu cum se schimbă cîrciuma în jurul nostru. Cînd ne-am întors în bodegă – încercînd să renuvelăm o studenţie oricum împinsă dincolo de marginile firești ale şcolarizării – am fi zis că totul e aproape la fel ca înainte. Dacă zilele erau aşa cum sînt, credeam că măcar nopţile pot să aibă alt ritm – lungi ceasuri de pierzanie şi taină, în care noi, cei rămaşi treji, ne permiteam luxul de a sta pe îndelete, descîntînd pahare şi exorcizînd demonii milioanelor de adormiţi din preajma noastră... Nu-ş' cum se face, măi fra', da' eu simţesc (sau doar mi se năzare?) că, de la o vreme încoace, timpul grăbit (deci, nasol) al vieţii de afară a pătruns pînă şi la noi în cîrciumă. Nu vorbesc aici de localurile de prînz, unde vii, hap-hap, bagi ceva la ghiozdan, mai discuţi cu un partener, vorbeşti la telefon cu clienţii, bei o cafea, şi apoi, tuleo, înapoi la slujbă! Da' uită-te şi tu la toţi ăştia din jurul nostru: cîţi ar mai fi dispuşi să stea pe metereze, la masă, o noapte întreagă? Pe lîngă puştii chitiţi să trăiască repede (şi să se îmbete, aşijderea), mai dai doar peste nişte disperaţi care – atunci cînd nu dau trei beri pe gît, în fugă, de la servici către casă – au grijă să se matolească rapid, pînă-n unşpe-doişpe, ca să fie a doua zi, fresh, la locul de muncă. Mai sînt şi ăilalţii, îi ştii, publicul de week-end, montaţi să recupereze tot ce n-au pilit o săptămînă întreagă. Oof, uită-te la toţi aceşti oameni singuri! De pe la ce firme vin, încotro se îndreaptă biznisurile lor? Mă cunoşti de prea multă vreme ca să nu-ţi dai seama: eu cu genul ăsta de fast-drink n-o să mă împac niciodată. Încă mai cred, vorba unui amic drag amîndurora, că noaptea nu-i ca ziua. Aşadar, te voi mai căuta şi eu prin cîrciumi, o vreme. Cîtă vreme şi prin ce cîrciumi, habar n-am. Îmi place, zău, eşti chiar comic: tu trăieşti sincer cu ideea că ziua poţi să tragi la contracte, iar noaptea să petreci prin baruri. Da' tu nu vezi, nene, că ăştia parcă au înnebunit? Noi tot vorbim despre filme şi romane, iar ei, chiar lîngă noi, se-mbată ca chiorii sau discută afaceri. Cum o să ne scoatem? Na, poftim, iar s-a făcut duminică noaptea spre luni dimineaţa. În curînd o să fim iarăşi – vorba ta – conectaţi. Tu – la firmă, eu – la redacţie. Mai stai să-mi termin berea şi ţigara asta, şi p-ormă plecăm, fiecare în durerea lui. Mergem, frăţioare?

...sînt greu capitaliştii de pornit, da' de-i porneşti, mai greu sînt de oprit. Uită-te şi tu cum se schimbă cîrciuma în jurul nostru.

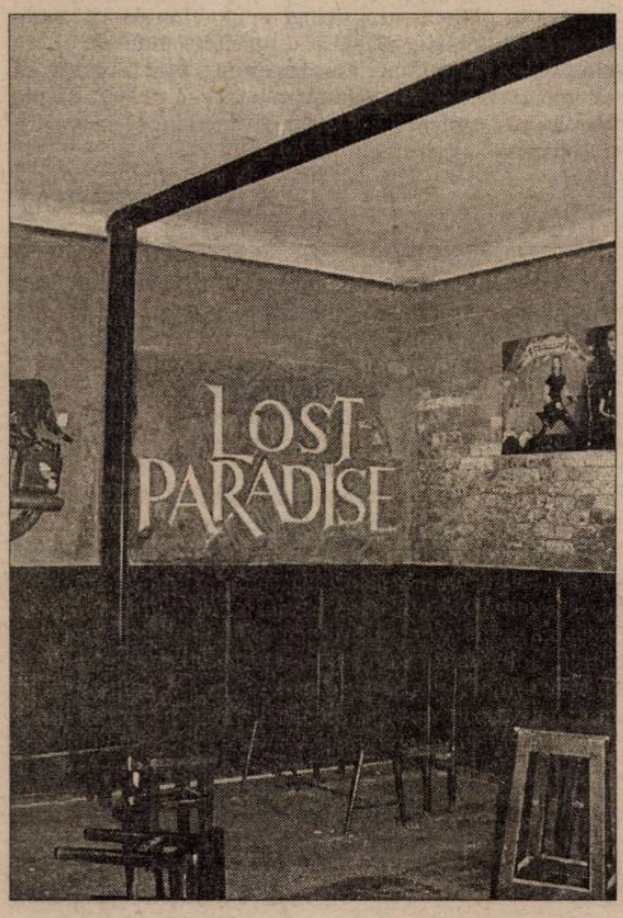

© M. Grecu

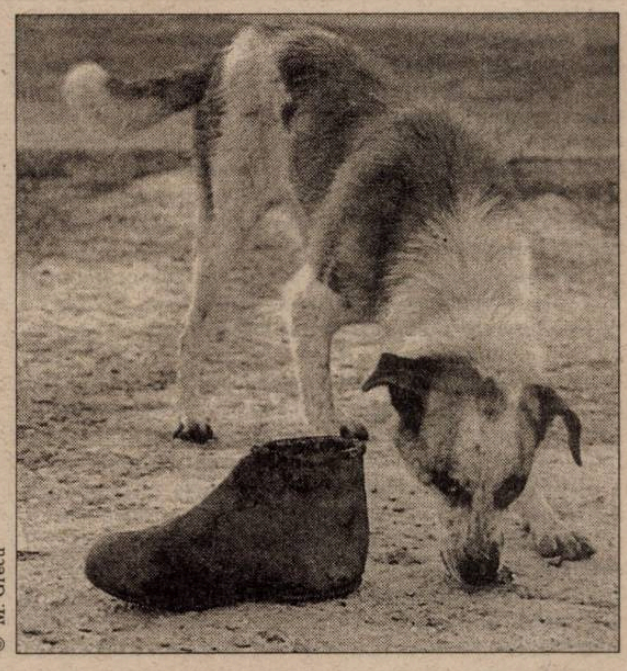

© M. Grecu

STATUL DEGEABA ŞI GRABA FĂRĂ ROST

Cal de curse

Bunicul meu, neam de oltean, veteran de război (vezi insigna din piept pe care şi-o afişează în permanenţă) nostalgic al cozilor de la „Gostat“ şi al şuetelor de la şedinţele de partid mai trage un gît de ţuică din ultima recoltă de pe „moşie“, îşi aprinde o ţigară, apoi mi-aruncă o privire lungă, tristă, plină de compasiune: „Greu cu tineretu' ăsta din ziua de azi! Învăţaţi pe la vreo şcoală, o terminaţi şi dup' aia ce faceţi? Umblaţi de colo-colo după servici şi pîn' la urmă rămîneţi şomeri sau vă angajaţi la butic.... Înainte alta era treaba: cei cu facultate aveau viitor asigurat: repartiţie, casă, familie... Alte vremuri! Dar acu' n-ai ce-i face, mori de foame, că doar nu-ţi bagă nimeni în traistă!“ Îl ascult distrată, nu-l contrazic, n-are sens, m-am plictisit de veşnica polemică neconstructivă. Gîndurile deja îmi zboară la CV-urile mele plasate prin diverse locuri, la răspunsurile care nu mai vin, la chipurile crispate şi scîrbite din metrou, la ore de vîrf, mulţime grăbită, anostă, parcurgînd ostenită acelaşi interminabil drum de la slujbă spre casă. Apoi, îmi reamintesc un serial, deliciu al adolescenţei mele, *Beverly Hills*, tinerii americani proaspeţi, plini de viaţă, care se pregătesc pentru o carieră strălucită şi, în acelaşi timp, lucrează cu plăcere cîteva ore pe zi într-un fast-food sau într-un bar şi-şi permit să-şi închirieze un cuibuşor cochet, să-şi cumpere o maşină decapotabilă „second-hand“ şi să-şi petreacă vacanţele la Paris. Modelul american ar putea fi valabil oriunde, oricînd, în orice societate. Colega mea de facultate munceşte cu jumătate de normă la „Mc Donald's“, a învăţat să zîmbească frumos, ştie pe de rost temperatura de prăjire a cartofilor şi gramajul ingredientelor din hamburger, iar săptămîna trecută a fost la mare cu cortul, s-a întors pe tren cu naşu' şi spune că i-au mai rămas ceva bani şi pentru două zile la munte.

Afirmaţiile pe care le-am auzit cel mai des în ultimii ani, prin cercurile de prieteni, sînt invariabil aceleaşi: „Vreau să mă angajez“, „Vreau să cîştig bani“. Dorinţa comună nu provine din setea de a fi util, de a face ceva corect, ci dintr-o necesitate impusă. Sfaturile părinţilor devin apăsătoare, te canalizează spre un unic scop: „Trebuie să te zbaţi, să alergi! N-o să stai toată viaţa pe spinarea noastră!“. Lor le e frică şi, acaparaţi de o angoasă înduioşătoare, uită că şi ţie, la rîndul tău, ţi-e frică. Şi... începi să te zbaţi, să alergi. CV-urile, interviurile, ponturile, afacerile de cartier, împrumuturile. Un timp parcurgi cursa într-un ritm alert, competitiv, fără a privi în jurul tău, ci doar înainte, mereu înainte. Îţi vezi adversarii care te-au depăşit; au avut, se pare, un start mai bun. Brusc şi nejustificat te cuprinde oboseala. Ai pierdut pe drum reţeta succesului? Nu, e doar vina ta şi tragi concluzia că eşti delăsător, că nu ţi se acordă nici o şansă.

Anul trecut, la Vama Veche, am cunoscut un proaspăt absolvent de Drept. Lucra de aproape un an la o firmă de avocatură, 10-12 ore pe zi şi cîştiga 800 de dolari. Era în concediu şi vroia să-şi petreacă vacanţa modest şi boem. Făcea cinste în dreapta şi-n stînga. Mi-a mărturisit că vrea să-şi scoată mama în oraş, s-o ducă la un restaurant, la „Casa Vernescu“, de exemplu. S-a interesat de preţuri, i s-au părut acceptabile. Seara refuza să rămînă cu noi la foc şi se culca înainte de ora 11,00. „Sînt obosit, epuizat!“, se scuza tot timpul. Era palid şi făcea deseori o grimasă extenuată. „Nu mai pot!“, spunea. Nu vorbea decît despre şefii lui, despre proiectele lui. Totuşi, într-un fel, îl invidiam.

Diferenţele, în loc să te impulsioneze, te vlăguiesc şi conştientizezi o inversare a valorilor, o falsă ierarhie.

Un văr îndepărtat a terminat acum doi ani Facultatea de Matematică, şef de promoţie. A început o a doua facultate, ASE-ul, pe motiv „că-i mai de viitor“. Are o slujbă permanentă şi două colaborări. Iarna merge la Poiana Braşov, la ski. Şi-a cumpărat un „Matiz“, însă n-are timp să-şi găsească o prietenă. Vrea să plece curînd din ţară: „Aici munceşti de rupi şi nu se vede nimic...“

Un student la imagine de film a iniţiat o mică afacere la Călăraşi. A început cu un aparat foto automat, cu care făcea poze la Oficiul Stării Civile. A trebuit să învingă concurenţa, să convingă potenţialii clienţi că fotografiile lui sînt mai şmechere, mai artistice. S-a implicat întreaga familie: tata dădea telefoane şi încasa plăţile, mama, bună de gură, purta negocierile. În prezent, are două, trei comenzi pe săptămînă, cîţiva angajaţi, două camere video, un mic studio cu linie de montaj. „Nu este exact ce-mi doresc, dar e profitabil şi deocamdată treburile merg“, declară el.

Pe la redacţia emisiunii „Impact“, de la Prima TV se perindă diverşi tineri cu, sau fără veleităţi reporterieşti, în spatele aparenţelor de oameni entuziaşti, plini de ambiţie ascunzîndu-se disperarea de a cîştiga bani, de a se realiza. Totul pare OK: sistemul de lucru e occidental, nu există favoritisme, se cîştigă acceptabil, funcţionează concurenţa. Marele „impact“ cu problema este că reporterul trebuie să-şi găsească singur subiectele de senzaţie gen „vaca cu cinci picioare“ şi „găina care naşte pui vii“. Începe iarăşi alergătura, zbuciumul, căutarea. Şi, de multe ori, măştile le cad în acelaşi ritm cu subiectele descoperite, fenomenale, dar inexistente. În spatele măştilor se află blazare, oboseala patologică a întregii generaţii, abandonul, sentimentul ratării.

Diferenţele, în loc să te impulsioneze, te vlăguiesc şi conştientizezi o inversare a valorilor, o falsă ierarhie. Societatea nu se hrăneşte cu visurile şi cu himerele tale, cu talentele tale ascunse, neexploatate. Te vrea un cal pursînge antrenat să galopeze pînă la capăt, fără să comenteze sau să întrebe: „La ce bun?“. Greşeala ta fatală este să te opreşti din cursa absurdă ca să-ţi priveşti spectatorii de pe hipodrom. Descoperi întreg sistemul de pile, de relaţii, de mentalităţi ciuntite şi corupte. Descoperi copiii de bani gata care pleacă la mare cu 50 de milioane în buzunar şi cu Porsche-ul cadou de la babaci şi se bucură de binefacerile soarelui pe plaja de la Neptun, iar seara dansează prin discoteci pînă la epuizare trăind atmosfera vie, comercială, răcnind răguşiţi pe refrenele preferate: „Vrem fetiţe dotate!/Să ne facă de toate“ sau „Ridicaţi paharele în aer!/Cine nu bea cu noi e un fraier!“ Îl vezi pe Radu a cărui familie şi-a recuperat trei case naţionalizate şi are un cont în bancă de 100.000 de dolari şi-şi doreşte să vadă lumea, iar la bătrîneţe, să se retragă undeva, la ţară, cu o familie liniştită şi numeroasă. Îl vezi pe Robert, designer, angajat la o instituţie de stat pentru că tata e în consiliul de administraţie. Vine la slujbă cînd se plictiseşte acasă, stă două ore, se joacă pe calculator şi apoi pleacă pe terasă, la bere. Îl vezi pe Dan care a intrat în afaceri cu computere furate şi acum e dependent de heroină şi se consideră, în felul lui, un om fericit. O vezi pe Carina cu o mătuşă pictoriţă mediocră însă o fostă conştiincioasă activistă de partid care i-a facilitat nepoatei deschiderea unei prime expoziţii şi i-a cumpărat şi vreo două tablouri, de încurajare. Cînd îi vezi pe toţi îţi piere orice chef să mai alergi, să treci o iluzorie linie de sosire.

Coordonatele ritmului de pe hipodrom şi laurii finali ai învingătorului nu există în sistemul de gîndire al bunicului meu. El nu este în stare să-şi lucreze „moşia“ recuperată după revoluţie, pentru că se învăţase să fure constant de la CAP. A terminat în sfîrşit de băut ţuica din recolta de anul trecut. De vorbit însă mai vorbeşte în continuare cu patimă, cu convingere: „În ziua de azi, munceşti, nu munceşti, tot aia e! Atunci, nu munceai şi era bine... Da' dacă voi tinerii n-o mai puneţi de-o revoluţie, să schimbaţi sistemul, să schimbaţi tot, ce să vă fac?“ Nu mă obosesc să-l contrazic, căci ştiu că vom ajunge la veşnica polemică neconstructivă.

Adina POPESCU

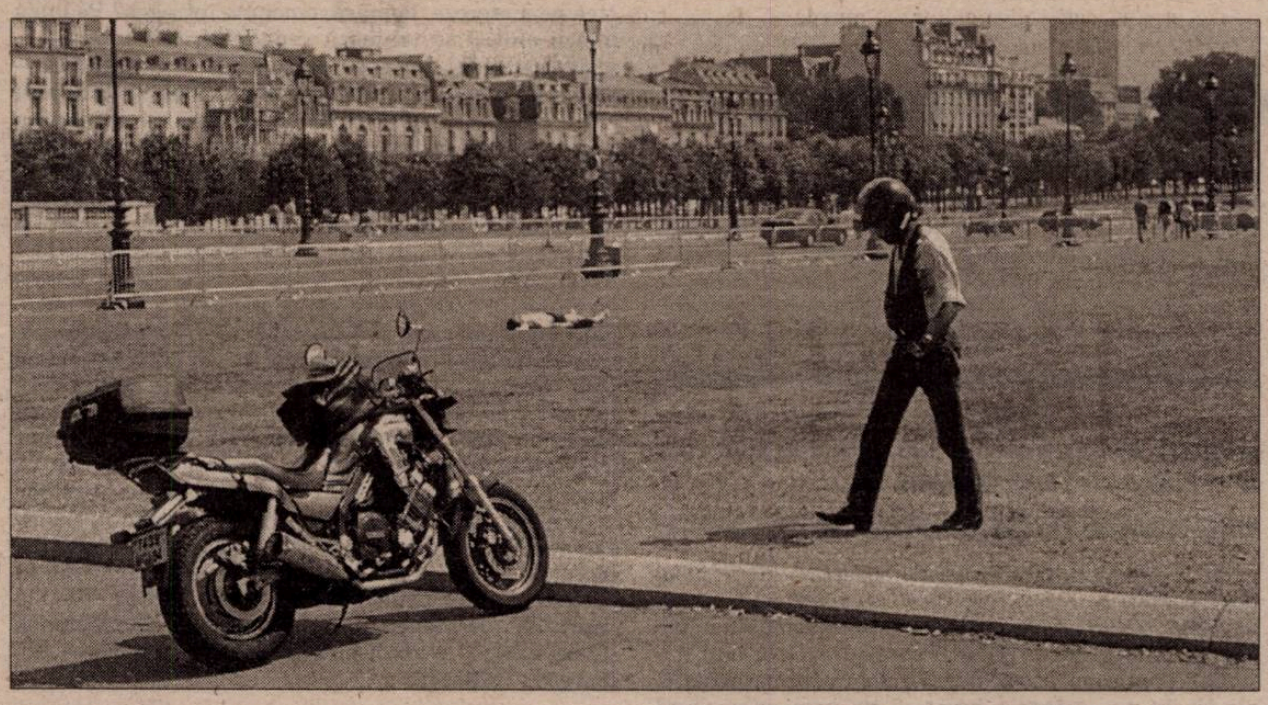

© a.l.ş.

aduse cu poşta

Ritm premeditat

Ca într-un reportaj de televiziune comercială, văd ritmul în care-şi duce viaţa majoritatea comunităţii, ce rimează cu undele kilohertziene ale unor fişiere de sunet vizualizate şi prelucrate într-o enormă avalanşă de partituri virtuale. Nu mă consider însă nici pe departe baza unei societăţi viitoare întemeiate pe un astfel de registru disonant, sau monstrul idolatru al vreunui dansator anarhic al evenimentelor din vremurile deja trecute.

Singurul ritm, al tăcerii, stăruie în preajma naţiunii, filtrat prin *cut-off* într-un *groove-box*. Mişcările, pulsul pe care membrii comunităţii şi-l luau reciproc odată, alcătuind prin fiecare contact o ritmicitate densă şi optimistă, sunt astăzi înlocuite de paşii debili spre nesiguranţă, lenta scurgere spre uitarea respectului de sine, trăirea unui continuu sictir, nici pe departe spleen. De la adulţii care nu mai au puterea de a discerne între valoare şi non-valoare, pînă la îndobitocirea automată şi simbolurile puternice ale dizolvării individului în masă (reprezentate de spaţiul cicatrizat de semnalele şi semnele comune de orientare şi aşa-zisă comunicare, prost preluate de la străini, şi de timpul relativizat şi categorisit în sezoane cu titluri comerciale), tot acest sintetic bol coordonat de inerţia maşinală a unor activităţi recurente deja ştiute, tinde să se cufunde într-un cadru exact şi să sugrume orice ritmicitate, fie şi anarhică, a vieţii.

Mie, de exemplu, ritmul îmi sugerează un pol al sunetelor – şi al tempo-urilor mai ales – diverse, susţinute prin orice generatoare muzicale şi mai puţin muzicale cunoscute. Iată că în materie de muzică, ritmul este deja impus în majoritatea regiunilor mapamondului şi nu are rost să comentez amploarea luată de kitsch în acest domeniu.

Departe însă de a corupe în vreun fel ideea de ritm cu imaginea pe care mi-o provoacă mie însumi cuvîntul în sine, consider ideală ritmicitatea inegală a vieţii pe care o trăiesc încă majoritatea românilor, poporul celor care nu se pot adapta capitalismului eficient. Imposibilitatea ţinerii unui program foarte strict, libertatea de a devia în orice fel, carenţele neprevăzute şi de asemenea abundenţa neaşteptată de probleme sau soluţii care pot apărea sudează *loop*-uri inevitabile la capete, imagini deja repetate de *n* ori cu ritmuri nelalocul lor. În acelaşi timp însă, acest şir nesegmentat şi limitat de dimensiunea temporală şi spaţială a vieţii indivizilor respectivi, trebuie să fie premeditat de fiecare în parte, acest lucru fiind poate dilema inadaptaţilor de români.

Noi nu suntem în stare să premeditǎm măcar parţial ritmul în care vom trăi mîine, surprinşi de imprevizibil, pierdem şi atunci cînd partitura fragmentează haotic gramele de viaţă ale zilelor, este foarte greu să revii şi să egalizezi bucăţelele la un nivel rezonabil.

Singurul om care va premedita ritmul în care trăind va continua următoarele ore, zile, luni ale vieţii sale, cel care va împăca raţiunea cu sensibilitatea, probabil că va înţelege de ce ceilalţi par momîi împănate cu mirosuri şi sunete identice, figuri în discrepanţă cu realitatea de zi cu zi a lumii actuale, adică a universului exterior conflictelor şi falselor drame cu care sunt mituiţi conaţionalii noştri.

Sorin STOIAN

http://diesirae.webjump.com

PE STRADĂ ŞI PE UNDE, CU PASUL ŞI URECHEA

Tania RADU
jurnalist

„Trece şi viaţa asta!“

Toată lumea ştie ce lungă e o zi petrecută altundeva decît acasă, mai ales atunci cînd „acasă“ înseamnă în Bucureşti. Un weekend la munte sau la ţară ţine o veşnicie, în timp ce la Bucureşti trebuie să-ţi chinui mintea ca să-ţi aduci aminte ce-ai făcut totuşi azi sau, mai grav, în ultima săptămînă, care parcă nici n-a fost. De cum ajungi „acasă“, te izbeşte fugăreala fioroasă a concetăţenilor. Pe stradă nu se merge, ci se aleargă, încruntat, cu ochii în gropile din asfalt. Oriunde sînt doi oameni (darămite mai mulţi), ne îmbulzim din reflex. Din autorăzbunare. Dacă ne grăbim, simţim că avem un rost, că e nevoie de noi, că „rezolvăm“ ceva, că nu e totul degeaba. O facem inconştient, de cele mai multe ori. Cînd ne surprindem unii pe alţii pe stradă, ne mirăm ce „supăraţi“ sîntem. Zîmbim, tot reflex, la vederea unei cunoştinţe, după care oblonul-armură cade la loc.

Noi alergăm, vînzătorii stau pe loc, fierb în canicula, dospesc în plictiseală, de aceea, cînd îi întrebi ceva, sînt grăbiţi, tot din reflex, grăbiţi să se întoarcă în prostraţia dinainte, care-i conserva: armura lor!

Aţi observat că aproape nimeni nu se mai plimbă? Nici chiar tinerii? Aleargă şi ei spre un loc anume – mai „al lor“: o terasă, un băruleţ, un loc unde să poţi schimba o vorbă, chiar dacă trebuie s-o zbieri din cauza muzicii date prea tare. Bătrînii cocheţi – categoria Cişmigiu, de pildă – aproape nu se mai văd. Au rămas doar bătrînii-scară de bloc. Cei de pe banca improvizată. Mult mai agitaţi, mai agresivi. Altfel spus, mai grăbiţi. Nici lor nu le mai tihneşte nimic.

Week-end-urile se trăiesc cu gîndul la concediu, aşa cum înainte zilele săptămînii se trăiau cu gîndul la duminică.

Nu se mai plimbă nimeni. Se iese din casă numai „cu treabă“, de nevoie. Strada a devenit impracticabilă. Nu mai e un spaţiu, e o direcţie, ceva fără volum, fără a treia dimensiune, un fel de traiectorie care te-a confiscat de îndată ce ai păşit pe ea şi nu mai poţi ieşi din ritm.

Ceva-ceva a mai rămas totuşi: strada de duminică. În sfîrşit goală, dar, de fapt, pustie. Ca în *A day after*. Gunoaiele zboară duse de vînt. Le vezi mai bine ca în timpul săptămînii, mai în detaliu. Observi ce „sărace“ sînt. Ferestrele cască hauri întunecate şi urîte. Flori nu mai punem în balcoane, pentru că e prea cald, pentru că n-avem timp să le udăm, pentru că balcoanele le-am închis, de frig, pentru că vecina de sus ne scutură peste ele tot felul de porcării. Şi apoi, cine are timp de stat în balcon, pe căldura asta, pe praful ăsta, în mizeria asta. Ca să vedem ce? Balcoanele de vizavi? Lenjeria îndoielnică, luată pe doi bani de la chinezi?

Duminica e o cenzură tristă în alergătura cotidiană, pe care o savurăm ca pe o prăjitură sleită, încă dulce şi care, la urma urmei, ţine de foame. „Duminica“ e de fapt numele mai vechi al week-end-ului, iar diferenţa nu e numai aceea dintre unica zi liberă din săptămînă şi cele două cu care ne-a fericit post-revoluţia. Ci şi aceea dintre o sărbătoare adevărată – o zi lungă, înaltă, specială, cu tabieturile ei, în care încăpea o plimbare la pădure, cu picnicul de rigoare, o repriză de călcat rufe (ocupaţie favorită, sau doar universală, a duminicilor din copilăria mea, musai imediat după prînz) plus un film după-masă spre seară – şi cele două zile searbede ale week-end-ului de acum. Năclăite de somnul suplimentar, înghesuite de obositoarele reprize de cumpărături şi încheiate cu gîndul nedrept că mîine iar e luni şi iar o luăm de la capăt. Week-end-urile se trăiesc cu gîndul la concediu, aşa cum înainte zilele săptămînii se trăiau cu gîndul la duminică. Totul se comprimă, fără să capete densitate, ci doar un aer din ce în ce mai meschin.

Dar să nu uităm că toate astea se petrec (poate doar) la Bucureşti. Un oraş grăbit, istovit şi crispat, ca un mecanism turat în exces şi care ameninţă, din clipă în clipă, să „se ardă“. Nevoia de a părăsi strada e un bici neobosit. Strada nu ne mai aparţine. E un teritoriu străin, ostil, primejdios. E murdară, deosebit de urîtă. A o face mai frumoasă pare pierdere de vreme, pentru că totdeauna „ceilalţi“ o murdăresc. N-o mai vedem. O frecventăm cu ochii închişi, cum treci printr-o baltă murdară, cînd n-ai încotro. Pe stradă se simt bine doar cei fără căpătîi şi, eventual, cei care trăiesc din ea, folosind trotuarul şi afacerile găzduite de el. Ei sînt o altă specie, cu care nu convieţuim, ci doar ne învecinăm.

Cu cît sîntem mai grăbiţi, cu atît sîntem mai singuri. Ne vedem tot mai rar – mai nou, cu justificarea corespondenţei prin e-mail. E „mai rapid“. Elitele, din ce în ce mai restrînse, se dispersează grăbit, fug spre lacuri, spre vilele de vacanţă – dacă e cazul – sau se mulţumesc să construiască rezervaţii din sălile de premieră, cînd nu rămîn pur şi simplu acasă, acolo unde iluzia e mai uşor de conservat. Abia două-trei locuri unde ştii că, oricînd, poţi întîlni o figură cunoscută: în Lăptărie, la Nicoreşti, în barul din spatele Muzeului Literaturii. Ştii, dar nu mai verifici. Nici măcar mental. N-ai timp. Şi, nu ştiu de ce, parcă nici nu mai merită. Vorba optimist-cinică a unui amic de-al meu: „Trece şi viaţa asta!“.

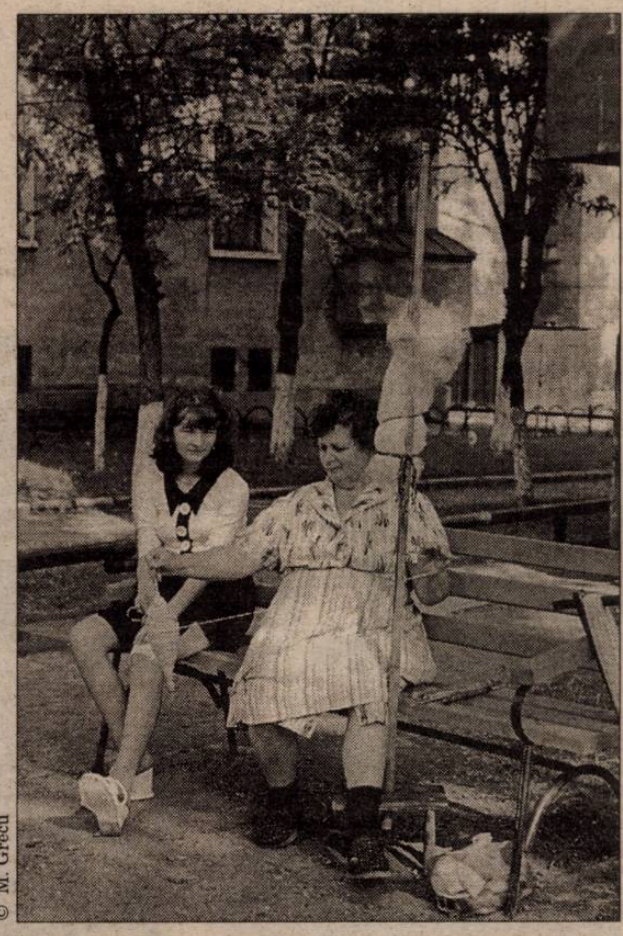

© M. Grecu

Ilie Dobre faţă cu FM-ul

Poate izolarea în vreun sătuc uitat de lume, poate lipsa televizorului, poate vreo obişnuinţă bolnăvicioasă sau vreo nostalgie tristă să te îndemne să mai asculţi, în zilele astea de acum, Radio România Actualităţi. Şi ne putem închipui nostalgia asta ca un dor după un trecut prăfuit, plin de pînză de păianjen, din care să reînvie, la o simplă mişcare de buton, vocea isterică a lui Ilie Dobre comentînd trepidant, „de aici unde ne aflăm în frumoasa vale a Domanului“, vreun meci fără miză sau, pur şi simplu, tainica plăcere de a asculta cotele apelor Dunării anunţate în limba rusă. Presupunînd însă că nicî unul din motivele astea nu este resortul ce te împinge să auzi vocile, aceleaşi de cînd lumea, ci că totul e doar un joc, un exerciţiu împotriva uitării, vei descoperi cu uimire (aşezat în fotoliu, într-un apartament din oraş) că pe aceeaşi scală cu ritmurile obsedante ale posturilor de muzică se cască o gaură neagră. Şi că aici, odată rămas, plonjezi într-un cu totul alt timp, anacronic, lent şi uitat. Timpul Angelei Similea şi al Mirabelei Dauer, timpul reportajelor din ţară (acum mai puţin măreţe, dar la fel de stupide), al spoturilor inefabile, timpul vocilor bătrînicioase, sprinţare şi oftătoare totodată. Şi, revenind la acest diamant al radioului românesc, monstrul sacru, legenda vie, Ilie Dobre, ne vom aminti de zilele toride de pe stadion, în care plictiseala jocului trecea de culmi nebănuite, în care mîncai seminţe şi încercai să citeşti ziarul coif din capul vreunui nene de lîngă tine şi în care doar vocea aceluia se mai auzea de la un tranzistor, comentînd acelaşi meci cu cel pe care-l priveai. Şi de atunci îţi mai aminteşti doar uimirea şi stupoarea, mingea ce se plimba ameţitor dintr-o parte în alta şi oare să fie aceeaşi partidă la care te afli şi tu, sau bietul om e înnebunit de căldura asta prea mare. Şi la fel e şi acum. Şi aşa.

Apoi îţi vei continua exerciţiul, alt post, imediat următorul: „mac, mac, mac, mac mac, mac, mac, răţoiul cel posac“, te zbîrleşti, minutele parcă au luat-o razna, curg grăbite, altă melodie: „Vreau să te uit...“, „au fost băieţii de la 3 Sud Est cu ultimul lor extras pe *single*, eu zic că le-a ieşit mişcarea, e mişto mişto, dedicaţie specială de la Grasu pentru Fofo, să vedem pe cine mai avem noi aici?! Bă oameni, e trei fără douăzeci şi la trei fără douăzeci intră special pentru Rodica din Drumul Taberii, de la Tibi, maimuţoiul ei preferat – Mambo Italiano!!!“, strigă, copleşit de o euforie indescriptibilă, se aude muzica, ţi-l imaginezi schimbînd C.D.-uri într-o viteză ameţitoare, ai un şoc, băiatul ăsta vorbeşte prea repede, de abia te obişnuiseşi cu „Pulsul Zilei“ de la Radio Actualităţi. Totul se şterge, e ca şi cum peste colţul ăla prăfuit ai da cu aspiratorul. Iar o altă stare, opacă şi zgomotoasă, ce-ţi bîrîie în cap ca un bondar într-o cutie de ness, te ameţeşte, te energizează, te cretinizează, după caz. E *party* în R2 diseară, cîntă Il-Egal şi La Familia, bucurie pretutindeni, distracţie, o lume marfă, ritmuri adevărate. Oare D.J.-ul ăsta e şi el om ca toţi oamenii, doarme vreodată, e greu să ţi-l imaginezi, e plin de energie, agitat, mănîncă puţin, doar hamburgeri. Muzica e obsedant aceeaşi, excluzînd poate Radio Romantic (ah, ce suavi şi gîdilaţi după ceafă sînt prezentatorii), aceleaşi melodii se repetă la infinit, ritmuri latino, dance, hip-hop pe toate posturile, le înveţi pe dinafară, ajungi să le cînţi fără să vrei în metrou, la serviciu, în pat. La chefuri e de ajuns să învîrţi acelaşi buton, ţi se revarsă muzica, o dai la maximum, ce marfă că bagă ăştia house, şi un tehno ar fi beton, dansul înseamnă dezarticulare, dar e mişto, ce poa' să facă un biet radio bre, ia uite-o pe Mona, în fusta ei scurtă.

...aici, odată rămas, plonjezi într-un cu totul alt timp, anacronic, lent şi uitat. Timpul Angelei Similea şi al Mirabelei Dauer, timpul reportajelor din ţară.

...băiatul ăsta vorbeşte prea repede, de-abia te obişnuieşti cu „Pulsul Zilei“ de la Radio Actualităţi. Totul se şterge, e ca şi cum peste colţul ăla prăfuit ai da cu aspiratorul.

Şi acum să ne oprim dintr-o dată şi, cuminţi, să ne imaginăm cum o mînă nevăzută şi diabolică trage de scala aia un pic mai în stînga, energia se stinge şi, dintr-o dată, ca un triumf bezmetic al suprarealismului, din radioul cu ritmuri se porneşte, la maximum, Post Meridianul. Sau, dacă nu, Gramofonul Bine Temperat. *Oameni*, a lui Aurelian Andreescu, *Somnoroase păsărele* – cor, Cătălin Crişan, orice. Îngroziţi, terifiaţi, mai puţin de mîna aceea nevăzută, cît de ascunzişurile nebănuite ale unei scale FM, fără umor, petrecerea ar înceta. Iar ca un hohot nebun, venit din negurile vremii, o voce dezarticulată şi nazală s-ar prăvăli asupra celor astfel încremeniţi, mitraliindu-i. Poate atunci, sfielnic, firav, un tînăr mai bătrînicios va spune fără ca măcar să-şi dea seama: „bă, să moară mamiţica mea, ăsta e Ilie Dobre“. Şi atunci lumina se va stinge, vocea îi va amuţi. Şi aşa.

Matei FLORIAN

Z. ORNEA

Tehnocraţii şi democraţia

Democraţia modernă presupune, cu necesitate, un regim constituţional parlamentar, pluripartidism, separarea puterilor în stat, libertatea expresiei. Sperăm cu toţii că după revoluţia decembristă, din 1990 încoace, am izbutit să creem o astfel de democraţie, abolită în România încă din februarie 1938. Această nouă realitate politică din România este ea însăşi o efectivă revoluţie. În ultimele luni avem a constata, din păcate, un fenomen ciudat şi periculos prin consecinţe. E vorba, fireşte, de neîncredeea bruscă sau bruscată în partidele parlamentare şi apelul, în alegeri sau chiar în faptul executivului, a unor competenţe socotite cu har tehnocratic, dînd la o parte partidele politice. E adevărat, clasa noastră politică e tînără, cam improvizată şi lipsită binişor de personalităţi. Asta deşi, în ultimii ani, ea s-a maturizat vizibil, detaşîndu-se, din spaţiul ei, cîteva personalităţi relevabile. Şi, oricum, tehnocraţii nu pot şi nu trebuie să suplinească oamenii politici şi partidele pe care îi reprezintă. Se argumentează, pe toate tonurile, că, aşa cum este, clasa politică e compromisă, puţini (după sondajele efectuate) mai avînd încredere în ea. Argumentele acestea sînt, probabil, adevărate iar sondajele le confirmă. Dar, încă o dată, soluţia nu e să înlăturăm, pur şi simplu, clasa politică şi să o înlocuim cu tehnocraţi. Un astfel de procedeu, acum mereu invocat şi chiar practicat, e un atac frontal la principiul pluripartidismului, care loveşte în instituţia democratismului în sfîrşit dobîndit, cu atîtea sacrificii şi efort aproape unanim. Apelul la tehnocraţie şi tehnocraţie în funcţiuni supreme în stat duce la asemenea consecinţe efectiv alarmante şi periculoase. În loc să se contribuie la fortificarea clasei politice şi a partidelor, de fapt le compromitem şi le năruim. Şi, înţelege oricine, compromiterea pluripartidismului loveşte în democraţie. Prea repede, în numai un singur deceniu, s-a ajuns la situaţia alarmantă că lumea (inclusiv presa) batjocoreşte clasa politică şi partidele. De ce, mă întreb, pune presa umărul la aceste acte de compromitere şi condamnare a oamenilor politici, inclusiv, prin chiar aceasta, a partidelor politice şi a principiului pluripartidismului de la noi? Ce ar spune dacă s-ar atenta la libertatea presei, care trebuie, de fapt, apărată ca o cucerire democratică de preţ? Slavă domnului, motive s-ar găsi şi pentru a lovi în libertatea presei, apelîndu-se la fizionomia ei strict degradată şi vulgarizatoare, abătîndu-se frecvent de la deontologia ei care, azi, din păcate, confundă, adesea, adevărul insuficient verificat cu calomnia. Repet, astfel de opintiri împotriva libertăţii totale a presei ar fi o nenorocire scandaloasă pentru că, iarăşi, ar primejdui instituţia democraţiei. De aceea, tocmai, trebuie apărată. Dar de ce nu realizează ea că lovind în pluripartidism contribuie, şi ea, la primejduirea democraţiei?

Democraţia parlamentară, cu ale sale principii fundamentale amintite, s-a instalat, la noi, în România încă mică, în 1866, cînd s-a votat Constituţia. Sigur că, la început, democraţia parlamentară era anemică şi, cu o vorbă a regretatului Vlad Georgescu, încă perfectibilă. De vreme ce se vota, potrivit censului (impozit pe venit) în patru (din 1884 în trei) colegii electorale şi alegătorii nu depăşeau 3-4% din populaţie, ţărănimea (imensa majoritate a populaţiei) neavînd drept la vot direct ci numai prin reprezentanţi aleşi de primar votînd cum li se cerea, adică cu guvernul care organiza alegerile, evident că democraţia nu era perfectă, ci perfectibilă. Apoi exista, stipulată în Constituţie, o prerogativă a regelui şi anume că el avea dreptul de a numi şi demite miniştri. În acest fel, domnitorul (din 1881 regele) însărcina pe un şef de partid (pînă în 1918 erau numai două, situaţie ideală) sau o personalitate dintr-un partid să alcătuiască guvernul şi acesta, odată instalat, căpăta decretul de dizolvare a parlamentului şi organiza noi alegeri. Pe care, invariabil, le cîştiga. În acest fel, am mai spus-o, nu guvernele erau expresia parlamentului, ci, dimpotrivă, parlamentul era expresia voinţei guvernului. După 1918 harta politică românească s-a modificat esenţial, au apărut noi partide politice, s-a decretat universalizarea dreptului la vot (numai pentru bărbaţi), în 1923 s-a votat o nouă Constituţie mai democratică, prin însăşi universalizarea dreptului la vot. Dar prerogativa regală din Constituţia din 1866 s-a păstrat, viciind mult viaţa politică şi democraţia. Cu această din urmă excepţie – importantisimă – sub amîndouă Constituţiile democraţia funcţiona, pluripartidismul, separarea puterilor în stat, libertatea presei (cu excepţia perioadelor de stare de asediu) funcţionau. Dar regele Carol al II-lea, odată cu întronarea sa la 8 iunie 1930, era nemulţumit mult de puterea partidelor, de corupţie (pe care el o practica, totuşi, cel mai mult) şi visa la guvernări formate din tehnocraţi sau personalităţi supuse lui, deasupra partidelor şi împotriva lor. Dar nu s-a gîndit o clipă la anularea din Constituţie a prerogativei sale de a numi şi demite miniştrii care vicia, de fapt, democraţia în ţară.

În 1931 a experimentat, prima oară, regimul guvernului de tehnicieni sub conducerea lui N. Iorga şi Const. Argetoianu. A fost un eşec de proporţii, abandonat în 1932. Dar, se ştie, atunci ţara era în plină criză economică încît rezultatul guvernării cu tehnicieni (azi li s-ar spune de tehnocraţi) nu a fost concludent. Regele spera să reia formula fiind mult, iremediabil nemulţumit de partidele politice, mai ales de cele puternice, care – afirma el – instalează ţara în haos. Tot căuta o personalitate de mînă forte care să preia guvernarea deasupra partidelor şi împotriva lor. S-a înţeles încă în 1934 cu Argetoianu şi Goga să formeze un astfel de guvern, modificînd, în rău, Constituţia sau să o abroge, suspendînd alegerile. Dar, o demonstrează primele două volume ale jurnalului lui Argetoianu, recent apărute, tot tergiversa lucrurile, nehotărît fiind prin temperament; şi-a instaurat formula tocmai în februarie 1938, cînd a abrogat Constituţia şi şi-a instaurat regimul de autoritate personală, desfiinţînd partidele, suspendînd alegerile şi domnind cu guverne zise de personalităţi (fireşte obediente lui) socotite drept tehnicieni (tehnocraţi). Democraţia a fost sugrumată. Şi România a tot dus-o în acest somn antidemocratic şi nedemocratic pînă tocmai în decembrie 1989, schimbîndu-se doar dictatorii.

Şi, acum, cu această experienţă nefastă, facem din nou loc apelului salvator la personalităţi de tehnicieni (tehnocraţi) şi compromitem pluripartidismul şi clasa politică, socotită incapabilă şi coruptă? Cred că e o eroare care riscă să ne aducă imense prejudicii.

© M. Grecu

interstiţii

Gustaw Herling

Am aflat despre moartea, la începutul lunii iulie, lui Gustaw Herling dintr-un articol al lui Vladimir Tismăneanu. Herling e autorul unei cărţi extraordinare, una din primele mărturii despre Gulag, tradusă în franţuzeşte sub titlul *O lume aparte* (la Tismăneanu, *O lume scindată);* autorul spune la un moment dat că se gîndeşte „cu oroare şi ruşine la această Europă divizată de cursul Bugului. Cu, pe de o parte, milioanele de sclavi sovietici rugîndu-se să fie eliberaţi de armatele lui Hitler, şi pe de alta cu milioanele de victime ale lagărelor germane de concentrare punîndu-şi ultima speranţă în victoria Armatei Roşii"). Am scris despre Herling imediat după reeditarea cărţii în colecţia Folio de la Gallimard, în 1995. Născut în 1919, Gustaw Herling-Grudzinski trece clandestin, după pactul Ribentropp-Molotov şi ocuparea Poloniei, frontiera lituaniană în intenţia de a se alătura armatei poloneze din Franţa. Arestat de NKVD, tranzitează prin închisorile din Vitebsk şi Leningrad după care e trimis în lagărul din Ierţovo, lîngă Arhanghelsk. În 1942, deşi, oficial, prizonierii polonezi fuseseră amnistiaţi, face greva foamei (situaţie paradoxală şi macabră: greva foamei într-un lagăr unde se murea de foame!) pentru a fi eliberat. Traversează Kazahstanul, Iranul, Irakul, Palestina şi Egiptul, ajunge în Italia unde ia parte la bătălia de la Monte Cassino. Trăieşte după război cîţiva ani la Londra, se căsătoreşte cu una din fiicele lui Benedetto Croce şi se stabileşte, din 1955, la Neapole. A fost unul din animatorii celebrei reviste a exilului polonez „Kultura".

Scrisă în 1949-1950, *O lume aparte* a apărut în Anglia, în 1951, cu o prefaţă a filosofului Bertrand Russell. Filosoful insista asupra faptului că mărturia lui Herling este întrutotul credibilă şi că înşişi „tovarăşii de drum" ai comunismului ar trebui să fie impresionaţi. Prefaţatorul ştia el ce ştia. În Anglia, un comentator punea la îndoială autenticitatea mărturiei, întrucît autorul e polonez iar polonezii, nu-i aşa, îi detestă pe ruşi. În Italia, difuzarea cărţii este pur şi simplu sabotată. În Franţa, Editura Plon cumpără drepturile pentru traducere şi publică două fragmente în *Le Figaro littéraire*. Asupra editorului se fac mari presiuni şi el abandonează proiectul (nu e, se ştie, un caz izolat: cărţile unor Suvarin, Koestler şi Kravcenko au cunoscut avataruri similare). Luînd cunoştinţă de manuscris, Albert Camus intervine pe lîngă Gallimard: zadarnic. În iunie 1956, Camus îi scrie lui Herling cîteva rînduri, pretinzînd, jenat, că decizia negativă a editorului a fost determinată de... raţiuni comerciale. *O lume aparte* a apărut în Franţa abia în 1985, la Denoël, graţie recomandării lui Jorge Semprun, care o şi prefaţează. După Soljeniţîn, Şalamov şi atîţia alţii, Gulagul nu mai era un subiect tabù...

O lume aparte nu e numai o descriere, de o zguduitoare veracitate, a universului concentraţionar, ci şi o analiză a modului în care sistemul comunist urmărea supunerea completă a individului. Lagărele de muncă erau menite, scrie Herling, nu să-l pedepsească pe „criminal", ci să-l exploateze economic şi să-i transforme caracterul: „Adevăratul obiect al interogatoriilor nu era să-i smulgă acuzatului semnătura pe un act de acuzare fictiv, ci să provoace dezintegrarea completă a personalităţii lui". Dintre nenumăratele figuri care traversează cartea o aleg pe aceea a lui Mihail Stepanovici W., un fost actor care jucase, în filmele sovietice, roluri de boieri. Fusese arestat în 1937 pentru că, în *Ivan cel Groaznic,* ar fi exagerat nobleţea de caracter a unuia dintre boierii aflaţi în preajma ţarului: „Îmi explica toate astea cu o seriozitate absolută, şi vorbea de parcă ar fi comis într-adevăr o crimă. «Aşa a fost să fie, Gustaw Iosifovici, îmi spunea. Asta e situaţia». Încercam să-i explic stupiditatea şi caracterul inuman al condamnării lui dar mă asculta cu gîndurile aiurea, cu privirea pierdută, mîngîindu-şi barba mătăsoasă. Era convins că cea mai înaltă distincţie pe care o putea primi un om era bunăvoinţa aprobatoare a autorităţilor, iar cea mai mare ruşine – nemulţumirea lor. (...) Mintea lui nu putea concepe o situaţie în care un om nevinovat e privat de libertate. Ajunsese încet-încet să creadă în vinovăţia lui (...): încerca ore întregi să ne convingă că dăduse, involuntar, prea multă importanţă rolului său, şi că această interpretare tendenţioasă schimbase întreaga semnificaţie a filmului".

Herling, aminteşte şi Tismăneanu, a polemizat cu Adam Michnik pe tema atitudinii faţă de foştii comunişti. Scriitorul considera că excesul de toleranţă n-are cum să fie benefic democraţiei. Era răspunsul lui la atît de aprinsele dezbateri occidentale despre „le devoir de mémoire".

Alexandru CĂLINESCU

Teodor BACONSKY

ORDINE PONTIFICALE

În calitatea sa de Suveran Pontif, papa de la Roma are dreptul tradiţional de a conferi onorificenţe specifice. Nu sînt genealogist şi nici heraldist, dar mi se pare că subiectul acesta poate interesa. Voi prezenta aici cîteva date privitoare la ordinele instituite de papalitate, cu singura ambiţie de a pune, în locul nimicului, ceva şi cu intenţia cîtorva glose finale.

Un ceremonial creştin al excelenţei

Sfîntul Scaun conferă ordine şi onoruri menite să premieze, printr-o recunoaştere simbolică, meritele persoanelor excepţionale. Se înţelege că o asemenea recunoaştere nu reflectă suveranitatea microscopiculuı Stat al Cetăţii Vaticanului, ci pe aceea exercitată de Succesorul lui Petru în calitate de primat al Bisericii Catolice. În istoria prerevoluţionară – vorbim despre marea Europă monarhică – onorurile pontificale erau acordate capetelor încoronate, principilor şi ambasadorilor, precum şi personalităţilor intelectuale, remarcate prin arta sau ştiinţa lor puse în serviciul Bisericii. Deşi faţa politico-intelectuală a lumii de astăzi s-a schimbat considerabil, efectele onorificenţelor ponticale au rămas, *grosso modo*, aceleaşi. Principiul de bun simţ al sistemului este acela că – în orice societate – există persoane care se remarcă prin aptitudinile lor morale şi intelectuale ca şi prin slujirea dezinteresată a binelui comun. Aceşti oameni deosebiţi trebuie recunoscuţi ca atare, pentru că pilda lor este preţioasă şi pentru că serviciul lor menţine ordinea optimă a comunităţilor din care fac parte. Personal, mă simt încîntat de acest conservatorism în care meritocraţia şi smerenia excelenţei se întrepătrund ceremonial. Într-o epocă definită prin zgomotosul „triumf al masselor", ideea însăşi de *a distinge* vîrfurile sociale pentru a propune un model de urmat are, cred, nu doar o semnificaţie educativă, ci şi o salutară pondere terapeutică.

Iată, enumerate ierarhic şi înfăţişate concis, Ordinele conferite actualmente de către Sfîntul Scaun.

a. *Supremul Ordin Cavaleresc al Oastei Domnului Nostru Iisus Hristos* – rezervat suveranilor şi şefilor de stat catolici vădiţi în virtutea lor creştinească. Întemeiat în 1318 de către Regele Dionisie I-ul al Portugaliei şi dedicat Mîntuitorului Iisus Hristos, pentru a proteja patrimoniul lusitan al Cavalerilor templieri. Statutul Ordinului a fost aprobat la 14 mai 1319 de către Papa Ioan al XXII-lea. Viitorii membrii aveau iniţial datoria de a fi luptat cel puţin trei ani împotriva „necredincioşilor", pentru a-şi apăra patria şi credinţa. În 1499, Papa Alexandru al VI-lea i-a scutit pe Cavaleri de voturile monahale iniţial obligatorii. Evident – şi graţie prevederii de a nu putea înstrăina averile dobîndite – Ordinul a dobîndit treptat o considerabilă forţă economică administrată – după 1522 – de către înşişi suveranii Regatului Portugaliei. La un moment dat, Ordinul s-a despărţit într-o ramură romană şi o alta portugheză. În vreme ce – pe versantul italian – Pontifii introduceau în Ordin Cavaleri de toate naţionalităţile, ramura portugheză a rămas pur autohtonă, Cavalerii bucurîndu-se, printre altele, de privilegiul de a sta în faţa regelui cu capul descoperit. Asemenea tuturor instituţiilor de lungă durată, Ordinul a suferit varii eclipse şi ajustări, fiind relansat – pe noi temelii şi cu o expresă întîietate – abia în 1905, sub pontificatul lui Pius al X-lea. Cu toate acestea, ultimul membru a fost regele Baudouin al Belgiei, trecut la cele veşnice în urmă cu cîţiva ani.

b. *Ordinul Cavaleresc al Oastei Aurite* sau al *Pintenului de Aur* – întîiul şi cel mai faimos titlu cavaleresc, conferit iniţial atît de către papi, cît şi de către împăraţi, pentru a celebra merite militare, dar şi filantropice, literare sau medicale. Reformat în 1803 – cînd este desenată şi uniforma. Doi ani mai tîrziu, Grigore al XVI-lea – informat cu privire la comercializarea abuzivă a Ordinului, decide că noii săi membri vor fi desemnaţi în exclusivitate de către Sfîntul Scaun. O nouă reformă se produce în 1841, cînd Ordinul îi este dedicat Papei Silvestru, iar numărul Cavalerilor este limitat la 300. Actualmente, cifra aleşilor a scăzut la 100.

c. *Ordinul Cavaleresc Pianic*, fondat deja de Pius al IV-lea (prin Bulla *Pii patris amplissi* din 1559) şi reinstituit de către Pius al IX-lea, în 1847. Amintitul Pontif – întruchipare a longevităţii şi a obstinaţiei contrarevoluţionare – îşi forma prin acest mecanism nobilitant o Curte de laici. Cavalerii pianici formau un corp de gentilomi oarecum comparabili cu cei din Garda Nobilă, titlul fiind ereditar. Puterea înnobilantă a Ordinului Pianic a subzistat pînă în 1939. La 15 aprilie 1966, Paul al VI-lea a decis că Ordinul – mai precis Colanul – va fi atribuit tuturor suveranilor şi şefilor de stat sosiţi în vizită oficială la Sfîntul Părinte. Actualmente, Ordinul este împărţit în purtători ai Colanului de aur, cavaleri ai Marii Cruci, Comandori şi Cavaleri.

d. *Ordinul Cavaleresc al Sfîntului Grigore cel Mare* – instituit în 1831 de către Papa Grigore al XVI-lea, spre a cinsti memoria papei omonim (590-604). Clasificată ca ordin de Clasa I-a, această distincţie se împarte într-o clasă civilă şi o alta militară.

e. *Ordinul Cavaleresc al Sfîntului Papă Silvestru* – creat în 1841, el preia moştenirea vechiului ordin al Pintenului de Aur, primeşte o dublă intitulare (al *Sfîntului Silvestru* şi al *Oastei Aurite*), fiind totuşi trecut printre Ordinele de Clasa a II-a.

Alături de menţionatele mari Ordine cavalereşti – veritabile confrerii din care decurge un anumit statut social – Sfîntul Scaun a creat şi o serie de onorificenţe individuale, atribuite pentru a saluta merite izolate în serviciul Bisericii şi al Supremilor Pontifi. Din această ultimă categorie fac parte:

– *Crucea Pro Ecclesia et Pontefice*, instituită la 17 iulie 1888 de către Papa Leon al XIII-lea (prin Scrisoarea apostolică *Quod singulari Dei concessu*) – care s-a bucurat de o mare notorietate, deşi s-a născut pentru a celebra jubileul sacerdotal al amintitului pontif. La început era din aur, argint sau bronz, dar după 1908, Papa Pius al X-lea a hotărît ca decoraţia să fie bătută numai în aur.

– *Medalia pentru Merit* – introdusă de Papa Pius al VII-lea (aur, argint sau bronz) care are pe avers chipul incizat al pontifului şi pe revers cuvîntul *Benemerenti*.

Trebuie spus că, prin chemare şi practică, Ordinele şi medaliile pontificale sînt conferite laicilor (niciodată clericilor de mir sau monahilor) şi că, din 1996, au fost incluse în aria lor şi Doamnele, care pot fi acceptate în Ordinul Pianic, în cel al lui Grigore cel Mare şi al Papei Silvestru, beneficiind de onorurile rezervate Cavalerilor, nu însă şi de uniformele aferente. Iată, în trecere, cîteva amănunte de cancelarie: numirea Cavalerilor pentru Supremul Ordin al Oastei DNIS şi pentru Oastea Aurită pretind un *Motu proprio* al Pontifului (conform expresiei introductive *Motu proprio et ex certa scientia)*, iar diplomele poartă imaginea Sfîntului Apostol Petru „pescar de suflete", fiind scrise cu cerneală roşie. Ordinele pianic, silvestrian şi gregorian sînt în schimb emise în numele Pontifului, purtînd semnătura Cardinalului Secretar de Stat, alături de timbrul roşu reprezentînd Tiara şi Cheile.

Aristocraţii laici ai Bisericii

Putem reţine de asemenea că această aristocraţie spirituală se recrutează de jos în sus: preotul paroh semnalează superiorilor virtuţile cutărui laic, propunerea este analizată, după care se ia decizia conferirii respectivului Ordin. Asta înseamnă că viitorul Cavaler este în orice caz un creştin practicant, cunoscut în propria sa comunitate şi că *meritul* nu este prerogativa celor avuţi, fiind recunoscut ca atare în ansamblul corpului eclezial. Totodată – cel puţin astăzi – deţinătorii Ordinelor nu au obligaţii speciale, fiind totuşi ţinuţi să ia parte la evenimentele importante din propria eparhie (bunăoară instalarea episcopilor sau hirotonirea preoţilor). În multe dioceze există deja asociaţii ale Cavalerilor pontificali. În afara propriilor Ordine, Sfîntul Scaun tutelează şi recunoaşte numai Ordinul Cavaleresc al Sfîntului Mormînt şi Suveranul Ordin Militar de Malta (format din Cavalerii Sfîntului Ioan de Ierusalim).

* * *

Simt nevoia să completez fişele descriptive de mai sus printr-o concluzie pur personală. Orice spirit secularizat (intrat în piele de *advocatus diaboli*) ar putea susţine că vocaţia simplicităţii evanghelice nu concordă cu instituirea unor recompense sofisticate şi aparent vanitoase. În ce mă priveşte, consider că Ordinele pontificale sînt intrumente menite să (re)vitalizeze mîndria de a-L sluji pe Iisus Hristos. În ele se reflectă – cu un părelnic anacronism – intrinseca demnitate a învăţăturii creştine, din sînul căreia s-a cristalizat, pe parcursul a două milenii, patriotismul universului civilizat. O lume fără nobleţe – nu neapărat de sînge, dar neapărat spirituală – e o lume în care nimeni nu mai poate propune valori durabile şi schimbări înţelepte. O lume fără nobleţe e şi o lume fără onoare, în care orice e posibil, spre mai marele rău şi perpetua degradare a corpului social. O astfel de lume a „construit" comunismul. Şi într-o astfel de lume trăim acum, cînd obsesia corectitudinii politice sufocă elitismul şi cînd massmedia exaltă josnicia ca pseudonim al popularităţii. Politica-spectacol reduce democraţia la certitudinea că viciile pegrei sînt echitabil prezente în sferele înalte. Printr-o logică perversă, se susţine – cu paradoxală îndreptăţire – că persoanele *incontestabile* nu au ce căuta la această kermeză a improprietăţii morale. Modelul care pare să se impună este acela al ticălosului plebeu, legitimat prin capacitatea de a reflecta defectele cele mai răspîndite. Bădărănia devine tristul sinonim al reprezentativităţii. Incultura măsoară priza electorală. Apucăturile ilegale oficializează ethosul pseudo-inteligenţei şmechereşti. Mi se pare că o atare funestă pantă poate fi ocolită (şi) prin intervenţia modelatoare a Bisericii Ortodoxe care – dacă tot e liberă – are obligaţia de a formula criteriile adevăratei onorabilităţi. Biserica – instituţie fără seamăn ca vechime, autoritate şi misiune – este chemată să le spună tuturor *ce* desparte binele autentic de binele simulat. Din cîte ştiu, Biserica noastră deţine – şi nu de acum – o distincţie acordată laicilor eminenţi: *Crucea patriarhală pentru mireni*. Nu am habar cui i-a fost atribuită în ultimii 10 ani şi nici de ce. Dar un asemenea simbol de preţuire dispune de o redutabilă sugestie formativă, stimulînd totodată coeziunea dintre ierarhia Bisericii şi fruntea laicatului. Cine o primeşte, recunoaşte dreptul Întîistătătorului de a evidenţia meritele reale, felurimea înzestrărilor şi diversitatea slujirilor. Iar cine o conferă – însuşi Patriarhul – propune întregii eclezii o cale admirabilă şi un bun principiu de emulaţie duhovnicească. Folosită cu discernămînt pedagogic, această mică armă ar putea deveni temeiul unui Ordin ortodox format din toţi cei care – bărbaţi sau femei – şi-au înmulţit talantul în vistieria Sfîntului Duh.

© S. Ivanoschi

Pagină realizată de Anca MANOLESCU

● Anul VIII ● Nr. 391 ● 11 - 17 august 2000 ●

glosar de tranziţie

Deconstrucţia

Tranziţia se desprinde de vechiul regim folosind aceeaşi limbă, dar nu acelaşi limbaj. Ea îşi creează propriul său limbaj pe calea unei deconstrucţii, rezultat al combinaţiei dintre introducerea unor inovaţii şi eliminarea unor anacronisme. Pe deplin necontrolată, şi deci spontană, operaţia eliminării pare să se desfăşoare pe trei direcţii principale: dezierarhizarea, demilitarizarea şi răsturnarea de sens a superlativului absolut.

Organizaţia socială stalinistă se considera o orînduire perfectă, de unde şi anularea nevoii de a progresa. Perfecţiunea societăţii îşi găsea cea mai peremptorie dovadă în perfecţiunea liderului ei, de unde şi anularea nevoii de a-l schimba. Ghidată de un lider perfect, societatea cu pricina nu putea obţine decît înfăptuiri pe măsură. Pentru a convinge o populaţie silită să flămînzească, să degere, să orbecăie şi să-şi mărturisească fericirea de a trăi într-o epocă de aur, discursul oficial se îneca pur şi simplu în superlative absolute.

Tranziţia menţine acest sindrom al superlativului absolut, înlocuindu-i însă semnul: – în loc de +. Recoltele record, creşterile ameţitoare ale venitului naţional şi discursurile geniale sînt înlocuite de cifrele record în materie de infectaţi cu virusul SIDA, de copii ai străzii, de inflaţie, de fabuloase matrapazlîcuri bancare, de înflorire a crimei organizate. Pînă şi ţiganii din România, spre deosebire de fraţii lor de sînge din alte ţări, nu se duc la Schönbrunn pentru a admira faimosul castel, ci pentru a devora lebedele de pe nu mai puţin faimosul lac. Din păcate, retorica publică a tranziţiei nu este nici pe departe atît de opusă realităţii ca aceea a stalinismului. Totuşi, acest torent de superlative absolute ale negativităţii nu izvorăşte numai din dezolantele neîmpliniri ale tranziţiei, ci şi dintr-o neexplicabilă plăcere masochistă a eşecului ostentativ.

Într-un mod încă o dată ciudat, tranziţia noastră cuplează demilitarizarea limbajului cu militarizarea gîndirii politice. După logica acestei gîndiri, leacul tuturor suferinţelor revărsate de tranziţie asupra României este intrarea ei într-o alianţă militară care, de altfel, nu pare cîtuşi de puţin grăbită să şi-o integreze. Susţinerea acestei aspiraţii nu întoarce totuşi discursul public către bolovănoasele metafore cazone cărora regimul trecut le era atît de ataşat. Sub stalinism nu erau discutate într-un jargon militar numai chestiunile militare, ci şi cele civile. Conducerea partidului era *statul major*, care stabilea *strategia şi tactica ofensivei* către socialismul multilateral dezvoltat, purtată de întregul popor în *avangarda* căruia se afla *detaşamentul* său cel mai înaintat, clasa muncitoare. Eliminînd piesele de rezistenţă ale acestui *weltanschauung* cazon, tranziţia îşi dezbate problemele civile în termeni cu precădere civili, chiar dacă nu neapărat şi civilizaţi.

Societăţile prospere au avansat în modernitate diversificîndu-şi considerabil structurile. Stalinismul şi-a demonstrat anti-modernitatea agregîndu-se în jurul unei structuri ultra-simplificate, care împărţea societatea în conducători şi conduşi. De aici un limbaj infestat de obsesia ierarhizărilor strict verticale. Tranziţia nu respinge această moştenire diversificîndu-şi structura, ci pulverizînd-o, ceea ce nu o propulsează spre modernitate. Ca atare, în retorica publică a tranziţiei sînt de-a dreptul de neimaginat expresii geometrice ca „jos, la bază“, atît de dragă idiomului stalinist, ori inflaţia de roluri conducătoare: al partidului, al clasei muncitoare sau al genialului conducător.

Prin rigoarea cu care îşi purifică discursul public de asemenea monstruozităţi tranziţia dovedeşte că nu i-a adus societăţii româneşti numai schimbări păguboase.

Pavel CÂMPEANU

bazar

Notabilităţi naţionale

În articolul din numărul precedent vorbeam despre clasamentele românilor celebri, din diverse domenii, pe criteriul frumuseţii. Constatam că frumuseţea nu apare, decît rar, drept criteriu de sine stătător, asociindu-se cu valori precum competenţa, popularitatea, etc. Alte topuri interesante, realizate tot de INSOMAR, ni-i prezintă pe românii (şi nu numai) cei mai cunoscuţi, cei mai populari şi cei mai apreciaţi din politică, muzică, film, teatru, literatură,etc. (prin sondaj naţional, realizat pe aproximativ 1200 – 1500 de oameni, în 1999). Aici nu se mai pune problema explicită a aspectului fizic, ci pur şi simplu a valorizării acestora. Se constată o perfectă ignorare a limitelor temporale şi un dispreţ vădit pentru stricta determinare. Cel mai apreciat poet român este, fără îndoială, Mihai Eminescu. Interesant este că, pentru locul al doilea, se face periculosul salt direct la... Adrian Păunescu. După care se continuă, agale, lista „clasicilor“ (în ordinea ce urmează): Nichita Stănescu, George Coşbuc, Ion Minulescu, Lucian Blaga, Tudor Arghezi, George Bacovia, Vasile Alecsandri, Nicolae Labiş. Paradoxală şi la fel de amestecată este şi ierarhia scriitorilor străini apreciaţi: pe primul loc se află, la egalitate, Alexandre Dumas şi Sandra Brown, în timp ce William Shakespeare ocupă abia un umil loc trei. Alte topuri abordează subiecte mai categorice: de pildă, „Cea mai importantă personalitate care a jucat un rol pozitiv în istoria României“. Aici, Nicolae Ceauşescu (locul 4) îl surclasează la mustaţă pe Regele Mihai (locul 5), iar Ion Iliescu (locul 6) pe Vlad Ţepeş (locul 7). Unii dintre cei sus-menţionaţi apar şi pe lista adversă („topul personalităţilor care au făcut cel mai mare rău în istoria României de dinainte de '89“): pe poziţia 1, Nicolae Ceauşescu; pe poziţia 4, Regele Mihai. Cea mai cunoscută femeie din istoria României este Ecaterina Teodoroiu; Elena Ceauşescu a prins abia un loc doi, urmată de Regina Maria, Ana Pauker, Nadia Comăneci şi Ana Ipătescu. Înşiruirea de mai sus mi se pare cu precădere relevantă pentru interferenţa dintre mijloacele prin care au fost receptate informaţiile, şi, implicit, pentru natura mesajului primit. Acestea reprezintă o combinaţie între filmele artistice eroice difuzate de vechea televiziune română unică, bîrfele „naţionale“, manualele de istorie şi educaţia sportivă. Amalgamul de valori şi informaţii este o dovadă a coexistenţei mai multor generaţii ale culturii de masă, caracteristică tranziţiei. Nadia Comăneci figurează pe primul loc şi la rubrica „Cea mai cunoscută femeie din România“. Cel mai popular român (al momentului, presupun) este Ion Iliescu, urmat îndeaproape de Gheorghe Hagi. Vadim Tudor este declarat „cel mai amuzant român“, în timp ce Emil Constantinescu a atins primul loc pe podium la „ cel mai simpatic bărbos“ (integrîndu-se în aceeaşi categorie, printre alţii, cu Adrian Păunescu, Cristi Tabără, Ioan Gyuri Pascu) şi, incredibil, la categoria „Cel mai potrivit om politic pentru rolul de Moş Crăciun“.

Asemenea uimitoare rezultate (în marjele lor de relevanţă), confirmă faptul că românii sînt imprevizibili şi foarte pestriţi cultural. Topul personalităţilor care ar putea conduce România (ipoteticul lăsînd mereu loc unei mai mari libertăţi) e cu atît mai semnificativ: Ion Ţiriac, Theodor Stolojan, Regele Mihai, Gheorghe Hagi, Ilie Năstase, Florin Călinescu, Marius Tucă, Florin Piersic, Gabriel Liiceanu, Mugur Isărescu. Diferenţa dintre realitate şi ficţiune se estompează văzînd cu ochii, lăsînd loc unei logici de oracol: hai să-l trec şi pe-al meu, că-i mai frumos.

Iaromira POPOVICI

Tranziţia chipului uman

În amintirea lui Dubcek şi Smrkovski

Am trăit-o şi pe asta! George Bush jr., candidatul la preşedinţia Statelor Unite din partea republicanilor, a transmis electoratului său – în interpretarea celor mai severi analişti europeni – acest mesaj: „Vrem un conservatorism cu faţă umană!“ Dacă şi conservatorismul american are nevoie de o faţă umană – vorba aceea: încotro, Adame?

De peste 30 de ani, faţa umană era căutată doar pe aici, prin lagărul nostru socialist, unde cea mai veselă baracă – zicea un banc cu totul serios – era cea a ungurilor. Ei inventaseră „socialismul gulaşului“. Ajunsesem la o limbă comună în care bancurile nu mai cereau traducerea; exista o circulaţie liberă a literelor, gulaş şi gulag – *même combat!* Cehii noştri dragi – Smrkovski, Dubcek, Mlynar... – au lansat printre celebrele lor 2000 de cuvinte, acest „socialism cu faţă umană“. Suna straniu. Expresia – oricît devenisem de reci la minune – ne înfiorase. Faţa umană – luată chiar la propriu, copilăreşte sau ipohondric, ca la ORL, cu nas, gît şi urechi – ne ispitea spre patetisme, cea mai parşivă ispită; bolnav de cinefilie, vedeam în ea şi o sublimare în politic a „Asului de pică“, a blondei lui Forman, a „micilor margarete“ inventate de Chytilova, a acelei şcoli pragheze de cinema care ne bulversa privirea, tandreţea, grotescul ca nimeni alta după neorealismul italian; toate tratativele dintre sovieticii îngheţaţi şi primăvăraticii ceholsovaci le-am urmărit în august '68 – o, un august pe un bloc de ghiaţă! – cu acest chip uman în faţa ochilor, de parcă ne frăgezisem la minte trăind tragedia. (De unde vorba scornită de subsemnatul: fragedie.) Era suficient să priveşti la Brejnev şi ai lui – inclusiv la cefele lor, acolo unde Tolstoi aprecia că se vede caracterul omului!? – şi apoi să treci la Dubcek şi Smrkovski ca să pricepi imediat ce dinamită se ascunde în teoria asta fiziognomistă introdusă în politică.

Ceauşescu şi cenzura lui nu o suportau şi nu există discurs al tiranului în care să susţină „socialismul cu chip uman“. El era – ca şmecher teoretician – pentru socialismul real. Pentru „chipul uman“ aveam la dispoziţie sintagma atotcuprinzătoare: Congresul al nouălea. Cu mintea lui realmente isteaţă, nea Nicu pricepuse imediat subversivitatea termenului. De ce să mai aibă socialismul chip uman, cînd trăiam oricum în cea mai umană orînduire, aceea în care „limba comună era munca“. (Chiar nu vă mai aduceţi aminte de tîmpeniile astea?) Odată, prin 1984, un activist ţeapăn ne lămurise într-un seminar special pentru elitele din redacţii: „socialismul cu chip uman e pentru noi un pleonasm“. Doar în *'84*-ul lui Orwell se comiteau astfel de drăguţe aberaţii. Replică de neuitat cu care lucram aproape mecanic – se ştie ce produce o mecanică placată pe ce e viu... – de cîte ori, de cîte sute de ori, contemplam plenarele, congresele, vizitele de lucru, plecările şi sosirile cu mii şi mii de bucureşteni, aşa numiţii *mişimişi*. Alea „chipuri umane“ – cele din prezidii, de la aeroport, de pe arături, înconjurînd cu imensă dragoste etc. etc. Mutre împietrite, impenetrabile în solemnitatea slugărniciei. Noi am avut parte de socialismul cu mutră încremenită.

După '89, într-o secundă lungă cît 24 de ore, „chipul uman“ a făcut fleoşc!, de nu pareză, chiar hemiplegie („Acea hemiplagie a spiritului“, cum numea Raymond Aron, blocajul în „stîngă“ şi „dreaptă“). Chipul uman a fost fulgerător compromis de socialismul cu care se împerechease, abuziv şi iluzionat. „Socialismul cu chip uman“ a fost repede demascat ca un pseudonim al perestroikăi gorbacioviene, or, „noi n-am murit pentru perestroikă“, aşa scria mare şi deslušit pe pancardele purtate de anticomunişti cu fălcile bine încleştate ca în desenele clasice ale lui 1 Mai muncitoresc. În logica acelora, „chipul uman“ nu mai putea fi decît o parolă a nostalgiei prosocialiste, vai de capul ei! Dar ar fi fost oare un pleonasm dacă s-ar fi precizat că „am murit pentru un capitalism cu faţă umană“? Nu ştiu. Nu ştiu decît că nici un partid mare, mic, de dreapta, de stînga sau de sinteză între ele – adică antibolşevic şi proceauşist!, da, există azi un asemenea partid... – n-a avut ideea să introducă în programul său vreo referinţă la chipul uman în perioada de tranziţie. Politic vorbind, îl scosesem din vocabular ca pe o vorbă proastă. Nu mi-a mai rămas din el, din „chipul uman“, decît dreptul strict omenesc de a mi-l privi, dimineaţa, în oglindă, în timp ce mă săpunesc pentru a mă bărbieri. Am rămas un nostalgic al frunţii, al sprîncenelor, al nasului, al bărbiei.

Radu COSAŞU

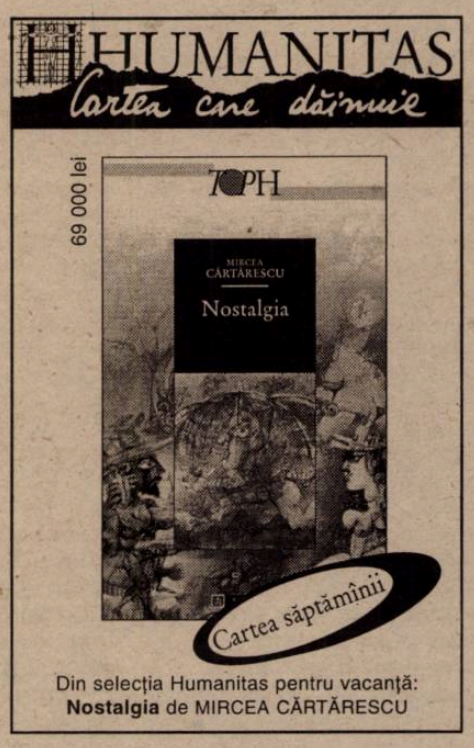

Din selecţia Humanitas pentru vacanţă:
Nostalgia de MIRCEA CĂRTĂRESCU

scrisoare din New Orleans

Prieteni

Am patru feluri de prieteni. Am prieteni morţi, care îmi sînt foarte dragi, în parte pentru că nu au nevoie de prea multă atenţie. Nu trebuie decît să mă gîndesc la ei şi, uite, vin degrabă! Nu am decît afecţiune pentru ei. Cred cu tărie că mă pot auzi. Îmi răspund imediat la mesaje printr-un sistem de comunicaţii pe care mie îmi place să-l numesc D-mail (poşta celor dispăruţi). Ştiu că, pentru a vorbi cu morţii, unii folosesc nişte scule complicate, cum ar fi tablele *Ouidja* şi spiritiştii.

Nu e nevoie. Dragostea este un bun mesager. Mai mult, cred că prietenii morţi mă protejează şi mă scot din încurcăturî. Asta nu înseamnă, evident, că sînt întrutotul binevoitori. Unii dintre ei, cu care m-am avut în beţe pe cînd erau în viaţă, se supără uneori, cînd vechile pricini de gîlceavă ies la iveală. Atunci îşi manifestă nemulţumirea trimiţînd înspre mine junghiuri de durere şi fulgere de vinovăţie. Cel mai bun lucru pe care îl pot face în astfel de situaţii este să trimit prin D-mail mesaje de împăciuire. Pe măsură ce îmbătrînesc, unii dintre prietenii mei morţi părăsesc imediata mea vecinătate. Au şi alte lucruri de făcut. Cu toate acestea, cel mai bun lucru cu prietenii morţi este simultaneitatea. Pot fi în mai multe locuri deodată; tărîmul celălalt este o realitate cu multe niveluri şi multe însărcinări. Unii dintre aceşti prieteni sînt: Jeffrey Miller, Jim Gustafson, Ted Berrigan, Glen Knudsen, Tom Dent, Doug Oliver, Kathy Acker, Allen Ginsberg, Dennis Koran, Joe Cardarelli, Vincent Katz, Elio Schneeman, Hunce Voelcker, Bradley Jones, James Broughton, James Laughlin şi Gerlad Burns. Or mai fi şi alţii. Îi rog să mă ierte dacă i-am trecut cu vederea. Sînt sigur că o să-mi dea semn.

Apoi, sînt prietenii pre-Internet. Demult, demult, eram un vajnic scriitor de misive. Cînd trăiam la New York, în Lower East Side, scriam scrisori prietenilor care trăiau hăt, pe Strada 14. În vremurile acelea, poştaşul era o figură centrală a vieţii mele. Îl pîndeam dimineaţa şi îl bănuiam că îmi aruncă pe undeva corespondenţa. Am încercat să mă împrietenesc cu poştaşii şi nu îi uitam niciodată de Crăciun. Majoritatea prietenilor mei de dinaintea Internetului sînt supăraţi pe mine. Unii încă îmi mai trimit scrisori, dar arareori le răspund, pentru că acum răspund aproape în exclusivitate la e-mailuri. Pe biroul meu stau, teancuri, scrisori fără răspuns de la vechii mei prieteni, care-mi sînt cu mult mai buni prieteni decît noii amici e-mailici. Mă simt prost, dar nu am încotro. Îi pedepsesc pentru că trăiesc în trecutul acela în care eram atît de buni prieteni. Mulţi dintre prietenii mei tributari poştei trăiesc în România, unde puţini oameni au calculatoare. Sînt un individ odios.

În al treilea rînd, sînt prietenii actuali, vii, cu care am marea plăcere să mă întîlnesc în carne şi oase la varii ocazii, în felurite oraşe şi în crîşmele mele favorite. Îi iubesc pentru că sînt acolo şi pentru că putem rîde şi sporovăi într-un fel care nu se măsoară cu nici o comunicare la distanţă. Există cu mult mai mult într-o întîlnire, cît de scurtă, faţă în faţă decît într-o amestecătură de semne pe o coală de hîrtie sau pe un ecran. Cred că prietenii ar trebui să locuiască cu toţii într-un singur cartier, în case legate între ele. Cel mai bun oraş pentru prieteni este New Orleans, din raţiuni evidente: este un oraş bătut cu piciorul, vechi, prietenos şi stă deschis toată noaptea. Chiar şi atunci cînd nu-i văd pe aceşti prieteni timp de săptămîni sau luni, pot să-i convoc prin T-mail (poşta telepatică).

Şi, în cele din urmă, este întregul univers al prietenilor mei de e-mail. Pe mulţi dintre ei i-am întîlnit o dată în „spaţiul cărnii" şi i-am cultivat apoi în ciberspaţiu. În lumea e-mail circulă grămezi de conversaţii, zarvă, experiment şi colaborare. Poate chiar prea multă. Există şi intimitate, dar uneori mă tem că nu este adevărată. Oamenii se prefac, pozează şi disimulează chiar şi cînd îi priveşti în ochi. Ce simplu e s-o faci în Niciundele sideral!

Oricum ar fi, aşa se prezintă universul meu uman, cu atît mai bogat cu cît este mărginit de morţi şi cibernauţi.

Andrei CODRESCU
www.codrescu.com
(traducere de Ioana AVĂDANI)
(Rubrică difuzată la *National Public Radio* şi publicată în *Gambit Weekly, The Baltimore Sun* şi *Funny Tonus)*

din fanfare funerare

Starea politică a naţiunii

– studiu politologic –

Căldura cea mare, la vreme de amiază, singur în curte, pisoiul pe nume Mazarin stă tolănit în iarbă, căţeluşa Daisy, la vreme de nici cinci luni, îşi poartă rasa, cea de ciobănesc german, prin arşiţă, nu departe de umbra cea întremătoare a unui gutui care dă direct în stradă, încărcat de fructe ce abia la vremea brumelor tîrzii îşi vor arăta toate cele. Doar lucruri nesemnificative, doar nimicuri, doar fleacuri. Către acestea mă trage aţa, chit că, iată, multe se petrec pe scena politicii. Stolojan va accepta candidatura la prezidenţiale, Isărescu nu vrea cu ţărăniştii, aşa cel puţin îmi pare a fi acu, la această însemnată oră politologică şi editorialistică (duminică de *Schimbarea la faţă*: în limbaj poporan bănăţean îi spune Peobrajenie, în varianta populară Pobraji). Aşadar, decizii importante pentru ţară au loc, vorba nu ştiu cărui zevzec militant. Eu nu spun că nu e aşa, că nu trebuie, că nu e cazul, numai că ştiu destule, am priceput multe, ani bunişori mi-am plimbat figura bleagă prin tot soiul de conclavuri politice ca să nu văd ceea ce e de văzut: ca o aţă albă de din dosul unui petec în turul nădragilor se ivesc interesele cele doar personale ale multor oameni publici autohtoni. O voce de din dosul minţii (nu al inimii) pare că-mi şuşoteşte cum că nu se poate fără aşa ceva: „tu ce-ai vrea, pasionalule, neraţionalule, antiiluministule: ca scena politică să fie dominată de indivizi morali de felul lui tata Zelea Codreanu, de felul tătucului Stalin, al uncheşului Miloşevici, al altora care s-au dedicat trup şi suflet naţiei. Adu-ţi aminte, purule, cît de adînc şi definitiv şi-a dedicat tovarăşul Nicolae Ceauşescu viaţa şi activitatea patriei şi partidului, în vreme ce tu, aşijderi, pe la pionieri, diriginte la clasa a cincea E, adică ultima ca vrednicie din şcoală, te nevoiai. Programele cele educative bine le liniai cu carioca roşu, cinstirile dedicate tovarăşei-Elena-Ceauşescu-mamă-iubitoare pe toate cu roşu le scriai şi, pe urmă, ani la rînd, venea să te verifice tovarăşa comandantă de unitate, şi ea mamă iubitoare, pe căldură mergeai la stadion, vara, pentru a sărbători aniversarea de 23 August, şi mult înjurai şi cu atît te alegeai. Gata! Nu eşti vrednic, lasă pe alţii să se vrednicească; ia priveşte dumneata la dom' primar ţărănist Luţu, acela de sector, cum la puşcărie merge, cum dom' Camenco Petrovici pe urmele lui păşeşte. E de sperat că, dacă merită, şi dom' Virgil Măgureanu, şi alţii aşijderi, de prin operaţiunea Jimbolia, vor nimeri şi ei unde trebuie. Oare chiar aşa să fie? Nu eşti din nou naiv, nu eşti cam abulic, cam tîmpiţel, cam naivuţ? E bine ca tribunalele să-şi facă treaba, zici, şi parcă te răcoreşti oleacă: hai la mititica, domnilor, hai la răcoare, poftiţi la ţuhaus, chiar dacă mult vă roade reumatismul, chiar dacă, pe dată găsiţi, domniile-dumnilorvoastre, niscaiva probleme la cord, niscaiva hipertensiune arterială, ceva neaşteptată arterioscleroză. Ce ziceţi, domniile dumneavoastră: oare pîrdalnica de justiţie îşi face datoria? Oare îşi face? Dacă acu' nu prea, poimîine sigur! Cred asta! Eu ştiu ce spun, ascultaţi la nenicul care, de prin ogoarele didactice cele universitare, vede cum vin noi generaţii de judecători şi judecătoriţe, procurori şi procuroriţe. Acestea, adică generaţiile, ca pe la şantierele cele din vechime de la Salva-Vişeu, se răspîndesc prin birouri şi le iau în stăpînire. Vai, vai cum se subţiază, de la an la an, tovarăşii judecători-securişti, tovarăşii-procurori-securişti; vai, vai, cum se îndepărtează totul, unde eşti tu bere de zece lei, unde eşti tu hotel al partidului, unde ai plecat matale cuvîntare de inestimabilă valoare teoretică şi practică. Unde sînteţi toate cîte aţi fost, mult plîng şi mult mă întristez cînd roată privirea îmi arunc şi mai nimic nu zăresc din ceea ce fusese mai ieri. Cîntă junii ăştia la mare tot felul de cîntări pe care nimeni nu le mai cenzurează, („Pentru toţi băieţi mei/ băutură şi femei/ pentru fete şi fetiţe/ un pupic pe aluniţe"). Vai, vai, frică mi-e că rugămintea nu mi se va împlini, că nu-mi va fi ascultată! Deocamdată, mă rog destinului, proniei, cui o fi să mă asculte, să-mi dea Istoria din nou blînda plictiseală de a auzi, preţ de patru ani, discursul, zis de lemn, al ştim noi cui, ce minunată perspectivă de viitor să-l aud pe viitorul-fost prezident Iliescu vorbind dumnealui nişte niscaiva ceva indistinct şi, în dosul vorbirii dumisale cu iz de şedinţe din acelea, ştim noi de care – de-alea d-ale noastre – să auzim fojgăiala harnică, pe din dosul decorului, a inşilor acelora foarte dedaţi cu toate cele pentru ţară".

Daniel VIGHI

Din ciclul „Mari angoase, mari artişti"

Astăzi – mari curatori

Articolul de faţă este răspunsul adresat artistului Dan Perjovschi, care a semnat un articol polemic* în legătură cu textul meu despre expoziţia „Kitsch ce-i mai frumos" organizată de Răzvan Exarhu şi Dan & Lia Perjovschi la galeria Eforie-Atelier 35 (publicat în *22* nr. 25, 20-26 iunie a.c.). Revista *22* a refuzat publicarea prezentei replici, deteriorînd astfel corectitudinea unor asemenea dezbateri. Nici nu-i de mirare, de vreme ce Dan Perjovschi face parte chiar din redacţia revistei *22*. Mă rog...

Articolul semnat de D.P. abundă în „observaţii" la adresa pregătirii mele, a lecturilor sau a capacităţii mele de a percepe fenomenul artistic. „Observaţiile" sale sînt inutile, de vreme ce articolul meu, în care criticam expoziţia pe care a organizat-o, se refereau *strict* la expoziţie, iar nu la potenţialul său artistic şi priceperea lui în ale artei.

Iritîndu-l foarte critica specializată şi argumentată ştiinţific (nu-i greu de bănuit de ce), D.P. revine – într-un ton veninos, în acel articol – la o problemă a lui mai veche: cearta cu critica/criticii de artă. Se pare că, bîntuit de „geniu", D.P. nu mai poate fi criticat. Orice referire la vreo prestaţie semnată D & L Perjovschi e catalogată fie neîndreptăţită, fie prost plasată ori venită din partea cui nu trebuie. În plus, el ştie tot despre posibilităţile profesionale, despre studiile sau referinţele documentare ale tuturor criticilor de artă.

Trebuie, deci, să-i amintesc vajnicului polemist că referinţele mele din diverse articole sau eseuri nu sînt în mod artificial „academice". Formaţia mea îmi dă dreptul să le folosesc. Oricum, e preferabilă o exprimare raţională, documentată şi de bun simţ, decît una abruptă, „dezinhibată" şi pe alocuri *vadimiană* aşa cum utilizează D.P. în articolul cu pricina. Şi mai trebuie să-i amintesc artistului D.P. că studii curatoriale am *(Mastère Spécialisé Européen en Management des Entreprises Culturelles* – timp de un an în Franţa, plus un *training* încheiat cu o diplomă acordată de *Institut für Kulturwissenschaft* – la Viena) şi mai am şi experienţă curatorială internaţională, cel mai important exemplu fiind organizarea în calitate de comisar de expoziţie pentru România al unuia dintre cele două proiecte cu care ţara noastră s-a prezentat anul trecut la Bienala de la Veneţia. Manifestare la care şi D.P. a participat. Însă o inexplicabilă ignoranţă face ca artistul nostru să nu observe că, alături de stelara sa prezenţă la Bienala de la Veneţia, au existat alţi 7 artişti foarte importanţi (în ambele expoziţii).

Şi apropo de curatoriat şi organizări de expoziţii, e clar că D.P. nu a înţeles că în ecuaţia expoziţiei de la *Atelier 35* nu Răzvan Exarhu era „vinovat" de nereuşita acesteia (el fiind un excelent realizator radio şi un fin şi ironic „înţelegător" al kitsch-ului, pornit acum însă pe un teren care nu-i era familiar şi apelînd la cine nu trebuia), ci chiar cuplul perjovschian – în caliate de co-organizatori. Dar aceştia, deşi nu au nici o formaţie curatorială, puteau totuşi, ca artişti care au văzut destule expoziţii, să pună bine în scenă o temă atît de incitantă, dar, atenţie!, în acelaşi timp foarte delicată. *Adică să-i dea o coerenţă conceptuală şi un fason „scenic".*

Este uluitor şi hilar în acelaşi timp modul în care D.P. consideră că nu am – sau nu avem, noi, criticii – căderea şi specializarea care să ne permită analiza unei expoziţii sau organizarea profesionistă a unei manifestări, însă el, în calitate de Artist, poate fi fără probleme şi critic şi curator. Ce mai... un *uomo universale*. Trebuie să mă creadă D.P.: critica şi curatoriatul nu sînt treburi uşoare. Aşa că n-ar fi rău să le lase în seama profesioniştilor. Cîteva pliante şi diapozitive nu înseamnă un muzeu de artă contemporană, ci un mic set de amintiri pe care le avem fiecare dintre noi acasă. Cît despre expoziţia în sine, părerea cvasi-unanimă a criticilor a fost proastă, aceştia considerînd-o „fără cap şi coadă" sau, aşa cum spuneam în articolul meu, fără miză. Faptul că în galerie au intrat peste 3000 de vizitatori se datorează temei, bunei mediatizări şi personalităţii lui Răzvan Exarhu, iar NU expoziţiei!

Mafalda pus pe harţă mai aruncă cu o „certitudine": cum că eu nu mi-am pus niciodată problema kitsch-ului, fie că o consider prea plebee, fie prea complicată. Tot nu aţi înţeles, domnule D.P.? *Expoziţia* nu mi-a plăcut, nu kitsch-ul! De fapt, acest subiect a fost prea complicat pentru artiştii organizatori, care nu l-au „gestionat" cum se cuvine, nu pentru mine, care l-am analizat în acel articol extrem de succint şi de prudent şi într-un ton pozitiv. Iar nu cu barda şi cu invectiva. Kitsch-ul – spuneam acolo – este una din sursele cele mai „grase" pentru discursuri expoziţionale şi artistice care operează cu acest registru. Însă trebuie să ştii să-l struneşti foarte bine şi să-l faci inteligibil.

Cît despre ameliorarea stilisticii şi retoricii textului „analistului" D.P. (plin de trivialităţi), nu rămîne decît să-i recomand autorului abordarea din bancă a unor cursuri şi seminarii ţinute, ce să-i faci, tot de critici.

Horea AVRAM

* în *22*, nr. 27, din 4-10 iulie 2000

Pagină realizată de Cezar PAUL-BĂDESCU

underground

Fundamentalismul binelui

Un bătrîn îşi ucide nora pentru că nu-l mai respecta. Omul pretindea respect în schimbul pensiei cu care, spune el, finanţa întreţinerea casei. Ar fi omorît-o şi pe nepoată, însă aceasta a fugit. Cîteva lovituri de topor, însă, tot a reuşit sa-i şteargă: era mică şi obraznică, nu respecta părul cărunt, experienţa. Bătrînul este convins că are dreptate: a omorît-o pe noră întrucît aceasta nu-i făcea de mîncare şi abuza de pensia lui. O nedreptate pe care a tranşat-o cu toporişca. *Am făcut ce trebuia*! – pretinde bătrînul. *Nu ştiţi cît mă chinuiau!* Nu se consideră vinovat – a fost doar determinat să acţioneze în acest fel. El este, de fapt, fundamental bun, silit doar să se apere de o lume ostilă.

Un ins acuzat că a violat şi ucis doi copii este prins, mărturiseşte tot pentru ca, în faţa judecătorului, să susţină că poliţiştii i-au smuls declaraţia drogîndu-l. Violatorul afirmă cu tărie că este nevinovat. Sistemul este imperfect, transformă exemplarele oneste în ţapi ispăşitori pe care îi omoară cu pietre. Drogul, susţine violatorul, i-ar fi fost administrat în ţigară iar efectele lui au ţinut trei zile. Violatorul este convins că a fost victima unui complot, inocent aruncat peste bord pentru a acoperi vinovăţia colectivă – incapacitatea sistemului de a-l depista pe adevăratul pedofil. El era un cetăţean model, un om fundamental bun, pînă cînd, dintr-un capriciu poliţienesc, a fost aruncat în dubă şi încarcerat. Ciudată lume – omul a făcut bine şi s-a ales cu răul!

Un fost preşedinte de bancă se află în puşcărie. El a semnat documentele prin care banca sa a fost devalizată. Uneori s-a bucurat el însuşi de împrumuturi, alteori le-a acordat puternicilor zilei. Există acte care probează, dincolo de orice tăgadă, că a furat fără scrupule din tezaurul băncii bugetul Învăţămîntului pe cîţiva ani. Acum, confundînd etica cu epica, afirmă că este victima unui complot politic. Este nevinovat. Iar faptul că a fost sacrificat de interesele politice îl transformă din nevinovat în martir, iar arestarea lui este un omor în catedrală. Aşteaptă cu înfrigurare alegerile, mai la bal mai la spital, sperînd (nu fără temei) la o graţiere.

Un şofer (doi, trei...) loveşte un copil cu maşina. Este silit de unul dintre martori să se întoarcă, să ducă victima la spital. Îl abandonează pe băiatul aflat în comă pe un maidan, ironic plasat în spatele Institutului Medico-legal. A avut motivele lui – spune şoferul. Copilul mergea prea încet şi apoi maşina nici nu-i aparţinea. Maidanul cu pricina era mai la îndemînă, nu era o aluzie sadică. Nu avea carnet şi cum putea risca să fie arestat pentru asemenea lucru? Pe scurt, sînt nevinovat.

Un fost preşedinte de ţară susţine că *nu*. Dacă îl întrebi ceva legat de trecutul apropiat, indiferent ce (faceţi proba!), el spune că nu are nici o legătură. Apoi îşi nuanţează punctele de vedere, le îneacă în discursuri. Ca să dai de un răspuns trebuie să treci prin strecurătoare un ocean retoric. Oricum, mesajul este că nu a fost şi nici nu va fi vreodată vinovat.

Chiar că *pe-un picior de rai*...! Unde întorci ochii dai numai de nevinovaţi. Cele mai cenuşii aripi tot de înger sînt. Muncitori care vor să primească de lucru, chiar dacă uzina lor e un cancer tehnologic şi otrăveşte jumătate de oraş, sinucigaşi care vor pensie pe viaţă pentru că au suferit din dragoste, mame care îşi omoară copiii pentru că societatea este rea. Fie nu au făcut nimic şi nu înţeleg atunci de ce sînt persecutaţi, fie au făcut ce au făcut din motive profunde, sub raza binelui suprem. Indiferent cum le spui – raţiuni de stat, moralitate, dezamăgire (ficţiunea politică a inventat un dicţionar de salvare) – ei sînt doar victime ale inocenţei. Cei mai mari escroci, violatori şi criminali susţin că nu sînt vinovaţi. La nevoie îţi şi arată cine poartă responsabilitatea vinovăţiei lor.

La o asemenea unanimitate nu s-a ajuns peste noapte. Sentimentul nevinovăţiei s-a maturizat în decenii de iresponsabilizare generală. Binele a stat la temelia oricărui act de ticăloşie săvîrşit în această ţară. Chiar şi în dicţionare sau în istorii cel mai mare bine era tot răul. S-a invocat binele general, s-a adăugat o undă de relativism politic, de parcă binele ar avea carnet de partid. Cei care au condamnat frauda au fost, automat, plasaţi în rîndul rău-voitorilor. Din întuneric au şi apărut campionii binelui. Fundamentaliştii binelui. Un bine covîrşitor – aşa cum ortodoxia te face, prin statistici, 90% drept-credincios, aşa cum armata ia cu japca tinerii să le facă bine, adică să le dea un rost în viaţă. Aşa cum Ministerul Educaţiei înscrie copilul de vîrstă preşcolară într-un ciclu fatal de examene şi condiţionări. Spre binele lui. Aşa cum politicienii, mereu mai bine informaţi în ceea ce mă priveşte, mă anexează binelui lor de partid.

Toată lumea vrea să-ţi facă bine, chiar dacă nu te întreabă cum. Te şi miri că, înconjurat de atîta bunăvoinţă, totul iese rău.

Sorin ŞERB

A muri sau a nu muri... asistat

Un subiect controversat precum eutanasia suscită patimi retorice nebănuite, nu numai în mass-media sau în Parlament dar mai ales printre membrii de renume ai corpului medical. Să pomeneşti de ea şi gata, te-ai ales cu roşiile aruncate din toate direcţiile eşichierului politico-medical, cel care pune în discuţie o asemenea temă fiind etichetat a priori drept fervent susţinător al ei. Mai mult, există tendinţa de a refuza orice dialog despre eutanasie, considerată adesea o falsă problemă care niciodată nu va putea constitui subiect de dezbatere pentru români. Un fel de „ţara arde şi baba se piaptănă", o pierdere de vreme de intelectuali dornici de talk-show-uri de maximă audienţă. Este adevărat, medicamentele au preţuri exorbitante, sistemul asigurărilor de sănătate poartă oamenii din cabinet în cabinet, pentru un bilet de trimitere se stă la cozi interminabile, medicul de familie eliberează reţete compensate după bunul plac, spitalele sunt tot arhipline, asistentele urlă la fel la bolnavi, doar „cadoul" din buzunar mai domolindu-le tonul, toate în condiţiile celor 7% din punga fiecăruia vărsaţi în contul Casei Asigurărilor de Sănătate. Şi totuşi... Să nu uităm de faptul că în Europa mult rîvnită, mai mult de politicieni decît de etosul mioritic, există o ţară în care eutanasia este reglementată legal încă din 1984 (desigur, într-o formă convenabilă pentru etica unui popor ultratolerant, cel olandez) iar în Belgia este pe punctul de a fi legiferată. Peste ocean, presiunile pentru legalizarea eutanasiei, bazate uneori pe cazuri dramatice intens mediatizate, au făcut ca în mai multe state procesele intentate medicilor care au practicat moartea asistată să fie declarate neconstituţionale, iar din 1994, în statul Oregon eutanasia este legalizată. Ceva mai departe, în nordul australian, deja se poate muri asistat medical, în siguranţă.

În urmă cu 175 de ani, dr. Karl Friedrich Marx (nici o legătură cu vechea noastră cunoştinţă), în lucrarea *„Die Euthanasia Medica"*, făcea prima consemnare medicală europeană a unui termen complex pasibil de multiple şi adesea contradictorii interpretări. Etimologia cuvîntului (eutanasie – moarte bună) sugerează o moarte blîndă, suportabilă pentru bolnav, ceea ce se încadrează perfect în principiile medicinei paliative al cărei obiectiv este tocmai alinarea suferinţelor bolnavului incurabil şi asigurarea, pe cît posibil, a unui sfîrşit demn. Conceptul hippocratic este folosit de Suetonius, preluat de Francis Bacon şi mai tîrziu de dr. Marx în tratatul său. Termenul nu avea nici o legătură cu semnificaţia actuală a eutanasiei prin care înţelegem, grosso modo, exact ceea ce dr. Marx a exclus : administrarea propriu-zisă a morţii de către medic (este vorba de eutanasia voluntară, la cererea expresă a bolnavului).

Religie şi medicină

Nici o discuţie despre eutanasie nu poate avea loc ignorînd aspectul religios. Se ştie că cele trei mari religii monoteiste condamnă eutanasia, considerînd viaţa, de la începutul pînă la sfîrşitul ei, un dat al Creatorului de care omului nu îi este permis să se atingă. Varietatea dogmelor şi trăirilor religioase ale diferitelor comunităţi influenţează pregnant, chiar şi în zilele noastre, modul de percepţie a sfîrşitului vieţii. Nu întîmplător, harta statelor în care eutanasia este legalizată sau în care se discută intens introducerea ei, se suprapune peste aria de maximă influenţă a bisericii protestante, a cărei toleranţă este binecunoscută. Particularităţile dogmatice alimentează sensibil etosul diverselor popoare, generînd atitudini adesea diametral opuse. Astfel, o moarte liniştită, „fără durere neînfruntată", expresie consacrată ce face parte din rugăciunile liturgice şi pe care credinciosul o cere cu insistenţă ca o trecere blîndă în lumea cealaltă, acest abandon în mîinile atotputernice ale Creatorului, este dezideratul creştinului ortodox. El nu-şi permite să facă planuri, să discute asupra cum, cînd, unde va muri. Se roagă şi atît. La celălalt pol se situează atitudinea utilitaristă a protestantului care îşi percepe propria moarte ca un eşec social, o situaţie limită ce trebuie controlată încă în plină sănătate, chiar sub forma testamentului de viaţă. Reglementarea, utilizată în unele state americane, presupune aplicarea eutanasiei în cazul în care persoana respectivă va avea, într-un anume moment al vieţii, o suferinţă insurmontabilă. În acest cadru legal, sub acoperirea compasiunii în faţa celui aflat în durere, răspunderea medicului faţă de viaţa curmată se diluează pînă la dispariţie, acesta simţindu-se împăcat atît cu propria conştiinţă, cît şi cu societatea. Mai puţin cu Dumnezeu, dar să nu uităm că trăim într-o lume în care viaţa poate fi menţinută artificial, în care psihologul a luat locul duhovnicului şi ingineria genetică pe cel al Creatorului. În *„Pavilionul Canceroşilor"* se murea fără luptă, bătrînii se pregăteau în linişte de moarte, nedîndu-se în lături de la a-şi cunoaşte apropierea sfîrşitului, plecînd *„ca şi cînd s-ar fi mutat într-o casă nouă"*. Cît de diferită este atitudinea actuală, a morţii medicalizate în secţii de terapie intensivă, frica de suferinţă, fobia incertitudinii momentului morţii, poate tot ce a rămas de necontrolat într-o societate bazată pe iluzia puterii şi a controlului nelimitat. Mergînd către profunzimile teologiei creştine, descoperim o atitudine bazată pe puterea izbăvitoare a suferinţei, în lumina vieţii viitoare, boala fiind privită ca o consecinţă directă a păcatelor proprii sau ale antecesorilor. În multe scrieri patristice este menţionat că o suferinţă în lumea noastră, oricît ar fi de profundă, nu o egalează pe cea de dincolo. Conform cauzalităţii creştine, eutanasia minimizează şansele de mîntuire ale celui bolnav şi mai mult, îl îngreunează cu gravul păcat al instigării la crimă: cel puţin încă o persoană – medicul – fiind implicat în încălcarea unei porunci şi „Este cu neputinţă să nu vină prilejuri de păcătuire, dar vai de aceia prin care vin!" *(Luca,* 17,1).

Mediile progresiste contemporane declară cu emfază utilitatea legalizării eutanasiei, fundamentîndu-şi atitudinea pe principiul compasiunii, conform căruia eutanasia ar fi necesară atunci cînd prin nici un mijloc nu este curmată suferinţa bolnavului, desigur limitînd aplicarea ei numai celor care suferă conştient şi care o cer. Un alt argument teoretic invocat de susţinătorii eutanasiei este principiul dreptului fiecărei persoane de a dispune de propria viaţă, implicit de momentul sfîrşitului ei. În cadrul *Tratatului de Medicină Paliativă,* Oxford, ediţia a II-a, 1999, specialiştii britanici acordă un larg spaţiu combaterii legalizării eutanasiei. Argumentaţia lor porneşte de la o regulă a bunului simţ: a încredinţa medicului sarcina de a curma suferinţa prin eliminarea celui suferind depăşeşte perimetrul responsabilităţii medicale tradiţional acceptat de gîndirea majorităţii societăţilor civilizate. Trecînd de raţionamentul teoretic, opoziţia devine o problemă de judecată practică, cu delimitarea unor situaţii precise. Astfel, cel mai adesea, eutanasia este solicitată de bolnavi de cancer cu dureri insuportabile. Totuşi, binomul durere – eutanasie devine inoperant atunci cînd pacientul beneficiază de o îngrijire paliativă de calitate, ce implică controlul durerii, fapt dovedit prin aplicarea largă în peste 40 de state a protocoalelor OMS pentru terapia analgezică în cancer. Boala incurabilă supune individul la o suferinţă totală, ce depăşeşte cu mult simpla experienţă a durerii; pierderea slujbei, a prietenilor, chiar a familiei, singurătatea, visele spulberate sînt doar cîteva din poverile care îi apasă umerii, îndemnîndu-l să-şi grăbească sfîrşitul. Dar şi acestei suferinţe existenţiale i se poate răspunde, ancorînd individul într-o comunitate care să-l susţină pînă la sfîrşit, păstrîndu-i demnitatea şi făcîndu-l conştient de valoarea fiecărui moment al propriei vieţi.

În România, rolul de iniţiator al discuţiilor despre eutanasie a fost asumat de *Societatea Română de Paliatologie şi Tanatologie*. Membrii acesteia au iniţiat în 1995 un studiu-anchetă privind opiniile despre eutanasie ale personalului medical (dr. Constantin Bogdan, preşedintele societăţii, psih. Pavel Popescu, psih. Mihaela Gavriloiu). Rezultatele au fost surprinzătoare: deşi peste 95% dintre cei anchetaţi au respins eutanasia pentru bolnavii incurabili, la întrebarea „ce aţi face dacă aţi fi în situaţia unui astfel de bolnav", majoritatea au fost de acord cu această procedură. Ipocrizie? Teama de culpabilizare, de a nu fi învinuiţi că nu au făcut totul? Sau, mai degrabă, identificarea cu imaginea dramatică a bolnavului incurabil, abandonat de toţi, lipsit de identitate într-un pat de spital, singur cu durerea de care nu se sinchiseşte nimeni decît atunci cînd devine deranjant? Rezultatul dovedeşte încă o dată necesitatea coborîrii de pe piedestalul discuţiilor de principii, părăsirea argumentaţiei teoretice în favoarea abordării practice, la patul bolnavului, urmărind ce anume îl face pe acesta să-şi dorească moartea şi căutînd soluţii pertinente la gravele probleme cu care se confruntă.

Rolul medicului nu este de a curma suferinţa cu orice preţ, după cum nu este nici de a menţine bolnavul în viaţă prin terapii inutile care produc suferinţă, nefăcînd altceva decît să întîrzie sfîrşitul inexorabil. Unii specialişti fac distincţie între eutanasia pasivă, respectiv întreruperea tratamentului care ar menţine în viaţă bolnavul, şi eutanasia activă, care presupune administrarea unui drog cu efect letal. Medicina paliativă, prin abordarea holistică a pacientului incurabil, realizează o „profilaxie" a acestui sindrom complex care îl face pe individ să reclame propria suprimare.

A fi conştient înseamnă a suferi; a fugi cu orice preţ de suferinţă înseamnă să uiţi ceea ce este peren şi privind viaţa din perspectiva limitată a materialismului, să te privezi cu bună ştiinţă de accesul la calea şi aşa îngustă către rai.

Larisa IONESCU-CĂLINEŞTI

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

cunosc...

Cîrciuma 12: *Semaca*, pe Clucerului

Văd că aveţi mîncare ca la mama acasă, vin cu vînzare acasă, sifonărie... ideea e a unui centru de aprovizionare cu cele plăcute?

Istrate, patron: Da.

Numele vi l-aţi luat din filmul lui Sergiu Nicolaescu în care comisarul Moldovan ameninţă cu pistolul şi apare unul care se predă?

Da.

Mulţumesc foarte mult pentru faptul că v-aţi rupt pentru mine din timpul dvs. atît de preţios.

P.S.: În numărul viitor, rubrica „Sînt la curent cu...“ îl are invitat pe Eugen Ciocan şi a sa campanie Băsescu 2000.

Eugen ISTODOR

roluri

Vedem prea multe filme

Poporul nostru a avut parte vreme îndelungată doar de cîteva filme româneşti, care fie erau eminamente educativ-patriotice, fie erau cenzurate pînă la os, de cîteva filme caer-istice sau asiatice, coafate şi ele pînă ce li se acopereau „părţile ruşinoase“, şi de cîteva producţii occidentale cuminţi, dar fără generice, ca nu cumva să ne dibuiască vreun distribuitor şi să ne ceară puţinii dolari găuriţi ca *drept de folosinţă*. Acum, el se lăfăie într-un ocean de peliculă de toate felurile şi provenienţele, mai ales americană. (Acelaşi popor, înfometat şi sub raport cultural timp de mai multe decenii, vede şi – nu chiar la fel de multe! – spectacole de teatru.) În cinema ca şi în teatru – şi asta nu numai din cauza cenzurii – se spune ceva ca să se înţeleagă altceva, se face un lucru ca să se ascundă un alt lucru, se porneşte de la un fapt spre a se ajunge la un cu totul alt fapt, se păcăleşte, se minte (estetic), se pun la cale farse, comploturi, conspiraţii, manipulări. Aceasta e regula intrigii artistice, altfel spectatorul riscă să se plictisească, să adoarmă în scaun, să folosească telecomanda în scopuri salutare. Să nu uităm totuşi că nu toate intrigile, conspiraţiile, comploturile şi farsele se întâmplă ca atare în realitate – deşi, strict metaforic, se zice invers, cum că realitatea ar fi mai bogată decît orice fantezie artistică. Nu, realitatea e mult mai săracă, mai banală, mai plată şi mai nesărată decît imaginaţia scenariştilor, dramaturgilor şi regizorilor. Alungaţi însă dintr-o realitate din ce în ce mai cenuşie, mai anostă, ne refugiem în ficţiunea scenei şi a ecranului şi, de aici, vorba lui Leonida, „fandacsia e gata“. Totul începe să ni se pară o continuă punere la cale. Dacă Emil Constantinescu renunţă, cu unele argumente de bun-simţ, altele de bun-gust şi cele mai multe de dez-gust, la cursa prezidenţială, nouă – adică nu nouă, ci unor ziarişti, analişti, politicieni – ni se arată ca o evidentă „manevră electorală“. Degeaba zice el ce zice, noi ştim mai bine că individul se retrage, pentru ca, de fapt, să revină! (Am şi eu un scenariu: Milucă – tot îi place lui să le zică pe numele mic tuturor, mai ales şefilor de stat – Constantinescu s-a retras de la „prezidenţiale“ ca să poată deveni un fel de mediator internaţional, gen Jimmy Carter. Mă tem însă că pentru asta nu e suficient să fii ex-preşedintele României; ar trebui să fii măcar ex-preşedintele Statelor Unite. Totul, însă, nu e decît un amărît de scenariu, că se poartă...) Degeaba pretinde Europa că doreşte să ne ajute ca să ne integrăm mai repede. Manevră, intrigă, manipulare! Ea vrea de fapt să ne anuleze ca stat, ca fiinţă naţională, ca identitate. Ce interese are Europa în chestia asta? Multe, dar o să vă spunem cu alt prilej. America? E clar, vrea dominaţia mondială, iar ţara noastră constituie cel mai bun avanpost. FMI, Banca Mondială, NATO, ungurii, iudeo-masonii? Fiecare şi toţi la un loc pun la cale un complot care nu urmăreşte altceva decît anihilarea politică şi economică a României. De ce? Probabil de frică. De frica noastră. Posturile de televiziune şi ziarele aferente, de coloratură afro-asiatică şi unele, şi altele, sugerează, insinuează ori spun de-a dreptul că totul este duplicitate, manipulare, conspiraţie, intrigă, *underground*. Iar Efimiţa priveşte la televizor, tremură de spaimă şi admiraţie şi oftează din rărunchi: „Ei, cum le spui dumneata, să tot stai să asculţi; ca dumneata, bobocule, mai rar cineva...“

Dumitru SOLOMON

MINIMUM PREVĂZUT DE LEGE PENTRU UN CETĂŢEAN INCOMODAT DE UN DEMON ÎN CURTEA ŢĂRII

● O italiancă dintr-o mică localitate de lîngă Torino a fost amendată cu 50.000 de lire (aprox. 25 de euro) pentru că şi-a lăsat cei doi cîini husky, timp de o oră, în maşină (un autoturism *break* cu portbagajul special amenajat pentru cîini). Pe lîngă faptul că nu le-a lăsat hrană şi apă, femeia a fost găsită vinovată şi pentru că i-a închis într-un spaţiu mai mic de 8 metri pătraţi, minimum prevăzut de lege pentru ţinerea animalelor. La acest capitol, n-avem nevoie de nici un *acquis* comunitar şi de nici o negociere cu UE, să ne slăbească dumnealor: fără pic de efort parlamentar sau guvernamental, cîinii noştri vagabonzi se bucură de spaţii mult mai vaste... (**M. V.**)

● De mai bine de două luni, grădina cofetăriei Casata este închisă. Prin această grădină puteai trece înspre şi dinspre staţia de metrou Romană, fără a mai ocoli pe trotuarul de la bulevard. Înăuntrul cofetăriei (cît se poate vedea de după gard) mesele stau cu picioarele în sus şi nu se zăreşte nici o suflare. De mai bine de două luni... Întrebarea este: are dreptul cofetăria să interzică accesul prin grădină? Este aceasta proprietatea cofetăriei, sau a ADP? Ce zice Primăria? Aştept răspuns urgent. Un cetăţean incomodat. (**a. l. ş.**)

● Nu încape, cred, vreo îndoială că demonii trebuie exorcizaţi. O face fiecare în felul său. De pildă, pe un zid din apropierea Pieţei Pache Protopopescu, o mînă cuprinsă de mînie a scris aşa: „DRACULA CIAUŞESCU“. Iar într-o emisiune de radio avînd ca temă *planning*-ul familial, o „bunicuţă“ (cum s-a recomandat respectiva doamnă), care îşi amintea de vremurile cînd era obligatoriu să ai patru copii şi care fusese întrebată cine impunea acest lucru, a spus: „*domnul* Ceauşescu“. Aş adăuga celor două formule de mai sus o a treia: apelativul (exact şi eficient) „Nea Satanicu“ din *Academia Caţavencu*. (**D. S.**)

● Oferte/opţiuni: într-aceeaşi curte – str. Ştefan Furtună colţ cu Virgiliu – două firme: „Spălătorie auto – Car Wash“ şi „Servicii funerare“. Şocul imaginii e întrucîtva atenuat de a treia firmă din curte, scrisă cu vopsea albă pe o scîndură bătută în cuie pe trunchiul unui pom: „Spălare manuală covoare“. (**T. C.**)

● De cîte ori am fost la maternitatea bucureşteană „Polizu“, m-am întrebat cum de conducerea spitalului tolerează numeroşii cîini (în jur de douăzeci) care-şi fac veacul prin curte, cu atît mai mult cu cît sînt foarte agresivi.

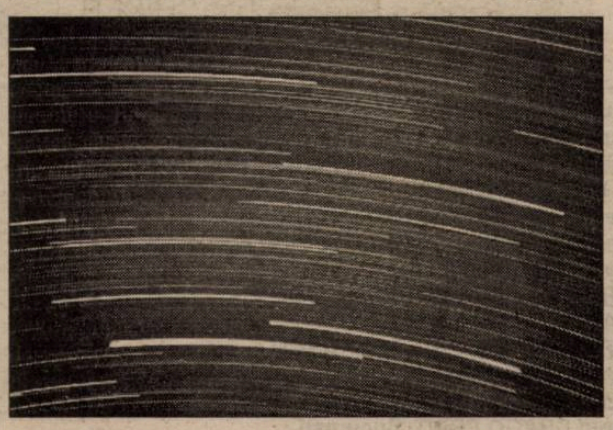

© L. Muntean

Cu ochii-n 3,14

Deunăzi, pe una din băncile din curtea spitalului, după ce tocmai asistasem la o scenă în care un om fusese încolţit de haita înfuriată, o pacientă mi-a oferit explicaţia: „Sînt ţinuţi aici expré, să nu fugă ţigăncile noaptea să-şi părăsească copiii în spital. Noaptea nu mai circulă nimeni pe alei pe-aici. Iar pe ţigănci le simt imediat.“ Iată – mi-am zis – românii au mai inventat încă o armă biologică secretă: paznicul de maternităţi canin, multiplu, fără costuri de producţie, eficient şi cu „preferinţe“ rasiale. Cred că ar trebui extinsă invenţia şi folosită şi la *fruntariile* ţării. (**C. P.-B.**)

PE ROLE ŞI SUB ACOPERIREA ANONIMATULUI, MOMENT POETIC CU OAMENII DE DINCOLO DE CUVINTE ŞI ROLURI

● Într-o seară, pe la opt trecute fix, în faţa uneia din intrările principale în parcul Herăstrău, a parcat în trombă un Espero alb. Din el a coborît un ins cu părul grizonat (de vreo 50 de ani), îmbrăcat în costum închis şi cu cravată la gît. Şi-a scos haina şi a pus-o pe un umeraş pe care l-a agăţat deasupra portierei din spate. Apoi a început să-şi desfacă şireturile de la pantofi. Din portbagaj a scos o pereche de role pe care şi le-a pus în picioare. A pornit apoi să *ruleze* încetişor pe aleile parcului, cu mîinile la spate, unduindu-şi corpul. Cu cravata legănîndu-se la gît în ritm contrar paşilor de patinaj. (**A. M.**)

● În *The New Yorker* (din 3, respectiv 10 iulie a.c.), aceste caricaturi: într-una, un bărbat stînd în fotoliu îşi dă jos cartea dorită din raftul bibliotecii cu telecomanda; în cealaltă, un cuplu care vrea să cumpere un papagal primeşte aceste explicaţii din partea vînzătoarei: „Sigur că vorbeşte, dar numai sub acoperirea anonimatului“; în fine, un om al cavernei îi spune celuilalt, care desenase doar animale pe pereţii peşterii: „Doctorul zice să mai desenezi şi legume şi fructe...“ (**a. l. ş.**)

● Nume de restaurant pe Valea Doftanei: „Moment poetic“. (**M. V.**)

● Pe pagini întregi de ziar şi în minute bune la TV, Romtelecom încearcă, de mai multă vreme, să ne convingă că „dincolo de cuvinte sînt oamenii“. Evident, oamenii care plătesc facturile, în care sînt incluse şi cheltuielile de reclamă. (**M. V.**)

● A fost Hamlet, Hitler, regele Carol I al Angliei şi – pentru generaţiile post-*Star Wars* – nobilul Obi-Wan Kenobi. Invitat de revista *Vanity Fair* să răspundă la „chestionarul lui Proust“, în august 1997, spunea că ar vrea să moară „fără luptă“. Sir Alec Guinness, probabil cel mai mare actor englez de film al acestui secol, a murit sîmbătă la spitalul King Edward VII. Avea 86 de ani, 66 dintre aceştia fiind petrecuţi jucînd alte personaje decît el (în *Kind Hearts and Coronets* interpreta o familie întreagă – cu propriile lui cuvinte: „opt roluri vorbite, o apariţie mută şi un portret în ulei“). A doua sa carte de memorii, publicată în 1996, s-a numit „Numele meu îmi scapă“. Nimeni nu-l recunoştea în public; într-una din anecdotele pe care se amuza să le spună despre sine povesteşte cum, dîndu-şi pălăria şi paltonul la garderoba unui restaurant şi cerînd un bon, a fost asigurat că nu e nevoie... Încîntat că e recunoscut, a petrecut o seară foarte plăcută. La plecare, primind lucrurile înapoi, a găsit, în buzunarul paltonului, o bucată de hîrtie pe care scria: „Chel cu ochelari.“ (**a. l. ş.**)

SĂ FIE UN MIRACOL TRECEREA DE LA MITITEI LA HOT-DOG? SAU O CALOMNIE?

● În loc de „Să fie un miracol?“, show-ul american de (predictibil) succes pe care postul *Prima* îl anunţa fără greş de două ori pe zi în toate programele fără să-l şi transmită, am putut vedea luni 7 august în reluare emisiunea *Obiectiv*, unde miracolele autohtone le întreceau pe cele americăneşti: un struţ de la ferma din Amnaş care costă 40 de milioane de lei face un ou care hrăneşte şase familii, iar bruneta din grupul André iubeşte... gramatica. (**S. S.**)

● Pentru cei permanent decepţionaţi de nemişcarea mentalităţilor la noi, la Viişoara precum şi în toată ţara – această revelaţie cum nu se poate mai interesantă din *Ziarul Financiar*, la 4 august 2000: analiştii companiilor de monitorizare a pieţei McDonald's „cred că există totuşi o schimbare completă în mentalitatea românilor faţă de mîncarea preparată rapid şi că trecerea de la mititei la hot-dog şi hamburger a fost una rapidă“. E una din veştile la care fondul nostru latin şi nelatin exclamă la fel de rapid: „măi, să fie!“ (**R. C.**)

● Aflat la Galaţi, dl Remus Opriş a primit vizita unui reprezentant al investitorilor FNI din zonă, pe care l-a dăscălit (cum am putut vedea pe 3 august la ştirile PRO TV): „Dumneatale cînd aduci o calomnie trebuie să vii cu probe...“. Altfel zis: cînd minţi e musai să spui adevărul. (**S. S.**)

TEXTUL E PUTERNIC, NU INTRAŢI ÎN CONTACT CU SABIA LUI ZAMOLXEX

● Un text tudorvianesc în claritatea, rigoarea şi tăietura lui polemică este „cuvîntul înainte“ al lui Gelu Ionescu cu care s-a deschis la München recitalul de poezie Eminescu, în ziua de 2 iulie 2000. *Apostrof*-ul din Cluj l-a publicat imediat în ultimul său număr (7/8, 2000). Toţi cei care tind spre echilibru în „Cazul Eminescu“ sînt obligaţi să-l citească. Iremediabilii „apucaţi“, să încerce şi ei, atrăgîndu-le atenţia din timp că textul e puternic şi ar putea să-i enerveze... (**R. C.**)

● „Direcţia Sanitară Veterinară Suceava a recomandat locuitorilor din zona de munte să nu intre în contact cu animalele sălbatice, în special cu vulpile, care, *cînd sînt turbate* (s.n.) au devieri comportamentale şi *devin prietenoase*“ (s.n.) (*Azi*, 3 august). S-ar aplica, oare, această bizarerie şi la alte fiinţe, la parlamentari, de exemplu, care, în campanie, devin foarte prietenoşi cu electoratul? (**T. C.**)

● Ioan Becali este un „procurator“. Oricît de ciudat ar părea, nu este ceva de pe vremea romanilor, ci doar un „impresar“ mai pretenţios. Despre personalitatea domnului Becali ar fi atîtea de spus încît nu ne ajunge o simplă notiţă, dar despre ce vrea să pară un fapt este relevant: la „Procesul etapei“ cineva, nu contează cine, stă, în opinia domnului Becali, cu „sabia lui Zamolxe deasupra capului“. Dar cum acelaşi domn Becali se declara altădată sprijinitor al mişcării legionare, presupunem că spiritul dacic i-a jucat o festă. Ave Damocles! (**C. G.**)

● În ziarul *Naţional* de luni, 7 august 2000: „Tînără drăguţă doresc sexare pe malul mării“. N-aş dori s-o vexez pe tînăra drăguţă, dar nu cumva e vorba de maxul măxii? (**D. S.**)

Durată, viteze, schimbări

– dialog cu Ştefan POP, manager –

Am fi desigur contrariaţi dacă am citi într-o zi un enunţ ca acesta: „Se afla în criză de timp. Astăzi programul lui era full. *N-apucase încă să răspundă mesajelor de pe robot, fiindcă mobilul suna mereu. Spera ca, între două e-mail-uri şi rezolvarea unor faxuri urgente, să navigheze puţin şi pe Internet. Fiindcă se grăbea, el se sui din fugă într-un tramvai cu cai". Am presupune că e vorba de o glumă copilărească. Şi totuşi, acest enunţ ar putea rezuma destul de exact o dilemă de ritm la care trebuie să facem faţă. În momentul actual, modelul normalităţii şi al dezvoltării necesare şi suportabile pare că se află mai mult în trecutul relativ îndepărtat decît înainte. Iar ca să progresăm spre societatea modernă, pentru prima oară în istorie ar trebui să ne întoarcem la ceea ce, vreme de jumătate de veac, ni s-a spus că ar fi datat, depăşit, demodat: economia de piaţă, iniţiativa privată, libertatea de expresie şi de opinie proprie. Pentru tineri, în special, nu viaţa pe care au dus-o părinţii trebuie imitată şi continuată, ci viaţa bunicilor, acele personaje „retro" spre care mulţi nepoţi privesc cu tandreţe amuzată. S-ar părea că ei au trăit de fapt cum se cuvine. Fiindcă aşa s-a întîmplat, fiindcă aşa au ales? Despre ritmuri, diferenţe, şi adaptări stăm de vorbă cu* **Ştefan Pop**, *inginer specialist în construcţii civile, care astăzi lucrează ca manager într-o firmă de publicitate.*

Ritm, celulare şi sărăcie

Stimate Ştefan Pop, în ce ritm lucraţi zilnic?

Într-unul în care-mi convine perfect. Într-un ritm de confort interior, ce-mi menţine cheful de lucru şi de progres profesional. Cred că lucrurile se condiţionează, dealtfel. La firma D'Arcy, unde sînt *account manager in public relations...*

Cum nu sîntem obişnuiţi cu limbajul acestei profesii, preferăm traducerea.

Altfel spus, administrez un proiect sau nişte proiecte aparţinînd unui client sau mai multora, pornind de la informaţiile de bază pe care le primim – de marketing, de piaţă, de imagine etc. – şi de la obiectivele pe care clienţii le au în vedere cînd solicită firma noastră. Începem lucrul la proiecte adaptîndu-ne cerinţelor de termen; le putem pune la punct în trei săptămîni sau în şase luni, dar în aceste intervale variabile de timp, ritmul muncii se păstrează la fel: unul rapid, competitiv, dacă nu cumva infernal cîteodată.

Dar comparativ cu cel obişnuit în domeniu, în Occident, cum este?

Cam tot la fel, foarte alert. În străinătate se lucrează însă cam 6 luni – un an numai pe conceptul creativ, fără să discutăm de timpul de execuţie. La noi într-o lună-două, în trei luni se face şi concept creativ, şi execuţie propriu-zisă, şi sondare de piaţă şi „focus group".

Asta se întîmplă fiindcă la noi se lucrează cu zelul neofitului?

Pentru că la noi este o piaţă în dezvoltare, *„emerging market"*. Piaţa absoarbe foarte multe informaţii şi foarte multe produse noi – dintre care multe sînt chiar noutăţi absolute pe piaţă . Şi în plus, mai există şi concurenţa care se mişcă destul de repede sau aproape la fel de repede ca noi, ceea ce, la urma urmei, e stimulativ. Mai intervine ceva: dacă nu scoţi proiectul în ritmul propice, după momentul optim sursele de finanţare pentru realizarea lui devin destul de limitate, lucrurile se complică. Fiindcă, în realitate, banii pentru proiecte se obţin greu, iar rezultatele trebuie să fie rapide ca să se justifice cheltuirea sumelor; de asta termenele sînt foarte strînse la noi, dar în ciuda faptului sau tocmai de asta, reuşim nişte chestii incredibile în domeniul publicităţii; s-a ajuns, pe anumite compartimente, la un profesionalism cu nimic mai prejos decît cel din Vest. Şi ţineţi cont că am lucrat cu clienţi pretenţioşi: Connex, Coca-Cola, Efes, Ministerul Turismului etc., cu firme mari.

Mai aveau ele nevoie de publicitate?

Cum să nu? Un exemplu – telefonia mobilă pe care toată lumea şi-o dorea şi mulţi puteau să şi-o procure. Dezvoltarea ei a depăşit însă orice predicţie pe care o făceau investitorii cînd au intrat pe piaţa românească. Sau produsele de sezon: băuturile răcoritoare, apa minerală, berea care în momentul de faţă au un „boom" – fiind şi un anotimp prielnic. Se poate pune întrebarea: şi de ce mai continuă publicitatea, atunci? Fiindcă în momentul cînd se consumă un produs înseamnă că intră bani, există cerere, produsul se vinde şi rezultă resurse financiare şi pentru investiţii (în industria publicităţii) şi pentru îmbunătăţirea produsului sau lărgirea paletei de produse de consum.

Deci ritm alert în slujba consumului imediat.

Bineînţeles. În ultima vreme se observă o efervescenţă şi pe piaţa maşinilor, ceea ce-i îmbucurător. Fiindcă, deşi pe stradă maşinile în circulaţie par multe, de fapt numărul de automobile pe cap de locuitor e relativ mic, în comparaţie cu alte ţări est-europene – Cehia, Ungaria ş.a.

Se spune însă că la maşinile de lux batem recordul, ca şi la celulare.

Aici apare snobismul nostru care a crescut şi el în ritm îngrijorător. Iar răspîndirea celularelor poate da şi o imagine asupra economiei subterane, a dinamicii sale specifice: acolo afacerile se fac repede, se dau comenzi scurte, se previne codificat pericolul unui control ş.a.m.d. Banii din economia neagră au şi ei un ritm de consum specific: ori se „sparg" în lux sfidător, ori se topesc în distracţii; uneori mai ajung şi prin conturi.

Periodicitate şi contrapunct

La meseria de dinainte – inginer, specializat în construcţii civile – de ce aţi renunţat, tocmai într-o vreme cînd şi acolo sînt creşteri de ritm? N-aţi ales-o din pasiune?

Dacă e să remarcăm un ritm de creştere cred că publicitatea, comunicarea reprezintă domeniul de top, dezvoltat spectaculos după '89. Totul a pornit de la zero: şi-n 10 ani s-a ajuns să apară multe trusturi de presă, o mare efervescenţă, o înflorire fantastică a mass-media, iar în publicitate avem azi un rulaj de zeci de milioane de dolari. S-a ajuns, mai mult sau mai puţin, şi în construcţii la destui bani dar, comparativ, ritmul e mai încet. Pe urmă, în publicitate lucrezi cu oameni de la o anumită calitate în sus, pe cînd în construcţii – mai ales după '90 – ce-i bun a plecat şi-au rămas „oamenii de strînsură". La meseria mea de bază mai apare şi altceva: puterea de investiţie ar putea să asigure un ritm mult mai dinamic de dezvoltare a sectorului imobiliar, să spunem, dar acest ritm este deocamdată mai lent, cu ceva inerţie chiar. Cu toate acestea, deloc comod, însă. El devine înnebunitor cînd e să-ţi toace nervii, atunci cînd, în procesul de lucru, trebuie să ai de-a face cu autorităţile, cu Primăria, cu forurile care dau aprobări. Cadrul legislativ împiedică normalizarea lui şi-atunci totul devine frustrant.

Credeţi că de asta mulţi dintre colegii dvs de meserie s-au reprofilat? Sînt inginerii o categorie mai aptă de schimbări de ritm?

N-aş şti să dau un răspuns convingător. Mă limitez numai la propria experienţă. Tata, care a fost inginer constructor de avioane, m-a întrebat la un moment dat în ultimii ani de liceu: „Ei, fiule, acuma ce faci?" „Vreau să mă fac inginer de avioane" „Înseamnă că nu eşti foarte deştept". M-am revoltat, am spus că mă pasionează, că sînt bun la disciplinele necesare... nimic. Mi-a demonstrat – asta înainte de Revoluţie –, că în cîţiva ani în România nu se vor mai construi avioane industria aeronautică este în declin. „Atunci o să mă duc la sociologie". Studenţii şi doctoranzii bunicului meu, profesorul Mihai Pop, mi se păreau nişte tipi foarte interesanţi şi originali. Tata m-a temperat: „O să fii toată viaţa slujbaş la stat şi n-o să cîştigi bani, ceea ce e neinteresant". „Intru la ASE şi ies om de afaceri." „În socialism? Ce fel de afaceri ai să faci tu? Nu uita că un inginer poate oricînd să devină om de afaceri, dar un om de afaceri devine inginer numai dacă face o facultate". Aşa m-am hotărît pentru construcţii civile şi-am venit la facultate, la Bucureşti, la bunici.

Pentru ritmul de viaţă al unui tînăr casa lor nu constituia un spaţiu constrîngător?

Am fost totdeauna invidiat de colegi, eram privit chiar cu stupoare, fiindcă deşi stau cu bunicii, am atîta libertate. Veneam acasă cu băieţi şi cu fete din grupa noastră, colegii pe care-i prezentam bunicii şi bunicului care, de fiecare dată cu aceeaşi curtoazie, îi invitau la un păhărel de ţuică şi nişte feliuţe de slană din Maramureş. Discuta cu ei, îi fermeca. De altfel, asta e foarte ciudat cu bunicul meu: deşi venea dintr-un Maramureş arhaic şi dintr-o familie de prelaţi greco-catolici riguroşi şi conservatori bănuiesc, are o mare predispoziţie spre nou, spre deschidere şi schimbări. Pe el la început l-au interesat antropologia, folclorul: cînd a apărut şcoala sociologică a lui Gusti, s-a integrat de îndată în acest curent nou pentru timpul lui. Mi-a spus cineva că bunicu-meu a fost primul din ţară care şi-a procurat *Tratatul de semiotică* al lui Umberto Eco şi s-a interesat de noua disciplină. Bineînţeles, n-a uitat nici stilul ardelenesc cînd a fost vorba de ritmul de răspîndire a cărţii: a dat-o la toţi cei dornici s-o citească, dar cu „listă de aşteptare" – să nu fie ceva superficial, grăbit, întîmplător.

Cum vii într-o asemenea casă, tîrziu, de la o petrecere?

Vii foarte liniştit, fiindcă ţi-ai adaptat ritmul la viaţa casei bunicilor. Mai important e cum pleci de acolo la o petrecere: ştiind că telefonul nu se poate da mai tîrziu de 10 seara, că ei se culcă pentru a fi la 7 dimineaţa în picioare, spui unde şi cu cine te duci şi cam cît o să stai. Dacă-ţi schimbi programul, telefonezi ca să spui cînd vii: dimineaţa sau, peste două zile, fiindcă de la petrecere puteai pleca la mare etc... Singura palmă de la bunicămea am primit-o cînd n-am respectat această înţelegere. Eram în primul an de facultate... Restul, puteam face ce vreau. Aduceam colegi acasă, învăţam toată noaptea cu ei, făceam cafele, mai opream învăţatul să ascultăm muzică, cu volum redus, bineînţeles... nu deranjam pe nimeni.

Ritmul înseamnă şi monotonie: nu există tentaţia de a-l sparge?

Nu neapărat. Cînd ritmul devine un tabiet bun, dă siguranţă, confort, te structurează într-un fel. La înmormîntarea bunicii mele – care s-a stins nu de mult – am auzit pe cineva spunînd că ea şi-ar fi dorit să moară în patul în care s-a născut, unul foarte comod, de alamă. Aproape aşa s-a întîmplat. Era un pat sanitar englezesc, nimerit în familia Sturdza nu ştiu de cînd, la care bunica ţinea foarte mult. La el şi la scăunelul din faţa sobei. Pe perete, deasupra patului, era tabloul unor juni din secolul XIX, fraţii Cîmpineanu, aşa ştiu, nişte strămoşi de-ai ei, care mie mi se păreau foarte simpatici aşa cum arătau. Băieţi de-acum un secol şi ceva.

Credeţi că gustul de schimbare, de nou, de ritm accelerat, vine şi pe această linie în familie?

Ion Cîmpineanu a fost un revoluţionar în vremea lui, în clasa lui; eu n-am ajuns pînă acolo. La altceva mă gîndesc: în casa bunicilor, deschisă şi primitoare pentru toată lumea, tot ceea ce se întîmpla avea un ritm organic: şoferia bunicii, care a condus maşina pînă pe la 80 de ani, sărbătorile, ceaiul de după amiază, prezenţa studenţilor filologi, a colegilor mei politehnişti, a prietenilor părinţilor mei. Între mine şi bunici diferenţele de ritm n-au dus la conflicte, fiindcă dacă ai respect şi înţelegere, indiferent dacă îl accepţi sau nu, ritmul celorlalţi se poate armoniza cu al tău.

Vorbiţi aici de o anumită monotonie bună a normalităţii. Dar şi societatea în care am trăit pînă în '89 era monotonă în felul ei – de ce nu ne dădea aceeaşi siguranţă de care pomeneaţi înainte, de ce nu ne structura confortabil?

Era, cred, o altfel de monotonie. Şi te adaptai: ştiai cînd se dă salariul, cînd ne dă liber, cînd dai în brînci că e încheiere de lună şi trebuie raportat planul etc. Dar de cîte ori se „bagă" unt sau ouă, nu ştiai. Nici cînd se opreşte apa caldă. Nici dacă vara vei găsi sandale, nici dacă vei putea citi un anumit autor. Într-o lume inerţială, surprizele negative dădeau ritm, creau impresia de viaţă palpitantă.

Cum aţi ajuns să lucraţi în publicitate?

Mi-am dorit să fac ceva din pasiune. Ingineria, nu mai însemna pentru mine un domeniu stimulativ. Am căutat cu destul de multă sîrguinţă să ajung în această industrie a publicităţii şi-a fost destul de greu, fiindcă e dificil să intri într-un sistem nou, neobişnuit, venind din alt sisem unde modul de muncă, limbajul şi valorile la care te raportezi sînt atît de diferite. Ăsta a fost cu siguranţă un moment crucial de rupere de ritm, pentru mine, de contrapunct. Dintr-un loc unde munca se desfăşura totuşi într-un ritm constant, dar previzibil şi într-o oarecare măsură aplatizant, am ajuns într-o meserie care-mi asigură o mare armonie tocmai în materie de ritm. Şi asta în toate etapele: pleacă de la creaţie la execuţie, ajunge la *follow-up* şi-ţi dă o satisfacţie incomparabilă.

Dar nu se vede ce faci – ca pilonul, stîlpul de rezistenţă proiectat sau executat, în calitate de inginer conducător de lucrare.

Aici e important ce rămîne oamenilor în cap. Rămîne un spot publicitar care se vede la TV timp de două luni, rămîne un afiş care stă pe perete 6 luni sau o melodie, un *jingle* transmis la radio vreo trei luni şi ceva. Aici trebuie să faci ceva memorabil şi accesibil. Cea mai recentă campanie publicitară a noastră a lansat un slogan emblematic: „viitorul sună bine". Aproape a intrat şi-n glume, semn de succes. Tot noi am lansat şi de-acum ştiutul „Pepsi la litru – nu mă-nnebuni! Nea Nicu?", clip care a făcut o carieră frumoasă. În publicitate nu prea mai poţi face nişte lucruri cu totul noi: cadrul este dat, regulile se cunosc. Lucrezi pe inventivitatea de moment, din interior, pe detalii, dezvoltate într-un cadru pe care toată lumea îl poate recunoaşte. Dar acel detaliu te diferenţiază – dacă e atractiv, interesant, plin de ritm şi sugestie.

La cîte din evenimentele a căror publicitate o organizaţi luaţi parte?

Nu prea iau parte. N-am timp.

Nu vă sperie acest ritm?

La 28 de ani asta nu mi se pare o problemă la care să mă gîndesc. Ritmul în care trăiesc acum mi-a devenit familiar, firesc şi potrivit. Reprezintă normalitatea mea.

Pagină realizată de Tita CHIPER

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: dilema@fcr.algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

● Anul VIII ● Nr. 391 ● 11 - 17 august 2000 ●

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Andrei MANOLESCU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ : Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali CIOBANU, Olga MACHIN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: Tipografia FED, Grupul DRAGO PRINT, Bucureşti

Anul VIII
nr. 392
18-24 august 2000
16 pagini 3500 lei

INTERNET:
http://www.algoritma.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

PRESA ŞI POLITICA

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

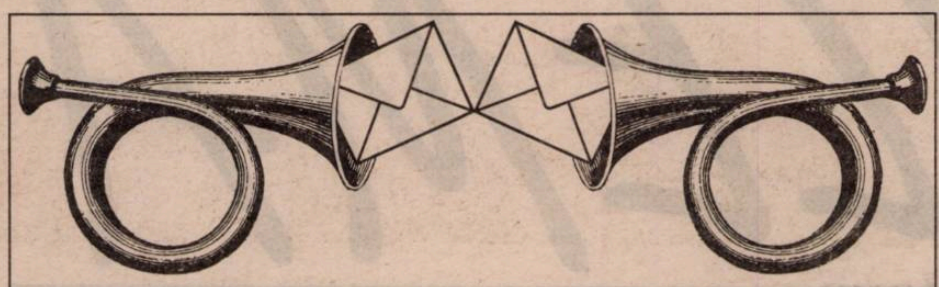

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 390: *„Tradiţii în tranziţie“*

Ultima...

Apropo de citit, fac şi eu parte, de-o viaţă, din gloata amorfă a vicioşilor care citesc orice, oricînd, oriunde. Ar trebui de aflat un remediu pentru acest blestem, poate organizarea unor şedinţe comune, în genul „alcoolicilor anonimi“. Am vreo şaizeci de ani. Prin '955 hăpăiam într-o noapte cîte o ditamai cărămidă semnată de nu mai ştiu care Vera Ketlinskaia. Nu scăpam nici o gazetă literară, culturală, artistică. În noaptea de 22 spre 23 decembrie '89, ne precipitam spre Bucureşti, într-o Dacie, cinci inşi cu nervii supraexcitaţi. Aveam cu noi un tranzistor şi jumătate de kilogram de baterii. Comentam despre ce va urma. Unul a spus, exaltat: „vor fi ziare!“. Imediat, la începutul lui ianuarie, pe un ger afurisit, alergam în urma unui camion din care doi soldaţi aruncau „Adevărul“. Am prins două exemplare şi le-am citi pe loc, în frig, pe ambele, deşi erau identice. O lună mai tîrziu aveam pe masă, pe jos, pe scaun, zece-cincisprezece publicaţii. Umblam năuc. Apoi am început să selectez. Banii, tot mai subţiri. Am ciulit urechea: da, se impunea să mai renunţ. Şi, de trei ani, m-am resemnat doar la patru, hebdomadare: *România literară, 22, Caţavencu* şi *Dilema*. Le păstrez cu sfinţenie. Dar chestia cu banii s-a tot acutizat. Anul trecut am renunţat, cu durere, la revista lui Manolescu. Mă prefac a nu o zări la chioşcul din Eroilor. Am reuşit să realizez economii de neimaginat. Inutil. Din ianuarie nu mai cumpăr nici *Caţavencu*, nici *22*. Recurg la o mică viclenie. Îi cer chioşcarului permisiunea „să mă uit niţel“ şi mitraliez prima pagină. Editorialul lui Dinescu se parcurge în mai puţin de un minut. Nenorocirea la *22* e că, uneori, „articolul de fond“ are continuare în interior. Nu îndrăznesc să deschid tabloidul, şi aşa vînzătorul se uită strîmb. Cu toate că, precum ilegaliştii, schimb mereu sursa. Iar, fatalitate, săptămîna trecută am hotărît: gata şi cu *Dilema*. Vineri a fost o zi moartă, sîmbătă a doua şi duminică... Zilele rele sînt trei. Luni dimineaţă am văzut fluturînd, ars de soare, numărul cu „Tradiţii în tranziţie“. „Mamă, ce temă suculentă!“, mi-am şoptit în barbă. (Port barbă.) Braţul s-a îndreptat reflex spre buzunar. Trei mii şi cinci sute de lei. Era ultimul exemplar. Pîinea îngraşă. L-am înhăţat. M-am întors în apartament. Am intrat în baie, cel mai răcoros loc. L-am consumat stînd pe marginea căzii. Mestecînd încet. Savurînd. În ordinea preferinţelor intrate în sînge. Cred că dacă un poliţist de „lecturi“ mi-ar fi luat o probă sangvină, s-ar fi constatat cerneală cu mult peste limita admisă. Aşa că *Dilema* rămîne. Ultima. Cu orice preţ! Noi, românii, care am stat precum un zid în calea tuturor năvălirilor, nu capitulăm cu una, cu două. Sîntem optimişti. Se mai pot face economii. Unde nici nu gîndeşti. Băşca ideea cu Stolojan. Sau Isărescu. Ori amîndoi. Să se mai schimbe calimera. Să urce standardul. Poate mai apuc să-mi permit din nou şi alt ziar. Chiar şi o carte, Doamne!

A.N.P. – Bucureşti
Prelungirea Ghencea 22, ap. 31,
sector 6

P.S. Să nu modificaţi vreodată faţa primei pagini a *Dilemei*, cu fotografia aceea mare, şi să puneţi care cumva vreun editorial. Nu ne duceţi pre noi în ispită!

N.red.: Ne-aţi emoţionat cum rar ni se întîmplă în zilele noastre. Daţi-ne, urgent, un telefon la redacţie.

În continuarea articolului lui Ştefan Bălan

Vă scriu motivat oarecum de articolul domnului Ştefan Bălan din ultima *Dilema*, sau mai bine zis de finalul acestui articol – povestea cu nepoţelul din braţele bunicului sau în autobuzul 368. Ideea e că am şi eu o poveste foarte drăguţă despre un bunic cu nepotul în braţe, dar nu în 368, ci în troleul 90. Întîmplarea face că această povestioară m-a ajutat în obţinerea unui 10 la un colocviu de teoria arhitecturii!!

Aşadar, iată la ce mi-a fost dat să asist:

Troleul venea dinspre Drumul Taberei către Cotroceni. La Răzoare, puştiul vede primele case de după blocuri şi exclamă:

– Bunicule, uite o casă!

Bunicul nu spune nimic. Copilul continuă:

– Trebuie să fie oribil să stai la casă în Bucureşti!

Bunicul nu spune nimic pe moment, dar în dreptul Academiei Militare începe să îi povestească nepotului cum a locuit împreună cu bunica în Cotroceni, asta înainte să se mute la bloc. Îi descrie casa, cîte camere avea, la ce etaj stăteau, ce curte era etc. La care copilul spune nevinovat:

– Şi era aşa... ca la un hotel?

Bunicul paşnic îi spune doar că era o casă în toată regula şi atît. În acelaşi timp, el rememora cu voce tare, mai mult pentru sine, numele străzilor ce îi erau atît de familiare, încercînd să îl pregătească pe cel mic pentru biserica Sf. Elefterie. I-a spus unde se află, cît de mare e şi de unde o să o poată vedea. Atunci cînd au ajuns în dreptul ei i-a povestit cum în acea biserică s-au cununat atît ei – bunicii – cît şi părinţii săi, iar el a fost botezat tot acolo. Cel mic nu a scos un cuvînt.

Imediat după biserică, bunicul i-a arătat nepotului strada pe care stătuse el cîndva, pomenind şi numele acesteia. Puştiul nu a spus decît:

– Da' tot aşa se cheamă strada?

Acesta e primul episod din această povestioară. Al doilea e ceva mai scurt şi s-a întîmplat la cinci minute după aceea.

Cei doi trebuiau să ajungă la tatăl celui mic la serviciu. Bunicul a comentat că o să le fie cam greu să ajungă acolo căci serviciul respectiv se afla undeva între nişte blocuri şi el nu ştia să se orienteze. La care nepotul prompt:

– Dar lasă bunicule că ştiu eu, e lîngă un McDonald's!

Cam atît şi sper că v-a plăcut.

Tudor TIMOTIN
tudor.timotin@usa.net

Nr. 389: *„Şefi, lideri, manageri“*

„O şefă“ a clasei

Este pentru prima oară cînd vă scriu, deşi am avut intenţia s-o fac în repetate rînduri, şi de aceea nu găsesc acum formula potrivită să vă adresez cele ce urmează. Nu consider tocmai potrivit ceva de genul „dragă redacţie“.

Vă scriu pentru că una din propunerile de „Dileme“ pentru viitor mi-a atras atenţia. Mi-a plăcut. Nu spun că alte propuneri n-au făcut-o, dar probabil că nu destul ca să mă apuc să scriu.

Am citit „Şefi, lideri, manageri“ şi mi-am adus aminte pe loc de cîteva evenimente care acum s-au pus cap la cap şi mi-au relevat o concluzie. Povestea, cu totul, e simplă.

În clasa a 9-a am fost aleasă de doamna dirigintă, şefa clasei. Intrasem prima în clasa mea şi cum nu ne cunoşteam unii pe alţii, alegerea dumneaei a părut cea mai potrivită. Şi pentru colegii mei, care mă tratau extraordinar de bine, aşa cum nu fusesem obişnuită din partea celor de dinainte. Chiar mă bucuram că ajunsesem la Sava, într-un colectiv diferit de cel tern şi mediocru din generală. E inevitabil un „dar“ aici. Adevăratele caractere au ieşit la iveală precum ciupercile după ploaie, ca să zic aşa şi să nu folosesc totuşi o expresie mai plină de înţelesuri. Atribuţiile mele nu se reduceau la strînsul abonamentelor cu reducere, al fondului clasei sau al carnetelor de alocaţie. Nu! Eu trebuia să-i învoiesc, să nu-i las să stea ca „proştii la ore“. Au început cu apropo-uri „subtile“ în clasă. Au continuat cu un mic „sondaj“ în clasă, dacă nu cumva s-ar vrea un alt şef. Aşa de ascuns a fost că mi-am dat seama – culmea! – din privirile lor vinovate. Ca-n romane! A trecut însă şi asta. A început clasa a 10-a. Nu îmi mai spuneau „şefa“, dar nici curaj nu aveau să-mi ceară, pe faţă, ce vroiau. Aşa că le-am luat-o eu înainte. I-am învoit cît de des am putut, sub cele mai banale şi mai ridicole motive, încît clasa a 10-a a rămas în mintea tuturor ca aceea în care „ne-am învoit“ cel mai mult.

Credeam că reuşisem. Nu mă iubeau, dar măcar nu aveau motive să mă deteste. Sau poate că da. Ocazia a venit imediat. De acum n-o să dau prea multe detalii, din motive obiective, dar esenţialul este că puteam fi redactorul-şef al unei publicaţii a liceului nostru. Funcţia mea depindea de colegele mele. Exclusiv. Şi... n-au făcut-o, n-au ridicat mîna la vot. Au preferat pe altcineva. Eu m-am supărat şi nu am făcut un secret din asta. Au fost două tipuri de reacţii din partea „colegilor“ (fără ghilimele e un termen mult prea intim pentru adevărata lor calitate). Unii nu mi-au spus nimic, sub semnul „nu-mi pasă ce crede Ruxandra despre mine“, dar pe care eu l-am interpretat ca o recunoaştere a „vinei“ şi am apreciat-o mai mult decît pe cea de-a doua reacţie. Aceea că nu eram potrivită pentru funcţia asta. Că sînt „prea finuţă, prea feminină“ – lucru care în alte circumstanţe mi-ar fi măgulit orgoliul – nu însă şi în cazul în care feminitatea devine defect!!? De aceeaşi parte, au fost reacţii mai tranşante: „părinţii tăi nu te-ar fi lăsat să fii mereu prezentă la ziar“. Lucru complet în afara adevăratelor motive ale gestului lor, printre care invidia e la loc de cinste. Părinţii mei nu ar face nimic, niciodată, care să mă împiedice să fac ce-mi place, cum era să „conduc“ mica noastră încercare de a scrie.

Acum trec în clasa a 12-a şi m-am gîndit să încep anul spunîndu-le colegilor să nu se lase pradă sentimentelor, de orice fel, pentru că e un an greu şi trebuie să fim uniţi. Acum, cînd scriu, mă întreb, însă, merită? Nu ei, ei sigur nu merită! Dar merită să-mi chinui memoria cu tot ce am povestit pînă acum şi să le arăt că nu a fost bine? Că, să fii şef nu înseamnă pentru mine autoritate faţă de ei – n-am făcut-o niciodată, deşi am auzit că pe la alte clase se practică – nu vreau să-i „subjug“ conducîndu-i, ca o colegă, în primul rînd. Eu nu ţin la şefia mea în sensul esenţial, că-mi dă vreun sentiment de supremaţie faţă de ei, ci, ciudat, în cel al aparenţelor. Vreau să se vadă că sînt şefa unei clase puternice, construite pe camaraderie, nu de către mine, ci de toţi. Nu mă consideram superioară lor, deşi mi s-a spus asta. Nu mă laud. Nu vroiam să-i fac să se simtă prost. Dar acum nu mai vreau asta. Cîteodată îmi doresc să-i tratez ca pe nişte nimicuri, să răspund la ore aşa cum ar trebui, fără să le las vreo şansă, fără să las pe vreunul să iasă din majoritate. Pentru că individualismul e necesar unui şef. Necesar. Dar nu şi restului clasei. Am puterea să-i generalizez, fie că sînt şefă sau nu. În asta e adevărata mea putere asupra lor, pe care nu le-am arătat-o încă. Încă nu, şi rău am făcut. Poate că a impune respect e mult mai uşor şi are mai mulţi sorţi de izbîndă decît să-ţi cauţi dragostea lor. E mult mai rară, de aceea.

O fi paradoxal, dar eu mă consideram pentru ei şefă doar în aparenţă, în timp ce pentru restul lumii eram cu adevărat esenţa lor. Şi nu prin a-i generaliza. Poate că acum o să schimb situaţia.

Mulţumiri,

Ruxandra CONSTANTINESCU
Splaiul Unirii 37, bl. M10, ap. 43,
Bucureşti

N.red.: Putem spera că ne veţi scrie cum au fost primite sinceritățile dumneavoastră? Ne-ar interesa foarte mult.

Nr. 388: *„Nord/Sud“*

Fără busolă

O spun de la-nceput, să nu fiu înţeles greşit: cînd am vrut ceva sau cînd mi-a plăcut ceea ce făceam, am muncit „pe rupte“. Nu ştiu, însă, dacă am vrut sau mi-a plăcut ceva cu adevărat şi zic asta pentru că mă găsesc acum în situaţia în care se află marea majoritate a românilor: sînt fără busolă ca să ştiu unde-i Sudul, sînt dezorientat ca să pot alerga spre Nord. Sigur că se insistă corect pe ideea că, pentru a ieşi din „nesfîrşita“ noastră tranziţie, trebuie să muncim serios. Nu cred, însă, că vînzînd ţigări sau transformînd tancurile în tractoare, tractoarele în cuie, cuiele în pilitură, vom obţine asta. E vorba de iniţiativă şi urmarea ei. E vorba de asumarea riscului. De vreau să fiu inginer, medic sau bătător de apă-n piuă, să fac în aşa fel încît să fiu cel mai bun din România, din lume, din Univers; sau, cel puţin, cel mai bun bătător de apă-n piuă din cîţi pot fi eu. Pentru asta am nevoie de busolă. Ori, eu tocmai iniţiativa asta n-o am: să-mi construiesc una.

Am prieteni: unii au ajuns fotbalişti, alţii „filosofi“ cu diplomă, alţii legaţi prin jurămînt de Hipocrat (după cum vedeţi, de toate orientările). Eu, însă, am la activ mai multe renunţări, cea mai recentă transformîndu-mă într-un fost student. Nu ştiu dacă sînt un „inadaptat“. Mă contrazice faptul că vă scriu şi speranţa ce-o am cînd fac asta. Mă contrazice faptul că mi-am zărit (bine spus, zărit) numele de vreo două ori prin paginile *Dilemei* (să fie oare meritul meu? Oricum, vă mulţumesc.). Dar dacă, totuşi, sînt într-adevăr un inadaptat?! Şi dacă sînt, sînt unul banal din turma de inadaptaţi ai tranziţiei (există, oare, aşa ceva?) sau sînt unul veritabil (aceeaşi întrebare)?

Robert A. ZANFIR
Focşani

P.S. Răspunsul ar fi *Dilema*. Aşadar, pe cînd un număr despre inadaptarea socială? (De-a fost, să-mi fie iertat.)

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Ce limbă vorbim?**
- **Dulcele şi amarul *far niente***

Masele largi, populare

De la simplul cetăţean la cetăţeanul complex. Mult şi insistent s-a scris despre ghinionul unor poliţişti bucureşteni, care l-au „brutalizat“ pe *analistul politic* Dan Pavel. Mult, insistent şi indecent: calitatea de *analist politic* a victimei agresivităţii poliţiştilor a fost, s-ar părea, determinantă şi pentru ecoul mediatic, şi pentru promptitudinea intervenţiei *organelor superioare* din Ministerul de Interne. Şeful celor doi poliţişti a fost sancţionat, s-a dispus *prelucrarea cazului* cu toţi poliţiştii din Capitală, iar Parchetul Militar îi cercetează pe cei doi ghinionişti.

Fiindcă asta rezultă, de fapt, din tot ce s-a întîmplat: cei doi poliţişti au avut ghinionul de a da peste un *analist politic*. Dacă „brutalizatul“ nu era *analistul politic* Dan Pavel, ci muncitorul, profesorul, funcţionarul, comerciantul, pensionarul, ţăranul Dan Pavel, cu siguranţă că nu s-ar fi întîmplat nimic. Presa n-ar fi scris, Corpul de Control al Ministerului de Interne n-ar fi intrat imediat în acţiune, colonelul în subordinea căruia se află cei doi poliţişti n-ar fi fost sancţionat, pedagogica „prelucrare a cazului“ cu toţi poliţiştii din Bucureşti n-ar fi avut loc, Parchetul Militar ar fi avut o anchetă mai puţin de făcut. Dacă sînt, într-adevăr, vinovaţi de ceva, cei doi poliţişti sînt vinovaţi că *nu s-au orientat*, că nu şi-au dat seama *cu cine au de-a face*, că n-au avut fler. Asta e *greşeala profesională* a celor doi poliţişti: de n-ar fi fost aşa, de ce s-ar mai fi accentuat atîta calitatea de *analist politic* a celui „brutalizat“?!

Mare ghinion: să crezi, prosteşte, că ai de-a face cu *un simplu cetăţean* şi să dai, la opt dimineaţa, peste *un cetăţean complex*, mai exact peste *un analist politic!*

Lansată de Nicolae Ceauşescu la Tîrgovişte, în decembrie 1989, în ultima lui intervenţie publică (şi în faţa unui public select), formula *simplu cetăţean* a făcut o lungă, neaşteptată şi glorioasă carieră în cei aproape 11 ani care au trecut de-atunci: o foloseşte chiar şi actualul preşedinte român; cel mai de curînd el a întrebuinţat-o cu ocazia anunţării retragerii candidaturii. Uzul acestei formule implică însă conştiinţa existenţei a cel puţin două categorii de cetăţeni români: unii sînt *simpli cetăţeni*, alţii sînt *cetăţeni complecşi*, cetăţeni cu drepturi speciale. Ceea ce nu există este *cetăţeanul*, *cetăţeanul* normal, banal, oarecare.

Persistenţa acestei împărţiri, evident că oficial nerecunoscută, dar mărturisită fără echivoc pînă şi de faptul divers al *„brutalizării analistului politic Dan Pavel“*, alimentează, între altele, şi neverosimila intensă campanie de depăşire a cadrului normal de desfăşurare a unei vieţi politice democratice.

Spre o desfiinţare a partidelor politice în România?! Oarecum justificată şi oricum explicabilă în momentele de după descompunerea partidului unic, tendinţa de reconstituire a mişcărilor politice de masă cu caracter non-partinic înregistrează de cîtva timp o neliniştitoare puternică ascensiune. Ieşirea din cadrele vieţii politice bazate pe existenţa şi funcţionarea partidelor este chiar predicată ca o soluţie de mîntuire naţională, acest apel la *masele largi*, *populare* îmbinîndu-se inevitabil cu proclamarea de *salvatori ai patriei*. Tehnică politică populistă, folosită cu succes de bolşevici şi de fascişti, eliminarea sau marginalizarea partidelor politice în numele şi prin agitarea *maselor largi*, *populare* înseamnă însă o gravă punere în pericol a regulilor democratice. Nu are nici un fel de importanţă dacă asemenea mişcări se revendică direct de la ideologii totalitare ori, cum este de obicei cazul, îşi camuflează demagogic natura nou – sau chiar anti-democratică, rezultatul e acelaşi.

Foarte prost.

Inclusiv pentru *masele largi*, *populare*, condamnate să nu se transforme vreodată în *cetăţeni*.

Mircea IORGULESCU

Marile mutaţii

– despre cum s-a încheiat sesiunea de transferări politice –

Agitaţia produsă de rezultatele alegerilor locale pare a se fi potolit. De atunci, scena politică a fost în perpetuă fierbere, strategii partidelor au avut mult de lucru, liderii politici s-au curtat şi s-au respins reciproc. Singura necunoscută la momentul la care scriu aceste rînduri este dacă premierul Isărescu va fi destul de mulţumit de susţinerea populară care i se va arăta în următoarele zile, pentru a candida la Preşedinţie.

Sesiunea de transferuri şi alianţe pare a se fi încheiat şi avem deja certitudini. Prima mare certitudine este aceea că încercările de a crea o mare alianţă de partide contra PDSR a eşuat. Această mare înfrăţire a partidelor este un fel de himeră pe care mulţi politicieni au anunţat-o, au sperat-o, au propus-o. În vremurile de glorie, premierul Radu Vasile a propus izolarea PDSR, ceea ce a dus la mari proteste din partea acestui partid, care vedea propunerea ca pe o încercare nedemocratică de a-l ţine deoparte. Se pare că acela a fost singurul moment în care liderii PDSR au fost într-adevăr îngrijoraţi de respectiva posibilitate. Această, deja fantastică, alianţă a mai fost adusă în discuţie cam de toţi liderii partidelor, de la Valeriu Stoica şi Ion Diaconescu la Teodor Meleşcanu şi Victor Ciorbea. Partidul lui Ion Iliescu nu a mai reacţionat violent, ba chiar s-a cam obişnuit cu năzdrăvăniile micuţilor jucăuşi şi a devenit ceva banal să propui izolarea PDSR. Iar acesta nu mai reacţiona tocmai pentru că ştia el bine că sînt puţine şanse să se şi înfăptuiască. Poate pentru că toţi cei care propuneau marea alianţă doreau cu tot dinadinsul să o şi conducă. Şi aşa ne-am trezit cu alianţa în drum şi cu o mulţime de teleguţe trase de cai mai mici. După finalizarea agitaţiei, avem acelaşi spectru politic tensionat, cu un partid mare şi altele şase-şapte importante care se luptă să-i cîştige simpatia. Fără să facă nimic, PDSR vede cum diverşi cărători de bagaje trag pentru el sperînd să le pice un bacşiş.

O altă certitudine este splendida izolare a Partidului Democrat care a hotărît să nu negocieze nimic, încurajat de succesul de la locale. Deşi un binevoitor a lansat teoria potrivit căreia Petre Roman s-ar retrage din cursă pentru un post important încă dinainte de alegeri, candidatura preşedintelui PD pare sigură. Pentru că democraţii urmează strategia de a refuza orice fel de negociere, neprezentarea unui candidat pentru Preşedinţie ar scădea şansele partidului. Chiar dacă Petre Roman nu mai este „locomotiva“ care era altădată, prezenţa unui candidat propriu asigură o mai bună mediatizare şi prezenţă pe scenă. Singurele surprize mai pot veni de la un Traian Băsescu care în calitate de primar general declanşează fel de fel de războaie mediatice pe care le cîştigă.

O altă certitudine este candidatura pentru şefia statului a mult-preaîncrezătorului Teodor Meleşcanu. După ce s-a lansat prea devreme în lupta pentru Cotroceni, practic de la înfiinţarea ApR, în 1997, fostul diplomat de cursă lungă a început să obosească în mod vizibil. Dintr-un favorit care părea să ameninţe poziţia veşnicului Ion Iliescu, a ajuns un candidat oarecare pe lista celor fără şanse, fără alt rol decît să-şi tragă partidul în alegerile parlamentare. Principalul cîştig pe care îl va avea ApR la alegerile generale va fi o relativă stabilizare a electoratului său atît de fluctuant, dat fiind că este prima încercare de acest fel a formaţiunii. Cît despre perspectivele de viitor, situaţia aeriştilor nu este prea roz. Pentru că nu au lăsat loc de „bună ziua“ cînd au trîntit uşa PDSR şi pentru că relaţiile dintre Meleşcanu şi vîrfurile actuale ale PDSR nu sînt tocmai cordiale, ApR pare cel mai puţin probabil aliat al PDSR, exceptînd PRM. După ce a ratat negocierile cu PNL şi l-a pierdut şi pe Theodor Stolojan, ApR este izolat şi încrîncenat în ambiţiile prezidenţiale ale liderului său. Alţi patru ani de opoziţie s-ar putea să fie fatali conglomeratului eterogen care formează acest partid.

În schimb, PNL a produs cele mai spectaculoase mutări pe tabla de şah din ultima perioadă. După ce a pus cruce CDR, în varianta veche, PNL s-a ales cu premierul sub care a ajuns prima dată la guvernare, în 1991. Theodor Stolojan este un candidat cu şanse, depinde de ce va face în următoarele luni, cert este că are potenţial. PNL are şanse să se prezinte astfel ca un mare partid care poate coagula mai multe forţe politice, oricum pare a fura tot mai mult ţărăniştilor postura de principal partid al forţelor de dreapta.

UDMR şi PRM joacă fiecare cartea cunoscută a demarcaţiei etnice, chiar dacă maghiarii o fac cu o prestanţă care, în calitate de români, ne lasă puţin invidioşi dacă ne uităm la naţionaliştii noştri. De remarcat că PRM a reuşit o mutare destul de importantă, după ce PUNR nu şi-a mai găsit locul: partidul lui Vadim Tudor a reuşit să se prezinte ca principal adversar al UDMR; din masa mare a alegătorilor a ceea ce a fost odată PUNR, PRM a reuşit să-i menţină pe cei pentru care problema naţională este pe prim plan.

Mai aşteptăm să vedem decizia finală a premierului şi, dacă aceasta va fi negativă, să vedem care sînt cele cinci-şase surprize senzaţionale pe care le promitea un lider ţărănist. În rest, mari mutaţii nu a adus vara politică. În afară de PNL şi de preşedintele Constantinescu, am rămas la fel cum eram.

Cristian GHINEA

Şi ei sînt eroii noştri

Totul a început cînd Ion Ciulifică n-a mai vrut să dea în casă bani din pensie. Bătrînul trăia într-un apartament de bloc cu nepoata şi cu nora. Între ei lucrurile n-au mers niciodată bine – însă atunci cînd nora l-a somat să participe mai serios la cheltuielile comune, bătrînul a luat foc. Acum arestat, Ciulifică povesteşte liniştit cum a luat cuţitul şi i-a tăiat gîtul norei, după care a încercat să repete figura şi cu nepoata. Prea tîrziu însă: vînatul fusese stîrnit. Nepoata a fugit, rănită, iar Ciulifică a fost prins de vecini. Şi-aici vine de fapt replica pentru care această ştire sordidă merită să intre în istoria presei româneşti. Pe patul de spital, cu o sondă ieşind din nas, înfăşurată toată în bandaje, nepoata strigă cu o voce piţigăiată în microfonul televiziunii: „Vreau pedeapsa capitală pentru tataia!“. Tataia, şi el intervievat, e calm. „Voi suferi“, dă replica Ciulifică, „dar măcar ştiu pentru ce“.

Morala, ar spune unii, e că societatea românească şi-a pierdut direcţia şi că sărăcia e atît de mare încît te scoate din minţi. Unii se ucid între ei pentru o mie de lei. Alţii dau cep noaptea la conducte, fără spaimă de poteră ori de explozie. Hoţii îţi sar în spate făcînd cu ochiul poliţiei, iar prea tinerele mame îşi omoară nou-născuţii de frica gurii satului...

Toate aceste poveşti sînt cumpărate în fiecare dimineaţă şi citite fără răsuflare la cafeaua de dimineaţă în sute de mii de aşazise locuri de muncă din toată ţara. De unde le vine succesul? De la starea de confort pe care o încercăm cînd constatăm că nu ni s-a întîmplat nouă?

Haideţi să recunoaştem: nea Ciulifică e unul dintre puţinii care şi-au făcut cheful. După ani de suferinţe la vederea pensiei înjumătăţite, el e acum liber să şi-o cheltuiască pe favorurile gardienilor şi pe ţigări pentru şeful de celulă. Merge la puşcărie, dar ştie pentru ce. Noi rămînem afară, nedumeriţi ca şi mai înainte.

Noi, bărbaţii. Pentru doamne, violenţa lasă locul emoţiei suave. Şi, dacă poveştile cu topoare şi revolvere se găsesc la vreun prieten din poliţie, gazetăria de damă cere doar artă. Dar multă. Stai liniştit în redacţie şi dintr-o dată simţi în suflet fiorul liric al poveştii bietei Alexandrina (numele e fictiv, desigur). Distinsa domnişoară, în vîrstă de 32 de ani, a încercat totul ca să se mărite, în afară de lecţii de pian. S-a tuns, şi-a luat haine la modă, mobilă, ba chiar şi ochelari. Inutil: toate legăturile ei au fost de scurtă durată. „Părăsită de fiecare dată fără un motiv explicit, fata n-a avut puterea interioară să-i întrebe pe nici unul dintre iubiţii ei ce nu le place la ea“, relatează reporterul, pornit la cucerirea abisalului din fiecare coafeză.

În ziua nunţii celei mai bune prietene, Alexandrina a cedat nervos şi a luat un pumn de diazepam. Povestea se încheie cu salvarea ei, cînd aceeaşi bună prietenă o găseşte în comă şi o duce la spital. Vie, dar tot nemăritată: aşa o vrea reporterul nostru, pentru ca lucrurile să se încheie într-o cheie sumbră. Un autor mai optimist (de la un ziar mai apropiat puterii) i-ar fi găsit un doctor de la camera de gardă.

Pentru un an electoral, presa românească e prea puţin serioasă, ar spune cei ataşaţi ideii că organele de mass media trebuie să educe şi să formeze. Şi totuşi, ce politică bună s-ar face măcar cu două principii extrase din poveştile de mai sus: întreabă de ce nu te mai măriţi şi nu-i cere bunicului bani de întreţinere.

Lucian MÎNDRUŢĂ

statul de drept

Moralitatea internă a dreptului

Dreptul are propria sa *moralitate*. Sau ar trebui să o aibe. Mai exact, sistemul de legi care alcătuiesc ceea ce specialiştii numesc *drept pozitiv* trebuie să îndeplinească, în integralitatea sa, cîteva standarde, trebuie să fie alcătuit cu respectarea cîtorva reguli pentru a-şi atinge finalitatea socială. Respectarea acestor reguli sau principii determină însăşi dreptul şi îi desenează trăsăturile definitorii. În lipsa acestor trăsături, dreptul se trădează pe sine şi devine promotor al dezordinii sociale, al bunului plac sau, în ultimă instanţă, al injustiţiei. Lon Fuller a încercat, temerar, să formuleze principiile moralităţii dreptului sau, mai exact, principiile moralităţii *interne* a dreptului*. De ce *„interne"?* Pentru că aici nu e vorba despre morală în sens „mare" nu e vorba despre etică şi, cu atît mai puţin, despre reguli de convieţuire. Pur şi simplu, Fuller a încercat să sintetizeze principiile pe care trebuie să le regăsim în corpul oricărui sistem de drept care este onest faţă de sine şi direct util comunităţii. Ele nu sînt principiile pe care se bazează dreptul, ci principiile care dau dreptului vigoare; ele nu sînt principiile care întemeiază dreptul, ci principiile care dau verticalitate dreptului. Sînt principiile arhitecturii intime a dreptului. Aceste principii sînt atît de importante pentru drept, încît lipsa lor nu doar că ne pune în faţa unui sistem de drept precar, ci ne indică însăşi lipsa dreptului. Să le vedem:

1. Legile trebuie să fie generale. Regula juridică trebuie să aibă vocaţie universală în cetate, ea trebuie să se aplice tuturor persoanelor şi tuturor tipurilor de acţiune socială cărora li se adresează.

2. Legile trebuie să fie aduse la cunoştinţă tuturor. Legile trebuie să fie publice nu doar pentru simplul motiv că subiecţii trebuie să ştie cum trebuie să se mişte în spaţiul social ci şi pentru că, aşa cum sublinia Hayek, legile dau predictibilitate acţiunii sociale.

3. Legile trebuie să fie prospective şi nu retroactive. Legile trebuie să dispună numai pentru viitor, spune unul din principiile fundamentale ale ştiinţei dreptului.

4. Legile trebuie să fie clare. Inteligibilitatea şi accesibilitatea legii este o necesitate din momentul în care am acceptat că legea este un „bun" public.

5. Legile nu trebuie să fie contradictorii. Aici Fuller nu se referă numai la contradicţia logică (adică o lege nu trebuie să permită ceea ce altă lege, în acelaşi timp, interzice) ci, mai ales, la contradictorialitatea care se poate naşte din interpretarea legii. Deci, corecta interpretare a legii, nu trebuie să conducă la rezultate diferite.

6. Legea nu trebuie să ceară imposibilul. Absurdul, nerealizabilul şi, în cele din urmă, iraţionalul, nu trebuie să existe în prescripţia legală.

7. Legile nu trebuie să se schimbe prea des. Instabilitatea legislativă este, deopotrivă, cauza apariţiei fenomenului delictual şi cauza scăderii respectului faţă de lege.

8. Trebuie să existe o congruenţă între lege şi acţiunea oficială. Legalitatea deplină a guvernării este ceea ce sintetizează, de fapt, unul dintre principiile fundamentale ale statului de drept.

Discuţia pe care o face Fuller asupra acestor principii este, desigur, mult mai elaborată şi, în ştiinţa dreptului, există multe reacţii la aceste opt principii. Exerciţiul pe care cred că trebuie să-l facem cu toţii este acela de a judeca, fiecare după propria experienţă şi după propriile informaţii, dacă aceste opt principii sînt respectate în dreptul nostru. Cu alte cuvinte, îndemn cititorul la un demers critic bazat pe un set de criterii „clasice" aproape pentru aprecierea unui sistem de drept. Dreptul românesc de astăzi respectă cele opt principii ale lui Fuller?

Nu mă voi pronunţa asupra răspunsului la această întrebare care, în intenţia mea, nu are nimic retoric ci, dimpotrivă, se vrea provocatoare. Voi spune, însă, că din cînd în cînd trebuie să exersăm criticismul raţional, bazat pe criterii cu grad ridicat de obiectivitate. Trebuie să facem acest exerciţiu critic nu doar pentru binele propriei noastre inteligenţe, ci pentru binele dreptului şi al cetăţii noastre. În fond, patriotismul este un permanent exerciţiu critic de acest gen urmat de acţiunile care se impun în consecinţă.

Sever VOINESCU

*vezi Lon Fuller – *The Morality of Law*, Yale University Press, 1971.

S A T U L

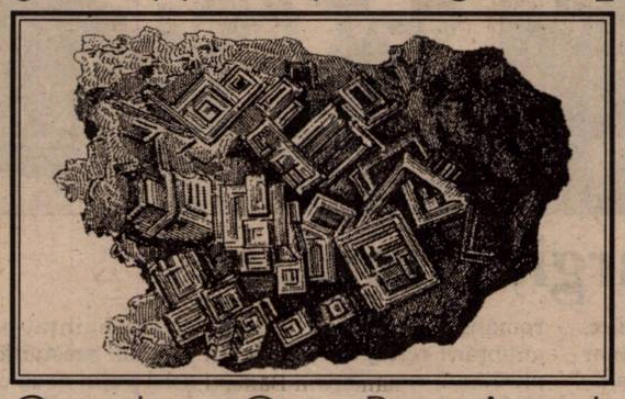

G L O B A L

Unul dintre paradoxurile cele mai evidente ale tranziţiei este felul în care opinia publică se raportează la mass-media. Pe de o parte, nimic nu mişcă-n ţara asta fără ca ziariştii să fie prezenţi. De pe vremea cînd strigătul revoluţionar „să vină televiziunea!" se auzea aproape zilnic, la toate mitingurile ori evenimentele mai mari sau mai mici, publicul a descoperit că presa liberă este un bun canal pentru a comunica societăţii probleme, drame, nedreptăţi, abuzuri ale autorităţilor ş.a.m.d. Aşa încît persoane şi instituţii deopotrivă folosesc presa ca „birou de reclamaţii şi sesizări", trimit scrisori la redacţii pentru a se plînge de ceva, pentru a arăta ce nu merge. Mass-media a creat cîţiva eroi de prim-plan – editorialiştii şi analiştii, percepuţi de marele public ca luptători pentru binele comun ori „înţelepţi" care explică, în ziare şi la TV, ce se întîmplă cu noi. Pe de altă parte, gazetarii sînt priviţi adesea ca prea insistenţi şi nesuferiţi, activitatea jurnalistică e văzută ca o goană nebună după senzaţional, elita intelectuală deplînge nivelul scăzut al presei, iar politicienii îi reproşează că „denaturează" realitatea ori că nu e în stare să se menţină imparţială. La suprafaţă, asemenea reacţii contradictorii sînt un semn că lecţia libertăţii de expresie se învaţă greu. În adîncime, ele fac parte din construcţia numită „societate deschisă", la care participăm cu toţii, conştienţi sau nu de scopuri şi mijloace.

Cititorul de Scînteia

În ultimele zile au avut loc mai multe agresiuni împotriva jurnaliştilor care îşi exercitau profesia. Un operator de la PRO TV a fost atacat, în timp ce filma, de un personaj implicat într-un accident auto în judeţul Buzău. Totul s-a petrecut în faţa unor poliţişti, care n-au intervenit pentru a-l apăra pe jurnalist. Primarul din Dărmăneşti a alungat o echipă de la Antena 1 care investiga un incident dintre preotul din localitate şi enoriaşi. În fine, în timpul unei manifestări a păgubiţilor de la FNI, masele dezlănţuite i-au agresat deopotrivă pe jandarmi şi pe jurnalişti. Incidente avîndu-i drept victime pe reprezentanţii presei au mai avut loc, şi probabil că nici acestea nu vor fi ultimele. Dar, atît cît s-a putut vedea din imaginile televizate, „motivaţiile" acestor agresiuni merită puţină zăbavă. În cazul de la Buzău, operatorul a deranjat *tocmai pentru că filma*. Şi agresorul, dar şi poliţistul care căsca gura la incident au bîiguit ceva de genul „filmează, bă, şi tu mai încolo!". Plus, bineînţeles, înjurăturile de rigoare. Focul s-a vărsat în acest caz pe *profesia în sine*, pe exercitarea ei liberă. Primarul din Dărmăneşti i-a alungat pe jurnalişti printr-o frază de mic dictator comunal: „De-aici şi pînă în capul satului e teritoriul meu!". Dorinţa ascunsă a d-lui primar este ca pe teritoriul *lui* să nu existe presă sau să existe doar una controlată şi cuminte. Cît despre „păgubiţi", supărarea lor principală a fost că presa nu-i susţine, nu e de partea lor. Nu e, cu alte cuvinte, acel „birou de reclamaţii" pus la dispoziţia oamenilor muncii, care să le înregistreze cererile şi „să ia măsuri". Avem, în aceste trei cazuri puse laolaltă, un „excerpt" din societatea românească în care apar două componente esenţiale: autorităţile şi masa de cetăţeni. E simptomatic că amîndouă privesc, la urma urmei, presa şi pe reprezentanţii ei cu ochii cu care citeau, pe vremuri, *Scînteia*. Dacă vor domnii ziarişti să-şi exercite profesia, să facă bine să ceară voie de la stăpînire; şi să şi-o exercite numai sub controlul nostru, al celor binecuvîntaţi cu funcţii (adică „bă, mai încolo", „nu pe teritoriul meu"). Iar dacă, la o adică, noi, masele de cetăţeni aparent cumsecade, cu sacoşe în mîini şi cu părul alb, ne dăm în petic şi ne ridicăm fustele în faţa Guvernului (căci asta s-a văzut la televizor, *y compris* Euronews), să facă bine dumnealor ziariştii şi să fie de partea noastră, căci noi avem o cauză dreaptă: vrem ca statul (=plătitorii de impozite) să ne dea banii pe care, de bună voie şi nesiliţi de nimeni, i-am băgat într-o afacere privată. Dreptul la informare corectă şi imparţială? Moft, de asta ne arde nouă acuma, păgubiţi cum sîntem? Transparenţa instituţiilor statului (inclusiv a primăriilor comunale) şi accesul liber la informaţiile publice? A se slăbi, noi avem, de zece ani încoace, chestiuni interminabil de urgente şi de arzătoare la ordinea zilei – reforma, privatizarea ş.a.m.d. Asta să scrie ziarele, despre asta să ne întrebe jurnaliştii, nu despre conflictul între popă şi enoriaşi.

Ziaristul ispăşitor

N-aş vrea să generalizez mai mult decît se cuvine, dar văd în asemenea manifestări cum duhul *Scînteii* pluteşte încă pe deasupra capetelor noastre: vrem o presă angajată şi partizană, care să ne facă dreptate şi să fie, într-un fel sau altul, la dispoziţia noastră, fie că vrem să-i plîngem pe umăr, fie că vrem să ridicăm steagul luptei pentru cauze mai mici sau mai mari. Iar la capitolul „cuceriri ale Revoluţiei", putem enumera dreptul de a-i pune la punct pe jurnalişti, ba chiar de a le trage vreo două după ceafă dacă nu înţeleg de vorbă bună. Statul sîntem noi!

Împotriva jurnalismului?

Scot din bibliotecă un *Manuale di giornalismo internazionale* (Editori Laterza, ediţia a III-a, 1999) de Furio Colombo, un specialist italian în comunicaţii de masă. În capitolul *Împotriva jurnalismului* găsesc exemple, adunate de pe toate meridianele, din care profesia de jurnalist iese prost: jurnalismul contemporan e un „jurnalism de luptă", scria Deborah Tannen în *New York Times*, în care „e foarte puternică tentaţia de a nega fapte pentru a susţine puncte de vedere"; într-un oraş italian, reprezentanţii presei au fost alungaţi de la înmormîntarea unei fete ucise de un imigrant marocan (crimă care declanşase manifestări violente împotriva imigranţilor din oraş, iar publicul considera că principalul vinovat pentru incidente era presa, pentru că stîrnise reacţiile rasiste ale cetăţenilor); un sondaj realizat în Statele Unite arăta, încă din 1995, că profesiunea de jurnalist e cea mai dispreţuită. Etc. „Jurnalismul este, în această fază a istoriei şi a vieţii sociale, obiectul unor atacuri nu doar din partea unor centre de putere cărora nu le plac examenele şi notele, dar şi pe frontul reflexiei morale, al indignării intelectuale, al oboselii instinctive şi difuze a opiniei publice", conchide Furio Colombo. Ne înscriem, aşadar, într-un *trend* general. Dar o facem cu mijloace proprii. Dincolo de atitudinile autorităţilor sau ale maselor de cetăţeni, aceste agresiuni împotriva jurnaliştilor mai pun o problemă. Poate suna stîngist ceea ce spun, dar nu e: în alte ţări există diverse asociaţii şi organizaţii care-i apără pe jurnalişti. La noi, scena e ocupată de vedetele mediatice, editorialiştii şi analiştii omniprezenţi, dar pe miile de reporteri anonimi nu prea îi apără nimeni, ei „nu există" pentru opinia publică decît pentru a prelua, eventual, în teren, defulările maselor dezamăgite. Există şi în România mai multe asociaţii ale jurnaliştilor, dar în afară de oarece comunicate de solidaritate ori de proteste periodice împotriva scumpirii hîrtiei, prezenţa lor nu prea se simte în opinia publică. În orice caz, autoritatea lor e aproape nulă, statutul profesiei rămîne doar o înşiruire de vorbe pe hîrtie, aşa încît reprezentanţii autorităţilor îi pot hărţui oricît pe reporterii de pe teren, iar masele dezlănţuite (altminteri, bucuroase să-şi ia porţia zilnică de „dezvăluiri") pot, din cînd în cînd, să-şi reverse dezamăgirile asupra jurnaliştilor care nu vor „să le facă dreptate". „Citiţi zilnic *Scînteia!*".

Mircea VASILESCU

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

povești suprapuse

Sudul, prin uleiul secetei

Se apropie seara şi încă, deasupra pămîntului, aerul pluteşte încins, unduind contururi, pervertind transparenţe. ● Iarba de sub mine este arsă iar în raza privirii, departe, un om care se apropie sau se depărtează se vede de parcă ar înota prin ulei. ● Pe la începutul verii, într-un studio de televiziune, deplîngeam seceta de peste ţară. ● *E jale*, spunea cineva şi noi încuviinţam, aşteptînd ca operatorii să-şi regleze camerele. ● În studio era plăcut, o boare plecată dintr-un ventilator ne lovea răcoros pe rînd, pe fiecare, iar apa minerală din pahare respira şi ea, sîsîitoare şi rece. ● *E jale mare*, am spus şi eu, aranjîndu-mi cravata, cu gîndul ăiurea. ● Ceva între jale şi comedie bufă există aievea, în sudul Olteniei, spre Dunăre. ● Spun *comedie* gîndindu-mă la filmul în care Stan şi Bran încercau să urce un pian pe nişte scări interminabile. ● Ştiu că ar trebui să mă distreze, dar filmul acesta îmi induce un disconfort fără margini. ● La fel simt acum, ascultînd la ceas de înserare nişte poveşti pline pînă-n buză de umor şi migrene. ● Se cheamă că stau *la taină*. ● Adică la o discuţie cu subiecte liber alese, la marginea uliţei, pe nişte bănci de lemn strîmbate de zăpezile şi căldurile tuturor anilor. ● Un soi de *talk-show*, cu bărbaţi ce scuipă în răstimp fire de tutun rămase pe buze şi cu femei în vîrstă, cu picioarele arcuite ca parantezele, cu batice pe cap şi cu o vorbă ce răzbate de sub mîna ţinută, oarecum pudic, peste gură. ● Pe de o parte, ascult cum oamenii înjură pămîntul. ● Îl înjură cu detaşare, cu resemnare, cu neputinţă. ● Îl înjură *cu cine l-a făcut*, cu seceta care-l pîrjoleşte şi *cu cine ni l-a dat înapoi*. ● Sună neverosimil? Din manualele de şcoală învăţasem altceva şi tot altceva se scrie prin ziare. ● Pămîntul s-a dat înapoi, teoretic, la ţărani, dar actele de proprietate întîrzie. ● Bestia din povestea ce-o ascult reiese a fi un italian ce se numeşte *Giosepe* şi a luat în exploatare pămînturi din moşia satelor din zonă. ● Italianul a promis că va da fiecărui ţăran 600 de kilograme de grîu la hectar, indiferent de recoltă şi în final nu a dat decît cîte o sută, şi numai unora. ● Contractul – încheiat cu totul aiuristic, bănuiesc – nici nu-l obligă, din cîte îmi dau seama, dar nu am curajul să spun asta, acum, celor de faţă. ● Mă tem că lumea de pe aici se pricepe la contracte mai ceva ca la fizica cuantincă. ● Italianul este înjurat cu *de unde-a venit* şi *cu dinţii lui din gură*. ● La o adică, nu-mi dau seama dacă pe Giosepe l-a văzut cineva la faţă; cîţiva au văzut-o în schimb pe soţia lui, româncă din Băileşti. ● Pentru că nimeni nu ştie cum o cheamă, ei i se spune *Giosepina*. ● O ţărancă arsă de soare căreia i-am tăiat, într-o dimineaţă de cu ani în urmă, vreo doi pui (pe aici, femeile ies cu pasărea şi cu cuţitul la poartă, aşteptînd să treacă o *parte bărbătească*), spune că i-ar lua Giosepinei gîtul cu secera. ● *Statul* a dispărut din vocabularul elementar al oamenilor; în schimb, reprezentanţii săi – primarul sau poliţistul şef de post – sînt foarte prezenţi. ● În înjurături şi blesteme. ● Primarul, ales prin alegeri libere, este bănuit a fi fost corupt de Giosepe, ca şi inginerii agronomi, cîţi mai sînt. ● Poliţiştii par a fi făcut din impotenţă a doua natură. ● Prin toate satele din jur, clădiri mai mărginaşe sau mai centrale sînt lovite de pustiu, de pietre de praştie, de hoţi de cărămidă şi de lemnărie. ● Fără să cauţi neapărat, vezi duzini de construcţii vandalizate de-a dreptul (vandalizate precum vandalizat este cavoul familiei Vorvoreanu, monument de artă din cimitirul Ungureni al Craiovei; ar merita o poveste aparte, scrisă de Cornel Mihai Ungureanu, *agentul nostru* în urbe). ● La taină mai aflu că poliţiştii sînt impotenţi mai ales în faţa ţiganilor. ● *Ăştia fură orice...*, spune bărbatul din stînga mea, încălţat în adidaşi recondiţionaţi prin coaserea tălpii cu sîrmă subţire. ● Luna plină, untoasă şi mare, cade peste sat şi peste taina noastră. ● Ce se fură, ce se cîştigă şi ce se mai înjură, ce sperie şi ce bucură în sud, spre Dunăre, am aflat şi voi spune. ● Seceta continuă. ● Şi povestea.

Adrian CIOROIANU

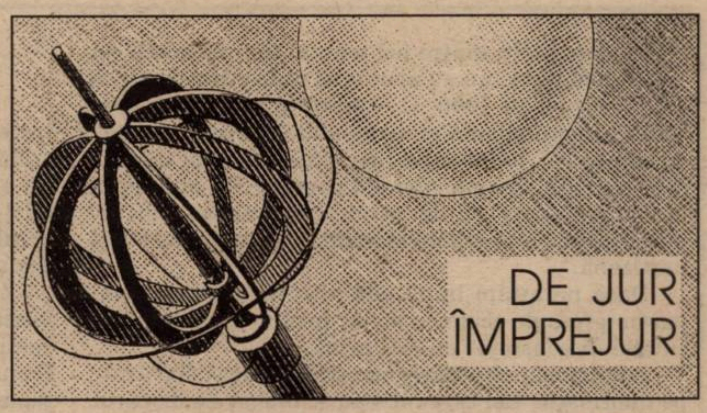

Fabulă cu croaţi

Stipe Mesici a fost ultimul preşedinte al Iugoslaviei „mari", federaţia compusă din şase state, nu din două, ca acum. După războiul care a adus Croaţiei independenţa, Mesici a scris o carte intitulată *„Cum am distrus Iugoslavia"*. Din iarnă, Mesici este preşedintele Croaţiei. Echipa care inventaria palatul prezidenţial a găsit 830 de benzi de magnetofon şi transcrierile a peste 17.000 de conversaţii pe care fostul preşedinte, răposatul Franjo Tudjman, le avusese de la înscăunarea sa, în 1991. Notase totul cu meticulozitate maniacală. Fiecare discuţie. Fiecare întîlnire. Tudjman fusese istoric „la bază" şi avea probabil un mare respect pentru *izvoare*. Chiar mai mare decît avusese pentru propria sa posteritate.

Parcurgerea acelor documente a arătat că Eliberatorul Croaţiei purtase război cu Miloşevici, dar ulterior a plănuit cu acesta distrugerea Bosniei. În aşa-zisa privatizare, miniştrii, bancherii şi oamenii de afaceri s-au prins într-un joc piramidal de-a falsa contabilitate şi de-a deturnarea de fonduri, protejaţi de un circuit închis de bănci de stat, fonduri private şi însule virgine. În perioada cînd o treime din Croaţia era încă ocupată de armata iugoslavă, guvernul de la Zagreb a cumpărat (în ciuda embargoului internaţional) rachete militare de la mafia ucraineană. Au costat bani frumoşi, în schimb nu erau bune de nimic, mafioţii nu reuşiseră să le fure împreună cu sistemele de ghidare. Aventurile economice ale istoricului devenit general comunist şi preşedinte naţionalist au costat economia croată mai mult decît chiar războiul. Datorită privatizării haotice, jumătate din economia naţională a ajuns în pragul falimentului. Cumpărate pe nimic, întreprinderile erau vîndute la bucată sau exploatate pe termen scurt, iar banii luau calea Elveţiei. De fapt, Tudjman ştia că lucrurile nu merg tocmai bine, dar avea un calcul de perspectivă. Benzile de magnetofon arată că voia să pună întreaga economie în mîinile a 250 de familii care îi vor deveni credincioase şi îl vor susţine la putere în orice moment. Moartea l-a împiedicat să testeze această loialitate.

Uimitoarele documente au fost publicate în săptămînalul *Nacional*, şi croaţii au înţeles multe despre trecutul lor recent. Nu însă şi despre secretele războiului inter-iugoslav. E drept însă că, în ultimele zile de viaţă ale lui Tudjman, fiul acestuia, Miroslav, a fost văzut luînd din palat un camion cu documente. (În regimul tatălui său, Miroslav Tudjman era şeful serviciilor secrete).

În prezent, economia croată funcţionează la 60 la sută din capacitatea pe care o avea înainte de război. La o populaţie de 4,6 milioane există un milion de pensionari şi un şomaj de 22%. La ultimele alegeri, populaţia s-a îndreptat către o coaliţie de centru-stînga compusă din şase partide, înlocuind astfel partidul lui Tudjman, HDZ, bucşit cu îmbogăţiţii tranziţiei post-belice, foarte pricepuţi în a justifica mizeria generală prin greutăţile efortului de reconstrucţie. Rezultatul alegerilor a impresionat plăcut Occidentul, iar primii paşi au fost încurajatori. Cu ajutorul benzilor lui Tudjman o serie de „oameni de afaceri" au ajuns în puşcărie, un scandal a atins (pînă atunci) sacrosancta armată – cîţiva generali, deşi sănătoşi tun, primeau indemnizaţii de invalizi. Turismul pe coasta Adriaticii a fost reluat, comerţul a fost liberalizat. E vremea însă ca noul guvern, instalat în ianuarie, să treacă la restructurarea întreprinderilor (încă) neprivatizate, dar asta înseamnă şomaj, iar sindicatele şi Biserica Catolică nici nu vor să audă.

În plus, există problema Krajinei – regiune care în trecut era locuită de minoritatea sîrbă. În timpul războiului sîrbo-croat ea a fost ocupată de armata iugoslavă, care i-a gonit pe localnicii croaţi. În 1995 armata lui Tudjman a recucerit Krajina şi i-a gonit pe toţi sîrbii pe care nu a putut să-i împuşte pe loc. Inclusiv pe localnicii de drept. Motiv pentru care tribunalul de la Haga a început să-i citeze şi pe croaţii acuzaţi de comiterea de crime de război. Din cei 600.000 de sîrbi care trăiau în Croaţia în 1991, astăzi mai sînt doar o treime. Stipe Mesici i-a invitat pe refugiaţii sîrbi să se întoarcă din Serbia sau Bosnia, dar rezultatele sînt slabe şi există zone întregi care sînt aproape complet depopulate. În oraşul Glina locuiau 23.000 de oameni, dintre care 17.000 de sîrbi. Acum sînt doar 5.000 de locuitori. Iar sîrbii se lovesc de naţionalismul cultivat de Tudjman şi de adepţii ustaşilor, formaţiunea fascistă şi anti-sîrbă care a condus pentru scurt timp Croaţia în cel de-al doilea război mondial. Stipe Mesici este un om cu umor, dar cînd rezumă toate acestea devine cam sumbru. Cel puţin aşa susţine Tim Judah, ziarist specializat în Balcani, în al cărui articol *Croatia Reborn*, publicat de *NY Review of Books*, mi-am permis să caut o morală. Ar fi superficial să crezi că transcrierile şi benzile lui Tudjman conţin secretul reabilitării Croaţiei. Occidentul este încîntat de progresele (mărunte, dar în direcţia bună) făcute de croaţi în ultimele luni, însă investitorii se lasă aşteptaţi. Deocamdată, Occidentul nu vede Croaţia din pricina Serbiei. Morala n-am găsit-o, am reuşit doar să schiţez cîteva paralele cam strîmbe, dar nici asta nu mi-a ieşit prea bine. Nu mi l-am putut imagina pe Ceauşescu scriind disciplinat în fiecare seară.

Dan GOANŢĂ

presa despre...

Jurnalul ultimului idealist

Ernesto „Che" Guevara nu era un om care să stea locului. Odată încheiată revoluţia cubaneză, proaspătul ministru al economiei nu şi-a găsit liniştea. Batista fusese alungat, iar adversarii comunismului umpleau puşcăriile. Cei norocoşi. Prietenii lui Che susţin că nu avea noţiuni de economie, dar că nici nu le considera necesare. Îi ajungeau principiile de bază – proprietatea privată trebuie abolită, în rest lucrurile merg de la sine, oamenii muncii au nevoie doar de o conştiinţă înaintată. N-avea să fie aşa, dar asta-i altă poveste. În 1964, Guevara a dispărut brusc de pe scena politică de la Havana şi existau temeri că şi comunismul cubanez începuse să-şi ronţăie copiii, la fel cum se-ntîmplase la Moscova sau în China. De fapt, Guevara plecase în Congo, ca să facă singurul lucru la care se pricepea – revoluţia. Jurnalul său, tipărit acum la Harvill Press, *The African Dream: The Diaries of the Revolutionary War in Congo*, este tradus după manuscrisul aflat în colecţia personală a lui Fidel Castro. Luminează un episod nu prea cunoscut şi explică, oarecum, fascinaţia care l-a însoţit pînă azi pe Che. Dar este un jurnal al dezamăgirii.

Liderii cubanezi voiau să ajute la înlăturarea regimurilor coloniale din Africa şi să deschidă un al doilea front împotriva imperialismului economic yankeu. Retragerea belgiană din Congo lăsase în urmă un vid de putere, iar asasinarea liderului procomunist Patrice Lumumba făcuse ca speranţele într-un comunism african să pălească. Îi luase locul Moise Chombe, printr-o lovitură de stat orchestrată de CIA, care proteja (cu mai puţină discreţie decît azi) interesele americane într-o zonă super-bogată în aramă, cobalt şi uraniu. La o întîlnire cu un alt campion al naţionalismului luminat, preşedintele egiptean Nasser, Guevara i-a mărturisit că va pleca să lupte în Katanga. Nasser l-a sfătuit să nu încerce să devină vreun nou Tarzan, un alb care îi conduce şi îi protejează pe negrii naivi. Mai ales că, din motive tactice, Fidel trimitea în zonă un detaşament compus numai din „voluntari" cubanezi de culoare. Dar la faţa locului aveau să apară probleme mai grave decît culoarea. Che îi scria lui Fidel *„am vrut să iniţiez un front comun de luptă împotriva imperialismului, dar n-am reuşit din pricina înapoierii politico-ideologice a populaţiei"*. Africanii nu prea înghiţeau ideea ca lupta lor să fie condusă de nişte străini, aşa că preferau să le jefuiască cu şiretenie depozitele de arme şi alimente, trimise cu generozitate de Moscova. În schimb, cînd era vorba de un schimb de focuri, îi lăsau cu generozitate pe cubanezi în faţă. Che: *„aliaţii noştri africani cred în vrăjitorii care-i fac invulnerabili în faţa glonţului, iar cînd trag cu puşca închid ochii de teamă... Armata Populară de Eliberare e compusă din paraziţi care nu se antrenează şi nu luptă, dar fură provizii de la populaţie"*. De fapt era doar un război tribal, fără ambiţii ideologice.

Curios, majoritatea nemulţumirilor din jurnalul argentiniano-cubanezului nu se regăsesc şi în scrisorile pe care i le trimitea lui Castro. Iar liderul de la Havana trimitea noi trupe şi noi diplomaţi. Dar aceştia preferau să se ţină cît mai departe de cîmpul de luptă, în special în hotelurile din Dar Es Salaam, bine aprovizionate cu băutura yankeilor şi cu fete internaţionaliste. Constatînd că masele nu se ridică la idealismul său revoluţionar, mereu nemulţumitul Guevara decide încetarea operaţiunilor şi părăseşte jungla congoleză în noiembrie 1965, împreună cu rămăşiţele corpului expediţionar *Fidelistas;* Che: *„nu poţi elibera o ţară care nu vrea să lupte"*. Singurul congolez despre care avea convingerea că ar fi putut împinge Africa centrală către socialism era un anume Laurent Kabila. (Acum cîţiva ani acesta chiar a ajuns preşedintele Republicii Democratice Congo, dar marxismul a rămas undeva în urmă şi, pînă una alta, s-a remarcat mai mult prin regimul său de teroare, combinat cu puţină purificare etnică şi cu un strop de corupţie endemică.)

John Crossland, cel ce recenzează jurnalul congolez al lui Guevara în *Sunday Times*, crede că deziluzia africană este cea care l-a împins pe Guevara în braţele morţii doi ani mai tîrziu, în Bolivia. Fusese atît de rănit în idealismul său (prost direcţionat), încît nu a mai acceptat că trebuie să se retragă din nou. După ce l-au încolţit, sergenţii bolivieni l-au împuşcat, dar nu l-au îngropat decît după ce i-au tăiat mîna. Era dovada că îl lichidaseră în sfîrşit pe omul care nu găsea niciunde idealişti pe măsura sa. **(D. G.)**

Argument

Poate mulţi dintre noi nu mai ţin minte sau cei mai tineri nu au apucat să vadă ce fel de presă aveam în 1990. O atmosferă mediatică apăsătoare, manipulantă şi manipulată, o presă exclusiv de opinie sau de invective, mai bine zis. Şi de-o parte şi de cealaltă, dar mai ales din partea FSN, atmosfera din presă era greu de respirat, cu acuze fantasmagorice şi o intoleranţă maximă, o presă politizată şi partizană.

Dacă ne uităm în ograda altor domenii şi comparăm presa de acum cu presa de atunci, avem indiscutabil de constatat un salt uriaş.

Avem mai multe ziare, mai echilibrate şi mai axate pe informaţie. Cei care nu s-au schimbat au dispărut sau au trecut în anonimat, a se vedea *Dimineaţa* care încă mai apare, dar dacă te apuci să o citeşti te trezeşti brusc aruncat în altă epocă. Unele dintre cele vechi s-au adaptat şi au rezistat, vezi *Adevărul*. Altele nu s-au schimbat aproape deloc, dar au un public fidel, acelaşi de la începutul democraţiei noastre. Este cazul *României libere*, care a rămas la fel ca formă, dar şi conţinutul şi tematica sînt aceleaşi.

Ziarele de partid au dispărut aproape cu desăvîrşire. Tradiţia antebelică în care publicaţiile apăreau sub sigla unui partid nu s-a mai păstrat în România post-comunistă. În aceste condiţii, un grupaj tematic despre relaţiile dintre presă şi politică atinge dintr-un început un punct sensibil. A spune că există şi alte relaţii decît cele oficiale înseamnă să negi, să pui în discuţie elementul legitimator esenţial al unui gazetar: imparţialitatea. A spune despre un ziar sau despre un ziarist că „ţine" cu cineva este mai mult decît o calomnie, este un sacrilegiu adus rostului măreţ pe care el şi-l trasează pe această lume.

Şi totuşi, mediul gazetăresc este unul plin de poveşti, se cam ştie cine cu cine joacă. Este un joc de scenă care vrea, însă, să rămînă ascuns.

Acest număr din *Dilema* nu vrea în nici un caz să dărîme încrederea în mass-media (una dintre cele mai ridicate în sondaje) aşa cum îmi reproşa cineva. Sînt doar constatări şi opinii pe marginea unui subiect sensibil. Nu ne-am propus să fim foarte critici, dar aşa a ieşit. Dacă un ziarist se simte vizat, poate liniştit să creadă că este vorba despre ceilalţi, nu despre el. **(C. G.)**

Alina MUNGIU-PIPPIDI
politolog

Mărul de aur

În anul 1990 invitasem pe nişte amici din provincie la masă la restaurantul Berlin, peste drum de hotelul la care locuiam, cu intenţia de a le povesti diverse lucruri şocante din noua mea viaţă în lumea mare. Mai cu seamă eram sub impresia experienţei primului congres al ziariştilor „liberi" din România (toate aveau sufixul „liber" pe vremea aceea), ţinut la Braşov cu vreo două săptămîni înainte, şi unde o majoritate zdrobitoare de aşa-zişi confraţi mă huiduise cu indignare cînd, după două zile de lucrări în care problema cea mai arzătoare era cum să recuperăm cîrciuma „Mărul de aur" , reuşisem să pun mîna pe un microfon şi cu siguranţa de sine a celor 25 de ani ai mei să cer ca înainte de alte daraveri să discutăm problema decomunizării presei. Cred că am spus-o mai puţin elaborat, se poate s-o fi spus chiar pe şleau, cum ar fi, ***afară cu cei care au scris omagii lui Ceauşescu,*** păream eu tînără, dar de fapt nu era chiar aşa, aveam vreo şapte ani vechime – pierduţi şi pentru mine şi pentru societate – de critică literară prin gazete, deci ştiam că poţi publica şi fără să omagiezi. În vacarmul care a urmat, cîţiva vajnici masculi ai presei româneşti au încercat să mă dea jos de la tribună, două persoane m-au apărat, Hari Zimmerman, de la ziarul *Timişoara,* şi George Pruteanu, dar asta nu ne-a servit la nimic, sala era plină de specia aceea de bărbaţi sexual activi cu educaţie scăzută, despre care teoria dominaţiei sociale spune că sînt al dracului de periculoşi dacă ajung la conducerea vreunei societăţi, fiind o rară combinaţie de prejudecată primitivă cu dogmatism rigid, specie din care în România se recrutează directorii de gazete şi ceea ce unii dintre ei numesc „bărbaţii politici", pe scurt, nişte fiinţe cu locuri rezervate pe scara evoluţiei în regnul animal şi care chiar cînd se dispută au totul în comun.

Situaţia noastră nu era chiar atît de proastă cum părea, totuşi, ca noi mai erau cîţiva şi în plus o parte din sală, femeile mai cu seamă, aveau evident remuşcări – ce vremuri! – şi aşa se face că, deşi s-a ales un preşedinte de la *Adevărul,* ne-am trezit aleşi în comitetul care urma să conducă societatea şi Hari şi cu mine, singuri printre ceilalţi. În timp ce povesteam despre congresul nostru, un conviv mi-a atras atenţia asupra celeilalte singure mese ocupate, la care un bărbat de vîrstă mijlocie, cu un început de chelie şi aer robust, de om care a dovedit el viaţa, nu invers, conversa cu chelnerul. În speţă, amîndoi examinau un carnet albastru de membru SZR, Societatea Ziariştilor din România, organizaţia al cărei prim comitet de conducere avusese loc chiar în acea dimineaţă cu participarea mea (n-o voi uita pînă la moarte: preşedintele ne-a făcut un raport privitor la „Mărul de aur", subiect al unei deturnări de fonduri un an mai tîrziu, iar dl Niculescu-Maier de la *România liberă* a explicat că ne-a afiliat sau că trebuie să ne afilieze la *Asociaţia Internaţională a ziariştilor schiori).* S-a adeverit că domnul de la masa vecină era un domn ziarist, deşi nemembru în comitet, a venit şi şeful de sală şi s-a convins de acest lucru examinînd carnetul, după care domnul s-a interesat dacă are ceva de plată şi i s-a răspuns nu, nici vorbă, plăcerea noastră. Eu am cerut nota cam pe gînduri, am dat obişnuitul bacşiş enorm, de carnet ce să mai vorbim, îmi propusesem să-l arunc în primul canal cînd ies afară, în vreme ce prietenii mei tăceau stînjeniţi de faptul că, în ciuda aparenţelor, a alegerilor SZR şi a unei mici reputaţii care începea să se întindă, în mod evident anonimul domn era adevăratul profesionist, iar eu o impostoare.

Să mă ierte Dumnezeu, dar cam asta e ce-mi vine în minte cînd mă gîndesc la presă şi putere în România, şi nu vreo idee mai academică. Subiectul e trivial, pînă într-atîta de trivial că orice discuţie academică îl falsifică fie şi numai prin tonul academic. Primesc uneori la 'review' articole despre presa noastră de la *journals* de prestigiu din străinătate, scrise de diverşi străini inocenţi, şi atunci citesc metodologii complicate prin care lucrînd doi ani unii ajung la concluzia că, *surprise, surprise!* presa din România e mult mai partizană şi mai puţin profesională decît cea din America. Şi mereu le dau o notă mai mare decît ar trebui ca să mă scuz că am această senzaţie de superioritate, de om hîrşit, faţă de inocenţa lor academică, cu totul incapabilă să poată pătrunde în ticăloşia noastră. Ocazional mai primesc şi articole bune, cînd autorii au şi venit pe aici şi au mai înţeles ce se întîmplă. Cel mai bun articol despre presa românească e scris de un tînăr american, Richard Hall, într-un volum editat de Patrick O'Neill în 1997 despre presa în Europa Centrală. Dl Hall are o ipoteză de cercetare comună cu restul autorilor din carte, presupune că structura de putere a breslei s-a schimbat mai puţin decît se pare sau deloc şi că vechile relaţii, şi nu noua libertate, dau tonul. Pentru aceasta, ca bun student american, alege o singură temă clară, anume ia doi ziarişti influenţi ai presei române, Cristoiu şi Roşca Stănescu, pare-mi-se, şi urmăreşte textele lor personale şi alte texte din gazetele conduse de ei despre Securitate. Merită citite toate la un loc, şi desigur concluzia autorului e că presa noastră e complet securizată încă.

Dar desigur că avem acum noua *Lege a accesului...* şi dat fiind că prin grija parlamentarilor au fost trecuţi printre categoriile care pot fi *screened* şi ziariştii, s-ar putea să nu treacă mult şi să putem citi dosarele d-nilor Dan Voiculescu, Adrian Sârbu, Dumitru Tinu, Horia Alexandrescu, Ion Cristoiu şi aşa mai departe. Întrebarea este dacă vom afla din ele ceva ce nu ştim deja. De altfel, cu multă prevedere, această simpatică societate şi-a făcut mai demult un club de întrajutorare profesională la greu – îi zice Clubul Presei – şi nu văd pe membrii săi, care s-au angajat să fie solidari, mai ales împotriva celor cu idei decomunizatoare, popularizînd dosarele colegilor turnători sau, ce turnători! ofiţeri de-a dreptul. Această situaţie nu a fost prevăzută de legislator, şi nu văd cum va răzbi bietul Consiliu al Arhivelor prin această perdea de solidaritate profesională, poate doar dacă îşi face un ziar propriu!

© S. Ivanoschi

Presa noastră e singura instituţie a puterii care nu are experienţa adevărată a democraţiei, pe care numai un stagiu în opoziţie o poate da.

Dar mai probabil că nimeni nu-l va finanţa să-şi facă. La urma urmei, cînd un gazetar a pretins cu probe măsluite că preşedintele ţării e agent KGB, gazetarul a cîştigat procesul, iar preşedintele a stat patru ani pe tuşă, cînd un ministru de Externe a avut ideea de a aminti opiniei publice că unii lideri de opinie sînt KGB s-a ţinut o şedinţă la nivel înalt şi s-a decis că e mai important ca presa să ne sprijine decît să păstrăm pe ministrul de Externe – cei care au luat o asemenea hotărîre vor sta la rîndul lor pe tuşă, mai mult de patru ani de data asta, iar ministrul a plecat imediat – ce să mai vorbim de TVA-uri şi de licitaţii, că pe fişa de post a directorilor FPS din România ar trebui să scrie că directorilor de gazete care pierd vreo licitaţie trebuie să li se acorde compensaţii! În vreme ce scriam circulare care interziceau primirea de cadouri în valoare mai mare de zece dolari, după regula CNN, ar fi trebuit să ştiu mai bine că singura cale – între timp realizată – de a pacifica televiziunea de stat este de a permite fiecăruia să-şi facă afacerile lui în detrimental statului, care e al nimănui, cum cu umor mi-a zis un vechi amic specialist în măsurători greşite ale opiniei publice atunci cînd m-a sunat la TVR să mă convingă să-i creez din banii contribuabililor o subvenţie de 100 000 de dolari pe an şi a considerat că numai caracterul meu infect mă poate face să fiu aşa de parcimonioasă cu bani care nu sînt de fapt ai mei. După asta, cînd am citit în *Economist* tariful mediu de vînzare-cumpărare în presa românească – 1500 USD – şi am început să fac socoteala cît i-am costat pe unii, m-a apucat ameţeala.

Din fericire, cititorii ştiu ce au de făcut: în primul rînd nu mai citesc. *Tabloids*-urile noastre au tiraje de reviste pentru intelectuali din ţări mai educate. Ziariştii de doi bani şi analiştii stipendiaţi de ei susţin la răstimpuri că presa e oglinda societăţii, deşi societatea de la an la an are aerul că are tot mai puţin chef să se uite în oglinda asta, şi toate ziarele de bulevard la un loc nu ajung la tirajele din 1991-1992, înainte ca *Evenimentul* lui Cristoiu să antreneze presa pe panta tabloidizării. Şi cei care o citesc nu se recunosc în ea: în modelele noastre explicative vedem că oamenii cei mai buni din societatea noastră, care sînt mai democraţi, mai plini de încredere că lucrurile se vor rezolva, mai convinşi că de contribuţia fiecăruia dintre noi depinde totul şi că nu toată politica e murdară, nu toate instituţiile sînt putrede şi nu vreo conspiraţie ocultă ne-a adus unde sîntem – exact aceştia sînt cei care citesc ziare, deseori ziarele care susţin exact contrariul acestor opinii. Putem fi deci liniştiţi: mare parte din cititorii de ziare au discernămînt şi nu cred ceea ce citesc.

Oricît de consolaţi am fi de faptul că efectele media, în ciuda obsesiei politicenilor, nici în cele mai optimiste experimente n-au explicat niciodată mai mult de 5% din variantă, nimica toată în fond, nu trebuie să ne imaginăm că asta înseamnă că presa e slabă. În speţă presa noastră e singura instituţie a puterii care nu are experienţa adevărată a democraţiei, pe care numai un stagiu în opoziţie o poate da. Şi puterea ei e cea mai eficientă la ora asta, deoarece influenţa asupra a 3-5% se dovedeşte suficientă pentru cîştigat licitaţii, schimbat legi retrospectiv cînd n-ai chef de plătit taxe, trecut prin Consiliul Municipal hotărîri de scutire de chirie şi alte asemenea. Mai deşteaptă ca partidele, presa n-are nevoie să cucerească tot electoratul şi să cîştige alegerile: puterea ei e rezervată asupra oricui le cîştigă prin recursul neîngrădit la şantaj, fals, şi orice altceva, în vreme ce diverşi fraieri fac analiză de conţinut ca să dovedească cît de neprofesională e această presă. Da, dar neprofesională nu înseamnă şi slabă.

ZIARIŞTI, POLITICIENI ŞI VICEVERSA

Ciprian CIUCU
analist politic

Obsesia de a controla presa

Ar fi interesant şi de-a dreptul amuzant să facem o inventariere a ieşirilor publice ale politicienilor în care aceştia se declară solidari cu presa şi afirmă sus şi tare principiul libertăţii presei, faptul că aceasta reprezintă o a *nu-mai-ştiu-cîta* putere în stat.

Ar fi şi mai amuzant dacă în acelaşi timp am putea observa străduinţa cu care aceştia încearcă să aducă presa sub ascultare, să şi-o adjudece sau să o protejeze de influenţa „negativă" a celorlalţi. De fapt, ceea ce doresc politicienii, şi nu numai ei, este să controleze canalele de comunicare. După cum bine se ştie, mass-media nu reprezintă doar nişte simple canale prin care se transmit informaţii de tot felul, totodată prin mass-media se pot crea atitudini favorabile sau defavorabile unor teme sau personalităţi publice, atitudini ce pot avea impact în momentul alegerilor. Prin mass-media se creează sau se distruge capitalul de imagine de care poate dispune un om politic la un moment dat. Acesta este un proces continuu. De cele mai multe ori, datorită volumului mare în care este prezentă zilnic, informaţia pură trece mai departe fără a fi memorată, iar ceea ce rămîne sînt atitudinile cu privire la actorii politici care apar în contextul temei prezentate de canalul media urmărit. Atitudinile sînt formate de procesul evaluativ mijlocit de canalele de comunicare pe o perioadă, de regulă, mai lungă. Cu alte cuvinte, dacă un politician este prezentat într-o emisiune televizată de mare audienţă ca fiind implicat într-un scandal de corupţie, ştirea fiind preluată şi de alte mijloace de comunicare în masă, acesta are toate şansele să-i scadă capitalul de imagine, chiar dacă omul este curat ca lacrima, totul fiind o *simplă greşeală* dezminţită în colţul din dreapta al paginii nouă dintr-o fiţuică de tiraj ridicol.

Luînd ca preambul succinta prezentare de mai sus, ni se pare omenească obsesia omului politic de a controla măcar o parte a presei. Acesta dezvoltă o serie de metode pragmatice care situează principiile independenţei presei strict la rang de principii, iar deontologia oamenilor de presă rămîne un frumos cuvînt de manual jurnalistic.

Mînaţi de hapsîna obsesie, politicienii (partidele politice) îşi dezvoltă sau contractează adevărate structuri de monitorizare a presei care verifică fiecare petic de ziar pentru a şti ce se scrie despre ei sau despre adversarii lor sau pentru a vedea cum *munca lor este reflectată în mass-media.*

Omul politic autohton a conştientizat impactul pe care mijloacele de informare îl au asupra cetăţenilor şi, chiar dacă supraevaluează puterea acestora sau aruncă în cîrca presei nereuşitele propriei acţiuni politice, a început să tindă către o profesionalizare a relaţiei dintre el sau partidul propriu şi gazetari. Partidele mari au început să angajeze sau să pregătească oameni specializaţi care să intermedieze relaţia cu presa. Acum, toate au *Birouri de Presă,* iar cîteva au chiar *purtători de cuvînt*, chiar dacă pe plaiurile noastre nu se ştie încă prea bine ce ar trebui şi ce nu ar trebui acesta să facă.

...mass-media din România este ca o uriaşă bilă de oţel, dintr-acelea care se folosesc la dărîmarea imobilelor, vopsită frumos cu vopseaua democraţiei...

În primul rînd, politicianul sau cel care este pus în situaţia de a ţine legătura cu presa, caută să realizeze o legătură personală cu ziariştii indiferent de nivelul acestora, fie că sînt simpli reporteri, redactori sau directori de ziar. De obicei se caută ca omul care ţine legătura cu presa (şeful Biroului de Presă, purtătorul de cuvînt etc.) să aibă şi o oarecare autoritate în partid. Din acest motiv el tratează apariţia diferitelor subiecte politice în presă direct cu redactorul-şef al paginii de politică internă sau cu directorul ziarului.

Pentru că sîntem la capitolul de metode de influenţare a ziarelor de către politicieni sau grupuri de interes trebuie să menţionăm că aceste metode sînt destul de diverse. Cel mai uşor, mass-media poate fi influenţată dacă are o situaţie financiară precară, iar în România se poate spune că cea mai mare parte a publicaţiilor nu au tocmai o situaţie financiară comodă. În lumea dinamică a presei totul se învîrte în jurul banilor şi a intereselor. Cea mai utilizată metodă este cumpărarea de spaţiu publicitar pentru diverse firme, condiţionată de apariţia unei prezentări favorabile a unui anume politician sau a unei teme de interes ş.a.m.d. Aceasta poate fi o relaţie de lungă sau de scurtă durată. O altă metodă, destul de cinică de altfel, ţine de păsuirea datoriilor la stat (taxe, impozite) pentru un concern mass-media în schimbul aservirii acestui concern politicienilor ocupanţi ai posturilor cu atribuţii în verificarea activităţii firmei de presă. Cea mai simplă şi, să spunem, *pe faţă* metodă este achiziţionarea unui pachet de acţiuni, eventual majoritar, ale unui trust de presă sau chiar înfiinţarea unui asemenea trust. Exemple de politicieni care deţin astfel de afaceri avem destule. Ultima metodă pe care o prezint, dar din păcate nu şi ultima din cîte există, este cooptarea proprietarilor de canale mediatice care sînt în acelaşi timp şi ziarişti recunoscuţi în afaceri care nu au nimic în comun cu breasla de la care aceştia îşi revendică poziţia socială. Afaceri dintre cele mai diverse: cereale, combustibil etc.

O comparaţie făcută chiar de unul din oamenii din prim-planul vieţii politice româneşti într-un cadru informal mi se pare extrem de potrivită: acesta spunea că mass-media din România este ca o uriaşă bilă de oţel, dintr-acelea care se folosesc la dărîmarea imobilelor, vopsită frumos cu vopseaua democraţiei şi care poate fi folosită tocmai la dărîmarea sistemului nostru democratic.

Este la îndemîna oricăruia dintre noi să privească pentru o perioadă oarecare poziţia ziarelor sau a canalelor audio-video faţă de diverşii politicieni şi să ghicească, cu şanse mari de reuşită, care de partea cui este sau mai bine-zis care al cui este. Răspunsul lui va putea fi confirmat şi de specialiştii care monitorizează presa, de orice tip ar fi aceasta, prin simple analize de conţinut sau de imagine.

Marii jurnalişti, cînd afirmă peste tot pretenţia lor de lideri de opinie ai unei prese libere, ar trebui să îşi amintească momentele în care *purtătorul de cuvînt* al unui partid sau instituţii le dictează cu voce binevoitoare sau răstită editorialul de a doua zi dimineaţă.

Horea Mihai BĂDĂU
asistent universitar, Facultatea de Ziaristică

Formatori sau deformatori de opinie?

Ziaristul, ca şi politicianul, este un neguţător de credibilitate. După ce pleacă urechea la bursa vorbelor din piaţa publică şi află ce gîndeşte lumea despre evenimentul zilei, iese la poarta prăvăliei şi începe să te strige pe un ton gureş ori persuasiv, spunîndu-ţi exact cuvintele pe care ai dori să le auzi. Şi ar vrea ca tu să-i cumperi textele zilnic şi astfel, de la patru ani la patru ani, prăvălia să i se transforme într-o moschee, iar el într-un muezin.

Ziaristul ştie ce gîndeşte opinia publică despre subiectul zilei. Mijloacele de informare structurează într-atît percepţiile şi opiniile oamenilor, încît reuşesc să stabilească un consens în jurul unor puncte de vedere dominante. Simţul comun *(common sense)* astfel format se consolidează, deoarece indivizii care vor să exprime idei contrare nu o fac, de teama de a nu fi izolaţi din punct de vedere social. Noua opinie dominantă comandă atitudini şi comportamente de supunere ameninţînd individul recalcitrant cu izolarea, politicianul cu pierderea susţinerii populare, iar ziaristul, cu pierderea audienţei. Presa a dovedit, de exemplu, că ştia foarte bine care era opinia dominantă a românilor în cazul evenimentelor din Kosovo.

Ziaristul se conformează *common sense*-ului, iar cititorul nu deschide ziarul pentru a afla opinii sau idei contrare propriilor sale credinţe, ci pentru a şi le întări pe cele preexistente. Un cititor al *Evenimentului zilei* nu cumpără *Dimineaţa.* Cititorului nu-i plac dilemele. Îl atrag în schimb maniheismele alb-negru, sărăcie-bogăţie. Îi place să lupte în tranşee alături de albi împotriva negrilor (sau alături de roşii împotriva albilor...). Fiecare tranşee are cîţiva conducători (sau lideri de opinie) monocolori mai catolici chiar decît camarazii lor de luptă. Catolici fiindcă publicul nu agreează schimbul de tricouri între echipe, buna posesie a tricoului fiind o garanţie a credibilităţii. Publicul l-a sancţionat de exemplu pe Horia Alexandrescu care şi-a schimbat tricoul din patru în patru ani. Ziariştii îşi schimbă tricourile de cele mai multe ori fără ştirea abonaţilor lor. Un bun exemplu este Cristian Tudor Popescu, care în cadrul unui popular talk-show (a se citi tranşee) enunţa un tip de opinie în privinţa manualelor alternative total diferit de cel publicat în cartea „Copiii fiarei" apărută la Editura Polirom în acelaşi an (carte destinată altui gen de public decît cel privitor la popularul talk-show). Iată un fragment din această carte: „Patria este o poveste a cărei urmare îţi este dat s-o trăieşti. Ştefan cel Mare, Mihai Viteazul, Mircea cel Bătrîn sînt nişte personaje, la fel ca Făt-Frumos, Cozma Răcoare sau Greuceanu. Oamenii purtînd aceste nume de voievozi au fost, probabil, foarte diferiţi de ceea ce le punem noi în cîrcă şi în cap. Am întrebat odată un preot: Părinte, de unde ştii matale toate chestiile astea pe care mi le predici? Ţi le-a scris vreun arhanghel pe cer, cu spadă de foc? Nu părinte, le-ai citit, legătura dintre sfinţia ta şi Dumnezeu este o bucată de celuloză mîzgălită, şi atunci, de ce n-aş crede în basmele culese de Petre Ispirescu, la fel de mult sau la fel de puţin ca în Biblie? Istoria şi religia sînt forme ale Literaturii. Curînd, din tine însuţi nu va mai rămîne, pentru a vorbi celor ce vin, decît o trîmbă de cuvinte". Am citat fragmentul integral. Cititorii colecţiei Polirom sînt mulţumiţi, la fel şi privitorii popularului talk-show. Fiecare a primit ceea ce dorea să audă. N-ar mai fi la fel de mulţumiţi dacă ar afla că liderul a schimbat tricourile.

Publicul ar trebui să fie însă disciplinat. Ziaristul ar fi mult mai încîntat dacă cititorul nu ar şti prea bine nici ce vrea, nici ce aşteaptă, respectiv, dacă actul cumpărării ar fi unul instinctual, nu reflexiv. O reţetă bună ar fi „curentarea" cititorului, prezentarea evenimentelor într-o manieră catastrofică, apocaliptică (vezi cazul Hîncu), iresponsabilă, fără verificarea informaţiilor (cazul „telefoanelor murdare" FNI), scopul fiind transformarea actului de cumpărare a ziarului într-o necesitate. Cititorul are nevoie de tine, ziarist, pentru a afla cum poate ieşi din groapa pe care chiar tu ai săpat-o. Care groapă este o hologramă. Tu vei cumpăra însă ziarul zilnic şi ziaristul te va învăţa cum să ieşi din groapă. Trebuie să-ţi încredinţezi doar soarta în mîinile lui. El atît aşteaptă.

...cititorul nu deschide ziarul pentru a afla idei contrare propriilor sale credinţe, ci pentru a-şi întări pe cele preexistente...

Acest ziarist nu are nevoie de cititori raţionali care să-i cîntărească lucid spusele, să-l judece. El are nevoie de oameni care să-i cumpere ziarul aşa cum se-agaţă înecatul: de o mînă întinsă sau de un pai. Consecinţele acestui gen de comportament se văd: publicul curentat prea des nu mai răspunde la stimuli. Şi aceasta într-un an în care ar trebui să voteze...

Ziariştii continuă să joace rolul de oglinjoară fermecată din care cititorii află „cine este mai frumos/oasă în ţară", iar societatea civilă tace (cu excepţia cazului *Playboy* cînd a avut cîştig de cauză). Ziariştii despre ziarişti se feresc să vorbească (deşi este o practică foarte gustată în Vest), boicotul care ar trebui să falimenteze ziarele neprofesioniste este sublim, dar afară este foarte cald... Deh, anul acesta ei vor votul, la anul, mai vedem.

Teodor TIŢĂ
student, Facultatea de Drept

Două cazuri

Este aproape un clişeu formularea potrivit căreia presa ar fi un soi de cîine de pază cu rolul de a semnala prompt opiniei publice paşii greşiţi ai oamenilor politici. Există argumente solide pentru a susţine o asemenea afirmaţie: sînt frecvente cazurile de miniştri destituiţi, guverne şubrezite sau preşedinţi demisionari în urma unor campanii de presă care cereau satisfacţie în numele opiniei publice pentru greşelile comise de oameni politici imprudenţi. Întrebarea care apare în acest context este: pînă unde se poate implica mass-media în politic, care este limita pînă la care poate să meargă, se opreşte ea la statutul de observator imparţial? Cu siguranţă că nu, cu ajutorul presei se construiesc statui sau se dărîmă mituri, mirajul participării la confruntarea politică nu-i lasă indiferenţi nici pe jurnalişti, nici pe patronii de presă. Graniţa volatilă dintre cele două fenomene, mediatic şi politic, dă naştere unei stări de interdependenţă cu efecte suprinzătoare uneori: există în România măcar două formaţiuni politice a căror existenţă este strîns legată de activitatea jurnalistică.

Avem astfel cazul Partidului România Mare, ale cărui baze s-au pus de către oamenii adunaţi în jurul săptămînalului omonim. Revista, al cărei caracter se apropie de extrema dreaptă, deşi şefii ei îşi declară stîngismul, a fost fondată în atmosfera tulbure a anului 1990 cu sprijinul puterii care vedea în ea doar un mijloc comod de a-şi ataca adversarii. Ceea ce nu a luat în calcul puterea a fost succesul imens de care s-a bucurat la scurt timp după apariţie acest organ de presă. Fondatorii lui, un grup de nostalgici ai autoritarismului, respinşi de lumea bună a intelighenţiei române a cărei orientare pro-democratică era clară, au ales calea unui extremism dur pentru a-şi cîştiga un loc în noul peisaj politic şi cultural. Reuşita revistei, de proporţii care au surprins probabil pe toată lumea, inclusiv pe părinţii ei, i-a determinat pe aceştia să fondeze un partid cu ideologie imponderabilă care a strîns în jurul lui un grup eclectic de nostalgici ai regimului lui Nicolae Ceauşescu, admiratori ai mareşalului Ion Antonescu, adulatori ai lui Corneliu Vadim Tudor, pe care îi uneşte doar teama de noile realităţi şi o frică iraţională de diferenţă. Mişcarea politică apărută astfel a strîns voturile nemulţumiţilor de tot felul, supravieţuind pînă astăzi, şi din cîte se pare va fi unul din partidele ce vor forma noul parlament. În tot acest timp, din 1990 şi pînă astăzi, rolul săptămînalului a rămas acela de principal vehicul mediatic al liderilor partidului. Deşi tirajul a scăzut, comparat cu cele 600.000 de exemplare ale începutului, valul de procese declanşat de conţinutul articolelor din cuprinsul său asigură liderului partidului şi redactorului-şef, reuniţi în persoana lui Corneliu Vadim Tudor, permanenta atenţie a presei centrale. Atenţie de care acesta profită pentru a poza în victimă inocentă a puterii. Se poate remarca aici o oarecare asemănare cu Benito Mussolini, şi el, înainte de a fi om politic, a fost mult timp gazetar, iar ulterioara lui carieră s-a bazat în mare parte pe principiile pe care şi le-a format în timpul în care nu era decît un jurnalist radical.

Nu trebuie să ne temem prea mult de ambiţiile politice ale celor implicaţi în fenomenul mediatic: din cazurile cumulate ale PUR şi PRM vedem că electoratul român... nu mai poate fi acuzat de naivitate sau că ar fi uşor manevrabil

Revenind la România, putem nota un alt caz în care mediaticul determină politicul. Este vorba de Partidul Umanist din România, al cărui lider este patronul unui important trust de presă care conţine postul de televiziune Antena 1, *Jurnalul Naţional* şi o reţea de publicaţii şi posturi TV locale. În ciuda unui important sprijin mediatic – o comparaţie a timpului acordat de Antena 1 în ştirile sale Partidului Umanist pe de o parte şi a timpului acordat altor partide de dimensiuni asemănătoare pe de alta, este relevantă – toate campaniile electorale la care a participat PUR s-au constituit într-un eşec pe toată linia, acest partid nereuşind să atragă un număr semnificativ de alegători. Este de remarcat aici inteligenţa liderilor PDSR care, sesizînd dificultatea evidentă în care se afla partidul domnului Dan Voiculescu, au oferit acestuia o alianţă din care ambele părţi au cîte ceva de cîştigat: PDSR se asigură de atitudinea binevoitoare a Antenei 1 şi a celorlalte organe de presă înrudite, iar PUR accede în Parlament, evoluţie altfel imposibilă pentru micul Partid Umanist. Existenţa corporaţiei Intact este fără îndoială principalul motiv al acestei alianţe, iar PDSR subliniază acest lucru menajînd orgoliul partenerului într-un mod nespecific; toate celelalte partide mici care au încercat mai înainte să propună proiecte de alianţă PDSR fie au renunţat, fie au fost absorbite de fratele mai mare fără prea multe discuţii.

România nu reprezintă un caz aparte. Şi alte ţări cu o tradiţie democratică mai îndelungată decît a României au avut parte de fenomene asemănătoare manifestate prin tendinţa unui patron de presă de a-şi descoperi subit ambiţii politice. Mă gîndesc, în special, la exemplul celebru al lui Silvio Berlusconi. Acest magnat, deţinătorul a nu mai puţin de trei dintre cele şase posturi TV cu acoperire naţională din Italia şi al clubului de fotbal AC Milan, se află la originea apariţiei unei alianţe de partide de dreapta pe care altfel o şi conduce. În scurt timp de la creare, această alianţă ajunge la putere, iar Berlusconi premier. Este adevărat, nu pentru mult timp, dar în Italia puţine guverne au viaţă lungă. Popularitatea lui Silvio Berlusconi a fost serios întreţinută de posturile TV din trustul *Fininvest* pe care îl patrona, dar acest om politic nu a primit voturile italienilor doar pentru că apărea des la televizor. În acest caz, cu siguranţă fotbalistul Roberto Baggio ar fi fost un contracadidat demn de luat în seamă. În fapt, Berlusconi şi partidul său au venit să umple golul lăsat de creştin-democraţii care conduseseră ţara timp îndelungat după război, dar erau practic dispăruţi din arenă în urma răsunătoarelor scandaluri de corupţie în care au fost implicaţi la sfîrşitul anilor '80.

Din exemplele de mai sus putem vedea cum sprijinul necondiţionat al unei părţi a mass-media poate constitui un avantaj, dar nimic mai mult. Inadecvarea mesajului politic la cererile electorilor este sancţionată drastic, acesta fiind cazul PUR, nevoit să intre în Parlament pe uşa din dos, permanent în umbra unui PDSR uriaş care probabil nu se va sinchisi prea mult de vreo obiecţie a micuţului său partener.

În ceea ce priveşte PRM, faptul că rezistă în continuare pe scena politică arată că mesajul acestei formaţiuni răspunde unei nevoi reale a electoratului român.

Dar ce se întîmplă cu presa liberă şi independentă pusă doar în slujba publicului său? Această formulare rămîne o lozincă frumoasă şi cîteodată adevărată. Nu trebuie să ne temem prea mult de ambiţiile politice ale celor implicaţi în fenomenul mediatic: din cazurile cumulate ale PUR şi PRM vedem că electoratul român, ca şi cel din alte părţi ale Europei, nu mai poate fi acuzat de naivitate sau că ar fi uşor manipulabil. Dacă va considera că mesajul corespunde nevoilor sale, va continua să urmeze sugestiile mai mult sau mai puţin subtile ale ziarului sau postului TV pe care îl urmăreşte. Dacă nu, nu.

Din spatele tarabei

Doi vînzători de ziare din Bucureşti. Unul în Piaţa Iancului, celălalt la Macaralei. Stoian Carmen, 24 de ani, şi „Dumitrescu de la firma Egreta", probabil pensionar. Doi experţi în domeniu, cu o vechime de 3, respectiv 10 ani. În fiecare zi, de la 5 dimineaţa, ei simt pulsul presei.

Carmen este o vînzătoare flexibilă. Salariul ei înseamnă 5,8% din vînzări, ceea ce a obligat-o să-şi cîştige cît mai mulţi clienţi. La prima oră, cu un cuţitaş special, taie sforile care leagă pachet dramele, banalităţile, scandalurile zilei. Face rapid revista presei: „Trebuie să ai o idee despre ce scrie, că omul nu are timp să răsfoiască şi-l pierzi". În jurul ei diferite „locuri": pentru pastile, unghieră, foarfece, calendar, pentru mărunt, pentru ziarele rezervate, în stînga ţigările şi nessul. Carmen are 50 de cumpărători fideli, notaţi pe trei pagini, în caiet: „Am dimineaţa clienţii mei. Unora le opresc ziarul cînd ştiu că au venit mai puţine. Opresc *Libertatea*, *România liberă*, pentru clienţii ăştia mai tineri – *ProSportul*. Sînt ahtiaţi după sport". Cînd are timp cu unii stă de vorbă şi o jumătate de oră: „Mulţi nu mai au încredere în ceilalţi şi se hotărăsc să-mi spună mie – am probleme acasă... toate sînt scumpe... uite, luam trei ziare, dar nu mai iau decît unul – problemele lor. Cu unii discut politică, cu alţii sport. Mă adaptez şi eu". În general, se vinde ce este mai ieftin, apoi divertismentul: „Spre divertisment, că de politică e sătulă lumea. Peste tot unde te duci, pînă şi aurolacii fac politică". Scandalul se vinde la fel de bine – *Atac la persoană*, *Scandal naţional*, *VIP*, iar cotidienele mai ales cînd au o dezvăluire, pentru că „lumea vrea să iasă din monotonie". Cititorii au început să fie previzibili: poveştile *prind* la puştoaice, femeile între 20-30 de ani citesc revistele lunare, scumpe şi frumos colorate, pensionarii, în general vîrsta a treia – *România Mare*. Cît despre revistele culturale: „Mai multe ăştia între două vîrste cumpără. Tineri, foarte puţini. Şi aşa... cînd îi văd cu o ţinută impunătoare, îmbrăcaţi mai bine, ştiu că vor să ia o revistă culturală".

Sînt prea puţini cei care în astfel de vremuri (foarte corect numite tulburi) nu şi-au crescut în ei propriul vînzător de ziare.

Vara asta vînzările au mers destul de slab. Carmen a avut noroc cu Mitoşeru – „s-a bătut toaca, lumea a vrut să ştie, am mai încasat şi eu ceva". Acum aşteaptă campania electorală: „Prinde bine şi cîte o campanie de-asta... Cînd îmi merge ajung şi la patru milioane salariu". A învăţat să inducă oamenilor plăcerea tabietului, curiozitatea de a-ţi cumpăra un ziar pentru a afla ce se întîmplă în lume, în ţară, chiar şi în unii oameni care-şi dau foc iubitelor, se-ncalţă cu pantofi de piele, crapă de prea multă muncă, cresc struţi mioritici, sînt acoperiţi de cenuşă şi sînge în pasajul Puşkinskaia. Dar Carmen întîmpină toate astea cu indiferenţa vînzătorilor de ziare. Pentru ea contează un fir roşu, o retragere din viaţa politică, un embargo încălcat, un ceva, doar dacă va aduce o vînzare mai bună a doua zi, deci un salariu mai mare. Carmen este acum mămică, are un copil de întreţinut. Cine îi poate reproşa cinismul de istoric, de medic chirurg vorbind despre inimă? Sînt prea puţini cei care în astfel de vremuri (foarte corect numite tulburi) nu şi-au crescut în ei propriul vînzător de ziare.

Spre deosebire de Carmen, domnul „Dumitrescu de la firma Egreta" deţine şi rigoarea celor 26 de ani petrecuţi în armată. Îmi arată ziarele: „Vedeţi cît de bine sînt întinse. La alţii stau grămadă". De cînd a venit la Macaralei vînzările de aici au crescut cu 10-15%: „Omu' sfinţeşte locu'". Şi el aşteaptă campania electorală: „În momentul cînd încep dezvăluirile cu etapa a doua, cu alegerile, vor creşte şi încasările. Eu vînd de 10 ani, am experienţă, de-aia zic". Pînă atunci însă „baza fundamentală" rămîn cotidienele _ *Libertatea* („se vinde ca la balamuc"), *Adevărul*, *Evenimentul*. „*Cotidianul* îmi vine unul singur. Uite-l aici! *Curierul* – două bucăţi, n-am dat nici unul. Oricum, fără politică presa e zero!" În rest, *România Mare* – a primit 20 de bucăţi şi mai are 6: „E şi normal". În această parte a Bucureştiului o cumpără „vîrsta a doua şi a treia, prima nu prea".

Prieteni printre clienţi are şi domnul Dumitrescu. Unul dintre ei vine mereu şi cumpără *Jurnalul*, provocîndu-l la discuţii politice. Reprezentantul firmei Egreta nu este suspicios, doar prevăzător: „Sîntem cam pe tăiete. Nu ne întindem la caşcaval... am lucrat în armată... nu pot să vorbesc. Dar eu nu pot să mănînc nişte... castane care nu-mi aparţin".

Cătălin MANOLE

Cu teoria stăm bine

Codul deontologic al ziaristului adoptat de Clubul Român de Presă

În virtutea libertăţii de expresie, ziaristul are dreptul de a critica, argumentat, atît Puterea, cît şi Opoziţia, considerînd drept unic criteriu de judecare a faptelor raportarea lor la legile ţării şi la principiile morale.

Art. 3 Ziaristul nu are dreptul să prezinte opiniile sale drept fapte. Ştirea de presă trebuie să fie exactă, obiectivă şi să nu conţină păreri personale.

Art. 8 În exercitarea profesiei şi în relaţiile pe care le întreţine cu autorităţile publice sau cu diverse societăţi comerciale, ziaristului îi sunt interzise orice înţelegeri care ar putea afecta imparţialitatea sau independenţa sa.

Art. 9 Ziaristul care distorsionează intenţionat informaţia sau face acuzaţii nefondate, săvîrşeşte abateri profesionale de maximă gravitate.

Mircea TOMA
jurnalist

Unde-i unul e putere

De la bun început trebuie să vă prevenim că exerciţiul de mai jos este numai şi numai o reducere la absurd. Este, cu alte cuvinte, o flotare mintală care – exceptînd asemănările – nu are nici o asemănare cu realitatea.

În realitate, o societate democratică respiră prin presă. Considerînd ca model de societate democratică România anilor 2000, asta înseamnă că, începînd cu simplul cetăţean, toate vocile din societate au acces la mijloace de comunicare în masă, că structurile politice şi administrative aflate la putere sînt transparente şi că informaţia circulă liberă de distorsiuni sau – Doamne fereşte – de cenzură. În consecinţă, ţara este guvernată în cunoştinţă de cauză, iar cetăţeanul, fiind la curent cu performanţele guvernanţilor, îi poate amenda o dată la cîţiva ani. Ca să se ajungă aici, în acest Eden al comunicării între cetăţean şi politician, pentru a impune un statut normal ziaristului a fost, ce-i drept, nevoie de cîţiva ani de luptă. La începutul anilor '90 piscul Puterii vorbea încă despre „o anumită parte a presei" compusă dintr-o puzderie de „măi, animalule" opusă presei „serioase, constructive". Supărarea de atunci a lui Iliescu era – o să vă enervez – parţial justificată, pentru că ziaristul îşi depăşea flagrant rolul de comunicator: revoluţia anticomunistă continua, iar printre luptători, se distingea ziaristul de baricadă. Au trecut, de atunci, peste România, mai multe valuri de guvernări. Iliescu însuşi a trecut. Politicienii au învăţat că sînt efemeri. În presă, însă, rata de împrospătare este mult mai redusă. Asta poate genera sublimul sentiment al nemuririi unor ziarişti mai vulnerabili la iubirea de sine. Pe aceştia îi vom regăsi pe infatigabile poziţii de sfetnici autorizaţi ai naţiunii, în tranşeele editorialelor şi pe toate posturile de radio şi televiziune. N-ar fi grav, dacă ar fi doar problema lor. Dar devine tulburător momentul în care fragila noastră clasă politică începe să-şi regleze deciziile nu după o agendă reală, ci după părerile acestor personalităţi hipertrofiate. Cei mai sensibili mi s-au părut a fi parlamentarii, care au virat-o de cîteva ori, intimidaţi de vreo voce stridentă de Mega-Jurnalist. Putem vorbi, într-o asemenea situaţie, despre o formă superioară a democraţiei, în care politicianul guvernează mai comod o ţară compusă din cîţiva cetăţeni: Cetăţeanul agitat al lui Cristian Tudor Popescu, Cetăţeanul sceptic al lui Tinu, Cetăţeanul Păunescu, cel pervers al lui Cristoiu, Cetăţeanul antikaghebist al lui Sorin Roşca Stănescu etc. A, şi, să nu se supere, Complezentul lui Horia Alexandrescu.

© a.l.ş.

Acum, cu gîndul la ce urmează să mai scriu, aş vrea să revin asupra calificativelor „grav" şi „tulburător" pe care le-am folosit mai sus. Autoritatea pe care a cîştigat-o ziaristul faţă de politician, aşa cum am descris-o, e mai mult simpatică, decît dramatică. Să nu uităm că în vidul de paranoia lăsat de Ceauşescu, mulţi români şi-au descoperit vocaţia de Dumnezeu. Calitate care, dacă e dotată cu instrumente de control cît de cît eficiente, poate să ia dimensiuni diabolice. Sau, dacă e să pogorîm în profan, putem vorbi despre dezvoltarea firească a bulimiei capitaliste atunci cînd nu e îngrădită de legi „alimentare" adecvate. Puneţi-vă, de exemplu, în poziţia lui Dan Voiculescu sau a lui Adrian Sârbu. Cînd ai sub control un imperiu mediatic – posturile de televiziune cele mai puternice, reţea de posturi de radio, cea mai solidă agenţie de ştiri (care influenţează agenda majorităţii presei), ziare cu circulaţie naţională şi alte cîteva publicaţii, reţeaua naţională de difuzare şi, mai recent, singura fabrică de hîrtie de ziar, nu începi să te simţi cel mai important partid din ţară? Nu mai există nici un actor politic care să depăşească audienţa acestor trusturi de presă. Dincolo de comparaţia asta, recunosc, cam abruptă, accesul în media a devenit un instrument relevant de control al politicului prin presă. Ce poţi face cu o asemenea uriaşă forţă? Mai întîi – o chestie de bun simţ – economii: nu plăteşti datoriile către primărie, nu plăteşti contribuţia pentru dezvoltarea cinematografiei locale, taxe, fleacuri, în valoare de zeci de miliarde de lei. Apoi, dacă mai există rebeli prin administraţie, care nu se împacă cu noua ta religie, îi schimbi. Ai oricînd la îndemînă un Radu Vasile bucuros să-ţi mai depună, ca ofrandă, căpăţîna nesupusului său funcţionar. După care, îţi aminteşti că o Divinitate a mass-media nu stă la cheremul unor legi făcute de oameni (Adrian Sârbu: „nu înţeleg să respect o lege proastă" – interviu BBC, secţia română). Şi atunci devii, în sfîrşit, actor politic: exerciţi presiuni pentru transformarea legilor în mănuşi pentru afaceri. E greu de crezut că ar mai exista parlamentari sinucigaşi care să promoveze o lege antitrust. Iar cînd eşti temeinic instalat într-o poziţie comparabilă cu cea de premier şi preşedinte al acestei ţărişoare generoase, îţi poţi permite să vămuieşti accesul firmelor străine, care, ca să obţină dreptul să investească, de exemplu, 100 milioane de dolari, trebuie să te accepte pe tine ca partener de afacere şi nu oricum, ci cu 50% din acţiuni.

Ei, asta da presă – veţi zice. E tare! Iar o presă puternică nu poate să însemne decît o democraţie pe cinste, cu mulţi politicieni mărunţei la masă. Hai noroc!

aduse cu poşta

Presa şi puterea

Puterea politică de după 1996 este criticabilă din multe puncte de vedere. Sînt prea puţin persoanele care se pot declara complet mulţumite de evoluţia în plan politic, economic şi social a ţării din ultimii aproape 4 ani. Din noianul de critici însă, cineva care vrea să înţeleagă corect ceea ce se întîmplă trebuie să facă diferenţa între cele corecte, făcute cu bună credinţă, şi cele făcute cu rea intenţie, din pură intenţie de a critica.

Din păcate însă, în presa şi în mediile de informare româneşti predomină ultima tendinţă. Este o modă de a critica fără măsură orice face Guvernul, Preşedinţia sau Parlamentul, de a găsi peste tot dezastre şi calamităţi de-a valma. Din credinţa, greşită zic eu, de a-ţi închipui că publicul doreşte exclusiv criticarea puterii sau din interese politice legate de partide din opoziţie, rareori poţi găsi în presa din ţara noastră informaţii obiective. Sînt de acord că situaţia economică a ţării s-a înrăutăţit în ultimul timp, că nivelul de trai al populaţiei a scăzut, dar oare numai asta s-a petrecut în România ultimilor aproape 4 ani? Semnele de redresare economică, creşterea exporturilor, scăderea şomajului, încheierea acordului cu FMI-ul, banii care urmează să vină de la Banca Mondială, programele care se derulează cu UE sînt tot atîtea fapte care, în loc să ocupe pagina întîi a ziarelor sau a programelor de ştiri, sînt trecute pe undeva pe la faptul divers, tratate cu neutralitate. Aceste lucruri îşi vor arăta efectele după o perioadă de timp şi în situaţia economică a ţării, şi în nivelul de trai. Pînă atunci însă vor fi alegeri parlamentare şi prezidenţiale, iar populaţia trebuie informată.

La ora actuală, românii trăiesc cu sentimentul dezastrului naţional, indus de presa aşa-zis liberă şi de partide ca PDSR sau PRM. Puterea are la pasiv multe nerealizări şi eşecuri, dar nici pe departe toate cîte i se pun în cîrcă de către „binevoitori".

În măsura în care presa este cu adevărat independentă trebuie să informeze populaţia cu mult mai multă obiectivitate, pentru ca aceasta să aleagă, în toamnă, în cunoştinţă de cauză. Riscul este ca, prin aceste manipulări, la putere să ajungă acele forţe care, departe de a duce reforma mai departe, o vor bloca şi vor conduce ţara numai în folosul propriu.

Paul COSTIN

© M. Grecu

Baloane de săpun

Citind zilnic ziarele, mai multe, începi să te întrebi de ce sînt atît de multe, pentru că aceleaşi ştiri apar cam peste tot, cel puţin în domeniul politic. Apar, însă, cîteodată aşazisele „baloane de săpun", încercări, cîteva rînduri introduse pentru a testa reacţii care aparent nu prea au logică. Fără a urmări cu tot dinadinsul, am găsit în ultimele săptămîni cîteva articole care au o logică şi un rost pe care numai autorii şi „sursele" lor le pot înţelege. Se pare că acest tip de articole fac diferenţa. (C.G.)

● **Lămurindu-se ce a negociat Valeriu Stoica, liberalii pun tunurile pe tandemul Iliescu-Stolojan** – Bucurîndu-se încă de sprijinul PNL, Stolojan, prin revenirea la dragostea dintîi, Iliescu, riscă să-şi piardă susţinerea din partea liberalilor care l-au propus pentru funcţia de preşedinte... Horia Rusu: „Dl Stolojan e oferit de atîţia proxeneţi... sper să nu-i fim clienţi!" „Nu mă surprinde această posibilitate, fiindcă, acum patru ani, dl Stolojan a venit din America ca să îl sprijine pe dl Iliescu în campania prezidenţială. De altfel, acest cuplu a mai funcţionat în România. Eu sunt surprins de această postură a domnului Stolojan, de a fi oferit de atîţia proxeneţi. Sper că PNL nu va fi un client". (*Cronica Română – 19 iulie*)

● **Pentru a primi recunoaştere internaţională, PDSR este gata să se lase absorbit de PSDR** – Ion Iliescu ar putea urma exemplul actualului şef al statului retrăgîndu-se din cursa prezidenţială. În cazul în care acest lucru se va produce, este posibil ca înlocuitorul său să fie actualul purtător de cuvînt al PDSR, Ioan Mircea Paşcu. Deocamdată, este vorba doar de discuţii, dar ceea ce are şanse reale de realizare este alianţa dintre PDSR şi PSDR. *(Cotidianul – 1 august)*

● **Statele Unite vor PDSR fără Iliescu** – Se pare că Adrian Năstase a abordat în cursul întrevederilor lui în America şi posibilitatea ca după ce partidul său va cîştiga alegerile să aducă UDMR în coaliţa guvernamentală. De altfel, cu ocazia întîlnirii de la Tîrgu-Mureş dintre preşedintele UDMR Marko Bela şi premierul ungar Orban Victor, problema participării Uniunii la guvernare alături de PDSR a fost discutată cu cărţile pe masă de cele două părţi, susţin surse apropiate cabinetului de la Budapesta. Această consultare s-a impus ca urmare a transmiterii către Budapesta, pe canale neoficiale, a informaţiei că analiştii administraţiei americane ar susţine revenirea la putere a PDSR, fără Ion Iliescu. *(Cotidianul – 2 august)*

● **PDSR este interesat de ceea ce face Mugur Isărescu** – Exact în ziua în care premierul Isărescu s-a văzut cu liderii PNL şi Theodor Stolojan, dar (?! – *n.n.)* cu cîteva ore mai înainte, s-a întîlnit la Neptun şi cu vicepreşedintele PDSR, Ioan Mircea Paşcu... Deşi Paşcu a negat că s-ar fi întîlnit cu premierul, el a fost văzut intrînd în „citadela" lui Mugur Isărescu. Cu toate că într-un ziar central a apărut o speculaţie privind o eventuală susţinere şi de către PDSR a continuităţii activităţii lui Isărescu la Palatul Victoria în viitoarea legislatură, surse din principalul partid de Opoziţie (care ne-au confirmat că întîlnirea a avut loc) susţin contrariul. *(Cotidianul – 8 august)*

Şi, de ce nu ?

● **„Crin Antonescu spune că o place pe Zoe Petre"** *(Libertatea – 4 august)*

● **Florin Călinescu vrea la Cotroceni** – Liderii PUNR şi PNR au semnat ieri, la Palatul Parlamentului, protocolul de fuziune dintre cele două partide... Surse care au dorit să-şi păstreze anonimatul ne-au declarat că, pentru funcţia supremă în stat, cel propus va fi nimeni altul decît Florin Călinescu. Deşi la prima vedere această ipoteză pare hazardată, aceleaşi surse ne-au declarat că perspectiva cîştigării unei căruţe de bani fără prea mult efort îi surîde fostului protagonist din «Lumini şi umbre». *(Capitala – 10 august)*

Z. ORNEA

Presa independentă şi cea de partid

Presa, de cînd, în timpurile moderne, a luat naştere a făcut politică, adică a discutat, critic, treburile cetăţii. Pentru că, care altul este rostul presei decît să comenteze preocupările cetăţii? La noi a apărut tîrziu, prin 1840, prin *Dacia literară* care a şi fost repede suspendată de cenzură. *Curierul* lui Heliade Rădulescu durează mai mult. Cît priveşte gazetele transilvane ale lui George Bariţiu (şi, apoi, ale altora), ele o duc într-o continuă dispută, naţională, cu cenzura maghiară, acoperindu-se de glorie pentru apărarea drepturilor politice ale populaţiei româneşti subjugate.

Treptat, paralel cu formarea partidelor politice, apar şi gazetele de partid. *Românul* lui C. A. Rosetti apare în 1857, e interzis şi reapare, imediat după detronarea lui Al. I. Cuza, în februarie 1866, devenind ziarul intereselor grupărilor liberale ce se vor constitui în partid în 1875. Ziarul lui C. A. Rosetti e unul de partid, apărînd, cu o anume independenţă relativă, politica Partidului Liberal, pînă a intrat în conflict cu el, din 1883-1884, devenind, din 1884, un ziar propriu al lui C. A. Rosetti, Partidul Liberal întemeindu-şi ziarul *Voinţa naţională*. *Timpul,* ziar al grupărilor conservatoare (partidul se va întemeia în 1880), cu preponderenţă al celei conservator junimiste. Din 1877 devine redactor, aici, M. Eminescu, apărînd, şi el, doctrina junimistă cu o marcată independenţă în atitudine, respingînd, în 1882, 1883, colaborarea dintre liberali şi gruparea politică junimistă. De aceea i s-a luat, în 1881, demnitatea de director şi de nu s-ar fi petrecut boala lui, izbucnită la sfîrşitul lui iunie 1883, curînd, poetul gazetar ar fi rămas, probabil, şomer, pentru că în martie 1884 *Timpul* dispare, fuzionînd cu ziarul *Binele Public,* formînd gazeta *România*. Cum se ştie, în epocă, Eminescu a dus o neîmpăcată polemică ideologică cu *Românul* lui C. A. Rosetti. Privind lucrurile în perspectivă istorică, dreptatea nu a fost de partea lui Eminescu, ci a lui Rosetti şi a liberalismului, pentru că în acea îndelungată guvernare liberală (sub I. C. Brătianu) de 12 ani (1876-1888) s-au pus fundamentele României moderne. Dar gazetele de partid, atunci ca şi mai tîrziu, aveau tiraje mici (o statistică publicată în *Telegraful* din 1884 situează aceste gazete în jurul unui tiraj de 2.500 de exemplare).

Au existat şi înainte gazete independente, precum *Telegraful Român* (1871-1892), condus de I. C. Fundescu, scriind, acolo, I. Bibicescu şi, mai tîrziu, Zamfir C. Arbore, în bună înţelegere (chiar cînd mai polemizau) cu Eminescu. *Telegraful* (scris *Telegraphul)* avea un tiraj ceva mai mare, 3100 exemplare în 1884, pentru că avea, zilnic, şi un foileton literar. Dar, treptat, apar ziare care, cu timpul, vor deveni de mare tiraj. Astfel e ziarul *Universul,* întemeiat, în 1884, de italianul stabilit în România, Luigi Cazzavilan. Era o gazetă independentă, la început păstrînd distanţă faţă de fenomenul politic, izbutind să-şi sporească, substanţial, tirajul prin reclamele făcute unor medicamente panaceu. De abia în 1920, conducerea ziarului, deja cu un tiraj mare consolidat, încape pe mîna lui Ştelian Popescu (i se spunea Stelian Popeşte pentru că acaparase ziarul devenind amantul bătrînei Cazzavilan, pe care a excrocat-o) care ştie să sporească şi mai mult tirajul gazetei. Tot în anii optzeci (mai precis în 1888) apare, la Bucureşti, ziarul *Adevărul* din iniţiativa lui Al. Beldiman, ziar de atitudine democratică. Din 1898 director devine aici Const. Mille, fost social-democrat în tinereţe, care accentuează ţinuta radical democratică a ziarului. Datorită independenţei sale în atitudine, cu rubrici moderne, inclusiv interviuri, ziarul îşi cucereşte mulţi cititori, sporindu-şi tirajul în concurenţă acerbă cu *Universul.* Ziarul se bucura de un interes imens şi e condus de Const. Mille (cu excepţia anilor războiului) pînă în 1922, cînd gazeta e cumpărată de bancherul Aristide Blank. De prin 1923 ziarul e condus de triumviratul B. Brănişteanu, C. Graur, Emil Socor pînă în 1936 cînd director devine, aici, M. Sadoveanu. În decembrie 1937, ziarul (alături de *Dimineaţa,* avînd aceeaşi direcţie) e suspendat de guvernul Goga-Cuza. Dar pînă a ajunge la această dezlegare nefericită, *Adevărul* şi *Dimineaţa* se află în rivalitate ireconciliabilă cu *Universul,* forţele politice de extremă dreaptă (goga-cuziştii şi legionarii) agresînd chioşcurile care difuzau cele două gazete democrate, incendiindu-le în de pomină autodafeuri. Desfiinţarea gazetelor *Adevărul* şi *Dimineaţa* a administrat democraţiei o grea lovitură, ca ziare independente apărînd, în continuare, *Universul* şi *Curentul* lui Pamfil Şeicaru, întemeiat în 1928 şi repede devenit un ziar de mare tiraj.

Fireşte că fiecare partid, după primul război mondial, cînd harta politică a României Mari s-a modificat esenţial, apărînd mai multe partide politice, fiecare dintre ele îşi avea gazeta sa. PNL, cel mai puternic partid al ţării, avea drept organ de presă ziarul *Viitorul,* Partidul Ţărănesc avea *Aurora,* condus de dr N. Lupu (numele l-a împrumutat după dreyfusardul *L'Aurore),* Partidul Poporului, *Îndreptarea,* Partidul Naţional condus de Iuliu Maniu avea, ca ziar, *Patria,* cu sediul la Cluj etc. etc. După actul fuziunii, din octombrie 1926, dintre Partidul Ţărănesc şi Partidul Naţional, oficiosul partidului este *Dreptatea,* continuînd să apară, la Cluj, şi *Patria.* Dar tirajul acestor gazete de partid era mic (la unele chiar minuscul) citit, mai ales, de partizanii acelor partide şi de gazetari pentru nevoi polemice. Dacă voiau să-şi comunice punctele de vedere unui public mai larg, şefii de partide apelau la serviciile ziarelor independente. De amintit şi ziarele Partidului Naţional al lui O. Goga *Ţara noastră* şi cel al Gărzii de Fier, la început, obscurul *Pămînt strămoşesc* (Orăştie) şi, apoi, în 1937, *Buna Vestire* condusă de Gr. Manoilescu şi Al. Polihroniade. Şi, tot atunci, gazete democratice independente, precum *Facla* (director Ion Vinea), *Argus* (director Gr. Gafencu), *Cuvîntul,* apărut în 1924, din 1928 conducerea fiind acaparată de Nae Ionescu, care îl dirijează pînă în ianuarie 1934, cînd ziarul e suspendat, mai apărînd în ianuarie-aprilie 1938, apoi dispărînd cu totul. Aceste din urmă ziare (nu uit nici *Calendarul,* xenofob, din 1932-1933, condus de Nichifor Crainic, *Porunca Vremii* şi *Apărarea naţională,* de orientare apăsat antisemită) aveau, negreşit, un public al lor, împărţit după convingerile politice ale cititorilor. Dar e departe de a fi avut puterea de penetraţie a amintitelor ziare independente de mare tiraj, cum au fost *Adevărul, Dimineaţa* şi *Universul,* care contribuiau, uneori esenţial, la configurarea opiniei publice tot în funcţie, fireşte, de opţiunile politice ale cititorilor. Însă nu se poate contesta că majoritară, în ciuda ascensiunii, în anii treizeci, a mişcării legionare, opinia publică românească a fost, în interbelic, preponderent democratică. Aceasta în ciuda faptului că regele Carol al II-lea, înconjurat de corupta lui Camarilă, dezamăgea profund pe democraţi. Democratismul era, totuşi, preponderent, chiar dacă voinţa sa de a se schimba guvernarea PNL Gh. Tătărescu printr-un guvern PNŢ era desconsiderată de suveran, care urmărea proiectele sale de instaurare a regimului său de autoritate personală. Iar presa democrată (aş aminti, în acest sens, ziarul *Dreptatea* al cărui director era Mihai Ralea) blama ascensiunea mişcării legionare şi comportamentul său hitleristo-mussolinian. Să nu se uite că la alegerile din decembrie 1937, ultimele alegeri libere din România interbelică, cele două partide de extremă dreaptă (Partidul Totul pentru Ţară al legionarilor şi Partidul Naţional Creştin al lui Goga-Cuza) nu recoltează – împreună – decît aproape 25% din sufragii, celelalte, democratice, stăpînind 75% din opţiunile electoratului. Ceea ce demonstrează că opinia publică românească era, totuşi, preponderent democratică, la aceasta contribuind esenţial presa democrată. Şi dacă, atunci, în decembrie 1937, nu s-a alcătuit un guvern de uniune naţională democratică PNL-PNŢ, aceasta s-a datorat conflictului (ideologic şi de personalităţi) ireconciliabil dintre cele două partide democratice (care recoltaseră totuşi, aproape 56% din sufragii) şi, mai ales, dorinţei suveranului de a nu ţine seama de voinţa electoratului şi a-şi instala propriul regim politic. Şi e simptomatic că, tranzitoriu, pentru 44 de zile, a chemat la guvernare partidul lui Goga şi Cuza, deşi acesta nu obţinuse, la alegeri, decît 9,15% din sufragii. Nici o indicaţie din presa democratică a timpului (preponderentă) nu ducea la această dezlegare neaşteptată a lucrurilor.

Sigur că presa a suferit de pe urma cenzurii, care nu-i apăra libertatea expresiei înscrisă, ca articol special şi expres, încă în Constituţia din 1866. Mai apăsător s-a demonstrat a fi regimul cenzurii presei în perioada 1934-1937, după şi ca o consecinţă a asasinării de către un comando legionar a primului ministru I. G. Duca. Atunci, în ianuarie 1934 şi pînă tîrziu în 1937, s-a decretat starea de asediu şi cenzura presei. Guvernarea tătăresciană de conivenţă cu decizia suveranului a menţinut acest regim al cenzurii, scoţînd din ziare articole sau numai pasagii care nu conveneau regelui Carol al II-lea. Iar în perioada de peste doi ani a regimului său de dictatură personală, regimul cenzurii s-a accentuat, căpătînd forme paroxistice în perioada statului naţional legionar (14 septembrie 1940-24 ianuarie 1941) şi, mai abitir, în timpul războiului de sub dictatura antonesciană. S-a crezut, la 23 august 1944, că presa va fi eliberată de chingile cenzurii. N-a fost aşa. Imediat, Comisia aliată (sovietică) de Control a instalat o încrîncenată cenzură încît, de pe la începutul anului 1945 pînă tîrziu în preajma alegerilor din noiembrie 1946, presa de opoziţie (a PNŢ şi PNL), ca şi cea independentă, a fost interzisă, iar ziarele care apăreau supuse unei aspre cenzuri. Apoi, după instalarea comunismului, pînă în decembrie 1989, a fost instaurată cea mai acerbă cenzură. Presa a redevenit cu adevărat liberă după 1990 şi libertatea ei deplină e o dovadă a democratismului în care trăim. Să adaug, în sfîrşit, că succes au gazetele independente, cele de partid-declarate sînt neînsemnate şi lipsite de perspectivă reală.

---

interstiţii

O interpretare aberantă

Apărută în Franţa anul trecut, *Tirania comunicării* de Ignacio Ramonet este tradusă, prompt, şi la noi (editura Doina). Redactor-şef la *Le Monde diplomatique*, Ramonet se înscrie în aşa-numita „stîngă a stîngii", de orientare violent anti-americană şi anti-liberală. Ca şi Pierre Bourdieu sau Serge Halimi (şi ei traduşi în româneşte), Ramonet vede în mass-media de astăzi un nou „opiu al popoarelor". Manipularea, dezinformarea, intoxicarea sînt, în viziunea acestor autori, potenţate de avîntul tehnologiilor; în plus, concurenţa acerbă şi primatul rentabilităţii ar fi încurajat mimetismul mediatic, circularitatea informaţiei şi, în ultimă instanţă, minciuna premeditată, efect al căutării cu orice preţ a senzaţionalului.

Cea mai mare parte a observaţiilor din *Tirania comunicării* nu sînt noi; au fost făcute, uneori cu ani buni în urmă, de U. Eco, Guy Debord, Jean Baudrillard, P. Breton, Paul Virilio, R. Kapuscinski etc., etc. De altfel, cartea e, în mare măsură, un colaj de citate. Ceea ce ridică (primele) semne de întrebare este faptul că autorul alege citatele şi exemplele în aşa fel încît vizează doar anumite ţinte; mai precis, e vorba de societatea aşazis ultra-liberală şi de mass-media occidentale.

Să luăm subcapitolul intitulat „Fotografii trucate". Sigur că tehnicile digitale fac acum posibile tot felul de modificări şi simulări. Ce relevanţă are însă exemplul unei fotografii din *Paris Match*, din aprilie 1998, unde Caroline de Monaco şi Ernst de Hanovra apar alături, deşi în fotografia originală între ei se afla o prietenă, „ştearsă" din imagine? Acest gen de trucaj are, vai, o lungă tradiţie. Toate fotografiile cu Birourile Politice ale partidelor comuniste din est au fost „retuşate" de-a lungul anilor, făcîndu-se să dispară figurile indezirabile. Fotograful oficial al lui Stalin, Evghenii Khaldei, a povestit cum a „aranjat" celebra fotografie cu soldatul care înfige drapelul roşu pe Reichstag. Dar chiar şi după aceea, fotografia a trebuit să fie modificată: în ultimul moment, directorul TASS a observat că soldatul purta ceas şi la mîna stîngă şi la mîna dreaptă ... Pînă şi autenticitatea extraordinarelor fotografii ale lui Robert Capa făcute în timpul războiului din Spania a fost pusă la îndoială. Războiul din Golf nu e nici pe departe prima amplă operaţie mediatică de dezinformare. Intre 1914 şi 1918, presa franceză, pentru a susţine moralul populaţiei, a falsificat sistematic realitatea. Să mai amintesc de al doilea război mondial? De masacrul de la Katyn? De tot şirul de mistificări ce au traversat secolul XX? Prin comparaţie, cred, totuşi, că ultimii zece ani au însemnat un recul al minciunii şi al dezinformării.

Un capitol din cartea lui Ramonet vorbeşte despre „televiziunea necrofilă" şi dă ca exemplu tipic imaginile gropii comune de la Timişoara. „Sindromul Timişoara" a devenit, pentru mediologi, ceea ce se numeşte „un caz de şcoală". Interpretarea lui Ramonet, reluînd lucruri cunoscute, aduce un element care, mărturisesc, m-a şocat. Ideea ar fi că, în cazul românesc, au fost atotputernice un mit – acela al conspiraţiei (cu omniprezenţa Securităţii) şi o analogie, anume aceea care asimilează comunismul cu nazismul. Acest mit şi această analogie ar fi structurat discursul mediatic despre „revoluţia" română. Evenimentele de la Bucureşti, consideră Ramonet, au survenit după ce în majoritatea ţărilor din est se produsese o revoluţie democratică: „În cursul ultimului trimestru al anului 1989, prăbuşirea comunismului s-a făcut în linişte şi chiar bucurie (imagini festive la Berlin, imagini vesele ale cehilor în piaţa Venceslas...). Ceea ce fusese o «tragedie» pentru milioane de persoane nu se putea încheia cu imagini euforice". Remarc, mai întîi, formularea „în linişte şi *chiar* bucurie", unde transpare concepţia clasicilor conform căreia omenirea se desparte de trecutul ei rîzînd. Adaug că, în spatele imaginilor „festive", sînt altele, din Berlinul de Est în 1953, din Budapesta în 1956, din Praga în 1968, din Gdansk în 1970, mai puţin vesele şi tonice. La fel de simptomatică e punerea cuvîntului „tragedie" între ghilimele. Prin urmare, crede Ramonet, o logică preexistentă, un scenariu inconştient au făcut posibilă acceptarea imaginilor mincinoase de la Timişoara: comunismul trebuia să sfîrşească în sînge, zgomot şi violenţă, precum nazismul, tocmai pentru... a permite echivalarea comunismului cu nazismul: imaginile necrofile din România, conchide Ramonet, „picau bine, soseau la momentul potrivit şi anunţau cu opt ani mai devreme *Le livre noir du communisme* de Stéphane Courtois".

Această argumentaţie care, aţi observat, pune *Cartea neagră a comunismului* în rîndul marilor mistificări mediatice, mi se pare stupefiantă. Şi dacă minciuna cu cei 60.000 de morţi din decembrie '89 n-a rezistat nici două săptămîni, imbecilităţi de soiul celor proferate de Ignacio Ramonet pot avea, din nefericire, o tenace longevitate.

Alexandru CĂLINESCU

Anca MANOLESCU

BISERICI-MUZEU (I)

Aapărut de curînd posibilitatea refacerii mănăstirii Văcăreşti, demolată de Ceauşescu în 1985. Gestul ar fi valoros mai cu seamă ca simbol. A ridica din nou un edificiu sacru care să evoce eleganţa şi anvergura Văcăreştilor ar fi o dovadă că trecutul, tradiţia nu sînt, astăzi, doar materia amorfă, şi pînă la urmă indiferentă, a retoricii politice ori identitare. Că trecutul, tradiţia contează destul de mult pentru a determina gesturi pragmatice, precise. Ar fi dovada că *spaţiul* tradiţiei – aşa cum a fost el întrupat în varianta particulară, bine caracterizată, concretă a Văcăreştilor – poate fi inspirator, dus mai departe. Poate fi *restituit* prezentului.

Pentru arhitecţi, problema e, mai mult ca sigur, pasionantă. Unul dintre primele proiecte ale lui Andrei Pleşu ca ministru al Culturii a vizat tocmai refacerea mănăstirii: după deliberări între oameni de meserie, a prevalat ideea că o reconstituire fidelă ar fi artificială, incapabilă să obţină atmosfera edificiului iniţial. Astăzi, în ancheta publicată de revista *22* (nr. 25/2000), arhitecţii care pledează pentru refacerea Văcăreştilor spun acelaşi lucru. Şerban Sturdza: „Refacerea... are un caracter ritual. Proiectul, dacă e să se facă, va fi cu siguranţă nou, dar obiectivul său va trebui să fie însuşi ansamblul Mănăstirii Văcăreşti". Augustin Ioan: „realitatea este că Mănăstirea Văcăreşti nu mai există. Este atunci o reconstrucţie *in integrum* soluţia optimă? Patetic vorbind, da. Însă, raţional privind lucrurile..., nu cred că reconstituirea integrală este singura opţiune posibilă; aş îndrăzni să spun că nu este nici măcar varianta optimă. Alta, în care vechiului – elemente recuperate, detalii care să sugereze precedentul, poate conformaţia planimetrică şi/sau volumetrică a ansamblului – să i se adauge noul mi se pare de preferat".

La Văcăreşti, specialiştii au în faţă o problemă de „tranziţie a tradiţiei": cum poate fi trecută *urma, vestigiul* unui loc al tradiţiei (structura, eleganţa, lecţia lui) într-o nouă alcătuire, într-o nouă interpretare? E o chestiune care nu priveşte doar pe arhitecţi şi cazul în speţă. E o chestiune mai largă, care se regăseşte şi în interpretarea muzeală a spaţiului eclezial. E o chestiune care implică tema fragmentului şi a capacităţii sale expresive. Sînt cazuri în care muzeificarea poate deveni temeiul unei lecturi în profunzime a spaţiului sacru, a unei descifrări. Despre două asemenea cazuri, întrucîtva complementare, am să vorbesc în numărul de faţă şi în cel viitor.

Frontiera

Primul se leagă de o experienţă întrucîtva personală. Am mai scris în *Dilema* despre o mică şi admirabilă biserică bizantină din Fanar, la Istanbul: Karye Djami. Celebră pentru mozaicurile şi frescele ei, dintre care ultimele datează de la începutul secolului al XIV-lea, ea e citată în toate lucrările de arhitectură şi artă bizantină, în toate ghidurile turistice. Karye Djami nu mai e acum nici biserică, nici moschee cum a fost pînă la începutul secolului nostru. E doar un monument de vizitat, ceea ce, pentru observator, poate fi un avantaj. Pentru că se află în faţa unui spaţiu eclezial nud, golit de semnele prea evidente, prea numeroase, prea explicite (icoane, obiecte ale pietăţii, mobilier) care, legate de celebrarea liturgică, indică şi impun aproape funcţiunea locului, disimulîndu-i întrucîtva *structura*. La Karye Djami te afli în faţa unei cochilii, a unei *forme*, caracterizate doar prin elementele ei esenţiale, ceea ce pune în evidenţă tensiunea dintre exterior şi interior, logica acestei tensiuni.

Din afară, Karye Djami dă impresia unei fortăreţe. Cupola amplă şi joasă, nartexul destul de important şi contraforţii îi dau o stabilitate robustă, în care dimensiunea verticală e greu sesizabilă. Ici şi colo, abia văzută, marmura delicat traforată a ferestrelor pune rare accente pe masa severă, vînjoasă, densă, aproape defensivă a edificiului. Dar ele nu sînt decît nişte fante, care întăresc senzaţia că te găseşti în faţa unei cetăţi, a unei emisfere închise în sine, a unei coji foarte dure. Zidurile rugoase, de culoarea incendiului abia domolit, sugerează, ori mai bine-zis dau formă unei interiorităţi bine apărate, greu accesibile, dar care se impune cu o masivă evidenţă. La alte dimensiuni, colosale, Aya Sophia stîrneşte, vizual, observatorului de astăzi aceleaşi asocieri: nici urmă de eleganţă, de atracţie, de cordialitate în masa ei uriaşă, închisă, opacă. Ea te duce cu gîndul la o enormitate stranie, la un „munte cosmic" care ascunde în sine o altă variantă a lumii, o lume alta.

În contrast cu duritatea exterioară, interiorul de la Karye Djami e un spaţiu de gracilitate, de prospeţime, de graţie. Nu numai datorită strălucirii rafinate a mozaicurilor şi a frescelor, ci mai ales datorită splendorii marmurelor, care acoperă podelele şi zidurile cu jocul fastuos al culorilor lor. Întîlnind lumina – coagulată, „corporificată" în fascicule foarte dense de către cercurile săpate în marmura ferestrelor –, spaţiul acesta se animă, îşi exaltă tonurile nestemate. Marmurele aprinse de lumină sugerează un pămînt care îşi etalează aici substanţa cristalină, limpiditatea ascunsă în măruntaie, aptitudinile lui celeste; un pămînt capabil să colaboreze cu lumina, să ofere un corp adecvat strălucirii ei. Tot aşa cum Fecioara a dat Luminii lumii substanţa corpului său terestru.

Receptacolul

Izbită de contrastul exterior-interior, de expresivitatea simbolică a locului, le-am menţionat, într-o discuţie, părintelui şi profesorului André Scrima. Iar el mi-a oferit o interpretare care deschide sensurile simbolice pe care acest spaţiu le poartă în sine. André Scrima mi-a vorbit despre numele locului, ori mai degrabă despre *cifrul* său noetic. Disimulat sub adaptarea turcă de Karye Djami, se perpetuează în fond numele grec al edificiului. E vorba despre *Mone tes choras*, despre „mănăstirea receptaculului", mănăstirea incintei, a „limitei" s-ar putea spune. Aici e celebrat „Mîntuitorul în *chora*", Christos prezent, manifest în *receptacol*. Iar această calitate de receptacol se referă la Maica Domnului, căreia îi este dedicată biserica, aşa cum o indică succesiunea mozaicurilor din nartex, care desfăşoară minuţios sărbătorile mariale.

Chora – noţiune ţinînd de filozofia platoniciană – e preluată şi reelaborată în mod îndrăzneţ de către gîndirea creştină, devenind unul dintre numele Fecioarei. E unul dintre termenii prin care creştinismul încearcă să-şi rostească, să-şi scruteze, să-şi aprofundeze misterul central. Tematizată în *Timaios*, *chora* desemnează un al treilea gen (*triton genos*), diferit de inteligibile şi de sensibile, care, spune Socrate, e prin natura sa *receptacol*. E „locul" unde se plăsmuiesc cele ce ţin de devenire, ca nişte cópii realizate prin impresiune ale modelelor eterne: *chora* e „oricărui lucru loc de întipărire" (50c, trad. Cătălin Partenie). Ea are aşadar calitatea de a face posibilă întîlnirea între niveluri foarte diferite: între imuabil şi trecător, între veşnicie şi devenire. Or, rolul de spaţiu apt să unească realităţi extrem diferite, să primească divinul în carnea concretă a lumii convine perfect Fecioarei-Theotokos, ea care dă un loc şi un corp întrupării.

Însă, adăuga André Scrima, şi aici intervine interpretarea sa personală, preţioasă, Fecioara e o *chora ton a-horaton*. E un receptacol capabil să conţină ilimitatul, prezenţa divină care e, în sine, imposibil de circumscris de către un contur ori o limită, fie ele sensibile ori inteligibile.

Pentru mine, *chora ton a-horaton* nu era decît o foarte atrăgătoare expresie simbolică, ún paradox pus în limbaj; semnificaţia exactă a termenilor, depunerile de sens ce puteau să se fi produs acolo îmi erau însă inaccesibile. Radu Bercea, el însuşi atras de procedeele interpretative ale lui André Scrima, şi mult mai bine plasat date fiind competenţele sale filologice, a discernut sugestiile pe care expresia le conţine, întîlnirile, asocierile, corespondenţele pe care ea le propune. *Chora* are în genere înţelesul de spaţiu; dar nu de spaţiu indefinit întins, ci de spaţiu pămînt *limitat*, de loc ocupat de cineva ori ceva, de amplasament. Ideea de frontieră, de mărginire se îmbină aici cu cea de întindere plană, ceea ce poate sugera funcţia de receptacol. În ce priveşte termenul *a-horaton*, pe care i l-a asociat André Scrima, Radu Bercea vedea în el depunerea convergentă a două înţelesuri. Unul ar implica termenul *horos*, „bornă", ceea ce serveşte drept limită, de unde şi sensul de „definiţie". Celălalt ar proveni din *horao*=a vedea. *A-horaton* ar exprima simultan ideile de „ilimitat" şi de „invizibil", două atribute de transcendenţă ale divinului – care intră totuşi, paradoxal, în conjuncţie cu *chora*, acel receptacol care e Maica Domnului. Ea ar fi locul (mărginit) ce poate conţine ilimitatul, finitudinea ce poate găzdui nemărginitul. Şi, în acelaşi timp, ea e cea care dă un corp vizibil, sensibil celui ce e, în sine, invizibil.

Logica, s-ar putea spune noetică, ce leagă „ilimitatul" de „invizibil" este aici pusă în scenă, e probată mai convingător decît printr-un discurs ce ar enunţa pur şi simplu analogia ori afinitatea între cele două atribute. În asemenea cazuri, limbajul însuşi devine un loc de interpretare, furnizează substanţa unei hermeneutici. A aduce în corespondenţă anumite sensuri prin asocierea bazată pe asonanţă a termenilor ţine, observa Radu Bercea, de o tehnică tradiţională de interpretare (care a funcţionat, de altfel, în numeroase spaţii spirituale).

În ce priveşte tema conjuncţiei între limită şi ilimitat, ea pare să-l urmărească pe André Scrima. Într-un text din 1968, *L'apophase et ses connotations selon la tradition spirituelle de l'Orient chrétien*, el citează şi comentează un admirabil text al lui Maxim Mărturisitorul referitor la întrupare. Acolo tema menţionată apare ca o problematică divină, ca o temă dezbătută în „marele sfat al Treimii" şi, în acelaşi timp, ca structură de destin a umanităţii. Iată textul lui Maxim: „Marele Sfat... sfat pe care Logosul însuşi al lui Dumnezeu după esenţă, ce s-a făcut om, pogorîndu-se ca Înger-mesager, l-a vestit... arătînd în sine scopul pentru care creaturile şi-au primit în mod limpede început (origine: *arché*) în vederea fiinţei. În adevăr, înainte de veacuri, a fost pre-gîndită o uniune între limită şi fără-limită, între măsură şi fără-măsură, între capăt şi fără-capăt, între Creator şi creatură, între odihnă şi mişcare".

Conform acestui text, problema esenţială – şi comună – a divinului şi a umanului ar fi să ofere soluţii paradoxului, să realizeze uniunea respectivă, să participe, în fond, la o structură „topologică" de tip *chora ton a-horaton*. Omul spiritual îşi va propune în consecinţă să obţină o variantă personală a acestei structuri, să se construiască după modelul ei. Ioan Scărarul, o autoritate incontestabilă a ascetismului, o spune aproape textual în a douăzeci şi şaptea treaptă a *Scării* sale: „cel ce se linişteşte (isihastul) se sîrguieşte să închidă netrupescul în casa trupească, ceea ce e un lucru preaminunat" (trad. D. Stăniloae).

Artişti şi contemplativi: o tehnică comună

Pentru a sugera calitatea proprie receptacolului, *Timaios* 50e propune comparaţia cu o substanţă pe care meşterii „încep prin a o face cît mai plată şi mai netedă", pentru a fi în stare să primească, prin întipărire, toate imaginile. Marmurile scînteind de lumină de la Karye Djami, care reverberează lumina, o amplifică, îi dau o incomparabilă consistenţă nu constituie oare o analogie sensibilă, imediată a acestei calităţi? Arhitecţii şi meşterii care au lucrat aici nu au urmat ei oare lecţia lui Socrate, nu s-au servit de o „tehnică chorală"? O tehnică prin care e *calificat* spaţiul interior al sanctuarului, dar care poate lucra simbolic – numeroase texte mistice o dovedesc – şi la construirea spaţiului interior al fiinţei contemplative.

E poate ciudat că Djalal ud-Dîn Rumî, unul dintre maeştrii sufismului persan – ce a trăit în sec. XII la Konya, în Anatolia, de unde Bizanţul se retrăsese un secol şi jumătate mai înainte –, narează o anecdotă spirituală legată de „pictorii din Bizanţ şi din China", în care excelenţa celor dintîi constă în a pregăti suportul lucrării după aceeaşi tehnică chorală. Într-o întrecere, concurenţii, separaţi printr-o perdea, au de împodobit cu fresce doi pereţi ce se află faţă în faţă. „În vreme ce chinezii se osteneau, străduindu-se să picteze cît mai bogat, grecii se mulţumiră să-şi netezească şi să-şi lustruiască fără încetare zidul. Cînd s-a tras perdeaua, frescele măiestrite ale chinezilor s-au reflectat pe peretele dimpotrivă, strălucitor ca oglinda". Tehnica menţionată de Socrate pentru a sugera natura şi funcţia de *chora* e pusă oare de Rumî pe seama „grecilor" într-un mod emblematic – ei fiind socotiţi moştenitorii platonismului sau cei care l-au adaptat, asimilîndu-l în spiritualitatea creştină? Oricum, în interpretarea pe care Rumî o dă parabolei, receptacolul paradoxal care e *chora* devine inima fiinţei contemplative. „Grecii, explică Rumî, sînt sufiţii. Ei şi-au lustruit inimile, şi le-au curăţat... Puritatea oglinzii înseamnă fără îndoială inima care primeşte nenumărate imagini. Sfîntul desăvîrşit păstrează în sine infinita formă fără formă a Invizibilului, reflectată în oglinda propriei lui inimi" (apud Eva de Vitray-Meyerovitch, *Anthologie du soufisme*).

Receptacol al ilimitatului, infinita formă fără formă a invizibilului – astfel apare inima purificată, „lustruită" a spiritualului. Fie că e vorba despre sufiţi ori despre isihaşti, ei înţeleg puritatea inimii – şi tehnica prin care ea se obţine – ca o „problemă profesională", o abilitate ce ţine de arta contemplativă.

La Karye Djami avem o dovadă incontestabilă că arhitectura, ori arta sacră în genere, şi arta contemplativă colaborează, îşi pun aceleaşi probleme, lucrează cu acelaşi simbolism, dau formă aceloraşi structuri noetice. Expresia forjată de André Scrima – *chora ton a-horaton* – indică o structură topologică şi o structură de sens care se regăseşte pe niveluri de realitate extrem diferite; o structură topologică şi o structură de sens ce leagă, pune în analogie spaţiul concret al bisericii şi cel „pre-gîndit înainte de veacuri", spaţiul întrupării care e Fecioara şi incinta minusculă a inimii. Henry Corbin numea o atare analogie multiplă *progressio harmonica*: e rezonanţa unui acelaşi acord, la diverse înălţimi, pe niveluri diferite de fiinţă, e o aceeaşi structură de sens care, organizînd toate aceste niveluri, determină comuna lor vibraţie.

Se crede, în genere, că un spaţiu sacru în funcţiune e mai bogat în semnificaţii, mai complex, mai „inteligibil" decît unul muzeificat. Karye Djami pare să demonstreze contrariul ori, cel puţin, ne sugerează un alt tip de inteligibilitate. Karye Djami e un *spaţiu de meditat*, o urmă, un vestigiu care se oferă interpretării: nu ca ceva revolut, ci ca un receptacol al sensului, sens care rămîne viu, rămîne de descoperit.

glosar de tranziţie

Grevă

Nici termenul grevă nu l-a inventat tranziţia, ea l-a readus pur şi simplu din spaţiul conspiratorial în spaţiul public. Sub socialism grevele nu au fost suprimate, ci doar interzise, ca atare cuvîntul nu era rostit pe şleau decît atunci cînd asemenea întîmplări aveau loc în Occident. Restricţia lexicală avea temeinice justificări sociale. Pe de o parte, ca formă a conflictului de muncă, greva nu-şi putea afla vreun rost într-o orînduire care, funcţionînd ca un tot armonios, excludea de la sine orice soi de conflict. Pe de altă parte, tripla calitate a salariatului, de producător, de proprietar şi de beneficiar, era vădit incompatibilă cu calitatea de grevist. De altminteri, datorită înlocuirii salariului prin retribuţie dispărea salariatul, retribuitul nemaiavînd cum să intre în grevă decît contra lui însuşi.

O dată cu socialismul, a luat sfîrşit şi tripla calitate, libertatea de a face grevă fiind trăită ca o obligaţie. De la conducătorii astenicelor troleibuze şi piloţii sofisticatelor supernave aeriene pînă la profesori şi asistenţi sanitari, mai toată lumea face grevă. Solidari cu alegătorii, membrii Parlamentului participă şi ei la această frenezie grevistă, văduvind hemiciclul de laborioasa lor prezenţă. În spaţiul Shengen grevele semnalează eşecul negocierilor. În spaţiul mioritic eşecul negocierilor este evitat evitîndu-se negocierile. Legale prin jurisdicţie, grevele devin cu regularitate ilegale atunci cînd ajung în faţa tribunalelor.

Grevele legale sînt greve organizate. Grevele care nu aşteaptă o sentinţă judecătorească pentru a-şi afirma caracterul ilegal se numesc greve spontane. Cîteodată, după invalidarea lor de către tribunal, grevele organizate se transfigurează în greve spontane. Reciproca nu funcţionează: grevele spontane nu se transfigurează niciodată în greve organizate. Şi într-un caz şi în celălalt un rol cheie revine sindicatelor. Sindicatele sînt organizaţii profesionale care se disting prin antiteza dintre inamovibilitatea liderilor şi fluiditatea efectivelor. Sindicatele sînt cele care organizează grevele organizate la lumina zilei, şi tot ele organizează grevele spontane, dar în densa penumbră a iluminatului stradal.

Obiectul general al grevelor îl constituie condiţiile de muncă, iar obiectivul lor ameliorarea acestor condiţii. Declarînd grevă, salariaţii încetează să depună activitatea pentru a cărei efectuare sînt angajaţi. Numeroase greve nu se rezumă însă nici la acest obiect, nici la acest obiectiv. Unii grevişti nu părăsesc locul de muncă ci, dimpotrivă, preferă să îl ocupe; alţii completează greva muncii prin greva foamei; alţii, în sfîrşit, susţinuţi de familii şi de concetăţeni, desfăşoară demonstraţii, ocupă zile de-a rîndul pieţe centrale ori şosele de mare trafic, asaltează instituţiile publice. Schimbînd locul acţiunii ei îşi schimbă şi doleanţele. Greviştii se transformă în protestatari, ei nu cer numai destituirea staff-ului de conducere a întreprinderii, ci şi demiterea primarului, ori a prefectului, dacă nu cumva chiar a guvernului. Pe nesimţite, conflictul profesional se metamorfozează în conflict politic.

Prolificitatea acestor proteste salariale decurge din austeritatea crescîndă impusă salariaţilor. Şuvoiul de misterioase îmbogăţiri nu face mai suportabilă neîncetata lor sărăcie. Salariaţii vor să trăiască precum în Occident fără a se strecura spre acele meleaguri, ci aducînd Occidentul pe meleagurile lor. Ei nu se împotrivesc reformei economice, ci preţului efectiv pe care sînt siliţi să îl plătească pentru o reformă de prea mulţi ani prospectivă.

Pavel CÂMPEANU

Mazilu şi răzbunarea

– Moarte proştilor!
– Vast program!
(Ch. de Gaulle)

Mazilu a împlinit, săptămîna trecută, 70 de ani şi, ca un conservator în ale prieteniei, cum îmi place să fiu, am trecut, pentru a-l celebra, pe la „Cina", peste drum de Ateneu; n-am intrat, am stat doar o clipă, în canicula postcaragialiană a după-amiezii şi m-am rugat pentru el, un anume fel de rugăciune, rostind în gînd cîteva din replicile lui nemuritoare: „Gogule, eu te iubesc nu numai fizic, ci şi psihic!", „Beethoven? Compozitorul?", „Cu sînii mei mici, ce viaţă monotonă duc!", păstrînd ca pe un fel de amin: „Poate fi omul atît de ticălos? Poate!" În tăcerea orei şi a soarelui cumplit, am auzit din înaltul cerului, saxofonul lui Buză, ritmînd: „Fetiţe dulci ca'n Bucureşti...", imnul nostru la fiecare aniversare în grădina „Cinei" a încă unui an de la naşterea lui, a lui Raicu, a Soniei Larian, a lui Nae Ţic şi Jenică Mandric, ca brusc hotărît în a răsuci gîtul saxonostalgiei, să mă duc, peste drum, să joc un scrabble cu Sandu Boiangiu, unul din cei cîţiva regizori care mai ştiu, în Bucureşti, cine a fost, este şi va fi Teodor Mazilu. Seara, acasă, am recitit *Nasul*, în cinstea lui şi a lui Lucian Raicu, cel care ne-a învăţat pe toţi cum să-i pricepem pe Gogol, pe Rebreanu, pe Bacovia, pe Mazilu.

Am o crescîndă stinghereală în a mă supune la subiect, explicînd azi, în 2000, în ce constă geniul lui Mazilu, da, geniul în a fixa prostia nudă şi rece, chiar talentată pînă la poem, ipocrizia atotputernică (inclusiv cea a disperărilor!), mitocănia sentimentelor autoproclamate înalte, ticăloşia mică, dar voinică, dusă pînă la lirismul atroce, intrinsec oricărei comedii umane valabile. În ultimii 50 de ani, nimeni n-a făcut ca Mazilu o comedie umană, o antimelodramă română, precum aceea care avea drept deviză de suprem sarcasm: „Vreau să se facă şi dreptate şi să triumfe şi adevărul!". Şi mai umilitor ar fi dacă m-aş angaja în a-l apăra, invocînd furia cenzurii pe fiecare rînd al său, interzicerea după premieră a *Proştilor sub clar de lună,* sub Dej, cu Ceauşescu „de la organe" în sală, atunci cînd dramaturgul a fost nevoit, cum zicea el, să înapoieze 2000 şi ceva de felicitări, începînd cu Maurer şi Crohmălniceanu. E stupid, dar asta e: în anul 2000, la un deceniu după căderea tiraniei, Mazilu e ignorat, jucat prosteşte atunci cînd e, rar, pus în scenă, total neînţeles de totalitarismul prostului gust şi politicii la zi, la fel de intransigente ca „spiritul de partid" de pe vremea luptei împotriva împăciuitorismului cu ale ei „adunări spontane" din care Mazilu a extras celebra formulă organizatorică: „nu două idei pe bileţelul aceluiaşi vorbitor!". Poate că dacă n-ar fi luat doar un vot de blam pentru că a menţinut prietenia cu „javrele mic-burgheze" de Ţic şi Cosaşu, ci ar fi fost arestat, măcar urmărit, ar fi avut azi soarta fericită a atîtora care dacă n-au spus „bravo!", n-au zis nici „pîs", această opoziţie la regim dîndu-le un certificat de revoltaţi şi talentaţi. Încă nu s-a scris un studiu temeinic despre „Contribuţia MAI la axiologia literaturii române".

Fireşte că o sociologie binevoitoare ne poate lămuri cum şi de ce Mazilu a intrat într-un con de umbră. Şi în cazul lui ar funcţiona legea căderii codurilor; libertatea de expresie şi creaţie ar fi abrogat codul prin care muream de plăcere subversivă la *Somnoroasa aventură,* aceea care începe, în Cişmigiu, la „Ape minerale", unde ea şi el, fără să ştie unul de altul, consumă – ce bizar, ce coincidenţă! – acelaşi Biborţeni; ar fi existat un cifru – azi, uitat – pentru a pătrunde în critica mazilliană a prostiei pure (aceea care îl făcea pe bărbatul exigent şi la curent cu mecanismele unei drame din amor să-i ceară amantei, imperativ: „Mie să-mi suferi, Cecilio!"), în cruzimea sa la bovarismul intelectual, în ferocitatea lui faţă de falsurile sentimentale şi clişeele morale pe care se baza – cum s-ar zice în manualele şcolare cuminţi – societatea timpului său. Dar căderea codurilor afectează micile talente, efemeridele, micile şi chiar măricelele şopîrle foind cu har uneori, cu humor deseori; ea nu mai ţine la cetacee, la crocodili, la monştri de talent. Mazilu era un asemenea monstru de talent. Imaginaţia lui în studiul malformaţiilor de sentiment – căci cu asta se ocupă literatura lui, cu eternitatea caracterelor unde cică „totul e spus" de la La Bruyère încoace... – e, hotărît, monstruoasă: ce poate face el cu invidia, cu gelozia, pasiunea, orgoliul şi melancolia, ce arii de coloratură poate extrage din filistinism, din meschinărie, din aspiraţia firească şi bădărană spre frumos combinată cu „datoria de a avea o garsonieră", cum le face el harceaparcea ca după aceea să le remonteze în specii stranii ale bietei ticăloşii omeneşti, nu mai ţin de un cod caduc. O fi căzut un cifru, dar au rămas o faună şi o floră, o natură umană care nu pot fi numite decît maziliene.

În fond, pentru a fi demni pînă la capăt – trebuie să admitem că ignorarea lui Mazilu / ignoranţa cu care e interpretat cînd şi cînd, constituie o bună răzbunare a proştilor sub clar de lună sau canicula, a oportunismelor şi maniheismelor care de zece ani încoace, în deplină libertate de expresie şi tiranie semidoctă, îşi elaborează clişeele lor, înspăimîntate de orice este inteligent, nuanţat, ambiguu, complicat. Căderea vechilor coduri impuse de cenzura ceauşistă e un alibi pentru a impune noile prostii, cu cenzura lor exercitată prin incultură şi vulgaritate, „fizică şi psihică, Gogule!".

Poate fi omul atît de...? Poate! Dar şi cînd vor birui simultan adevărul şi dreptatea, să te ţii, frate!

Radu COSAŞU

bazar

Costineşti 2000

Şi în cazul Costineştiului se aplică deja penibila formulă: nu mai e ce-a fost odată; sau, şi mai rău e un Costineşti în faza sălbatică. Costineştiul găsit acum nu se prea potriveşte deloc cu ipostaza de om aşezat şi cu familie. E, la prima vedere, un soi de „sediu" al ascultătorilor de *hip-hop,* amestecat cu *dance* şi lăutărească; un soi de cartier estival în care gunoaiele aruncate fără scrupule pe plajă se împletesc cu ostentaţia agitaţiei perpetue, tinzînd spre un singur scop – *Distracţia;* Zeiţa facilă pe care o cîntă, de altfel, mai toate şlagărele dragi inimilor publicului local: „Lasă-mă, papa, la mare / Vreau distracţie şi soare". Cam aşa sună versurile unuia din şlagărele formaţiei *André,* ce a dat, de altfel, titlul unui spectacol de „muzică şi comedie" de pe litoral. Amestecul de genuri şi de gusturi e cel mai bine reflectat în afişele „şuşelor" asemănătoare celui de mai sus: tot delicatele *André* au un alt spectacol, de astă dată în Neptun, alături de Ţociu şi Pallade; *Valahia,* autorii *Bananei* (acuzaţi şi de plagiat, de altfel) concertează, printre alţii, alături de Maria Dragomiroiu; *Trei Sud-Est* (cei cu *Amintirile...)* fac casă bună cu *Chestiunea zilei,* şi ei în turneu pe litoral... La discoteca *Ring,* unde, cîndva, auzeai mai toate şlagărele pop americane, e lipit următorul afiş: (parafrazez) *Adrian Copilu' Minune* şi *Costi* (ex *Valahia)* vor concerta... Moda „de zi" dar şi „de seară" (pentru că veşnica mulţime forfotindă ai senzaţia că nu se opreşte niciodată) amestecă papucii ordinari de plastic, eşarfele transparente în jurul taliei, legate, chic, într-o parte, cu celularul de serviciu şi părul vopsit blond-roşu la băieţi. Deliciul, accesoriile de plajă, îl fac prosoapele: telefonul nu lipseşte nici de acolo – pe unul din prosoape el adastă în mîna unei voluptoase, probabil, 89.89... Nu toate damele de stat la soare sînt la fel de indecente: pe un prosop se află însăşi Lady Di, într-o rochie neagră, sobră, fără bijuterii, cu o figură gravă. Cum te poţi tolăni la soare pe o asemenea evocare?

Altfel, Costineştiul rămîne fief-ul iniţiativelor, dar al iniţiativelor ieftine, balcanice, ba chiar orientale forme fără fond, de cele mai multe ori. Hazul există atîta timp cît rămîi în ipostaza pasivă, de spectator şi nu de consumator activ. În primul rînd, sînt inegalabile denumirile: Terasa (şi Alimentara!) *Ti amo,* terasa *Summer Time;* aprozarul *Angel Impex;* pensiunea A.T. *Briza mării;* pensiunea turistică *La Rodica; Gogoaşa înfuriată, Fast Food; Cuptorul fermecat; Autoservire* – mîncăruri calde; *Goe & Scoţianu* – şaorma, pui, chebab; Terasa *Green-Yellow;* galeriile *Galaxy; Magazin Mixt; Hamsia însetată, Lovi-te-ar foamea; 10 Steaguri; Briza mării.* Denumirile, în sine, sînt relevante (şi au mai fost amintite în numărul trecut al revistei la rubrica noastră „Cu ochii-n 3,14"). Interesante sînt însă, alăturările dintre titlu şi subtitlul lămuritor (cel care desemnează categoria pensiune magazin mixt etc.); dintre eticheta pompoasă şi interiorul sărăcăcios de multe ori încropit, fără prea mari schimbări, într-o curte banală de localnic; şi, în sfîrşit, dintre titlu, subtitlu şi desenul lămuritor". Terasa *Ti Amo,* de pildă, oferă privirii o tînără cu forme excesive, în costum de baie, cu cizme şi păr inelat, ce se întoarce lasciv la tine pe fundalul unui apus de soare cu obelisc şi epavă; gogoaşa înfuriată te scrutează ucigaş de pe firmă, tremurînd din mîinile, picioarele, ochii, gura şi nasul pe care le are desenate; pizzeria de lux *Albert,* te întîmpină cu un uriaş Zeus din piatră la o intrare, o Venus idem la cea de-a doua şi zece (?) pitici de grădină în bucătărie; serviciile terasei *Zece steaguri* sînt ilustrate de prezenţa unui chelner cu faţă de Frankenstein, ce duce, rafinat, un platou acoperit şi un şervet pe braţ, de un pui ce tremură pentru că urmează să fie fiert şi, de iarăşi, o „gagică tare" – toate zugrăvite în culori tari.

Reclamele – verbale – ce însoţesc imaginile primitive ţin tot de un soi de preistorie a publicităţii. Localnicii din Costineşti par a-şi fi însuşit publicitatea televizată, adaptînd-o unor rime primare şi unor mesaje naiv de directe: „Galeriile Galaxy – aici găseşti tot ce-ţi doreşti". „Pizza Yollo – cea mai bună pizza din Costineşti". „Lovi-te-ar foamea – ieftin şi gustos".

Iniţiative există, dar sufocate în marea de încercări facile, sau chiar ratate. Pînă la a fi declarat un loc al înnoirilor inteligente şi profesioniste, Costineştiul trebuie să depăşească faza amatorismului, a debandadei şi murdăriei evidente.

Iaromira POPOVICI

scrisoare din New Orleans

La mulţi ani, Amazon!

Amazon.com a împlinit cinci ani!

Aş fi putut să jur că are cel puţin o mie. Căci cam de vreo mie de ani tot vorbim despre el. Am amintiri ceţoase despre vremurile de dinainte de Amazon. Lumea era cutreierată de uriaşi precum Bethlehem Steel. Oh, da, erau computere şi în zilele acelea, dar erau masive, cam ca maşinile de spălat, şi funcţionau mai mult ca maşini de scris şi abace. Nu erau, ca azi, portale prin care să poţi sări dintr-o lume în alta. Ia gîndiţi-vă! Să sari în maşina ta de spălat şi să te trezeşti pe altă planetă. Păi, se poate? Desigur, exista Internet şi înainte de Amazon, dar oamenii îl foloseau ca să schimbe între ei gînduri şi misive. Apoi veni Amazon şi porţile raiului, care în America poartă numele de „Shopping", se deschiseră pentru toţi muritorii.

Şi în zilele de dinaintea Amazonului existau mari averi, dar îţi lua ani buni ca să le strîngi. Gîndiţi-vă la Aristotel Onassis! Avea flote de vase şi iahturi şi insule şi pe Jackie, dar cînd a murit de abia dacă valora şase sute de milioane de dolari! I-a luat o veşnicie ca să ajungă bogat. Şi nu-i numai asta, dar păstra toate profiturile pentru el şi nu şi-a transformat afacerile în companii publice. Comparaţi-l cu Jeff Bezos, care valorează două sau trei miliarde de dolari, depinde ce fel de zi e pe Street! Jeff este proprietarul lui Amazon, compania despre care oamenii spun cu mîndrie că nu aduce profit, dar tot ei spun: ei, şi ce?, nouă ne place Amazon! Amazon place la milioane de oameni pentru că ei cu toţii deţin o particică din el, dimpreună cu Jeff, numai că partea lui Jeff e ceva mai mare, de aia şi este el atît de bogat.

Îl cunosc pe Jeff. Îi plac toate astea, Doamne, ce-i mai plac. Amazon este cea mai mare librărie din lume, dar Jeff a început să vîndă cărţi pentru că, din p.d.v. al contabilului, era marfa cea mai uşor de manevrat în ciberspaţiu. Strălucită idee! Eu sînt scriitor de cărţi şi nu mă pot abţine să îngenunchez în faţa acestei strălucite idei. Întîi de toate, cărţile sînt un fel de Internet primitiv, compus din bucăţele portabile de informaţie. Înainte de Amazon, trebuia să te preumbli prin plicticosul spaţiu fizic pentru a le regăsi. După Amazon, distanţa dintre om şi conţinutul cărţilor aproape că s-a destrămat. În America, singurul hotar dintre tine şi lectura visurilor tale este doar plicul FedEx. Inevitabil, şi plicul acesta trebuia să dispară odată şi-odată, căci Amazon îţi va trimite, pe canale electronice, cartea direct acasă. Asta nu s-a întîmplat încă pe de-a întregul, dar ce va împiedica Amazon să devină şi cea mai mare editură din lume? Nimic.

Jeff are un rîs uimitor. Rîde cu o plăcere maniacală de aproape orice. Rîsul său este ca o muzică scăpată din frîu, ca rîsul lui Prometeu cînd l-au dezlănţuit de stîncă. Şi de ce n-ar rîde? Căci el a dezăgăzuit întregul univers al obiectelor, smulgîndu-le din vitrine şi depozite şi aruncîndu-le direct către cei care le doreau. Jeff i-a eliberat pe prizonierii manufacturii şi pe consumatorii de bunuri manufacturate. Un scriitor ca mine s-ar fi aşteptat să găsească în Jeff un cogitator plin de morgă, cu manierele bruşte ale unui miliardar, aşa că am fost mai mult decît încîntat să întîlnesc un bărbat-puştan, animat de voioşia unuia pus pe şotii. Cînd l-am întrebat ce face în timpul liber, Jeff mi-a mărturisit că-şi trece vremea cu o catapultă de cartofi. În fiecare zi, înainte de a se crăpa de ziuă, Jeff aruncă barabule în lacul din faţa casei sale. Uneori, şi cîte şase saci pe zi. Bravo, Jeff!

Amazon a împlinit cinci ani! Este vîrsta la care, ne spun psihologii, se sfîrşeşte pruncia şi se instalează tragica înţelegere că nu sîntem o părticică din părinţii noştri, ci un individ separat, o entitate unică, un eu singuratic. S-ar putea ca tocmai aşa să se întîmple şi cu Amazon. La cinci ani, Amazon încă mai simte că este una cu milioanele de investitori care se bucură de el de parcă ar mai fi încă un bebeluş şi cad pe spate de fiecare dată cînd adorabila creatură îşi frămîntă degetuţele rozalii şi grăsuţe. Dar ce se va întîmpla cînd se va înfiripa înţelegerea existenţei ca entitate de sine stătătoare? Va mai continua familionul încîntat să ţopăie în jurul leagănului sau se va da în lături, mut de oroare, cînd va înţelege că făptura nu mai e a lui? Şi ce se va întîmpla cu creatura cînd va scruta cu privirea mulţimile în beatitudine care pînă acum au plătit să-l ţină în viaţă şi îşi va da seama că se pot retrage în orice clipă?

Mă rog, nu contează. Jeff poate să-şi vadă de rîsul lui. A deschis larg porţile şi toată lumea poate intra. Asupra lui nu se revarsă decît recunoştinţa. S-ar putea să fie nevoit, cînd va veni timpul, să-şi dea catapulta de barabule pe o umbrelă, dar nu de el mă doare pe mine. Mă rod cele două acţiuni mititele pe care le-am cumpărat.

Andrei CODRESCU

www.codrescu.com

(traducere de Ioana AVĂDANI)

(Rubrică difuzată la *National Public Radio* şi publicată în *Gambit Weekly, The Baltimore Sun* şi *Funny Tonus)*

trecerea prin reviste

Jazz, oportunism şi moarte în budoar

Ultimul număr al revistei *Lettre Internationale* nu este deloc unul „de vară". Cele cîteva grupaje tematice – dedicate moralităţii intelectualului implicat politic, jazz-ului sau Mafiei – sînt mai grav şi mai tranşant tratate decît ne-au obişnuit alte reconsiderări contemporane, de la noi sau de aiurea.

Era firesc pentru o chestiune atît de arzătoare şi de des reluată în ultimul timp, ca aceea a colaboraţionismului intelectualilor, normal pentru aberaţia la care a ajuns implicarea politică în Mafia italiană, dar mai puţin previzibil pentru evocarea cîtorva, legendari, jazzmani.

Probabil, dacă va apărea la noi, cartea sociologului Mark Lilla, profesor la Universitatea din Chicago, va fi un best-seller; el corectează (ca, mai devreme Pascal Bruckner într-o recenzie foarte nimerit reluată de redacţie, ca notă la fragmentele din Lilla) *soap-opera* Elzbietei Ettinger despre legătura lui Heidegger cu Hannah Arendt. Se pare că într-adevăr „copilul fenomenologic al lui Husserl", nu doar denunţa din proprie iniţiativă, refuza să conducă tezele studenţilor evrei, sau scria false recomandări (în fapt denunţuri mascate), ca aceea făcută lui E. Baumgarten, dar nu a mişcat un deget nici măcar pentru a împiedica eliminarea lui Husserl de la Universitate. Un antecesor ilustru pentru oportuniştii secolului, fie ei roşii sau verzi.

Paginile din roman(ţ)ul intelectualului cuprind şi o discuţie pe tema iertării între Jacques Derrida şi Michel Wieviorka, editorul revistei *Le Monde des Débats*, un epistolar cel puţin surprinzător, între Susan Sontag şi romancierul japonez Kenbzaburo Oé, despre cum renasc poncifele în cele mai ascuţite minţi contemporane, şi un excurs ironic-conciliant al istoricului A. Cioroianu în lumea „stahanovismelor intelectuale de altădată".

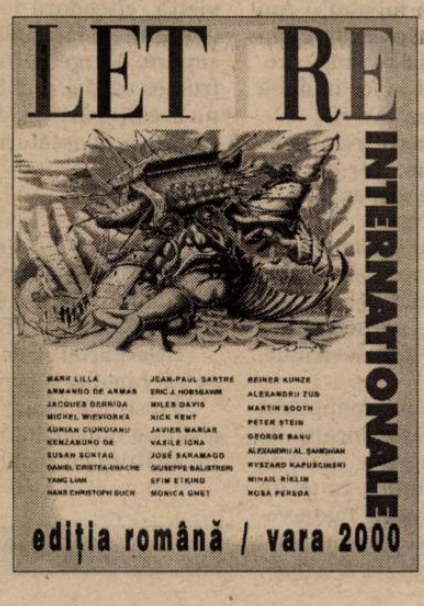

Extrem de interesante sînt şi evocările lui Duke Ellington, Miles Davis sau, printre rînduri, cea a lui Charlie Parker (vă amintiţi jazzmanul hieratic dintr-o nuvelă de Cortázar?), simbolul unei generaţii, minunatul *Bird*, care a murit ştiind bine ce face, dar şi a împătimitului de jazz J.P. Sartre.

Dacă mai adăugăm fragmentele din biblioteca trimestrială a revistei, traduceri ce stau să apară la *Univers* din Javier Marías (*Mîine în bătălie să te gîndeşti la mine*, un roman despre o moarte într-un budoar) şi José Saramago (*Toate numele*, ultimul roman al portughezului, o parabolă arhivistico-amoroasă despre „regăsirea" unei femei necunoscute), sau povestea profesorului rus Efim Etkind despre Liza, devenită Maica Maria (un mic scenariu miraculos despre încredere), devine evident de ce numărul de vară *Lettre Internationale* trebuie citit în întregime, ca unul dintre puţinele cadouri pe care ni le mai face presa culturală românească o dată la trei luni.

Simona SORA

Seraiul italo-american, spaniola ruletă rusească ş.cl.

Capalbio = cel mai bun festival de scurt-metraj din Italia.

A 7-a ediţie = 5-9 iulie a.c.

„Fiţi scurţi!"

Ca în *Handle with Care* (3'35", Germania): un ins îmbrăcat gros intră într-o cabană. Se aşază la masă. Afară ninge. Cabana începe să se zguduie. Insul se apucă de masă. În jurul lui, totul se prăbuşeşte. Cîteva secunde. Apoi reintră în normal. Insul iese în pragul uşii. Nămeţii au acoperit tot. Se uită în sus. Un ochi de copil îl priveşte. Apoi copilul pune globul de sticlă pe masă. Pînă cînd îl va lua din nou, agitînd mica lume de zăpadă dinăuntru.

Sau ca în *Banco* (4', Franţa): un copil într-un Cadillac, un cerşetor pe trotuar. Copilul scoate o cutie de trabuce, îşi aprinde unul şi aruncă restul pe jos. Cerşetorul îşi cumpără o prăjitură şi o mănîncă. Copilul scoate o sticlă de şampanie, bea un pahar şi aruncă restul pe jos. Cerşetorul scoate o bancnotă de 200 de franci şi o rupe în bucăţele. Copilul scoate un teanc de cîteva sute de mii de franci, rupe una din bancnote şi aruncă restul pe jos. Cerşetorul se repede şi ia banii...

Sau ca în *Ripple* (5'30") şi *Seraglio* (13', ambele SUA): în primul, doi pescari într-o barcă pescuiesc un Isus. Îl cară pînă la biserica din deal. Îl pun înapoi pe cruce. Isus încă şiroieşte de apă. Apare preotul. I se pare că Isus plînge. Cade în genunchi crezînd într-un miracol. În al doilea, o gospodină plinuţă găseşte între verze o scrisoare galantă. „Şoldurile tale sînt ca promisiunea unui *seraglio*..." Ce e aia „seraglio"?, îşi întreabă ea soţul, copiii. Ei dau din umeri. Ea îl bănuieşte pe vecinul de-alături. Îl întreabă. El dă din umeri. Ea dă din şolduri. Apoi bate la maşină o nouă scrisoare. Varza, bileţelul, „seraiul"... Poştaşul, instalatorul ş.a.m.d. Adulterul ca manej epistolar.

Sau ca în *Ruleta* (12', Spania): cinci femei stau în bucătărie. Una ţine în braţe un bebeluş care urlă. Alta pune ziare pe jos. Turuie vrute şi nevrute. Despre preţurile promoţionale. Despre bărbaţii lui Liz Taylor. Despre avantajele spălătoriilor publice. Prima scoate un revolver. Îl duce la tîmplă. Apasă. Nimic. Apoi a doua. A treia. A patra... A cincea dă colţul. Femeile strîng ziarele împroşcate cu sînge, spală aragazul, turuind în continuare despre avantajele spălătoriilor publice, despre preţurile promoţionale. „Mîine, la aceeaşi oră?" Sfîrşit.

Recapitulînd: Jocul, Banul, Credinţa, Sexul, Moartea, Jocul.

La Capalbio, în Toscana, Italia, Europa, Terra etc. Lumea în max. 15 minute.

Alex. Leo ŞERBAN

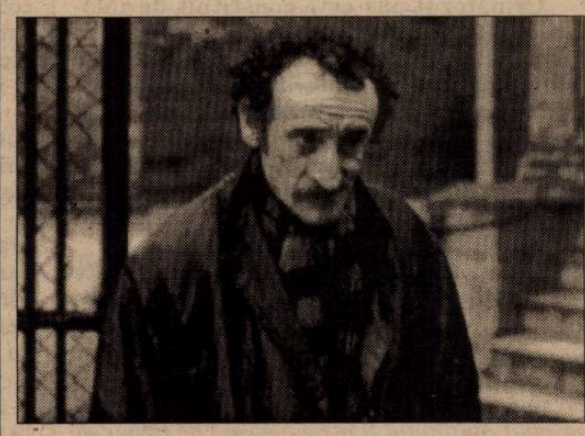

Banco de Patrick Bossard

Pagină realizată de Cezar PAUL-BĂDESCU

sindromuri

Sindromul prizonierului

Cu ceva timp în urmă am avut prilejul a mă afla invitat în cabinetul unei înalte feţe ministeriale, care a binevoit a-mi solicita să fac parte din echipa sa. Domnul ministru m-a asigurat că nu doar citise una din cărţile mele, mai apropiată de domeniul său de activitate, ci că aceasta se afla în permanenţă pe masa de lucru. Mai departe, domnul ministru mi-a povestit despre intenţiile sale de a reforma domeniul, despre nevoia de oameni competenţi în echipă şi despre credinţa că voi putea aduce un plus de eficienţă acesteia. După ce a aflat că propunerea domniei sale nu mă lasă indiferent, m-a rugat să las la şefa sa de cabinet un Curriculum Vitae, urmînd să mă cheme din nou pentru o discuţie concretă. A fost prima şi ultima dată cînd am avut plăcerea să ne vedem.

Întîmplarea a lăsat deschisă o nedumerire şi o temă de meditaţie, care au început a produce concluzii relativ recent, după acumularea unui şir de observaţii personale şi exprimări de opinii ale altora.

Instituţiile statului sînt populate din plin mai întîi cu secretare şi mai apoi cu funcţionari specializaţi în supravieţuirea şi ascensiunea în ierarhii.

Secretarele au cîteva caracteristici comune: nu sînt capabile să stenografieze, nu utilizează computerul decît pentru relaxare prin jocuri, dactilografiază lent şi cu erori, nu pot face faţă unei conversaţii într-o limbă străină, prima dintre calităţi fiind aceea că sînt fie soţiile, fie rudele unor persoane importante de la asemenea instituţii precum Parlamentul, Curtea de Conturi, Parchet, FPS, Primărie sau SRI. În cazul în care sînt tinere şi atrăgătoare, au relaţii de foarte strînsă colaborare cu şefii lor. De regulă, au puţine rezerve în a afişa o concepţie *sui-generis* asupra distribuţiei autorităţii în instituţie, concepţie care are drept punct de plecare faptul că prin faţa birourilor lor permanente s-au perindat mulţi miniştri şi secretari de stat efemeri.

Funcţionarii specializaţi în supravieţuire au, de asemenea, caracteristici comune: sînt abuzivi, lipsiţi de imaginaţie în exercitarea funcţiei pentru care primesc salariu, sînt adevăraţi artişti în aranjamente de culise şi colportări de zvonuri, manifestă o extraordinară capacitate de coalizare eficientă în lupta cu orice persoană sau curent de opinie care sugerează competenţă şi responsabilitate.

În lupta cu această legiune de veterani călîţi în nenumărate lupte de gherilă administrativă, demnitarul are puţine şanse de reuşită. De regulă, se începe prin a fi tăiate legăturile sale cu exteriorul. În interzicerea accesului la demnitar a persoanelor neagreate de gardienii biroului-închisoare sînt utilizate o serie de proceduri deja standardizate, avînd drept *motto* asemenea replici precum: „Domnul ministru este plecat din ţară“, „Domnul ministru este plecat din Bucureşti“, „Domnul ministru este la Parlament“, „Domnul ministru este în conferinţă cu o delegaţie străină“, „Domnul ministru nu este momentan în birou“, „Lăsaţi-ne un număr de telefon şi vă căutăm noi de îndată ce apare“.

Următorul pas este constituit de înlocuirea realităţii cu un surogat confecţionat de gardieni în conformitate cu propriile interese sau cu interesele grupurilor politice, economice sau infracţionale la care sînt asociaţi pe faţă sau în secret. Nu de puţine ori, informaţiile şi sugestiile transmise au drept obiectiv discreditarea activităţii instituţiei, în interesul puterii ce se prefigurează a se instaura după viitoarele alegeri.

Rezultatul care se obţine cu o regularitate terifiantă este următorul: *atunci cînd este înlocuit, demnitarul duce cu sine visele de reformă şi înnoire în exact aceeaşi stare în care le-a adus la instalarea pe funcţie; uneori, duce cu sine o nedumerire egală cu cea din prima zi, privind conţinutul funcţiei pe care ar trebui să o exercite.*

Petru LISIEVICI

Dimensiuni diferite

– despre pitici –

Avertisment

Din cauza tramvaiului care mă legăna molcom recunosc că am aţipit de cîteva ori în timpul călătoriei mele. De aceea, nu ştiu să spun excat dacă m-am aflat în Liliput sau în Laputa – acel tărîm fericit unde înţelepţii sînt idioţi şi savanţii zăpăciţi, în Brobdingang – ţara uriaşilor, sau în Houyhnhnm – ţara cailor. De altfel, nici acum nu sînt sigur dacă nu cumva mă aflu în Gubdubdub unde umanitatea e trasă pe sfoară de scriitori, cei mai laşi fiind eroi, trădătorii virtuoşi, proştii luînd hotărîri înţelepte. Pentru siguranţă fac apel la convenţia majorităţii (care este legitimă) şi voi prezenta lucrurile aşa cum s-au petrecut în, cum se spune, Bucureşti.

La Piticu

Oameni săraci, cu haine monocolore, copii îmbrăcaţi sumar, desculţi şi gălăgioşi, rufe atîrnate la geamuri şi alei prăfuite care seamănă mai degrabă cu uliţele unui sat, toate dau pe Calea Dudeşti o atmosferă proaspătă de veche mahala. Casele sînt îmbătrînite; nu au fost demolate, dar arată jalnic. Cele de la stradă au diferite ateliere de reparaţii sau magazine. Unul dintre ele are firma explicită – „La Piticu“ şi este o magherniţă de 3 pe 3 metri unde găseşti în general produse de uz casnic. Patron este, evident, un pitic: „Sînt Cuşcă Ţilică. Ha! După ce că sînt pitic mă mai cheamă şi Cuşcă şi Ţilică!“ Îmi strînge mîna cu palma lui mică, cu degete scurte, o palmă aproape pătrată. O face într-un mod voios, optimist şi cu putere, ceea ce-mi inspiră ideea unui ghid al strîngerilor de mînă. Ţilică nu este un spiriduş, nu a lucrat niciodată la circ şi nu locuieşte într-o casă cu lucruri reduse ca dimensiune. Deşi abia depăşeşte un metru în înălţime, tot ce îl înconjoară este *normal*, inclusiv soţia sa, o femeie bine-făcută, cu ochi albaştri.

Tragedia unei astfel de mărimi începe de obicei în primii ani de viaţă: „Copiii ce văd aia spun“ şi descoperă lîngă ei *un dop, un pigmeu, un omuleţ*. Urmează marile frustrări ale adolescenţei: „Cum o fată să se afişeze cu un pitic pe stradă? E atît de greu... din cauza privirilor celorlalţi. Că nu mai eşti tu pitic, că tu te simţi poate mîndru cu o fată aşa frumoasă, înaltă... Dar e problema – ce simte fata? Şi de-aicea alte alea care lovesc tare în suflet“. Dar pentru Ţilică toate aceste avataruri de liliputan au fost o plăcere: plăcerea de a le depăşi. Bineînţeles, nu a reuşit singur: de partea lui a fost familia – mama, fraţii şi, mai ales, firea sa de un optimism neruşinat.

În '68 şi-a luat maşină – Mercedes Cobra, în '73 a avut o încurcătură cu un miliţian – nu a oprit la semnal – şi de frica urmărilor a vrut să fugă din ţară. Terminase liceul, se pregătea să dea la Medicină, dorea să fie chirurg, însă a fost respins la examinarea medicală. A muncit orice, a fost electromecanic la telefoane, vînzător de lapte, şofer, cîrmaci la caiac-canoe, fotograf la botezuri, nunţi, înmormîntări. În timpul comunismului, la alegeri, îşi lipea pe uşă o hîrtie cu „Eu nu votez“, dar despre asta vorbeşte cu indiferenţa disidentului ce-ar putea fi anonim. Mai tîrziu, în decembrie '89, s-a dus la Revoluţie, pe 21 decembrie, imediat ce s-a spart mitingul. A ajuns în Piaţa Universităţii cu primul grup. S-a aruncat pe burtă, în iarbă, la primele focuri din faţa Inter-ului, s-a ascuns noaptea într-un tomberon: „Am stat toată noaptea cînd s-a tras, cînd s-a dat foc la TAB-ul ăla“... „Pe tanc era unu', Petrică, îl cunoşteam. El trăgea. L-am întrebat a doua zi: «ce-ai făcut mă?! – Ce să fac? Vroiai să mă împuşte ăla că nu execut ordinul?!»“ L-au arestat pe Ţilică dimineaţa cînd, împreună cu studenţii de la Arte, încerca să remonteze demonstraţia. A fost băgat într-o dubă condusă de un vechi prieten de-al lui, de la caiac – Lipat Varaviev – care-şi cerea întruna scuze. Ţilică îşi aminteşte acele momente în care, practic, se scria istoria: „La Cărăbuş, la ABC, i se strică maşina. Vine disperat în spate «Piticule, ce fac că mă dau ăştia la sabotaj!». Am coborît din dubă, el a ridicat capota. Nu ajungeam şi m-am urcat cu picioarele pe motor. Fă-i distanţa la platină... reglează... A pornit. Mi-a mulţumit, m-am suit la loc în dubă şi m-a dus la secţie“. S-au întîlnit după aceea. Au rîs.

Cîţiva ani mai tîrziu acelaşi trup mic care tremurase sub gloanţe dansa pe litoral, la Copa Cabana, într-un concurs de *Mister*. A ajuns pînă în semifinală şi poate ar fi cîştigat dacă avea slip. Amfitrion era D.J. Purice.

În 13-15 iunie, Ţilică a purtat insignă cu *Golan-pitic* şi era să fie bătut de mineri: „I-am ţinut partea femeii ăleia care-i filmată, care-i curge sînge şi o ţigancă a zis: – A! Sînteţi cu ţărăniştii! M-a salvat un coleg – să ne lase în pace că sîntem pedeserişti“. Tot atunci a fost la Televiziune, cu copilul pe umeri, să vadă *Adevărul*.

În prezent, micul domn Cuşcă îmbracă aceiaşi pantaloni şi aceleaşi cămăşi scurtate ingenios de soţie, se încalţă de la raionul copiilor, munceşte mult pentru magazin (spart de trei ori de hoţi) şi în momentele de răgaz admiră, ca pe un trofeu, buletinul (neschimbat după '90, cu toate, toate voturile) sau merge cu prietenii la un *barbecue*. Împreună cu un italian îşi va deschide, lîngă Complexul Mall, o terasă. Asociatul său doreşte să fie *Terasa La Dolce Vita*. Ţilică vrea neapărat să adauge un „n“.

Johnny

Nu foarte departe de „La Piticu“, în Dristor, unde atmosfera pare mai veselă datorită tarabagiilor şi manelelor, într-un bloc de garsoniere, la parter, locuieşte Johnny. Acesta este numele lui de scenă şi chiar aşa scrie pe uşă. Sun. Deschide Johnny în persoană: este îmbrăcat într-un maiou mîncat de molii pe piept, cu pantaloni scurţi (pentru el sînt lungi), are un baston din lemn, cu mîner de fier, la celălalt capăt înfăşurat în cauciuc, şi este atît de înalt încît ar putea foarte bine să folosească drept vizor gaura cheii. Stă în pragul uşii vrînd parcă să proptească cu spatele un miros greu, înăbuşitor, ce se strecoară totuşi pe lîngă el din garsoniera întunecoasă. Intru. Mirosul sufocant-acrişor domneşte peste o masă aşezată în mijlocul camerei, peste un pat, o canapea, carpete de catifea prinse pe pereţi, şerpuieşte printre cele două aparate radio şi numeroasele ceasuri dintre care funcţionează unul singur, învăluie dulapul, oglinda prinsă oblic de perete astfel încît să se poată vedea în ea doar cineva ce stă sub înălţimea ei. Un singur corp de bibliotecă plin de poze şi obiecte ce aparţin probabil trecutului. Aici se opreşte miasma.

Johnny, pensionar acum, între sprîncene cu o cută perpendiculară pe gura de care zîmbetul s-a înstrăinat: „M-am gîndit că o meserie oarecare, obişnuită, eu nu pot să fac şi pentru mine Circul va fi de bază. Ăsta va fi destinul meu – să distrez lumea. La Circ cine? Comicii, piticii, animalele. Pentru astea te duci la Circ“. De la 18 la 37 de ani a făcut „comicării“ – jonglerie cu cercul, fachirism, înghiţea săbii, îşi dădea foc, echilibristică pe scaune şi mese: „Cum e scaunul ăsta, de exemplu. Mă întorceam, cu o mînă aici şi una pe spătar – stăteam în mîini şi unde trebuia să fie fundu' era capu'“. Se ridică greu, se duce la şifonier şi scoate de acolo o sabie strălucitoare, mare, aproape cît el: „Uite! Am avut ambiţie! Înghiţeam sabia 75 de cm! Nu erau trucuri. Sabia e cavalerească. S-a şters, că scria aici, pe mîner“. Îmi arată cum o înghiţea. Simulează, bineînţeles. Acum nu mai poate cu adevărat, şi-a pierdut antrenamentul. Priveşte pierdut în spatele meu, poate la biblioteca plină de fotografii, povesteşte ca şi cum s-ar derula acolo un film: „Intrăm în oraş cu fanfara înainte. Saltimbanci, jongleri, scamatori, unii se dau peste cap, alţii fac piramide. Ne oprim într-un loc şi strigăm: Astă seară marele spectacol al Circului Crater. Poftiţi să vizionaţi un mare spectacol cu artişti, acrobaţi, jongleri, dresori de cai, de pisici, tigri şi pantere, leoparzi“. Vocea lui Johnny tremură: „Comici vestiţi – Johnny, Vasilică, Mitică – vă vor face să rîdeţi cu hohote. Două ore de rîs, două ore de amuzament“.

Pozele sînt neclare. În toate zîmbeşte. Sau poate este din cauza machiajului. Ticăitul ceasului de pe masă e ca un „Ţţ... ţţ... ţţ...“ necontenit. Johnny se aşază pe scaun, geme. „Au fost momente foarte fericite la circ“, spune, plîngîndu-se de bătrîneţea şi boala ce îl sabotează acum. Apare în mintea mea Alice, ajunsă în Ţara Minunilor, care înoată în propriile lacrimi vărsate cînd avea nouă picioare înălţime.

După Circul Crater pentru Johnny a urmat *Teatrul Constantin Tănase* unde a făcut jonglerii în *Groapa* lui Barbu şi a văzut alte scamatorii: „Domnul director Dinescu a condus teatrul 30 de ani. Dînsul şi dl Frunzetti făceau fel de fel de tablouri, la stadion. La comandă, bătea o dată din palme şi îţi făcea portrete: lu' Ceauşescu, lu' coana Leana, diferite portrete. Erau numerotate toate figurile astea. O armată de oameni – 50.000 – făceau fel de fel. Ăsta era ordinul de la împărăţie. Mare om şi sufletist şi artist“.

Dacă înainte Johnny avea restaurantele sale preferate – Casa Armatei, Berlinul, Cina, Grădiniţa de la Romană, acum îmi arată o improvizaţie cu un neon şi spune expert: „Un bec în 10 ore consumă 2 kw, neonul în 14 ore abia ajunge la 1 kw“. Mai joacă o tablă cu vreun prieten venit în vizită, cîteodată iese la plimbare, doi-trei paşi în jurul blocului. Se întîmplă să audă: „Uite mama, un pitic!“ Nu se supără. Merge la copil şi fără să se aplece îi explică: „Nu-i frumos să zici aşa! Să ştii că dacă nu mănînci, nu dormi şi nu asculţi părinţii, ajungi ca mine!“ Toţi părinţii din cartier îi sînt recunoscători lui Johnny.

Atitudini

Unii oameni, în special cei de ştiinţă, îi numesc pe pitici „nanici“ şi consideră că ei suferă de această boală – *nanismul*. Nanismul are două forme – poate fi tiroidian (apar deformaţii) sau hipofizat (pentru piticii dezvoltaţi armonios).

Secretariatul de Stat pentru Handicapaţi îi consideră pe cei hipofizaţi persoane normale.

Pe strada Stejarului, la Liga Legendelor Lumii, nu am găsit pe nimeni care să exprime un punct de vedere oficial în legătură cu problema piticilor.

Cătălin MANOLE

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

sînt la curent cu...

Eugen Ciocan şi „Băsescu 2000“

Într-o zi veneam de la munte, o casă de la capătul lumii, unde nu e nici semnal la telefon. Ajung în Buzău, sună telefonul. Felix Tătaru (directorul GMP Advertising care a produs campania) îmi urlă: «Bă, unde umbli, că te caut înnebunit de cinci zile.» Discutasem cu el să facem o campanie electorală cu mesaj social pe care să-l recuperăm electoral. Şi zice: «Uite, am dat de unii care vor PD-ul!» În aceeaşi seară eram în sediul PD-ului şi l-am cunoscut pe primul lor candidat, Nistor. Ne-am întîlnit în trei, cu Carmen Călugăreanu (al treilea membru al echipei), cu jumătate de oră înainte la o bere. Ne-am plăcut din prima, am bătut palma asupra a două-trei sloganuri, ne-am completat flancurile şi am mers să le demonstrăm o strategie. Aveam ideea! N-a înţeles nimeni nimic în afară de unu' Stăiculescu, care acum a şi demisionat. Nimeni nu e de condamnat. Nu se mai făcuse aşa ceva. N-aveau nici măcar un om de imagine, cu care să discutăm. Stăteam acolo nopţile cu Berceanu, cu Duvăz, cu Sassu, la polemici îndelungi, abuzam de o nesfîrşită retorică ca să-i convingem că ideile noastre o să spargă. Le era frică... vroiau o campanie eficientă. Le era greu să rişte. După aia a apărut Băsescu. Băsescu mergea mai bine cu ce vroiam noi. A zis: «Mie-mi place. Mi-a plăcut întotdeauna riscul.» Felix a fost cel mai încrezător. Şi eu am crezut, da' ştiam că popularitatea sa va creşte pe ultima sută... şi aşa a fost. Băsescu era un tip cu umor. Tot ce am scos îl exprima şi lumea îl recunoştea, chiar dacă îl vedea mai tăiat la ochi, la chelie... Dialogul lui social cu «Aici sînt banii dvs.», cu sensul că vreau bani, dar răspund de ei. Era imaginea unui om eficient. În fine, fiecare pas era chinuit. Le era frică ca Băsescu să nu piardă ruşinos, asta ar fi fost o catastrofă pentru partid. Ne-am pus pe treabă... Primul a fost afişul cu un zid spart de o mînă şi întrebarea: «Care e treaba ta?» Era nevoie de o provocare: cine-care treabă, dom'le... Chestia asta trebuia să creeze un suspans, dar PD-ul a vrut repede afişul cu «Vin la Primărie». Ieşeam cu un handicap: era plin oraşul de afişe. Cine-l mai vedea pe Băsescu? Mie mi se pare că are ochi sinceri, chiar seducători. Dacă băgam retuş, îl falsificam. Am zis că dacă lumea va simţi intensitatea lui din privire, îl va crede. Uite, cînd îl puneam să joace în clip, era stresat ca un copil ce se teme de injecţie. Reacţia asta n-o poate avea un om ipocrit. Oprescu stătea în poză ca un star de Hollywood, dar unii vedeau ceva suspect în asta. Apropo, ne gîndisem la o glumă cu poza lui Oprescu, în turul al doilea, care să spună: Votaţi-l pe celălalt. Aşa da, puteai să ţii cont de o părere de-a lui, da' nu să-l iei de primar. N-am scos-o. Cu toţii zic ce tari am fost că a ieşit Băsescu. Sigur, prestaţia lui Băsescu a fost importantă, dar nu se poate neglija nici campania. Nouă ni se reproşa că nu făceam lucruri pe înţelesul tuturor. Dacă scoţi un mesaj gata digerat, celălalt rămîne fără nici o idee. Omul trebuie să aibă o mică corvoadă în el. Să se întrebe. Să facă vorbire. Am mai făcut nişte ghiduşii: am aruncat fluturaşi cu desenele lui Mihai Stănescu (el se potrivea perfect campaniei noastre pornite de la un mesaj social) în plină PROpagandă, în Keoke. Aveam nevoie de publicul acesta tînăr şi, într-o pauză de direct, am trimis elicopterul. Şi a fost încă una, care n-a reuşit. Meciul cu Portugalia a picat chiar în zilele în care se încheia campania, cu o zi înaintea votului. Am trimis în galerie un banner cu BĂSESCU-BUCUREŞTI-ROMÂNIA. Dacă ar fi băgat gol ai noştri, camera ar fi mers pe banner. Dar România n-a băgat nici un gol. Eu cred că dacă e să ai o inspiraţie o ai indiferent de transpiraţie. Dacă românului tot nu-i place transpiraţia, măcar să aibă nişte idei. Noi am avut cîteva idei cîştigătoare.

Eugen ISTODOR

roluri

Sfîntul drept la contemplaţie

„Este un fenomen comun naturii noastre a tuturor ca lucrurile triste, îngrozitoare, oribile chiar, să exercite asupra noastră un farmec irezistibil şi ca în faţa unei scene de jale ori de groază să ne simţim, în acelaşi timp şi cu aceeaşi forţă, respinşi şi atraşi“ (Friedrich Schiller). Numai aşa se explică miraculosul catharsis, pe care Aristotel l-a definit ca purificare prin groază şi milă şi care asigură nedezmînţita viabilitate a tragediei antice. Să-l citäm din nou pe Schiller: „Lupta penibilă între înclinaţii sau datorii potrivnice, luptă care, pentru cel ce o îndură, este un izvor de cumplită suferinţă, poate fi pentru simplul spectator o adevărată desfătare“. Teribil adevăr acesta, despre natura contemplaţiei noastre! Mulţimea care se aduna în preajma locurilor de execuţie n-o făcea atît pentru a deplînge soarta condamnatului, sau, dimpotrivă, pentru a saluta o pedeapsă binemeritată, cît pur şi simplu pentru plăcerea *spectacolului*. Componenta sadică, chiar diabolică a omului tresaltă voios la atrocităţi şi infamii. Componenta divină îl mustră, se înduioşează, se indignează, se revoltă, plînge.

Una este, însă, a fi spectatorul unor *poveşti* de groază şi a trăi catharsisul, şi alta este a fi spectatorul unor *realităţi* de groază, unde nu poate fi vorba de catharsis. Sute şi mii de oameni au asistat la execuţii publice, la autodafeuri ordonate şi coordonate de Inchiziţie. Dar chiar dacă ar fi vrut să intervină, *cineva* bine înarmat ar fi avut grijă să nu se întîmple acest lucru.

Astăzi asistăm, prin intermediul televiziunii, la tragedii înfiorătoare: o femeie îşi dă foc în faţa primăriei din Piteşti şi nimeni, nici măcar propriul soţ, nu intervine, ba chiar acesta din urmă se opune oricărei intervenţii şi, drept consecinţă, înfundă pe bună dreptate puşcăria; un bărbat din Tîrgu-Jiu îşi dă foc în faţa unei mulţimi aproape indiferente, iar tentativele ulterioare de a-l salva nu-l pot scăpa de la moarte. Gesturile fatale sînt previzibile, dacă nu chiar anticipate. Mulţimea ştie la ce va lua parte, tema e anunţată, privirile sinucigaşului au o lucire anume, sticla de benzină se află aproape la vedere, gesturile sînt decise. Este oare moral să participäm, chiar şi cutremuraţi, la astfel de întîmplări, fără să împiedicäm cu orice preţ desfăşurarea lor? Nu noi, cei care privim – oripilaţi, înduioşaţi sau excitaţi – la televizor, ci aceia care se află *acolo*, la hotarul dintre viaţă şi moarte. În ceea ce-l priveşte pe martorul *profesionist* (televiziunea), este o dilemă care încă nu s-a încheiat... E adevărat, autoincendierea a devenit o formă de şantaj social: nu-mi dai casă, îmi dau foc, îmi iei casa, îmi dau foc, nu-mi măreşti salariul, îmi dau foc. Cîndva, călugării budişti îşi dădeau foc pentru libertate, studentul Jan Palach a ars la propriu pentru a-şi exprima protestul împotriva invadării Cehoslovaciei de către armatele Pactului de la Varşovia. Erau vremuri romantice... Dar acum, în vremurile noastre prozaice, postmoderne, este moral să fim martori placizi la autonimicire, în numele dreptului nostru la contemplaţie, al dreptului nostru la... spectacol?

Dumitru SOLOMON

VĂ ÎNCHIPUIŢI CUM POATE SUNA O PRIVIRE FIXĂ? SAU O VOCE GONFLABILĂ?

● Mergînd într-o zi la aeroport să aştept pe cineva, am auzit în spatele meu accentul cel mai trăsnitor din cîte cunosc: intonaţie italiană pe „moliciuni“ moldoveneşti! Vă închipuiţi cum poate suna? Mai bine nu. (**a. l. ş.**)

● Doi tineri, pe o bancă, aşteptînd metroul. Unul citeşte *Privirea*. Brusc, tresare şi-i spune celui de lîngă el: „Bă, îţi vine să crezi că Floriana Jucan are numai 25 de ani?!“ (**a. l. ş.**)

● Într-un vagon de metrou, pe un scaun, stătea o cucoană de vreo 30 de ani. Brunetă, dar cu breton albastru intens. Ten închis, mulţi cercei. Pantaloni mov mulaţi, sandale gri translucide. Privirea fixă, încordată. Într-o staţie se urcă o altă cucoană. Cu părul roşu intens, ten deschis, nici o podoabă. Trece neglijent pe lîngă cealaltă şi se aşază vizavi. Ochii li se întîlnesc. Sclipiri de ură de ambele părţi. Metroul merge mai departe. Multicolor, multicultural. (**A. M.**)

● Dacă, pînă nu demult, achiziţionarea unor bilete de tren (cu loc) era o problemă, acum, pînă şi locurile la coada casei de bilete sînt numerotate cu stricteţe. „Nr. 387 la ghişeul 16!“ – te va anunţa o voce oficială prin megafon. Asta ca să ştii care ţi-e locul! (**M. M.**)

● „Reclame gonflabile!“ ne anunţă un banner uriaş pe Calea Victoriei. Nu ştim ce înseamnă, cum arată, la ce folosesc, dar ştim că sînt eficiente. Producătorul garantează satisfacţie garantată. (**M. M.**)

DACĂ TOT SE HULEŞTE, ÎNCĂ O PRIORITATE ROMÂNEASCĂ: BUNUL DUMNEZEU DISPONIBILIZAT

● Publicistica neoproletcultistă a dlui Gh. Grigurcu aparţine, totuşi, unui suflet turmentat. De curînd, într-o tabletă din *România liberă* (9 august 2000) ne comunica „mirarea“ ce l-a cuprins citind elogiile pe care personalităţi de primă mărime ale vieţii noastre intelectuale le-au adus lui Ov. S. Crohmălniceanu, la stingerea lui din viaţă. „Mirarea“ l-a condus spre „o ezitare“: să mai emită o rafală împotriva aceluia care, de un deceniu, a fost ţinta pamfletelor sale, iată, fără nici un spor? La cît

Cu ochii-n 3,14

l-a hulit neabătut, parcă-parcă n-ar mai trebui, nu s-ar cuveni... Cu un citat dintr-un articol al lui Nae Ionescu – dubios ca inteligenţă şi misticoid cît cuprinde... – „îndoiala s-a redus“ (ne)simţitor şi dl Grigurcu a găsit cuvintele potrivite ca să mai scuipe o dată pe proaspătul mormînt. Noi n-avem nici o îndoială. Ca între oameni care mai sîntem încă în viaţă, i-o spunem franc dlui Grigurcu: tableta sa intitulată: „Despre morţi numai de bine?“ e dezgustătoare. (**R. C.**)

● Tot mai activi, păcăliţii de la FNI impun, prin intermediul asociaţiei pe care au înfiinţat-o, o nouă categorie socială (sau socio-profesională?): *păgubiţii*. Pentru a marca încă o prioritate românească, experienţa merită internaţionalizată: trebuie neîntîrziat fondată Asociaţia „Păgubiţii fără frontiere“. Iar pentru că acum cîţiva ani „a intrat în incapacitate de plată“ însăşi banca Barings, unde îşi depusese ceva economii însăşi Regina Angliei, Elisabeta a II-a ar putea fi aleasă Preşedintă de Onoare a respectivei asociaţii. În definitiv, de ce să refuzăm o asemenea ocazie de integrare europeană, din care lumea poate constata fără putinţă de tăgadă că păgubiţii noştri nu sînt cu nimic mai prejos decît ai lor?... (**M. V.**)

● Pe Ana, noua sa prietenă, Ionuţ o iubeşte în chip absolut „aşa cum bunul Dumnezeu ne-a iubit pe noi“ (*Naţional*, 12/13 aug.). Din nefericire, nu ştim nimic despre vechea lui prietenă care, pesemne, nu-l adusese pe Ionuţ în stare să se compare cu Dumnezeu. Păcat. (**T. C.**)

● Rime rare: „aproximativ 150 de muncitori disponibilizaţi de la SC Nectarul Paşcani“, după ce au blocat şoseaua Paşcani-Iaşi, au scandat cîteva lozinci dintre care spicuim „*Cu Frutti Fresh am dat greş*„, „*European Drinks în groapă ne-a împins*“ (*Adevărul*, 12 aug.). Vechiul adagiu potrivit căruia „indignarea face versuri“ se verifică încă o dată. (**T. C.**)

© S. Ivanoschi

BRE, ÎN VITRINĂ, SENZAŢII TARI, IMAGINI ZGUDUITOARE ŞI PORUMB FIERT

● Pe strada Căderea Bastiliei, un magazin, amenajat într-o cămăruţă la demisol (şi pe care l-aş numi liliputan dacă nu m-aş feri de superlative), vinde *PÎINE, LACTATE ŞI DE TOATE*... Bre, cîlţi aveţi? Şi dacă da, cam cîţi? (**D. S.**)

● Anunţ în vitrina unei cîrciumi: „Angajăm ospătar-fete cu experienţă“. Cu experienţă de ospătar sau de fete? (**M. V.**)

● Al treilea sport extrem din lume, „bungee-jumping“-ul, adică săritura cu coarda elastică, procură senzaţii tari: „în 6 secunde îţi trece toată viaţa prin faţa ochilor“ (...) O săritură la bungee costă cel puţin 600.000 lei“. Pentru a încerca această senzaţie rară, e de-ajuns să mergem la Cheile Rîşnoavei; acolo s-a deschis „singura instalaţie de bungee-jumping din lume unde săritura se face direct din cabluri“ (*Adevărul*, 14 aug.) Dar de ce să se ducă lumea pînă în creierii munţilor ca să practice neapărat un sport extrem? Oriunde s-ar afla, un pensionar care primeşte 600.000 de lei poate încerca senzaţii tari nu numai timp de 6 secunde, ci o lună întreagă, fără să se mai cţere pe stînci şi să sară direct din cabluri. Plătind, de pildă, întreţinerea la bloc... (**T. C.**)

● Ştirile TV. În Filipine armata se luptă cu rebelii creştini. În faţa camerelor de luat vederi oamenii sînt împuşcaţi. Se zvîrcolesc, gloanţele produc nişte spasme îngrozitoare trupurilor căzute la pămînt. Imaginile sînt zguduitoare. Reportajul se termină, oamenii răpuşi îţi tulbură încă minţile. Cristi Tabără, molcom, anunţă triumfător următoarea ştire importantă: Madonna a născut. Rămîi mut şi nu mai ai chef de comentarii inteligente. (**C. G.**)

● Staţia de metrou Romană, partea a doua; vînzătoarea de porumb fiert e la locul ei, dar micul cerşetor a dispărut... A (re)apărut, în schimb, bătrîna cerşetoare, veterană a staţiei respective. Situaţie vertiginoasă: cerşetoarea schimbă bancnotele de 1000 lei la casa unde se vînd cartele, primeşte hîrtii de 10 mii. Apoi se pune la locul ei, cerşeşte şi primeşte, fireşte, hîrtii de o mie... Pe care le schimbă etc. Circuitul banilor în natură. (**a. l. ş.**)

Nu avem o presă prea puternică, avem politicieni prea slabi

– interviu cu jurnalistul Cornel NISTORESCU –

Să începem printr-o întrebare simplă. Cît de liberă este presa românească?

Întrebarea este în acelaşi timp şi simplă şi grea, pentru că aşa liberă-liberă ca pasărea cerului nu e ea. Nu mai e nici cenzură, nu-şi mai pot băga coada în mod direct nici unii în redacţii şi în elaborarea unor politic editoriale. Dar există tot felul de alţi factori care încurcă rău libertatea asta, şi ei sînt de regulă de natură economică. După părerea mea, e destul de greu să faci pe liberul, pe „marea conştiinţă" faţă de un client care are o cantitate enormă de publicitate. Nu poţi să tratezi chiar aşa uşor, e greu, măcar la o doză de responsabilitate în plus te obligă şi adeseori aceasta e o apăsare morală, o inhibiţie măcar. Problema este să nu faci din asta o înţelegere. O modalitate de a nu vorbi deloc despre adevăruri scandaloase sau lucruri grave.

Dar în relaţia ei cu politica, presa este liberă?

Tot la fel, e liberă şi nu prea. Prin intermediul unor relaţii comerciale pe care le are presa cu foarte multe companii, ele fiind conectate politic cele mai multe, puterea exercită o influenţă. Şi în România foarte multă publicitate se distribuie pe criterii de simpatii politice, de influenţă politică sau chiar de înţelegeri pe sub masă. Vreau să înţelegi că e şi pentru mine o problemă, iar eu încerc să fac faţă onorabil, să nu-mi fie jenă în asemena situaţii.

Impresia mea este că politicienii sînt obsedaţi de presă şi de ce apare în presă.

Da, după părerea mea sînt de-a dreptul terorizaţi şi acesta este semnul teribilei lor slăbiciuni, al incredibilei lor slăbiciuni şi superficialităţi.

Acest sentiment de teroare face presa mai puternică?

Sigur că da, nefiresc de puternică.

Deci avem o presă prea puternică în România?

Nu, avem politicieni prea slabi. Eu nu cred că sînt mulţi politicieni capabili să-şi păstreze o idee şi să rămînă la ea, să se ţină de ea neclintit în faţa presiunii mass-media. Şi uneori mass-media o poate lua razna şi chiar o ia, dar mi se pare nefiresc, rolul politicianului, chiar şi al ziaristului, (nu toată ziua, dar atunci cînd viaţa, realitatea, logica şi morala i-o cer) este să fie în stare să se pună în faţa unor valuri tîmpite şi unor trenduri aberante din societate, indiferent ce se întîmplă; mai bine îţi rişti cariera, mai bine te retragi decît să cedezi.

Avem exemple de astfel de opuneri la mersul valului?

Cred că sînt. Uite, îţi dau un exemplu, Cristoiu s-a opus „Caritasului" şi a făcut corect. Eu m-am opus reintroducerii pedespsei cu moartea pe care el a pus-o în discuţie, şi mi s-a părut corect, şi viaţa îmi dă dreptate.

Din cîte am observat, părerea ziariştilor despre mediul în care lucrează este foarte negativă. Ziariştii au o părere foarte proastă despre ceilalţi ziarişti. Este vorba doar de rivalitate?

Este vorba şi despre rivalitate, dar şi despre o anume superficialitate, de o anume subţirime profesională. Presa nu poate fi peste nivelul societăţii, se reflectă tranziţia în lipsa de profesionalism, în ezitările şi necunoaşterea valorilor democratice, toate se reflectă şi în presă.

Economie de piaţă în presă

Ziariştii se vorbesc mult între ei: „ăsta e cu ăla, ăsta cu ăla, ăsta ia bani". Să lămurim nişte vorbe care circulă. Există ziarişti cu simbrie pe la partide?

Da, sigur că da.

Mulţi?

Dumnezeu ştie cît de mulţi, dar sigur există. Adică atîta vreme cît eu am văzut aceeaşi ştire, stupidă şi banală, ajunsă în prima pagină a unor ziare, mi-am dat seama că e un truc la mijloc. N-aţi observat că pe Pădure l-a muşcat cîinele în toate ziarele în prima pagină? Pentru mine a fost îngrozitor de suspect. În plus, ştiu, de exemplu, că cineva s-a străduit ca o fotografie cu el să apară în prima pagină a ziarelor şi la noi s-a oferit o sumă de bani ca să facem asta. Noi nu am făcut-o, dar a doua zi era pe prima pagină în toate ziarele. Există şi o firmă a ziariştilor care se ocupă de asta. Şi-au făcut o firmă, ei aşa înţelegînd economia de piaţă, care se ocupă cu treaba aceasta, ei zic că fac lobby, dar de fapt fac o mînărie ieftină.

La nivelul de sus, trecînd de simplul ziarist, iar circulă poveşti, valize de bani şi altele asemănătoare. Aţi fost tentat?

Nu. Nu a încercat nimeni, nu are curajul, că ştie că riscă. Unul singur mi-a dat odată un televizor, a zis că îmi lasă două sticle de vin şi mi-a pus un televizor în maşină şi a doua oară în viaţă nu mai încearcă. I-am anunţat rapid pe toţi ce s-a întîmplat, ei au zis să-l dau înapoi, dar de ce să-l dau!? Îl taxăm pentru prostie şi l-am dus la un cămin pentru copii, am luat hîrtie că l-am înregistrat acolo şi pe urmă i-am trimis hîrtia semnată şi de mine, şi de directorul de la cămin, şi i-am spus să nu mai facă asta pentru că depăşeşte cu mult limitele unui gest de simpatie.

Aţi fost vreodată manipulat?

Aa, păcălit, dus, de cîte ori! Şi chiar am recunoscut, nu îţi scade obrazul dacă recunoşti, am şi scris că am greşit. Şi unii chiar au talentul de a ambala foarte bine argumentaţia şi cazul lor şi eşti manipulat. Dar dacă eşti corect cu tine însuţi, te poţi întoarce, şi, de regulă, pe cel care mi-a făcut-o nu îl iert, îl urmăresc atent pentru că dacă mi-a făcut-o mie înseamnă că practică asta, şi îl taxez bine în timp.

Daţi-mi un exemplu.

Pot să-ţi dau multe exemple, pentru că fiecare ziarist are cimitirul lui, aşa cum medicii au cimitirele lor, artiştii au debaraua lor plină de tablouri proaste, aşa şi ziariştii au colecţia lor de greşeli, de manipulări în care au fost victime. Foarte multe aş putea să-ţi spun, dar ar trebui să-ţi spun pe îndelete şi cum m-am prins şi de ce.

Într-o dezbatere recentă, un politician îmi spunea că există o piaţă neagră a dosarelor, ziarişti sau medii de informaţii care fabrică dosare pe care directorii le cumpără.

Pînă am venit eu, la *Evenimentul zilei* se cumpărau dosare.

Cine le făcea?

Cine le avea, de la poliţie, Parchet, turnători, se traficau dosare; după cum nu în toate cazurile în care s-au luat bani pentru a cumpăra dosare şi existau acele dosare, a fost şi un mod de a scoate bani din redacţie, de către oameni de-ai noştri. Dar de cînd am venit, nu am mai acceptat să cumpăr dosare. Dacă un om vrea să contribuie la aflarea adevărului şi la deslusirea unei situaţii, nu are decît să aducă argumente şi dovezi, cum este asta, să dai bani ca să-ţi spună adevărul?! Totdeauna în spatele unui dosar, chiar dacă îl vinde, se mai află şi un interes, şi trebuie să-l identifici, să-l accepţi sau să nu-l accepţi, dar de cumpărat nu. Aşa îi şi deosebeşti pe cei care chiar vor să slujească o cauză şi nu ascund un interes mizer. Dar de regulă, cînd ţi se pasează o hîrtie, cineva este interesat ca ea să apară, nu există decît foarte puţine cazuri de justiţiari.

Ceva mitic, la Jimbolia

În cazul acestor scandaluri mari, de unde se pleacă, vin documente? Să luăm cazul Jimbolia.

Depinde, din o mie de locuri. În cazul ăsta, e o poveste mai veche, aproape toţi ziariştii ştiau de traficul de la Jimbolia şi „Solventul". Povestea a plecat de la Băcanu, „Cisternele lui Văcăroiu" era titlul, cînd a anunţat Guvernul că îl dă în judecată, şi probabil că atunci cineva din zonă, din autorităţile care erau implicate, a „sifonat" la *România liberă*. Şi pe urmă tot sapi. În unele cazuri, e un joc foarte interesant, ai numai o bucăţică şi dai despre ea şi cine mai ştie îţi mai dă una, după care e cineva care se hotărăşte să rupă tăcerea. Cum s-a întîmplat în cazul „firul roşu", pe la trei ne intra pe fax o hîrtie, trei zile la rînd la aceeaşi oră; deja ne uitam la ceas, se face ora trei, ne mai intră ceva sau nu. Cazurile sînt diferite. În cazul acesta cu Iugoslavia şi embargoul, care este negat la modul obsolut ridicol de Ion Iliescu, am zis să trimitem o echipă de patru oameni la Jimbolia, nu se poate să fie aşa de mulţi toţi, atîtea trenuri, zeci şi sute, să treacă şi nimeni să nu vadă. Ne-am dus la Jimbolia, toată lumea ne-a povestit, ba chiar ne-au zis, staţi dom'le, că e un caiet la arhivă care are toate trenurile şi toate vagoanele scrise, ăla pe care ni l-au luat ei era numai unul, dar ei nu ştiau că mai avem unul. Dar, zice, nu avem voie, putem să umblăm la arhivă doar cu aprobarea domnului ministru Băsescu. Duminică l-am sunat pe Băsescu care zice: dom'le, dau eu ordin să vă lase să vă uitaţi în arhivă şi să copiaţi. Au luat de la Timişoara un copiator, l-au urcat în maşină şi au făcut copie la registrul ăla. Ceva care era o chestie aproape mitică, de conspiraţie, era foarte uşor de luat. Erau acolo şi oameni care spuneau: ştiţi, am urcat şi erau şi vagoane de marfă printre alea petroliere, şi cînd ne-am uitat, erau lăzi verzi. Hopa, deci armament, nu petrol, nu se bagă petrolul în cutie.

Apropo de acest scandal, să ne amintim ce a păţit Nixon, credeţi că se va ajunge la aşa ceva, vreodată, în România?

Ei, cum să se ajungă la aşa ceva în România, unde ai văzut în România un om care să-şi dea demisia din vinovăţie? Românii nu îşi dau demisia pe chestie de obraz.

Aţi lansat o campanie de promovare a tandemului Isărescu – Stolojan. Este prima încercare declarată a unui ziar de a influenţa aceste jocuri.

Noi nu ne-am propus să influenţăm în mod direct. Noi ne-am propus, înainte de toate, să vedem dacă acest tandem reprezintă ceva pentru populaţie. Sigur că, sondînd opinia cititorilor în legătură cu ei doi, există posibilitatea ca demersul nostru să aibă consecinţe asupra fixării acestui cuplu în gîndirea oamenilor. Mi-e mi-a venit ideea aceasta, ştiu că este riscantă. Foarte puţini oameni or să creadă, dar am început să lucrăm la ea cu o săptămînă şi jumătate înainte de a anunţa Emil Constantinescu că va renunţa la candidatură. Şi dacă o lansam în vinerea aceea, cum am vrut iniţial, ar fi fost privită altfel, ar fi fost mult mai şocantă. E un mod de a încerca să vezi care este reacţia societăţii, un anume fel de propunere pentru societate, dar ea este valabilă doar în măsura în care răspunde la ea.

Dacă ne gîndim şi la puterea presei de care vorbeam mai devreme, ce impact credeţi că va avea această iniţiativă?

Cred că va pune o problemă partidelor politice, că va avea un anume ecou de conştientizare, va atrage atenţia asupra acestui cuplu. Este aproape imposibil în acest moment, indiferent de ce partid vor fi susţinuţi, să ajungă la putere, indiferent de funcţia pe care o va ocupa fiecare. Destul de greu de împlinit, dar mi se pare un pariu interesant şi sînt curios să văd care este reacţia societăţii. În primul moment în care vreunul dintre ei va semna cu cineva un acord, ceva, ne retragem (*n. red : interviul a fost realizat înainte ca Theodor Stolojan să-şi anunţe candidatura din partea PNL; ziarul a încetat între timp campania despre care vorbim*).

Ce veţi face dacă, totuşi, ajung la putere?

Ar fi cea mai complicată situaţie şi pentru ei, şi pentru noi. Pentru noi, pentru că în primul rînd poate da senzaţia că presa ar putea orice, ceea ce nu este adevărat; poate să-mi creeze mie iluzia că am reuşit să influenţez; ceea ce iarăşi nu este adevărat. Poate să dea cititorilor sentimentul că noi avem o răspundere în asta şi să fim taxaţi pentru fiecare greşeală a unuia dintre ei.

Pe lîngă această campanie, în general, aţi influenţat o decizie politică la un moment dat?

Indirect, da, s-a întîmplat. Să nu uităm că scandalul care a dus la căderea lui Victor Ciorbea a pornit de la un interviu al lui Traian Băsescu publicat în *Evenimentul zilei*. Demisia generalului Grigoraş de la Serviciul de Informaţii Externe a venit în urma unui interviu publicat în *Evenimentul zilei*. S-au mai întîmplat, unii chiar au avut probleme în evoluţie din cauza a ceea ce am publicat noi, pentru că a trecut vremea *Evenimentului zilei* cu găina violată. Dacă noi începem să ne ţinem de capul cuiva şi de un subiect, înseamnă că ştim multe, dar încă nu ştim să le dovedim, sau că avem deja argumente şi dovezi şi mergem progresiv.

Anul electoral este mai agitat la ziar?

Da, o nebunie, şi încercările de a introduce în ziar diverse lucruri sînt mult mai mari, mult mai multe, mult mai încăpăţînate, se vede de la o poştă asta, de la distanţă. E amuzant specatacolul, să vezi cum mîrîie, cum te ameninţă în toate felurile şi toate formele.

Şi din toate părţile?

Da, din toate părţile, atîta vreme cît tragi totuşi în toate părţile.

A consemnat Cristian GHINEA

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: dilema@fcr.algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Cristian GHINEA
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ : Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali ANDREI, Olga MACHIN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: Tipografia FED, Grupul DRAGO PRINT, Bucureşti

Anul VIII

nr. 393

25-31 august 2000

16 pagini 3500 lei

INTERNET:
http://www.algoritma.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

CE LIMBĂ VORBIM?

© D. Stanciu

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

În acest număr:

Mioara AVRAM, Vasile GÎRNEŢ, Sanda GOLOPENŢIA, Nicolae MANOLESCU, Irina NICOLAU, Liviu PAPADIMA, Szabolcs SZONDA, Andra ŞERBĂNESCU, Rodica ZAFIU

– interviu cu Mihai ZAMFIR –

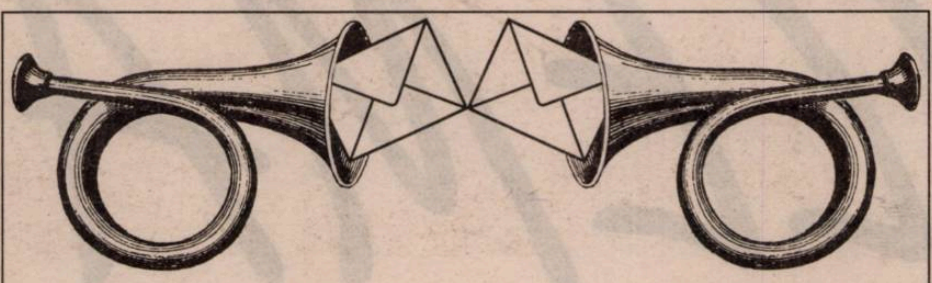

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 390: *„Tradiţii în tranziţie“*

„Undeva, cînd soarele încă ne iubea...“

Am regăsit ziua de duminică aşa cum ar fi trebuit demult s-o fac: calmă, fără televizor, cu vreme de somn şi de citit pe îndelete. Tocmai ne-am întors după o săptămînă de vacanţă, plecaţi de duminica trecută la drum spre nordul ţării, Maramureş. După o călătorie aglomerată şi urît mirositoare (de ce oare numai trenurile care fac legătura cu capitala arată cît de cît acătării), odată coborîţi din tren la Sighetul Marmaţiei, am şi fost luaţi în primire de taximetrişti de ocazie (şi de nevoie), amabili şi binevoitori, care ne-au transportat în bune condiţiuni la Săpînţa, primul obiectiv al călătoriei noastre. Nici unul dintre noi nu văzuse încă Cimitirul Vesel. Nu ne-am simţit veseli, dar nici nu ne-am întristat prea tare. Unele inscripţii erau de-a dreptul poetice, altele mai puţin reuşite, repetate, toate însă spuneau multe în cuvinte puţine, despărţite uneori ciudat, de lipsa spaţiului de pe bucata de lemn cioplit. N-am aflat dacă se continua tradiţia, de vreme ce autorul a devenit, la rîndu-i, parte din locul de veci. Întorşi la Sighet, pe drumul de graniţă pe care îl marca doar o biată bornă, cu semănături româneşti pe pămînt ucrainean, ne-am încurcat (nu aşa s-ar spune atunci cînd te urci într-o cursă locală?) spre Vişeu de Sus, unde trebuia să înnoptăm – grupul nostru era format din nouă persoane: un bunic, o noră, un cumnat, doi nepoţi, doi veri, doi colegi ai nepotului-băiat, cel mai vîrstnic 80 de ani, cel mai tînăr 9 ani, formula veche de expediţii, îmbunătăţită anul acesta cu outsider-i. Al doilea obiectiv trebuia să fie Valea Vaserului, unde urma să urcăm cu trenuleţul forestier, despre care ştiam că funcţionează de la televizor, dar de la localnici nu primisem decît informaţii contradictorii. Funcţiona! A doua zi dis-de-dimineaţă eram prezenţi la locul de plecare, dar cele două curse pregătite din ajun pentru grupuri de străini nu mai aveau loc şi pentru nişte bieţi autohtoni – melanj straşnic interzis de organizatori – aşa că trebuia să improvizăm. A fost singura zi mohorîtă, cu ploaie mocănească, dar nu ne-am dat bătuţi: am urcat într-o mocăniţă ce urma să ducă la muncă nişte muncitori forestieri pe Valea Novatului, o variantă mai scurtă a traseului dorit de noi, dar la fel de frumoasă, cu toată ploaia care nu contenea. Am urcat cu faţa, ne-am întors cu spatele – nu era cale de întors motorul, ba şi cu o platformă de buşteni legată de locomotivă, iar şeful de tren şi conductorul dirijau mica locomotivă scoţînd mereu capetele pe ferestre şi strigînd la noi să nu facem la fel, ca să aibă vizibilitate. Gazda noastră pensionară ne pregătise o masă caldă compusă dintr-o ciorbă de fasole verde într-o oală de zece litri şi o mămăligă cu caş frămîntat suprapusă într-o cratiţă cît cuprindeai cu braţele, din care mai-mai să nu rămînă ceva, aşa, de obraz subţire. După încă o noapte în care nu au lipsit şotiile copiilor (ascunsul aşternutului de la băieţi, mînjitul clanţei de la camera fetelor cu pastă de dinţi – cu încuviinţarea amuzată a gazdei, fără ştirea adulţilor din grup, prea obosiţi ca să nu adoarmă primii), am pornit spre al treilea obiectiv: bisericile din lemn din Ieud şi Bogdan-Vodă. Am prins cursa la ţanc, cu doar cîteva minute întîrziere şi ratam locala. O minune de vreme se făcuse, de parcă nici un picur de ploaie nu căzuse, ne-am lăsat bagajele într-o iesle la o gospodărie curată şi primitoare şi, la drum... Biserica din vale, cocoţată în vîrf de cimitir pe o culme, ne-a fost descuiată din zăvorul de lemn cu zece dinţi de paznicul cosaş al cimitirului. Înăuntru, o goliciune de lemn pe alocuri pictat cu heruvimi şi sfinţi frumoşi şi simpli, cu pereţii roşi de straiele credincioşilor veniţi vreme de secole la slujbe, cu podeaua înclinată spre altar ca puntea unui vapor şi cu mirosul, mirosul acela de mentă, iasomie, de veşnic şi sfînt, nici că i-ar mai fi trebuit podoabe şi straie. Monumentul era în restaurare, se curăţase puţin din pictura de la intrare anul trecut, dar pînă la sosirea noastră, nu erau semne că echipa de restauratori s-ar mai deplasa pentru continuarea lucrării (veşnica lipsă de fonduri?). La Biserica din deal, mai nouă şi aşezată mai central, ne-am întîlnit cu grupul de francezi care făcuseră cu o zi în urmă drumul pe Valea Vaserului. Biserica era, cum se spune, în funcţiune, cu podoabe şi lumini aprinse, avea cam aceeaşi structură, format, dar lipsită de picturile pe lemn şi de aerul atît din altă lume al celei dintîi. În Ieud toate femeile purtau încă fustă neagră încreţită, batic legat sub bărbie şi traistă ţesută, ba am văzut şi opinci adevărate, legate peste ciorapi de lînă, pe căldura aceea de vară toridă, bundiţe şi costume largi şi albe purtate de bărbaţi la lucru. Casele vechi mai aveau porţi sculptate, băncuţe acoperite, unde să fii ferit de soare cînd stai la vorbă pe vreme de tihnă. Casele noi nu prea semănau cu cele vechi, deşi, prin tradiţie, împrumutau cîte ceva pe ici, pe colo, niciodată însă bătătura înverzită ca o pajişte de munte. Pînă la Bogdan-Vodă am ajuns pe jos, cale de vreo 5 km, cu rucsacii în spate şi soarele peste tot. Lîngă biserica veche tocmai se termina una nouă, albă, mare-mare, cu picturi clare pe mult beton şi puţin lemn, cu balcoane imense şi turnuri înalte cît cinci-şase etaje. O copie la scară super a micuţei şi înnegritei bisericuţe din lemn. Prînzul l-am luat pe malul Izei, alături de o şatră de ţigani şi monumentul neterminat al lui Bogdan-Vodă, adăpostit sub un şopron, lîngă un dinozaur (!?), despre care localnicii spuneau cu multă convingere că era al lui, al voievodului. Cursa a fost iarăşi în grafic, la minut, dar şi noi punctuali, aşa că iată-ne din nou la drum. Următoarea oprire era la Borşa. Acolo urma să ne facem baza. De acolo erau programate ultimele două obiective: vîrful Pietrosul şi Cascada Cailor. Trecuseră deja trei zile. Am tras la un hotel particular, curat şi pitoresc, cu scoarţe miţoase, cu ştergare şi oale de lut agăţate pe pereţii de lemn, dar cu instalaţii moderne, funcţionale, covoare persane şi televizor color. Confortabil şi cu preţuri decente. E drept că se intra prin restaurant, care semăna cu o corabie de piraţi(!) cu pasaje etajate, pe care se intersectau chelneri, clienţi şi turişti cazaţi în camerele de deasupra, cu scări interioare întortocheate şi abrupte, cu recepţia pe unicul culoar de trecere spre camerele de la etajul I, iar restul camerelor cu numere de sute, deşi mai sus cu două-trei nivele. Terasele erau roată în jurul hotelului, cu jardiniere cu flori adevărate, iar balcoanele aveau din loc în loc inserate cîte o roată de căruţă... alt motiv tradiţional, nu-i aşa? În Borşa şapte din zece maşini erau cu număr de Italia, noi sau aparent noi, conduse nervos pe străduţele strîmte, de tineri „italieni“, adică ficiori din partea locului plecaţi la lucru în Italia cu viza de rezidenţă, să facă bani pentru familiile rămase acasă. Întorşi pentru cîteva săptămîni – în vacanţă – vin cu maşini străine şi prieteni străini, să vadă şi ei cum e în România. Atîtea case noi, frumoase-arătoase, făcute cu tot dichisul, de la parter pînă la acoperiş, de la poartă pînă în fundul curţii, cu garaje ocupate de maşini italieneşti, cu acareturi care mai de care ţanţoşe, cu fereste cu perdele bogate şi obloane moderne, totul nou şi curat, treabă de femeie vrednică, lăsată acasă să se ocupe de gospodărie şi să facă copii sănătoşi şi care o rup deja binişor pe italiană, aşadar, atîtea construcţii noi-nouţe, din vale pînă în vîrful cumilor, cît ţine Borşa în lung şi-n lat, n-am văzut pînă acum. O încîntare pentru vederile noastre, o mirare laudativă, o speranţă că este loc şi de mai bine acum, aici şi pentru unii dintre românii noştri. Căci, dacă se construieşte atît de mult şi de trainic, chiar şi cu fonduri din străinătate, dar muncite la greu, înseamnă că oamenii se vor întoarce acasă cînd va veni vremea şi vor avea unde să se întoarcă. Mai trebuie să aibă şi la ce. Pentru viitorul lor şi al copiilor lor, asta în cazul în care nu-şi vor trimite în străinătăţuri, la muncă, şi urmaşii lor. Totuşi, nimic mai frumos decît o ogradă-pajişte verde pînă în buza casei. Casele cele noi vor mai avea nevoie de timp pentru aşa ceva, dacă le-or mai plăcea. Am urcat Pietrosul într-o zi. La cinci seara ne pregăteam de coborîre, tot cu soarele peste noi, pe o vreme splendidă, cum de mult se pare că n-a mai fost în Rodnei, cel puţin aşa ziceau cei din partea locului. Am văzut ulii, acvile, corbi, ba chiar şi o marmotă! Nu părea speriată de prezenţa noastră, s-a lăsat admirată destul de mult timp pînă să-şi regăsească vizuina. Am găsit zăpadă de o veşnicie, dar prea puţine flori faţă de altădată, zicea bunicul. Ehei, unde sînt vremile de odinioară!? Pe creastă, iarba era înaltă şi mătăsoasă, vîntul ducea vorbele departe şi vederea cuprindea o ţară de munţi albaştri. La întors nu ne mai simţeam picioarele, drumul parcă nu se mai termina; am ajuns pe întuneric şi am căzut frînţi de oboseală, dar prea plini de mulţumire: reuşisem! Ultima redută era Cascada Cailor, la ceva distanţă de orăşel, aşa că a doua zi, cu febra şi crampele musculare de rigoare, am urcat din nou în cursă spre Complexul Borşa, la 10 km depărtare. Cu mîndrie spunem că am fost singurul grup din ziua aceea care a luat traseul pe jos, la pas, întîlnindu-ne numai cu turişti care coborau de la cascadă, unde ajunseseră cu telescaunul, din staţiune. Drumul a fost destul de pieptiş, cel puţin în prima parte, de nerecunoscut de cei doi membri din grup care îl mai făcuseră odată, demult. Cascada, în schimb, a fost atît de surprinzătoare prin înalţime şi frumuseţe încît nu ne mai săturam privind-o. Cei mai tineri au urcat pînă deasupra ei, la telescaun, restul am făcut cale întoarsă. La coborîre, drumul, pădurea parcă erau mai frumoase, zgomotul apei ne însoţea, mirosul de brad ne acoperea, n-am mai întîlnit pe nimeni, soarele încă ne mai iubea, a fost minunat. Şi gata, ne atinseserăm toate obiectivele, era timpul să ne pregătim de întors acasă. Nu încă. Pentru că acum aveam timp berechet, ne-am luat grija ceasului de întors şi am pierdut ultima cursă spre oraş. Ne-am făcut aşadar curaj şi am pornit pe jos, făcîndu-ne socoteala că vom ajunge la hotel pe la vreo zece-jumate noaptea. Pentru un grup aşa de mare nu erau ocazii şi-apoi, maşinile străine cu număr de Italia nu luau nişte bieţi turişti întîrziaţi. Dar totul e bine cînd se termină cu bine: norocul nostru nu ne părăsise pentru că, după vreo 4 km de marş susţinut şi fără urmă de oboseală, parcă am întîlnit un maxi-taxi care ducea spre staţiune nişte călători. Am urcat fericiţi, am făcut cale întoarsă ca să avem de unde pleca şi am ajuns teferi şi la timp pentru ultimul somn în deplasare. A mai fost timp şi de o bere tradiţională, ca la plecare, pe care am bătut-o împreună cu o pereche întîlnită pe Pietrosul şi care a făcut acelaşi traseu ca şi noi, la cascadă, numai că au fost mai grăbiţi. Ne dăduserăm întîlnire ca să sărbătorim succesul călătoriei noastre şi a lor, bineînţeles! Vorbind de una, de alta, am aflat că remarcaseră şi ei, ca şi noi, cum erau amplasate cimitirele în toate localităţile din zonă, la vedere, în plin centrul satului sau în oraş, cu morminte îngrijite, cu flori şi construcţii recente, ca şi cum ar fi vrut ca şi strămbunii celor vii să ia parte la treburile comunităţii, să fie prezenţi în drumurile şi-n gîndurile oamenilor, ca un îndemn, ca un avertisment. Dacă şi asta face parte din tradiţia locurilor, atunci este o tradiţie formidabilă! Dimineaţa, în staţie, la ultima cursă, în ultima zi, fiecare din noi şedea în tăcere, parcă legîndu-şi una de alta amintirile de o săptămînă în urmă, să nu se piardă pînă acasă. Şi cursa de Vatra Dornei a sosit la timp, destul de aglomerată, dar încăpătoare şi pentru noi. Urma să mergem pe unul din cele mai frumoase trasee, prin pasul Prislop să traversăm Carpaţii, din Ţara de Sus spre Moldova. Pe drum, au tot urcat călători, nu mai era loc deloc, dar cu prudenţă am urcat cu bine serpentinele care lăsau vederii privelişti de vis, fără cuvinte. Am făcut un popas în vîrf de munte, pe platoul trecătorii, unde să făceau pregătirile pentru a doua zi, duminica de horă la Prislop, tradiţionala horă, însoţitoarea mea de banchetă spunîndu-mi că acum douăzeci de ani participase şi ea la eveniment, se adunaseră atunci oameni din trei judeţe, nu era loc să arunci un ac, şi de atunci hora de la Prislop se tot ţine. Ne-am lăsat o bucată de suflet prin locurile în care ne-am petrecut ultima săptămînă. La coborîre n-a mai fost aşa de frumos, dar poate că ni s-a părut. Din gara veche, am lăsat paznic la mormanul de bagaje şi am pornit în recunoaşterea oraşului. Locuri noi şi vechi, plăcinte proaspete şi bune, aşteptînd trenul să ne ducă acasă. În sfîrşit, acasă! Şi gata!

A fost, pe scurt, filmul călătoriei noastre de vacanţă, stîrnit la povestit de lectura tihnită, la cafeaua de dimineaţă tîrzie de duminică, cap-coadă, pe nerăsuflate, a ultimului număr din *Dilema*, cumpărat înainte de plecare şi necitit. Tema numărului fiind „Tradiţii în tranziţie“ şi impresiile mele proaspete, am îndrăznit la ce tînjeam demult, dar fără să şi fac: să vă scriu. Pentru că, parafrazîndu-l pe Radu Cosaşu, deşi nu mă număr printre intimii revistei *Dilema*, dînsa (am pus intenţionat pronumele) ia parte, la fiecare lectură săptămînală, la gîndurile mele intime, ca să nu spun mai mult. Şi mă opresc aici, cu speranţa că lunga, dar prima mea scrisoare la revista dumneavoastră să nu obosească prea tare pe cel ce-o va deschide şi citi (asta în cazul în care ajunge să fie deschisă).

Cu mult drag de tot şi toţi ce fac posibilă apariţia şi permanenţa *Dilemei*,

Anca ROTARU
Şos. Păcurari nr. 17, bl. 538, sc. B, et. 2, ap. 6, Iaşi

N.red.: Îi rugăm frumos pe numeroşii dilematici care aşteaptă, la rînd, lumina tiparului, să nu se supere pentru largul spaţiu acordat acestui reportaj. Nu ne-a venit la îndemînă să tăiem ceva din această călătorie, în vara anului 2000, printr-o Românie neverosimilă în care casele sînt frumoase, trenurile funcţionează, gazdele oferă mese calde, preţurile sînt decente şi, peste toate, vibrînd voioşi, în mijlocul naturii, oamenii sînt mulţumiţi, convinşi că „soarele încă ne iubeşte“.

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Dulcele şi amarul *far niente***
- **„Foştii“**

Ingeniozităţi locale

Nimic nu se clarifică, totul se-ncîlceşte.

Deşi situaţia politică a lui Theodor Stolojan a fost regularizată, partidul pe care îl va reprezenta la alegerile prezidenţiale are de făcut faţă unor agitaţii interne şi unor presiuni externe ce capătă, pe alocuri, chiar forma unor represalii mai mult decît străvezii ca origine şi sens. Pînă acum răsfăţat, măgulit, curtat, fostul premier însuşi a început şi el, dintr-o dată, să fie vînat cu o ferocitate de care, pînă la opţiunea lui politică, nimbul de *tehnocrat* şi *independent* îl protejase foarte eficient. Acest scut s-a făcut zob în doar cîteva zile şi nu există nici o garanţie că o soartă identică nu-l aşteaptă şi pe celălalt *tehnocrat* şi *independent*, actualul premier, deocamdată doar semi-angajat în competiţia electorală. Şi, poate, Mugur Isărescu este încă mai vulnerabil decît Theodor Stolojan, tocmai pentru că se află în fruntea guvernului. Fiindcă există, în politică, avantaje care defavorizează. Şansele ca fiecare gest şi fiecare acţiune, chiar şi cele ţinînd de cea mai banală rutină, să-i fie trecute în contul campaniei electorale nu sînt nici mari, nici mici: sînt pur şi simplu certe. Iniţiativa înfiinţării liniei telefonice directe e, din acest punct de vedere, o colosală eroare de strategie politică. Nu doar fiindcă premierului i se va reproşa că profită şi a profitat de funcţie, aceasta fiind oricum acuzaţia cea mai la îndemînă; ci, poate în primul rînd, pentru că este o mărturisire indirectă a non-funcţionării aparatului de stat. Acest „contact direct" *între premier şi popor* scurtcircuitează în mod simbolic edificiul administraţiei, trezeşte reflex de neîncredere în instituţiile statului şi reface mitul *conducătorului unic şi omnipotent*. Intenţiile premierului şi ale consilierilor săi vor fi fost sau vor fi fiind dintre cele mai onorabile şi mai inocente; dar în politică intenţiile generoase nu valorează nici cît o ceapă degerată. Şi, apoi, cine are (sau îşi declară) altfel de intenţii decît nobile şi generoase?!

Politica nu se face cu intenţii şi nu se judecă după intenţii. „Politica este acţiune, iar acţiunea tinde spre reuşită", reamintea Raymond Aron un adevăr banal, a cărui descoperire i se datorează întemeietorului ştiinţei politice moderne, nimeni altul decît Niccolò Machiavelli. *Machiavelismul*, pe care, în ultima vreme, cîţiva proeminenţi oameni politici români l-au denunţat în numele moralei, nu înseamnă cîtuşi de puţin imoralitate, înseamnă delimitarea planurilor. Ce-ar fi, de exemplu, ca în box să se aplice principiul moralei creştine al întoarcerii şi celuilalt obraz?! Mai ales că, într-un spirit foarte specific naţional, denunţătorii *machiavelismului* se dedau cu multă plăcere şi deosebită aplicaţie la *machiaverlîcuri*.

Un cuvînt ce nu poate fi tradus în altă limbă, aşa cum şi mentalitatea care îl generează rămîne incomprehensibilă pentru un străin. Din fericire sau din păcate?!

Mircea IORGULESCU

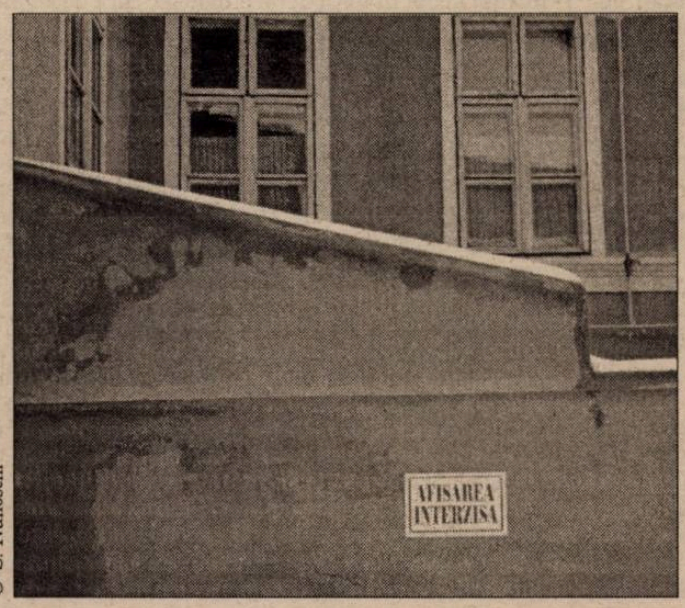

© S. Ivanoschi

Partida naţională

– un naţionalism tot mai marginal şi extremist –

„Mişcarea naţională" sau „partida naţională", cum o numeşte autoproclamatul lider – senator îmbrăcat în costum alb şi călare pe un Mercedes negru – abordează toamna electorală 2000 într-o confuzie ciudată pentru o mişcare cu tradiţie îndelungată. În secolul în care a avut succes, a născut statul şi naţiunea; acum naţionalismul românesc pare a fi intrat în epoca marginalizării, ne vom obişnui cu el aşa cum ne obişnuim şi cu alte bizarerii, va rezista marginal şi din ce în ce mai extremist.

Deceniul postcomunist a fost o perioadă de înălţare şi de decădere a naţionalismului. Cultura oficială ceauşistă s-a hrănit din naţionalism, l-a aţîţat pentru a se legitima prin el. În 1989 Ceauşescu a fost împuşcat de un popor mîndru de revoluţia sa, dar şi prea mîndru de el însuşi. Poeţii de profesie şi de linia întîi şi-au reluat rapid cîntecele de slavă adresate poporului, imediat după 1990 naţionalismul părea a fi generalizat. Era peste tot, dar difuz. Era un naţionalism FSN-ist al salamului cu soia, apoi un naţionalism grobian al unui săptămînal cu tiraj de masă devenit ulterior partid, un naţionalism anti-UDMR al PUNR, cu mare priză în Ardeal, un naţionalism *soft*, uitat în proiect, al PNŢCD.

Deşi se face prea mult caz de împărţirea „istorică" între epoca de pînă în 1996 şi epoca de după, cel puţin din perspectiva destinului naţionalismului, aceasta a fost o fractură. În campania electorală Ion Iliescu a prezentat o biată hartă a lui Huntington, care ar fi trebuit să demonstreze că Occidentul şi Emil Constantinescu plănuiau să rupă Transilvania de România. A fost o încercare patetică de a mai cîştiga de pe urma fricii de străini.

Debarcarea lui Funar, devenit mult prea strident pentru un PUNR care îşi căuta o aură respectabilă, a fost un semnal al evoluţiei ulterioare: naţionalismul poate rezista numai în formele sale extremiste. În plan politic, faptul este demonstrat de două evoluţii contrare ale port-stindardelor de pînă atunci. În primul rînd, PRM, partid care a depăşit cu foarte puţin pragul electoral în 1996, a avut o evoluţie ascendentă. Deşi procentele la care ajunsese înainte de ultima mineriadă, de 15-17%, erau condiţionate de crizele tot mai multe pe care le trăiau românii şi nu arătau ponderea reală a formaţiunii lui Corneliu Vadim Tudor, acum asistăm la o stabilizare a PRM în jurul a 7-10 procente. Este o evoluţie faţă de 1996, dar şi un blocaj, partidul care rezistă din frustrare mediatizată pare a atinge un prag de sus în jurul căruia îl vom întîlni mulţi ani de acum înainte. Iar PRM este mulţumit de sine, îi atacă pe toţi şi este intransigent, aşa cum numai extremiştii absolut convinşi de dreptatea lor şi de destinul lor istoric pot fi.

În schimb, naţionalismul moderat care încearcă să ofere şi altceva decît apelul la spaime primare este în declin total. Evoluţia post-Funar a PUNR o demonstrează. Rămas fără adversar de cînd UDMR a devenit prin participarea la guvernare dintr-o necunoscută malefică un duşman minor, PUNR a încercat să-şi asume o tentă de-a dreptul liberală, un naţionalism luminat preocupat de probleme economice. Electoratul său fie a emigrat spre cei care-i ofereau în continuare drogul naţionalist atotexplicator, fie a devenit (cea mai mare parte) receptiv la probleme reale, normale.

Virgil Măgureanu, înainte de fi personajul misterios de la SRI, era un profesor de sociologie politică. Acolo, el îi învăţa pe studenţi că politicienii care vor să cîştige trebuie să cunoască şi să se adapteze la cerinţele maselor, să ofere poporului ce îşi doreşte să audă. Calculul era simplu: românii vor pîine multă şi circ ieftin, nu vor nici stînga nici dreapta şi sînt naţionalişti. Aşa că Virgil Măgureanu a devenit şef al unei noi formaţiuni intitulate Partidul Naţional Român, care se voia de centru şi naţionalist-luminată. Numai că românii reali nu prea mai răspund la astfel de stimuli.

Modelul de eşec al PUNR şi PNR este acelaşi: puţinii români pentru care contează atît de mult valorile naţionale le vor afirmate clar şi răspicat, aşa cum face PRM, ceilalţi încep să fie tot mai reci la chemările acestui curent. Cele două partide s-au gîndit să-şi unească sărăciile şi au fuzionat. În urmă cu două săptămîni au format o Alianţă Naţională ignorată de presă, cu un previzibil sfîrşit în anonimat după noiembrie 2000.

Refugiat la emisiunile televizate, pe la posturi destul de minore pentru a da spaţiu de emisie nelimitat unor diatribe cu cîntec şi prin partide pe care nimeni nu le caută pentru a se alia, naţionalismul va deveni o obişnuinţă. Ca şi muzica dată prea tare a vecinului de deasupra.

Cristian GHINEA

La jumătatea drumului

După 10 ani, buldozerul a fost pus din nou la treabă. Ca şi altădată, patriarhul a închis ochii. Singurii care au protestat au fost reprezentanţii capitalismului în România, apărătorii micului întreprinzător, inventatorii buticului: PDSR.

Sigur, pînă la urmă, toată povestea e o chestiune de imagine şi nu neapărat de program. Traian Băsescu şi-a promis lui însuşi că va fi un primar la fel de vizibil pe cît a fost în postul de ministru. El nu se poate arăta slab, iar PDSR-iştii de sector nu pot fi de partea lui. Nu din raţiuni ideologice ori umanitare, ci din calcule mai simple, mai lumeşti. Chioşcarii au încălcat legea, spune în esenţă Băsescu. Da, dar asta s-a întîmplat demult, pare a fi argumentaţia avocaţilor apărării, convinşi că vremea care trece conferă legitimitate.

Cît îl costă asta pe cetăţeanul care s-a obişnuit să-şi cumpere berea, ţigările şi ciorapii de la tarabă? Poate nu prea mult. Poate chiar nimic. Şomajul e mic în Bucureşti şi mulţi patroni se plîng că nu găsesc oameni dispuşi să muncească serios. Puţină presiune pe piaţa muncii n-ar strica, ar spune cinicii.

Şi totuşi, rămîne figura chioşcarului baricadat în micul său magazin de tablă, înarmat cu două butelii de gaz suficiente să arunce în aer simultan buticul, buldozerul şi mulţimea. Cine e acest cetăţean? Un învîrtit, dornic de îmbogăţire, ar spune trecătorul, aflat în drum spre slujba lui în care şeful trebuie măgulit şi munca evitată.

Să nu uităm însă că acum 10 ani – pe cînd puteai numi „o afacere" pătura pe care vindeai în talcioc blugii turceşti – chioşcul a fost primul semn al organizării şi aspiraţiei către ceva mai statornic. Evoluţia s-a oprit însă acolo: chioşcul tipic e un *Kursk* mic şi ţipător, scufundat printre noi în urma impactului catastrofal cu bunul gust. E în acelaşi timp o măsură a vremurilor: oamenii săraci s-au obişnuit să considere magazinele un teritoriu al luxului inutil.

La fel ca FNI-iştii, chioşcarii sînt disperaţi în protestul lor. E limpede că nici unii, nici alţii n-au vreo altă idee de afaceri. În cazul primilor, capitalul rentier e pierdut pe coclauri. Ceilalţi au investit mult în şpăgi şi taxe de protecţie – bani pierduţi care trebuie daţi din nou, altora. Nici unii, nici alţii nu înţeleg cît de puţin popular e protestul lor. Pentru ceilalţi, care n-au bani să-şi cumpere chioşc sau să pună la FNI, perdanţii de astăzi au primit ce meritau. În plus, nimeni nu-i crede că acum sînt săraci.

Reacţia violentă a chioşcarilor şi a prietenilor lor arată în ce direcţie a evoluat specia. Călită în contactul cu lumea interlopă, armata *victimelor* pare mai bună în luptă decît în comerţ. Spaima cea mare a tuturor e schimbarea regulilor: ce va pune Băsescu în loc de „mica înţelegere"?

Peste toate însă, e greu să dai foc vechiului capitalism al înşelăciunii şi furtului înainte de a face posibil noul capitalism al şanselor egale. Acest articol european nu se găseşte încă în România. E mult mai uşor să demolezi buticuri decît birourile în care miroase a dosare putrezite şi în care cafeaua se face în acelaşi ibric de 30 de ani.

Regi ai adeverinţelor, funcţionarii de acolo n-au nevoie de butelia cu gaz ca să se apere. Ei sînt una cu statul român şi cu felul nostru de a fi. Iar calculatorul, singurul care îi poate trimite în şomaj, cere şoferi mai specializaţi decît cei de pe buldozere.

Lucian MÎNDRUŢĂ

statul de drept

Cîteva consideraţiuni etice

Discursul despre moralitate în politică este astăzi, în România, mai necesar ca niciodată. Număratul voturilor, adunarea şi scăderea procentelor şi micile maşinaţiuni de culise dau substanţă preocupărilor politicienilor noştri. La fel ca ei, cei care vorbesc cu autoritate despre politică, adică analiştii, comentatorii, „profesorii“ de democraţie, impregnaţi de spiritul îngust al formaţiei lor intelectuale, nu sînt preocupaţi de altceva. Pentru ei, politica este o sumă de „manevre“ care are două ţinte: doborîrea adversarului şi ademenirea electoratului. Această abordare, care se poate regăsi la cvasiunanimitatea marilor actori politici (excepţiile sînt atît de puţine, încît merită a fi enumerate odată), păcătuieşte prin ignorarea acelei *the silent majority* – masa de oameni care, în acelaşi timp, sînt şi *the moral majority*.

Ei sînt cei care gîndesc *fundamental* în termeni morali, ei sînt cei care dau substanţă unei judecăţi publice, ei sînt cei care, dincolo de performanţe economice şi de alianţe strategice, aleg între un candidat sau altul *după criterii morale*. Logica lor este aceea a curăţeniei şi a onestităţii şi nu aceea a diplomelor, doctoratelor, recomandărilor sau „susţinerilor“. Pentru ei, performanţa unui politician constă în capacitatea acestuia de a nu se lăsa „murdărit“ în jocul puterii. Pentru ei, convingător este politicianul responsabil şi, orice ar zice „înţelepţii“ cetăţii, votul lor se îndreaptă spre cel care este mai aproape de *adevăr*. Această majoritate, care, în final, orientează definitiv opţiunea electorală în orice ţară civilizată şi, deci, şi în România, nu îşi bazează opţiunea pe programe, ci pe calitatea umană a celor care promit înfăptuirea programelor. Votul universal are, datorită acestei majorităţi, o încărcătură morală.

Probabil că o *mauvaise conscience* îl îndemna pe Sartre să afirme că jocul politic este un joc care, în mod fatal, murdăreşte şi că, dacă vrei să-ţi păstrezi nealterată fiinţa morală, trebuie să stai departe de politică. În termeni absoluţi, Sartre, aşa cum făcuse cu secole înainte şi Machiavelli, nu lasă nici o şansă celui care intră în politică. Politica murdăreşte – ar fi ideea de bază. Mai nuanţat, alţii au vorbit despre o etică proprie a politicii. Cu alte cuvinte, politica ar fi un domeniu cu o atît de accentuată specificitate, încît regulile morale unanim şi universal recunoscute nu i-ar fi aplicabile; politica are propriile reguli morale, în jocul politic se cer a fi respectate reguli specifice. A apărut, pe această gîndire, conceptul de *role-morality* care vrea să spună că fiecare „rol social“ are propriile sale reguli morale. Ceea ce sociologii numesc „rol social“ s-ar putea traduce în limbajul eticii prin aceea că fiecare poziţie socială are în descripţia ei reguli morale specifice, pe care nu le întîlneşti la alte poziţii sociale. Ar exista, deci, o etică a politicii diferită de ceea ce, în mod obişnuit, numim „etică“. În fine, sînt alţi autori care cred că politica nu este deloc specială între acţiunile sociale ale omului şi că morala are, înainte de toate, caracter universal. Politica, deci, trebuie judecată şi practicată după canoanele fireşti ale eticii.

Prin urmare, există trei viziuni teoretice asupra legăturii dintre moralitate şi politică: (I) politica este în afara oricărei etici, este fatalmente corupătoare; (II) politica are propria ei etică şi după această etică specifică trebuie să ne formulăm judecăţile morale despre politicieni; (III) politica trebuie să se supună rigorilor normale ale moralităţii, fiind o formă firească a manifestării individului în social.

Indiferent de orientările teoretice pe care le simţim mai apropiate, la noi, la Bucureşti, etica este ceva relativ, fără importanţă sau, oricum, mai puţin importantă decît „pragmatismul“ şi „realismul“ – moda dîmboviţeană în materie de comportament politic. „Realism“ şi „pragmatism“, pentru cei care încă nu ştiu, înseamnă „gata de orice“. „Realism“ şi „pragmatism“, aceste vorbe mari traduse în obiceiuri mici, măsoară inteligenţa politică la români. Dar „realism“ şi „pragmatism“, vorbe minunate, nu pot suplini inteligenţa politică acolo unde nu este. Şi nici nu pot acoperi deficitul etic cronic.

Sever VOINESCU

P.S.: Domnul Virgil Ierunca a împlinit 80 de ani. Deşi literatura nu este obiectul acestei rubrici, menţionăm aniversarea şi dorim domnului Ierunca multă sănătate şi putere. În plus, se cuvine să mulţumim domnului Virgil Ierunca pentru tot ceea ce a reprezentat şi reprezintă: o conştiinţă, un model, un reper. Antifascist, cînd mai toţi admirau fascia, anticomunist, cînd mai toţi exersau cu sîrg obedienţa faţă de steagul roşu, domnul Virgil Ierunca este cetăţeanul anume născut pentru statul de drept.

S A T U L

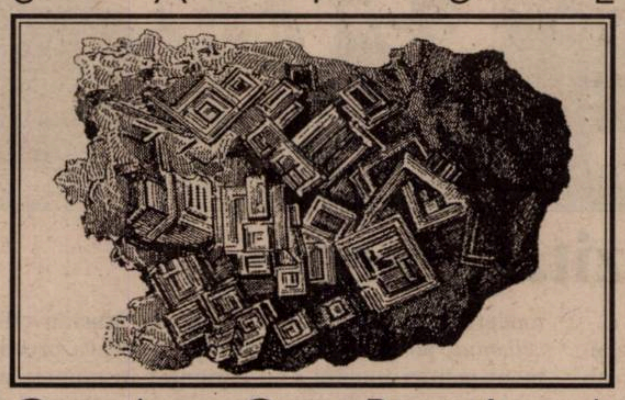

G L O B A L

Consum, deci exist

Cultura de masă a luat amploare, după cum se ştie, o dată cu dezvoltarea societăţilor burgheze şi, implicit, în paralel cu evoluţia mijloacelor de comunicare în masă, care o fac posibilă şi o stimulează. În culturile occidentale, care au cunoscut o evoluţie fără rupturi majore în epoca modernă, cultura de masă (sau „de consum“, sau „populară“ – dar nu e cazul să intrăm acum în hăţişul terminologic care desemnează, cu nuanţele de rigoare, diferitele ei forme) şi-a găsit oarecum natural locul în societate. Ceea ce nu înseamnă că n-a fost negată sau respinsă de reprezentanţii elitelor culturale. Aceleaşi elite s-au apucat însă destul de rapid să o studieze cu atenţie, astfel încît ea oferă astăzi substanţa unor discipline academice. E adevărat, studiile culturale sînt impregnate adesea de un mesaj ideologic de stînga, asumîndu-şi deschis marxismul ca „resursă metodologică“, dar în definitiv *peu importe*, atîta timp cît dinamica lor oferă spaţiu de dezbatere. La noi, cercetările de acest tip sînt încă abia la începuturi (şi acelea foarte timide), aşa încît, deocamdată, nu contenim să ne uităm la televizor şi să ne manifestăm tot felul de surprinderi şi de indignări.

Între timp, însă, industria culturii de masă evoluează mai rapid decît credem. Dacă privim în urmă, ne dăm seama că în primii ani de după 1989 obiectul principal al indignării era „literatura de tarabă“, în care mulţi reprezentanţi ai elitei culturale vedeau un pericol pentru „adevărata literatură“. „Romanele de tip Sandra Brown“ au făcut să curgă multă cerneală plină de îngrijorări. Astăzi, după doar cîţiva ani, „invazia Sandrei Brown“ e deja o amintire: acum ne calcă pe nervi „cultura de cartier“, muzica *hip-hop*, videoclipurile indecente etc. Am trecut, cu alte cuvinte, de la predominanţa culturii scrise la cultura audiovizuală, care dispune de canale mult mai extinse de difuzare. Grăbiţi să ne desăvîrşim tranziţia şi să recuperăm „decalajul faţă de Occident“, ne-am sincronizat cu ce se întîmplă „afară“, ne despărţim din mers de epoca tiparului şi sărim în barca multimedială a epocii informaţionale, cu un ochi pe MTV şi cu altul pe Atomic. Nici o Sandra Brown, nici un romanţ erotic sau de spionaj nu mai e în stare astăzi să obţină tiraje mai mari de cîteva mii de exemplare. Şi conţinutul obiecţiilor s-a schimbat. „Literaturii de tarabă“ i se reproşa caracterul facil şi superficial, micul sentimentalism lacrimogen sau acţiunea schematică; videoclipurile şi versurile cîntecelor sînt privite cu încruntare din cauza aspectelor morale: sînt vulgare, violente şi n-au educaţiune. Bineînţeles, tocmai canalele de distribuţie fac ca produsele audiovizuale să fie prezente într-un mod mult mai agresiv în spaţiul public: în timp ce cartea Sandrei Brown era cumpărată şi citită în singurătate, videoclipurile „băieţilor de cartier“ ne intră în casă pe mai toate posturile TV ori ne zgîrie auzul pe neaşteptate (cînd mergem la piaţă şi trecem pe lîngă taraba negustorului de casete, cînd călătorim cu autobuzul şi şoferul ascultă vreun post FM ori cînd fiul vecinului de deasupra îşi serbează ziua de naştere). Aşa încît n-ar fi exclus ca pesimiştii de ieri, care vedeau în Sandra Brown inamicul numărul unu al culturii române, să ajungă la concluzia şi mai pesimistă că „literatura de tarabă îi obişnuia, totuşi, pe oameni să citească, îi ţinea conectaţi la civilizaţia cărţii; tinerii de azi nu mai citesc chiar nimic, doar se uită la televizor şi navighează pe Internet“.

Ca să nu cădem de tot în pesimismul generat de opoziţia simplistă (şi în bună parte falsă) „cultură înaltă“/“cultură de consum“, am putea coborî cîteva momente către începuturile culturii române moderne. Ne-am aminti astfel că Mihail Kogălniceanu, în *Dacia literară*, combătea „traducţiunile“, devenite la noi „o manie primejdioasă“, şi avea în vedere tocmai traducerea romanţurilor franţuzeşti de senzaţie. Degeaba! Urcînd în timp, constatăm că, de pildă, înfloritoarea epocă junimistă ori perioada cînd simboliştii români se sincronizau cu Europa sînt pline de traducţiuni publicate în foiletoanele mai tuturor gazetelor (cîteva titluri: *Fantoma Crimei; Iepurii din cimitir; Mortul viu; Oh! copilaşii!; Văduva remăritată; Locuinţele de noapte în Londra; Negustorul de sicrie; Geniul Răului – mare roman dramatic* etc.). Deceniile interbelice aduc, o dată cu dezvoltarea presei şi cu creşterea nivelului de alfabetizare, şi o extindere a consumurilor de asemenea produse, aşa încît se creează o mică industrie autohtonă de literatură de consum, traducţiunile continuă, iar apariţia unor noi medii (fonograful, radioul) permite difuzarea către un public tot mai larg a muzicii lăutăreşti, a cîntecelor de pahar şi a romanţelor. Chiar şi în deceniile comuniste, cînd canalele de distribuţie culturală erau controlate atît economic, cît şi ideologic, ceva „literatură de consum“ tot mai apărea, iar cîntecele de inimă albastră ajunseseră să aibă programe regulate la televiziune, pentru că – se zvonea – le erau pe plac „lor“, în special „ei“, tovarăşei academician doctor inginer.

Şi iată cum ne redescoperim tradiţia. Un „băiat de cartier“, supărat că muzicii sale preferate i se reproşează că face apologia băuturii, poate oricînd să citeze versurile dintr-un cîntec gicăpetrescian („ia mai toarnă un păhărel...“). Dar n-ar fi decît o replică de suprafaţă. Mergînd mai adînc, observăm în ultima vreme că între noua „cultură de cartier“ şi vechea cultură a periferiei urbane (a mahalalei, adică) apar conexiuni surprinzătoare: *hip-hop*-ul recuperează manelele ori sonorităţile lăutăreşti, discotecile sînt cucerite de muzica autohtonă, versurile unor cîntece la modă valorifică tema „noi sîntem români/noi sîntem aici pe veci stăpîni“ etc. Pe de altă parte, muzica lăutărească se instituţionalizează şi intră în circuitele cvasi-industriale de producţie şi consum (cu case de discuri şi agenţii de impresariat proprii, cu canale de distribuţie şi vînzare). E vremea „marilor sinteze“: blugii merg cu ia şi cu chimirul, *good bye*-ul se întîlneşte cu *sictir*-ul, Benone Sinulescu cîntă cu Romania, în discotecile cu nume englezeşti se joacă sîrba. Să ne mai plîngem, aşadar, de „cocacolizare“ şi de „mcdonaldizare“? Ei, aş! Parol! Ce, eşti copil? Tradiţiile neamului, în numele cărora i-am făcut atîtea zile negre bietei Sandra Brown, reapar de unde cu gîndul nu gîndeşti.

Mircea VASILESCU

BARBURISME

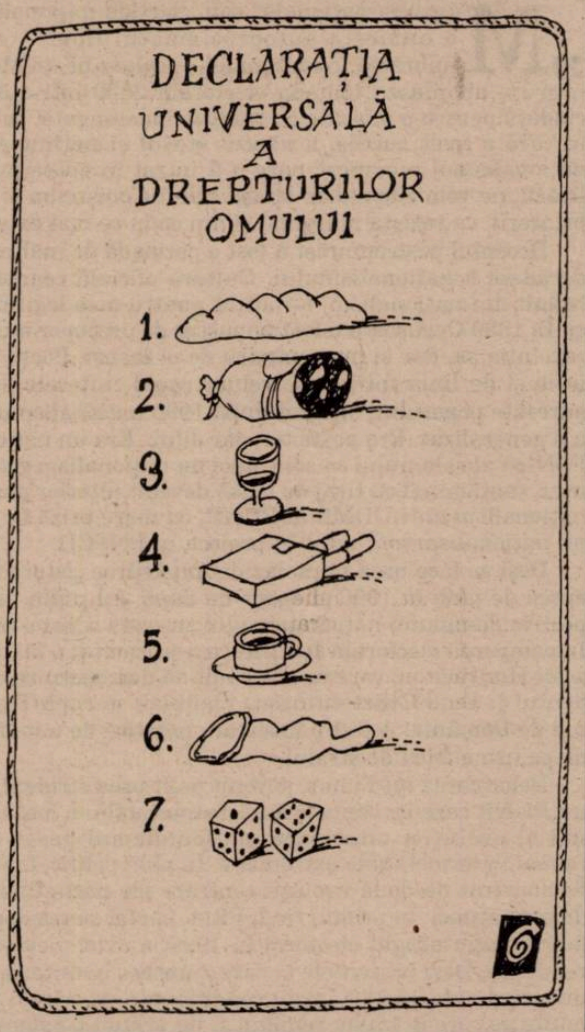

Desen de Ion BARBU

povești suprapuse

Sudul, prin uleiul secetei (II)

Spuneam săptămîna trecută că am stat *la taină*, într-un sat dinspre Dunăre, într-o seară. ● Ascultînd istorisiri pe jumătate incredibile, pe jumătate banale, am dat să sparg o nucă încă verde şi, străin de dibăcia de-altădată, zeama-i din coajă mi-a intrat în piele, pentru vreo trei zile. ● Spune cineva că ţiganii fură orice, de la animale pînă la plăpumi, vin din damigene, unelte, farfurii şi lemne din garduri. ● *ăştia* – spune un bărbat arătîndu-mi o casă, nu prea departe –, *ăştia îmi fură şi cămaşa de pe mine*. ● Oamenii se tem de toamnă; odată cu octombrie, se întorc şi ţiganii, de la munca sezonieră, din Dobrogea. ● *Eu merg în băţ, ei sînt tineri, sînt şapte-opt la masă, ce să le fac?* – spune omul, în timp ce rupe cu o unghie boantă şi neagră filtrul de la ţigara pe care i-am dat-o. ● Tot ţiganii au spart malul iazului fostului C.A.P. şi, după ce apa s-a prelins noaptea, au luat peştele cu căruţa. ● *Numai ţiganii fură?* – zic; *nu, nu numai ei, da' ei mă fură pe mine*, mi se răspunde. ● Este genul de răspuns în faţa căruia n-am replică. ● Toată cultura politică protestantă nu conţine atîta individualism pragmatic, ai zice. ● Şi, totuşi, are mare succes printre oameni un zvon adus, de la oraş, de fata sau nora cuiva. ● Se dă ca sigur că, în cazul cîştigării alegerilor de către unul dintre candidaţi, pămîntul va fi iarăşi preluat de stat. ● Sînt mulţi care aşteaptă confirmarea, ca pe o izbăvire. ● Indiferent pe cine vor vota (adică tot pe cine au mai votat), tot omul îţi va spune că-l regretă pe Ceauşescu. ● De ani de zile aud asta şi încă nu m-am lămurit cît este sinceritate şi cît bravadă în aceste nostalgii. ● *Dar cu bulgarul cum e?*, întreb eu, aducînd pe tapet o poveste pe care am tot auzit-o în zilele din urmă. ● Un pescar cu ceva vechime mi-a spus că, în dreptul satelor Negoi şi Rast, un bulgar trece Dunărea spre malul românesc şi prinde peşte cu trotilul, adică aruncă explozibil în apă şi culege din barcă peştii morţi, scoşi la suprafaţă cu băşica spartă. ● De vreo cîţiva ani, de cînd vine mare în primăvară, Dunărea muşcă din malul românesc, atentînd la integritatea ţării. ● *Grănicerii noştri ce zic?*, mai întreb. *Zic că vor să-l prindă pe bulgar asupra faptului, da' asta durează de vreo trei veri*, mi se răspunde. ● O fi un bulgar, or fi mai mulţi? ● La un liceu din Craiova – schimbă cineva subiectul –, la ora de religie a venit în faţa elevilor un preot foarte şucar. ● La degetul mic al mîinii drepte avea un ghiul de aur înfăţişînd un cap de mort. ● Se uită elevii la ghiul precum broasca în ochii şarpelui. ● (Paranteză: la cîteva zile după incursiunea rurală am stat de vorbă, sub o boltă de viţă, cu părintele Tudorică Mihalache, de la Biserica Ungureni, din Craiova, autor a şapte cărţi, poezii şi pamflete. ● *Părinte, cine va fi Mitropolitul Olteniei?*, am întrebat. ● După moartea recentă a lui Nestor Vornicescu, Patriarhul ar fi spus (îmi spune părintele) : *Să nu ne grăbim, Oltenia nu este orişice, ci e al patrulea picior al mesei pentru Biserica noastră*. ● Priveam la un picior al mesei care-mi sprijinea cotul – ar fi putut fi al patrulea – şi-mi doream ca Biserica noastră să fi fost, mereu, mai neclătinată decît masa la care stam. ● Închid paranteza). ● Închid şi povestea. ● Mîine, dacă ar ploua, dacă eternul candidat ar redeveni preşedinte şi dacă Ceauşescu ar fi în viaţă, dacă n-ar mai fi pe lume bulgari, ţigani şi italieni, dacă ar avea acte de proprietate pe pămîntul pe care l-ar munci statul, dacă şi dacă..., aceşti oameni poate ar fi fericiţi. ● *Dă-l în mîini pe mă-sa de bulgar*, se trezeşte într-un tîrziu vecinul pescar, cînd deja vorbeam cu totul altceva. ● *Mîini* nu vine de la „mînă", ci de la „mîine". ● Şi mîine va fi o zi.

Adrian CIOROIANU

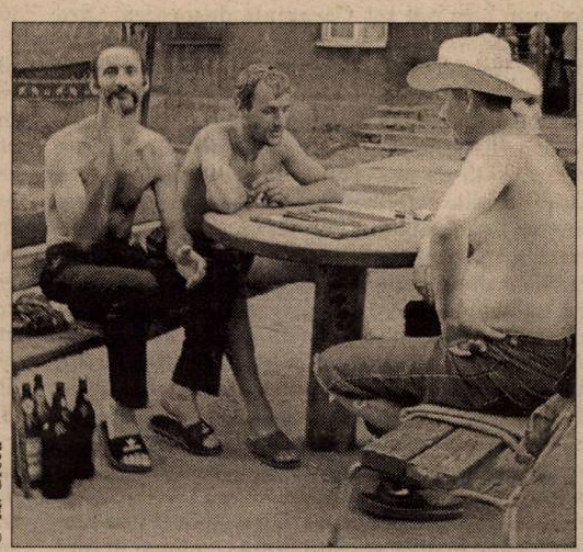

© M. Grecu

presa despre...

Artă şi cenzură

La începutul verii, în Franţa, după ce ministrul Culturii a permis difuzarea filmului *Baise-moi* dar nu şi pentru spectatorii sub 16 ani, Consiliul de Stat a interzis, practic, difuzarea lui, clasîndu-l X. Conform legii din 1975, aceasta înseamnă retragerea totală din circulaţie, deoarece în Franţa nu mai există săli de film specializate pentru pornografie şi violenţă. Motivaţia: „...(filmul) este compus în mod esenţial dintr-o succesiune de scene foarte violente şi de scene de sex nesimulate, fără ca alte secvenţe să demonstreze dorinţa afişată de realizatoare (Virginie Despentes, autoarea romanului cu acelaşi titlu, şi Coralie Trinh Ti) de a denunţa violenţa societăţii faţă de femei; el transmite un mesaj pornografic şi de incitare la violenţă, susceptibil de a fi văzut şi perceput de către minori şi care ar putea intra sub incidenţa articolului 227-24 din codul penal". (*Le Monde*, 2-3 iulie 2000). Filmul şi realizatoarele lui nu au fost apărate cu prea multă ardoare: într-o primă mişcare, Martin Karmitz a anunţat că nu-l va retrage din reţeaua sa de distribuţie, apoi a cedat; Laurent Joffrin a scris în *Le Nouvel Observateur* despre libertatea de a spune *nu* pornografiei şi violenţei, majoritatea intelectualilor zgomotoşi a rămas tăcută. Faptul că interzicerea filmului a fost cerută de o organizaţie de extremă-dreaptă nu i-a sporit calităţile în ochii exigentului public de stînga. Tot în *Le Nouvel Observateur* (10-16 august), Michel de Parcontal se miră că revista, care nu poate fi bănuită de simpatii pentru extrema-dreaptă, se raliază poziţiilor afişate de aceasta şi demască „retorica acestui consens politic corect". Filmul, prezentat în avanpremieră la Piaţa filmului desfăşurată la festivalul de la Cannes, rulează în Belgia, Elveţia şi Canada, cu precizarea „interzis minorilor". Producătorul independent, Philippe Godeau, riscă, totuşi, să nu-şi recupereze banii investiţi.

În Austria, scrie *Die Zeit*, săptămînal din Hamburg, artiştii de stînga luptă cu guvernul de dreapta asociat cu extrema-dreaptă, iar publicul spune ce-i place şi ce nu-i place fără să ţină seama de tranşeele politicii. Publicul burghez detestă extremele, nu-i plac provocările şi este sensibil la argumentul că banii săi sînt cheltuiţi pentru spectacole de neînţeles sau plictisitoare.

Despre banii pentru cultură se discută şi în Anglia. Artişti şi scriitori celebri, care i-au susţinut pe laburişti în 1997, se plîng acum de zgîrcenia şi proasta distribuţia a fondurilor. „Guvernul nu se pricepe la cultură şi nu-i pasă de ea", „guvernul distruge ideea de civilizaţie din această ţară promovînd o cultură agresiv plebee", „guvernul este puritan şi filistin", citează revista *The Economist* (19-25 august 2000) din protestele oamenilor de cultură. „Acuzaţia de filistinism împotriva laburiştilor poate fi redusă la două probleme: cea eternă a banilor şi cea efemeră a gustului". Comentatorul revistei crede că, la primul punct, reproşurile sînt nejustificate: „Artiştii, la fel ca şi medicii sau profesorii, se vor plînge întotdeauna că guvernul nu alocă destule fonduri sectorului lor". În ceea ce priveşte gusturile, nu se poate reproşa cu argumente că miniştrii şi-au impus preferinţele. Discutabil este felul cum s-a produs atacul împotriva „elitismului": „Spectacolul muzicanţilor rock, drogaţi, sorbind şampanie la recepţiile de pe Downing Street, nu a sporit nici creditul guvernului, nici pe cel al starurilor. Ocrotitorii artelor tradiţionale s-au simţit neglijaţi ca efect al asaltului laburist împotriva elitismului. Laburiştii au vrut să pară lipsiţi de caracter de clasă şi, mai presus de orice, noi. (...) Artiştii şi politicienii nu se vor împăca niciodată bine. Primii sînt de la natură înclinaţi spre nemulţumire şi scandal – dovada cea mai bună, felul cum s-au alăturat campaniei duse de dizidentul laburist, Ken Livingstone, pentru postul de primar al Londrei. Pentru guverne arta nu va fi niciodată o prioritate. Pe de altă parte, politicienii sînt aleşi pentru a guverna, nu pentru gusturile lor literare".

Toate aceste raţionamente nu se aplică acelor politicieni care nici nu ştiu să guverneze, nici nu au bune gusturi literare. (**M. B.**)

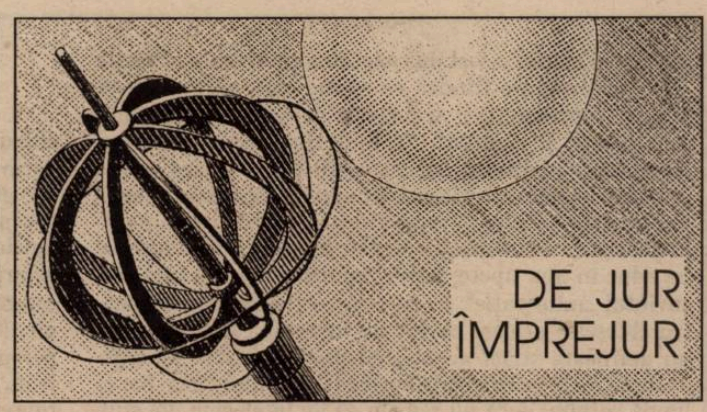

Lumea de vară

În luna august se dovedeşte că oamenii pot trăi şi fără politică: partidele şi conducătorii lor sînt în vacanţă, ziarele se ocupă de chestiuni de o tulburătoare inactualitate: se discută despre locul unde se fac cele mai bune vinuri şi despre importanţa ghicitului în stele în viaţa preşedinţilor francezi. După dezvăluirile senzaţionale ale prezicătoarei consultate de Mitterrand, apare şi astrologul lui De Gaulle, om serios, militar de carieră: „Adeseori eram văzuţi discutînd împreună, dar cine şi-ar fi putut închipui că era vorba de astrologie". Dacă, în ceea ce-l priveşte pe Mitterrand, oamenii nu se mai miră de nimic, dezvăluirile comandantului Vasset par a confirma că iraţionalul se strecoară chiar şi în deciziile unor oameni atît de reci, distanţi şi calculaţi cum a fost miticul general, faţă de care toţi preşedinţii Franţei pierd prin comparaţie.

De altfel, iraţionalul nu este niciodată în vacanţă. Organizaţiile teroriste îşi continuă activitatea menţinînd la niveluri stimabile rata atentatelor şi a deceselor. În Kaşmir şi în Ţara Bascilor, în Filipine şi în Corsica, în Columbia şi în Kosovo, negocierile dintre organizaţiile considerate ilegale cu guvernele mai mult sau mai puţin legale sînt ritmate de fanfarele înmormîntărilor.

Nici războaiele nu se întrerup în luna de concediu. Două organizaţii cu scopuri atît de diferite cum sînt Banca Mondială şi Amnesty International au ajuns, ambele, la concluzia că numărul conflictelor este în echilibru: se desfăşoară acum în lume zece războaie internaţionale şi douăzeci şi cinci de războaie civile. Dacă undeva începe să se instaleze pacea, cum ar fi, de exemplu, în Etiopia, în altă parte conflictul se intensifică, aşa cum se întîmplă acum în Sierra Leone.

În Somalia, unde timp de nouă ani nu a existat nici o formă de organizare statală, membrii noului parlament au depus jurămîntul. Le revine dificila sarcină de a legifera şi organiza alegerea noului preşedinte. Cel mai important lider tribal, generalul Aidid, omul pe care americanii au încercat, fără succes, să-l anihileze, nu recunoaşte autoritatea noului parlament. În Comore secesioniştii au acceptat să restabilească unitatea politică a insulelor, dar în Kaşmirul indian seria atentatelor continuă. Prin vocea preşedintelui său, Pakistanul vecin salută lupta „pentru cauza justă a fraţilor şi surorilor noastre din Kaşmir". Harta conflictelor este foarte aglomerată în Africa, în Asia de Sud-Est, în America Centrală, în Caucaz, şi are bune şanse de dezvoltare în fostele republici asiatice ale Uniunii Sovietice. Raportul Băncii Mondiale constată că autoritarismul şi corupţia guvernamentală, revolta determinată de nedreptate sînt la originea tuturor acestor conflicte, dar durata şi violenţa lor este condiţionată de posibilităţile financiare – comerţul cu diamante, droguri, răscumpărarea ostaticilor – ale formaţiunilor combatante. Vara este un anotimp prielnic luării de ostatici şi astfel vacanţa politică este animată de mersul tratativelor din felurite jungle, îmbinînd suspansul cu atracţiile turistice.

În Irlanda de Nord şi în Orientul Mijlociu perspectivele unei păci durabile şi violenţa tradiţiilor de război sînt într-un fragil echilibru. În Kosovo continuă numărătoarea cadavrelor din gropile comune: sînt mai puţine decît s-a crezut la început. Ca să nu se piardă antrenamentul, dezbaterea verii din *Courrier International* este intitulată „Neanderthal, primul genocid din istoria umanităţii".

Justiţia din Chile i-a retras generalului Pinochet imunitatea parlamentară, ceea ce înseamnă că el poate fi trimis în judecată pentru crimele comise pe cînd era şef al statului. Generalul a cedat paşnic puterea tocmai pentru că au fost acceptate condiţiile lui, care excludeau posibilitatea ca el să fie tras în vreun fel la răspundere.

În Coreea, reîntîlnirea dintre membrii familiilor despărţite acum aproape cincizeci de ani de război s-a desfăşurat cu multe lacrimi, ceea ce i-a înduioşat pînă şi pe comentatori: se consideră că misteriosul Kim a dovedit că este un dictator de treabă.

Convenţiile celor două partide politice americane ar trebui, probabil, analizate din punctul de vedere al spectacolului: ritmul şi mişcarea figuraţiei au înlocuit conflictul.

Mai sînt şi accidentele. Prăbuşirea unui avion Concorde lîngă Roissy a pus sub semnul întrebării mitul siguranţei absolute aferent avionului franco-britanic (25 de ani fără nici un accident) şi din nou atît de dureroasa problemă a superiorităţii americane în tehnologiile moderne.

Drama submarinului Kursk a dovedit că în ceea ce priveşte dispreţul pentru viaţa omului, ierarhia militară rusească nu poate fi întrecută. Iar preşedintele Putin este doar un vremelnic purtător de costum civil. Poate că omul forte de care are nevoie Rusia ar fi avut de cîştigat dacă, după ce a aflat de catastrofă, ar fi cerut sfatul unui astrolog şi nu pe cel al unui amiral.

Magdalena BOIANGIU

Argument

Un ziarist a fost dus săptămînile trecute la secţia de poliţie fiindcă se spune că a agresat nişte reprezentanţi ai forţelor de ordine, numindu-i „analfabeţi“ şi „Garcea“. Nu mult după această înfruntare larg mediatizată, un alt conflict ţine trează opinia publică: demolarea chioşcurilor care funcţionează ilegal. Transmise în direct, etapele luptei dintre oamenii Primăriei şi combatanţii pentru drepturile chioşcarilor ne aduc în auz ţipete, icneli, înjurături şi, cel mai des, cuvîntul „autorizaţie“. Se pare că pentru Primărie şi pentru chioşcari acelaşi cuvînt nu înseamnă acelaşi lucru, nu defineşte strict acelaşi adevăr cu putere de lege. Pornind de la aceste două episoade, ne putem întreba: ce limbă vorbim, dacă nu reuşim să ne înţelegem, fie şi în chestiuni simple? Cu un deceniu în urmă, ni se spunea că toţi vorbim „limba muncii“ – în varianta lemnoasă, inexpresivă şi supusă. Acum s-ar zice, poate, că – liberi fiind – vorbim „limba disponibilizării“ şi a confuziei de termeni. Sîntem în tranziţie: spre ce? Cînd într-alt timp de tranziţie, la mijlocul secolului al XIX-lea, Coana Chiriţa chinuia în egală măsură limba română şi pe cea franceză dorind a-şi face un limbaj modern, ea ţintea hazos, ridicol şi înduioşător către o condiţie superioară. La finele veacului trecut şi la începutul secolului nostru, personajele lui Caragiale, mahalagiii, dovedeau şi ei aceeaşi aspiraţie. Bulă, fiul socialismului, şi-a luat un răgaz de constatare: el n-a stricat limba – cu asta se ocupau, harnic, forurile conducătoare – ci numai a comentat, din perspectiva unui particular, stupiditatea „comunicării de lemn“. Garcea – numele propriu devenit atribut – vrea să reprezinte un alt moment: limbajul unor instituţii, modul de comunicare dintre un organism al statului şi cetăţeni. Dar nu doar atît. „Vacanţa mare“ – pare să nu desemneze un simplu titlu de emisiune de humor, ci o stare de fapt. În „vacanţa mare“, ni se sugerează, insul scapă de rigorile şcolii, de normele constrîngătoare ale educaţiei şi-şi dă drumul după cum îi vine; e trivial, gregar, anarhic, refractar oricărei reguli şi ne comunică doar un mesaj liniştitor care ne duce în jos. Sîntem foarte bine aşa cum sîntem, ce tot atîtea mofturi europene şi aspiraţii către civilizaţie? A se slăbi! A discuta despre limba pe care o vorbim poate să însemne că ne întrebăm cum comunicăm, dar a pune această chestiune înseamnă, totodată, a ne întreba şi *ce* comunicăm? În clipa de faţă domină aproximaţiile, confuziile, ambiguitatea: la o extremă, limbajul păsăresc, pretins specialist, al colocviilor şi *„summit“*-urilor cu ifos; la cealaltă, un limbaj de cumetrie, botezat *talk-show,* în care democraţia, politica, economia de piaţă, integrarea şi reforma se comentează de către personaje „populare“, care se scarpină în cap, mormăie şi se foiesc pe scaun, mod de a sugera complexitatea problemelor cotidiene. Gureşa confuzie seamănă din ce în ce mai mult cu un limbaj de bodegă „pe sec“, în aşteptarea micilor şi berii care asigură înţelegerea generală. Între aceste hotare de tranziţie ale vocabularului, ce limbă (mai) vorbim, cum şi pe ce ne mai înţelegem? **(T. C.)**

Mioara AVRAM

cercetător, Institutul de Lingvistică al Academiei Române

„Stricarea limbii“ în zilele noastre

Stricarea (cu variantele *degradarea* sau *deteriorarea*) *limbii* a devenit aproape un laitmotiv în discuţiile referitoare la alte aspecte ale situaţiei actuale decît cele social-economice. Folosită ca strigăt de alarmă activă sau ca lamentaţie pasivă, această formulă catastrofică pare îndreptăţită de numărul mare de greşeli care se întîlnesc, într-adevăr, în forme publice de exprimare, orale sau scrise. Alarma exagerată cu privire la starea limbii în prezent şi la perspectivele deduse neglijează însă judecarea fenomenului în cadrul istoriei limbii române şi – la nivelul strict actual – distincţia între aspectele generale şi cele individuale.

Mai întîi, nu se precizează la ce se raportează acest regres, faţă de ce este considerată stricată limba din zilele noastre, din aşa-numita perioadă de tranziţie. Dacă e vorba de perioada imediat anterioară anului 1990 ar însemna că în regimul comunist limba, măcar cea oficială, ar fi fost exemplară, ceea ce, evident, nu corespunde realităţii cunoscute (culminînd cu antimodelul dat de ultimul dictator). Dacă raportarea se face la idealizata perioadă interbelică, se pierde din vedere faptul că aceasta poate constitui un model numai prin vîrfurile ei, nu în ansamblu: nu trebuie comparată exprimarea unui publicist sau politician mărunt de astăzi cu aceea a lui M. Sadoveanu sau L. Rebreanu, respectiv a lui N. Iorga sau Gh. Brătianu. Probabil că puţini dintre criticii limbii actuale ştiu cît de aspru a fost criticată limba interbelică, îndeosebi cea a presei, de contemporanii ei. După Marea Unire din 1918 s-a semnalat o situaţie lingvistică alarmantă, care ar fi dus la un fel de altă limbă, numită de D.I. Suchianu, în 1930, „românească de după război“. Dacă lingvistul Iorgu Iordan descria mai obiectiv această situaţie, în 1937, prin formule ca „Limba noastră trece printr-o epocă de adînci prefaceri“, de „transformări mai profunde, poate, decît niciodată“, a căror consecinţă este „nesiguranţa mai mare a celor care o mînuiesc“, iar în 1943 prin termeni ca „un mare zbucium“, „frămîntări“ şi „un dinamism lipsit de orice frînă“, literatul G. Călinescu afirma ritos, că „Niciodată ca în această epocă de după război nu s-a scris mai rău“. Afirmaţii critice asemănătoare se găsesc şi la alţi cărturari – printre alţii la M. Sadoveanu –, cu privire la o epocă de incontestabilă înflorire culturală, în care s-a produs uimitor de rapid, unificarea limbii literare.

Dar nu numai între cele două războaie, ci în toată istoria noastră modernă mulţi oameni de cultură s-au plîns, permanent sau periodic, de degradarea limbii în epocile în care trăiau. Virulenta critică făcută de I.L. Caragiale în *Peste 50 de ani* (1909), are valoare de document, din multiple raţiuni: pentru evaluarea limbii contemporane cu el, din epoca marilor clasici ai literaturii române şi a urmaşilor acestora; pentru atestarea unor greşeli care persistă pînă azi, în ciuda condamnării lor continue în învăţămînt şi în lucrări normative sau corective, ca pronunţarea şi scrierea *seziune*, grafiile *femeia aceia* şi *oamenii aceea*, genitive feminine în *-ei* în loc de *-ii (instrucţiunei, obligaţiunei, seziunei),* dezacordul adjectivului pronominal de întărire (în *femeile însuşi, noi înşuşi),* pleonasmele *prefer mai bine, mai superior, mai inferior* şi *foarte sublim*; în sfîrşit, pentru deplîngerea abuzului de împrumuturi din alte limbi: „Sîrmana limbă românească! Nu mai este, cum ar fi trebuit să fie, o plantă cultivată! A ajuns o buriană sălbatică!... Multe vînturi au bătut-o! Odată o bătea vîntul franţuzesc; acu' o bate vîntul nemţesc“. Cei care sînt atît de îngrijoraţi astăzi de noul vînt, englezesc sau anglo-american, ar trebui să nu uite de experienţa influenţelor similare din epoci anterioare, care nu au alterat totuşi limba română, căci, aşa cum observa tot Caragiale despre ea, „are rădăcini adînci (...) această voinică buriană de veacuri despreţuită, cu care veacuri s-a hrănit şi ţinut sufletul unui întreg neam de oameni“. M-am oprit la menţionarea unor luări de atitudine din secolul nostru, dar nu trebuie ignorate nici reacţiile din epoca paşoptistă şi din cea prepaşoptistă faţă de modernizarea şi occidentalizarea limbii; între poziţiile extreme, de acceptare fără rezerve şi de respingere totală a inovaţiilor, limba a ales, cu echilibru, ceea ce îi era necesar. Dintre mărturiile acelor timpuri reţin doar premoniţia lui C. Negruzzi referitoare la o posibilă influenţă engleză viitoare: „Aşadar, am fost pe rînd turcomani, grecomani, sau Domnul ştie ce încă; acum, din mila lui Dumnezeu, sîntem franţezomani; poate curînd vom trece şi Mahna în vrun balon aerostatic şi atunci ne vei vedea anglomani“. Chiar dacă n-am trecut cu un aerostat Marea Mînecii, ci mai curînd – cu avioane supersonice şi cu mijloace audiovizuale – Oceanul Atlantic, anglomani am devenit.

Examinarea istorică a aprecierilor despre starea limbii contemporane în diverse epoci arată că numai în timpul regimului comunist ele au fost, în general, pozitive, întrucît, chiar cînd se emiteau critici punctuale, acestea erau însoţite de observaţia că situaţia se dovedea incomparabil mai bună decît „înainte“, în regimul „burghezo-moşieresc“. În special, criticile la adresa greşelilor din presă semnalate pînă în 1989 remarcau, aproape obligatoriu, nivelul superior celui din perioada interbelică. Şi poate că nici nu era un neadevăr dacă, pe de o parte, raportarea se face nu la gazetarii şi publicaţiile din elita presei interbelice, ci la puzderia celor de mîna a doua şi dacă, pe de altă parte, se ţine seama de existenţa cenzurii specifice acelui regim, implicînd mai multe rînduri şi forme de control, printre care şi acela al exprimării. Departe de a fi un model, limba presei din perioada comunistă era marcată de stereotipia limbii de lemn, era ternă şi impersonală, dar era mai corectă din punct de vedere ortografic, gramatical şi lexical, pentru că era mai controlată.

Libertatea politică de exprimare a adus, din păcate, şi lipsa de control (şi autocontrol) a formei lingvistice. Deosebirea faţă de trecut este mai evidentă în aspectul oral al exprimării în public – dezbateri parlamentare, întruniri politice, emisiuni de radio şi televiziune –, căci locul textelor scrise (adesea de altcineva) pentru avizare prealabilă şi doar citite cu glas tare ulterior şi al emisiunilor dinainte înregistrate a fost luat de expuneri mai mult sau mai puţin spontane, respectiv de transmisiuni directe. Aceasta a adus în formele publice de exprimare greşeli cu tradiţie în limbajul familiar neîngrijit (pronunţări şi forme flexionare regionale, dezacorduri, anacoluturi, lipsa lui *pe* la acuzativul complet direct, în special înaintea pronumelui *care*, pleonasme şi altele), care nu sînt nicidecum noutăţi în sine. Presa scrisă preia şi ea multe dintre aceste greşeli, la care adaugă unele specifice, de ortografie şi de punctuaţie (primele mai numeroase decît în trecut, din cauza calculatoarelor fără semne diacritice sau fără programe de despărţire a cuvintelor la sfîrşit de rînd conform regulilor limbii române). Nu cred că astăzi se vorbeşte mai prost decît pînă în 1989, dar azi constatăm prezenţa unor greşeli acolo unde ne-am aştepta să găsim modele. Spre deosebire de trecutul apropiat, astăzi putem lua cunoştinţă directă de nivelul real de cultură, reflectat în limbă, al unei persoane publice. Mulţi politicieni vorbesc, ce e drept, cu greşeli surprinzătoare, interviurile sau dezbaterile transmise oferă adesea antimodele, dar oare cum vorbeau vechii activişti şi cum „se vorbeau discuţii“, pînă acum 11 ani, în şedinţele de partid sau sindicale, în „adunările generale ale oamenilor muncii“ chiar din instituţii culturale? Profesorului meu Iorgu Iordan îi plăcea să citeze, în cercuri restrînse, afirmaţia unui demnitar comunist (din eşalonul al doilea, dar ceva mai deschis la minte) că „limba se strică la şedinţe“; actualizînd această afirmaţie, ar trebui să spunem că, dacă se strică, limba se strică la *talk-show*-uri şi prin difuzarea lor.

Am spus „dacă se strică limba“, pentru că, după părerea mea, *limba* română nu se strică, nu este acum într-un pericol mai mare decît altădată, cel puţin decît în alte epoci de schimbări social-politice. Ceea ce se strică este *exprimarea* (sau limbajul) unora dintre concetăţenii noştri şi regretabil este faptul că, prin mijloacele moderne de comunicare, modelele negative se difuzează rapid şi riscă să fie preluate de cei nepreveniţi, cum a fost cazul, în regimul trecut, cu accentuarea greşită *prevedere* şi cu multe clişee şi cum e cazul astăzi cu *deci, vizavi de, ora doisprezece, care* pentru *pe care* şi atîtea altele. Bine ar fi dacă măcar profesioniştii de la posturile de radio şi televiziune şi din presa scrisă ar oferi modele autentice care să se distingă de exprimarea „invitaţilor“ ocazionali.

Cu un termen mai modern, de sursă ecologistă, stricarea limbii sau a exprimării este numită adesea *poluare*. Termenul este folosit pentru diverse abateri de la uzul consacrat – incluzînd greşelile propriu-zise (agramatisme şi improprietăţi lexicale), împrumuturile inutile, amestecul de elemente din diverse varietăţi teritoriale şi funcţionale –, dar cel mai bine se potriveşte, ca un fel de sinonim, pentru vulgarizare sau trivializare. Acest aspect al exprimării publice actuale, în formele ei artistice şi neartistice, mi se pare cel mai îngrijorător. Nu e vorba nici aici de noutăţi în sine, întrucît, firească, limba noastră, ca oricare alta, a avut totdeauna şi o componentă vulgară, dar e o noutate, derivată tot dintr-o libertate rău înţeleasă, exibarea vulgarităţilor în orice contexte. Chiar cînd nu coboară pînă la obscenităţi – ca în emisiunile aşa-zise umoristice, în textele unor formaţii de muzică uşoară sau în formulări intenţionat şocante ale unor politicieni care vizează, prin nonconformism lingvistic, cucerirea unui anumit segment al electoratului –, vulgarizarea manifestată prin apelul la registrul argotic este supărătoare prin abuz. Pentru unele publicaţii ea a devenit o manieră, o marcă de identitate, dar fenomenul se răspîndeşte din ce în ce mai mult. În *Jurnalul naţional* din 4 august, trei dintre cele şapte titluri din prima pagină au cîte unul sau două elemente argotice: *„«Cîinii roşii»* erau (sic) *să o ia pe coajă* şi la Otopeni“, „Virusul *papă* cartele“ şi „Directorul RATB, *făcut de şuţi* în autobuz“; e cam mult! Caracteristica epocii actuale pare să fie ştergerea barierelor dintre registrele lingvistice, a limitelor dintre ce se cuvine şi ce nu se cuvine. E de la sine înţeles că pentru mai multă culoare de veridicitate elementele lexicale argotice stau alături de agramatisme ca *lu mama, lu şefu* şi diverse dezacorduri. Cînd asemenea fapte de limbă sînt difuzate pe toate căile şi preluate, ca o modă, mai ales de generaţiile tinere, observaţiile de amănunt referitoare la corectitudine făcute de cei care se (mai) ocupă de cultivarea limbii par minore, lipsite de interes şi sortite să rămînă fără ecou, cu atît mai mult, cu cît existenţa însăşi a unei norme lingvistice este contestată de unii, în numele aceleiaşi libertăţi neîngăduite, care ar desfiinţa şi distincţia dintre corect şi incorect pe plan lingvistic (ca şi dintre moral şi imoral sau legal şi ilegal).

Cu toate acestea, mai sînt „visători“, luptători pentru o exprimare exemplară (o dovadă recentă este noua ediţie a cărţii Valeriei Guţu Romalo *Corectitudine şi greşeală*, apărută la Editura Humanitas Educaţional); numărul tematic al revistei *Dilema* este de natură să-i stimuleze. La întrebarea din titlul acestui număr aş răspunde că toţi vorbim nu altceva decît limba română, dar nu toţi o vorbim cum trebuie.

Sanda GOLOPENŢIA
prof. dr., Brown University

Întoarcerea vorbitorilor risipitori

Întoarcerea la vorbitul românește în jur e întotdeauna dătătoare de puteri. Numai cine a făcut, cu anii, experienţa trăitului în care oricărei vorbe în limba de toate zilele i se adaugă tăcerea stingheră în a ta, iar vocile şi cuvintele celor din jur, indiferent de ce-ţi spun, te neagă zdrumicat clipă de clipă, ajunge conştient de înviorarea pe care o trezeşte în noi simplul fapt că „afară" se vorbeşte la fel ca înăuntrul nostru, într-un zvon viu care spune: eşti acasă, te ştim, ne ştii, vorbitul continuă, mai mult sau mai puţin acelaşi, de cînd te ştii pe lume şi aşa va fi mereu.

Pe fondul acestei exultări se aşază apoi polenul sau zgura impresiilor mărunte. Căci eşti, în continuare, şi ce ai devenit prin plecare: un vorbitor insomniac, atent la vorba din jur, confruntînd-o vigilent cu a ta, chiar dacă de data aceasta diferenţele între cele două ar putea fi considerate neglijabile şi ţi-ar fi, în principiu, îngăduită destinderea.

Cel mai puternic am reacţionat şi reacţionez la noua colonizare lingvistică pe care o traversăm de zece ani, cu uşile de magazin pe care, în loc de „Trage" sau „Împinge" sau, şi mai bine, nimic, că doar ştim cu toţii cam ce e de făcut cu o uşă, scrie „Push" şi „Pull", anunţurile „De închiriat" care s-au preschimbat trainic în „For rent", ţigăncile care nu mai vînd floricele, ci „popcorn", zidurile caselor pe care se lăţesc urîţitor reclamele naturalizate de Coca-Cola, articolele de ziar în care se vorbeşte de „trends"-uri sau „clustere industriale", cînd am avea la îndemînă cuvintele „tendinţe" sau „aglomerări (reţele) industriale" etc. S-ar putea înmulţi exemplele, dar cum scriu pentru cei de acasă, nu cred că e necesar. La Bucureşti, oricine poate continua lista cu uşurinţă. Spun colonizare lingvistică întrucît, prin abuzul de împrumuturi care nu „vînd" mai bine produsele şi conceptele, nici nu sporesc prestigiul verbal al adresanţilor şi adresaţilor, echilibrul bun al comunicării, confirmator al comunităţii şi comuniunii lingvistice, e afectat. Oamenii nu îşi mai spun implicit, prin anunţurile şi reclamele de pe străzi şi de la televizor sau prin presă, că vorbesc cu plăcere limba în care s-au născut şi funcţionează ca cetăţeni, ei par a se adresa unii altora pe ocolite, împrumutînd infantil cuvinte de aiurea care nu sînt nici mai rapide şi nici mai arătoase. Din complicarea asta fără noimă, cu atît mai mult cu cît nu ne este impusă, nu rezultă avantaje nici pentru sentimentul de bunăstare vorbită, de încredere bucuroasă în codul propriu de care vorbeam mai sus şi nici pentru cultura americană la care trimit nesemnificativ împrumuturi făcute în dorul lelii. Iar pentru ochiul străin, care întîmpină imaginile şi sunetele fără setea empatică de a le desluşi pînă la capăt, Bucureştiul devine un spaţiu al mişmaşului lingvistic, în care oamenii locului îşi vorbesc între ei într-un soi de *lingua franca* mimată, de bună seamă pentru că nu au la îndemînă cele de trebuinţă în limba lor şi, cu aceasta, reflecţia distanţată de turist îi părăseşte neinteresată.

Specialiştii în limba română contemporană şi în cultivarea limbii au multe de făcut în momentul de faţă. Ar fi, întîi de toate, important de circumscris creolizarea aberantă (căci nu e determinată de nevoile de comunicare a două sau mai multe grupuri lingvistice co-prezente, ci se produce între vorbitori ai aceleiaşi limbi) a discursului cotidian, pe care o traversăm. Aceasta presupune o fascinantă (şi necostisitoare) muncă de teren în plin Bucureşti, recoltarea împrumuturilor, separarea celor indispensabile de cele inutile sau pur şi simplu comice, interviuri care să elucideze sferele în care se produc, motivaţiile unor asemenea iniţiative, speranţele care se leagă de utilizarea cuvintelor străine (separare de o realitate socială complicată şi contradictorie, sentimentul că o depăşeşti vorbind-o în direcţia sau cel puţin în orizontul altor culturi, mai prospere şi mai aşezate, la care aspiri bovarian, înţelegere adolescentă a libertăţii ca absenţă a normelor şi negare a contractului lingvistic cu semenii etc.). Ar fi apoi necesară o prezenţă masivă a rubricilor consacrate limbii pe care o vorbim şi scriem în presă şi la televizor. O parte din încrederea în noi şi în destinul culturii căreia îi aparţinem se leagă indisolubil de felul în care vorbim, cu bucurie şi creator, dar şi cu răspundere, limba ei.

O a doua remarcă, pe care o fac la începutul fiecărei reveniri, este aceea a aspririi eului vorbitor. În fiecare limbă, acesta, o ştim bine, este diferit. E suficient să punem împreună ideile noastre despre cum vorbesc francezii, americanii şi italienii, pentru a ne da seama că cele trei culturi au sădit în minţile şi comportamentul vorbitorilor lor un portret-pilot generic al vorbitoarei şi al vorbitorului, care include vorbe şi gesturi predilecte, felul de a privi lumea şi pe ceilalţi, de a se lăsa privit la rîndu-i, de a asculta şi de a interveni răspunzînd sau iniţiind un schimb de vederi, gradul de politeţe în cotidian ş.a.m.d. Cînd aud, spuse de acum din obişnuinţă, iar nu vizînd efecte stilistice, expresii cum ar fi *se dă rotund* sau *se dă grande* sau cuvinte ca *dinţar* pentru dentist, *colţar* pentru şoferii de taxiuri care lucrează de unul singur fără a plăti impozite, *şpăgar* pentru cel ce ia mită sau *şmenar* pentru traficanţii de valută, termenii aceştia argotici generalizaţi, cu toate că sînt departe de a fi printre cei „tari" ai momentului, îmi sugerează o răceală primitivă a privirii, o ostilitate de fond în raport cu ce e în jur şi cu punerea în cuvinte a realului (chiar atunci cînd se referă la aspecte ale lui care sînt clar negative şi pe care, în loc de a le numi neutru, le potenţează prin modul în care se referă la ele). Lingviştii au demitizat de mult argoul şi pe cei care îl utilizează. Din punct de vedere semantic, creativitatea argotică e primitivă, metaforele argotice trădează un *Weltanschauung* sărac, brutal, cinic, sexist, psihologic imatur. A recurge la el ne împinge implicit eul vorbitor în direcţii pentru care nu am opta la reflecţie.

Ce e mai grav este că argoul a pătruns de acum trainic în presa noastră vorbită şi scrisă. Lectura multora din articolele de ziar îi aduce pe cititori în raza unei violenţe verbale pe care le-o infiltrează în zi şi în viaţă. Am auzit vorbitori şi vorbitoare pe care-i respect, recurgînd la puneri în cuvînt violente care le coborau şi întunecau mesajul. Cum, cu fiece zi care trece, ieşim parţial din „tranziţie", e timpul ca şi vorba „neinhibată", „combătutul bine" şi machismul verbal să fie resorbite. Ele nu fac decît să polueze spaţiul nostru semiotic comun. Argoul este şi trebuie să rămînă marginal în instituţii ale comunicării publice, cum sînt presa sau publicitatea, discursul politic etc. E timpul ca vorbitorii risipitori să revină la limba reală a celor între care trăiesc, respectîndu-i. Cu atît mai mult cu cît ar fi atîtea de căutat şi adus cu adevărat la cuvînt acum.

Andra ŞERBĂNESCU
lector dr., Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti

Textul de tranziţie

Adesea comunicăm în scris ineficient, deşi ca lectori facem întotdeauna judecata de valoare: *text bun/text prost*. Concepte vagi, *bun* şi *prost* se traduc, în mod curent, printr-o diversitate de atitudini subiective faţă de text, modelate de educaţie, mentalitate (individuală sau colectivă), experienţă de lectură, gust personal. Pot însemna, de la un cititor la altul, interes/dezinteres faţă de temă, acord/dezacord cu punctul de vedere exprimat, o sumă de cunoştinţe împărtăşite, simţul limbii şi multe altele. Cititorul grăbit pune, confuz, semnul egalităţii acolo unde lectorul atent discerne între calitatea informaţiei, arhitectura părţilor, puterea de persuasiune, scriitură, pe de o parte, gustul şi opinia personală, pe de altă parte. Dar şi unul şi celălalt, inocent sau orgolios, banal sau original, capricios sau riguros, intuitiv sau teoretizînd, sînt tentaţi de aceeaşi judecată bipolară.

În ciuda diversităţii de factori, motive, cauze, contexte, *bun* şi *prost* pot fi totuşi definiţi obiectiv dacă înţelegem textul şi actul scrierii ca forme de comunicare cu o anumită intenţie, şi nu ca obiect de contemplaţie ori ca activitate în sine. Numitorul comun în toată diversitatea de factori, motive, cauze, contexte ale unor judecăţi de valoare despre texte, autori şi lectori îl reprezintă un set de reguli. Acestea definesc, în principiu, standardul de textualitate, luînd forme specifice de la un tip textual la altul. Ele nu sînt impuse din exterior, ci derivă din principiile universale care guvernează procesarea informaţiei de către mintea umană şi mecanismele raportării individului la lume.

Writing. Disciplina aflată la intersecţia retoricii clasice cu argumentaţia şi curentele lingvistice ale secolului al XX-lea (structuralismul, pragmatica) este obiect de studiu în şcolile americane şi europene. Potenţialului autor îi sînt prezentate explicit regulile generale care fundamentează comunicarea eficientă prin text. Talentul personal, inefabilul scriiturii, fără a fi negate, sînt demitizate. Un *know-how* al redactării unui text: cum se planifică textul în scris; cum se descoperă teme şi subiecte originale; cum se face analiza publicului căruia i se adresează textul; cum îşi dobîndeşte autorul credibilitate în ochii cititorului prin tonul adoptat, rolul asumat, starea de spirit pe care o proiectează în text; cum se scriu propoziţii-teză, sintetizînd şi clarificînd intenţiile autorului; cum se creează tensiune în text; care sînt avantajele reviziei textului. Asemenea cărţi, bine vîndute în toată lumea, poartă semnături celebre (Umberto Eco, *Come si fa una tesi di laurea*) sau şi-au făcut autorii foarte cunoscuţi (Joseph F. Trimmer, *Writing with a purpose*; Glenn Laggett, David C. Mead, William Charvat, *Handbook for writers*; Gilles Ferréol, Noël Flageul, *Méthodes et téchniques de l'expression écrite et orale*). Dacă se pregăteşte să scrie un eseu, un memoriu, un raport sau o scrisoare, aspirantul la autoritate şi/sau autor-lîc are de învăţat: că textul este o structură pe care „scriitorul" trebuie să o facă evidentă, clară cititorului, prezentînd ideile într-o anumită ordine (de pildă, ordine temporală; spaţială; în gradare ascendentă sau descendentă, de la general la particular, de la simplu la complex, de la cunoscut la necunoscut – sau invers); că fiecare idee trebuie expusă şi apoi suficient dezvoltată după o tehnică (de pildă: tehnica exemplificării, a definiţiei, a comparaţiei, a clasificării etc.), aleasă în funcţie de scopul textului şi de intenţia autorului; că în introducere pot apărea doar anumite lucruri, la fel şi în încheiere. Alte capitole prezintă: cum se face un rezumat; cum se iau notiţe; cum se scriu propoziţii clare, concise, variate, naturale; cum se argumentează un punct de vedere în funcţie de atitudinea publicului vizat faţă de subiect; cum se evită erorile de argumentaţie. Prin exerciţii se învaţă că procesul scrierii este o acţiune disciplinată, de selecţie şi ierarhizare de către autor a opţiunilor, pentru a-l convinge pe cititor de importanţa/noutatea/corectitudinea/frumuseţea punctului de vedere exprimat.

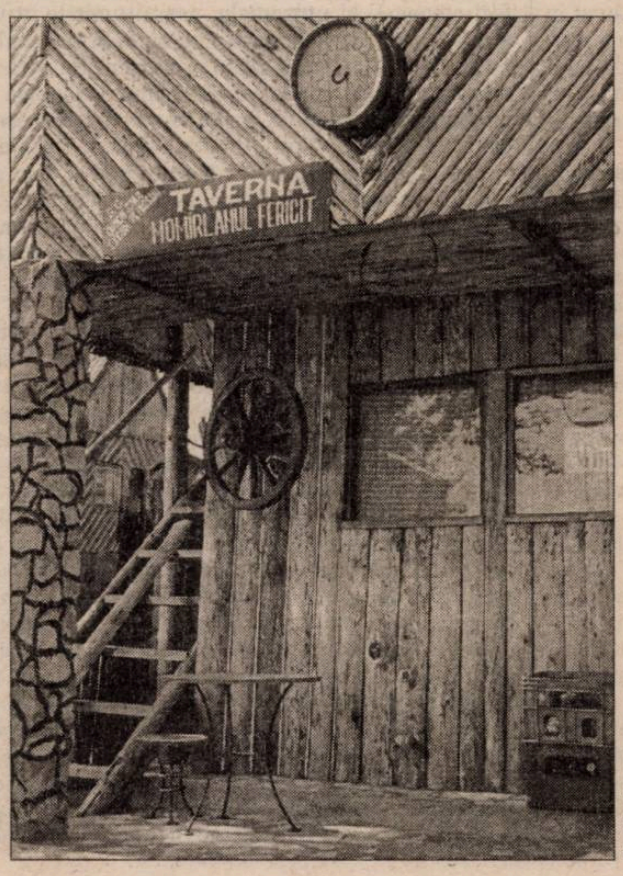

© M. Grecu

Exemplele folosite în astfel de cărţi par grupate în două rubrici: „aşa da" – „aşa nu". Opoziţia este convingătoare: o idee originală, clar, elegant prezentată, alături de banalităţi diluate într-o frază confuză, încîlcită pe 20 de rînduri; un punct de vedere argumentat cu precizie matematică, alături de idei preconcepute, „vociferate" într-un limbaj substandard; un raţionament impecabil, alături de o digresiune pe care nu înţelegi cum ai putea-o lega de subiect. Orice asemănare cu articole din presa românească, cu discursuri citite în Parlament, cu referate ale studenţilor mei ş.a. este pur întîmplătoare. Eu nu mă voi referi aici la textele bine scrise, iar pe celelalte nu le-aş încadra la rubrica „aşa nu", adică prost scrise. Aş crea categoria „texte de tranziţie".

Autorii textelor de tranziţie cred în talentul înnăscut, scriu la întîmplare, tind spre oralitatea îndelung exersată sau, dimpotrivă, spre un stil căutat, sofisticat, greoi. Vor, în intenţie, să scape de limba de lemn, dar, neştiind cum, se sprijină confortabil pe şabloanele ei. Limba de lemn a avut propriile sale reguli: a cultivat fraza lungă, bombastică, pentru a impresiona prin formă, în absenţa unui conţinut. Structurile repetitive, lungite inutil, revenirea la aceeaşi idee ambalată în alte cuvinte erau artificii pentru a masca lipsa de substanţă şi pentru a opaciza intenţionat conţinutul. Un text care ascundea în mod deliberat adevărul, cum altfel putea fi decît confuz sau eufemistic? Discursul puterii nu era decît un monolog ideologizat *a priori*, impus prin forţă unei mulţimi uniformizate, de la care singurul răspuns aşteptat şi acceptat era adeziunea unanimă; deci era lipsit de sens ca autorul să îşi risipească eforturile în argumentaţie. Textul era oglinda în care puterea se autocontempla; prin extensie, şi autorul. Modelele din cei 50 de ani de comunism au blocat abilităţile de comunicare, au limitat creativitatea, au anihilat spiritul critic. Astăzi ne lipsesc regulile după care să construim şi să punem altceva în loc.

O dată cu deschiderea societăţii româneşti spre dialog, gustul şi experienţa de lectură se modifică, mentalităţile se diversifică, structurile educative se schimbă. Exigenţele faţă de textul scris, şi ele. Este momentul ca atît autorul, cît şi cititorul, să înveţe să-şi raporteze judecata legată de text *(bine scris/prost scris)* la un sistem de valori acceptat şi deja verificat. Pentru text regulile sînt importante, aşa cum sînt şi în societate. Societăţile democratice se construiesc, nu întîmplător, pe reguli: economice, de acţiune politică, de comportament, de comunicare. Fără ele, noi, tot în tranziţie...

Nicolae MANOLESCU
critic şi istoric literar

Limba ce vorbim

Pare unanim acceptat faptul că limba română a perioadei de tranziţie se degradează continuu. În special în domeniul vocabularului, invazia de cuvinte noi produce ravagii. Normele gramaticale sînt respectate de către tot mai puţini, corectitudinea nu se numără printre particularităţile limbii actuale, fie vorbite, fie scrise, iar greşelile se răspîndesc mult mai repede decît oricînd în trecut. Nici un for (academic sau administrativ) nu are autoritatea şi mijloacele de a opri acest proces.

Aceasta fiind părerea multora, am, în ce mă priveşte, un punct de vedere întrucîtva diferit. Ca să-l fac înţeles, e nevoie să vin cu cîteva precizări.

„Implementările" din vocabular, privite cu atîta suspiciune, sînt fireşti şi dovedesc vitalitatea limbii, care se înnoieşte în funcţie de înnoirea întregii societăţi, profitînd de căderea barierelor de comunicare, atît din interior, cît şi din exterior. Era de aşteptat să năvălească peste noi toate aceste cuvinte, multe necesare, neavînd limba română termeni pentru o mulţime de concepte şi de obiecte curente din lumea civilizată de astăzi. Capacul pe care-l pusese Ceauşescu peste oala care fierbea a sărit. Este practic imposibil să controlezi sau să obturezi miile de canale de comunicare deschise, toate, ca nişte pori imenşi. În primul moment, cuvintele recente produc o impresie ciudată (de aceea şi sînt numite barbarisme), din două motive. Primul este că multe nu sînt pregătite să intre în sistemul flexionar românesc. Sau, poate, invers: sistemul nu e gata pentru ele. Aşadar, nu se declină şi nu se conjugă la fel cu celelalte surate ale lor, mai vechi în limbă. Vorbitorul nu le ştie pluralele sau genitivele şi, adesea, nu există consens în privinţa rostirii lor. Fiind vorba de anglicisme, faptul că pronunţia ridică dificultăţi nu e de mirare. Cu vremea, pronunţia şi formele gramaticale se vor stabiliza, cum s-a întîmplat cu toate neologismele, inclusiv, începînd din secolul trecut, cu cele franceze. Al doilea motiv e de ordin pur lexical. Nu absolut toate noutăţile par (şi sînt) necesare. Pentru unele concepte avem deja cuvîntul. Dublarea ori chiar triplarea lui pare de prisos. E adevărat, cu observaţia că limba, ca organism, îşi face spontan regulile. Ea elimină ce-i prisoseşte sau schimbă sensul, cînd simte nevoia, creînd aşa numitele dublete, cuvinte adică provenite din surse diferite şi numind acelaşi concept, dar care se despart semantic, după un timp, ajungînd să desemneze concepte diferite. Alarma care se cuvine trasă nu e menită să oprească acest proces complex şi inevitabil, ci, poate, să precipite unele aşezări. Dar pentru aceasta ar fi nevoie de o contribuţie normativă a unor instituţii sau publicaţii, a şcolii, înainte de toate. Însăşi conştientizarea unora din fenomenele lexicale noi ar ajuta la reglementarea mai rapidă a lucrurilor. O agenţie naţională pentru protecţia limbii române nu e o idee absurdă. Cu condiţia ca ea să aibă putere de legiferare. Am atins cu aceasta şi nivelul al treilea al discuţiei. Academia şi-a încercat puterile, cînd cu reforma ortografiei. N-a izbutit s-o impună, fiindcă n-a procedat bine. Primii care s-au opus au fost lingviştii din sînul Academiei, ceea ce n-a dat nici un fior intelectual celorlalţi membri. Aş vrea să ştiu dacă Academia ar accepta o reformă într-o ştiinţă fără avizul oamenilor de ştiinţă înşişi, la propunerea literaţilor sau a istoricilor. Eşuînd în acest proiect, Academia nu mai pare acum dispusă să vină cu altul.

În ce priveşte corectitudinea, aici lucrurile sînt ceva mai simple. În primul rînd, schimbările din gramatică n-au niciodată ritmul celor din vocabular. Structurile morfologice sau sintactice sînt mai adînci şi mai puţin expuse decît cele lexicale. A stabili şi a respecta norme, în acest domeniu, e mai uşor şi mai eficace. Rolul şcolii e decisiv. Tînărul care învaţă ce e corect şi ce nu, în gramatică, uită mai greu, fiindcă valurile schimbării nu bat la fel de puternic la această adîncime, cum bat la suprafaţa vocabularului, aşa încît presiunea asupra vorbitorului e mai mică. Şi, apoi, normele gramaticale au o durată de viaţă incomparabil mai lungă. Dacă, în vocabular, e dificil de spus ce e corect şi ce nu în unele cazuri, dată fiind viteza înnoirii, în gramatică acest lucru e posibil şi necesar. Dezacordul, acordul după înţeles şi alte greşeli de acest fel pot fi cu succes combătute, începînd din şcoală şi isprăvind cu apelul la specialişti de a susţine rubrici de limbă în ziare şi reviste, la radio şi la TV.

Problema corectitudinii trebuie pusă şi din alt unghi. Eu personal, sînt convins că frumuseţea exprimării (vorbire, scriere) este condiţionată de corectitudinea ei. Nu există exprimare frumoasă, dar incorectă. Mai mult: expresivitatea (care este frumuseţea literară, artistică!) nu exclude, nici ea, corectitudinea. Din contră. Desigur, nu trebuie socotite incorecte anumite abateri ale poetului de la normă (stilistic deliberate) sau nu trebuie confundată eventuala vorbire incorectă a unor personaje de roman cu necunoaşterea de către autor a normei. E limba lui Tănase Scatiu, nu a mea, susţinea, cu drept cuvînt, Duiliu Zamfirescu într-o replică dată lui T. Maiorescu privitoare la felul de a vorbi al personajului şi care-i displăcuse criticului. Dar eu nu cred că poţi fi expresiv dacă eşti incorect. Distincţiile în această privinţă fiind mai delicate, o linie se poate totuşi trage. Şi ar fi rolul profesorilor să o facă. Limba nu numai se învaţă de către noi născuţi, dar se şi educă, în copilărie şi adolescenţă, mai ales. Educaţia e la noi partea cea mai slabă în materie de limbă, ca şi de altele, atît pe durata şcolii, cît şi după aceea. Limba n-are, săraca!, nici o vină. Ea creşte, se îmbogăţeşte, se adaptează, se usucă, reînverzeşte, se urîţeşte, se boieşte, se înfrumuseţează, ia de la altele ce poate, trăgînd cu urechea, face tot ce e în firea ei să facă pentru a sluji comunicarea dintre oameni. Că noi, vorbitorii, nu ştim s-o îngrijim (ca pe o floare: oare iubitorii de flori care le udă zilnic, dar nu cînd bate soarele, afînînd pămîntul ori schimbînd, la nevoie, vasul, să nu fie în stare să facă un lucru asemănător şi cu limba în care vorbesc şi scriu?), că n-o preţuim, că îi ignorăm pretenţiile fireşti, că o folosim precum meşterii proşti scule admirabile, aceasta e o altă poveste. Care ar merita să fie spusă şi ea, cîndva.

Szabolcs SZONDA
asistent universitar, Catedra de Hungarologie, Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine, Bucureşti

Între limbă maternă şi limbă paternă

De cîte ori îmi vine în minte, de atîtea ori găsesc interesant faptul că, în mai multe limbi ale lumii (între care şi cele vorbite de mine cel mai frecvent, şi anume maghiara şi româna), acelaşi cuvînt – *limbă* – denumeşte atît o parte a organismului uman, cît şi modul nostru de exprimare, lexicul aflat în funcţiune. O serie de asemănări constituie baza acestei „întîmplări" lingvistice: la fel cum limba (organul biologic) are un rol foarte important în hrănirea individului, în activitatea lui de vorbire, astfel şi Limba (sistemul de comunicare) este un element esenţial al existenţei fiecăruia. La fel cum limba poate fi o oglindă fidelă a stării de sănătate prin multiplele semne pe care le arată la un moment dat medicului, astfel şi Limba se poate dovedi a fi un barometru excelent nu numai pentru starea generală a vorbitorului ei, ci şi pentru mentalitatea unei colectivităţi, în cazul în care apar şi cei interesaţi în a-l cerceta. Nu e de neglijat nici elementul subiectiv, mai bine-zis, visceral: limba este mijloc al plăcerii, alteori sursă-senzor al acesteia, fie că e vorba de plăcere gastronomică ori de altă natură; Limba vorbită corect, cu respect faţă de această capabilitate, înzestrare sau, la urma urmelor, şansă dată fiecăruia, cu care vorbitorul trebuie să se afle totuşi într-un raport de prietenie veselă, jucăuşă, Limba, deci, iarăşi poate fi instrumentul unei plăceri estetice (în ambele cazuri avînd de-a face, cum este normal, cu organisme vii, capabile de coordonare).

În altă ordine de idei: sînt cunoscute cazuri de mutilare a individului prin tăierea limbii, ca mod de pedeapsă. Odată cu diminuarea randamentului unor funcţii biologice vitale, respectivul pierde şi capacitatea de a vorbi normal, deci, într-un fel, identitatea lui – în sensul autoexprimării – are de suferit în mod serios (ar mai fi de trecut în revistă aici şi alte metode, nu chiar atît de sîngeroase – de ex. asimilarea etnică –, dar care conduc la înlocuirea forţată şi aproape la fel de dureroasă a limbii vorbite de individ, şi, implicit, a identităţii acestuia; aceasta este însă o altă linie a dezbaterii). Sigur, mai rămîne scrisul ca modalitate de comunicare, însă, cred, în cazul relatat nu prea poate să aibă mare relevanţă, mai ales că aici deja începem să vorbim de *limbaje*, ceea ce ne implică într-o altfel de discuţie, una oarecum indirectă, mediată.

Deci: ce limbă vorbim? Una care ne defineşte, respectiv în care şi cu care ne simţim bine, pur şi simplu. Dar, normal, acest lucru nu e totul: vorbim şi o limbă pe care o ştim sau ar trebui s-o ştim – situaţiile comunicative cotidiene din zilele noastre ne furnizează o sumedenie de exemple pentru paradoxul constituit de doi sau mai mulţi subiecţi care vorbesc unul altuia pe aceeaşi limbă, şi nu reuşesc să se înţeleagă în mod reciproc (dezavantajos, am putea adăuga). Semn de degradare a sănătăţii lingvistice şi socio-culturale, ca să nu mai pomenim de alte domenii...

Se spune că omul este legat, cît trăieşte, printr-un cordon ombilical invizibil, de mama, care i-a dat viaţă. Dacă avem de-a face cu o situaţie în care sînt prezenţi amîndoi părinţii, tatăl joacă în toată această „ecuaţie" rolul educativ de supraveghetor al relaţiei amintite la începutul acestui alineat, în care se implică, cum e şi firesc, într-o măsură personală, fiecare cum reuşeşte. Poate fi, astfel, limba maternă cea în care sîntem acasă, ne manifestăm confortabil, fără frustrări majore, în siguranţă, iar aceea în care ne comportăm cu autoritate, pragmatism şi lejeritate afişată (dar nu totdeauna simţită), uneori cu voie bună, cînd situaţia ne cere sau ne îndeamnă, totul fiind *ştiut* cu un anume scop, limba paternă?...

Rodica ZAFIU
lector dr., Facultatea de Litere, Bucureşti

Pericolul uniformizării

În culturile cu îndelungată şi instituţionalizată tradiţie scrisă, lamentaţiile despre „stricarea limbii" au fost atestate – ca şi cele despre decăderea moravurilor la noile generaţii – în aproape fiecare moment istoric; există destule mărturii ale literaţilor din secolele trecute, cărora limba vorbită şi scrisă de contemporanii lor li se părea insuportabil de decăzută. Vorbitorii se arată mereu intoleranţi cu abaterile celorlalţi, înregistrînd ca dominantă ceea ce ştiu că ar trebui să fie şi nu ceea ce este în realitate, acceptînd greu ideea că limba se transformă, că e traversată de inovaţii, mode, tendinţe. Lingviştii care descriu şi explică transformările au de obicei un ton mai puţin apocaliptic. Perfect omeneşti şi universale, nemulţumirile privind starea limbii sînt oarecum mai ciudate în cazul românei: limbă de cultură aflată în permanentă criză şi în veşnică tranziţie, căreia nu e clar unde am putea să-i plasăm momentul idilic, epoca de aur, obiectul nostalgiei normative. Căci nu e drept a compara limbajul de fericită inspiraţie şi norocoasă compoziţie a unor scriitori din secolele trecute cu graiul rudimentar folosit azi în stradă, la încheierea vreunei afaceri grăbite, sau cu înjurătura politică. De fapt, la noi s-a trecut pe nesimţite de la a deplînge „neajungerea" limbii, la a semnala „stricarea ei" (e drept că şi „neajungerea" era uneori văzută ca o decădere faţă de ipotetica puritate dintîi – a latinei, ori a graiului popular). După oscilaţii şi transformări masive – ale căror dovezi sînt păstrate în texte hibride şi ilariante ale secolului al XIX-lea, cu un limbaj plin de incertitudini, cu forme azi ridicole, cu stranii asocieri de neologisme şi împrumuturi insuficient adaptate – chiar limbajul primei jumătăţi a secolului al XX-lea e inegal. Jurnalismul anilor '30, ca practică a scrisului grăbit şi efemer, nu e lipsit de confuzii, neglijenţe, improprietăţi. Forme precum *a knock-outa, a paradoxa, a cafeneliza, a artistifica, superfilm, extraordinaritate, autobuzist, complectudinism, a antama, a depeiza, malşansă, tragediabil* nu sînt orori ale limbii de lemn sau ale presei din deceniul nostru, ci aparţin materialului cules şi publicat de Iorgu Iordan în *Limba română actuală*, în 1943 (ed. a II-a, 1947). Jargonul birocratic, încremenit şi tautologic, al limbii oficiale din perioada totalitară, n-a ajutat decît la menţinerea conformităţii cu normele de ortografie, de punctuaţie şi gramaticale ale românei standard – blocînd, în acelaşi timp, dezvoltarea normală a limbii, impunîndu-i structuri greoaie şi artificiale. Din 1990, a reînceput un proces firesc; accesul liber şi democratic la tipar a adus în public inevitabile greşeli de limbă (păstrate pînă atunci, graţie cenzurii, în spaţiul privat), dar a şi relansat dinamica limbii, în forme nu foarte diferite de cele din celebrele „arderi ale etapelor". E oricînd util un exerciţiu de transpunere şi de relativism temporal: în faţa unor englezisme recente, cu forme ca *homleşi, laptoape, bodyguarzi, carduri, racheţi, downloadează, e-mailează,* ar trebui să ne amintim sau să ne imaginăm inconfortul generaţiilor anterioare faţă de franţuzisme precum *birouri, şoferi, şomează*.... De altfel, englezismele de mai sus, cu tot aspectul lor hibrid şi cam hilar, demonstrează tocmai capacitatea de adaptare fonetică şi morfologică a limbii, în care împrumuturile nu rămîn multă vreme un corp străin. La aberaţii există, în orice caz, şi reacţii interne, sau cel puţin contratendinţe, care pot duce pînă la urmă, din exces în exces, la o echilibrare: abuzul preţiozităţii neologistice *(derulare, implementare, inscripţionare, vizavi de...)* e contrabalansat acum de abuzul oralităţii familiar-argotice *(marfă, naşpa, abureală, băiat de băiat, a şmenui, a o pune de...)*.

De altfel, dacă facem abstracţie de manifestările de pură şi nescuzabilă incultură lingvistică (pentru care soluţia rămîne şcoala), tendinţele care trezesc în prezent cele mai multe nemulţumiri şi plîngeri asupra stricării limbii sînt cea de asimilare masivă a englezismelor şi cea de pătrundere a oralităţii colocvial-argotice în scris. Fenomenul stilistic din urmă constituie probabil cea mai puternică trăsătură a dinamismului lingvistic autohton în momentul de faţă. Nu mai e vorba de preluarea unor cuvinte sau expresii, ci de redactarea integrală a textelor – nu doar literare, ci mai ales publicistice – în forme care să sugereze cît mai mult oralitatea familiară: căderi şi modificări de sunete, cuvinte argotice, forme vulgare, elipse şi redundanţe. De fapt, şi acest fenomen are similitudini şi rădăcini în trecut, în tradiţia culturală autohtonă, preţuitoare a limbii populare şi a expresivităţii orale. Doar că acum e vorba de un alt tip de cultură populară decît în modelul romantic; unul a cărui vulgaritate nu e toată lumea dispusă să o accepte. Stilul familiar glumeţ, uneori chiar hazos, ludic, pitoresc, neapărat ironic şi parodic, reciclînd turnuri arhaice şi regionale, adaptînd fără milă englezisme proaspete, e pîndit în primul rînd de pericolul uniformizării prin exces de vioiciune stilistică. Dacă s-ar generaliza, am risca să pierdem ierarhiile stilistice care separă dintotdeauna registrele (înalt, mediu şi jos) şi permit adaptarea la situaţie; ar fi o evidentă sărăcire. Numai că în limbă excesele nu se generalizează; chiar stilul „de cartier" va produce pînă la urmă doar o îmbogăţire: o variantă stilistică printre altele, cîteva urme lexicale, ceva mai multă oralitate în scris.

Vasile GÎRNEŢ
scriitor, directorul revistei *Contrafort*, Chişinău

O filozofie de viaţă

Invitarea unui scriitor basarabean pentru o discuţie situată sub genericul „Ce limbă vorbim?“ mi se pare aproape fatală, avînd în vedere faptul că între Nistru şi Prut din această interogaţie s-a făcut politică de stat. În orice caz, dilema respectivă încă mai continuă să-i împartă pe basarabeni în două categorii: prima, în descreştere, a adepţilor „limbii moldoveneşti“ şi a doua, în continuă ofensivă, de oameni care se declară vorbitori de română şi români etnici. Dramatismul acestei situaţii derivă din articolul 13 din Constituţie (pe drept cuvînt un număr cu ghinion, marele ghinion postbelic al Basarabiei!), care stipulează un fals de sorginte comunisto-sovietică. Or, a te declara „român“ în Basarabia este totuna cu a-ţi recunoaşte opţiunea unionistă. La noi noţiunea de „român“ are conotaţii politice care lipsesc în România. Ele transformă, aşadar, un simplu etnonim într-un subiect de dezbateri extralingvistice, un semn ştiinţific într-un prilej de delimitări pasionale. În plus, în Basarabia mai există şi o altă linie de separare printre vorbitorii de română/“moldovenească“. Una mai mult decît politică – *antropologică*, aş zice. Numeroşi concetăţeni de-ai mei nu ştiu elementar să se exprime, să-şi formuleze gîndurile cu glas tare, vorbind monosilabic sau dînd la iveală un *slang* ciudat, precum nişte naufragiaţi recuperaţi după o jumătate de secol de izolare pe o insulă în Pacific. Aceşti oameni nu sînt neapărat nişte lumpeni sociali; adesea ei ocupă importante funcţii în stat, sînt deputaţi, miniştri, şefi de partide. Întîmplător, cei mai „taciturni“ dintre ei au frunţi teşite, pomeţii obrajilor proeminenţi, o lucire sticloasă în priviri. O audienţă la aceste primate, înalt îndrituite, unei persoane cultivate i se va părea un coşmar, o excursie în „Jurassic Park“.

Totuşi, cred că aria subiectului propus de *Dilema* nu poate fi redusă la atît. Pentru că sîntem îndreptăţiţi a ne întreba dacă, de bună seamă, chiar acei care nu avem nici o îndoială asupra apartenenţei noastre etnice şi a valorilor împărtăşite, de o parte sau alta a Prutului, vorbim o limbă pe înţelesul tuturor.

Realitatea ne arată că nu tocmai. Unele cuvinte din acest punct de vedere au devenit cu totul irelevante. Să luăm, de pildă, doi termeni la modă ai limbajului public din ultimii zece ani: termenii „democraţie“ şi „economie de piaţă“. Nu este deloc sigur că diverse părţi ale populaţiei înţeleg acelaşi lucru, rostindu-le. Şi asta vine nu dintr-o *apropriere* a lor, adică dintr-o luare a acestora în posesie, ci dintr-un uzaj exagerat, umflat pînă la alterarea, pînă la disoluţia mesajului pe care îl conţin. Pentru „democraţie“ se pronunţă, de pildă, şi preşedintele Lucinschi la Chişinău, la fel Iliescu şi Vadim Tudor în România. Dar ştim că dînşii se gîndesc nu la democraţia de tip anglo-american, rodată vreme de două secole, ci la una „nomenklaturistă“, văzută ca o formă de supravieţuire şi chiar de prosperare a lor, a acestor profitori ai fostului regim în spiritul noilor cerinţe ale zilei. „Economia de piaţă“ este şi spaţiul în care o naţiune devine eficientă şi prosperă material, dar şi un loc al arbitrarului care îngăduie, cel puţin în zona noastră, postcomunistă, cele mai mari jafuri, devalizări de bănci etc. – fenomene, s-ar zice, imposibile sub regimul partidului unic. Iată ce diferenţe se pot ascunde în spatele aceluiaşi cuvînt, aceleiaşi noţiuni. Şi poate că cel mai mare război, la ora actuală, pe care trebuie să-l purtăm noi, cei care dorim binele comunităţii, este cel al reînvestirii unor cuvinte cu sensul lor autentic, originar.

Operaţiunea nu poate fi însă realizată fără o investiţie de moralitate, adică fără asocierea corectă a unei noţiuni cu persoana sau instituţia care să o reabiliteze, scoţînd-o din scoria degradării verbale. Altfel spus: „omul potrivit la locul potrivit“. *Cu numele potrivit*, se poate adăuga. Cacofonia tranziţiei va înceta numai după ce vorbele care o inundă şi îi dau corp vor desemna realităţi adevărate. Neviciate şi verificabile. Conform unor criterii cu valoare de întrebuinţare şi pe la casele mari ale „democraţiei“ şi „economiei de piaţă“. Camuflajul, dezinformarea, impostura, travestiul, supralicitarea parodicului şi căderea în deriziune sînt bolile cu care limba română are de luptat pentru a-şi regăsi o stare de sănătate, iar starea de sănătate a limbii se susţine prin faptul că elementele sale de bază – cuvintele ce o compun – au o acoperire corectă în realitate. Este un act de re-creere şi purificare, pe care România l-a ratat respingînd pe plan politic aplicarea „Punctului 8 al Proclamaţiei de la Timişoara“, iar Basarabia atunci cînd a acordat noţiunilor *suveranitate* şi *independenţă* înţelesul de delimitare faţă de România, nu faţă de Rusia. Ca urmare, provincia mea a revenit în îmbrăţişarea de fier a „fratelui mai mare“ de la Răsărit. Sau să luăm un alt exemplu. Deşi toată lumea vorbeşte de „interesul naţional“, în mod evident, fiecare îl defineşte în mod diferit. Or, tocmai aceasta este problema fundamentală a României în toamna anului 2000. Dacă vom defini drept „naţională“ orientarea spre Occident, Europa şi Statele Unite, cu apanajul său de reforme, de acţiuni practice pe care le implică, nu vom mai putea împăca această direcţie cu *mentalitatea de asistaţi* pe care o are majoritatea populaţiei, cu teribila ei pulsiune de stînga, care în nici un caz nu derivă din tradiţia social-democraţiei occidentale, ci din obişnuinţa deresponsabilizării, din ispita de a te lăsa în voia servituţilor comuniste, care îţi asigurau o viaţă „călduţă“, lipsită de libertate, dar totuşi comodă. Europa nu este doar o denumire geografică, ci un set de valori pe care dacă nu le adopţi, îţi pierzi credibilitatea. Şi atunci chiar nu mai e nimic de făcut.

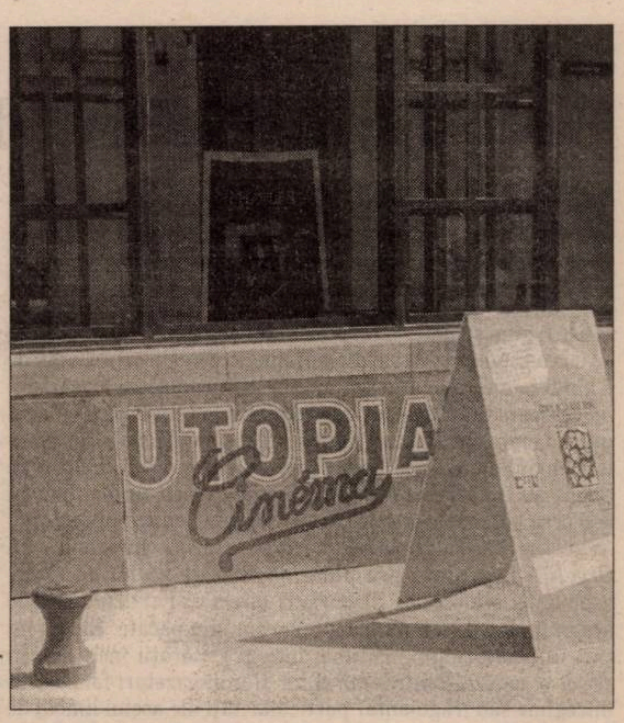

© a.l.ş.

Iar pentru a evita acest destin penibil, nu ajunge doar să vorbeşti tot timpul despre valorile Europei – cum se face la noi – ci să le transformi în texte de legi şi în norme cotidiene. Abia atunci vom putea spune că vorbim cu Occidentul, spre care ne îndreptăm, aceeaşi limbă, şi că semnalele pe care i le trimitem sînt înţelese corect.

Dublul standard, dublul limbaj, dihotomia dintre vorbă şi faptă fac ravagii în lumea românească. Alienarea e prea veche, pentru a spera că vom putea scăpa de ea în 10-20 de ani. De la fanarioţi încoace, şi potenţaţi de simulacrele comunismului, românii s-au perfecţionat în arta minciunii, a disimulării, care la noi poartă nobilul nume de „adaptare“. Asta a fost eroarea noastră cea mai mare: în loc să luptăm să schimbăm nişte realităţi, noi am dorit să ne *adaptăm* lor. Să „îmblînzim“ obstacolul, după expresia atît de plăcută lui Noica, nu să-l *învingem*, nu să-l depăşim. Limba română, din păcate, a urmat meandrele acestui fel de a fi păgubos al vorbitorilor săi naturali. Iată cum ajungi la concluzia că pentru a reuşi să restituim cuvintelor sensurile adevărate, trebuie să ne schimbăm comportamentul, filozofia de viaţă. Ceea ce o pot realiza doar cîteva generaţii. Efortul lor însă nu va mai exista, dacă azi, cînd condiţiile ne permit, nu vom face un prim pas în această direcţie, printr-o igienizare personală a actului de *a vorbi* şi a actului de *a trăi*.

Nu am urmărit cu textul de faţă un scop moralizator. Dar am impresia că dacă nu dorim să limpezim cît de cît *dilema* acestui număr, pentru a obţine după aceea o altă viziune asupra lucrurilor, adică una *mai profitabilă mişcării noastre înainte*, discuţia noastră riscă să rămînă o şuetă de salon, nu o „încercare de căutare împreună a adevărului“.

Liviu PAPADIMA
lector dr., Facultatea de Litere, Bucureşti

Aproape/nicidecum lingvist

Între şansele pe care le-am ratat în viaţa mea a fost şi cea de a deveni consultant lingvistic la redactarea noii Constituţii a României.

Lucrurile s-au petrecut cam aşa: trecusem pe la soţia mea, care lucra pe vremea aceea la Insitutul de Lingvistică. Pe cînd ne pregăteam să plecăm împreună acasă a apărut secretara Institutului, cu o mină uşor panicată. Tocmai primise un telefon de la Senatul României, de la cabinetul domnului senator Iorgovan, prin care se solicita de urgenţă colaborarea unor specialişti în probleme de limbă la definitivarea Constituţiei. „De urgenţă“ însemna că era deja pregătită o maşină care să vină şi să-i ia pe respectivii la Senat. În Institut mai erau însă, la ora aceea, în afară de secretară, doar doi oameni: soţia mea şi cu mine. Dana a fost de părere să fie lăsată chestiunea pe ziua următoare. Mie însă impacienţa celor care compuneau Constituţia mi-a stîrnit curiozitatea şi am propus să mergem împreună – puteam trece şi eu drept lingvist prin adopţiune, chiar dacă mă ocupam, ca şi acum, de literatură: aveam la rîndu-mi pregătire filologică şi, în plus, eram interesat, în acel timp, de problemele „limbii de lemn“, foarte în vogă în primii ani postdecembrişti.

Într-o jumătate de oră eram primiţi de către un senator, militar de profesie, după cum ştiam din presă, care coordona munca de elaborare a Constituţiei. Ne întîmpină grav şi prevenitor şi ne prezentă mai întîi în amănunt cum decurg lucrările la legea fundamentală a ţării. Dosarele aşezate pe birou dinaintea noastră, cuprinzînd sute de propuneri de amedamente la fiecare articol în parte, amendamente la amendamente, rezoluţii, referate, expertize ş.a.m.d. schiţează un uriaş plan de campanie. Trecînd la chestiunea pentru care fuseserăm chemaţi, îmi dau seama că elaborarea era la fel de migăloasă şi în privinţa formei de redactare. Domnul senator ne lămureşte importanţa acestui aspect. Constituţia, spune domnia sa, va ajunge pe banca oricărui elev din România şi trebuie astfel redactată încît orice cetăţean să o poată citi şi înţelege fără dificultate cel puţin o sută dacă nu două sute de ani de acum încolo (mă gîndesc, ascultîndu-l, la cum se scria româneşte pe vremea lui Asachi şi a lui Heliade). Îl rugăm să ne arate, ceva mai concret, cam ce fel de dificultăţi de formulare s-au ivit pe parcurs. Domnul senator ne previne că s-au cerut deja numeroase expertize lingvistice într-o serie de aspecte neclare. De pildă, dacă se foloseşte „a“ numai la început, la început şi la sfîrşit sau de fiecare dată. Un exemplu lămureşte misterul: e vorba de articolul posesiv-genitival în enumerări de felul „în administrarea judeţelor, a oraşelor, a comunelor şi a satelor“. Din păcate, adaugă domnul senator, specialiştii referenţi se contrazic, aşa încît pînă acum nu s-a putut lua nici o decizie care să stabilească forma corectă. Explicaţia, însoţită de o notă de nerăbdare în glas, se încheie cu o privire întrebătoare.

Mă uit şi eu la Dana şi ea la mine. Ea spune că e o situaţie de „variaţie liberă“ ceea ce pare să sporească nota de nervozitate. Eu încerc să sugerez că oricum e bine, depinde numai de cum am vrea să sune: fără repetarea articolului e mai aproape de limba curentă, de elevii pe ale căror bănci ar urma să ajungă Constituţia, cu repetarea lui de fiecare dată e mai formal şi mai solemn, ca pentru cititorul din secolul XXII, cînd cine ştie cum va mai fi româna vorbită. Rămîne ca forul constituant să decidă ce variantă preferă. Domnul senator ne urmăreşte cu atenţia tot mai încordată şi, cînd se aşterne tăcerea, întreabă: „Şi cum e corect?“

Am tot ezitat ca să pun pe hîrtie această povestioară. Mă gîndeam mereu cum vor clătina din cap, unii de la dreapta la stînga iar alţii de la stînga la dreapta, lingviştii care s-ar întîmpla să o citească. Poate unii dintre ei se numără printre experţii care şi-au dat avizul asupra formei de redactare a Constituţiei. Noi, Dana şi cu mine, ne-am uitat discret la ceas – trecuseră vreo două ore – şi am tranşat problema rugîndu-l pe domnul senator să ne dea textul acasă, unde să-l putem parcurge pe îndelete şi să revenim cu propuneri scrise de îmbunătăţire. Nu am mai revenit la Senat. Eu unul am avut o scurtă tentativă de lectură filologică a textului. Mi-am dat seama că îmi lipseşte „tăria opiniunilor“ în materie de corectitudine şi am abandonat. Spre ruşinea mea, constat că nu am în casă nici varianta intermediară a Constituţiei primită de la domnul senator şi nici pe cea definitivă, ca să văd ce s-a întîmplat cu „a“.

Peste cîţiva ani am primit propunerea de a adera la Comisia de Apărare a Limbii Române, patronată de Academie. M-am simţit onorat, neputîndu-mi opri totuşi gîndul: de cine ar fi urmat să apăr limba română? De cei care o vorbesc, pesemne. Invitaţia a fost însă uitată, ca şi referatul promis odinioară. O altă şansă ratată.

Z. ORNEA

Două feluri de a vorbi liric

Limba are rosturile ei de istoricitate. Într-un fel se vorbea în secolul al XIX-lea. Şi tîrziu, în ultimul ei pătrar, Caragiale i-a fixat dimensiunile, prin vorbirea eroilor săi din piesele de teatru dar şi din *Momente*. Vorbeau altfel eroii din nemuritoarele *Momente* decît se vorbeşte astăzi? Mi-ar fi greu să dau un răspuns total negativ. Îi recunoaştem şi azi ca fiind ai noştri şi din apropiere. Fireşte prin modul de a gîndi (e aici, s-a observat, o întreagă psihologie a românului orăşean dintotdeauna) dar, desigur, şi prin limbaj. Făcînd un pas mare, să spun că în deceniile comuniste s-a constituit limbajul de lemn al acelei epoci, de care doar scriitorii de talent au scăpat necontaminaţi (L-au folosit numai pentru a-şi crea personajele tipice ale acelei lumi, cum a procedat dl Augustin Buzura cu notele informative ale ipochimenului din *Orgolii)*. Dar presa era plină de clişeele limbii de lemn, asemenea sinistrelor discursuri oficiale. Particularităţile acelui limbaj de lemn nu s-au pierdut, din păcate. Ele au intrat în ţesătura gîndirii unei întregi generaţii încît dau în clocot şi astăzi. Politicienii, chiar şi unii gazetari folosesc în întregime sau fragmentar particularităţi ale acelui limbaj de lemn întristător. L-am auzit, de curînd, pe dl Teodor Stolojan vorbind. Şi, din păcate, sintagme şi cuvinte aduceau perfect aminte de acel limbaj de lemn, ceea ce înseamnă şi o mentalitate, un mod de cugetare înainte de a fi o formă pură de limbă. Cînd auzi pe un diriguitor politic de azi vorbind de „sarcină majoră" te întoarce, brusc şi deplorabil, la trecut. Şi fără să vrei te gîndeşti cum poate înfăptui reforma cineva care nu s-a eliberat, mental, de sechelele trecutului. Şi pui totul sub semnul, total, al întrebării. Vorbim, din păcate, acum o limbă împestriţată de anglicisme (de fapt de americanisme), cum din a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi în interbelic limba vorbită de intelectuali era saturată de franţuzisme. Alarma, atunci, ca şi acum, n-a lipsit. Dar, treptat, ceea ce a fost valid şi demn de împrumutat s-a încorporat în limbă. Îmi aduc aminte că o colegă de facultate care mi-a împrumutat, imediat după apariţie, romanul lui Călinescu *Bietul Ioanide,* scris (ce teribil noroc, chiar în anii cincizeci!) a subliniat cu creionul toate neologismele din scriitura romanescă, cele mai multe, desigur, franţuzisme şi italienisme. Şi ce scandal a provocat curînd acest limbaj (împreună, fireşte, cu trama romanului) în acei ani de proletcultism masiv, se ştie. Era, acolo, o lume de intelectuali interbelici şi aceştia vorbeau cum le era felul. Iar comentariul autorului nu putea face excepţie. A fost, atunci, un şoc intelectual (nu numai!) extraordinar, privit cu reprobare de oficialii literaturii. Azi în proze şi poezii aflăm numeroase anglicisme, uneori stridente. Iar mass-media contribuie, şi ea, din plin (încă din titlurile articolelor) la această păsărească limbă a timpului nostru. Să procedăm, în faţa acestei avalanşe, ca puriştii intratabili, ca un Georgescu-Cocoş de odinioară? Nu cred că e bine şi nici eficient. Chiar dacă s-ar invoca nu ştiu ce fulminante pericole naţionale, stricătoare de limbă (şi, deci, de neam). Timpul, repet, îşi va rosti verdictele şi e sigur că unele anglicisme (americanisme) vor intra în compoziţia limbii, restul dispărînd firesc şi de la sine. Deocamdată însă, pînă atunci, trebuie să ne obişnuim cu noua realitate chiar dacă, adesea, ne supără, chinuindu-ne rău urechile. Cît despre vulgarităţile injurioase care au infestat azi limba, convenim că ele sînt, desigur, scandaloase. Dar, cine ştie?, e probabil că, odată, cîndva, vor dispărea. Dacă va fi nevoie. Am constatat că aceste cuvinte crude, pline de aluzii sexuale (cînd nu sînt exprimate chiar otova) au pătruns şi în literatura tinerilor scriitori, pe care îi citesc, totuşi, cu încîntare (vezi ultimul volum de versuri al dlui Daniel Bănulescu, pe care, într-un fel, l-am şi prefaţat). E şi în acest caz, o tipizare (dacă îmi este îngăduit să folosesc acest termen vechi de teorie literară) prin limbă a trăirilor omului contemporan. Va rămîne aceasta ca o stare de fapt estetică? Cine ar putea spune? Oricum, sigur că se va constitui ca o realitate surprinsă estetic în pagini remarcabile sau numai notabile. Restul o va hotărî, s-o mai spun odată, evoluţia firească a limbii. Că e necesr să semnalăm unele de pe acum extravaganţe ale fizionomiei limbii azi folosite (cum procedează unii lingvişti în paginile unor reviste culturale), e evident. Poate că, în acest fel, (aici un rol formativ îl are şi şcoala) ne vom debarasa de aceste extravaganţe prea silnice pentru ca să rodească. Dar treaba esenţială (o repet a cîta oară?) o va face evoluţia firească a limbii, al cărui verdict trebuie aşteptat cu seninătate.

Ca să rămîn în spaţiul literaturii să observ deosebirea flagrantă de mentalitate şi limbaj dintre poeţii a două curente distincte din aceeaşi epocă. E vorba de sămănătorism şi simbolism, amîndouă plasate la începutul veacului al XX-lea. Iată, de pildă, tînguirile sămănătoriste pe motivul dezrădăcinării de la sat la oraş. Şi aleg, în amîndouă cazurile, exemple de poeţi de primă mărime. Iată-l pe St. O Iosif, de pildă, exprimîndu-se plîngăcios: „Da, mult mai bine ar fi fost / Să fi rămas în sat la noi, / De-ai fi avut şi tu vreun rost, / De-am fi avut pămînt şi boi. // Că sîntem nevoiaşi de tot, / Şi ai fraţi mici, şi sînteţi mulţi.../ Muncesc din greu, fac tot ce pot / Şi tot flămînzi şi tot desculţi". Sau, tot Iosif, altădată: „Credeai că este la oraş / Norocul tău, biet păstoraş. // O, n-ai ştiut, biet păstoraş / Ce tristă-i viaţa la oraş, / Ce-ai căutat la oraş / Sărmane păstoraş,. Şi Goga a cîntat trist pe aceeaşi temă a dezrădăcinări, mediul urban neapărîndu-i ca un loc unde se poate aşeza şi dăinui: „De ce m-aţi dus de lîngă voi, / De ce m-aţi dus de de acasă, / De ce m-aţi dus de-acasă? / Să fi rămas fecior la plug, / Să fi rămas la coasă. // Atunci eu nu mai rătăceam / Pe-atîtea căi răzleţe, / Şi-aveaţi şi voi în curte-acum / Un stîlp la bătrîneţe. // M-aş fi-nsurat cînd isprăveam / Cu slujba la'mpăratul, / Mi-ar fi azi casa-n rînd cu toţi... / - Cum m-ar cinsti azi satul...". Oraşul e denunţat ca mediu ostil, nepotrivit şi mutilant pentru cei modelaţi sufleteşte în lumea patriarhală. Se adresa, în *Cîntăreţilor de la oraş* cu vădită compasiune: „Voi n-aveţi flori, nici cîntece, nici fluturi / Căci soarele în ţara voastră moare: / Voi în zadar acolo-n umbră / Din cerul sfînt o rază să coboare / E frig la voi şi-i moartă strălucirea / Cetăţilor cu turnuri de aramă, / Bieţi cîntăreţi cu aripile frînte, / În alte zări cuvîntul meu vă cheamă". Dar simboliştii n-aveau deloc sentimentul că sînt „bieţi cîntăreţi" şi nu-şi considerau deloc „aripile frînte". Modernitatea şi înnoirea erau, desigur, ale lor. Şi se simţeau, în largul lor, în mediul urban, tot evocînd pietrele preţioase, damnaţiunea, firescul cadaveric, pustiul cu cămilele mereu unduitoare, navele şi oceanele. Iată-l pe Al. Th. Stamatiad omagiind un templu al iubirii: „Am ridicat un templu – minune din minune / Întreg este din aur şi pietre nestemate, / Cu turnurile mîndre, vederea ţi-o răpune; / Cînd îl privesc

© M. Grecu

păginii spun vorbe blestemate!". Dar iată-l pe Bacovia în chiar *Plumb:* „Dormeau adînc sicriele de plumb, / Şi flori de plumb şi funerar vestmînt – / Stam singur în cavou... şi era vînt... / Şi scîrţîiau coroanele de plumb. / Dormea întors amorul meu de plumb / Pe flori de plumb, şi-am început să strig / Stam singur lîngă mort... şi era frig.../ Şi-i atîrnau aripile de plumb". Sau în *Sonet:* „E-o noapte udă, grea, te-neci afară, / Prin ceaţă – obosite, roşii, fără zare – / Ard, afumate, triste felinare, / Ca într-o crîşmă umedă, murdară. // Prin mahalale mai neagră noaptea pare... / Şivoaie-n case triste inundară -/ Şi-auzi tuşind o tuse-n sec, amară... / Prin ziduri vechi ce stau în dărîmare. / Ca Edgar Poe, mă reîntorc spre casă, / Ori ca Verlaine, topit de băutură -/ Şi-n noaptea asta de nimic nu-mi pasă.". În sfîrşit, *În grădină,* fireşte tot bacoviană: „Scîrţîie toamna din crengi ostenite / Pe garduri bătrîne, pe streşini de lemn, / Şi frunzele cad ca un sinistru semn / În liniştea grădinii adormite. // O palidă faţă cu gesturi grăbite / Aşteaptă pe noul amor... / Pe cînd, discordant şi înfiorător, / Scîrţîie toamna din crengi ostenite.". Şi o strofă dintr-un poem de Tristan Tzara *(Dans de Fee)* pe atunci un poet modest dar devenit apoi un liric de mare anvergură: „Şi dansează blonda fee / Pe covoare persiane / Tot ce-atîţi poeţi din lume / Au transcris în versul lor, / Şi în dans de Salomee / Cînd spasmodică-şi întinde / În acorduri diafane / Delirînd, tot corpu-i fin, / În delir şi frenezie / În plăcere şi iubire / În căutări şi poezie / Feea pală / A murit.".

Două moduri de a vorbi, liric, cam în acelaşi timp, unul chtonic şi legat de ţarină şi sat, altul căutînd motivul desperării în depărtări feerice sau în tristeţea tîrgului provincial. Să mai spun că modernii au fost simboliştii cu limbajul şi motivele lor?

---

interstiţii

Dubla viaţă a artistului

Cum poţi descoperi că există o legătură între compozitorul sovietic Şostakovici şi romancierul chinez Mo Yan? Printr-o pură întîmplare; bineînţeles, în ceea ce mă priveşte, întîmplarea constă în lectura a două numere consecutive din *Le Monde* (din 17 şi 18 august a.c.) unde compozitorului şi romancierului li se consacră cîte o pagină întreagă; iar tema centrală a celor două texte este relaţia artistului cu puterea.

Relaţie încă neclară în cazul lui Şostakovici, din moment ce polemicile continuă şi astăzi. *Memoriile* apărute la New York în 1979, patru ani după moartea compozitorului, au stîrnit în epocă un imens scandal. Mediile oficiale sovietice au vorbit de „fals" şi de „trucaj" deşi - aşa cum s-a confirmat ulterior - autenticitea textului era în afara oricăror dubii. Dar, după cît se pare, nici aceste confesiuni, oricîte observaţii acide ar conţine la adresa regimului, nu ne lămuresc cît de multe şi cît de grave au fost compromisurile pe care Şostakovici a trebuit (a trebuit?) să le facă. A practiat oare un subtil joc dublu, a fost totuşi, pînă la urmă, prins în plasa propriilor concesii? În fapt, dacă e să-l credem pe autorul articolului din *Le Monde*, compozitorul a suferit rigorile cenzurii doar în două rînduri. În 1936, *Pravda* a criticat violent opera *Lady Macbeth*, acuzînd-o de „formalism". După ce revine în graţiile puterii mai ales datorită *Simfoniei Leningradului*, Şostakovici intră, în 1948, în vizorul lui Jdanov, care îi reproşază formalismul şi obscuritatea. („muzica pe care poporul nu o înţelege este inutilă", declară Jdanov). Compozitorul îşi face autocritica şi se reabilitează cu o compoziţie ce răspunde canoanelor oficiale. În anii următori, se consacră muzicii de film şi, în replică la *Clavecinul bine temperat* crează cele *24 de preludii şi fugi* care, spun specialiştii, n-ar fi nici „oficiale", nici „contestatare". Şostakovici a compus însă şi pentru „sertar": între 1948 şi 1957 realizează cantata *Paradisul antiformalist* ce va ajunge pe scena unei săli de concert de abia în 1989, la Washington. Articolul din *Le Monde* mai reproduce cîteva pasaje din *Memorii* cu detalii extraordinare despre Stalin, Eisenstein şi pianista Maria Yudina, dar ele depăşesc cadrul acestor însemnări.

Aşadar Şostakovici ar fi avut o faţă „vizibilă" şi una „ascunsă". Nu alta pare a fi situaţia romancierului chinez contemporan Mo Yan, intervievat la Beijing, pentru *Le Monde*, de Frédéric Bobin. Intervievat într-o cafenea, pentru că Mo Yan, deşi la pensie, locuieşte într-un imobil (interzis străinilor), ce aparţine Armatei Populare, al cărei angajat a fost. Născut în 1955, pe numele său adevărat Guan Moye, a cunoscut teribila foamete din perioada Marelui Salt (îşi aminteşte cum mînca scoarţă de copac şi cărbuni) precum şi persecuţiile Revoluţiei culturale. A învăţat atunci, zice el, să aplece capul şi să tacă. Ajunge în armată („marea mea şansă"), e profesor de marxism-leninism şi apoi urmează cursurile Şcolii de literatură a armatei. Îşi alege pseudonimul Mo Yan, care înseamnă... „Să nu spui"! Foarte fecund, are la activ peste patruzeci de romane şi alte zeci de nuvele. N-a participat la mişcarea numită „literatura cicatricelor" cînd o serie de autori denunţau la începutul anilor '80 abuzurile Revoluţiei culturale (un fel de, am impresia, literatură a „obsedantului deceniu"). Devine celebru prin *Sorgul roşu*, saga familială şi frescă istorică, după care s-a făcut un film de succes. Partea cea mai interesantă a confesiunilor lui Mo Yan este povestea peripeţiilor lui cu cenzura. Un roman din 1995, cu titlul *Sîni opulenţi, fese mari*, e interzis, după apariţie, pentru prezentare non-conformistă a epocii războiului civil şi pentru că personajele de comunişti nu erau suficient de „pozitive". Mo Yan şi-a făcut autocritica, recunoscînd că a „încălcat materialismul istoric" şi că a fost „intoxicat de ideile vicioase ale capitalismului". Alt roman însă, pe care îl consideră şi mai îndrăzneţ, *ţara alcoolului* a scăpat de cenzură. Romanul descrie corupţia „cadrelor" din China de azi şi conţine chiar o frază ce trimite fără echivoc la cenzori, „oameni cu bot de cîine şi ochi de vultur care, cu lupa în mînă, adulmecă în cărţi cuvintele murdare." Autorul presupune că pur şi simplu cenzorii n-au citit romanul, fenomen aparent destul de frecvent, ceea ce face ca unele cărţi să fie interzise şi altele nu, fără o logică anume. Actualmente, Mo Yan lucrează pentru televiziune, unde face filme educative. Îi povesteşte ziaristului francez subiectul filmului în curs de turnaj şi conchide, cu un surîs larg: „E fireşte, propagandă. Trebuie să arăt că legea triumfă întotdeauna". A şi început un alt roman „tare", cu subiect care se abate de la „linie".

Haideţi să încercăm un exerciţiu de anticipaţie: dacă cenzura se va dovedi de data aceasta vigilentă, îşi va face sau nu Mo Yan autocritica?

Alexandru CĂLINESCU

Anca MANOLESCU

BISERICI-MUZEU (II)

André Scrima descifra astfel, în *Timpul Rugului Aprins*, traseul unui călugăr rus, itinerant şi străin: „Ce îţi trece cel care trece? Îţi trece tradiţia, pur şi simplu. Iar dacă îl privim sub aspectul lui statornic, nealterat de curgerea exterioară – de astă dată – a timpului, vom vedea că el lasă *urme la zenit*... Urma e aici singurul fel de prezenţă *semnificată* şi *semnificativă*; nu o prezenţă dată şi consumată în imediateţea ei fizică, ci o prezenţă oferită după trecerea ei vizibilă, ca o deschidere ce se cere urmărită... Şi pe cît înaintezi în căutarea, în urmărirea acestor semne lăsate de cel ce trece, te împrospătezi, te regenerezi, pentru că te apropii de veşnicie."

Surprinzîndu-şi apropiaţii şi prietenii, părintele André Scrima a murit acum cîteva zile simplu, discret, abrupt. A urmat traseul şi modelul pe care le descifrase. A confirmat, trecînd astfel, faptul că viaţa lui e o viaţă de itinerant.

Se spune în genere că un spaţiu sacru trăit, „practicat" de credincioşi e mai bogat în semnificaţii, mai complex, mai „inteligibil" decît unul muzeificat. Karye Djami ne dovedeşte, totuşi, că un asemenea loc poate fi citit nu numai ca *spaţiu de viaţă*, ci şi ca *spaţiu de sens*. Karye Djami e astăzi o biserică-muzeu, e *forma* – strictă, nudă – a unui spaţiu eclezial, care îşi arată astfel structura şi materialitatea puternic expresive. Şi ne-am putea întreba dacă nu tocmai statutul ei actual e cel care face să apară în chip limpede, stimulant excepţionala reuşită a arhitecturii sale simbolice. Vizitatorul pătrunde solitar în acest spaţiu, îl poate privi şi interoga, poate sesiza sugestiile, analogiile de sens pe care el le conţine. Nu i se impune o lectură unică, ori cel puţin dominantă, aşa cum e cazul pentru o biserică în funcţiune, unde abundenţa, cîteodată retorică, a decorului – fie că ţine de liturgic ori de pietate – încarcă locul cu o lectură deja dată.

Faptul că, aici, spaţiul a fost redus la datele lui esenţiale nu e lucru voit, ci doar urmarea unor împrejurări istorice. Laicitatea aplicată în mod abrupt Turciei moderne a pus capăt cultului, a golit locul de însemnele celebrării (care a fost cea a islamului, succedînd liturghiei creştine) şi i-a atribuit condiţia neutră de monument. E vorba despre o intervenţie în fond „negativă", dar tocmai ea a degajat remarcabila forţă simbolică a edificiului. (Cînd spun negativă, nu fac nicidecum o judecată morală asupra desacralizării locului, ci mă refer strict la tipul de intervenţie, care s-a mărginit să elimine anumite calificări ale spaţiului, fără a-i da altele noi. Singurul semn al muzeificării e, la Karye Djami, casa de bilete.)

La Muzeul Ţăranului Român, în Bucureşti, Horia Bernea încearcă un demers diferit, dacă nu cumva complementar. El încearcă să *creeze* o situaţie muzeală prin care spaţiul eclezial să fie expus în numeroasele lui straturi de sens. Tratamentul aplicat „obiectului eclezial" e, aici, mai activ şi în acelaşi timp mai subtil. Mai subtil pentru că nu lucrează asupra obiectului în sine, ci asupra contextului. Mai activ pentru că lecturile multiple ale spaţiului nu sînt lăsate doar în seama vizitatorului, ci sînt deja oferite – ca nişte piste pe care vizitatorul le poate percepe sau nu, pe care poate înainta cu propria lui interpretare. Apoi, spre deosebire de Karye Djami, a cărei structură e păstrată de duritatea cristalină a marmorei, Horia Bernea lucrează cu un obiect fragil, modest şi perisabil: biserica de lemn. Materialul nu mai e, în acest caz, o oglindă pentru lumină şi o imagine a duratei, el nu mai evocă atribute explicite ale divinului şi ale lumilor spirituale. Simbolica legată de lemn e mai puţin spectaculoasă, mai intimă, mai secretă.

Vestigiul

În 1992, muzeul a cumpărat şase mici biserici de lemn din Transilvania, din secolele XVIII-XIX. Aflate pe lista Monumentelor Istorice, ele se aflau totuşi într-o stare avansată de degradare, pentru că fuseseră abandonate de comunităţile locale care îşi ridicaseră biserici dc zid. Patru dintre ele au fost restaurate *in situ* şi constituie acum un fel de prelungiri ale Muzeului Ţăranului Român în teritoriu. O altă biserică a fost amplasată pe pajiştea din incinta muzeului, unde a fost resfinţită: ea cumulează astfel statutul de obiect de muzeu şi de spaţiu eclezial în funcţiune. În sfîrşit, biserica din satul Mintia – cea care ne interesează în mod special aici – a fost aşezată în interior, aproape în starea în care a fost găsită: adică ceea ce mai rămăsese din ea, ceea ce rezistase timpului şi uzurii, o carcasă despuiată de podoabe şi acoperiş, osatura unui sanctuar. După lucrările de conservare necesare, Horia Bernea a ales să o expună ca atare. Numele sălii e „Moaşte".

Ea e precedată de alte două săli, dedicate interpretării spaţiului sacru. Sala „Fast" conţine o sugestie a *vestigiului activ*. Concepută foarte liber şi aluziv, prin asocieri neaşteptate între obiecte ţărăneşti şi obiecte de cult – prinse într-un spaţiu unde, ici şi colo, e marcată o referinţă la arta primelor secole creştine –, sala aceasta evocă straturile culturale pe care spaţiul eclezial din lumea mediteraneană le-a acumulat, le-a asimilat în cursul istoriei sale. Horia Bernea încearcă să arate astfel că un acelaşi *fast arhaic* continuă să lucreze din lumea paleo-creştină şi pînă în civilizaţia ţărănească: fastul unei maxime simplităţi. Fast obţinut nu pe seama unor materiale, ci a unor *raporturi* preţioase: între obiecte, între materialităţi, între obiecte şi context. Sala următoare, numită „Reculegere" expune *centralitatea* şi *axialitatea* sanctuarului: o verticală – figurată printr-un stîlp de casă ţărănească – e înconjurată de strane şi obiecte liturgice. Sala „Moaşte" e structură – desvelită – a acestui tip de spaţiu. În sfîrşit, sala „Ferestre", concepută împreună cu Irina Nicolau, se referă la experienţa religioasă, în varianta ei ţărănească şi monahală, la trecerile şi la pragurile acestei experienţe.

Horia Bernea încearcă să arate, să interpreteze anumite funcţiuni, anumite ritmuri ale spaţiului eclezial, ceva din metamorfozele lui istorice şi culturale, anumite continuităţi ascunse. El intră efectiv în dialog cu lumea tradiţională, nu se mărgineşte doar să o reproducă prin cîteva „reconstituiri" ale produselor ei: o atitudine pe care o refuză, socotind-o sterilă, tautologică. Maniera sa de lucru, o spunea în primul număr al revistei *Martor*, e să se lase condus de „ceea ce spune obiectul", e „supunere faţă de obiect": adică intervenţie minimă, redusă la acele accente necesare pentru a obţine atmosfera în care obiectul să se arate pe sine, să-şi desfăşoare semnificaţiile. Modul de expunere a bisericii de la Mintia e exemplul cel mai spectaculos în această privinţă. „Culmea e, spune Horia Bernea, că ceea ce într-un muzeu apare ca un gest foarte îndrăzneţ şi novator – să expunem scheletul bisericii din Mintia – e, de fapt, soluţia cea mai firească şi mai comodă. Ne-am abţinut pur şi simplu să intervenim; am muzeificat starea însăşi în care se găsea biserica cînd am cumpărat-o. Dar ca să adopţi varianta asta de expunere, trebuie să fii convins că e expresivă, să-ţi dai seama de avantajele pe care le are faţă de alte soluţii" (în *Martor*, 1999).

A muzeifica starea însăşi a obiectului – starea de abandon – reprezintă deja o opţiune, ţine de discernămîntul profesional. Însă cultura, şi probabil sensibilitatea, spirituală a lui Horia Bernea îi îngăduie să facă mai mult decît atît. În interpretarea sa, abandonul schimbă semnul: carcasa devine vestigiu, scheletul devine relicvă. Or, din punct de vedere simbolic, orice sanctuar *e* într-adevăr vestigiu; orice sanctuar *e* relicvă. Sanctuarul e „vestigiu" pentru că e *urma* terestră a unei realităţi transcendente, urmă care trasează drumul spre această realitate; e spaţiu-vector. Sanctuarul e, de asemenea, „relicvă" pentru că, o spun comentariile teologice, el e varianta arhitectonică a unui corp încărcat de Duh (corpul christic). Moaştele amplasate ritual în temelia altarului indică de altfel rostul bisericii: să conducă pe credincioşi către aceeaşi stare, să-i transforme în trupuri spirituale, în trupuri animate de Duh. Discursul teologic stabileşte aceste analogii şi asocieri simbolice: le spune prin cuvinte. Credinciosul fervent ori instruit le cunoaşte, le trăieşte poate. Dar cum să *expui* (fără să spui) asemenea analogii, asemenea concordanţe simbolice? Prin ce mijloace, prin ce tehnici muzeale?

În cazul bisericii din Mintia, spune H. Bernea în acelaşi articol, s-a menţionat apăsat distanţa între abandonul propriu-zis (fotografii ale bisericii *in situ*: părăsire, degradare a edificului) şi gestul muzeal care asumă abandonul, îl recuperează, îl interpretează: găzduită, protejată în interiorul muzeului, carcasa bisericii produce un şoc vizual, se impune altfel atenţiei. Există apoi un accent care operează asocierea simbolică cu moaştele: „porţiunea de podea vopsită în alb pe care e aşezată biserica trimite la un giulgiu care conţine un «rest» tenace, ceva ce refuză să moară". Avem, întîi, de a face cu o *ruptură* a obiectului din contextul şi din condiţia lui obişnuite, apoi cu o revalorizare. Vizitatorul e obligat să reia astfel lectura unui obiect în principiu cunoscut, familiar, şi tocmai de aceea nesesizat în adîncimea stratificată a sensurilor lui.

În sfîrşit, într-un al treilea moment, interpretarea muzeală se sprijină pe valoarea şi capacităţile expresive ale fragmentului.

„O poetică a fragmentului şi a fragmentarului"

Horia Bernea vorbeşte deseori despre această temă. Un detaliu, un fragment de operă aşezate într-un context ori pe un fundal diferit de cel de origine, spune el, atrag privirea, o stîrnesc, o intrigă. Un ansamblu finit e „rezolvat", închis; e mai puţin stimulant decît vestigiul bine pus în valoare, care te incită să porneşti pe urmele lui, să reconstruieşti mental obiectul, cultura, spiritualitatea din care a provenit. Acum cîtva timp, Teodor Baconsky a consemnat discuţiile lor itinerante prin Roma, ce vor alcătui o carte-album publicată la Editura Humanitas: *Roma Caput mundi. Un ghid subiectiv al cetăţii eterne*. Acolo pictorul reia tema: „am remarcat că foarte adesea valoarea observaţiei şi a lucrului observat cresc atunci cînd contempli ceva *în cantitate mică*... Eu însumi, care am privit foarte multe lucruri şi care trăiesc prin văz, am în continuare asemenea slăbiciuni. Omul vede realmente mult mai bine cînd izolează ceva: o bucată de arcadă, un fragment de coafură, puţin din rădăcina nasului unei statui aflate în muzeul de pe Palatin, care-i extraordinar de frumoasă tocmai pentru că vedem numai atît... Dacă am vedea tot capul, am trece poate pe lîngă el..."

Fragmentul şi fragmentarul se leagă deci de o *lectură calitativă* a lucrurilor. Calitatea – exaltată prin fragment – a obiectului întîlneşte calitatea atenţiei cu care e privit. Ambele sînt eliberate de povara opacă a cantităţii. Iar lectura poate deveni atunci intens participativă, multiplă, poate deveni dialog cu obiectul ce îţi stă în faţă. Redus la fragment, acesta se deschide către privitor, lasă să i se vadă structura ascunsă. E ceea ce se întîmplă cu biserica din Mintia. „Se vorbeşte mult astăzi despre o tendinţă de fărămiţare, despre un cult al deconstrucţiei. În cazul nostru, nu este vorba despre o demontare a obiectului, ci despre contrariul ei. Obiectul devine mai puternic, mai pregnant; osatura obiectului, de obicei inaparentă, ajunge vizibilă, frapantă; e ca o dezvelire a interiorului, ca un ecorşeu..." (H. Bernea, *Martor*, 1999)

„A asculta ce spune obiectul", a înţelege ce îţi spune el – iată, după Horia Bernea, atitudinea muzeală adecvată. Iar apoi a crea contextul care să amplifice mesajul perceput. Există însă cazuri cînd contextul e deja dat, impus de pildă de arhitectura sălilor muzeului. Rămîne atunci de stăpînit acest context ori de colaborat cu el. Rămîne ca ceea ce e o constrîngere să fie transformat în avantaj: a percepe nu numai ce spune obiectul, ci şi posibilităţile de expresie ale întîlnirii lui cu contextul. Sala „Moaşte" conţine două şiruri de coloane zdravene, imposibil de evitat. „A trebuit să facem faţă arhitecturii destul de greoaie a sălii. Or, am găsit o formulă de expunere în perfectă conformitate cu obiectul aşezat aici, ceea ce măreşte considerabil expresivitatea ansamblului. Stîlpii amintesc de mutarea obiectului, de translatarea lui în alt spaţiu decît cel de origine. Se obţine astfel un soi de *ready made* sacru. Corpul bisericii pare «ţesut», solidarizat cu structura sălii... Se crează în plus un *raport* foarte bine marcat între convenţia spaţiului arhitectonic şi simplitatea plăpîndă a lemnelor bisericii" (ibidem).

Reuşita e judecată în termeni muzeologici, profesionali. Dar ceea ce face încă mai preţioasă această reuşită – şi o confirmă – e, cred, faptul că ea conţine şi o sugestie simbolică foarte precisă, legată de o calitate esenţială a sanctuarului în genere. El e, o ştim, *navă*, corabie ce călătoreşte spre dincolo de lume. Or, biserica din Mintia pare într-adevăr o barcă fragilă, ghidată de două rînduri de catarge, de verticale masive. Stîlpii sălii străbat dincolo de coaja de lemn, afirmînd cu autoritate verticalitatea care organizează şi dă sens oricărui spaţiu eclezial. Acest „*ready made* sacru" întăreşte prin multiplicare prezenţa axei: o axă densă, robustă în jurul căreia se agregă puţinătatea materială a bisericii. Un „*ready made* sacru" care ne face să privim lucrurile din cealaltă perspectivă: cea în care axa invizibilă devine importantă, plină, pregnantă, iar lucrurile aşezate pe orizontală îşi mărturisesc modestia, perisabilitatea. Ceea ce la început era un inconvenient a fost transformat în argument muzeal – şi simbolic – convingător, puternic.

* * *

Fie că e vorba doar despre o biserică transformată în muzeu (Karye Djami) ori de o hermeneutică muzeală a spaţiului sacru, precum aici, ne dăm seama cît de productivă poate fi lectura vestigiului: el se oferă interpretării nu ca ceva revolut, încheiat, ci ca receptacol al

glosar de tranziţie

Societatea civilă

Stabilitatea orînduirii staliniste se întemeia pe negarea la fel de radicală a democraţiei şi a securităţii civile. Egale prin realitatea interzicerii, cele două repere deveneau perfect asimetrice în planul conceptualizării: discursul ideologic, în care termenul „democraţie“ revenea pînă la exasperare, excludea cu străşnicie chiar şi cea mai timidă aluzie la societatea civilă. Contrastul putea avea diverse pricini, începînd cu cea de ordin bibliografic: textele sacre, de la Marx la Stalin, invocă frecvent democraţia, dar nu suflă nici o vorbuliţă despre societatea civilă. Un alt posibil motiv, mai puţin evident, ar ţine de substanţa celor doi termeni: democraţia poate fi privită ca o virtute a statului, pe cînd termenul de societate civilă insinuează că statul nu ar fi atotcuprinzător şi că populaţia ar putea trăi atît înăuntrul cît şi în afara lui. Ori, după cum prea bine se ştie, orice gest care, în condiţiile date, se sustrăgea oblăduirii statului, reprezenta un delict antistatal.

Vijelia istoriei a măturat orînduirea stalinistă şi cu ea odată omniprezentul său stat. S-a pus în mişcare tranziţia dînd glas, de la primii săi paşi, celor mai înaripate speranţe în societatea civilă, deşi încă nu se ştia sigur dacă există cu adevărat ori de abia ar trebui inventată. În mod firesc, dar nu neapărat şi benefic, purtătorii cei mai activi ai acestor speranţe au fost puţinii intelectuali asociaţi într-un fel sau altul firavei mişcări de disidenţă din anii stalinismului. Sub neaşteptatele şocuri ale tranziţiei aspiraţia spre societatea civilă s-a trezit rapid împinsă din tihnita zonă a speculaţiilor teoretice în cea a înverşunărilor politice. După ce, prin prerogativele pe care le acumulase, grupul care înhăţase timona dobîndise profilul unei puteri de stat, el a sărit într-o bună zi pîrleazul care îl despărţea de societatea civilă autodecretîndu-se şi competitor în alegerile care se apropiau. Inspirată de cariera struţo-cămilei, noua putere se transforma sub ochii uimiţi ai naţiunii într-un stat – societate civilă.

Îngrijoraţi de această transfigurare, intelectualii sus amintiţi s-au transfigurat şi ei la rîndul lor dintr-un prietenesc cerc informal într-o instituţie. Asumîndu-şi un soi de monopol al societăţii civile, temerara asociaţie nu a putut rămîne imună la şocurile tranziţiei, dar nici nu s-a lăsat nimicită de năvala lor. Nedeţinînd niciodată monopolul pe care şi-l atribuia, ea nu l-a putut pierde. Ca atare nici extinderea frenetică a societăţii civile prin ivirea a mii de ONG-uri nu pare să o fi incomodat prea mult.

Asociaţia purtătoare de drapel a societăţii civile a întîmpinat cele mai mari greutăţi în tentativa ei de a se delimita în acelaşi timp şi de stat şi de politică. Ispitele anti-politicii nu au împiedicat-o însă nici să dea naştere unui partid politic, nici să propulseze spre cele mai înalte funcţii în stat actori politici proveniţi din rîndurile sale. Născută spre un rol reprezentativ, dar rămînînd în unul simbolic, ea s-a distanţat de politică integrîndu-i-se într-o modalitate a cărei logică o contestă. Potrivit propriei sale logici, apolitice, asociaţia a aderat formal la o alianţă politică aflată în opoziţie pe care a părăsit-o după ce a ajuns la putere. În limitele acestei experienţe s-ar putea spune că ataşamentul faţă de societatea civilă se manifestă ca acţiune politică ratată.

Şi ce s-ar mai putea spune de asemenea, în chip de bilanţ, ar fi că sub zodia tranziţiei instituţionalizarea societăţii civile a progresat sensibil mai spectaculos decît societatea civilă.

Pavel CÂMPEANU

bazar

Texte marine

Aminteam, în numărul trecut, despre lipsa schimbărilor de fond pe litoral; şi despre, pe de altă parte, plăcuta inventivitate (fie ea şi kitsch) a textului şi imaginii. De la vederile de pe tarabe şi inscripţiile de pe tricouri, continuînd cu versurile şlagărelor hip-hop şi lăutăreşti şi pînă la denumirile de firme, litoralul e o antologie de texte – radiografii. Vederile nu mai sînt cele clasice, cu apus de soare pe mare sau hotel Amfiteatru. Ele întrupează, acum, un obiect sau altul şi mai toate au texte. Obiectele sînt, în general, cele pe care te-ai aştepta să le găseşti la mare: scoici, umbrele, inimi de nisip, un capucino, trupuri goale... Din seria celor mai puţin aşteptate fac parte, printre altele, o banană şi două portocale, un mobil, o cutie de conserve goală... Neaşteptate doar la prima vedere, pentru că pe mobil sînt pozate două „tipe bine“, în cutia de conserve se găseşte nisip, pe care stă scris, cu degetul, „I love you“; semnificaţia bananei şi a celor două portocale e evidentă (de altfel, pe litoral s-a născut un adevărat cult al Bananei – te poţi plimba, pe mare, cu banana gonflabilă, drept premiu pentru nu ştiu ce...). Textele însoţitoare evoluează de la neutre şi romantice la aluziv-obscene: „Salutări de sub umbrelă“; „Eşti picătura ce-mi lipseşte“ (pe inima de nisip); „Pentru tine, de la mare... o banană şi două portocale. P.S.: N-am avut bani de salată de fructe“. Vederile care şi-au păstrat formatul clasic nu duc, nici ele, lipsă de text: una dintre ele ne oferă, scris cu litere duble colorate cu imagini din staţiuni, cuvîntul „pupic“ – lansat, de altfel, cu conotaţia lui greţos-diminutivală cu tot de un şlagăr al formaţiei feminine *Exotic* („Dă-mi un pupic“). Cuvîntul în cauză şi-a permis să ia locul, consacrat, mult timp, numelor de staţiuni. Culmea imaginaţiei de carte poştală o reprezintă vederile cu... Ceauşescu. Acesta a fost readus în prim-plan, în două din ipostazele lui celebre (una cu şapcă şi în costum deschis la culoare, de lucru şi cealaltă elegantă, în costum mai de seară, ţinînd discursuri la microfon, cu foaia în faţă) ca un soi de personaj popular, simpatic (?) chiar... Pe fundalul uneia dintre vederi e o mare cu bărci; cea de-a doua imagine e însoţită de o plajă şi o mare supraaglomerate. Textele însoţitoare sînt parodii la citatele, iarăşi, celebre din personajul de mai sus: „Dragă patrie, stimat popor, salutări tutulol“ şi „Dragi tovarăşi şi pretini, declar deschis sezonul estival... Nu mai staţi acasă, veniţi pe litoral!“.

Nu doar vederile au texte. Trupul uman (prezent, de altfel, tot mai des, şi în vederi) devine şi obiect şi subiect al textelor de toate felurile. Pe plaja din Costineşti, de pildă, poţi să-ţi împodobeşti trupul cu tatuaje ori *body-painting*-uri („pe muşchii tăi ce vrea muşchii tăi“), toate abundînd în mesaje (există cataloage întregi cu modele). Aceluiaşi trup îi poţi face portretul în cărbune sau îl poţi îmbrăca într-un tricou reprezentativ: fie narcisist, cu propria ta poză imprimată pe el, fie filozofic, cu cîte o maximă cinic-umoristică: *„Only God can judge me“; „Natural born drinker“; „I have no future in this country“; „Ce să fuck?“; „Second hand“*, etc. Cei care se ocupă de *business*-ul ăsta acţionează într-un garaj, unde au un computer; sub sloganul „Noi îţi lipim faţa de tricou“. Pînă şi meniurile, acum afişate, corect, în faţa restaurantelor, sînt texte adresate bunăstării aceluiaşi trup: „Pîine feliată; Olteneşti; Jumătăţi de pui la ceaun...“. „Distracţiile“ estivale mai mult sau mai puţin evidente se străduiesc să-i facă pe plac trupului – obiect, cu mijloacele trupului – subiect.

Iaromira POPOVICI

Haina care vorbeşte

Avîndu-l în faţă pe cel ce a fost scriitorul Radu Albala, care, cînd nu-şi găsea papionul, ibricul de cafea, papucii de casă, îi întreba tandru: „Unde v-aţi ascuns? Răspundeţi!“

Fără să doresc a-mi impune cuiva entuziasmul – ce mai produce azi entuziasm? – nu pot să-mi ţin secret urletul interior de uimire şi satisfacţie combinat cu un scurt hohot de rîs în clipa cînd, la orele 9^{14} ale zilei de 9 august 2000, am citit următoarea ştire transmisă de France Presse:

„Compania belgiană de cercetare «Starlab» a anunţat crearea unei haine inteligente, capabile a memora şi identifica diferite obiecte ale purtătorului căruia, în caz că le uită sau îi sînt furate, îi atrage atenţia. Prima versiune experimentală a noului tip de haină are mai multe compartimente prevăzute cu buzunare închise de fermoare conectate la un procesor ascuns în căptuşeală.“

Fără să mă simt jignit dacă voi fi receptat doar cu un surîs – în numeroase negocieri sufleteşti, accept să cedez din entuziasm pentru un surîs – afirm că această vestă, în ochii mei de marxist nuanţă Groucho, este bulversantă, puţin lipsindu-i să devină revoluţionară, cum a fost cazul blugilor în viaţa omenirii. În primul rînd, fiindcă de ani de zile, cu un defetism de care azi îmi este ruşine, am renunţat să mai cred în înfăptuirea basmelor; ca un prostălău oarecare, le-am asimilat cu utopiile şi ideologiile, dîndu-mă deştept, lucid şi cuminţit, în sensul stabilit, odată, demult, fixat bine şi nociv în oase, de către un înalt activist de partid care scrisese clar pe colţul unui memoriu al meu de şomer ideologic solicitînd un post la un ziar de uzină: „mai întîi să-şi scoată gărgăunii din cap!“. Acest activist era celebru pentru maxima severitate cu care impunea formula sa de viaţă, de propagandă şi agitaţie: „să se pună capăt basmelor cu cocoşul roşu!“. Mi-a rămas expresia ca stronţiul în organism, după un Cernobîl. Basmele – o aflu tîrziu, dar, sper, nu inutil – nu-s totuna cu gărgăunii teoriilor şi utopiilor pe care nu de aceea (ca să se facă de basm) le iubim. Ele sînt poveşti pe care esteticul le salvează de la ridicol, uzură, moarte şi neant. Haina care vorbeşte e o înfăptuire de basm care nu a trecut prin capul fraţilor Grimm.

În al doilea rînd, mi se răstoarnă o întreagă axiologie, o scară de valori personale într-o lume pe care toţi o socotesc neînsufleţită, dar eu nu: lumea din garderoba îmbrăcăminţii mele. Nimeni – nici un activist, nici un şomaj, nici o teorie, nici o estetică – nu mi-a putut-o lua. E un univers mai bogat pentru mine decît cel infinit, solemn şi rece: e cosmosul unei cămăşi care-ţi devine mai aproape decît orgoliul; e, apoi, cu vremea, respiraţia unui pulover – ani de zile superior în căldura sa umană, unei cămăşi; vine, apoi, clipa cînd – purtîndu-te sport, avînd oroarea vestei, costumului, cravatei – sub pulover sau sub cămaşă sau direct pe piele, simţi tandreţea unui „col roulé“ care-ţi dă ispita unui echilibru între două pasiuni; sînt, de asemenea, hainele de vară cu fiorul lor frivol, bluzele cu mînecă lungă, pe toamnă, cu frisonul lor conservator, sînt cămăşile peste pantalon cu ambiguitatea la care-ţi supun mişcările, ca deodată să apară amorul pentru un blazer distins, închis la un nasture şi deschis spre toate liniile (aviatice). Le-am cîntat pe toate, pînă şi buzunarelor superioare ale unui hanorak – aplicate spre piept, spre inimă – le-am ridicat o odă, socotind că inventatorul lor, un necunoscut cu o idee în gerul planetar, e demn de Nansen. Haina asta inteligentă înlătură dispreţul în care a fost ţinută secol după secol, cu vorba aceea grea şi dreaptă: „Haina nu-l face pe om“. Nu-l face, dar îl poate sluji ca Vineri pe Robinson, îndatorindu-l ei. S-ar putea ca ea să-mi devină la fel de importantă, de nu şi mai dragă, ca un pulover, ca o cămaşă.

Ca să nu fiu luat drept nebun – aşa sînt trataţi, entuziaştii, azi... – voi dezvălui imediat de ce mă fascinează această invenţie belgiană. Dintr-un motiv cît se poate de realist, chiar trist, chiar amuzant. Nu pot merge prin lume fără să am la mine – în haine, în cămăşi, în buzunare – obiecte: un portvizit, chei, cioturi de creion, pipă, futac, brichetă, bileţele, veşti mici din ziare rupte aiurea, un flacon de extraveral, prostii de astea, mizerii nu chiar descalificante, a, da, şi bani. (Bani – conform poruncii venite de la bunică-mea care putea lăsa ferparele din „Universul“ ca să-mi strige: „Ai grijă unde-i ţii, că se fură!“) Toate aceste obiecte au un obicei – prost cît o nenorocire în viziunea calmă a unui paroxistic de calibrul lui Caragiale*: le place să se rătăcească, să se piardă de mine. La rîndul meu, om ce-am instaurat democraţia pe tot întinsul trupului meu, nu suport să le ţin din scurt, să le cenzurez mişcările, convins că nu mă vor părăsi fără să mă anunţe, ca în protocolul oricărui amor; am prea mare încredere în ele, desigur, dar a le ţine în ordine şi disciplină mi se pare un gînd morbid. Astfel că o haină care din căptuşeala ei, adică dintr-o adîncă intimitate, mă va anunţa printr-un voios bibip unde mi s-au ascuns (a fi furate ar însemna un act de cultură...) un creionaş ce-mi ţine noroc, o birchetă încă vie, o carte de vizită a unui editor de care depind, carneţelul cu observaţii la zi – ăsta pare cel mai credincios, dar mai ştii? – o astfel de haină mi-ar stabiliza întregul sistem nervos, fie şi cu preţul unei limitări rezonabile a libertăţilor de mişcare obiectuală. Vestea e atît de feerică încît – abia aici, în final, îmi dau seama – trebuie luată cu toată prudenţa, amînînd entuziasmele pentru mai tîrziu.

Radu COSAŞU

* „Ce e o nenorocire?“ a fost întrebat Caragiale, într-o anchetă, la 1893. Răspunsul lui concis: „Prost lucru“.

scrisoare din New Orleans

Adevărul despre Veneţia

Veneţia este o magnifică hazna cu clopote de biserică. Trei sute de cocoşaţi stîrnesc clopotele la fiecare sfert de ceas, amintind hoardelor de turişti că trăiesc în păcat. Singurele făpturi ale locului sînt nişte bătrîne cu picioare frumoase, care se caţără pe poduri şi ţoc-ţoc – ţocăne pe pavaj, cărînd saci cu vinete aduse cu gondola. Seara, la nouă trecute fix, chiar în miezul orgiei de clopote, îşi închid cu zgomot obloanele negre. Stau cu televizoarele aprinse toată ziua, umplînd răstimpul dintre bătaia clopotelor cu muzica de la „E.R." sau „Dădaca". Duminica, bărbaţii (care vin de foarte departe, din insule) bocăne, de la şapte dimineaţa, la bărcile legate chiar sub ferestre. Copii graşi, veniţi în vilegiatură, stau ţepeni în piaţa San Marco, cu braţele în lături, aşteptînd ca porumbeii să se aşeze pe ei. Părinţii lor rătăcesc în cercuri, cu hărţi împăturite aiurea în mînă, zăgăzuind traficul pe aleile medievale, deasupra cărora flutură, agăţate la uscat, rufele străvechimii. Pisicile se soresc pe pervazele părăsitelor *palazzi*, încolăcite neglijent pe căpăţînile sfinţilor Renaissance sau pe baroce coşuri de fructe. Leul din San Marco, uriaş şi fioros, ţine în gheare – s-a descoperit – un ghid *Baedecker*, şi nu Biblia. În campanila, unde Galileo i-a arătat Dogelui luneta sa, poţi găsi un telefon public. Dacă te prinde bătaia clopotelor acolo sus, închide telefonul şi aruncă-te.

Gondole, *sandoli, vaporetti,* bărci cu motor şi, din cînd în cînd, un irlandez într-un caiac, plutind periculos de aproape de jegul cel negru, şuguşează canalele cu zvon de muzică pop americană şi voci de adolescenţi citind în germană. E un lucru bun că nu există maşini în Veneţia, pentru că oamenii astfel asurziţi ar fi degrabă doborîţi la pămînt.

Bătrîne împing cărucioare cu prunci cîrlionţaţi care zîmbesc fericiţi, înainte de a se întoarce în tablourile de Tizian, Tiepolo, Veronese şi Vivarini, de unde varsă în valuri străluciri de lună, pe post de îngeraşi. Schimbul de copilaşi se face repejor, înainte ca bisericile să se deschidă la program, aşa că rareori poţi vedea cîte un *putti* lipsă. Dar dacă te duci prin spate, poţi vedea bătrînele împingînd cărucioare pline pe scări în sus şi coborînd cu ele goale. La ora închiderii, îi scot iarăşi din tablouri şi îi plimbă în sus şi-n jos pe Zattere, acolo unde se preumblă şi umbrele lui Byron, Henry James, Thomas Mann, Georges Sand, Alfred de Musset, Wagner, Ezra Pound şi Igor Stravinsky, care încă mai caută secolul 20 şi, poate, cîte un gondolier. Peggy Guggenheim, care a avut ultima gondolă privată cu gondolier din Veneţia, îi urmăreşte pe ape.

Copiii nu sînt singurii care strălucesc în tablouri. Madone, cu chipuri făr' de prihană şi ochi adînci, cu trupuri făr' de cusur (de îndată ce-şi dau jos rasa cea călugărească şi îşi trag minijupele şi pantalonii scurţi) stau pe cheiuri scriind cărţi poştale. Sînt singuratice şi frumoase şi au venit la Veneţia în căutarea iubirii, dar pînă una-alta şi-au găsit slujbe, pozînd în vechile tablouri. Datorează bani bătrînelor celor aprige şi nu vor putea pleca pînă nu plătesc mia de paiete de aur, cît costă camera pe noapte. Cîteodată, bătrînele se prefac în porumbei şi slobod găinaţi pe hainele de sărbătoare ale fetelor.

Laura s-a îndrăgostit de Anna, o îngheţată făcută în casă, cu alune de pădure şi fărîmiţe de ciocolată, care poate fi găsită numai la orele zece din noapte, fix, la Campo Santa Margareta. Pe Anna însăşi o găseşti după tejghea, servind îngheţata cu un zîmbet enigmatic. Altfel, singurul fel de mîncare este sepia fiartă în propria-i cerneală, hrană grozavă pentru un scriitor. (Şi după aceea poţi scrie „A Lume Spento".)

Am luat cîteva frunze de dafin de la mormîntul lui Ezra Pound ca să aromăm tocana pe care o s-o pregătim pentru prietenii noştri, la întoarcerea acasă. O să poată mînca un pic din Ezra, în timp ce noi o să le spunem adevărul despre Veneţia. Sfîntul meu favorit, a propos, este Sfîntul Pantalon. Sf. Pants.

Dar despre asta o să vorbesc după cină.

Andrei CODRESCU
www.codrescu.com
(traducere de Ioana AVĂDANI)

(Rubrică difuzată la *National Public Radio* şi publicată în *Gambit Weekly, The Baltimore Sun* şi *Funny Tonus)*

din fanfare funerare

După masă pe ulicioara de Provincie

După-amiezele din provincie au rămas undeva în paginile cărţilor de literatură, numai că nici acestea nu pot povesti nepovestibilul, adică întreg nimicul, tihnit la vreme de vară. Dacă veţi trece cu autocarul prin orăşelul ics, din cutare regiune a Ardealului natal, de bună seamă că mai nimicul vi se va arăta. Spre exemplu, sentimentul prim care îţi năvăleşte în suflet şi simţiri cînd o apuci pe ulicioara care duce spre cimitirul din spate, învecinat cu o mare unitate militară, proptită şi ea cu gospodăriile anexe în poala dealului, este neclar şi contradictoriu; aşadar, dacă o apuci pe străduţa cu pricina, treci pe lîngă şcoala generală, fostă sediu de plasă; mai apoi, loc de unde emana puterea raţională. Ar fi de spus că toate astea nu le ştii, nevinovat eşti ca un prunc nou-născut faţă de toate cîte au fost şi s-au petrecut acolo, la margine, pe ulicioara aceea a Provinciei. Aşadar, treci cu pas egal şi eşti năpădit de umbra unor pruni foarte prozaici, la umbra lor adastă cutare pui de curcă, din aceia mărunţi, nenorociţi pînă ce ajung ei la maturitate, atunci capătă înfăţişarea făloasă a curcanului intens cloncănitor sau apucăturile atavice ale curcii pe care o mai străbat din cînd în cînd impulsuri spre zbor, şi se înalţă pe garduri, pe acoperişuri, pe coteţul cîinelui Pick care, mărunt şi posac din cauza vîrstei înaintate, îşi apără de orice păsăret posibil cuşca învelită în muşama. Asta-i viaţa, domnilor, un mai nimic plicticos, un morman de vreascuri epice din care nu se pot perpetua în eternitate decît stereotipii, gesturi la fel, întîmplări de dincolo de Istorie: această după-masă pe ulicioara de Provincie care se înfundă în poarta unei cazărmi cu ziduri de piatră şi leaţuri vopsite verde; cum să rămână în veşnicie această poveste repetabilă? Cum să se perpetueze în memoria posterităţii, cloncănitul curcii-mamă către odraslele bicisnice, prunii încovoiaţi de fructe populare, mai apoi gardul pe care abia îl deslueşti prin învolburarea pomilor acelora proptiţi în proptele subţiri? Cum să rezumi eficient toate acestea: faptul că zidul unei cripte ţi se arată mucegăit, din beton surpat sub muşchi, străbătut de firişoarele subţiri, abia vizibile, ale unei mărunte scurgeri de apă de la ploile care, iată, au devenit amintire; e după amiază de vară şi nimic, dar absolut nimic, nu ţi se arată epic: gardul, apoi zidul de beton, prunii şi curcile, puii, cîinele acela la o cuşcă, cîteva raţe în acea uliţă înfundată, scurtă, sfîrşind definitiv în poarta închisă a unităţii militare; priveşti prunii; priveşti raţele; priveşti cîinele; priveşti, din dosul învolburării de crengi (aplecate de fructele populare denumite prune *agane* sau *bistriţe*), şi vezi cimentul acela înverzit de muşchi şi, deodată, pare că te cutreieră altceva, epicul se naşte brusc pe acea ulicioară a Provinciei populată de curci, de raţe cu pliscurile proptite în oala turtită cu apă murdară, simţi cum ceva anume din capodopera pe nume *Cercul nebunilor*, romanul de adîncă cuprindere al lui John Cowper Powys, ţi se arată, un soi de aristocraţie în cimentul din dosul căruia se iveşte capătul catolic al cimitirului; te holbezi peste grilajul criptei şi priveşti eternitatea dinlăuntru: gol, pe zid fotografii ale unor domniţe cu pălării te privesc cu simţire aristocrată, pe plăci scrie *hier ruhet*, şi numele stranii, Benita Pellegrini (1904), Mihályné Pellegrini (1941); stai între pruni, în cloncănitul cloştei, printre raţele care plescăie în oala cu apa murdară şi apare gospodina unicei case de pe această ulicioară învecinată cu şcoala, cimitirul, cazarma: instituţii metafizice deturnate din starea lor de casa aceasta cu prunii, cu găinile, cu curcile, cu bătrînul cîine Pick; stai sub pruni; nu departe, o tuia bătrînă, aristocrat-catolică, abia că se mai întrevede dintre ramurile pomilor; ar fi să se audă, ca din departe, trîmbiţa cazărmii anunţînd vremea serii, nimic însă nu dobîndeşte poezia dorită, nici măcar frumuseţea delicată a Benitei din poza ovală, întrucît tanti Florica Mirculescu, nevasta lui nenea Mirculescu, mecanic de întreţinere la calea ferată, tocmai îşi strigă păsăretul de sub prunii (pe care tot ei i-au plantat printre tuia şi cripte, în urmă cu ani, cînd au colonizat spaţiul) cu strigătul interjecţional, fără nimic poetic, metafizic ori, baremi, livresc într-însul: „Tui, tui, tui, tu-u-ui!!"

Daniel VIGHI

bon de lectură

Otravă şi melodramă

Henry o întîlneşte pe Mara într-un salon de dans, unde ea era animatoare, şi se îndrăgosteşte pasional de ea. El este căsătorit, are şi o fiică, dar mariajul îi e în impas, aşa că legătura cu Mara porneşte pe un teren propice. (Acesta este începutul romanului *Sexus* de Henry Miller, apărut de curînd la Editura EST, în traducerea Antoanetei Ralian.) Am fi tentaţi să credem că vom avea de-a face cu un roman al iubirii celor doi. La prima vedere, aşa şi este. Mara se îndrăgosteşte şi ea nebuneşte de Henry, cei doi amanţi se iubesc cu patimă pe unde apucă – în taxi, pe trotuar sau pe plajă –, în cele din urmă, descoperiţi de soţia lui Henry, se mută împreună şi ajung la sfîrşitul cărţii să se şi căsătorească. Romanul abundă în descrierea stărilor de îndrăgostit ale personajului narator (Henry pentru prieteni, domnul Miller pentru colegii de serviciu, mai apoi Val pentru amanta care ea însăşi îşi schimbase numele în Mona) sau în scene de sex, povestite *à la* Henry Miller, adică în amănunt şi fără perdea. (Aici ar trebui deschisă o paranteză în care să felicităm traducătoarea că a avut „curajul" să nu folosească perifraze sau eufemisme şi că s-a păstrat astfel în spiritul textului; pe de altă parte, nu putem să nu observăm că limba română este relativ săracă în privinţa cuvintelor care numesc sexul şi că, în asemenea cazuri, ai de ales – dacă nu vrei să metaforizezi – doar între două variante: limbajul ştiinţific şi cel al „băieţilor de cartier".)

În structura lui de adîncime, însă, romanul încetează să mai fie o banală poveste de dragoste. Iubirea pentru Mara/Mona este, de fapt, un pretext şi aşa se explică, de exemplu, existenţa a nenumărate episoade care n-au nici cea mai mică legătură cu ea. Încă de la începutul cărţii, Henry, datorită pasiunii sale, descoperă scrisul, ceea ce-l face să-şi reconsidere şi să-şi ia în serios statutul de scriitor. Începe cu epistole de amor şi ajunge în scurt timp la texte de proză. Acest fapt este o bună cheie pentru citirea romanului. Povestea nu este atît a dragostei lui pentru Mara, cît a devenirii lui ca scriitor şi a raportării lui la lumea în care trăieşte, adică la societatea americană şi la sistem în general. Naraţiunea propriu-zisă este întreruptă deseori, în stilul lui Henry Miller, de eseuri care se întind pe cîteva pagini, şi nu puţine dintre acestea „filozofează" pe marginea actului de a scrie. „Un copil nu simte nevoia să scrie – e inocent. Un adult scrie pentru a-şi vărsa otrava pe care a acumulat-o din pricina felului său de viaţă fals. Încearcă să-şi recapteze inocenţa, dar tot ce reuşeşte să facă (scriind) este să inoculeze omenirii virusul dezamăgirii sale." Scenele de sex nu sînt atît pentru a ilustra romanul iubirii lui Henry pentru Mara, cît pentru a şoca, pentru a *vărsa otrava* născută din ipocrizie, o ipocrizie a societăţii şi a individului ce face parte din ea. De altfel, Henry Miller varsă otravă în tot ce scrie, stilul său însuşi este o armă îndreptată permanent împotriva convenienţelor sociale: „Poate că momentele cele mai reale pe care le cunoşti sunt acelea cînd stai singur la toaletă şi faci caca. Asta nu te costă nimic şi nu te angajează în nici un fel. Nu-i ca şi cum ai mînca sau ai fute sau ai realiza opere de artă. Ieşi din toaletă şi păşeşti în marea căcătoare. Tot ce atingi e mînjit de căcat. Chiar cînd e înfăşurat în celofan tot păstrează duhoarea. *Caca!* Piatra filozofală din epoca industrială. Moarte şi transfiguraţie – în căcat. Supermarketul vieţii – cu voaluri diafane pe o tejghea, şi bombe pe cealaltă. Indiferent ce interpretare i-ai da, fiecare gînd, fiecare faptă sunt totalizate la casă. Eşti regulat din clipa în care tragi prima boare de aer în plămâni. O mare corporaţie internaţională de mecanisme. Logistică, după cum i se spune." Scrisul lui Henry Miller este o reacţie la această *corporaţie internaţională de mecanisme*, o maşinărie care torturează la rîndul ei, otrăveşte neîncetat sistemul, societatea, epoca industrială, religia sau familia. „Bara de alamă, Biblia, scuipătoarea, steagul american, sugativa de pe biroul lui, bandiţii în uniformă care asigurau ordinea şi eticheta, cunoaşterea cu care erau îmbibate celulele creierului său, cărţile mucegăite de pe birou, filozofia sub care zăcea întrega structură a legii, ochelarii pe care-i purta, persoana şi personalitatea lui, întregul ansamblu constituia un conglomerat lipsit de sens, în numele unei maşinării oarbe pe care nu dădeam nici o ceapă degerată." – iată descrierea unui judecător în exerciţiul funcţiunii, persoană şi ipostază pentru care americanul de rînd are un respect aproape religios. Revolta lui Henry Miller este de natură romantică şi de aici şi patetismul din stilul său, din peroraţiile şi gîndurile personajului narator. Pe alocuri, romanul seamănă cu o melodramă. O melodramă violentă, cu scene tari de sex, asemeni filmelor lui Almodovar. Dar, spre deosebire de Almodovar, o melodramă în care distanţarea ironică faţă de gen este absentă. Fireşte, există în schimb, din belşug, sarcasm.

În final, o notă proastă pentru editor: deşi cartea este foarte elegantă, cu o copertă de excepţie, este plină, din păcate, de greşeli de tipar. Aproape la fiecare pagină. Înţeleg bunele intenţii şi că tipărirea acestui volum a fost făcută cu sacrificii (financiare) foarte mari, dar pentru a face un adevărat act de cultură nu e nevoie doar de entuziasm. Se mai cere şi puţin profesionalism. Sau seriozitate – dacă vreţi s-o numiţi aşa. (**C. P.-B.**)

Pagină realizată de Cezar PAUL-BĂDESCU

underground

Brînza subversivă

Mare parte din timpul liber, omul de pe stradă caută marfă ieftină şi multă. Sacrifică nervi, timp şi energie la vînătoare de chilipiruri. Asta înseamnă trasee labirintice prin pieţele-pubelă unde găseşti la vînzare de toate: cozi de peşte, spinări descărnate şi nasturi. Cumpărătorul vede clar prin istorie momentul în care acestea şi multe altele îi vor deveni indispensabile.

Un ţăran din piaţă, supărat că a primit o amendă pe care, crede el, n-o merita, îşi vinde marfa sub preţ. Este asaltat de gospodine. În cîteva minute, goleşte tejgheaua. Cei cinci şase cumpărători aflaţi în aşteptare se resemnează. Nu-i nimic, e plină piaţa de chilipiruri. Poţi cumpăra pantofi de plastic la preţul a patru pîini. Poţi cumpăra o tonă de roşii descompuse cu preţul unei îngheţate. Haine istorice se veştejesc pe tarabe şi costă doar cîteva mii. Fructele se vînd în stradă, pudrate cu carburanţi. În colţ, pe nişte ziare, te aşteaptă brînza şi laptele. E drept, sînt cenuşii de aşteptare. Ca şi ouăle aduse cu găleata şi clocite de caniculă. Pînă la prînz, laptele este proaspăt, abia luat de la uger. Miroase a vacă - ţi se spune. Apoi, la orele prînzului, se transformă în lapte bătut.

Controalele din pieţe nasc revolte spontane, abia ţinute în frîu de apariţia jandarmilor. Vehemenţi vînzătorii, dar, mai ales, cumpărătorii. Controlaţi, voi, băncile, CEC-ul şi lăsaţi-i pe oamenii ăştia să vîndă. Cîştigă un ban, cîştigăm şi noi. Doar aţi văzut cît costă litrul de lapte la magazin. Voi n-aveţi părinţi? Uneori, funcţionarii, înduioşaţi, aplică o amendă simbolică, se mulţumesc să admonesteze, fără a lua altă măsură, trec mai departe. Aşa se face că pieţele au erupt, aruncînd în stradă un fitoplacton cules din mers de trecătorii flămînzi. O înghesuială subatomică de resturi care-şi găsesc mereu cumpărătorii atenţi la jocul preţului. Căci ştie tot românul că o pîine culeasă de pe un stelaj din stradă costă cu cîteva sute mai puţin decît pîinea de magazin. Deosebirile sînt infinitezimale – pîinea e la fel de prafuită de praful generalizat. Şi apoi, poate că dacă am avea informaţii despre circuitul grîului în natură, despre hambarele în care a stat, despre silozuri şi trenuri de marfă, despre aluat şi frămîntatul pîinii, despre drojdie şi apa tulbure cu care se amestecă făina nu ne-am mai mira atît cînd descoperim că pîinea nu este singură, că are sub coajă resturi de lemn, sfoară sau alcătuiri indescriptibile care ne zdrenţuie gingiile.

Pentru că pîinea nu mai este respectată. Şi de aici porneşte totul. Cum să respecţi laptele, dacă pîinea e în agonie, aruncată în maşini, călcată în picioare şi pusă, apoi, pe masă? Cum ar putea carnea, aliment inferior, să tindă spre roşu, cînd laptele tinde spre albastru? Cum ar putea vinetele, deja cafenii, să redevină ce au fost, iar cartofii, cu seva pe cale de dispariţie, să ne transforme în naţie prosperă? Vinul însuşi, în ciuda aspiraţiilor sale, s-a acrit şi puţine pahare îl mai pot conţine. Folosite de tehnologia electorală, alimentele s-au abstractizat pe masa românului. Ele nu mai sînt decît carcasa a ceea ce ar trebui să fie.

Această practică alimentară, pe care se bazează supravieţuirea în marile oraşe, a făcut populaţia să supravieţuiască. Desigur, dacă alunecăm în jungla celulară, descoperim că preţul biologic a fost uriaş, şi-l vor plăti multe generaţii de succesori care se vor chinui îndelung să înjumătăţească plumbul sau cesiul din oase. Însă aşa ceva nu ne frămîntă iar bolile infecţioase sînt doar subiect de presă. Alimentele circulă nestînjenite în natură – nu se lasă oprite de botulism, antrax ori salmonela. Prostie, ignoranţă sau sindrom mioritic? Oricum, într-un Univers ale cărui elemente sînt alterate, brînza acidă şi pîinea oxidată supravieţuiesc oricărei iritări instituţionale. Stomacul românului mistuie, ca pămîntul, tot.

Nici un funcţionar de stat nu-ţi spune, cu adevărat, care este marfa de calitate superioară. Ea trebuie să aibă două calităţi esenţiale – să fie ieftină şi multă. Dacă atingi, chiar şi una dintre aceste caracteristici, ai umblat în coşul zilnic al cetaţeanului. De aceea, pieţele subversive, migratoare, pitite pe străzi dosnice, în ganguri sau pe la colţuri sînt garanţia unei calorii în plus la masă.

Românul mănîncă, după cum se ştie, din toate poziţiile, provocator, rezistent, pofticios. Şi dacă ar dispărea hrana poluată, ispititoare el ar inventa-o. Poate că s-ar feri de ploaia acidă, nu însă, şi de brînza acidă.

Sorin ŞERB

CANICULE, NENICULE...

Blocul de veci

Administratorul blocului în care locuiesc este un tip interesant. Aspectul unui tip de 70 de ani nu poate avea nimic interesant, nici măcar faptul că există ca un exponent al mediei de vîrstă a locatarilor pe care îi struneşte cu dedicare. Lucrul care mi-a trezit interesul pentru el a fost o întrebare pe care, în promenadele sale zilnice pe la fiecare uşă a garsonierelor cetăţii de beton, mi-a adresat-o cu interes: „Ai mai văzut-o pe baba de lîngă tine?". Răspunsul meu cum că am văzut-o acum cîteva zile, plimbîndu-se cu scaunul pe hol, se pare că l-a distrat, şi nu ca pe un om a cărui condiţie fizică îi permite totuşi să se joace cu pisicile maidaneze, ci ca pe unul care se manifestă ca adulţii care vorbesc sfătos de tinereţea lor, îndoindu-şi trunchiul pe spate şi dîndu-şi ochii peste cap. Răspunsul lui era plin de subînţelesuri şi mimica feţei dădea senzaţia că vorbea de o perioadă apropiată de veşnicie: „Ehehei, acum cîteva zile...!" Aveam curînd să înţeleg pe de-a-ntregul interesul estival al domnului Mişu pentru adulmecatul animalic pe lîngă uşi. Un urlet greu de conceptualizat, complet neaşteptat în liniştea week-end-ului trecut, proiectat de corzile vocale ale lui madam Vadim de la cinci (74 de ani) către madam Popîrţan de la şase (85 de ani), a născut o adevărată isterie. Nu, nu se întrerupsese cablul, nu se blocase liftul. „Popîrţancoooo, a murit Ghiftuleasa de la 4, iese mirosul pe geam..." S-a chemat poliţia, s-a intrat cu forţa, zeci de uşi întredeschise la toate etajele, capete iţite cu şerveţele la nas, suportînd cu stoicism mirosul ce se răspîndise pe întreg holul. Curiozitatea era însă irezistibilă. Bătrînii se sunau unii pe alţii la telefon pentru a schimba între ei frînturile de conversaţie ce urcau de la etajele imediate. Detaliile curgeau, principala îndatorire a administratorului nu dăduse rezultate în favoarea celebrităţii unei bătrîne cu doi cîini, trei pisici şi o prietenă. Domnul Mişu, mereu stăpîn pe situaţie, se dezvinovăţea prin faptul că performanţele nasului său de detectiv de lift fuseseră atenuate prin ani şi ani de fumat Carpaţi fără filtru: „Dom'le, totuşi am mirosit eu ceva..." Alte declaraţii, frizînd gerontofobia, erau lansate de cele două cupluri tinere de la doi (45 şi 29 de ani): „Asta e, iarna o mai duc ei cum o mai duc, dar acum, vara, au pus-o..." Madam Adam de la 7, care luase defunctei cîndva o pîine, formase alt nucleu de conversaţie: „Da' avea băiat şi nepoţi, cum au lăsat-o aşa...?" Indignare. Atelierul de frizerie de la parter, găzduind cîteva june duse la filme de groază, constituia centrul detaliilor picante ce ridicau părul în cap clienţilor, economisind cu succes fixativul. Oricum aveau să-l consume fără succes în lupta cu mirosul pestilenţial de pe hol, singurul rezultat fiind ţintuirea cîtorva gîndaci de cimentul rece al scării: „Să-nnebunesc, fată, am auzit că nu mai avea faţă şi nici braţe..." La ieşirea din bloc, un alt grup exaltat făcea o listă neagră cu locatarii cei mai bătrîni, Colibuţă de 94 şi Barzariu de 97, analizîndu-l pe fiecare dacă mai prinde iarna, cum, şi dacă mai are rost. Din nefericire, pensiile nu le permiteau să facă şi pariuri. Pînă la urmă, corpul inert a fost luat, uşile s-au închis, bătrînele au tras jaluzelele, administratorul a declarat public că se lasă de fumat pentru binele colectivităţii, peste întreg blocul s-a aşternut liniştea iniţială şi, paradoxal, un puternic miros de friptură.

Cătălin MATEI

Faza cu rinichiu'

Autobuzul 336. Deşi nu e oră de vîrf, „maşina conservă" nu-şi dezminte porecla: aglomeraţia e sufocantă. Zi canicularã, transpiraţie, respiraţie, plictiseală. Chipuri apatice care vin de undeva, se duc undeva, frînturi de vieţi anonime ce se contopesc întîmplător, suspendate între drumuri anoste. Încremenesc atîrnată de o bară şi observ. Lîngă mine, doi puştani cu feţe şmechere şi cu tricouri cu „Mike" mestecă gumă cu înverşunare. Surprind fără voie o replică: „Facem faza cu rinichiu'?" Întrebare fără răspuns. Pentru cîteva momente, linişte. Apoi o discuţie între ei, voci ridicate şi certăreţe.

– ...şi zi aşa, doar cu 20 de mii de para?! Te-ai dilit?! Păi, dacă-mi spuneai mie, ţi-l dădeam cu 30...

– Nu fi *sucker*! L-aş fi măritat şi cu 10 mii. Ce vrei? Mă las mai greu, n-am posibilităţi...

Cîţiva indivizi din apropierea celor doi prind din zbor conversaţia şi devin brusc atenţi.

– Şi? Acum cum te simţi?

– Parfum! Mă piş la fel de bine şi cu un singur rinichi.

– Parfum pă dracu'! Auzi la tine, să te nenoroceşti pentru 20 de mii...

Un tip burtos, destul de tuciuriu, cu două lanţuri de aur la gît, ascultă ce ascultă şi intervine:

– Îl dădeai şi cu 30, îţi zic io! Ştiu pă unu care se ocupă cu treburi d'astea. Îi scoate „afară" unde se dau mult mai bine (rîde). E nevoie de „marfă"... ăia cred că nimic din ei nu le merge bine; îi doare un picior, o coastă, o pipotă şi repede pă masa de operaţie, să le schimbe...

Un bărbat prost îmbrăcat, probabil muncitor, cu o expresie posomorîtă, preia ideea:

– E, românu' e mai nesimţit, suportă orice boală. Se tîrîie cu ea pîn' ce-l bagă în mormînt (tace, îşi drege glasul) Cu cît ziceai că l-ai dat? 20? E bine... Ieşi din rahat cu banii ăştia.

Staţia de la Grădina Botanică. Nu coboară şi nu urcă nimeni. Autobuzul îşi continuă impasibil traseul, dar, în scurt timp, jumătate din populaţia „conservei" devine preocupată, mai pe faţă, mai pe şest, de problema rinichiului. Şi, bineînţeles, se nasc polemici.

Burtosul (face cu ochiul unuia dintre puşti):

– Cel mai sigur banii ţi-i mănîncă femeia! N-ai văzut ce pretenţii pă astea de acum? A mea vrea numai de la „Ştefanel", de la „Janine", vrea s-o duc în Turcia, să se plimbe, în loc să-şi vadă de casă şi de ciorba ei...

Muncitorul îl aprobă dînd din cap. O damă de lîngă el, destul de elegantă, îşi face loc ceva mai încolo, cu ochii ţintuiţi pe fereastră. Pauză. O babă cu paporniţe îndrăzneşte (era de ceva vreme furată de subiect):

– Da' cum să faci aşa ceva, mamă, că eşti băiat tînăr? Am văzut şi la televizor, zicea că-i periculos. Că după un timp faci nu ştiu ce blocaj şi gata eşti...

Muncitorul:

– Ce să facem, doamnă, la foamea care e? Fiecare se descurcă cum poate. Păi, în loc să furi cum fură ăia de la guvern, nu mai bine îţi vinzi un rinichi şi rămîi om cinstit?

Un pensionar se trezeşte din amorţeală şi se aprinde cu vehemenţă:

– Ţapu' ăla e de vină! Din cauza lui am ajuns unde am ajuns! Mă, băiatule, ar trebui să-i scrii o scrisoare, să ştie şi el că-şi vinde omu' rinichii la colţ de stradă, că nu se mai poate aşa...

Palatul Cotroceni rămăsese de ceva timp în urmă. În autobuz deja e agitaţie, o mare înainte de furtună. Un bărbat cu alură de intelectual îl combate pe pensionar:

– Nu-i adevărat! Iliescu ne-a nenorocit pe toţi! Şi asta din cauza voastră, că voi l-aţi votat şi o să-l mai votaţi... Iar dacă d-lui şi-a vîndut rinichiul, e treaba lui, ce te bagi d-ta?

Pensionarul e în pragul unui atac de cord. Nu se mai înţelege ce spune, apar voci care-l susţin şi voci care-l dezaprobă.

– ...puţin respect pentru oamenii în vîrstă...

– ...io am trecut prin două războaie, am muncit toată viaţa ca un cîne şi acu' am 400.000 pensie...

– ...nu mai există respect în ţara asta...

– ...pentru oameni ca noi! Uite, pentru băiatul ăsta care se ciopîrţeşte ca să aibă din ce trăi! Pentru nimeni!...

Noroc că la staţia de la Leu se urcă un individ agitat, lac de sudoare, debusolat. N-are nici o treabă cu rinichiul.

– Nu vă supăraţi, ăsta merge în Drumul Taberei?

Discuţia se domoleşte, mulţimea se pierde în explicaţii care conţin la rîndul lor controverse: „...coborîţi la Apaca...", „...ba poa' să meargă şi pîn' la Lujerului..." „...luaţi tramvaiu' cinci staţii...", „...ce să caute dom'le în 40? ăla merge la gară..." Individul, total nelămurit, se intimidează şi nu mai spune nimic. Rinichiul revine în forţă. Toţi îşi amintesc că mai au încă ceva de zis. Baba cu paporniţa reia o povestire începută mai devreme:

– ...am şi eu un nepot de la Tecuci care face şcoala aici şi stă la mine. Mi-e milă de el săracu' că n-are un ban în buzunar. Îi mai trimite mă-sa o găină, un ou... da-i tînăr şi vrea şi el la o distracţie, la o fată. Acu' vrea să plece în Canada şi strînge la ciorap ce poate... Şi-ar vinde şi sufletul din el ca să plece, nu doar rinichiu'! (către puşti) Du-te, mamă, la un control să te caute...•Cine ştie cum de te-au operat ăia; ţi-or fi scos şi altceva din tine, nu doar rinichiu'!

– ...io ştiu pă unu care era mare mahăr în Colentina, da' a pierdut toţi banii şi acuma îl caută băieţii să bage cuţitu-n el. Mi-a zis mie la cocleală că vrea să-şi vîndă un ochi, da' nu ştiu ce şi cum...

– ...nu există transplant de ochi, asta-i o prostie!

– Există, nu există, da' ştiu că vroia să-şi scoată ochiu' în faţa mea, mă înţelegeţi? Să-şi pună ochiu' pă masă, nu alta! Dup' aia s-a făcut mangă; era în stare să-şi dea amîndoi ochii. Şi i-o fi dat, că nu mai ştiu nimic dă el.

O altă staţie. Năvăleşte o armată de apaciste zdravene, sănătoase, puse pe răsturnat situaţia. Se ajunge şi la telenovele „că doar Armando s-ar fi omorît de la prea multă pasiune...", la creşterea copiilor „oare ăla micu' nu face pipi prea des?" şi la animalele domestice „pisica mea s-a învăţat numa' cu peşte; i-am dat şi rinichi, da' nu vrea să mănînce..." Întreaga poveste are un final neaşteptat. La următoarea staţie se urcă o gaşcă de vreo 10 ţigănci cu fuste peste fuste, cu seminţe şi cu ţînci la sîn. Se mişcă cu agilitate: înghiontesc, se furişează, se lipesc de tine, te înjură. Lumea intră în panică:

– ...astea au venit la furat!"

– ...ce faci, fă, cu mîna la mine în plasă?"

– ...fi v-ar neamu' de ciori să vă fie!"

– ... Jos cu voi! La prima, jos cu voi!"

Rinichiul este abandonat cu indiferenţă. Situaţia în sine, deşi poate părea neverosimilă se strecoară, pornind de la o simplă farsă, în istoria unei societăţi. Astfel autobuzul 336 devine matricea unei ţări, comprimată în „conservă": nu se întîmplă nimic, însă toţi transpiră extenuaţi, vinderea unui rinichi apare ca o salvare generală şi ca sîmburele unei discordii fără scop şi fără esenţă, mai se iveşte cîte unul care a greşit maşina şi poate că e un ins norocos, controlorii nu îndrăznesc să urce într-un asemenea haos, iar rinichiul – ultima speranţă este, în cele din urmă, dat uitării căci – „Atenţie! Se cam fură!".

Adina POPESCU

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

îl cunosc pe...

Titi-Constantin Drăcea, ciobanul mic al oilor de pe Cumpătu

Sînt din Comarnic. Am vrut să vin aici la Sinaia, ca să stau cu oile omului ăstuia. Dacă mi-a zis să stau cu oile lui, am stat.

Eşti cuminte?

Sînt bun, nu sînt rău... Şi stau cu prieteni şi acum. Şi mi-a zis omul ăsta să stau cu oile lui. Am stat cu oile, am dus-o bine cu prieteni de-ai mei... ne jucam în Poligon, unde stau cu oile. Jucăm fotbal, baschet, măgăruş, mioara, cu mingea, ca măgăruşul. Da, dar nu îmi place să fiu încăpăţînat. Aşa m-am născut. Eu cînd îmi zice cineva ceva îi las în parte, le înghit, apăi ce să fac... mă bate. Ba zic că dacă eu nu-i scap, să mă lase şi ei. Dacă zice să nu mă joc, nu mă joc, dacă zice să nu mă lase, cînd am eu mingea mea nu-l las nici eu... aşa în continuare.

Cu oile cum te înţelegi?

Bine. Erau mari cînd am venit aici.

Sînt ca nişte oameni necunoscuţi... cum le conduci?

Eh, dar eu i-am cunoscut. Eu le-am lăsat pe unde vrea ele să pască iarbă, dimineaţa le dau drumul, seara le duc la culcare. Tot aşa. E una neagră, o bat din cînd în cînd că fuge. Mai e una albă, dar e mai cuminţică... intră la mîncare. Lu' a cu talanga îi mai dau iarbă din mînă, o duc la rîu... aşa-aşa, cum e ziua. Nu au nume, sînt iereşe, au păr sucit pe ele. Caprele Constantin şi Veveriţa? Nu le înţeleg. Fug toată ziua, se duc pe unde e iarbă din asta, buruieni, mugur... le las acolo. Prima oară m-am speriat că nu mai vine, după aia le-am lăsat de nebune. Au mîncat, ce-au făcut... au venit înapoi. Nu le alerg. Acum nu mi-e frică... au văzut şi ele că nu le-am izgonit.

Eşti şeful lor?

Păi, seara eu aşa mă gîndesc că sînt, că altfel te simt. Eu le conduc, eu le curăţ, eu le mulg. Le mai mulg şi Cezărică, şi Sorin, dar eu... Mă ascultă, dar nu mă ascultă două şi le las în toanele lor, ce să le fac? Şi noaptea cînd vine ursul îi las pe Bălana şi Mustaţă dezlegaţi şi eu dorm. Că să-şi facă şi ei treaba.

Şi cu şcoala?

Nu prea bine. Nu îmi place cartea... n-am ştiut de prima dată şi acum nu mai are a mă învăţa nici unul. A venit doamna Dalilas şi predă, da' nu zice ce este, cum se face. Zice că să facem acolo că ştim, ce să ştim? Nu ştiu, nu ştiu nici alţii x, o care e acolo. Ce să-i fac, asta e.

Laşi învăţătura?

Nu, că ciobănia nu-mi place mie. Nu am venit ca să-mi iasă 2000 de oi. Nu vreau. Vreau ce-o ieşi acolo: zidărie, ce-o ieşi, afară de cărăuş, cioban. Acum, cînd sînt mic, asta e, mi-oi da seama mai mare. Să am porc, un iepure, o găină, casă, copac. E bine să ai. De la găină mănînc ou, de la vacă, telemea, de la porc, toţi oamenii sînt bucuroşi, că ăla care nu are vine, mai ţine de porc şi ia şi el o bucată de carne.

Cînd te simţi tu cel mai bine?

Cînd am ceva eu important şi cînd am chef de treabă. Cînd n-am, mă simt rău. Cînd am un nerv eu pe mine şi colo-şa fac mîine, iar dacă nu fac mîine, fac poimîine, dar îl fac. Am ridicat eu buşteni, ce să fac? Dar aveam nerv şi l-am dus pe umeri.

Ce-ar trebui să faci să te schimbi?

Să nu mai fac toate alea ce le am în cap, că mă îndemn cu copiii la năzdrăvănii, că dărîmăm, tăiem coteţe, lovim puii, găinile. Şi astea nu-s bune, dacă mă fac şef.

Eugen ISTODOR

P.S.: Săptămîna viitoare: Exarhu şi expoziţia lui de mult bun kitsch.

roluri

Cu nunta la puşcărie

Ce ne spune, într-un interesant articol publicat acum cîteva numere în *Dilema*, dr. Gheorghe Florian, Şeful Serviciului Cultural-Educativ din Direcţia penitenciarelor patriei? „Viaţa în închisoare este în mod absolut o viaţă de grup: este anulată orice intimitate, totul este la vedere pentru ceilalţi, relaţiile interumane sînt o risipire de sine...“ Nimic mai adevărat, adevărul, din punctul de vedere al particularităţilor citate pînă aici, fiind însă valabil şi pentru cazărmi, spitale, internate, aziluri, tabere, orfelinate, lagăre etc. Deşi închisoarea încearcă să fie o „viaţă de grup“ la *modul absolut*, cu toate servituţile pe care le presupune, iată că lucrurile nu par a beneficia, în realitate, de atîta rigoare geometrică, de atîta, cum să-i zic, non-intimitate. Ba, dacă e să ne luăm după unele semne, se produc chiar unele intruziuni în spaţiul străjuit de ziduri inexpugnabile. Mai săptămînile trecute, ni s-a arătat la televizor o veritabilă nuntă în puşcărie, ceea ce poate fi considerat un eveniment pe cît de insolit pentru lăcaşul cu pricina, pe atît de fericit pentru protagonişti. Mirele şi mireasa erau la fel de deţinuţi şi unul, şi celălalt (dacă mi se îngăduie readjectivarea substantivului), mai aveau de petrecut în respectiva „viaţă de grup“ încă doi ani, fireşte în celule vecine, precum unii soţi cu vechime care visează *la* sau chiar *în* dormitoare separate. O trăsătură caracteristică a acestei nou-întemeiate familii este prezenţa socrului mare şi a unui, pare-mi-se, cumnat în aceeaşi puşcărie, probabil nu prea departe de celulele tinerilor căsătoriţi.

Date fiind condiţiile deloc stresante din închisori, precum şi posibilitatea de a duce o viaţă de familie aproape normală – pe care nu o au mulţi tineri familişti din România, nevoiţi să locuiască în maşini, în corturi, în cocioabe sau în casa (era să scriu celula) socrilor – nu înţeleg de ce unii puşcăriabili notorii (foşti conducători de bănci, de mineriade, de fonduri de investiţii şi de alte bande organizate să-i jefuiască pe români) caută diverse pretexte, turistice sau medicale, ca să evite cazarea în spaţii atît de vesele şi atît de pline de evenimente festive.

Dumitru SOLOMON

Cu ochii-n 3,14

NU KONTEAZĂ, HORHE, ACEST PRODUS CONTRIBUIE LA COMBATEREA EXAGERĂRILOR, CU SAU FĂRĂ SILICOANE

● Cofetarul român e şi el om al vremii şi ţine pasul cu ea. Ca atare, oferă doritorilor acest produs al iscusinţei sale: *„TORT DE NUNTĂ. Tortul poate fi decorat cu fotografie (comestibilă). Poza sărbătoritului sau orice altă imagine, de la logo-uri de firme până la Tom & Jerry. Oricând un tort de nuntă cu imagine comestibilă. Nu contează dimensiunea. Forme clasice sau de obiecte.“* (**D. S.**)

● Aterizat pe „Prima“, discretul personaj al televiziunii ceauşiste Nicolae Melinescu a devenit o voce din off care prezintă un fel de „tutti frutti magazin“ la emisiunea de ştiri. Într-o după-amiază l-am auzit vorbind, cu aceeaşi intonaţie şi dicţie perfecte, despre „romancierul şi prozatorul Horhe Luis Borhès“ – cu accent pe e. Visător, m-am întrebat: chiar, oare de ce n-o fi scris Borges nici un roman?... Să ne închipuim unul care-ar începe aşa: „În *Istoria universală a infamiei* am trecut sub tăcere faptul suav şi vertiginos că l-am auzit, la ceas de crepuscul torid, pe discretul N. Melinescu vorbind, cu inexactă emfază, despre un omofon al meu – inexpresivul H.L. Borhès, autorul unicului roman din istoria literaturii care nu are mai mult de o unică frază...“ Regret, nu-mi iese mai mult de o frază. (**a. l. ş.**)

● Fiindcă e pe gustul unui mare număr de consumatori din toată lumea, băutura populară mexicană – tequila – a început să fie falsificată. Pentru a fi autentică ea trebuie produsă integral în statul Jalisco sau dintr-unul din teritoriile precis delimitate din cinci state înconjurătoare. Nu poate fi adevărat pentru cele peste 75 de mărci false, confiscate în Statele Unite, Europa, Asia, ba chiar şi în Africa de Sud. O sticlă de contrabandă purta eticheta *Deţinutul: consumarea acestui produs contribuie la combaterea nedreptăţilor*. Nu se specifică în ce cantităţi ar trebui consumată băutura pentru a se obţine acest efect. (**M. B.**)

● Cei cîţiva gazetari români care mai luptă – dezorganizaţi, marginalizaţi, neluaţi în seamă – împotriva exagerărilor de orice fel au primit săptămîna trecută un sprijin neaşteptat. Luis Figo, fotbalistul vîndut de Barcelona lui Real Madrid cu suma de 58 milioane de dolari (record mondial), a declarat presei: „Eu dacă aş avea 58 milioane de $, nu aş cumpăra un fotbalist. E o exagerare.“ Recunoaştem că e un sprijin extern, dar, orişicîtuşi de puţin, contează enorm. (**R. C.**)

● Din *Evenimentul de weekend* (18 august) putem afla că „Vocalistul trupei AXXA, Adrian Filip, nu s-a lămurit dacă Mihaela Rădulescu are sau nu silicoane“. Cîte dileme sînt pe lume, domnule, cîte dileme... (**M. V.**)

PIEZIŞ, DIN UMBRĂ, CEA MAI BUNĂ VÎNZĂTOARE DE LACRIMI EXPIRATE SE IA LA TRÎNTĂ CU IMORALITATEA ŞI TRAGE CU NESAŢ DIN TREI DE ZERO

● Titlu în *Curentul* de acum cîteva zile: „Programul PSAL I se va transforma în PSALM pentru privatizare“. Jocul de cuvinte nu e cine ştie ce, dar gîndul că îl vom vedea, într-o bună zi, pe dl Radu Sârbu recitînd „Tare sînt singur, Doamne, şi pieziş...“ merită toată atenţia. (**M. V.**)

● La ştirile din 20 august, TV2 ne anunţă un fapt îmbucurător: olimpicii vor putea intra în facultate fără examen de admitere. Această măsură „limitează accesul eminenţelor cenuşii în facultăţi“. Dar de ce se înghesuie să intre în învăţămîntul superior nişte eficiente personaje din umbră, care au deja un statut, nimeni nu ne spune. (**T. C.**)

● Există un magazin, în Constanţa, în care spiritul competitiv se îmbină cu reminiscenţe din cultura socialistă a fruntaşilor în muncă. La *Aliment Murfatlar 8* (de ce tocmai opt?), raionul de cosmetice, tronează, pe peretele din stînga, poza vînzătoarei *Mihaela:* a fost declarată, de către publicul cumpărător „cea mai bună vînzătoare din magazin“. Poza ne-a incitat la cumpărături; dar doamna de la raionul de cosmetice nu era aceeaşi cu cea din poză (deşi tot blondă şi tunsă scurt, dar mai puţin corpolentă), aşa că ne-am lăsat păgubaşi... (**I. P.**)

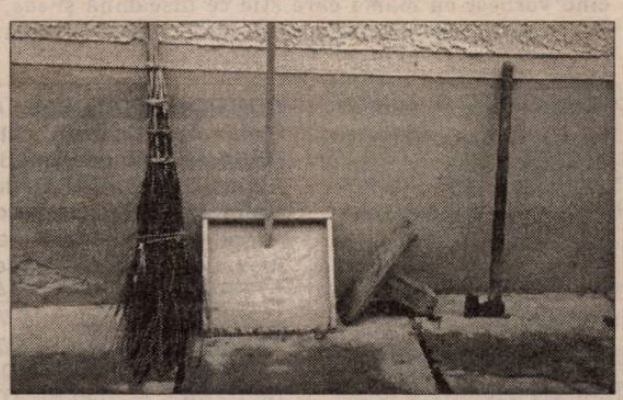

© A. Iordache

● În emisiunea sa de farmec plină „Cabina de montaj“ (TVR 1), Marina Constantinescu a avut ideea curat senzaţională de a-i prezenta lui Virgil Ogăşanu cîteva scene fără sunet rămase – cum? – din repetiţiile la „Revizorul“ – spectacolul interzis în 1972 la Teatrul Bulandra, cu mare scandal în viaţa ideologică şi un scurt comunicat de presă de decapitare. Scenele acelea mute – cu Lucian Pintilie într-o stare de graţie la care îi supunea pe toţi, cu Toma Caragiu în frunte – urlau în noi, contemporanii acelei minuni, pînă la lacrimi... (**R. C.**)

● Anunţ la mica publicitate: „cumpăr valută expirată şi neexpirată“. Putem înţelege la ce foloseşte valuta neexpirată, dar cea expirată? Oricum, vreau să dau şi eu un anunţ: colecţionez bani româneşti neexpiraţi. Aştept donatori. (**C. G.**)

● Anunţ publicitar, care invită fanii muzicii uşoare, la Mamaia 2000 – locul unde „muzica şi cuvintele se vor lua la trîntă“. În urechile noastre, desigur, lucru care se întîmplă nu numai la festivaluri. Ce ne vom face, însă, dacă învinge, la trîntă dreaptă, cunoscutul cuvînt „eeee“, un fel de behăitură în ritm morse, prezentă în mai toate producţiile muzicale ale zilei? (**T. C.**)

● Recunoaşteţi autorul: „În ultimă analiză, egoismul, pentru toate organismele vii – de la cele mai simple protozoare pînă la cele mai desăvîrşite vertebrate – nu-i decît nevoia de asimilare pe care o încearcă «eul» fiecărei existenţe mic, ca să-şi poată păstra şi dezvolta cît mai multă vreme diferenţierea individuală faţă de marea existenţă universală ce tinde s-o absoarbă. Concluzia: dacă e aşa, şi aşa este, concepţia estetică a altruismului e şi nonsens şi imoralitate.“ Sau: „România a avut noroc că Eminescu s-a născut în ea; dar Eminescu n-a avut noroc că s-a născut în România.“ Deci: Marin Voiculescu? N-ţţ. Mihai Codreanu (1876-1957), sonetist şi aforist de antumă notorietate. Dar recunoaşteţi că-i la fel de dulce. (**a. l. ş.**)

● Societatea informaţională cîştigă din ce în ce mai mult teren şi pe la noi. Da' este o societate informaţională originală: nu ne intră în case *via* Internet; nici pe calea undelor, prin telefoanele mobile... Ci prin fumul ţigării din care tragi cu nesaţ. Pentru că *LM te pune în contact cu întreaga lume.* (**M. M.**)

● *Iartă-mă*, ultimul album al trupei Paraziţii (deşi se recomandă a fi „cel mai obscen de la inventarea limbii române“ şi cu toate că Ombladon şi Cheloo declară: „noi nu ne-am născut cu capu-nfipt în carte“), cuprinde valabile versuri acid-amare, cum ar fi: „Din două cuvinte, trei le zic în glumă“ sau „Pentru viitor mi-am propus cearcăne şi burtă“ sau „Imaginează-ţi că n-ai imaginaţie“ sau „Zice mintea mea în gîndul ei: Nu-mi găsesc locul“ sau „Anul 2000 ne-a adus doar trei de zero“. (**D. S.**)

Româna unică nu există

– interviu cu Mihai ZAMFIR –

Aţi putea să exemplificaţi, pornind de la propria experienţă de scriitor şi de profesor, cîteva ocazii în care limbajul dublu de pe timpul cenzurii s-a dovedit nu doar necesar, ci şi expresiv, penetrant?

Am încercat să explic într-un studiu ceva mai amplu, scris în urmă cu cîţiva ani *(Instaurarea prin limbaj,* în volumul *Discursul anilor '90,* 1997), perspectiva mea asupra limbajului deviant (aşa cum îl numeam acolo), precum şi în ce măsură edificarea, permanenţa şi apoi decadenţa comunismului au reprezentat de asemenea o chestiune de limbaj. Nu vreau să refac, nici măcar sub formă rezumativă, demonstraţia întreprinsă acolo. Precizez doar că instalarea în limbajul esopic şi aluziv s-a petrecut, pentru generaţia mea, în mod spontan: ştiam încă de la vîrsta preşcolară că există adevăruri ce nu pot fi spuse în public, deoarece antrenau consecinţe dezastruoase. Şi am învăţat destul de repede să jonglăm cu pericolele limbajului dublu.

În ceea ce mă priveşte, la cursurile pe care le ţineam la Facultate, convenţia tacită se stabilea încă de la primele întîlniri: studenţii mei ştiau că anumite lucruri nu pot fi exprimate decît perifrastic; dar, dincolo de ele (erau, în fond, destul de puţine, începînd cu imposibilitatea de a-l critica direct pe Ceauşescu ori de a spune exact ceea ce cred despre comunism), domnea, din fericire, cel puţin la Facultatea de Litere din Bucureşti, o complicitate reală, care făcea ca mesajul meu de rezistenţă intelectuală, de apologie a libertăţii, de încredere în democraţie şi de condamnare a dictaturii să poată fi transmis cu toată claritatea, în cadrul orelor de specialitate.

Lucrurile stăteau diferit în adunările publice cu asistenţă eterogenă, unde terminologia trebuia adaptată, edulcorată. Exercitat, rafinat, dus uneori la strălucire stilistică, perfecţionat continuu de-a lungul întregii perioade comuniste, acest tip de limbaj a atins o mare subtilitate. Dar nu trebuie să ne amăgim cu alibiuri facile: oricît de subtil, limbajul dublu rămîne structural inferior limbajului liber. Are o joasă condiţie ontologică. Şi conţine pericole redutabile.

Care sînt acestea? Cel mai grav mi se pare imposibilitatea de a mai ieşi din el. Constat cu regret, dar fără surpriză, că mulţi critici, esteticieni, istorici literari români se dovedesc astăzi, pentru a spune astfel, „incapabili de libertate". Oameni culţi, autori ai unor lucrări de referinţă, ei scriu, în anul 2000, exact la fel cum scriau în 1975 sau în 1980. Limbajul dublu i-a castrat. Oricîte virtuţi am încerca să găsim formulării aluzive, realitatea e una singură: ca eficienţă, cel mai subtil text esopic este inferior celui mai pedestru text direct, pentru că acesta din urmă e conceput în libertate şi beneficiază de condiţia fundamentală a scrisului, aceea de a spune adevărul fără reticenţă.

Explozia limbajului direct, autentic (cît de autentic?) de după '89 e considerată o recuperare a normalităţii. Cum s-a conservat, însă, această normalitate?

Limbajul spontan s-a opus dintotdeauna limbajului strict codificat, specific totalitarismului: într-o organizare perfectă a discursului oficial, într-o logocraţie impersonală bazată pe *realia* medievale aproape reactualizate, spontaneitatea, individualul, tot ce aduce cît de cît a „nominalism" este suspect din principiu. Asta într-o dictatură perfectă. Din fericire, nici o dictatură n-a reuşit să fie perfectă (cel puţin în Europa), aşa că spontaneitatea limbajului s-a menţinut (cu dificultate, dar s-a menţinut) de-a lungul celor patru decenii. Unde? În discursul marginal al presei studenţeşti, prin cîteva articole ce scăpau cenzurii, în unele emisiuni radiofonice (nu însă şi de televiziune!), în literatura refuzată de edituri etc.

Actuala „beţie nominalistă" o datorăm spontaneităţii recent cîştigate; ea se traduce prin oralitate, amestec de stiluri, vulgaritate programată. Faptul se află înscris într-o logică elementară. Excesul paranoic de codificare obligatorie a tot şi a toate trebuia să aibă cîndva ca reflex dezordinea absolută. Cred însă că o anumită conceptualizare va reintra în drepturi, iar dezordinii lingvistice de astăzi i se va pune, inevitabil, surdină.

Pe de altă parte, să nu ne iluzionăm: „limba de lemn" comunistă n-a dispărut, deoarece milioane de oameni nu ştiu şi nu pot să se exprime altfel decît în ea. Acest tip de limbaj limitat continuă să se nască sub noi forme, din moment ce viziunea politică autoritară are, ca ecou obligatoriu, o limbă redusă la formule. E de ajuns să examinăm comunicatele oficiale emise de foştii comunişti, grupaţi acum în partide ce se autodeclară democratice, pentru a ne amuza pe seama persistenţei clişeelor străvechi, dar şi a clişeelor rapid create după 1989, cînd partidele în cauză s-au aflat la putere timp de încă aproximativ şapte ani.

Ce ni se transmite acum prin libertatea de expresie? Cîtă informaţie corectă, cîtă manipulare a cîtorva termeni („democraţie" şi „integrare") care îşi schimbă mereu sensul? În ce măsură credeţi că avem a face cu o fatalitate a limbajului politic ori cu o moştenire autohtonă?

Nu cred că-i vorba, în cazul pe care îl evocaţi, de un specific românesc, de o situaţie excepţională: oricare societate din lume, inclusiv democraţiile occidentale contemporane, îşi construiesc mitologia proprie pornind de la termeni-panaceu, des evocaţi, înzestraţi deci cu o semantică ambiguă; nu văd neapărat aici semn diavolesc, manipulare intenţionată ori lipsă de onestitate.

Moştenire autohtonă? Mă îndoiesc. Din îndepărtata jumătate a secolului al XIX-lea şi pînă după ultimul război mondial, limbajul politic românesc s-a exercitat ca un limbaj liber perfect european. A avut şi el (din epoca lui Cuza, trecînd prin cea a lui I. L. Caragiale şi pînă în 1940) stereotipiile şi ambiguităţile lui, uneori comice, dar nu merg pînă la a spune că era vorba de un specific românesc. Identificăm uneori stereotipii marcate şi în limbajul presei franceze, britanice ori americane din anii '30.

În opinia curentă, limbajul diplomatic este dublu: cum v-aţi adaptat lui şi cît mai este el de necesar în epoca standardelor europene?

Mi-e teamă că aveţi în vedere o diplomaţie de secol XVIII ori diplomaţia secolului trecut, intrată deja în literatură; în anul 2000, diplomaţia a devenit infinit mai rutinieră, standardizată, iar chestiunile ţinînd de eleganţa limbajului nu mai au importanţa de altădată. Negocierile se poartă astăzi brutal, în termeni de putere, pe principiul *do ut des* – evident, în limbaj politicos, dar care nu schimbă datele problemei. În asemenea condiţii, uzul savant al litotei, al aluziei şi al perifrazei nu este prohibit, dar nici nu mai serveşte la mare lucru. Agrementează, cel mult, relaţia personală, care joacă şi ea uneori un rol.

Ce limbă vorbim astăzi? Una în care ne exprimăm sau una în care ne şi înţelegem?

Întrebarea dumneavoastră sugerează o iluzie relativ răspîndită: aceea că ar exista, funcţional, o singură limbă română şi că ea ar servi la comunicarea între membrii colectivităţii. În realitate, există numeroase „limbi române", în funcţie de numeroasele categorii socio-culturale ce formează astăzi poporul român. Limba mea română, aceea pe care o utilizez în conferinţe şi la cursuri, în care scriu (inclusiv textul de faţă), în care vorbesc cu prietenii apropiaţi reprezintă doar una dintre ele. Fără falsă modestie, am certitudinea că este elegantă şi exactă; dar nu-mi fac iluzia că aş putea-o impune drept normă. Această limbă care îmi este proprie o consider un instrument adecvat de comunicare cu studenţii, cu auditorii unei conferinţe, ca şi cu cele cîteva zeci de mii de cititori prezumtivi. În rest? Restul e o imensă tăcere culturală, oferită de cacofonia limbilor române aproximative, care se înfruntă în piaţa publică; fiecare dintre ele îşi îndeplineşte însă perfect rolul şi nu avem de ce să ne îngrijorăm. Acelaşi lucru se întîmplă probabil cu toate limbile din lume.

Nu cred că, din cauza emotivităţii, se reduce posibilitatea de înţelegere între noi: în cadrul grupurilor sociale pe care le servesc, diferitele „limbi române" par perfect funcţionale; totul e să admitem că, în fapt, există mai multe. Andrei Pleşu şi Pavel Coruţ vorbesc, teoretic, aceeaşi limbă. Asta doar dacă înţelegem prin „limba română" o ficţiune abstractă, un construct, din care am înlăturat orice nuanţare, fie ea minimă.

Speranţa mea este aceea ca, peste cîţiva ani, numărul de vorbitori ai unei limbi române evoluate să crească în proporţie geometrică, iar limba română în varianta ei elegantă să-şi dubleze ori să-şi tripleze numărul de adepţi.

a consemnat Tita CHIPER

Irina NICOLAU

scriitor

Gaura lui Babel

Spuneam recent cuiva că mă simt în turnul lui Babel. În jur, oamenii comunică greu sau deloc. Interlocutoarea mea a fost de acord în ce priveşte perturbarea comunicării, dar şi-a exprimat rezerva cu privire la turn care, zicea ea, nu se vede. Nici n-are cum să se vadă, îi explic, de vreme ce acum se lucrează la fundaţii. Cum ar veni, noi ne aflăm într-o gaură. Gaura lui Babel sună ca dracu' şi, în plus, este tulburător să descoperi că şi gaura este un fel de zidire. Să faci o gaură, să intri în ea şi poate să ieşi... Dar cum să mai ieşi dacă oamenii nu comunică?

În societăţile unde gîndirea simbolică ocupa un loc important, zidirile se făceau cu multe precauţii rituale. De-o vreme încoace gesturile noastre au devenit alandala. Îmi vine să cred că şi gaura din steag – cea din decembrie 1989 – nu ne-a adus noroc. Ea a atras după sine o mulţime de alte găuri inutile care slăbesc texturile de orice fel.

Ori de cîte ori cineva elimină ceva rezultă o gaură. Contează enorm ce pui în loc în cazul în care pui. Pentru că istoria veche a turnului Babel atinge comunicarea lingvistică, mă voi referi şi eu la cuvinte. Aici prăpădul este enorm. La întrebarea „ce limbă vorbeşti?", îmi vine să răspund că vorbesc limba care ne-a mai rămas. Dialecte, graiuri, cuvinte se duc pe apa sîmbetei. Nici o statistică nu ne informează asupra pierderilor trimestriale şi anuale. Cînd îţi cade din buzunar un ban, te apleci şi-l ridici, dacă pierzi un cuvînt nici nu te sinchiseşti. Era odată un banc despre cucuruzul colectivei...

N-am să acord nici o atenţie cuvintelor pe care le împrumutăm din engleză şi din alte limbi. Foarte multe sînt chiar necesare. Ar fi ridicol să ajungem iar la formula care recomanda să numim cravata *gîtlegău.* Există o limită peste care împrumuturile nu pot să treacă. Mă preocupă mai mult destinul cuvintelor româneşti, cele multe, care rămîn. Despre derivele de sens s-a tot vorbit în timpul din urmă. Semnale de alarmă s-au tras şi în ce priveşte accentele puse aiurea. Altceva mă îngrijorează pe mine, faptul că aproape fiecare vorbitor pierde alte cuvinte. Este ca şi cînd din pachetul lui de cărţi de joc fiecare ins pierde alte piese. Dacă o ţinem tot aşa, la un moment dat nu vom mai putea juca decît Popa prostu'. Presupun că orice ins este în situaţia de a cunoaşte cuvinte pentru care găseşte greu interlocutori. De pildă, eu cui să-i vorbesc despre: *bemberg, chembrică, organză, madipolon?* V-aţi dat seama că mă refer la domeniul textil, cele patru cuvinte fiind nume de cîrpe? Pot să folosesc fără grijă aceste cuvinte cînd vorbesc cu mama care ştie ce înseamnă şi *sas, chicinetă, tutalegu.* Cu alte cuvinte, dacă mă mai întreabă cineva ce limbă vorbesc, am să-i răspund că vorbesc limba lui mama. În cazul în care aş fi avut un copil, mai probabil că el n-ar mai fi vorbit limba mea.

Şi societatea nu are numai dificultăţi de comunicare lingvistică. În gaura lui Babel apar probleme legate de mentalităţi şi de alte limbaje. Faptul că Editura Humanitas a avut un succes enorm cu un ghid practic al bunelor maniere dovedeşte nesiguranţa oamenilor în ce priveşte modul în care se poartă şi dorinţa de a învăţa cum e mai bine. Că veni vorba de cum e mai bine, în materie de limbă cum e? Ce limbă să vorbim, pe cea a cărţilor clasice, limba de lemn a activiştilor comunişti, limba de lemn a activiştilor eurocraţi, limba străzii? Dar care stradă, să vorbim ca în Dămăroaia sau ca în Cotroceni?

Oricum, problemele lingvistice nu se rezolvă nici prin ucazuri şi nici prin ghiduri practice. Vom vorbi şi noi cum vom putea. Aş spune că este interesant. Trist, dar interesant. Toată ziua afirmăm că sîntem martorii unor schimbări fără precedent şi cînd ne confruntăm cu manifestările schimbărilor ne cuprinde mirarea. Am mai scris, dar pentru că îmi place o repet, *niciodată nu-i aşa ca să nu fie cumva.* Dacă vom ieşi din gaura lui Babel şi dacă pe la etajul patru al turnului comunicarea prin cuvinte nu va mai fi posibilă, prin cuvinte vom găsi o soluţie. Dar s-ar putea să nici nu fim în gaura lui Babel, ci la începutul unei alte poveşti pe care fie că nu o recunoaştem, fie că omenirea o trăieşte acum pentru prima oară. Poţi să ştii?

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: dilema@fcr.algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Tita CHIPER
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ : Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali ANDREI, Olga MACHIN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: Tipografia FED, Grupul DRAGO PRINT, Bucureşti

Anul VIII

nr. 394

1-7 septembrie 2000

16 pagini 3500 lei

INTERNET:
http://www.algoritma.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Dulcele și amarul far niente

© D. Coleer

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

„Trebuie să lucrezi, dacă nu din plăcere, măcar din disperare, o dată ce, cumpănind bine, a lucra e mai puțin plictisitor decît a te distra.“

BAUDELAIRE

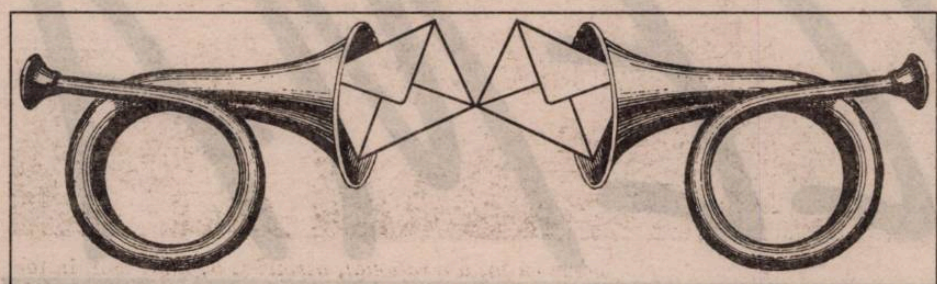

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Rupte din viaţă

„La zi“ – 4 iunie 1814

Dacă ar fi să cazi în păcat şi să le faci jocul nevolnicilor ce nu recunosc nici măcar un pas spre mai bine făcut în ultimii ani, atunci ai putea spune cu voce tare: nimic nu s-a schimbat. Şi asta de mult.

Şi ţi-ar da numaidecît dreptate, sărind din slovă, un pitac de la 4 iunie 1814 prin care Vodă (Caragea) îi scrie lui Vel Agă, după consemnarea făcută de A. Urechia, şi repovestită de Gheorghe Crutzescu în a sa fermecătoare evocare a Căii Victoriei *Podul Mogoşoaiei:*

„Cinstite şi Credincios boierule al Domniei-Mele, D-ta Vel Agă, pentru ca să fie lumina podului Mogoşoaiei totdeauna slobodă spre înlesnirea trecătorilor, cînd se întîmplă de se înghesuiesc carele şi butcile, poruncim ca luînd împreună şi pe polcovnicul de pod, să mergi prin toată linia acelui pod şi să îndatorezi pe toţi cei ce vor avea tărăbi sau alte asemenea *scosuri* înaintea prăvăliilor sau a caselor lor ca să şi le ridice, iar cînd de a lor bunăvoie nu şi le vor ridica, atunci să urmezi d-ta a le sfărîma“. Care va să zică legea asta-i ceva mai veche, şi războiul asemenea...

Oana DAVIDESCU
Bucureşti

Nr. 390: *„Tradiţii în tranziţie“*

„Mulţumesc dlui Remus Stăncescu...“

Mulţumesc dlui Remus Stăncescu şi vouă, celor de la *Dilema*, care i-aţi publicat articolul *(Nu vreau să trăiesc comod* la rubrica „Aduse cu poşta“) – pentru faptul de a mă fi provocat în a-mi pune întrebări.

Nu mă consider credincioasă (şi asta nu are nici o legătură cu botezul în rit ortodox pe care l-am primit, ori cu vîrsta la care am fost botezată „cînd nu aveam nici o putere de exprimare a liberei opţiuni“, ca să-l citez pe dl Remus Stăncescu – de altfel pe vremea aceea cred că nici nu se punea cazul exprimării vreunei libere opţiuni, de orice natură ar fi fost opţiunile şi la orice vîrstă). Şi nu mă consider astfel, nu pentru că nu mi-aş face semnul crucii ori nu aş avea o credinţă, ci pentru că nu am cele mai minime cunoştinţe religioase ca să mă numesc credincioasă. Regret faptul de a nu fi avut bunici la ţară (singura bunică pe care am cunoscut-o a locuit cu noi, astfel că pînă şi „mersul la bunici în vacanţă“ mi-a fost străin), căci la ţară, am considerat eu, s-au păstrat vii, chiar şi în perioada comunistă, tradiţiile religioase.

Tata este ortodox, iar mama catolică, astfel că în familia noastră „a venit iepuraşul“ de două ori pe an, iar în Ajunul Crăciunului mergeam cu mama la biserica catolică, pentru ca a doua zi să mergem toţi la biserica ortodoxă. Cel mai adesea îmi amintesc însă că în perioada anului am mers cu mama, la biserica catolică, unde îmi făceam semnul crucii aşa cum vedeam că îl face ea. Toate acestea nu au făcut decît să-mi creeze şi mai multe confuzii legate de religie, confuzii adăugate unei educaţii religioase aproape inexistente.

Am afirmat de multe ori că eu nu mă voi căsători şi nu înţelegeam care e „plusul“ pe care o hîrtie (certificatul de căsătorie) îl aduce unei relaţii. Mă emoţionam (şi mă emoţionez şi acum) la vederea unei mirese îmbrăcate în alb, dar nu mi-am dorit nici în copilărie, nici mai tîrziu să mă îmbrac în hainele „tradiţionale“ de mireasă. Am oscilat multă vreme între a nu mă căsători şi a avea o nuntă discretă – doar la biserică şi Primărie, la care să participe doar rudele apropiate şi prietenii de suflet. Nu ştiu de ce la biserică, poate doar că „aşa face toată lumea“.

După trei ani petrecuţi zi de zi cu prietenul meu (pe atunci) ne-am pus problema căsătoriei. Nu am fost presaţi de nici unii dintre părinţi, deşi „locuitul“ împreună în absenţa unei „logodne“ măcar era nefiresc pentru mulţi, chiar din generaţia noastră. Nici o clipă nu ne-am gîndit că actul oficial ar sta în calea noastră în cazul în care relaţia ar deveni imposibilă (de fapt nici nu cred că ne-am gîndit că vom ajunge acolo). Argumentele dlui Remus Stăncescu îmi aduc aminte de cele ale unor cunoscuţi care, la fel ca dînsul, considerau „oficializarea“ relaţiei prin căsătorie o piedică în calea lor în situaţia separării (acte, avocaţi etc.). Chiar mai mult, totul era clar pentru ei: ce, de către cine a fost cumpărat, pe al cui nume este. La noi nu a existat niciodată un asemenea gînd, chiar dacă cele mai multe lucruri (ciudat, nu?) le-am cumpărat împreună înainte de căsătorie (combină muzicală, televizor, maşină de spălat).

Ne-am căsătorit după lungi perioade de întrebări şi dileme dacă pasul ce urmează să-l facem este unul bun. Nu a fost aşa cum îmi doream eu – o nuntă mică, între apropiaţi, doar la biserică şi Primărie – însă nu m-am îmbrăcat în mireasă. În ciuda tuturor celor scrise anterior (lipsa unei educaţii religioase, acceptarea căsătoriei religioase ca pe un obicei), cel mai emoţionant moment pentru mine a fost slujba de la biserică. Mi-a fost transmis cel mai puternic sentiment al „oficializării“ legăturii cu cel ce îmi devenea soţ. Poate emoţiile au fost puternice, transmise oarecum şi de cel ce oficia căsătoria, un preot tînăr emoţionat la fel ca noi, căci se afla la prima lui cununie religioasă ce o oficia.

Pot spune că în urma căsătoriei relaţia noastră nu s-a schimbat. O vreme am considerat şi noi că nu avem timp pentru a educa şi creşte copii, aşa că am amînat acest moment. Apoi am ajuns la concluzia că dacă e să cauţi timpul necesar, niciodată nu vei găsi un moment potrivit. Amînarea însă mi-a prins bine, căci (consider eu) m-am maturizat şi am început să nu mai văd copilul ca o piedică în calea vieţii personale şi profesionale. De zilele ce urmează (cînd e „termenul“ de venire pe lume a fetiţei noastre, primul nostru copil) sper astfel să nu devin doar mămică. Deşi, dacă mă uit în camera pregătită pentru ea (de la mocheta de copil, la pătuţ, haine, creme etc.), ai deduce doar o concentrare excesivă pe rolul de părinţi. Cred însă că cele de mai sus nu se contrazic, ci se completează.

Important este, consider eu, să găseşti echilibrul – atît între rolurile avute (părinte, soţ/soţie, angajat – exercitînd o anume profesie) cît şi între acceptarea necondiţionată a unor tradiţii şi adaptarea lor la realităţile prezente, fără a le asocia iraţionalităţii şi superstiţiilor. Şi astfel, nu înseamnă că accepţi „să trăieşti comod“, ori că eşti „scutit de căutări proprii, întrebări, dileme“.

Toate cele bune tuturor.
Cu mult drag,

Corina LICZ
clicz@mail.dnttm.ro

P.S. Chiar dacă sîmbăta ce vine ori cealaltă voi fi în spital, soţul meu are de pe acum „sarcina“ să-mi aducă *Dilema*, pentru a nu pierde astfel nici un număr, după mai bine de trei ani de fidelitate.

Despre *Dilema*

În legătură cu numărul 391

Mai ţineţi minte bancul cu ciobanul judecat pentru a fi violat în pădure o fată? Un copil ascuns după copaci văzuse scena şi o povesteşte la proces. Pe parcursul mărturiei, ciobanul intervine de cîteva ori: „Minte copilul!“. La sfîrşit explică: „E adevărat că am făcut-o, dar nu aşa, «dă-i şi dă-i», cum spune ăsta, ci dăăăă-i şi dăăăă-i, pe-ncetu', da' ce ştiu copiii ăştia“.

Cam aşa s-ar rezuma articolele la temă din numărul 391. M-a suprins maniheismul pe care îl propun: noi, trăitori într-o ţară (economie) retardată, ne mişcăm lent, eventual după ritmuri ancestrale; cei care vor să izbîndească se adaptează ritmului „lor“ trepidant, obsedant. Mişcare, mişcare, dar (s-o ştim şi noi) chiar aşa, fără pic de graţie? Pare că între viaţa *au relanti* şi cea în ritm nebunesc nu există nimic. Şi totuşi italienii (ei, da!), a căror economie contează, conform statisticilor, între primele şapte din lume, încă trăiesc frumos, *con gusto*. Nici chiar francezii, pe care italienii îi consideră model de eficienţă, nu par a-şi fi pierdut plăcerea de a trăi. În ambele aceste ţări oamenii o duc bine, muncesc serios, dar nu în exces, fără să se ia în serios mai mult decît e cazul. Nu chipurile hăituite sînt cele care domină strada. Sînt departe de ritmul dement din Japonia, de cele zece-paisprezece ore lucrate zilnic şi cu maximum zece zile de concediu pe an.

Oare între împotmolitele reportaje de pe România Actualităţi şi *talk-show*-urile imbecile care abundă pe posturile FM să nu poată apărea nimic, niciodată? Între comentariul isteric al unui Ilie Dobre şi prostiile debitate în ritm mult prea alert de vreun DJ de ocazie nu se poate pune nimic?

Mărturisesc cu ruşine că am citit numărul 391 la 2 Mai, la cîrciuma de la campingul de nudişti, năucit de soare, ascultînd Pink Floyd, bînd gin tonic, dar mai ales stînd.

Liviu ORNEA
lornea@imar.ro

P.S. Mulţumesc domnului Cezar Paul-Bădescu pentru că a semnalat romanul de debut al lui Ovidiu Verdeş, „Muzici şi faze“. Citit, mai mult ca plăcut, dat mai departe. L-aş trece la bibliografia obligatorie (cel puţin) a celor născuţi după 1980, măcar la rubrica „Să ne cunoaştem părinţii“.

Polemice

Despre chinezoaicele din State

Salut prieteni,

Nu mă pot abţine să nu vă scriu după ce am citit scrisoarea lui Hazel despre chinezoaicele din State care fac aşa şi pe dincolo... Poate şi pentru că sînt unul dintre acei albi (chiar dacă nu americani) care umblă la braţ cu o chinezoaică, mă simt dator să-mi spun părerea. Dragă Hazel, mi se pare inutil să-ţi desfiinţez argumentele unul cîte unul; pentru oricine a fost într-o Universitate americană şi a privit în jur fără prejudecăţi, scrisoarea ta este complet falsă. Nu înţeleg cum, trăind într-un mediu atît de cosmopolit şi tolerant, construit cu şi pentru oameni veniţi din toate colţurile lumii, ai ajuns să gîndeşti atît de urît. Poate sînt dur, dar mi se pare că generalizări de genul „chinezoaicele sînt ieftine şi mereu gata“ trădează deficienţe mari în educaţie şi gîndire (coincidenţă oare – *haze* = „a state of mental vagueness or obtuseness“ – în *Webster).*

Eu nu pot să fac generalizări de acest fel, măcar şi pentru a rămîne consistent cu mine însumi; dar pot să vă spun că fata cu ochii ei minunat de migdalaţi este drumul meu către o lume misterioasă şi caldă; pot să vă spun că este extrem de generoasă şi inteligentă. A avut puterea să facă din o lume rece, dură şi atît de străină de spiritul românesc o casă pentru mine.

Nu, Hazel, nu are pieptul plat şi nici nu citeşte pe toaletă – eu însă da. Ar fi bine dacă aţi putea să strecuraţi într-un număr această scrisoare – un sucit drept la replică; dacă nu, o să vă rog să-i spuneţi toate astea lui Hazel în speranţa că îi va face bine.

Să auzim numai de bine.

Radu CRAIU
craiu@galton.uchicago.edu

N. red.: Şi un alt doctorand din Statele Unite – **dl Matei Rîpeanu** de la University of Chigaco – ne-a transmis o dură dezaprobare a textului semnat de Hazel despre „Chinezoaicele din State“.

De vară

În Craiova, la 8 august 2000

Dimineaţa asta vişinie se asortează cu cămaşa mea în carouri. Dacă n-ar fi ploaia, oraşul ar fi pustiu. Vacanţa face pe aspiratorul uriaş: mi-a răpit toţi prietenii. Poate „chibiţii“ să mai fi rămas (ei sînt acolo dintotdeauna) în faţă la Casa Cărţii – devenită între timp bancă – în cămăşile lor cu mînecă scurtă şi cu pălării de pai, bătrîni şi nemuritori, atoateştiutori în ale fotbalului). Poate vecinul meu de la trei şi rugămintea lui: să chem instalatorul, că-i pică în baie şi i se cojeşte tencuiala şi e păcat. Or mai fi rămas şi studenţii de la Şcoala de vară, că doar de-aia au venit în România, să înveţe despre Decebal, ascultînd prelegeri pigmentate cu diapozitive proiectate de un aparat pe care îl privesc fascinaţi, el însuşi fiind o piesă de muzeu. Şi fostul secretar literar al teatrului, care citeşte, chiar lîngă mine, în biblioteca aproape goală, cărţi vechi. Eu răsfoiesc reviste proaspete, dar pixuri roşii avem amîndoi. Poate vînzătorii de pepeni. Şi dangătul unui clopot. Muncitori în tramvaiul hodorogit. Un cîine. O uşă pe care scrie „Închis“. În rest, însă, n-a mai rămas nimic. Prietena mea e la mare şi fără noi doi, oraşul ăsta n-are nici un sens.

Cornel Mihai UNGUREANU
Craiova

radio delta rfi 93.5 fm
Ascultă
ce mică e lumea!

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **„Foştii“**
- **Identitatea naţională**

Elogiul fandacsiei

Multe întîmplări neobişnuite s-au petrecut în această vară toridă românească, de monotonie putîndu-se plînge doar persoane excesiv de intimiste („Cu sînii mei mici, ce viaţă monotonă duc!“ – Teodor Mazilu, citat de Radu Cosaşu, în *Dilema,* desigur). Intre aceste neobişnuite întîmplări, şi deloc la coada şirului, se află, lucru rar, şi o faptă de idei: propunerea făcută de H.-R. Patapievici de a se instituţionaliza politic teoria lui Leonida. Nu e însă vorba de Leonida spartanul, eroul de la Termopile, ci de Leonida al nostru, naţional. De *Conul Leonida*. Şi de teoria lui, teoria *fandacsiei*. Fiindcă Leonida spartanul a lăsat un model, dar nu şi o teorie, ca Leonida al nostru, naţional. Cel care stă neclintit *„faţă cu reacţiunea“* şi se bucură, cu Efimiţa, de recunoaşterea internaţională şi europeană a progreselor naţionale – *„chiar Galibardi, de-acolo, de unde este el, a scris atunci o scrisoare către naţiunea română“*. Cînd *atunci*?! Simplu: cînd *a căzut tirania* şi *a venit libertatea la putere!*

ACUM, sigur că noutate absolută nu există şi un spirit ceva mai sceptic mi-ar putea reaminti că în *Domina bona* G. Călinescu încercase şi el o reconsiderare a *Conului*. Aşa e. După G. Călinescu, *„Conu Leonida atinge probleme filosofice fundamentale. Întîia este vestita teorie a «fandacsiei», după care în anume condiţii psihice «şi nimica mişcă». Cu aceasta intrăm în plină discuţie a noţiunii de adevăr. Singură senzaţia nu-i o bază de cunoaştere. Leonida exprimă în termenii lui naivi neîncrederea în lumea fenomenală, setea lui de cunoaştere trainică“*. Dar G. Călinescu, s-ar putea obiecta, nu e decît un infam colaboraţionist; şi, apoi, el nu voia decît să-l explice pe *Con* altfel, nicidecum să-i transforme teoria în propunere de practică politică, aşa cum procedează H.-R. Patapievici.

Incontestabilă ar fi doar această a doua posibilă obiecţie. Într-adevăr, articolul lui H.-R. Patapievici (eseul?! „analiza“, cum îi spune autorul însuşi?!) nu este o tentativă de interpretare a piesei lui Caragiale, aceasta nu este nici măcar pomenită, chiar dacă e produs un citat din autorul ei. Acest articol a apărut în pagina de *comentariu politic* a revistei *22* (nr.33, din 15-21 august) şi se numeşte, fals-interogativ, *Este raţională politica suspiciunii?* Fals-interogativ fiindcă e de fapt un procedeu retoric ţinînd de o atitudine didactică. Iar analiza e mimată: în realitate, nu se propune o dezbatere, ci se produce o demonstraţie. Anume, că în România de azi suspiciunea generalizată şi vehementă nu e doar explicabilă, ea este şi necesară, „justificată“, cum scrie *carrément* H.-R. Patapievici. În acord cu sensul demonstraţiei, titlul articolului trebuie citit un pic altfel: *Politica suspiciunii* este *raţională!*

Autorul acestei grozăvii crede că un „observator detaşat“ al vieţii publice româneşti ar constata că „mediul politic românesc e structurat pe neîncredere, suspiciune, iar acţiunile actorilor politici sînt ghidate de logica bănuielii“. Desigur, asta sare-n ochi. Atîta doar că *logica bănuielii* nu funcţionează doar în mediul politic, funcţionează la fel de intens şi în mediul publicistic, veritabil spaţiu de amplificare a suspiciunii; ba chiar îşi găseşte, cum e cazul acum, nu doar agenţi, ci şi teoreticieni; însă pentru a face constatarea aceasta nu e nevoie să fii „observator detaşat“, ajunge un pic de bun simţ.

Fiindcă nu toată lumea e isterică sau isterizată în România, nici în mediul politic, nici în mediul publicistic şi încă şi mai puţin în acea lume, mult, infinit mai largă, a celor care nu sînt nici politicieni, nici jurnalişti şi nici analişti politici, ci, cum li se spune cu un infect dispreţ neo-ciocoiesc bîntuit de obscure porniri fascistoide, *simpli cetăţeni*. Iar fractura dintre *această* lume mare şi *acea* lume mică, la fel de închisă în sine ca şi Conul Leonida şi Efimiţa lui zăvorîţi în *modesta* lor *odaie de mahala* şi înnebuniţi de propriile *fandacsii*, nu încetează să crească.

Ficţiunea „observatorului detaşat“ era însă probabil necesară pentru a se interzice legitimitatea unui asemenea tip de observator în România: condiţiile specifice de aici ar face legitimă, dimpotrivă, figura observatorului care produce, întreţine şi amplifică suspiciuni. De ce? Simplu, explică H.-R. Patapievici, fiindcă unii, „care, la ultimele alegeri, au votat CDR *se simt ameninţaţi* de opţiunile *presupus* antiproprietate, antiprivatizare, proruseşti şi anti-NATO ale celor care votează PDSR“ (s.m., M.I.). Şi, merge curgător *analiza* din *22*, întrucît *se simt ameninţaţi*, ameninţaţi *de ceea ce presupun*, „judecă eşichierul politic în termeni apocaliptici şi exterminatori“. Dacă frîngem explicaţia lui H.-R. Patapievici şi ne gîndim că, după sondaje recente, partidele din fosta CDR au cam un sfert din electorat, iar PDSR între o treime şi jumătate, rezultă că România se află în pragul războiului civil. *Apocaliptic şi exterminator!* Ce altceva decît *anihilarea* adversarului *presupus* îţi mai rămîne de făcut dacă *te simţi ameninţat?!* N-are nici o importanţă că e vorba de o presupunere (ştim de la Conul Leonida: *şi nimica mişcă!*, adică în termeni stalinişti oricui i se poate întocmi un act de acuzare beton). Proiectezi presupunerea la dimensiuni de *ameninţare extremă*, de *catastrofă*, inevitabil *naţională*, ce e făcut în numele *naţiunii* fiind, nu-i aşa, în afara normelor şi regulilor comune (Ceauşescu nu gîndea altfel!), şi consideri că totul e *raţional, permis şi legitim*. Sau, în termenii lui H.-R. Patapievici: „Să reacţionezi cu indiferenţă la situaţii de catastrofă ar fi iraţional. Dimpotrivă, raţional este să apreciezi că o ameninţare extremă este o ameninţare extremă: spre exemplu, atunci cînd, ca simplu votant, ai bănuiala – crezi tu, perfect întemeiată – că succesul celor care au făcut cîndva politica Moscovei, grupaţi acum într-un anumit partid, foarte popular, continuă să o facă şi astăzi, cu mijloace schimbate“. De aceea, îşi încheie autorul *incitării la suspiciune* pledoaria, „cred că această pasionalitate şi această încrîncenare sunt, ambele, justificate. Miza e prea mare. E vorba, în fond, de destinul european al României, dacă e să privim chestiunea din unghi naţional, şi de ideea pe care unii dintre noi şi-o fac despre demnitatea persoanei umane, dacă e să ne referim la aspectul strict uman“.

...E, totuşi, cam mult să asociezi *demnitatea persoanei umane* (ce cuvinte nobile!) cu *încrîncenarea* şi *pasionalitatea* oarbă (bazată pe ce *presupui*). Încalte necunoscutul autor care scria în *Aurora democratică* rîndurile ce aveau să-l facă pe Conul Leonida să tremure era mai explicit: *„Reacţiunea a prins iar la limbă. Ca un strigoi în întuneric, ea stă la pîndă ascuţindu-şi ghearele şi aşteptînd momentul oportun pentru poftele ei antinaţionale... Naţiune, fii deşteaptă!“*

Mircea IORGULESCU

P.S.: Mi se pare totuşi neverosimil ca articolul acesta să-i aparţină într-adevăr lui H.-R. Patapievici: dacă va fi fost o greşeală de tehnoredactare, de corectură, de mai ştiu eu ce – şi nu e al lui?! Dubiul mi-e întărit şi de prezenţa în text a semidoctei formule *sistemul politic euro-atlantic*. Fiindcă un asemenea *sistem politic* pur şi simplu nu există! Cît despre mult răspîndita expresie „integrare euro-atlantică“, ajunge să spun atît: în urmă cu vreo lună, într-un interviu apărut într-un cotidian economic parizian, ministrul francez de Externe, Hubert Vedrine, unul dintre cei mai fini diplomaţi în exerciţiu din lume în acest moment, observa, aparent placid, că întrucît sînt europeni în sens geografic, istoric şi cultural, cei din Europa Centrală şi de Est ignoră adesea că Uniunea Europeană e *o construcţie juridică şi economică*, neavînd legătură cu calitatea de *european*, mai mult, că fac în mod frecvent confuzie între UE şi NATO, vorbind despre *structuri euro-atlantice*, deşi asemenea structuri *nu există*. Aşadar, cînd şefului diplomaţiei franceze i se va fi vorbit cu patos despre *integrarea euro-atlantică*, el va fi tras, pe tăcute, concluzia potrivită...

Tehnocraţi cu vechi păcate

– despre cum devii brusc indezirabil (aviz amatorilor de politică) –

Tehnocraţii sînt marea provocare pe care sistemul politic românesc o cunoaşte la momentul actual. Normalitatea partidelor care dau cadre capabile să conducă este scurt-circuitată prin promovarea unor profesionişti pe jumătate oameni politici.

De ceva vreme tehnocraţii provoacă spaime politicienilor prin popularitatea de care se bucură. Dar imaginea lor bună dar neclară se cuvenea a fi completată cu informaţii. Iar politicienii au avut dosarele întocmite, au aşteptat numai să vadă de ce parte vor juca. Şi dacă au văzut că nu sînt de partea cea bună, au început asaltul.

După ce s-au lămurit care sînt taberele, a început o întrecere pentru etalarea celor mai multe informaţii suspecte din trecutul lui Mugur Isărescu şi Theodor Stolojan. Deja de la lansarea candidaturii acestuia din urmă un „binevoitor“ l-a chestionat în legătură cu o internare la un sanatoriu de acum douăzeci şi cinci de ani. De unde se vede că dosarele nu mor. Dar informaţia era atît de neinteresantă şi de banală încît nu s-a mai auzit mare lucru despre acel fapt. A fost un atac prematur şi prost jucat, nu era destul că a fost internat la sanatoriu, ar fi fost util doar ca început al poveştii. Alta era situaţia dacă ar fi fost internat pentru că avea crize de isterie, pentru că îşi bătea nevasta şi amanta, îşi omora mama şi maltrata soacra. Asta da informaţie electorală.

Dar timpul micilor jocuri a trecut. Greii politicii noastre au trecut la atac. Deja despre imaculatul, pînă mai ieri, Theodor Stolojan ştim că a încercat să se joace de-a investitorul strategic cu Petrom, iar ministrul Radu Berceanu, recunoscut pentru modul cum apără avutul public de afaceriştii care nu se poartă bine cu avutul său personal, a refuzat oferta care abia în condiţii electorale devine foarte suspectă. Naţionalizarea valutei, proasta guvernare sînt doar amănunte care se adaugă.

Proaspătul candidat Mugur Isărescu este şi vulnerabil pentru că a avut o activitate mai îndelungată la BNR şi acum se află la guvernare.

Adrian Năstase i-a cerut să se retragă de la Guvern pentru a fi păstrată neutralitatea în organizarea alegerilor, moment care pare să fi încheiat armistiţiul tacit care domnea între premier şi principalul partid din opoziţie. Apoi Teodor Meleşcanu şi-a amintit de sprijinul pe care l-a oferit fără să i-l ceară nimeni la înscăunarea ca prim-ministru şi îi cere să se prezinte în Parlament pentru a spune ce a realizat din ce a promis.

Cel mai dur atac a venit de la Traian Băsescu. Berbecul de spart ziduri de la PD este convins că fostul său şef direct este una şi aceeaşi persoană cu guvernatorul care a falimentat băncile.

Dar nu numai politicienii au dintr-o dată ceva de reproşat telegenicului prim-ministru, ci şi ziarele de atitudine îi reproşează că îşi face campanie electorală pe bani publici. O întîlnire cu o organizaţie de pensionari a devenit dintr-o dată o reuniune cu scop electoral, poate pe principiul că pensionarii sînt senili şi de aici a început Isărescu munca de prostire a populaţiei. Este clar că de acum şi pînă la alegeri despre orice întîlnire se va spune că are un scop electoral astfel încît premierul va trebui să se închidă în birou pentru a nu fi suspectat de nimic.

Avem două personalităţi în care publicul are foarte multă încredere, atacate de politicieni care (poate cu excepţia notabilă a lui Traian Băsescu) au o imagine foarte proastă. Este previzibil că reacţia cea mai probabilă printre eventualii votanţi ai lui Stolojan sau Isărescu este să pună informaţiile ce contravin imaginii bune pe care o aveau despre aceştia pe seama comportamentului electoral. Astfel încât e posibil un ricoşeu împotriva celor care îi atacă dur pe tehnocraţi; acuzaţiile se vor întoarce contra lor.

Pentru o bună parte a electoratului tehnocratul este opus politicianului, el este singur împotriva unor grupuri de interese, vrea să schimbe sistemul de partide, ineficient şi corupt. Dacă tehnocratul întruneşte aceste calităţi, atunci automat cei care îl atacă sînt răi, politicianiştii care vor să-şi păstreze sistemul „lor“. Politicianul reprezintă în ochii alegătorului care „ţine“ cu tehnocratul generic o sursă fără nici un fel de credibilitate. Şi dacă cel rău îl atacă pe cel bun, atunci, se strîng rîndurile în jurul acestuia.

Este clar că o strategie prin care politicienii ar fi lăsat în grija liderilor de opinie pe care îi controlează atacul la tehnocraţi ar fi fost mult mai eficientă chiar din punctul lor de vedere. Poate că pur şi simplu nu s-au putut abţine. Morala poveştii: eşti un bun specialist şi profesionist atîta vreme cît eşti în tabăra care trebuie.

Cristian GHINEA

statul de drept

Despre candidatura premierului (I)

Problemele false sînt, orice s-ar zice, printre specialităţile româneşti. Ca şi cum nu ar fi destule probleme reale, ca şi cum nu am fi într-unul dintre cele mai grele momente din istoria noastră modernă, ca şi cum totul ar merge foarte bine în România, unii politicieni provoacă dezbateri publice pe marginea unor subiecte pentru care nu îţi trebuie decît zece secunde ca să dai, fără dubiu, răspunsul corect. Mai alarmant, sînt mulţi cei care ridică mănuşa. Vezi cum oameni care ar trebui să se dedice responsabilităţilor pe care le-au asumat, oameni care ocupă funcţii din cauza cărora n-ar trebui să poată dormi noaptea, oameni care ar trebui să fie obsedaţi de felul în care prestează în folosul public, se investesc, cu morga sobră a mediocrului pus în faţa marilor întrebări, în discuţii complet inutile.

Nu ştiu ce minte „isteaţă“ a produs ideea că primul-ministru în funcţie nu poate candida la alegerile prezidenţiale. Ştiu doar că un lider politic marcant, doctor în drept, pion greu al actualei opoziţii, a făcut-o publică. Apoi, un senator de culoare politică incertă, vedetă juridică şi el, a susţinut, înţelept, cele spuse de doctorul în drept. Şi uite-aşa, România mai are o problemă. Falsă, evident, pentru că legea este cît se poate de clară. Art. 10 din Legea nr. 69/1992 privind alegerea Preşedintelui României spune: „Nu pot candida persoanele care, la data depunerii candidaturii, nu îndeplinesc condiţiile prevăzute de art. 35 din Constituţie pentru a fi ales sau care au fost alese anterior, de două ori, ca Preşedinte al României“. Mergem la art. 35 din legea fundamentală şi citim limpede că au dreptul de a fi aleşi cetăţenii cu drept de vot, care au numai cetăţenia română şi domiciliul în România şi cărora nu le-a fost interzisă prin Constituţie asocierea în partide politice, adică nu sînt judecători ai Curţii Constituţionale, avocaţi ai poporului, membri activi ai armatei, poliţişti şi alte categorii de funcţionari publici. În plus, candidatul trebuie să aibă cel puţin 35 de ani. Este primul-ministru într-una din categoriile profesionale pe care textul constituţional le opreşte de la candidatură? Evident, nu. Atunci ce rost mai au discuţiile pe tema asta? Cît de ridicolă a fost declaraţia senatorului-vedetă care începea cu „Legiuitorul a vrut să spună...“ şi de aici începea o demonstraţie a ceva ce legiuitorul NU a spus şi nici NU a vrut să spună. Atît doctorul în drept cît şi senatorul-vedetă ar fi trebuit să-şi amintească ceva ce se află în primul an de studii juridice: cînd avem în faţă un text care restrînge exercitarea unui drept nu îl putem interpreta decît restrictiv. Dar ce să-şi amintească ei? Doctorul în drept e în plină campanie electorală – creierii sînt încinşi, vorbele ies singure, e timpul în care se permite orice. Senatorul-vedeta, care şi-a cam pierdut poziţia de guru juridic după ce a părăsit partidul care l-a făcut senator, are şi el propria lui campanie. Încurcate şi, mai ales, multe sînt campaniile în România!

Dacă din punct de vedere juridic lucrurile sînt clare, primul-ministru în funcţie poate candida pentru funcţia supremă în stat, politicienii făcători de probleme au pregătit discursul moral. Se ştie, nu e un lucru nou, politicianul român, mai ales cînd e în opoziţie, are un ascuţit simţ etic. Morală este, pentru el, un lucru mare. Nu admite, mă-nţelegi, să se întîmple sub văzul lui lucruri „murdare“. În plus, morala este un subiect despre care politicianul român post-decembrist vorbeşte cu pasiune. Prezenţa în Parlament sau şefia într-un partid te transformă, imediat, în instanţă morală. Votul, popular sau de partid, îţi conferă, în România, competenţe morale. Mai mult, judecata morală este un fel de obligaţie a politicianului român. În *job description*-ul politicianului român se pare că se află obligaţia de a judeca moralitatea acţiunilor celorlalţi. Şi cînd argumentele de ordin politic sau juridic s-au epuizat, dă-i cu morală! A zis cineva „Caragiale“?

Candidatura primului-ministru, se zice, nu e morală. Argumentele sînt, în esenţă, două: că are la îndemînă logistica guvernului pentru propria campanie electorală şi că „nu poate fi şi arbitru şi jucător“. Despre aceste argumente vom vorbi săptămîna viitoare. Pînă atunci, remarc numai că aceste contestări s-au făcut auzite fără ca primul-ministru să-şi fi anunţat candidatura.

Sever VOINESCU

SATUL GLOBAL

Multura

Sîntem, orice s-ar spune, într-o serioasă dilemă terminologică. Ocupaţi tot cu lucruri şi teme grave şi profunde, cum îi şade bine românului, ne uităm la televizor de parcă l-am citi pe Kant şi, după ce devorăm ziarele, ajungem la concluzia că nu ne plac pentru că sînt prea „de scandal“. Ne confruntăm, zilnic şi la ore de maximă audienţă, cu produse culturale noi, care ne-au lipsit timp de decenii din inventarul casnic, şi nici un oficiu pentru protecţia consumatorului nu se autosesizează că respectivele produse n-au instrucţiuni de utilizare, ba uneori n-au nici măcar etichetele corespunzătoare. Folosim, în tot felul de discuţiuni, termenul *cultură*, dar ne dăm seama din ce în ce mai des că nu vorbim toţi despre acelaşi lucru.

Să privim puţin în ograda bibliografiei. Un sociolog al comunicaţiilor de masă, Denis McQuail, face distincţie între „cultură înaltă“, „cultură de masă“ şi „cultură folclorică“. În timp ce „cultura înaltă“ este recunoscută, protejată şi promovată de organizarea socială formală, pentru că are o înaltă valoare socială, „cultura de masă“ este lăsată în seama mediilor şi a pieţei; „caracteristicile ei accesorii sînt standardizarea produsului şi comportamentul de masă prin care se realizează consumul“. Numai că, observă Denis McQuail, „termenul se aplică unei game largi de produse şi are o conotaţie peiorativă, în principal din cauza asocierii sale cu preferinţele culturale ale «inculţilor»“. Cu o excepţie, crede Denis McQuail: sistemul sovietic şi a sa „cultură a maselor“, care viza o ridicare a nivelului cultural al întregii populaţii *(Mass Communication Theory. An Introduction*, London, Sage Publications, 1987). Umberto Eco scria şi el, încă din 1964 (şi ce eram noi la anul de graţie 1964?), un studiu *În apărarea culturii de masă* (în volumul *Apocalittici e integrati. Comunicazioni di massa e teorie della cultura di massa*, Milano, Bompiani). Cultura de masă, consideră Eco, nu este tipică unui regim capitalist; ea există şi în „democraţiile populare“: „întreaga cultură artistică a Uniunii Sovietice este o cultură de masă tipică, cu toate defectele unei culturi de masă, între care conservatorismul estetic, nivelarea gusturilor prin aducerea lor la o medie, refuzul soluţiilor stilistice care nu corespund cu ceea ce aşteaptă publicul, structura paternalistă a comunicării valorilor“. Riguros în identificarea defectelor, Eco nu e foarte atent la componenta *ideologică* şi la mecanismele perfide ale maşinăriei de „culturalizare a maselor“. În orice caz, după ce timp de decenii ni s-a predicat o astfel de politică oficială, nici noi nu sîntem foarte atenţi la conotaţiile capitaliste ale termenului „cultură de masă“ şi tindem să respingem conceptul ori să-l lăsăm doar în seama dezbaterilor între specialişti. Cu destule diferenţe de sens, dar denumind în esenţă aceeaşi sferă a culturii de consum popular, a produselor culturale de mare succes, studiile britanice şi americane au impus conceptul de *popular culture*. Să-l punem în circulaţie pur şi simplu traducîndu-l în româneşte prin „cultură populară“ e imposibil: ar crea ambiguităţi din cauza suprapunerii peste termenul deja existent de „cultură populară“ în sens folcloric.

Ce-i de făcut? Ne trebuie un termen simplu şi eficient pentru a denumi acea sferă de produse culturale care include literatura de consum (romane erotice, de aventură, poliţiste etc.), benzile desenate, romanţele, muzica „uşoară“ cu toate derivatele şi suratele ei (pop, disco, *dance* etc.), telenovelele, *sitcom*-urile, filmele de serie cu clasificările lor fără dileme (dramă, acţiune, erotic, aventură etc.), videoclipurile, spoturile publicitare şi altele asemenea. Deşi asemenea produse sînt prizate, pe faţă sau într-ascuns, şi de elita intelectuală (iar istoria contemporană ne oferă exemple de filozofi pasionaţi de filmele cu caft, profesori universitari care au citit pe nerăsuflate toată seria de „San Antonio“, semioticiene care lăcrimează la telenovele sau militante feministe care au în dormitor posterul lui Schwarzenegger), numitorul lor comun este faptul că se adresează *celor mulţi*, construind, pînă la uniformizare, o medie rezonabilă a gusturilor. Aşa încît propun, din acest colţ de pagină, cu toată gravitatea necesară momentului (în definitiv, intervin în organismul limbii române) şi cu toată admiraţia pentru talentul întru calambur al colegului Dan Stanciu, care a inventat cuvîntul (pe care nu mă îndoiesc că cercetătorii şi marele public îl vor prelua şi îl vor impune prin uz) şi mi-a cedat dreptul de folosinţă, un termen care ar putea lămuri dilema terminologică şi ar defini mai corect şi mai sugestiv „cultura pentru cei mulţi“: *multura*.

Mircea VASILESCU

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

România (în tranziţie) profundă. Reportaje de vacanţă

1. Sărbătoarea nebunilor

O mie de lei pişoarca, o mie de lei pişoarca! Bărbatul din faţa WC-ului mobil din Piaţa Sigma strigă cît îl ţine gura, de parcă ar vinde trufandale. Miroase a *pişoarcă* peste Sighişoara, miroase de-ţi vine să mori... Este Festivalul de artă medievală, zis şi „Sărbătoarea nebunilor“.

Zile senine de vară peste cetatea Sighişoarei, suprasaturată de circuitul halbelor de bere în natură. Tarabele vînd tot ce se poate vinde iar turiştii cumpără tot ce se poate cumpăra. Apoi vînd şi cumpără între ei tot ce le trece prin cap: *Primesc un şut în cur contra o bere! Primesc şi dau palme contra 5000 de lei! Car persoane bete în spate contra 10.000 de lei! Consolăm oameni trişti; reduceri pentru femei gravide şi bătrîni!* O iniţiativă asociativă postmodernă îi informează pe amatori că: *fuck ce vrei; dar ştii ce vrei?* Cînd nimic nu mai merge, te aşezi în rînd cu cei care îi anunţă pe trecători că *n-avem bani nici să trecem strada...*

Festivalul de artă medievală la Sighişoara, dar *la mare, la soare, fetiţele sînt goale*, şi asta e ceea ce contează, dacă e să te iei după muzica ce-ţi pătrunde prin plămîni, simultan, din toate boxele, toate scenele şi toate gurile. Ca şi lumea, muzica e diferită, dar parcă ar fi aceeaşi. Înfăţişări rock, punk, hippy, măşti veneţiene, chitară clasică, Vama Veche, muzică barocă, Pasărea Colibri, hip-hop, fără nici o *diferenţiere socială a muncii*.

Noaptea se aprinde un foc mare de tabără în piaţa cetăţii. Se cîntă, se dansează şi se bea. *Lucrurile intră în normal* – constată cu o mulţumire grea de frustrări de tinereţe amicul meu plecat din ţară cu ani de zile în urmă. *În tinereţea mea, eu n-am avut parte de un foc în piaţa din Sighişoara...*

Lucrurile intră în normal... Nu sîntem de acord asupra acestei sentinţe. Îi înţeleg poziţia, dar suspendarea interdicţiei nu este, prin ea însăşi, dătătoare de normă – şi cu atît mai puţin de noimă.

Festivalul s-a transformat dintr-un eveniment artistic într-un fenomen social – e de părere un fost student, care a urmărit din interior evoluţia festivalului. Îi dau dreptate şi încerc să pricep ce-i cu acest „fenomen social“.

Mai întîi de toate, este evident că, iniţiat de nişte „elite culturale“, dar fără bani, festivalul a fost preluat la un moment dat de noile elite economice, cu bani, dar fără cultură, cum ar spune Steve. Ele sînt cele care fac regula, care compun oferta festivalului. Dar în ce constă această ofertă? Mi-e greu s-o spun – şi mi-e teamă că nici organizatorii n-ar putea spune mult mai mult. Rezultatul dă însă impresia că ceea ce înainte era adîncire în timp, acum este proliferare în suprafaţă, care contopeşte totul într-un spaţiu al prezentului fără trecut şi viitor. La vremea sa, Phoenix, de pildă, era un semn de diferenţă faţă de omogenitatea apăsătoare a „muzicii uşoare“, iar muzica barocă se asculta între cunoscători. Acum, toată lumea aplaudă în ritmul muzicii baroce şi cîntă în cor cu Pasărea Colibri cîntece de altădată, iar cu Vama Veche cîntece de acum, într-o cuprinzătoare democraţie muzicală de mase, unde *distincţia* devine un vis elitist uşor snob şi frustrat.

Asta nu-i viaţă! – bombăne omul de la closete, încercînd să vîndă bilete cu dreapta, să mănînce nişte mici cu stînga şi să facă în acelaşi timp publicitate pentru firma Schuster Ecosal, proprietara closetelor, care-l angajase.

Vintilă MIHĂILESCU

povești suprapuse

Frumoasele noastre istorii contrafactuale

Revista *Apostrof* publică, în numărul său din iulie-august a.c. cîteva pagini din ceea ce va fi, se pare, memorialistica lui Zaharia Boilă – nepot al memorandistului Iuliu Coroianu, naţional-ţărănist de frunte, nepot şi fidel prieten al lui Iuliu Maniu. Printre portrete (destul de subiective, altminteri) şi acesta al Regelui Carol al II-lea: „aşa era [...] făcut Carol II, ca să fie de toate şi să facă de toate: cercetaş şi academician, motociclist şi fotbalist, ctitor suprem al Bisericii Ortodoxe şi francmason, filatelist şi vînător, şahist şi cartofor, democrat şi fascist – încins mereu într-o horă pestriţă, nesfîrşită, de unul singur". Fostul rege: un *eu* împărţit cu un alt *ego*, total diferit. Dacă balanţa ambiguităţii regale ar fi înclinat, decisiv, spre o parte, poate că istoria României ar fi arătat altfel.

Revista *Foreign Affairs* (numărul ultim, septembrie – octombrie a.c.) publică un eseu al lui José Piñera despre situaţia socială a Rusiei actuale. Piñera, fost ministru al Muncii şi Protecţiei Sociale în Chile, este unul dintre artizanii saltului economic chilian din ultimele două decenii. El spune: „Ceea ce Rusia avea nevoie la începutul secolului XX nu era o revoluţie bolşevică, ci una americană. Tragedia acestei mari naţiuni derivă din faptul că a avut un Lenin atunci cînd ar fi avut nevoie de un Jefferson".

Dacă, la 1917, Lenin s-ar fi chemat – să zicem – Liunin şi ar fi fost un reformator burghez radical, poate că... Aşa este, dar o spune un economist. Şi ajungem astfel la marea dramă a istoricilor, dintotdeauna; pentru că oameni sînt şi ei, pentru că tot au mîinile băgate pînă la coate în trecutul pe care-l cunosc relativ bine, ar fi şi ei tentaţi să se joace *de-a contrafactualul*, de-a *ce-ar fi fost dacă*. Dacă Cleopatra ar fi fost bondoacă şi cîrnă, dacă gruzina Ecaterina Gavrilovna Gheladze ar fi murit de tifos la patru ani, nemaiajungînd nici spălătoreasă şi nici mama unui teribil Iosif (zis Soso, apoi Stalin), dacă Alois Schicklgruber nu s-ar mai fi născut în 1837, ci şase ani mai tîrziu, drept care fiul său Adolf (născut nu în aprilie 1889, ci în ianuarie 1894) ar fi ajuns nu *Führer*, ci unul dintre marii berari austrieci...

Dar istoricii nu pot să se joace astfel, oricît ar visa; din contră, ei sînt obligaţi să respingă acest joc, să-l declare facil, infantil, pierdere de vreme. Vă spun un secret: în sinea lor, toţi suferă din cauza acestei limite impuse de nescrisa lor deontologie. Este drept că unii, de atîta suferinţă, mai dau peste margini cîteodată, cu rezultate îndeobşte cunoscute, chiar dacă la vremea lansării lor au fost camuflate în diverse feluri. Unii au scris istoria răscoalei lui Horea din 1784 la modul *ce s-ar fi întîmplat dacă* ea ar fi fost o revoluţie, prilejuind celor interesaţi surpriza de a vedea că românii au avut revoluţia lor cu vreo cinci ani înainte de revoluţia franceză. Alţii au creionat o unire de la 1600 *ca şi cum* Mihai Viteazul ar fi putut gîndi în termeni de *sentiment naţional* sau *naţionalism* (ceea ce un Mihai real nu putea, dar un Mihai contrafactual da). În fine, s-au făcut capitole de istorie din *ce s-ar fi întîmplat dacă* 23 august-ul românesc (din 1944) nu ar fi avut loc şi s-a ajuns la concluzia (avînd la bază raţionamente corecte, dar plasate tot în virtual) că al doilea război mondial ar fi durat atunci cu 200 de zile mai mult. Mai nou, un personaj cu un nume contrafactual în el însuşi (Napoleon Săvescu) a aranjat la Bucureşti un Congres de *Dacologie*, încercînd să demonstreze că „Noi nu sîntem urmaşii Romei", pe principiul *ce s-ar fi întîmplat dacă* romanii ar fi fost cotropitorii răi, iar *noi, dacii* am fi devenit *noi, românii* fără „amestec străin".

Tocmai terminam povestea, surîzînd lejer-sarcastic, în momentul în care am primit, din surse oculte, istoria virtuală a unei Românii în care Gheorghiu-Dej ar fi murit nu în 1965, ci în 1956 (simplă inversare de cifre)! Nu rataţi povestea viitoare, pentru că nici nu ştiţi ce aţi fi pierdut *dacă*...

Adrian CIOROIANU

presa despre...

Accident

După explozia din pasajul subteran Puşkin din Moscova şi înainte de incendiul de la Ostankino a fost săptămîna în care s-a minţit mult şi rău în legătură cu submarinul *Kursk*. „Am sperat. Am crezut. Ne-am rugat pentru salvarea echipajului de pe submarinul nuclear *Kursk*. «Ţineţi-vă bine, băieţi», au strigat în inimile lor milioane de persoane, în Rusia şi în lume. Le doream noroc marinarilor deja morţi. Cîţiva membri ai echipajului au pierit chiar în primele clipe ale acestei misterioase catastrofe; a fost o moarte uşoară, în comparaţie cu oribila suferinţă a oamenilor care au murit în urma asfixiei progresive. În timp ce-şi sfîşiau gîtul cu unghiile, ei şi-au folosit ultimele puteri ca să lovească cu un baros în pereţii coşciugului, cu speranţa de a fi auziţi. Aparatele de ascultare au înregistrat aceste teribile semnale ale disperării, dar ele nu au ajuns niciodată la inima responsabililor marinei sau ai puterii. Chiar şi cei care erau la ascultare nu au mai receptat semnalele morse; trei puncte, trei linii, trei puncte: SOS... O tăcere de moarte s-a instalat pe fundul Mării Barents, tulburată doar de elicele motoarelor de la ambarcaţiunile de salvare, venite prea tîrziu. Dar nu ei sînt responsabili pentru această întîrziere... Doamne, cît trebuie să fii de cinic şi lipsit de inimă pentru ca să minţi cu atîta aplomb! Din prima clipă, de cînd *Kursk* a pierdut contactul cu comandamentul, a devenit evident că s-a declanşat o tragedie teribilă. Mulţi o ştiau şi chiar discursul confuz al amiralului Kuroiedov, comandantul şef al marinei, nu a putut să ascundă faptul că situaţia submarinului era disperată. Specialiştii au ştiut imediat că doar cîţiva oameni ar mai putea fi în viaţă. Timp de o săptămînă, ne-au tras pe sfoară şi ne-au dat speranţa unei salvări ipotetice. Şi noi i-am crezut, nu aveam altceva de făcut decît să credem, pentru că acolo, jos, sub apă, erau oameni vii. Cel puţin pentru noi, acolo erau oameni". Unde ziarul *Moskovski Komsomoleţ* exprimă revoltă şi dezgust, presa străină formulează mirări: „Comportarea oficială a fost de la bun început dezamăgitoare, arogantă şi lipsită de inimă. Putin, la prima apariţie din concediu, a vorbit ca un birocrat minor şi nu ca un om care şi-a impus imaginea folosindu-se de poze cu militari. Părea mai îngrijorat de soarta navei decît de cea a echipajului. Nimeni din Kremlin nu a părut să se intereseze de rude; mulţi au fost nevoiţi să ajungă pînă la portul Murmansk pe cheltuiala lor. Rusia nu a considerat necesar ajutorul NATO şi l-a respins – şi apoi a acuzat Occidentul că se mişcă prea încet". *(The Economist* – 26 august).

Pentru ziarul *Le Monde* (24 august), nu a fost vorba de un simplu accident: „Drama submarinului *Kursk* trebuie situată în contextul politic în care Vladimir Putin îşi multiplică declaraţiile despre necesitatea de a reda Rusiei puterea ei militară din trecut. Ca şi cum Kremlinul nu ar fi în stare să imagineze alte priorităţi. Ca şi cum Putin, fost ofiţer KGB, nu poate concepe că Rusia poate înflori şi altfel decît redevenind o superputere militară, ameninţătoare, prezentă la suprafaţa şi în adîncimile tuturor mărilor de pe glob. Cuplată cu penuria mijloacelor şi cu starea – materială şi psihologică – calamitată a forţelor armate ruse, obsesia lui Putin cu privire la fostul statut de superputere al ţării explică cu prisosinţă drama submarinului *Kursk*".

Totuşi, în comparaţie cu reacţiile la catastrofa de la Cernobîl, se poate observa că în Rusia s-a modificat ceva, şi anume reacţia presei faţă de putere: „Poate că familiile în doliu din Rusia Arctică nu-şi dau seama, dar există o legătură între situaţia lor şi necesitatea unei contraputeri care să realizeze un echilibru cu autoritatea centrală: într-o ţară în care puterea absolută i-a corupt atît de des pe deţinătorii ei absoluţi, este necesară o presă puternică. Dacă mînia garnizoanei de la Murmansk a fost transmisă naţiunii şi lumii, acesta a fost meritul gazetarilor ruşi, care, în pofida presiunii exercitate de Kremlin în ultimele luni, sînt încă apţi să denunţe erorile şi necinstea din sferele înalte. Accidente se pot întîmpla oriunde, dar este mai probabil ca guvernările cu un simţ sporit al responsabilităţii să reuşească să le evite. În materie de apărare, balanţa între secret şi expunere deschisă nu este niciodată simplă; nici în ţările occidentale nu funcţionează perfect. Dar într-o societate democratică, presa şi-a dezvoltat un simţ special pentru a sesiza diferenţa între ceea ce este real şi ceea ce este imaginar în preocupările de apărare. Cînd securitatea este invocată pentru a masca incompetenţa, se declanşează un semnal de alarmă" *(The Economist)*.

Preşedintele rus susţine că vinovaţi de accident sînt magnaţii care şi-au construit averile jefuind – printre altele – şi armata. Tot ei posedă şi principalele mijloace de comunicare. Nu este exclus ca lupta împotriva corupţiei să înceapă cu acţiuni hotărîte împotriva libertăţii presei. Dacă vor reuşi, nu se va mai afla că au fost accidente. Şi Rusia va fi din nou o superputere. **(M. B.)**

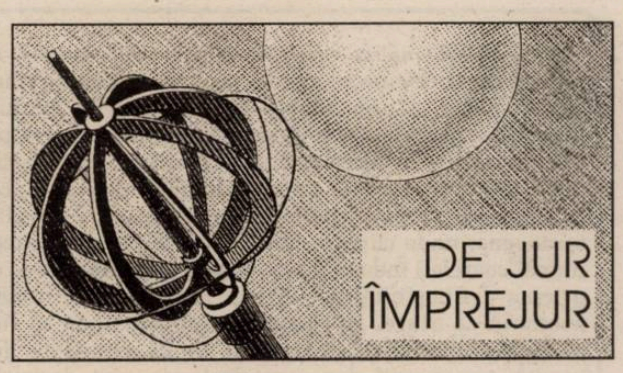

Lupta pentru pace

În timpul războiului rece, întreţinerea la cald a luptei pentru pace a fost una dintre preocupările principale ale instituţiilor care se pregăteau pentru confruntare. Cele două mari puteri îşi extindeau, una pe seama alteia, influenţa, prin acţiuni deschise sau confidenţiale – lovituri de stat, alimentarea şi stimularea conflictelor locale prin ajutor internaţionalist sau intervenţie directă – iar opinia publică era chemată să militeze pentru menţinerea situaţiei aşa cum fusese ea legitimată de cea mai recentă cucerire. Războiul părea a fi starea naturală, adevărată, prin care omenirea evoluează şi se ordonează, pacea fiind un răgaz, un privilegiu, praf în ochi pentru naivi. Uriaşele mitinguri pentru pace încercau să zădărnicească prin număr puterea comploturilor din ce în ce mai apropiate de perspectiva distrugerii finale. Doar într-un singur caz, cel al intervenţiei americane în Vietnam, atitudinea ostilă a opiniei publice a fost o componentă importantă a deciziilor politice la vîrf.

Evenimentele anului 1989 păreau că au schimbat datele problemei şi că năzuinţele specifice ale popoarelor pot fi realizate fără pierderi în vieţi omeneşti. Consiliul de Securitate al Organizaţiei Naţiunilor Unite devenea singurul for care putea legitima o intervenţie colectivă, acolo unde violenţa ar fi încercat să se substituie dreptului. Conştiinţa unei colectivităţi care se dorea civilizată la nivelul ei reprezentativ căpătase misiunea de a supraveghea barbaria acolo unde ea s-ar putea manifesta. Conştiinţa colectivităţii s-a dovedit incapabilă să gestioneze pacea.

Un raport publicat recent, elaborat de o echipă condusă de un fost ministru de Externe algerian, Lakhdar Brahmi, analizează cauzele eşecului misiunii de menţinere a păcii în diferite părţi ale lumii.

Menţinere sau restabilire? În timpul războiului rece, forţele ONU erau desfăşurate după ce combatanţii ajunseseră la o situaţie stabilă, cît de cît acceptabilă, monitorizînd armistiţiile decise sau influenţate de marile puteri. În ultimul deceniu, li s-a dat acestor forţe misiunea imposibilă de a impune pacea, prin simpla lor prezenţă. În Somalia, Bosnia, Ruanda, trupele ONU s-au dovedit neputincioase în stoparea masacrelor. Misiunile umanitare sînt atît de imprecise în formularea obiectivelor lor, încît lasă loc celor mai sumbre interpretări.

Cînd poate interveni ONU, de dragul rezolvării problemelor umanitare, în treburile interne ale unei ţări suverane? Cînd guvernul de la putere cere acest lucru, răspunde Kofi Annan, secretarul general al ONU. Ţările fostei lumi a treia nu acceptă legitimitatea deciziilor adoptate de Consiliul de Securitate: membrii săi permanenţi sînt tocmai reprezentanţii fostelor puteri coloniale şi imperialiste. Persistă – nu fără temeiuri – bănuiala că aceştia îşi apără propriile interese economice şi că puţin le pasă de încălcarea principiilor umanitare. Dar guvernele care încalcă aceste principii sînt ultimele care vor apela la ajutor din afară, oricum s-ar numi ele şi drepturile victimelor riscă să fie luate în consideraţie de abia după dispariţia fizică a acestora. Confuzia legitimităţii se oglindeşte concret în situaţia financiară. Ţările destul de bogate pentru a putea trimite formaţiuni militare eficiente şi antrenate sînt suspecte. De altfel, ţările bogate şi-au redus în ultimul deceniu bugetele militare şi nu prea mai au surplusuri de oferit. Şi tot ele nu prea găsesc argumente pentru a justifica victimele acţiunilor ONU, în faţa opiniei publice. Nici măcar menţinerea păcii nu se poate face cu „zero morţi". Ţările sărace trimit oameni, dar nu şi armament, comandamentul comun al acestor trupe pestriţe întîmpină – cum s-a dovedit, de exemplu, în Congo şi în Sierra Leone – mari dificultăţi în transmiterea şi executarea ordinelor. În Kosovo şi în Timorul Oriental misiunea ONU execută acţiuni de poliţie şi de construcţie administrativă; pentru succesul lor este necesară convocarea şi stimularea altor resurse umane decît cele folosite pentru paza unei noi linii de frontieră. În amonte se pune problema informaţiilor mai mult sau mai puţin corecte care ajung la secretariatul ONU, pe baza cărora se adoptă deciziile Consiliului de Securitate. În faţa acestei situaţii, raportul formulează o alternativă clară: ori se iau în serios operaţiunile de menţinere a păcii şi li se furnizează mijloacele financiare şi legale pentru intervenţie, ori se abandonează ideea.

Aşa cum i-au urat milioane de petiţionari, lupta pentru pace trăieşte şi are un frumos viitor.

Magdalena BOIANGIU

Argument

Dolce far niente este una dintre acele expresii a căror origine se pierde, dacă nu în negura timpului, atunci măcar în orizonturile uzului lingvistic. În italiana vorbită, a generat şi derivatul (încă neinclus în dicţionare) *farnientismo*, care sună puţin cam rebarbativ şi denumeşte trecerea de la stare la fenomen. Venită, aşadar, de pe meleagurile mediteraneene, unde clima e blîndă şi soarele (dar parcă numai soarele!) îndeamnă la contemplaţie, formula cu pricina defineşte oţiul, plăcerea de a nu face nimic asumată ca atare. În română, expresia tinde să fie asimilată unor vorbe mai vechi, de la „trîndăvie" la „muieţi-s posmagii", dar nuanţele de sens sînt, desigur, diferite. Starea de *far niente* cere un oarecare rafinament şi, obligatoriu, conştientizarea situaţiunii. E mai mult o degustare pentru „iniţiaţi" decît o pornire instinctivă; în orice caz, ai nevoie de serioase referinţe livreşti pentru a o pricepe cu adevărat. Ceea ce nu înseamnă că trebuie neglijate „condiţiile obiective". De pildă, dacă sîntem cît de cît „devoratori de mass-media" (şi sîntem), nu mai departe decît în vara asta televiziunile şi ziarele ne-au prezentat obsesiv plăcerile statului pe plajă, *y compris* muzica şi berea, şi au insistat pînă la saturaţie pe ideea că trebuie „să ne simţim bine". E adevărat, socoteala de acasă nu se potriveşte cu cea din ziar, aşa că pentru mulţi starea de *far niente* a rămas, în bilanţul vacanţei, la „pasiv". Să acuzăm vitregiile istoriei sau dificultăţile tranziţiei pentru asta? Riscăm să devenim prea serioşi. Cu sau fără îndemnurile de la televiziune, cu sau fără plăcerea de a nu face nimic, „vara asta" a trecut (la ce vă aşteptaţi?...). În loc de contabilizări seci ale realizărilor şi nerealizărilor, putem să zăbovim o clipă (zăbava – asta da echivalenţă tradiţională pentru *dolce far niente!)* şi să medităm asupra stării în sine. Asupra plăcerii nevinovate de a nu face nimic, asupra senzaţiilor psiho-fiziologice induse de această situaţiune şi, nu în ultimul rînd, asupra a ceea ce – totuşi – facem atunci cînd „nu facem nimic". Fie că e vorba de timpul liber „instituţionalizat" (vacanţa ori duminica), fie că e vorba de cîteva clipe furate între două activităţi. Acest număr al *Dilemei* nu poate fi, desigur, o tratare monografică. E doar înregistrarea, la sfîrşit de vară, a reperelor unei stări. În care, ca în orice dilemă, dulcele şi amarul joacă „pe aceeaşi mînă". (**M. V.**)

Mihaela ANGHELESCU IRIMIA
prof. dr., Facultatea de Limbi Străine, Universitatea Bucureşti

Luxul la îndemîna oricui

– despre ocupaţia de a fi liber –

În istoria mentalităţilor este un loc comun ideea că *timpul liber* devine realitate comunitară acolo unde speţa îşi poate *permite* acest *lux*. Iar luxul, fireşte, este apanajul celor puţini şi avuţi. La latini, *luxus*, „dezmăţ, desfrînare", era asociat cu *luxuria*, „creştere exagerată, belşug fără măsură", adică o violare a cumpătatului *modus in rebus*. În spaţiul occidental european, Biblia amendează cu aceeaşi vocabulă latină, în *Geneza*, II, 3, lucrarea divină a celei de a şaptea zi – ziua cuvenitei întreruperi a trudei – făcînd din aceasta un timp anume dedicat Domnului. Fiecare *septimana* (cf. *septimus*, *-a* „al, a şaptelea") îşi merită săvîrşirea tocmai pentru că se încununează cu *dies dominica*, dînd adică înălţimea spiritului faptelor lăudate de strădaniile trupului. Pusă astfel în frîu, *luxuria* reintră în făgaşul dreptei măsuri, prefăcîndu-se în timp *liber* de îndatoriri nedemne, pentru că însuşite în contra legii.

A lua forţat în stăpînire (*ob-*, *capere*), adică a proceda la o *occupatio*, era o operaţiune militară înţeleasă, treptat, ca asumare a datoriei la nivel colectiv sau individual, în existenţa ternă de zi cu zi. Sîntem *liberi*, adică nu *ocupaţi*, în măsura în care ne permitem (sau ni se permite) temporara *vacanţă*, adică starea de golire de obligaţii. *Vacuitas* putea fi orice, de la absenţa familiei din casă *(tota domus vacat)*, la absenţa durerii (*vacuitas doloris*). Tot astfel, *vacare armis* însemna eliberarea de greutatea armelor, pentru îndeletniciri nobile precum meditaţia, adică *vacare philosophiae*, încetarea ocupaţiilor *corporale*, în favoarea plăcerilor *animei*. Automatismele verbale au şters aceste semnificative referinţe. În franţuzescul *loisir* abia mai deducem latinescul *licet*, „este permis, se poate", din care şi *licentia*, „îngăduinţa sau libertatea (dreptul) de a face ceva", de la *licentia vitae necisque*, „dreptul de viaţă şi de moarte", la *licentia poetica* – formă predilectă de emancipare de rigori apăsătoare.

La vechii greci, un substantiv cu o enormă istorie în urma sa – *scholē* – acoperea accepţiunile *timpului liber* cu generoasa sa paletă: starea de plăcută eliberare de *ob-ligatio (legarea* prin impunere, cum spuneau romanii), odihna sau repausul, tihna. Aceasta din urmă, *aise* în franceză, *agio* în limba prin excelenţă muzicală (de unde şi executarea unei piese *ad agio*, „în largul său, nesilit, fără grabă"), transpare în împrumutul din engleză *ease*, de unde *easy*, opus programatic lui *busy*. Astfel, *„Take it easy!"* nu poate fi decît îndemnul adresat cuiva care este *„too busy"*. Eficienta alternare a celor două stabileşte raportul dintre *leisure* şi *business*, cu evidenta prevalenţă protestantă a celei din urmă ca stare de benefică alertă capabilă a asigura deliciile celei dintîi. Dar să revenim la filosoficii elini, pentru care *scholē* era şi conştiinţa libertăţii umane: *„scholē esti moi"*, îşi pune Aristofan un personaj să grăiască pentru a da de înţeles că are timp, nu este presat, iar Euripide măsoară oportunitatea unui gest – fie el şi tragic – cu formula *„epì scholes"*, adică „în timp util", cum, pragmatic, am spune noi astăzi.

Tot *scholē* însemna şi întreruperea simţită ca *necesară* şi *eliberatoare* a unei *ocupaţii* rele: *„schole kakou"* denumeşte Sofocle lepădarea de rău, iar Platon înţelege starea astfel indusă drept o binemeritată răzbunare în numele răgazului (*„scholē apó tinos"*). Acumulate, sensurile purtătoare către ideea de *stare de bine* converg în conceptul de *scholē* ca discuţie *liberă* şi *savantă*, libertatea adevărată, cum se vede, cea a spiritului, fiind fructul cunoaşterii. De aici şi *scholē* ca loc de exercitare a acestei supreme eliberări. *Şcoala*, perimetrul celei mai alese dintre formele de emancipare, devenea arealul filsoficului *otium* la gînditorii latini. Or, a te bucura de *otium*, adică a fi *liber*, era opusul *ob-ligaţiei* de a fi *prins*, negustoreşte, în *necotium* – opoziţie sistematic păstrată în diferenţierea nobilelor *artes liberales*, numite şi „arte preţioase", de subalternele *artes vulgares*, exercitate prin efort fizic.

În fond, modelul raţionalităţii funciare explică demnitatea cu care se prezintă în cultura noastră clasică *şcoala* ca promisiune a libertăţii. A nu fi sclavul poftelor joase, a te feri înţelept de lăcomie, a fi cumpătat în toate sînt comandamente religioase cu evidente temeiuri morale. *Lex loci* şi *lex caeli* se întîlnesc în apolinicul echilibru cunoscut drept *sophrosynē*, cum se susţin reciproc în ebraicul ideal al *obedienţei* faţă de o instanţă neînduplecată. Duşmane ale *luxuriei*, ele dau substanţă cuminţeniei predicate de Cicero şi Augustin, primul vituperînd împotriva desfrîului urban, cel din urmă aflînd în prosperitatea materială ca scop în sine pricina decăderii. Istoricii romani vedeau în nestăvilitul *luxus* al puterii principala sursă a perimării modelului republican. Devenit religie oficială, creştinismul nu oboseşte a vedea în des-frînare pierderea reperelor celeste. Căci eliberarea de ele este totuna cu abandonarea armoniei cosmice.

„Lansarea în trombă a culturii materiale în epoca victoriei mecanice va produce, inevitabil, cultul bunurilor de consum în masă."

Modernitatea clasică împacă nu fără înţelepciune pierderea acestei înţelepciuni fundaţionaliste cu pretenţiile lumii grăbite în care viază. În *Eseu asupra istoriei societăţii civile* (1767), Adam Ferguson se felicită că aparţine speţei „moderne" care s-a eliberat de dezordinea şi violenţa barbară prin asumarea păcii domestice a *regulii* în toate. Cu alte cuvinte, o *ocupare* a libertăţii individuale în numele armoniei comunitare este noua *artă liberală* a *vulgului* bine condus. Căci, susţine el, *artele comerciale* şi cele *lucrative* impun o nouă etică, în care profitul este noua perfecţiune, aşa cum interesul înlocuieşte imaginaţia. Cîndva adăpostit în spatele pupitrului, omul de succes este acum înghiontit către tejgheaua prăvăliei. Defoe nu se sfieşte să ridice osanale speculaţiei de tip nou, cea în care se oglindeşte *spiritul afacerilor*, nu *spiritul*. În anul morţii reginei Anne, 1714, Bernard de Mandeville scrie celebra *Fabulă a albinelor*, în care viciul privat al risipei este echivalentul beneficiului public, *luxul* fiind totuna cu prosperitatea naţională, pentru că pune în acţiune interesul personal. În trena lui vor păşi Hume, în discursurile sale politice, şi Adam Smith, a cărui *Bunăstarea naţiunilor* (1776) anihilează critica de ordin moral la adresa luxului. Dimpotrivă, argumentează teoreticianul economiei moderne, este o chestiune de *echitate* ca luxul să fie la îndemîna oricui. Cu cît vor beneficia mai intens şi mai regulat de mîncare, haine şi locuinţe mai bune, cu cît îşi vor permite luxul de a avea *timp liber*, cu atît vor fi mai *liberi* aceşti mizerabili ai *ocupaţiilor vulgare*.

Lansarea în trombă a *culturii materiale* în epoca victoriei mecanice va produce, inevitabil, *cultul bunurilor de consum în masă*. Predicţia lui Smith în anul de cotitură 1776, anume că „ei [americanii] vor fi una dintre naţiile conducătoare", consfinţea un revoluţionar *ethos* al libertăţii individuale. Îl vedem la loc de frunte în cultura omului de rînd din Lumea Nouă care se înnebuneşte după *fun*. Ar fi de neconceput acest prototip uman fără *circul* asigurat zilnic după lupta pentru *pîine*. Precum duminicalul interval, spectacolul *vacuităţii* oferit de cartea uşoară, tabloidul de scandal sau, încă mai simplu, micul ecran, este luxul care, la finele anului, se prelungeşte într-o compactă perioadă de *vacanţă*. Atunci schimbarea locului, a persoanelor din jur, a obligaţiilor şi orarelor scurtcircuitează *ocupaţiile* curente. O plăcută senzaţie de *eliberare* acompaniază experienţa neobişnuitului planificat din timp. Iniţial o trăsnaie aristocratică, faimosul *Grand Tour* al epocii neoclasice cuprinde păturile mijlocii, ajungînd, încă din secolul trecut, deliciul comun zis şi *turism*. Habitudine firească la nivelul familiei de jos, în vremea noastră, turismul este, poate, cel mai convingător exemplu al luxului la îndemîna oricui. Al luxului devenit consum curent. Al des-frînării devenită temporară relaxare a frîielor. A *ocupaţiei de a fi liber*.

© V. Thiery

Costache OLĂREANU
om de litere

Conte şi rentier

Găsesc în cartea portughezului Fernando Pessoa, apărută de curînd şi la noi *(Cartea neliniştirii*, Editura Fundaţiei Culturale Române, 2000), această mărturisire: „Ca să pot fi visător îmi lipsesc banii. Marile melancolii, tristeţile inundate de plictiseală nu pot exista decît într-o ambianţă de confort şi de lux sobru. Iată de ce Egeus al lui Poe, cînd se concentrează ceasuri întregi într-o meditaţie maladivă, o face într-un vechi castel, ancestral, unde, dincolo de uşile impozantei săli, forfotesc invizibil majordomi care administrează atît castelul, cît şi rînduiala meselor".

Starea pe care o visa Pessoa se traducea, pe vremea tinereţilor mele, printr-o sintagmă care astăzi nu prea mai are circulaţie: *conte şi rentier*. Cu alte cuvinte, a nu face nimic, dar a şi avea bani ca să-ţi ocupi timpul cum îţi sînt vrerile şi plăcerile. A fi, mai bine zis, un leneş „ocupat". Cu ce se nimereşte: cu ochii pe pereţi sau zăcînd în pat şi întîrziind dimineaţa să te scoli, la cîte o partidă de vînătoare (dar numai dacă nu e frig şi nu plouă), citind alene, într-o linişte profundă, ca pe fundul unei ape, vizitînd pe cine vrei şi cît vrei, admirînd un peisaj fără grabă, făcînd corespondenţă şi cîte şi mai cîte. Un leneş absolut e un leneş foarte ocupat. Niciodată nu-ţi va da impresia că pierde timpul, uneori chiar poate să înşele vigilenţa unui observator printr-o falsă agitaţie sau, din contră, printr-un aer meditativ ce ţine pe oricine la respect, dar care nu e decît un simulacru.

Cu mulţi ani în urmă, intenţionam să scriu un fel de elogiu al lenei. Opusculul meu urma să se intituleze *Arta de a nu te plictisi sau arta leneşului perfect*, în care cititorii mei, crezuţi a fi la fel de leneşi ca mine, ar fi întîlnit diverse sfaturi şi reţete de căutare a *dolce far niente*-ului, fără prea multe complicaţii şi fără a-şi irosi forţele zadarnic. Din însemnările de-atunci aş vrea să reproduc cîteva:

● A se arăta, odată pentru totdeauna, că lenea e o virtute ca toate celelalte, doar ceva mai ascunsă, mai greu de înţeles şi de aceea mai greu de aflat; apare cînd sub forma reveriilor prelungite, cînd sub cea a nepăsării, dar o nepăsare totală, nepreferenţială, cînd, mai rar, sub forma unor dileme imposibil de rezolvat (de dat ca exemplu „măgarul lui Buridan", care moare nu numai de foame şi de sete, dar şi de... plictiseală);

● şi a propos de plictiseală: leneşul adevărat nu se plictiseşte niciodată pentru că nu face decît lucruri care îi plac; el nu „munceşte" (ceea ce se cheamă în limbajul obişnuit *a munci*, adică a te căzni, a face lucruri „obligate"); de aici şi diferenţa dintre a căra găleţi cu apă sau a săpa un şanţ şi a juca popice toată ziua; în primul caz munceşti, în al doilea te distrezi;

● lenea ca o condiţie a oricărei creaţii; dacă vrem să ne depăşim, să creăm ceva mare, durabil, trebuie, în mod obligatoriu, să trecem printr-o perioadă prealabilă de mineralizare, de amorţeală a simţurilor, numai aşa intelectul nostru lucrează inerţial pînă găseşte cele mai bune soluţii şi învinge rutinele de toate soiurile;

● lenea face stilul; a se arăta că marii stilişti întîrzie pe opera proprie nu din scrupul, ci din incapacitatea de a înainta orbeşte, din dorinţa de a-şi lua mereu „răgazuri"; şi „perfecţiunea" unei opere tot de aici vine, din refuzul agitaţiei pe care o poate provoca ideea proiectelor uriaşe (a se compara Flaubert „leneşul" cu agitatul Balzac, cel care zicea că ceea ce a început Napoleon cu sabia el va termina cu condeiul);

● dintre toate speciile pămîntului nevestele sînt cele mai refractare ideii de lene şi aplicaţiilor ei; poţi fi Shakespeare ori Leonardo şi tot nu vor înţelege de ce stai cu ochii în tavan şi nu te duci la piaţă ori nu repari o dată şi o dată *oberteil*-ul de la robinetul de la baie care curge în neştire.

De aici şi „soluţia" Pessoa, a castelului singuratic şi a majordomului care să se ocupe de toate celelalte.

Oţiul e opiul popoarelor

„Biet animal! ai grijă de tine."

Cu aceste cuvinte se încheie *Călătorie în jurul camerei mele* de Xavier de Maistre. Cartea a apărut în 1794 în oraşul natal al autorului, Chambéry, detaliu nelipsit de importanţă pentru un text care este un omagiu fără margini adus buricului. În veacul al XVIII-lea, sediul buricului era în creier; X. de M. - fratele mai mic al agitatului Joseph de M. - întreprinde un voiaj de 42 de zile în interiorul camerei sale, mai exact în interiorul craniului său, şi povesteşte apoi minunatele peisaje văzute acolo.

„Uitatul la televizor e ca picătura chinezească..."

Pentru epoca de-atunci, vom conveni că nu era mare lucru să stai cu jaluzelele trase fără s-arunci un ochi afară: în pieţele publice cădeau capete, iar pe străzi, distracţia poporului suveran era să vîneze aristocraţi pe care să-i ducă degrabă în pieţele publice... Dar dincolo de această „ramă" îngustă era priveliştea mai largă a unei lumi care, pînă la Revoluţie, se plictisea cumplit. De plictiseală, unii scriau cărţi; şi mai plictisiţi, alţii le citeau; iar cînd şi unii, şi alţii le terminau, se-apucau de altele. „Viciul nepedepsit al lecturii" era, totuşi, cel mai mare viciu al unei societăţi formate din vicioşi, pe care eşafodul i-a pedepsit pentru vicii mult mai mărunte.

Două secole mai tîrziu, stăm din nou în casă, cu jaluzelele trase. Dar nu ne mai contemplăm ţestele, căci nişte inventatori geniali ne-au făcut cadou „ţeasta" care vorbeşte singură şi pe care e mai greu s-o opreşti decît s-o porneşti. Vorbesc, desigur, despre Televiziune.

Semn fără echivoc al unei plictiseli cu atît mai profunde cu cît s-a mutat la suprafaţă, Televiziunea e oţiu pur, în stare minerală. Cum am devenit incapabili să găsim în noi înşine „peisajele minunate" descrise de Xavier de Maistre, din lipsă de timp sau de cap, Televiziunea ni le oferă gata conservate. Singura noastră libertate e aceea de a schimba, prin apăsare pe buton, o conservă cu alta. Zapînd, uneori frenetic, înlocuim plictiseala de-acum o secundă cu plictiseala de după o secundă. Aceasta nu e mai puţin adormitoare, dar are marele avantaj că-ţi promite, şi reuşeşte preţ de o clipă, să te ţină treaz. Uitatul la televizor e ca picătura chinezească: speri în fiecare moment că următorul „pic" (clip) va fi ultimul, că-ţi vei găsi pacea, dar acesta se dovedeşte la fel de banal ca precedentul, iar la capătul unei torturi telecomandate de cîteva ore (...2...3...4.....9...) eşti K.O.

Dacă zapajul nu e altceva decît terminalul tehnologic al nevrozei postmoderne, telecomanda – ca instrument al lui - este o interfaţă paradoxală. Ea asigură, pe de o parte, condiţionarea noastră sclavagistă de Noul Stăpîn (programul, canalul, cablul) iar, pe de alta, dă mîinii – acel membru, vă amintiţi?, care se zice că ar fi parte a corpului nostru - puteri prometeice şi discreţionare. Reduşi la statutul de legumă, afazici, vegetativi, ne întoarcem, prin mînă, la începuturile civilizaţiei. Strămoşii noştri desenau animale pe pereţii peşterilor. Noi clicăm pe butonul telecomandei şi vedem aceleaşi animale desenate într-un documentar pe „Discovery".

Şi totuşi; pentru că paranoia a devenit jocul de societate cel mai practicat, pe stradă, la piaţă şi la televizor, nu ne putem reţine un gînd derivat... Poate că, de fapt, nu noi controlăm resursele inepuizabile ale oţiului nostru; poate că nu mîna noastră decide în ce „ţară de vară" vrem să trăim, ce „surprize, surprize" vrem să ne fie confirmate, ce „bingo" vrem să ne binecuvînte sau ce „talk-show"-uri vrem să ne crească tensiunea... Sîntem, poate, cobaii unui experiment în care cineva acolo sus, care nu ne iubeşte, vrea să urmărească reacţiile noastre la dozele masive, cotidiene, de plictiseală... Privind, sîntem priviţi. Zapînd, sîntem zapaţi. Rîzînd la *Seinfeld*, sîntem hohotiţi. De Seinfeld & Co., fireşte; se ştie doar că evreii stăpînesc Lumea.

„Biet animal! ai grijă de tine."

Alex. Leo ŞERBAN

Dragoş TUDOR
jurnalist

Dolce far niente bine temperat

Pentru început, aş putea face următoarele remarci: simt mai întîi o tristeţe rumenă şi stropită bine cu melancolie, molatică şi uşor paralizantă fizic. Sînt aceste momente în care mă simt ca un nou născut: abia mă mai ţin pe picioare. În general mă copleşeşte nevoia de a mă sprijini, spînzurat în cele mai neprotocolare poziţii, pe vreun scaun, fotoliu sau rude apropiate ale acestora. Refuz din principiu patul, pentru că mă angoasează şi pentru că, din încercarea de a nu cădea pradă somnului imediat, rezultă de cele mai multe ori imposibilitatea de a mai adormi chiar şi tîrziu în noapte.

Ca într-un roman celebru al lui Stanislav Lem, trupul se dezenergizează treptat, pentru ca efectele cofeinei din coca-cola sau cafea să se resimtă doar pe crestele (abrupte sau nu) ale scoarţei cerebrale. Şi atunci, cînd toate aceste condiţii sînt realizate şi telefonul scos din priză, televizorul şi muzica pornite în surdină, aş putea spune că nu mai am nici o şansă de scăpare.

Ca prin miracol, intru în starea aceasta în cîteva contexte foarte bine definite, pe cale de clasicizare subiectivă. Amintesc numai cîteva, pe de o parte în încercarea de a nu grăbi un proces de cristalizare a lor care să sugrume bruma de mister existentă, pe de altă parte din siguranţa că acum şi aici nu vreau să realizez o descriere exhaustivă: cînd sînt martorul (autorul) unor proiecte mult prea bune pentru a fi refuzate, dar refuzate; cînd, aşteptînd metroul, privesc în jur şi rămîn fascinat/şocat de neputinţa şi dramele afişate la vedere sau prost ascunse de chipurile celor din jur; cînd seara, înainte de culcare, şi dimineaţa, cînd e somnul mai dulce şi în general visez foarte spectaculos, sînt agresat de zgomote total suspecte şi extrem de violente produse în garsoniera vecinilor de deasupra (o fi război acolo?); cînd, în puţinele clipe de răgaz (şi linişte), îmi face plăcere să încep să scriu (mai ales romane) – însă mai de fiecare dată numai în gînd, tocmai pentru a nu trăda starea în cauză.

„Ochii mici, clipiri mai dese decît de obicei, o tensiune fizică asociată cu o lipsă evidentă de forţă, dispoziţie accentuată pentru a asculta/vedea/viziona poveşti uşoare..."

Probabil că cititorul se întreabă ce caută persoana întîi într-un asemenea text. Şi îi spun că tocmai aici ar trebui să se simtă persoana întîi cel mai lejer şi mai în siguranţă, pentru că, în afara unor foarte serioase studii strict specializate asupra chestiunii în cauză (azi se fac studii despre orice), nimeni nu cred că are ambiţia de a vorbi decît în numele lui. Aşa cum fiecare se spală pe cap cînd crede de cuviinţă (mai nou avem cîteva spoturi publicitare prezentate la televizor, care ne aduc aminte de acest gen obligatoriu de igienă), am certitudinea că fiecare huzurim într-un mod personal. În plus, remarc şi eu, la nivelul lecturii doar (deocamdată) că deosebirile sînt foarte evidente: asiaticii au pasiunea ciclurilor bioenergetice şi calculul le arată care sînt zilele pe care trebuie să le compenseze cu un plus de vivacitate, astfel încît „randamentul" să nu aibă de suferit; americanii fac încă din pragmatism regula de aur prin care judecă dacă o perioadă de „vacanţă prelungită" este utilă sau nu; europenii sînt în general liniştiţi atîta timp cît capitalul dospeşte la căldura investiţiilor pe termen lung. Prin urmare, ar fi de constatat că şi la nivel continental se identifică un „spirit *dolce far niente*" specific, care ţine de o tradiţie îndelungată şi constante psiho-sociale.

Nu îmi este prea greu să schiţez un portret-robot al persoanei suferinde de această dulce maladie dacă această persoană sînt eu sau amicii pe care, fără nici o intenţie serioasă, i-am „monitorizat". Ochii mici, clipiri mai dese decît de obicei, o tensiune fizică asociată cu o lipsă evidentă de forţă, dispoziţie accentuată pentru a asculta/vedea/viziona poveşti uşoare sau can-canuri, iritare accentuată în cazul implicării de către persoane terţe în acţiuni concrete, mari consumatoare de timp. Cam aşa arată, mai ales în perioada verii, şi Fritz, pisica birmaneză care îmi populează viaţa. În rest este foarte activă şi reuşeşte, zi de zi, să întoarcă o casă (toate în care a stat pînă acum) cu susul în jos. Vara pare mai prielnică expectativei. Căldură mare, tot mai mare, concedii care te „scot din mînă" pe termen lung, tentaţii dintre cele mai blonde...

Mi se pare, totuşi, uneori, mai ales dacă mă uit în oglindă, că ideile pentru acţiuni viitoare sînt fecunde tocmai în aceste perioade moarte. Scenarii, variante, proiecte noi se îngrămădesc, ca prin vis, în minţile aparent relaxate, dar aflate, de fapt, în căutarea noului. Pentru că, situate în cadrul unor proiecte în desfăşurare, ele sînt interesate mai degrabă de finalizări decît de începuturi. Şi atunci, salvator, m-aş putea lăuda oricînd că nu duc lipsă de proiecte potenţiale şi de realizări care tocmai aşteaptă să fie îndeplinite. Sînt, probabil, cam prea mult interesat de ele în detrimentul concretului. Dacă nu cumva asta tinde să devină modalitatea de expresie a unui popor atunci cînd i se dau tot mai puţine şanse de a exista decent.

Laura VIŞAN
absolventă de Litere

Molto dolce

„Dacă iau licenţa, o lună după aia stau şi nu fac nimic. Dorm toată ziua, mă uit la televizor pînă mi se acreşte, citesc ce am eu chef, nu ce vor ăştia.“ Aşa cuvîntam în faţa prietenelor şi colegelor mele de suferinţă înaintea examenului de o splendidă inutilitate care marchează finalul vieţii de student în România. În ce măsură socoteala din tîrg s-a potrivit cu cea *post festum* aveam să aflu cîteva săptămîni mai tîrziu, atunci cînd a început vacanţa.

Mă trezesc dimineaţa pe la 7 şi ceva, atunci cînd de mult nu se mai îngînă ziua cu noaptea (vă amintiţi, cred, de această expresie atît de dragă profesorilor de română din şcoală). Neuronul unic nu este tocmai în formă la o oră atît de tînără şi singurul lucru care-mi bîntuie creierul sînt cuvintele unui clasic în viaţă, asistent la „Litere“. Omul cu pricina spunea că numai strungarii încep programul la 8 dimineaţa, încercînd astfel să se scuze că venea la şcoală cu ochii cam cîrpiţi. „Păi, eu sînt filolog, nu strungară (strungăriţă? strungăreaţă?)“, cuget, „cum să mă deştept (= trezesc) la ora asta?“ Astfel încît s-a hotărît, cu unanimitate de voturi, că merit un bonus de vreo trei ore de somn. Aş dormi, dar, vorba poetului, rana din pulpă nu mă lasă. „Rana“ s-a materializat în fox-terrierul meu zăpăcit, care, vîjîind ca vijelia şi ca plesnetul de ploaie, dă năvală în cameră. Vrea plimbare, aşa încît părăsesc cu regret iatacul domnesc. La ora asta, cînd sute de oameni se pregătesc pentru o nouă zi de *office*, Larry îşi etalează, sobru şi regal, barbişonul pe aleile Militariului.

O dată întoarsă acasă, încep să performez ritualul oricărui absolvent de facultate: îmi caut serviciu. Dacă mă gîndesc bine, nu prea am faţă de *career woman*, nici o şansă pentru prieteni şi rude să-mi vadă mutra dichisită cu coc şi ochelari pătrăţoşi prin vreo revistă pentru femei. Pur şi simplu, n-am „ştofă“, cum ar spune bunica mea. Dar ceva tot trebuie să fac. Începe odiseea CV-urilor trimise pe te miri unde, cumperi *România liberă* de luni, în care apar cele mai multe oferte de joburi. Vine în vizită amicul Liviu, munţoman îmblînzit acum de perspectiva licenţei din septembrie. După ce constatăm că s-a cam pus praful pe rucsaci, începe să-mi dea sfaturi: „Pune şi tu experienţa imediat după datele personale, să vadă ăia că ai mai lucrat“. Oricum, cînd vine vorba de foaia aceea cu povestea vieţii, toată lumea este gata să-ţi dea o mînă de ajutor. Mama, cu o seară înainte: „A trecut azi Răzvan pe la mine, a zis că-ţi aduce şi el un model de CV, el s-a angajat la nu ştiu ce firmă de consultanţă în *banking*“.

„Puneţi înclinaţia spre leneveală pe seama filonului oriental existent în fiinţa fiecăruia dintre noi. Sau, dacă preferaţi alt spaţiu cultural, gîndiţi-vă că, în fond, Oblomov era un om interesant.“

Dar fiindcă omul trebuie să se mai şi relaxeze, nu doar să muncească, fie şi virtual, aşa cum am făcut eu toată dimineaţa, deschid televizorul. Pe PRO TV am parte de ţara de vară. „Da' la munte de ce nu mergeţi, frate? Să vedeţi ce emisiuni aţi face de la Mălăeşti, doar să mai aveţi suflu cînd ajungeţi acolo“, gîndesc cu răutate bătrînească. Mai departe, pe Tele 7 abc, un tînăr vorbeşte foarte convins despre ceva cu auditul. Este atît de serios în demersul lui informaţional încît îmi vine să-l întreb moromeţian: „Pe ce te bazezi?“. După un periplu *televizionistic*, conform spuselor tatuliciene, mă stabilesc pe HBO, unde nimeresc în plin film imperialist: o doamnă blondă, despre care voi afla pînă la sfîrşit că este agent secret, se joacă de-a vatmanul, încercînd să oprească un tramvai care a luat-o razna pe străzile din San Francisco.

„Ce monotoon... şi ce banaal“, ar spune despre existenţa mea Sanda Ladoşi, al cărei cînticel l-am auzit într-un 336, în care şoferul asculta „Antena Bucureştilor“. E posibil să fie aşa, dar totul are o rezolvare: n-am decît să schimb plictisul bucureştean cu iz de rînced pe sastiseala de lux a unei şederi în afara Capitalei. La Braşov, de pildă. Şi pe cînd la serviciu trebuie să înghiţi porţia zilnică de istericale ale vreunui bossulete dîmboviţean, aici te simţi bine. Te plimbi aiurea pe străzi, fără să te mai angoasezi fiindcă un şofer stupid ţi-a închis uşa în nas după ce ai alergat de nebun să prinzi autobuzul, oamenii vin la tine şi te roagă să-i „tragi în poză“ („... cînd se aprinde beculeţul acela verde, da' vă rog, să se vadă şi fîntîna“). Purtătorii de costum şi cravată sînt excomunicaţi din această congregaţie a pantalonilor scurţi şi a pălăriilor de soare. De inevitabilii italieni din Piaţa Sfatului, veniţi în căutare de *ragazze* scapi uşor: l-am minţit pe unul că *„I prefer women“*, s-a uitat lung şi a plecat. Şi tot pre limba macaronarului vă spun că a avut dreptate cel sau cea care a inventat povestea cu *dolce far niente:* e chiar *molto dolce*.

Cei care s-ar simţi vinovaţi că nu contribuie cu nimic la edificarea societăţii capitaliste multilateral dezvoltate, că nu fac din tun tractoare, ar trebui să stea liniştiţi. Să ia exemplul vechilor şi perseverenţilor noştri duşmani, cei ce ne-au lăsat cu limbă de moarte toate substantivele articulate pe *a* final (sarma, musaca, baclava) şi care îşi treceau timpul huzurind pe o pernuţă. Puneţi, aşadar, înclinaţia spre leneveală pe seama filonului oriental existent în fiinţa fiecăruia dintre noi. Sau, dacă preferaţi alt spaţiu cultural, gîndiţi-vă că, în fond, Oblomov era un om interesant. Pentru calmarea unui cuget prea chinuit vă puteţi cumpăra un lucru pe care vi l-aţi dorit de mult. Chiar în această vacanţă îmi voi autodecerna Ordinul Muncii clasa I, pentru rezultate deosebite în activitate: un puzzle de 1000 de piese (pasiunea vieţii mele) pe care l-am văzut într-o librărie pe fosta „Armata Roşie“. Asta ca să am la ce lucra cînd mă întorc la Bucureşti.

Ar mai exista doar problema banilor. Drept pentru care, precum Ion Iliescu în 1989, fac un apel la raţiune, adresîndu-mă de astă dată exclusiv boemilor, proscrişilor, neînţeleşilor, -ilor, -ilor, -ilor: haideţi să ne constituim într-o ligă, cu sediul la o cabană, undeva prin Bucegi, şi să cerem bani guvernului (ei, o remuneraţie mică, după buget). Poate avem noroc de nişte stipendii sau o sponsorizare şi vom putea trăi fericiţi *ever after*.

Cipriana PETRE
jurnalist

Nimic cu statui de poeţi

Niciodată nu am reuşit să înţeleg, din clasa întîi pînă tîrziu, într-a douăsprezecea, de ce se bucurau colegii mei cînd luam vacanţă. Mie întotdeauna îmi părea rău cînd se termina şcoala: simţeam că mi se lua pe nedrept ceva ce-mi aparţinea. Primele cîteva zile de vacanţă erau o veritabilă pedeapsă, pentru că întreaga mea energie era dintr-o dată complet lipsită de direcţie, dar continua să funcţioneze din plin, în virtutea inerţiei (aşa mi-am explicat eu fenomenul în clasa a şasea, cînd am studiat la fizică principiul inerţiei). Nu cred să fi făcut vreodată mai mare risipă de energie ca în primele zile de vacanţă. Era ca şi cum cineva îmi fura busola, iar eu mă trezeam dimineaţa dezorientată, năucă, fără rost, neştiind încotro s-o iau şi ce să fac, dar ţinînd cu tot dinadinsul (şi avînd nevoia vitală) să fac ceva, indiferent ce.

Ideea de a nu face nimic nu mi-a trecut niciodată prin cap pînă de curînd, cînd (din fericire) m-a lovit deodată: m-am retras brusc (spre stupefacţia prietenilor, care mă ştiau incapabilă să stau locului o clipă) din toate activităţile (nenumărate) în care eram implicată simultan, cu unicul scop de a mă rupe complet de tot ce înseamnă funcţie, responsabilitate, grijă, alergătură – pe scurt, activitate. Mi-am luat concedii fără plată pe termen lung, am întrerupt toate contractele de colaborare, am luat pauză absolută. Prima zi de „şomaj“ autoimpus a fost una dintre cele mai fericite zile din viaţa mea: sentimentul altădată inconfortabil al lipsei de rost, de data aceasta l-am resimţit drept o binemeritată eliberare. Am retrăit senzaţia finalului de an şcolar în sens invers, cu semn schimbat. Ceea ce, copil fiind, era pedeapsă, acum devenise răsplată. Pentru prima dată în viaţă, scopul meu era *a nu face nimic*. Timp de cîteva zile, am savurat din plin bucuria de a fi şomer. Şi tocmai cînd mă aflam în plină aventură de a descoperi cît de bine e să nu faci nimic, mi s-a cerut, pentru *Dilema*, un articol despre cum e să faci atît de multe lucruri cîte fac eu deodată. Am izbucnit în rîs, am spus că afară e prea cald şi că mi-a fost greu pînă şi să citesc *Dilema* pe nisipul fierbinte, la 2 Mai, şi, în cele din urmă, am decis să trimit o poveste personală, dar adevărată, de vacanţă. De la 2 Mai, unde timpul are oricîtă răbdare.

Nu mai e deloc o problemă să găseşti la 2 Mai „gazdă cu veceu în casă şi duş“, pentru că tranziţia (şi mai ales turiştii cu maşini super) a(u) adus progresul evident al micului sătuc. Mirarea m-a izbit însă cînd, conduşi în casă de o tînără gravidă pentru a ni se arăta camerele, am constatat că de pe pereţii primei încăperi în care am intrat lipsea *Răpirea din serai* şi mai ales că peştele de sticlă nu era nicăieri. *Asta-i camera mea!* am strigat imediat, ca să fiu prima, şi mi-am adus de îndată geanta. M-am mai uitat încă o dată, cu mare atenţie, convinsă că de undeva tot mă priveşte peştele, dar în afară de cîteva statuete albe, inofensive, pe dormeză, nici un alt obiect decorativ nu părea a tulbura semiîntunericul camerei. Am plecat fericită, mai cu seamă că peştele (plus cîţiva căţei aferenţi) fusese descoperit în camera prietenilor mei, pe televizor. Ne-am întors tîrziu, obosiţi, şi înainte de a mă culca am observat (fatalitate!) că una dintre statuete era răsturnată; m-am întins să o ridic, şi atunci, în lumina celor 25 W ai becului din tavan, am văzut pe ce pusesem mîna: era Eminescu, el însuşi, în ipsos, bust, 30x5, alb, rece. Mi-a trecut definitiv somnul. Am aşezat cu grijă statueta la locul ei şi mi-am întors automat privirea către statueta aşezată simetric: spre stupoarea mea (am crezut că nu văd bine şi atunci – scuzaţi – l-am pipăit) era... tot Eminescu. Identic, dar nu acelaşi: încă unul, faţă în faţă cu primul. De ce doi?

„Io? Nici vorbă, domniţă, de odihnit mă odihnesc acasă, aici am venit să nu fac nimic.“

Toată terapia mea de a nu face nimic, de a nu căuta răspunsuri, s-a risipit dintr-o dată. Stăteam buimacă în pat, nu înţelegeam nimic, am crezut că poate mi s-a părut (lumina era slabă), aşa că m-am apropiat din nou de cele două obiecte, de data aceasta însă fără a le atinge. Micul piedestal al marelui poet mi-a risipit orice dubiu: „Mihai Eminescu, 1850-1889, poet naţional“. Aşa scria la baza bustului, aşa am aflat eu, biet turist, cînd a trăit poetul naţional. Dar de ce doi? Mi-am amintit că la sosire zărisem mai multe obiecte albe, aşa că le-am căutat cu privirea: le-am găsit rapid, la mică distanţă de cei doi Eminești. Erau alte două statui, şi ele simetric aşezate, încadrînd pe laterale Eminescul din stînga şi Eminescul din dreapta (nu ştiu cum altfel i-aş putea numi). M-am repezit la ele, convinsă că îmi vor dezlega misterul dublului: vorba poetului, *„tresar, încremenesc“*... Şi nu sînt eu, ci este, falnic, în picioare, în mantie, şi el alb, şi el rece, Ovidiu. Şi el, în dublu exemplar: Ovidiu-n stînga, Ovidiu-n dreapta; Eminescu la mijloc, de două ori. Am privit minute în şir panorama incredibilă a celor doi Eminești încadraţi de cei doi Ovizi. La început crezusem că sînt trofee, premii la concursuri, am şi eu acasă o farfurie pictată cu chipul poetului, de la Olimpiada de română; apoi, m-am gîndit că mi se întîmplă toate astea doar pentru că am avut ideea *Proeziei*, care nu de mult se terminase; dar de ce două exemplare, tot n-am putut dibui.

Am renunţat să mai caut explicaţii, dar tot n-am reuşit să mă împac cu gîndul de a dormi cu Eminescu şi Ovidiu în cameră. A doua zi, după doar cîteva ore de somn, m-am întîlnit pe plajă cu Liviu Papadima, care s-a amuzat copios şi mi-a povestit că a văzut la un magazin în Mangalia anunţul: „Avem Ovizi“. Asta mi-a dat curaj, m-am gîndit că explicaţia stă în mentalul colectiv local, astfel încît, întoarsă acasă, mi-am întrebat gazda, gravidă în luna a şaptea, de ce a ales Eminescu. Mi-a răspuns atît: „Nu puteam să nu pun nimic“. Răspunsul ei m-a urmărit săptămîni, nici acum nu ştiu exact ce a vrut să spună, dar cred că a fost sinceră. Oricum, părea logic. „Şi celălalt?“, am întrebat timid. „Ovidiu? Doar nu puteam să-l las pe Eminescu singur!“. Am dat din cap în semn că are dreptate şi am plecat agale către plajă, unde m-am întins pe nisip, în bătaia valurilor, şi am stat aşa mult timp, fără nici un gînd, pînă cînd mi-a atras atenţia, la mică distanţă, un bătrîn cu păr alb şi şapcă decolorată de marinar, cu mîini muncite şi degete noduroase, gol pînă la brîu, în pantaloni lungi însă, şi ei decoloraţi. Bătrînul stătea în fund, soarele îl bătea drept în cap, începuse să se înroşească la faţă, m-am gîndit că poate îi e rău, dar n-am îndrăznit să îl întreb dacă are nevoie de ajutor, ca să nu-l jignesc. M-am tot uitat la el, pentru că era fascinant, cum stătea aşa în soare, fără să facă plajă, fără să vrea să vîndă sau să fure, stătea pur şi simplu şi privea cu atenţie, dar în acelaşi timp cu detaşare, tot ce îi trecea prin faţa ochilor: vapoare, picioare, alge aduse de val, copii cu jucării, totul părînd a avea pentru el o importanţă egală. Era spectatorul de o clipă al fiecărei mărunte acţiuni, pe care privirea lui o ridica la rangul de eveniment, cel mai important eveniment al clipei aceleia. Au trecut peste două ore, eu între timp am intrat în apă de cîteva ori, am băut bere, am citit *Dilema*, bătrînul însă nu s-a mişcat de acolo, nu s-a întors, n-a clintit. Era deja extrem de roşu la faţă, şi într-un tîrziu mi-am luat inima în dinţi şi m-am apropiat de el.

Eu: *Vă este cumva rău?* El: *Foarte bine*. Eu: *Să nu vi se facă rău, soarele ăsta e prea puternic*. El: *Numai bun*. Eu, după o scurtă pauză, căutînd să închei cumva conversaţia, politicos: *Aţi venit să vă odihniţi?* El, privindu-mă de parcă ceva mai stupid nu auzise: *Io? Nici vorbă, domniţă, de odihnit mă odihnesc acasă, aici am venit să nu fac nimic.*

Şi a plecat.

Mihail DRAGNEA
jurnalist

Speranţe pensionate, tinere speranţe

– scene citadine cu table şi tarabe –

„Ai văzut ce de bani a luat Dinamo Kiev pe Rebrov, ăla, şi pe Şevcenco? Şaijdouă de milioane de dolari...“ zice Profesoru' răsfoind ziarul lui sportiv preferat. Se uită la ceilalţi cu înţeles. Adică: Dinamo Kiev, asta echipă, dom'le!

Profesoru' a venit la tarabă ca în fiecare dimineaţă. De cînd fostul lui vecin de palier, Marian (pe care-l ştie de cînd era de-o şchioapă; uneori îi zice *Gogoaşă*, că-i plăceau gogoşile cînd era mic), are tarabă cu ziare-şi-de-toate la stradă, Profesoru' trece pe aici de două ori pe zi. Dimineaţa îl trimite nevasta la piaţă. Mai vine şi după-masa, parcă are program, Marian s-ar mira să nu-l vadă o zi.

Poate alţi pensionari or juca table prin Cişmigiu, Moghioroş, ori cine ştie pe unde... Dar el, Profesoru', nu prea iese din zona lui. Dacă băieţii joacă *rummy*, n-o să refuze. Au un loc al lor, pe nişte pietre, sub o salcie de la colţul blocului.

„Azi n-o să fie acolo, bate vîntul“, spune Marian, cunoscător al obiceiurilor locului.

Aşezat pe scaunul pe care de obicei stă Marian cînd n-are clienţi, Nea Titi e în programul zilnic. Acum se găseşte la momentul taclalelor de la tarabă. E important să-ţi faci un program, cînd ieşi la pensie. E greu la pensie – şi nu fizicul te lasă neapărat (deşi pe el chiar trupul l-a trădat; un vas de sînge spart pe creier...). Te simţi ca o legumă, iar un program îţi dă o motivaţie, consideră Nea Titi.

Profesoru' ţine strîns între gambe sacoşa cu sifoane şi continuă să răsfoiască ziarul. Şi-a pus ochelarii (nişte ochelari eleganţi, de intelectual) şi parcurge rapid titlurile. „Uite, Tyson a fost amendat!“. „Cu cît?“, întreabă Nea Titi, ridicîndu-şi ochii din ziarul lui sportiv. El nu găsise încă ştirea asta. „Cu vreo 200 de mii de dolari!“, spune Profesoru' de parcă ar rîde de ridicolul amenzii. „Ce-nseamnă pentru el 200 de mii de dolari?! Nimic. El ia într-o repriză cîteva milioane“. Termină de citit ziarul şi îl pune la loc. A cumpărat deja un ziar. Pe cel sportiv îl citeşte gratis – că Marian „Gogoaşă“ e băiat bun şi se cunosc de mult.

Profesoru' îşi aşteaptă, încă, prima lui pensie. (Nu a fost profesor, ci inginer, a lucrat în cercetare, dar după poreclă îl ştiu toţi. „Mulţi habar n-au cum mă cheamă, mă ştiu de Profesoru'“). Abia a primit decizia, săptămîna asta, aşa că pensia... cine ştie? Mai tîrziu. Dar pensionar – e greu, asta e clar. Lui, care este sănătos şi obişnuit cu munca, i-a fost chiar dificil în primele zile de stat acasă. „M-am simţit în plus, nu-mi găseam locul: Da' te obişnuieşti“, zice. Mai joacă *rummy*, se mai uită la un fotbal în curtea şcolii...

„Vine Unchiu'“, anunţă Marian. Unchiu' e cel mai în vîrstă, are peste 80 de ani. I se mai spune şi Dom' Comandor – a zburat ca pilot militar şi civil. S-a pensionat acum vreo 30 de ani. A fost şi arbitru de Divizia A la fotbal, dar de momentele în care era implicat în sport nu mai aminteşte acum decît şapca luată din piaţă, cu *Chicago Bulls*. Unchiu' e singur acasă, soţia i-a murit, şi vine la tarabă să mai schimbe o vorbă cu băieţii. Dar activitate are, cum să nu, mai merge la Liga Aeriană Română, că a fost pilot, piloţii au un patron, şi de Sfîntul Ilie vin comandori, generali, la întîlnirea de la Predeal a pensionarilor cu Preşedintele României l-a şi filmat televiziunea, daaa, el a fost foarte activ, a lucrat şi ca proiectant de clădiri pentru calea ferată, gara din Braşov, din Sighişoara, soţia s-a prăpădit şi el e acum deprimat, la alegeri a fost în comisia de supraveghere, e şi vicepreşedinte în asociaţia locatarilor, mai joacă şah, mai bea o bere cu băieţii, da' Statu nu-i prea bagă în seamă pe pensionari, pensia însă e bună, de ce să zică..., a ieşit la pensie din aviaţie.

● „Mie mi-ar mai trebui încă o pensie, că şapte sute de mii, cît am, nu-mi ajung“, spune Domnu' Nelu. „Dar îmi găsesc de lucru, am fost croitor, şi încă lucrez“, îi asigură pe cei din jur.

„Dom'le, ascultă-mă pe mine: în ziua de azi, dacă n-ai bani, miroşi a prost de la distanţă“, afirmă cu tărie Nea Simion. „Pensionaru', dacă n-are bani, n-are nici timp de distracţie. Ce să facă în timpu' liber? Ascultă-mă, dom'le, pe mine: tineretul să nu tînjească după pensionare, că nu e bine, dom'le!“

Aşezat pe un morman de pietre de bordură, nea Simion e de aceeaşi părere cu Dom' Nelu, e mare păcat că aici, în Gorjului, parcul a dispărut. Şi-au construit unii nişte vile, şi-au luat terenurile... Erau bănci aici, se juca table... Ce să joci acum, unde să joci? Dar obişnuinţa de a ieşi la discuţii s-a păstrat. „Cînd o să ia şi pietrele astea, o să stăm ca la armată, în post“, zice cu obidă nea Simion. „Mai zic eu una, mai zice dînsu' alta... Timpul trece mai uşor aşa...“ „Statul singur în casă te stresează“ e de acord Dom' Nelu. De cînd i-a murit nevasta, vine în parc precum la tratament. „Discuţia te relaxează, mai uiţi de necazuri... Eu, deşi îmi place fotbalul, dacă e meci la ora la care trebuie să ies în parc, las meciul...“

● Profesorul s-a întors de la piaţă şi s-a oprit din nou la tarabă. „Parizer vrei?“ îl întreabă pe Marian, în glumă. Ştie că lui Marian i se aduce de mîncare la tarabă, dacă nu vine Atena, soţia, să-i ţină locul. Ca nişte copii, Profesoru' şi Marian se ciupesc şi se îmbrîncesc. E aproape un ritual, care consfinţeşte faptul că se ştiu de-o veşnicie. „Vezi, mă, că au venit ăia de la Primărie, sînt la Apusului, le cer buticarilor actele“. „Şi...?“, se interesează Marian. „Şi – nimic. Le cer actele, atît. Ce vă face ăsta, mă!“ „Lasă, că dacă vor să-mi mute taraba, mă leg cu lanţuri“, zice Marian, zîmbind, şi face cu ochiul. Doar n-o să se bată „cu ăia“...

Profesorul urmăreşte lung cu privirea o blondă strînsă-n haine negre. Şi-a „clătit“ ochii. „Hai, c-am plecat!“, zice, dar nu pleacă. Mai stă la tarabă, că după-amiaza asta n-o să mai vină.

„Ieri cum era, şi azi... te strînge“, spune Dom' Comandor, privind cerul gri-petrol. „Lasă, că e bine!“, zice profesorul, care are pantaloni scurţi şi a încălţat sandalele fără ciorapi. „Poate pentru mata e bine, că eşti tînăr, dar pentru mine...“. „Lasă, dom'le, că prea era cald...“ În fine, Profesoru' pleacă, chiar de l-o mai trimite nevasta după sare – nu se mai întoarce, are treabă şi trebuie s-o termine pînă la meciul de diseară.

● „Ce-a făcut Craiova? A luat bătaie, ăă?“, întreabă Roberto. Alex şi Bogdan confirmă. Doar Rapidu' s-a calificat.

Băieţilor le place fotbalul. Mai joacă în părculeţul dintre blocuri, sau se uită la televizor la meciuri. Acum, seara, stau în faţa scării. „Dacă n-ai bani, n-ai unde să te duci!“ afirmă Alex răspicat. El e student la jurnalistică, „anul II şi două restanţe“. Se întîlneşte aici cu băieţii la o vorbă. „O frecăm aici, în faţa blocului“, zice, iar auto-ironia din glas depăşeşte iritarea. Mai mult de zece noaptea ei nu stau. Da, cîteva străzi mai încolo e un grup care nu se destramă pînă pe la trei dimineaţa, dar ei pleacă mai devreme. Ziua mai joacă table, cărţi, şah... Asta cînd nu lucrează. Roberto, absolvent de Jurnalistică, e angajat la Rompres, Alex scrie la *Curierul Naţional* – „pe mărunţiş“. „După 16 ani de şcoală, un milion jumate...“ rezumă Alex problema lor. Bogdan nu lucrează. El e student la Universitate, la Litere. „Eu trebuie să recunosc – mai citesc. E un hobby“, spune Bogdan, de parcă şi-ar mărturisi un păcat.

Anul ăsta Alex n-a plecat nicăieri. „Cum nu?“, îl corectează ceilalţi. „Singur, vreau să spun. Cu părinţii, nu se pune!“ „Ba se pune!“ zice Bogdan, pe care îl întreţin ai lui.

© M. Grecu

Băieţii şi-au asumat un proiect: să facă rost de bani să meargă într-un bar. E nasol că nu mai există transport RATB de noapte. Te duci în centru, dar cu ce te-ntorci? Taxiul? Glumeşti!

Şi de ce s-ar duce în casă? La televizor, ce să vadă? „Sex cu Nadine“. „Hai, lasă-mă!“ zice Roberto revoltat. „Poţi să te duci la un doctor, la un sexolog sau chiar psiholog, dar de ce să-ţi spui intimităţile la emisiunea lui Nadine?“

Mai bine schimbă o vorbă în faţa scării. Nu costă nimic. Dacă se aseamănă cu pensionarii? Bineînţeles. Bogdan spune: „Cînd jucăm table, ne gîndim – bă, la 70 de ani o să facem acelaşi lucru...“ Pe pensionari îi înţeleg, trebuie să fie tare greu. „Am înţeles că nu ştiu ce a construit Ceauşescu cu banii din fondu' de pensii“, zice Roberto. E clar că e greu. „Păi, uite, la noi, tinere speranţe ale patriei... dacă n-ar fi părinţii să ne ajute...“

„Alex, te-a sunat cineva!“, se aude de la etaj. „Da, mamă, vin acuma!“ „Noroc!“ „Hai, noroc!“ „Abia aştept să citesc revista, să văd ce crezi tu despre noi“, spune Alex la plecare.

Odihnă şi dictatură

„Munca e pedeapsă“, spunea odată un fost ministru al Muncii. Ce om nu-şi doreşte şi clipe în care să poată lenevi, fără vreo oprelişte sau grijă. După revoluţie însă, pare-se că tot mai puţini indivizi şi tot mai rar s-au putut bucura de aşa ceva. Tranziţia a venit cu munci noi şi dese după ea. Chiar şi celor care nu au intrat în circuitul unei activităţi alerte sau care au devenit şomeri ori pensionari nu le-au mai tihnit momentele lungi de răgaz. Criza zilei de mîine otrăveşte orice fel de inactivitate. Stresul amărăşte trîndăvia, chiar cînd aceasta e fizic posibilă. Cultura occidentală pare a se fi impus în acest sens cu asupra de măsură. Muncim, mîncăm, dormim. Sau poate mai avem cîte un hobby. Care oricum ne ţine în priză. Dacă nu avem ce munci, ne frămîntăm, dormim şi... mîncăm mai rar. Dacă sîntem deja bogaţi, ne preocupăm de moduri de administrare şi înmulţire a banilor. (Abundenţa banilor pare să fie în zilele noastre o grijă cel puţin la fel de mare ca şi lipsa lor.) În orice caz, în orice situaţie ne-am afla, nu mai cunoaştem lenevia fericită. Paradis pierdut. Un amic de-al meu chiar spunea la un moment dat că simte nevoia imperioasă să înfiinţeze un partid al leneşilor. O grupare de oameni prosperi, deştepţi şi care să aprecieze valoarea trîndăviei. În orice societate, zicea el, există leneşi, care însă n-ar trebui să-şi disimuleze această calitate, de teama celorlalţi. Fiindcă leneşii care se prefac că lucrează nu realizează oricum nimic niciodată. Mai bine să-şi recunoască apetenţa spre lenevie care, asociată cu oarece inteligenţă, poate duce la lucruri măreţe. Amicul meu considera că a venit momentul unei astfel de doctrine, că prea mult muncim. Tot anul să fie concediu.

Dar, apropo, într-o săptămînă de concediu smulsă după multe luni de muncă îndrăcită m-am apucat să vopsesc un gard. Un vecin m-a întrebat de ce port ceasul la mînă cînd sînt în vacanţă. „Nu te stresează?“, m-a întrebat. I-am explicat că la o anumită oră fixă, chiar din acel îndepărtat colţ de ţară, trebuie să înregistrez telefonic un text pentru radio. A dat din mînă indispus, părînd că ştie bine cum vine treaba asta. Apoi a început să-şi înjure propria viaţă şi ţara în care s-a născut. Atunci am realizat şi eu ce fel de concediu aveam. Şi mi-am amintit de vacanţele de vară din timpul şcolii. Ţineau trei luni. O veşnicie. Şi niciodată nu suportam să fac lecţii în perioada asta. Era coşmarul meu. Acum, deşi vacanţele sînt mult mai scurte, iată, le folosesc ca să vopsesc, ca să repar diverse lucruri, ca să-mi pun ordine în treburi şi ca să lucrez (să-mi văd adică de îndatoririle de serviciu aproape la fel ca în restul anului). Şi mereu îmi aduc aminte de vorbele cuiva: „Lasă, moşule, că mai vine o dictatură şi ne mai odihnim“.

Andrei MANOLESCU

Z. ORNEA

Petreceri de altădată

Pe vremuri, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, oamenii cu stare, cu deosebire boierii, îşi petreceau far nientele vacanţelor de vară la moşiile lor. Acolo îşi petreceau dulcele-amarul acestor vacanţe estivale, în întîlniri programate dinainte cu vecinii de moşii din satele apropiate. Bărbaţii, cîte unii, mai supravegheau şi treburile moşiei, tutelîndu-l pe administrator, rareori pe arendaş (care se considera, el însuşi, un fel de proprietar pe termenul în care deţinea moşia, nefiind dispus, decît de formă, să asculte de consiliile moşierului). Dar doamnele şi tineretul organizau reuniuni în care se petrecea în voie, refuzînd programul rigid. Cei mai mulţi preferau însă staţiunile balneare prin străinătate, umplîndu-le, uneori (ei şi ruşii), pînă la refuz. Titu Maiorescu, care era omul ostenelilor şi al meritelor sale, n-avea moşie. Dar ca profesor şi avocat ce era, vara, de la sfîrşitul lui iunie pînă tîrziu la început de septembrie (şcoala şi tribunalele erau în această perioadă în vacanţe), le petrecea în străinătate. La care sînt de adăugat cele două vacanţe, de cîte două săptămîni, de Paşte şi de sărbătorile de iarnă. Maiorescu era un tipicar al acestor călătorii de odihnă. Îşi stabilea – după Baedeker – sau din experienţă –, atent, itinerariul, expedia telegrame la hoteluri pentru a i se reţine camere, nimic nefiind lăsat pe seama neprevăzutului. Urma intinerariul cu scrupulozitate, făcea băile prescrise (el şi soţia), acomodîndu-le cu mici plimbări prin locuri ştiute ca ieşite din comun. Cîteodată, după o primă perioadă de relaxare, îşi îngăduia, cîteva ore pe zi, să lucreze, dictînd soţiei, de pildă, în anii nouăzeci, prefeţele la *Discursuri parlamentare* sau, în 1910, acea autobiografie de peste o sută de pagini, care a apărut sub semnătura S. M. (Soveja), deşi e concepută integral de marele critic (e o descoperire a mea de istorie literară citind atent jurnalul criticului pe acea perioadă). Dar, încă o dată, nu se istovea, exagerînd cu aceste lucrări. Pe prim plan erau odihna şi buna petrecere, comodă şi relaxantă. Nu ştiu dacă era chiar far niente. Dar bună, voioasă petrecere a timpului de vacanţă era incontestabil. Şi Maiorescu nu glumea cu vacanţele sale. Se pregătea din timp, ştiind să şi le organizeze cu dichis şi scrupulos. Ducea tot anul o viaţă chinuită, aglomerată cu prelegeri universitare (cu excepţia perioadei 1871-1884, cînd a fost exclus din învăţămînt), pe care le pregătea conştiincios, multe, prea multe procese ca avocat foarte căutat, încordate reuniuni de partid, tratative politice de culise, şedinţe lungi, prea lungi la parlament sau program încordat de lucru pînă tîrziu în noapte cînd era ministru în funcţiune. Înţelegea să se recompenseze cu aceste vacanţe pe care şi le ocrotea cu străşnicie. În perioada vacanţei de vară mai toate activităţile publice stagnau în aşteptare. Pînă şi tirajele ziarelor, şi aşa minuscule (2.000-3.000 exemplare), se reduceau, redactorii avînd îndatorirea de a trimite foaia fruntaşilor partidelor (cînd era vorba de ziare de partid) la moşii sau în străinătate pentru a se ţine la curent cu cele ale politichiei, deşi în lunile de vară ale vacanţelor (cînd şi parlamentul nu funcţiona) nimic important nu se petrecea, totul stagnînd, cu excepţia evenimentelor importantisime (cum s-a întîmplat din august 1914 pînă în august 1916). În recentul volum de corespondenţă inedită Eminescu-Veronica Micle, poetul, truditor în ale gazetăriei la *Timpul,* se plînge prietenei sale că munceşte, vara, în zadar, scriind, din greu, aproape gazeta toată, pe care o expedia mărimilor sale politice la moşii sau în străinătate. Aşa era atunci la noi, vara. Toată lumea bună era în vacanţă, petrecînd în bună voie şi însoţire, iar mica funcţionărime trudind în serviciile publice mai mult de ochii lumii. Pentru că, de regulă, nimic serios nu se putea soluţiona în aceste luni de far niente. Aşa era obiceiul vremii şi nimeni nu se revolta, supunîndu-se tradiţiei care făcea regula.

Şi asta se întîmpla într-o ţară cu moravuri încă semiorientale, de-abia, de cîteva decenii, ieşită la lumina Occidentului, consemnată, formal, în Constituţia din 1866. Cîteva secole bune aici s-a trăit ca în Orient, de la obiceiuri la vestimentaţie, totul, inclusiv moda, venind de la Înalta Poartă. Pe atunci boierii, o pătură subţire şi foarte avută, trăiau ca în plin Orient. Inclusiv în petrecerile la care se dedau. Mai plecau unii, foarte rar, dintre ei la staţiuni balneare în Occident. Dar asta era rău văzut la Curte şi nici n-aveau de ce se duce de vreme ce nu vorbeau nici o limbă străină. Mai tîrziu, de pe la 1820-1830, fiii de boieri erau trimişi să studieze în străinătate, vacanţele petrecîndu-le acolo. Şi ceva mai tîrziu aceşti tineri şcoliţi în Apus, înapoindu-se, au revoluţionat moravurile, de la politică la vestimentaţie, în saloanele timpului, creînd dizarmonii aproape hazlii. În mai 1889 Ion Ghica i-a povestit cu umor prietenului Vasile Alecsandri, într-o scrisoare expediată din Anglia (Brighton), cum se trăia odinioară. Scrisoarea, de o neasemuită savoare pentru această pană de scriitor muntean, e intitulată, scurt, *Un bal la Curte în 1827.* Balul a avut loc de Sfîntul Vasile, prima zi a anului, pentru că, atunci, revelionul pe aceste meleaguri nu era omagiat (va fi, acesta, un obicei tîrziu). Domnitorul Grigore Ghica vodă a organizat, în seara acelei zile de an nou, un bal. Şi cum Palatul său distrus de un incendiu era acum în refacere, a organizat balul, pentru boierii săi curteni, în vederea unei petreceri de pomină în palatul altui înalt boier dregător. Mahalalele tîrgului Bucureşti păreau a fi incendiate, mulţi întrebîndu-se ce s-o fi întîmplat. Tîrziu, interesîndu-se, s-au dumirit. În faţa casei unde se organiza balul, slugile, pentru a lumina locul, „dedese foc la cîteva butoaie de zdrenţe şi de cîlţi muiate în păcură, vizitiii şi masalagiii a o sută de caleşti, butci şi sănii cari adusese cocoane şi boieri, înconjurau flacăra, stînd pe vine cu palmele întinse de dogoare, povestind întîmplări". Dimineaţa, Vodă, acum liniştit asupra domniei, primise boierii adunaţi la Curte să salute pe domnitor de Anul Nou. Iar dascălul Eufrosin Poteca, cu trei elevi străluciţi, sorcoviseră pe măria sa cu un colind (engomion) „plin de povestiri măreţe şi glorioase, împănate cu citaţiuni latineşti din Ovid şi Tacit". Ghica ţine să adauge că, acum, la şase ani de la zavera lui Tudor Vladimirescu, „boierii i se arătau cu iubire şi supunere, lumea toată îndestulată, pînea trei parale ocaua şi vinu zece parale, vadra, opinca şi tîrgurile mulţumite. Boierii pribegi din Braşov şi din Sibiu, cari se bizuiseră pe sprijinul consulului Pini, ca să răstoarne pe domn, fuseseră siliţi să i se închine cu supunere, ca să se poată întoarce în ţară; şi acum era sigur că la anul 1829, cînd i se împlinea termenul de şapte ani de domnie, boierii era să-l aleagă tot pe

© a.l.ş.

dînsul". Pereţii palatului unde domnul, şi el mulţumit, dădea balul era acoperite cu stucaturi (mermer), imitînd marmurile cele mai vestite, tavanurile lucrate cu bun gust, în relief, de mari meşteri aduşi de la Ţarigrad. Perdelele şi macaturile erau din mătase groasă de Damasc şi de Alep, scaunele şi canapelele toate din lemn de abanos, încrustate cu sidef, policandrele din fiecare odaie fiind şi ele de strălucitoare. „În sala de bal, vodă, îmbrăcat cu giubea albă, hanger de brilianturi la brîu, şedea în mijlocul sofalei între ferestre, rezemat pe perne, cu gugiumanul de samur, cu funda albă, cam pe frunte şi cu mînile încleştate la ceafă". Alături, de o parte şi alta, se aflau beizadelele, rude apropiate. Deasupra uşii, pe o galerie improvizată, cîntau două orchestre şi un taraf de lăutari. „Într-o odaie care da în sala de bal era întinsă o masă mare cît ţinea odaia, plină cu tot felul de zaharicale şi cofeturi, castane fierte în zahăr, lisă de chitră, praline, acadele, cofeturi cu răvaşe franţuzeşti şi caramele cu plesnitori servite mosafirilor... Bufetul era toată seara asediat, mereu plin şi mereu gol ca butea Danaidelor de la care cucoanele şi boierii, după ce mîncau cu prisos, apoi mai luau şi în basmale ca să ducă copiilor acasă. Prin colţurile odăilor, cîteva mescioare la cari se serveau boierilor ponciuri. În sala cea mare servitorii cu tavele ofereau limonadă şi orangeadă, începînd totdeauna de la mijlocul sofalei". Cum se şi cuvenea, a început dansul. Atunci „boierii cei tineri îşi lepădau giubelele şi papucii, rămîneau numai în meşi şi alergau de luau fetele şi cucoanele la joc la poloneză, la parolă, la vals şi la «écossaise». Nu îndrăznea fiecine să se adreseze la rudele de aproape ale lui vodă; fiecare avea pe jucătorul ei favorit". Ghica observă că atunci „cînd începuseră danţorii a se înfierbînta, vodă s-a sculat, a salutat în dreapta şi în stînga şi a pornit spre uşa ieşirii, precedat de bas-ciohodar, urmat de beizadelele cele mai mici, de Ioniţă Voinescu, de cămăraşul cel mare şi de cîţiva ediclii". Nu era de obrazul domnitorului să asiste la fierbinţeala dansului. Far nientele timpului avea regulile sale.

---

interstiţii

O poveste neobişnuită

Louis Nucéra, scriitor discret şi subtil (l-a evocat cu căldură, în *Mes ports d'attache,* pe Cioran), era un pasionat al bicicletei; a contribuit, alături de Blondin şi alţi cîţiva, prin reportajele sale, la constituirea mitului Turul Franţei şi a practicat el însuşi ciclismul, escaladînd – spre admiraţia lui Cioran – muntele Ventoux şi alte vîrfuri din sudul Franţei. A murit în urmă cu cîteva săptămîni, lovit de o maşină; avea peste 70 de ani şi se plimba pe bicicletă în apropiere de Nisa. Să fii victima pasiunii vieţii tale e, ar zice unii, o „moarte frumoasă". Situaţiile sînt numeroase cînd coincidenţa începe să semene a predestinare. Semnalam mai demult cazul scriitorului suprarealist belgian Louis Scutenaire, prieten fidel al pictorului René Magritte. Scutenaire a încetat din viaţă în urma unui atac de cord, la 15 august 1987, în timp ce privea la televizor o emisiune despre (aţi ghicit) Magritte. Francezul Roger Gilbert Lecomte, şi el suprarealist, a murit, în 1943, de tetanos. Cu două decenii înainte scrisese un poem intitulat „Tetanos mistic"...

O extraordinară suită de întîmplări pare să fi provocat moartea lui Robert Desnos. Membru al unei organizaţii din Rezistenţă, arestat, ca urmare a unui denunţ, pe 22 februarie 1944, poetul a trecut prin mai multe lagăre - Auschwitz, Buchenwald, Flossenburg, Flöha. Din acest ultim lagăr e transferat, în primăvara lui 1945, la Terezin. A murit, de tifos, în 8 iunie 1945, vegheat de un student ceh, Josef Stuma. Acum cinci ani, printre hîrtiile rămase de la Youki Desnos, soţia poetului, s-a găsit ciorna unei scrisori a acesteia către Gaston Gallimard (scrisoare despre care nici nu se ştie dacă a fost expediată). Scrisoarea dă o versiune tulburătoare a împrejurărilor morţii lui Desnos, încît a vorbi în cazul lui de fatalitate nu e un simplu şi uzat clişeu. Scriitorul redactase, afirmă Youki, mai bine de două treimi dintr-un roman şi ascunsese manuscrisul, împreună cu scrisorile de la Youki, într-o cutie de şocolată *La Marquise de Sévigné* (e numele unui faimos magazin parizian, care există şi astăzi, în Place de la Madeleine, lîngă Fauchon). Cutia i-a fost furată de un prizonier rus care a crezut, bineînţeles, că va găsi în ea şocolată sau bomboane. Or, cînd s-a produs furtul, lagărul fusese eliberat şi Desnos se pregătea să se urce în tren şi să se reîntoarcă în Franţa. A rămas să caute cutia şi chiar a promis o recompensă celui care i-o va aduce. A doua sau a treia zi a primit, împreună cu alte lucruri de îmbrăcat, o pereche de şosete (i s-a făcut o favoare, fiind vorba de un articol rarissim). Şosetele erau însă prost dezinfectate, aveau păduchi, şi de aici tifosul...

Să revenim însă la cutia cu şocolată *La Marquise de Sévigné.* I-o pusese, într-un pachet, însăşi Youki, fericită că îi poate trimite soţului o delicatesă extrem de greu de găsit în Parisul din anii războiului. Un singur lucru nu-şi mai aminteşte Youki Desnos, şi anume cine îi făcuse *ei* cadou cutia cu şocolată: a fost poate, scrie ea, Armand Salacrou, sau Juliette Achard, sau chiar Gaston Gallimard... „E neplăcut să vorbesc despre toate astea, îşi încheie Youki Desnos scrisoarea către Gallimard, dar trebuie să o fac înainte de a-mi sfîrşi zilele"...

Iar pentru cei care cred în presentimente, voi cita începutul unui poem al lui Desnos din 1926, intitulat „Les grands jours du poète":

„Discipolii luminii n-au inventat niciodată decît tenebre puţin opace.

Rîul rostogoleşte un trup mic de femeie şi asta înseamnă că sfîrşitul e aproape.

Văduva în rochie de mireasă greşeşte convoiul;
cu toţii ajungem în întîrziere la mormîntul nostru".

Alexandru CĂLINESCU

Simone WEIL

MOARTEA ŞI MUNCA

Am tradus aici un pasaj dintr-un mare text al Simonei Weil: „L'enracinement. Prélude à une déclaration des devoirs envers l'être humain", textul ei ultim, din 1943, pe care editoarea Florence de Lussy l-a numit „pledoarie pentru o civilizaţie nouă" (am preluat textul din volumul de Opere, *editat de Gallimard în 1999, în colecţia Quarto: un volum de aproape 1.300 de pagini care adună o mare parte din scrierile Simonei Weil). „L'enracinement" e o meditaţie asupra civilizaţiei europene şi a celei umane în ansamblu, făcută într-un moment cînd, după un război ce avea să se termine, Europa era silită să-şi pună problema pragului, să imagineze lumea în care va trăi.*

*Nu este vorba despre o tratare istorică sau culturală a duratelor foarte lungi. Simone Weil face o lectură simbolică, extrem de liberă, personală, vizionară poate, a civilizaţiilor şi a îmbinărilor lor. Pe ea o interesează felul cum Adevărul viu circulă prin arterele lumilor, cum se întrupează libertatea lui, cum poate el înnoi civilizaţia europeană. (**A. M.**)*

Munca fizică acceptată este, după moartea acceptată, forma cea mai desăvîrşită a virtuţii supunerii.

Caracterul penal al muncii, indicat în naraţiunea Genezei, a fost rău înţeles dată fiind lipsa unei juste noţiuni de pedeapsă. Se consideră, în mod eronat, că textul acesta conţine o nuanţă de dispreţ pentru muncă. E mult mai probabil ca el să fi fost transmis de către o civilizaţie foarte veche în care munca fizică era cinstită mai presus de orice altă activitate.

Există destule semne că o asemenea civilizaţie a existat, că, în vremuri îndepărtate, munca fizică era prin excelenţă o activitate religioasă şi, ca atare, un lucru sacru. Misterele, religie a întregii Antichităţi pre-romane, erau integral întemeiate pe expresii simbolice ale salvării sufletului preluate din agricultură. Regăsim acelaşi simbolism în parabolele evanghelice. Rolul lui Hefaistos în *Prometeu* al lui Eschil pare să evoce o religie de fauri. Prometeu este exact proiecţia atemporală a lui Christos, un Zeu crucificat şi mîntuitor care a venit să arunce foc pe pămînt; în simbolism grec, ca şi în Evanghelie, focul este imaginea Sfîntului Duh. Eschil, care nu spune nimic gratuit, spune că focul dat oamenilor de către Prometeu era o proprietate personală a lui Hefaistos, ceea ce pare să indice că Hefaistos era personificarea acestui foc. Hefaistos e un zeu faur. Ne putem închipui o religie de fauri – capabili să vadă în focul ce înmoaie fierul imaginea acţiunii Sfîntului Duh asupra firii omeneşti. A existat poate o vreme în care un acelaşi adevăr era tradus în diferite sisteme simbolice, fiecare sistem fiind adaptat unei anume munci fizice pentru care el devenea expresia directă a credinţei.

În orice caz, toate tradiţiile religioase ale Antichităţii, inclusiv Vechiul Testament, socotesc că meşteşugurile îşi au obîrşia într-o lecţie directă a lui Dumnezeu. Cele mai multe afirmă că Dumnezeu s-a întrupat pentru această misiune pedagogică. Egiptenii considerau, de pildă, că întruparea lui Osiris avea drept scop în acelaşi timp o învăţătură practică şi Mîntuirea prin Patimă.

Oricare ar fi adevărul învelit în naraţiunile acestea extrem de misterioase, credinţa într-o predare directă a meşteşugurilor de către Dumnezeu implică amintirea unei vremi cînd practicarea lor constituia prin excelenţă o activitate sacră.

Nici o urmă din caracterul acesta sacru nu s-a păstrat în Homer, în Hesiod, nici în Grecia clasică ori în puţinul pe care îl ştim despre celelalte civilizaţii ale Antichităţii. În Grecia munca fizică era treabă servilă. Nu putem şti dacă era considerată astfel încă dinaintea invaziei elene, în vremea pelasgilor, nici dacă Misterele păstrau explicit, în învăţătura lor secretă, memoria unui timp cînd munca era onorată. Chiar în zorii Greciei clasice, asistăm la sfîrşitul unei forme de civilizaţie unde, în afara muncii fizice, toate celelalte activităţi umane erau sacre; unde arta, poezia, filozofia, ştiinţa şi politica nu se deosebeau, s-ar putea spune, de religie. Un secol sau două mai tîrziu, printr-un mecanism greu de discernut, dar în care banul a jucat cu siguranţă un rol important, toate aceste activităţi deveniseră exclusiv profane şi izolate de orice inspiraţie spirituală. Fărîma de religie care mai persista fusese exilată în locurile afectate cultului. Platon era, în vremea lui, supravieţuirea unui trecut deja mult depărtat. Stoicii greci au fost flacără ţîşnită dintr-o scînteie încă vie a aceluiaşi trecut.

Romanii, naţiune atee şi materialistă, au nimicit resturile de viaţă spirituală din teritoriile ocupate folosind exterminarea; nu au adoptat creştinismul decît golindu-l de conţinutul său spiritual. Sub dominaţia lor, orice activitate umană, fără deosebire, a fost îndeletnicire servilă; ei au sfîrşit prin a lipsi de orice realitate instituţia sclaviei şi i-au pregătit dispariţia, coborînd la starea de sclavie toate fiinţele umane.

Pretinşii barbari, dintre care mulţi proveneau fără îndoială din Tracia, fiind prin urmare hrăniţi cu spiritualitatea Misterelor, au luat creştinismul în serios. Drept urmare a fost cît pe ce să apară o civilizaţie creştină. Vedem cum îi răsar făgăduinţele în secolele al XI-lea şi al XII-lea. Ţinuturile de la sud de Loara, principalul ei nucleu de reverberaţie, erau îmbibate în acelaşi timp de spiritualitate creştină şi de spiritualitate antică; cel puţin dacă e adevărat faptul că albigensii sînt maniheeni, şi decurg deci nu numai din gîndirea persă, dar şi din cea gnostică, stoică, pitagoriciană, egipteană. Civilizaţia pe atunci în germen ar fi fost lipsită de orice pată de sclavie, pură. Meşteşugurile ar fi stat în centrul ei.

Tabloul pe care Machiavel îl face Florenţei secolului al XIV-lea este un model de ceea ce în jargon modern am numi o democraţie sindicală. La Toulouse, cavalerii şi muncitorii se băteau cot la cot împotriva lui Simon de Montfort pentru a apăra un acelaşi, comun, depozit spiritual. Corporaţiile, instituite în cursul acestei perioade de gestaţie, erau instituţii religioase. E de ajuns să priveşti o biserică romanică, să asculţi o melodie gregoriană, să citeşti cîteva din poemele desăvîrşite ale trubadurilor ori, şi mai bine, textele liturgice pentru a-ţi da seama că arta era tot atît de indiscernabilă de credinţă pe cît era în Grecia veche din momentul ei cel mai bun.

Însă o civilizaţie creştină, în care lumina creştină ar fi iluminat viaţa întreagă, nu ar fi fost cu putinţă decît dacă acea concepţie romană de aservire a spiritelor prin Biserică ar fi fost eliminată. Lupta încrîncenată şi victorioasă a sfîntului Bernard împotriva lui Abélard ne arată că şansele erau minime. La începutul secolului al XIII-lea, civilizaţia încă pe cale de a apărea a fost distrusă prin nimicirea principalului ei nucleu, anume ţinuturile din sudul Loarei, prin instalarea Inchiziţiei şi prin sufocarea gîndirii religioase sub noţiunea de „ortodoxie".

Separînd riguros domeniul referitor la binele sufletelor – unde gîndirea trebuie să se supună necondiţionat în faţa unei autorităţi exterioare – şi domeniul referitor la lucrurile numite profane, unde inteligenţa e liberă, noţiunea de ortodoxie a făcut imposibilă mutuala pătrundere a religiosului şi a profanului, adică ceea ce ar fi fost esenţa unei civilizaţii creştine. În zadar zi de zi, la liturghie, o picătură de apă se amestecă în vin. Secolele al XIII-lea, al XIV-lea, începutul celui de al XV-lea sînt perioada decadenţei Evului Mediu. Degradare progresivă şi moarte a unei civilizaţii care n-a avut vreme să se nască; ofilire progresivă a unui simplu germen.

Către secolul al XV-lea a avut loc prima Renaştere, palid presentiment de resurecţie a civilizaţiei pre-romane şi a spiritului veacului al XII-lea. Grecia autentică, Pitagora, Platon au fost atunci ţinta unui respect religios, ce se îmbina într-o perfectă armonie cu credinţa creştină. Însă această atitudine a spiritului a durat extrem de puţin.

A urmat curînd a doua Renaştere, de orientare opusă: ea a produs ceea ce numim civilizaţia noastră modernă. De care sîntem foarte mîndri, deşi nu ignorăm faptul că e bolnavă. E bolnavă de a nu şti exact ce loc să acorde muncii fizice şi celor ce o împlinesc... Cel mai potrivit ar fi să meditäm la vechea naraţiune a Genezei, situînd-o în mediul ei propriu, care e gîndirea antică.

Cînd o fiinţă umană s-a aşezat prin crimă în afara binelui, adevărata pedeapsă o constituie reintegrarea ei în plenitudinea binelui cu ajutorul durerii. Nimic nu e aşa de minunat ca o pedeapsă.

Omul s-a aşezat în afara supunerii. Dumnezeu a ales drept pedepse munca şi moartea. În consecinţă, munca şi moartea – cînd sînt îndurate cu consimţămîntul de a fi îndurate – constituie mutarea în binele suprem al supunerii faţă de Dumnezeu.

Lucrul acesta e de o luminoasă evidenţă dacă, la fel ca în Antichitate, pasivitatea materiei e privită drept desăvîrşirea supunerii faţă de Dumnezeu, iar frumuseţea lumii drept strălucirea supunerii desăvîrşite.

Oricare ar fi în cer semnificaţia misterioasă a morţii, aici pe pămînt ea constă în transformarea unei fiinţe alcătuite din carne fremătîndă şi din gîndire, a unei fiinţe care doreşte şi urăşte, speră şi se teme, vrea şi nu vrea, într-o grămăjoară de materie inertă.

Consimţirea la această transformare este, pentru om, actul suprem al totalei supuneri... Însă consimţămîntul la moarte nu poate fi pe deplin real decît atunci cînd moartea ne stă în faţă. El nu se poate apropia de desăvîrşire decît atunci cînd moartea se apropie de noi. Cînd posibilitatea morţii e abstractă şi îndepărtată, consimţămîntul e abstract. Munca fizică e o moarte cotidiană.

A munci înseamnă să-ţi pui propria fiinţă, suflet şi trup, în circuitul materiei inerte, să faci din ea un intermediar între o stare şi alta a unui fragment de materie, să faci din ea un instrument. Muncitorul face din corpul şi din sufletul lui o unealtă pe care o mînuieşte. Mişcările corpului şi atenţia spiritului sînt funcţie de exigenţele uneltei, ea însăşi adaptată materiei muncii.

Moartea şi munca ţin de necesitate, nu de alegere. Universul nu se dăruieşte omului în hrană şi căldură decît dacă omul se dăruieşte universului în muncă. Însă moartea şi munca pot fi primite cu revoltă ori acceptare. Pot fi resimţite în adevărul lor nud ori învesmîntate în minciună.

Pagină realizată de Anca MANOLESCU

glosar de tranziţie

Diaspora

Consacrat ca denumire a evreilor împrăştiaţi în afara Ţării Sfinte, termenul este asimilat de tranziţie pentru a-i numi pe românii aşezaţi dincolo de fruntarii. Neutralităţii acestei denumiri dictatura i-a preferat o formulă-imprecaţie: românilor plecaţi în bejenie li se spunea trădători. Condamnarea semantică o motiva pe cea administrativă. Imprudentă, Constituţia ne garanta dreptul de a călători pe care autorităţile, mult mai circumspecte, îl anulau refuzînd să ne elibereze paşapoartele de cuviinţă. Antidotul cel mai sigur al trădării era patriotismul silnic.

Pentru ca această profilaxie să fie completă, dictatura nu ne ţinea la distanţă numai de străinătate, ci şi de străini. Nici un vizitator străin nu intra în contact cu noi pentru a-i trăda pe ai săi în folosul nostru, dar orice român care pălăvrăgea cu străinii era gata să-i trădeze pe ai lui în folosul lor. Toţi străinii ne voiau răul şi cu atît mai mult înstrăinaţii – cei care alcătuiesc acum diaspora.

Deosebit de stînjenitoare era existenţa unor descendenţi din alte seminţii care, datorită unor vicleşuguri ale istoriei, născuţi pe plaiurile mioritice, se chema că sînt cetăţeni ai republicii, cînd populare, cînd socialiste, România. Cu toţii strîns uniţi în jurul şi sub conducerea, aceştia erau supuşi totuşi unui tratament diferenţiat. Maghiarii erau numiţi maghiari, germanii germani, pe cînd ţiganii, evreii şi restul erau vîrîţi de-a valma în categoria „şi alte naţionalităţi“. Inamic jurat al economiei de piaţă, stalinismul autohton a inaugurat, totuşi, pe continentul european, un soi nou de piaţă pe care erau vînduţi evreii şi germanii din România.

Tranziţia nu a adus în acest domeniu numai importante schimbări, ci şi veritabile răsturnări de situaţii. Străinii – şi mai cu seamă cei veniţi de peste Ocean ori din spaţiul Shengen – nu mai sînt priviţi cu ostilitate, ci cu extaz; compatrioţii din diaspora nu mai sînt trădători demni de repudiat, ci înainte-mergători, demni de urmat; cei rămaşi acasă de pripas nu mai sînt împiedicaţi să călătorească peste graniţă de birocraţie din Bucureşti, ci de cea din Bruxelles, sau chiar de mai departe; în timp ce populaţia României scade, cea a diasporei române creşte – ea nu evoluează numai prin dimensiunea pe care o capătă, ci şi prin rolul politic pe care guvernanţii de pe malul Dîmboviţei îşi dau silinţa să i-l atribuie, rol simbolizat prin promovarea unor membri ai diasporei la rangul de consul onorific, experiment în stare să aducă şi rezultate vădit mai puţin avantajoase decît cele sperate.

Ataşaţi de resturile pe care şi le-au încropit, foştii exilaţi nu se înghesuie să se înapoieze în locurile pe care, dintr-o pricină ori alta, le-au părăsit cîndva. Unii dintre ei au preferat să le uite, alţii, dimpotrivă, le vizitează adeseori, povăţuindu-i, nu fără severitate, pe cei rămaşi la vatră cum să iasă din hăţişul istoric în care s-au înfundat.

Chiar şi fără a dispune de date statistice omologate, putem fi siguri că românii din ţară dornici să treacă în diaspora sînt considerabil mai mulţi decît românii din diaspora dornici să revină în ţară. Comparînd această stare de lucruri cu patetismul retoricii publice, ajungi să te întrebi, vrînd-nevrînd, dacă nu cumva tranziţia este mai prielnică patriotismului decît patriei.

Pavel CÂMPEANU

bazar

Bîlci şi Luna Parc

Vacanţa la mare cultivă tot soiul de idealuri şi senzaţii „de sezon“. Cele mai flagrante dintre ele se învîrt în jurul termenilor „terasă“, „discotecă“, şi chiar „Luna parc“ (în funcţie de vîrste şi temperamente, desigur). La terasă, idealul de rînd e berea şi, printre cele mai rafinate, Capucino şi gin-ul. Pe vremuri nu găseai uşor un Capucino: doar în localurile de relativ lux dădeai de unul adevărat. Postura relaxată, cu un Capucino în faţă, era de invidiat şi foarte *cool*. Acum Capucino se găseşte pe toate drumurile; totuşi, senzaţia „măreţiei“ lui au trăit-o şi alţii: există o formaţie, feminină, cu acest nume. Sticlele de bere te puteau situa la polul opus al mîndriei turistice: pe vremuri, dacă adunai mai multe (de pe mese sau de la prieteni), reuşeai un cumul de garanţii din care săţi cumperi una nouă. Nu degeaba o altă formaţie a momentului s-a intitulat *Bere gratis*, dînd glas unui alt ideal, facil, masculin, de astă dată. Varianta alcoolică feminină, rafinată, este gin-ul, şi el prezent într-un hit al grupului ASIA; una dintre cele patru fete spune (parafrazez): mama vrea ca eu, la mare, să beau numai apă minerală, dar eu vreau să beau gin.

Gin se bea şi la terasă, şi la discotecă. Discoteca este, însă, un subiect prea generos pentru a nu fi discutat separat. Ca şi parcul de distracţii, discoteca este, cu siguranţă, o sursă de senzaţii: ambele locuri cultivă plăcute „ameţeli“, „fiorii“ pe care îi proslăvesc multe din şlagărele verii (Iubirea ta / Îmi dă fiori – *Andre*, „Prima iubire“). În cazul discotecii, e, evident, vorba de vîrtejuri sentimentale, sexualizate; parcul de distracţii îţi oferă vîrtejul în sine, senzaţia ca atare, independentă de vîrstă sau partener.

Atmosfera oricărui parc de distracţii este una de Moşi, de bîlci, de forfotă, amestec şi curiozităţi. Pe lîngă maşinăriile ameţitoare, gadgeturile sînt nelipsite: există ceasuri luminoase, brăţări fosforescente, inele cu pietre luminoase, bile pocnitoare, păsări pe sfoară şi băţ ce-şi învîrt cozile în bătaia vîntului etc. Pe drumul spre Luna Parc din Mamaia se vinde, de-a lungul unei întregi alei, porumb nu fiert, ca altădată, ci copt, pe grătar adevărat, cu cărbuni de la benzinărie; în acelaşi spirit, se găsesc covrigi, mere coapte glazurate pe băţ, nuga... Parcurile de distracţii propriu-zise aduc oarece înnoiri faţă de anii precedenţi. În cel din Costineşti, aspiraţiile la *American Dream* sînt concretizate într-un Montaigne Russe cu traseu mai scurt şi mai puţine curbe, pe care este pictat steagul Americii şi se intitulează *American Express*. Parcul cel mai „adevărat“ este cel din Mamaia. Nu numai că e cel mai mare, şi înzestrat cu cele mai multe maşinării noi, dar e cel mai apropiat de spiritul de Moşi, de bîlci tradiţional. Poate pentru că există, acolo, mai multe distracţii bărbăteşti; nu doar binecunoscutul tir sau loc de dat cu pumnul şi de măsurat puterea, ci chiar un... Rodeo. Aşa se numeşte taurul de pînză pe deasupra şi mecanism pe dedesubt, mai năbădăios decît unul real (vorba vine), care te trînteşte fără milă dacă nu eşti maestru în arta ţinerii în şa. Sau, poate, datorită curentului „retro“ care include un carusel pentru copii cu jucării ca din porţelan, figuri mai puţin agresive (ale animalelor pe care te aşezi), un ritm mai calm de învîrteală şi o muzică adecvată; ori pentru linia „horror“ la fel de calmă, ce include Tunelul Groazei (prezent, cîndva, în Orăşelul copiilor), o încăpere întunecoasă în care scheleţi naivi, verzi şi mov, ies din criptele-cutii şi încearcă să te sperie (dar nu reuşesc).

Iaromira POPOVICI

Un curier incredibil

Jan Karski n-a fost evreu şi nu e vina mea că trebuie să încep cu această conformistă precizare, ci a lumii în care trăim de 5.760 de ani după socoteala unora, de 2.000 de ani după a altora, ceea ce nu l-a împiedicat să moară, luna trecută, la Washington, ca o efemeridă în vîrstă de 86 de ani. Pe baza aceloraşi imperioase precizări la orice început de om sau de articol, ar trebui să clarific că a fost catolic, dar nu văd de ce nu ar fi mai important să se ştie că, la naştere, în 1914, la Lodz, în Polonia, nu l-a chemat Karski ci Jan Kozielewsky, urmînd ca pe parcursul vieţii – altă expresie de care nu putem scăpa... – să aibă încă un nume, Witold. A ajuns să fie încifrat ca Witold trecînd prin două întîmplări suficiente pentru a-şi înţelege secolul, secolul 20, dezmierdat cîndva, de poetul rus, sovietic şi evreu, Osip Mandelstam: „secolul meu, sălbaticule...“.

Diplomat de carieră la numai 21 de ani, Karski e arestat şi închis de sovietici cu ocazia împărţirii Poloniei de către Hitler şi Stalin; evadează de la „roşii“, ajunge în rîndurile Armatei poloneze de Rezistenţă împotriva invadatorilor germani dar, prin 1940, în Slovacia, cade în mîinile şi ghearele Gestapoului; e torturat pentru ca să livreze nume, coduri, legături, omul nu cedează decît la gîndul sinuciderii; o încearcă, o ratează şi are norocul – de ce să uităm acest cuvînt?, soţia lui Mandelstam, Nadejda, scria că un om inteligent nu ignoră niciodată miracolele – să fie eliberat printr-o operaţie a unui comando al Armatei de Rezistenţă; atunci va primi numele de cod Witold, urmînd să lucreze ca un curier al acestei Armate din interior, supusă ordinelor primite de la guvernul polonez, aflat în exil, la Londra. Fine del primo tempo.

În 1942, cu cîtva timp înainte de a părăsi clandestin Polonia spre Londra, primeşte o misiune cu care, se poate spune, fără exagerare, că nimeni nu mai fusese însărcinat pînă atunci în Europa: să cerceteze în ce măsură sînt adevărate mărturiile organizaţiilor evreieşti din Rezistenţa poloneză prin care s-ar dovedi că Hitler a ordonat exterminarea tuturor celor din ghetoul varşovian şi din lagărele de concentrare, acreditate de Germania pentru Crucea Roşie Internaţională ca locuri de muncă unde, cum scria mare la porţile lor, „Arbeit macht frei“. Nu se ştia, în lumea liberă, de oroarea asta? Mai trebuiau dovezi? Întotdeauna – e bine să se ştie şi în anul 2000, superinformatul şi deplin lămuritul... – trebuie dovezi, pentru orice este considerat de raţiunea umană ca fără precedent. Or, la 1.942 de ani după naşterea lui Cristos, un asemenea tip de exterminare în masă nu avea precedent.

Witold, sub identitatea de Karski, pătrunde în ghetoul varşovian, trăieşte, priveşte, observă şi înţelege tot ce se petrece, trece de acolo într-un lagăr strict pentru polonezi – curierul devine un martor ocular, în deplina putere a cuvîntului. Şi ajunge pe cele mai obscure căi – obscuritatea va face parte din destinul lui – în Anglia; va obţine audienţă la Churchill şi îi va relata tot ce a văzut, de la Churchill va fi trimis la Roosevelt şi îi va comunica, în amănunte precise, situaţia – ca să-i găsim grozăviei, totuşi, un termen accesibil, fie şi palid. Roosevelt îl ascultă îndelung şi, la capătul tăcerilor sale, pune mîna pe telefon şi îl roagă pe preşedintele Curţii Supreme de Justiţie a Statelor Unite, Felix Frankfurter, să-l primească urgent pe Jan Karski.

Polonezul îi descrie şi preşedintelui Curţii Supreme de Justiţie a Statelor Unite (mai bine să repet această titulatură decît că martorul nu era evreu...) tot ce ştie „de acolo“ – Frankfurter nu-l întrerupe, dar, la un moment dat, se ridică de pe scaun şi începe să străbată camera cu paşi din ce în ce mai nervoşi, lăsîndu-l să-şi ducă „informarea“ pînă la capăt. Atunci îi va spune lui Karski pe un ton hotărît: „Tinere, nu pot afirma că eşti un mincinos. Dar nu te cred.“ Cunosc această scenă – care nu ştiu pe cîţi mai zăpăceşte în anul 2000 – dintr-un articol al lui Claude Lanzmann, regizorul celebrului documentar *Şoah*, despre exterminarea evreilor de către hitlerişti şi ţin minte cu precizie comentariul lui, într-o singură propoziţiune. Vertiginoasă: „Există multă profunzime în această incredulitate a lui Frankfurter“. E de o concizie a energiei patetice şi sarcastice care paralizează orice discuţii revizioniste şi antirevizioniste în problema încă la zi. Poate că această incredulitate normală, rezonabilă a lui Frankfurter, dar şi a unor organizaţii evreieşti din Statele Unite, să fi făcut ca dovezile aduse de Karski să nu fie date imediat publicităţii? Într-un secol care se laudă că ştie tot, nu s-a elucidat de ce mass-media puterilor antihitleriste a dezvăluit mult mai tîrziu oroarea comunicată din timp de un martor ocular, de nu şi providenţial. El a închis era inumanului incredibil.

După război, gloria lui n-a fost răsunătoare: s-a stabilit în Statele Unite şi a devenit cetăţean american, în Israel a fost trecut printre cei drepţi, în 1998 a fost nominalizat pentru Nobelul păcii, anul acesta, în luna mai, a fost la Varşovia, să vadă Tîrgul de Carte. S-a stins în clarobscurul acestui secol în care profunzimea nu se mai măsoară după incredulitatea în faţa inumanului. „Secol al meu, sălbaticule – şi versul lui Mandelstam continuă – „cine va îndrăzni să te privească în ochi?“ Karski a fost unul din aceşti cîţiva îndrăzneţi.

Radu COSAŞU

scrisoare din New Orleans

Woodstock-ul catolic

Am ratat primul Woodstock, dar oricum, a fost de parcă aş fi participat, căci am luat păduchi laţi de la o fecioară care fusese acolo. Detest mulţimile. Mereu aceeaşi poveste. Te duci idealist şi virgin şi te întorci cu o boală socială. N-am fost niciodată la un concert cu Grateful Dead şi n-am stat niciodată în sînul mulţimii, cu un chibrit aprins în mînă. Nu călătoresc cu metroul prin New York la ore de vîrf şi mă ţin departe de Bourbon Street, de Mardi Gras. Am fost, cînd şi cînd, la meciuri de baseball, dar niciodată la finale şi prefer ligile inferioare celor superioare. Orice încăpere în care sînt mai mult de o sută de persoane mă umple de nelinişte, pentru că se poate transforma într-o mulţime setoasă de sînge uite-aşa. Iadul, aşa cum mi-l imaginez eu, este o discotecă plină ochi.

Aşa că încercaţi să vă închipuiţi cum m-am simţit cînd am ajuns la Roma şi am găsit două milioane de tineri veniţi acolo pentru Anul Jubiliar al Papei. Conducînd pe lîngă mulţimi de pelerini cu flamuri fluturînde şi cu sandale în picioare, şoferul îmi spuse că mai tot centrul Romei este închis traficului. De la fereastra hotelului, am putut vedea Colosseum-ul înconjurat de tineri creştini. Tot veneau în jos pe Via Crucis, cîntînd şi strigînd în căldura înăbuşitoare. La răstimpuri, cîte un preot sau o călugăriţă se iţea prin gloată în şorţuri şi sandale. Cisterne cu apă, parcate la răscruci, îi salvau pe pelerini de leşinuri. Titluri de o şchioapă numeau acestea „Legiunile Papei" sau „Woodstock-ul catolic".

Pe înserat, am decis să înfrunt strada. Un amurg magnific, ca acelea care proptesc porţile raiului în picturile renascentiste, scălda ruinele romane în aur, purpuriu, mov şi magenta. Se aprinseseră lumînările. Glasuri îngereşti pogorau din difuzoare. Poliţia blocase mijlocul drumului care duce de la Forum la Colosseum şi pelerinii, cu lumînări în mînă, se aliniaseră pe cele două laturi.

Păreau copii de treabă. Veniseră la Roma răspunzînd chemării Papei de a-şi demonstra sprijinul pentru dreptatea socială şi protestul faţă de consumism. Sutele de biserici şi mînăstiri ale Romei şi-au deschis larg porţile pentru a da adăpost tinerilor pelerini. Şiruri de duşuri au fost instalate în curţile aşezămintelor şi ei, cu toţii, dimpreună se îmbăiară.

La căderea întunericului, mii de măicuţe, călugări şi preoţi în sutane porniră pe Via, chiar pe mijlocul drumului, cîntînd imnuri. Un imens televizor reda ceremoniile care aveau loc pretutindeni în oraş. Copiii, care veniseră din peste o sută de ţări, îşi fluturară steagurile, chiuind. La răstimpuri, se mai auzea sirena cîte unei ambulanţe, care se grăbea la căpătîiul vreunui pelerin doborît de caniculă. Am fost mişcat pînă în străfunduri. M-am hotărît să mă convertesc. Am hotărît să dorm pe pardoseala vreunei mînăstiri. Să discut cu aprindere despre viitor. Ce copii! Ce Papă! Trebuie să fi fost cea mai mare concentraţie de fecioare de pe faţa pămîntului. Fecioare din cele cuminţi. Fără droguri mîrşave. Fără păduchi laţi. Revoluţie fără nebunie.

Între timp, mi se făcu somn, aşa că am decis să trec strada înapoi către hotel. Dar nu aveam cum. Poliţia italiană nu lăsa pe nimeni să taie calea coloanei. Singurul drum înapoi era ocolind ruinele Termelor lui Caracalla, Columna lui Traian, Templul lui Saturn şi Templul Vestalelor. A trebuit să dau ocol întregii Rome păgîne ca să scap din calea creştinilor. Am adormit exact cînd pe imensul ecran de televizor apărea Papa. „Cum ţi se pare?", m-a întrebat în poloneză. „Grozav", i-am spus. „Poţi să-ţi faci cîte cruci vrei, dar nu poţi tăia o stradă în cruciş„. Nu m-a mai băgat în seamă şi a început să binecuvînteze fecioarele.

Andrei CODRESCU

www.codrescu.com

(traducere de Ioana AVĂDANI)

(Rubrică difuzată la *National Public Radio* şi publicată în *Gambit Weekly, The Baltimore Sun* şi *Funny Tonus)*

din fanfare funerare

Ceea ce rezulta era un soi de covor lunguieţ

– marafeturi epice (I) –

Nu am plecat încă din staţia CFR Timişoara, tot ceea ce am relatat se va fi întîmplat după ce vom fi plecat – povestesc într-un nepotrivit viitor anterior (dacă aşa ceva o fi) din cauză că îmi este total cunoscută partea de pînă acuma derulată. Proiectul epic care îmi animă scripturalitatea e intitulat *Construcţia şi deconstrucţia unei imagini: Har-Cov*, adică judeţele secuieşti de după 1990, el se află în calendarul Centrului de Cercetare a Relaţiilor Interetnice, păstorit sociologic şi drămuit ştiinţific de Marius Lazăr. Noi (adică Alexandru Vlad, Gheorghe Crăciun, Andras Visky, subsemnatul) vom însoţi creator „demersul pe teren" al studenţilor sociologi de la Babeş-Bolyai. Libertatea, ni s-a spus, este maximă, aşa încît, cum anume va fi să fie cartea la care ne-am angajat rămîne să stabilească ritmul însuşi al scrierii ei care, iată, se naşte din ceva mai nimic prestabilit, cîteva vagi discuţii, angajamentul lui Alexandru Vlad că el va scrie mergînd solitar undeva, într-un sat de pe lîngă Izvorul Mureşului, cu gîndul că acolo îi va fi dat să stea alături de oameni ai locului, cutare ţăran la pădure, cutare nană, Erji-neni sau tanti Florica, şi va scruta epic cum dau ele la pui în ogradă şi cum se insinuează aici construcţia şi deconstrucţia unei imagini. Îmi propun cu Gheorghe Crăciun ceva nebulos, facem texte *brainstorming*, în tehnica denumită „vom face şi vom vedea", important e să dăm drumul textului, să-l răsucim între epic şi livresc, între ficţional şi non-ficţional, să-l bătucim bine cu maiul – bucata aceea de scîndură cu un mîner sculptat din brişcă pe care o folosesc femeile vara, în chiar aceste zile caniculare pe malul cutărui pîrîu montan, pe cînd spală rufele pe o piatră şlefuită de încăpăţînarea valurilor celor domolite de arşiţă: aşază ţoalele într-un anume fel, împachetate în patru, în cinci, ude şi unse cu săpun de casă şi izbesc cu maiul, în aşa fel încît răsună valea, pădurea, drumul prăfos. Aşa şi noi, vom împături textura (de la textilă), o vom unge cu niscaiva proză, o vom aşeza pe piatra cerinţei de bază şi, cu maiul ofensivei scripturale, o vom izbi în plin. Atît în ceea ce priveşte modul de lucru; restul, adică instrumentele necesare travaliului, vor fi să fie cele ale lumii postmoderne: textul, odată bătucit bine, îl voi expedia lui George pe e-mail, pe urmă îl vom întreţese cum se poate de bine şi nici nu ştiu dacă vom stabili paternitatea lui sau îl vom amesteca încă mai bine, în aşa fel încît să nu se mai ştie care-i Tanda, care-i Manda, adică eu expediez, el intervine în textilă şi adaugă alte texturi, alte fragmente de texte şi de însemnări, într-un fel care să semene cu vagile mele amintiri din pruncie cînd vecina noastră, baba Saveta, avea ea un soi de război de ţesut la care aşeza în firele paralele, la modul vertical, alte fire paralele, la modul orizontal, cu observaţia că astea de pe urmă erau ele un soi de cîrpe de toate culorile, asta era obligaţia lor: să fie de toate culorile, şi să fie zdrenţe netrebuincioase sau, cum spunem noi astăzi, materiale refolosibile. Pe acestea toate le trecea baba Saveta printre firele cele verticale şi strict paralele cu fişiile acelea de cîrpe trecute dinaintea suveicii la modul orizontal; ceea ce rezulta era un soi de covor lunguieţ, un soi denumit *puzzle* în lumea anglo-saxonă. Prin urmare, asta ar fi să fie, din cîte am priceput eu, contribuţia noastră la realizarea cărţii, Sandu Vlad va persevera epic de unul singur, ca un cosaş pe care tocmai îl văd din dreptul geamului de la vagonul care mă îndreaptă direct spre Cluj. Ar mai trebui spus, din necesităţi de sinceritate şi de verosimilitate implicită, că nu ştiu cum anume ar fi să fie a noastră ars poetica: adică dacă vom prelua tehnica maiului sau aceea a babei Saveta. Mă gîndesc, cu anume nostalgie, dacă vom avea noi (adică eu şi George) curajul (şi nebunia similă smereniei celei nebune care-i mînă cîteodată, în umbra unor sfinte aşezăminte monahale, pe foştii mari curvari) ca să renunţăm la identificarea, măcar exterioară (prin nominalizare) a texturii, a tehnicilor, a contribuţiilor, a aducerii aportului celui de obşte. Nu ştiu şi nu cred, prea seamănă ambiţia mea cu naivitatea aceea de a crede că un hoţ abil, după ce ţi-a şterpelit cu pricepere portmoneul cu salariul pentru concediu, îl va podidi regretul omenesc şi te va căuta ca să te fericească în felul acelei lumi, construite de vrednicul de pomenire Walt Disney, primul ficţionalist care şi-a imaginat fericirea de a cădea de la zece etaje.

Daniel VIGHI

bustul Thaliei

O dramă de familie

A devenit de rigoare, pentru fiecare regizor care se confruntă cu Shakespeare, să încerce să-l doboare. În ianuarie 1999, la New York, Andrei Şerban a realizat un spectacol după *Hamlet* care, după cum afirma revista *The New Republic,* putea fi gustat doar de două categorii de spectatori: cei care se întîlneau prima oară cu piesa şi cei care o cunoşteau practic pe dinafară. Acolo, Hamlet ceda impulsului necrofil, sărind în sicriu pentru a silui foarte realist trupul Ofeliei, regina şi regele îşi exhibau fericirea intimă, sexul domina total textul. Şi la noi, la Botoşani, am văzut un *Hamlet* bine adaptat la gustul generaţiei X. În film, după Kaurismaki, Almereyda a refăcut şi el povestea, punînd-o în ambianţa unei corporaţii postmoderne şi înlocuind teatrul în teatru cu vizionarea de casete conţinînd mai vechi ecranizări ale piesei.

Ţinînd seama de acest context, se înţelege de ce spectacolul lui Liviu Ciulei de la Bulandra a contrariat pînă la dezamăgire aşteptările publicului bucureştean, la curent cu tot ce e nou în lume şi pofticios de inovaţii, cum îl ştim. De la început, plasarea vestimentară în amurg de secol 19 decepţionează, ea părînd împrumutată din filmul lui Kenneth Branagh celor care ignoră că Liviu Ciulei o propusese de mult, în spectacolul său newyorkez din 1979. Mai apare şi Hamlet-*père* cu barbă colilie, ca Moş Ene pe la gene, în locul imaginii holografice, sintetizate la calculator, la care aveam tot dreptul să ne aşteptăm. În fine, în loc să se ocupe de vioiciunea mişcării scenice şi de spectaculozitatea duelului, regia se concentrează asupra rostirii nuanţate şi inteligente a textului, adică ni se oferă, după cum ar zice însuşi Hamlet, vorbe, vorbe, vorbe. Demersul regizoral lipsit de ostentaţie, concentrat asupra esenţialului construieşte spectacolul ca arcuire dramatică unitară, nu ca înşiruire de tablouri perfecte. Discreţia şi indiferenţa la accesoriu plasează rezultatul în zona de graniţă dintre rafinament şi oboseală. În decorul sobru de coloane de lemn, care alunecă fără zgomote şi poticniri, imaginea scenică evoluează progresiv, de la negrul dialogului cu fantoma, trecînd prin culori din ce în ce mai deschise, pînă la albul clarificator al duelului final. Eclerajul savant scoate în evidenţă prestaţiile individuale, fără să rupă însă vreodată relaţiile dintre ele. Marcel Iureş, eliberat de ticuri mănuţiste, este un „dulce prinţ" sensibil, atrăgător, inteligent şi nefericit. El pune în interpretare o inflexiune poetică ţinînd de romantismul de bună calitate, adică liber de retorism. Scena dialogului cu actorii, în care se grimează ca un clovn, dezvăluindu-şi histrionul interior, este splendidă, marele monolog, precedat de un moment de întuneric, se aude nou şi proaspăt, ca şi cum ar fi spus pentru prima oară. Ofelia Adrianei Titieni este colţuros-dramatică, excelentă în scena nebuniei la dineu. Ion Pavlescu este unul dintre cei mai buni Polonius din cîţi am văzut, Răzvan Vasilescu şi Cornel Scripcaru sînt la largul lor în Rosencrantz şi Guildenstern. Victor Rebengiuc este regesc, ceea ce îl prinde, dar Valeria Seciu pare cu gîndul în altă parte, probabil la un rol mai „mare" decît acela al Gertrudei. Stefan Bănică jr. este nepotrivit distribuit în Laertes, deoarece n-are cum să pară, aşa cum cere rolul, o variantă simplificată, dar mai virilă, a lui Hamlet însuşi. Practic toţi actorii joacă bine, însă nu mereu şi nu în acelaşi stil.

Peter Stein a prezentat un *Faust* integral la expoziţia universală de la Hanovra 2000, în aceeaşi manieră înţeleaptă şi reţinută în care Liviu Ciulei a montat *Hamlet* la Bucureşti, întîmpinînd aceleaşi rezerve. Amîndoi au oferit un fel de mîncare simplu şi delicat unor oaspeţi avizi de condimente picante. În ultimul caz, este păcat că mulţi s-au împiedicat de detalii, nerealizînd eleganţa şi armonia ansamblului. Este adevărat însă că abordarea dramatică fină pe care am văzut-o se apropie mai mult de muzica de cameră decît de cea simfonică, tragedia lui Hamlet părînd, la urma urmei, o tristă dramă de familie.

Adrian MIHALACHE

Pagină realizată de Cezar PAUL-BĂDESCU

sindromuri

Sindromul recompensării corupţiei

Una dintre ideile frecvent vehiculate atunci cînd vine vorba despre ferirea funcţionarului public de ispita corupţiei este aceea a salarizării: cu cît acesta va fi mai bine plătit... cu atît va fi mai puţin coruptibil. La prima vedere, discursul pare sănătos. Examinat mai îndeaproape, el se dovedeşte periculos şi de-a dreptul nociv.

În primul rînd, fiindcă el *nu asociază* incoruptibilitatea cu calitatea de funcţionar public. La urma urmelor, nimeni nu este împins de la spate să se îndrepte spre o asemenea carieră şi să accepte salariul pe care bugetul îşi poate permite să îl acorde. Candidaţii pentru asemenea poziţii au posibilitatea opţiunii, iar în cazul în care consideră că posibilităţile limitate ale bugetului nu sînt pe măsura aspiraţiilor lor salariale, se pot orienta spre alte profesii. În cazul în care au optat însă pentru o asemenea poziţie, este absolut necesară existenţa mecanismelor care să verifice continuu măsura în care funcţionarul îşi îndeplineşte îndatoririle înscrise în fişa postului.

În al doilea rînd, discursul menţionat *escamotează complet necesitatea controlului şi sancţiunii*. Nu este necesar să călătoreşti în străinătate pentru a observa cum se procedează în ţările civilizate: este suficient să urmăreşti filmele şi serialele de acţiune difuzate pe micile ecrane pentru a constata, pe de o parte, existenţa unor departamente a căror unică raţiune de a fi este descoperirea funcţionarilor corupţi, iar pe de altă parte, asprimea măsurilor asociate descoperirii faptelor de corupţie, măsuri care includ nu doar pe cele direcţionate spre cel vinovat – pierderea locului de muncă, amenda, confiscarea averii şi închisoarea – ci şi pe cele care afectează chiar pe cei dependenţi de acesta – pierderea drepturilor de pensie aferente întregii perioade lucrate.

În al treilea rînd, acest tip de *discurs oferă temei justificării faptelor de corupţie*, atît faţă de propria conştiinţă, cît şi faţă de ceilalţi: „Cum să nu fii tentat la un salariu de numai zece milioane". Cei ce pot alege soluţia de neîncepere a urmăririi penale, cei ce pot judeca independent de lege şi probele administrate, cei ce pot acorda facilităţi fiscale sau vamale, cei ce dau autorizaţii de tot felul vor decoperi mereu că omologii lor din Anglia sau Germania sînt mai bine plătiţi şi în consecinţă se vor considera perfect îndreptăţiţi nu doar să se lase corupţi, ci să solicite imperios mită şi comision.

În fine, acest model aberant de gîndire *introduce discriminări* care afectează direct setul de valori al societăţii şi solidaritatea socială: atunci cînd profesorul universitar, cercetătorul ştiinţific sau dascălul din învăţămîntul preuniversitar constată că nu doar parlamentarii şi directorii generali din ministere, nu doar cititorii de contoare şi mecanicii de puncte termice, dar chiar femeile de serviciu şi şoferii care lucrează în asemenea instituţii ca FPS sau AVAB sînt mai bine plătiţi decît ei, vor transmite elevilor şi studenţilor mesaje care pe de o parte vor stigmatiza, iar pe de altă parte vor amplifica anomaliile.

Urmările utilizării unui asemenea model aberant de gîndire le putem constata la tot pasul, începînd cu extinderea explozivă a corupţiei şi terminînd cu situaţia devenită tipică, în care funcţionari plătiţi cu sute de milioane pe lună lipsesc mai tot timpul de la serviciu, fiind în schimb prezenţi în nenumărate emisiuni tip talk-show pe micile ecrane, unde povestesc anecdote, lansează zvonuri şi relatează amintiri despre studenţie, brigăzi artistice, concursuri sportive şi planuri de viitor pentru instituţia de la conducerea căreia vor pleca în curînd spre poziţii cu muncă mai puţină şi „avantaje" mai multe, desigur după ce şi-au făcut datoria de a angaja rubedeniile celor ce i-au ajutat să ocupe respectivele funcţii de conducere.

Concluzia ce se poate trage este aceea că, *în lipsa unor mecanisme eficiente de control şi sancţionare a corupţiei, creşterile salariale nu fac decît să crească valoarea peşcheşului solicitat şi să confere o anumită „legitimitate" sau chiar „demnitate" faptei şi făptuitorului*.

Petru LISIEVICI

MĂSURI EXCEPŢIONALE

Fără complexe

Cu toţii avem complexe care ne otrăvesc viaţa în comunitate dar, în acelaşi timp, ne macină şi psihic. Societatea de azi, grăbită şi conformistă, îţi cultivă, pe de o parte, o falsă încredere în tine, iar pe de altă parte, îţi ridiculizează orice ciudăţenie, care contravine normelor impuse. Astfel apare una dintre cauzele angoasei generale, a inadaptării. La noi, însă, a arăta cu degetul şi a rîde pe la spate a devenit o boală mondenă! Obsesia că nu eşti ceea ce ţi se cere să fii, în special prin respectarea unor şabloane fizice, naşte complexe şi frustrări, mituri.

Pornind de la necesitatea unei terapii de grup şi avînd drept scop eliberarea de complexe, în 1997, s-a înfiinţat un club inedit şi original, primul şi singurul de la noi de acest gen: „XXL" – clubul grăsunilor. Preşedinta clubului, **Elena Toma**, artist liric, pictoriţă, poetă şi creatoare de modă, a împrumutat modele „din afară" unde a descoperit „o altă civilizaţie, un alt mod de a aborda viaţa" şi a lansat o iniţiativă care a stîrnit uimire şi interes. Clubul numără în prezent aproximativ 600 de membri. Preşedinta declară că „s-au perindat de-a lungul timpului trei sferturi din grăsunii Bucureştiului". Clubul şi-a extins activitatea, dezvoltîndu-se noi compartimente: unul destinat celor cu o înălţime anormală, sub şi peste medie, un altul pentru cei de vîrsta a treia, „lipsiţi de înţelegerea celor din jur, aproape uitaţi" şi un al treilea pentru oameni singuri care-şi caută cu disperare perechea.

În 1997 a avut loc primul „bal al grăsunilor", unde s-a prezentat o mini-colecţie de modă XXL şi a fost aleasă cea dintîi Miss XXL. Au urmat diverse acţiuni de acest gen, printre care „Carnavalul Pensionarilor" şi concursul Miss" Ever Green", „Cafeneaua vîrstei a doua şi a treia", „Topul anunţurilor matrimoniale", selectate de la mica publicitate etc.

Sistemul de funcţionare al clubului se bazează pe întîlniri, şuete organizate în localuri publice cum ar fi crama de la Hanul lui Manuc şi discoteca „Km 0" cu participarea anunţată în prealabil pentru a se rezerva locurile. Nu există nici un criteriu de participare; la o aceeaşi întîlnire pot veni atît supraponderalii, cît şi pensionarii sau oamenii singuri. O astfel de reuniune se desfăşoară printr-o combinaţie de manifestări libere cu momente dinainte stabilite. Au loc discuţii pe diverse teme, se dansează, se spun bancuri. Membrii clubului au posibilitatea de a-şi pune în valoare creativitatea prin concursuri de muzică, poezie şi dans terapeutic. În cadrul clubului s-a înfiinţat prima echipă de manechine supraponderale pentru care s-a confecţionat o vestimentaţie în regim special. Elena Toma îşi încurajează membrele să participe la concursurile de frumuseţe XXL, le însoţeşte la sălile de fitness şi le recomandă reţete pentru salate XXL. Pentru supraponderalii cu înclinaţii actoriceşti s-a pus în scenă o piesă de teatru, „Gaiţele" a lui Kiriţescu. La întîlniri, alături de membrii clubului, sînt invitate şi personalităţi politice, medici, reprezentanţi ai unor firme care caută eventuali angajaţi sau colaboratori. Din juriile concursurilor fac parte persoane publice din mass-media şi eventualii sponsori ai manifestărilor. Clubul dispune de propriul său staff: croitori, coafori, taximetrişti, un medic. Se organizează excursii, petreceri de sărbători.

Toate aceste activităţi ieşite din cotidian au un puternic impact asupra mentalităţii şi a modului de a trăi ale membrilor-participanţi. Scopul iniţial – renunţarea la complexe şi reintegrarea socială – a fost atins. „Mereu am fost obsedată de felul în care arăt. Purtam haine largi, lălîi, pentru a-mi ascunde formele. Nu mi-aş fi închipuit că pot depăşi această stare, că pot prezenta în faţa atîtor oameni lenjerie şi îmbrăcăminte sexi. Mă simt o altă femeie, puternică, atrăgătoare", afirmă o altă membră care cîntăreşte 105 kg. În urma întîlnirilor, mulţi oameni singuri şi-au găsit, în sfîrşit, după căutări zadarnice, un partener. S-au format cupluri, s-au oficiat căsătorii. „Aici am cunoscut-o pe actuala mea soţie. Ani de zile am tot dat anunţuri la matrimoniale. Fără succes şi fără vreo speranţă. Aşa că am căpătat un complex al singurătăţii. Dar iată că totul s-a sfîrşit neaşteptat".

Adina POPESCU

Burdihanul şi obezii

„Încep să constat că burdihania mea e mai mare decît tot pămîntul şi mai vrednică decît oricînd să mă ocup de ea. De-acu' înainte pe ea am s-o slujesc." Pornind de la premisa că domnul Ubu a ajuns la această aserţiune datorită lipsei, în vremea domniei sale, a institutelor endocrinologice, am încercat o actualizare a problemei împreună cu ***Ileana Marinescu****, doctor în ştiinţe medicale şi medic primar edocrinologic la Spitalul „C.I. Parhon".*

Ce este obezitatea?

Obezitatea nu este doar o problemă estetică, este o boală şi ea micşorează semnificativ durata şi calitatea vieţii. Obezitatea presupune un exces ponderal, un exces de ţesut gras. Există limite stricte, pe care orice (posibil) pacient trebuie să le cunoască. De exemplu, la o înălţime de 165 de cm greutatea maximă este de 65 de kilograme. Sigur că variază în funcţie de vîrstă: o persoană tînără trebuie să aibă mai puţin, la una bătrînă poţi accepta chiar şi două kilograme în plus. Aici sînt însă şi diferenţe de schelet care contează. De aceea, verificarea greutăţii se face cu aparate performante ce îţi indică exact greutatea scheletului, a masei musculare, a grăsimilor. În mod normal masa grasă nu trebuie să depăşească 25-27% din masa ţesuturilor. Cea mai periculoasă formă de obezitate este de tip central – cuprinde toracele şi abdomenul. Duce la boli de inimă, diabet, viscerele sînt învăluite în grăsime şi au dificultăţi în a funcţiona normal.

Un om cu două kilograme în plus îşi scurtează viaţa cu un an...

În ce măsură boala este determinată de caracterul pacientului?

În foarte mare măsură. O dietă sănătoasă înseamnă ordine, voinţă, perseverenţă. Este foarte important să ai mese regulate, în tihnă, să mesteci încet, bine; nişte banalităţi s-ar spune. Părinţii ar trebui să ştie cum să-şi crească de mici copiii, să nu le creeze deprinderi alimentare proaste. Într-o familie de obezi rareori se întîmplă copiii să fie altfel pentru că sînt crescuţi cu şase feluri de mîncare, cu prăjituri... sînt îndopaţi.

În România obezitatea poate fi o problemă?! Totuşi, situaţia socială generală...

Pe de o parte te dai jos din jeep şi la restaurant nu poţi mînca decît friptură, icre; pe de altă parte am exemplul unui copil. O mămică a venit la mine cu băieţelul obez şi mi-a spus că din lipsă de bani îi dă cartofi prăjiţi şi pîine cu gem. Chiar dacă nu are bani – un măr, o salată, cam tot atît te costă şi e mult mai sănătos. Alimentaţia nu ar avea atîtea calorii. Cei care au bani se îndoapă cu mezeluri, cu prăjituri – nu ştiu să-şi folosească banii. Le spun: aveţi bani – cumpăraţi fructe, mergeţi la piscină, la aerobic.

Regimul vegetarian nu este o extremă?

Nu, dar ştiti de cîtă carne are nevoie organismul? De 1 gram la kilogram! La 63 de kg mănînci 63 de grame de carne şi asta o zi, maxim două zile pe săptămînă.

Multe femei îşi reglează alimentaţia în funcţie de meniurile recomandate de mass-media. Cît de corecte sînt acestea?

Nu este aşa de simplu cum apare în presă – meniul elixir – pentru că nu există un astfel de meniu universal. Trebuie făcut un meniu în funcţie de metabolism şi de consumul de calorii. Unii sînt prea sedentari: se duc la serviciu cu maşina, se întorc, stau la televizor. Consumul de calorii este redus şi atunci unele femei se întreabă de ce se îngraşă deşi mănîncă foarte puţin. Mănîncă mai mult decît consumă fizic. Ideal este să facă mişcare: să meargă pe jos, cu bicicleta, să urce scările nu să ia liftul. În presă, cura de genul azi mănînci numai orez, mîine numai carne este greşită. Apoi medicamentele cu vitamine frizează impostura. Caloric, pacientul poate slăbi momentan, dar fiziologic nu este normal. O dietă normală trebuie să conţină de toate, de la iaurt pînă la cereale. Slăbeşti, dar secretul este să-ţi păstrezi greutatea şi asta se realizează nu cu pastile, ci cu o atitudine schimbată faţă de alimentaţie. Alimentaţia nu este o joacă. Doctorul consultă şi acordă reţete individual. Un pacient pleacă de la mine cu un meniu pe şapte zile, cu alimentaţie diversificată. Înfometarea nu este o soluţie. Meniul este construit ţinînd cont de vîrsta individului, de colesterol, de zahărul din sînge, în funcţie de rezultatul analizelor complete care i se fac.

Aşadar, medicii sînt cea mai bună soluţie?

În mod normal ar trebui să existe nutriţionişti. De curînd, s-a înfiinţat şi la noi o fundaţie cu astfel de preocupări, dar este ceva nou pentru România, oamenii trebuie învăţaţi să mănînce raţional. Dieta sănătoasă nu are doar efecte fizice, îţi creează psihic alt tonus. Multe femei supraponderale se *refugiază* în mîncare – a devenit o plăcere – şi anumite depresii, frustrări sînt rezolvate în acest mod. Alţii folosesc alcoolul, tutunul... Există concepţia – aşa sînt, aşa e şi mama, nu am ce să fac. Nimic mai fals. Medicul trebuie să ajute la schimbarea mentalităţii, a modului de gîndire. Altfel, cu diferite substanţe, cu pastile, individul va recidiva.

Vă mulţumesc.

Cătălin MANOLE

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

sînt la curent cu...

Răzvan Exarhu
şi expoziţia lui de mult bun kitsch

(Acest articol e scris chiar de omul sus-numit. Citiţi-l!)

Kitsch ce-i mai frumos?

Nu e chiar o ghicitoare. Reluat prin ziare, a primit o virgulă, împotriva intenţiilor mele. Probabil pentru unii, ordinea înseamnă adevăr. De fapt, ar trebui spus, cu sau fără semn de întrebare, **kitsch ce este.**

Am învăţat cum se scrie cuvîntul Kitsch. / Mă simt ca acasă! Maura

Obiectele kitsch, odată expuse, devin insuficiente; pare că lipseşte ceva. La fel şi *frumosul* în ochii celor care adoră kitsch-ul. Marea greşeală a expoziţiilor de kitsch, care mai răbufnesc pe la noi din cînd în cînd, e că se adresează unui public cultivat, deşi militează pentru purificare stilistică.

Sînteţi voi proşti, mie-mi place!

Kitsch ce-i mai frumos? a fost realizată şi cu sprijinul unor oameni cu discernămînt, dar şi cu ajutorul unor oameni care au trăit între aceste obiecte şi probabil mai trăiesc şi în zilele noastre. Cei care aşteaptă revoluţii estetice sînt fie ipocriţi, fie imaturi.

Apa Borsec şi Bodoc o bea orice dobitoc / Numai apa Biborţeni o bea numai gentalmeni.

Succesul expoziţiei, aproape 4.000 de vizitatori în mai puţin de trei săptămîni, e foarte trist prin comparaţie cu notorietatea de care se bucură în general o expoziţie de artă. Important este că nimeni nu a plecat indiferent.

Sfat: nu te băga că nu ştii despre ce vorbeşti şi ce expui. Salut. Marc. Ex-student Arte plastice.

Kitsch ce-i mai frumos? este doar un început. Proiectul ar trebui să continue, ca orice film cu Rambo, pentru că cei care au adus obiectele, mai întîi ascultătorii *Rondului de noapte,* mai apoi vizitatorii, au dovedit că umorul îi ajută să scape de kitsch-ul ultimilor 50 de ani şi că sînt pregătiţi să-l întîmpine pe cel de tip nou, democratic, *aesthetically correct.*

O dorinţă: Iliescu, cu un ochi închis (provizoriu) clipind galeş...! T.H.

Am să închei cu o fabulă trăită de un prieten. Se întorcea cu copilul lui de la şcoală, prin parc. Toamnă ruginie, lumină caldă, Ionel Teodoreanu. Au văzut o veveriţă ţopăind vesel prin iarbă. Din ce în ce mai vrăjiţi de frumuseţea naturii, se opresc şocaţi lîngă un copac, la poalele căruia un bătrînel stătea pe vine cu aerul că... şi se uita în crengi. Vizibil dezgustaţi şi întrerupţi din reveria cu veveriţe şi toamnă, s-au mirat cînd bătrînelul le-a făcut semn, cu degetul la buze, să facă linişte, şi apoi, cu acelaşi deget, a indicat frunzişul. Cei doi s-au luminat: două veveriţe se alergau zglobii prin copac. Au urmărit spectacolul superb al naturii, cu moşuleţul rămas alături pe vine. Au apărut alţi copii, dezgustul, scena cu degetul s-au repetat; era linişte, toţi respectau inefabilul spontan din copac. Moşuleţul ciucit rupe liniştea cu un rînjet pervers: o aleargă să o..., de-o juma' de oră stau aici.

Cam la fel şi cu kitsch-ul. Doar că nu se prea dau explicaţii, iar lumea e din ce în ce mai perversă.

Frumosu' e de partea noastră!

(Citatele în italice fac parte din caietul de impresii.)

a fost la curent
Eugen ISTODOR

roluri

Fabuloasa literatură despre vedete

Vedetele de televiziune sînt, în general, persoane simpatice, sau măcar vor să fie, între limitele nivelului de salarizare. Diferenţa dintre cele care *sînt* şi cele care *vor să fie* simpatice este mărişoară. Asta fiind însă treaba managerilor care le promovează. În schimb, literatura despre vedete frizează cînd fabulosul, cînd ridicolul. O groază de publicaţii (şi nu se poate spune că la noi ar apărea mai puţine ziare şi reviste decît aiurea) se ocupă constant de viaţa de zi, de noapte, de familie, de alcov, de bucătărie, de culise, de concediu a apariţiilor de la televiziune. Că pe români îi interesează ce mănîncă Adrian Păunescu sau Teo Trandafir, de sînt atît de înfloritori, ce citesc Marius Tucă sau Dan Diaconescu, de sînt atît de pătrunzători, ce cură de slăbire au urmat şi ce cantitate de silicon au introdus în bust, cu cine se culcă şi cu cine se scoală diferite imagini catodice, nu mă îndoiesc. Românii, care au ajuns să cumpere o sută de grame de carne pe săptămînă, să stea la un bec de 40 de waţi, ca să rămînă curent electric la un preţ rezonabil pentru televizor, se grăbesc să afle cum o duc aceia pe care-i văd în fiecare zi pe ecranul mic şi colorat şi pe care-i consideră fericiţii intermediari dintre ei şi lume.

Nu mă dau în vînt după literatura în cauză, nici n-o resping, dacă aceasta e voinţa majorităţii telespectatorilor, dar le-aş recomanda autorilor de astfel de opere să le scrie măcar cu mai multă grijă. Ştiu, de exemplu, că e nemaipomenit de important cum s-au despărţit şi împărţit Mircea Radu (fost TVR, acum Antena 1) şi Alexandra Dinu, dar să aflu din *Naţional* (9 august) că numitul Mircea Radu „va avea posibilitatea să-şi lingă rănile în direct pe micul ecran", deşi, aflăm puţin mai jos, „a fost rănit şi s-a vindecat". Păi dacă s-a vindecat, ce răni să-şi mai lingă, şi încă în văzul lumii?

Aflăm, mai la vale, că femeia cu pricina „l-a făcut să simtă în ceafă răsuflarea grea a singurătăţii" (de ce oare singurătatea răsuflă în ceafă?), dar că bărbatul „nu crede în declaraţiile de dragoste pe care i le fac telespectatoarele, multe la număr" (or fi declaraţiile multe la număr, or fi telespectatoarele multe la număr?), în schimb, „are încredere numai în iubirea palpabilă" (?!?), el considerînd „că cel *(prima cacofonie!)* mai important lucru într-o relaţie este comunicarea, pe care o defineşte ca cel *(a doua cacofonie!)* mai important ingredient al iubirii" *(fabuloase, definiţia, logica, fraza, mai puţin cacofoniile, banale!),* (...) „iar el caută o soţie româncă care *(a treia cacofonie!)* să-i nască fetiţa la care visează de pe acum" (...) „Mai ales că relaţia dintre ei (*respectiv M.R. şi A.D.*, n.n.) a fost aproape platonică. „ Ştiu ce înseamnă o iubire platonică, mă străduiesc să aflu ce înseamnă o relaţie *aproape platonică*. Este adevărat că şi vedeta tv o ajută pe autoarea operei citate să se exprime firesc, formulînd textual: „Eu o să-ţi dau un răspuns din care nimeni nu are cum să mă scoată." Aşa e: nimeni nu are cum să-i scoată, nici pe el, nici pe ea, din ale lor.

Este adevărat, şi Caragiale vorbea despre vedete: „Hehei! unul e Galibardi: om, o dată şi jumătate!" Dar acelea erau *aproape vedete...*

Dumitru SOLOMON

Cu ochii-n 3,14

LA MUNTE, CU PUŞCA PE UMĂR (CA FLOAREA ALBĂ DE CIREŞ), O MAMĂ DESCHISĂ CETĂŢENILOR

● Staţiunea montană Gura Diham. Orele 20. Printre corturile aşezate alandala de-a lungul văii, întrezăresc deja primele fuioare de fum. Călătorii se pregătesc pentru o cină odihnitoare, probabil după o lungă drumeţie pe potecile Bucegilor. Şi nimic nu pare să prevestească altceva decît o seară plăcută, de reconfort autentic. Nimic? Aud vocile unor adolescenţi: „Bă, ăsta are masa în pantă!" Îmi îndrept privirea spre locul de unde a venit replica şi descopăr cu uimire, la adăpostul unor corturi albe, două mese de biliard şi o ceată întreagă de jucători gălăgioşi. Ăsta da, reconfort autentic, la munte... (**M. M.**)

● Dintr-un fax primit la redacţie, aflăm că Ministerul Apărării Naţionale pregăteşte un complex de aplicaţii militare la care vor participa statele NATO şi statele partenere. Pînă aici, banal. Cum se numeşte însă complexul de aplicaţii? Nu ghiciţi. Nici mai mult, nici mai puţin decît *Vis de toamnă*. Deşi nu face parte din *acquis*-ul comunitar, ideea că românul s-a născut poet trebuie valorificată, inclusiv cu puşca pe umăr. (**M. V.**)

● Fără comentarii: „La Ipoteşti, adolescentul Mihai e copleşit de prima iubire. Se zice că o chema Casandra Elena şi era fiica lui Gheorghe Alupului. Arăta ca floarea albă de cireş. Se plimba prin lunci, prin codru, pînă la lacul fermecat. Ea e mai mare decît junele amorezat. Mai apoi, fiind departe, Mihai află că fata de 19 ani a fost luată de zburătorul, răpusă de dropică (hidropizie) şi e înmormîntată în ţintirim. Trist, o evocă în: *De-aş avea, Din străinătate, Mortua est, Aveam o muză* ori *Floare albastră*. (...) La vremea strugurilor este în mizerie, cu picioarele goale. Un teolog îi dă nişte ghete. (...) Se declanşează boala, are dureri de cap. (...) Pacientul Petrea Poenarul îl loveşte în cap cu o piatră trasă din praştie. Dar moartea e consecinţa unei endocardite vechi. Creierul său cîntăreşte 1495 de grame, aproape cît al poetului german Schiller. Este înmormîntat la Bellu, cu onoruri naţionale." (din site-ul ICI, vizitabil la http://sysnet.ici.ro). Episodul următor: Ion Creangă. (**a. l. ş.**)

● După ce a revenit asupra deciziei sale iniţiale de a părăsi direcţia festivalului de la Salzburg, în semn de protest faţă de cooptarea unei formaţiuni extremiste în guvernul austriac, Gérard Mortier continuă lupta pentru democraţie: la spectacolul cu *Tristan şi Isolda*, Jorg Haider a obţinut o invitaţie din partea primăriei, dar a cerut şi un loc gratuit suplimentar pentru mama lui. Mortier l-a refuzat: nu se cuvine ca şeful unui partid care militează pentru desfiinţarea subvenţiilor acordate artelor să ceară bilete gratuite. Corect. Dar mama lui? (**M. B.**)

● Săptămîna trecută, două ştiri m-au încremenit (şi nimeni nu le-a dezminţit): prima – din *Adevărul,* într-un reportaj pasionant – dezvăluie că un cerşetor bucureştean poate cîştiga lunar o sumă echivalentă cu salariul mediu lunar din economie; a doua – provenită de la purtătorul de cuvînt al guvernului – vestea că din cele 69.000 de apeluri pe linia telefonică a înaltei instituţii deschisă cetăţenilor s-a înregistrat un procent foarte mic (2-3%) de injurii, în timp ce în alte ţări europene, sictirul civic atinge 20-25%. Dacă unii, fie şi unii, cerşetori pot atinge un asemenea nivel de trai şi înjurăturile antiguvernamentale sînt atît de puţine, merită să încremenim cu toţii într-un proiect de satisfacţie. (**R. C.**)

VEZI CE PĂŢEŞTI DACĂ PROBLEMELE ETICE SPARG UN PAHAR CÎND JOACĂ ÎN DEPLASARE LA BUŞTENI?

● Cineva cu zgîrieturi pe faţă şi un cucui sîngerînd pe arcadă explică de ce arată aşa cum arată: săptămîna trecută, în zi de căldură mare, a călcat într-o groapă din trotuar şi, brusc, s-a întins, pe toată lungimea, pe asfaltul accidentat. Amicul ascultător e *pe faţă* ca orice bucureştean get-beget: „Vezi? Vezi ce păţeşti dacă ocupi domeniul public fără autorizaţie?". (**T. C.**)

● Excelent articolul semnat de Gabriel Andreescu în *Observator cultural* (nr. 26) pentru că îmi rezolvă o dilemă veche încă de pe cînd mi-au căzut în mînă „Politicele" lui H.-R. Patapievici (din discuţiile cu prietenii în faţa unei beri, în această vară fierbinte, mi-am dat seama că nu e numai dilema mea). Mai precis spus: parcă principiile politic corecte (sau atitudinea politică corectă cum traduce G.A.) rezolvă în teorie o grămadă de probleme etice, dar cum se face că duc la monstruozităţi practice? Cum putem împăca echitatea dezirabilă cu bunul simţ practic? Curioşii pot citi articolul, chiar merită. (**C. G.**)

● Scenă de pe terasa unei berării din zona Favorit, din Bucureşti: un client sparge – fără intenţie – un frumos pahar de bere, vine chelneriţa şi cere despăgubiri în valoare de 25 de mii lei. Peste 10 minute, chelneriţa revine, cu mîntuitoarele cuvinte: „Păstraţi-vă banii, face cinste patronu', că oricum ne dărîmă Băsescu!". Cine spune că economia de piaţă nu funcţionează în România? (**A. C.**)

● Duminică seara, după o serie de escapade montane, iau trenul de la Braşov spre Bucureşti. Mă cam grăbesc, aşa că optez pentru un rapid. Intru în compartiment şi aştept plecarea. Se anunţă o întîrziere de treizeci de minute. Întreb în dreapta şi în stînga ce se întîmplă şi aflu că „aşteptăm rapidul". Care rapid? De fapt, echipa Rapid a jucat în deplasare, la Braşov, şi acum rapidul de Bucureşti aştepta suporterii (perdanţi) ai Rapidului. (**M. M.**)

● În provincie se verifică, încă o dată, faptul că mulţi mici întreprinzători îşi botează buticurile după preferinţe şi nu după conţinut: *Daktari* – se numeşte un magazin de orice din Rîşnov; *Vendeta S.R.L.* – un butic din Buşteni. (**I. P.**)

PENTRU A MERGE CU LUCRURILE PÎNĂ LA CAPĂT, UN CLIŞEU: OBSEDAT DE POSTERITATE (ÎNTR-O DOARĂ), DĂRÎM TOTUL

● La anunţarea candidaturii pentru funcţia de preşedinte, dl Petre Roman a spus că va înfiinţa un Minister al Mamei, Familiei şi Copilului. N-am nimic împotrivă, dar pentru a merge cu lucrurile pînă la capăt, propun ca respectivul minister să aibă nu un ministru, ci trei: o mamă, o femeie (<din lat. *familia*) şi un copil. Taţii se vor pripăşi, eventual, la Minorităţi. (**M. V.**)

● Un clişeu care se poate citi pe invitaţiile la nunţi spune că doi diverşi tineri „şi-au unit destinele". Cînd citeşti în *Cotidianul* de luni că „Adrian Mutu şi-a unit destinele cu Alexandra Dinu" rămîi crucit. Poate că ziaristul a vrut să fie poet şi să spună că oricum ar fi evoluat destinul lui Adrian tot spre Alexandra ar fi ajuns. Mai rămîne să înţeleagă şi Mutu profunzimea. (**C. G.**)

● O sugestie pentru toţi cei convinşi dar şi obsedaţi de posteritatea lor în literatură, muzică, „arte şi meserii": împlinind 80 de ani, Isac Stern – ultimul mare violonist al secolului – şi-a intitulat DC-ul cu cele mai izbutite concerte ale sale *„Primii mei 79 de ani"*. (**R. C.**)

● Aşa, într-o doară, întreb: cum poate exista o firmă cu numele COSMAR INDUSTRIAL CONSTRUCT SRL? (**D. S.**)

● Un patron al unei prăvălii din aluminiu mi-a povestit că, în campania electorală din primăvară, prin faţa chioşcului (în care vinde cafea măcinată şi boabe) s-au perindat cîţiva candidaţi la primărie. Vosganian, atras de miros, chiar a intrat. I-a făcut impresie bună negustorului, care însă nu l-a votat fiindcă „oricum n-are şanse". Pe Traian Băsescu l-a întrebat ce va face în acea zonă dacă va deveni primar. „Dărîm totul" a răspuns acesta în rîsetele celor din jur. Negustorul l-a votat. Gluma lui Băsescu s-a îngroşat, iar acum la uşa prăvăliei bate buldozerul. (**A. M.**)

Proiecţii cu lanterna magică

– de vorbă cu Ileana CERCHEZ, fostă asistentă medicală –

Domoală pierdere de vreme, lenevire încîntată, răgaz întins pînă la răsfăţ, care dintre toate aceste formule ar fi tradus mai bine sensul dulcelui „far niente" cu tainică eufonie? Printre expresiile şi locuţiunile din dicţionar nu figurează definiţia sa. În ordine alfabetică s-ar fi cuvenit să stea după „fair play", dar în acel loc găsim doar „fama volant", adică faima zboară, fiind totdeauna fragilă şi nesigură. Trecătoare s-a dovedit şi faima feroce pe care o căpătase prin anii '50 expresia „dolce far niente" desemnînd, acuzator, un stil de viaţă ce merita a fi lichidat fără întîrziere.

Să faci ce vrei

Stimată doamnă Cerchez, după părerea dvs. a trăi în dolce far niente *înseamnă chiar să nu te ocupi cu nimic sau să faci numai ceea ce-ţi place şi cînd îţi convine?*

În pur *far niente,* ca lenevire, n-am dus-o niciodată. Acuma, la 81 de ani, n-am încotro şi, practic, nu prea mai fac nimic; sigur, ceva gospodărie, piaţă, aştept să-mi vie la prînz un nepot, mai dezleg integrame, mai citesc, dau pasienţe, vorbesc la telefon cu prietenele; trece timpul. La televizor stau destul de puţin. Chiar că la vîrsta mea am ajuns la *far niente,* dar asta nu mă amuză deloc. Şi ştiţi de ce? Cînd fac treabă, nu mai fredonez. Aşa mi-am dat seama c-am îmbătrînit de-a binelea.

În tinereţe, cînd puteaţi să alegeţi, ce-aţi fi dorit să faceţi? Avînd avere şi aşteptînd măritişul, se mai punea problema să vă ocupaţi cu ceva? Aparţineaţi, totuşi, unei lumi care nu trebuia să-şi facă o carieră ca să aibă din ce trăi sau să-şi întemeieze un nume.

Cînd am terminat liceul, părinţii mei, în loc să-mi dea un picior undeva şi să mă trimită la facultate, mi-au spus „fă ce vrei". Dar eu n-aveam deloc încredere în mine, mă consideram incapabilă să urmez o facultate. Şi-am ales să fac o şcoală de surori medicale: dacă n-ar fi venit războiul, aş fi mers în Belgia, acolo era o şcoală faimoasă. Şi azi dacă ar fi să aleg, tot asistentă medicală m-aş face, nu doctoriţă: eşti mai aproape de bolnavi. Oricum, nu-mi imaginam viaţa fără nici o ocupaţie. Dacă m-ar fi obligat părinţii să mă duc la universitate, m-aş fi dus la litere, probabil. Soră-mea urma Agronomia: în generaţia ei a fost la un moment dat ideea că fiii de moşieri ar fi bine să se specializeze în meseria asta. Unul din fraţii mei a fost ofiţer de marină; cînd s-au schimbat vremurile a lucrat la zidărie, pe un şantier din Bucureşti, pe urmă a intrat la biblioteca Institutului de Arhitectură. A făcut şi puţină puşcărie, între timp, că aşa era soarta celor despre care se spunea că o duc numai „într-un bal şi-un carnaval". Puşcărie a făcut şi celălalt frate al meu, inginer la uzinele „Malaxa", care acum e plecat din ţară. Din închisoare l-au scos evreii, fiindcă tata îi ajutase pe mulţi, în timpul prigoanei. Şi, trebuie să spun, evreii au partea asta: nu uită. Nici dacă le faci rău, nici dacă le faci bine nu uită.

Cum te privesc alţii cînd trăieşti pe roze

Cînd n-aveaţi nimic de făcut, în vacanţe bunăoară, nu găseaţi, totuşi, că dulcele far niente *e ceva ispititor?*

Tocmai atunci era mai interesant să te-amesteci în toate: mergeam cu tata la arie, călare, de dimineaţă, şi cea mai mare plăcere era să ne descălţăm şi să intrăm cu picioarele goale în grămada de grîu treierat. Batoza duduia, pluteau praful şi pleava peste tot, dar boabele de grîu ne gîdilau foarte plăcut la tălpi şi atunci nu ne mai deranja nimic. Îmi amintesc că ne amuza foarte mult şi să mergem desculţi pe miriştea înţepătoare. De ce, habar n-am. Nu făceam nimic, de fapt căscam gura şi ne bucuram de nişte lucruri foarte simple. Efectiv pe vremea aia duceam o viaţă fără griji. Dar intimitatea cu viaţa satului nu mă făcea să mă simt jenată că eu n-aveam nici o ocupaţie. În gospodărie existau destule ajutoare, personal de serviciu, bucătăreasă, menajere.

Cum credeţi că priveau ele stilul de viaţă boieresc?

Distanţele nu erau aşa dramatice, precum le-a prezentat mai tîrziu propaganda comunistă, cînd a condamnat stilul nostru de viaţă. Sfidători şi capricioşi au fost unii: parveniţii. Pot să-mi imaginez că un personaj arogant, pe care lumea de pe fosta lui moşie îl priveşte şi azi chiorîş, s-a purtat prost cu ţăranii. Că le-a pus botniţă nu cred, dar că era dezagreabil cu lumea satului sau cu personalul, asta da, e de crezut. La noi în casă, nu ţin minte să se fi purtat cineva aşa, să se uite, din principiu, de sus la cei care nu făceau parte din societatea noastră. Cîteodată apăreau chiar discuţii care se ţineau minte pentru cine ştie ce întorsătură de haz. Era în sat o femeie, baba Miţa, o figură: mică, harnică, foarte talentată. Ţesea mai bine ca toată lumea, făcea săpun mai bun ca toată lumea, şi-avea o specialitate să tragă firul din gogoşile de mătase cum nu ştia altcineva. Nouă ne plăcea să ne uităm la ce face şi să stăm de vorbă cu ea, fiindcă avea foarte mult umor. Într-o primăvară, mi-o amintesc venind la curte, la tata: „Conaşule, să-mi dai crăci să-mi fac gard". „Miţo, eu îţi dau, dar parcă ţi-ai făcut gard şi anul trecut". „Dar ce, boierule, iarnă n-a fost?" Replica ei a rămas la noi în casă ca o zicală.

Dar tot privind-o, aţi deprins de la ea şi vreo îndemînare gospodărească?

Nu, ea avea talent, v-am spus doar. Şi, apoi, eu eram neîndemînatecă din fire pentru treburi mai migăloase. Secrete de gospodărie am învăţat de la Marghioala, o moldoveancă de la moşia soacră-mi, de la malul Prutului. „Învaţă, duduie, că n-o s-o ai lîngă mata toată viaţa pe Marghioala". A murit acum cîteva luni. Dar am apucat s-o mai văd în anii din urmă, cînd copiii mei au recuperat pămîntul.

Cei care nu făceau nimic şi datoriile lor

De ce, totuşi, despre aristocraţie s-a spus foarte adesea că a trăit mereu în dolce far niente?

Mai mult sau mai puţin ea forma un cerc închis. Publicul vedea numai fotografiile de la baluri sau auzea de cîte o moşie pierdută la ruletă, la Monte Carlo. Patimi omeneşti găseşti în toate straturile... Dar nu toţi boierii îşi riscau averea la joc. Ca s-o menţii şi s-o sporeşti trebuia să faci ceva. Tata era avocat, pleda, aveam şi moşie, însă îl pasiona tribunalul. Mama nu era interesată cine ştie ce de viaţa mondenă: se ducea zilnic la Crucea Roşie, de parcă avea de semnat condica. Considera munca ei acolo un fel de treabă de familie, întemeierea societăţii române de Cruce Roşie se lega de numele bunicii mele Irina Cîmpineanu. Prietenele mamei, tot aşa, se ocupau şi ele de ceva: ţineau casa, creşteau copiii, vedeau de moşie, făceau opere de binefacere. N-aş şti acum să spun cu ce-şi umpleau tot timpul, dar nimeni nu-şi învîrtea degetele de plictiseală. Pe urmă a venit războiul şi mai toate au făcut muncă în spitale, în ţară sau pe front.

Dacă nu mă înşel, şi dumneavoastră aţi fost pe front.

Am fost, cu un spital de campanie. Am lucrat un timp cu Zoe Cantacuzino şi cu soră-sa, Didi Scully. Pe urmă, cu Dina Balş, care era soră şefă, şi cu Pussy Callimachi, şoferiţă pe ambulanţă, am ajuns pînă la Donetk. În generaţia noastă nu dădea bine să nu te duci la război.

Amarul far niente*-lui*

V-aţi răsfăţat vreodată în viaţă stînd pur şi simplu degeaba?

Cînd am fost obligată să stau degeaba, a fost vai de viaţa mea. N-am stat la puşcărie. Dar n-aveam drept de lucru. Trebuia să lenevesc de nevoie: cum? Nici bărbatu-meu nu era primit să muncească: din ce să trăim, cu 3 copii? E o poveste lungă.

Aţi mai spus-o vreodată pentru un interviu?

Nu. Au trecut 50 de ani de-atunci. Eram la conac, la Slobozia de Argeş, o comună mai izolată. În 2 martie, spre 3 martie 1949, după miezul nopţii, a apărut la conac o echipă de 10 bărbaţi în frunte cu primarul şi cu un anume tovarăşul Rociu, de la partid, de la Piteşti. Se-auzea prin curte şi un motor de camion. „Predaţi armele!" Am început să rîd: „de unde să mai fie arme, că sînteţi a 4-a sau a 5-a echipă de percheziţie"? Au spus că, de fapt, nu arme caută, au venit să aplice decretul de expropriere. Legea a apărut în „Monitorul Oficial" în dimineaţa de 3 martie – dar a început să funcţioneze de la ora 0, din noaptea de 2 martie spre 3. Ne-au citit frumos decretul şi după aia s-a aşezat fiecare în cîte un colţ şi-au început să spună că trebuie să predăm cutare şi cutare şi avem drept, după listă, la aia şi ailaltă; cel mai absurd mi s-a părut că aveam drept la numai „3 cearceafuri". Două – înţelegeam: de pat şi de plapumă. Patru ar fi fost de schimb. Dar 3? Pe bărbatu-meu l-au expediat atunci noaptea: unde, pentru cît timp, o să ne mai vedem sau nu, nimeni nu mi-a spus. Eu aveam doi copii în braţe – gemenii, de 5 luni – şi un altul, de un an şi jumătate, care se ţinea de fusta mea. Într-o clipă de furie, am deschis uşa unui bufet de veselă şi l-am împins acolo: să spargă măcar ceva din tot ce rămîne de izbeliţte. Nimic n-a spart! Un om din sat, şi el din echipă, Petre Chiroiu, mi-a şoptit: „coniţă, dacă aveţi bijuterii, acum e momentul să mi le daţi". Le-am primit înapoi peste 7 ani; mai devreme n-avea cum să mi le dea, că eu eram în domiciliu obligatoriu, în Piteşti, pardon, în „domiciliu ales". Între timp echipa strîngea obiectele de argintăriile: „le luăm să le predăm unde trebuie". Le-am atras atenţia să ia numai ce e marcat, să nu adune tot ce străluceşte. Parcă au devenit mai blînzi: „pe dumneavoastră nu putem să vă scoatem din casă acuma noaptea cu trei copii în braţe, să se mai lumineze puţin". S-au aşezat fiecare pe un fotoliu şi-au închis ochii: dormeau, se făceau că dorm, nu ştiu. Eu am apucat în vremea asta să pun pe foc nişte hîrtii – o scrisoare de la Domniţa Ileana, nişte liste de datorii ale ţăranilor către tata şi altele. Didina, femeia de serviciu, a avut o idee grozavă cît a moţăit echipa: a îngrămădit în sacul cu rufele murdare ale copiilor, strînse de cu o zi înainte, cîteva lucruri de îmbrăcăminte pentru mine. Cînd am plecat, echipa n-a mai controlat şi sacul cu scutece ude... Dimineaţa, m-am urcat în camion cu ce era pe mine. Unui şofer i s-a făcut milă: „lăsaţi, doamnă, că fac eu rost de ceva". S-a-ntors şi a întrebat, din uşă: „Şi eu n-am drept să iau nimic din toată casa asta?" A venit cu o pătură, o am şi-acum.

Cum au reacţionat oamenii din sat la plecarea celor care „trăiseră pe spinarea poporului fără să facă nimic"?

Atunci, nu ştiu. După 7 ani, cînd am venit să cer la primărie nişte acte ca să pot să înscriu gemenii la şcoală – ei se născuseră în sat – am tot plîns şi m-am îmbrăţişat cu cine mă întîlneam. Am plecat de-acolo cu o căruţă cu tot felul de orătănii, cu făină, cu o garniţă de untură, cu boabe pentru păsări, „că doar n-o să le tăiaţi pe toate într-o zi". Toată lumea a ţinut să-mi dea ceva. În sat se făcuse Gospodăria Agricolă Colectivă „Descătuşarea".

Lucraţi undeva, pe atunci?

Lucram cum s-ar spune pe sponci, pe unde apucam şi pînă ne dădea afară. Cînd pe mine, cînd pe bărbatu-meu, sau pe amîndoi deodată. Trăiam mai mult din mila publică: populaţia din Piteşti s-a purtat extraordinar cu noi. Pînă într-o zi cînd am simţit că nu mai pot şi am trimis un memoriu în trei locuri: la C.C., la Preşedinţia Consiliului de Miniştri şi la Confederaţia Generală a Muncii. Spuneam că, avînd trei copii şi nici un venit, voi fi nevoită să-i las în grija statului comunist „care are grijă de toţi copiii ţării". Dacă aş avea un loc de muncă, statul ar ieşi mai ieftin, aş cheltui eu cu întreţinerea copiilor mei. Bărbatu-meu zicea că e o tîmpenie; să citesc istoria revoluţiei din Rusia, şi să zic mersi că pe noi, în România, nu ne-au împuşcat, deocamdată. Eu am trimis memoriul: ce-aveam de pierdut? De trei ori cîte 55 de bani, atîta costau timbrele. Peste o lună am fost chemată la cadre, apoi la regiunea de Partid, şi mi-au dat un post la spital. Se uitau la mine foarte curioşi bănuind că trebuie să am eu pe cineva mare în spate, dacă am ajuns aşa sus.

Ce ştiau copiii dvs. despre boieri, în '55-'56, cînd au început să meargă la şcoală?

I-am găsit într-o zi pe gemeni uitîndu-se foarte atenţi la o pagină din abecedar. Fila era împărţită în două: de o parte, se vedea un conac la care copiii satului priveau prin gardul de fier, iar un boier fioros îi alunga de-acolo cu cravaşa ridicată. A doua ilustraţie arăta nişte copii veseli, dansînd hora în curtea conacului. Ieri şi Azi, în comparaţie. Şi deodată îi aud: Toader, revoltat, gata să facă dreptate: „Ce l-aş mai cafti eu pe boierul ăla care bate copiii!" Matei (frate-său geamăn), mai înţelept, privea altfel lucrurile: „Taci, mă, că şi tata e din ăia". Adică tot boier şi el, dar nu face aşa ceva cu nimeni...

Pagină realizată de Tita CHIPER

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: dilema@fcr.algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

● Anul VIII ● Nr. 394 ● 1 - 7 septembrie 2000 ●

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Mircea VASILESCU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ: Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali ANDREI, Olga MACHIN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: Tipografia FED, Grupul DRAGO PRINT, Bucureşti

Anul VIII
nr. 395
8-14 septembrie 2000
16 pagini 3500 lei

INTERNET:
http://www.algoritma.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

„FOŞTII"

© M. Grecu

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

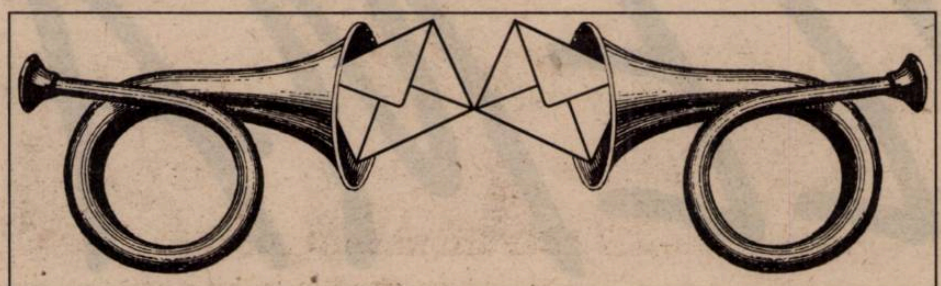

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 391: *„Ritmuri în care trăim“*

Aripile fazanului argus

Am decis să scriu această scrisoare nu din dorinţa de a exprima un punct de vedere personal, ci pentru a adăuga (cu bunăvoinţa dumneavoastră) temei „ritmuri în care trăim“ opinia cunoscutului etolog Konrad Lorenz.

Întîmplarea a făcut ca exact în această perioadă (săptămîna 14-20 august) să citesc una din cărţile (poate cea mai importantă) celui mai sus amintit: „Aşa-zisul rău. Despre istoria naturală a agresiunii“, Ed. Humanitas, 1998. Printre alte lucruri interesante cuprinse în această carte, Lorenz aminteşte la un moment dat de profesorul Oskar Heinroth, ce obişnuia să spună adeseori, în glumă, că: „Alături de aripile fazanului argus ritmul de lucru al omului occidental este produsul cel mai stupid al selecţiei intraspecifice“. Pentru a nu lăsa în ceaţă pe cei ce probabil se întreabă: „Ce-o fi dom'le cu fazanul ăsta?“, daţi-mi voie să expun pe scurt situaţia acestei păsări, cu siguranţa prezentatorului de concursuri televizate gen „Cine ştie cîştigă“, ce ţine în mînă cartonaşele cu răspunsuri la toate întrebările.

În cadrul speciei fazanului argus, şansele de împerechere le au masculii cu aripile cele mai mari, ce sînt preferaţi de femele în dauna celor mai puţin „dotaţi“ din acest punct de vedere. Aşadar, selecţia intraspecifică favorizează exemplarele masculine cu aripi exagerate, deşi acestea sînt astfel mai expuse animalelelor de pradă; aripile imense îi împiedică să zboare sau să se apere.

Lorenz crede că în cazul fazanului argus şi prin extrapolare al omului, selecţia se rătăceşte într-o „fundătură aducătoare de nenorocire“ şi că acest lucru „se întîmplă întotdeauna atunci cînd întrecerea dintre exemplarele din cadrul aceleiaşi specii conduce singură selecţia, fără relaţie cu mediul extraspecific“. După ce prezintă pe scurt riscurile pe care le implică ritmul de lucru occidental asupra sănătăţii individului, autorul susţine că oamenii conştienţi de acest risc „ar putea să lucreze în continuare mai încet; însă ar putea s-o facă teoretic, căci se pare că practic sînt tot atît de puţin în stare de aşa ceva pe cît este fazanul argus să decidă să aibă pene mai scurte“. Pentru cei scrupuloşi, toate citatele sînt luate de la pagina 54.

Mă feresc să trag vreo concluzie şi datorită faptului că deşi am terminat facultatea (Ştiinţe Politice) de vreo cîteva luni, încă nu am avut de-a face cu acest ritm de lucru infernal despre care vorbeşte Lorenz; însă, ca şomer, mă gîndesc din ce în ce mai mult la şansele mele de „împerechere“.

Cu simpatie celui mai drag săptămînal,

Emil Costel TÂRÂLĂ
str. Independenţei 104, bl. 5B, sc. C,
ap. 12, Braşov

Fără te(a)mă

„În ce să mai creadă tinerii?“

O petrecere. Invitaţi de toate felurile, cei mai mulţi tineri, căldură năucitoare, bere rece şi conversaţie. Mă aşez pe sofaua din hol, de unde pot urmări, prin uşa întredeschisă, un grup de vreo zece tineri retraşi în ultima cameră, pentru vagi discuţiuni. 25-30 de ani, răpuşi de căldură, toţi tolăniţi jemenfichist pe fotolii, gesticulează anemic şi vorbesc din vîrful buzelor. Se ajunge la politică. În cinci minute subiectul e epuizat. Dar deodată se ridică un tînăr, se sprijină de spătar, îşi trece mîna prin păr (seamănă izbitor cu Cioran fotografiat în – cred – Parcul Carol, prin '30) şi scrutează foarte încruntat asistenţa. Numai vietăţi demne de milă. Şi începe.

„Mă mir să văd cît de tare am decăzut, noi, tinerii. Ştiţi cîţi ani avea Dostoievski cînd a fost arestat? (Stupoarea e generală.) L-au arestat pentru că participase la cercul petraşevskiştilor. (Nedumerire, zîmbete.) Era un socialist, Butaşevici-Petraşevski, un tip care ţinea la el acasă un cerc socialist. Odată a participat şi Dostoievski, i-a plăcut, a început să-l frecventeze. Poliţia ţaristă a aflat, i-a arestat pe toţi şi pe Dostoievski l-au condamnat la moarte. A făcut numai patru ani, în Siberia. Avea 28 de ani! („Stai, mă frate, jos, ce, ai căpiat? Lasă-mă dracu' să-mi beau berea asta. Băiatu' e intelectual!“ Rîsete. El continuă imperturbabil.) Credea în ceva! *Toţi tinerii, întrucît au fost tineri, au crezut în ceva!* (Cioran curat!) Nu vedeţi că noi nu mai credem în nimic? (Proteste anemice, chicoteli.)

Vorbiţi de politică, dar aveţi habar ce e asta? Nişte politicieni de duzină care se plimbă pe la televizor, asta-i politică? Credeţi-mă cînd vă spun, politica ar trebui să fie un *vis!* (Cam de pe-aici n-a mai rîs nimeni.) Toţi tinerii au crezut în visuri din astea, *pe vremea cînd existau visuri*. Uite, înainte de creştinism au crezut în puterea filozofiei de a conduce lumea şi toţi tinerii au fost filozofi! După aia au crezut în mîntuire, s-au retras în mănăstiri ori au făcut misionarism, au crezut în mistică, în sfinţenie! (Două tipe s-au apropiat încet de uşă şi privesc cu mîna la gură.) A venit Renaşterea, dup-aia Luminile, credinţa în raţiune, şi tinerii au fost alături de filozofii iluminişti. Ce să mai zic de Revoluţie. A fost şi ăla un vis, repetat la 1848 în toată Europa, repetat în 1917 în Rusia. Şi romantismul! Tinerii sînt romantici şi revoluţionari din vocaţie, vor să răstoarne totul, nu să contemple ceea ce există deja! (E prea tare, scot carneţelul.) A venit visul comunist – ce, a fost şi ăsta un vis, să zicem: un vis urît! – şi-apoi naţionalismele, mistica luptei pentru ai tăi. (Notez în draci, nu ţin pasul.) După aia eroismul luptei împotriva comunismului, fascismului, naţionalismului, mistica rezistenţei. Sînt zece ani după războiul rece, da? Mai visează careva? Credem toţi în aceleaşi lucruri minunate şi fade, lumea e monotonă, urîtă, fără strălucire, fără pasiune, sîntem toţi nişte automate! (Nu-mi vine să cred, notez cu înfrigurare. Sînt într-un decor de Kafka?) Gîndiţi-vă puţin, ce sînt ideologiile (s-a aprins), ce sînt toate mesianismele seculare? (Vorbă mare, nu reacţionează nimeni.) Toate sînt vise, credinţe indispensabile, orbiri, o să-mi spuneţi, dar orbiri atît de frumoase! Credeau în ceva, acei tineri! Şi ce dacă tot ce-au crezut a fost o greşeală sau, poftim, o prostie? Era visul lor, pe patul de moarte ar fi admis că a fost o prostie totul, dar, amintindu-şi, ar fi zîmbit. Nu vă daţi seama că noi o să murim fără amintiri, fără nostalgia nici unui vis? Epoca asta a noastră, ah, la dracu!, e ca o nucă fără miez, perfectă, dar fără nici un miez! Şi ce dacă miezul e o iluzie? Iluzia e mai bună decît realitatea! (Urale, toţi aplaudă, au intrat în joc. Tînărul e vizibil deranjat.) Nu, nu, staţi puţin!

Uitaţi-vă la noi. Toţi sîntem tineri, venim aici, dicutăm despre te miri ce, comentăm o prostie, mergem acasă, deschidem televizorul, adormim, visăm o stupiditate şi, mîine, o luăm de la capăt! Automate! Asta au făcut din noi... Spuneţi, pentru ce aţi fi în stare să vă mai daţi viaţa? Voi nu vă daţi seama că am intrat, pentru prima oară de cînd e umanitatea asta, într-o epocă fără nici un vis? Cînd stai de vorbă cu tinerii din generaţia ta, generaţia asta născută moartă, şi se-apucă să-ţi povestească ideile lor despre viaţă, îţi vine să mori de ruşine. Şi asta la cei mai inteligenţi şi mai sensibili. Nu sîntem decît spectre, fantome jalnice, ne agităm fără să facem nimic, fără să gîndim nimic, fără să credem în nimic, automate cu visuri de contabil, n-avem în cap decît banii, celularele, internetul, vilele, maşinile, plasamentul în viaţă – şi nici o idee, nici o iluzie, nici o credinţă, *nici un vis!...*“ (Aceeaşi voce, plictisită dar fermă: „Hai, lasă-ne, fratele meu, că nu mai ai nici un haz. Gata!“ Rumoare, ca prin farmec totul se stinge, tinerii se întorc la conversaţia lor interesantă.)

L-am privit plecînd pe tînărul acela, strecurîndu-se pe lîngă grupurile din hol, cu mîinile în buzunare, zdrobit. Avea – pot să jur – ochii în lacrimi. Am terminat de notat în carneţelul meu discursul şi m-am ridicat să plec, ameţit de toate, de idei şi de visuri, întrebîndu-mă dacă n-am luat parte la cel mai extraordinar moment din viaţa mea. Şi v-am trimis şi vouă această stenogramă aproximativă, absolut autentică, să visaţi şi voi la multe şi de toate, şi mai ales la ce va să zică astăzi o dilemă...

Am început toamna dostoievskian şi, vorba dlui Putin, îmi vine să urlu.

Mircea FABIAN
29 de ani, Suceava

P.S.: Se dedică acest text unor prieteni de demult.

Polemice

D-rei Ruxandra Constantinescu (nr. 392)

Nu c-aş vrea să fiu dură, însă cred că „tinerele generaţii“ au nevoie de o lecţie de camaraderie.

Se întîmpla în acelaşi an; căci în clasa a IX-a a mea lucrurile s-au petrecut în mod diferit: dl diriginte a întrebat cine vrea să fie şeful clasei şi a ridicat mîna cea care (am aflat eu mai tîrziu) intrase ultima în clasă. În anul următor, dl diriginte, încercînd să nu jignească pe nimeni, a propus organizarea unui tur de scrutin (vot secret, universal etc., etc.), ţinînd însă a menţiona că „Ne trebuie un şef ca lumea!“. La început s-au făcut propuneri, însă pentru toţi era de la sine înţeles că numele meu era cel favorit. Am cîştigat „alegerile“ cu 17 voturi din 28, în faţa a altor patru candidaţi.

La început a fost foarte uşor: de problemele administrative se ocupa fosta „şefă“ – pasionata! – de învoit... nu acceptam, motivînd că pe mine nu mă deranjează să stau la ore, că oricum eu am ceva mai bun (?!) de făcut în pauze – făceam parte din populaţia fumătoare, majoritară, a Colegiului Naţional Sf. Sava –, şi-apoi eu nu făceam parte dintre acei elevi care topeau inimile profesorilor prin sinceritatea şi căldura rugăminţilor. Astfel, atribuţiunile pe care mi le îndeplineam în calitate de şefă se reduceau la a da absenţii la ora de fizică, la a participa la şedinţele anuale cu Matro (directorul), la a-mi vorbi colegii de bine în faţa diriginţelui pentru a-l convinge să ne mai motiveze din absenţe. Am avut o clasă cu o viaţă... foarte boemă!

Mulţi îmi spuneau „şefa“ şi deseori mă întrebam cum oi fi reuşit să-mi construiesc autoritatea aceea de care mă bucuram. La orele de dirigenţie eram lăudată pentru răbdare, pentru capacitatea de a-i asculta şi de a-i mulţumi pe toţi... Colegii mă lăudau, iar dirigintele comenta reţinut (după cum îi e firea): „Acestea sînt atributele unui bun şef“. Cînd am vrut să renunţ la „şefie“ – supărată că nu-mi aduceau la timp carnetele de alocaţii – prin reacţia lor mi-am dat seama că ei chiar aveau nevoie de mine, că devenisem o şefă veritabilă, că nu s-ar fi putut descurca fără mine. Devenisem un real purtător de cuvînt al clasei, fără a conştientiza vreo clipă că aş avea vreun statut special în comparaţie cu ceilalţi colegi. Sau să le spun prieteni? E o pretenţie prea mare să consideri că poţi avea 29 de prieteni de aceeaşi vîrstă, cu aceeaşi ocupaţie?

Sfîrşitul clasei a XII-a a fost cel mai greu: am încercat să evit „recitarea“ tradiţionalelor mulţumiri de sfîrşit de liceu – nu m-au lăsat: eram şefa lor, trebuia să-i reprezint. Şi-atunci am spus tuturor ce mîndră sînt de ei.

Relaţiile dintre mine şi colegii mei au fost bazate pe respect şi pe iubire; şi, Doamne, nu cred că poate avea cineva dreptate cînd spune că există şefi de clasă care îşi tratează colegii ca pe nişte subalterni, că îi „subjugă“. Credeţi-mă, nici unui şef de clasă nu-i stă aşa ceva în putere; sau poate doar atunci cînd devine „turnător“ la diriginte.

I-aş reproşa domnişoarei Constantinescu tocmai ceea ce ea nu consideră să fi făcut, anume să se fi considerat, într-un fel sau altul, superioară colegilor ei. Ceea ce v-am povestit ar putea-o percepe ca pe un sfat din partea cuiva care are experienţa liceului încheiată; ştiu, complexele de superioritate sînt trăsături firești ale psihicului celor din Sava, însă, dacă nu le putem elimina, ştiu că e mai bine să le orientăm asupra celor „din afară“.

Şi-aş mai avea un lucru de spus: cînd descoperi că eşti singur împotriva tuturor, începi să-ţi pui întrebări, să-ţi cauţi o vină. E neplăcut, dar în majoritatea cazurilor ţi-o găseşti. Ar fi bine să ţi-o şi asumi.

Cu mulţumiri,

R.C.O.
Bd. C. Brâncoveanu nr. 13, ap. 18,
sector 4, Bucureşti

P.S.: Nu m-am putut abţine de la replică! Aveam contraexemplul perfect: acelaşi loc, aceiaşi ani, o cu totul altfel de „şefie“. Probabil că titlul ăla, de şef, trebuie să-l şi meriţi şi... nu c-aş vrea să mă laud...

***N. red.*:** V-am cenzurat ultimul rînd al P.S.-ului.

radio deltarfi 93.5 fm
Ascultă
ce mică e lumea!

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Identitatea naţională**
- **O altă cale (la centru-mprejur)**

Sub camuflaj

La 25 aprilie 1990, Ion Raţiu, atunci unul dintre candidaţii la primele alegeri prezidenţiale libere din România postcomunistă, ce aveau să se ţină la 20 mai, primeşte o informaţie teribilă. *„Ca să mi se umple paharul amărăciunii* – notează fostul exilat în jurnalul său –, *Laurenţiu Babchiu vine cu Daniela Georgescu să-mi afirme că i s-a oferit să mă omoare contra unei plăţi de 500.000 de ei. Oferta vine direct de la Iliescu, bine ştiut fiind că el a fost mercenar, mi-a afirmat Babchiu“* (Ion Raţiu, *În fine, acasă,* note zilnice, decembrie 1989-decembrie 1990, Editura Univers, 1999, p. 159).

Cine erau ori sînt L.B. şi D.G., eu, unul, habar n-am; aşa cum n-am habar de un alt personaj din acest fabulos jurnal, personaj care se cheamă Rodica Minodora Ilie şi care tot apare prin paginile cărţii ca un cuc ieşind aiurea dintr-un ceas cu cuc dereglat. Ceasul dereglat, nu cucul. Dar nu asta e problema. Problema este cum de putea ajunge la un candidat la preşedinţie o persoană aptă să comită un asasinat contra bani, oferta fiindu-i de altminteri făcută de un alt candidat la preşedinţie, ce era în acel moment chiar un fel de preşedinte provizoriu al ţării. Denunţătorul (ipotetic asasin plătit) îşi întăreşte de altfel exploziva mărturisire adăugînd, despre acesta, că *„e bine ştiut că el a fost mercenar“*. Îl citise oare pe Stalin, în a cărui retorică formule tip „Se ştie că...“, „E bine ştiut că...“, „Toată lumea ştie că...“ aveau rolul de a impune drept certitudini incontestabile cele mai gogonate şi mai grosolane minciuni?! N-are, însă, importanţă...

Mai înainte, la 13 februarie, pe cînd Ion Raţiu încă nu făcuse o lună de la întoarcerea în România (după o absenţă de 50 de ani), un fost ministru în primul guvern de după căderea regimului comunist, guvernul Roman, îi spusese că *„Petre Roman îşi pregăteşte o armată specială în munţi“* (volumul citat, p. 89). De data asta mai circumspect, Ion Raţiu consemnează grozava ştire calificîndu-l pe mesager drept „prăpăstios“. Cam slab calificativul, totuşi, iar personajul nu e dat pe uşă afară, cum s-ar fi cuvenit, fie şi în stil occidental, cu exces de politeţe, ci continuă să fie frecventat de prezidenţiabil. Informatorul e, după notele lui Ion Raţiu, „Vulpoi, fost ministrul Turismului pînă acum trei zile“, de fapt Lupoi, unul dintre personajele abisale ale acelui moment. Un al personaj tulburat, comandorul Nicolae Radu, complotează pentru a da o lovitură de stat şi-i oferă lui Ion Raţiu „rolul“ de preşedinte. *„Radu* – notează Ion Raţiu la 1 martie – *intră direct în subiect. «O»* (grupul sau organizaţia comandorului, nota mea, M.I.) *este în măsură să schimbe situaţia. Tot printr-o mişcare de masă. Situaţia actuală nu este acceptabilă. Nici ţării şi nici Armatei. Guvernul provizoriu va fi înlocuit. Avem nevoie de un Preşedinte. (...) Aţi accepta să jucaţi acest rol?!* (p. 107-108). Complotiştii au însă nevoie de bani – 3.000 de dolari, pe care comandorul îi solicită de îndată ce face propunerea. Planul unei lovituri de stat, probabil militare, fusese transmis şi regelui Mihai I, de vreme ce una dintre fiicele acestuia, Principesa Margareta, îl întîlnise la 18 februarie pe Ion Raţiu şi, împreună, examinaseră „scenariile posibile“. Unul, recunoscut ca puţin plauzibil, este ca Raţiu să se prezinte şi să fie ales, caz în care, promite el, va convoca o Adunare Constituantă, precedată de un plebiscit, fostul exilat pronunţîndu-se în favoarea restaurării Monarhiei. A doua ipoteză este că „Iliescu reuşeşte să se instaleze solid“. Principesa întreabă „ce vor face militarii“ şi „care este perspectiva unei lovituri de stat“. *„Nu e în tradiţia noastră* – răspunde Ion Raţiu. *«O», de care l-am informat pe Rege, nu e suficient de tare, îmi dau aici seama, în orice caz. Pentru moment nu văd soluţia aici“* (p. 93). Acelaşi agitat comandor îi propusese la 2 februarie lui Ion Raţiu (sosit în Bucureşti de nici două săptămîni, la 24 ianuarie) *„să începem o revistă cu Ana Blandiana, Octavian Paler, Liiceanu, Mircea Sântimbreanu“* (p. 79). Etc.

Nu e nevoie, desigur, de un gigantic efort de imaginaţie pentru a presupune că nu doar Ion Raţiu, ci probabil toţi politicienii vizibili ai momentului vor fi fost alimentaţi, intoxicaţi, îndopaţi, chiar, cu asemenea aberaţii. Inclusiv cei care preluaseră puterea, Ion Iliescu, Petre Roman ş.a., dacă nu în primul rînd ei (din oportunism, din interes, din „oamenii fiind ceea ce sînt“, cum zicea Machiavelli). O lume halucinată şi halucinantă.

Ceea ce descrie Ion Raţiu este *o sordidă luptă pentru putere* dusă pretutindeni: în interiorul partidelor politice abia apărute sau reapărute, între aceste partide, între o opoziţie ivită mai mult din aspiraţia preluării puterii şi o putere obsedată de supravieţuire. Camuflajul sub care s-a dat această luptă a fost cel al confruntării dintre anticomunişti şi cripto sau neo-comunişti; camuflaj (ori alibi) ce a deturnat, falsificat şi întîrziat stabilirea realei linii de demarcaţie, cea dintre *democraţi* şi *non sau anti-democraţi*.

O distincţie care nici astăzi nu se face, deşi camuflajul s-a schimbat.

Mircea IORGULESCU

Antisemitismul n-ar trebui să existe. Cînd există, el este ură de sine, exhibiţionism, curent, sentiment, resentiment, atitudine, comportament, stare de spirit, maladie – unii îi zic pur şi simplu boală – expresie a iraţionalului, defulare. Cum se înscriu toate acestea în realitatea românească de azi analizează colaboratorii cărţii Semnal *(editura Vivaldi), volum care introduce proba adevărului şi a bunului simţ, într-un domeniu unde predomină extrapolările, pasiunile şi intuiţiile. O carte argument în polemicile trecutului, ale prezentului şi ale viitorului. (**M.B.**)*

A treia republică de la Ploieşti

Deşi nu ştiam pînă acum, am aflat cu surprindere că trăim în A Doua Republică. Prima a fost cea a lui Ceauşescu, a doua este aceasta a tranziţiei şi „sărăciei“, iar treia va fi cea pe care o va întemeia Alianţa pentru România imediat după ce va cîştiga alegerile. Cam acesta a fost mesajul transmis la Convenţia Extraordinară a acestei formaţiuni, unde a fost lansată oficial candidatura lui Teodor Meleşcanu pentru Preşedinţie şi manifestul „A Treia Republică“.

Cum va fi această nouă societate? Nimic mai simplu, floare la ureche, cum spun cetăţenii celei de-a doua republici, viitorul sună astfel: „societate democratică, cu o economie capitalistă, cu un stat al «bunăstării»“. Aceasta este varianta scurtă, cea lungă se găseşte pe o pagină întreagă în *Adevărul* de luni, fără precizarea că este un material publicitar.

Analizat pe larg, este un document foarte interesant. Dar merită analizată şi conjunctura lansării sale. De cînd a apărut ca partid, pe o plajă din Franţa sau un maidan din România, nu prea contează, ApR şi-a creat un culoar de discurs politic reformator, oamenii săi vor să schimbe sistemul, ei percep defecţiunile acestuia şi vor să-l schimbe din interior. Deşi nu are un mesaj vehement, analista Alina Mungiu l-a integrat chiar în categoria partidelor anti-sistem. Discursul de schimbare a avut un oarecare succes pentru că i-a atras pe nemulţumiţii ambelor părţi, şi ai PDSR şi ai celor de după 1996. Clasa politică are o imagine dezastruoasă, cîştigă acei politicieni care se declară împotriva celorlalţi, iar Teodor Meleşcanu speculează în mesajele pe care le transmite tocmai această temă: „o altfel de politică“ (acesta este şi titlul cărţii pe care a lansat-o de curînd). Dar vocea ApR era tot mai slabă, obişnuinţa şi rutina vieţii politice fac tot mai puţin credibil mesajul reformist. Era nevoie de o asumare mai clară a reformismului. Imaginea mediatică a ApR începuse să fie redusă la scaunele care au fost luate din sediu de către cei care au plecat supăraţi cu cîteva zile în urmă. În aceste condiţii festivismul lansării şi hotărîrea afişată prin manifest au fost o ofensivă venită la timp.

Dincolo de magia numărului trei care se manifestă la ApR şi prin a treia cale, manifestul nu-şi justifică, în primul rînd, numele. „A Treia Republică“ este doar suma unor promisiuni vîndute pe post de program coerent pentru transformarea radicală a României.

Adoptînd modelul francez, teoreticienii noii ere ignoră că pentru a schimba o republică în altă republică şi a rezulta altă Mărie cu altă pălărie este necesară o schimbare profundă în raporturile constituţionale între instituţii. Cînd De Gaulle şi-a făcut republica proprie, a cincea (sperăm să nu ajungem să avem cîte partide atîtea republici), el a produs şi o schimbare de constituţie, o schimbare în raporturile de legitimare politică, pentru că preşedintele ales pînă atunci de Parlament a devenit un preşedinte votat de cetăţeni, şi o redistribuire a polilor instituţionali de putere.

Autorii propun, de fapt, un mai bine care se poate îndeplini şi prin mecanismele acestei republici şi ale acestei constituţii, cea mai mare parte dintre propuneri nu necesită nici măcar modificarea actului fundamental. Problema noastră nu este republica, nici sistemul instituţional aferent ci funcţionarea acestora. Ar fi mult mai bine să ne punem republica la treabă decît să o schimbăm.

Votul pe liste nu este specificat în constituţie şi nu este nevoie de a treia republică pentru schimbarea acestui sistem. Că votul uninominal ar duce la o a doua harababură, mai mare decît actuala, este o altă discuţie. În ceea ce priveşte parlamentul unicameral, nu ar duce la avantajele care să merite o întreagă tevatură pentru a schimba constituţia, este o schimbare dezirabilă, dar care ar presupune prea multe complicaţii pentru a justifica cele cîteva avantaje, ca să nu mai spunem că la nivelul de atenţie dovedit de parlamentarii noştri cînd votează este mai bine să existe o a doua cameră care să repare greşelile. Iar parlamentul bicameral nu este ineficient prin definiţie, aşa cum nenumărate exemple o dovedesc, se pot modifica, eventual, doar la regulamentele de funcţionare. Dar chiar cu parlament unicameral, tot nu se poate vorbi despre o schimbare care să justifice proclamarea unei alte republici.

Cît despre promisiunile social-economice, A Treia Republică este un fel de rai care rezolvă totul, o frumoasă şi pe alocuri emoţionant-lacrimogenă declaraţie de intenţie reluînd vulgatele spaţiului public fără a aduce mai nimic noi: „A Treia Republică va fi o societate capitalistă...statul celei de A Treia Republici va sprijini capitalul naţional... Cea mai mare parte a produsului intern va fi produsă de întreprinderi mici şi mijlocii... Statul celei de A Treia Republici va proteja şi stimula economiile populaţiei şi va sprijini piaţa naţională de capital...“ bla-bla-etc. Pe lîngă scopuri precise, de gen: „obiectivele primei perioade este ca... cel puţin o treime din salariaţi să aibă cont bancar... şi să funcţioneze cel puţin 1 milion de cărţi de credit“, apar ştiutele promisiuni populiste, cu grijă paternă pentru toţi şi limbaj de lemn înţeles numai de unii: „A Treia Republică va fi o societate normală pentru cetăţenii săi, în care toţii oamenii vor putea să trăiască din munca lor prezentă, pentru cei în vîrstă de muncă, din munca lor trecută, pentru pensionari sau din munca lor viitoare, pentru cei care încă nu şi-au terminat studiile“. Viitorul e clar: o să ne hrănim şi o să ne îmbrăcăm pe noi şi familiile noastre, o să plătim costurile locuinţei şi o să mergem fix 10 zile în concediu neapărat în altă localitate. E ordin de la conducerea Republicii a Treia.

Una peste alta, „A Treia Republică“ este o gogoaşă electorală foarte bine concepută şi ambalată, exprimînd forţă, combativitate, hotărîre. Cu alte cuvinte, un succes electoral remarcabil, care a beneficiat şi de o lansare bine realizată. După cum se vede, numai de bine. Pînă la a patra republică.

Cristian GHINEA

statul de drept

Iarăşi despre candidatura premierului

După ce am văzut că, în cadrul actualului sistem legislativ, premierul în funcţie poate candida în alegerile prezidenţiale fără ca aceasta să afecteze în vreun fel ordinea constituţională existentă, să ne oprim asupra moralităţii unei asemenea candidaturi şi, mai ales, asupra a ceea ce unii politicieni cu notorietate susţin că ar fi motive de dubiu etic în ceea ce priveşte o atare candidatură.

(I) *Premierul poate folosi logistica şi resursele umane ale Guvernului în propria campanie electorală.* Sigur că un premier poate face acest lucru şi, fără îndoială, dacă se întîmplă aşa, premierul în cauză se pune într-o situaţie nu doar imorală ci şi ilegală. Resursele bugetare, materiale şi umane ale Guvernului, ca supremă instituţie administrativă în această ţară, se cheltuiesc numai pentru treburile politice, aşa cum legile în vigoare prevăd. Deturnarea acestor resurse de la scopul pentru care legea le prevede, se pedepseşte chiar penal. Dar a împiedica candidatura unui premier pe motivul că *ar putea* comite o atare ilegalitate mi se pare exagerat. E ca în povestea drobului de sare. În plus, pe aceeaşi logică, ar trebui să oprim de la intrarea în cursa electorală (şi să fim consecvenţi: în *orice* cursă electorală) a oricărei persoane care, la momentul începerii cursei, deţine o funcţie publică pe care *o poate* folosi în interes electoral propriu. Astfel, prim-miniştrii ar fi trebuit opriţi şi de la candidaturi senatoriale, preşedinţii şi vice-preşedinţii camerelor Parlamentului ar trebui opriţi şi ei de la orice candidaturi, la fel şefii comisiilor parlamentare, miniştrii şi secretarii de stat ş.a.m.d. Am ajunge la o aberaţie: la fiecare noi alegeri am propulsa o nouă clasă politică. Sau, cu o zi înainte de campaniile electorale, toţi demnitarii şi-ar da demisiile – altă aberaţie.

Cei care susţin argumentul sus-arătat uită un lucru esenţial: judecata morală nu se poate baza decît pe un principiu, adică pe o afirmaţie care are valoare universală. Dacă e imorală candidatura unui premier pentru că acesta *ar putea* avea un sprijin în resursele publice pe care este chemat să le administreze, atunci orice candidatură din partea unei persoane care dispune de resurse publice în exercitarea unei funcţii este la fel de imorală. Şi încă ceva, e profund imoral să formulezi o judecată morală bazată pe un principiu fabricat special pentru o anume situaţie.

(II) *Dacă ar candida, premierul ar fi şi jucător şi arbitru.* Aceasta este o postură care, chiar dacă nu e direct imorală, aruncă serioase dubii asupra corectitudinii desfăşurării jocului şi, implicit, asupra veridicităţii rezultatului final. Dar chiar este premierul arbitrul jocului electoral în România? Să citim din nou legile în materie. În ceea ce priveşte alegerile propriu-zise, chestiunea e clară. Din economia legislaţiei noastre electorale rezultă clar că *arbitrii* sînt, după caz, Biroul Electoral de Circumscripţie, Biroul Electoral Central, instanţele judecătoreşti şi Curtea Constituţională. Deci nu Guvernul şi, cu atît mai puţin, prim-ministrul ca persoană. În ceea ce priveşte campania electorală în sine şi, mai exact, subvenţionarea campaniilor electorale de la bugetul de stat, aceasta este o operaţiune care se desfăşoară potrivit legii, deci prim-ministrul nu poate dispune în acest sens după propria sa voinţă. Mai mult, în executarea acestei legi, Guvernul, în întregul său, emite Hotărîri. Guvernul, se ştie, este un organ colectiv. În plus, în situaţia particulară a anului 2000, dacă premierul va candida la funcţia supremă în stat, chiar în interiorul Guvernului se află contracandidaţi şi lideri ai unor partide care susţin alte candidaturi. Vor permite ei ca Guvernul să lucreze pentru susţinerea candidaturii şefului executivului? Nu cred. Şi e foarte bine că se întîmplă aşa. Mai multe candidaturi venite din interiorul Guvernului vor fi chiar cea mai bună dovadă că prim-ministrul nu va folosi prerogativele funcţiei sale pentru a se susţine în cursa electorală.

Deci, prim-ministrul nu are cum să fie „şi arbitru şi jucător" în jocul electoral pentru că, *de jure* şi *de facto*, el nu este arbitrul acestui joc.

Ca o ultimă observaţie în această problemă, reamintesc că departe de noi, chiar foarte departe din păcate, tocmai în SUA, vicepreşedintele Al Gore candidează la funcţia supremă. Nu-mi amintesc ca în cea mai dezvoltată dintre democraţii să fi fost emisă părerea că vice-preşedintele nu poate candida la cea mai înaltă demnitate. Ba mai mult, văzînd istoria SUA, am putea vorbi chiar despre un fel de tradiţie politică în care vicepreşedintele dintr-un ciclu electoral în care preşedintele îşi exercita cel de-al doilea mandat la Casa Albă candidează la succesiune. Sau poate, cine ştie, simţul moral al politicianului român este mai viguros decît cel al americanului...

Sever VOINESCU

SATUL GLOBAL

Media Fair-Play

Situaţiunea e, după cum ştim şi nu contenim s-o spunem, nu tocmai roză. Bucuroasă de libertatea de expresie, presa românească se lasă dusă prea adesea de senzaţionalismul ieftin, de partizanatul politic, de excesul de zel militant. Statutul profesiei de jurnalist e destul de tulbure, şi în acest domeniu e destul loc pentru reglementări (dar, evident, nu în sensul constrîngerilor şi al măsurilor punitive, aşa cum intenţionează unii parlamentari care, din cînd în cînd, mai scot de prin sertare cîte un proiect de lege a presei). Nici mai bună, nici mai rea decît Tranziţia, zeiţa la care ne tot închinăm de mai bine de zece ani, presa noastră are încă nevoie, pentru o creştere normală, de o supraveghere atentă, ca de bun părinte, cu blîndeţea şi cu severitatea neapărat necesare.

Societatea civilă este, probabil, instanţa cea mai potrivită pentru un asemenea proces. Aşa încît, în principiu, apariţia unei fundaţii care are drept scop monitorizarea presei merită toată atenţia. Fundaţia Media Fair-Play a fost înfiinţată de un avocat născut în România, care a trăit şi a studiat în SUA, dl Andrei Miron Costin, şi a lansat de curînd primul număr al buletinului său lunar, *Erata*. Consiliul Director al Fundaţiei este format din Gabriela Adameşteanu, Gabriel Liiceanu şi Horia-Roman Patapievici. Scopul său este monitorizarea presei, iar primul număr din *Erata* publică rezultatele unui studiu asupra obiectivităţii principalelor ziare româneşti (v. şi *website*-ul www.mediafairplay.ro). Studiul, efectuat de o echipă de tineri profesionişti, este în general riguros şi bine fundamentat teoretic. Concret, articolele politice din opt cotidiene *(Adevărul, Cotidianul, Cronica Română, Curentul, Evenimentul zilei, Jurnalul naţional, România liberă, Ziua)* sînt analizate şi evaluate după zece criterii de obiectivitate, între care: precizarea surselor, prezenţa semnăturii, acordul dintre titlu şi text, prezentarea punctului de vedere al tuturor părţilor, gradul de neutralitate, tonul şi altele. Au fost avute în vedere în special articolele de informaţie, numărate conştiincios şi delimitate de cele de opinie. La „media obiectivităţii", după aprecierea fiecărui articol politic cu un punctaj între 0 şi −30, conform criteriilor stabilite, situaţia este următoarea: *Cronica Română* −1,933, *Cotidianul* −2,061, *Adevărul* −2,072, *Ziua* −2,203, *Evenimentul zilei* −2,424, *România liberă* −3,235, *Curentul* −3,486, *Jurnalul naţional* −3,880. Cifrele pot părea surprinzătoare sau, în orice caz, diferite de impresiile şi imaginile pe care ni le facem despre un ziar sau altul. Aşa cum au precizat însă autorii la conferinţa de presă care a lansat *Erata*, este vorba deocamdată despre studii cantitative. Vor urma analize de conţinut şi studii de caz care vor detalia, cu mijloace de investigaţie mai complexe, aparenţa seacă a cifrelor. De-abia atunci rezultatele vor fi cu adevărat concludente.

Analizarea presei româneşti după criterii de inspiraţie anglo-saxonă ridică unele probleme, de care autorii monitorizării vor trebui să ţină seamă. Discursul jurnalistic românesc amestecă informaţia şi opinia în modalităţi mult mai perfide, greu de decelat doar prin studii cantitative. Stilul „bizantin", încărcat de efecte şi vorbe de prisos care creează rumori şi opacizează comunicarea, are nevoie de o analiză mai rafinată, care să insiste nu atît pe subiectele articolelor, cît pe *limbaj* şi pe reziduurile ideologice ascunse în dosul vorbelor. Nu trebuie neglijată, pentru reprezentarea mai exactă a fundalului, nici atitudinea de permanentă *campanie* a unor ziare. În sfîrşit, pentru că premisa fundamentală a activităţii pe care a început-o Media Fair-Play este necesitatea informării corecte a cetăţenilor, în numele democraţiei şi al societăţii deschise, n-ar fi lipsit de interes un studiu despre celălalt termen al ecuaţiei, publicul: există, la noi, o „piaţă a obiectivităţii"? Vor cu adevărat cititorii de ziare o presă de tip anglo-saxon, riguroasă şi exactă, cu o distincţie netă între informaţie şi opinie? Au depăşit oare impulsul de a „cere" o presă militantă şi angajată, care să critice şi să „ia atitudine"? Mi se pare o dilemă demnă de tot interesul.

După semnele începutului, Fundaţia Media Fair-Play se anunţă o instituţie care va merita toată atenţia. Şi, evident, toată obiectivitatea.

Mircea VASILESCU

BARBURISME

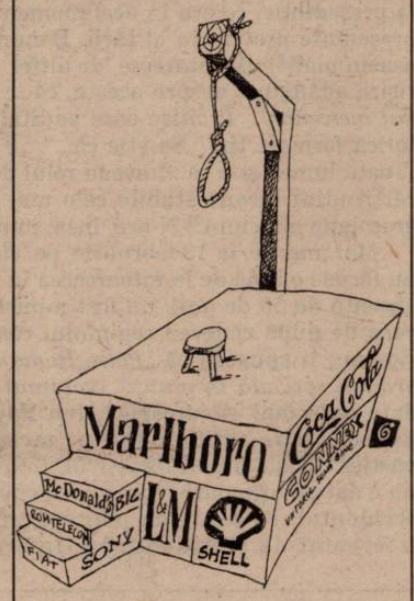

Desen de Ion BARBU

România (în tranziţie) profundă. Reportaje de vacanţă

2. Cîntece de viaţă nouă

Românu' s-o fi născut el poet, dar acum trăieşte cîntînd! Din Sighişoara în Maramureş şi din Bucovina în Apuseni nu a existat locuşor uitat de Dumnezeu sau restaurant cu o constelaţie de stele unde să nu fim în-cîntaţi pînă la refuz de hip-hop-ul triumfător al zilelor noastre. *Ai tupeu, nevastă! – bum-bum – Dansează pe masă! – bum-bum*. Cînd Suzana şi Roxana ne mai furau banana, răsuflam uşuraţi, iar fetiţele la mare ne făceau de-a dreptul să visăm frumos. Dar ce să mai insist, dacă aţi deschis televizorul sau aţi ieşit din casă măcar puţin în ultima vreme, ştiţi despre ce vorbesc!

Ne-am oprit odată pe valea Arieşului, să mîncăm ceva într-o cabană goală. De cum am intrat, *lovelele* unui cîntec bine ritmat ne-au lovit în timpane dintr-o boxă aşezată deasupra noastră. Fiind singuri, am rugat politicos chelnerul să închidă muzica. *De tot?* – a întrebat el perplex, iar după un minut de adîncă cugetare a revenit: *Adică fără muzică?* A plecat şi, îndatoritor, ne-a găsit în final printre casetele instituţiei un fel de rudă săracă a lui Julio Iglesias: altă muzică, mai merge – clientul nostru, stăpînul nostru! – dar chiar fără muzică, aşa ceva nu e de conceput!

Această muzică nu mai este de mult – dacă a fost vreodată – doar o muzică. Ea este un fenomen social, expresia unui stil de viaţă care răzbate din cîrciuma săracului şi din Mercedesul decapotabil al tineretului de bani mai mult sau mai puţin gata. Este o „prezenţă publică". În expresia sa ultimă, ea este un sistem de comunicare – nu întîmplător puternic sprijinit de medii – a unor valori de „viaţă nouă", reduse la expresia lor elementară: sex, bani, şi, cuprinzîndu-le pe amîndouă, puterea (dominant machistă) a *individului*. Spaţiul public, rămas gol după retragerea Partidului, a devenit spaţiul legitim de exprimare liberă a fiecărui individ, care populează după bunul său plac, presupus al tuturor, acest spaţiu la îndemîna tuturor. Un spaţiu al indivizilor fără individualism, fără acele reguli care aşează indivizii împreună într-o societate. (Îmi aduc aminte, involuntar, de afişele din mijloacele de transport în comun din Germania, care te avertizau să „asculţi doar pentru tine", adică să nu răzbată vreun sunet din căştile de pe urechi, căci aceasta ar însemna o agresiune la adresa celuilalt...)

Dacă stai să te gîndeşti însă puţin la semnificaţia acestui „fenomen social", îţi dai seama că nu este decît varianta „de mase" a unui fenomen de comunicare complementar şi „elitist", numit talk-show sau analiză politică. În alt registru, menirea acestuia este aceeaşi: de a ilustra şi difuza aceleaşi valori de „viaţă nouă", reduse de data aceasta la expresia lor *intelectual* elementară. Genul de neo-liberalism promovat prin aceste canale de comunicare nu este astfel decît un hip-hop pentru elite, la fel de zgomotos şi invadator.

Dar crezi că în alte ţări ex-comuniste e altfel sau că se putea petrece şi altfel? – se nedumireşte soţia mea, aruncînd un ochi la ceea ce scriu. Păi, în mare, cred că nu. În mic însă, mai cred că, în plan cultural, există şi pot exista diferenţe semnificative în funcţie de capacitatea elitelor de a popula acest spaţiu public cu prezenţe şi discursuri alternative, diferenţiate, aducînd culoare şi profunzime acestei devălmăşii a „vieţii noi".

Aşadar, cu muzică (şi cu talk-show) înainte, că pînă la urmă tot om ajunge undeva!

Vintilă MIHĂILESCU

povești suprapuse

Dacă Dej murea în '56

Dacă *şi cu* parcă *se plimbau în barcă* / *Dacă* dacă *nu era*, parcă *parcă se-neca*, spuneau odată învăţătoarele de cartier şi pe acest principiu este construită istoria ce urmează, ajunsă la povestitor – destăinuiam săptămîna trecută – pe cele mai oculte căi.

Aşadar, în virtutea istoriei contrafactuale, să acceptăm că, în anul 1956, Gheorghiu-Dej murea, la 55 de ani, în urma maladiei de plămîni pe care oricum a purtat-o pe picioare toată viaţa. La moartea lui toată lumea a răsuflat uşurată: micul tiran stalinist de la Bucureşti ieşea din scenă la momentul oportun şi, printr-un complex de împrejurări strîns legat de revoluţia maghiară din toamna aceluiaşi an, la conducerea PMR venea Ion Gh. Maurer – fructificînd marele avantaj de a fi (fost) în acelaşi timp un apropiat al lui Dej şi un cvasi-liberal într-ale dogmei. În vara lui 1963, Maurer grăbea adoptarea unei noi Constituţii a *RSR* – percepută unanim ca fiind o lespede peste mormîntul epocii predecesorului – şi, totodată, decidea revenirea partidului la numele său „de domnişoară", *PCR* (iar unele dintre reformele sale urmau apoi să fie copiate şi de Iosip Broz Tito, în Iugoslavia vecină). Ca şi Maurer realul, şi Maurer contrafactualul era un vînător împătimit, ceea ce a făcut ca în toamna lui 1969 el să moară într-o pădure din Buzău, în urma unui accident de vînătoare (ale cărui fire, după unii, ar fi condus către Kremlinul brejnevist; explicaţia: opoziţia lui Maurer la înăbuşirea sovietică a Primăverii de la Praga, în 1968).

A fost, în ţară, jale mare. Pe 27 octombrie '69, *New York Times* scria că, odată cu moartea lui Maurer, *a nut hard to crack (o nucă greu de spart*, pentru francofoni) dispărea din calea Moscovei – dar, surpriză, prin lupte interne de culise, la vîrful partidului ajungea un Nicolae Ceauşescu în deplină maturitate (aproape 52 de ani). În iunie 1975, preşedintele (din 1972) Ceauşescu făcea o vizită protocolară la Pekin, doar că aici agonia revoluţiei culturale chieneze nu-l va mai impresiona cîtuşi de puţin. Pe 16 aprilie 1981, la doar 63 de ani, Ceauşescu murea efectiv stupid în locuinţa sa privată (soţia sa, Elena, i-a întins aparatul de uscat părul în timp ce liderul era sub duş) şi, fără cabale, Ion Iliescu devenea noul secretar general al partidului (şi preşedinte), pentru unul dintre cele mai benefice mandate pe care le-a trăit România în toată istoria sa comunistă. Într-o Europă de Est în convulsii, România lui Iliescu avea să fie o oază de relativă normalitate – ca să nu mai spunem că pe 19 decembrie 1982 apăruse în *Scînteia* o caricatură cu Iliescu considerată de sovietologi ca fiind prima caricatură cu un preşedinte comunist din istoria lagărului; sau că, pentru alegerile prezidenţiale (nu tocmai libere, dar oricum) din 1986, Sergiu Nicolaescu şi Ion Caramitru făcuseră campanie pentru Iliescu în timp ce, pentru contracandidatul Dan Marţian, agitaseră masele Mircea Albulescu şi Ştefan Iordache. Abil (după alţii, sfătuit de Gorbaciov), Ion Iliescu şi-a dat demisia pe 11 noiembrie '89, la două zile după căderea Zidului Berlinului, sub motivul – citez din memoria-mi contrafactuală – *numai un orb sau un rău intenţionat nu vede, acum, că la vremuri noi este, într-adevăr, nevoie de oameni noi* (mulţi dintre cei ce-l regretau aveau să-l roage pe Iliescu să mai candideze la alegerile din '94 şi la cele din '98; cu încăpăţînare, el avea să refuze, conştient că vremea lui a trecut). După conducerea interimară asigurată de Ion Traian Ştefănescu (mediocru, dar bine intenţionat), duminică 18 martie 1990 aveau loc primele alegeri libere din România post-comunistă, cîştigate (în turul doi) de Andrei Pleşu – unul dintre mulţii semnatari români ai Chartei '77, preşedinte al unei grupări intelectuale independente încă de prin 1978; echipa de campanie a noului preşedinte făcuse senzaţie prin faptul că nu-şi momise simpatizanţii cu bere, ci cu bragă!

Istoria ar mai continua.

Partea proastă este că, preşedinte fiind, Pleşu n-a mai avut timp de fondat *dileme* – aşa că povestea pe care tocmai aţi citit-o, de fapt, n-a mai avut nici unde şi, mai ales, nici *de ce* să apară.

Adrian CIOROIANU

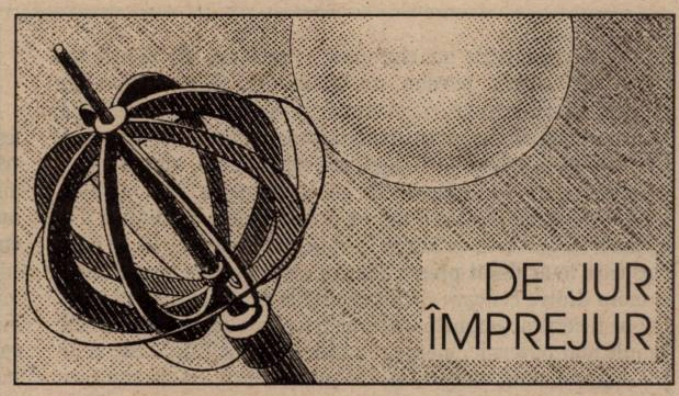

După bere

S-au dat pedepse grele celor trei băieţi-bărbaţi, vinovaţi de crima de la Dessau. Cel mai în vîrstă, 24 de ani, fost ucenic brutar, acum şomer, a fost condamnat pe viaţă, ceilalţi doi – minori – la cîte nouă ani de închisoare. În noaptea de 10 spre 11 iunie, era sîmbătă spre duminică, după ce s-au distrat în felul lor, cei doi minori au pierdut ultimul tren spre casă. Pe peron s-au întîlnit cu Enrico Hillprecht; şi el pierduse trenul: au băut împreună – de poftă, de plictiseală – şi au descoperit, probabil cu încîntare, că au ceva în comun: toţi trei erau nemulţumiţi de viaţa într-o ţară incapabilă să le satisfacă nevoile, să le ofere o perspectivă. Cei trei băieţi care pînă în acea seară întreţinuseră legături mai mult sau mai puţin sporadice cu grupurile de „capete rase", considerate a fi purtătoare ale neo-nazismului, erau convinşi că străinii strică Germania. După ce restaurantul gării s-a închis şi ei au fost daţi afară, au pornit pe străzi ebrietaţi şi s-au întîlnit cu Alberto Adriano, muncitor, 39 de ani, mozambican. El trăia de doisprezece ani în Germania, era căsătorit cu o nemţoaică şi aveau trei copii. Acest bărbat negru era imaginea concentrată a tot ceea ce ei urau: urlînd „porc murdar, ieşi afară din ţară!" cei trei l-au trîntit, l-au lovit sălbatic şi după ce şi-a pierdut cunoştinţa, l-au dezbrăcat, i-au împrăştiat hainele şi l-au lovit în continuare. Trecătorii au chemat poliţia şi cei trei au fost arestaţi. Victima lor a murit, după trei zile, în spital. Întrebată de medici dacă ar fi de acord să doneze organele soţului decedat, văduva a răspuns: „Soţul meu a fost omorît în bătaie de germani, nu sînt de acord ca *ei* să beneficieze de organele lui". *Ei* erau băieţii germani, „capetele rase", despre *ei* femeia de naţionalitate germană crede că fac parte din alt popor. Şi *ei* cred la fel: din cauza ameninţărilor cu moartea ea nu a fost prezentă în sala tribunalului. Pentru că doi dintre acuzaţi erau minori, procesul s-a ţinut cu uşile închise; sentinţa s-a dorit a fi exemplară.

În Germania, crimele cu motivaţie rasistă sînt mai numeroase în landurile estice, unde numărul străinilor este mult mai mic decît în cele occidentale. În fostul Vest, numărul imigranţilor „vizibili", veniţi în anii de înflorire economică, răspunzînd nevoii de mînă de lucru, este mai mare. În landul Saxonia-Anhalt, unde a avut loc crima, străinii reprezintă 1,6% din populaţie, în timp ce media generală este de 9%. În anul 1999, au fost comise 746 acte de violenţă rasistă în fosta Germanie de Est, ceea ce reprezintă o creştere de 5% faţă de anul anterior. Analiştii adaugă la toate acestea citate din discursurile politicienilor ostili imigraţiei şi imigranţilor.

Sînt aceste cifre şi aceste vorbe temeiuri pentru a considera că Germania se confruntă cu un pericol neo-nazist, că trecutul revine ca un blestem, ameninţînd democraţia şi statul de drept? Şi politicienii, şi tinerii pretind că ei fac şi spun ceea ce toţi gîndesc sau intenţionează să facă şi nu îndrăznesc; dar manifestaţiile periodice ale majorităţii paşnice, desolidarizîndu-se de actele criminale şi de cuvintele insultătoare infirmă pretenţia reprezentativităţii. Spre deosebire de Austria vecină, partidul care exprimă tendinţe extremiste nu are nici o şansă de a ajunge în structurile politice legitime. Şi deşi în Austria vecină nu s-au înregistrat acte de violenţă rasială, ţările Uniunii Europene îşi menţin sancţiunile cu valoare preventivă. Spaimele trecutului tulbură analiza lucidă a problemelor prezentului.

Departe de gările de provincie şi de berării, statisticienii fac prognoze alarmiste în legătură cu viitorul demografic al tuturor ţărilor din Europa post-industrială. Din cauza îmbătrînirii populaţiei, nevoia de mînă de lucru va fi din nou stringentă, impusă de necesităţile evoluţiilor economice. Dar în Germania, ca şi în alte ţări dezvoltate sînt aşteptaţi imigranţi cu specializări în domenii de vîrf, iar de venit, vin oameni care ştiu „să facă totul".

Şi din această cauză, reticenţele faţă de extinderea Uniunii Europene fac să oscileze procentele de acceptare în jurul unui prag de 50%; ele pătrund şi în discursul politic al celor prudenţi, exprimînd temerile legate de eventualitatea unor masive valuri de oameni veniţi acolo unde viaţa e mai veselă şi salariile mai mari. Imigranţii fac ca viaţa să fie mai tristă şi salariile mai mici.

Ţările candidate ar trebui ajutate să amelioreze dezechilibrele economice – spun partizanii Uniunii, argumentînd cu situaţia Italiei şi Spaniei, ţări din care, acum 30 de ani, se pleca şi în care acum se vine. Dar şi în Italia şi în Spania există formaţiuni politice şi fapte diverse în dezacord cu idila situaţiei generale.

În complicatele probleme ale emigraţiei-imigraţiei, interesele economice, discursul politic corect, judecăţile şi prejudecăţile populaţiei nu sînt în armonie. Toţi sînt gata să accepte că „ei" sînt de vină. Pentru germanii care l-au omorît pe mozambican şi pentru soţia lui germană, „ei" se referă la cu totul alte categorii de plural.

Simbolurile naziste sînt doar hainele vechi ale unor probleme noi.

Magdalena BOIANGIU

presa despre...

Biografii

Viaţa îi schimbă pe oameni şi evoluţiile lor sînt adeseori mai greu de înţeles decît de trăit. Universitarul american Marvin Olasky, consilier „ideologic" al candidatului republican George Bush jr., inventatorul noţiunii de „conservatorism compasional" (în româneşte „sună ca dracu'"), a fost în tinereţe marxist, acum este membru într-o sectă creştină. Scott Ritter, expert american în dezarmare, a fost membru în comisia ONU de control în Irak: pe atunci presa irakiană îl trata de spion şi cerea îndepărtarea lui din cauza metodelor brutale folosite. El a demisionat în 1998, în semn de protest faţă de atitudinea conciliantă a Consiliului de Securitate; acum s-a decis să convingă opinia publică mondială că Irakul nu merită sancţiunile şi că nu reprezintă vreo ameninţare pentru pacea mondială. În acest scop a făcut un film „documentar" şi a ţinut o conferinţă de presă la Bagdad, unde a fost bine primit. Banii şi ideile circulă.

„În timp ce Germania, victimă a unui val de atentate rasiste şi de extremă dreaptă, se întreabă dacă trebuie sau nu interzis partidul neonazist (NPD), acesta a primit un recrut deosebit: Horst Mahler, fost terorist din Fracţiunea armata roşie (RAF), după ce a stat zece ani la închisoare. Avocat, 64 de ani, Mahler s-a născut în Silezia şi a început prin a-i apăra, în 1969, pe Andreas Baader şi pe Gudrun Esslin care incendiaseră – în numele unui ideal politic – un magazin din Frankfurt. Cînd aceştia au fost eliberaţi din închisoare de către camarazii lor, Horst Mahler a intrat şi el în clandestinitate; a întemeiat împreună cu ei RAF: organizaţia şi-a asumat responsabilitatea pentru aproximativ treizeci de asasinate în douăzeci de ani. După cîteva atentate şi furturi cu arma în mînă, Horst Mahler pleacă să se antreneze în Orientul Mijlociu, în tabăra condusă de palestinianul Ali Hassan Salameh: «Ura comună faţă de Statele Unite şi de anvanpostul lor, Israelul îi unea pe rebelii germani şi arabi » scria *Welt am Sontag*. La reîntoarcere, în 1970, Mahler a fost denunţat, arestat şi condamnat la paisprezece ani de închisoare. În timpul detenţiei s-a distanţat de terorism, a aderat la maoism şi, ca să obţină eliberarea anticipată, şi-a angajat un nou avocat, un anume Gerhard Schröder, pe atunci preşedintele tinerilor socialişti. Eliberat în 1980, reprimit în barou în 1988, Horst Mahler reintră în politică la sfîrşitul anilor '90 şi devine unul dintre teoreticienii extremei drepte germane. Punctul de întîlnire între Horst Mahler şi extrema-dreaptă germană este acelaşi: ura faţă de Statele Unite şi faţă de Israel. În vara lui 1999, el a publicat «Teze despre evrei şi Germania» (...) Textul cel mai important scris de Mahler este «Declaraţia canonică asupra mişcării din 1968» unde se justifică trecerea de la extrema-stîngă la extrema dreaptă: «Două aripi naţional-revoluţionare s-au născut în cadrul mişcării din 1968, noua stîngă şi noua dreaptă. Prima avea ca obiectiv lupta împotriva americanismului, cea de a doua lupta împotriva sovietismului. Noua dreaptă şi-a atins obiectivul şi se îndreaptă acum spre lupta contra americanismului şi capitalismului, ceea ce a condus la reunirea celor două aripi naţional-revoluţionare». Serviciile de informaţii germane afirmă că scopul acestei declaraţii ar fi o manevră de atragerea a foştilor militanţi de extremă-stînga către extrema-dreaptă". *(Le Monde*, 27-28 august)

Altă evoluţie, tot din ziarul *Le Monde* (6-7august): după o condamnare la 20 de ani de închisoare pentru că a plasat o bombă în centrul oraşului Ierusalim (nouă răniţi), eliberat înainte de termen, în cadrul unui schimb de deţinuţi, Ali Jiddah, 50 de ani, este un afro-palestinian, care îşi valorifică trecutul terorist prin turism. În holul hotelului Petra (portul Jaffa), lîngă un panou publicitar care îi etalează trecutul, Ali propune „excursii alternative" în lagărele locuite de palestinieni, cu prelucrarea ideologică de rigoare. Se consideră purtătorul de cuvînt oficios („oficial – înseamnă patru de ani de închisoare") al Frontului popular de eliberare a Palestinei şi posturile de televiziune israeliene îl invită adeseori în emisie. Dincolo de politică există o anumită structură umană: „Am un defect, recunoaşte Ali, într-o clipă de luciditate. Nu pot să mă abţin de la lucruri interzise". După cum se explică în cotidianul francez „acum pentru el încălcarea interdicţiilor înseamnă să-şi bată joc de poliţie, să circule pe străzile unde automobilele sînt interzise şi să facă pe prostul într-un mod extrem de convingător; toate astea au devenit pentru el o poetică şi o artă de a trăi. Cu un cuvînt sau cu un gest deschide toate porţile din teritoriile ocupate şi rîsul lui molipsitor îi dezgheaţă pe cei mai constipaţi. Nu e prea riguros în respectarea preceptelor religioase, ţine postul de ramadan ca să mai slăbească un pic şi mai bea cîte o bere, fără să-şi facă probleme. Excursiile alternative au succes, turiştii americani vor să-i atingă cu mîna lor pe foştii teroriştii. «Este singurul mod în care poate fi învins imperialismul american pentru el» observă Ali, cu un hohot de rîs enorm". Banii şi ideile circulă, dar expertul american primeşte pentru conversiunea sa mai mult decît fostul terorist palestinian. **(M. B.)**

Argument

„Amintirile mă chinuiesc“, proclamă sus şi tare un şlagăr, pardon, un hit în vogă al urmaşilor lui Dan Spătaru. Amintirile nu ne dau pace. Una dintre dilemele lejere care îmi bîntuie gîndurile este ce s-ar fi întîmplat cu Nicolae Ceauşescu, dacă cineva, atunci în decembrie, nu se grăbea? După ce termina perioada de detenţie, timp de cîţiva ani ar fi fost vedetă mediatică din puşcărie, mai ceva ca Miron Cozma, prin interviurile pe bani pe care le-ar fi dat presei libere şi democratice, poate chiar unora dintre cei care îl cîntau altădată, conducătorul iubit şi-ar fi scris acum memoriile, ar fi fost un lider al unui PSM mult mai puternic, mergea la talk-show la Tele 7 abc şi ar fi explicat unui moderator, cel puţin servil, cît de rău face guvernarea ţărănisto-moşierească pentru că îndatorează extern ţara.

Şi nu este singurul fost care naşte dispute. Imediat după 1990, foştii moşieri erau la modă pentru că veneau şi furau pămînturile ţăranilor săraci pe care regimul tocmai le dăduse înapoi, care ţărani mare frică aveau şi de foştii legionari care se plimbau prin Piaţa Universităţii şi consumau droguri şi aveau dolari luaţi de la nişte foşti moşieri ca Raţiu care nu mîncase fostul salam cu soia. Apropo, de salam cu soia, acum este la modă regimul dietetic cu soia, se mănîncă de bunăvoie chiftele din soia, parizer cu soia. Fostul pionier care stătea la coadă după vestitul salam accesoriu obligatoriu al românilor verzi rămîne nedumerit. Şi dacă trăia Ceauşescu mă duceam la el şi îi spuneam că am leşinat de căldură pe stadion, unde trebuia să îl aplaud, şi venea un nene care ne spunea: „strigaţi, mă, ce faceţi, n-aţi mîncat azi de dimineaţă“. De fapt chiar nu mîncasem, dar nu am înţeles de ce nu striga el singur, de ce avea nevoie să strigăm şi noi, cîţiva pionieri fruntaşi adăpostiţi sub o pancardă, oricum strigau toţi. Nenea este acum om de afaceri şi organizează festivităţi electorale de tip american, cu baloane, majorete şi discursuri democratice, el este alt fost care ne bîntuie liniştea: fostul nomenclaturist. Aşa s-a împărţit lumea atunci, în 1990, şi aşa am rămas, cei buni şi cei foşti. Este nedrept ca tocmai cei care conduceau în comunism să compună acum noua clasă de îmbogăţiţi care (dacă, doamne-fereşte, nu vine altă revoluţie) va compune decenii bune de acum înainte high-life-ul românesc; este profund imoral, dar asta este istoria, sociologii explică calm că era inevitabil, pentru că ei ştiau cum se mişcă lucrurile. Numai aşa putea să se întîmple, am citit studii ştiinţifice care m-au convins, dar tot mă furnică un neuron acolo sus şi îmi spune că nu aşa trebuie să fie. Să sperăm că nu mai sînt mulţi ca mine, că iar se face o revoluţie socială şi o luăm de la capăt. Dar nenea cel cu strigătura nu are probleme de conştiinţă, el este ocupat să construiască capitalismul, după ce altădată se obosise să construiască comunismul, două cacofonii ale istoriei.

Şi dincolo de aceşti foşti mulţi care mişună peste tot sînt şi foştii mari, cunoscuţi. Nu am auzit pe nici unul dintre ei să spună: am fost un dobitoc, am prins un val într-un regim odios şi m-am lăsat purtat de el, dar aceasta nu este o scuză ci doar o circumstanţă, în esenţă rămîn un dobitoc. În nici un caz. Foştii proeminenţi au fel de fel de alte scuze: fie că un patriot trebuie să-şi servească patria indiferent cine este la conducerea acesteia, fie, fugi, dom'le, că eu nu am scris ode închinate tovarăşului, eu cîntam în general conducătorii geniali, fie Ceauşescu a plătit datoria şi era contra ruşilor, fie el săracu' era băiat de treabă, dar l-a stricat ea, fie el şi ea au întinat idealurile bune. În general, foştii oricărui regim se înarmează cu un bagaj de argumente gata alcătuite pe care îl servesc dacă interlocutorul, la televizor sau în discuţii particulare, îi reproşează ceva sau măcar face o aluzie la respectiva perioadă.

Dar există foşti mult mai simpatici de care ne ocupăm pentru a nu rămîne încremeniţi în propriul proiect. Corina Chiriac de exemplu. Sau Angela Similea. Sau Dobrin. Dincolo de revoluţia cea cunoscută din 1989 au avut loc în aceşti zece ani nenumărate alte revoluţii mai mici, fiecare cu foştii săi. Şi distanţa dintre Nicolae Ceauşescu şi Emil Constantinescu este cel puţin la fel de semnificativă ca cea dintre Corina Chiriac şi André sau Exotic. „Dulce şi amară / Viaţa de domnişoară“. Ca şi fosta glorie. **(C.G.)**

Paul CERNAT
critic literar

Cultură cu înlocuitori

Am făcut parte din prima promoţie de şoimi ai patriei care au învăţat să cînte imnul naţional de atunci într-o nouă variantă („Multe secole luptară / Strămoşii noştri eroi / Să trăim stăpîni în ţară / Ziditori ai lumii noi“ etc.). Ceva mai tîrziu a apărut în manualele şcolare un imn facultativ, o coproducţie pacifistă N. Ceauşescu-A. Păunescu: „Să facem din tun tractoare / Din atom lumini, izvoare / Din rachete nucleare / Pluguri de arat ogoare“. Un surogat al surogatului... Dacă lumea „internaţionalist-proletară“ din anii '50 era o lume a clonelor, a copiilor după Kremlin, naţional-comunismul ceauşist a fost, prin excelenţă, o lume a surogatelor, a înlocuitorilor. „Metaforele epistemologice“ ale ceauşismului tîrziu erau Nechezolul, Frucola, Gumela, Salamul cu soia. În timp ce Cîrmaciul livra armament ţărilor lumii a treia, în România prolifera „lupta pentru pace“, preluînd şi recondiţionînd din arsenalul eco-pacifismului vestic din anii '60-'70 retorica anticapitalistă. Reviste pentru pionieri precum *Cutezătorii* sau *Luminiţa* erau înlocuitorii autohtoni ai revistelor de benzi desenate occidentale. Aventurilor exoticului Corto Maltese le corespundeau aventurile nesărate ale neaoşului pîrcălab Buhtea. „Muzica uşoară“ se voia a fi un înlocuitor al muzicii pop, iar folk-ul şi rock-ul fuseseră botezate de Adrian Păunescu „muzică tînără“. Tînără, da, căci „muzica uşoară“ la care ofereau un surogat de alternativă era un hibrid bătrînicios de romantism revoluţionar, romanţă şi lirism simbolic leşinat („un albastru infinit“, „copacul meu se-nalţă în grădina mea“, „dormeau pe-o frunză două stele / ca două inimi de argint / iar eu visam că eşti cu mine / că te sărut, că te alint“). Lălăiala despre „Magistrala albastră“ performată de duetul Mirabela Dauer-Dan Spătaru pe scena Festivalului de la Mamaia (în contextul dat, însuşi numele staţiunii-gazdă oferea o sugestie decrepită) făcea tandem cu un film „educativ“ precum *Salutări de la Agigea* în care un absolvent de liceu, şef de promoţie, fugea de acasă (refuzînd astfel să dea la facultate) pentru a merge să lucreze la terminarea Canalului Dunăre-Marea Neagră. Erau vremuri solemne şi serafice, ca imnurile şi muzica corală compuse de Laurenţiu Profeta, ca muzica uşoară compusă de Camelia Dăscălescu şi ca pictura cu ceauşei-îngerei a lui Sabin Bălaşa. Radioul şi televiziunea nu difuzau hit-urile „la zi“ din putredul Occident, însă difuzau de zor remake-uri autohtonizate ale acestora. Folclorul autentic fusese şi el înlocuit de „folclorul nou“, susţinut de îndrăgiţi interpreţi de muzică populară. Vă mai amintiţi? „Ni-i Partidul bun părinte / Ceauşescu – Preşedinte... măi, măi...“. Ceea ce nu-i împiedica totuşi să scoată, pe şest, discuri cu manele deocheate, „de petrecere“... Cenaclul Flacăra era, la rîndul lui, un înlocuitor naţional-comunist al mişcării hippie, iar prelungirile sale de azi, agrementate cu tot soiul de vraci şi prezicători sînt un avatar new age al securismului resentimentar. Superproducţiile eroico-istorice ale lui Sergiu Nicolaescu se voiau a fi, de asemenea, nişte surogate autohtonist-mitologizante ale filmelor lui Akira Kurosawa. Astăzi, eroicul regizor-senator afirmă sus şi tare că „a făcut istorie“. A făcut, de fapt, propagandă mascată. Una eficientă, bine regizată, dar de un umor involuntar nebun, ca acea scenă de neuitat din filmul *Mihai Viteazul* în care, înainte de bătălie, sultanul i se adresează admirativ – şi atît de „verosimil“ – voievodului nostru: „îmi placi, Mihaie“. Romanul şi filmul poliţist fuseseră şi ele recondiţionate. Apăruse un nou gen: romanul şi filmul „miliţist“... Superproducţia *Lumini şi umbre* a lui Titus Popovici şi Andrei Blaier era şi ea un înlocuitor al serialelor occidentale, un film mai „nuanţat“ din galeria serialelor pseudo-istorice cu comunişti cinstiţi şi burgheji caricaturali. Serialele cu haiduci scenarizate de Eugen Barbu şi cele din seria cu petrodolari şi ardeleni erau înlocuitorii neaoşi, estici ai western-urilor. Melodramele cu liceeni şi romanele siropos-educative pentru copii şi tineret – cu mici şi inofensive „îndrăzneli“ – fuseseră reabilitate, pe urmele lui Constantin Chiriţă de către un George Şovu. După 1965, manualele şcolare îi recuperaseră, chipurile, pe marii scriitori interbelici, dar după chipul şi asemănarea ideologiei oficiale. În gimnaziu Arghezi era studiat cu grotesc-hiperbolizanta *Mamă ţară* iar Vasile Voiculescu – cu *Imn muncii* care, de fapt, nu avea absolut nimic cu comunismul... Poeţii de manual ai „generaţiei 60“ au intrat în programele didactice cu poeme oarecum „pe linie“, legitimînd, cu mijloace „estetice“ mitologia regimului. Recitiţi manualele şcolare ale epocii şi veţi înţelege mai bine de ce şi cu ce au intrat atunci în canonul didactic aceşti autori. Veţi înţelege astfel mai bine şi rezistenţa înverşunată la introducerea în noile programe a textelor nonconformiste, „cosmopolite“, care nu educă „sentimentul naţional“ şi nu cadrează cu comentariile trustului Bărboi-Boatcă (alţi „foşti“). Recitiţi (dacă vă dă mîna să căutaţi prin colecţii) ce scriau în presa vremii atîţia moralişti actuali şi veţi înţelege mai bine preţul plătit pentru a fi promovat şi protejat de establishment-ul totalitar. Revedeţi (fie şi în memorie) nenumăratele emisiuni cu recitări omagiale, teatrele tv de marţi seara (cu ingineri agronomi şi secretari de partid) sau îndrăgitele filme propagandistice de aventuri precum *Pistruiatul*, şi veţi înţelege pe ce s-a consolidat cariera atîtor „îndrăgiţi actori“ ai scenei româneşti, revedeţi „pluguşoarele“ şi emisiunile pentru copii cu recitatori aleşi pe sprînceană, din familii verificate, ca să realizaţi că, vorba unui serial de gen, „eroii nu au vîrstă“. Amintiţi-vă de blaturile şi sforăriile organizate de atîţia îndrăgiţi arbitri, antrenori, conducători de cluburi şi diriguitori ai fotbalului românesc din perioada cînd golgeterii noştri marcau cîte şapte goluri pe meci numai pentru ca România să aibă un cîştigător al Ghetei de Aur... Sigur, vinovăţia e difuză şi relativă, ea devenise, în fond, o adaptare specifică la un mediu toxic, dar ascunderea gunoiului sub preş nu foloseşte nimănui, iar meritele trebuie puse în balanţă cu compromisurile. Sigur că e de dorit ca „foştii“ să nu continue să se comporte ca nişte „foşti“, dar cred că puţină decenţă lucidă în privinţa asumării trecutului e mai mult decît indicată. Ceea ce e azi istorie orală sau doar amintire mîine se va transforma în studii minuţioase şi necomplezente asupra maculaturii, culturii şi subculturilor oficiale ale Epocii de Aur... Un studiu despre „Săptămîna“, „Luceafărul“, „Teatru tv“, „Cutezătorii“ sau „Cenaclul Flacăra“ (ca să dau doar cîteva exemple) ar fi, cu siguranţă, un best-seller.

Interesant este că aceşti „înlocuitori“ ceauşişti ţineau locul în egală măsură naţionalismului interbelic şi culturii de consum occidentale. Aristocraţia ocultă a despotismului neluminat, Securitatea, sau cel puţin promoţiile ei mai noi şi mai şcolite, se specializaseră prin străinătăţi „putrede“, aveau acces la magazine cu circuit închis, consumau produse „decadente“ şi etalau un lux cosmopolit, ostentativ capitalist. Probabil că, printre altele, revoluţia din decembrie 1989 a însemnat şi începutul liberalizării „foştilor“ într-o societate (tot mai) deschisă.

Există „foşti“ reformabili şi „foşti“ nereformabili, intratabili. Din a doua categorie fac parte, de exemplu, miile, zecile de mii de păşunişti şi stahanovişti ai osanalelor comuniste-ceauşiste, în frunte cu neuitaţii versificatori Ion Brad, Ion Dodu Bălan, Victor Tulbure, Aurel Felea, Ion Crînguleanu, Eugen Frunză, Nicolae Dan Fruntelată etc. etc. (unii dintre cei menţionaţi au decedat între timp) şi urmaşii lor, „poeţi“ de serviciu de pe la revista *Pentru patrie* a Ministerului de Interne sau de la *Ora armatei* şi care trăiau de pe urma firimiturilor aruncate de puternicii zilei. Nimeni nu mai are acum nevoie de ei. Mulţi scot acum reviste avortate, provinciale şi publică la edituri de profil cu nume pioase: „Fiat Lux“, „Grai şi suflet“, „Amurg sentimental“. Totuşi, reţeaua lor din teritoriu este, numeric vorbind, impresionantă. Sînt, pe de altă parte, „îndrăgiţii cîntăreţi“ de muzică uşoară, tot mai prăfuiţi, exilaţi în emisiuni fără audienţă sau în conclavuri ale nostalgicilor precum *Duminica în familie*. Timpul lor a trecut şi, curînd, vor căpăta, dacă nu cumva au căpătat deja, farmecul discret, inofensiv al lucrurilor desuete. Imnurile, filmele şi poeziile triumfaliste ne amuză, azi, cu umorul lor involuntar. Pentru elevi şi pentru majoritatea studenţilor de azi acele vremuri sînt deja istorie, exilate într-un trecut străin pe care îl descoperă uimiţi şi neîncrezători. Vremea obsesiei „foştilor“ a trecut, oamenii au început să fie judecaţi mult mai puţin pentru ceea ce au făcut într-un trecut tot mai îndepărtat şi mult mai mult pentru ce sînt în stare să facă azi. Ne aducem aminte de trecutul lor numai în măsura în care îl prelungesc – cu rezultatele catastrofale de rigoare – în prezent, sau scormonim în trecutul adversarilor ca să îi putem ataca: „las' că ştim noi!“ „tu vorbeşti, care...?“

„Aceşti înlocuitori ceauşişti ţineau loc, în egală măsură, naţionalismului interbelic şi culturii de consum occidentale.“

Din fericire, generaţia MTV-Atomic, generaţia internauţilor, a gamerilor, a hip-hop-ului, a rock-ului alternativ şi a muzicii techno, adică generaţia care nu a prins „fostul regim“ şi nu are complexul „foştilor“, va condamna la marginalitate cultura pe care „foştii“ au promovat-o. Fără patetisme revanşarde, cu naturaleţe, aproape de la sine. Am avut prilejul să constat, încă o dată, urmărind recent încheiata ediţie a Festivalului de la Mamaia, ruptura de mentalitate (vizibilă pînă la cele mai fine detalii gestuale şi de prezenţă scenică) între veteranii zaharisitelor, etatistelor ediţii trecute şi tinerele formaţii dance sau pop-rock impuse de piaţă, de gustul celor mai noi generaţii. Totuşi, mi se pare elocvent faptul că nu puţinii „foşti“ din juriu au premiat la categoria dance o trupă care îmbină comercialul occidental cu lălăiala patetic-lacrimogenă de modă veche, o trupă condusă de un june cîntăreţ lansat cîndva pe scena conservatoare a aceluiaşi festival (venit „din interior“, care va să zică!). E vorba, aţi ghicit, de Trei Sud-Est, cu o piesă ale cărei versuri le vor fi mers la suflet multor votanţi: „Amintirile mă chinuiesc/Nu mai rezist...“

Cel mai interesant tratament aplicat (sub)culturii „foştilor“ vine însă din partea formaţiilor hip-hop, a celor din „cartelul“ B.U.G. Mafia, La Familia & Co şi a celor din fostul R.-A.N.S., adică din partea underground-ului plebeu ieşit de „după blocurile gri“ ale culturii-surogat, care a făcut „marfă“ din limbajul trivial, de cartier, şi care nu va participa, bănuiesc, niciodată la un festival fără să-şi înjure concurenţii. Albumele lor sînt pline de înjurături la adresa muzicii uşoare, dar, în acelaşi timp, „reciclează“ în spiritul ludic al unei mitologii proprii citate extrase din filme eroice, „de epocă“, redifuzate în ultimii ani la cinematografe de cartier sau pe TVR2. Combinaţia – de un haz nebun – ar merita o analiză aparte, iar „acidul“ folosit este exact tratamentul pe care îl merită ipocriţii „educatori“-manipulatori de, cum se spune, tristă amintire..

„Victoria învinşilor“

Implozia comunismului nu a dus concomitent şi la dispariţia comuniştilor. Milioanele de posesori de carnete cu secera şi ciocanul au fost puşi în situaţia de a se adapta unor realităţi noi, cu reguli ale jocului schimbate. În mod paradoxal, au reuşit mai bine cei din fruntea ierarhiei, decît cei de la baza ei. Fie că s-a aplicat terapia de şoc (Polonia) sau nici o terapie (Rusia), fie ca s-au adoptat legi care să împiedice machierea foştilor înalţi activişti în garanţi ai noii orînduiri (Cehia), fie că nu, membrii nomenclaturii sînt peste tot o prezenţă semnificativă la nivelul deciziilor politice şi economice. Această „victorie a învinşilor“ este analizată de doi sociologi din Franţa, Georges Mink şi Jean-Charles Szurek, într-o carte apărută în octombrie 1999: Marea convertire (La grande conversion, Le destin des communistes en Europe de l'Est, *Seuil). Prin cifre şi interviuri se desenează o realitate funcţionînd după legi proprii, departe de mînia pamfletară şi în pofida ei. Ipoteza susţinută de autori este că foştii activişti comunişti au fost unul din elementele esenţiale în construcţia capitalismului şi, probabil, în reuşita lui. (**M. B.**)*

Mobilitatea „lor“

...“La fel cum apariţia burgheziei a precedat-o pe cea a capitalismului, apariţia unei noi categorii de actori ai capitalismului a precedat prăbuşirea regimului, deşi la o scară mai modestă, din cauza caracterului marginal al economiei de piaţă. Mişcarea de convertire a elitelor politice şi economice s-a produs, în unele ţări, chiar în interiorul Statului-Partid, în inima sistemului politic, în rîndurile nomenclaturii. Actori importanţi ai tranziţiei, elitele economice constituie una dintre componentele cele mai controversate ale noii clase de întreprinzători.

Acest fenomen al convertirii a fost observat timpuriu de sociologii est-europeni, ca Elémer Hankiss în Ungaria, sau Jadwiga Staniszkis în Polonia. Ei au pornit de la premisa că, încă înainte de 1989, nomenclatura ar fi procedat la transformarea raporturilor de proprietate în folosul ei. În pragul schimbării regimului, ea şi-ar fi reprodus astfel poziţia dominantă din sistemul economic, graţie exploatării situaţiei politice din vechiul regim. Instrumentul acestei convertiri ar fi, după Jadwiga Staniszkis, „capitalul politic“. Mai simplu spus, ei denunţă un fel de nedreptate paradoxală a Istoriei: oamenii vechiului regim au anticipat revoluţia anticomunistă pentru a deveni primii profitori ai capitalismului pe cale de a se naşte. Aceste ipoteze au fost formulate într-o perioadă cînd nu se puteau încă anticipa efectele sociale ale anului 1989, adică posibilitatea altor grupuri sociale de a pătrunde în clasa întreprinzătorilor şi nu se ştia cît de mare va fi nevoia de „noi capitalişti“.

Este cazul să precizăm că într-o ţară cum e Polonia, sectorul privat foloseşte, de cîţiva ani, aproximativ 60% din mîna de lucru.

Ipotezele unei înţelegeri între elite (ceea ce Elémer Hankiss numeşte Marea Coaliţie) sau a premeditării (manipulări juridice în favoarea nomenclaturii cum susţine Jadwiga Staniszkis), care ar fi facilitat apariţia capitalismului „sălbatic“ sau „spontan“ (versiunea ungară) sau a capitalismului „politic“ (versiunea poloneză) au fost formulate în climatul „revoluţionar“ post-1989, acceptate şi din belşug instrumentalizate de actorii politici.

Teza „premeditării“ nu rezistă, totuşi, confruntării cu faptele. În Cehoslovacia, unde prăbuşirea comunismului a fost o surpriză cvasi-integrală, nu a putut fi vorba de alegerea liberă a unei ieşiri confortabile din cariera de activist pentru a o îmbrăţişa pe cea de întreprinzător: s-a pus doar problema supravieţuirii în conjunctura represivă (legea lustraţiei) de după „revoluţia de catifea“. Fostele cadre politice, în special cele afirmate în cadrul normalizării, au devenit, de pe o zi pe alta, ţinta preferată a epurărilor. Au fost totuşi capabile să se menţină, într-o măsură mai mare decît muncitorii sau ţăranii, care acum o duc greu, graţie facultăţilor lor de adaptare la neocapitalism şi statutului lor material. Calculele mobilităţii efectuate de Petr Mateju şi Blanka Rehakova arată că indivizii cu cea mai mare mobilitate sînt cei care, în 1989, au combinat statutul lor de cadru superior (economic) cu apartenenţa lor la Partidul Comunist Cehoslovac. (...)

Ideea că ansamblul nomenclaturii ar fi cîştigat prin schimbarea regimului este superficială. A existat un „efect revoluţionar“ deoarece a fost stopată ascensiunea unei părţi deloc neglijabile a fostelor elite. Astfel, şi în Polonia şi în Ungaria, aproximativ 20% dintre membrii fostei nomenclaturi s-au pensionat anticipat sau au decăzut din privilegii. Aceleaşi proporţii pot fi regăsite şi în înalta nomenclatură a Republicii Cehe. Doar în Rusia, „debarcarea“ a fost mai puţin dură, au fost implicaţi doar 9,4% din fostele elite. Este aproape cert că una dintre cauze este întinerirea aparatului sub Gorbaciov.

Altă tendinţă notabilă este afluxul nomenclaturii în domeniul privat. În Ungaria şi în Polonia, 28,2% şi respectiv 25% dintre foştii nomenclaturişti au devenit întreprinzători pe cont propriu. În Republica Cehă, cifra este de aproximativ 20% şi în Rusia este de 16,3%. Dar cifrele sînt şi mai grăitoare cînd se analizează doar compoziţia nomenclaturii economice. În Ungaria, aproape jumătate din nomenclatura economică desfăşoară activităţi în sectorul privat (43%), în Polonia – 30,8%, în Rusia – 16,7%. În Polonia, în sectorul economic, menţinerea fostei nomenclaturi este incontestabilă: proporţia foştilor responsabili este de aproximativ 50%, cea a foştilor membri de partid depăşeşte 40%. Sectorul cooperatist bate toate recordurile: 70%.

În fine, în acest proces de transformare, Rusia ocupă un loc aparte: schimbările sînt mai puţin perceptibile şi menţinerea foştilor nomenclaturişti în aparatul economic este mai sigură: în 1993 erau aceiaşi din 1991. Mai mult de 57% din fosta nomenclatură din 1988 se menţinea printre elitele anului 1993, mai cu seamă foştii activişti ai desfiinţatului PCUS, majoritatea reconvertiţi în aparatul de stat şi în economia publică. (...)

Anchetele sociologice est-europene cu privire la mobilitate au adus în dezbaterea despre nomenclatură un element nou, bine sesizat de Ivan Szeleny: dacă nomenclatura s-a reprodus într-un mod atît de evident, atît de masiv, explicaţia nu poate fi doar poziţionarea ei politică: ar trebui adăugată zestrea de capital din diferitele domenii ale vieţii publice. (...) Interogaţiile cu privire la rolul nomenclaturii în evoluţia capitalismului postcomunist pot fi rezumate la două explicaţii decisive: prima explică geneza fenomenului, fie printr-un calcul de anticipaţie (Staniszkis), fie prin pragmatism politic. A doua, care foloseşte anchetele de mobilitate, constată ponderea reală, dar nu preponderentă, a acestui grup în noua elită economică (Szeleny, Mateju etc)“.

Ce fel de justiţie?

„Pentru politologul Claus Offe, justiţia retroactivă este, în mod necesar, «injustă şi înşelătoare», pentru că este focalizată pe cazuri far, violarea drepturilor omului, de exemplu, dar lasă deoparte responsabilităţile «sistemice», ruinarea economiei sau deteriorarea condiţiilor de viaţă. Chiar faimosul ritual de ruptură între vechiul şi noul regim, atît de evocat în Est – şi totuşi absent – serveşte la mascarea solidelor legături între trecut, prezent şi viitor, întreţinute de putere. O justiţie retroactivă trebuie limitată în timp: pînă cînd pot fi acceptate cererile de restituire, fără a crea noi nedreptăţi?

Oricum ar fi, justiţia retroactivă a fost aplicată cu o deosebită moderaţie în primul deceniu de după schimbarea regimului. Această moderaţie nu se datorează doar absenţei revoluţionarilor, caracteristică pentru implozia-revoluţie din 1989, sau faptului că fostele elite au revendicat pentru ele (Ungaria, Polonia) partea lor din «revoluţie», sau voinţei deliberate de a nu scormoni trecutul, ci unor motive mult mai simple, mai «tehnice«, caracteristice fostelor regimuri. Chiar dacă judecătorii cei mai compromişi au fost mutaţi, masa judecătorilor era, în mod evident, activă înainte de 1989. Mulţi dintre ei au fost membri de partid (ca şi toţi procurorii), ceea ce nu înseamnă *ipso facto* că nu pot produce un act independent de justiţie. Dar pentru acesta este nevoie de probe, iar probele au fost distruse încă de pe vremea cînd se anunţa schimbarea. Dovada se găseşte, cel mai des, în arhivele

© M. Grecu

poliţiei, dar aceasta, conştientă că este în posesia unor comori şi a unor arme, este reticentă – cu şi fără motive îndreptăţite – în furnizarea lor. Cei mai mulţi dintre noii miniştri de Interne, chiar cînd au provenit din tabăra anticomunistă, după ce i-au epurat pe indivizii cei mai compromişi, au dus o politică de conservare a propriilor administraţii. Conştienţi că unele arhive pot fi folosite în scopuri politice, nu s-au grăbit să le expună în spaţiul public, chiar cînd era vorba de fapte prescrise. Iar judecătorii privesc cu suspiciune documentele venite de la Interne, tocmai din cauza legăturilor intime ale acestui minister cu trecutul. Şi apoi, unele opţiuni ale justiţiei sînt într-adevăr politice, în sensul cel mai elementar al termenului: cum altfel să alegi între o crimă stalinistă a anilor '50 şi o gravă afacere de corupţie recentă? Acţiunea justiţiei nu este nelimitată. Pe deasupra – şi din aceleaşi motive, legăturile cu trecutul şi absenţa dovezilor – justiţia este înceată, procesele durează ani de zile, martorii o evită şi trebuie mereu aduşi la ordine.

Lustraţia a rămas singura armă emblematică pentru exorcizarea trecutului comunist la nivelul maselor, deoarece ea se referă la «agenţii« vechiului regim (informatori, delatori şi alţi oameni ai poliţiei politice). În unele cazuri, ea îi înglobează şi pe aderenţii la organizaţiile sociale, politice sau represive (miliţiile «muncitoreşti», de exemplu).

Este lustraţia o armă eficientă a justiţiei? Nimic nu îndreptăţeşte certitudinile, dacă e să luăm în consideraţie succesele electorale ale foştilor comunişti, «agenţi» care mărturisesc că au colaborat cu fosta poliţie politică: în afară de cele mai celebre exemple cum este cel al fostului premier ungar, Gyula Horn (el n-a fost agent, ci miliţian în trupele de represiune, în 1956, supus din această cauză Legii de cercetare) şi deputatul polonez Jerzy Szteliga să-l evocăm pe candidatul PSD (Germania) Jörg Kutzmutz: în 1993, el a cîştigat alegerile municipale din Potsdam cu peste 40% din sufragii. Acestor oameni colaborarea şi mărturisirea nu le-au dăunat, dimpotrivă, s-au întors în favoarea lor. Paradoxul este doar aparent. Regimul comunist, într-o măsură mai mare decît alte dictaturi şi sisteme totalitare, a organizat un sistem prin care individul era supus statului (prin dependenţa faţă de mijloacele de subzistenţă, prin promovarea socială, prin paşaportul «acordat» pentru călătorie), favorizînd delaţiunea şi controlul social. Acest trecut ruşinos de colaborare a afectat unele societăţi (RDG, Cehoslovacia) mai mult decît pe altele şi constituie moştenirea comună împărţită între multe persoane: trebuie vorbit despre această moştenire sau trebuie trecută sub tăcere?

Comunicat de presă

Fundaţia pentru Dezvoltarea Societăţii Civile vă invită la FAR 2000, cea de-a treia ediţie a Tîrgului Societăţii Civile, organizat în perioada 15-17 septembrie la Bucureşti, în Piaţa Universităţii. Tîrgul este singurul din Capitală organizat în aer liber (intersecţia dintre strada Edgar Quinet şi strada Biserica Enei, în jurul Facultăţii de Arhitectură şi Urbanism Ion Mincu) şi are ambiţia de a fi destinat tuturor categoriilor de cetăţeni. În afara participanţilor tradiţionali – asociaţii şi fundaţii din domeniile cele mai diverse (social, cultural, civic, ecologic), vor fi prezente organizaţiile de tineret ale partidelor politice, organizaţii ale minorităţilor naţionale, în încercarea de a creiona o imagine cît mai completă şi mai veridică a societăţii civile româneşti. Vizitatorii FAR 2000 vor avea ocazia să poposească şi la standul media şi să vadă pe viu care este drumul de la informaţie la articolul de presă sau la ştirea difuzată prin radio sau televiziune.

Timp de 3 zile, FAR 2000 va pune la curent cu tot ceea ce a fost remarcabil, util, interesant în societatea civilă de-a lungul ultimului an. Peste 100 de asociaţii, fundaţii, finanţatori, instituţii de interes public, mass-media, organizaţii de tineret ale partidelor politice, organizaţii ale minorităţilor naţionale, se vor afla în contact direct cu publicul, vor face cunoscute noutăţi despre proiectele derulate în beneficiul comunităţii şi vă vor informa despre realizările, problemele şi perspectivele lor.

Dezbaterile pe subiecte de mare actualitate, concertele, momentele artistice, spectacolele susţinute de diverse etnii, teatrul stradal sînt doar cîteva puncte de atracţie pentru cele mai diverse categorii de public. Pentru relaţii suplimentare vă rugăm contactaţi FDSC la telefon: 01.310.01.77, fax: 01.310.01.80, mobil 092.32.40.69, e-mail: eugenia@fdsc.ro – persoana de contact Eugenia Ţarălungă – Coordonator relaţii media.

Radu Pavel GHEO
scriitor

Palavră de slavă

„Tot ce-a fost ori o să fie / În prezent le-avem pe toate“. La ce altceva m-aş fi putut gîndi atunci cînd, din întîmplare, am ajuns să răsfoiesc zilele trecute un număr mai vechi al *Revistei Fundaţiilor Regale* (nr.7/iulie 1940)? Ochiul răutăcios mi-a fost atras inevitabil de revista revistelor, unde – sub titlul *Restauraţia 1930-1940* – erau înşirate citate din cele mai diverse. Cu gîndul la perenitatea unui stereotip poeticesc, le-aş propune cititorilor familiarizaţi cu lirica encomiastică un exerciţiu, probabil nu mult diferit de acţiunea creatoare din care s-au iscat asemenea producţii.

Nimeriţi rima potrivită!

În *Însemnări ieşene* (nr. 6/iunie 1940) poetul George Lesnea se adresează regelui Carol al II-lea astfel: „Tu ne eşti Părintele, / Ţi-s de foc..., / De prin toate luncile / Îţi sfinţim... / Eşti podoaba ramului, / Răsăritul... // Ţi-au visat victoria / Tudor şi cu...; / Sabia Ştefanului, / Capul ... / Iureşul vitejilor, / Deznădejdea...“

Răspuns: cuvintele, poruncile, neamului, Horia, Brâncoveanului, Cnejilor.

În *Gîndirea* (nr. 6/iunie 1940) îl găsim pe Vasile Voiculescu care scrie şi el Majestăţii-Sale: „Scăparea ni-i la Domnul şi la Tine, / Din razele voinţei de mai... / Ne făureşti armurile la rînd. / Peste noian stă sus furnalul frunţii. / De cît cerbicia Dunării şi... / Mai tare-i stăvilarul unui...“.

Răspuns: bine, munţii, gînd.

Ei, n-a fost prea greu, aşa-i? S-ar zice că elogiile la adresa puternicilor vremii nu pot încăpea decît în nişte forme atît de fixe, încît schimonosesc pînă şi condeiul unor poeţi de mare rafinament. Din nevoia de a include cuvinte-cheie – cum sînt *neam* (rimă înlănţuită, de la Eminescu încoace, de *ram), munţi, destin, balade, voievozi, vultur,* plus cîteva nume de rezonanţă din istoria neamului –, poetul renunţă la orice tentativă de profunzime, mărginindu-se la punctarea lexemelor comune, cu rezonanţă bine determinată. Laudele nu trebuie să fie ambigue. Aşa se explică şi sintagme precum *„podoaba ramului“* sau *„furnalul frunţii“*, care nu se susţin în text prin poeticitate, ci se menţin prin calitatea cuvintelor de a umple golurile de ritm.

Trec luni, trec şi anii în goană, părinţii noştri cresc într-o lume nouă, orînduită socialist. Literatura se schimbă şi ea, panegiricele mai greu. Poeţii se adaptează noilor modele şi caută cuvintele potrivite, reciclînd ceea ce se putea recicla. Exerciţiul de mai sus – care are calitatea că ne face să ne simţim cu toţii potenţiali poeţi – poate fi încercat fără sfială şi asupra faimoaselor creaţii proletcultiste. Iată finalul unui poem de A. Toma, intitulat *Partidului:*

„Dar vai şi-amar de duşmanul de clasă / Pîndind s-aprindă noua noastră... / Cu el nu-i trai, nici pace. – Facă loc! / Partid, înalţă-ţi paloşul de...! // Căci omul nou nu-i dornic doar de spor: / I-ai prins aripi şi-i sufli vînt de... / Şi-şi cere liber largul pămîntesc / Căci aripile-i cresc – şi cresc – şi...!“

Răspuns: casă, foc, zbor, cresc.

Sau, din tumultuoasa chemare *Semnaţi apelul păcii!:* „E-o luptă de soi nou în lume / Şi-avem stegar să ne... / cu braţ de-oţel şi fruntea soare / Pe Stalin, sfetnic de...“, unde *răspunsul* e (evident): *îndrume, popoare.*

Mai încercăm cîteva versuri din poezia *Nani*, de Mihu Dragomir: „Dormi, copile, fără frică, / steaua roşie se... / Cei ce-urăsc surîsul tău / n-au să-ţi facă nici un... / Dormi, copile, şi visează, / Stalin somnul ţi-l... // Şi pe munţii vorbei lui / într-o zi ai să te...“ Nu ne interesează aici dacă ideea că Stalin s-ar gîndi la somnul cuiva era sau nu liniştitoare, ci modelul prezent în epocă şi *răspunsul*, simplu: *ridică, vău, veghează, sui.* Sar în ochi sintagmele *„fruntea soare“* (la fel de plină de sens ca şi *„furnalul frunţii“)* şi *„munţii vorbei lui“.*

Nevoia de vorbe sublime, de măreţie goală de conţinut rămîne aceeaşi în orice epocă, de la închinările aduse *„stăpînului lumii, osie la roata vremuirii, pavăză a credinţei musulmane, umbră a lui Allah peste pămînt“* (oricum s-ar fi numit el), pînă la elogiile aduse unui preşedinte de partid politic de la noi din 2000, numit – din scrisele unui cotidian – *„om-simbol, martor al epocii în plinul căreia a trăit intens“, „păstor de oameni, om-istorie... exprimînd... profundele năzuinţe ale poporului român...“* Totuşi poeţii au fost (şi vor mai fi) cei mai buni păstrători ai clişeelor elogioase, fiindcă nimic nu curge mai dulce în urechea celor puternici decît slova armonios îmbinată şi pusă să se închine la picioarele autorităţii.

Nu-i vorbă, mare este deosebirea între laudele aduse regelui Carol al II-lea, care – cu toate păcatele sale – a sprijinit zdravăn cultura naţională, şi elogiile la adresa lui Stalin, a partidului comunist sau a *„iscusitului cîrmaci“* împuşcat în decembrie 1989. În esenţă însă modelul a rămas acelaşi: ode în versuri simple, cu rime previzibile, marcate de cuvinte-cheie, adecvate contextului istoric şi bolnave de titanism. De aceea, ori de cîte ori baleiez un text şi remarc trei-patru cuvinte de genul „strămoşi“ (rimat cu „viforoşi“), „voievozi“ (rimat cu „rapsozi“), „neam“ (eventual cu majusculă, rimat cu „ram“, „înălţam“, „construiam“, dar în nici un caz cu „salam“), „măreţie“ (cu „glie“, „moşie“, „rapsodie“, „făclie“) ş.a.m.d. – ei, de cîte ori dau peste aşa ceva, arunc poemul, cu tot cu suportul său de hîrtie, cît colo. Dacă am chef de aşa ceva, îmi scriu singur. Sau urmăresc perpetuarea modelului (preluat, la urma urmei, din lirica populară) în comercialele producţii muzicale din ultimii ani, pîndind asocierile între „iubită“ şi „(ne)fericită“, „fierbinte“ şi „cuminte“, „mine“ şi „tine“, fără a uita de minunata rimă „mare-soare“.

În acelaşi timp, stau cu ochii pe trecut şi-mi pregătesc condeiul pentru viitor, fiindcă mă tem de lipsa noastră de imaginaţie. Ştiu să rimez „duşman“ cu „Căpitan“, „rege“ cu „lege“, „conducător“ cu „popor“, cu „viitor“ sau chiar cu „tractor“, iar restul îmi vine – uite! – de la sine (rîul, frîul, munţii – cărunţii, arcul Carpaţilor, zîmbetul fraţilor, gloria, memoria, munca, lunca, şunca şi spelunca). Vă daţi seama ce izbînzi mă aşteptau dacă aş fi fost contemporan cu A. Toma?

Valerian SAVA
critic şi istoric de film

Foştii „foşti“ şi actualii

Fostele filme româneşti sînt pline de „foşti“. Pline cu vîrf şi îndesat. Revăzîndu-le astăzi, constatăm că multe dintre ele nu conţin decît „foşti“. Şi anume de două feluri: unii programaţi ca atare în mentalul producătorilor lor, ceilalţi fără ca producătorii să-şi dea seama ce-i aşteaptă pe eroii închipuiţi de ei. Trebuie, de aceea, să recurgem la o distincţie grafică ajutătoare: unii sînt „foşti“, ceilalţi *foşti*. Primii sînt cei stigmatizaţi ca duşmani de clasă de ideologia dominantă a momentului, sînt „negativii“ din filmele anilor ‘50 şi următorii, iar ceilalţi sînt opuşii lor „pozitivi“ din aceleaşi filme, ajunşi între timp în această situaţie, printr-o devenire şi o răsturnare istorică legitimă. Atunci cînd, dacă şi în măsura în care nu conţin decît aceste două categorii de personaje, producţiile în cauză sînt, fără nici un ajutor grafic, foste filme româneşti, peliculă depozitată în arhivă, de oarecare interes cultural pentru istoriografia critică, documente psihofiziognomice şi comportamentale ale sistemului sociopolitic al epocii.

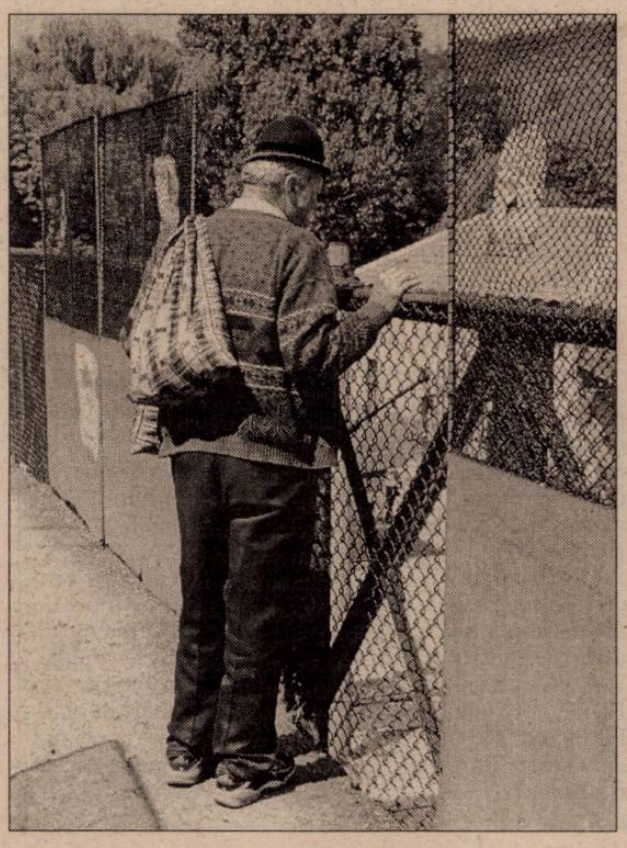

© M. Grecu

Vorbind „more geometrico“, ambele categorii de personaje contrafăcute au fost impuse şi consacrate în „obsedantul deceniu“. De aceea a numit astfel Marin Preda anii ‘50 şi nu pe alţii. Obiecţia oţioasă că toate deceniile dictaturii sînt „obsedante“ şi deci sintagma nu se justifică ne-ar împiedica să descoperim natura ontologică, filiaţia şi metamorfozele arhetipurilor fixate atunci. Continuatorii şi umbra lor în timp nu infirmă, ci atestă caracterul obsedant al malformaţiilor iniţiale, pe care gazetarii mai mult sau mai puţin amnezici sau atemporali sau grăbiţi de snobismul noii generaţii nu prea reuşesc să le descifreze, cu vectorii manifeşti sau disimulaţi în actualitate. Le scapă astfel şi filiaţiile iconografiei active a prezentului – dacă nu din filmele care nu se mai fac, din mass-media audiovizuale.

Amîndouă palierele dihotomice se regăsesc – deşi uneori dificultuos, cu semnele mult schimbate – în imaginile puse în circulaţie cotidian pe toate canalele. Pentru că gama iniţială a fost destul de largă şi chiar nuanţată ea însăşi. În filmele primilor ani ‘50, erau incriminaţi ca „foşti“ nu doar „burghezo-moşierii“ şi „chiaburii“, ci şi intelectualii de formaţie veche şi tinerii cu „origine socială nesănătoasă“. Marii actori distribuiţi uneori în atare roluri făceau însă ca „negativii“ să fie mai convingători întrucîtva ori mai ataşanţi decît „pozitivii“. Dincolo de text şi de tramă, harul artistic şi clasa intelectuală a unui V. Valintineanu confereau savantului „negativ“ care citeşte reviste ştiinţifice din Occident în *Viaţa învinge* (1951) o prestanţă a rezistenţei în faţa fanatismelor. Iar Radu Beligan propaga o contaminare şarmantă în rolul nepotului de bancher caricaturizat scenaristic în *Răsună valea* (1950). La rîndu-le, nu toţi „pozitivii“ viitori *foşti* erau în postura statuară a conducătorului stalinist de la tribună sau a activistului sectar de birou. George Manu introducea nota sobrietăţii omnisciente şi secretoase a trimisului raional oarecum stilizat, în contrast cu visceralitatea şi retorica celorlalte personaje din *În sat la noi* (1951). Ca să nu mai vorbim de schimbarea la faţă ilustrată de Iurie Darie în aceeaşi galerie, dintr-o lungă serie de pelicule care ajunge pînă la serialul de televiziune *Lumini şi umbre*, redifuzat după 18 ani, cu tam-tam irresponsabil, de TVR 2: efigia unui *bien-être* fictiv şi a unei credinţe *inebranlabile*, cu surîsul perpetuu fermecător, prin etalarea cu francheţe a întregii, sănătoasei danturi.

Privind astăzi la televizor, vedem zilnic în emisiunile curente cele două categorii: „foşti“ şi *foşti*. Primii – reabilitaţi, repuşi în drepturi, eliberaţi de stigmate, dar chinuindu-se încă să scape de ele, recîştigînd cu greu autoritatea clasei şi a partidelor lor democratice. Ceilalţi – în continuare necondiţionat surîzători sau omniscienţi-secretoşi, oricum siguri de succesul lor: vezi linia Iliescu – Năstase – Meleşcanu, prelungită grotesc ori printr-un desen mai subţire de Păunescu – Vadim – Măgureanu, pînă la cutare incitator ori protagonist al unor talk-show-uri de la Antena 1 şi Tele 7 abc (a nu se confunda cu *ABC*, supliment literar-artistic al ziarului *Azi – SLAST*-ul de altădată de la *Scînteia tineretului),* cu ideologia lor cu tertipuri, pretextînd pluralismul şi mimînd echidistanţa (cînd cu unii, cînd cu alţii, pentru că – nu-i aşa – intelectualii sînt totdeauna cu opoziţia), dar militînd *ipso facto*, printre zigzaguri, pentru restauraţia actualilor *foşti*.

aduse cu poşta

Corigenţi la democraţie

Mie mi-au plăcut întotdeauna florile, cultivate sau nu, m-au atras iradiind lentilele ochelarilor prăfuiţi. Cît despre florărese, urîte nu-mi sînt şi-mi place să le fur cîte-o privire. Din cînd în cînd curtez găleţile acestora, întreb de-s actuale, proaspete şi dacă au zburat cu avionul din Olanda? Eliminînd orice suspiciune, răspunsul este rar negativ.

Nu acelaşi lucru se întîmplă şi cu „foştii“, subiect care aprinde spiritele o dată cu apropierea „sezonului“ electoral. Fiecare aşteaptă să vadă un „fost“ arătat cu degetul, trecut la colţul societăţii şi lipit pe un afiş asemenea unui tapet pe un perete zgrumţuros.

Ciclicitatea în sfera politică mă face să cred că trăim într-o nebuloasă fără început şi sfîrşit care se-nvîrte...

Dar să revenim la flori, singurele care zîmbesc candid din siglele electorale. Vin şi se duc demonstrîndu-ne că veşnicia rămîne inaccesibilă.

Divorţul din ‘89 dintre ea, ţara şi el, partidul, începe să-şi piardă din semnificaţii. Pierzînd chei, înţepîndu-ne-n trandafiri şi mirosind garoafe ajungem la concluzia necesităţii urgente a unui partaj dintre ea şi el. Altfel riscăm încă o dată să rămînem corigenţi la democraţie.

Pînă cînd se vor spune lucrurilor pe nume ocolesc acest imens talcioc în care fiecare-şi strigă-n gura mare marfa-politică.

Doru VLĂDESCU
Fălticeni

Cătălin TOLONTAN
jurnalist

Foştii care decid viitorul

În sportul românesc, trecutul se îmbină creativ şi parşiv cu prezentul. Povestea nu are „băieţi buni“ şi „băieţi răi“. Personajele se amestecă între ele, îşi răsucesc destinele, se ating unele de celelalte, sperînd să se vindece, aşa cum anticii credeau că frecîndu-şi capul de un peşte scapă de durere, pasînd-o acestuia.

Fiecare dintre „foşti“ are istoria sa. Dumitru Dragomir, de pildă, a fost pe vremuri preşedinte al celor mai detestate cluburi din istoria fotbalului nostru: FC Olt Scorniceşti, gruparea clanului Ceauşescu, şi Victoria Bucureşti, trupa miliţiei. Cele două echipe de tip Frankenstein au promovat din divizie în divizie cu o viteză aberantă, cocoţîndu-se pe prima scenă şi expunîndu-şi acolo tot grotescul unui trup artificial.

Făcăturile au oripilat pur şi simplu lumea fotbalului. În epocă, fiecare echipă era sprijinită de un prim secretar sau un ştab de la CC al PCR, dar ceea ce se întîmpla la Scornicești şi Victoria depăşea orice imaginaţie. Circula o legendă că, într-un joc decisiv pentru promovare, Dragomir a aflat că scorul obţinut de echipa sa, oricum unul măsluit – ceva de genul 18-0, nu ar fi fost suficient, din cauză că rivalii ar fi învins la o diferenţă mai mare. Atunci, pentru că meciul se terminase, descurcăreţul preşedinte şi-a scos jucătorii şi adversarii de sub duş, aducîndu-i la loc pe teren şi punîndu-i să joace, împotriva tuturor legilor fotbalului, pînă cînd scorul a urcat la cota necesară pentru ca FC Olt să promoveze!

Acum, la 15 ani de la întîmplarea cu duşul, Dumitru Dragomir este şeful Ligii Profesioniste de Fotbal, adică preşedintele tuturor preşedinţilor. Personaj complex, el nu încetează să-i uimească pe cei din jurul său. Pe de o parte aleargă după credibilitate, făcînd eforturi să-şi construiască imaginea unui tip modern, pe de altă parte nu ezită să patroneze publicaţia *Atac la persoană*, motiv pentru care FIFA l-a anchetat pentru propagandă antisemită.

Chiar şi cei care nu-i uită trecutul sînt însă siliţi să admită că Dragomir luptă abil pentru bunăstarea cluburilor. El a stors, de pildă, o sumă imensă de la televiziuni, 3 milioane de dolari pe an, pentru drepturile de a transmite meciurile Diviziei A. Pe de altă parte, pînă şi partizanii săi, beneficiari ai acestor bani, simt că stilul lui Dragomir este revolut şi că, avîndu-l pe el în frunte, campionatul nu poate tinde către o cultură de organizaţie modernă. Deocamdată însă, Dragomir este reprezentativ pentru clasa care conduce fotbalul românesc, iar preşedinţii care l-au votat îl merită întru totul.

Dar nu în cazul tuturor „foştilor“ se manifestă acest „raport armonios“ între faptă şi răsplată. Nicolae Linca este singurul campion olimpic al României la box, titlu obţinut în 1956, la Melbourne. Bolnav de Parkinson, Linca suferă azi într-o sărăcie atenuată doar de cele cîteva colecte publice şi de bursa primită de la Comitetul Olimpic Român. Ca Linca mai sînt mulţi. Ei n-au izbutit să se adapteze vieţii de după performanţă şi, cu atît mai puţin, vremurilor noi. Celebrul fotbalist Zoli Crişan, component al echipei pe care oltenii o numesc încă, cu mîndrie şi durere, Craiova Maxima, a ajuns în clinici de dezalcolizare, fiind nevoie de intervenţia fostului său coechipier, Ilie Balaci, care i-a oferit un post de „secund“ în străinătate, pentru ca fosta extremă de buzunar să se oprească din cursa care l-ar fi dus prematur, probabil, pe cel mai verde gazon din Univers.

„Chiar şi cei care nu-i uită trecutul sînt însă siliţi să admită că Dragomir luptă abil pentru bunăstarea cluburilor.“

În fine, mai există o categorie. Cei care devin „foşti“ sub ochii noştri. E vorba de generaţia de sportivi, în primul rînd fotbalişti, care au avut şansa să joace, după 1989, în Vest. Printre ei se numără Hagi şi Gică Popescu, cele mai respectate nume ale momentului. Contactul cu lumea occidentală i-a potenţat financiar şi le-a oferit o altă perspectivă asupra performanţei şi civilizaţiei sportului. Aflaţi la apusul carierei, ei au spus că vor reveni acasă şi vor încerca să urnească lucrurile. Din primele schimburi de replici, au intrat deja în conflict, cu cine credeţi?, cu Dumitru Dragomir şi alţi cîţiva preşedinţi de club.

Cînd întoarcerea „generaţiei de aur“ se va produce efectiv, vom asista la ciocnirea a două armate de „foşti“. Deocamdată, oştile stau faţă în faţă, armăsarii aruncîndu-şi pe nări aburul din care se va naşte viitorul, mort sau viu, al sportului românesc.

Albastrul infinit

„Petru Groza şi Dan Spătaru. Şi Dej. Avea domnu' Dan cînd era tînăr o voce... Toate femeile erau moarte după el. Îl plăcea şi Leana Ceauşescu. Da' p-ormă s-a luat cu băutura, i-au plăcut şi femeile şi n-a mai fost cum era-n prima tinereţe. Adică nu mai e. Şlagărele le scotea pe bandă, „Magistrala Albastră“, „Drumurile“, „Să se frigă bunicii“, „Ţărăncuţă, ţărăncuţă“, frumoase, nimic de zis, da' parcă se simţea băutura-n voce. În rest, un domn, un artist. Groza a făcut bine, era medic. Şi Dej a făcut bine, era bine pe vremea lui, da' p-ormă a venit Ceauşescu.“

Şi a venit Ceauşescu. Şi Sergiu Nicolaescu şi Stela Popescu şi Mărioara Murărescu. Arşinel şi Florin Piersic. Au venit şi ei.

„Oho, era Madrigalu', dirija Nicolae Marin. Pe vremea aia se cînta muzică bisericească bizantină. Securiştii habar n-aveau ce muzică-i aia. Era o plăcere, domnule, uite şi acum mă văd, rîndul patru, în stînga scenei, acolo. Era emoţionant, îmi venea să plîng.“

Nostalgia îmblînzeşte lucrurile, le mîngîie, le diluează. De parcă nu doar în închipuirea cinică a comuniştilor, porumbeii albi ai păcii s-ar fi revărsat spre cerul acela de un albastru infinit. Nu. Toate astea par cumva aievea în tremurul glasului oamenilor cu care vorbeşti, în privirea pierdută pe undeva pe dinăuntru, în zîmbetul abia schiţat din colţul buzelor. De parcă porumbeii păcii, de preferinţă albi, ar fi totuna cu „Turturelele“ lui Luigi Ionescu.

Iar în muzica uşoară de odinioară era o groază de iubire şi de flori. Care nu trebuie uitate. Exemplu: trandafirii. „Florin Bogardo. Era o voce. Dar aşa ca voce, mie mi se pare că Doina Badea, cum se spune..., întrunea toate calităţile. Cred că nimeni din generaţia asta de acum n-a auzit «Ploaia şi noi», compusă de Vasile V. Vasilache. Şi e păcat, este o frumoasă melodie, de neuitat“. Şi tanti cîntă, falsează. „E adevărat că nu prea avea prezenţă scenică şi era şi cam aşa, cu volum. Circula o anecdotă prin vremea aia că, dacă s-ar rupe vreun baraj, ar trebui s-o aducă pe Doina Badea să oprească apele. Eh, vremuri...“

Oamenii se opresc din drumul lor, s-o luăm ca pe-o metaforă stupidă, şi vorbesc: de Calboreanu, de Vraca. „Parcă lu' Vraca la o piesă, cre' că-n „Apus de soare“, i-au furat ceilalţi actori sabia din teacă şi i-au lăsat doar mîneru', el să creadă că e acolo. Şi la un moment dat trebuia să scoată sabia şi să-l omoare pe unu'. Eu n-am văzut piesa, da' mi s-a povestit. Ee, şi trage el sabia şi sabia ia-o de unde nu-i, n-avea în mînă decît mîneru'. Aici se vede actoru' mare: i-a tras o cizmă-n fund lu' ăla pe care trebuia să-l omoare şi a zbierat să-l audă toată sala: cizma era otrăvită! Şi ăla a murit.“ Au murit şi Amza Pellea şi Toma Caragiu.

Iar Mărioara Murărescu, ce femeie bună, ca pîinea caldă, ce frumos ştia ea să vorbească şi cum călărea pe cîmpul acela verde, începea muzica, scria Tezaur Folcloric, ne vorbea, muzică populară, Floarea Calotă, Maria Dragomiroiu, poporul la televizor, vineri seara, nu mai e aşa acum, ce s-o fi întîmplat.

„Ş-acum o am în minte pe Sanda Ţăranu la ştiri, femeie frumoasă, tînără... Trece timpu' peste noi, da' lucrurile astea rămîn.“

„Cum îmbătrîneşte omu', nu-ţi vine să crezi. Ş-acu' o am în minte pe Sanda Ţăranu la ştiri, femeie frumoasă, tînără, sau Delia Budeanu, ce frumoasă era?! Trece timpu' peste noi, da' lucrurile astea rămîn. Atunci eram io tînăr şi e normal să-mi facă plăcere să-mi amintesc.“

Unde-i fenta lui Dobrin, Alixandru Machidon, unde-i? „Îi zicea grupa morţii la Guadalajara. Englejii, campioni mondiali, brazilienii cu Pele şi Garrincha, cehii, vicecampioni europeni şi noi. Le-a dat Sandu Neagu două la cehi şi i-am bătut, cu engljejii ne-a fost frică, da' cu brazilienii am făcut spectacol, ne-au bătut, da' puteam să-i batem şi noi. Lu' Florea Dumitrache i-au făcut mexicanii statuie cîn' l-au văzut cum joacă. Dacă era şi Dobrin în echipă, atunci eram campioni mondiali.“

Fantomatice, trecute, apuse, figurile se-ntrupează-n înserare. O echipă de fotbal, cîntăreţi, cîntăreţe, prezentatoare tinere şi frumoase, actori. E opt seara-n Cişmigiu, o fetiţă hrăneşte porumbeii.

Matei FLORIAN

Utopii diferite

Statele Unite ale Americii, anii '50-'60. Milioane de tineri se înrolează în „lupta pentru pace“ şi formează mişcarea *hippie*. Ei protestează împotriva războiului – un război absurd, care în virtutea luptei împotriva comunismului călca în picioare principii fundamentale ale democraţiei – şi militează pentru pace. Woodstock a reprezentat poate apogeul acestui curent şi al acestei generaţii, iar hipioţii de atunci au avut la ce să viseze: idealul lor era o lume a păcii eterne şi a înţelegerii, o lume în care valoarea fundamentală să fie omul.

Germania anului 1989. După un concert la Moscova, grupul rock Scorpions compune, cam prin luna august, piesa *The wind of change*. Melodia – care ajunge repede în vîrful topurilor din întreaga Europă (inclusiv în RDG şi în alte cîteva ţări ale lagărului socialist) – reprezintă, mai mult decît o previziune a sfîrşitului regimului comunist, chiar un îndemn la rebeliune. „Am transpus în muzică strigătul de libertate pe care l-am auzit răsunînd atît de puternic la Moscova“ avea să declare unul dintre membrii trupei. Versurile melodiei au reprezentat, într-adevăr, idealurile unei întregi generaţii de tineri din lagărul socialist, iar pentru aceia dintre ei care au putut să o asculte chiar atunci, în 1989, a însemnat realmente un „vînt al schimbării“. Schimbarea însemna pentru ei reluarea unui curs normal al istoriei şi garantarea unor drepturi şi libertăţi fundamentale, care le-au fost confiscate de către regimul comunist. Tinerii din lagărul socialist visau la adevărata democraţie şi la o lume în care puteau cu adevărat să-şi valorifice potenţialul, o lume a concurenţei. Nu este surprinzător că lumea pe care şi-o doreau era reprezentată, în mod ultimativ, de către Statele Unite ale Americii.

Lumi diferite. Utopii diferite.

Hipioţii americani ai anilor '60 au visat, spuneam, la o lume a păcii eterne. Însă nu s-a întîmplat deloc aşa, iar visurile unei întregi generaţii au fost repede spulberate. Foştii hipioţi care au eşuat în lupta lor de a-şi impune valorile, au fost nevoiţi pînă la urmă să recunoască faptul că au crezut într-o iluzie şi că pacea eternă este de fapt o utopie. Vechile idealuri, de mult uitate, au fost înlocuite de un protest fără obiect, sau cel puţin, cu un obiect extrem de abstract: globalizarea economică. Convinşi de faptul că toate deciziile importante se iau, sub presiunea marilor corporaţii transnaţionale la Washington (sau la Bruxelles?), fără nici cea mai mică speranţă ca cetăţeanul de rînd să le poată influenţa, hpioţii de acum au adoptat ca formă de protest refuzul de a se supune normelor societăţii de consum. Şi asta, trăind într-o lume din ce în mai consumistă şi fără să devieze nici un pic de la tiparele uniformizante, globaliste ale MTV.

În Europa de Est, sistemul totalitar şi economia planificată au fost înlocuite cu pluralismul politic şi cu sistemul concurenţial, care nu sînt nici autoritare şi nici nu pot oferi justificări concrete, aşa cum o putea face regimul comunist. Sistemul economiei de piaţă, extins de acum la scară mondială, avansase cu mult peste nivelul din 1945 (poate surprinzător de mult, de vreme ce previziunile lui Marx îi anunţaseră încă de mult sfîrşitul?). Şi, o dată impus, el nu a întîrziat a-şi arăta carenţele. Cei ce pe vremuri visau la capitalism şi-au dat seama că au crezut într-o utopie şi că America şi valorile sale nu pot fi pămîntul făgăduinţei. Dar din moment ce şi-a pierdut cel mai înverşunat duşman (comunismul), capitalismul şi-a pierdut şi din consistenţă: acum nu mai reprezintă un ideal, ci doar o soluţie. Şi de vreme ce adversarii acestei noi ordini nu au reuşit să ofere vreo alternativă demnă de urmat, discursul despre monstruozitatea capitalismului şi caracterul său inuman s-a radicalizat chiar şi în Europa de Est, ajungînd chiar pînă la reabilitarea unor mişcări de stînga.

Pe de altă parte, democraţia şi capitalismul au fost „introduse“ chiar de către foştii nomenclaturişti, iar regulile jocului nu au fost respectate peste tot. Cel mai adesea, noii „capitalişti“ au profitat de vechile funcţii pentru a pleca la drum cu un avantaj. Îi regăsim şi astăzi în conducerea marilor întreprinderi şi în posturi politice importante. Cei ce pe vremuri promovau, în clandestinitate, valorile democraţiei şi ale capitalismului, sînt acum mult mai rezervaţi. Foştii partizani ai valorilor occidentale, dezamăgiţi de utopia în care au crezut, se resemnează acum prin afirmaţia fără echivoc „nu mai există idealuri, nu mai există repere pentru a ne orienta“.

Această tristă concluzie, la care au ajuns şi foştii hipioţi, şi foştii adversari ai comunismului, nu trebuie deloc să ne îngrijoreze: fiecare nouă generaţie îşi va construi propriile utopii şi le va abandona apoi, lăsîndu-i pe noii veniţi să-şi creeze alte idealuri.

Matei MARTIN

Z. ORNEA

Eternii *foşti*

Întotdeauna, în istorie, au existat „foşti“. Cei ce fuseseră, în vechime, oamenii domnului înlăturat sau ucis formau pătura subţire de „foşti“ slujbaşi, acum scoşi din rosturile lor şi înlocuiţi de alţii asemenea. Apoi, după recunoaşterea suzeranităţii turceşti, se întîmpla la fel. Odată cu mazilirea domnitorului de către Sublima Poartă, toţi cei aflaţi în înalte slujbe erau izgoniţi, dîndu-se la fund pe la moşii sau, de frică, luau şi ei calea pribegiei, căutînd, apoi, cale de reîntoarcere dacă obţineau, fireşte, îngăduinţa noii domnii. Pînă atunci, dar şi de atunci încolo, se menţineau în umbră, nu se manifestau deloc public, căutînd obscurităţile proteguite. Dar abia aşteptau, avizi, să fie totuşi băgaţi în seamă de vreo mărime a vremii pentru a reintra în viaţa publică. Se întîmpla, asta, rar de tot pentru că noua domnie, oricît timp (puţin) era lăsată la locul ei, avea oamenii ei, pe care şi-i proteguia. Dar, fireşte, cu rigoare. Pentru că oricît îi proteguia, la prima abatere erau pierduţi. Nu numai cu înaltele dregătorii dar şi cu viaţa. Mai tîrziu lucrurile au căpătat şi alte înfăţişări. De pe la 1840 tinerii boieri şcoliţi în apus priveau la cei bătrîni, îmbrăcaţi cu vestimentaţia orientală, ca la nişte „foşti“ ai vremurilor vechi, azi socotiţi anacronici. Saloanele epocii ofereau tabloul pestriţ pînă la ridicol de „foşti“ încotoşmănaţi în vechile lor haine şi tineri, îmbrăcaţi „nemţeşte“ şi vorbind, între ei, mai ales, în franceză. Epoca, fatal, tindea spre un liman al despărţirii apelor. Care a venit destul de repede, dezlegînd lucrurile dizarmonioase. Cînd au început luptele politice pentru Unire, spre lauda ei, multă boierime s-a declarat unionistă în Divanurile ad-hoc. Cei, dintre ei, care se manifestau ca antiunionişti erau de toată lumea democratică şi progresistă socotiţi nişte „foşti“ înrăiţi, tombatere bune de zvîrlit din istorie. Şi dacă au rămas, fatal, s-au retras îmbufnaţi la moşiile lor sau s-au zăvorît în palatele lor bogate, detestînd noua stare de lucruri. Treptat, Alexandru Ioan Cuza, domnitorul ambelor principate româneşti, s-a înconjurat de cîţiva apropiaţi fideli. Nu e vorba de personalităţi ca Mihail Kogălniceanu (acesta din urmă a fost îndepărtat din rang în ianuarie 1865 socotit, stupid, un concurent al domnitorului) ci de intimii care au alcătuit camarila principelui. Mai mare peste acest grup era Librecht, şeful poştei pe ţară, care a acumulat o imensă avere, confiscată după detronarea domnitorului. (Palatul de pe strada Dionisie Lupu de astăzi, unde funcţionează acum Casa Universitarilor din Bucureşti, a fost construit de acest Librecht, belgian de felul lui). La detronarea domnitorului, în februarie 1866, toată liota obscură de slujbaşi au devenit „foşti“ iar Librecht a fost expulzat.

Dar categoria de „foşti“, acum, după proclamarea Constituţiei din 1866, în vremurile democraţiei, s-a îngroşat. Foarte repede, guvernele se schimbau după voinţa domnitorului (din 1881 regelui), cam odată la patru ani, cu excepţia ştiută a îndelungatului guvern liberal din 1876-1888, condus de I. C. Brătianu. Uneori, cînd guvernul gafa sau nu putuse face faţă cutăror evenimente interne sau externe, atunci era înlocuit înaintea celor patru ani legiuiţi. S-a încetăţenit practica, dezagreabilă şi rea în toate, ca fiecare guvern (funcţionau, în ţară, numai două partide, cel liberal şi cel conservator) să-şi numească, în ţară, administraţia sa. Guvernul numea noii prefecţi. Şi aceştia numeau primarii, şeful poliţiei, pretorii şi, chiar imediat, întreg personalul de funcţionari, pînă la portari şi vătăjei. Aceştia, noii numiţi în funcţie şi, deci, puşi în pîine, erau oamenii noului partid ajuns la putere. Ceilalţi, oamenii partidului descăunat, deveneau, pe dată, „foştii“, aşteptînd, deloc liniştiţi, schimbarea rotativei guvernamentale. Această stare de fapt care a durat decenii de-a rîndul a fost o efectivă cangrenă socială, sporită şi de faptul că aceşti slujbaşi efectivi sau potenţiali aveau calitatea de electori, în virtutea legii electorale bazate pe cens (venit impozabil). Ibrăileanu a apreciat odată, cred prin 1912, într-un studiu amar, că, de fapt, la noi sînt trei categorii de slujbaşi: „foştii“, cei ai partidului advers care aşteptau să reintre în funcţii, cei activi, şi, a treia, potenţialii, gata să treacă dintr-o tabără în alta pentru a căpăta, astfel, posturi. „Foştii“ erau, în aceste condiţii, foarte mulţi, agitîndu-se pe la întruniri politice ale opoziţiei, făcînd larmă, în aşteptarea slujbelor care – socoteau – li se cuvenea, uzurpate, deocamdată, de clientele partidului la putere.

Trebuie să adaug că, în bună măsură, această stare de fapt a continuat şi în interbelic, după adoptarea Constituţiei din 1923. Desigur, din iunie 1930 de la întronarea ca rege a lui Carol al II-lea, lucrurile s-au mai modificat, acesta menţinînd guvernul Tătărescu din 1934 pînă în decembrie 1937 şi, apoi, după februarie 1938, şi-a instaurat propria dictatură. Dar şi în acest deceniu aventuros şi mai înainte administraţia publică era provenită din clientela politică a partidelor sau, din 1938, a partidului unic. „Foştii“ erau, şi acum, numeroşi, agitîndu-se să ajungă în funcţii totdeauna aducătoare de privilegii şi, prin corupţie, de bani. Const. Argetoianu povesteşte în jurnalul său (pe anii 1935-1937), relativ recent apărut, ce afaceri, aducătoare de consistente comisioane, făceau membrii Camarilei Regale, în frunte cu suveranul. Erau, oare, pe atunci, şi „foşti“? Slavă Domnului, cu nemiluita. În primul rînd toţi partizanii politici ai lui Iuliu Maniu, acerb adversar al Camarilei şi al suveranului. Dar mai erau printre „foşti“ şi exilaţii Camarilei Regale, cum a fost, de pildă, Nae Ionescu, pînă prin 1932 sfetnic politic al acestei odioase conjuraţii atotputernice. Cum se ştie, Nae Ionescu s-a îndreptat spre mişcarea legionară, pierzînd, din această cauză, ziarul *Cuvîntul* (din 1 ianuarie 1934). Nu-i vorbă, Nae Ionescu, personalitate lipsită de principii morale, şi-a găsit, repede, un rost, devenind, el, profesorul de metafizică, reprezentantul în România a lui I.G. Farben Industrie, gras plătit, cu două vile (una la Băneasa şi una la Balcic), cu maşină a firmei, condusă de un şofer tot al firmei. Dar, în fapt, tot un „fost“ era, ca un doctrinar ce nu mai era agreat de rege şi intimii lui. De aceea milita, ca doctrinar al legionarismului să-l convingă pe suveran, prin interpuşi, că, la timpul potrivit, va aduce mişcarea legionară sub conducerea regelui. Întreţinea

© S. Sacagiu

această vană iluzie (de care C.Z. Codreanu nici nu voia să audă) pentru a-şi apăra statutul său de, în fapt, interpus al germanilor. „Foştii“ fostelor partide politice, acum desfiinţate (1938-1940) de Constituţia din februarie 1938, erau nenumăraţi, unii dintre ei acceptînd demnităţi publice în perioada carlistă, unii (Ralea, Petre Andrei, Armand Călinescu, M. Ghelmegeanu etc.) argumentînd că, atunci, ţara era pîndită de două rele (legionarismul şi dictatura regală) ei alinîndu-se cu cel mai mic rău (regele) pentru a lovi în cel mai mare, legionarismul. Iuliu Maniu şi ai lui din PNŢ, puternic contingent de „foşti“, continuau să-şi manifeste statutul de necolaboraţionism, atrăgîndu-şi înverşunarea totală a suveranului. Mai tîrziu, pe vremea statului naţional-legionar (14 septembrie 1940-23 ianuarie 1941) şi maniştii şi foştii colaboraţionişti ai regimului carlist au devenit adversarii urîţi ai legionarismului, unii (precum cei 64 de foşti demnitari, Virgil Madgearu şi N. Iorga) fiind asasinaţi, fără judecată, de legionari. Erau, acum, cu toţii, nişte „foşti“, urîţi şi de regimul dictaturii antonesciene.

Masivă şi bine garnisită a devenit, apoi, din 1948, categoria „foştilor“. Noutatea era că aceşti noi „foşti“ nu aveau, ca înainte, provenienţă politică ci, înainte de toate, socială. Moşieri, fabricanţi, bancheri, negustorime compuneau această corpolentă categorie de „foşti“, unii găsindu-şi, cu greu, locuri de muncă fie şi uvrieră, alţii, în grea suferinţă, vînzîndu-şi lucrurile din trecuta agoniseală în talcioc. Călinescu a fixat fizionomia acestor numeroşi „foşti“ în romanul *Scrinul negru,* chiar dacă valoarea lui estetică e mai coborîtă decît celelalte romane ale sale. A fost, atunci, o prăbuşire socială de cutremure, aducătoare de mari, insuportabile suferinţe umane. Şi totul datorîndu-se exclusiv provenienţei din fostele clase sociale socotite exploatatoare. Azi, din 1990 încoace, lumea e plină de alţi „foşti“, activiştii de odinioară ai PCR şi ai organelor de represiune. Unii dintre ei s-au aranjat, destul de repede, economic sau chiar politic, fiind prosperi oameni de afaceri (construiesc nu socialismul ci capitalismul) şi se agită şi ca oameni politici. Aceşti din urmă „foşti“ nu sînt deloc de plîns. S-au descurcat de minune şi sînt tot deasupra.

---

interstiţii

Emulaţiune

Care era, la „al doilea mare ziar al ţării“, pagina ce punea cenzurii cele mai grave probleme şi unde fiecare întorsătură de frază, fiecare cuvinţel păreau încărcate de adînci, complexe semnificaţii? Din mărturia lui Boris Buzilă *(În absenţa stăpînilor,* cu subtitlul: *Treizeci de ani de jurnal secret la „România liberă“)* rezultă că e vorba de Mica publicitate, şi mai ales de rubrica „decese“. Introducerea ferparelor anunţînd moartea lui Virgil Trofin a produs agitaţie şi o panică îngrozitoare. „Stăm pe un butoi de bulbere!“ – notează autorul, prăbuşit psihic, deoarece s-a nimerit să fie supervizor în ziua respectivă. Istoria se repetă cu alte pesonaje, unele obscure, cum ar fi un anume Ilarie Munteanu, ministru adjunct la Construcţiile de maşini, care se sinucisese – pare-se – în urma unei beşteleli primite de la Ceauşescu: ziarului i se dă ordin de sus să nu publice anunţul redactat de familia defunctului. În schimb, tot de sus se dă verde pentru apariţia necrologului prin care Corneliu Vadim Tudor anunţa moartea mamei: 360 de cuvinte, cel mai lung ferpar (într-o situaţie similară, Adrian Păunescu avusese drept la o treime) apărut la „decese“ în *România liberă,* tratament de favoare de care nu mai beneficiase, e drept pe prima pagină, decît însăşi mama comandantului suprem. Desigur, vigilenţa cenzorilor era stimulată nu numai de evenimentele funebre. În 1985, un anunţ al Asociaţiei chinologice, tipărit la rubrica „Pe scurt“, declanşează represalii crunte, întrucît acolo se preciza că asociaţia dispune şi de „conserve Azor, speciale pentru hrănirea cîinilor“ (asta într-o perioadă cînd cam lipseau din stoc conservele obişnuite pentru hrănirea capului de locuitor). Un an mai tîrziu – alt scandal, provocat de o notiţă în care se indica poziţia pe glob a unei nave româneşti de pescuit oceanic: încălcarea gravă a dispoziţiilor privind secretul de stat! Şi aşa mai departe, de la cuvintele interzise şi de la retuşarea fotografiilor cu cuplul prezidenţial pînă la păţania cu poezia omagială din *Scînteia,* unde autorul introdusese în acrostih numele eroului între eroi şi unde redactorul, fără să-şi dea seama, tăiase cîteva versuri, ceea ce a făcut ca acrostihul să devină: CEAUŞESCOLAE. Şi încă: în aprilie 1988, pentru stimularea sentimentului unităţii naţionale, s-a interzis să se mai facă istorie „pe provincii“, indicaţie care s-a aplicat şi la... buletinul meteo.

Redactor vreme de peste trei decenii la *România liberă,* Boris Buzilă s-a aflat, fatalmente, în interiorul sistemului. O rotiţă mică, dar rotiţă. Îl urmărim pe autor, în jurnalul său secret, lamentîndu-se că e marginalizat şi că nu a fost numit în colegiul de conducere al ziarului sau că nu e delegat la cine ştie ce Congres ori conferinţă ideologică. Declară, în mai multe rînduri, că i-e scîrbă de sine însuşi cînd, „biet şef de secţie“, trebuie să scrie articolele de fond sau să obţină colaborări „omagiale“. Admite (gest care trebuie apreciat) că a fost ani de zile o „curvă silitoare“. Povesteşte cum tăia şi modifica pasaje care i se păreau „viciate de aluzii suspecte“; sau cum s-a opus publicării unei recenzii la o carte de eseuri a lui Marin Sorescu, pe motiv că ar putea genera represalii din partea *Săptămînii* şi a lui Eugen Barbu.

Întîmplarea a făcut să văd pe un post de televiziune, tocmai în zilele cînd citeam cartea lui Boris Buzilă, un interviu cu fostul bucătar al Ceauşeştilor. „Ia spuneţi, l-a întrebat reporterul, cine era, din familie, mai al dracului?“ „Păi, a zîmbit bucătarul, dînd a înţelege că răspunsul era previzibil, desigur, Tovarăşa“. „Dar de ce?“, a insistat reporterul. „Spre exemplu, a continuat bucătarul, Tovarăşa nu suporta pîinea prăjită. Or, vedeţi dumneavoastră, pîinea conţine cei mai mulţi microbi. Într-o dimineaţă, Tovarăşa a intrat pe neaşteptate în bucătărie. Eu tocmai treceam prin flacără, cu o ţepuşă de argint, feliile de pîine şi croissant-urile. Tovarăşa m-a văzut şi a urlat la mine: «Ce faci, nenorocitule? Te împuşc». A ieşit val-vîrtej şi a trimis la bucătărie doi securişti. A trebuit să le explic, aşa cum v-am spus şi dumneavoastră, că pe pîine se află cei mai mulţi microbi şi că e musai să o trec prin flacără“.

Pentru un bun profesionist, responsabilitatea şi conştiinţa nu sînt vorbe în vînt.

Alexandru CĂLINESCU

Simone WEIL

ILIADA SAU POEMUL FORŢEI

Adevăratul erou, adevăratul subiect, centrul *Iliadei* este forţa. Forţa care e manipulată de oameni, forţa care îi supune pe oameni, forţa în faţa căreia carnea lor se chirceşte şi se retrage. Sufletul omenesc nu încetează să apară aici modificat de raporturile sale cu forţa, orbit de forţa pe care crede că o posedă, încovoiat sub constrîngerea forţei pe care o îndură. Cei care îşi închipuiseră că, graţie progresului, forţa aparţine de aici înainte trecutului au putut privi acest poem ca pe un document; cei care ştiu să discearnă forţa, astăzi ca şi odinioară, în centrul întregii istorii umane, găsesc în poem cea mai frumoasă, cea mai pură dintre oglinzile forţei.

Forţa e ceea ce face din oricine îi este supus un *lucru*. Atunci cînd se exercită pînă la capăt, ea face din om un lucru în sensul cel mai literal pentru că face din el un cadavru. Cu cîteva clipe înainte, era cineva; acum nu mai e nimeni. O imagine pe care *Iliada* nu conteneşte să ne-o arate: *„...caii / Făceau să răsune carele goale pe drumurile războiului / Jelindu-şi conducătorii fără pată. Ei pe pămînt / Zăceau, mai dragi cu mult vulturilor decît soţiilor lor."*

Eroul e doar un lucru tîrît înapoia carului prin praful ţărînei... Amărăciunea unui asemenea tablou ne este dată să o savurăm pură, fără nici o ficţiune încurajatoare care să o altereze, nici o nemurire consolatoare, nici o aureolă fadă de glorie ori patrie... Mai mişcătoare încă, prin contrastul atît de dureros, e evocarea bruscă, de îndată părăsită, a unei alte lumi: lumea îndepărtată, precară şi emoţionantă a păcii, a familiei, lumea în care fiece om este, pentru cei din jur, persoana cea mai importantă. *„Striga prin casă roabelor cu frumoase plete / Să aşeze lîngă foc un trepied mare, pentru ca să gătească / Lui Hector baie caldă la întoarcerea din lupă. / Prea încrezătoarea! Nu ştia că, departe tare de băile calde, / Braţul lui Ahile îl supusese..."*

Nefericitul Hector se afla, într-adevăr, departe tare de băile calde. Şi nu era singurul. Aproape întreaga *Iliadă* se petrece departe de băile calde. Aproape întreaga viaţă omenească s-a petrecut mereu departe de băile calde.

Forţa care ucide este o formă sumară, grosolană de forţă. Cu mult mai variată în procedeele sale, cu mult mai surprinzătoare ca efecte e cealaltă forţă, cea care nu ucide: adică cea care nu ucide încă. Ea va ucide cu siguranţă, sau e probabil că va ucide, ori stă doar atîrnată asupra fiinţei pe care în orice clipă poate s-o ucidă; dar, oricum ar fi, ea schimbă oamenii în piatră. Din puterea de a transforma un om în lucru dîndu-l morţii decurge o altă putere, cu mult mai prodigioasă: aceea de a face un lucru dintr-un om care continuă să trăiască. E viu, are un suflet; cu toate acestea e un lucru. Ce fiinţă ciudată e lucrul care are un suflet; ce stare ciudată pentru suflet. Cine va fi în stare să spună cum trebuie, în fiece clipă, să se răsucească, să se strîngă în sine sufletul pentru a se conforma acestei stări? Sufletul nu e făcut să locuiască într-un lucru; cînd e silit să o facă, nimic din el nu rămîne neviolentat. Un om dezarmat şi gol către care se îndreaptă o armă devine cadavru înainte ca fierul să-l atingă...

Rigoarea geometrică a pedepsei

Faptul că toţi oamenii sînt destinaţi, fiindcă se nasc, să îndure violenţa e un adevăr faţă de care, dominată de circumstanţial, mintea oamenilor se închide. Cel puternic nu e niciodată puternic în mod absolut, nici cel slab nu e slab în mod absolut, dar şi unul, şi celălalt ignoră acest lucru. Ei nu se socotesc din aceeaşi specie: cel slab nu se consideră asemenea celui puternic şi nici nu e privit ca atare. Cel ce posedă forţa înaintează într-un mediu non-rezistent, fără ca nimic, în materia umană din jurul său să fie de natură ca, între elanul forţei şi actul ei, să stîrnească acel interval infim ce ar putea da loc gîndului. Or, acolo unde gîndul nu are loc, nici dreptatea, nici cumpătarea nu au loc. De aceea oamenii înarmaţi acţionează brutal şi smintit. Arma li se înfige într-un duşman fără apărare, căzut la genunchii lor; izbîndesc asupra unui muribund, zugrăvindu-i batjocurile pe care le va îndura trupul său; Ahile spintecă doisprezece adolescenţi troieni pe rugul funerar al lui Patrocle tot atît de firesc cum noi tăiem flori pentru a le pune pe un mormînt. Folosindu-şi puterea, eroii *Iliadei* nu au nici o clipă bănuiala că urmările actelor lor îi vor face să se înconvoaie la rîndu-le. Cînd, cu o vorbă, poţi face să tacă, să tremure, să se încline un bătrîn, mai reflectezi oare la blestemele unui preot ce au importanţă în ochii profeţilor? Renunţă oare grecii să-i răpească lui Ahile femeia iubită, cînd ştiu că nici ea, nici el nu se pot opune? Ahile, desfătîndu-se de fuga grecilor umiliţi, e oare în stare să-şi închipuie că această fugă - ce va dura şi se va sfîrşi după voia lui - are să piardă viaţa prietenului său şi pe a sa chiar? Cei pe care soarta i-a înzestrat vremelnic cu forţă pier astfel, pentru că se încred prea mult în ea. Şi nu se poate să nu piară. Pentru că nu-şi socotesc propria forţă drept o cantitate limitată, nici raporturile cu celălalt drept un echilibru între forţe inegale. Fiindcă ceilalţi oameni nu impun mişcărilor lor acel timp de oprire, singurul din care decurge atenţia noastră faţă de semeni, ei trag concluzia că destinul le-a dat dreptul la orice licenţă, iar inferiorilor lor la nici una. E motivul pentru care merg dincolo de forţa de care dispun. Trec dincolo de ea, ignorînd faptul că e limitată. Şi sînt livraţi atunci, fără apărare, hazardului, iar lucrurile nu li se mai supun. Cîteodată hazardul le e fast, alteori îi loveşte. Iată-i expuşi, în toată goliciunea, nenorocirii, lipsiţi de armura ce le apăra sufletul, fără nimic care, de aici înainte, să îi despartă de lacrimi.

Pedeapsa aceasta de o geometrică rigoare, ce pedepseşte automat abuzul de forţă, a fost obiectul prim de meditaţie pentru greci. El constituie sufletul epopeii; sub numele de Nemesis, e resortul tragediilor lui Eschil; pitagoricienii, Socrate, Platon au plecat de aici pentru a gîndi omul şi universul. Noţiunea a devenit familiară oriunde a pătruns elenismul. Poate că, sub numele de kharma, subzistă în ţările Orientului impregnate de budism tocmai această noţiune greacă; însă Occidentul a pierdut-o şi nici una din limbile sale nu mai are un termen care să o exprime: ideile de limită, de măsură, de echilibru, ce ar trebui să determine comportamentul vieţii umane, nu mai cunosc decît o utilizare servilă: în tehnică. Noi nu sîntem geometri decît în faţa materiei; grecii au fost în primul rînd geometri în deprinderea virtuţii.

Mersul războiului, în *Iliada*, constă în acest joc al răsturnării. Învingătorul de moment se simte invincibil, chiar dacă puţine ceasuri în urmă a gustat înfrîngerea; uită să folosească izbînda ca pe un lucru ce trece. La capătul primei zile de luptă povestite în *Iliada*, grecii victorioşi ar putea fără îndoială căpăta obiectul străduiilor lor, pe Elena şi bogăţiile ei; cel puţin dacă, împreună cu Homer, presupunem că oastea greacă avea motive întemeiate să creadă că Elena se afla în Troia. Preoţii egipteni, ce trebuiau să ştie cum stăteau lucrurile, l-au încredinţat mai tîrziu pe Herodot că ea se găsea în Egipt. Oricum, în seara acelei zile, grecii nu se mai mulţumesc cu atît. Ceea ce vor ei e nimic mai puţin decît totul: toate bogăţiile Troiei ca pradă, toate palatele, templele, casele ca cenuşă, toate femeile şi copiii ca sclavi, toţi bărbaţii ca hoituri. Uită doar un detaliu: că nu le stă totul în putere fiindcă nu se află în Troia. Poate că mîine vor fi, poate nu. Hector, în aceeaşi zi, se lasă răpit de aceeaşi uitare: *„Ştiu bine în măruntaiele şi în inima mea; / Va veni o zi cînd sfîntul Ilion se va da pieirii... / Dar mă gîndesc mai puţin la durerea pregătită troienilor... / Decît la tine, cînd un grec cu platoşă de aramă / Te va tîri înecată de lacrimi, răpindu-ţi liberatea."*

Ce nu ar da ca să îndepărteze orori pe care le socoteşte de neocolit? Însă nu poate oferi nimic, decît în zadar. Peste două zile, grecii fug în mod ruşinos, Agamemnon însuşi vrea să pornească pe mare. Hector care, cedînd lucruri neînsemnate, ar obţine atunci uşor plecarea duşmanului, nu mai vrea să-l lase să părăsească nepedepsit Troia. Dorinţa i se împlineşte; grecii rămîn, iar a doua zi la amiază ei fac din Hector şi din ai săi ceva demn de milă. În cursul după-amiezii, Hector se redresează, dă iarăşi înapoi, pe urmă îi risipeşte pe greci, e respins apoi de Patrocle şi de oştile sale proaspete. Acesta, forţînd avantajul dincolo de propriile puteri, sfîrşeşte prin a se expune, fără armură şi rănit, spadei lui Hector, care spre seară, victorios, reduce brutal la tăcere sfaturile prudente ale lui Polydamas... A doua zi Hector e pierdut. Ahile l-a făcut să dea înapoi pe toată cîmpia şi urmează să-l ucidă. Iată-l pe Hector singur în faţa zidurilor Troiei, absolut singur în aşteptarea morţii şi în încercarea de a-şi hotărî sufletul să-i facă faţă. Hector nu e scutit de nici una dintre durerile şi ruşinile ce fac parte din lotul celui nenorocit. Însă ascultătorii Iliadei ştiau că moartea sa îi va dărui lui Ahile o prea scurtă bucurie, iar moartea acestuia o prea scurtă bucurie troienilor şi pieirea cetăţii o prea scurtă bucurie aheilor. Violenţa zdrobeşte astfel tot ceea ce atinge. Ea sfîrşeşte prin a apărea exterioară şi celui care o utilizează şi celui care o îndură; se naşte astfel ideea unui destin sub care călăii şi victimele sînt la fel de inocenţi, învingătorii şi învinşii fraţi supuşi aceleiaşi mizerii.

Momente cînd oamenii au un suflet

Uşurătatea celor care manipulează fără respect oamenii şi lucrurile, socotind că îi au la dispoziţia lor, disperarea care îl sileşte pe soldat să distrugă, zdrobirea sclavului şi a învinsului, masacrele, totul contribuie la alcătuirea unui tablou uniform al ororii. Forţa e, în *Iliada*, singurul erou. Ceea ce ar duce la o posacă monotonie dacă nu ar exista, presărate ici şi colo, clipe luminoase: scurte şi divine momente cînd oamenii au un suflet. Sufletul care se trezeşte astfel pentru o clipă, ca să se piardă apoi curînd sub dominaţia forţei, se trezeşte pur şi intact; în el nu se manifestă nici un sentiment ambiguu, complicat ori tulbure; numai curajul şi iubirea îşi găsesc loc aici. Cîteodată un om îşi găseşte astfel sufletul deliberînd cu sine însuşi, cînd încearcă, precum Hector în faţa Troiei, lipsit de ajutorul oamenilor şi al zeilor, să facă faţă singur destinului. Celelalte momente cînd oamenii îşi găsesc sufletul sînt momentele cînd iubesc; aproape nici una din formele pure de iubire între oameni nu e absentă în *Iliada*. Tradiţia ospitalităţii, chiar după mai multe generaţii, e mai puternică decît orbirea încleştării. Iubirea fiului pentru părinţi, a tatălui şi a mamei pentru copii sînt mereu menţionate în chip tot atît de scurt pe cît de mişcător. La fel iubirea fraternă. Iubirea conjugală, condamnată la nenorocire, e de o surprinzătoare puritate. Invocînd umilinţele robiei ce o aşteaptă pe femeia iubită, soţul o omite pe cea care, fie şi numai gîndită, le-ar pîngări încă de pe acum tandreţea. Nimic nu egalează simplitatea cuvintelor rostite de soţie către cel ce va muri: *„...Mi-ar fi mai bine, / De-am să te pierd, să cobor sub pămînt; nu voi mai avea / Alt sprijin, cînd îţi vei fi întîlnit destinul, / Nimic altceva decît rele..."*

Cea mai frumoasă dintre prietenii, între tovarăşii de luptă, dă tema ultimelor cînturi. Însă triumful cel mai pur al iubirii, graţia supremă a războaielor e prietenia care urcă în inima vrăjmaşilor de moarte. Ea face să dispară setea de răzbunare pentru fiul ucis, pentru prietenul ucis, ea şterge printr-o minune şi mai mare distanţa între binefăcător şi suplicant, între învingător şi învins.

Momentele acestea sînt rare în *Iliada*, dar sînt suficiente pentru a ne face să simţim un imens regret faţă de tot ceea ce violenţa nimiceşte ori va nimici.

O asemenea acumulare de violenţe ar fi totuşi rece fără accentul de nevindecată amărăciune care îmbibă necontenit textul, cu toate că el e indicat deseori printr-un singur cuvînt, deseori numai printr-o frîngere a versului, printr-o respingere. Această amărăciune care decurge din tandreţe şi se întinde asupra tuturor oamenilor, egală precum limpezimea soarelui, această amărăciune face din *Iliada* ceva unic. Tonul nu încetează nici o clipă să fie impregnat de amărăciune, şi nici o clipă, totuşi, nu coboară pînă la tînguire. Dreptatea şi iubirea, ce nu-şi pot găsi loc în acest tablou de extreme şi injuste violenţe, îl îmbăiază cu lumina lor fără a deveni perceptibile altfel decît printr-un accent. Nimic preţios, menit ori nu pieirii, nu e trecut cu vederea; mizeria tuturor e expusă fără disimulare şi fără dispreţ; nici un om nu e situat deasupra ori dedesubtul condiţiei comune tuturor oamenilor; tot ceea ce e distrus e regretat. Învingători şi învinşi sînt la fel de aproape, la fel de asemenea poetului şi ascultătorului. Dacă există o deosebire, ea stă în faptul că nenorocirea duşmanilor e resimţită poate mai dureros. *„Astfel căzu acolo, răpus de un somn de aramă, / Nefericitul, departe de soaţă, apărîndu-i pe-ai săi..."*

Extraordinara echitate ce inspiră *Iliada* are, poate, modele pe care le ignorăm, dar nu a cunoscut imitatori. Faptul că poetul e grec, iar nu troian e abia simţit...

Poemul acesta e un lucru miraculos. Amărăciunea e stîrnită de singura pricină îndreptăţită pentru amărăciune: subordonarea sufletului omenesc forţei, adică, în fond, materiei. O subordonare comună tuturor muritorilor, pe care sufletul o îndură în mod diferit, conform gradului său de virtute. Nimeni în *Iliada* nu i se sustrage, aşa cum nimeni nu i se sustrage pe pămînt. Nimeni dintre cei ce cad în stăpînirea ei nu e privit cu dispreţ. Tot ceea ce, în lăuntrul sufletului omenesc şi în relaţiile umane, scapă de sub imperiul forţei este iubit, dar iubit cu durere datorită pericolului de nimicire sub care stă neîncetat. Acesta e spiritul singurei epopei veritabile pe care o posedă Occidentul. *Odiseea* pare doar o excelentă imitaţie, uneori a *Iliadei*, alteori a poemelor orientale; *Eneida* e o imitaţie care, oricît de strălucită, se despodobeşte prin răceală, retorică şi prost gust. Poemele medievale nu au atins măreţia din lipsă de echitate; moartea unui duşman nu e resimţită de către autor şi cititor, în *Cîntecul lui Roland*, asemenea cu moartea lui Roland.

Tragedia antică, măcar cea a lui Eschil şi Sofocle, constituie adevărata continuare a epopeii. Gîndul dreptăţii o luminează fără a interveni niciodată; forţa apare în duritatea ei rece, însoţită mereu de efectele funeste care nu cruţă nici pe cel ce o foloseşte, nici pe cel ce o îndură; umilinţa sufletului sub constrîngere nu e nici mascată, nici învăluită de o facilă solicitudine, nici expusă dispreţului; fiinţa rănită de degradarea nenorocirii e adesea oferită admiraţiei noastre. *Evanghelia* e ultima şi minunata expresie a geniului grec, aşa cum *Iliada* este cea dintîi.

(Fragmente din articolul *„Iliada* sau poemul forţei" publicat în 1940-1941 în *Cahiers du Sud*. Autoarea menţionează faptul că traducerile versurilor îi aparţin. Am reprodus textul după volumul Simone Weil, *Oeuvres*, coll. Quarto, Gallimard, 1999.)

Pagină realizată de Anca MANOLESCU

glosar de tranziţie

Senior

Tranziţia nu a preluat termenul „senior“ din jargonul limbii de lemn, nici de la italieni şi ispanici, care îl folosesc ca pe o formulă uzuală de politeţe, şi nici de la ierarhia clerului catolic: monsenior, ci de la americani care, spre a evita expresia oarecum frustă, de bătrîni, recurg la sintagma „senior citizen“ – persoană în vîrstă. Versiunea ceauşistă a stalinismului a rămas cu totul străină de asemenea gingăşii. Pe măsura îmbătrînirii dictatorului ea a înlocuit „lupta împotriva rămăşiţelor trecutului din conştiinţa oamenilor“ prin lupta împotriva oamenilor care reprezintă rămăşiţe ale acestui trecut.

Tranziţia i-a îngăduit României saltul de la gerontofobie la gerontocraţie.

Ceauşescu percepea propria sa îmbătrînire, prevestitoare a iminentului sfîrşit, ca pe un fel de uneltire pe care neputînd-o destrăma, se încăpăţîna să o ignore. În ultimii ani, cu prilejul diverselor adunări, el oferea întregii ţări spectacolul grotesc al neputincioasei lui dedublări: deasupra autenticului său chip ofilit trona portretul lui ţanţoş de pe vremea cînd avea 40 de ani. În faţa agresiunii necruţătoare a timpului, el îşi căuta refugiu într-o jalnică metaforă cronologică.

Ura sa tragicomică faţă de bătrîneţe s-a convertit de la sine într-o ură cu efecte exclusiv tragice faţă de bătrîni. De la acţiuni hilare, ca rebotezarea lui Mircea cel Bătrîn în Mircea cel Mare, ori profilactice: trecerea pe linie moartă a înalţilor demnitari din vechea gardă, pînă la măsuri represive nelegalizate: interdicţia de a se acorda asistenţă medicală persoanelor în vîrstă, proiectul deportării lor la sate, comprimarea pensiilor etc.

Punînd capăt acestei prigoane, tranziţia îi aduce în avanscena vieţii publice pe reprezentanţii unei generaţii care, într-un mod sau altul, a plătit preţul supravieţuirii. Pe baricadele revoluţiei au căzut cu precădere tinerii, dar puterea post-revoluţionară şi-au disputat-o cu precădere bătrînii – seniorii. Noua putere dominată de bătrînii reformişti din PCR a avut de înfruntat o opoziţie dominată de bătrînii descendenţi ai grupărilor care guvernaseră ţara în perioada interbelică. Dorinţa acestora din urmă de a reactualiza trecutul s-a concretizat în graba cu care au pornit la restaurarea partidelor istorice. Purtînd aura suferinţelor îndurate, seniorii au reuşit în cîţiva ani să conducă aceste partide spre cîştigarea puterii, dar nu spre exercitarea productivă pentru ţară a acestei puteri.

Mult prea îndelungata criză a tranziţiei este, de fapt, criza mult prea îndelungatei domnii a gerontocraţiei. Admirabilei lor longevităţi biologice seniorii îi adaugă o nu tot atît de admirabilă longevitate politică. Iar după cum vestesc prognozele electorale, apropiatele alegeri ar putea consfinţi nu sfîrşitul, ci prelungirea acestei duble longevităţi.

Pavel CÂMPEANU

bazar

Turism rural

Prin reviste cu poze „meseriaşe“, gen *Voiaj Magazin*, am dat de diverşi termeni de specialitate (într-ale călătoriei), dintre care unul m-a atras în mod special: turism rural. Sintagma în cauză indica, în sfîrşit, o schimbare în mentalitatea închistată asociată vacanţei-tip la hotel, precum şi un confort nepretenţios, dar voluptuos printr-o presupusă savoare a simplităţii. Aceste senzaţii se datorau, poate, şi imaginilor pofticioase pe care *Voiaj magazin* le alătura textelor despre turismul rural: una dintre ele înfăţişa o mămăligă aburindă, cu untul topindu-se pe ea, în culori îndeajuns de calde pentru a-ţi trezi instinctul de gurmand, altele oale cu sarmale sau castroane de cîrnaţi.Toate pe fundalul unui paradis rustic, de căsuţe din lemn, cu ghirlande şi ghivece cu flori.

În practică, ceva din aceste senzaţii există. Abundenţa şi savoarea culinară rustică există, şi le sînt caracteristice multor mese la astfel de pensiuni turistice. Mai exact, celor din zona Bran- Moeciu, vechi teritoriu turistic: te poţi lăfăi, acolo, în lapte proaspăt, brînză „de coşuleţ“, ouă şocant de portocalii, pui rumeniţi, roşii netrucate etc. Şi case căptuşite cu lemn, „ca în Elveţia“, există, şi chiar au aerul aşteptat de lăcaş montan consacrat. Ca de obicei, mai rămîn hibele de mentalitate, în ciuda aparenţei adecvate. Într-una din pensiunile foarte cochete şi occidentale din zonă, dotată cu băi şi apă caldă aproape veşnică, singura problemă era familia gazdei..De dimineaţă, cîţiva dintre membrii ei (cînd doi, cînd trei) se sculau primii şi se repezeau la şezlonguri şi umbrele (care, desigur, în dulcele stil românesc, nu erau destule); cînd ajungeai şi tu, musafirul pe bani, trebuia să ceri voie sau să te mulţumeşti cu un scaun. Nimic de zis – puteai porni mai departe, în explorări albastre; numai că în satul respectiv nu prea era nimic special de văzut, totul era aproximativ la fel, erai acolo „ca să te odihneşti“. Povestea cu şezlongurile e cam meschină, ştiu; dar ea se asocia atmosferei generale de pension cu directori severi, mereu cu ochii pe tine, accentuată în special de mesele în comun, la ore fixe: aşezaţi toţi pe aceeaşi băncuţă interminabilă, făceam cu greu schimb de amabilităţi inutile.

La o altă pensiune, mai puţin sofisticată, din zonă, din fericire, lipseau mesele la grămadă. În schimb, atmosfera nu era deloc cea „elveţiană“. În primul caz, proprietarii se întorseseră din străinătate. În cel de-al doilea, proprietăreasa era o localnică ambiţioasă şi avidă de cîştig; la prima vedere o „mamaie“– cum i s-a adresat unul din clienţi într-o seară. De fapt nu era deloc o mamaie, adică o bună bunicuţă tradiţională şi sfătoasă; nu era nici atît de bătrînă, şi avea habar de multe farafasticuri puţin tradiţionale. Pensiunea ei era un amestec de casă kitsch de ţară, cu carpete pe pereţi, bibelouri pe consolă, şervete cu cruciuliţe şi cuverturi cu ciucuraşi, pe de o parte (aripa veche) şi casă căptuşită cu lemn –pe de alta (aripa nouă). Camerele vechi emanau un miros înăbuşit, de cîndva locuit; accentuat de dulapurile pline, personalizate, în care, evident, nu puteai să-ţi pui hainele tale şi de pozele – tablouri cu ea şi el în tinereţe, alb-negru. La prima vedere, proprietăreasa nu ţi se băga în suflet: sala de mese, din fericire, avea mese separate, ea nu îndrăznea să se aşeze. În schimb, deşi închiria de ani, camerele vechi, au rămas, cumva, teritoriul ei. Serile, înainte de culcare, cînd erai, poate, dezbrăcat venea cu un soi de control zilnic: vedea în ce stare i se mai afla camera, îţi făcea observaţiile de rigoare, ca la şcoală. Nu puteai să te simţi altfel decît vinovat: ai lăsat apa caldă să curgă prea mult şi s-a consumat; tot tu n-ai spus că becul de la lampă, singurul, e prea mic, şi stai pe chioreală, se poate...Vrei o altă cameră? Să vedem – tocmai am ascultat la telefon ce vorbea doamna cutare, parcă zicea că pleacă mîine, n-am auzit tot...Vreţi să vedeţi camera alăturată? Păi, intraţi, sînt plecaţi la plimbare... De fapt, într-o după-masă, doamna respectivă a intrat şi în camera noastră, fără să bată, ca să ia ceva din dulap. A spus că ea a văzut că sîntem plecaţi...Orice cerere, oricît de firească, către proprietăreasa inoportună, era luată dacă nu drept o jignire, măcar ca o obrăznicie: ţi-o satisfăcea, dar ca pe o mare favoare. În nici un caz clientul nu e stăpînul nostru, şi are dreptul la intimitate cînd eu, proprietarul de drept, cred că e cazul. Atîta timp cît are pat, o masă bună, apă caldă şi un preţ rezonabil... Pentru impoliteţuri, proprităreasa pensiunii se justifica: a fost foarte săracă, totul e făcut din împrumuturi, munceşte foarte mult, e foarte bolnavă, băiatul nu e cum trebuie...

Iaromira POPOVICI

Noi, scottfitzgeraldienii...

Aflînd de la distinsul meu „old friend“, dl Virgil Mihaiu, că la Nisa a avut loc de curînd cea de a 5-a Conferinţă internaţională F. Scott Fizgerald, îndrăznesc – cu o întîrziere lipsită de orice insinuare – să comunic secretariatului ei, pentru a-l păstra în arhivele sale, acest text apărut în „România literară“ în 1973, primul, după ştiinţa mea, care-l „cînta“ pe Scott într-o cronică românească de cinema:

«O, noi, scottfitzgeraldienii, acest pumn de oameni deajuns de umili pe dinafară şi monstruos de patetici pe dinăuntru, oameni care ştim prea bine că Faulkner, Dos Passos şi chiar Hemingway au fost mai artişti decît tatăl nostru întru farmec, naturaleţe, curaj şi disperare între două pagini inegale, între două pahare şi între două capitole, ceea ce nu ne împiedică să nu ne peşe şi să scriem zilnic sub spectrul lui, de tată care vine la miezul nopţii pe terasa castelului şi ne spune: „trebuie să-ţi vinzi zilnic sufletul în ceea ce scrii... nu te îngrijora de ceea ce se va spune... nu te îngriji să fii mare... nu te îngriji de izbîndă... nu te îngriji să fii primul... îngrijeşte-te să fii curajos... îngrijeşte-te să fii curat...“ – aşa cum îşi sfătuieşte el copilul în urmă cu 40 de ani, exact în '33 –

noi, scottfitzgeraldienii, cei care zi şi noapte nu avem în auz decît porunca sa: „nu-ţi cer decît să fii tu însuţi – atîta tot...“, conştienţi că secolul nostru a avut scriitori mult mai importanţi decît acest nenorocit al propriului său farmec, dar convinşi că nici Thomas Mann („sînt fericit că ţi-a plăcut „Moartea la Veneţia“... îi scrie el fetiţei sale, ţinîndu-i cursuri de literatură prin corespondenţă), nici Camus, nici Malraux, nici Ernest – care-i scria: „nu eşti un personaj tragic; nici eu; nu sîntem decît scriitori“... – nu au ştiut vreodată să scrie atît de natural o frază ca: „nu vreau să te pierd“ sau schiţa aceea de patru pagini şi o singură respiraţie, „După-amiaza unui scriitor“, despre care nimeni nu ştie dacă e o nuvelă sau un articol sau o pagină de jurnal, ca şi cum asta ar conta în cazul unui urlet, urletul cel mai scurt şi cel mai lucid emis de un om „care are darul de a se aşeza cu un creion în mînă în faţa unei foi de hîrtie“,

noi, acest pumn de oameni, de „oldfrenzi“ care lucrăm decişi în pierdere, am avut vineri noaptea, văzînd acel film neizbutit despre marele nostru Scott, un imens cîştig, o imensă bucurie, o plăcere frenetică, neascunsă celor din jur care habar nu aveau cine e Scott, dar păreau încîntaţi că-l vedeau pe Gregory Peck într-un film de dragoste,

fiindcă ştiam, ştiindu-i viaţa ca pe a noastră, că tot ce se petrecea bun sau rău pe ecran a fost în viaţă mult mai rău, mult mai adînc, mult mai dramatic, mult mai dureros, şi în cele din urmă mult mai frumos, viaţa lui fiind o pagină îngrozitoare din opera sa blestemat de inegală,

fiindcă ştiam că tot amorul acesta cu Sheila Graham (care zice azi că ar fi vrut pentru rolul acela o actriţă cu bustul lui Marylin Monroe!) venea după încercarea sa de sinucidere din '36, cînd citise o cronică distrugătoare la acea nuvelă inegalabilă „The Crack up“ (un fel de „Crăpătura“), care începe cu cuvintele bătute în piatră: „orice viaţă este bineînţeles un proces de demolare...“, continuînd, în paragraful următor, cu: „...marca unei inteligenţe deosebite este putinţa de a se fixa asupra a două idei contradictorii fără a pierde posibilitatea de a funcţiona... trebuie, de exemplu, să înţelegi că lucrurile sînt fără speranţă şi totuşi să fii hotărît a le schimba“, pentru a se încheia cu acea frază sfîşietoare: „voi încerca să fiu un animal cît mai corect şi dacă îmi veţi arunca un os şi cu ceva carne pe el, voi fi poate capabil să vă ling mîna...,

după care pleacă la Hollywood ca scenarist, după o bucată de os cu carne, 1.000 de dolari pe săptămînă, contract pe 6 luni, integrat în echipe de scenarişti la filme ca „Madame Curie“ sau „Pe aripile vîntului“, unde i se interzice să folosească alte cuvinte decît cele ale lui Margaret Mitchell („parcă ar fi fost Biblia“ – urlă Scott într-o scrisoare), unde ajunge să vină beat, în patru labe, pe platou, de unde e concediat fiindcă „dialogurile sînt nefireşti, chiar dacă eşti inegalabil ca romancier“, după care pleacă cu Sheila, să scrie un roman.

Nimeni nu a descris ca el cum îşi face un bărbat valiza, plecînd cu o femeie să scrie un roman.»

Nu mai ştiu azi titlul filmului; ştiu doar că semnatarul articolului a rugat-o în mare taină şi risc pe o femeie inaccesibilă lui – secretara ştabului ideologic ce-l exclusese cîndva din presa de partid – să-i aducă de la Paris, unde ea tocmai pleca într-o documentare, „Tendre est la nuit“. Era convins că nu-i va aduce cartea. I-a adus-o. De ce? Din amor? Din vanitate? Scott ar şti de ce.

Mult succes viitoarei conferinţe!

Radu COSAŞU

scrisoare din New Orleans

Bienala de Arhitectură de la Veneţia

(& alte gînduri în formă de gondolă)

Dezbaterea de idei este mai ambiguă în arhitectură decît în celelalte arte. Lucrul s-a văzut foarte clar la ediţia de anul acesta a Bienalei de Arhitectură de la Veneţia, un cîmp de bătălie între viziunile de viitor ale corporaţiilor şi comentariile arhitecţilor despre cum trăim şi cum am putea trăi mîine.

Clădirile Bienalei se află în Giardini, la cîteva staţii de *vaporetto* de Piaţa San Marco, cea sufocată de turişti, ea însăşi un comentariu, cu porumbei şi toate cele, despre soarta clădirilor grandioase. San Marco este, de peste două sute de ani, carte poştală, cu clădirile sale îndopate cu opere de artă, pereţii scăldaţi în lumină şi taxele de intrare dodoloaţe. Aceasta este arhitectura care, de la bun început, a vrut să-i impresioneze pe vizitatori cu forţa Veneţiei, să-i transforme şi pe cei mai puternici dintre călătorii străini în turişti. Arhitectura a reuşit atît de bine în această misiune, încît, seculi după ce puterea a dispărut, toţi vizitatorii sînt turişti.

Tema Bienalei de anul acesta a fost „mai puţină estetică şi mai multă etică", ceea ce s-a dorit o provocare, mai ales în Veneţia, unde totul este estetică. Nici una dintre naţiunile mari, industrializate, nu a luat tema în serios. Pavilioanele scandinave adăpostesc machete de parcuri, *mall*-uri sau case care arată exact a parcuri, *mall*-uri sau case deja construite în State sau aiurea şi care au la origine proiecte inspirate din design-ul scandinav. Exponatele din Statele Unite şi Uniunea Europeană vorbesc numai *high tech*. Staţia spaţială europeană, programată a fi lansată în 2004 de concernul multinaţional Alena Space, plutește, în miniatură, deasupra imensului hol al pavilionului italian, ca o reclamă la economia globală.

Naţiunile mai sărăcuţe, care găsesc în Bienală şansa de a participa la o conversaţie de la care sînt excluse *a priori*, de chiar incapacitatea lor de a construi oarece, au idei mai interesante. Pavilionul ungar adăpostește o fantastică utopie numită „Către o nouă Atlantidă". Arhitectul care a proiectat pavilionul, Geza Maroti, şi-a petrecut 20 de ani din viaţă „cercetînd lumea dispărută a Atlantidei" şi construind modelul unei cetăţi ideale, menită să „reclădească unitatea emoţională şi spirituală dintre Om şi Pămînt". Dacă lăsăm la o parte vorbele cele mari, macheta uriaşă arată ca Los Angeles şi Mexico-ul aztec, aşa cum pluteau ele apărea în fantasmele unui arhitect din secolul al XIX-lea, care nu fusese nici colo, nici dincolo. În interiorul pavilionului, o desfăşurare eclectică şi plină de culoare de motive folclorice maghiare se constituie într-o pledoarie pentru arhitectura bazată pe simboluri, construită în jurul unor străvechi ritualuri. Întreagă această expoziţie, vizual magnetică, te mişcă prin totala sa lipsă de realitate practică.

Pavilionul rusesc expune operele lui Ilia Utkin şi ale lui Mihail Filippov, doi arhitecţi iconoclaşti, care demolează chiar ideea de utopie, din care de-abia ce au scăpat. Fantasticele proiecte ale lui Utkin cuprind în egală măsură oroarea constructivismului sovietic descreierat şi un soi de sumbră viziune neurală asupra viitorului. Utkin este unul dintre fondatorii unui grup de arhitecţi ruşi, numit Arhitectura de Hîrtie, care îşi propune reîntoarcerea la principiile etice şi cosmice în construcţii. „Proiectele Urbane" ale lui Filippov sînt tot atît de fantastice, nostalgice şi deprimate, justificînd pe deplin tema rusească, „Ruinele Paradisului".

Între tehnologiile de vîrf şi paradisurile pierdute îşi găsesc loc viziunile conceptuale pure. Un minunat şi pustiu „Oraş al femeilor", din Japonia, ignoră de-a dreptul orice fel de clădire. Pavilionul francez este tapetat cu „écriture" teoretică, care îţi dă, garantat, dureri de cap. Pavilionul românesc nici măcar nu era deschis: poate că păzitorii lui îşi luaseră cîmpii.

Plecînd din Giardini cu *vaporetto* şi văzînd biserica Santa Maria della Sallute drapată în auriul unuia dintre acele apusuri Renaissance care şi-au croit drum în mii de tablouri paradisiace, m-a năpădit tristeţea pentru soarta arhitecţilor. Imaginaţia celor care ar putea ajunge să construiască ceva este aspru limitată de eventualul succes. Fanteziile complicate ale săracilor îi împing pe aceştia în tagma artiştilor a căror creaţie se opreşte pe hîrtie sau pe pînză. În cazul arhitecţilor, aceasta este doar o prea măruntă consolare.

Andrei CODRESCU
www.codrescu.com
(traducere de Ioana AVĂDANI)
(Rubrică difuzată la *National Public Radio* şi publicată în *Gambit Weekly, The Baltimore Sun* şi *Funny Tonus)*

din fanfare funerare

Mă indispune ceva: canicula, alte cele, nu ştiu exact

– marafeturi epice (II) –

În compartimentul din gara Timişoara, în trenul spre Cluj, la Alexandru Vlad, de acolo mai departe, la Har-Cov. Pe la ora două şi un sfert, după amiază, bîntuie o căldură nemiloasă. O doamnă între două vîrste priveşte posac pe geam, eu privesc posac pe geam, feciorul doamnei, la vîrsta examenului de capacitate, bea apă dintr-o sticlă de plastic *Izvorul minunilor*, o aşază cuminte şi puţin ruşinat în locul de deasupra, pentru bagajele cele mărunte, eu îl scrutez posac cu coada ochiului şi-mi spun în barbă că, adică, iată un fecior modest şi ruşinos cu toate că bine înţolit, cu adidaşi din aceia scumpi, cu blugi trei sferturi, cu un t-short fin şi scump pe dînsul şi simt cum că mă irită cuminţenia şi buna lui creştere naturaliter, firesc aş zice, fără eforturi pedagogice din partea doamnei celei distinse care fixează absentă şi posacă trotuarul cel pătat de mizeriile cotidiene ale călătorilor cefere din ţara noastră. Mă indispune ceva, un anume perfecţionism al purtărilor, o anume bună comportare ca un handicap în torpoarea asta primitivă, mai potrivită găliganilor ăstora tineri care urcă, în jurul orei patru, din gara orăşelului Făget, din marginea nord-vestică a judeţului Timiş, la capătul dinspre Banatul istoric către Ardealul istoric, în drum spre capitala Transilvaniei istorice, spre ţara secuiască. Urcă tinerii aceia pe o căldură teribilă, sînt aproape beţi, cu obrajii înroşiţi din cauza hipertensiunii arteriale, trec pe coridor şi împrăştie în jur un miros greu de haine nespălate, de sudoare şi de ciorapi unsuroşi, noroc că nu intră în compartimentul nostru fragilizat de buna creştere a doamnei şi a băiatului ei. În Timişoara pătrunde o junâ bonjuristă în chiar ultimul moment, înainte de plecarea trenului, este ajutată de un tinerel arătos; ea, urîţică şi enervantă prin numărul apreciabil de gesturi fandosite cu care se aşază, îi mulţumeşte tăntălăului aceluia arătos care şi-ar fi putut căuta o gagiculă mai de Doamne ajută, îmi spun, în timp ce-i scrutez posac gesturile cele intelectuale, modul în care îşi pune alături un *Le Figaro*, felul în care ne priveşte prietenos de parcă ar vedea acum, pentru-întîia-oară-după-multă-vreme, realităţi ca acelea atît de bine evocate metaforiç în titlul *Tropice triste* de către antropologul Claude Lévi-Strauss. Este înţelegătoare şi solidară cu toată mizeria posacă din jur: „ a venit, urîta asta din Occident", îmi spun, şi ea mă priveşte cu o căldură şi o bunăvoinţă ca ale ălora de la Armata Salvării, caută să intre în vorbă, cît de curînd ne va povesti tot felul, o fi vreo bursieră, o fi vreo inteligenţă binecuvîntată prin universităţi de tradiţie, a revenit într-o vacanţă scurtă în lumea de acasă, ne priveşte cu prietenia şi solidaritatea cu care îi priveam eu pe vremuri, cînd mă întorceam la Lipova, sîmbăta şi duminica, de la facultate, pe foştii mei hoavări din adolescenţa de care, atunci, tocmai mă despărţisem. Cum spun, îi priveam la fel, voiam să fiu încă unul de-al lor, cu toate că ştiam şi eu şi ei, că nu se mai poate, că blînda mea solidaritate dorea să mascheze o situaţie jenantă: eu reuşisem, ei eşuaseră, rămăseseră la fel, întocmai precum dealul denumit Cioaca Chiciorii, ori cireşii sălbatici din drumul care ducea de la Cetatea Şoimoşului la cabana Debelagora, de dincolo de vîrful Arăneag, peste valea dinspre Pîrîul lui Iov, în dreapta cu coamele împădurite denumite La Crucea Ţiganului. Aşa priveam eu pe atunci, aşa ne priveşte fata asta urîţică şi fandosită, doritoare să ne povestească despre propriile reuşite, înarmată cu o modestie cît mai firească, tocmai pentru a diminua alteritatea care ne desparte. „Lasă-ne în pace, urîto", îi spun neauzit, în vreme ce tocmai o refuz: s-a apucat, cu un gest total nelalocul lui, să ne îmbie pe toţi cu nişte bomboane mentolate dintr-o cutiuţă din aceea cu dispozitiv special. Refuz eu, refuză doamna, refuză pruncul la vremea capacităţii; abia peste vreo şase ore reuşeşte urîţica cea fandosită să intre în vorbă cu o nană grasă, ca de patruzeci de ani, însoţită de un prunc imposibil, un soi de domnul Goe rural, un fecioraş de pe la sate de vreo patru ani care urcă încălţat pe banchetă – între timp doamna cea bine crescută cu fiul ei bine educat pe cale naturaliter au coborît – fecioraşul cel rural vorbeşte în grai la modul iritant, apucă bombonica, o apucă şi nana ceea grasă care a vieţuit patru decenii în Ardealul istoric. Eu refuz a doua oară. Privesc pe geam cum apune mîndrul soare peste coamele podişului transilvan.

Daniel VIGHI

drept la replică

Dileme şi ritmuri în care trăim

Horea Avram s-a supărat că cineva i-a luat jucăriile (care nici măcar nu erau ale lui). H.A. face *critică specializată şi argumentată ştiinţific* pentru că *formaţia lui îi dă dreptul*.

Ce demodat sună totul.

Eu nu cred că studiile academice sînt suficiente ca să ai performanţă în arta contemporană. De la prima ieşire în Vest (1992) am realizat că am/avem de recuperat cît mai repede 50 de ani de experienţă occidentală, practică şi teoretică. Măcar dacă am ajunge contemporani cu ultimii 10. Nici acum nu avem o politică culturală oficială, adică măsuri şi mijloace pentru atingerea unor scopuri precise de dezvoltare. Cine suntem şi ce vrem? Cu cine vrem să intrăm în dialog? La ce ne raportăm? Ne este de ajuns spaţiul nostru provincial?

Mie nu. Vreau să fiu un artist internaţional care întîmplător trăieşte în majoritatea timpului la Bucureşti. Susţin şi practic o artă de analiză şi de cercetare, iar singurul reper este Charly (artistul, curatorul ideal, care, acolo departe, lucrează încontinuu).

Nu cred că sînt singură.

Cearta cu critica-criticii de artă. Nu ne-am certat cu nimeni. Am spus adevărul aşa cum îl percepem noi. Din păcate nu este niciodată destul spaţiu şi timp să explici, să nuanţezi, să-i numeşti pe cei care schimbă cîte ceva...

Dacă nu avem galerii profesioniste (strategie, buget), studiouri multimedia, muzeu de artă contemporană cu lucrări-reper din ţară şi străinătate dacă nu avem o rezidenţă la standarde internaţionale (care ar atrage pentru artiştii români măcar 2 la schimb, e clar că ceva nu e bine).

Mai bine ar lua H.A. puţină distanţă să vadă că, poate, depinde şi de el ca lucrurile să se schimbe.

Studii curatoriale. H.A. confundă un curs de management cultural (Ecumest) cu studiile curatoriale. Îi reamintesc că de 4 ani, în cadrul acestui curs, am făcut cu studenţii fiecărei promoţii (inclusiv H.A.) o prezentare-dialog unde am dezbătut relaţiile manager-artist, oficial-alternativ, stat-ONG. Ce să-i faci, nişte artişti.

Experienţa curatorială internaţională, comisar de expoziţie pentru România al unuia din cele două proiecte cu care ţara noastră s-a prezentat anul trecut la Bienala de la Veneţia. Din cîte ştiu este şi singura experienţă. Din punctul meu de vedere exemplul nu este relevant. Opiniile noastre despre curator şi proiect internaţional diferă radical. Dacă accepţi culisele pavilionului oficial, sacrifici artiştii. Un curator are în grijă nu doar conceptul şi textul de catalog. Juriul bienalei obligat să vadă toate spaţiile a ajuns la Centrul Cultural în prima zi a vernisajului, iar în săli nu era nici o lucrare. Nu sosise camionul.

E semn de nehotărîre dacă te duci cu 5 artişti (care nu sînt un grup) într-o expoziţie mamut. Veneţia nu este un tîrg unde-i laşi pe alţii să aleagă. Profesionist ar fi fost să refuzi să fii proiectul secund şi să-ţi licitezi artiştii pentru următoarele ediţii ale Bienalei, în pavilion.

Despre Kitsch ce-i mai frumos?

Răzvan Exarhu (...) pornit acum pe un teren care nu-i este familiar şi apelînd la cine nu trebuia (...) aceştia (Lia şi Dan P.) deşi nu au nici o formaţie curatorială, puteau totuşi, ca artişti care au văzut destule expoziţii, să pună bine în scenă... Adică să-i dea (...) şi un fason scenic. Tocmai la acele multe expoziţii ne-am raportat. Nu ne-am propus să epuizăm subiectul (nici n-am fi putut) sau să dăm lecţii (nu ne permitem). Proiectul a rămas deschis şi H.A. face parte din el. Cît despre fason scenic în nici un caz. E prea mult scenic în arta românească.

Faptul că în galerie au intrat 3 mii de vizitatori se datorează temei, bunei mediatizări şi personalităţii lui Exarhu şi nu expoziţiei. Tot la A35 în 1998 la **diaPozitiv** – proiectul Muzeului de Artă Contemporană/Arhiva de Artă Contemporană am avut aproape 3 mii de vizitatori deşi nu eram o vedetă media şi nici tema (instalaţia) n-ar fi interesat, cică, pe nimeni. O temă incitantă şi o bună mediatizare fac parte din know-how-ul curatorial. Rolul lui Exarhu a fost major, dar nu pentru că este o vedetă, ci pur şi simplu pentru că este un om care gîndeşte. Bine.

Cîteva pliante şi diapozitive nu înseamnă Muzeu de Artă Contemporană, ci un mic set de amintiri pe care le avem toţi acasă. Nu de aceeaşi părere sînt Lynne Cooke curator şef DIA Center New York, Laura Hoptmann curator MOMA, Maria Lind curator Moderna Museet care mi-au oferit posibilităţi de colaborare sau toţi cei care-mi trimit regulat cataloagele nou editate: IFA Berlin, ICA Londra, Casino Luxemburg, Ludwig Budapesta etc.

AAC este un proiect artistic. O investiţie de timp şi bani de 10 ani. Un Muzeu de Artă Contemporană privat şi subiectiv oferit publicului.

„Poate fi un muzeu mai mult decît o depozitare istorică? Poate fi un proces proiectiv şi nu reactiv?" (Iwona Blazwick, *Stopping the Process. Contemporary views on art and exhibitions, NIFCA 1998*)

Recomand autorului (Lia şi Dan P.) abordarea din bancă a unor cursuri şi seminarii ţinute, ce să-i faci, tot de critici. Unde şi cînd? Vin cu plăcere. Deocamdată noi organizăm întîlniri unde nu dăm lecţii, ci informaţii, unde nu predăm, ci dialogăm. În documentaţia foto a acestor întîlniri (în atelier sau în spaţiu public), de cîţiva ani apare constant şi H.A. Ce ironie!

Horea Avram, eu cred că nu te-ai supărat pe cine şi pe ce trebuie.

Lia PERJOVSCHI

Răspuns la articolul dlui Horea Avram „Din ciclul mari angoase, mari artişti. Astăzi – mari curatori", *Dilema (Ritmuri în care trăim)* 391 din 11-17 august 2000.

Pagină realizată de Cezar PAUL-BĂDESCU

underground

Scurtături inițiatice

Dintre mormanele de gunoi, lîngă scheletele de blocuri şi macarale, peste maidane şi mlaştini se înalţă şcolile. Multe dintre ele, de nerecunoscut, după renovările grăbite din ajunul deschiderii festive. Zeci de personaje politice ori culturale s-au mirat cum a fost posibil. Şi cum de e, în continuare?! Mirările nu contenesc şi de aceea par nesincere.

În unele şcoli nu s-a mai investit de la construcţie. Lîngă ruinele lor, au fost ridicate sedii de bănci. Ce vreţi oximoron mai încărcat de ideologie? Mizeria şcolilor intra în sintaxa electorală. Alături de mizeria spitalelor. Retorica electorală înghite şi acest întăritor. Ce nu doboară întăreşte.

Mizeria şcolilor – fatalitate istorică. În mod tradiţional, şcolile româneşti sînt mizerabile. Sufocate de jeg. Încarcerate în gunoaie. Actul de a învăţa a fost asimilat unei dificile (trans)mutaţii cosmice. De aici se scoate aurul profesioniştilor. Acesta este misterul tigrilor sudesteuropeni – reciclarea. În ciuda greutăţilor, bursierii noştri fac ravagii acolo, peste ocean. Românii sînt sufletul firmelor occidentale de informatică. Spaima interviurilor şi a CV-urilor. Deşi nu le sînt recunoscute meritele, medicii români dau lecţii de intuiţie şi pricepere. Profesorii şi elevii au devenit nişte eroi dintr-un epos alchimic naţional. Drumul spre învăţătură şi mai departe ne-a fost înfăţişat mereu ca o aventură iniţiatică. De ce drumul către cunoaştere trebuie să treacă pe aici, nimeni nu ştie să spună. Poate din teama, la fel tradiţională, că învăţătura veştejeşte reflexele, vlăguieşte energia...

Pînă mai an, la capătul drumului erau depozitaţi nişte zombie, absolvenţii. Cu toţii vîsau să perpetueze mizeria, să meargă spre culmile ei. Sperînd ca aceasta să se termine sau să capete valoarea promisă. Alunecînd pe munţii de gunoi care s-au numit învăţămîntul românesc de valoare europeană/mondială, descopereai, dincolo de maldărul de mizerie, pustietatea selenară a profesionalismului. Spre deosebire de gunoiul agricol, cel din învăţămîntul românesc, de pe culoarele şcolilor şi din sufletele oamenilor, era doar opiaceu, nu şi fertil.

Nu ştim de ce şcolile trebuie să fie murdare şi sărace, în vreme ce băncile sau instituţiile puterii trebuie să fie curate şi, de cele mai multe ori, luxoase. Să li se pară celor puternici învăţătura zadarnică? Educaţia – murdară şi dureroasă ca naşterea? Sau dimpotrivă: să simtă ei nevoia unei cezuri în relief, unei enclave: aici este ieşirea din gunoaie? Să dea o direcţie învăţămîntului, altfel debusolat şi fără motivaţie? Mistere... Ce ştim este că a fost necesar un efort particular pentru ca parte din şcoli să capete un chip pe care nu l-au mai avut nicicînd. E drept că n-au strălucirea unor sedii de partid şi nici sistemele lor de pază. Chiar şi orizontul şcolilor este parţial noros, în timp ce sediile partidelor au geamuri clare cu vedere în cele patru zări.

Dar nu numai şcolile sau spitalele se sufocă în mizerie, ci şi cazarmele armatei. Concepute ca nişte şcoli ale vieţii, cazarmele sînt, mai mult ca spitalele, instituţiile cu cea mai mare germinaţie virală. Aici cresc bolile de piele alături de cele venerice, aici se cultivă deranjamentele psihice şi comportamentale. Dacă nu poţi trece de acest baraj, nu meriţi să intri în maturitate. Suportă un an de mizerie programatică, foamete, abrutizare – şi-ţi dăm bonul de ieşire către o altă lume. Abia scăpat de şcoli, sătul de ele, îţi legi viaţa de o cazarmă. Instituţii dinamice – rata infracţionalităţii creşte aici rapid. Fără seamăn. Doar că, spre deosebire de penitenciar, în cazarmă ai o puşcă. O speranţă în plus. Ceea ce pare începutul drumului devine, pentru unii, finalul lui.

Mizeria a fost multă vreme raţionalizată. Făcea parte din programele didactice, din ideologie, din discursuri. Era calculată într-o proporţie suficient de mare pentru a te face prizonierul ei. Copil pentru care curăţenia era preţul supunerii. Chiar şi la maturitate, mizeria subtilă îţi ţine voinţa captivă – pe considerente ideologice ţi se refuză maturizarea. Ai acces la apă, detergenţi şi săpun doar dacă dovedeşti că le foloseşti să-ţi speli creierul. Sau să-l laşi aşa, cu paraziţii inoculaţi de profesori şi ideologie.

Şcoala nu a fost niciodată inocentă. La noi, cu atît mai puţin. Cineva, undeva a cîntărit mereu banii şi şi-a spus: să-i bag în educaţie ar însemna să-i bag în propriul mormînt.

Sorin ŞERB

CEVA (NU TOTUL) DESPRE SEX

Coliba unchiului Pom

Că bunul-simţ dispare cu repeziciune din societatea românească de azi este deja o afirmaţie clişeu. O constatare unanim recunoscută. De aici, pînă la abrogarea oricărei reguli privind decenţa şi moralitatea este o cale imensă la finele căreia respiră, tăcut, absurdul. Un absurd hîd şi lăbărţat, precum un coşmar, un absurd actual, neverosimil de real. Ce rămîne este doar o călătorie în care stupefacţia sau stupoarea îşi pierd, pînă la urmă, rămăşiţele de sens.

M-am foit al naibii toată noaptea. Nu puteam să dorm, visam numai tîmpenii. Frati-miu, alături, se strica de rîs, ce-o fi visînd, spre dimineaţă s-a ridicat în capul oaselor, s-a frecat la ochi şi-a spus: „coliba unchiului Pom". A tras fermoarul de la cort şi a ieşit afară. Am ieşit şi eu.

Mai veniseră unii. Oagăru' păzea lansetele. Ne făcea nişte semne ciudate cu mîna, a venit în fugă spre noi şi-a zis: „bă, ăştia au venit cu curve". Ne-am uitat şi noi, „nu vă uitaţi, bă', acuma, ce sînteţi proşti?", erau o groază de lansete, bărbaţi cu burtă, o măsuţă de plastic, scaune, două femei, o umbrelă. Nu l-am crezut. Visase urît.

Era frig, soarele abia răsărise roşu, malul se oprea acolo la sălcii, ierbos şi gol, era plin de aburul uşor de dimineaţă, respiraţia aia umedă, cînd nu sînt tăuni sau ţînţari, cînd se aude doar clipocitul Dunării şi liniştea. De acolo de la sălcii se făcea un mal cu sălcii, era şi o potecă pe care n-am mers, n-avea nici un rost. Locul cel mai bun de crap şi somn era aici, în dreptul corturilor noastre, în altă parte te omora plătica sau somoteiul. În dimineaţa aia nu prinsesem nimic. Doar o plătică la bombă, cu trei ace-n ea, ţeapănă. Soarele începea să ardă, în curînd trebuia să ne facem umbrarul. Dădeau şi tăunii. Veniseră şi ăştia. „Scamă, beii Scamă, beii, li-ai văzut pi ăştia ce le face lu' Morsă şi lu' Petrii?!, ai că-ţi vie şi ţi-e rîndu', beii Scamă, să videm cît ti ţini, aaa, aaaa, aaa!". Şi parcă o ciudăţenie, alta decît dulcele grai moldovenesc, se furişă pe malul atît de pustiu şi lung cum era pînă să apară ăştia. Poate Oagăru' avea dreptate, da' era totuşi prea de tot să te trezeşti cu curve pe malul ăsta uitat de lume. Mai curînd aterizau extratereştrii. Dar nenea ăla cu burtă spunea adevărul: cel care urma era, fără îndoială, Scamă.

La masa aia cu ùmbreluţă, aşezată pe scăunel, o fată îşi mişca ritmic şi lent capul, mai jos de buricul lui Morsă. Morsă privea malul din picioare, sălciile, pe noi, pe ceilalţi, Morsă era un Cezar, avea o trufie regească pe chip, pe care, nu ştiu de ce, mi-a venit s-o numesc scîrboşenie. După un timp a venit celălalt, încă nu era rîndul lui Scamă, altă personalitate în orice caz, poţi inutui un om după cum i se face sex oral, ăsta, mai leneş, mai placid, s-a aşezat relaxat pe scaun, picioarele desfăcute, pantalonii în vine, malul era atît de lung şi gol, îi puteai privi de oriunde, fata asta avea ceva mai mult de muncit, poziţia era mai dificilă, pe vine, în rest aceeaşi chestie, aceeaşi mişcare ritmică în văzul tuturor, să mă bată Dumnezeu dacă mint, între picioarele desfăcute ale lui Petre sau cum naibii i s-o mai fi zicînd.

Sîmbătă era, soarele începuse să ardă rău, se vede treaba că de locul nostru ascuns cu peşte gras auzise o groază de lume, a apărut şi o familie, şi-au pus cortul lîngă noi, un nene gras şi o tanti plus doi copii mici, o fată şi un băiat, rîndul lui Scamă trecuse, dar oricum moldovenii erau şaişpe, fetele aveau de lucrat pînă seara, cu pauze ce-i drept, unii erau, Doamne!, atît de simţiţi, mergeau în spate, la cănăluş, timizi sau domni, o încîntare să cunoşti oamenii, pe Dunăre au început competiţii cu şalupe motorizate, pe una din ele, în urletele muzicii, unul cu una făceau sex, o a treia tipă, goală, îi privea, mi-am spus: asta-i apocalipsa, vă jur că nu mint, deja blondele care-au trecut cu sînii goi stropiţi de valuri nu mai aveau nici un farmec, m-am gîndit că poate încă dorm, oho, mă trezisem de mult, am prins un crap de şapte kile şi mi-am făcut poză cu el, poza asta o am şi-acum acasă, locul e al naibii de bun, la trei metri de mal se cască ditamai groapa plină cu monştri d-ăştia de crapi sau somni, colcăie, şi dimineaţa malul respiră aburul ăla uşor care pluteşte pe lîngă cort şi înserarea din deltă e o chestie sîngerie care se-ntinde înaintea ta şi stele de te doare mintea şi liniştea pe deasupra apei.

Unii nu au vrut să facă. Malul se umpluse de rîsete, de cuvintele „bot" şi „clanţă". Fetiţa şi băiatul se fugăreau înspre sălcii. Am strîns cu frati-miu cortu' şi-am plecat.

Matei FLORIAN

„Prezervativul nu mai e la modă!"

Societatea se grăbeşte şi sîntem obligaţi să ţinem pasul. Tot ce ne înconjoară progresează, se perfecţionează, se vinde, se caută defulări. Prin sex? De ce nu? E o marfă frumos ambalată, omniprezentă pînă la obsesie. Cîteodată ai senzaţia că viaţa ta e un film ce abundă de secvenţe-clişeu încărcate cu un erotism comercial, de duzină.

Vara trecută, la Vama Veche. Noapte cu lună plină. Sufăr de o depresie pasageră. Cu un casetofon sub braţ, plec singură pe plajă cu intenţia de a-mi analiza viaţa. Mă opresc undeva, printre corturi, departe de cîrciumile aglomerate. Linişte, doar marea. Dau drumul la cas – o muzică a sferelor şi încep să meditez. După un timp, simt că se întîmplă ceva straniu în preajma mea. Surprind cîteva siluete; patru sau cinci perechi fac dragoste pe plajă, în diverse poziţii, doar la cîţiva metri de mine. Mă prefac că nu-i observ şi încerc să revin la starea contemplativă de mai devreme. Nu reuşesc; perechile se apropie ameninţător de mine şi de casul din care se revarsă muzica, ca nişte fluturi atraşi de un bec. Aproape că m-au încercuit şi-şi văd nepăsătoare de treabă. Enervată, opresc casetofonul şi plec. Perechile dezamăgite se retrag în corturi. Am înţeles: aveau un cadru romantic asigurat, însă ambianţa era incompletă. Fără muzica sferelor, amorul liber n-ar fi avut nici un farmec!

Un *fast-food* bucureştean foarte popular. La o masă, un grup de adolescente beau cola, fumează şi sporovăiesc. După ce epuizează o serie de subiecte cum ar fi şcoala, moda, tampoanele şi regimurile de slăbire, trec cu nonşalanţă la capitolul „bărbaţi". Încep prin a-i studia pe cei din jur. „Zi, fată, ţi-ai pune-o cu ăla?" „Tu nu vezi ce naşpa e?" „Da, da' are brad mişto!" „Nu seamănă puţin cu Banderas?" Apoi, continuă discuţia cu mărturisirile şi cu confesiunile. Două sînt îndrăgostite fără speranţă şi suferă, una îl iubeşte platonic pe proful de sport, iar ultima nu mai e virgină. Povesteşte afectat, cu un ton de femeie versată: „... eram la el acasă. Bine, că mai era şi bunică-sa, da'i cam surdă şi n-a auzit nimic. A fost beton! (cade pe gînduri) Da' nu cred că am avut orgasm!" Celelalte o privesc cu admiraţie şi cu invidie. Un timp se vorbeşte aprins despre orgasm. „Am auzit că nu poţi să ai orgasm cînd e cu prezervativ"; „Oricum, prezervativul nu mai e la modă!"

Vecinul de la 6, mecanic auto, are 55 de ani şi se uită după „prospături" de 16-18 ani. Îi explică ce şi cum unui puşti de la „Vulcanizare", în timp ce-şi spală maşina. În fond, de ce nu? Astea mici sînt dispuse. Ştiu 10, că doar nu degeaba îşi fiţiie fundu' aşa pe stradă! Şi nu vezi cum se îmbracă? N-au mai nimic pă ele!" Reflectă cîteva secunde şi-şi găseşte motive. „Dacă nevastă-mea nu mai vrea, io ce să fac? Încă mai pot! Dar ea ba-i obosită, ba se uită la film, ba trebe să plimbe cîinele. O dată pă lună-i mult! Şi cînd o conving, vorbeşte ca o meliţă. Ultima oară se uita la tavan şi mi se plîngea că iar ne-au inundat arabii de sus şi că uite ce pete au rămas şi că iar trebe să zugrăvim. Altă dată a zis că nu vrea că ne vede cîinele. I-am zis că-l închidem în baie. A început să ţipe la mine, adică cum să lăsăm bietu' cîine singur în baie, c-o să latre şi o să scoale tot blocu'!?"

La Iaşi, în toaleta pentru bărbaţi a unui cămin studenţesc o tînără blondă, drăguţă îl acostează pe un tip cu alură de intelectual. Îşi oferă serviciile la un preţ derizoriu, echivalentul unui pachet de ţigări. Bărbatul o refuză. Ea insistă: „Special te-am ales pe tine; eu nu fac chestia asta în mod obişnuit, dar mă atrage ceva la tine, ai un şarm!" E studentă la medicină şi colegele ei spun că e nimfomană. Oricum reuşeşte zilnic să-şi scoată banii de buzunar, însă nu vrea să facă o afacere din asta. Modul preferat de a agăţa: incursiunile la toaleta bărbaţilor. Concurenţa e reprezentată de fetele din Republica Moldova. La ele studenţii apelează mult mai des decît la fata de la medicină. Poate li se par mai exotice!

Parcul Operei. Seară. Pe o alee păşesc două femei bine. Picioare lungi, suple, fuste scurte, bluze mulate. La un moment dat, una dintre ele se opreşte şi i se adresează celeilalte cu o voce groasă, cu timbru de bas: „Ce facem, bă Fane, mai stăm sau mergem?"

Nicu povesteşte: „Treceam odată pe acolo, mai pe seară şi vine la mine un tip care mă întreabă dacă nu-s interesat de nişte pantaloni din piele, ieftini. Spun că da, chiar eram. Apoi îmi zice că are şi chiloţi din piele aduşi din Germania. Nu vreau să mi-i arate colo după boschet? Mă lămuresc care-i treaba şi plec. Se ia după mine, îmi pune o mînă pe fund şi ce crezi că-mi zice? Că sînt dulce..."

Sîmbătă noapte, Prima TV, ora 0,30. Începe talk-show-ul „Sex cu Nadine" Trei invitaţi, dansatori de streape-tease: două femei şi un bărbat. Un public cam apatic şi cam bleg. Se discută despre coafarea şi vopsirea părului pubian. Apoi se difuzează un material despre prestarea acestui gen de servicii. Afli că poţi să ţi-l aranjezi practic oricum, însă se poartă semnele de circulaţie: „Accesul interzis!" „Cedează trecerea!", „Sens unic"... o adevărată autostradă. Băiatul cu streape-tease-ul e bombardat cu întrebări. Nadine e curioasă dacă a făcut vreodată sex în grup. „Nu, dar am făcut o dată dragoste cu două femei. Erau surori!" Nadine se amuză: „Ce înţelegi tu atunci printr-un grup?"

Dacă vrei, poţi schimba programul. Pe „Adult Channel" de exemplu. Predomină lesbienele în decoruri cu palmieri din plastic sau în bucătărie ungîndu-se cu frişcă. Din cînd în cînd mai apare şi cîte un bărbat cu alură de „macho". Îşi îndeplineşte conştiincios datoria şi iese satisfăcut din cadru. Gemetele şi exclamaţiile sunt agasante, monotone: „Oh, yes! Faster, faster! Yes!" Filmuleţele amatoriste şi stîngaci realizate devin penibile.

Totuşi... vara caniculară este pe sfîrşite, perechile de bikini vor fi abandonate prin şifonier, în spatele blocului încă se mai joacă „elasticul" şi se mai desenează pe asfalt, încă mai vezi îndrăgostiţi pe stradă şi prin parcuri, moşul din pasajul de la Sf. Gheorghe încă mai cîntă Vivaldi la vioară, se mai merge din cînd în cînd la „Cinematecă" în ciuda condiţiilor proaste de vizionare, stagiunea teatrală va începe curînd, încă se mai cumpără reviste ca *Dilema*, colţul şahiştilor din Cişmigiu încă mai există şi se mai discută despre fotbal, despre politică... vor veni ploile, toamna...

Adina POPESCU

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

cunosc...

Cîrciuma 13: *DORU Furnica,* pe rămăşiţa străzii Labirint, colţ cu Traian

Am băut un Bergenbier şi am auzit următoarele cuvinte:

– Dă-mi un Frutti Freci!

– Pasează-mi o Fenta la ţurţu' mieu!

– Nea Dorule, puşlamaua aia se autotuborgeşte la mine... să-i permit?

– Nea Dorule, să dai capacele la pachet, că nu vreau să cîştigi mata la concursuri!

– Nea Dorule, cu tanti Florica pot de mîine să şampanizez şi eu împreună?

Eugen ISTODOR

P.S.: În numărul viitor: Sînt la curent cu... Secară & Amariţei şi www.okazii.ro

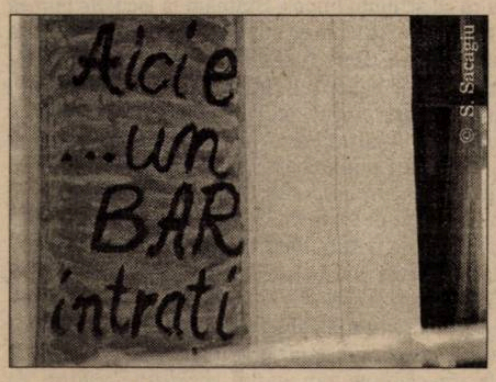

roluri

În plin extaz hagiografic

Scrisul gazetăresc – mai ales sub pixul unor tineri aspiranţi la gloria lui Caracudi – pare s-o ia tot mai mult pe laterale: ei ori desfiinţează, nimicesc, distrug, spulberă, în aşa fel încît să se aleagă praful din subiectul, devenit *obiect* (de dispreţ „iconoclast") al buldozerului lor devastator, ori, dimpotrivă, se înclină, se închină, se extaziază pînă la delir în faţa subiectului, devenit *obiect* (de cult iconolatru) al adoraţiei lor fără limite. Dacă înnegrirea unor figuri are cîteodată haz, ca atunci cînd desenezi pe poza unui ipochimen mustăţi şi barbă, exaltarea nemărginită a altor figuri este de multe ori fastidioasă. Cînd se mai presară în text cîte un „sfînt", cîte un „sacru", asta îţi dă fiori de-a dreptul metafizici. Dacă pentru Ştefan cel Mare a fost nevoie de cinci sute de ani de meditaţie şi analiză ca să i se adauge „şi Sfînt", unii contemporani beneficiază încă din timpul vieţii lor de titlu. Nu ştiu ce mă face să cred că, în sinea lor, aceştia se simt cam prost...

Din păcate, va trebui să mă refer la un ziar pe care l-am mai citat aici şi care, în general, este vioi scris, precum şi la o jurnalistă care, în alte împrejurări, are umor. În cazul de faţă, umorul a suferit o eclipsă... E vorba de articolul Simonei Catrina „Florin Piersic – lecţia de nemurire", din *Naţional* (20 august), o minibiografie cu accente de minihagiografie, prilejuit de un eveniment oarecum local: la 27 august, Florin Piersic va deveni „Cetăţean de Onoare al satului copilăriei Corlata, din Suceava". Întrucît, la data apariţiei rîndurilor de faţă, evenimentul se va fi produs, îl felicităm pe Florin Piersic şi îl asigurăm de simpatia noastră sinceră pentru acele roluri memorabile jucate în teatru, film şi televiziune. Articolul menţionat, care nu se bucură şi el de simpatia noastră, se bazează în întregime pe cele relatate de profesorul Ion Piersic, „văr primar după tată (evident! – n.n.) cu Florin", care „ne-a oferit datele necesare realizării acestui material". Dacă datele necesare realizării acestui material ar fi fost oferite de Florin, probabil că tonul articolului ar fi fost ceva mai puţin inflamat şi, poate, n-ar fi cuprins astfel de mostre: Florin Piersic este „cel mai iubit dintre pămîntenii cu suflet mare (!)", „acela care a repus în drepturi emoţia şi fericirea (sic!) poporului român" (seamănă cu un omagiu la Ceauşescu, inclusiv exprimarea bizară!), cetăţenia de onoare „să rămînă un simbol definitiv (?!) al satului sucevean paradisiac..." (chiar aşa, paradisiac!), căci, astfel, „legenda şi-a găsit un cuib sfînt" (fireşte, sfînt!), cele 46 de filme (în care a jucat F.P.) „au intrat în istoria sacră a cinematografiei naţionale" (bineînţeles, sacră!), „Florin Piersic a fost în aceeaşi generaţie cu numele sfinte ale teatrului românesc" (din nou, sfinte!), „mama Vera, cea care l-a adus pe lume pe Florin, a fost o sfîntă" (desigur!). Din lumea hagiografiei, autoarea ne introduce în cea a demonologiei: F.P. „constată instantaneu (!) că nu poate suporta «aroganţa şi infatuarea» lui Andrei Şerban, defecte «pe care le-a detestat toată viaţa». De aceea a cerut să fie pensionat". Sau a poveştilor: primul divorţ al lui F.P. „pune capăt unei poveşti interesante", „după zece ani de mariaj, povestea se încheie cu un alt divorţ", cea de-a treia soţie „are o fiică dintr-o poveste anterioară". Tot din lumea poveştilor fac parte, se pare, şi următoarele: „De cînd era copil, Florin era o comoară a satului Corlata.. Isteţ şi lipicios, iubit de toată lumea, copilul era o inimioară a tărîmului. Pădurea, livezile, animalele, lacul, tot acest univers decupat parcă din memorii (sic!) eminesciene, i-au fost biblii ale sufletului sentimental şi generos"; „tînărul citea Shakespeare, Moliére (corect: Molière!), Schiller, Cehov, Gogol, Delavrancea, Caragiale, Blaga, Kiriţescu, Eftimiu, în timp ce viscolul nopţii îi zgîlţîia ferestrele şi sufletul"; „Florin al nostru, al tuturor, se întoarce în timp, pentru a ne dărui din nou, a infinita oară, inima şi lacrima lui". Întrucît Florin Piersic are şi bun-simţ şi un bun-simţ al umorului, îmi imaginez cum a reacţionat la lectura „materialului"...

Dumitru SOLOMON

P.S.: Printr-o eclipsă de umor trece nu numai tînăra ziaristă citată mai sus, dar şi autorul anonim care desfăşoară, în aceeaşi publicaţie *(Naţional* nr. 990), o scorţoasă teorie pe marginea unui simplu joc de cuvinte, luînd apărarea cacofoniilor de gîndire şi de exprimare ale unei alte tinere ziariste. În plus, avocatul anonim (sau o fi opera unui „grup de tovarăşi"...) atribuie unei reviste „scrise de eminenţi critici de teatru" defecte imaginare, defecte caracteristice altminteri – aşa cum s-a dovedit în mai multe rînduri – paginilor în care domnia-sa scrie, dar (de jenă oare?) nu semnează.

Cu ochii-n 3,14

ÎN TOIUL VACANŢEI DE VARĂ, UN STRANIU FIOR LA TRECEREA DESTINULUI VRĂJIT PESTE COVORUL DE COJI ELECTORALE

● *„Sîntem în toiul vacanţei de vară"* etc. spune un spot comercial cu 89... difuzat insistent de televiziuni, la o zi după începutul anului şcolar în ţară (v. TVR 2 sau Tele 7 abc, 2 sept. ac.). Restanţierii la plata abonamentului pentru cablu ar trebui să profite. (**A. C.**)

● Declaraţia preşedintelui Jiang Zemin prin care îşi manifestă înţelegerea faţă de „pasiunea pentru libertate şi democraţie a studenţilor din Piaţa Tienanmen în 1989" îmi dă acel „straniu fior la trecerea norilor pe cer" – cum scrie într-un poem al său Mao Zedong – şi ne reaminteşte celebrul răspuns al lui Ciu Enlai, prin 1960, cînd i s-a cerut părerea despre Revoluţia franceză de la 1789: „E prea devreme pentru a se trage o concluzie". (**R. C.**)

● *(Urmare din numărul trecut)* „Permanenţii vizitatori sosiţi azi la Humuleşti văd nu numai muzeul din căsuţă, dar şi biserica sau drumul spre Ozana, unde se scălda Ionică. Apoi, cum desprindem din harta alăturată, mama Smaranda îl dă în primire tatălui ei David Creangă. Acesta îl duce, împreună cu fiul său mai mic Dumitru, tocmai pe Valea Bistriţei, la Broşteni, unde învaţă cu un profesor, N. Nanu, pînă la episodul hazliu cu rîia şi caprele Irinucăi. (...) Autorul de manuale devine, la 36 de ani, scriitor, prin grija marelui prieten, care a locuit o vreme în bojdeuca din Ţicău, gustînd cu plăcere sarmalele făcute de Tinca. (...) Sub imboldul poetului, care-i citea şi îndrepta manuscrisele, sînt compuse în bojdeucă genialele sale scrieri literare, care încîntă toate generaţiile de cititori români (ba şi străini, prin traduceri). (...) Destinul vrăjit a făcut ca amîndoi să se îmbolnăvească şi să nu mai scrie nimic important. (...) Cînd află, din presă, că Eminescu e bolnav, îl apucă disperarea. Cade chiar în clasă, înaintea şcolarilor, stînd mult timp prin concedii medicale. (...) Plînge ca un copil şi murmură tremurînd de suspine: Bădie Mihai! (...) Înveselit, Creangă coboară din Ţicău, spre centru. Intră la o franzelărie de pe str. Lăpuşneanu, mîncînd pofticios gogoşi cu dulceaţă. (...) În noaptea bucuriilor, el îşi dă duhul. Aflînd vestea, prietenii l-au pus în sicriu. Cînd să-l scoată, parcă bojdeuca nu-l lăsa să plece la cimitir. Coşciugul – prea mare; uşile – prea strîmte. Cum să iasă? Amicii strică zidul de lut, dintre ferăstruicile odăii de curat. Prin spărtură este scos *sicriu* (sic!) şi dus la *Eternitatea*". (**a. l. ş.**)

● Litoralul românesc a devenit oglinda perfectă a omului de tranziţie. Omului de tranziţie îi plac manelele; cînd vrea să se arate ceva mai cult, îi place de Jimmy (căruia îi plac, la rîndul lui, fetiţele-n bikini). Iar ziua, pe plajă, mănîncă seminţe. Rezultă un decor foarte interesant, un amestec între manele, Jimmy şi multe, multe seminţe. Fetiţele-n bikini sînt doar în videoclipuri. La Saturn, nisipul de pe plajă e, de fapt, un covor de coji. Comercianţii sînt şi ei în ton cu gustul popular: seara discotecile şi terasele oferă muzica mult iubită, iar vînzătorii ambulanţi, ziua, pe plajă, pe lîngă nămol şi „aspra de baie", vînd punguţe cu preţiosul aliment. Din cînd în cînd, deasupra acestui peisaj, trece un avion ce poartă un banner publicitar. Banner-ul face reclamă – cum altfel? – la o firmă ce comercializează seminţe. Manelele nu mai au nevoie de nici o reclamă. (**C. P.-B.**)

● Se pregătesc alegerile. Partidele au început deja să-şi configureze mesajele, să conceapă materialele promoţionale. Iată o mostră de afiş electoral. Un tip chipeş şi următorul mesaj: *El poate!*. Atît. Îi las pe cititori să ghicească cine este candidatul în cauză. (**M. M.**)

DINTR-O VIAŢĂ ANTERIOARĂ, DAŢI-MI ÎNAPOI APA RECE (NU RĂZBOIUL RECE) ŞI STATUTUL DE CĂRĂUŞ AL MORALEI PRACTICE

● Un zvon circulă insistent prin capitală din clipa halucinantă cînd partidul dlui Virgil Măgureanu, fostul „călău de la SRI", l-a lansat drept candidat la preşedinţie pe dl Marian Munteanu, fosta sa victimă inocentă care, într-o viaţă anterioară, nu vroia să plece din Piaţa Universităţii decît în ziua căderii comunismului; zvonul susţine că Institutul de Fizică a Pămîntului preconizează înfiinţarea unei secţii speciale pentru înregistrarea cutremurelor provocate de rîs în România. (**R. C.**)

● În troleibuzul 76, un urlet disperat, de mamă cu sacoşa jefuită: „Mă nenorociţilor, mi-aţi furat iaurţelele copiilor, daţi-mi-le înapoi!". (**D. S.**)

● Răsfăţuri într-un oraş din Moldova: „tecucencele au avut fericita ocazie ca şi în acest an să trăiască o zi la fel cu bucureştencele – să aibă apă rece de la ora 6 dimineaţa pînă la ora 22, cît au durat alegerile". Dar, după cum aflăm din scrisoarea publicată în *Adevărul* (4 sept.), nu numai apa rece are legătură cu exercitarea dreptului de vot: „tecucenii n-au făcut baie la cadă din anul 1996, din ziua alegerilor şi atunci unii ca nesătuii au făcut (...) de 4-5 ori, parcă *nu mai făceau a bine*" (s.n.). Chiar aşa: de ce atîta lăcomie la apa caldă? Uite unde duce ea în anul 2000. (**T. C.**)

● Aud la radio o ştire: prim-ministrul chinez şi-a scurtat vizita în Lituania în semn de protest faţă de procesele împotriva comunismului care au loc în această ţară. În primul moment, îmi amintesc de războiul rece şi de „neamestecul în treburile interne". Apoi, îmi dau seama că exemplul poate fi valorificat pozitiv. Aştept, aşadar, ca parlamentarii români (mă rog, unii...) să-şi scurteze vizitele prin SUA sau Europa Occidentală, în semn de protest faţă de procesele de corupţie în care sînt implicaţi politicienii de acolo. Sînt prea optimist? (**M. V.**)

● Printre elementele exotice ale litoralului se numără: un bolivian, la Costineşti, absolvent de Arte Plastice şi căsătorit cu o româncă, ce vinde medalioane, figurine, cămăşi, sombrero în stilul binecunoscut sud-american; o cămilă, Anton, promovată de la statutul de cărăuş din Turcia la cel de vedetă foto pe litoralul românesc. Atît bolivianul cît şi cămila sînt tăcuţi, dar luaţi cu asalt de consumatori. (**I. P.**)

● O gloată de scoţieni dornici de răzbunare şi de dreptate a asediat casa unui medic pediatru; el împreună cu cei doi copii au scăpat ca prin minune de mînia celor care au crezut că *pediatru* şi *pedofil* înseamnă acelaşi lucru. Pentru a fi eficientă, morala practică ar trebui să folosească şi dicţionarul. (**M. B.**)

MURIM, LUPTĂM, DAR – ATENŢIE – SE ÎNCHID UŞILE. CE SENTIMENT, DOM'LE, DINCOLO DE PORŢILE CIMITIRULUI...

● „Murim, luptăm, / Banii ni-i luăm" au strigat investitorii FNI la ultimele marşuri. Vestea bună: poate dorinţa lor se va împlini; vestea proastă: poate că exact în această ordine. (**A. C.**)

● Cred că atît de mult îl aud pe Adrian Păunescu vorbind, încît timbrul său a ajuns să mă urmărească. Tocmai cînd mă gîndeam la el ca la unul dintre „foştii" notorii, o voce absolut identică anunţă: „Atenţie, se închid uşile. Urmează staţia Piaţa Unirii cu peron pe stînga". La următoarea staţie a zis-o chiar pe un ton mai nervos, cum face el cînd îl supără invitaţii. Bineînţeles că a fost doar imaginaţia mea, dar ce sentiment, dom'le... (**C. G.**)

● Şeful îngrijitorilor de morminte din cimitirul Bellu catolic, om „blînd la chip şi moale la vorbă", eroul unui reportaj din *Formula As* nr. 429, este o natură contemplativă şi gînditoare: „Tot trecînd anii, încet-încet nea Marin şi-a dat seama că nu a mai văzut creştini rîzînd, decît arareori. Şi asta numai dincolo de porţile cimitirului!". Dar de ce nu pot fi văzuţi creştini rîzînd şi în incinta propriu-zisă a cimitirului, nu ni se spune, rămîne o taină. (**T. C.**)

Trecutul ca ocupaţie

– convorbire cu Pavel CÂMPEANU –

Uneori, cînd se răsfaţă, celebrităţile obişnuiesc să declare că ar vrea să redevină, măcar pentru cîteva zile, „foştii necunoscuţi“ care erau odinioară, ca să mai guste bucuriile simple ale anonimatului. Sau poate ca să încerce experienţe noi. Calitatea de fost necunoscut stă la temelia oricărei deveniri spectaculoase, cineva deocamdată anonim într-un domeniu poate visa nestînjenit la viitor. Ceilalţi, „foştii“ de notorietate, deţin numai trecut. Pînă la jumătatea veacului nostru a deveni un fost era ceva în firea lucrurilor, dar nu ireparabil. Fost şi viitor ministru/senator/deputat circula, de pildă, ca formulă curentă. Adesea calitatea de fost constituia o garanţie de competenţă, un capital de personalitate. Transformările profunde suferite de societatea românească după al II-lea Război mondial, urmau să îngrădească drastic sau să lichideze lumea „foştilor“. Numai că, datorită luptei de clasă, ea creştea mereu, îmbogăţindu-se cu copii de foşti, gineri de foşti, nepoţi, cumnaţi etc., persoane care, poate, nici n-apucaseră a fi în vreun fel şi se treziseră cu viitorul deja barat de o etichetă infamantă. După '89 se petrece un fenomen invers: lumea românească pare să aibă din ce în ce mai puţini „foşti“ aparţinînd vechiului regim. Cum se explică?

O posibilă definire a categoriei

Stimate domnule Câmpeanu, se presupune că vîrsta şi experienţa dvs. de viaţă v-au pus în contact cu tot felul de foşti. Cum aţi defini categoria?

Nu e o temă la care m-am gîndit ca să-i găsesc o definiţie. În sens larg, foştii sînt cei care au un trecut. Deşi, începînd cu calitatea de nou-născuţi, toţi sîntem „foşti“, evoluînd de la o etapă la alta, atîta vreme cît sîntem în viaţă. Asta ar fi semnificaţia inocentă a categoriei de „fost“. Sigur, cu vremea, ea a căpătat o conotaţie peiorativă, iar cînd calitatea de fost e folosită în sens peiorativ se referă la o pierdere, care, se presupune în subtext, este o pierdere irecuperabilă sau deocamdată irecuperabilă.

Timp de cîteva decenii, categoria „foştilor“ provenea exclusiv din lumea aristocraţiei şi a burgheziei. Dar nici persoanele de notorietate din ierarhia comunistă nu prea ajungeau „foşti“ în sens confortabil, de pensionari fără griji, toleraţi de tovarăşii lor rămaşi în funcţii.

Depinde. Lucrurile ţineau de jocul politic. Să luăm cazul lui Constantin Doncea, un personaj important într-o vreme. Cînd a căzut, a fost ajutat şi să-şi mute mobila, inclusiv cele două piane pe care le avea în casă, considerîndu-se el o „fire artistică“. Îmi aduc aminte că, în 1948, la Congresul de unificare a Partidului Comunist cu Partidul Social Democrat, delegaţii luau masa la Athenée Palace, unde pe atunci era director un fost ilegalist de meserie chelner, Vasile Călugăru, care fusese şi în Spania. Doncea, care făcea parte dintre delegaţi, fusese şi el în Spania, într-o „excursie“, trimis de Moscova la Brigada Internaţională. În decorul sobru, pe unul din pereţii restaurantului era un singur portret, al lui Doncea, iar dedesubt scria: „Trăiască Partidul Muncitoresc Român şi tovarăşul Constantin Doncea, ajutor de primar general“. Doncea era unul care a devenit „fost“ de cîteva ori. De fiecare dată cînd a avut nevoie, partidul l-a recuperat. Nu mai vorbesc de alt „fost“, Dumitru Petrescu, pe care Ceauşescu l-a făcut mare om politic deşi Petrescu nu era mare decît ca nulitate. Singurul său merit era că fusese persecutat de Dej.

Povestea cu pianele şi portretul dă, totuşi, personajului Doncea un pic de culoare, de omenesc. S-a întîmplat, însă, să întîlnesc de cîteva ori o fostă ilegalistă, Ivanca Rudenca, o persoană cu existenţă dramatică: era sumbră părînd mereu certată cu viaţa, ca mulţi dintre foştii combatanţi în clandestinitate ajunşi la putere. De ce credeţi că apăreau aşa?

Ivanca era o persoană particular de limitată care, în felul ei, simbolizează deschiderea mişcării ilegale spre personaje mediocre intelectual. Dar problema generală ce-ar merita discutată e alta. În perioada interbelică, de avînt al culturii româneşti şi de precipitare a gloriilor acelei epoci spre dreapta şi spre extrema dreaptă, ceea ce am putea noi numi stînga românească interbelică, din care făceau parte o mînă de ilegalişti comunişti sau de simpatizanţi şi o altă mînă de social democraţi, a avut cîţiva intelectuali care, toţi, s-au distins prin sterilitate: Miron Constantinescu, Grigore Preoteasa, Scarlat Callimachi, chiar bietul Pătrăşcanu, care n-a fost un mare teoretician. Nu mai vorbesc de Maurer... Singurul care avea veleităţi era Joja, singurul care era chinuit de locul său în posteritate, ca filosof. Şi singurul pe care eu l-am văzut luîndu-şi notiţe în elină, după Platon. Singurul cu care am stat în aceeaşi celulă la Caransebeş şi care, dimineaţa, cînd suna toaca, se trezea foarte greu şi nu se grăbea spre spălător, ci întîrzia cîteva minute în pat şi deschidea o carte. Spunea că, dimineaţa, soldaţii încep ziua cu exerciţii fizice, spre a avea condiţia necesară, iar el îşi începe ziua cu un exerciţiu intelectual, „Citesc şi încerc să învăţ cîteva strofe din *Les fleurs du mal*.“ La Caransebeş, Joja a devenit „persona non grata“ fiindcă, admirîndu-l pe Stalin, s-a plîns de cei care au organizat în jurul lui un adevărat cult, ce n-are nimic de-a face cu marxismul şi leninismul. După liberare, în calitatea lui de filozof şi de „eretic“ a fost trimis ca administrator delegat la o mare uzină bucureşteană şi cîţiva ani buni n-a primit nici un post politic. Primul pe care l-a primit a fost cel de ambasador la Varşovia; l-am întîlnit acolo, era profund nefericit şi mi-a spus că „asta-i o meserie ca fumul de ţigară“. Încetul cu încetul ereticul a devenit extrem de maleabil: în 1959 era în prezidiul adunării de la Operă, unde au fost demascaţi ca duşmani ai noii orînduiri prof. dr. Marius Nasta, Dora Massini, Sculptoriţa Miliţa Pătraşcu, compozitorul Mihai Andricu...

Tipuri, ticuri, închistări

În fond cine erau ilegaliştii şi simpatizanţii?

Ori erau nişte copii, ca unii din generaţia mea, care întîmplător au avut cunoştinţe sau vecini care le-au spus aşa şi pe dincolo, ce se spunea de obicei, cînd erai atras în mişcarea revoluţionară, ori erau nişte oameni neintegrabili. Din punctul ăsta de vedere, cele două extreme, cea stîngă şi cea dreaptă, au fost echivalente; ele reprezentau un răspuns al celor pe care societatea nu-i putea integra. Din cazul lui Marcel Pauker, cu veşnicele lui lupte fracţioniste, cu toate frămîntările şi neliniştile nu se mai înţelege nimic: reiese că se duşmănea cu toată lumea, inclusiv cu cucoanele cu care avea aventuri. Omul simţea o nevoie profundă de duşmani.

E greu de crezut că toţi erau aşa: cîteodată, unii dintre ei îşi aminteau că, în ilegalitate, se mai şi bucurau totuşi de viaţă, erau veseli. De ce odată ajunşi la putere au devenit automat sumbri?

Puterea nu înveseleşte. Aşa, sumbri şi suspicioşi, au fost foarte mulţi. Nu le venea să creadă că au ajuns unde au ajuns, proţăpiţi în posturi înalte, în ambasade etc.; fiecare ştiindu-se pe sine, îşi dădea, în fond, seama că e pus într-un loc unde n-are premisele să stea sau să fie menţinut. Deci, una din coordonatele vieţii lor era frica, a doua – lăcomia.

Cum se raportau foştii idealişti – studenţii comunişti intraţi în mişcare în anii grei şi plini de riscuri – la socialismul real?

În fond, stalinismul constituie o impostură istorică. Este o dictatură deşănţată – sună prost, dar n-am cum spune altfel, care se dă drept restabilire a justiţiei sociale. Stalinismul şi-a atribuit o identitate pe care criticii lui continuă, din păcate, să i-o confirme. În mod eronat, de pildă, confiscării pămîntului i se spune şi acum „colectivizare“; deci condamnarea stalinismului se face folosind propriile sale expresii. Cînd se vorbeşte despre „socialismul real“ intervine un imens fals. El n-a fost socialism decît fiindcă şi-a zis socialism, a fost o realitate care n-avea nimic cu socialismul, fiindcă a schimbat un tip de injustiţie socială, cu alt tip de injustiţie socială care se baza pe eliminarea oricărei libertăţi. Cealaltă injustiţie socială împotriva căreia se protesta, n-a eliminat orice libertate. Mulţi dintre oamenii pe care i-am cunoscut eu au parcurs, pînă la un punct, acest itinerar. Începînd de la entuziasmul din timpul războiului şi care presupunea să te implici în ceva la care nu te obliga nimeni şi să participi în felul ăsta, la un război unde-ţi expuneai riscului fie libertatea, fie viaţa, şi asta nici fiindcă era „la modă“, nici fiindcă erai sigur că lucrurile se vor termina cu bine sau cu nişte avantaje. Descoperirea întîi a deosebirilor şi pe urmă a contrastului dintre himera în care ne-am băgat şi realitatea care s-a născut din această implicare n-a fost un moment de revelaţie. A fost un proces de decantare, dureros, complicat. Te desparţi foarte greu de un proiect în care ai investit atît de mult.

Aceşti oameni foarte tineri se puteau considera, la un moment dat, nişte „foşti“ în propria mişcare ajunsă la putere?

Ce fel de „foşti“? Erau un fel de foşti revoluţionari fără certificat, sau cu un certificat mai potrivit al timpurilor de după război, adeverinţa de eliberare din puşcărie. Foşti oameni care s-au investit într-un proiect ce s-a dovedit realmente contraproductiv. Şi, deci, oamenii care s-au investit în el şi-au asumat riscul, dar, de regulă, nu şi-au asumat şi răspunderea pentru ce s-a întîmplat cu acest proiect şi datorită lui.

Pe vremea cînd „foştii“ erau cu precădere aristocraţii sau burghezii, aţi cunoscut persoane din această categorie? Cum se comportau, cum priveau situaţia în care ajunseseră?

Începînd din 1944, revenind din puşcărie în libertate, n-am întrerupt, ci am schimbat formula de existenţă mesianică. Credeam că rostul meu pe lume era s-o transform şi acum lumea era gată – mai mult sau mai puţin – să se lase transformată. Am cunoscut „tovarăşi“ foarte bogaţi, cum era ing. Emil Calmanovici, sau arh. Solomon. Ing. Calmanovici, inculpat în procesul Pătrăşcanu, s-a sinucis, în închisoare, făcînd greva foamei. Partidul nu l-a împiedicat. Ceea ce e interesant e că în 1967, cînd comisia de reabilitare a celor implicaţi în procesul Pătrăşcanu audia diverse persoane pentru lămurirea cazului, a fost chemat şi Pantiuşa, generalul Gh. Pintilie – organizatorul securităţii în anii '40, care era legat de lichidarea lui Foriş. Într-o vreme, înainte de '47, acesta fusese, la un moment dat, şeful gospodăriei de partid. Ing. Calmanovici a venit într-o zi la el şi i-a oferit jumătate din imensa lui avere pentru PCR. Gh. Pintilie nu spunea dacă a primit-o sau nu...

Credeţi că aceşti tovarăşi bogaţi ar fi avut mai tîrziu, indiferent de comportarea lor, soarta obişnuită a oricărui „fost“ prosper?

Nu ştiu... În perioada existenţei mele mesianice, eram convins că a dormi înseamnă să pierzi timpul, pe care trebuie să-l foloseşti ca să schimbi lumea. Stăteam la locul de muncă aproape 24 de ore din 24, cum se spunea. Nu prea apucam să am existenţă socială. Dar, fusesem instalat, pe bază de rechiziţie, într-un mic palat, din intrarea Andrei Mureşanu, unde locuia administratorul delegat al firmei „Solvay“ – uzinele Uioara, dl Beuthe. Era un tipic reprezentant al burgheziei, nu una românească, însă. Pentru cele două camere de la etaj eu trebuia să-i plătesc, conform legii, o chirie cam cît un bilet de tramvai. Îi plăteam. El primea, îmi făcea o chitanţă şi, de fiecare dată îmi ţinea acelaşi discurs, care nu era un discurs antibolşevic, ci unul foarte laconic: „omenirea trece printr-o criză“!

Nu vi se pare că lumea „foştilor“ din timpul comunismului se măreа mereu – chiar cu foşti membri de partid cu nişte rude în străinătate, sau chiar cu unii, puţini, disidenţi declaraţi, pe cînd „foştii“ de azi reprezintă o minoritate aproape pe cale de dispariţie: parcă toţi aveau altceva în suflet, visau numai economie de piaţă şi restructurări pe timpul lui Ceauşescu.

Timpul nostru are mai multe tipuri de foşti. O dată sînt foştii prevestitori şi pregătitori ai unei transformări revoluţionare, unii, pînă la un punct, martiri ai acestei cauze. Pe urmă sînt foştii aparatcici ai puterii care, în măsura în care mai există, îşi asumă foarte rar acest itinerar şi răspunderea ce le revine pentru ceea ce s-a întîmplat cu societatea românească. Or, eu cred că e nevoie să-ţi asumi răspunderea pentru degenerarea unei cauze în care te-ai investit – bineînţeles nu te-ai investit şi ca ea să degenereze – dar faptul că te-ai investit şi ea a degenerat nu te absolvă de răspundere. De aceea mi s-ar părea foarte corect ca oamenii care au avut o biografie de felul ăsta, deci care s-au investit politic într-o cauză falimentară, să nu mai facă politică. Să-i lase pe alţii să-nceapă experienţa chiar şi de la zero.

Acest criteriu ar scoate din arenă multe persoane.

Eu vorbesc de cei puţini, care au această provenienţă îndepărtată, nu de cei care s-au băgat în PCR nu spre a-şi risca viaţa, ci doar ca să-şi facă o carieră. Ca un semn al acestui timp de tranziţie aş remarca o „amnezie de masă“ pentru calitatea de fost, faţă de propriul trecut. Cei care după '89 refuză să-şi amintească, foarte adesea, de ce au făcut pînă în '89 sînt foarte mulţi.

Burghezii n-aveau cum să ocolească acea etichetă compromiţătoare: le-o amintea tot timpul regimul constrîngător. Dar, ocupată cu tranziţia şi grijile prezentului, credeţi că lumea de azi ar mai fi dispusă să se ocupe de trecut?

Bineînţeles. De altfel, o mare parte a populaţiei numai cu asta se ocupă, fie cu producerea unui trecut, fie cu ştergerea unui trecut. Mai sînt şi unii care-şi amintesc că, de fapt, ei, prin încrîngături de neamuri îndepărtate şi hîrtii nu se ştie cît de adevarate, ar putea reclama calitatea de „foşti“, ca să pună mîna pe o moştenire, eventual. Trăim un prezent strivit de trecut. Ne „foştim“ tot timpul, într-un fel sau altul. Majoritatea foştilor nu vor să fie foşti sau nu vor să îşi mai aducă aminte că au fost. Mare producţie de „trecuturi alternative“ asta-i performanţa tranziţiei, şi una din pricinile pentru care ne merge atît de bine.

Pagină realizată de Tita CHIPER

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: dilema@fcr.algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Cristian GHINEA
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ: Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali ANDREI, Olga MACHIN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: Tipografia FED, Grupul DRAGO PRINT, Bucureşti

● Anul VIII ● Nr. 395 ● 8 - 14 septembrie 2000 ●

Anul VIII
nr. 396
15-21 septembrie 2000
16 pagini 3500 lei

INTERNET:
http://www.algoritma.ro/dilema

DILEMA
SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Specific național, identitate națională

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

„Românii, luaţi individual, cu foarte rari excepţii, nu produc opere desăvîrşite pînă în amănunt, aşa cum în Apus găsim petrecîndu-se faptul la francezi, englezi, germani, italieni etc.; rare sînt cazurile, la români, de vieţi individuale în întregime închinate unui singur gînd sau unei singure opere; şi mai rare încă sînt cazurile, la români, de suflete originale cu o încredere nemărginită în valoarea lor proprie, mergînd pînă la sacrificiul vieţii pentru a-şi apăra o idee personală.“

C. RĂDULESCU-MOTRU

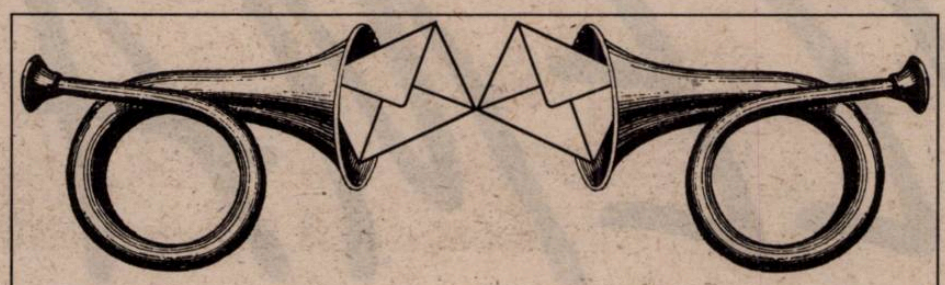

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Fără te(a)mă

Despre Marian M...ăgureanu

Bună seara,

Haideţi să haidem, vorba ceea, să vă povestesc cîteva impresii ale unei seri de duminică, uşor televizată.

De fapt, subiectul principal, imboldul ce m-a făcut să scriu, este fascinanta ştire a serii: candidatura domnului Marian Munteanu. Şi trag aer adînc în piept şi oftez. *Tristesse oblige*, nu-i aşa? Pentru că el este omul pentru care mă certam în primăvara anului 1990 cu părinţii în timp ce-i urmăream îndîrjit pe „golan şi drogaţi“. Enervat de insistenţele tatălui meu de a „renunţa“ la Marian Munteanu şi de strania lui idee de a mă însoţi în cabina de vot (pentru a nu vota „greşit“).

Pentru că el este omul pentru care sufeream în acel iunie, simţind aproape fizic fiece lovitură ce-i era aplicată măiastru de plantatorii de flori.

Pentru că-mi era teamă pentru viaţa lui atunci cînd se mediatiza stupida declaraţie a minerului ce-şi făcuse un ţel în viaţă din aducerea capului lui Marian Munteanu la Petroşani.

Pentru că, oricît m-a impresionat în acele zile omul Marian Munteanu, nu am aderat la frenezia celor care-i suprapuneau chipul şi chinurile peste cele ale lui Cristos.

Pentru că el este omul care s-a retras, atunci, după, lucru cu care nu am fost de acord: simţeam că fără el sîntem incompleţi, că şansele noastre scad...

Pentru că anii au trecut şi viaţa politică românească părea că se trezeşte din pumni ca un boxer. Era o noapte din toamna anului 1996 cînd săream în sus de bucurie prin casă. Era noaptea cînd urlam că i-am învins.

Pentru că, din păcate, timpul nu s-a oprit la acea frumoasă noapte.

Pentru că, revenind, Marian Munteanu este omul descoperit întîmplător după cîţiva ani la o discretă emisiune TV. Competent, sigur pe el, atent, elegant, matur, calm, cu ghiul şi zîmbitor. Embrion de politician.

Pentru că el este omul care s-a lansat într-o cursă electorală alături de Virgil Măgureanu.

Pentru că asta m-a lăsat cu gura căscată. După ce-am închis-o, mi-am adus aminte de acuzele ce i se aduceau fostului golan, cum că luxoasa-i maşină provenea din comerţul cu armament.

Pentru că asta mi-a adus aminte, nu ştiu de ce, de fenomenul Piteşti.

Pentru că am dat fuga la dicţionar să văd care-i diferenţa între călău şi victimă şi ce-i leagă, la urma urmei, pe cei doi.

Pentru că încep să nu mai înţeleg mare lucru...

Simion IVANOSCHI
Timişoara

P.S.: „Dazed and confused“ cum eram, am prins a mă uita la meciul de fotbal cu Lituania. Şi am tras repede concluzia că nu m-aş mira dacă, împotriva eticii, moralei, legilor etc., Hagi ar fi clonat. Şi s-ar interzice definitiv clonarea lui Ionel Stoica.

Porcărelele muzicii autohtone

România se confruntă în fiecare vară cu un adevărat fenomen: muzica autohtonă. Vara a devenit de cîţiva ani o obsesie şi o defulare generală. Intensitatea creşte cu fiecare vară ce vine şi trece. Muzica românească a devenit industrie, iar atunci cînd arta se transformă în produs de masă pentru a fi consumată precum o nectarină sau o îngheţată ea se şi pierde iremediabil. Este cazul muzicii care se produce vara, pentru vară, anotimp devenit messianic. Din ce în ce mai puţini tineri opun rezistenţă braţelor caracatiţei, iar restul, precum în comunism, încearcă să se acomodeze, să supravieţuiască în sistemul muzicalo-propagandistic produs de mass-media româneşti. Oare de ce am proasta senzaţie, frisonul groaznic că muzica bună (a bunului-simţ) a murit? Dar oare s-a născut vreodată în România?

H. Heine credea că „muzica este ultimul cuvînt al artei“. Dar H. Heine nu trăia în timpul „sex-ului“ la lumina lumînării, a lui Jimmy care este mort după bikini (un normal afemeiat), a pupicului vrut, a primei iubiri care trebuie să aibă loc neapărat la mare, a fetiţelor care rămîn fără chiloţei, a băieţilor care umblă numai după fete, roşcate, blonde, şatene şi brunete.Tare îmi este teamă că este în curs de formare generaţia Atomic, mult mai puţin mediatizată decît celebra generaţie Pro. Pentru această generaţie muzica se reduce la discoteca (de la mare sau nu), la preludiu sexual, la promiscuitate. Formula „spune-mi ce muzică asculţi ca să-ţi spun cine eşti“ are foarte multă esenţă de adevăr. Atomicul canal promovează cu mult succes tot felul de porcărele: grupuri care scot o melodie penibilă din toate punctele de vedere pentru a se afunda instantaneu în mocirla anonimatului sau în hibernare pînă la anul şi vara viitoare, care nu au nici cea mai mică idee sau ureche muzicală şi care nu au voci (oare cum se poate cînta fără a avea voce muzicală? Observaţi dacă nu mă credeţi...). Penibil a devenit faptul că se poate crede de către anumite minţi iluminate de producători că nişte marionete tinere, cu sîni vizibili sau cu muşchi perfecţi, zîmbete necariate pot înlocui muzica, privită ca o posibilă artă sau o modalitate *originală* şi *inteligentă* de a crea. Tipic românesc este faptul că se crede că muzică poate face oricine. Da! Muzica anonimatului absolut, muzica distracţiei, muzica ce ajută la reproducerea speciei. Oare ce s-a întîmplat cu *idealul* în muzica autohtonă? De ce se caută instinctul? Probabil, cred eu, pentru că e mai uşor vandabil.

O altă neînţelegere de-a mea: de ce aproape toată muzica ce se produce acum în România se adresează numai liceenilor priviţi ca un segment ţintă? („Eu vreau să mă distrez/Îmi place să dansez/Cînd şcoala e prea grea/Mă salvează muzica...“). Vezi pe la Atomic TV nişte puşti cu inele, pantaloni largi, lanţuri, ciocuri, păr vopsit (aspectul fizic al „starului“), care mai de care mai vedetă, plini de ei, răspunzînd întrebărilor esenţiale de tipul „Ce muzică vă place/ascultaţi?“ cu nişte denumiri în engleză care de care mai ezoterice, iar apoi iau aerul de a fi spus ceva extrem de inteligent. Nu aş paria că termenii folosiţi nu sunt inventaţi de ei pentru a epata publicul necunoscător (încă) în cele ale *beat*-ului sau *house*-ului sau *hip-hop*-ului sau *speed-garage*-ului.

Ceea ce este tragic este faptul că muzica infectă de pe Atomic a început să fie selectă. Multe radiouri pirat *underground* difuzează adevărata muzică a ghetourilor, o muzică orientalo-ţigănească ce dovedeşte că la intrarea în mileniul al treilea Principatele Unite continuă să fie la porţile Orientului. Genul care „prinde“ cel mai bine sînt manelele. Unele dintre ele sînt transformate prin introducerea unor bucăţi moderne tip rap. Cîteva mesaje aruncate în eter de un astfel de radio pirat: „Mă descurc cu fiecare în parte / Mă descurc cu fiecare pentru că-s băiat deştept“ sau „De ce-ai plecat şi pe mine m-ai lăsat?“ sau „S-au dus banii pe femei / Ce bucurie pentru duşmanii mei“. Acest tip de submuzică are o popularitate mult mai mare decît muzica de pe Atomic datorită faptului că se apropie, cred, mult mai mult de sufletul balcanoid, puternic penetrat de turcismul multisecular.

Oare nu ne rămîne decît să suportăm asaltul, să-l izolăm, să-l aruncăm într-un colţ al timpului şi al memoriei? Să ne plecăm capul înnebuniţi de prostul gust, de agresivitate şi stupiditate?

Codruţ CONSTANTINESCU
Cîmpina

N. red.: Sperăm să nu citim acest articol al dumneavoastră şi în alte publicaţii. V-o spunem deschis ca unuia dintre cei mai serioşi corespondenţi ai noştri: respectaţi-ne şi respectaţi-vă scrisul!

„Îmi asum vulgaritatea... nu am scuze“

Deşi a trecut destul de mult timp de la publicarea acelui număr despre vulgaritate, consider că subiectul e departe de a fi epuizat, drept pentru care cred că se mai pot face unele adăugiri care nu vor fi de prisos. Condiţia mea de student al unei, înclin să cred, destul de importante universităţi din ţară m-a îndemnat să fac unele observaţii cu privire la modul de conduită al viitoarei clase intelectuale a ţării, care observaţii, sper, vor fi destul de pertinente. Nu este vorba de o analiză lucidă, ci sînt pur şi simplu relatări ale unor fapte care îşi au o oarecare relevanţă în context.

Vulgaritatea de cele mai multe ori duce la apariţia vulgarităţii. Înţeleg această concluzie ca fiind una care îmi motivează propriul limbaj şi propriul comportament în acelaşi timp şi avînd conştiinţa unor circumstanţe atenuante pe care mi le acord cu multă generozitate. În cele ce urmează, eu însumi voi constitui un exemplu.

Obişnuiam să stau pe coridorul căminului 15 şi să înjur UVT-ul pentru că nu primisem bursa pe luna în curs (acum nu mai este cazul pentru că este vacanţă şi bursa am pierdut-o de mult timp), iar oamenii de la care împrumutasem bani băteau tot mai des la uşa mea. Apoi orizonturile s-au lărgit o dată cu apariţia şobolanilor în cameră. Începeam să fiu nedrept: îmi priveam cearşaful ros şi înjuram bietele rozătoare. În curînd mi-am dat seama că ar fi trebuit să fac ordine în acea mizerie de nedescris, să înalţ pragul şi să schimb uşa care devenise putredă deja. Aveam şi eu o vină în toate acestea.

Ulterior, întîlnirile mele cu şobolanii deveniseră tot mai dese. Mergînd la toaletă să mă spăl au trecut pe lîngă mine vreo trei. După ce spaima şi greaţa care mă cuprinseseră s-au mai temperat, din nou am înjurat bietele rozătoare care, de fapt, nici nu mă atinseseră şi nu mă deranjaseră decît prin simpla lor prezenţă. Dimineaţa am început să am mustrări de conştiinţă şi am început să înjur administraţia. Aşa că am plecat furios spre biroul administratorului, dar brusc m-am calmat gîndindu-mă că vina aparţine UVT-ului care nu furnizează fonduri destule pentru deratizare. Apoi m-am gîndit că poate nici UVT-ul nu primeşte fonduri destule de la MEN, iar acesta din urmă nu are bani să plătească dascălii. Ce pot să mai spun? E destul că mi se asigură învăţămînt superior gratuit. Şi, în fond, dacă depind în mare măsură de bursă nu mă obligă nimeni să termin o facultate. Deci cu atît mai puţin să cer condiţii decente de cazare în momentul în care taxa plătită e infinit mai mică decît cheltuielile care se fac. Să ne gîndim, spre exemplu, că şi geamurile sparte după meciul dintre România şi Portugalia de la Euro 2000 trebuie plătite de cineva.

Cititorii vor fi observat deja faptul că înjur mult. Am şi motive. Problema e că o dată ce ai început să înjuri pe motive întemeiate, cu siguranţă că vei înjura şi fără motiv. La fel s-a întîmplat şi cu mine.

Şi asta e doar o dimensiune a vulgarităţii mele. În octombrie anul trecut, cu mult cinism apelam la „sfînta pilă“ pentru a putea primi un loc la cămin într-un moment în care, conform exigenţelor UVT, nu meritam unul, chiar dacă terminasem anul precedent cu o medie de peste 9 şi cu bursă de studiu în acelaşi timp. (Ce voi face anul acesta în privinţa cazării nu pot încă să ştiu. Dar prefer să păstrez confidenţialitatea în ceea ce priveşte acest subiect.) Nu aveam 200 DM pentru a „cumpăra“ unul şi nu am găsit nici înţelegerea la colegii mei din Republica Moldova sau Albania, care, prin nu-ştiu-ce artificiu se treziseră cu două locuri, din care, evident, unul era de vînzare.

Şi atunci ce pot să fac decît să intru în acea stare de apatie şi să spun *shit happens* (pentru că sună *cool*)? Cine îmi poate reproşa ceva din cauza acestei vulgarităţi? Nu sînt un aristocrat, părinţii mei fac parte din clasa de jos a societăţii, deci implicit sînt şi eu influenţat de mediul în care am crescut. Şi nu poate spune nimeni că mediul studenţesc nu e vulgar. Doar că, ciudat, unii dintre noi (printre care e foarte posibil să mă număr şi eu) cred că dacă fac parte din această „elită“ îşi permit aproape orice.

În fond, totul se reduce la relaţiile cu o societate absolut neprimitoare şi care oferă puţine şanse de supravieţuire. Nu prea îţi mai permiţi să rămîi pur într-o astfel de lume. Ştiu că nu spun decît nişte truisme, dar poate că ele îşi au locul în context.

Pe de altă parte, am refuzat să particip la redactarea ziarului secţiei de jurnalistică a UVT pe motiv că majoritatea celor care îl redactează suferă de mania neconvenţionalului şi că de fapt acesta e prea *cool*. Ştiu că e vorba de o contradicţie, dar sînt prea obosit pentru a căuta motivaţii. Îmi asum vulgaritatea ca pe un stigmat şi sînt conştient că nu am scuze. Şi nici nu mai încerc să salvez ceea ce nu se mai poate salva. E contraproductiv, obositor şi e doar o finalitate fără scop.

În rest, stau şi mă gîndesc la viitorul meu: mă pregătesc pentru o carieră de jurnalist, deci, în curînd, voi intra în tagma acestor detestaţi ziarişti români. Cu ce preţ? Poate cu acela că în curînd aş putea să devin destul de important pentru a face obiectul articolelor din revista dumneavoastră.

Adrian SZELMENCZI
student la secţia de jurnalistică
a Universităţii de Vest din Timişoara
str. Motorului 3/405, Baia Mare

radio deltafm 93.5 fm
Ascultă
ce mică e lumea!

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **O altă cale (la centru-mprejur)**
- **Idiosincrasii**
- **Liceul, azi**

Cultul excepţionalului

Sînt vreo cinci-şase aspiranţi serioşi la rolul de „Havel român“, pe puţin. De ambe sexe, aspiranţi şi aspirante, cum ar veni; despre o componentă a selectului lot s-a şi spus de altfel, fără nici o glumă, cum că ar fi „Havel al nostru, cu fustă“ .

Dar nu e deloc limpede pe ce se bazează această fascinaţie.

De ce vor fi voind unii intelectuali români lansaţi în activism civico-politic să fie socotiţi copiile indigene ale scriitorului ceh devenit şef de stat rămîne un mister. Traiectoria lui politică şi intelectuală, de fost opozant democratic al regimului comunist, nu este repetabilă în România, şi asta dintr-un motiv foarte simplu: nu mai există regim comunist. Fiindcă „modelul Havel“ nu a apărut în România înainte de decembrie 1989, ci *după*; îndată *după*. Să fi fost oare pentru că Havel ajunsese preşedinte al Cehoslovaciei, în acel moment încă nedivizată?! Să fi fost resimţită apartenenţa la „specia Havel“, fie ea şi cam forţată, iar ca procedeu cam frauduloasă, drept un semi-paşaport pentru o carieră similară?! Nu e cert.

Ideea existenţei unor *cluburi selecte*, a unor nobile *familii europene*, a făcut, e adevărat, multe victime în România, şi nu numai printre persoane. Există chiar şi partide politice care se legitimează aproape exclusiv prin etichete şi simboluri împrumutate pe simplul criteriu al notorietăţii lor europene, la fel cum prin obscure manufacturi exotice se confecţionează tone de mărfuri purtînd etichetele unor luxoase case de mode occidentale.

Atîta, doar, că nu există un „model Havel“ exportabil şi nici o „specie Havel“ transnaţională. Mai mult, cehii înşişi s-au abţinut să creeze personalităţi publice fasonate mai mult sau mai puţin îndemînatic după „modelul Havel“ – şi se poate presupune că *originalul* ar fi batjocorit crunt o asemenea idee. Cum să accepţi să fii *model* după ce l-ai citit pe Svejk şi ai trecut prin delirul cultului personalităţii atît de specific regimului comunist?!

Fapt e că preşedintele Havel este un om foarte modest, foarte modest sau foarte înţelept, în orice caz plin de umor, iar popularitatea şi ascensiunea nu l-au făcut să se creadă providenţial sau erou între eroii neamului ceh. Radicalismele şi înverşunările îi repugnă, iar tentaţia de a se da mare afişînd prietenii la toartă cu efemeri conducători politici ai ţărilor occidentale îi este complet străină.

În mod bizar, tocmai această *normalitate* nu pare să fie luată în seamă de pretendenţii români la *postura* Havel. Ei şi suporterii lor au selectat doar elementele de *excepţional*, oarecum în maniera găunoasă a revistelor ilustrate de mare tiraj ce se ocupă de viaţa vedetelor de tot felul. În aceeaşi manieră, de altfel, s-a putut scrie cîndva că fostul premier Victor Ciorbea este cel mai modern om politic român, omul politic al mileniului trei, atît de înaintat şi de modern-european încît poporul român, desigur înapoiat, nu-l merită... Ceea ce nu i-a împiedicat, firesc, pe apologeţi să-l uite complet de îndată ce nu a mai fost prim-ministru, ei transferîndu-şi zelul encomiastic de un sezon asupra altor salvatori, mîntuitori, arhangheli şi alte creaturi din aceeaşi specie.

Mircea IORGULESCU

Bani cu partide, partide cu bani

Vedem cu mirare cum mitul Helmut Kohl are un final trist din cauza unei sume de bani care s-a învîrtit pe căi obscure pînă la casieria partidului, deşi fostul cancelar susţine că pentru o cauză nobilă. Creştin-democraţia italiană s-a prăbuşit în urma unor scandaluri care dovedeau în sfîrşit ceea ce italienii ştiau de mult: finanţarea partidelor politice nu era tocmai curată.

Exemplele de la alţii sînt multe. În România, însă, subiectul ţine de un spectru clar-obscur; analiştii şi presa (este vorba despre cei care vor să vadă) intuiesc că nu toţi banii care circulă sînt curaţi, dar fără dovezi este greu să afirmi ceva. Justiţia este încă timorată şi „afacerea Costea“ a devenit între timp un subiect mult prea politizat pentru a fi un bun început.

Singura care poate face ca lucrurile să se schimbe este mult-vehiculata societate civilă, şi nu cea teoretic-moralistă atît de ineficientă, ci cea care lucrează temeinic, cu date şi fapte. Zilele trecute Asociaţia Pro-Democraţia a dat publicităţii un studiu numit „Alegerile locale 2000. Finanţarea partidelor politice“. Realizat în cadrul programului „Transparenţă, încredere, democraţie“ finanţat de Fundaţia pentru o Societate Deschisă, presupunînd cîteva zeci de pagini de date, cazuistică şi informaţii, documentul aduce clarificări unui fenomen intuit de cei mai mulţi.

Analiza asupra cadrului legislativ demonstrează că prevederile din domeniu sînt ambigue, depăşite, greu de respectat şi mai ales greu de aplicat, cu sancţiuni cel puţin jenante, de vreme ce: „tot ce i se poate întîmpla unei formaţiuni politice sau unui candidat care nu a respectat litera legii este să contribuie la bugetul de stat“. Dar, oricum, instituţia abilitată, Curtea de Conturi, nu efectuează nici un control pentru a nu fi acuzată de partizanat politic, fapt recunoscut chiar de preşedintele său.

© S. Ivanoschi

Cît despre voinţa politică necesară reglementării acestei probleme, este ca şi cum ai cere politicienilor să-şi taie craca de sub picioare. Relevantă este povestea unei comisii de control a Parlamentului cu reprezentanţi ai tuturor partidelor importante (din această cauză chiar şi teoretic era un prunc născut mort): „Scandalurile provocate de campania lui Emil Constantinescu susţinut de CDR sau de campania lui Ion Iliescu şi relaţia acestuia cu Adrian Costea nu au condus decît la formarea unei comisii care nu a funcţionat pînă la începutul lunii septembrie. Dar a existat pe hîrtie... Deşi comisiei ar trebui, conform hotărîrii Parlamentului, să i se asigure logistica şi personalul necesare bunei funcţionări de către secretarii generali ai Camerei Deputaţilor şi Senatului, nici pînă la sfîrşitul lunii iulie acest lucru nu a avut loc cu toate că este prevăzută prezentarea raportului final în plenul Parlamentului României pînă la data de 1 octombrie 2000. Ne putem întreba dacă această comisie nu a fost creată tocmai pentru a masca anumite detalii mai mult sau mai puţin îngrijorătoare pentru anumite partide legate de campaniile generale şi prezidenţiale amintite.“ În plus, ne mai putem întreba dacă recentele propuneri privind noi legi ale finanţării venite din partea unor politicienii nu sînt cumva doar legate de viitoarea campanie electorală, din moment ce pînă acum nu şi-au arătat interesul pentru subiect.

Deşi publică în Monitorul Oficial, obligaţi de lege, sume infime faţă de fondurile reale avute la dispoziţie, spectacolul campaniei electorale a arătat că partidele au bani. Dar majoritatea celor contactaţi de autorii studiului au refuzat orice colaborare. Au transmis informaţii unele agenţii de publicitate implicate în diverse campanii electorale, iar în Bucureşti au precizat sumele de care au dispus pentru publicitate următoarele partide: UFD, PUNR, PSDR, UDMR. „Greii“ nu s-au sinchisit, erau ocupaţi, probabil. În provincie lucrurile au fost şi mai grave, la Sibiu, singurul parlamentar care a acceptat colaborarea a fost cel aparţinînd...Forumului Democrat al Germanilor din România: „încercarea coordonatorului local de a lua legătura cu directorii de campanie ai principalelor partide s-a lovit de frustrarea celor care au pierdut alegerile în ciuda sumelor foarte mari investite în publicitate. Aceştia au declarat că nu mai cunosc tarifele la care au fost angajate companiile de publicitate sub motivul că «ofertele s-au pierdut». La fel de discreţi au fost şi reprezentanţii ziarelor şi ai posturilor radio-TV care au vîndut spaţii şi timpi publicitari.“

Pentru a avea o idee asupra sumelor, iată costurile declarate de UFD pentru campania din Bucureşti (care a avut o anvergură mult mai mică decît a altora): 46 de mii USD pentru publicitate în presa scrisă; 130 de mii USD pentru publicitate TV; 6.200 USD publicitate radio.

Şi pentru că urmele campaniei electorale se mai văd ca ravagiile lăsate de o invazie barbară, iată cam cît costă frumoasele resturi pe care le mai vedem încă: chiria pentru un panou este de 200-300 USD/lună, 100 de postere costă 100-150 USD; un banner care flutură fălos agăţat între doi stîlpi se produce cu 500-600 USD iar un banal afiş costă circa 3500 de lei.

Dar cea mai scumpă formă de publicitate este cea televizată. Preţurile au fost cam acestea: în cadrul emisiunii „Se caută un primar“ de la Antena 1 fiecare partid a plătit 3000 USD pentru 1 minut, 2000 USD/30 secunde sau 1200 USD/10 secunde. La PRO TV preţurile au variat în funcţie de perioadă şi de ora de transmisie de la 125 (în prima parte a campaniei, dimineaţa) la 3500 de dolari pentru jumătate de minut. Şi autorii studiului continuă în această manieră, cu formaţiile de muzică şi preţuri de alte mii de dolari pentru un concert, cu pachetele donate pentru bătrîni şi orfani, cu lipitorii de afişe angajaţi la negru şi declaraţi voluntari. De-a dreptul frustrant pentru oricine, o sumă totală este greu de calculat şi înnebunitor de mare. La tematica în cauză şi la studiul Asociaţiei Pro-Democraţia vom reveni într-un număr special al revistei.

Problema nu este ce face fiecare formaţiune cu banii săi, ci că aceste fonduri imense scapă oricărui control, numai cei care le vehiculează ştiu exact de unde provin. Şi cea mai importantă problemă este că nu sînt excepţii, ci este o stare de lucruri generalizată, începem să ştim cît se cheltuie, dar de unde provin banii doar intuim. Şi nu o să ştim niciodată ce promisiuni s-au făcut în schimbul lor. Nimic nu e gratis.

Cristian GHINEA

© S. Ivanoschi

statul de drept

Note despre intransigenţă

Domnului Virgil Ierunca

● Nimic nu e mai incomod în cetate decît intransigenţa şi nimic nu enervează mai mult decît intransigentul. Moralistul intransigent este rău văzut de toată lumea. Ticăloşii îl detestă pentru că e moralist, lasabilii îl detestă pentru că e intransigent. Primii îl acuză „prin ricoşeu“ aruncînd asupra intransigentului exact acuzele pe care intransigentul le aruncă lor. Ideea forţă a ticăloşilor ce se reped împotriva intansigentului este: „la fel ca şi noi, şi tu eşti ticălos, căci nimeni nu e pur pe lumea asta“. Cei din urmă, îl acuză că e exagerat, că nu e flexibil (varianta preferată şi de ticăloşi este „nu pragmatic“), că nu cedează. Lasabilii suferă de lene etică. Vivacitatea intransigentului le pare deplasată.

● În fond, intransigentul e singur. Întotdeauna singur. Cînd mă gîndesc la intransigenţi, îmi vine în minte Noe care, încăpăţînat şi singur, continuă să construiască o arcă imensă, cînd toţi cei din jur îi spuneau că e inutil, rîdeau de el şi îl considerau nebun. Noe, spre deosebire de ei, *ştia*. Şi, de aceea, Noe a salvat lumea. Intransigentul are cea mai grea misiune: el trebuie să salveze lumea. Nu i-a dat nimeni misiunea asta. Şi-a asumat-o singur. Asta face din salvarea lumii cea mai grea misiune cu putinţă. Intransigentul, singur, o duce pe umeri.

● Intransigentul este întotdeauna puternic. Puterea lui nu e o consecinţă a intransigenţei ci o condiţie esenţială a ei.

● Mă întreb dacă statul de drept este intransigent. Cred că da. Intransigenţa este în spiritul statului de drept. De pildă, în aplicarea principiului egalităţii persoanelor în faţa legii. În general, principiile dreptului reclamă intransigenţa. Norma de drept şi, mai ales, judecătorul pot fi mai deschişi clemenţei. Cicero, cel puţin, aşa credea. El spunea că *aplicarea* rigidă a dreptului poate duce direct la injustiţie. Adaug eu: mai ales atunci cînd dreptul însuşi are temeiuri fragile. În acest caz, flexibilitatea inteligenţei născută din experienţa umană pune surdină intransigenţei şi fereşte de exagerări periculoase.

● Intransigenţa este adesea suspectă. Predomină convingerea că omul nu este, natural, înclinat spre intransigenţă şi că atunci cînd apare, intransigenţa are cauze tenebroase. Intransigenţă, adică, apărarea fără concesii a principiilor, este psihanalizabilă şi, nu de puţine ori, intransigentul este socotit un fel de nebun. Dar întotdeauna, în secret, intransigentul este admirat şi invidiat. Cel puţin în această privinţă, intransigentul este aidoma eroului.

● Greşit, intransigenţa este adesea asociată urii. Ura şi intransigenţa nu au nimic în comun în afară de consecvenţă. În rest, totul le deosebeşte. Fundamental, intransigenţa este rezultatul iubirii dezamăgite, dar nu disperate. În acest sens, intransigenţa este deplin umană şi nu poate fi asociată nici unei porniri distructive. Intransigenţa construieşte pe temeiul unei ordini principiale, în timp ce ura distruge iraţional, haotic.

● Imediat după decembrie 1989 a început lupta împotriva intransigenţilor. Ei nici nu apăruseră bine, dar mentalul colectiv a fost imediat infestat de ideea combaterii intransigenţei. Ciudat, nu-i aşa? Primul lucru pe care l-au cerut vinovaţii, chiar înainte de a-i fi tras cineva la răspundere, a fost să nu fie expuşi intransigenţei. Şi au început să se vehiculeze idei precum aceea că toţi românii au fost membri ai partidului comunist şi că dacă intransigentul este anticomunist el este antiromân, alături de sintagme precum „vînătoarea de vrăjitoare“ – slogan înspăimîntător menit să paralizeze îndepărtarea adevăratelor vrăjitoare. De fapt, cred că mişcărilor din 1989 le-a lipsit momentul de intransigenţă şi acum, după 10 ani, vedem bine asta. Atunci ne-a fost frică de intransigenţă fără ca ea să se fi manifestat.

● Printre multele lucruri care ne lipsesc şi azi, poate că cel mai regretabil este doza necesară de intransigenţă.

Sever VOINESCU

SATUL GLOBAL

După ce poliţia a arestat şapte persoane învinuite de uciderea liderului sindical de la Tepro Iaşi, presa a dat din nou glas nestăvilitei sale pofte de certitudini. Pe 12 septembrie, la „Revista presei“ de la emisiunea în limba română a BBC s-a făcut observaţia că pentru mai toate ziarele româneşti prezumţia de nevinovăţie nu funcţionează. Aşa este. „Însuşi directorul general al Tepro Iaşi a instigat la uciderea lui Săhleanu“, titra un cotidian. „Directorul i-a tocmit pe ucigaşi“, scria în altul. Şi nu ne-ar ajunge spaţiul să enumerăm toate exemplele din care ar rezulta clar că BBC-ul n-are doar autoritate, are şi dreptate. După normele de drept, pînă la pronunţarea unei sentinţe definitive nu se poate afirma că *x* e ucigaş, *y* complice şi *z* instigator.

Acesta este însă doar cel mai recent exemplu în care ziariştii îmbracă informaţia în opiniile, convingerile ori prezumţiile lor. Ale lor sau/şi ale celor care le citesc. Şi în alte situaţii s-a întîmplat la fel: războiul din Kosovo „arăta diferit“ în funcţie de postul de televiziune la care priveam ştirile ori în funcţie de ziarul în care citeam noutăţile de pe front. Pentru asemenea situaţii extreme (conflicte de proporţii, asasinate, mari mişcări de mase etc.), ziariştii întîmpină unele dificultăţi în a-şi păstra imparţialitatea şi a relata sec faptele. Nu numai la noi, ci şi în presa de pe alte meridiane, cu o experienţă mult mai mare. Dar „specificul“ presei româneşti este că amestecul informaţiei cu opinia se petrece şi în împrejurări normale, în consemnarea daraverilor politice dîmboviţene, în relatările despre mersul privatizării, în reflectarea mişcărilor preelectorale ş.a.m.d. Procedeele concrete de manifestare sînt diferite: titluri şugubeţe pentru ştiri seci, propoziţiuni ironice în mijlocul unor relatări aparent serioase, întoarcerea faptelor cu susul în jos şi altele, pe care orice om care a citit în viaţa lui şi altceva decît presă de tranziţie le identifică destul de repede. Nu-i bine!, vor spune adepţii modelului anglo-saxon. Opinie să fie, dar s-o ştim şi noi, separată de informaţie. După ce am trăit, în primii ani de tranziţie, o polarizare schizoidă (vă amintiţi de „o anumită parte a presei...“ şi de „aţi minţit poporul cu televizorul“?...), e vremea să intrăm în normalitate. În principiu, aşa este. Dar tocmai din spaţiul anglo-saxon se formulează, în ultima vreme, dileme: a relata pur şi simplu ştirile, *simply telling the news*, ajută prea puţin la rezolvarea problemelor cruciale ale unei societăţi complexe, scrie David Merritt. Prezentarea seacă a informaţiilor reci şi impersonale „adoarme“ publicul, îl plictiseşte, îl îndepărtează de actualitate. „Şi cum poate un public tot mai puţin implicat şi tot mai detaşat să menţină un anumit nivel al vieţii politice, esenţial pentru democraţie?“ (David Merritt, *Public Journalism and Public Life,* Mahwah-London, 1998). Dintr-un spaţiu mai apropiat nouă („giantă latină, n-ai ce-i face...“), Umberto Eco observase şi el, de multă vreme, că evenimentul politic trebuie interpretat, ceea ce nu înseamnă neapărat exprimarea unei opinii, ci clarificarea naturii evenimentului, „traducerea“ semnificaţiei lui pe înţelesul marelui public. Altfel, dacă jurnaliştii vorbesc „limba politicheză“ (*il politichese*) şi reproduc sec ştirile aşa cum le preiau din comunicatele emise de centrele de putere, discursul politic „trece peste capetele cititorilor“ (Umberto Eco, *Guida all'interpretazione del linguaggio giornalistico*, Milano, 1971).

Prezumţia de deontologie

Adevărul nu e la mijloc, ci în tranziţie. Ca să ajungem la dilemele lui David Merritt, trebuie mai întîi să aplicăm modelul anglo-saxon. Ceea ce, în cultura noastră de temperament latin şi substrat balcanic-oriental, e aproape imposibil. Ziariştii noştri vor mai sta multă vreme în poiana lui Iocan, povestind politica moromeţian, cu poantă, ironie, subtext, calambururi şi făcînd cu ochiul. Totul e să-şi găsească repede limitele şi să-şi dea seama cît e de riscant să nu le respecte. Altminteri, dacă uiţi atît de uşor de un principiu clar precum prezumţia de nevinovăţie, degeaba mai faci apel, din cînd în cînd, la dumneaei Deontologia.

Mircea VASILESCU

BARBURISME

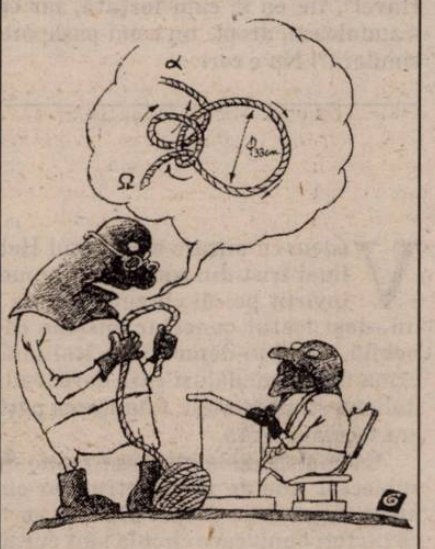

Desen de Ion BARBU

România (în tranziţie) profundă. Reportaje de vacanţă

3. Lungul drum al gospodăriei către pensiune

Chelneriţa se ridică de pe scaunul de la masa noastră unde se aşezase ca să ia comanda, îl mîngîie amical pe fi'miu pe umăr şi conchide: *Deci berici pentru dumneavoastră şi suculeţe pentru copilaşi*. Diminutivele, drăgăstoase şi familiare, abundă în serviciul comercial impecabil al ospătarilor privatizaţi.

Buşteni, pensiune de trei stele, recent deschisă. Pe terasa superbă de la poalele muntelui, un chelner extrem de amabil se interesează de toate detaliile posibilelor noastre pretenţii: *berica v-o torn cu spumică? Si votca să fie cu o lămîică şi gheţuşcă? Apişoara să fie separat?* Cînd dau să scutur ţigara, sare imediat să mă întrebe dacă vreau să pună puţină apiţă în scrumieră şi dacă asta nu mă deranjează, că uite cutare ce a zis. Cînd soţia mea se îndreaptă spre toaletă, o conduce amabil pînă la uşă, îi dă toate instrucţiunile necesare şi o întreabă dacă mai are nevoie de ceva. *Să mă pupişor în poponeţ!* – mîrîie exasperat printre dinţi amicul meu, trăitor în Franţa.

Gura Humorului, cabană nou-nouţă, ridicată la liziera pădurii de un fost miner şi soţia sa, care „a lucrat 20 de ani în comerţ“. Cînd ne întoarcem de la o plimbare prin pădure, îi întîlnesc ochii măriţi de groază. Intuiesc motivul şi-l asigur imediat că ne vom descălţa la intrarea în casă. *Ştiţi, de abia am făcut curat...* – ne explică el. Si iată-ne mergînd desculţi pe culoarul hotelului, spre camera noastră. Seara, la masă, mă pomenesc ducînd, firesc, paharele la bucătărie, ca să nu ne deranjăm gazdele. *Dă-o-ncolo, că doar plătim!* – îmi reproşează nedumerit acelaşi amic trăitor în Franţa. La cafeaua de dimineaţă mai schimbăm şi noi o vorbă, ne povestesc viaţa lor, noi le lăsăm nişte ciuperci pe care le-am cules din pădure. *Vai, da' de ce nu mi-aţi spus, că vi le găteam aseară cum doreaţi. Si vă făceam şi nişte sarmale în cuib, sînt sigură că v-ar fi plăcut* – se agită, mămoasă, patroana. Realizînd ce-am ratat, mă ia cu leşin. Aseară eram însă doar clienţi, aşa că am mîncat *à la carte*. Ne aduce în fugă un borcănaş cu dulceaţă de fragi, ne pupăm şi plecăm.

Drăguş, o bijuterie de pensiune într-un loc necălcat de turişti. Studenţii sînt nemîncaţi de trei zile, aşa că ne hotărîm să ne destrăbălăm în seara asta, adică să comandăm şi ceva de mîncare. Produsele sînt toate din gospodărie, dar preţurile sînt fixe şi pipărate: peste 800.000 pentru 7 persoane. Mîncăm însă pe săturate, aşa că uităm de bani. A doua zi rămîn de poveşti cu găzdoiu', ne descoperim cunoştinţe comune, facem schimb de ţuici şi de adrese. Seara ne strîngem ultimii bănuţi şi mai comandăm o masă. Se încinge un grătar ca-n basme, morarul satului ne aduce cadou 4 sticle cu vin, gazda scoate ţuica şi mîncăm cu burta. La plată, doar 150.000 de lei. *Cred că v-aţi înşelat* – intervin eu cam încurcat. *Se poate* — mă ia gazda pe după umeri – *doár n-o să ne jecmănim între prieteni!* O vorbă ca'ntre oameni şi iată, din client am devenit oaspete!

Neamţ, un sat cu oameni evlavioşi şi un întreprinzător cucernic care şi-a comandat o biserică. A făcut-o cum i-a plăcut lui, a pictat-o pe gustul său, pozînd în costum, alături de nevastă şi copii, pentru fresca de ctitor din pridvor, şi-a adus un popă al său care oficiază nunţi, botezuri şi înmormîntări pentru oamenii din sat care sînt pe placul proprietarului: doar sînt banii lui!

S-ar părea că între familiaritate şi profesionalism, ospitalitate şi comerţ, proprietate privată şi serviciu public, pe scurt, între gospodărie şi instituţie, lucrurile sînt încă în plină tranziţie...

Vintilă MIHĂILESCU

povești suprapuse

Cum trebuiau pedepsiți Ceaușeștii

(despre coșmarul catodic)

Cum se întîmpla că miezul nopții era aproape, iar somnul era departe, într-o pauză a unui film, văzut odată, cu Paul Newman, am pus mîna pe telecomandă și, din trei mișcări lejere, am dat peste un alt film; tot cu un fel de *om nou*, și acest film văzut odată, dar pretabil, dintr-un oarecare masochism al retinei, la o nouă vizionare: procesul și execuția cuplului Ceaușescu (un post tv bucureștean, noaptea de 9/10 septembrie a.c.). Oricît ar părea de curios, filmul în sine avea să rămînă, totuși, un fel de vis frumos în comparație cu ceea ce avea să urmeze în coada lui: o teledezbatere dirijată – de la un pupitru de diriginte cu toane – de poetul Adrian Păunescu, în scopul rememorării și analizării evenimentului din ziua de Crăciun a lui '89.

După o siglă agățată în colțul ecranului, emisiunea era în reluare – poate că ediția, difuzată cîndva mai în urmă, avusese ceva audiență. Emisiunea, atît cît am văzut-o, a fost o baie (comunală) de suprarealism. Nu trecuse bine un sfert de oră și analiza procesului se transformase într-un alt proces: Sergiu Nicolaescu și – mai ales – Gelu Voican Voiculescu trași pe roata acuzațiilor pentru omorîrea Ceaușeștilor.

Acuzați de către cine: avocatul Niculaie Cerveni, parașutat parcă cu forța dintr-un tribunal din altă galaxie, siderat că celor doi condamnați din decembrie '89 nu li s-a respectat dreptul sfînt la recurs; revoluționarul Dumitru Dincă, susținînd că atunci cînd anima baricada de la Inter se gîndea la orice, numai la moartea lui Ceaușescu nu (cu iertare, dar urmărindu-i raționamentele am devenit brusc capabil să înțeleg de ce în glanda ex-președintelui Iliescu putea odată exploda adrenalina numai la auzul numelui *Dincă*); senatorul C.V. Tudor, vehiculînd cu o malignă autosuficiență „cunoștințe" istorice de calibrul celor de la rubrica *Știați că...?* din almanahurile de 15 lei de altădată (spun 15, pentru că atunci almanahurile vandabile, cele fără poezii omagiale, costau 25 de lei); fostul ministru Doru Viorel Ursu, spunînd și el, cu un aer de băiat de băiat mîștocar, ce lipsit de fundament juridic a fost procesul în discuție; sindicalistul Romeo Beja, imaginea vie a dezastrului care se produce atunci cînd omul, în genere, se bagă unde nu se pricepe; și cred că mai era cineva prin platou, unul sau doi dintre acei oameni care fac o impresie cu atît mai bună cu cît mai adînc tac din gură.

Toți aceștia păreau fie născuți ieri, fie victime ale unei devastatoare contorsionări a memoriei; capabili să creadă și să înțeleagă orice, mai puțin faptul că au fost odată cîteva zile în care tot poporul i-a dorit morți pe Ceaușești, tocmai pentru ca despărțirea de ei să fie irevocabilă. Noi am fost acest popor, manipulat sau nu.

Nu foarte tîrziu, somnul a venit salvator, legănîndu-mă în balsamul unui gînd: într-un fel, acuzatorii lui Gelu V. Voiculescu aveau dreptate. Pentru cei doi Ceaușești se putea concepe o pedeapsă cu mult mai atroce decît glonțul: domiciliul obligatoriu într-o garsonieră confort trei, cu un televizor aprins 24 din 24. După mintea mea, Elena ar fi cedat prima: după cîteva reprize de *sex cu Nadine*, după cîteva *calupuri* de clipuri erotice cu blonde mușcînd banane, după două-trei concerte cu buricul gol al celor de la André și cu batista dintre șoldurile Cătălinei Toma, ilegalista acad. dr. ing. Elena Ceaușescu ar fi murit de ciroză pe fond nervos. Pe Nicolae tocmai talk-show-urile l-ar fi pus la pămînt. Dacă n-ar fi murit pe 25 decembrie '89, *geniul* carpatin avea mari șanse de congestie cerebrală chiar în noaptea de 9 spre 10 septembrie a.c. Merg pînă la concesia supremă: cred că fostul *Cîrmaci* era, totuși, capabil de remușcări. Și, privind cu buza căzută și ochii apoși la aplombul iacobin al domnilor Dincă, Viorel Ursu și Vadim Tudor, Nicolae Ceaușescu, tăcut, ar fi mușcat țărîna, îngrozit de prototipul uman pe care l-a creat și – de voie, de nevoie – l-a lăsat în urmă pentru a-i pleda cauza. La o așa panaramă, pînă și el ar fi murit de rușine.

Adrian CIOROIANU

presa despre...

Suveranitate și democrație

Procesul de tranziție către democrație introduce, în toate statele angajate pe această cale, elemente destabilizatoare: în timp ce se modifică structura și scopurile instituțiilor, autoritatea lor scade și societatea suferă de pe urma a ceea ce pare a fi o anomie de durată, ba chiar dorită, de țările europene puternice. Acestea, cred unii, sub pretextul standardelor democratice, transformă interesele lor în raporturi de dominație. Tratativele concrete, cu cifre, dosare și legi, apropie și depărtează în același timp obiectivele integrării europene. Se fac mereu pași mici, dar articulațiile societății democratice, nu funcționează peste tot. Într-un articol din *Journal of Democracy* (aprilie 2000), Jacques Rupnik examinează rădăcinile și eventualele consecințe ale acestei situații: „În 1989, revoluțiile democratice din Europa Centrală și de Est au fost descrise ca o culminație a celui de „al treilea val", cel al democratizării globale, început la mijlocul anilor 1970, în Spania și Portugalia. E într-adevăr tentant să se considere că dezintegrarea imperiului sovietic a fost parte a procesului mondial de prăbușire a dictaturilor. Această opinie a influențat percepția occidentală a tranziției spre democrație (ca sfîrșit al istoriei), dar și percepția protagoniștilor. Zece ani mai tîrziu, în pofida eforturilor occidentale de promovare a democrației, fluxul democratic s-a retras, și a rămas în urma lui tabloul succeselor din Europa Centrală (și al celor din America Latină și din unele țări din Asia), contrabalansate de eșecurile din fosta Uniune Sovietică și din Balcani (dar și în China și în multe țări africane)"

Jacques Rupnik observă că situația din 1989 era, din multe puncte de vedere asemănătoare celei din 1919. Atunci, triumfalismul democratic al lui Wilson și Masaryk a fost învins de realitățile conflictelor între statele nou create, de ascensiunea nazismului în Germania, de polarizarea impusă de atitudinea față de Rusia bolșevică. Acum realitățile sînt altele și influența germană se manifestă „mai curînd prin Bundesbank decît prin Bundeswehr". Nu sînt puțini cei care consideră ambele situații la fel de nocive și potențial amenințătoare. Dar Rupnik crede că după 1989, „Germania a fost pentru vecinii ei din Est un model democratic și (...) un agent al integrării".

Cum se pun în contextul unei dorite, dar încă inexistente, noi ordini europene, problemele suveranității și ale democrației? „În 1989, democrația a revenit în Europa centrală și de Est odată cu suveranitatea națională, confirmînd astfel puternicele legături istorice între democrație și statul-națiune. Astăzi, balanța puterii în Europa nu depinde de echilibrele autodeterminării naționale, ci de procesul integrării europene și euro-atlantice. În timp ce în perioada interbelică, autodeterminarea era o stavilă în calea noilor democrații, integrarea a acționat ca o puternică influență exterioară a țărilor din Europa postcomunistă.

În general, comparația cu eșecul tranzițiilor democratice din perioada interbelică sugerează că mediul regional și internațional în anii '90 a fost excepțional de favorabil. Rusia este slabă, influența ei în țările fostului bloc sovietic este tot mai nesemnificativă și pare că la Kremlin s-a înțeles (cel puțin așa părea pe vremea lui Elțîn) că Rusia nu poate fi în același timp și o democrație și un imperiu. Rusia a renunțat la Europa centrală și acum își concentrează atenția asupra fostelor republici sovietice – ceea ce a fost denumit «străinătatea apropiată». Pentru țările din centrul Europei întrebarea este pînă unde se întinde străinătatea apropiată? Germania este mai puternică, dar și mai democratică și mai ancorată în Occident. Influența ei a devenit un puternic element de integrare. Astăzi, nu există conflicte regionale semnificative în Europa Centrală. Nivelul cooperării regionale este considerat de toate țările implicate ca o parte a procesului de integrare „Euro-Atlantic", iar consolidarea democrației a devenit un element al aspirației comune spre stabilitatea regională.

Mediul regional din Europa Centrală contrastează în toate aceste domenii cu cel din Europa de Sud-Est. Paradoxal, țările care au dus o politică independentă față de Moscova (Iugoslavia, Albania, România) au cunoscut cele mai puține succese în tranziția spre democrație. Comunismul „independent" sau „național" afirmat de Tito (și mai apoi de Enver Hodja, în Albania și Nicolae Ceaușescu în România) s-a dovedit a fi un handicap mai serios decît sovietizarea, permițînd elitelor naționale postcomuniste să treacă democratizarea pe linie de garaj".

În aceste condiții, Rupnik afirmă că stabilirea granițelor viitoarei Uniuni Europene poate fi elementul decisiv pentru viitorul democrației din țările care acum tratează accesul în acest „club". O respingere categorică a celor cu un ritm mai lent în evoluția lor „ar accentua sentimentul excluderii, ar confirma profețiile celor ce se tem de destabilizare și prevestesc eșecul tranziției democratice la periferia estică a Europei. Nimeni nu poate ști unde vor fi trase granițele estice ale Europei democratice și așa e bine. Este de o importanță crucială ca extinderea Europei să rămînă un proces deschis, natura proiectului îi va desena granițele și nu alte considerente". **(M. B.)**

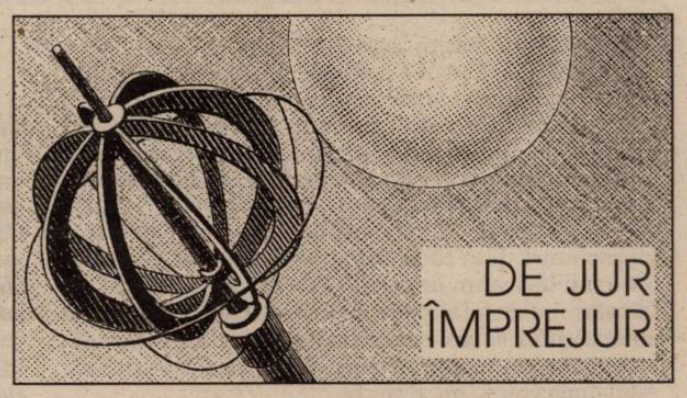

Limite

Data limită stabilită prin acordurile de la Oslo – 13 septembrie – pentru proclamarea statului palestinian independent a fost amînată pentru două luni: Yasser Arafat a cedat: printr-o proclamare unilaterală, nu s-ar fi obținut recunoașterea statului, ci doar înrăutățirea condițiilor pentru continuarea tratativelor în vederea existenței lui reale. Ministrul interimar de Externe al Israelului a salutat această decizie ca pe un semn al relansării procesului de pace *in extremis*.

După șapte ani de convorbiri la toate nivelurile, după asasinarea prim-ministrului Rabin și după guvernarea Netanyahu, Arafat supraviețuind aproape miraculos contestărilor din propria tabără, pacea pare încă posibilă, dar încă la fel de departe ca la început. Premisa convorbirilor secrete, de dinaintea spectaculoasei strîngeri de mînă de pe peluza Casei Albe, a fost că, printr-o succesiune de concesii minore, realizabile, se va ajunge la o relativă apropiere între cele două colectivități, se va instala astfel o nouă stare de spirit, și se va elimina suspiciunea reciprocă. De abia atunci se vor putea găsi soluții și pentru problemele dificile cum sînt statutul Ierusalimului, reîntoarcerea refugiaților, trasarea granițelor noului stat palestinian și, decurgînd de aici, situația colonilor evrei din teritoriile care nu ar mai aparține Israelului. O rezolvare relativ satisfăcătoare pentru oamenii prinși între două suveranități implică o mulțime de aranjamente legale și considerarea unor situații specifice. Nici una dintre părți nu este convinsă că, odată hîrtiile semnate, cealaltă parte își va respecta promisiunile. Sau că autoritățile semnatare vor fi capabile să impună, pe teren, respectarea promisiunilor făcute în cancelarii. Toți sînt convinși că de pe urma tratativelor, ceilalți au fost favorizați. Neutralitatea garanților este mereu pusă la îndoială.

Micile concesii s-au dovedit a fi obstacole majore: fiecare dintre ele a impus dezbateri interne aprinse, calendarul de la Oslo nu a fost respectat, iar climatul intern este la fel de tensionat în ambele tabere. Coaliția parlamentară coagulată cu eforturi de către prim-ministrul israelian Barak s-a destrămat sub presiunea iminenței încheierii unui acord de pace privitor la Ierusalim. Arafat a fost primit ca un erou cînd s-a întors de la Camp David – unde, la sfîrșit de mandat, Clinton era destul de grăbit să organizeze spectacolul desăvîrșirii păcii – pentru că nu a acceptat nici o concesie în legătură cu Ierusalimul. Amîndouă părțile consideră statutul capitalei ca fiind ne-negociabil. Pentru statul Israel orașul este „capitala sa eternă și indivizibilă", iar Arafat spune că „nu s-a născut încă liderul arab care să renunțe la Ierusalim". Ambele părți sînt în relație cu eternitatea, ceea ce niciodată nu a fost o împrejurare favorabilă pentru aranjamentele de pe pămînt. Se pare că la Camp David, părțile au fost în cel puțin două rînduri foarte aproape de o înțelegere. Dar pentru că nu s-a găsit o formulă finală, tot ceea ce s-a discutat și-a pierdut valabilitatea. Dacă vor începe noi tratative o vor lua de la punctul zero. Pentru radicalii din ambele părți, însuși faptul că s-a discutat această problemă este impardonabil. Concesiile ultimilor șapte ani nu au creat dorita atmosferă de încredere, ci dimpotrivă: fiecare cedare a fost percepută ca ultima posibilă și a fost folosită de opoziții din ambele părți. Hamas, organizația rivală celei conduse de Arafat, stă cu arma la picior, cheamă la o nouă *Intifada*, ar urma acțiuni represive din partea armatei israeliene și orice fel de discuție despre procesul declanșat prin acordurile de la Oslo ar deveni inutilă. Concesiile de pînă acum ar fi contestate: concret, prin morți și răniți, nu prin intervenții la organismele internaționale.

Nici unul dintre liderii care negociază pacea – de data asta la vedere – nu știe cu precizie cît de puternică este susținerea sa internă, din partea formațiunilor politice, dar și din partea opiniei publice. După ce a fost părăsit de membrii coaliției din partidele religioase, cei care îi asigurau majoritatea parlamentară, Ehud Barak încearcă să-și reorganizeze majoritatea prin anunțarea unor acțiuni legislative menite să afirme caracterul laic al statului. Dar nici militanții din propriul partid și nici aliații lui firești nu au încredere în promisiunile lui. Declarațiile sale cu privire la o eventuală reformă instituțională sînt considerate o manevră politicianistă. Dacă ar fi avut într-adevăr această intenție, ar fi trebuit să o anunțe înainte de a fi pierdut susținerea parlamentară. Dacă Ehud Barak va fi nevoit să convoace alegeri anticipate și Netanyahu le va cîștiga (cum par a indica sondajele), poza de la Casa Albă cu Arafat, Rabin și Clinton va deveni doar o piesă din albumul de familie al fostului președinte american.

Dacă victoria militară nu a putut crea o realitate care să se dispenseze de tratative, pacea reală nu poate fi impusă de politicieni vizionari sau pur și simplu isteți. Ea depinde de voința atît de fluidă a unor majorități mereu în reorganizare. Generalul în rezervă Barak, „cel mai decorat militar din istoria Israelului", nu va avea parte de aceleași onoruri cînd va fi un fost prim-ministru.

Magdalena BOIANGIU

Argument

Discuţia despre „specificul naţional“ are deja o istorie. A avut o perioadă de glorie la începutul secolului şi între cele două războaie, a cunoscut o etapă „manierizată“ şi manipulatorie în timpul naţional-comunismului şi apoi, după decembrie 1989, una de reviriment în care discursul la modă punea accentul pe trăsăturile negative – ca reacţie la atitudinea exclusiv pozitivă, triumfalistă de-a dreptul, a discursului comunist. Iată că şi falsele probleme pot avea o istorie (nu întîrziem prea mult în explicarea acestei catalogări – sînt false pentru că operează cu reducţii şi abstracţiuni ce au pretenţia că reflectă realitatea, ajungînd să se substituie acesteia; în timp ce realitatea este, după cum ştim, diversă).

În ultima vreme, avînd în vedere perspectiva globalizării sau a unei Europe comune, a început din ce în ce mai mult să se pună problema *identităţii* (naţionale sau de alt fel). Discursul identitar este, de astă dată, mult mai *soft* decît cel care se referea la specificul naţional. În timp ce discuţia despre specificul naţional avea un mesaj subliminal agresiv, prin raportarea implicit negativă la *ceilalţi*, cea despre identitate pare mai mult înclinată spre evidenţierea unor afinităţi comune ale indivizilor unui grup. Dacă specificul naţional vorbea despre trăsăturile de caracter, psihologice, ale poporului, văzut ca un singur individ („românul“), identitatea îşi propune să definească mai degrabă un spaţiu *cultural* comun.

Care dintre cele două discursuri e mai profitabil? – este o întrebare retorică. În fond, putem să-i spunem cum vrem – specific sau identitate –, dar nu cred că vom ajunge prea departe dacă încercăm la nesfîrşit să descoperim caracterul „românului“, dacă ne încăpăţînăm să tragem nişte concluzii în sensul acesta din opere literare, cum e, de exemplu, „Moriţa“ (unde, în paranteză fie spus, pe lîngă baciul moldovean, mai erau şi ceilalţi doi, potenţialii criminali, la fel de români şi ei), dacă vedem în ţăranii români un singur individ – „ţăranul român“ – care e neschimbat de cînd lumea (oare cît e de reprezentativ baciul mioritic pentru sătenii din zilele noastre?). Cred că, dacă vrem într-adevăr să ne definim, cel mai bine ar fi să o facem de pe poziţii culturale. Şi am putea începe, de exemplu, – aşa cum sugerează interviul de pe ultima pagină a acestui număr – cu gastronomia. Este mult mai plăcut. Un borş pescăresc din Deltă – precum cel de care se „îndrăgostise“ Carol I spre sfîrşitul vieţii – va fi întotdeauna de preferat unei poze eroice. **(C. P.-B.)**

Paula TUFIŞ
sociolog

Cultură şi coerenţă identitară

Ce determină un grup de oameni să adere la o identitate comună? Ce forţă poate „constrînge“ un grup naţional să se definească printr-o identitate naţională coerentă şi bine cristalizată? Pentru a se putea vorbi de identitate trebuie neapărat ca acesta să aibă cele două atribute: coerenţă şi cristalizare. Fiecare popor are o astfel de imagine coerentă şi bine cristalizată despre sine, şi un sistem de semnificaţii şi de valori naţionale la fel de coerent şi de bine cristalizat. Cum este însă posibil ca un număr atît de mare de indivizi, cum este numărul membrilor unui grup naţional, „să cadă de acord“ asupra unei autoimagini comune şi asupra unui sistem de semnificaţii şi valori comun?

O identitate naţională este un sistem de semnificaţii şi reprezentări determinate în primul rînd cultural. Semnificaţiile asociate cu apartenenţa la o naţiune şi reprezentările, imaginile despre propria naţiune contribuie la formarea sentimentului de identitate naţională. Deşi semnificaţiile şi reprezentările asociate identităţii naţionale poartă o puternică amprentă culturală, este inevitabilă existenţa unor influenţe de ordin personal asupra formării acestui tip de identitate (cum ar fi influenţa identităţilor personale, factorilor individuali) şi a altor tipuri de identităţi: cea etnică sau cea religioasă. Rolul primordial în construcţia identităţilor naţionale este însă jucat de instituţiile culturale, şi de procese aflate în legătură cu aceste instituţii culturale, cum ar fi socializarea timpurie (influenţată de tipare culturale), memoria socială (care în mare este istorie trecută prin filtrul cultural), diferite modele culturale de comportament şi interacţiune. Apare astfel ipoteza preponderenţei influenţei factorilor culturali asupra formării identităţii naţionale.

Fenomenul construirii identităţii naţionale pe tipare culturale este de natură să determine existenţa unei identităţi naţionale coerente şi bine cristalizate în cadrul grupului naţional. Toţi cei care fac parte din grupul naţional sunt „supuşi“ unor stimuli asemănători reprezentaţi de faptele transmise prin memoria colectivă şi de modelele culturale de apreciere a trăsăturilor poporului din care fac parte.

Spre deosebire de factorii culturali, care acţionează spre „omogenizarea“ identităţii naţionale, factorii de status socio-demografic acţionează spre diversificarea în cadrul acesteia. Factorii socio-demografici influenţează mai mult identităţile personale, şi prin aceasta îşi pun amprenta asupra identităţilor naţionale. În formarea unei identităţi naţionale intervin atît factorii de natură culturală, cît şi cei de natură socio-demografică. În funcţie de raportul dintre intensităţile cu care acţionează aceşti factori vom avea de-a face cu o identitate naţională mai bine cristalizată, sau cu o identitate naţională mai difuză.

Preponderenţa influenţei factorilor de status socio-demografic va duce la formarea unei identităţi naţionale difuze, membrii grupului fiind influenţaţi în aprecierile lor referitoare la naţiune de propriul lor status socio-demografic. Aprecierile vor fi deci în funcţie de vîrsta indivizilor, sexul, educaţia, ocupaţia lor, grupul naţional „fragmentîndu-se“ în mai multe grupuri de membri cu status asemănător care vor avea valori şi reprezentări naţionale diferite, deci viziuni diferite asupra propriilor identităţi naţionale.

Faptul că o identitate naţională este coerentă şi bine cristalizată nu înseamnă că aceleaşi trăsături sînt prezente la majoritatea membrilor comunităţii naţionale. Referitor la cazul românilor, această idee este de altfel infirmată de concepţiile extrem de diverse referitoare la trăsăturile românilor, uneori fiind invocate chiar trăsături contradictorii. Astfel, românul este harnic, dar şi delăsător, curajos, dar şi fricos, religios, dar cîteodată doar de „ochii satului“, cu o capacitate mare de creaţie şi inovaţie dar cu un spirit întreprinzător slab, primitor, dar şi suspicios. Aceste contradicţii nu sînt prezente doar în identificările făcute cu ochiul specialistului „din afară“, ci şi în autoidentificări, dar acesta nu înseamnă că avem de-a face cu o autoreprezentare naţională românească contradictorie sau difuză, ci doar cu una care surprinde nuanţele.

Dar dacă o identitate naţională bine cristalizată nu înseamnă nici trăsături comune membrilor ei, nici o imagine comună despre membrii ei, ce înseamnă atunci? *Nu înseamnă trăsături comune, ci o varietate de trăsături:* comportamente, atitudini, trăiri, răspîndite în grade diferite şi combinaţii diferite între membrii comunităţii, care sunt elemente periferice orbitînd în jurul unui *nucleu de trăsături* comune, nucleu determinat de condiţii sociale, istorice şi culturale comune, de o memorie socială comună.

Într-un spaţiu social al tranziţiei, aşa cum este România după 1989 este de presupus că acest nucleu este mai degrabă fragmentar sau, altfel spus, ar putea fi vorba de o structură valorică polinucleară a spaţiului social românesc. În acest caz, identitatea naţională a românilor se constituie probabil într-un sistem divers de valori format în jurul unor calităţi generale comune cum ar fi mîndria de a fi român sau cinstea, hărnicia, ospitalitatea.

Identităţile sociale şi naţionale, sistemele de reprezentări au în general un grad mare de inerţie, însă schimbări sociale de anvergură pot determina căutarea unor noi definiţii ale caracterului identitar şi construirea unor identităţi naţionale de tip proiect, care îşi stabilesc un nou ideal de atins şi metodele prin care acest lucru poate fi realizat. Se poate spune că perioada actuală a tranziţiei din România este un astfel de cadru de dezvoltare a unei identităţi naţionale de tip proiect. De asemenea, apariţia curentului globalizării şi a idealului politic de integrare în structurile europene este de natură să accentueze nevoia restructurării definirii identităţii naţionale româneşti.

Septimiu CHELCEA
psihosociolog

Stereotipurile – marcatori ai identităţii naţionale

Stereotipurile rasiale, etnice, naţionale

Stereotipurile despre *outgroup*-urile rasiale, etnice, naţionale, dar şi profesionale sau religioase, din care noi nu facem parte, sînt frecvente. Există şi *autostereotipuri*, suprageneralizări despre propriul grup *(ingroup)*, dar acestea sînt, de regulă, mai puţin cristalizate, mai puţin negative, mai puţin extreme decît stereotipurile despre alte grupuri (*heterostereotipuri*). Ambele tipuri de stereotipuri pot fi atît pozitive, cît şi negative. Intensitatea atribuirilor pozitive sau negative diferă în funcţie de *grupul ţintă*. Ca o constantă generală, *ingroup*-ul este favorizat.

De la aceste asumpţii am pornit cînd, în urmă cu mai mult de un deceniu, am început cercetarea empirică a identităţii naţionale a românilor. Am considerat, alături de J.R. Ladmiral şi E.M. Lipiansky *(La Communication interculturelle,* 1989, 9), că identitatea socială se construieşte pe baza factorilor obiectivi, dar şi subiectivi şi că „există, în primul rînd, sub forma reprezentărilor sociale, care permit unei colectivităţi să se definească şi să se facă recunoascută de alţii; aceste reprezentări sînt formate din imagini, simboluri, stereotipuri, mituri originale şi legende istorice“. M-am oprit iniţial la stereotipuri, ca *marcatori de identitate* elementari.

Autostereotipul etnic pozitiv al românilor cuprinde atribuirile: ospitalitate, hărnicie, omenie, muncă, inteligenţă, cinste, patriotism, prietenie, răbdare, spirit gospodăresc (primele opt caracteristici din cele optzeci şi trei, care au apărut cu cea mai mare frecvenţă). *Ospitalitatea* reprezintă calitatea psihomorală cea mai frecvent autoatribuită, atît ca primă calitate (16,4%), cît şi pe ansamblul calităţilor autoatribuite, indiferent de ordinea autoatribuirii. *Hărnicia* apare pe locul al doilea cu o frecvenţă de 11,2% din totalul răspunsurilor. Pe locul al treilea se situează *omenia* (10% din calităţile psihomorale autoatribuite). Aşadar autostereotipul etnic pozitiv al românilor ar fi: ospitalitate, hărnicie, omenie. Frumos, nu? Un mit, ar spune cineva neavizat. Numai că românii îşi atribuie şi defecte, şi încă mult mai numeroase decît calităţi!

Autostereotipul etnic negativ al românilor include: necinstea, hoţia, lenea, dezbinarea, caracterul uşor influenţabil, toleranţa, credulitatea, delăsarea, laşitatea, invidia – ca să mă refer doar la primele opt defecte autoatribuite care au apărut cu frecvenţa cea mai mare, dintr-un total de 98 de trăsături psihomorale negative ce au fost invocate. Deci *autostereotipul negativ al românilor* este, foarte probabil, dat de: necinste (6,4%), hoţie (6,2%) şi lene (5,2% din totalul autoatribuirilor negative).

Cercetărie de teren la care mă refer au evidenţiat o variaţie puternică a autostereotipurilor pe regiuni istorice tradiţionale. De exemplu, moldovenii se văd mai ospitalieri (21%) decît dobrogenii (3,6%) saŭ bănăţenii (7,2% din autoatribuiri). Este relevant şi faptul că autostereotipurile, atît pozitive, cît şi negative, se regăsesc aproape în aceeaşi structură şi la elevii de şcoală primară, cu vîrste de 9-10 ani, conform cercetărilor realizate de Mihaela Vlăduţ (1993). Dar, în mod neaşteptat, cercetările noastre au arătat că românii îşi atribuie o gamă mai largă de defecte (98) decît de calităţi (83), ceea ce contrazice *teoria favorizării ingroup*-ului. Personal, consider că aceasta constituie o particularitate a tranziţiei postcomuniste, care ar merita studiată în continuare.

Stereotipurile ca mărci ale identităţii

Pentru identitatea naţională, autostereotipurile au rol de marcatori de identitate, aşa cum am arătat. Dar sînt imaginile stereotipice corecte? Dau seama ele despre caracteristicile psihomorale reale ale grupurilor sociale (colectivităţi etnice, naţiuni)? În ciuda erorilor de procesare a informaţiilor, a *bias*-urilor, majoritatea cercetătorilor susţin *teoria kernel of truth*. Subscriem şi noi acestei teorii care recunoaşte existenţa în stereotipuri a unui „sîmbure de adevăr“. Problema este de a determina ştiinţific proporţia de adevăr a stereotipurilor, ce parte a populaţiei posedă calitatea sau defectul care se autoatribuie.

Dacă cercetările empirice au evidenţiat existenţa unui autostereotip pozitiv, îmi pun întrebarea: „La ce ar servi negarea ospitalităţii ca trăsătură psihomorală a românilor?“. La fel, cunoscînd autostereotipul etnic negativ, mă întreb: „Unde se va ajunge dacă vom continua să relevăm, pe diferite căi, inclusiv în mass-media, doar defectele românilor?“. *Est modus in rebus.*

Şi mai este ceva. Presupunînd că stereotipurile sînt *imagini incorecte*, conţin numai erori, *profeţia autorealizatoare* ne învaţă că o definire falsă a unei situaţii devine adevărată prin consecinţele ei (R.K. Merton, 1948). Amintind mereu că românul este hoţ, necinstit, leneş etc., nu cumva contribuim la autorealizarea profeţiei? Crede cineva că, minimizîndu-ne calităţile psihomorale şi maximizînd defectele, vom fi mai repede acceptaţi în structurile economice şi politice europene? Că dispreţuind *ingroup*-ul ne arătăm mai puternic propensiunea pentru *outgroup?*

Cercetări psihosociologice recente arată că există o corelaţie directă, pozitivă, între identitatea naţională şi identitatea europeană. Aceasta pentru că, parafrazînd un aforism binecunoscut, *Europa unificată va fi multiidentitară sau nu va fi deloc.*

Ioana BOT
conf. dr., Facultatea de Litere, Universitatea „Babeş-Bolyai", Cluj-Napoca

La ce bun... poetul naţional?

Celebra întrebare a lui Hoelderlin se referea la poeţi în general: „La ce bun poeţii în vremi de restrişte?..."; continuînd jocul parafrazei, îndrăznesc să afirm că poetul naţional este „bun" tocmai în vremi de restrişte, sau că vremile de restrişte sînt cele ce îl zămislesc, îl reînvie, îl perpetuează. A spune, deci, că nouă, românilor, ne-a fost hărăzit (sau dăruit de zei, ori cine mai ştie de cine şi de ce) un poet naţional, nu îmi apare, de aceea, expresia vreunui nemăsurat noroc. Dimpotrivă: cultul poetului naţional (în toate formele sale) constituie recunoaşterea, dezvăluirea, explicitarea unei stări de fapt suferitoare a culturii şi a istoriei româneşti.

Ştiu prea bine ce tipuri de reacţii poate genera (şi cum poate degenera...) o discuţie asupra mitului eminescian – şi încă în paginile *Dilemei*! Consideraţiile de faţă vor încerca, în consecinţă, să fie mai degrabă un decupaj rezumativ al obiectului de studiu („poetul naţional"), decît o coborîre în arena polemicilor, unde „cazurile" caută, zgomotos, să schimbe „macazurile" strategiilor canonizante ale literaturii române. Convingerea noastră este că discuţia actuală asupra mitului eminescian concretizează o (aceeaşi) criză a culturii române (într-o altă vîrstă a sa) şi că numai văzînd-o astfel vom putea să îi înţelegem semnificaţiile, rupturile, devenirea. Poetul naţional, ca şi construct cultural asupra căruia se proiectează (cel mai adesea, patetic sau violent la nivelul retoricii) o obsesie identitară foarte persistentă în spaţiul românesc, obiectivează aspectele esenţiale ale respectivei crize – aceasta este funcţia lui în vremi de restrişte... Într-o investiţie retroactivă de sens – care devine, în timp, datorită amplorii fenomenului generat de *„mythmakers"* ce sînt, totodată, creatori de opinie, de doctrine politice ori de şcoli literare, o adevărată *creaţie* de sens – lui Eminescu i se atribuie statutul de prototip al unui destin naţional, eşecurile, culpele ori eroicele victorii transferîndu-se astfel asupra respectivului „ţap ispăşitor" (să mi se îngăduie expresia, rog a se citi exclusiv în sensul ei girard-ian, fără alte conotaţii). E mai simplu, mai puţin traumatic, nu mai e nici tragic, construcţia imaginii identitare şi apoi recursul la ea reprezintă un transfer de responsabilitate, o „ieşire de sub limita" unei istorii ce pare, mereu, să determine la români alegerea unei posturi defensive. Nu îndrăznesc să generalizez acum, spunînd că numai naţiunile mici şi suferitoare au perpetuat, în Europa, mitul poetului naţional, dincolo de marginile istorice ale romantismului. Dar pentru a avea o imagine a ceea ce i se întîmplă lui Eminescu (sau – pentru a fi mai exacţi – ni se întîmplă nouă, românilor, cu Eminescu) de un secol încoace, voi cita un paragraf dintr-o tabletă omagiantă dedicată poetului, un text (involuntar) ambiguu, destinat a perpetua mitul poetului naţional, şi care dezvăluie foarte bine cauzele şi strategiile respectivei nevoi de mit: „Dar Eminescu nu este numai un mare poet al lumii, el este poetul nostru naţional. Din paginile cărţilor de citire, el trece firesc în paginile cărţilor de rugăciune şi din dicţionarele istoriei literare, în pomelnicele cu arhangheli şi martiri. Eminescu este asemenea Ciobanului din Mioriţa, cel frumos şi blînd, cel bogat şi bătut de nenoroc, cel ce îşi contemplă destinul, neîncercînd sa şi-l schimbe. Acesta este prototipul, aceştia suntem noi, mult dincolo de poezie şi fără încetare eminescieni" (Ana Blandiana, *Prototipul*, în *România literară*, nr. 24/1979).

Construcţie identitară, „Eminescu – poetul naţional" se vede transformat într-un fenomen ce depăşeşte marginile literarului. Implicit, un asemenea obiect de studiu trebuie să determine şi o schimbare a perspectivei studiilor ce îi sînt consacrate; pentru că nu putem da seamă despre un construct cultural decît cu ajutorul unei cercetări interdisciplinare, unde se regăsesc metode şi perspective provenind din istoria mentalităţilor, din antropologie şi din istoria ideilor, din critica literară, din stilistica clişeului, din aria „studiilor culturale". Lipsa de profesionalism care a caracterizat primele etape ale dezbaterii, în presa românească a ultimilor ani, nu este de natură să faciliteze cercetarea, decît, eventual, oferindu-i alte exemple pentru o tipologie a comportamentelor (noastre) mitice. Şi confirmînd faptul că, astăzi, cultura română continuă să traverseze „vremi de restrişte", dacă ea continuă să se raporteze la figura poetului naţional!

La început, adică în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, cînd mitul unui Eminescu-poet naţional prinde nespus de repede contur si rădăcini puternice, şi în spaţiul românesc (ca peste tot în Europa timpului) exista o strînsă legătură între cultul scriitorului naţional, pe de o parte şi, pe de altă parte, emergenţa, respectiv consolidarea unei conştiinţe naţionale, moderne. Dar cultul scriitorului naţional devine mai mult decît o formă particulară a cultului „oamenilor mari ai istoriei naţionale" şi primeşte încărcătură politică, al cărei conţinut se va schimba de-a lungul epocilor istorice următoare, funcţia constructului rămînînd însă nealterată. La momentul originar al acestui mit (pe care cercetarea istorică îl plasează cu destulă precizie între 1889 – anul morţii scriitorului – şi primul război mondial), se poate spune că nevoia de figuri identitare este atît de puternică în tînărul stat român modern, încît „poetul naţional" reprezenta o invenţie necesară. De ce se perpetuează ea timp de un secol? Iată întrebarea în numele căreia istoria acestui mit trebuie scrisă, ieşind din bucla tautologică a spiritului comun, care ne spune că Eminescu este un poet naţional pentru că românii îl socotesc ca atare, şi depărtîndu-ne depotrivă de înălţimile hagiografiilor, ce afirmă că supremaţia lui valorică este un dat ontologic al poporului român. Ambele atitudini, simptomatice pînă astăzi, fac parte din obiectul de studiu, ele nu pot să structureze metodologic cercetarea.

Caracteristicile fundamentale ale discursului servind vehiculării respectivei figuri identitare, potrivit schemei propuse de Barthes (în *Mythologies*, 1957), de o luminoasă simplitate, sînt următoarele: el prezintă *un sens* (Eminescu – scriitorul cu o biografie reală pe care o alterau, deja, definitiv, hagiografiile contemporanilor), *un semnificant* (riturile destinate consacrării mitului, din care, de pildă, acest an 2000 ne oferă bogate exemple), *un semnficat* (intenţia de identitate naţională, de coerenţă şi de echilibru exemplare, pe care şi-o însuşesc cele mai diferite ideologii) şi *o semnificaţie* („Eminescu – poetul naţional", tînăr zeu salvator şi sacrificat, imagine a sufletului românesc, sanctificînd determinările istorice ale construcţiei mitice înseşi). Putem uşor constata cum sensul s-a depărtat de noi (pînă la a ne deveni inaccesibil, în adevărul lui primar şi complet), putem vedea apoi cu cîtă tenacitate conţinutul esenţial al semnificatului a rămas neschimbat, de-a lungul devenirii mitului. În replică, semnificantul si semnificaţia se dovedesc a fi cele mai vulnerabile la schimbările de perspectivă datorate aproprierii figurii mitice de către diferite discursuri. Figura identitară trebuie înţeleasă în consecinţă, ea însăşi, ca rezultantă a acestor mişcări contrarii (constanţă/schimbare, simplitate/ambiguitate), făcîndu-se, desfăcîndu-se şi refăcîndu-se într-un veac de posteritate eminesciană unde, foarte repede, în sintagma „poet naţional", adjectivul a devenit mai important decît substantivul pe care se presupune că îl determină.

Ca poet (pur şi simplu, sau – vorba lui Maiorescu – „în toată puterea cuvîntului"), Eminescu este autorul unor texte ce fac parte din biblioteca mea personală, imaginară, esenţială; nu cred că, în calitate de „cititor de poezie în limba română", reprezint o excepţie. Dar nu despre poet voiam sa vă vorbesc acum, ci despre adjectivul identitar ce i se asociază, despre semnul acesta încăpăţînat al unor vremi de restrişte...

Din bibliografia problemei

„Stilul e poporul"

„Muncitorul nostru agricol se oboseşte îndată ce-l constrîngi la o prea riguroasă disciplină. Lui îi place ritmul neregulat, pe care-l găsim în viaţa omului primitiv; zile cu muncă din greu, urmate apoi cu lungi pauze de sărbătoare; încordare cît de tare, numai nu continuă. Românul la muncă dă *iureş*, întocmai ca la război. Cu *zorul* el face minuni. Ţăranul sfîrşeşte cu *zorul*, în cîteva ceasuri de clacă, o muncă pe care, de altmintreli, el n-ar putea-o isprăvi într-o săptămînă: căci la clacă are cîntece şi îndemn, pe cînd la munca obişnuită el este lăsat pe seama propriilor sale deprinderi. [...] Un an de-a lungul stă românul degeaba, şi în ultimele zile dă pe brînci. Aşa face şcolarul; aşa negustorul; aşa funcţionarul; aşa pînă şi legiuitorul. [...] În noi trăieşte încă sufletul strămoşilor noştri păstori şi agricultori primitivi, suflet care se agită cîteva luni pe an, şi hibernează în tot restul timpului. Sîntem capabili de orice virtute întru cît pentru ea nu ni se cere o persistenţă prea îndelungată. [...] Cultura Apusului însă cere o muncă uniformă, disciplinată, iar nu întreruptă şi capriţioasă. Indivizii care compun societăţile culte sînt unităţi economice formate la disciplina muncii uniform prelungite. Pentru ei cultura este o continuare naturală a fiinţei lor, iar nu o povară..."

(C. Rădulescu-Motru, *Cultura română şi politicianismul*, Bucureşti, 1904)

* * *

„Românii, luaţi individual, cu foarte rari excepţii, nu produc opere desăvîrşite pînă în amănunt, aşa cum în Apus găsim petrecîndu-se faptul la francezi, englezi, germani, italieni etc.; rare sînt cazurile, la români, de vieţi individuale în întregime închinate unui singur gînd sau unei singure opere; şi mai rare încă sînt cazurile, la români, de suflete originale cu o încredere nemărginită în valoarea lor proprie, mergînd pînă la sacrificiul vieţii pentru a-şi apăra o idee personală; la români, virtualităţile vocaţionale se realizează aproape exclusiv prin colaborarea colectivă a mulţimei sau, cel mult, prin o expresivitate exemplară, în felul cum am văzut că se realizează vocaţia religioasă. Individul, şi cînd se sacrifică pentru o idee, se sacrifică pentru o idee naţională sau creştină, nu pentru o idee de originalitate personală. Colaborării excesive a mulţimei datorează românii limba unitară pe care ei o vorbesc; arta populară, care face admiraţia lumii întregi; tehnica instrumentală a muncii, care durează de mii de ani şi este mai bogată decît a tuturor celorlalte popoare din Orientul Europei; obiceiurile pămîntului, în ceea ce priveşte organizarea lor juridică, obiceiuri mai cu sfinţenie păstrate şi practicate decît legile săpate pe tablele de aramă ale altor popoare; în sfîrşit, acestei colaborări colective a mulţimei datorează românii de astăzi biserica şi statul lor întregit, cu toate duşmăniile ce s-au pus în calea formării acestui stat. În Apusul Europei, geniul individual lasă după el urme adînci, care se pot recunoaşte şi după veacuri. [...] În Apus, *„le style c'est l'homme individuel"*. La români, *„le style c'est le peuple"*.

(C. Rădulescu-Motru, *Vocaţia, factor hotărîtor în cultura popoarelor*, Bucureşti, 1932)

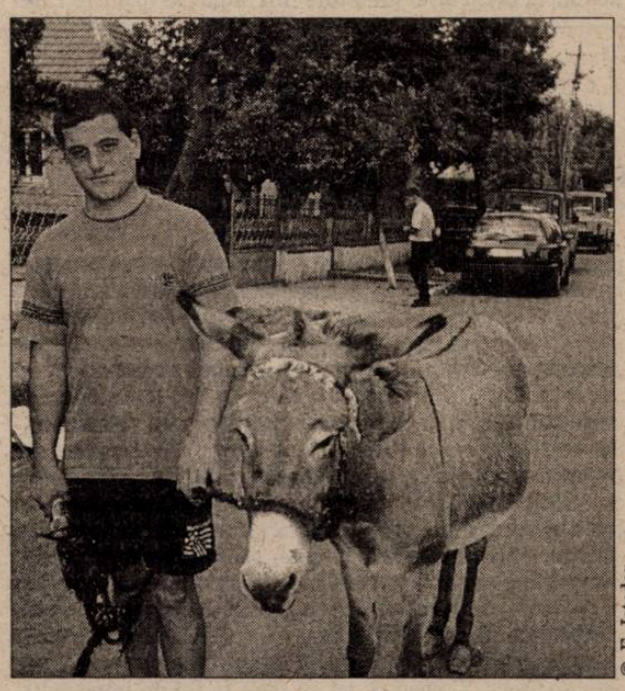

© E. Istodor

* * *

„Ce ar fi în fond acest suflet naţional românesc? [...] Ar fi gradul de intensitate, întinderea şi tonalitatea sufletească a majorităţii membrilor unei colectivităţi de oameni, care sunt, se simt legaţi între ei, datorită unui fel de forţă centripetă. Obiceiurile, tradiţiile, faptul de a locui în cuprinsul aceloraşi hotare, trecutul comun, şi nici originea comună nefiind, în ultimă analiză, atribute cu necesitate comune tuturor membrilor unui grup naţional şi exclusive lui. Unele regiuni din Moldova au fără îndoială o bună parte din tradiţie influenţată de apropierea rusească, cele din Muntenia de popoarele balcanice, cele din Ardeal de unguri. Muzica populară românească, afirmă G. Enescu, o regăseşti ca motive la unguri, sîrbi şi slavi în general. Poezia populară românească are principale variante în sîrbeşte şi bulgăreşte, costumul e de multe ori influenţat. Limba e împestriţată de cuvinte împrumutate. Nu poate fi vorba deci de o rasă pură. (Şi e de netăgăduit că mai toţi scriitorii noştri caracteristici, Eminescu, Alecsandri, Caragiale, mai toţi fruntaşii culturii româneşti n-au venit din zonele curat româneşti ale munţilor). Sufletul românesc e o extrem de interesantă contopire de însuşiri şi cusururi dintre cele mai diverse, altoite pe o rasă. Toată minunea stă în desăvîrşirea acestei contopiri, în propria conştiinţă a unităţii ei. Tăria acestei conştiinţe e dovedită de marea ei putere de asimilare a elementelor de alt neam; e o dovadă că reprezintă o formulă superioară."

(Camil Petrescu, *Sufletul naţional*, în *Cetatea literară*, martie 1926)

* * *

„Noi am făcut caz de latinitatea noastră, indiscutabilă, dînd însă impresia că sîntem tineri şi neglijînd substanţa medulară. Noi însă sîntem romani ca şi francezii galo-romani, popor străvechi adică, cu notele lui etnice neschimbătoare esenţial, primind limba şi cultura latină. În fond sîntem geţi şi e mai bine a spune că, în felul nostru, am primit şi noi succesiunea spiritului roman, pe care trebuie să-l continuăm de la longitudinea reală, fără mimetisme anacronice. Spiritului galic şi brit trebuie să-i corespundă aici, prin sporire, spiritul getic. Căci să nu uităm că pe columna lui Traian, noi, dacii, sîntem în lanţuri".

(G. Călinescu, *Istoria literaturii române*, Bucureşti, 1941)

Radu Pavel GHEO
scriitor

Noi toţi, bunii români

– sau despre cum am ucis etnostereotipiile –

Dobîndind, pe calea regală a educaţiei, conştiinţa apartenenţei la un neam cu o existenţă multimilenară, ajunsesem într-o vreme să mă întreb cum poate fi cineva spaniol, lapon, kuweitian sau francez fără să moară de admiraţie în faţa insulei de dacolatinitate unde mă născusem. Deşi fantasmagorică, teoria care plasa centrul întregii civilizaţii euroasiatice în spaţiul carpato-danubiano-pontic îmi plăcea. Te puteai gîndi la ea, fie şi ca posibilitate. Oricum, americanii mi se păreau ridicoli cu pretenţia lor de a fi consideraţi un popor cu istorie. Îi deplîngeam pînă şi pe conlocuitorii noştri, nevoiţi să trăiască alături de cei asemeni mie. Ştiam de existenţa unui Volksgeist, iar după decembrie 1989 citisem şi publicistica lui Nae Ionescu, unde magistrul unei generaţii de aur şi sînge dovedea cu prisosinţă că nici Samuil Micu, papistaşul, nici Bercu Solomon, anonimul care respectă legile statului român şi chiar se sacrifică pe front, nu sînt altceva decît „buni români". În nici un caz români. Sau rromâni, nene Iancule...

Imaginea îmi hrănea orgoliul. Fără să mişc un deget, intram într-o categorie de aleşi. Român ortodox născut din părinţi români ortodocşi, n-aveam decît să proiectez ceea ce citisem la scara întregii ţări. Eu eram, în mic, imaginea României Mari. Restul, toleraţi şi marginali, erau ceilalţi. Străinii. Cu care eu, daco-romanul, n-aveam cine ştie ce în comun.

O lume ideală ar fi lipsită de „dar" şi „însă". Dar, ori de cîte ori mă refugiez în amintirile copilăriei, iluminate permanent de un soare cald, în vremea cînd evenimentele nu se înşiră încă pe o axă a timpului, ci se stivuiesc unul peste altul, n-am decît să trag un sertar sau două ca să-mi zdruncin fermecătoarele certitudini etnofilosofice. S-o uit pe Leana, ţigăncuşa cu care m-am tăvălit, inocent şi înfiorat, printr-un lan din holdele patriei? N-aş sărăci sufleteşte fără Imi Bodnar, colegul meu de generală, cu care am împărţit o groază de fantasme preadolescentine? Într-o copilărie pur naţională, unde aş lăsa-o pe tanti Rezi, bătrîna ursuză şi uscată a cărei intransigenţă o admiram, sau pe nepotul ei neamţ, Neamţu', poate cel mai bun instrumentist din fanfara satului, care cînta „de plesnea ţeava trompetei"? Sau pe trupeşa Rozica, de care mă lipeam într-un dans lent, avînd înainte spectrul stagiului militar?

În Timişoara, în anii studenţiei, grupul de prieteni fără de care identitatea mea ar fi acum alta îi includea pe Nelu, un ardeleano-bulgar de care am rămas legat şi acum, Sergiu, în vinele căruia sîngele românesc se amestecase bine cu cel maghiar, sîrbesc şi german (iar noi îl poreclisem „jîdanu"), Boboiciov bulgarul, Mişu PUNR-istul plin de umor, Radu, olteanul flegmatic, i tak dale. În toţi anii aceia n-am simţit răbufnirea nici unui Volksgeist, nici măcar de sămînţă. Poate doar la meciurile de fotbal din campionatul mondial, cînd românii, sîrbii, bulgarii, ungurii sau nemţii urlam pînă la răguşeală „RO-MÂ-NI-A!" Oare unde greşea teoria?

Un prieten din copilărie, plecat pe la 13 ani în Statele Unite, spune cu convingere „I am an American now". Odinioară nu pricepeam. Acum da. Pînă la urmă, cred că ne definim altfel decît am citi în scrierile despre specificul naţional: în două etape. Prima (subînţeleasă) este una identificatoare (toţi sîntem români, fiindcă aşa s-a nimerit) şi abia a doua diferenţiatoare, haotică şi subiectivă. De exemplu noi, „bănăţenii", ne diferenţiam mai degrabă de ardeleni sau munteni decît de nemţi sau maghiari. Ne raportam spaţial la un „acasă" pentru care Liebling, Beşenova sau chiar Szeged şi Vrsac erau mai apropiate, deci mai familiare, decît Moreni, Bucureşti sau Constanţa. Atins de procesul de corupere generalizat, care nenoroceşte lumea de astăzi, şi eu m-am transformat într-un „bun român", ca anonimul Solomon Bercu. Chiar sînt convins că românitatea, ca şi americanitatea, a devenit un concept, dacă nu ficţional, atunci măcar ideal. În realitate singurul concept care contează este cel de „bun român", asimilabil celui de „cetăţean". Pentru individ, dar şi pentru stat, definirea prin identificare îmi pare mai profitabilă decît cea prin diferenţiere.

Nu pot să-mi imaginez cine aş fi devenit într-un alt spaţiu. Dar am rămas şi acum cu nostalgia Timişoarei, un Babel de intermedium al „bunilor români". Unul dintre lucrurile care mi-au rămas în amintire şi cărora le-am dat în timp o valoare simbolică este amintirea unei dimineţi minunate de primăvară. Mă văd trecînd prin Piaţa Operei ca să-mi cumpăr ziarele de la vînzătoarea mea favorită, o doamnă între două vîrste, amabilă şi întotdeauna elegantă. Mă aşez la o coadă – e drept, nu prea lungă -, în timp ce doamna, zîmbitoare, conversează în ungureşte cu un bătrîn îmbrăcat sărăcăcios. În fine, ea îi întinde ziarele („Tessék!"), el plăteşte („Köszönöm szépen") şi pleacă. În urma lui, o tînără cu un aer aiurit începe „Enschuldigen Sie, ich suche..." Vînzătoarea – la fel de zîmbitoare - răspunde în germană. Aştept răbdător banalele „Danke sehr" şi „Auf Wiedersehen", aştept ca următorul client să-şi cumpere „Naţa rèè", să spună „Hvala lepo" şi „Dovidţenja", iar în acel moment, nu ştiu de ce, mă simt dintr-o dată fericit, uit ce voiam să cumpăr şi plec aproape ţopăind sub soarele ce lumina cu o blîndeţe unică, aureolînd întreaga piaţă. Poate cu un pic mai multă grijă pentru mine - sînt totuşi român verde şi deasupra luceşte soarele din România. Dar dacă vreun turc, sîrb sau ţigan îşi va fi strecurat cîndva genele lui alogene în sîngele meu, transformîndu-mă pe neştiute într-un „bun român", asemeni altor vreo 20 de milioane?

Mihail GĂLĂŢANU
scriitor

Specific naţional & penal

În primul rînd, specificul naţional la români are o trăsătură concludentă: românul nu poate tolera prea mult adevăr crud. Asta am putut-o simţi de curînd, pe proprie piele. Ceea ce am scris (şi a declanşat un adevărat scandal) este mai puţin nuanţa vituperantă (specifică) a pamfletului - un adevăr aproape palpabil: românceles se prostituează en-gros al Stambul, ţîţa economiei româneşti aşteaptă un împrumut de silicon de la Fondul Monetar Internaţional, istoria României (cu Mihai Viteazu & Ştefan cel Mare şi Sfînt în frunte) a fost falsificată copios vreme de cincizeci de ani etc. Ceea ce e şi mai grav e că mistificarea continuă: numitul Ştefan este sanctificat, sărbătorirea a 150 de ani de la naşterea lui Eminescu, la care am fost prezent la Botoşani, se transformă într-o comemorare sinistră, într-o mascaradă în care armata este invitată să bată pas de defilare în faţa statuii nemuritoare şi reci din piaţa publică. Codul Penal se substituie Codului Estetic. Valorile literare încremenite în tabloul anilor '60-'70 fac şi acum legea. Scriitori trecuţi de 42-45 de ani, cu o operă în spate, sînt denumiţi, în continuare, cu apelativul „tineri" şi ţinuţi, în consecinţă, pe bancă, la tineret-rezerve (cu căluşul în gură). Un celebru jucător de fotbal refuză mofluz să vină la naţională pentru că nu i se dă pe tavă un hotel. Un descreierat înfiinţează un partid denumit după cea mai dragă şi sfîntă sintagmă a românilor şi ia peste 10 procente în sondaje. O asemenea ţară merită cravaşată pe spinare pînă se trezeşte. Şi ziceţi că toată chestia asta n-ar trebui să se numească „România suprarealistă"? E normal să fie aşa?

Realitatea îl face pe român irascibil. Faimoasa lui putere de asimilare este, de fapt, vecină cu lipsa de identitate: nu avem o mîncare naţională, aşa cum nu avem nici o băutură care să se confunde cu esenţa opincii româneşti, aşa cum ruşii au vodca, grecii uzo sau metaxa (devenit substantiv comun) etc. Deşi avem un formidabil potenţial sentimental (motiv pentru care avem şi mari poeţi) – şi o cultură în care excelează cîteva unicate de talia lui Ion Barbu, Bacovia, Cioran & Ionescu (de împărţit cu Franţa), Mircea Eliade, Brâncuşi (poate cel mai mare român dat vreodată lumii), Ţuţea.

Poporul român are geniu oral şi spiritual. Nu a avut, întotdeauna, coloană vertebrală. Cum ar putea explica altfel cel mai ruşinos an din istoria sa, 1940? Cum să abandonezi Siberiei jumătate din Moldova (printre care şi familia străbunului meu) fără să tragi un singur foc de apărare? Cît mă priveşte, sînt mîndru că sînt moldovean. Nu pentru lista interminabilă de personalităţi pe care aş putea s-o aduc drept argument. Ci pentru că Moldova s-a jertfit, efectiv, pe scena istoriei, pentru ca să existe Principatele Unite. Pentru că şi-a sacrificat capitala, Iaşiul, centrul cultural indiscutabil (la acea vreme) al tuturor românilor, incomparabil cu orice altă citadelă culturală din România. Cum se făcea la Iaşi cultură română în acel răstimp nu se făcea altundeva în orizontul limbii valahe. În rest, ce să zic, şi moldovenii sînt ca toţi românii. Adică nu foarte consecvenţi într-un efort susţinut, cantonaţi într-o mentalitate inerţioasă, prea versatili poate, balcanici în ultimă instanţă – şi dresaţi de viclenia asiatică a cizmei ruseşti. Atinşi de limbariţă şi cu chef asupra basamacului. Adevărul este că sîntem o ţară nici bună, nici rea, aflată la mijloc de bine şi de rău. Departe de aspiraţiile noastre, dar nu chiar un neam cu totul netrebnic. Mai avem o singură salvare: să fim cît mai nemiloşi cu noi înşine, asta ca să nu ne înşelăm pe degeaba. Satira şi pamfletul ar putea fi salvarea noastră. Dacă ne flagelăm îndeajuns, generaţiile următoare s-ar putea să se trezească. De aceea, deceniul ultim a fost marcat de mari contestări: momentul Patapievici, momentul contestării lui Eminescu, momentul Piaţa Universităţii. A ne contesta vehement apucăturile este, poate, singura noastră şansă. Chiar tăind în carne vie. Trebuie să ne schimbăm şi să facem saltul într-o istorie care, vorba Moromeţilor, s-a săturat să tot aibă răbdare cu noi.

Irina NICOLAU
scriitoare

Care specific, domnule?

Frecvent, după ce am impresia că văd şi înţeleg ceva foarte bine, descopăr că am greşit rău de tot. Este motivul pentru care, acum cînd mă refer la specificul naţional, mă cuprinde un fel de enervare la gîndul că aş putea greşi din nou. Prea „văd" limpede numai eu ceea ce alţii par să nu vadă, faptul că între *specificul naţional* şi *specificul etnic* există o diferenţă enormă. În mod obişnuit, cînd nu sunt confundate, se trece de la un concept la altul cu o neglijenţă pe care nu o înţeleg.

După mintea mea specificul etnic rezultă din cunoaşterea unei etnii şi compararea ei cu alte etnii. Dar cercetările comparativiste sînt în declin, aşa că discursul asupra specificului etnic nu ştiu pe ce se bazează. Specificul naţional ar trebui să decurgă din cercetarea unei naţiuni în comparaţie cu alte naţiuni. Spre deosebire de etnii, naţiunile au apărut tîrziu în istorie. Eu mi le închipui ca pe nişte construcţii făcute din cuburi. Multe piese au fost inventate special: steaguri, steme, imnuri, tot felul de însemne şi aşa mai departe. Alte „cuburi" conţin valori prelevate din patrimoniul cultural al etnilor care compun naţiunea. La elementele care alcătuiesc „lexicul" discursului naţional se adaugă „o gramatică" şi unul sau mai multe stiluri. Ceva care devine „bun naţional" în mod inevitabil încremeneşte, este sacralizat, intronizat, vitrinizat, formolizat, mumificat. În general, raportarea la patrimoniul naţional nu pretinde cine ştie ce nuanţe. Lipsa nuanţelor duce în cazul unor naţiuni la platitudini, iar în cazul altora la grosolănii. Nici nu ştiu ce-i mai rău. În ce mă priveşte, prefer grosolăniile, să denunţi o platitudine este foarte greu.

Oricum, ar fi de reţinut că, de la o epocă la alta, o parte din patrimoniul naţional se schimbă. Ca urmare, cîte „un bun" patrimonial mai scapă dar, Doamne, cît este de stors. Şi ceea ce mi se pare la fel de important este faptul că oamenii care operează cu acest patrimoniu se schimbă şi ei. Aşa că atunci cînd vrei să compari patrimoniul naţional românesc, să zicem, cu cel bulgăresc, grecesc, francez, american sau oricare altul, poţi să te întrebi care patrimoniu naţional românesc, cel din perioada timpurie a naţiunii, cel din perioada interbelică, cel comunist, cel din perioada de tranziţie? Iar cînd te raportezi la alt patrimoniu naţional eşti obligat să ai în vedere o variantă contemporană?

Mă opresc aici pentru a atrage atenţia asupra unei trăsături care cred că face parte din specificul naţional românesc, este vorba de nonşalanţă. În comparaţie cu modul în care operează alţii cu propriul lor patrimoniu naţional, mi se pare că românul este mult mai degajat. Faptul îl scuteşte de situaţii ridicole. În absenţa unor mize politice, domnul Funar nu ar vopsi în trei culori băncile prin parcuri, după cum nu cred că le-ar vopsi dacă gestul lui ar fi periculos. În ce mă priveşte sînt gata să tratez patrimoniul naţional cu respectuoasă degajare (stare care nu suspendă gîndul critic şi lucid), patrimoniul etnic reprezentînd cu totul altceva, mai precis, sursa unor permanente provocări şi pasiuni. Interesul pentru patrimoniul etnic te expune la ispita de-a lucra pentru trecut. Dacă ţi-ai învins ispita, ai şanse să devii un om normal.

Mircea TOMA
jurnalist

Extremismele se ating

(cum umblă vorba din ură-n ură)

În principiu, dorinţa de a te face plăcut nu are nimic patologic într-însa. E adevărat, nu toată lumea reuşeşte în aceeaşi măsură, semn că la mijloc e vorba şi despre oarece *know-how*. De altfel, preocuparea pentru instrumentele seducţiei a depăşit de mult „pudoarul" intim al timidului pentru „ce ar trebui să spun ca să cuceresc?", ele devenind subiect de cercetare ştiinţifică, de terapie şi literatură. Iar cînd spun literatură dedicată „seducătorului" înţeleg tot ce poate fi cuprins între Kierkegaard şi Coruţ. (Scuze). Ei bine, undeva în acest (OK, foarte larg) interval, poate fi găsită o familie de preocupări pentru retorica urii. Evident, nu este un subiect la fel de popular cum sînt cele dedicate seducţiei prin instrumentalizarea „frumosului". Subiectul devine, însă, fierbinte mai ales după episoadele de mare succes ale seducţiei în masă prin promovarea urii – al doilea război mondial sau, mai apropiat, cel iugoslavo-iugoslav. Să nu-i omitem pe seducători: Hitler, Miloşevici. Ei sînt cei care într-adevăr pot spune că au reuşit ceva în viaţă. Între contemporani, mai sînt cîţiva aspiranţi la aceeaşi categorie: Jirinovski, Le Pen, Heider, Csurka şi, de ce nu, că doar şi noi sîntem români, Corneliu Vadim Tudor. Henţ! – vor striga coledzii mei, academicienii. Cum îmi permit să fac o asemenea categorisire fără argumente metodologic valide? Şi au perfectă dreptate. Bunul-simţ, oricît ar fi el de terfelit de retorica personajului în cestiune, tot nu e un argument suficient. Pentru a consolida diagnosticul, am recurs, aşadar, la o cercetare sistematică. Am optat pentru o paradigmă acceptată, anume validarea concurentă. Se compară subiectul de diagnosticat cu un martor care are deja diagnosticul confirmat. Concordanţa caracterelor devine argumentul acceptat pentru extinderea diagnosticului. Martorul pe care l-am utilizat este un partid german – NPD – care a fost scos în afara legii pentru retorică extremistă, neonazistă. Mai mult, retorica acestui partid a fost supusă unei analize de discurs de către un colectiv de cercetători din Frankfurt. Investigaţia a permis extragerea unor categorii tipice ale retoricii urii. Nouă nu ne-a mai rămas decît să descoperim dacă respectivele categorii sînt reprezentate şi în discursul revistei *România Mare*. Evident că nu e cazul să stîrnesc cititorilor *Dilemei* o criză de *hate-speech* publicînd aici rezultatele unei cercetări academice, deci plicticoase pentru ingineri. Dar profit de prilej pentru a vă oferi cîteva exemple de fascinantă potriveală a discursurilor celor doi actori comparaţi. Voi începe cu o categorie – dintre cele definite de cercetătorii germani – care vorbeşte despre „Calităţile naţiunii". La rîndul ei, această categorie este reprezentată prin cîteva subcategorii. Mai întîi, „tradiţia neîntreruptă":

NPD: *„Nu trebuie în nici un caz să ne fie ruşine de istoria Germaniei..."; „Germania trebuie să rămînă un bastion al Occidentului împotriva comunismului".*

RM: *„Dar toate aceste urgii şi viscole ale istoriei, toate aceste suferinţe şi lupte nu au putut dezlipi poporul român de glia strămoşească ci, dimpotrivă, l-au oţelit, i-au călit voinţa şi dîrzenia, i-au sporit dragostea de ţară şi de ţarină, l-au făcut să stea de strajă, cu o mînă pe plug şi cu alta pe sabie, aici, la porţile Carpaţilor, apărîndu-şi drepturile istorice şi, totodată, civilizaţia şi liniştea atîtor popoare din apusul Europei"* (M. Muşat, în *România Mare*, 2.11.1990).

Ei bine, deşi sîntem aici (în Germania şi, respectiv, România) de multe mii de ani, nu toată lumea ne acordă respectul cuvenit. Cam de aici începe, de fapt, retorica urii, anume de la *despărţirea de ceilalţi*. Nu există ură decît împotriva cuiva, este deci esenţial să existe „Noi şi Ei". Iar noi, ca să ne putem încărca cu sentimente negative, trebuie să ne victimizăm puţin. Subcategoria care urmează ilustrează această particularitate:

„Noi, mieii de sacrificiu – autocompătimire"

NPD: *„Trebuie să încetăm cu înstrăinarea economiei noastre, altfel o să ajungem în situaţia ca în consiliile de administraţie să se vorbească numai americana* (sic!) *şi în comitetele întreprinderilor să se vorbească numai italiana"; „E un păcat naţional pentru un popor cu o cultură ca germanii că zona este un satelit al Rusiei şi că, practic, suntem o colonie a S.U.A."; „Timp de 20 de ani, Germania a jucat rolul lui August Prostul. Acum, în sfîrşit, s-a-ajuns ca guvernul nostru să reprezinte interesele noastre proprii"; „Cu minciuna vinei unice a germanilor..."; „Şantaj cu valori de miliarde... Să rupem cămaşa penitenţii..."; „Atîta vreme cît o graniţă sîngerîndă rupe patria noastră, nu trebuie să existe pace în Europa".*

RM: *„Poporul român a suferit cel mai mult dintre toate popoarele europene, din partea unor popoare agresive, expansioniste şi asupritoare. Unde era ţara noastră dacă era liberă de-a lungul istoriei şi nu era asuprită şi exploatată şi dacă unirea provinciilor româneşti se făcea cu mult înainte?" (România Mare,* 7.06.1991); *„Acestea sînt numai cîteva dintre motivele pentru care România e săracă lipită pămîntului şi a ajuns o junglă a tuturor fărădelegilor. Am spus-o şi o voi repeta fără teamă, de cîte ori va fi nevoie: România este condusă de o bandă de răufăcători, care exploatează, la sînge, bunul-simt şi fatalismul Poporului Român"* (C.V. Tudor, „Şi abia plecă bătrînul...", *România Mare*, nr. 462/ 11.05.1999); *„...unui popor prea blînd şi prea răbdător care, din pricina valurilor de migraţii şi numeroaselor invazii suferă de un complex blestemat în faţa străinilor..."* (C.V. Tudor, „Şi abia plecă bătrînul...", *România Mare*, nr. 462/ 11.05.1999).

Dar staţi puţin, om fi noi ciuca bătăii, dar şi cînd ne-om ridica... Altfel spus, victimizarea nu este decît un procedeu necesar în pregătirea violenţei. Iar asta se face în doi paşi. Primul trebuie să ne asigure că sîntem în stare. Vezi categoria de mai jos:

„Germania (România) über alles"

NPD: *„Cărbunele german e cel mai bun din lume. Trebuie să ne bazăm mult mai mult pe el decît pe petrolul extern"; „Cine a renunţat la teorii care au aparţinut o dată Germaniei este fie prost, fie golan"; „Germania... bastion al Vestului contra comunismului"; „Libertatea şi viitorul Germaniei sînt asigurate numai dacă armata germană e înzestrată cu cele mai moderne arme. Pentru aceasta trebuie să facem sacrificii".*

RM: *„De două ori am ocupat Budapesta şi am părăsit-o, dar mi-e teamă că a treia oară nu o să ne mai întoarcem acasă" (România Mare,* 1.03.1991); *„România n-are nimic de dat altora. Ea are de pretins de la alţii! România ar fi trebuit să reclame, fără contestaţie posibilă, unirea a sute de mii de români de limbă, de moravuri şi de inimă, care locuiesc în grupe compacte pe malul stîng al Nistrului şi dincolo de Bug, pînă la Nipru" (România Mare,* 31.03.1995).

În sfîrşit, al doilea pas este indicarea adversarului, a destinatarului urii. Sîntem, acum, în miezul retoricii urii. Analiza cercetătorilor germani identifică, în discursul german, categoria „Duşmanii naţiunii" care include o listă foarte lungă de subcategorii, respectiv de inamici: *partidele politice, forţele străine, sindicatele, intelectualii* etc. Iar ca să citām exemple pentru toate aceste categorii ar trebui să transformăm *Dilema* în altă publicaţie. Aşa că vom spicui doar cîteva exemple, mai mult de dragul celor germane:

„Duşmanii naţiunii" / „Puternice grupuri străine"

NPD: *„Proasta economie şi cearta partidelor de la Bonn vor ruina Republica Federală şi poporul nostru"; „Pentru europeanul normal mult din ce s-a realizat în ţara Roosevelt-ilor şi Johnson-ilor e atît de exagerat şi de nenatural, încît ar trebui să ne apărăm de orice influenţă americană"; „Partidele de la Bonn sînt, se pare, incapabile să asigure liniştea şi ordinea statului nostru contra fraţilor noştri stîngişti care fac scandal".*

RM: *„...în proporţie de 75%, liderii forţelor aflate la Putere fac parte din aceleaşi Societăţi Secrete ca şi idolii lor din Occident"* (C.V. Tudor, „Omul de tip NATO", *România Mare*, nr. 460/7.05.1999); *„Şi astfel, secolul XX stă sub zodia a 3 doctrine criminale: fascismul, bolşevismul şi satanismul. Pentru că satanism voi numi tot ceea ce face NATO acum, împreună cu celelalte pîrghii de subjugare şi jefuire a popoarelor – F.M.I., Banca Mondială, echipele de komisari politici ş.a."* (C.V. Tudor, „Şi abia plecă bătrînul...", *România Mare*, nr. 462/11.05.1999); *„În vreme ce Iugoslavia e bombardată de NATO, România e bombardată de Banca Mondială, ravagiile sînt aceleaşi"* (C.V. Tudor, „Şi abia plecă bătrînul...", *România Mare*, nr. 462/ 11.05.1999); *„Am spus-o şi o repet: România este condusă pe faţă de C.I.A., dar nu spre prosperitate, ci spre mizerie, şi ticăloşire a moravurilor, şi sfîrtecare teritorială"* (C.V. Tudor, „Repetenţii", *România Mare*, nr. 466/18.06.1999); *„Astăzi, sîntem în măsură să informăm populaţia ce viitor i-a rezervat României Mafia care conduce lumea"* (C.V. Tudor, „Să urce România spre sclavagism în zbor", *România Mare*, nr. 467/25.06.1999).

Oprim aici, nu fără regret, lista de exemplificări, cu speranţa că există deja suficiente temeiuri pentru a formula o concluzie: discursul practicat de *România Mare* este similar celui neonazist. Cu diferenţa că *România Mare* îl practică în legalitate.

(Bibliografie: Altman, N. *et alii*, „Sind Arbeiter autoritär", în *Studien zur Gesellschaftstheorie*, Europäische Verlaganstalt, 1975, Frankfurt am Main, Köln)

Din bibliografia problemei (urmare)

„Din păcate, felul cum înţelegem să ne arătăm în ochii lumii suferă încă şi astăzi de pe urma unui anumit declarativism. Socotim, s-ar zice, că, pentru a ne impune în competiţia universalului, metoda cea mai sigură nu e *să facem treabă* cot la cot cu ceilalţi, ci să le *spunem* tuturor că sîntem competitivi. Trimişii noştri la felurite congrese nu se înscriu, de obicei, în problematica strictă a acelor congrese, ci comunică mai curînd asistenţei internaţionale care e «contribuţia românească» la evoluţia domeniului împricinat. La un colocviu de limbă şi literatură sanscrită, de pildă, participanţii români, în loc să facă filologie sanscrită, dovedindu-se la fel de calificaţi pe acest teren ca şi colegii lor străini, vorbesc despre «studiile sanscrite în România». La o conferinţă despre problemele barocului, ei enumeră teoriile bucureştene despre baroc sau vorbesc, în cel mai bun caz, despre barocul românesc, caracterizat, eventual, ca infinit mai interesant decît barocul altor ţări. Candoarea aceasta enunţiativă, obiceiul de a vorbi *despre noi* şi nu *în numele nostru*, greşeala de ordin tactic de a ne prezenta lumii nu ca nişte autorităţi capabile să participe la problemele *tuturora*, ci ca nişte îndîrjiţi ai problemelor noastre locale, toate acestea ne costă scump din punctul de vedere al relevanţei noastre culturale. Ceea ce ne preocupă consecvent în orizontul politicii noastre externe nu răzbate îndeajuns în orizontul afirmării noastre spirituale. Şi aceasta, pentru că refuzăm să înţelegem un principiu elementar al propagandei culturale internaţionale: pentru a avea audienţă universală, trebuie să începi prin a face proba bunei tale instalări în universal. Trebuie, cu alte cuvinte, să putem vorbi ca nişte europeni despre problemele europene, pentru a ne cîştiga *apoi* dreptul de a vorbi ca nişte europeni despre problemele româneşti şi pentru a dobîndi astfel învestirea supremă: aceea de a vorbi ca români despre problemele europene. Strategia noastră începe însă, adesea, de la un nivel mult mai rudimentar: ea îngroaşă perspectiva autohtonă asupra problemelor româneşti, ceea ce, în absenţa unei prealabile atestări europene, nu poate fi, în cazul cel mai fericit, decît o performanţă a pitorescului".

(Andrei Pleşu, *Rigorile ideii naţionale şi legitimitatea universalului*, în *Secolul 20*, nr. 1-2-3, 1981)

Ceea ce se pierde

Pînă nu de mult, politicienii japonezi considerau că omogenitatea etnică din ţara lor nu este doar una din componentele esenţiale ale succesului economic, ci şi ale liniştii sociale: criminalitatea scăzută, comunitatea de interese dintre patronat şi sindicate, principiile moralei tradiţionale reglau atît viaţa familiei cît şi scena politică. „Sîntem la fel şi nu avem de ce să ne certăm între noi" afirmaţia părea a fi substratul unui succes original, care, pentru a dura, punea oprelişti severe în faţa oricăror străini, eventual atraşi de farmecul muncii, salariilor şi al vieţii japoneze.

Ultimul deceniu a modificat datele problemei: recesiunea i-a pus în stare de conflict pe actorii vieţii economice şi consecinţele s-au exprimat prin tulburări sociale, criminalitate, prin stricarea moravurilor. Perspectiva îmbătrînirii populaţiei active şi a absenţei mîinii de lucru au impus regîndirea politicilor de imigrare: pentru a-şi menţine actualul nivel economic, Japonia ar trebui să aducă 600.000 de muncitori emigranţi pe an, se apreciază într-un studiu al Naţiunilor Unite.

Perspectiva ar modifica imaginea despre sine a Japoniei într-un mod prea radical. Pentru a face faţă nevoilor, s-a favorizat imigrarea, mai bine-zis revenirea în patrie a japonezilor *Nikkeijin*, japonezi din a doua şi a treia generaţie, fiii şi nepoţii celor care au emigrat pe vremuri în America de Nord sau de Sud. „Conform statisticilor oficiale, din 1989, de cînd a început practicarea acestei politici de uşi deschise, 222.000 de brazilieni şi 41.000 de peruani au devenit rezidenţi japonezi. Dacă lucrează într-o fabrică, un Nikkeijin cîştigă 2.500 de dolari pe lună, mai mult decît doctorii, avocaţii şi profesorii din Brazilia. Dar ei schimbă deja societatea. Atraşi, pentru că se presupunea că nu vor fi o ameninţare pentru omogenitatea culturală a ţării, ei sînt la fel de străini ca şi paşapoartele lor. «Avem un hardware japonez, dar întrebuinţăm un software brazilian» – sintetizează un jurnalist, profesor universitar, venit de la Sao Paolo în 1990. În Oizumi, un mic orăşel industrial la 50 de mile de Tokyo, japonezii latino-americani alcătuiesc 12% din populaţie" *(Newswwek* – 5 iunie 2000). Ceea ce se şi vede: nu doar pentru că magazinele vînd marfa cu care clienţii lor s-au obişnuit în patria lor adoptivă, nu doar pentru că s-a înmulţit numărul distracţiilor *latino*, ci şi pentru că, în fiecare an, carnavalul devine o sărbătoare a întregului oraş. Aşa cum se prezintă situaţia acum, aceşti imigranţi sînt mai mult brazilieni sau peruani decît japonezi şi străinii-străini, imigranţii din China, Thailanda sau Filipine, nu ies atît de marcat în evidenţă. În această situaţie specificul pierdut se referă la ceva dobîndit şi contrazice oarecum teoriile generale despre etnicitate. **(M. B.)**

Z. ORNEA

Formula sufletească a românului

Publicînd, în 1980, o carte intitulată *Tradiţionalism şi modernitate în deceniul al treilea* mi-au trebuit peste o sută de pagini pentru a surprinde punctele de vedere exprimate în jurul conceptului de specific naţional. Chestiunea, absorbantă încă de pe vremea cronicarilor, căpătase, acum, după făurirea României Mari, oricît ar părea de ciudat, roluri parcă şi mai subliniate. Toţi cugetătorii erau preocupaţi de chestiune. În speţă era vorba de a se clarifica asupra formulei etnice a poporului român. Întrebarea este dacă această formulă poate fi surprinsă şi dezvoltată. Tare îmi este teamă că rezultatele sînt mai totdeauna sub aşteptări. Dar preocuparea rămîne o constantă. Să spun numai că nu cred că se poate vorbi de un specific naţional invariabil, instalat în afara istoriei. Altfel spus, dacă românul e la fel de-a lungul istoricităţii sale. În *Geneza formelor culturii* (la origine un curs universitar) P.P. Negulescu, luînd în discuţie tocmai această chestiune, demonstra că, de fapt, românul din Evul Mediu nu e, spiritual şi comportamental, acelaşi ca în interbelic şi, pe parcurs, identifica alte multe deosebiri. Şi avea, negreşit, dreptate. În lipsa unei invariante deasupra istoricităţii se poate, totuşi, vorbi de o specificitate etnică? Se pot, aş răspunde, evidenţia anume elemente invariabile care deosebesc un popor de altul prin anume trăsături deosebitoare. Pentru că, se ştie, anumite deosebiri fizionomice dar, mai ales, etnopsihologice se pot, totuşi, detecta de la un popor la altul. Dar e, cred, o utopie să se vorbească de o formulă sufletească a fiecărui popor, invariabilă de-a lungul întregii sale istorii. Şi, totuşi, s-au formulat astfel de puncte de vedere cu rosturi imuabile. E, aş adăuga, această preocupare o particularitate a popoarelor mici, cu o geopolitică încordată. Marile popoare, sigure pe sine şi pe destinul lor, acordă mai puţină importanţă acestei chestiuni. Ce a rămas valabil din acea *Völkerpsihologie* a lui Lazarus şi Steinthal din Germania secolului al XIX-lea în mare vogă pe atunci, de care s-au lăsat cuceriţi, la noi, Eminescu sau Xenopol? Mai nimic, decît banalitatea faptului că francezii sînt raţionalişti, englezii pragmatici şi nemţii mistici metafizici? De vreme ce şi raseologia biologică a eşuat lamentabil, ce invariante mai pot fi căutate? Azi sînt cu totul în desuetudine (şi psihologia popoarelor şi raseologia), studiate drept capitole definitiv depăşite. Se mai pune întrebarea dacă între tradiţionalism şi specific naţional e o identitate de termeni? Nu se poate răspunde deplin afirmativ. Au, mai totdeauna, sferele încrucişate. Dar e limpede că specificul naţional se reduce la sfera ideologicului, pe cînd tradiţionalismul cuprinde, în sfera sa, mai ales infrastructuralul. Dar e tot atît de adevărat că tradiţia e o componentă atît de importantă a specificului naţional încît unii socot că ele se confundă. Au fost, în istoria noastră culturală, curente de idei care au păstrat la mare preţ principiile specificului naţional, ale tradiţiei, dar în planul general au militat pentru înnoire şi modernitate, fiind ostile tradiţionalismului. Paşoptismul şi poporanismul sînt, în acest sens, edificatoare. După cum sămănătorismul şi, apoi, gîndirismul au confundat tradiţia cu tradiţionalismul, fiind ostile înnoirii, remarcîndu-se printr-o constantă atitudine conservatoare. E probabil că tradiţia reprezenta „rămasul" în conştiinţa culturală şi în cea spirituală îndeobşte. Dar să amintesc opinia lui Vladimir Streinu, după care tradiţia nu e o realitate statică ci însumează un număr de revoluţii asimilate. În aceste condiţii, specificitatea noastră culturală nu se identifică, nu se reduce – cum s-a afirmat – cu un stil de viaţă regresiv, cu viaţa ţărănească arhaică. Dar, de fapt, şi în spaţiul ţărănesc a dispărut, azi, arhaicitatea exclusivă, pătrunzînd, masiv, elementele progresului social, economic, urbanistic şi în moravuri. Revenind, să spun că nu există o rasă engleză, germană, franceză sau slavă, ci numai popoare purtînd aceste nume. Dar, repet, de fizionomii psihologico-spirituale ale unui popor se poate, probabil, vorbi. Poate că această tipologie psihologică ar fi o echivalenţă a specificului naţional. De aceea, probabil, pentru că aici intervine şi factorul cultural deosebitor, se vorbeşte azi nu de specific naţional ci de identitate naţională sau chiar culturală. Întrebarea este, desigur, dacă globalizarea sau numai unificarea europeană (deocamdată numai termeni juridici şi economici) nu va asambla aceste trăsături în cîteva secole bune, contopind identităţile specifice? E greu, deocamdată, de dat răspunsuri definitive. Dar întrebarea pusă nu poate fi negată în toate ale ei articulaţii.

Reducînd etnicitatea la sfera artei, ar trebui afirmat că, în anii douăzeci, punctul de vedere cel mai extremist l-a reprezentat *Gîndirea* (de unde categoria de gîndirism). Că ortodoxia şi-a avut locul şi contribuţia în plămădirea spiritualităţii româneşti era şi este un punct de vedere îndeobşte acceptat. Dar nimeni, pînă la Nichifor Crainic şi Nae Ionescu, nu avusese ideea să transforme acest constituent în dominantă a etnicităţii, ba chiar să aşeze cei doi termeni (ortodoxie-etnicitate) într-o foarte încorsetată relaţie cauzală. În eseul din 1923 *Isus în ţara mea,* Crainic scria: „O ortodoxie înrădăcinată puternic în realitatea psihologică a poporului nostru şi străluminaţi de focul adevărului evanghelic ne-ar fi dat temeliile de reazim, de statornicie şi de continuitate pe care nu le are nici politica, nici cultura noastră. Ar fi fost fîntîna din care avea să se fertilizeze gîndul religios". În 1926, în eseul *Politică şi ortodoxie,* observa polemic: „Dacă instinctele noastre profunde îşi au rădăcinile în latinitate, ar fi trebuit să alegem catolicismul, pentru că latinitatea e catolică, dar alegînd ortodoxia înseamnă că instinctele noastre profunde îşi au rădăcinile în slavism, ortodoxismul fiind mai ales religia rasei slave. Sau în grecismul care a creat cultura bizantină. Dar dacă e problematic că ritualismul ortodox corespunde instinctelor noastre de rasă, fapt sigur e că el corespunde mentalităţii primitive a poporului". În 1929, în eseul *Sensul tradiţiei,* nota apăsat: „Tradiţionalismul nostru se încorporează în credinţa religioasă ortodoxă şi în mitul folcloric. Mitul folcloric a fost îndeosebi accentuat de mişcarea sămănătoristă. Cultura română modernă, fascinată de ideile liber cugetătoare ale revoluţiei franceze, a neglijat credinţa religioasă ca izvor de creaţie culturală. Aici vedem noi marele hiatus, marea abatere de la specificul naţional încarnat în credinţă şi în mit". Şi noul curent al gîndirismului, care acum se constituie, mărturiseşte că el continuă sămănătorismul, căruia îi adaugă „coviltirul de azur al Bisericii ortodoxe". Odată temeliile puse, ortodoxismul gîndirist a redus specificul naţional la ortodoxie, care a devenit şi criteriu normativ în aprecierea valorii artei. Degeaba au demonstrat spirite precum Ralea că o trăsătură specifică naţională trebuie să fie una deosebitoare. Ortodoxismul propune însă o trăsătură unificatoare pentru că nu numai românii sînt ortodocşi ci şi ruşii, grecii, ucrainienii, bulgarii, sîrbii etc. etc. Apoi, nu toţi românii sînt ortodocşi ci şi greco-catolicii. Crainic a rămas închistat pe poziţiile sale chiar dacă şi N. Iorga i-a atras atenţia că aici e o eroare, confundîndu-se ortodoxia cu catolicismul. Şi D. Drăghicescu, în *Din psihologia poporului român* (1904), observase: „Partea intelectuală superioară, metafizică a creştinismului n-a fost nicicînd înţeleasă, pătrunsă şi simţită de români. Pentru cine ştie să observe cu luare aminte desfăşurarea vieţii religioase, mai ales a ţăranului român, lipsa fondului mistic şi metafizic este de la început izbitoare. Ceea ce este de temelie în practica sa religioasă este cultul, ritualul, adică împlinirea tuturor formelor şi formulelor." Cam acelaşi lucru l-a demonstrat, în 1924, Ralea, polemic, împotriva lui Crainic, spunînd, după Drăghicescu, că poporul român e sceptic, pesimist şi, deci, ateu.

N-am cum descrie şi analiza, aici, toate opiniile despre specificul naţional afirmate în anii douăzeci. La *Viaţa Românească* însă mă voi referi şi, cu deosebire, la M. Ralea autorizat, atunci, să vorbească în numele revistei. Ibrăileanu a avut bărbăţia să recunoască deschis că poporanismul şi-a încetat existenţa o dată cu înfăptuirea marilor reforme postbelice. Din vechile structuri ár fi continuat să vieţuiască teoria specificului naţional. Ralea a încercat să-l definească în două studii fundamentale: *Etnic şi estetic* din 1927 şi, mai ales, *Fenomenul românesc* din acelaşi an. „Nimeni nu susţine, observa el în primul studiu, că e de ajuns să fii puternic naţional pentru ca să produci artă". În cel de al doilea studiu constata că structura psihică a unui popor nu e eternă ci în continuă prefacere. Psihologia poporului român e de-abia în curs de precizare. Dar sufletul românesc ar fi, totuşi, sesizabil. Şi încearcă să-l identifice. Aşezat la confluenţa dintre Occident şi Orient, „echilibrul nostru sufletesc se numeşte *adaptabilitate.* Prin ea ne deosebim de toată lumea Orientului, dar şi de cea a Apusului". Şi adaugă: „Adaptarea e o prefacere, o ajustare, o localizare. Ea înseamnă trecerea printr-un temperament special a unui sistem de viaţă. Cum am arătat mai sus, adaptarea are un sens activ, presupune o voinţă de transformare. Căci, de fapt, se poate imita orice. Nu te poţi adapta decît la ceva. Adaptarea e o selecţie". Şi nu uită să adauge că această trăsătură dominantă, adaptabilitatea, cu trecerea timpului, poate dispărea. Mai este, azi, nu e inutilă întrebarea, valabilă formula sufletească a românului, propusă, relativizant, în 1927, de Mihai Ralea?

---

interstiţii

Sfîrşitul intelectualilor?

Două importante reviste, *Esprit* şi *Le Débat*, au consacrat recent mai multe numere speciale statutului intelectualului în lumea de azi. Cum e vorba de sute de pagini, nu voi putea face aici decît nişte rapide semnalări. *Esprit* îşi intitulează numerele 3-4 (martie-aprilie) şi 5 (mai) *Splendori şi mizerii ale vieţii intelectuale*. Parafraza după Balzac pare să sugereze o anume similitudine între condiţia de intelectual şi cea mai veche meserie din lume... În fapt, dacă se admite că accepţia modernă a conceptului de intelectual prinde contur odată cu afacerea Dreyfus, opiniile sînt divergente în ce priveşte perioada ultimelor două decenii: asistăm la „sfîrşitul intelectualilor" şi la proliferarea „animatorilor" mediatici sau, dimpotrivă, la o re-definire a figurii intelectualului, în direcţia unei mai accentuate profesionalizări, a unei competenţe limitată la anumite domenii? În ce constă, pe de altă parte, se întreabă Olivier Mongin, munca intelectuală în epoca revoluţiei numerice? Cum astfel de întrebări nu-şi pot afla decît răspunsuri ezitante şi provizorii, mai interesante sînt, cred, articolele care fie că refac istoria recentă a unor dezbateri, a unor traiectorii şi a unor derive intelectuale, fie că radiografiază zonele în care se produc astăzi confruntările de idei. Pierre Grémion, în „Mai 68 şi şocul Gulagului", arată cum Soljeniţîn a reuşit ceea ce nu reuşiseră nici Budapesta – 1956 nici Praga – 1968: să aşeze în paralel cele două totalitarisme ale secolului şi „să pună capăt trocului politic care, de la Eliberare încoace, a asigurat funcţionarea sistemului politico-intelectual francez". Jean-Philippe Béju, reamintind modul în care Julia Kristeva făcea, în anii '70, apologia lui Mao şi a Revoluţiei culturale, socoteşte că o afirmaţie recentă a autoarei („Interesul nostru pentru China apare, prin distanţarea în timp, ca una din numeroasele fisuri din zidul Berlinului"!) ţine de o strategie a re-scrierii istoriei şi a ştergerii urmelor. În fine, o discuţie între Pierre Hassner, Marc Lazar şi Aleksander Smolar schiţează un bilanţ al societăţilor post-comuniste din Europa de Est şi relevă modul în care „inteligheţia" din aceste ţări a însoţit evoluţia către liberalism şi economia de piaţă.

Numărul din *Le Débat* (mai-august) marchează şi împlinirea a două decenii de existenţă a revistei conduse de Pierre Nora. Tonul majorităţii articolelor e mai curînd pesimist: „La ce mai servesc (încă) intelectualii?" se întreabă Michel Winouk, şi tot o întrebare: „Adio intelectualilor"? e titlul contribuţiei lui Pierre Nora. În secolul nostru, scrie acesta din urmă, curajul şi laşitatea, luciditatea şi orbirea intelectualilor s-au măsurat în funcţie de atitudinea lor faţă de sistemele şi ideologiile totalitare. Postura intelectualului critic, crede Philippe Raynaud, a fost monopolizată astăzi de Pierre Bourdieu, care a ştiut să se adapteze noului public şi să fructifice schemele de gîndire moştenite de la extrema stîngă.

Cele mai neliniştitoare constatări se găsesc însă în articolele care examinează starea actuală a literaturii şi a ştiinţelor umane. Eroziunea culturii literare este, după Antoine Compagnon, fenomenul cel mai frapant al acestui sfîrşit de mileniu. Declin al literaturii, loc periferic acordat în şcoală literaturii – consecinţă a unei politici de „democratizare" a învăţămîntului. La o concluzie apropiată ajung Philippe şi Geneviève Joutard („Sfîrşitul umanioarelor?") în timp ce Philippe de Lara apreciază că la originea acestui naufragiu se află proiectul unei „pedagogii fără şcoală", al unei modernizări febrile care a lichidat un întreg sistem de valori („Radicalizarea reformei s-a sprijinit pe efasarea simbolică a instituţiei şcolare. (...) Şcoala a devenit ultimul refugiu al utopiei revoluţionare").

Trei sînt, sintetizează Pierre Nora, fenomenele care au provocat punerea sub semnul întrebării a statutului intelectualului: criza ştiinţelor umane, reapariţia unei ideologii radical-protestatare şi emergenţa imperialismului mediatic. Iar ceea ce asigura specificitatea „inteligheţiei", acea combinaţie – variabilă – între componentele literară, filosofică, savantă şi politică trebuie azi reinventată, întrucît ne aflăm într-o situaţie istorică inedită: democraţia fără adversari declaraţi. Dacă în aceiaşi termeni se poate pune problema şi în România, e o altă discuţie.

Alexandru CĂLINESCU

Teodor BACONSKY

NOUA ECONOMIE A VISULUI AMERICAN

Este modernizarea societăţii româneşti o faţadă lipsită de mentalitatea corespunzătoare? Iată o întrebare care poate antrena o complicată dezbatere privitoare la statutul formei în culturile post-renascentiste. Pe lîngă faptul că o asemenea discuţie nu-şi are locul aici, mă tem că v-aş plictisi vorbindu-vă în termeni apocaliptici despre o Românie premodernă.* Aş dovedi o luciditate mediocră jucînd cartea unei autocritici sincere, din care să rezulte lista unor eşecuri şi – mai departe – tabloul unui dezastru. Prefer să adopt un cu totul altul alt unghi de atac. Însuşi faptul că ne aflăm în postmodernitate pune modernitatea într-o poziţie de criză. Nimic din ceea ce a produs limea modernă – individualismul agnostic, raţionalismul economic şi ideologia progresului – nu pare să mai reziste, fie la nivelul evenimentelor, fie la acela al discursurilor. Am impresia că prezentul seminar despre „cazul României" nu poate da verdicte, întrucît baza ideală şi legislativă a „judecăţii" noastre se află în plină disoluţie, sau – dacă e să fim mai optimişti – în plină reconstrucţie. Mi se pare de aceea mult mai util să profităm de prezenta reuniune pentru a descifra situaţia contemporană a României într-un context european cît mai larg.

O cultură a clişeului comunitar

Îndeobşte, instanţele academice şi politice din Occident analizează evoluţia ţărilor din fostul lagăr comunist pe o bază logocentrică şi statistică. Obişnuiţii acestor tribunale *ad hoc* cred că istoria are un sens ascendent şi că evoluţia statelor ex-comuniste implică doar treptata reducere a *diferenţelor* dintre acestea şi statele UE. După opinia mea, determinismul istoric de acest tip prelungeşte zadarnic logica războiului rece şi, dincolo de ea, o pedagogie economică desuetă. El nu ţine cont de faptul că, în 2000, lumea europeană nu se mai împarte în buni şi răi, ci în grupuri de subiecţi de multiple apartenenţe. Fiecare grup sau individ face simultan parte din mai multe cluburi. Familia lingvistică, standardul economic dobîndit, adoptarea sau respingerea monedei unice, majoritatea confesională, afinităţile transfrontaliere şi convertirea agonistică a vechilor rivalităţi militare sînt tot atîtea instrumente de asociere, instituţionalizată sau nu. Pînă în 1989, Uniunea Europeană era expresia politică deopotrivă locală şi statică a vastei Alianţe Nord-Atlantice. Acum, ea este umbrela politică a unor state şi popoare aflate la o importantă răscruce, pe care nu o pot gestiona decît în echipă. Pe de o parte, UE trebuie să se autoreformeze, pentru a putea adopta deciziile în mod eficient. Pe de altă parte, ea trebuie să integreze o mulţime de noi membri, care îi vor aduce nu doar cheltuieli imediate, ci şi cîştiguri de perspectivă. Aceste două mari sfidări apar tocmai în momentul în care globalizarea pieţelor de capital şi a telecomunicaţiilor nu mai poate fi oprită: dacă doreşte să participe ca actor al istoriei, Europa este deci obligată să acţioneze cu promptitudine. Ea are în faţă două opţiuni: a se uni în jurul unei Constituţii europene care să inspire o politică externă şi de apărare comună sau a rămîne mental divizată între bogaţii apăraţi de NATO şi săracii din Est, abandonaţi în sfera de influenţă a puterilor euroasiatice. A spune astăzi care dintre cele două scenarii va triumfa este probabil prematur.

În ce le priveşte, fostele state comuniste vor integrarea. Ele îşi doresc o Europă în care geografia şi civilizaţia se armonizează prin cooperare democratică, solidaritate şi subsidiaritate. Naţiunile din spatele fostei cortine de fier resimt dorinţa perfect legitimă de a se situa, în sfîrşit, de partea bună a istoriei. Pentru a-şi atinge scopul major, multe dintre aceste state au făcut experienţa unei reforme accelerate, cu un revers amar, ilustrat prin încetinirea – de la stînga politică – a procesului macroeconomic. Altele, precum România, au mers spre integrare într-un ritm mai lent, plătind însă costuri sociale la fel de ridicate. Media celor două experienţe ne dovedeşte că schimbarea sistemică nu este doar o chestiune de direcţie şi calendar. A formula un nou proiect de societate şi a-l realiza prin strategii specifice pare a fi destul de simplu cînd te afli într-un birou guvernamental. E mult mai greu să cobori reforma în stradă şi, mai ales, în mintea oamenilor. Iată încă un motiv pentru care putem spune că viitoarea UE are multe de făcut, atît în Vest, cît şi în Est. În Vest, cetăţenii sînt desigur mai informaţi, pentru că – de-a lungul a două generaţii – constituirea organismelor UE s-a petrecut sub ochii lor. Puţini ştiu cu adevărat cum funcţionează instituţiile europene, dar există o cultură a clişeului comunitar deja asimilată de grosul opiniei publice. În Est, cetăţenii nu sînt informaţi suficient. Pe acest fond precar, destui oameni cred că UE este noul Stat-Providenţă, mutat din capitala lor la Bruxelles şi Strasbourg. Ei aşteaptă de la integrare totul, adică mai mult decît e cazul. Şi văd integrarea ca pe o garanţie de securitate şi prosperitate, uitînd sau neştiind că ea înseamnă de fapt un contract cu multe îndatoriri care nu pot fi respectate decît printr-o serie de renunţări concrete sau simbolice. Statele estice au sentimentul că integrarea este un premiu pe care îl merită, întrucît au făcut destule sacrificii în trecutul lor totalitar sau în dificila perioadă de tranziţie către economia de piaţă.

Casă a naţiunilor sau colegiu privat?

Psihologic vorbind – sau chiar sub raport moral – o asemenea viziune se justifică, deşi ea nu are aproape nimic în comun cu realitatea proceselor politico-legislative în desfăşurare. Dificultăţile obiective ale integrării sînt accentuate de faptul că societăţile post-comuniste nu ştiu să comunice între ele, întrucît li se pare că orice asociere puternică ar învia „fraternitatea" artificială din perioada comunistă, aşa cum funcţiona ea în cadrul CAER sau în cel al Pactului de la Varşovia. În România, intelectualii au auzit vorbindu-se de corifeii Solidarităţii poloneze, dar elitele poloneze nu ştiu ce se petrece la Bucureşti, aşa cum profesorimea din Bulgaria nu ştie cine contează cu adevărat în Cehia. E adevărat, guvernele statelor din Europa centro-orientală au semnat o serie de acorduri regionale sau bilaterale menite să aplaneze vechile conflicte interetnice şi să coordoneze eforturile de integrare. În viaţa socială însă, aceste acorduri nu se traduc printr-un sentiment de concertare internaţională. Fiecare candidat ar vrea să intre primul în UE, să se urce pe podium, sub reflectoare şi jeturi de şampanie. Dacă şi ceilalţi vor termina cursa fără accidente, ajungînd la linia de sosire, cu atît mai bine. Ce se întîmplă însă cu eventualii repetenţi sau cu cei care, pur şi simplu, se clasează pe locul secund?

Această întrebare poate fi pusă şi altfel. Va fi Europa o Casă a naţiunilor – pe linia sugerată de generalul De Gaulle şi reiterată de Mihail Gorbaciov – sau ea va fi doar un colegiu privat pe a cărui uşă scrie *members only?* Primează politicul, economicul sau responsabilitatea civică? Ne interesează protecţia bunăstării unui grup de state bine plasate sau salvarea a ceea ce filosofia culturală a anilor '30 numea *ideea europeană?* Avem nevoie unii de alţii doar pentru a ne apăra patrimoniile şi pentru a nu provoca noi conflicte mondiale sau dorim să contribuim la construirea unei veritabile *identităţi europene?* Dacă Europa nu este o bătrînă cochetă, care ascultă în salon muzică bună, în vreme ce umbra hoţilor se profilează pe ferestrele din spatele casei, atunci ea are datoria să parieze pe scenariul prim, acela al Casei naţiunilor. Naţiunea este un concept modern, iar modernitatea este produsul civilizaţiei euro-atlantice. Dacă Europa mai are ceva de spus, ea trebuie să-şi împingă propria creaţie – epoca modernă – pînă la ultimele sale consecinţe. Una dintre aceste consecinţe este însăşi depăşirea ideii naţionale în direcţia unei viziuni simfonice sau – cu vechea expresie a lui Jacques Maritain – a unui *umanism integral*. Din fericire, nu numai fidelitatea faţă de o vocaţie recomandă construcţia „Europei depline", ci şi exigenţele veacului în care intrăm cu paşi de pisică. Într-o carte intitulată *Era accesului* (Mondadori, 2000), Jeremy Rifkin analizează foarte convingător tendinţele manifestate în orizontul aşa-numitei *New Economy*. Nu este un volum în stilul lui Isaac Asimov, ci unul care descrie fenomene deja manifeste, care-şi vor spori anvergura în anii imediat următori. Autorul american ne arată – cu lux de exemple – că lumea secolului XXI va fi dominată de două mutaţii fundamentale: pe de o parte, transformarea în marfă a relaţiilor umane, monopolizarea ideilor şi exploatarea patrimoniilor intelectuale; pe de altă parte, înlocuirea proprietăţii, a bunurilor şi a banilor printr-o economie a serviciilor, în care marketingul şi accesul separat la anumite stiluri de viaţă vor caracteriza ansamblul relaţiilor sociale. Dacă acest hipercapitalism imponderabil îşi va dovedi viabilitatea şi îşi va menţine actuala rată de creştere, atunci vom fi obligaţi să introducem datele sale esenţiale în ansamblul strategiilor de unificare a continentului. Atît cît pot să-mi dau seama, Noua Economie este pe punctul de a declanşa o revoluţie cu importante consecinţe trans-economice. După cum se ştie, de la 1789 pînă astăzi, democratizarea a fost direct proporţională cu centralizarea puterii. Marea noutate constă în necesitatea tehnologică de a construi o democraţie policentrică, altfel spus, un sistem de guvernare desfăşurat ca *reţea*.

Era accesului

Tocmai această democraţie *on line* va determina UE să permite *accesul* europenilor din Est la sistemul de valori al unei europenităţi redefinite. Lucrurile nu se reduc la ecuaţia *bani contra stabilitate*. E nevoie de respectul efectiv al diferenţelor şi de sublimarea constituţională a sentimentului naţional. A bloca această *deschidere integratoare* din raţiuni de conjunctură înseamnă a confunda izolaţionismul perdant cu prudenţa salvatoare. Ideea este că UE trebuie să devină principalul *provider* al clientelei din Europa de Est, dacă nu vrea ca această importantă clientelă să se orienteze spontan către alţi furnizori de servicii, cum ar fi cei asiatici sau nord-americani. De un lucru putem fi siguri. Sub presiunea Noii Economii, fostele state comuniste *nu vor mai avea timp* să repete fazele istorice prin care a trecut Occidentul secolului XX. Nu vom mai avea trei generaţii de burghezi avari şi fricoşi, care-şi transmit averi sau le toacă la ruletă. Nu vom mai asista la o epopee fordistă, consumată în decorul filmelor unui Friz Lang. Dacă UE va fi gata să o ajute, Europa centro-orientală va pătrunde direct în postmodernitate vărsînd în tezaurul comunitar acea bogăţie imaterială care – neglijată pînă de curînd – se dovedeşte acum inestimabilă.

Occidentalilor li se tot spune că România e pauperă şi că se confruntă cu o sumedenie de întîrzieri structurale. În multe privinţe, lucrurile stau din păcate chiar aşa. Dar, dincolo de mizeria reală sau de echivocul unei administraţii umbrite de corupţie, există şi inerţia reducţiilor mediatice practicate în partea opulentă a Europei. Jurnalistul apusean nu vine la Bucureşti pentru a-l intervieva pe managerul român al grupului *Compaq* sau pentru a studia planul de afaceri al societăţii de asigurări *Nederlanden*, ci pentru a filma, pentru a suta oară, cîţiva puşti mizeri din principala gară a oraşului. Ca întotdeauna, el este atras de cronica neagră, de abuzuri şi anomalii, nerealizînd că – după 45 de ani de separaţie „berlineză" – *revenirea la normalitate* a fostelor state comuniste reprezintă, ca atare, fenomenul cel mai spectaculos. Era accesului – deschisă dincolo de graniţe şi de prejudecăţile curente – pare a fi mult mai nuanţată decît jurnaliştii amatori de scene tari. Într-o ţară unde – conform statisticilor oficiale – circa 43% din populaţie trăieşte „sub pragul sărăciei", piaţa telefoniei mobile a depăşit în numai cîţiva ani 1 milion de abonaţi şi se află în continuă dezvoltare. E drept că în diferite locuri – bunăoară în anumite sate de munte – există încă o populaţie care vieţuieşte cu mare candoare în secolul XIX. Dar tot în această ţară industria autohtonă de *software* a crescut anul trecut cu 40%. Din perspectiva Noii Economii, ţăranii din Carpaţi şi vioii creatori de programe pentru computer sînt la fel de interesanţi atît ca furnizori, cît şi ca posibili clienţi: şi unii şi alţii propun pe piaţă *accesul la o experienţă* şi au la rîndul lor nevoie de servicii mereu mai diversificate. Aşa cum există monahi care utilizează dezinvolt ultimul model de telefon celular, există şi manageri occidentali dornici să participe la misterul unei liturghii ortodoxe, în peisajul virgin al mînăstirilor din nordul Moldovei. Dematerializarea proprietăţii, explozia comunicaţiilor şi generalizarea serviciilor ca acces la o experienţă specifică schimbă substanţial raportul dintre bogaţi şi săraci pe continentul nostru. Tot mai numeroşi pantofi pe care scrie „made in Italy" sînt fabricaţi la Timişoara, în vestul României. Circa 9.000 de întreprinderi italiene medii – mai ales din Veneto – lucrează acum în Rômânia, obţinînd rezultate optime în industria textilă, de mobile sau a materialelor de construcţii. Se poate presupune că, în următorii 20 de ani, majoritatea mijloacelor de producţie se vor transfera în Europa orientală şi că statele occidentale ale Uniunii vor produce pe propriul lor teritoriu numai expertiză şi consulting în cele mai diferite domenii. Europa occidentală va deveni un super-centru pentru managementul şi marketingul resurselor umane sau materiale din fostul lagăr comunist. Există însă riscul ca procesul politic de integrare europeană să nu ţină pasul cu viteza de implantare a Noii Economii. Există pericolul ca Bruxelles-ul să nu înţeleagă că nici o normativă protecţionistă nu va bloca expansiunea spre Est a capitaliştilor din statele Uniunii. În următorii ani, transformarea şomerului din Vest în promotor al unor afaceri orientate spre Estul continentului va deveni poate o problemă mai urgentă decît stoparea imigraţiei clandestine sau devalorizarea monedei euro în faţa dolarului american.

*Textul acestei conferinţe a fost susţinut în cadrul seminarului internaţional intitulat *Modernizzazione senza modernità? Religione e società in Romania oggi* care a avut loc la Badia a Passignano (Firenze) între 8-9 septembrie 2000. Seminarul a fost organizat de către ASFER *(Associazione per lo studio del fenomeno religioso)* în colaborare cu Ambasada României pe lîngă Sfîntul Scaun şi s-a bucurat de participarea unor studioşi eminenţi, dintre care îi amintim de Roberto Scagno (Univ. din Padova), Cesare Alzati (Univ. din Pisa), Arnaldo Nesti, Marcello Garzanti şi Renato Risaliti (de la Univ. din Firenze).

Pagină realizată de Anca MANOLESCU

glosar de tranziţie

Democraţia creştină

Una dintre particularităţile trecerii noastre de la monolitismul politic la pluralism a reprezentat-o reconstituirea celor două partide istorice. Deşi aliate, ele au parcurs în anii care au urmat itinerarii cu totul diferite. Dezintegrîndu-se şi reintegrîndu-se în repetate rînduri, PNL a jucat un rol secundar în respectiva alianţă, dominată cu autoritate de ţărănişti. Departe de a se dezintegra, aceştia, dimpotrivă, s-au consolidat. Şi totuşi, aflaţi în plină ascensiune, din raţiuni cu parcimonie explicate, aceştia şi-au schimbat în mod intempestiv denumirea: vechiul Partid Naţional Ţărănesc a devenit Partidul Naţional Ţărănesc Creştin Democrat, o siglă exorbitant de lungă pentru o formaţiune politică. Modificarea numelui presupunea o modificare consonantă a identităţii politice.

Legitimă în momentul constituirii, vechea denumire se dovedea în noile împrejurări vetustă şi insuficient de individuală. Vetustă fiindcă partidul nu mai aspira să ajungă la putere ca reprezentant al unui electorat rural drastic împuţinat şi îmbătrînit, şi insuficient individualizată întrucît după 1989 atributul „naţional“ şi-l adjudecaseră mai toate formaţiunile cu pondere, de la FSN la PUNR. Leacul încercat pentru depăşirea acestor neajunsuri a fost nu abandonarea, ci rectificarea vechii denumiri.

Modelul democrat creştin nu a fost preluat de la marile democraţii occidentale, ci de la Germania şi Italia, adică de la ţările învinse în cel de al doilea război mondial. Cu sprijinul masiv al armatelor de ocupaţie şi al planului Marshall, cele două partide creştin-democrate au condus cu succes respectivele procese de democratizare, dominaţie încheiată prin crize în multe privinţe similare. Traiectoria lor ridică problema asocierii dintre politică şi religie, adică între două sisteme de valori a căror compatibilitate limitată poate genera fenomene ca fundamentalismul islamic, ori partidele ultra-religioase din Israel, ori nepotolitul război din Irlanda între catolici şi protestanţi.

Transferul acestui model în România a avut loc în cu totul alte circumstanţe: deşi stăruitor invitate, armatele occidentale nu se zoreau să vină, iar pentru reeditarea planului Marshall nu se vorbea decît în Estul Europei. Pe de altă parte adeziunea la democraţia creştină era iniţiată de un fervent catolic într-o ţară majoritar ortodoxă, unde credinţa creştină nu izbutea să înlăture asperităţilor dintre bisericile surori. Şi astfel, potrivit noii sale sigle, fostul partid al lui Maniu şi Mihalache solicită voturile întregului electorat recurgînd la o dublă discriminare: faţă de alegătorii care nu sînt ţărani şi faţă de cei care nu sînt sau nu se consideră creştini. Nu este sigur că tripla ipostază a acestui democratism: naţional, ţărănesc şi creştin, nu a avut nici o contribuţie la accentuatul declin suferit de PNŢCD în ultimii ani.

Pavel CÂMPEANU

bazar

Tanti Maria şi chilipirul isteţ

„Bunica Monica“ (căci aşa îşi spune acum), despre care scriam mai de mult, nu e singurul rol promoţional existent – deşi rămîne unul dintre puţinele. Lui i se adaugă, oarecum, Magicianul; oarecum pentru că personajul interpretat de Marian Rîlea este protagonistul unei emisiuni pentru copii, un alt fel de produs, dar la fel de interesat de promovare. De multe ori, Magicianul nu se dă înapoi de la a face reclamă la produsele pentru copii, bomboane, gume sau snack-uri, devenind un soi de imagine consacrată în domeniu. Mai evident emblemă comercială decît Magicianul este Tanti Maria, alias Magda Catone, „reprezentanta“ detergentului Bonux Perlan.

Bonux Perlan e un detergent pe care, mărturisesc, nu l-am folosit niciodată. Poate din cauza cuvîntului Perlan, care-mi aminteşte de vremuri triste şi fără opţiune dinainte de '89. Tanti Maria, însă, îl recomandă tuturor doritorilor, şi în special doritoarelor, automat sau nu, cu sau fără balsamul însoţitor. Cine este Tanti Maria? Unul dintre puţinele personaje în stil neaoş create de industria publicitară autohtonă, continuînd, oarecum, linia „Pepsi la litru / Ce arbitru? / Nea Nicu?“: nici prea subţire, nici prea frumoasă, nici pe departe rafinată şi nepropunîndu-şi să fie politicoasă, Tanti Maria e autoritară şi categorică – două calităţi de bază ale gospodinei periferice române. Ipostaza de vînzătoare îi oferă cadrul ideal pentru exercitarea ultimelor două însuşiri. Mai ales în contextul în care povestea cu „clientul nostru, stăpînul nostru“ se aplică, de multe ori, pe dos – cu atît mai mult în măruntele buticuri de cartier în care personajul interpretat de Magda Catone pare a-şi face veacul. Tanti Maria e gospodina la locul de muncă, care te sfătuieşte, în cunoştinţă de cauză, din interior; ea e singura în măsură să învingă o soacră veninoasă şi posesivă care vrea tot ce e mai bun pentru nepoţelul ei. Personajul Soacrei este o altă încercare de introducere a unei realităţi voit neaoşe, dar mult prea îngroşate. Tanti Maria le vine de hac şi „duduilor“ împopoţonate, nu doar matroanelor autoritare. Tînăra „neajutorată“ care i se adresează, de obicei, aceleiaşi tanti Maria, este Blonda. Părul blond, ba pe deasupra chiar prins într-un coc, e apanajul nepriceperii (Tanti Maria e roşcată şi tunsă drept). Blondele ce se prezintă în magazinul Mariei (care la început pare a vinde la stat, apoi în propriul ei butic cu produse de curăţat de la aceeaşi firmă) vor altceva, ceva mai scump ori din altă gamă de produse: „Aş fi tentată să încerc altceva, pentru rufe mai pufoase!“, zice Blonda. Tanti Maria răspunde, fermă: „Nu fă compromisuri! Lenor îţi face rufele mai pufoase decît orice detergent.“ Climaxul răspunsului îl constituie explicaţia logică: „Pentru că spălatul e spălat, clătitul e clătit“. Acestei maxime perfecte ai zice că nu i se mai poate adăuga nimic. Şi totuşi, se mai precizează, evident, că preţul e foarte bun, după care se ajunge la adevărata concluzie, ce te introduce timid în economia de piaţă: „Bonux Perlan şi Lenor – cea mai isteaţă afacere pentru rufele tale“. Cu alte cuvinte, un chilipir. Tanti Maria te învaţă să economiseşti indiferent de pretenţii ori de starea materială. O altă reclamă cu aceeaşi protagonistă se apropie mai mult de realităţile româneşti la modă: Blonda nr. 2 a cîştigat la Bingo. Aceasta vine la buticul Mariei chitită să-şi schimbe detergentul o dată cu statutul; gestionara o sfătuieşte să nu facă excese, chiar dacă a cîştigat. Cu alte cuvinte, să-şi vadă lungul nasului şi să continue vînătoarea de chilipiruri, ca o adevărată „business woman“. Pe proaspăta cîştigătoare la jocul naţional, o prietenă o întreabă, cu o undă de reproş în glas: „Şi ai schimbat chiar şi detergentul nostru? A, acuma-i ceva mai scump...“, accentuînd fidelitatea faţă de detergent ca simptomatică faţă de vechiul, adevăratul ei stil de viaţă. Eroina răspunde: „Deloc. Am început să mă pricep la afaceri“, infirmînd, astfel, îndoielile prietenei sale şi confirmîndu-i că valorile esenţiale se menţin. Fără Tanti Maria de la televizor ne-am pierde în masa de detergenţi pretenţioşi, uitînd să fim vigilente şi organizate, ca nişte adevărate gospodine.

Iaromira POPOVICI

Să vină Shakespeare!

E cazul să vină Shakespeare! E obligatoriu. E presant.

Trebuie să vină Shakespeare pentru a-i explica acestui candidat la preşedinţie că e urgent să-şi schimbe croitorul care nu vede ce gîlcă îi face costumul la gît – gîlca asta induce electoratului nu numai ideea de neglijenţă vestimentară, dar şi slaba capacitate de a se privi în oglindă cînd iese din casă, ceea ce poate naşte în mintea oricărui alegător întrebarea: dacă omul ăsta nu remarcă nimic cînd se uită la el însuşi, ce va înţelege cînd mă va privi în ochi? În campania electorală, Shakespeare e obsedat de contactul ochi în ochi dintre candidat şi electorat. Esenţa problemei – susţine el – de cînd totul e televiziune se circumscrie la privire.

De aceea trebuie să vină tot Shakespeare pentru a-i corecta lumina din ochii altui candidat, ca şi mişcarea lor, în clipa cînd e întrebat ce soluţii concrete economice, politice, sociale aduce programul lui în combaterea sărăciei, de pildă. În acea clipă, ochii prezidenţiabilului – îndeobşte încremeniţi în dorinţa prea generală, dar crudă, de a face dreptate şi de a-şi aresta adversarii – încep să alerge bezmetic în cele 4 colţuri ale studioului, într-o panică foarte neplăcută (pentru a ne exprima rece, precum englezii). Domnia-sa induce impresia că-l sperie propriul program, cunoscîndu-i slăbiciunile şi neputinţele; nu „dă“ bine – ar observa Shakespeare – ca liniştea tradusă de altfel printr-o dezagreabilă fixitate a privirii să revină doar atunci cînd candidatul înfierează catastrofele altora, anunţînd că-i va pune şi în lanţuri. Obsesia duşmanului – singurul care-i dă oarecare vervă – ţine de sketch-urile bine cunoscute în care comicul povesteşte cum la examenul de botanică, indiferent de întrebarea profesorului, el se întorcea la descrierea castravetului, singurul subiect pe care-l stăpînea.

Shakespeare e şi cel mai indicat pentru a-i explica altui candidat că normala siguranţă de sine nu are voie să devină îngîmfare, iar îngîmfarea să capete un caracter agresiv, pe faţă, înţelegînd prin „faţă“ totul: nas, gît, urechi etc. Mai cu seamă dacă pînă atunci, popolul suveran l-a receptat ca pe un „animal politic“ mai mult şarmant decît brutal, fie şi fals modest, dar niciodată „apucat“. Ruptura imaginii, contrastul prea rapid dintre ce a fost şi ce vrea să fie, bruscarea caracterului îngîndurează şi nici o campanie electorală nu trebuie să ajungă la a pune omul pe gînduri, ci pe arcuri. Îngîndurarea atentează la comoditatea sentimentală a alegătorului – enunţă Shakespeare*. Neaşteptata agresivitate a unui om calm şochează şi tot ce e şoc induce (termenul face azi valuri) un coeficient deloc neglijabil ca risc.

Tot Shakespeare e singurul care ar avea autoritatea să le impună multor candidaţi obligaţia de a nu-şi amesteca soţiile în lupta electorală (nici măcar glumind pe seama lor că ele se opun candidaturii soţului – o şăgălnicie inutilă...). Cu mintea lui pătrunzătoare, el va fi înţeles repede că nevasta e permanenta vulnerabilitate a politicianului român îndeobşte misogin şi libertin. „Aici nu e ca în America!“ atît ar trebui să le zică, bătînd scurt cu pumnul în masă, pentru cei grei de cap care ignoră experienţa Ceauşescu, cea care a definitivat îndelunga tradiţie a „cumnatei nesuferite, nenorocirea bietului om, capul răutăţilor“.

În sfîrşit, el şi numai el i-ar putea interzice unui fost Christos în imaginaţia unor mase curentate de mesianism, să-şi facă publice cifrele de afaceri ale firmei sale extrem de prospere, curate şi serioase în comerţul cu armament, pentru a dovedi că se lansează în cursa prezidenţială „nu din interese financiare“, el „cîştigînd mai mult decît un preşedinte de stat“. Un om care a fost confundat o clipă, o zi, o noapte, cu Isus nu are drept la asemenea transparenţă financiară „decît dacă e curat stupid!“ – aşa grăi-va, cu siguranţă, Shakespeare, şi e de crezut că va fi ascultat.

Căci prin Shakespeare, eu îl înţeleg nu pe William ci pe Fred, Fred Shakespeare, cel care a condus triumfal, în '68, campania prezidenţială a lui Richard Nixon, managerul de imagine care a mers cu competenţa şi subtilitatea sa pînă la descoperirea şi corectarea acestui amănunt nociv – clientului său îi transpirau palmele în timpul interviurilor, ceea ce inducea o stare rea de emotivitate.

Radu COSAŞU

* Tot astfel, un alt candidat care propune, azi, omului această idee-şoc: „Sînt un om de dreapta nevoit să conducă un partid de stînga“ produce acea confuzie numită blînd: tîmpenie.

HUMANITAS EDUCAŢIONAL
Piaţa Presei Libere 1, sector 1, 79 734, Bucureşti, tel. 222 51 10

Manuale de liceu pentru anul şcolar 2000–2001

Clasa a IX-a
Limba şi literatura română
Limba latină
Istorie
Geografie fizică generală
Logică şi argumentare
Chimie C1
Matematică M1

Clasa a X-a
Limba şi literatura română
Limba latină
Limba franceză
Geografie
Psihologie
Economie
Chimie C1
Fizică F2

Clasa a XI-a
Istorie

Clasa a XII-a
Istoria românilor

scrisoare din New Orleans

Racii invadează pinii Toscanei

Racii de Louisiana, importaţi acum un deceniu pentru o fermă experimentală, au luat în stăpînire pădurile de pini din Viareggio, în Toscana. Ei mănîncă icrele peştilor şi favorizează proliferarea şobolanilor. Italienii nu ştiu ce să facă să scape de ei, dar cu siguranţă nu vor face lucrul cel mai firesc, anume să-i mănînce. Vorbim de un loc de pe pămînt în care se mănîncă melci, iepuri, cai şi crustacei ambetaţi. Acolo se mănîncă brînzeturi atît de „coapte“, că te ia cu leşin numai cînd le adulmeci. Se face salam din creier de porc. Dar nu se mănîncă raci. Estimp, aici, în Louisiana, trebuie să importăm raci taman din China, pentru că nu avem îndeajuns.

Pe de altă parte, aici, în Louisiana, nu mîncăm nutrii, care au fost importate din America de Sud şi care se înstăpînesc în mlaştini. Pot să fac pariu că toscanii s-ar dedulci la nutrie. Aşa că, ce-ar fi să punem de-un schimb? Ei recoltează racii şi îi reped încoace şi noi le trimitem nutriile. Sînt sigur că putem găsi un loc şi pentru sud-americani în trocul ăsta. Cîndva, în istoria lor, trebuie să fi importat din China ceva ce nu mănîncă şi care le mişună prin preajmă. Orice fel de vieţuitoare ar fi, mai mult ca sigur că noi am putea să o înfulecăm pentru că aici mîncăm orice – numai nutrie să nu fie – dacă este gătit ca pe la noi. De fapt, aş putea propune un schimb global de chestii în expansiune. Am putea să ne mîncăm reciproc musafirii nedoriţi.

Da, sigur, daţi vina pe arşiţă. Dar eu chiar cred asta. Şi mai cred că oraşele de aceleaşi dimensiuni ar trebui să facă schimb de populaţie şi să-şi schimbe numele. Noi am putea fi Florenţa, ei ar putea fi New Orleans. New York ar putea fi Tokio şi viceversa. Cu toţii ne-am putea muta pentru un an. Adică toată lumea, cu excepţia celor din magazine şi restaurante. Ei trebuie să stea pe loc şi să-i educe pe noii veniţi. Astfel, am putea să ne folosim reciproc lucrurile şi să ne mîncăm unii altora bucatele preţ de un an. La întoarcere, largi ar mai fi orizonturile noastre culinare. Vom mînca salam de nutrie. Iar toscanii vor mînca şi ei raci.

Un lucru asemănător se întîmplă deja în oraşele cele mari şi bogate. Părţi din New York sînt deja Tokio. Există deja Brasil în Manhattan. Şi San Juan. Nu există fel de mîncare pe care să nu-l poţi găsi la New York, deşi te costă cu mult mai mult decît ai da pe el în locurile lui de baştină. Los Angeles numără deja 100 de oraşe şi 300 de bucătării diferite. Oamenii spun că mîncarea chinezească din San Francisco este mai bună decît mîncarea chinezească din China. Şi am auzit un seattleian spunînd că mîncarea toscană din Seattle este mai bună decît cea din Toscana. V-aţi prins? Toate se leagă.

În Louisiana nouă ne plac bucatele noastre neaoşe. Bucătăria exotică nu prea a pătruns pe aici. După raci tragi linie. Ei sînt şi ultima noastră linie de apărare. Dacă o să ajungem să nu ni-i mai putem permite (în timp ce ei mişună în sălbăticie în Italia!), o să cădem pradă ciudăţeniilor culinare şi vom deveni ca New York-ul, San Francisco sau Los Angeles. Doamne apără şi păzeşte!

Singura altă ştire din Toscana la care mă pot gîndi este aceea că un bătrîn căruia trebuia să i se amputeze un picior a cerut aprobare de la primarul satului să fie îngropat alături de piciorul lui. Pentru că nu voia să stea despărţit de el întru veşnicie.

Vedeţi legătura dintre raci şi moşotei? Ei, bine, nici eu, dar asta e.

Andrei CODRESCU

www.codrescu.com

(traducere de Ioana AVĂDANI)

(Rubrică difuzată la *National Public Radio* şi publicată în *Gambit Weekly*, *The Baltimore Sun* şi *Funny Tonus)*

din fanfare funerare

Stau şi mă socotesc prin buzunare

– marafeturi epice (III) –

Acu ar fi să ne întrebăm, privind la fata cea şcolită din compartiment, şi impulsionaţi de şcolirea ei, despre – ehe! – rostul adevărului în lumea noastră. Care adevăr şi de ce, îmi zic, în ce constă construcţia şi deconstrucţia unei imagini (a Har-Cov-ului), care anume imagine, adică despre ce imagine (standard) vorbim, în aşa fel încît să o luăm drept referinţă la ceea ce am putea socoti ca fiind construcţie şi deconstrucţie; construcţie şi deconstrucţie a ce anume, ne-ar putea întreba oricare dintre împătimiţii diferendului româno-maghiar care umplu locul, vorba poetului, şi roiesc după un semn. De unde ştii, matale, că această imagine (construită şi deconstruită) este cu adevărat ceea ce pretinzi, ar putea fi o posibilă întîmpinare a domnilor cu pricina. În acest caz, întrebarea sfîrşeşte într-o ambuscadă menită să încurce, nicidecum să descurce, să încîlcie, nu să descîlcie. Care este adevărul şi de unde să ştim noi, oricare dintre noi, că acesta este, nicidecum altul? Bună treabă, îmi zic buimac. Chiar aşa, de unde ştiu eu că adevărate sînt cele ce cred eu şi nu cele pe care jură, fără să-i tremure mîna, dom' primar Funar, mai marele oraşului spre care mă duce trenul aista.

Ar mai fi de mărturisit că, imediat ce nana ardeleana cu pruncul ei pe post de domnul Goe rural, însoţiţi de juna intelectuală, au coborît la Turda, bine m-am simţit eu în compartimentul cel gol, cu mare plăcere trupească pe banchetă m-am întins, braţele sub cap eu mi le-am petrecut cam cum o fi procedat, în vremea sa, badea George Coşbuc pe cînd s-a aşezat el în iarba verii celei caniculare şi, în adierea răcoroasă, o fi privit la cei cîţiva, trei-patru, norişori aflaţi în spaţir pe bolta cerească şi vărătecă. Şi cum am stat aşa întins, pe dată am revenit la sentimente mai bune referitoare la urîţica aceea, bine ne este nouă dacă vom avea cîţi mai mulţi tineri de aceştia, care multe învaţă în Apus şi pe urmă cu drag şi cu multă solidaritate zugrăvită în ochi şi în felul de a vorbi se manifestă printre ai lor compatrioţi şi îi învaţă de bine; ei sînt viitorul, ei sînt chezăşia unei lumi ferice, baremi minimal sînt aşa ceva, mi-am spus, şi seara se lăsa peste podişul transilvan, încet se lăsa, şi trenul încet scîrţiind avansa printre macaze şi anumite lucrări specifice care despart liniile ferate şi osiile pocneau, oftau, piunau, îmi dădeau de veste cum că, iacătă, gara Clujului se arată privirii şi simţirii mele de voiajor prin patrie.

Pe urmă, prin blînda şi neîntrerupta trecere a timpului, am coborît în gară, lumea cea multă s-a cam rărit şi Alexandru Vlad nu şi-a arătat barba cea personală şi nici înfăţişarea cea filologică, şi niţeluş boemă, pe peron, şi eu pe dată mi-am amintit că nici număr de telefon nu am, nici altceva prin care să-i dau de urmă. Un fel de uşoare frisoane m-au luat, pe urmă în sala gării am intrat, puhoiul omenesc a scăzut, liniştea s-a lăsat peste toate cam aşa cum se lasă, la vreme de noapte, vara, după o ploaie iute şi scurtă; pe urmă, stelele pe firmament, ceva picături se mai aud, e linişte, ceva picături încă se mai aud, ceva răcoare încă se lasă, ceva bunăstare trupească se întîmplă, toate bune, dacă n-ar fi fost îndepărtatul gînd că Sandu nu mai vine, că va trebui să stau acilea, pe lîngă tablourile cu sosiri şi plecări cefere, că mult şi bine va fi să merg eu de unul singur la Miercurea-Ciuc, să constat solitar cum anume se petrece construcţia şi deconstrucţia unei imagini, cum anume să mă plasez în Contingent ca să nu trădez Adevărul.

Stau şi mă socotesc prin buzunare să văd banii ajungu-mi ei pînă la destinaţie şi, iacătă, că mai gata că nu-mi ajung, nu e destul marafet la pojnar, nu se ajunge, feciorul mamii a plecat cu capu-n traistă la Ardeal şi-n secuime, a stătut în compartiment şi s-a holbat ce s-a holbat pe degeaba la juna cea urîţică, fandosită, superior intelectuală, solidară şi condescendentă cu toate, cum spusei deja: chiar şi cu mirosul de pişi de la closetul lui tataia Băsescu, aspru miros, aprig odor de amoniac, departe el de miresmele cele de prin ghezăşurile cele apusene care toate bine mirosează a tot felul de şpraiţuri, a tot felul de produse 24H INTENSIVE, *reguliert die Transpiration*, pentru ca să nu mai pută inadmisibil încheieturile şi labele picioarelor, ca ale junilor celora călători spre Moldova, urcaţi, pe mare vipie, din gara Făget, de la marginea nord-estică a Banatului istoric, nu departe de intrarea, de după localitatea Dobra, în Transilvania (şi ea) istorică.

Daniel VIGHI

expo

La „Simeza“ au fost trei: Paleologu, Leonte şi Matei

Sezonul de toamnă al artei s-a deschis în trombă. Evenimentul, căci eveniment a fost, s-a petrecut la „Simeza“, unde un pictor şi un sculptor, cu buletinele aflate încă în fişierul „Tineri artişti“, au propus un tandem expoziţional clasic: pictura şi sculptura. Marius Leonte şi Matei Şerban nu s-au alăturat pentru a-şi combina pe simeze lucrările sub un titlu şi un concept comun, ci şi-au asumat expunerea, fiecare pe cont propriu, în aceeaşi sală. Întîmplarea (oare?) face ca cei doi artişti să se potrivească bine laolaltă, deşi au pornit să expună „separatîmpreună“.

Marius Leonte

Marius Leonte e sculptor. El însă nu prea ciopleşte, dar sudează în fier şi toarnă în bronz. De cînd îl ştiu, el face „Oameni“, sculptura lui părînd supusă exclusiv uman(ism)ului. Spectaculoase personaje masive (masivitate ce subzistă şi în lucrările de mici dimensiuni) se ivesc peste tot în galerie, pe jos, pe plăci metalice, sau suite pe trepieduri graţioase şi voit ruginite. „Oamenii“ lui Leonte sînt neterminaţi, momentul surprinderii lor putînd fi deopotrivă *in statu nascendi* ori în plin act al „muririi“.

Perfecţiunea ideală, armonia şi supleţea sînt cele mai îndepărtate aspecte ale humanoizilor leontini. Fierul sudat frust sau modelul brut al bronzurilor construiesc anatomii amputate, stăpînite parcă de angoase latente. Mutanţi inocenţi, androginii creaţi de Leonte stau foarte bine în expoziţie: constituţia lor este atent gîndită, iar aşezarea lor în spaţiu este elaborată cu migală de arhitect.

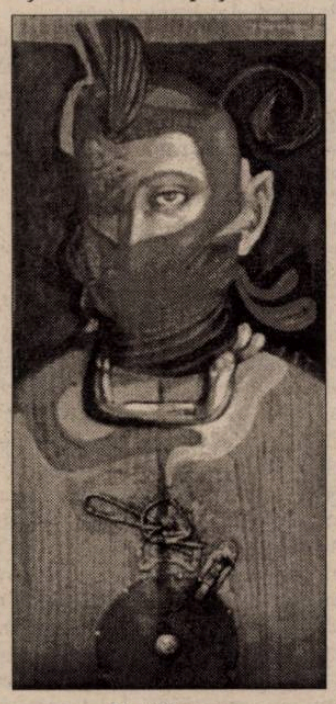

Matei Şerban

Matei Şerban este pictor şi gravor. El e un rafinat calofil, subtil şi dibaci mînuitor al imaginilor savante dospite în simboluri. Întorcîndu-şi postmodern capul către Renaştere, el preia de acolo plăcerea imaginii construite atent, cu detalii minuţioase şi încărcături pline de tîlc. Căci printre îndîrjiri pueril-sterile ce vizează sincronicităţi şchioape şi printre ţîfne balcanice cu iz de bălegar autohton, Matei Şerban are curajul, îndrăzneala, inconştienţa şi capriciul de a se avînta doct-docil în tărîmuri bîntuite de simboluri. Există la el o plăcere ludică de a se apropia de simbol, fie scoţîndu-l din sacoşa cu arhetipuri (grele, oculte), fie inventîndu-le nonşalant. Pedalînd pe panta citatului (cultic, cultural, social) sau a invenţiunii cu trimiteri precise, Matei Şerban este un ironic cu legitimaţie falsă de gînditor searbăd şi prea serios. Deşi este atras de imagistica plină de conţinuturi ale istoriei artei, el nu este un copiator tardiv şi un învăţăcel scolastic, ci mai degrabă un post-modern cu lecţia învăţată şi note maxime la „Compunere“ şi „Imaginaţie“.

Cei doi artişti ştiu un lucru foarte important, pe care puţini îl ştiu: faptul că nu este îndeajuns să fii artist foarte bun (e cazul amîndurora), ci trebuie să ai şi un marketing şi un PR performant atunci cînd deschizi o expoziţie. Iar ei le-au avut: pliante arătoase + invitaţie (gravură!) + presă + televiziune + oameni foarte mulţi şi importanţi la vernisaj. Dar cel mai mare VIP a fost, fără îndoială, cel care (suprinzător, zic) a deschis expoziţia: însuşi conu' Alecu Paleologu. Chiar dacă pentru unii invitarea literatului Paleologu la o expoziţie a fost neaşteptată şi chiar ciudată, aceasta a impus standardul care se dorea. Una peste alta, o expoziţie „tare“, care a deschis cu bine sezonul, mai ales că „toamna se numără artiştii“.

Horea AVRAM

Pagină realizată de Cezar PAUL-BĂDESCU

sindromuri

Sindromul „umanismului“

În colectivitatea psihologilor, unul dintre cele mai citate studii privind efectele „deprivării materne“ a fost realizat urmărindu-se evoluţia a două grupuri de copii defavorizaţi. Primul dintre acestea era compus din orfani instituţionalizaţi, aflaţi în grija personalului de specialitate, dintr-una din multele ţări ale Europei în care furtul din porţii este necunoscut, ordinea şi curăţenia sînt tot timpul la ele acasă, iar personalul îşi face munca pentru care este plătit. Cel de al doilea grup era compus din copii ale unor delincvente aflate în detenţie, care aveau, în creşa închisorii, posibilitatea de a se afla periodic în contact cu mamele. S-a constatat că membrii acestui al doilea grup au avut evoluţii mai bune, în toate aspectele semnificative ale dezvoltării umane, chiar în condiţiile în care hrana, îngrijirea şi asistenţa medicală erau inferioare.

Lăsînd deoparte aspectele de ordin ştiinţific ale acestui studiu este frapantă deosebirea de mentalitate: în România, este suficient ca delincventa să aibă în îngrijire un sugar pentru a scăpa de puşcărie. Din cînd în cînd, luăm cunoştinţă din presă despre consecinţele groteşti ale unui asemenea mod de a gîndi, între care despre hoaţe sau escroace care îşi desfăşoară „activitatea“ în deplină impunitate, avînd a se îngriji doar de a produce în fiecare an o nouă odraslă.

Stindardul sub care se edifică şi operează ideologia şi practica cocoloşirii infracţionalităţii este cel al „umanismului“.

Are cutare om de afaceri credite neachitate de sute de miliarde? Asta însă nu înseamnă că trebuie să mergem pînă acolo încît să-i luăm omului vila de pe malul lacului Snagov. Au primit potentaţi ai unui partid sau altuia locuinţe „sociale“, construite din bani publici şi destinate categoriilor defavorizate? Doar nu vom fi atît de lipsiţi de omenie încît să anulăm repartiţiile, face publice numele favorizaţilor şi cere demisia lor din toate funcţiile pe care le deţin. Deturnează conducerile unităţilor economice fondurile pentru asigurări sociale, contribuţia pentru asigurări de sănătate sau chiar impozitele pe salarii? Lucrătorii din respectivele întreprinderi vor continua totuşi să beneficieze de tot setul de alocaţii şi beneficii din surse bugetare de care se bucură şi cei din unităţi care alimentează cu corectitudine bugetul statului. Conducerile regiilor ce asigură utilităţile fundamentale cum ar fi electricitatea, încălzirea locuinţelor sau gazul metan pentru gătit trăiesc într-un lux revoltător şi sporesc încontinuu preţurile, pînă la nivelul la care majoritatea populaţiei devine incapabilă să plătească? Conducătorii vor fi menţinuţi în funcţii, eventual chiar promovaţi spre sferele politicului sau administraţiei de stat. Are conducerea unei companii maritime cu nave arestate prin toate porturile lumii obrăznicia să sugereze că nu jaful managerial propriu ci „lipsa de implicare financiară a proprietarului“, adică a FPS, au condus la pierderea vaselor şi situaţia de cerşetori a echipajelor? În loc să fie arestaţi, directorii sînt plimbaţi pentru a-şi debita inepţiile solemne pe la toate posturile de televiziune. Sînt arestaţi preventiv sau condamnaţi la ani de închisoare foşti directori de bănci, oameni de afaceri sau miniştri care pînă ieri nu scăpau nici una din deplasările în străinătate sau petrecerile atît de apreciate de parveniţii dîmboviţeni? Sînt de îndată puşi în libertate fiindcă „nu suportă“ regimul de detenţie. Se pierde Maria Vlas prin Israel cu banii deponenţilor la FNI? În loc să se emită pe loc un mandat internaţional de arestare şi să fie pus pe urmele ei INTERPOL, sînt trimişi periodic cîţiva procurori să se prăjească la soarele Mediteranei orientale şi să se „intereseze“ ce mai ştiu israelienii despre ea.

Una din cele mai frapante manifestări ale acestei bizarerii este grija părintească cu care este tratată economia subterană. În timp ce în presa străină citim periodic relatări despre distrugerea unei noi reţele de spălare a banilor şi despre pagubele enorme pe care acestea le aduc statelor în care operează, în presa românească citim periodic declaraţii ale unor oficialităţi din care rezultă că fără economia subterană nivelul de trai şi economia în general s-ar prăbuşi.

Cu alte cuvinte, acolo unde în „Europa“ se manifestă rigoare şi fermitate, în România se manifestă „omenia noastră tradiţională“.

Petru LISIEVICI

PAUZA DE PRÎNZ

Firmele care se respectă au cel puţin o oră pauză de prînz pentru angajaţii lor. Un răgaz pe care funcţionarii ori secretarele îl folosesc după cum cred de cuviinţă, dar care e al lor şi numai lor. O realitate nouă şi bine organizată pentru cei care lucrează, în general, la firme private. Pentru unii dintre vechii angajaţi ai instituţiilor de stat cu tradiţie birocratică, pauza de prînz poate fi mai mult decît un timp: un mod de viaţă disipat şi confuz. (I. P.)

Dincolo de pod

De cum treci podul de fier dinspre Titulescu spre Basarab intri într-o altă lume. Dacă pînă atunci ai văzut blocuri arătoase, firme cu pretenţii occidentale, dincolo de pod este cu totul altceva. La Basarab sînt: în primul rînd gara, un capăt de linie RATB, fabrica de bere Griviţa, IDM-ul. Dar la Basarab sînt şi 19 bordeluri – numărate pe degete de către un băştinaş al zonei, o groază de bodegi, cîteva farmacii, şi, din ce în ce mai puţine, butice. De la gară pînă la intersecţia cu Calea Plevnei nu sînt decît vreo două sute de metri, dar... în acest parcurs nevoile bărbăteşti îţi pot fi satisfăcute de vreo cinci ori, la cinci „firme“ diferite şi, pentru că, vorb-aia, de boli trebuie să te fereşti, nici-o problemă, „firmele“ sînt instalate strategic: lîngă farmacii.

Înainte – ca să prinzi curaj – sau după – ca să te odihneşti – poţi să iei şi una mică. „La becuri“, de exemplu. Aici vin funcţionari ai statului, muncitori de la firma de construcţii de vizavi, domnişoarele de la „SRL-ul“ de alături. Din cînd în cînd, mai vine şi cîte o doamnă – fără vreo legătură cu „fabrica“ de lîngă farmacie –, dar îşi convinge repede însoţitorul(ii) să părăsească localul. Ba, odată – mi s-a povestit – a venit aici şi un general care dezbătea tacticile de luptă ale lui Napoleon.

La prima masă stau Antonioni, Tancu', Liviu şi Sică. Antonioni are cincizeci de ani şi este funcţionar. Are trei băieţi, 102 kilograme şi un salariu de mizerie. Din cînd în cînd, i se mai spune şi Olandezu', pentru că, atunci cînd se îmbată nu se mai înţelege ce spune. Tancu' e şef-funcţionar. E mic de statură, dar rezistent la udătură. Fără să dea cel puţin 300 pe gît, nu se scoală de la masă. Liviu e cel mai mic din grup, dar, de curînd, şi-a lăsat barbă, ca să pară mai matur. Nu prea participă la discuţii, mai mult stă în colţ şi fumează, însă după trei beri se simte generos şi face cinste la toată masa. Deşi, e evident mai mare decît Liviu, Sică pare, totuşi, un copil pe lîngă „veterani“. Are cu el un diplomat, burduşit cu dosare, pe care-l ţine pe genunchi să nu-i dispară.

Se discută despre mîncăruri: păstrăvi, ciorbă de burtă, pui fripţi, mititei, bulz. Unu zice că de la atîta mîncare i s-a făcut foame. Liviu, că e cel mai mic, e trimis la colţ să ia o pîine. „Las', mă, că pleci în Franţa“, îl consolează Sică. „Ce faci acolo?“ „Nici eu nu ştiu prea bine.“ „Da', te duci pă gratis!“ „Bine, mă, da' să-mi ceară românii 220 de mii pentru o adeverinţă că n-am mai avut alt paşaport!!!“ În bar intră o damă de la instituţia de alături şi cere o cafea. Nu e apă. „Trasă la faţă!“ „Obosită, obosită!“ „N-are nimic pe dedesupt!“ „La ce-i trebuie?“ „Bă, a venit una nouă la ăştia în birou! Are nişte craci...“ „Da' pe proasta aia de la contabilitate, o ştii?“ „E tare gagica.“ „Tigrule – băiatul de la bar – mai scrie şi la mine una la litru şi dăi şi 50 de conaic lu' Antonioni.“ „Hai, bă, nu fi zgîrcit!“ „Pomanagiu' dracu', ţi-ajunge!“ „Tigrule, hai scrie 50 la mine şi dăi 100!“ „Săptămîna viitoare dau eu.“ „De ce nu-ţi iei acuma singur de băut?“ „Am deja 500 la caiet şi nu-mi mai dă pe datorie.“ „Aşa-s şi steliştii tăi, pomanagii.“ „Da' ce cîinii voştri nu sînt? Lo-ţi avea voi pe Dinu care-i...“ „Bă, Dinu are facultate!“ „Parcă diploma contează!“ Tăcere, în bar a intrat un cuplu curăţel. Aruncă o privire şi pleacă. Televizorul (care e pe MTV) a început să urle cu de la sine putere. Tigru' îi dă o palmă şi se drege. Muncitorii de la masa de alături tac. Din cînd în cînd mai zic şi ei ba de Rapid, ba de Rocar, ba de şefu', ba de nevastă. Unul dintre ei mai cere o votcă. Tigru' nu-i mai dă că are deja 700 la caiet.

E deja trei şi se face timpul pentru semnat condica la plecare. „Mîine deschide mai devreme?“ Tot la zece-unşpe. Din nou: „Băiatu', nu vrei o fată?“, farmacie, alimentară, „O fată frumoasă?“, expo cu vînzare, geamuri şi oglinzi, „O fată, ceva?“, farmacie, snack-bar, cafea, fabrica de bere, „Băiatu', băiatu', o fată frumoasă?“, şinele de tramvai, scările de fier...

Claudiu BĂLAN

© S. Sacagiu

Oaza

Tanti Marinela a îmbătrînit. S-a făcut cît lumea sau poate doar lumea a mai slăbit puţin, pînă la o sută douăzeci şi două de kilograme, atît cît să-i semene perfect lui tanti. Şi, semănîndu-i întru totul, s-a trezit mamă de copii şi bunică de nepoţi, vecină de la scara A şi fostă preparator produse lactate. Nu doar ca-ntr-o simplă oglindă, ci într-un fel mult mai ocult, mai ascuns, imaginea lumii s-a suprapus peste tanti Marinela şi s-a îmbibat de ea, de prezent, viitor, trecut şi de-un alt timp, al patrulea, pe care noi, oamenii, l-am uitat cu desăvîrşire, pe care ni-l mai amintim doar, trecător, tîrziu, în ceea ce unii mai toţi numesc, greşit, vis. Şi, astfel, fie că vorbim despre lume, fie că despre tanti Marinela, vom înţelege acelaşi lucru. Că, undeva, într-un trecut sub o sută de kile, exista un timp anume, fericit şi aşteptat ca pe-o izbăvire, cel al pauzei de masă. „Păi, cum, mamă, să nu-mi amintesc: ne strîngeam toate fetele şi nu ne era nouă de masă, mai luam de-acolo cîte o smîntînică, o brînzică, luam şi mîncam, ehe..., da' nu d-asta ne era nouă, nu, mamă, era veselie, fete tinere şi alea bătrîne, toate cîte eram, vorbeam, vorbeam... de toate cîte sînt, de toate vorbeam: bîrfeam directoru', mai rîdeam de vreo-ngălată d-asta de fată, se ziceau la prostii, Doamne iartă-mă, că şi io, femeie serioasă şi tot îmi ieşeau pe gură toate parascoveniile pămîntului, eeh..., ce veselie era..., cre' că, dacă-n momentele alea cîn' făceam noi pauza de prînz, ar fi apărut Titi, mecanicu', ce băiat drăguţ..., l-ar fi mîncat cu fulgi cu tot nebunele alea, hi, hi, hi.“

Imaginea lumii se dizolvă în rîsul bucălat al Marinelei, pluteşte, fantomă grasă, cu chipul ei pe deasupra Bucureştiului, nici măcar copiii n-o văd plutind pînă-n calea Dorobanţi, lîngă televiziune, la banca Creditanstalt. Acolo pauzele de prînz ale fetelor frumoase n-au nici o legătură cu o hală imensă plină de neoane, smîntînă şi lapte. Fetele rîd fals, discută despre conturi, maşini şi manichiură, unele au întîlniri la ora şapte, totul se petrece în tanti Marinela, de parcă ar exista cineva să ştie lucrul ăsta. Şi să părăsim lumea, nu de tot, să luăm o pauză.

„O pauză e ceva bun. Ce să-ţi zic – doamna Petcu se-nroşeşte – ăsta-i avantaju' cînd lucrezi la stat. Faci ceva, gata, tragi pe dreapta, pauză. Ţigara. Bun. Cafeaua. La prînz, nici nu mai vorbesc...“ Totul trebuie să fie tacticos, există o tehnică a pauzei, un ritual detaşat şi leneş ce se cere dus la bun sfîrşit. Pauză poate să însemne orice: de la scosul pilei din poşetă şi examinarea atentă a unghiilor (în categoria asta poate intra la fel de bine şi privitul – în gol sau pe geam) pînă la mesele interminabile în care serviciul începe să semene cu o slujbă sacră închinată zeului îndestulării eterne, dacă un asemenea zeu există. Dacă nu, pur şi simplu.

Ca într-un deşert de opt ore ce trebuie parcurs pentru o leafă, pauza de prînz se insinuează sub forma idilică a unei oaze. Ca într-un joc de computer, unde, la un moment dat, intri într-o zonă fără nici un pericol. Tanti Marinela rîzînd şi vorbind porcos. După care, cu apa băută, cu vieţi în plus, cu gura mustind de smîntînă, totul se reia, greoi, încordat, obositor. Zgomotul devine o rumoare liniştită, rîsul strident se stinge. În această lume crudă, doamna Petcu, ca mai tot românul, a izbîndit. A perceput repede filozofia pauzei şi a înţeles perfect punerea ei în practică. Într-o instituţie, să-i spunem televiziunea, să-i spunem deşertică, a bea cafea şi a ieşi pe hol la o ţigară în timpul programului de lucru sînt acte de la sine înţelese. Ca într-un meci dintre Laminorul Roman şi Lazio Roma (Doamne ajută), în care primei echipe nu-i rămîne decît să fragmenteze jocul la infinit. Cu auturi, faulturi şi mingi în tribună. E o pauză şi asta.

Din chaos, Doamne, – am apărut / Şi m-aş întoarce-n chaos... / Şi din repaos m-am născut, / Mi-e sete de repaos.

Şi parcă nu intrăm cu toţii în tanti Marinela!?

Matei FLORIAN

Cărţi noi la Editura HASEFER

Hadassa Ben Itto
Protocoalele înţelepţilor Sionului.
Anatomia unui fals
Hadassa Ben Itto
M. Blecher mai puţin cunoscut
Alexandru Sever
Insomniacii
I. B. Singer
Familia Moskat
A. Schwefelberg
Amintirile unui intelectual evreu
A. Schwefelberg
Dicţionar enciclopedic de iudaism
M. Maimonide
Călăuza rătăciţilor
A. Appelfeld
Pentru toate păcatele
E. Wiesel
...Şi marea nu se umple (Memorii II)

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

sînt la curent cu...

Ion Barbu şi *Humorror*

(prin spusele lui Tudor Octavian)

Luaţi prin surprindere de CE-I NOU, amînăm pentru numărul viitor povestea site-ului www.okazii.ro.

Marile idei plutesc în aer. Unele plutesc, nu le vede nimeni. Ion Barbu, iniţiatorul acestui festival de umor negru, a avut ochi pentru umorul negru. Cînd a propus CONNEX-ului această idee s-a conceput un plan de bătaie pentru un festival mondial. Şi aşa a fost atunci, participare gigantică, artişti de prima mînă. Cea de-a treia ediţie, cea de faţă, are un salon de caricatură (greşit intitulat *Schizografia*, umorul negru nefiind o dereglare a minţii) şi o secţiune de teatru *(LeThalia)*, cu participare românească. Cred că e singura manifestare complexă de umor negru din sud-estul Europei, poate şi din lume, oricum acest lucru e insuficient mediatizat. La secţia caricatură sînt 250 de planşe din care 101 selectate (am forţat noi cifra, ca să fie mistică), făcute nu neapărat de profesionişti, ceea ce a îngreunat alegerea. Juriul este însă, ca întotdeauna, mai consistent decît concurenţii: Patapievici, Chirnoagă, Barbu, Mardale, Poch, Tudor Jebeleanu şi eu, ultimul pe listă, Tudor Octavian.

Eugen ISTODOR

P.S.: Şi nu uitaţi, foarte curînd povestea cîrciumii lui Săndel şi a băuturii de superpotenţă.

roluri

Iar forme fără fond?

În vremuri definitiv (sper) apuse, se zvonea la un moment dat că s-ar desfiinţa, fireşte de către partidul unic, Fondul Literar, organism complementar al Uniunii Scriitorilor, cel care, de bine-de rău, asigura unele ajutoare şi împrumuturi membrilor săi. Parafrazîndu-l pe Maiorescu, Paul Georgescu a rostit atunci o butadă: „Uniunea Scriitorilor va deveni, în felul ăsta, *o formă fără fond*". La Titu Maiorescu şi la Paul Georgescu m-a dus gîndul, văzînd la televizor fastul transoceanic cu care unele partide şi-au lansat candidaţii la preşedinţia României: baloane colorate, majorete, muzici, jocuri de lumini etc. Formele, pur americăneşti, erau care mai de care mai ademenitoare, mai incitante, mai plăcute ochiului şi urechii. Fondul? Fondul, din păcate, lipsea. Lipseau, în primul rînd, americanii, lipsea nivelul lor de civilizaţie, de trai, plăcerea lăuntrică, sufletească, bucuria populară, vigoarea democratică a societăţii, spiritul întrecerii cavalereşti. Ce fond mai lipsea? Lipsea Fondul Naţional de Investiţii, care s-a volatilizat peste noapte, lăsînd vraişte în casele de bani şi în economiile investitorilor, dar şi fondurile de investiţii străine, lipsea fondul de pensii, aflat mult sub exigenţele de consum, ameninţa să lipsească, dintre articolele de substanţă, şi Fondul Monetar Internaţional... Sigur, vara nu-i ca iarna, iar America nu-i ca România. Dar, la urma urmei, avem şi noi dreptul să ne bucurăm de culoare, sunet şi lumină, nu numai americanii. Doar pentru o zi?

Şi, totuşi, poate că formele sînt menite să o ia înaintea fondului, înaintea structurilor, aşa cum s-a întîmplat şi după avertismentul lui Maiorescu. Din Occident au venit mai întîi forme, apoi, încetul cu încetul, s-au dezvoltat conţinuturi. Poate că formele atrag fondurile. La început, se ştie, a fost Cuvîntul...

Dumitru SOLOMON

Cu ochii-n 3,14

NE VEDEM DUPĂ, PRINTRE JAFURI, VIOLURI ŞI RADICALI LIBERI, CA SĂ PUNEM DE MĂMĂLIGĂ CU GÎNDURI SENINE

● În seara de deschidere a festivalului de film de la Veneţia; un fan, din mulţimea strînsă în faţa palatului del Cinema, îi strigă lui Sharon Stone care tocmai trece la braţ cu soţul: „Ne vedem după!" (**a. l. ş.**)

● Printre atîtea jafuri, violuri, decapitări, omoruri, infamii, porcării şi mizerii – o ştire mică, mititică, straniu de rezonabilă (în *Naţional):* la Penitenciarul Ploieşti, 20 de deţinuţi gata de eliberare vor urma cursuri de bune maniere – cum să salute politicos, cum să se îmbrace decent, cum să spună frumos „te rog", „iartă-mă", „mulţumesc", cum să facă acordul între subiect şi predicat etc., dacă există etc. în acest domeniu. (**R. C.**)

● „Audiţie plăcută în continuare şi vă dorim cît mai puţini radicali liberi!" – spune, fără nici o urmă de ironie, îngrijorată chiar, o prezentatoare de la „Radio Romantic", în urma unei emisiuni care prezenta acest flagel contemporan. Numiţii radicali liberi sînt, se pare, o adevărată pacoste pentru cetăţean. Unde te duci, dai de ei şi-ţi fac numai probleme. Mai există o singură salvare: Parchetul să se sesizeze în al doisprezecelea ceas şi să-i priveze de libertatea de care ei nu ştiu decît să abuzeze! (**C. P.-B.**)

● Într-un interviu apărut în *Adevărul* (2 sept.), dl Iosif Boda declară, printre altele: „Este necesar să avem astfel de discuţii cu alte partide pentru a şti, spus pe româneşte, cu cine putem să punem de mămăligă". Expresia mai potrivită aici ar fi fost „cu cine bagi în plug" – fiindcă a o pune de mămăligă înseamnă a ajunge într-o situaţie dificilă, a da greş. (**T. C.**)

● Indiferentă, statistica ne înregistrează la grămadă. Analizele politice ne tratează de sus, acuzîndu-ne că sîntem gregari în inerţie. „Faptul divers" tinde să facă din noi toţi nişte inşi plini de cruzime. Oameni cumsecade mai găseşti parcă doar la „matrimoniale". Citind anunţurile dintr-un singur ziar *(Naţional*, nr. 990), părerea noastră capătă noi confirmări: întîlnim astfel o „funcţionară cu gînduri senine şi mîncare digerabilă", o „ingineră liniştită, modestă, dar însufleţitoare", o „albină săracă, dar nu semidoctă" în căutarea unui „apicultor fără obligaţii", un „evreu de însurat liniştit şi moderat". Nu e totul pierdut. (**T. C.**)

SUB PLAPUMĂ SAU PE SUB FUSTĂ, LOCURI ELIGIBILE ŞI PLUMB

● Lipsa funcţiei publice nu i-a diminuat notorietatea ex-primarului Lis: acesta a devenit un soi de top-model al paginilor mondene, aproape la fel de exploatat ca Mihaela Rădulescu ori Andreea Marin. Într-un *Naţional* recent, dl Lis pozează, printre altele, sub plapumă alături de iubita sa, Oana. Respectabilitatea cuplului este salvată de o altă fotografie cu cei doi jucînd şah: ea, în costum de baie, el complet îmbrăcat. (**I. P.**)

● Filmul „Hărţuire sexuală" a produs o profundă impresie asupra editorialistului anonim al ziarului *Naţional*. Referindu-se la România, autorul popular emite aforisme pe bandă: „Într-o ţară atît de săracă, hărţuirea sexuală este aproape un compliment" (în faţa unei asemenea stupizenii ne putem imagina plăcerea autorului atunci cînd prietena sau soţia sa este complimentată pe stradă de golani). Sau: „deşi nu s-ar spune, americanul e mai pudic ca românul. Filmul mai sus amintit include, printre altele, şi mărturia unei secretare căreia i se părea că desele masaje pe umăr aplicate de şeful ei aveau o conotaţie sexuală. Româncele nu sînt atît de sensibile", crede atotştiutorul, pentru că ne-ar fi greu să ne imaginăm că este o atotştiutoare. Şi se explică: „sau, mai bine zis, au fost nevoite să renunţe la sensibilităţi. Abia ameninţarea explicită, combinată cu o serie de mîini obraznice strecurate pe sub fustă, parcă-parcă ar avea «conotaţii sexuale»". Şi uite aşa află româncele cum sînt ele de fapt, cum pot fi pipăite mult şi bine pînă ajunge şeful cu mîna sub fustă, moment crucial în care apar oarece „conotaţii". Un fin observator cel care semnează „Naţional" şi, dacă ne gîndim mai bine, poate nici nu are prietenă sau soţie, dar ar trebui să-şi caute o româncă reală. Dar să fie vie, să nu aibă componente din cauciuc şi să nu ceară bani. (**C. G.**)

● George W. Bush, candidatul republican la preşedinţia SUA, promite bătrînilor cu venituri mici sau mijlocii compensarea medicamentelor necesare (48 de miliarde de dolari în patru ani). Partidele româneşti promit unor – deocamdată puţine – persoane în vîrstă locuri eligibile pe listele electorale. Este tot un fel de program de asistenţă medicală şi de protecţie socială: puterea funcţionează ca un puternic factor imunitar, întreţinînd starea de sănătate, iar veniturile asigură ceva peste „coşul zilnic". Programul de protecţie socială al României e mai ieftin decît cel american, dar va dura mai mult. (**M. B.**)

● Promo pentru postul MTV (parafrazez): „Cititul îţi creşte dioptriile, cerneala de tipar conţine plumb, substanţă deosebit de toxică, producţia de carte creşte consumul de hîrtie, consumul de hîrtie distruge pădurea tropicală, plămînul planetei noastre. Nu mai citi. Alege MTV!" Oare pentru publicul postului MTV cartea să fie o concurenţă atît de puternică încît să fie nevoie de un material promoţional atît de radical? (**M. M.**)

ÎNTR-UN MANUAL DE ISTORIE SUAV, NEMURITORUL CORIOLAN DRĂGĂNESCU

● La o emisiune a Tele 7 abc din 2 sept. a.c., dl George Pruteanu, senator al României, a spus că manualele alternative de istorie elaborate în ultimii 2 ani au fost pentru autori o sursă de căpătuială. Şi dacă ar exista măcar un autor (al unui manual de istorie pentru clasa a XII-a) oricînd dispus a da *toţi* banii obţinuţi ca drept de autor în schimbul salariului parlamentar de pe *o singură* lună al domnului Pruteanu? Ridică domnul senator mănuşa? Sau se face că n-aude şi-i dă înainte cu bazaconiile? (**A. C.**)

● Marţi, 5 septembrie a.c. (trei clipe rele), un drac al ecranelor şi-a strecurat pe negîndite coada în gura celei care prezenta ştirile la Prima TV, silind-o să rostească suav, în loc de „ficatul micuţului" – „ficuţul micat". (**D. S.**)

● Lansarea dlui Marian Munteanu în cursa prezidenţială a constituit o sărbătoare a caragialismului nostru sănătos şi vesel. Simultan, telepatic, într-un acelaşi elan al inspiraţiei, dl Ion Groşan (în *Ziua)* şi dl Nicolae Prelipceanu (în *România liberă)* l-au slăvit în editorialele lor pe nemuritorul Coriolan Drăgănescu. *Academia Caţavencu* a fixat situaţia, antologic, pe prima ei pagină: „Trădat toţi Piaţa Universităţii". Titlul anului 2000. (**R. C.**)

© S. Sacagiu

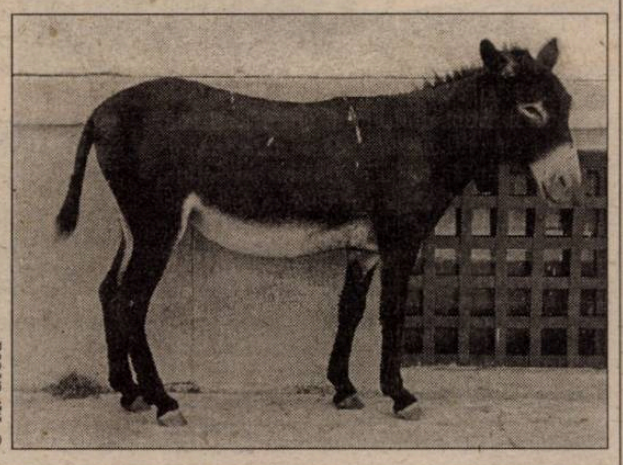
© M. Grecu

De la proboi la pizza

– interviu cu Radu Anton ROMAN –

Se poate vorbi de un specific naţional gastronomic la români?

Trebuie spus de la început că, din punct de vedere gastronomic, spaţiul românesc s-a constituit în patru timpi. Un prim moment este cel originar, traco-getic – este vorba de o bucătărie neolitică de la care avem mîncăruri ca oaia îngropată sau păpuşile de Dragavei. Peste acesta s-au suprapus trei valuri mari de influenţe. În primul rînd, influenţa orientală – turco-arabă, dar şi antică, greco-romană – care s-a formulat în bucătăria muntenească, cu iz mediteranean, din care face parte şi bucătăria miticistă, restaurantieră (micii, ciorba de burtă etc.). Toate aceste sînt mîncăruri orientale, dar, de fapt, rădăcina lor e grecească, antică.

Sarmalele, cred, sînt pur orientale, de sorginte turco-arabă – se făceau, la bază, cu carne de oaie...

Cu sarmalele, e complicat... În primul rînd că „sarmale“ e un cuvînt care nu exista în limba română pe la 1900. În Ardeal şi Moldova se numeau „găluşti“: găluşti de varză, de viţă, de lobodă ş.a.m.d. Cuvîntul „sarmale“ e, într-adevăr, turcesc, dar varza umplută aparţine şi ea culturii antice. Varza însăşi aparţine gastronomiei antice, ea premerge cu mult mîncărurile feudale şi turceşti. Dacă citiţi în literatura antică – *ospăţul lui Trimalchio*, de pildă – veţi descoperi multe mîncăruri pe care le avem noi. Inclusiv mîncărurile sacramentale de mai tîrziu – coliva, turtele moldoveneşti, scutecele Domnului, pelincile, mucenicii – toate trebuie căutate în Antichitate.

O altă mîncare ce este invocată cînd se vorbeşte de specificul nostru gastronomic este, desigur, mămăliga. Dar mămăliga poate fi întîlnită şi la alte popoare (de exemplu, italienii au, precum ştim, „polenta“).

...Da, şi încă au mai multe feluri de mîncare care au la bază polenta (cum e „polenta e toccio“, polenta cu tocană). Într-adevăr, mămăligă au şi bulgarii, şi iugoslavii, şi alţii, dar mîncare naţională numai la români este. Mîncarea naţională ţi-o şi alegi, la un moment dat. Pe la 1700, cînd porumbul a intrat în Europa Centrală, în toate cele trei ţări române el a fost primit de parcă ar fi fost aşteptat. Fără nici un efort de impunere a lui. Mavrocordaţii l-au adus din dorinţa de a înnoi agricultura românească, bazată în acea vreme pe plante sărace – mei, bob, hrişcă –, dar iniţiativa acestor principi a găsit nişte porţi deschise: în mai puţin de două decenii, în spaţiul românesc (brăzdat, cum era, de frontiere), mămăliga a devenit aliment naţional românesc.

Care sînt celelalte influenţe care au stat la baza bucătăriei româneşti?

În afară de această influenţă oriental-mediteraneană, a mai fost şi cea slavă şi apoi cea occidentală.

Ce avem de la slavi?

Borşurile, un anume gust pentru fierturi, mîncărurile bazate pe cereale de valoare mijlocie, cum ar fi hrişca. Borşul este principalul fel de mîncare pe care-l avem de la slavi. Cu toate că, şi aici, lucrurile sînt discutabile: produsele de fermentaţiune sînt nenumărate în Antichitate – miedul, vînurile, covarşa (un fel de fermentaţie de tărîţe cu rol sacramental), drojdiile etc. Deci, fermentaţia nu începe cu slavii, aşa că nu ştim, de fapt, cine de la cine „a luat boala“.

Cu ce aşteaptă drăguţa pe ibovnic

În afară de mămăligă, care ar mai fi alte bucate specific româneşti?

Sînt nenumărate, există o listă foarte lungă. De exemplu, păpuşile de Dragavei, de care am vorbit – este o mîncare ce se face din ştevie, legată foarte strîns, pusă cu ulei şi friptă pe grătar.

Fără carne.

Fără pic de carne. Ştevia devine fragedă, se înmoaie în oţet şi se mănîncă cu pîine. Este foarte gustoasă.

Unde se mai mănîncă astăzi?

În Oltenia. Alte mîncăruri specific româneşti sînt şi cele ce ţin de gastronomia ciobănească: balmoş, bulz (sau urs, sau cuc, sau dodoluţ). Vă pot înşira foarte multe mîncăruri care aparţin insular culturii noastre. Ce e, însă, spectaculos la bucătăria naţională, e nu atît răspîndirea unui anumit fel de mîncare naţională, cît felurile de mîncare regională de o rară originalitate. De exemplu, cuiburi de cinci, din Bucovina. Acestea sînt cinci sarmale care sînt umplute fiecare cu carne diferită şi care, la rîndul lor, se pun într-o altă foaie de sarma foarte mare, se leagă şi se pun în cuptor. E spectaculos – dacă nici acest fel de mîncare nu dovedeşte o bucătărie rafinată!... Dacă veniţi înspre sud, în Moldova, întîlniţi acele mîncăruri cu smîntînă şi cu borş specific moldoveneşti, perişoarele cu smîntînă şi mărar, tortele călugăreşti (nişte foetaje cu carne cu tot felul de umpluturi).

Bine, moldovenii au şi plăcinte specifice: poale-n brîu, alivenci...

Sigur. Sînt plăcinte tradiţionale. E chiar un dans popular moldovenesc numit alivancă. Alivencile sînt un aluat, făcut din făină de mei cîndva, acum din mălai, cu lapte bătut, cu ouă şi verdeţuri. Aluatul acesta se pune pe foi de varză şi se bagă la cuptor. Rezultă un fel de pîinişoară de mălai foarte fragedă, suculentă şi care, înmuiată în smîntînă, e minunată. Sînt mîncăruri, la bază, ritualice – se mănîncă de Sfîntul Petru, de Sfîntul Ilie şi se dau la Moşi. Dar nu numai: în cărţile vremii se zice că, cu alivenci, „aşteaptă drăguţa pe ibovnic“ sau „aşteaptă femeia pe bărbatul ostenit“. Frumos!

Moldovenii au specificităţi chiar şi la feluri de mîncare întîlnite şi în celelalte zone ale ţării. De exemplu, mucenicii (o altă mîncare ritualică): în timp ce în Muntenia se fac într-o ciorbă dulce, cu mirodenii şi miez de nucă, în Moldova sînt de fapt nişte colaci.

Ciorba muntenească dulce de mucenici dovedeşte că bucătăria de aici e mai aproape de cea orientală decît bucătăria moldovenească.

Vorbeaţi mai înainte de bucătăria ciobănească. Cea pescărească – avînd în vedere că pescuitul este de asemenea o îndeletnicire tradiţională – trebuie să aibă şi ea bucate specific româneşti.

Mîncărurile Deltei sînt de-a dreptul fascinante şi se întîlnesc numai în această zonă – nu apar nici măcar în deltele din apropiere, cum ar fi în Delta Volgăi. Sînt acele mîncăruri ciudate de morun (ciorbele continentale cu cartofi, iaurt, mărar şi morun), ficăţeii de ştiucă, lapţii pané etc. Foarte interesant la bucătăria Deltei este că oferta locului este integral asumată: am mîncat borşuri de peşte care aveau şi melci, şi picioare de broască, şi scoici, şi vîrfuri de papură, şi ciulini de baltă, care aveau te miri ce. Pescarii bătrîni ştiu să exploateze Delta în întregul ei şi fac o mîncare integrală. Combină douăsprezece feluri de peşte, o ceapă şi ce mai găsesc primprejur – şi primprejur găsesc aceste lucruri. Există tot felul de rafinamente: la Giurgiu, de exemplu, se mănîncă crap copt pe grîu fiert. De altfel, în toate regiunile ţării întîlnim mîncăruri extraordinare: în Banat mielul umplut, în Bucovina purcelul umplut etc. În Ardeal sînt bucatele pe bază de lapte – cum este o delicioasă ciorbă numită „socîca“ (iată, ardelenii fac celebra *soupe au lait* a francezilor dintotdeauna!). Sînt foarte multe mîncăruri româneşti, şi eu le-am inventariat în cartea mea *Bucate, vinuri şi obiceiuri româneşti*. Există, de exemplu, vreo treizeci de feluri de mîncăruri pe bază de mămăligă (care se cheamă te miri cum: bocăneţi, bădărău, gogoriciu, merenghiu, sfîrîială, scofală ş.a.m.d.). Scofala şi sfîrîiala sînt feluri de mîncare ciobăneşti, care se fac cu mijloace foarte puţine – de aici şi expresia „n-ai făcut nici o scofală!“.

Concesiile feciorului vîrlav de la ţară

Există specificităţi noi, bucate nou apărute?

Apar, în primul rînd, nişte decantări citadine ale bucatelor vechi ţărăneşti. Vorbeam despre alivenci mai devreme. Acum a apărut o alivancă elaborată, cu spoială citadină. Acum se face ca cel mai ambiţios *soufflé* franţuzesc (se freacă brînza de vaci pînă cînd devine alifie, se bat ouăle separat, gălbenuşul de albuş, se pune unt, smîntînă, mălaiul se freacă şi el cu puţină făină de grîu). Acestea sînt concesiile pe care le face feciorul vîrlav de la ţară căsătoriei cu verişoara de la oraş – s-a îmbrăcat frumos şi şi-a pus cravată. Acum, alivanca este o mîncare rafinată de tavă – unsă şi ea cu unt, dată cu pesmet... Au apărut şi alte monstruozităţi. De exemplu, a fost o migraţie germană spectaculoasă în Rusia, pentru ca apoi unii dintre nemţi să ajungă în Dobrogea (pe la 1850). Ei au venit cu mîncărurile lor tradiţionale, numai că nu au găsit tot ce le trebuia acolo şi astfel au apărut mici monştri, cu e „mocanstrudel“ – prăjitură nemţească, făcută însă cum brînză mocănească (în loc de brînza lor de vaci). Mocanstrudel poate fi mîncat şi astăzi în Dobrogea. Dar acesta e un exemplu izolat; de fapt, înnoirea în gastronomie se datorează mutării generale de la sat la oraş. Zeci şi zeci de mîncăruri din mălai au dispărut între 1950 şi 1970. Au rămas puţine, cele care au putut să se adapteze, cum este alivanca. Mîncărurile alpine – scofala, sfîrîiala, puzderia – au dispărut şi ele. În schimb are loc un transfer de informaţie gastronomică din afara graniţelor, dinspre Occident (pizza, spaghetti etc.). Dar *à propos* de pizza: ştiţi care e una dintre cele mai interesante mîncăruri dobrogene? Se numeşte „proboi“ şi este un aluat care se întinde pe o tipsie şi pe care se presară măruntaie de morun, ceapă tocată, roşii tocate şi se dă la cuptor.

Acum, mai nou, există şi un „specific“ gastronomic românesc impus de restaurante: veşnicul muşchi de porc la grătar cu garnitură de cartofi prăjiţi, ciorba de burtă şi mititeii.

Acestea fac parte din bucătăria aceea miticistă de care vorbeam, conform căreia micii ar fi singura mîncare românească. Numai că, de exemplu, micii adevăraţi se fac din patru feluri de carne: de vită, de porc, de oaie şi de cal – aceştia sînt micii româneşti de la 1900. Micii de astăzi sînt o adevărată pacoste. Bucătarii români, din păcate, sînt ignoranţi şi mimetici. Ei mimează succese exterioare şi ignoră bucătăria românească. Mai întîi de toate, mimează prost bucătăria străină – nici un turist din lume n-o să vină la noi să mănînce un *angemacht* în România, pentru că e prost făcut, preferă să-l mănînce la mumă-sa. Sau *lasagna*. Cine vine să bea whisky românesc? Cine vine să mănînce *cordon bleu* cu caşcaval „Rucăr“? Singura şansă a turismului românesc este o gastronomie originală, care trebuie, însă, descoperită.

Mai sînt încercări de genul acesta – izolate, ce-i drept: de exemplu, la Deva poţi mînca vişle, pe Litoral plăcintă dobrogeană sau şuberek...

Toate iniţiativele de care vorbiţi sînt mişcări intuitive, izolate şi fără nici un program. Ar trebui un program turistic serios, care să pregătească bucătari tineri. În acest moment există un program al MediaPro, din care fac şi eu parte, care şi-a propus să dezvolte în România cluburi gastronomice româneşti. Am început cu un complex de restaurante în Bucureşti, „Yacht Club“, vom mai deschide şi altele în ţară. În doi-trei ani va fi o reţea de astfel de cluburi care îşi propun să ofere imaginea României din perspectivă gastronomică (este mai mult un program cultural, decît economic). Căci acum peste tot în lume se face turism gastronomic. Iar România are o bucătărie insulară, stranie, uneori chiar şocantă. Sînt vreo 700 de feluri de bucate româneşti, care aparţin exclusiv culturii noastre. 700 – asta înseamnă doi ani să tot mănînci cîte un fel pe zi!

a consemnat Cezar PAUL-BĂDESCU

© M. Grecu

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: dilema@fcr.algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Cezar PAUL-BĂDESCU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ: Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali ANDREI, Olga MACHIN
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: Tipografia FED, Grupul DRAGO PRINT, Bucureşti

Anul VIII
nr. 397
22-28 septembrie 2000
16 pagini 3500 lei

INTERNET:
http://www.algoritma.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

O ALTĂ CALE

(la centru-mprejur)

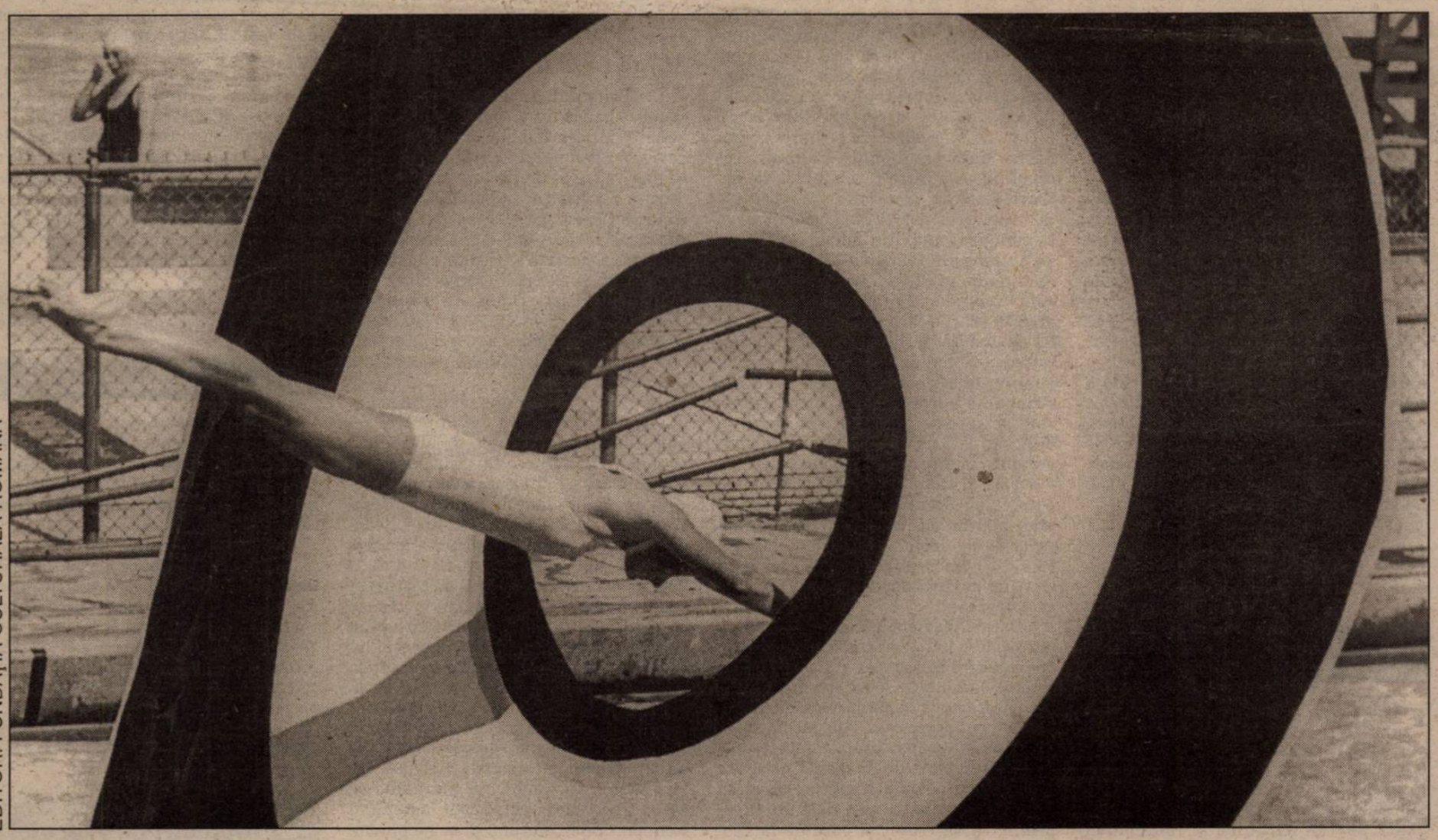

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

În acest număr:

Daniel BARBU, Dan GOANŢĂ, Claude KARNOOUH, Lucian MÎNDRUŢĂ, Alina MUNGIU-PIPPIDI, Adrian NĂSTASE, Adrian SEVERIN, Sorin VIERU

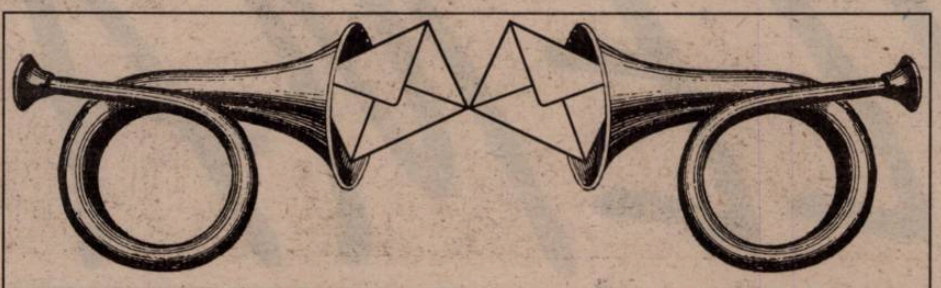

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 395: *„Foştii“*

În calitate de fost...

În toamna lui 1980, conducerea şcolii unde lucram a venit cu o idee „trăsnet“: în calitate de foşti diriginţi, toţi cei ai căror elevi terminaseră în luna iunie a acelui an, să mergem la uzina de vagoane, să vedem cum s-au integrat băieţii şi să raportăm în scris cele văzute. În timpul nostru „liber“, bineînţeles. Însuşi conceptul m-a scos din sărite, întrucît orice adult, pe măsură ce înaintează în vîrstă, dobîndeşte din ce în ce mai multe asemenea valenţe: eu, nu-i aşa, sînt azi o fostă pionieră, utecistă, elevă la un liceu de elită şi la o universitate transilvană, profesoară la ţară, gravidă, lăuză şi cîte şi mai cîte. În logica respectivei conduceri, de aici decurg tot atîtea obligaţii, gen „Ia du-te tu, în calitate de fost pionier, şi adună fier vechi“ sau „Dacă tot eşti o fostă profesoară de la ţară, datoria ta e să sapi sfecla“. Bineînţeles că, totuşi , m-am dus la uzină şi am constatat că foştii mei elevi erau ţinta batjocurii „normale“ în orice era administrat de stat: cei mai buni meseriaşi aveau cele mai proaste locuri de muncă, într-o hală trei băieţi *stăteau* de o săptămînă, întrucît macaragiţa se îmbolnăvise şi n-avea cine să le ridice enormele bucăţi de oţel pe care trebuia să le strunjească (ce-i drept, stăteau pe tot atîţia bani ca şi cum ar fi lucrat).

În calitate de foşti elevi ai mei, după '89, m-au oprit pe stradă, de vreo patru-cinci ori, tineri sau mai puţin tineri de toate naţionalităţile (trei români, un maghiar, un ţigan) oferindu-mi bani ca să le... fur o diplomă de bacalaureat. Nu se cunoşteau între ei şi, evident, nu-şi mai aminteau îndeajuns de bine nici de mine, altfel nu ar fi venit cu ideea asta. Dar, o dată ce le-a venit, or fi auzit de undeva că aşa ceva e posibil.

Totuşi, nu-i chiar totuna ce... fost eşti. Bunăoară, fosta mea directoare, azi pensionară, îşi mai păstrează vechea aură, care-o ajută azi să aibă ore cînd îi convine, chiar dacă astfel orarul celor care nu sunt foşti... directori, ci actuali profesori, vine dat peste cap şi ciuruit de ferestre. De unde rezultă că, uneori, merită să fii un fost, mai degrabă decît un actual. Depinde de ce ai fost.

Eva SEBASTIAN
Arad

Nr. 394: *„Dulcele şi amarul far niente“*

Corbii din „Cartea junglei“

„...a lucra e mai puţin plictisitor decît a te distra“ mi se pare un motto grozav la numărul dedicat „far niente“-ului. Pentru că senzaţia mea e că am pierdut exact partea de dulce şi inofensiva trîndăvie a ceasurilor noastre de „relache“. Astăzi toată lumea se distrează, dar nimeni nu e vesel. Iar distracţia are acum reguli clare şi un ritm alert. Dumnezeule, chiar trebuie să fim eficienţi şi în vacanţe?

Tare aş vrea să scăpăm de obsesia corbilor din „Cartea junglei“ sîcîindu-se mereu unul pe altul cu: „Ei, acum ce facem? Ce mai facem acum?“. Nimic. Haideţi să trăim un pic şi atît.

Dilematicilor, vă mulţumesc pentru că existaţi.

Adela MARCOV
Constanţa

Fără te(a)mă

Un puternic „aer“ românesc

Am avut norocul să ajung anul acesta la Veneţia.

Auzind că voi merge acolo, cîţiva dintre prietenii mei, studenţi la arhitectură, au insistat să le aduc de la Bienala de Arhitectură din anul acesta cît mai multe date despre ce şi cum se întîmplă acolo şi mai ales despre pavilionul României... în facultate se vorbea numai la superlativ şi ei m-au asigurat că este cu adevărat impresionant ce au făcut ai noştri...

Am ajuns devreme dimineaţă la Veneţia. În gară m-am împrietenit cu o japoneză şi după ce ne-am lăsat bagajele am pornit-o împreună. Ne-am plimbat mult şi după-amiază am ajuns la Giardini unde ştiam că este Bienala. Intrarea era destul de scumpă chiar şi pentru studenţi şi cu toate astea nu am ezitat nici o clipă: eram atît de curioasă să văd ceva românesc undeva unde nimic nu părea a fi ca acasă şi în plus aveam şi datoria să le aduc prietenilor mei ce mă rugaseră: pliante, poze şi informaţii. Aşa că mi-am luat bilet şi am intrat. Deja localizasem pe harta ce îmi fusese dată pavilionul românesc. Îndreptîndu-mă către el am intrat să văd toate celelate pavilione... deşi unele m-au impresionat plăcut, nu îmi venea să stau prea mult din simpla nerăbdare de a ajunge la România. Şi am ajuns... era lipit de pavilionul ucrainian şi oarecum vizavi de cel grecesc. Pustiu... Urc grăbită scările fără a le acorda nici un fel de atenţie. În hol mă izbeşte un puternic „aer“ românesc: o masă pe care se aflau nişte cartoane şi nişte cutii într-o dezordine perfectă... un scaun într-o rînă pe care se găsea un vraf de scînduri... în rest uşile erau larg deschise şi era un praf groaznic peste tot: pe jos, pe machete şi chiar şi pe panourile de pe pereţi... pe alocuri, la adierile uşoare de vînt, zburau cîteva frunze deja uscate rătăcite pe acolo... Oameni?! Gazde?! Pliante?! Informaţii? Loc de primire?! Oare nu îmi fusese dor de casă? Oare nu asta căutasem?

La acel moment mi-am impus să nu mă gîndesc la toate acestea ci să fiu un om oarecare în vacanţa şi nu un român rănit şi dezamăgit... cînd eşti însă acasă, din păcate nu ţi se mai permite luxul de a fi un om oarecare... Am făcut cîteva poze (astfel că pot promite, ca atunci cînd voi dispune de fondurile necesare developării celor 8 filme cu care am venit din vacanţa mea atît de europeană, că vă trimit şi poze de la Bienală), m-am uitat la ce era expus – proiecte cu Bucureşti 2000, şi am părăsit pavilionul hotărîtă să nu mă dau bătută. Aşa că am mers în căutarea românilor care aveau grijă de pavilion, refuzînd cu îndîrjire să cred că nu aş putea găsi pe nimeni. După ceva căutări am găsit o studentă grecoaică care pentru o perioadă de timp avea grijă de pavilionul grecesc... adica primea vizitatorii, îi întreba dacă poate să îi ajute cu ceva, împărţea pliante celor interesaţi şi avea grijă de exponate... ea mi-a spus ca arhitecţii români nu au fost decît la deschiderea oficială şi apoi au rugat-o să deschidă, respectiv închidă, în fiecare zi şi pavilionul românesc. Destul de jenată mi-a spus că de atunci nu a mai venit nimeni... M-a întrebat dacă mă poate ajuta cu ceva, i-am răspuns, fără să mă gîndesc deloc, că nu şi am început o conversaţie scurtă şi prietenească despre vacanţe...

Am plecat de la Bienală grăbită, dornică să merg să mă mai plimb, să mai văd, să mai admir, să mai simt „aere“ atît de profund neromâneşti... Ar fi desigur o prostie să afirm că doar asta căutam şi doar asta m-a impresionat la Veneţia... Comparaţia este total inexistentă dar în sufletul meu pentru cîteva momente asta am simţit: venisem entuziasmată, plină de dor de acasă, de a vorbi româneşte, de a vedea că sîntem şi noi acolo... Am găsit un Bucureşti prăfuit şi complet pustiu. M-a durut, şi m-a durut şi mai tare cînd am simţit acelaşi lucru în tren către casă...

Mi se pare tare trist...

În rest, Veneţia este superbă: o veselie pură şi într-o permanentă mişcare.

Ileana LAZĂR
ileana@home.ro

Polemice

Răspuns domnului Mircea Fabian (nr. 395)

Îmi permit de fapt să concep o replică personajului pe care-l prezintă domnul Mircea Fabian în numărul trecut, şi nu domnului Fabian, a cărui atitudine vis-à-vis de personajul pe care-l descrie e cel puţin incoerentă, dacă nu chiar inconsistentă. La început îl ironizează pe respectivul, după care se întreabă, cu destulă seriozitate, dacă nu cumva a trăit cel mai extraordinar moment al vieţii sale. Dar poate greşesc eu. *(N. red.: Şi noi credem că greşiţi, neînţelegînd dubla ironie a personajului. Dar, mai departe, obiecţiile dumneavoastră sînt interesante.)*

Vorbele personajului, real sau imaginar, nu ştiu, dau de gîndit. Mie cel puţin mi-au adus aminte de un individ cu ambiţii de scriitor din „Huliganii“ lui Eliade, care se plîngea că nu poate deveni un mare nume în literatură deoarece, trăind într-un mic oraş lipsit de bibliotecă, era izolat, departe de mediile culturale din marile oraşe. Faptul că în ziua de azi nu avem tiranii de răsturnat sau că nu sîntem condamnaţi la moarte ca Dostoievski fiindcă discutăm vreun subiect interzis, faptul că în general nu există un motiv exterior care să-i strîngă pe toţi tinerii laolaltă în jurul unui ideal, nu înseamnă că visarea şi filozofia sînt imposibile. Dacă „lumea e monotonă şi urîtă“ cum spune personajul, dacă ea îţi dă un model mediocru şi „lipsit de strălucire“ de urmat, nu înseamnă că eşti obligat să o faci. Să nu aşteptăm exemplul celor din jur, ci să ne gîndim mai bine la răspunsul pe care îl dă Jose Ortega y Gasset la întrebarea „Ce este filozofia?“: „Filozofia este un lucru... inevitabil“. „Visul“ îl ai dacă eşti capabil să ţi-l „visezi“, dacă nu, nu ţi-l va da nici generaţia căreia îi aparţii, nici şcoala, nici mediul în care trăieşti, nici etc. Cu alte cuvinte, îl ai dacă simţi că e „un lucru inevitabil“.

Iar a crede că vreodată în istorie toţi tinerii au fost filozofi e utopic. Din acest punct de vedere, de la grecii antici şi pînă la noi, nimic nou. Timpul a schimbat formele şi atît. „Tipele“ care pufneau în rîs sau amicul care nu-şi putea bea berea liniştit, deranjat fiind de patosul personajului nostru, au existat întotdeauna. Doar că în altfel de haine şi cu altfel de gesturi. Dar în rest, la fel. Să nu ne lăsăm înşelaţi de absolutizări de genul „destinul generaţiei noastre“ sau să credem că tinerii din epocile trecute au fost, fără nici o excepţie, capabili de eroism în numele unei idei. Ar fi prea naiv. Mi se pare aşadar inutil ca personajul nostru să sufere pentru că cele două tipe nu trăiesc cu pasiune şi voluptate în vreo idee. Eu cel puţin nu simt ca pe o vină personală că 90% din tinerii de azi au pe post de Biblie „Prosportul“ şi îşi duc zilele în petreceri de genul celei de care se vorbeşte în articol. L-aş sfătui deci, ca decît să-l imite pe Don Quijote, mai bine să se retragă într-un colţ cu o carte de Ortega y Gasset. Că tot veni vorba.

Andrei MOLDOVAN
student, b-dul Iuliu Maniu 128-134, bl. 22, ap. 70, Bucureşti

Am zîmbit la...

O „dilematică“ împătimită

Dragii mei,

Nu pot păstra secretă următoarea povestioară, aşadar...

Ne-am strîns mîna de complezenţă, pe o terasă, într-o seară: Radu, Olga. Apoi l-am privit de cîteva ori, pe furiş. Eh, mi-am zis, un bărbat de 30 de ani, un pic mai dezinvolt decît majoritatea. Interesant, într-un fel. Vorbele se amestecau în aerul răcoros. Cînd, deodată, l-am auzit spunîndu-i lui Horia că, la Paris, citeşte pe Internet *Caţavencu* şi *Dilema*. Şi-atunci m-a cucerit, deşi nu ştie. Asta-mi spunea totul mie, „dilematicei“ împătimite. Simplu, nu-i aşa?

Cu drag, pe vineri.

O.Z.
Braşov

Poşta redactorului de serviciu

Călin Popescu, Bucureşti

Am înţeles, am transmis colaboratorilor noştri că „Weltanschauung“ este, în limba germană, substantiv de genul feminin. Perseveraţi în a ne citi cu aceeaşi cerbicie. Ne face plăcere.

Florin Lăzărescu, Iaşi

Am primit „Cuiburi de vise“ (Ed. Outopos), le-am citit, ne-au plăcut – dacă nu vă supără – cît scrisorile dumneavoastră apărute recent în *Dilema*. V-aţi găsit, de la debut, tema: scriitorul şi scrisul lui, pe care v-aţi asumat-o cu o coerenţă şi un farmec indiscutabile; vă propunem să rămîneţi obsedat de ea. Şi nu uitaţi concluzia filosofului dumneavoastră: „Înainte de toate, patria e Gică Hagi!“

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Idiosincrasii**
- **Liceul, azi**
- **Viaţă comunitară**

Două şuturi în fund!

...atîta tot, *două şuturi în fund*, nu mare lucru. A ieşit însă, vai!, prost. A ieşit o crimă. Dar accidente se mai întîmplă, nu-i aşa?!

Asta ar fi fost, prin urmare. O inocentă, inofensivă, *omenească* dorinţă a directorului general de la *SC Tepro SA:* ca liderului sindical Virgil Săhleanu să i se aplice „o corecţie". Una simplă. Banală. O nimica toată. Un fleac. O „corecţie" constînd în „două şuturi în fund, leziuni corporale uşoare" – ce atîta tevatură?!

„În concepţia soţului meu, corecţie însemna două şuturi în fund, leziuni corporale uşoare, ca să nu-i mai creeze atîtea probleme" – a explicat şi a justificat *Doamna. Doamna*, adică dna director general (cf. ziarul *Adevărul*, 14 sept.). Că de la „două şuturi în fund" şi „leziuni corporale uşoare" s-a ajuns la crimă, nu e, desigur, decît un nefericit accident. Nefericit şi regretabil. De care, fireşte, nimeni nu e vinovat.

Ar mai rămîne de analizat, eventual, doar *concepţia celor două şuturi în fund*. Neavînd competenţa, invidiabilă, a atîtor alţi colegi jurnalişti în descîlcirea politico-poliţistă a crimei de la Iaşi, sînt constrîns să mă limitez la *aspectul intelectual*, recunosc, infinit mai puţin spectaculos, mai puţin atrăgător. Chiar şi mai puţin recomandabil în aceste grave momente, cînd e nevoie de acţiune, nu de reflecţie, de dat *două şuturi în fund*, nu de stat, *dilematic*, pe gînduri, de *pragmatism* şi de *eficienţă*, nu de *intelectualisme* sterile şi marcate de cine mai ştie ce periculoase *nostalgii*.

Pentru că, totuşi, avem de-a face cu *o concepţie*. Din inocenţă, poate, deşi nu se ştie niciodată, *Doamna* director general a avut îndrăzneala de a înnobila conceptual un tip de reacţie pînă acum în mod greşit menţinut în zona comportamentelor periferice. *Două şuturi în fund* înseamnă *o concepţie*, să fie clar!

O *concepţie* a cărei existenţă, acum, cînd ştim despre ce este vorba, ni se impune cu vehemenţa copleşitoare a evidenţei.

Sînt, de exemplu, publicaţii şi publicişti (publicişti comentatori, analişti politici din ţară şi de peste hotare, politologi de notorietate televizistică, *tokşoişti*, editorialişti etc.) pentru care protestele repetate ale sindicaliştilor de la întreprinderea ieşeană, împotriva unei privatizări considerate de ei suspectă şi păguboasă, nu au fost, în mod constant, decît *expresia rezistenţei masive la nou, la legile economiei de piaţă, la abandonarea mentalităţilor comuniste*. Pe această *bază intelectuală* a fost perfect posibil ca manifestaţiile şi protestele sindicale să fie calificate de administraţia însăşi (în speţă, preşedintele FPS) drept *mineriade* –, iar răspunsul dat unei *mineriade* nu poate fi decît *două şuturi în fund*. Cînd, în august 1997, ministrul de Interne de atunci a fost întrebat ce atitudine va adopta faţă de sindicaliştii de la Combinatul de la Valea Calugărească, el a răspuns conform aceleiaşi *concepţii: „Îi vom trata corespunzător, cu gaze!"*. Un răspuns prompt, derivat tot din concepţia celor *două şuturi în fund*.

O concepţie, dar şi o tehnică, foarte răspîndită, de anihilare a neconvenabilului *(„ca să nu-i mai creeze atîtea probleme"* – a explicat dna director general). Spre exemplu, desemnarea fostului erou şi martir al Pieţei Universităţii, Marian Munteanu, drept candidat la alegerile prezidenţiale din partea unei formaţiuni considerate nepotrivite cu valoarea lui simbolică, i-a atras alungarea *cu şuturi în fund* din istoria acelui moment. Între altele, un delicat poet şi fin eseist a dezvăluit, *acum*, că în primăvara lui '90 cel care a fost, orice s-ar zice, sufletul lungii manifestaţii i-ar fi apărut drept *„ceva între cleric şi urangutan"*. Ne putem totuşi imagina şi indignarea delicatului poet dacă ar fi îndrăznit cineva să spună *în 1990* despre întîiul preşedinte al Alianţei Civice că e un fel de *„urangutan"*... : cu aceeaşi radicală şi combativă promptitudine, îndrăzneţul ar primi în mod sigur *două şuturi în fund*.

În scris, e drept. Dar poate că la crima de la Iaşi nu s-ar fi ajuns fără atîtea incitări *în scris* la violenţă şi intoleranţă. Chiar dacă e greu de presupus că asasinii propriu-zişi vor fi avînd deprinderea nesănătoasă a cititului.

Mircea IORGULESCU

© S. Ivanoschi

Paradis pe pămînt

– prim-ministru din ceruri –

Văzînd cronicarul că în aceste vremuri zglobii ce scrii marţi, vineri deja poartă pecetea vremurilor, că Marian Munteanu este candidatul pe care Virgil Măgureanu îl anunţă de doi ani cîştigător, că PSDR a ajuns în curtea pragmatică a PDSR, aşa un dor de cele dumnezeieşti l-a năpăstuit încît sufletul său a căutat mîntuire într-o staţie de metrou, luată într-o doză mică, sub formă de broşură. Şi ce l-a impresionat pe cronicar în primul rînd a fost un zîmbet mare, senin şi lăbărţat pe care doar la acest martor al lui Iehova şi la nişte studenţi din ASCOR l-a mai văzut, atunci cînd se certau pe teme politice, şi el era un pachet de nervi, iar ei zîmbeau tembel-înţelegători. Şi zîmbea acest martor al lui Iehova cu un stil de om fără dileme, care ştie totul şi ştie că tu nu ştii, care a găsit rostul şi acum se îndreaptă fix spre fericire, şi vrea să te ia şi pe tine cu el în tren, dezamăgit că ţie ţi se pare că fuge prea tare.

Şi cînd o mulţime se îndreaptă la fel de fixist spre fericire, deja este un subiect politic savuros. Rătăcite printre salvările de suflete din broşura „Iată, eu fac toate lucrurile noi", viziunile politice cuprind în cîteva pagini toate miturile politice fundamentale, prezentate într-o formă primară, fără înfloriturile de gîndire care le fac mai greu de descifrat în discursurile obişnuite, toate viziunile mitologice asupra comunităţii se găsesc aici, goale, nude, poţi să le pipăi.

Iată o singură frază, un fel de concentrat mitic care trebuie diluat cu apă pentru a putea fi băut în mod normal: „deoarece primii noştri părinţi au respins legea lui Dumnezeu, guvernele omeneşti au ajuns sub controlul lui Satan «dumnezeul acestui sistem de lucruri» *(2 Corinteni 4:4)*. Războaiele, atrocităţile, corupţia şi instabilitatea, care sînt trăsături ale guvernelor omeneşti, confirmă acest adevăr biblic. Liga Naţiunilor şi Organizaţia Naţiunilor Unite au dat greş să aducă pacea în mijlocul dezordinii. Omenirea doreşte fierbinte un guvern care să aducă pace. Dar nu ar fi raţional ca însuşi Creatorul, care are drept scop restabilirea Paradisului pe pămînt, să furnizeze şi un guvern perfect pentru acest Paradis? Ba da, şi tocmai lucrul acesta şi l-a propus Iehova să-l facă. Regele care îl reprezintă pe el în acest guvern este «Prinţul păcii», Cristos Isus." Şi nu-i aşa că ne-am dori cu toţii să fie adevărat, să fie atît de simplu? Cînd vedem războaie, atrocităţi, corupţie parcă am vrea să avem un Satan pentru a da vina pe el. Uneori, dăm vina pe opoziţie sau pe putere.

Dacă cercetăm cu atenţie citatul de mai sus, descifrăm cele patru mituri politice fundamentale descrise de Girardet: vîrsta de aur, unitatea, eroul salvator şi conspiraţia universală. Pentru a nu reveni şi pentru că materialul mitic este vast, vom da alte citate pentru fiecare. Iată cum eroul salvator, mîntuitorul în acest caz, chiar Isus Hristos, va aduce guvernarea perfectă: „Regele Isus va guverna cu eficacitate şi conform dreptăţii asupra întregului pămînt" şi va guverna pe modelul liderului charismatic, va dispune de un corp de fericiţi care-i vor sta alături în cer: „Biblia arată că Isus Cristos va avea numai 14.4000 de asociaţi la guvernare... lucrul acesta este asemănător cu ceea ce se petrece în naţiunile de astăzi, cînd numai cîţiva sînt aleşi ca să guverneze în dietă sau în parlament". Deci un fel de legislativ ceresc, ales de către lider pentru meritele lor şi legitimat prin începuturi, nu la o perioadă anume de către popor, căzut din cele cereşti. Un fel de fascii sau mare adunare naţională cu cerculeţe de îngeraşi deasupra capului. Iar în ceea ce priveşte restul poporului, liderul charismatic va guverna prin oameni aleşi: „Psalmul 45:16 menţionează că Regele va numi «prinţi pe tot pămîntul». «Prinţii» omeneşti, sau supraveghetorii guvernamentali, vor primi numirea din cer datorită devoţiunii lor faţă de principiile dreptăţii".

Un cinic, cunoscător al celor politice, ar putea să se întrebe ce corupţie va genera acest sistem şi cît va costa un scaun de trimis al Domnului pe pămînt, dar cronicarul nu este atît de cinic pentru că el speră încă să se mai salveze.

Acest guvern ceresc se pregăteşte încă din 1914, de cînd istoria a început să o ia razna. Şi iată conspiraţia în cea mai pură configuraţie: „Răspunzător de actuala stare de lucruri este Satan Diavolul. Cînd Cristos a primit puterea în regat, prima sa acţiune a fost de a purta război împotriva lui Satan, în cerurile invizibile. Drept rezultat, Satan, «care induce în eroare întregul pămînt locuit», împreună cu îngerii săi, a fost azvîrlit jos, în vecinătatea pămîntului. Ştiind că nimicirea lui se apropie, el a stîrnit o avalanşă de necazuri pe pămînt". Adică cele două războaie, arma nucleară şi alte orori pe care cu toţii am dori să le punem în cîrca aceluiaşi Satan, perfectul ţap ispăşitor.

Unitatea tuturor oamenilor este subînţeleasă, domnia lui Iehova este una singură, va „strînge naţiunile şi va uni regatele". Şi după catastrofa „aidoma potopului din timpul lui Noe" se va instaura vîrsta de aur, timpul mitic reprezentat pe copertă: „oameni de toate rasele... se amestecă ca o singură familie. Cîtă bucurie! Cîtă unitate! Nimeni nu este cuprins de teama căderii de pulberi radioactive sau de ameninţările teroriste. Liniştea cerului deasupra acestui parc nu este tulburată de avioane militare cu reacţie. Nu există nici soldaţi, nici tancuri, nici tunuri. Nu este nevoie nici măcar de bastonul miliţianului pentru menţinerea ordinii. Războiul şi delincvenţa pur şi simplu nu mai există. Aici nu există criză de locuinţe, căci fiecare este proprietarul unei locuinţe încîntătoare... chiar lupul şi mielul au devenit prieteni". Logica este una a anarhiştilor primitivi, după o distrugere (citeşte revoluţie), va dispărea statul (o necesitate dialectică, ar spune un cronicar marxist) pentru că nu va mai fi nevoie de el.

Cetatea soarelui va fascina întotdeauna omenirea. Paradisul politic căutat de toate ideologiile a dat greş, dar nu înseamnă că goana după el se va sfîrşi vreodată. Drumul are pentru mulţi un capăt sigur: „astfel se va înfăptui marele miracol al instaurării unui pămînt paradisiac sub un guvern ceresc perfect. Lucrul acesta este tot atît de sigur cît de sigur este faptul că mîine soarele va răsări şi va apune."

Dacă se va întîmpla aşa, mă voi ruga să fie iertat acest articol.

Cristian GHINEA

statul de drept

De unde să începem

Cînd Corneliu Coposu spunea, în primele luni ale anului 1990, că problema principală a României este de natură etică, personal, îl credeam numai pe jumătate*. Ştiam, firește, că România se află într-o derivă morală accentuată. Eram perfect conştient de faptul că deceniile de dictatură comunistă afectaseră grav osatura morală care susţine trupul oricărei societăţi sănătoase şi eficiente. Vedeam şi eu cum apar figuri din ograda diavolului care preluau, încet dar sigur, controlul şi care dictau, direct sau indirect, regulile jocului în România. Citisem şi eu celebra carte a lui Max Weber în care se dovedeşte peremptoriu că sistemul capitalist european îşi găseşte întemeierea într-o anumită etică. Totuşi, nu credeam că eforturile imediate ale guvernării trebuie să fie concentrate pe această problemă. Îmi spuneam că reforma economică şi cea instituţională pot salva România şi că, pe temeiul unei economii de piaţă în creştere şi a unei societăţi tot mai democratice, se va naşte în ţara mea o altă etică. Atunci, am greşit.

Experienţa românească a tranziţiei de la comunism la capitalism dovedeşte limpede că judecata morală trebuia să primeze în orice decizie de natură politică sau economică. Privind în jur, vedem că tranziţia a reuşit în acele ţări în care tradiţia etică europeană a fost atît de solidă încît chiar şi comunismul a fost oarecum domesticit. Zestrea istorică a moralei europene, acolo unde a existat cu adevărat, a rezistat; acolo tranziţia s-a împlinit. Legile care au schimbat faţa României trebuiau atent gîndite din perspectiva moralităţii lor; aplicarea acestor legi trebuia, la rîndul ei, mereu validată după criterii etice. Privatizarea întreprinderilor, reconstituirea/constituirea dreptului de proprietate, procesul electoral cu tot ce înseamnă el, recunoaşterea şi protejarea libertăţilor fundamentale, construirea mediului de afaceri – totul trebuia gîndit şi dezvoltat pe temeiul eticii capitalismul european. Nu s-a întîmplat aşa. Cred că s-a plecat tacit de la prezumţia că microbul comunist nu ne-a afectat atît de profund. Cred că, cu mici excepţii, nimeni nu a ştiut dimensiunile catastrofei morale în care ne aruncaseră anii din urmă.

După 1996, probabil că singurul domeniu în care România s-a regăsit din punct de vedere moral a fost cel al politicii externe. Aici, exclusiv datorită cîtorva personalităţi care au condus şi aplicat politica externă, România a reuşit să fie o prezenţă *normală* după criteriile apusene. Concret, s-a reuşit o întemeiere etică a intereselor noastre naţionale şi o consecvenţă predictibilă a urmăririi acestor interese. Formulate clar şi argumentate solid, dezideratele majore ale politicii noastre externe (i.e. aderarea la UE şi integrarea în NATO) au fost urmărite cu demnitate şi seriozitate**. Într-o dialectică ciudată, politica internă s-a desfăşurat sinuos, nesigur şi, pentru cei mai intransigenţi dintre noi, suspect. Ce s-ar putea face? Este posibil un transfer al comportamentului din plan extern în plan intern? Şi dacă da, cum se poate realiza acest transfer?

Poate că ceea ce trebuie să facem acum este să încercăm să devenim tot mai permeabili faţă de spiritul capitalismului apusean şi tot mai opaci faţă de deprinderile noastre levantine. Să încercăm să considerăm politica noastră externă nu doar ca pe instrumentul firesc cu care ne apărăm interesele în plan internaţional, ci ca pe o poartă de intrare a capitalismului autentic în România. Să internalizăm politica noastră externă. Acesta poate fi punctul de pornire.

Sever VOINESCU

* Cum a găsit de cuviinţă partidul lui Corneliu Coposu să rezolve criza morală a societăţii româneşti după moartea sa, cînd a ajuns la putere, este o dovadă în plus a dimensiunii imoralităţii societăţii noastre post-decembriste. Ceea ce, probabil, nici Corneliu Coposu nu ştia este că stricăciunea se găsea, la fel de respingătoare, în chiar sînul partidului său. Cei care au făcut din curăţenie un clişeu electoral, odată votaţi, n-au putut decît murdări.

** Ştiu că mulţi analişti şi politicieni nu împărtăşesc această părere. Îi îndemn, totuşi, să revadă lucid ce a însemnat pentru România anul 1999 cu cele trei evenimente majore: Summitul NATO, Summitul UE şi Summitul OSCE.

SATUL GLOBAL

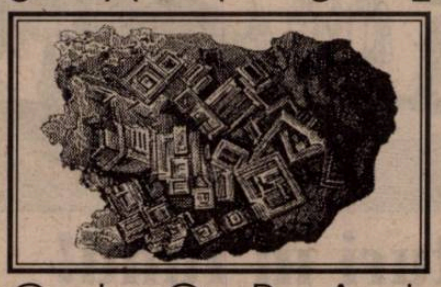

Românul interactiv

Orice emisiune de radio sau TV care se respectă are unul sau mai multe telefoane la care publicul poate suna şi interveni în direct. Sînt, care va să zică, după o vorbă mai nouă (dar cît de uşor ştim noi să asimilăm noul...), *interactive*.

Termenul *interactivitate* a fost preluat din informatică, unde denumeşte, conform definiţiei clasice, particularitatea unor sisteme de a permite „acţiuni reciproce în mod dialogic cu alţi utilizatori sau cu aparate, în timp real" (Françoise Holtz-Bonneau, *L'image et l'ordinateur*, Paris, 1986). Intrat în *media*, cuvîntul desemnează posibilitatea publicului (=receptorilor) de a interveni în emisie, folosind acelaşi canal cu emiţătorul. Pasul înainte e foarte mare faţă de comunicarea monodirecţională care funcţiona în mijloacele de informare tradiţionale. În cazul unui ziar, de pildă, *feed back*-ul imediat, direct, este imposibil. La fel şi în cazul emisiunilor radio-TV „pe stil vechi". În Occident, apariţia interactivităţii a fost posibilă datorită progresului tehnologic în materie de comunicaţii. Pentru noi, cei care ştim ce înseamnă presa controlată de partidul unic, ea are o valenţă în plus: după decenii de emisiuni făcute „pe linie" şi bine injectate ideologic, redescoperim discuţia deschisă şi necenzurată. Libertatea de expresie mai marchează un punct: pe de o parte, realizatorii au posibilitatea de a se confrunta în direct cu cei cărora le sînt adresate programele; pe de altă parte, masa publicului poate lua cunoştinţă în mod nemijlocit de părerile, întrebările, reacţiile unor voci din mulţime. Extins cu o mare rapiditate în domeniul audiovizualului, devenit monedă curentă pe Internet, mecanismul interactivităţii este mica zeitate la care se închină, pe toate meridianele, realizatorii de programe, şi care le dă maselor iluzia participării. Cu condiţia ca ambele părţi să aibă ceva de comunicat, desigur.

Ascult adesea cu uimire, cu stupoare, cu plictis – după împrejurări – ce spun românii care dau telefoane la radio şi TV pentru a interveni în direct. La unele posturi FM, dau telefoane tineri dezinhibaţi care vorbesc ca pe stradă; la emisiuni mai aşezate, precum „Studio deschis" de la Radio România Actualităţi, sună mai ales oameni cu necazuri, cumpăniţi şi timizi, care cer sfaturi medicale ori juridice; la *talk-show*-urile cu politicieni, intervin cetăţeni care vor, în sfîrşit, să-i zică una de la obraz senatorului x sau ministrului y şi să-şi ia un of de la inimă; sună şi oameni cu tăria opiniunilor lor, care se lansează în arborescente teorii despre cum poate fi salvată România, iar moderatorii de-abia reuşesc să găsească momentul prielnic pentru a le opri peroraţia. În sfîrşit, românul interactiv, care îşi consumă impulsurile telefonice pentru a se auzi (sau a se face auzit) vorbind, nu e altfel decît românul pur şi simplu, care chibiţează de-acasă, de pe canapea, şi comentează cu nevasta („bine i-a zis", „de ce-or fi sunînd toţi proştii la televizor", „aiurea, s-o crezi tu..." etc.). Dar el posedă acel impuls iniţial de a pune mîna pe telefon şi de a suna la radio sau la TV pentru a-şi spune părerea, răzbunînd în felul lui deceniile de tăcere.

Problema e că, adesea, cetăţenii care telefonează nu au mai nimic de comunicat, vor doar să se afle în treabă („aflatul în treabă ca metodă de lucru la români", spunea Petre Ţuţea) ori, din cine ştie ce motive, ţin neapărat să-i complimenteze îndelung pe realizatori şi să-şi declare fidelitatea faţă de postul/emisiunea cu pricina („eu gazeta dumneavoastră, coane Nicule, o citesc în toate serile", Pristanda dixit). Ceea ce nu e rău în sine, dar omoară în faşă tocmai ideea de interactivitate. Trecem peste unele greşeli de limbă sau peste faptul că mulţi nu par să perceapă diferenţa dintre registrele limbajului, aşa încît vorbesc la radio şi TV precum pe stradă sau acasă, cu expresii mai „din popor" (şi din topor) ce nu s-ar cuveni rostite. De multe ori însă, ascultîndu-i, îmi dau seama că stăm în continuare prost cu abilităţile minime de comunicare: formularea clară a unei idei sau a unei întrebări, vorbitul în fraze simple şi cu miez, nu în construcţii arborescente şi goale pe dinăuntru, atitudinea faţă de interlocutor şi altele asemenea. De multe ori, dialogul nu se leagă, şi mi-e teamă că destui cetăţeni sună la radio sau la TV nu pentru a dialoga, ci pentru a-şi rosti, întru uşurare, propriul (şi obsedantul) monolog. Se pare că interactivitatea poate fi şi ea, ca multe altele, *de tranziţie*.

Mircea VASILESCU

P.S.: Nu în ultimul rînd, emisiunile „interactive" sînt forma cea mai agresivă de răspîndire a enervantului tic verbal care constă în începerea tuturor propoziţiilor şi frazelor cu *deci*...

BARBURISME

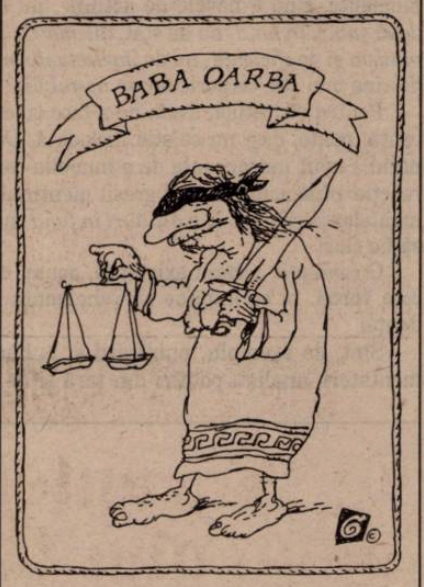

Desen de Ion BARBU

România (în tranziţie) profundă. Reportaje de vacanţă

4. Marketingul tradiţiilor

Prietenul meu nu a mai revenit în ţară din 1990, cînd s-a instalat definitiv în Franţa. Ardelean cu românismul în el, şi-a făcut socoteala că acum, la aproape 14 ani, băiatul său poate să înţeleagă iar el trebuie să-i explice cam ce-i aia România. Şi ce loc poate fi mai nimerit pentru un astfel de periplu iniţiatic decît Maramureşul pitoresc şi istoric. Cum şi eu aveam treburi profesionale prin zonă, ne cuplăm şi o luăm împreună spre poarta de intrare a Prislopului.

Primele cuvinte cu care sîntem întîmpinaţi în Borşa, de către nişte fetiţe ce se joacă în faţa unei case sînt „bonjour!" *Hait, nous l'avons feştélé!* – zic eu în sinea mea, cu gîndul la misiunea pedagogică a amicului meu. Ne continuăm drumul şi, cum e ora mesei, ne interesăm de un restaurant. Toată lumea ne îndrumă, univoc şi cu mîndrie în glas, spre aşezămîntul numit „Perla Maramureşului".

Ajunşi aici, rămînem fără glas: la soare te puteai uita, da' la dînsu' ba! N-am văzut în viaţa mea atîtea balcoane, balconaşe, turnuri şi turnuleţe pe metru pătrat! Iar cînd intrăm înăuntru, ni se taie respiraţia: *nu se poate!, ooo! uite colo! formidabil!* Interjecţiile continuă şi după ce ne aşezăm la masă şi începem să mîncăm cu ochii pe pereţi.

Ţinut, se pare, de un maramureşean stabilit în Elveţia, hotelul-restaurant „Perla Maramureşului" prezintă expuse pe pereţi, tavane şi stîlpi, într-o clădire exclusiv din lemn, concepută însă în genul spaţiilor comerciale occidentale, toate obiectele pe care cineva şi le poate imagina că au traversat vreodată o gospodărie ţărănească: căruţă, opinci, furcă, plug, animale sălbatice împăiate, blide, oale şi ulcele, lămpi de gaz „boiereşti", cuiere din coarne de cerb, linguri de lemn, şosete de lînă şi multe, multe altele. Ceva marmură, nişte amoraşi din ipsos, un bar nichelat aduc mărcile inconfundabile ale prosperităţii. *Sinteză prin înghesuială...* – şopteşte nesigur amicul, după ce ne-am regăsit glasul. Plecăm mai departe, înainte ca profesionistele unei tradiţii mai vechi decît a Maramureşului să-şi facă apariţia.

Pe drum ne întîmpină turlele înalte ale bisericilor de beton acoperite cu tablă zincată, la umbra cărora dorm bisericuţele de lemn expuse privirilor turiştilor. Porţile de lemn sînt şi ele scoase la vedere, în spatele lor ridicîndu-se clădirile noi şi făloase din cărămidă. În răscruci sînt expuse cergi, suveniruri din lemn şi indicatoare de pensiuni agroturistice. Pe cîmp şi în case oamenii îşi văd însă de cosit, de copt pîine din mălai şi-ţi răspund cu'n *Lăudat...* cînd le dai bună ziua.

Pe chipul amicului meu se aşează, ca un oftat, expresia *où sont les neiges d'antan?* Îl înţeleg, dar mi-e greu să-i urmez starea de spirit: un muzeu al satului poate fi un lucru viu, un sat-muzeu ar fi însă inevitabil un lucru mort. Ş-apoi, cînd anumite practici şi obiecte ***cutumiare*** ale societăţilor ţărăneşti au fost numite ***tradiţii*** de către elitele progresiste, acestea şi-au început deja desprinderea din corpul vieţii lor firești. A urmat muzeificarea, ceremonializarea şi acum, iată, vînzarea. Desemnate ca valori reprezentative, ele au devenit semne şi au putut intra într-un comerţ cu imagini, apoi direct cu mărfuri. Avîndu-şi viaţa lor autonomă, ele pot fi expuse acum laolaltă şi reproduse în conformitate cu regulile pieţei. Viaţa cealaltă însă, a „cutumelor", curge mai departe, heraclitean, ascunsă privirilor turiştilor.

Se zice că apa trece, pietrele rămîn. În Maramureş, tradiţiile se vînd, viaţa rămîne.

Vintilă MIHĂILESCU

povești suprapuse

Cei abuzați cu obstinație

(despre Caragiale, Eminescu and Comp.)

Există, în mediul intelectual românesc, o formă de abuz care, chiar dacă este îndeobște blamată, persistă precum (în nopțile reci) șarpele în coșmarurile persoanelor cu slabă circulație periferică. Acest abuz se agață, de regulă, de nume „grele" din indexul nostru cultural-istoric referențial, iar scopul diferă de la caz la caz: uneori este simpla manipulare, uneori este discreditarea unei persoane, alteori este discreditarea unei epoci.

Un exemplu de abuzat este Eminescu. Din Eminescu, cu puțină abilitate, poți să scoți exact ceea ce vrei. Dorești un Eminescu proto-legionar? Îl ai pe tavă, aproape oricînd ai poftă, înjghebînd din condei tot felul de supoziții plecate – cică – de la versurile poetului. Dorești un Eminescu proto-marxist? Se poate și asta, dacă îți fixezi *Împărat și proletar* drept singur și neabătut reper și cauți să ajungi la el prin felurite jonglerii politico-ideologice dictate de împrejurări în care nu Eminescu a trăit, ci umila ta persoană (cine dorește rețeta, va ști la care anume profesor de sociologie bucureștean se va duce după ea). Mi se pare de bun simț că Eminescu – adevăratul, din păcate singurul care a existat – e străin de toate acestea; el nu a fost nici proto-legionar, după cum nu a fost nici proto-marxist și, mai ales, e clar că pe el nimeni nu l-a întrebat ce *culoare* vrea să poarte în secolul ce va urma după moartea sa.

Un alt abuzat este, în istoriografie, Constantin Argetoianu. Pentru a ilustra, cu detalii spumoase și hazoase, „spoiala" modernizării democratice din România interbelică nu ai decît a aduna cele mai caustice pagini din memoriile lui (și, slavă Domnului, sînt destule); demonstrația e gata! Pentru propagandiștii regimului trecut, aceste memorii au fost mană cerească (în acel regim Argetoianu a trebuit mai întîi să moară în închisoare pentru ca mai apoi paginile sale să vadă, pe alese, *lumina* tiparului și *penumbra* discuțiilor pe șoptite dintre specialiștii inițiați!). Sinceritatea lui de pe alocuri, ranchiunele lui din punctele esențiale și mai ales egolatria lui de peste tot, acestea toate pot fi date drept „argument" pentru succesiunea de *forme fără fond* care ar fi fost scurta noastră istorie democratică cuprinsă între războaiele mondiale. Și totuși, memorialistul oferă doar un punct de vedere. Pentru a inventaria persoanele stimate într-adevăr de Argetoianu ai nevoie de degetele unei singure mîini, eventual mutilate; drept care memoriile sale, chiar un monument literar de prim rang fiind (ele oricum se numără printre puținele memorii politice remarcabile din cultura noastră), luate *ad litteram* trădează necinste intelectuală - și nu este necinstea autorului, ci a celui care se pretează la această instrumentalizare a lui Argetoianu.

În fine, un alt abuzat este Caragiale. Pare neverosimil, pentru că, dată fiind actualitatea sa, mai curînd se poate spune că niciodată nu e *destul Caragiale* în România. Și totuși, deseori auzim *Sîntem țara lui Caragiale!*, cel puțin cu frecvența cu care auzim *Numai la noi se poate așa ceva!*. Sigur că ecoul hărmălaiei *Miticilor* și *Cațavencilor* este prezent în ziarele, Parlamentul, talk-show-urile noastre; dar, din punct de vedere istoric, întîmplarea face ca cei parodiați cu dragoste și geniu de dramaturg în secolul trecut să fi fost, pe termen mediu, ctitorii României moderne. Multe dintre aceste trimiteri de azi la Caragiale nu sînt decît lamentații, majoritatea sterile. Cel puțin trei sferturi dintre problemele prin care acum trece România au fost sau sînt probleme și pentru celelalte țări din Est. Or, cu toate acestea, explicația noastră rămîne cantonată *în Caragiale*, iar abuzul persistă (precum în articolul d-lui M. Iorgulescu din *Dilema* nr. 394 a.c., unde citirea în cheie caragialescă a unui editorial semnat de H.-R. Patapievici conducea spre acuza – șubred argumentată, în opinia mea – *instituționalizării politice a teoriei fandacsiei* de la Conul Leonida citire).

Abuzul va merge înainte, din două motive: o dată, pentru că cei ce abuzează apar de unde nu te-ai aștepta; al doilea, deoarece așteptarea noastră nu este niciodată *a noastră*, ci doar a fiecăruia dintre noi.

Adrian CIOROIANU

presa despre...

Vacanțele domnului Chirac

Nu a fost ceea ce se cheamă un scandal și dezvăluirile presei populare nu au fost preluate, analizate, suspectate, extrapolate de liderii de opinie pentru a le transforma într-o problemă politică. Dar povestea are hazul ei. Iat-o, așa cum a fost relatată de revista *Le Nouvel Observateur* (7-13 septembrie):

„În urmă cu șase ani, în primăvara lui 1994, cînd Jacques Chirac și-a anunțat intenția de a-și petrece vacanța într-un palat din insula Mauritius, consilierii lui s-au grăbit să-l sfătuiască să renunțe: un candidat la alegerile prezidențiale trebuie să etaleze un profil democratic. Dar, obișnuit încă din 1977, de cînd a fost ales primar al Parisului, să evolueze în lumea magică a palatelor naționale și a hotelurilor internaționale, Chirac s-a mirat. Sacrificiul i se părea ridicol, și, la drept vorbind, ipocrit, dar (...) în cele din urmă, a acceptat argumentele și a petrecut vara lui 1994 între Corèze și Yvelines. Această renunțare îl face magistru de virtute și «deriva monarhică» devine una dintre axele campaniei sale. Cel vizat era, firește, François Mitterrand, acuzat în filigran că folosește mijloacele Republicii pentru viața sa privată. «Acolo unde De Gaulle cheltuia zece franci, Giscard cheltuia o sută și Mitterrand, o mie», spunea pe atunci Chirac.

În 1995, francezii aleg un «președinte-cetățean», apropiat de oameni, care în seara victoriei are grijă să oprească mașina la semnalul roșu de la intersecție. Prima decizie a locatarului de la Elysée: desființarea flotilei aeriene interministeriale. La prima ședință a consiliului de miniștri a spus: « Exemplul trebuie să vină de sus (...) Statul trebuie să fie modest și să cheltuiască mai puțin. (...) Mijloacele bănești acordate miniștrilor, Prim-ministrului și președintelui Republicii vor fi limitate.»

În primii doi ani ai mandatului, Chirac s-a conformat programului și a petrecut vacanțele de vară la fortul Brebançon, reședința din Var a președintelui Republicii. Apropiații lui spun că se plictisea copios. Așa că, în 1997, s-a decis să reia legătura cu insula Mauritius. Și așa viața la Paris îi era otrăvită de coabitarea cu un prim-ministru socialist, și nu mai dorea să-și rateze și vacanțele. Prudentă, echipa de la Elysée folosește un subterfugiu. Jacques, Bernadette (soția) și Claude (fiica) fac întîi o escală pe pămînt franțuzesc, în insula Réunion, unde pe o plajă se organizează o ședință foto cu Martin, nepotul președintelui. După ce *paparazzi* s-au săturat de președinte, familia Chirac s-a îndreptat discret spre insula Mauritius, la Royal Palm.

Și pentru că presa franceză nu are obiceiul să se țină de poala președintelui, nimeni nu a observat. În anii următori, nici la Elysée nu s-a mai organizat ocolul prin Réunion. Dar nu a fost luată în calcul revista *Paris Match*. De cînd a făcut publică existența lui Mazarine (fiica din afara căsniciei a președintelui Mitterrand), piesa cea mai puternică a presei populare nu mai vrea să știe de respect. La începutul verii, direcția a decis să trimită o echipă care să arate francezilor unde își petrece președintele vacanțele. Rezultatul: un articol vesel, lipsit de ceremonie, semnat de Claudine Vernier-Palliez, unde se povestesc toate deprinderile președintelui Chirac, dar unde apare și o cifră greu de digerat: 21.972 de franci, prețul pe zi al apartamentului prezidențial reținut pentru trei săptămîni de familia Chirac.

Reportajul din *Match* îi doboară. Președintele îl citește cum sosește la Royal Palm și vrea să plece imediat. Fiica lui îl convinge că leacul e mai rău decât boala. După ce a citit revista, Bernadette Chirac i-a arătat-o unui funcționar de la hotel, spunându-i: «Soțul meu tocmai a pierdut alegerile prezidențiale». Jacques și Claude Chirac l-au potopit cu telefoane incendiare pe directorul grupului Lagardère, proprietarul revistei, care scăpa, pînă la urmă, cu un comunicat de scuze: în explicațiile foto s-au strecurat două greșeli. Două zile mai târziu, societatea jurnaliștilor de la revista *Paris Match* dezavuează comunicatul.

De atunci, anturajul președintelui gestionează țeava spartă: într-o zi se arată că președintele a plătit din banii lui nota de la hotel, în alta se spune că nimeni nu i-a reproșat niciodată lui François Mitterrand că-și petrecea vacanțele de iarnă într-un palat egiptean, la Assouan. Dar nu se poate anula faptul că președintele pare a fi uitat promisiunile candidatului. El s-a dus în insula Mauritius cu avionul ce-i stă la dispoziție ca președinte: desființarea flotilei a fost praf în ochi. Mai mult, Curtea de Conturi a publicat recent datele despre felul cum, fără nici un motiv, au crescut cheltuielile președinției".

Președintele Chirac e un om bogat. Și cinsit, până la proba contrarie. Ceea ce nu înseamnă că are o viață ușoară. **(M. B.)**

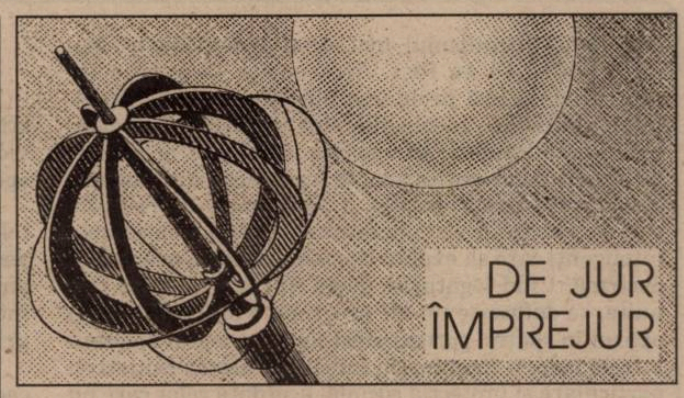

Prețul petrolului

Primele semne au apărut pe la sfîrșitul lui august: creșterea prețului la carburanți a stîrnit nemulțumirea automobiliștilor, apoi a firmelor de transport rutier, a agricultorilor, a marinarilor de pe vasele de pescuit. Prețul petrolului a ieșit din paginile economice ale presei, s-a deplasat către cele sociale: în Franța și în Marea Britanie, în Suedia și Italia, Olanda și Spania au fost înregistrate tulburări, blocaje de drumuri, spitale lucrînd în regim de avarie, școli închise, rafturi aproape goale în magazine. Încă puțin și reportajele din Occidentul înfloritor ar fi putut fi confundate cu imaginile crizei din anii comunismului.

Mînia nu s-a îndreptat împotriva Organizației țărilor Producătoare și Exportatoare de Petrol, care au adus prețul de la aproximativ zece dolari barilul (acum cîțiva ani) spre 35-36 de dolari pentru aceeași cantitate. (Barilul este o stranie unitate de măsură, dicționarele dau echivalentul în galoane și livre, folosirea lui dovedește că petrolul este o substanță specială, greu de echivalat în sistemul comun de măsuri și greutăți). Arabia Saudită, Nigeria, Rusia și Mexicul cîștigă mult de pe urma acestei situații, Statele Unite și Japonia pierd, dar mult mai puțin decît Coreea de Sud sau Tailanda. Adversarii globalizării, cu ochii pe americani, nu prea observă solidaritățile proprietarilor de resurse vitale, fie că sînt sau nu membri OPEC.

Cei care au blocat șoselele au considerat că guvernele naționale sînt responsabile pentru prețul exorbitant ale unui bun de primă necesitate. În componența prețului la benzină ponderea impozitului este foarte mare. În Franța un litru de benzină super fără plumb se plătește 7,27 la pompă, costul lui – fără taxe – fiind de 2,21 de franci. Confruntat cu o răscoală, în plină euforie politică, după ce guvernul său tocmai expusese un plan de reduceri fiscale, etalat pe trei ani, Lionel Jospin cedează. Îi nemulțumește astfel profund pe partenerii săi ecologiști din alianța guvernamentală, pentru că s-a arătat dispus să renunțe exact la partea din impozit solicitată de ei pentru acțiunile de îmbunătățire a mediului. Au urmat amenințări cu demisia într-un guvern și așa afectat de neînțelegeri. „Stînga diverisficată" pare în unele momente doar împrăștiată.

Și în Marea Britanie statul încasează aproximativ 80% din prețul plătit de consumator.

În Europa, impozitele mari la carburant au fost adoptate, tocmai ca urmare a șocurilor petroliere succesive, pentru a reduce dependența economică de țările exportatoare, prin diminuarea consumului și găsirea unor soluții alternative de transport. Obiective parțial atinse, în domeniul construcției de automobile, dar nu și în privința transportului rutier de mărfuri.

La început, la Londra, spectacolul drumurilor din Franța a fost comentat cu superioară ironie: sindromul iacobin al poporului continental împinge la violență sau la amenințarea cu violența, cînd există căi legale de soluționare ale conflictelor. Nici presa franceză nu a comentat cu simpatie manifestările populare: faptul că o țară devine ostatica unor grupuri revoltate este de natură să pună sub semnul întrebării soliditatea deprinderilor democratice. În fond, spun specialiștii, costul crescut al benzinei nu este insuportabil, nici pentru patronatul din transporturi, nici pentru consumatorii individuali. În Franța, totuși, prim-ministrul Jospin a cedat și a promis reducerea impozitului. Prea tîrziu: deși incomodată de blocarea drumurilor, opinia publică din sondaje a ținut cu șoferii și pescarii și coeficientul de aprobare pentru șeful executivului a scăzut cu 20 de puncte.

În Marea Britanie, prim-ministrul Blair a apărut și de două ori pe zi la televiziune ca să-și demonstreze intransigența. Cu maxilarele încleștate, Blair semăna teribil de tare cu doamna Thatcher, deși Partidul Conservator ținea partea scandalagiilor. În opoziție, orice lovește guvernul poate fi utilizat. Dar și opinia publică a fost de partea protestatarilor. Sindicatele revoltate și-au încetat acțiunile exact cînd reacțiile populației riscau să se întoarcă împotriva lor; dar au amenințat că vor reveni, dacă nu intervine o schimbare. Pentru prima oară de la victoria în alegeri, Tony Blair și partidul său laburist au fost, în sondaje, sub adversarii lor, conservatorii.

Dincolo de problemele interne și externe ale fiecărei țări, recenta criză din țările europene este încă o dovadă a vitalității conflictelor de interese și a urmărilor lor greu de prevăzut și de combătut: în 24 de ore, populația unei țări prospere capătă comportamentele specifice unei penurii îndelungate.

„Nici un guvern, aș spune nici o țară, nu-și poate păstra credibilitatea procesului său democratic dacă cedează în fața unor campanii de intimidare, de violență și de blocadă, cum sînt acestea" spunea Tony Blair. Prim-ministrul laburist de dinaintea lui, Edward Heath, a căzut din cauza neputinței de a rezista campaniei de intimidare duse de minieri.

După cum se poate observa, peste tot, actorii sînt aceiași. Calitatea regizorilor diferă.

Magdalena BOIANGIU

Argument

Nici liberalismul, nici social-democraţia nu mai sînt ce au fost. Alternanţa la putere favorizează preluarea obiectivelor şi continuitatea politicilor. Ideologiile sînt importante în campaniile electorale şi în opoziţie. Cînd sînt la putere, guvernele democratice adoptă legile necesare, departe de conservatismul dreptei şi de dogmele bătrînei social-democraţii. Există în fiecare partid destui oameni inteligenţi care să explice conexiunile între practică şi doctrină. Cînd legăturile devin într-adevăr prea chinuite, se defineşte un alt program, o altă cale. Aşa a apărut în spaţiul germano-britanic conceptul denumit a treia cale, o combinaţie între stimularea iniţiativei particulare şi protecţia socială, acordată celor care nu pot ţine ritmul. Politicile sociale au căpătat, mai mult sau mai puţin explicit, un nou obiectiv: ajutorul pentru şomeri sub forma ofertei specifice de locuri de muncă, susţinerea familiilor sărace prin asigurarea unui viitor independent. În Marea Britanie, după ce au refuzat trei oferte de locuri de muncă, şomerii nu mai primesc nici o indemnizaţie. Protecţia socială a stîngii contează pe procesul de maturizare al individului, mobilizîndu-şi resursele pentru situaţiile fără speranţă.

Al Gore, candidatul democrat la preşedinţia Statelor Unite, pe care Ion Iliescu îl consideră un fel de pedeserist, spune că „rolul statului este să-i ajute pe americani să aibă succes în sectorul privat". Valorile individuale, apărate de partidele de dreapta, trec printr-un proces de sincronizare cu modernitatea.

Dar toate aceste confruntări trebuie situate în cadrul regulilor jocului democratic: liberalismul nu este un comunism cu un alt semn, nu este un totalitarism ideologic reglat de legi intelectuale contrare dar identice cu cele pe care le combate, în general el este un ansamblu de observaţii asupra unor fenomene care s-au produs deja.

În societatea modernă şi liberalismul, şi social-democraţia sînt nevoite să ţină seama de regruparea forţelor care contestă modernitatea în numele ecologiei globale sau al refuzului globalizării, în numele corectitudinii politice sau al politicilor corecte. În societăţile postcomuniste efortul accesului la modernitate, în condiţiile construcţiei democratice, ar presupune un trunchi comun de valori şi un set comun de obiective. Dar, dincolo de politicile concrete, este evident că polul social-democrat nu se poate legitima decît după ce despărţirea de excrescenţa sa comunistă va deveni evidentă în fapte, nu în vorbe, iar modelul liberal nu poate fi aplicat în condiţiile pauperizării continue a populaţiei. Ceea ce îi deosebeşte pe domnii Bush jr. şi Gore de candidaţii la preşedinţie din România este că primii vorbesc despre nişte bani care există, pe cînd ceilalţi povestesc ce vor face cu pielea ursului din pădure.

În politica românească, conducătorii partidelor sînt mai presus de ideologie şi program, de fapt, ei sînt şi ideologia şi programul. Şi nu le place să meargă prin pădure. **(M. B.)**

Daniel BARBU
profesor de ştiinţă politică, Universitatea din Bucureşti

Un nume de cod: *a treia cale*

Dintr-o perspectivă etimologică, a fi consecvent nu înseamnă a rămîne blocat pentru totdeauna în ataşamentul faţă de anumite alegeri sau valori, ci a urma un itinerariu în care alegerile şi referinţele la valori se înşiruie logic, fiind, în fiecare etapă, consecinţele reflectate ale paşilor anteriori. Consecvenţa în gîndire nu-ţi cere să repeţi mereu aceleaşi lucruri, ci să spui întotdeauna lucrurile în mod chibzuit şi coerent. Consecvenţa în acţiune presupune că tot ceea ce duci la îndeplinire se bizuie pe ceea ce deja ai înfăptuit. A fi consecvent nu înseamnă totuşi a fi previzibil, ci doar riguros şi logic. A fi consecvent înseamnă a nu ajunge niciodată în situaţia de a fi obligat să dezminţi ceea ce ai gîndit sau ai făcut în trecut.

În temeiul unei astfel de înţelegeri a consecvenţei, marea transformare din 1989 poate fi interpretată drept o situaţie fericită de inconsecvenţă colectivă. După decembrie 1989 însă, regula consecvenţei politice nu mai poate fi alta decît cea a unei complete şi totale discontinuităţi faţă de valorile şi politicile vechiului regim.

La nivelul politicii româneşti postcomuniste, Partidul Naţional Ţărănesc şi Convenţia Democrată au marcat cu consecvenţă această discontinuitate din 1990 şi pînă în 1996. Refuzul categoric al oricărei colaborări cu forţele ex-comuniste în cadrul guvernului Stolojan sau în proiectul „guvernului de uniune naţională" de la sfîrşitul anului 1992 a părut unora o încăpăţînare lipsită de pragmatism şi de arta compromisului. Numai că misiunea pe care şi-a asumat-o Corneliu Coposu în prima parte a anilor '90 a fost aceea de a accentua şi dramatiza ruptura. Pentru că problema centrală a postcomunismului, potrivit viziunii lui Coposu, nu era atît aceea de a participa la putere ori de a prelua de-a dreptul puterea, cît de a schimba însăşi natura puterii. Ocuparea cîtorva poziţii ministeriale sau chiar controlul Guvernului erau operaţiuni politice pe care CDR le-a considerat la acea vreme neinteresante în măsura în care actul guvernamental însuşi nu era unul aflat în radicală opoziţie cu practicile puterii de pînă în 1989. „Tema schimbării", a transformării radicale şi ireversibile a sistemului politic şi instituţional românesc a ajutat Convenţia să se angajeze într-un exerciţiu al consecvenţei. Iar consecvenţa acestei orientări a fost recunoscută public de către cetăţeni la alegerile generale din 3 noiembrie 1996.

Dacă „tema schimbării" a fost astfel răsplătită şi creditată de către electorat, schimbarea însăşi a întîrziat să se producă. Primul gest de inconsecvenţă al CDR a fost acela de a numi un prim-ministru – Victor Ciorbea – legat de procesul de reciclare al sindicatelor comuniste. Victor Ciorbea a fost întîiul martor al continuităţii complexe dintre regimul comunist, avatarurile postcomuniste ale instituţiilor sale şi guvernarea de după 1996. Aceasta s-a născut deci cu un grav defect de fabricaţie ce urma să paralizeze progresiv orice vocaţie a schimbării. Într-un fel, eroarea era anunţată. Consecvenţa discontinuităţii, aşa cum fusese practicată între 1990 şi 1996 de către Corneliu Coposu şi prietenii săi politici era una oarecum izolată în plan etic. Rareori exerciţiul consecvenţei s-a desfăşurat pe un teren propriu-zis politic. Registrul etic prezintă imensul dezavantaj de a transforma înfruntarea dintre anticomunism şi excomunism într-un război de tip homeric ce se petrece într-un Olimp al valorilor şi ideilor. Cîmpul de bătălie a fost însă unul mult mai concret. După 1989 nici o forţă politică cît de cît semnificativă nu şi-a asumat explicit o poziţie succesorală faţă de vechiul regim, discontinuitatea politică, cu precădere cea partizană, fiind în principiu dorită şi afirmată de către toţi actorii. În schimb, acestei macroruperturi îi corespunde o microcontinuitate. Dintr-un regim în altul nu au trecut atît forţe şi instituţii politice, cît persoane sau grupuri beneficiind de resurse, relaţii şi reţele de influenţă acumulate şi ţesute în vechiul regim. În perspectiva discontinuităţii, vigilenţa ar fi trebuit aşadar să se exercite mai puţin faţă de *excomunism*, cît în raport cu *excomuniştii*.

Într-un mod oarecum paradoxal, dar nu surprinzător, discontinuităţii etice căreia CDR i s-a făcut campion, îi este asociată o complexă continuitate la nivelul resurselor umane de care partidele dispun şi se folosesc. Semnul de netăgăduit al acestei continuităţi inconsecvente cu principiile formulate începînd cu 4 ianuarie 1990 este chiar adoptarea ca prim-ministru şi apoi susţinerea candidaturii prezidenţiale a lui Mugur Isărescu. Din 1996 şi pînă în anul 2000, CDR nu a reuşit să producă el însuşi resurse umane, relaţii politice şi reţele sociale care să sancţioneze şi să confirme discontinuitatea faţă de vechiul regim. Candidatul susţinut de CDR este în anul 2000 o persoană care şi-a început cariera ca expert monetar al regimului Ceauşescu şi şi-a consolidat-o sub regimul Iliescu. În acest fel a fost recunoscut public faptul că singurul capital politic şi social valabil şi credibil în România anului 2000 este cel acumulat în timpul Republicii Socialiste România şi sub republica iliesciană. „A treia republică" nu este decît suma elitelor care s-au format şi au dobîndit notorietate sub primele două, ştiut fiind că o *republică* este mai puţin un aranjament constituţional cît o comunitate politică. Locuitori privilegiaţi ai celea de-a treia Republici sînt toţi cei care – de la Meleşcanu la Stolojan şi Isărescu – au ales de la începutul carierei lor publice o *a treia cale*. Adeziunii sau opoziţiei ei i-au preferat *participarea lipsită de loialitate*. Au participat la construirea societăţii socialiste multilateral dezvoltate, dezicîndu-se de aceasta de îndată ce li s-a ivit ocazia să participe la o altă *construcţie politică* – expresie favorită a limbii oficiale utilizată în a treia Republică – cea a „regimului" Iliescu, de care s-au separat atunci cînd acest regim a părut să-şi fi epuizat resursele politice. Metoda politică a celei de-a treia căi este inconsecvenţa: partizanii săi nu au niciodată trecut ci doar potenţial. Lipsiţi de convingeri şi de fidelităţi, cei care aleg a treia cale rămîn mereu oameni ai viitorului.

De aceea întrebarea pe care CDR 2000 – în măsura în care mai doreşte să reprezinte marea „inconsecvenţă" din 1989 – s-ar cuveni să o adreseze nu numai susţinătorilor săi dar şi candidatului său prezidenţial nu este neapărat una de ţinută etică – „căror valori le este ataşată persoana în cauză?" – ci una propriu-zis politică – „cărui grup, cărei reţele îi aparţine acea persoană?". Mugur Isărescu poate fi astăzi un filo-european sincer, dar el rămîne membru al unui grup de oameni – Grupul de la Trocadero *alias* „Un Viitor Pentru România" *alias* Iniţiativa Social Liberală – care reprezintă în modul cel mai direct şi concret legătura neîntreruptă dintre elitele regimului comunist şi elitele postcomunismului românesc. *A treia cale* nu este decît numele de cod al acestei legături.

Lucian MÎNDRUŢĂ
jurnalist

Cale lungă, drum de fier

„Ne trebuie o lovitură de stat", gesticulează omul. Înalt, circa 1,70, 30 de ani. Grăsuţ, multă guşă, îngrijit bărbierită însă. Inginer, după cum mi se confesează, perdant la FNI, după cum o spune contextul. Căci am uitat să vă spun, l-am întîlnit la un miting al investitorilor, în faţa Ministerului de Finanţe. În cîteva cuvinte mi-a zbierat crezul lui. „Vreau să-i văd pe bogătaşii ăştia – toţi adică – traşi în ţeapă, pentru tot ce au făcut! Să tremuraţi, că nu mai e mult şi vine ea încă o revoluţie!" „Cine să facă revoluţia?", l-am întrebat, naiv... „Nu ştiu, răspunde omul tot strigînd, poate un grup de militari!"

„Bazaţi cumva la Select?", îl întreb, otrăvit. Fără să pară că nu înţelege, omul îşi continuă mesajul: „Şi să ştiţi că nu scăpaţi nici dumneavoastră, cei din presă, care aţi minţit atîţia ani... Aşteptaţi doar să se schimbe lucrurile la Moscova şi vine şi la noi...!"

A doua cale şi jumătate e cea a tribunului, deci. Dacă va reuşi vreodată, revoluţia lui va fi fără îndoială o performanţă istorică. Şi asta pentru că, în general, fişa postului la revoluţionari pretinde o siluetă famelică. E greu să te ridici pe umerii mulţimii atunci cînd gestul poate costa o tasare de coloană pe nefericitul care te ia în circă. Şi mai greu e să te creadă cineva că suferi alături de el, atunci cînd carnaţia feţei n-are cum să sugereze meniul Doftana. Imaginaţi-vă un Iliescu de 100 de kilograme încercînd să se pună, cu voia dumneavoastră, ultimul pe listă.

Vadim Tudor a ratat mişcarea din '89. Grijuliu să nu mai scape încă o dată prilejiul, e atent acum la orice încăierare din colţul străzii. Îi va găsi justificare istorică şi – dacă e nevoie – va trimite şi cîţiva vlăjgani acolo.

Calea lui Vadim (şi nu numai a lui) e una a monologului. El a reuşit performanţa să fabrice singurul discurs pe care îl ascultă cei care nu mai au nimic de ascultat. Oamenii care n-au îndoieli nu pot decît iubi verbul de fier forjat al tribunului, singurul om care ştie ce e de făcut în următoarele cîteva sute de ani.

Între social-democraţie şi creştin-democraţie, Vadim a ales nici un fel de democraţie. Altfel nu se pune lumea pe treabă. O ştie fiecare exploatator de integrame. Se va ţine de cuvînt, odată ajuns la putere? De fapt, nu aceasta e miza.

Cazul lui e pînă la urmă încă un exemplu de succes în România de astăzi. Nu pentru că a ajuns la guvernare, sau doamne fereşte, în istorie. Ci pentru că, într-un sistem de referinţă pe care Vadim (şi nici un alt politician) nu-l ştie, succesul înseamnă să vii acasă de la slujbă fără să fie nevoie să te tîrăşti. De oboseală, de umilinţă, sau pur şi simplu de beat ce eşti. Privit din acest punct de vedere succesul îndeplineşte o condiţie simplă: altul să-şi pună spinarea la bătaie pentru tine.

Din locul acesta, politica nu se prea vede. Politica – aşa cum e cîntată în ziare şi dezmierdată la televiziune – e un fenomen vizibil doar peste farfuriile goale rămase după un prînz îmbelşugat. Cu burta goală n-ai cum să înţelegi care e diferenţa între „a fi de acord" şi „a fi în favoarea". Şi de partea cealaltă sînt probleme de comunicare: consumatorii de somon încearcă încă să afle care e diferenţa între foame şi fitness.

Există o cale *între?* Un cor afirmativ se ridică din rîndurile „noii" generaţii de politicieni. Marian Munteanu e cel mai proaspăt. Nu şi cel mai tulburător. Lucian Orăşel, un alt candidat la preşedinţie, se plînge că persecuţiile din ţară l-au îndemnat să plece în America. Persecutatul a avut însă timp să termine, după cum mărturiseşte în CV, două facultăţi în România.

Mai departe, la categoria seniori, Stolojan ne aduce dreapta modificată genetic: cu fructe mari şi fără sîmburi. Testele clinice, de la anul.

Isărescu încearcă dreapta Woodstock: Alianţa Civică, ţărăniştii, Varujan. Lipseşte doar focul de tabără, aprins în seara de alegeri.

În sfîrşit, Iliescu: brand-name-ul pentru lideri! Costea poate de acum să se odihnească: nici nu mai e nevoie de afişe.

A treia cale e de fapt o listă mare cu cetăţeni în care s-a dat o bătălie, cu oameni purificaţi, cu caractere noi şi curate. De la Nicolae Văcăroiu şi pînă la Radu Vasile, trecînd bineînţeles prin Virgil Măgureanu. Timpul le-a dat dreptate. Ce contează că publicul nici nu mai ştie care era dilema?

Am cerut alţii şi iată că îi avem. E vechea, a treia cale, între nevastă şi divorţ. Să-i spunem coafor.

Dar şi aici ne despărţim, încă o dată. Pentru unii, mai norocoşi, mai deştepţi, mai şcoliţi ori pur şi simplu mai tineri, a treia cale nu poate fi decît drumul. Şi primul pas e acela pe pămîntul sfînt al avionului.

Sorin VIERU
profesor, Universitatea Bucureşti

„A treia cale“: către a treia lume?

De zece ani s-a tot vorbit în România despre „a treia cale“: o cale nici socialistă, nici capitalistă; sau – şi capitalistă, şi socialistă; sau plasată undeva între cele două căi statornicite. Ce-i drept, la o democraţie atît de originală nici nu s-ar fi putut concepe o tranziţie mai putin originală... Cum asemenea vorbiri n-au putut fi întărite prin fapte, cum guvernările aşa-zise de stînga şi toată pestriţa stîngă românească – guvernamentală sau în opoziţie, nu contează! – n-au fost în măsură să explice în ce constă această faimoasă a treia cale, necum să schiţeze gestul unei înaintări coerente într-o direcţie precizată – nu ne mai rămîne decît să conchidem că discursul despre a treia cale este menit să ascundă într-o perdea de fum realitatea brutală a *mersului pe două cărări...* (cinstit vorbind, nici guvernarea cederistă, care numai de stînga n-a fost şi nu s-a prevalat de mitul vreunei a treia căi, n-a fost nici ea altceva decît un mers pe două cărări).

Cu împleticirile şi revenirile de rigoare, a treia cale duce direct – s-ar putea spune – către lumea a treia, adică spre starea de înapoiere cronică a ţărilor subdezvoltate. Ceea ce arată că nu „a treia cale“ este problema – şi nici soluţia! – în ţara noastră şi în anumite alte ţări subdezvoltate. Subdezvoltate, sau *în curs de subdezvoltare!* Cazul României – un caz nu tocmai unic – pare să fie tocmai acela al unei subdezvoltări economice progresive, care accentuează decalajele, contrastele, rămînerile în urmă. Bineînţeles, progrese există în multe domenii, începînd cu cel politic, progresele sînt un fapt la fel de incontestabil ca şi regresele din aceleaşi sau din multe alte domenii, numai că direcţia în care merge România rămîne, după părerea mea, incertă (în pofida asigurărilor în sens contrariu şi a protestelor pe care le va stîrni afirmaţia mea). Aşa că discursul despre „calea de mijloc“, sau „a treia cale“, în România zilelor noastre, intră în aceeaşi categorie cu afirmaţiile despre „economia socială de piaţă“, „capitalismul creştin şi social“, „modelul suedez“, „modelul japonez“ etc. (Aici este cazul de a deschide o paranteză: acum zece ani se discuta cu seriozitate dacă modelul japonez de capitalism n-ar fi pentru România ceva mai convenabil decît cel suedez. Ceea ce îmi aduce aminte, ca şi discuţiile asupra unui al treilea drum românesc, de reacţia lui Teodor Mazilu la spusa unei poete hiperperformante care, pe plaja de la 2 Mai, îl anunţase că lucrează la ceva de calibrul unei „Divine Comedii“: «Zi mersi dacă te bronzezi!»).

Chiar dacă plasată în alte cadre de referinţă teoria celei de a treia căi poate avea sens – aceasta rămîne de discutat – în condiţiile societăţii noastre ea apare fără acoperire. În condiţiile dominaţiei globale a sistemului capitalist, în România există în prezent (dar nu pentru veşnicie, căci nimic nu este veşnic, iar viitorul la scara deceniilor nu poate fi extrapolat din tendinţa principală actuală) o singură cale, şi anume aceea care duce către capitalism; un capitalism mai sălbatic sau mai domestic, mai naţional sau mai cosmopolit, mai impregnat sau mai puţin impregnat de mentalităţi etatiste, dar în orice caz unul care nu acceptă nici un compromis cu aspiraţiile socialiste, reale sau imaginare, utopice sau realizabile, ci presupune o inevitabilă subordonare faţă de economiile ţărilor supradezvoltate, fără să poată să schimbe regulile jocului. Regulile le fixează, în momentul de faţă, ţările cele mai puternice din punct de vedere industrial şi financiar. La latitudinea forţelor naţionale rămîn numai mişcările, mai inspirate sau mai puţin inspirate, mai raţionale sau mai haotice, înăuntrul unui spaţiu de joc bine delimitat. Speculaţiile despre „a treia cale“ rămîn, în aceste condiţii, simple conjecturi care n-au cum să se materializeze în proiecte şi programe efective. Ele nu sînt nici măcar un vis, ci mai puţin decît aceasta, o visătorie. Societatea va trebui să treacă prin multe mutaţii, evoluţia economiei naţionale va trebui să cunoască un adevărat miracol al înnoirii structurale, iar condiţiile-cadru pe plan mondial vor trebui să se schimbe înainte ca să putem vorbi despre opţiunea unei „a treia căi“. Deocamdată, singura alegere care *încă* ne mai stă în putinţă (dar mîine va fi prea tîrziu) este alegerea între rămînerea în stare cronică de subdezvoltare la periferia sistemului capitalist planetar şi smulgerea din starea de subdezvoltare; o asemenea smulgere, o asemenea *altă cale*, „a doua cale“, necesită un efort, o sumă de privaţiuni şi o muncă pe care nu le stimulează nici „biciul“ (inexistent) al puterii politice (în continuă pierdere de autoritate), nici „turta dulce“ (şi ea inexistentă) a investiţiilor străine şi a beneficiilor imediate. Dădăceala Băncii Mondiale, a Fondului Monetar Internaţional şi a Uniunii Europene, aceste trei ursitoare care stau la leagănul unei democraţii românesti prea tinere şi al unei economii prea uzate, este numai bună pentru un ajutor de subzistenţă şi îndrumarea pe un drum al dezvoltării capitaliste, un drum care însă nu are nimic de-a face cu un „al treilea“ alt drum. Acest drum va putea fi parcurs cu greu, şi numai dacă va fi învinsă inerţia reflexelor anticapitaliste, demoralizarea provocată de pauperizarea şi declasarea unor grupuri largi de populaţie, mobilizîndu-se întreaga voinţă politică şi impunîndu-se un consens naţional, în condiţiile unei politici inteligente şi bine orientate. În caz contrar, înaintarea va avea loc în aceeaşi direcţie, adică tot spre capitalism, dar un capitalism „second hand“ şi se va desfăşura într-un ritm lent, cu opriri şi recăderi în stări regresive, în condiţiile unei polarizări sociale crescînde şi ale unei clase mijlocii cu pondere slabă. Ca să fim sinceri pînă la capăt, şansele celei de a doua variante sînt mai mari! Iată o prognoză puţin îmbucurătoare, dar care nu trebuie eludată. Iluzia unei a treia căi este o marfă prea costisitoare pentru punga noastră...

Bineînţeles, ceea ce am spus mai sus nu implică deloc, absolut deloc, neglijarea protecţiei sociale, grija pentru dimensiunea socială a proiectului dezvoltării; conştiinţa penuriei catastrofale de resurse pentru o asemenea protecţie trebuie să împingă însă la exploatarea mai intensă a singurelor resurse majore care mai sînt disponibile în actualul stadiu al economiei naţionale – şi anume restrîngerea risipei, îngrădirea puterii mafiilor economice, stimularea investiţiilor de capital printr-o adevărată revoluţie în materie de legislaţie şi practici administrative. Ceea ce este inimaginabil de greu, dar nu este totuşi o utopie, în genul căutării unei alte căi, a cvadraturii cercului tranziţiei...

Alina MUNGIU-PIPPIDI
politolog

Categorii intermediare

Un participant spiritual la întrunirea PNL care discuta o posibilă alianţă cu ApR şi-a atras simpatia publicului spunînd că există femei şi femei gonflabile, socialism şi liberalism, dar nu variantă intermediară. A fost spiritual: dar greşit. Să ne ferească Dumnezeu de oamenii care nu văd categorii intermediare, sau nu admit că ele există. Dacă omul cu pricina ar fi avut vreo idee despre femei ar fi ştiut că există femei frigide şi femei care prefac bine un orgasm, femei care nu se prefac deloc, femei care protestează, femei care n-au nevoie de bărbaţi ca să ajungă la orgasm, femei care n-au nevoie de orgasm, femei care ajung la orgasm cu alte femei, şi încă nenumărate categorii la care cine se pricepe la femei s-ar putea gîndi. Tot aşa cum din fericire există şi nenumărate categorii de bărbaţi, nu numai cei care cred că femeile sînt de două feluri: slavă Domnului, lumea e făcută din nuanţe şi nu din alb şi negru că altfel chiar n-ar mai fi de trăit.

E ciudat cum un subiect atît de abstract ca a treia cale poate stîrni pasiuni aşa de primare. Se spunea că e un subiect elitist şi că dacă se pot cîştiga alegeri în ţări europene cu a treia cale o asemenea idee nu poate cuceri masele. E adevărat: asta o face simpatică. Cine se teme de a treia cale nu-şi dă seama că forţa de penetraţie a acestei idei e limitată: E o idee poate bună, poate proastă: dar e o idee complexă, o idee rafinată, o idee pentru oameni civilizaţi, ca atare, *appeal*-ul ei nu poate fi decît limitat.

Fără să fiu pedantă, aş vrea să spun ce înseamnă a treia cale. S-a insinuat ideea greşită că e o idee de prin anii şaptezeci, economia socială de piaţă a lui Ion Iliescu, vreo combinaţie de taxe mari cu subvenţii de stat pentru industrie, vreo struţo-cămilă de proprietate privată cu publică precum la socialiştii francezi. Fals: a treia cale e, din toate punctele de vedere practice, o cale curat neoliberală. Şomerii sînt trimişi la muncă: sectorul public e neo-administrat (new public management), băgîndu-i-se în sîn ideea de competiţie, de valoare pentru bani, şi toată filosofia sectorului privat; frontierele comerciale se duc pe apa sîmbetei, spălînd filosofia păguboasă că libertatea comerţului face pe bogaţi mai bogaţi şi pe săraci mai săraci, care a ruinat pe multă lume în secolul XX, fiind împărtăşită la noi de la Zeletin şi Manoilescu la Mircea Ciumara şi Vadim Tudor. Ce deosebeşte în acest caz a treia cale, cum e ea descrisă în documentul comun al lui Blair şi Schroeder, sau în textele lui Anthony Giddens, ideologul ei şef, de neoliberalismul zilelor noastre? Trecutul, cu toată încărcătura lui simbolică.

Trecutul! Simbolurile! Dacă n-ar mai fi ele, stînga şi dreapta europeană s-ar topi. Argumentul lui Bobbio ţinea pînă la a treia cale: azi nu mai ţine. În materie de ce se poate face, am ajuns la un consens: soluţiile cele mai rentabile sînt puţine, chiar dacă vin din părţi diferite ale spectrului, şi de asta între Aznar şi Blair diferenţele au ajuns minimale. Dar avem trecutul, şi din el facem parte şi noi, Europa Centrală şi de Răsărit. Cînd lordul Dahrendorf muşcă din a treia cale şi promotorii ei pe motiv că sînt lipsiţi de orice sensibilitate istorică ştiu că se gîndeşte la Europa de Est şi că trebuie să-i fim recunoscători.

Numai că războiul rece s-a încheiat: că lumea e mai bună cu cît e mai bogată şi a treia cale produce bogăţie şi poate atrage votanţii care mai ţin la simbolurile stîngii, deturnîndu-i de la ceva mult mai rău: că dacă unii au în dulap scheletul Holocaustului ceilalţi au cartea neagră a comunismului şi confruntarea asta de schelete, cum că al meu e mai sinistru ca al tău, n-are nici o noimă şi nu duce nicăieri.

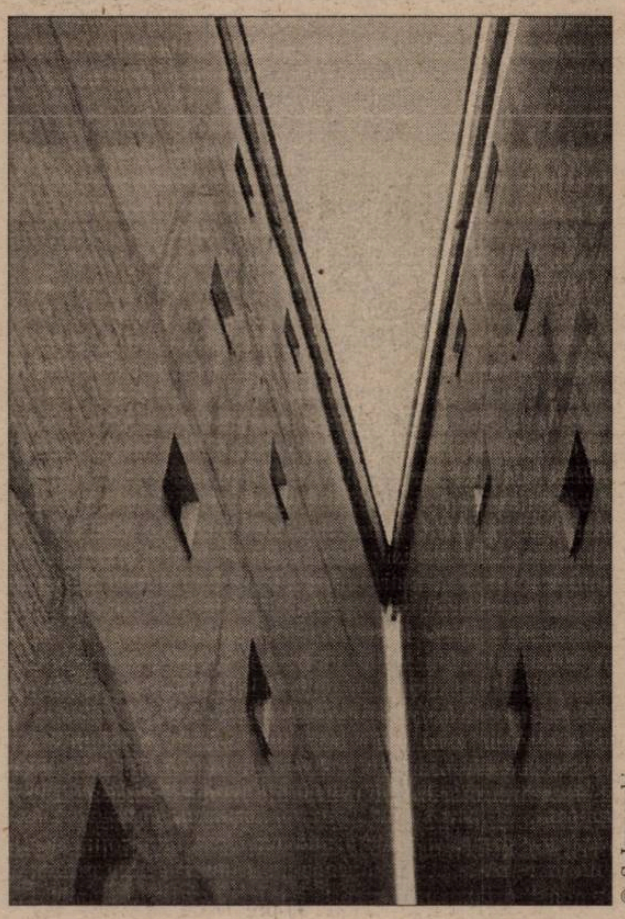

© S. Ivanoschi

Nu cred, în buna tradiţie anglo-saxonă, că politica e răspunsul la toate, că trebuie să ne facă fericiţi pe lumea asta şi să ne salveze pentru cea viitoare. Politica are idealuri mai modeste şi mai eficiente, şi din cauza asta politicile simbolice îmi sînt profund dezagreabile, fie că e vorba de naţionalism, de dezarmare sau de anticomunismul primitiv. Sînt pentru anticomunismul instituţional cît se poate: e bună o lustraţie sănătoasă şi ar trebui măcar în ceasul al doisprezecelea să deschizi dosarele de turnători – are un efect social benefic, cureţi elita veche şi faci loc uneia noi. Pot vedea bunele consecinţe practice ale unor asemenea acţiuni. Să nu faci asta însă, să stai pe aceeaşi bancă parlamentară cu unii care votează aiurea de zece ani, să faci mici schimburi inocente cu duşmanul de clasă de cîte ori e ceva de cîştigat, vreun post printr-un prezidiu, să nu ştii la drept vorbind ce e nici stînga, nici dreapta, nici prima şi nici a doua cale, şi să trăieşti într-un anturaj în care nimeni nu prea ştie – elita noastră politică! – şi după asta să ţii discursuri furibund anticomuniste sau furibund revizioniste e trist de tot.

Nu erau mari speranţe ca proiectul PNL-ApR, cea mai recentă încercare de a treia cale la noi, să reuşească. Tot mai sigur era că ApR se va întoarce de unde a plecat. Dar am fost printre puţinii dintre cei care nu aveau nimic de cîştigat care au susţinut proiectul. Nu numai pentru că era singurul de pe piaţă – acum nu mai e nici unul, am rămas iarăşi cu un partid dominant – ci pentru că pragmatismul celei de a treia căi e singura soluţie ca săracii dintr-o ţară săracă, întotdeauna majoritari, să nu mai voteze stînga care nu-i poate scoate din sărăcia lor, ci altceva. Şi cred că acest ideal modest e realizabil şi suficient. Nu e nevoie ca ei să recunoască că e vina lor că sînt săraci şi că liberalismul n-are alternativă: n-avem nevoie de ideologii şi de simboluri. Dacă sîntem toţi de acord că vrem ca ei să nu mai fie săraci şi că există un număr limitat de căi pentru a ajunge acolo sîntem gata pentru a treia cale. Putem să-i zicem altfel, dacă rezonanţa numelui a devenit deja simbolică. Nici asta nu contează. Ce contează este că există o cale de ieşire din războiul simbolic, şi că noi nu ne putem permite s-o ratăm, mai ales cînd n-am fost în stare să mergem pe nici una dintre celelalte două căi. Dar sînt sceptică: tocmai pentru că e o cale eminante practică, o combinaţie de tehnologii de devenire, care necesită aplicaţie, eficienţă şi pricepere, adică aptitudini care au la bază capacitatea de a fi modest şi de a învăţa, nu pare o cale pe care elita noastră să se poată angaja cu uşurinţă. Politicile simbolice nu au nevoie de nimic din toate astea şi de asta sîntem condamnaţi să alegem preşedinţii în funcţie de credinţa lor în Dumnezeu, sau alte lucruri irelevante pentru slujba de preşedinte. În politică, simbolurile trăiesc din afecte: a treia cale e eminamente raţională. Se poate găsi cineva să-mi replice că inima ştie uneori mai bine decît capul să facă diferenţa dintre bine şi rău. Şi am să-i răspund că da, dar numai în telenovele.

Claude KARNOOUH
profesor de filozofie

A treia cale sau revenirea la critică

De cînd teoriile socio-economice şi socio-politice inspirate din marxism, apoi din marxism-leninism s-au constituit într-o alternativă radicală la liberalismul politic şi economic, gînditorii şi oamenii politici din ţările industrializate au încercat să teoretizeze şi să realizeze căi intermediare care au căpătat diverse nume, în funcţie de echilibrul balanţei: socialism reformist, social-democraţie, New Deal, capitalism social, statul providenţă. De la filozofia lui Saint-Simon pînă la economia lui Keynes sau la ideile despre participare ale generalului De Gaulle, curente ale gîndirii politice au încercat să tempereze efectele economiei de piaţă şi dezechilibrele sociale create de ele. La scară geopolitică, şi după cel de al doilea război mondial, se instala războiul rece între America şi fosta URSS (în afara Europei, adeseori cald), unele ţări recent eliberate de sub jugul colonial, sub conducerea Indiei lui Nehru şi a Indoneziei lui Sukarno, au propus a treia cale de dezvoltare la Conferinţa afro-asiatică de la Bandung, din 1955.

În zorii secolului XXI, am fost nevoiţi să constatăm, chiar înainte de implozia sistemului sovietic, că această a treia cale este un eşec atît în ţările bogate, cît şi în ţările în curs de dezvoltare; şi după implozie, pare a se fi impus evidenţa că doar cel mai liberal capitalism este capabil să asigure dezvoltarea societăţii, a tuturor societăţilor, independent de istoria accesului lor la modernitate. De fapt, capitalismul radical nu mai are în faţa lui nici o alternativă şi, avînd la dispoziţie toate instrumentele de propagandă, se poate prezenta ca sfîrşit al istoriei.

Există un element pervers în aprecierea precedentă: analiştii vor să ne convingă că sistemul capitalist, în varianta sa cea mai liberală, s-a impus în mod natural. Ar însemna să uităm că istoria secolelor XIX şi XX este alcătuită din lupte, uneori sîngeroase, între sindicate şi patronat pentru a impune condiţii de muncă şi de remuneraţie decente, întotdeauna contestate de capital. Această luptă s-a întins şi în ţările în curs de dezvoltare care, prin jocul datoriilor, se găsesc legate de mîini şi de picioare într-un regim economic care tinde să favorizeze doar beneficiile marilor puteri şi ale instituţiilor internaţionale dirijate de ele.

De fapt, ideea celei de a treia căi se bazează pe postulatul, adeseori verificat, că piaţa nu poate construi o comunitate politică şi socială. Pe de o parte, piaţa se limitează la schimbul de bunuri şi de servicii, iar, pe de alta, ea îl favorizează nu doar pe cel mai întreprinzător, dar şi pe cel mai puternic. Astfel, economia devine un adevărat cîmp de bătălie, unde cei slabi nu au nici o şansă, deoarece ei nu vor deţine niciodată mijloacele prin care să modifice convenabil regulile jocului. Ar mai trebui să renunţăm şi la ideea, devenită loc comun al liberalismului economic, că piaţa se întemeiază pe echilibrul dintre cerere şi ofertă. Un pic de realism ne dovedeşte că jocul pieţei nu este determinat niciodată de consumator (deoarece într-o economie nu există cetăţeni, ci doar producători şi consumatori), ci de marile întreprinderi. Ele inovează şi impun cererea pentru noile produse, cu un mare efort publicitar, forma împlinită a propagandei socio-economice liberale; astăzi şi politica se vinde ca o marfă oarecare.

La fel se întîmplă şi pe scara geo-economică. Programele financiare şi tehno-industriale menite să le favorizeze succesul nu sînt elaborate de ţările în curs de dezvoltare, ci de marile puteri economice şi organizaţiile internaţionale, dependente: OMC, FMI, Banca Mondială. Pentru ca să existe o a treia cale ar trebui regîndită dezvoltarea la nivel mondial, deoarece nici o naţiune nu se poate angaja într-o contestare solitară: cît timp economia mondială este integrată, încercarea nu e doar pierdută din pornire, ci şi sortită eşecului.

După eşecul conferinţei de la Bandung, anulată de conflictele războiului rece, după dereglările care au marcat eşecul economiilor reformiste, puse în operă după primul război mondial, în ţările din Nord, părea că, în ultimul deceniu al secolului XX, procesul s-a încheiat şi că elucubraţiile cu privire la sfîrşitul istoriei ale acelui mic Hegel de consum, Fukuyama, sînt pe cale de a se împlini.

Or, iată că din lumea a treia, ca şi din Nord, au început să se profileze mijloace şi acţiuni contestînd tipul de dezvoltare impus de giganţii pieţei mondiale, fie că se referă la alimentele modificate genetic, fie la hipertrofia megalopolisurilor, sau la cercetările cu privire la embrionul uman prin privatizarea hărţii genetice etc. În Statele Unite, toate acestea se numesc ecologie radicală, altceva decît formele instituţionalizate ale ecologiei, aceasta din urmă paravan filantropic al industriei, fiindcă nu atacă niciodată adevăratele probleme ale dezvoltării. Manifestaţiile de la Seattle au deschis o breşă, experienţele de micro-dezvoltare din India şi din Africa oferă exemple care pot pune pe gînduri. La Praga, în ultima săptămînă a lui septembrie, se vor reuni 16.000 de conducători, cadre superioare ale întreprinderilor multinaţionale, industriale şi financiare, ai băncilor centrale şi ai instituţiilor financiare internaţionale. Pregătirile pentru o manifestare anti-mondialistă, un Seattle-bis, pun oraşul sub un fel de stare de asediu şi dovedesc că a început să se miște ceva. Cum să nu trezească neliniști viitorul democraţiei, într-o lume unde concentrarea industrială, a holdingurilor financiare de servicii, de media, cu interesele lor încrucişate, coparticipanţii, adevărate monopoluri proteiforme, dictează singura lege care contează: profitul, indiferent de costurile sociale. Deoarece trebuie spus şi repetat: pentru a funcţiona bine, la scară naţională şi internaţională, democraţia presupune trei condiţii minimale:

A – În societate nu trebuie să existe mari disparităţi economice între cetăţeni.

B – Cetăţenii trebuie să simtă că aparţin unei comunităţi de destin. O dată cu globalizarea, această comunitate de destin implică popoarele în diversitatea lor.

C – În fine, este necesar ca sistemul de comunicare să nu fie acaparat de marii distribuitori ai informaţiei şi ai distracţiei, care datorită puterii lor, interesaţi să-şi apere propriul punct de vedere, îşi păstrează deciziile secrete, depolitizează socialul şi transformă informaţia în interesul pentru insignifianţa faptului divers, în cultul vedetelor sportive, ale filmului şi ale modei. De cînd organismele media cele mai importante sînt controlate de aceleaşi holdinguri industriale şi financiare puternice, care le alimentează cu publicitate, ne putem îndoi că vor respecta minimele reguli de obiectivitate.

Dan GOANŢĂ
jurnalist

Britanicii conduc pe stînga?
sau
Banda de refugiu

În Marea Britanie a anului 1997, la venirea la putere a lui Tony Blair şi a noului laburism, David Willets, ideologul conservatorilor, suspină: *este o victorie a marketingului şi a consilierilor de imagine împotriva bunului-simţ*. Sătul de cei 18 ani în care văzuse aceleaşi feţe (conservatoare), excitat de cele cîteva (rizibile) cazuri de corupţie parlamentară şi plictisit de prestaţia de contabil a premierului Major, electoratul spusese da unui lider tînăr, optimist şi zîmbitor care arbora costume Versace şi o viziune nouă. În arsenalul său de argumente se găsea şi intenţia de a face un alt fel de politică. A treia cale plutea în aer şi era uşor de înţeles într-o ţară care se preaobişnuise cu celelalte două – conservatorismul (liberal, moralist, pro-american) şi laburismul (sindicalist-etatist, libertin, pro-european). Încercări de a sparge bi-polarismul mai existaseră, dar Blair a reuşit pentru că a deturnat un partid clasic către a treia cale, chiar cu riscul pierderii unora din veteranii laburismului clasic, care nu s-au regăsit în New Labour.

În cartea care a încercat să fundamenteze această nouă orientare politică, **Beyond Left and Right**, sociologul Anthony Giddens (directorul prestigioasei London School of Economics) încearcă să fie explicit. *A treia cale este formula de aur care împacă energia economică a liberalismului cu compasiunea socială a social-democraţiei*. Compasiunea nu se poate realiza însă decît manipulînd bani, iar banii se obţin încurajînd liberal economia. Social-democrata Franţă (care nu accepta acest concept rutier) e mai generoasă cu şomerii, dar aceştia reprezintă 10%. Deşi laburistă (adică tot soc-dem în teorie), Marea Britanie e mai zgîrcită cu ei, dar nu are decît 5%. Privind peste Canalul Mînecii, Tony Blair a-nţeles că nu putea arunca la coş nici inflaţia mică, nici PIB-ul mare, pe care le moştenise de la conservatori. Aşa că şi-a călcat pe inimă. Şi pe principii.

Ca atare, spre uimirea unora, partidul înflăcăratului premier nu a schimbat prea multe. Marea privatizare a doamnei Thatcher, calul de bătaie al dezbaterilor parlamentare, n-a fost încetinită de laburişti, ci continuată. În Marea Britanie, transportul de toate felurile (de la autobuze la liniile aeriene), producţia de energie (inclusiv nucleară), industria de armament, comunicaţiile, o bună parte a învăţămîntului sînt privatizate. Urmează poşta şi închisorile. Banca Naţională a devenit autonomă, iar moneda unică europeană n-a fost adoptată. E adevărat, laburiştii au acceptat ideea salariului minim obligatoriu, dar nu s-au dovedit deloc generoşi. Marea Britanie n-a devenit mai permeabilă pentru imigranţi, iar simpatiile militare au rămas concentrate către Washington (de altfel Tony Blair şi Bill Clinton sînt adesea prezentaţi ca fiind prieteni). Grila de impozitare a rămas cam aceeaşi de pe vremea conservatorilor. Pe scurt, experienţa britanică pare să arate că New Labor se comportă ca un New Robin Hood – ia principii de la conservatori şi le aplică săracilor. Noua cale a însemnat un lucru foarte simplu, continuarea conservatorismului cu alte metode, ca să-l parafrazăm pe Clausewitz.

În Marea Britanie există tradiţia ca, înainte de alegeri, marile ziare să-şi exprime preferinţa faţă de un anume partid. Recomandările sînt previzibile (*Independent* şi *Guardian* sînt pro-liberale, iar *The Times*, *Daily Telegraph* şi *Financial Times* sînt de dreapta). În 1997, zgomotul programatic al laburiştilor a fost atît de asurzitor încît pînă şi conservatorul *The Times* s-a mărginit să spună că nu-i poate recomanda pe conservatori. Dar nu din naivitate, ci pentru că laburiştii nu mai prezentau un pericol, ci doar o infuzie de sînge proaspăt în paharele de ceremonie. În săptămînile imediat următoare alegerilor, Tony Blair a început să ceară sfaturi şi să consulte persoane cu experienţă, o veche practica diplomatică. Printre musafirii din 10, Downing Street s-au numărat fosta medaliată de la olimpiada anti-sindicală, Lady Thatcher, şi multi-miliardarul Rupert Murdoch, proprietarul lui *The Times*, la rîndul său un campion al luptei anti-sindicale. Blair a constituit apoi un comitet consultativ, format din cîţiva magnaţi binevoitori, activi în diverse industrii, nelăsînd nici o clipă impresia că răsuflarea marelui capital i-ar da frisoane. Încă un detaliu. În perioada pre-electorală a reuşit să convingă partidul să renunţe la două principii (pînă atunci) sacrosancte ale laburismului – clauza 4 (naţionalizarea marilor industrii) şi dreptul centralelor sindicale de a impune politica partidului. Noul laburism, a treia cale, cam seamănă cu incriminatul liberalism. Pentru verificare, să citäm la-ntîmplare din alt opus programatic al lui Giddens: *expansiunea firmelor nu trebuie îngrădită cu tot felul de reguli şi restricţii*. Aşadar, ce rămîne din a treia cale? Nu prea mult – poate doar o bandă de refugiu electoral, pe stînga autostrăzii cu două benzi.

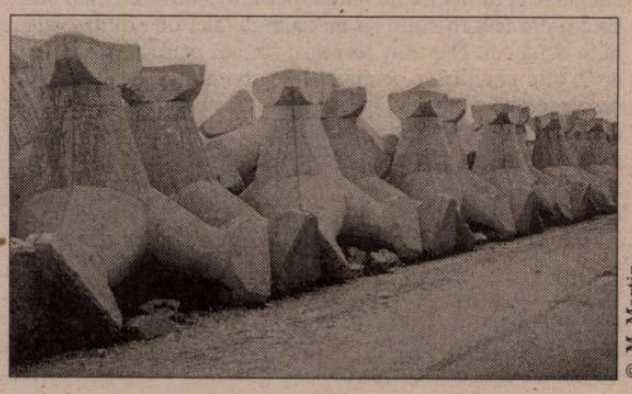

© M. Martin

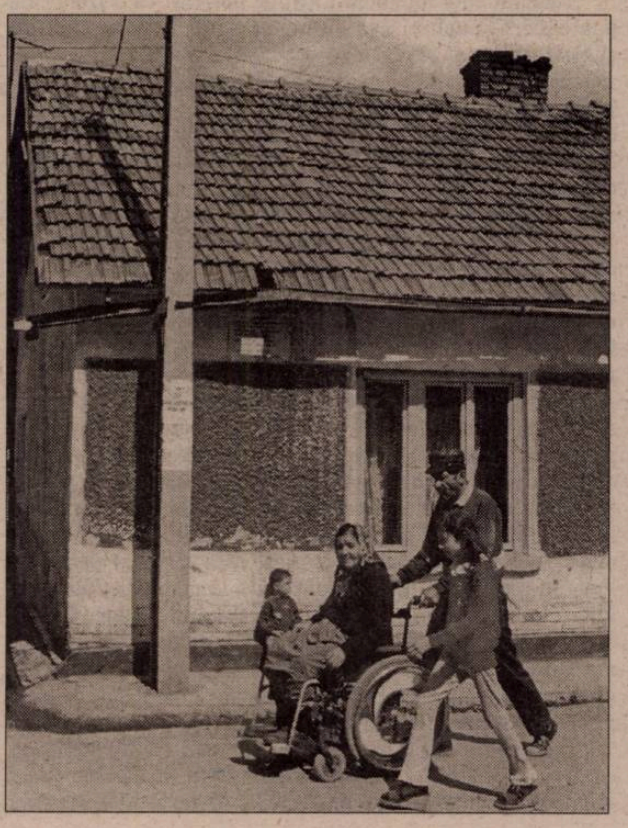

© M. Grecu

„Nu trebuie să renunţăm la ceea ce ne identifică“

– dialog cu Adrian NĂSTASE, prim-vicepreşedinte al PDSR –

Dacă problema scopului – democraţie, economie de piaţă, stat de drept – nu pare a despărţi pe politicieni, în cea a drumului ne sînt propuse călăuze şi itinerare diferite; despărţirea de comunism nu este garanţia unui viitor prosper şi prosperitatea nu garantează întotdeauna democraţia. Alegerile degajă o majoritate, dar cum vă propuneţi să atrageţi „marea minoritate“, care nu votează cu partidul pe care îl reprezentaţi, pe drumul pe care îl socotiţi singurul bun?

Este inevitabil ca, într-un sistem politic, democratic, partidul care cîştigă alegerile să întrunească doar voturile unei părţi a populaţiei (uneori nici chiar majoritatea). Însă problema care trebuie pusă în acest context nu este aceea de a convinge şi pe cei care nu au votat partidul cîştigător în alegeri. Dimpotrivă, modelul propus în acest caz se apropie de cel al unui regim totalitar. Ceea ce primează, într-un sistem politic democratic, este *încrederea* în funcţionarea mecanismelor politice şi *forţa de legitimare* prin vot a partidului(elor) care preiau guvernarea. Partidul nostru nu are nostalgia obţinerii asentimentului întregii populaţii a ţării. Ne propunem doar ca, pe baza încrederii acordate nouă de o majoritate a populaţiei, să dovedim şi alegătorilor care au alte orientări politice că o guvernare poate fi considerată reuşită datorită unei selecţii atente a competenţelor, a unei bune coordonări în echipă, a unor politici de guvernare pragmatice şi nu doar prin prisma unei ideologii de partid. O guvernare nu trebuie judecată în primul rînd pe criterii politice, ci pe baza performanţei sale în gestionarea economico-administrativă.

Politica de centru-dreapta sau de centru-stînga presupune un compromis ideologic făcut adversarului sau eliminarea elementelor radicale din propria ideologie?

Politicile de centru-dreapta sau de centru-stînga reprezintă un pas enorm către echilibru, către un spirit moderat. În politica modernă, dialogul cu partidele diferite, sau chiar adverse, din punct de vedere ideologic a devenit indispensabil elaborării actului politic. Prin luările de poziţie radicale se ajunge la incapacitatea de a dialoga, de a comunica şi, inevitabil, la izolare. Actul politic presupune o strînsă colaborare între formaţiuni cu orientări diferite. Situaţia de criză în care se află România reclamă cu atît mai mult deschiderea partidelor spre colaborare şi eliminarea barierelor ideologice. Desigur, acest imperativ nu coincide cu devierea de la programele şi principiile doctrinare ale partidului. Nu trebuie să renunţăm la ceea ce ne identifică, ci numai la ceea ce ar putea constitui o piedică insurmontabilă în vederea dialogului cu celelalte forţe politice democratice.

Campania electorală impune formarea unei doctrine. Practica politică impune tratative, concesii, retrageri, alianţe mai mult sau mai puţin precare. Care este limita acestor compromisuri, pentru partidul dumneavoastră şi pentru dumneavoastră personal?

Limitele compromisurilor pe care PDSR este dispus să le facă sînt extrem de clare. În primul rînd, nu se vor încheia alianţe cu partidele care manifestă tendinţe radicale sau xenofobe. Aceste partide trebuie să depună mari eforturi de moderare a comportamentului lor politic. Atîta vreme cît nu o fac, ele nu figurează în atenţia noastră. De asemenea, partidele cu care nu există nici un fel de compatibilităţi ideologice nu sînt de dorit ca parteneri de guvernare. Desigur, noi avem ca scop crearea unei majorităţi parlamentare relativ confortabile, dar aceasta nu înseamnă că vom recurge la politici de alianţă iraţionale, aşa cum a făcut actuala putere. Virtualii noştri parteneri sînt aceia care, chiar dacă au o doctrină diferită, aderă la acelaşi set de valori ca şi noi: necesitatea continuării reformei, garantarea proprietăţii private, a drepturilor şi libertăţilor individuale, a justiţiei sociale. Dacă aceste principii sînt respectate de o formaţiune, noi vom depune toate eforturile pentru a depăşi barierele ideologice dintre noi şi vom fi deschişi spre o relaţie de parteneriat politic.

Într-o ţară săracă, protecţia socială e o bună temă electorală şi o dificilă realitate post-electorală. Într-o fostă ţară comunistă, încurajarea iniţiativei economice, care, prin consecinţe, creează inegalităţi, este percepută ca o jignire. Dar fără bogătaşi – noi sau vechi –, care să plătească impozite mari, nu se poate proiecta o protecţie socială eficientă. Cum veţi încuraja iniţiativa şi cum îi veţi proteja pe cei incapabili să şi-o asume? Toţi cei incapabili de iniţiativă trebuie protejaţi? În condiţii de penurie, aţi spori fondurile pentru învăţămînt sau pe cele de pensii?

Întrebarea dumneavoastră readuce în atenţie clişee simpliste ce au dominat scena publică românească la începutul anilor '90. Dacă analizăm situaţia politică din diverse ţări (inclusiv cele din jurul nostru), vom putea observa cu uşurinţă că în nici unul dintre cazuri nu se mai poate vorbi despre aplicarea unei formule doctrinare pure. Evoluţia politică duce inevitabil spre soluţii de compromis şi spre alianţe politice încheiate în funcţie de atingerea diverselor obiective. Nu veţi găsi nici un exemplu în care să fie promovate politici exclusiv în favoarea păturilor sărace sau a celor înstăriţi (vedeţi dificultăţile stîngii europene de a-şi contura o nouă identitate politică). Nici în cazul nostru nu va fi posibilă adoptarea unor soluţii maximaliste, ci mai degrabă exprimarea unor răspunsuri punctuale, fiecărei probleme în parte. În ceea ce priveşte opţiunile pe care îmi cereţi să le tranşez într-un spaţiu atît de scurt, vă voi răspunde doar că principiile pe care se va baza activitatea noastră guvernamentală vor fi cele ale stimulării iniţiativei private, a responzabilizării celor lipsiţi de un loc de muncă şi de realizare a unui compromis între impozitarea veniturilor şi justiţia socială. Înainte de a face o alegere dureroasă între dezvoltarea educaţiei şi ameliorarea situaţiei pensionarilor va trebui să ne preocupăm de cauzele care au dus la actuala stare de penurie.

Cum poate fi refăcută autoritatea instituţiilor statului – pînă la un punct, slăbiciunea lor este firească, fiind inerentă procesului de reorganizare – prin extinderea atribuţiilor, prin restrîngerea lor, prin oameni chemaţi să le exercite?

Am moştenit de la regimul comunist un stat puternic şi omniprezent. Tranziţia, dezgheţul ne-au adus un stat slab, slăbit de vechea sa potenţă şi de amintirile pe care această nefastă experienţă le-a lăsat în mintea oamenilor. Dar statul nostru nu s-a retras numai din sfera vieţii private, aşa cum era normal, ci a renunţat şi la o mare parte din atribuţiile sale normale. De exemplu, încă nu am recuperat implicarea necesară a statului în menţinerea ordinii publice. Aceasta rămîne una dintre sarcinile cele mai demne de luat în considerare, indiferent de partidul care va accede la guvernare.

Pagină realizată de Magdalena BOIANGIU

Un şomer în plus

Partizanii celei de a treia căi, care au la bază devotamentul pentru cea de a doua, evocă exemplul Chinei: o ţară în care partidul comunist corectează erorile economice, fără a renunţa la putere. S-ar dovedi astfel concret că idealurile întinate în condiţiile dictaturii pot fi păstrate curate în condiţiile proprietăţii private. Singurul lucru care le-ar pune în pericol ar fi democraţia. Presa care analizează performanţele economice ale Chinei dă ştiri despre şomaj, despre decalajul enorm între regiuni, despre alte disfuncţii care se percep cu greu în informaţiile despre o ţară enormă cu o presă sever controlată. Ceea ce sfîşie visul este realitatea corupţiei: nici ideologia, nici aparatul represiv nu pot stopa evoluţia acestui fenomen, iar execuţiile publice ale înalţilor demnitari comunişti nu au valoare de exemplu disuasiv. Cifrele nu sînt lectura preferată a cititorilor acestei reviste aşa că am preferat povestirea unui film, pentru a demonstra că, în momentul în care echilibrul între puterea statului şi libertatea individului se rupe, partidul la putere în China va opta pentru mijloacele comuniste de rezolvare.

Personajul principal al filmului se numeşte Li Gaocheng şi el luptă cu forţele răului. Singur împotriva tuturor, rezistă ispitei corupţiei, decadenţei, şi abandonului care minează partidul şi naţiunea. Li Gaocheng este un primar model. Revenit în oraşul său natal de pe coastă, după un an de stagiu la şcoala centrală a partidului, descoperă ravagiile făcute de tumoare. Mînia socială ameninţă să dărîme societatea. Ameninţaţi cu concedierea, mii de muncitori dintr-o întreprindere de stat falimentară se revoltă împotriva conducerii corupte. Li Gaocheng, cel pur, cuprins de compasiune, deschide o anchetă. După ce ridică un colţ al vălului, descoperă uimit cum o reţea mafiotă fură cu voioşie banii publici, în numele „reformei“ şi al „deschiderii economice“. Chefuri, prostituate, palate: nucleul corupt a pătruns pînă în inima Partidului cumpărînd tăcerea tuturor. Li Gaocheng este împresurat: fratele lui este patronul unui bordel Karaoke, iar soţia lui acceptă să i se plătească medicamentele de către cei care cîştigă bani în mod necinstit. Primarul cel integru pare fragil. Se clatină. Dar se încordează, se luptă, îşi sacrifică viaţa familială pe altarul virtuţii. Şi în cele din urmă triumfă. Secretarul regiunii de partid îi acordă tot sprijinul. Banda corupţilor este arestată. Întreprinderea de stat renaşte din propria ei cenuşă. Eroul este aplaudat de adunarea de partid, ultimul

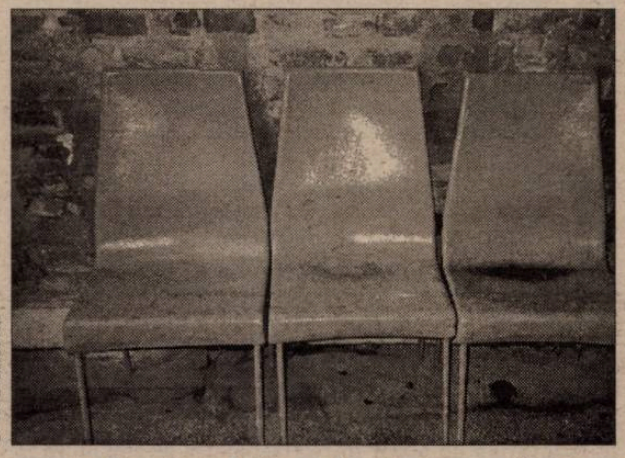

© S. Ivanoschi

garant al justiţiei. *Opţiunea fatală* este considerat un film cheie în campania anticorupţie. Este vizionat în colectiv. Corupţii sînt exteriori sistemului, virusul este alogen (adus o dată cu reforma economică?). Partidul este depozitarul virtuţii care triumfă, în absenţa oricărei contraputeri.

Desigur, campania anticorupţie nu se rezumă la filme: conducerea partidului comunist a declanşat procese împotriva demnitarilor din propriile rînduri. Anchetele legate de jafurile de la marele şantier de hidroamelioraţii sau scandalul de la Xiamen – unde 300 de oficiali au fost implicaţi într-un proces de contrabandă – sînt considerate cele mai mari procese de corupţie de după 1949. Pedeapsa capitală nu pare a juca rolul descurajator care i se atribuie: comisioanele şi deturnarea resurselor bugetare sînt cele mai la îndemînă procedee de îmbogăţire. „Jefuirea patrimoniului industrial aţîţă mînia populară, în special pe cea a şomerilor şi a pensionarilor care nu primesc regulat sumele ce li se cuvin“. *(Le Monde*, 3-4 septembrie 2000).

Acelaşi ziar citează studiul unui cercetător chinez, publicat în Australia, care apreciază că în China se fură anual o sumă între 6 şi 12 miliarde de dolari. Anchetatorii îşi riscă viaţa dacă se apropie prea mult de vinovaţi: la mijlocul lunii iulie, hotelul provincial unde se afla echipa a luat foc. Anchetatorii au pierit în incendiu. Cercetătorii consideră că problema corupţiei nu ţine de „hoţii şi vardiştii“ adaptaţi la specificul naţional, ci de blocarea situaţiei politice: monopolul partidului unic. Reforma economică alocă resursele în funcţie de necesitatea menţinerii puterii, şi nu în funcţie de o eficacitate previzibilă. Cercetătoarea care a susţinut cu date această afirmaţie a fost concediată de la ziar.

O confuzie

O neînţelegere falsifică aproape toate discuţiile asupra meritelor respective ale liberalismului şi ale socialismului: socialiştii presupun că liberalismul este o ideologie. Şi într-un exces de supunere mimetică liberalii au lăsat să li se inoculeze această viziune despre ei înşişi, în mod grosolan eronată. Socialiştii, educaţi într-o ideologie, nu pot concepe că există şi alte forme ale activităţii intelectuale. Ei descoperă peste tot această sistematizare abstractă şi moralizatoare care le aparţine şi îi susţine. Ei cred că toate doctrinele critice nu fac decît să o copieze pe a lor, inversînd doar premisele şi că toate promit – ca şi a lor – perfecţiunea absolută, pe altă cale.

Dacă, de exemplu, un liberal spune unui socialist „se dovedeşte că piaţa este un mijloc mai puţin rău de alocare a mijloacelor decît repartiţia autoritară, planificată“, i se răspunde imediat: „piaţa nu rezolvă toate problemele“. Aşa e! Cine a susţinut vreodată o asemenea prostie? Dar pentru că socialismul a fost elaborat în iluzia că poate rezolva toate problemele, partizanii săi împrumută opozanţilor săi aceeaşi pretenţie. Dar, din fericire, nu toată lumea nu este bolnavă de megalomanie. Liberalismul nu a avut niciodată ambiţia de a construi o societate perfectă. El se mulţumeşte să studieze diverse societăţi care există sau au existat şi reţine învăţăminte de la cele care funcţionează sau au funcţionat cel mai puţin rău. (...) O ideologie nu poate concepe că i se pot opune obiecţii, dacă obiecţia nu provine din altă ideologie. Or, orice ideologie este o rătăcire. Nu poate exista o ideologie justă. Orice ideologie este în mod intrinsec falsă, prin cauzele, motivaţiile şi scopurile ei, realizare a adaptării fictive a subiectului uman la sine, la acel „sine“ care a decis să nu mai accepte realitatea, nici ca sursă de informaţii, nici ca arbitru şi criteriu al acţiunii. Este deci un non-sens afirmaţia conform căreia o ideologie moartă trebuie urgent înlocuită cu alta. A înlocui o aberaţie cu alta înseamnă a ceda iarăşi în faţa unui miraj. Are prea puţină importanţă dacă acest miraj se substituie celui precedent, deoarece nu conţinutul iluziei contează, ci iluzia însăşi.

(Jean-François Revel – *La grande parade. Essai sur la survie de l'utopie socialiste*, Plon, 2000)

Z. ORNEA

O singură cale

Într-o ţară intrată prea tîrziu în circuitul capitalist, la noi, la cîteva decenii o dată, izbucnea, cu o mare forţă explozivă, întrebarea dramatică: pe ce cale evoluăm?, punîndu-se în discuţie întreg procesul parcurs. Şi era greu de găsit o soluţie de conciliere între preopinenţi. Ştefan Zeletin, în 1926, în cartea sa capitală *Burghezia română*, socotea că România modernă înregistrează un „paradox sociologic". În pofida legilor sociologice care impuneau evoluţiei României o dinamică determinată, cele mai importante curente de idei, care au ocupat spaţiul dezbaterilor ideologice ale fiecărei perioade (junimismul, sămănătorismul, poporanismul), întreţineau o atitudine ostilă acestei necesităţi sociologice. De parcă legile sociologice ar acţiona în sfera valorilor unde subiectivitatea sau liberul arbitru ocupă funcţiuni necesar utile. Or, legile sociologice prescriau inevitabilitatea modernizării, altfel zicînd, al procesului de industrializare a ţării. Încetineala cu care s-a realizat acest proces se datorează rezistenţei – pînă în 1919 – a clasei interesate în menţinerea stărilor existente.

Anii imediat postbelici, cînd România Mare dispunea potenţial în materii prime şi s-au realizat marile reforme postbelice, au redeschis, oricît ar părea de ciudat, dosarul dezbaterii cronicizate „pe ce cale evoluăm?". Vintilă I. Brătianu, economistul *en titre* al PNL, scria, în 1919, în revista liberală *Democraţia:* „Dar condiţiile noi şi nevoile ce se vestesc, materiile prime ale noilor regiuni, îndeosebi ale Ardealului şi, în parte, ale Banatului, pămîntul lor, în genere, mai puţin proprii agriculturii, vor da statului mărit un caracter industrial bine hotărît, pe care nu l-a avut pînă azi. Cărbunele de la Petroşani şi din Banat, petrolul, căderile de apă ce se întind de-a lungul Carpaţilor şi în Munţii Apuseni pe mijlocul ţării, gazele subsolului din Ardeal, vor face din România Mare un stat cu energie, astfel că prin ea să potenţeze pe aceea a poporului românesc. Această industrie va găsi materia primă în minereurile de fier bogate din Reşiţa şi de la Hunedoara, în plumbul, cuprul şi sarea din ţară, în materiile prime animale şi forestiere". În amintita carte a lui Şt. Zeletin, sociologul prevenea ironic: „Venerabila credinţă că viitorul României stă în munca cîmpului şi în sudoarea ţăranului ne temem că în curînd va lua locul alăturea de doinele din trecut". Iar Lovinescu în lucrarea sa, tot capitală, din 1924-1926, *Istoria civilizaţiei române moderne*, observa, polemic, în al treilea volum: „Oricît ar dori unii să rămînă la mulsul vacilor, mersul evoluţiei noastre sociale se îndreaptă automatic spre dezvoltarea burgheziei pentru existenţa căreia nu e nevoie, de altfel, de o industrie mondială... ci de o industrie pur şi simplu în cadrele României întregite".

De cealaltă parte, s-au pronunţat puncte de vedere contrarii. Cea mai benignă a fost opinia lui Virgil Madgearu, exponent al ţărănismului postbelic care, în planul politic, era democratic. Se acredita, după război, că prin larga reformă agrară, s-a înfăptuit o ţărănizare a proprietăţii funciare, creîndu-se un mare sector al gospodăriilor ţărăneşti mici. Or, socotea Madgearu, aici, în spaţiul gospodăriilor familiale, acţionează alte legi şi categorii decît în economia de tip capitalist. În 1926, în studiul *Capitalismul în răsăritul Europei* scria apăsat: „În toate ţările agrare, modul de producţie dominant nu este cel al economiei capitaliste, ci al economiei familiale, care nu întrebuinţează salariaţi. Aceste economii familiale ţărăneşti au o concepţie diferită despre profit şi o organizaţie de exploatare deosebită. Categoriile ştiinţei economice clasice, proprii economiei capitaliste, salariul, profitul, renta etc. nu se regăsesc în economia familială ţărănească, iar încercarea de a interpreta fenomenele ei viitoare cu ajutorul lor dă greş". Dar au fost şi opinii mai ferm potrivnice şi efectiv benign retrograde. Un articol, nesemnat, apărut în *Ideea Europeană* din 1922, vorbea despre necesitatea reînvierii, la noi, a orientalismului cu scopul de a demonstra „imposibilitatea pentru Orient, acest leagăn al idealurilor morale, de a primi maşinismul european" În *Cuvîntul* din 13 august 1930, Nae Ionescu, care, după Max Weber, vedea în protestantism un izvor al capitalismului industrial, scria: „Noua mişcare ortodoxă care, în fond, nu este decît o reacţiune împotriva spiritului secular înstăpînit în metafizică şi al cărui punct de ajungere trebuia să fie – mînă-n mînă, de altfel cu neoscolastica – neutralizarea spiritului protestant al renaşterii pe care s-a construit civilizaţia actuală europeană şi – artificial – şi cea românească". În 1923, Nichifor Crainic pleda în spiritul ideii că „o cultură specific naţională, de la care singure se exclud minorităţile industriale, aplecate spre internaţionalism, trebuie să-şi soarbă posibilităţile din zăcămintele tradiţionale ale majorităţii agricole". Iar „ortodoxia românească este înainte de toate ţărănească". Polaritatea dintre mentalitatea industrială şi ortodoxie (altfel spus agricultură) e, cum se vede, destul de clar aşezată în ecuaţie. Nae Ionescu scria în *Cuvîntul* din iunie 1926, polemizînd cu Paul Zarifopol „Dacă în de două ori atîta vreme cît a trebuit Japoniei de pildă, noi n-am izbutit să întemeiem un stat «european», să-l întemeiem şi să-l trăim organic, pricina trebuie văzută, între altele, şi în incapacitatea noastră congenitală de a intra în anumite tipare fabricate pe alte realităţi; cu alte cuvinte, şi în vitalitatea greu de înfrînt a formelor noastre specifice de viaţă". Nichifor Crainic se întreba încă în 1923, în *Gîndirea:* „Încotro ne îndreptăm?", atrăgînd atenţia că „drumurile cele mai sigure sînt cele pe care le-am mai bătut", inovările de orice fel trebuind să fie aspru sancţionate. În acelaşi spirit pleda şi un articol apărut, în noiembrie 1921, în *Ideea Europeană* (unde Nae Ionescu era un colaborator statornic): „Ceea ce am dori mai degrabă să se realizeze printr-un efort conştient şi puternic este întoarcerea la realităţile noastre efective ca stat producător mai ales de produse agricole". În iunie 1925, într-un interviu acordat lui Tudor Şoimaru, Nichifor Crainic afirma: „De doi ani se discută şi la noi chestiunea orientalism-occidentalism, adică încotro ne vom orienta în viitoarea noastră dezvoltare. Idealişti sau materialişti, occidentaliştii noştri se declară adepţii unei legi a interdependenţei (referirea îl privea, desigur, pe E. Lovinescu n.m.) care, aplicată nouă, n-ar fi pe numele ei adevărat decît un determinism european implacabil exercitat asupra vieţii noastre. După această lege ar trebui să ne declarăm apriori înfrînţi, fără nici o posibilitate de salvare. Europa ar exercita, ca să zic aşa, un fel de dictatură asupra formelor noastre proprii de creaţie. Determinismul sociologic acesta n-ar fi decît anularea personalităţii etnice". Şi, apoi, adăuga, tot polemic la adresa lui Lovinescu: „Nu cred că sociologia este o ştiinţă cu legi de fier, în faţa căreia un popor întreg trebuie să se supuie ca în faţa unei fatalităţi neîndurate. Sînt formule subiective, care nu pot exercita seducţia de legi generale". Ultima parte a enunţului îi luminează înţelesul. Aşadar orice contact cu „civilizaţia de import" periclitează grav nucleul etnic. Soluţia unică – e zăvorîrea în provincialism cultural şi, prin extensie, într-un hinterland agrar, opus civilizaţiei moderne de tip industrial. Lovinescu avea să răspundă, în *Mişcarea literară* din 1926: „Fenomenele sociale scapă în mare parte directivei individuale. Scopul acestei lucrări este de a preciza caracterul de necesitate sociologică a formaţiei civilizaţiei noastre. Fenomenele necesare ies din cadrul oricărei aprecieri; critica nu se exercită decît în domeniul liberului arbitru". În prefaţa cărţii sale, amintite, Şt. Zeletin ţinea, şi el, să documenteze despre caracterul necesar al evoluţiei sociale care e dincolo de controversă: „Cînd însă ştiinţa socială românească va izbîndi să răspîndească convingerea că ceea ce s-a făcut în România modernă a izvorît din cauze determinate şi a avut un rol istoric şi o funcţie socială determinată, vor putea înţelege şi românii că în loc de a-şi pune mîndria să critice ceea ce au creat alţii e mai bine să cerce a crea fiecare în sfera sa proprie de viaţă". Sau în capitolul final al cărţii: „Istoria naşterii României moderne este istoria dezvoltării capitalismului naţional. Numai în această lumină se poate stabili rolul istoric al nouei clase stăpînitoare. Căci fiecare clasă socială are rolul ei propriu şi funcţia ei specială în cadrul societăţii, pe care o conduce". Şi în concluzie această tonică declaraţie de principii: „La noi, ca şi în oricare altă societate modernă, soarta ţării se identifică cu soarta burgheziei ei naţionale: dezvoltarea capitalismului înseamnă creşterea forţei şi avuţiei naţionale". Pentru aceasta e necesară o revoluţionare a conştiinţei publice prin „răsturnarea ideologiei rurale de către cea burgheză: adică desprinderea limpede, deplin conştientă a elementelor burgheze ale sufletului nostru şi prefacerea lor în principiu de gîndire şi temelie a edificiului culturii".

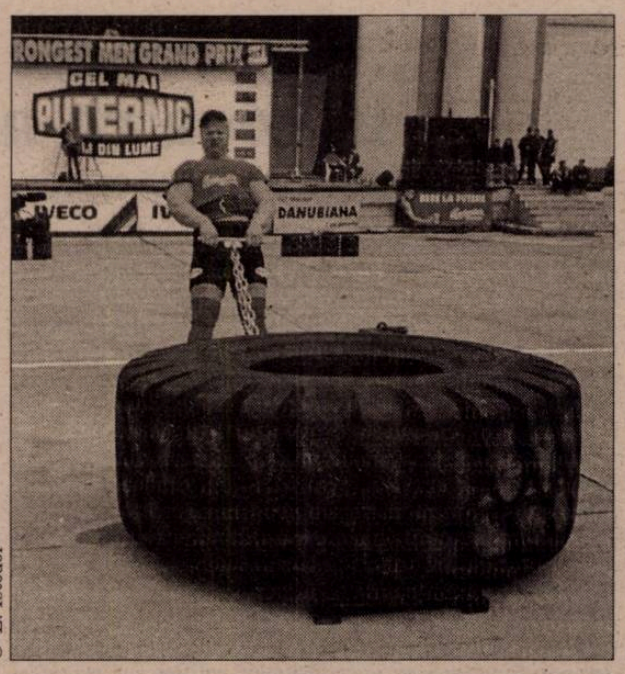

© E. Istodor

Am evocat aici un moment fundamental din istoria înfruntării de idei de la noi între ruralism osificat şi propensiunea necesară spre o civilizaţie modernă de tip industrial. Tare mi-e teamă că retrăim, acum, această mai veche înfruntare de idei. Nu împotriva ruralismului obstinat astăzi anacronic dar a industriei forţate, ineficiente şi neperformante din vremea comunismului. Şi, firește, stăruinţa de a ne încadra, cu orice preţ, în structurile europene. Altă cale nu există.

---

interstiţii

Motricitatea referenţialului

Solicitat, spre finele lui august, să fac cîteva ore de pregătire cu profesori din învăţămîntul secundar care urmau să susţină examenul de definitivat, am cerut, cum era şi firesc, să văd programa elaborată de minister. Nu mai ţinusem de o bună bucată de vreme, să tot fie un deceniu, astfel de cursuri şi mărturisesc că eram curios să aflu care sînt acum exigenţele la examenele de definitivat şi de grad. Aveam şi bănuiala – confirmată, vai, din plin – că în actuala programă se regăsesc conceptele şi formulele în mare vogă astăzi în atît de influenta ştiinţă a educaţiei. Las la o parte conţinutul propriu-zis al programei (privind, în cazul meu, limba şi literatura franceză) şi mă voi opri doar la consideraţiile cu caracter general şi cu bătaie mai lungă. Din nota de prezentare, am aflat că e nevoie de următoarele „competenţe pentru îndeplinirea eficientă a unui rol social: – competenţa de a fi proactiv; – competenţa de a elabora obiective şi de a anticipa rezultate; – competenţa de relaţionare interpersonală şi de comunicare sinergică; – competenţa de autoreînnoire echilibrată".

Lectura acestor cîtorva rînduri a fost suficientă pentru a-mi inocula un dureros sentiment de inferioritate, precum şi conştiinţa faptului că sînt depăşit de evenimente. M-am blocat, mai întîi, în faţa lui „a fi proactiv"; o voce perfidă mi-a susurat la ureche că ar putea avea legătură cu „generaţia Pro", dar am alungat imediat această sugestie insidioasă. Cît despre „relaţionarea interpersonală" şi „comunicarea sinergică", promit să reflectez, să mă documentez şi să mă autoreînnoiesc echilibrat.

Puţin mai încolo, la capitolul „Profilul de competenţă al cadrului didactic", subcapitolul „Competenţa în specialitate la nivel creator", ni se atrage atenţia că e nevoie „a adapta conţinuturile specificului dezvoltării psihice stadiale a elevilor"; de asemenea, „a stimula dezvoltarea maximală a potenţialului fiecărui elev" şi, totodată, „a dirija surprinderea şi rezolvarea problemelor „precum şi „a promova învăţarea participativă, anticipativă, societală, creatoare". Sînt peste treizeci de puncte cu formulări similare, printre ele, e drept, figurînd şi îndemnul de „a comunica fluent, expresiv şi coerent".

Acest jargon aflat de un timp încoace, şi nu numai la noi, într-o voioasă expansiune, serveşte, în orice caz, la mascarea adevăratelor şi gravelor dificultăţi cu care se confruntă învăţămîntul. Virtuozitatrea la care au ajuns noii pedagogi l-a siderat şi pe fostul ministru al învăţămîntului din Franţa, Claude Allegre. Cunoscut şi înainte că nu-şi drămuia diplomatic cuvintele atunci cînd vorbea despre problemele şcolii, Allegre poate acum, de cînd nu mai e în funcţie (şi-a dat demisia), să spună tot ce are pe suflet. Povesteşte de exemplu, că a întîlnit într-un document şcolar următoarea frază: „Supărat că nu poate să-şi exprime potenţialităţile în cadru intern, Nicolas se investeşte în spaţiul exterior". Asta însemna, a aflat cu uimire dl Allegre, că Nicolas, plictisindu-se la ore, se uita pe fereastră. Vizitînd un colegiu, ministrul a remarcat, aprobator, că profesorii lucrau în echipă şi că elevii erau activi. Directoarea a intervenit prompt: „Dar, Domnule Ministru, vă asigur că unicitatea referenţialului este respectată". Traducere: în şcoală există un profesor coordonator care asigură coerenţa activităţilor. În fine, într-o şcoală elementară, e invitat să viziteze un „atelier de motricitate apropiată". Cum să nu-ţi stîrnească interesul o asemenea denumire, ce anunţă o experienţă inedită? În realitate, era o simplă, banală oră de (cum se spunea odinioară) caligrafie. Copiii învăţau să scrie, „motricitate" însemnînd mişcarea mîinii pe foaia de hîrtie...

Şi încă o mărturisire: dacă ar fi trebuit să dau acum examen de grad şi aş fi avut de tratat subiectul (citez tot din programa menţionată la început) „Textul literar ca document autentic" (?!), cu siguranţă că aş fi ratat examenul.

Alexandru CĂLINESCU

Teodor BACONSKY

NOUA ECONOMIE A VISULUI AMERICAN (II)

După anumite opinii, comunismul a fost înfrînt de fotocopiatoare. Evident, nu există nici o asemănare ideologică între totalitarismul marxist-leninist şi principiile fondatoare ale Uniunii Europene. Cu toate acestea, UE se sprijină pe o birocraţie şi orice birocraţie se autojustifică prin proliferare, aşa cum încearcă să-şi menţină privilegiile prin diminuarea tranparenţei. Din acest unghi, Noua Economie ar putea reprezenta pentru organismele europene ceea ce au reprezentat fotocopiatoarele pentru sistemul comunist: o alternivă imparabilă, care schimbă regulile jocului *din exteriorul spaţiului politic*. Pentru a transforma exploatarea neocolonialistă în parteneriat, pentru a scoate la lumină economia subterană, pentru a populariza valorile unei culturi civice europene, dar mai ales pentru a menţine atractivitatea dezbaterii democratice, mi se pare imperativă coordonarea dintre acţiunea politică şi mersul real al revoluţiei tehnologice la care asistăm. Vechiul paternalism al statelor bogate, dornice să tuteleze guvernele lumii a treia prin arogante silogisme financiare, îşi va pierde treptat relevanţa.

Astăzi, cînd cutare adolescent filipinez piratează nonşalant computerele Pentagonului, nu are sens să ne întrebăm „cum vom aduce România în epoca modernă"? Se cuvine mai curînd să ne întrebăm *cum putem intra, ca europeni, într-o societate post-industrială care va modifica reflexele, practicile şi dorinţele tuturor?* Internaţionalismul autoritar, deficitul de democraţie directă, refularea jacobină a energiilor religioase şi egoismul de grup sînt numai cîteva dintre ameninţările cu care continentul nostru se va confrunta în următoarele decenii. Organismele comunitare trebuie să înţeleagă că naţiunile europene nu-şi pot renega identitatea de dragul apartenenţei la o abstractă configuraţie supranaţională. Guvernele trebuie să înţeleagă că Europa nu se va construi prin decrete, ci prin evoluţia conştiinţelor individuale, la confluenţa dintre reinterpretarea tradiţiei şi emergenţa Noii Economii. O asemenea evoluţie este blocată în condiţiile unei secularizări excesive, dar ea ar putea fi stimulată de renovarea spiritualităţii creştine din care s-a născut ideea europeană. În sfîrşit, nu putem avansa în prezenţa unor grupuri dominatoare, care se cred locomotiva imperială a unei marfar pestilenţial: dacă e să fim europeni, atunci nu există state-brahman şi state-paria, ci numai cetăţeni conectaţi la priza unui forum unde jurisprudenţa şi retorica ascultă de regulile pluriapartenenţei democratice. De orice ne putem plînge, în afară de faptul că nu se vorbeşte îndeajuns despre Europa. Sîntem literalmente sufocaţi de acest cuvînt. Europa e deopotrivă un sac în care intră orice şi o noţiune cu profil vag, mereu ajustată, ca un portret neterminat. Se simte urgenţa de a trece la acea Europă pe care pierderile trecutului ne pot face să o cîştigăm în viitorul apropiat. Avem de a face cu un nod gordian. Dar sabia capabilă să-l taie nu pare a fi politica tradiţională şi nici reţeta economico-financiară revelată în Olimpul tehnocraţilor superinteligenţi. Ne lipsesc sfinţii, poeţii, vizionarii, pe scurt, oamenii capabili nu să *decidă*, ci să *întrezărească* destinul nostru comunitar. Ne lipsesc designerii gratuiţi ai unor stiluri de viaţă temporare şi facultative. Fără ei e cu neputinţă să pricepem *ce scop* vor fi avut două milenii de exclusivism brutal, asortat cu păci fragile şi relansări utopice. Eu cred că Europa centro-orientală are încă asemenea resurse de *inocenţă creativă* tocmai pentru că nu a consumat integral experienţa modernităţii. Nu vreau să cedez prejudecăţii potrivit căreia sărăcia este intrinsec merituoasă şi nici nu mă simt chemat să reciclez mitul rousseauist al bunului sălbatic. Nutresc doar convingerea că tinerele generaţii din Est sînt mai puţin blazate şi că din sînul lor se vor desprinde acei *idealişti practici*, ale căror lupte nu se prefac în cruciade politice şi ale căror proiecte nu se pietrifică în stereotipuri ideologice. Asemenea oameni ar trebui de pildă angajaţi în *Celula Prospectivă* de pe lîngă Comisia Europeană, pentru a analiza, împreună cu colegii lor occidentali, dinamica imaginarului comunitar la începutul secolului XXI. Ei – şi cei asemenea lor – vor fi heralzii unei epoci de reabilitare filosofico-socială a diletantismului. O epocă în care libertatea impreciziei, armonia jocului şi jubilaţia metaforei nu vor mai fi blamate de corul intransigent al experţilor. Chiar dacă va fi *plătit* sub forma accesului la un terminal oniric, enigmaticul nostru vis se va ridica, elegant, deasupra cenzurii.

Textul acestei conferinţe a fost susţinut în cadrul seminarului internaţional intitulat *Modernizzazione senza modernità? Religione e società in Romania oggi* care a avut loc la Badia a Passignano (Firenze) între 8-9 septembrie 2000. Seminarul a fost organizat de către ASFER *(Associazione per lo studio del fenomeno religioso)* în colaborare cu Ambasada României pe lîngă Sfîntul Scaun şi s-a bucurat de participarea unor studioşi eminenţi, dintre care îi amintim de Roberto Scagno (Univ. din Padova), Cesare Alzati (Univ. din Pisa), Arnaldo Nesti, Marcello Garzanti şi Renato Risaliti (de la Univ. din Firenze).

Anca MANOLESCU

UN SPAŢIU DE RESPIRAŢIE

Pentru anul acesta, revista de antropologie „Martor", editată de Muzeul Ţăranului Român are ca temă „Bucureştii în vremea comunismului: rezistenţă, normalitate, supravieţuire". Vrem să semnalăm, am mai spus-o aici, soluţiile imaginate pentru a duce o viaţă diferită de tipul de existenţă pe care regimul comunist încerca să ni-l impună. Soluţiile imaginate, sau oferite, în ce priveşte educaţia, cultura, locuirea, hrana, distracţia... În ce mă priveşte, am încercat să evoc cîteva spaţii, cunoscute din proprie experienţă, unde ortodoxia, religiosul, spiritualul erau propuse într-o formă ce putea atrage un public instruit. Printre ele: cursurile de literatură vechi-testamentară şi de imnografie creştină timpurie pe care poetul Ioan Alexandru le-a ţinut la Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti şi la Academia de Arte Frumoase cam între anii 1975-1985. Textul era încheiat cînd, acum cîteva zile, Ioan Alexandru a murit după ani destul de lungi de imobilitate şi boală.

Îmi voi îngădui să public aici acele consemnări personale, aşa cum au fost ele redactate. Pentru mine, dar nu numai pentru mine, cursurile lui Ioan Alexandru au însemnat o „întîlnire": o întîlnire surprinzătoare, intensă, în orice caz spectaculoasă, cu textul sacru şi cu substanţa religiosului.

Ioan Alexandru era el însuşi o figură specială, întrucîtva spectaculoasă. Poet autentic şi destul de fecund, el producea o poezie de spiritualitate, unde utiliza abia voalat teme nou şi vechi testamentare, alături de exaltarea lumii ţărăneşti şi, pe alocuri, a patriotismului. Studiase la Bucureşti limbile clasice (teza sa de doctorat consta în traducerea *Odelor* lui Pindar şi un studiu asupra lor), iar apoi avusese o bursă Humboldt în cadrul căreia se preocupase de literatura Vechiului Testament. Ca apariţie fizică, combina nonşalanţa intelectualului indiferent la ţinută (păr răzvrătit, pulover larg, deseori murdar de cretă) cu o constant urmărită tentă ţărănească (căciulă mare de oaie, straiţă maramureşeană, bocanci grei). Ca atitudine, era un amestec de entuziasm religios şi de smerenie, care, deşi uimitor (mai ales în contextul cenuşiu, inert al anilor cu pricina), emana sinceritate şi angajare.

Cursurile sale erau şi ele un lucru curios. Ajunsesem să le frecventez, la fel cu covîrşitoarea parte a publicului lor, fiindcă aflasem de ele din auzite, de la prieteni ori cunoştinţe care se duceau acolo. În ce priveşte limba ebraică, Ioan Alexandru nu a depăşit niciodată predarea cîtorva rudimente de gramatică şi punerea pe tablă în caractere ebraice a primelor versete din Geneză. (Nu ezita să îngenunche pentru a le scrie în partea de jos a tablei, ceea ce, dată fiind atitudinea sa generală, te ducea imediat cu gîndul la un gest de cult). Nu a izbutit să treacă de aceste prime elemente pentru că nici publicul şi nici profesorul nu aveau asemenea interese. Tumultuos, asociativ, cu o imaginaţie poetică de bună calitate şi o reverberaţie a cuvîntului aproape palpabilă, Ioan Alexandru începea să-şi reverse propria lectură şi interpretare a cîte unui capitol vechi-testamentar. Semăna cu un şuvoi ce aducea într-o convingătoare consonanţă date ebraice şi creştine, chestiuni de morală şi de teologie, teme poetice şi liturgice, anecdote din viaţa imediată şi din *Apoftegme*. Era o lectură personală intensă, pasionantă de cele mai multe ori, abrupt cuceritoare, ce devenea încet, încet previzibilă în liniile ei mari. Cîteodată, entuziasmul, „trînta" lui cu textul începeau să semene a predică, alteori a transă – şi nu puteai spune dacă asişti la un om mişcat de Duh, ori la unul care funcţionează exploziv, purtat de propriul temperament. Dar, pe ansamblu, era un lucru pregnant, autentic, preţios şi, în orice caz, foarte singular în contextul universitar al vremii...

Studenţi efectivi erau acolo prea puţini; în rest amfiteatrul era plin de oameni tineri (şi cîţiva în vîrstă) cu chipuri reculese, pentru care tema cursului nu era, evident, o simplă temă de studiu teoretic. Acei tineri, cu studii superioare în genere, erau interesaţi de ortodoxie ca mod de viaţă spirituală, ceea ce, pentru ei, includea şi demnitatea culturală a creştinismului. Cei mai mulţi nu avuseseră o instruire religioasă în familie (la şcoală nici nu se punea problema). Ajunseseră la asemenea preocupări prin lecturi, datorită vreunui prieten ce îi precedase în această direcţie, prin întîlnirea cu un preot ori un călugăr mai deosebit. Era vorba deci despre o *descoperire*, o căutare personală, iar nu despre o moştenire firească de familie cu care eşti prea obişnuit ca să o mai problematizezi, să o mai cercetezi. Lipsa acestui „de-a gata", angajarea, apoi pregătirea intelectuală determinau, în ce îi priveşte, un orizont de aşteptare mai special. Automatismele pietăţii, ritualismul, limbajul religios de lemn nu îi atrăgeau. Căutau să descopere pe viu ceea ce citiseră despre ortodoxie, despre splendoarea ei liturgică, despre statutul teologic al icoanei, despre spiritualitatea răsăriteană. Formau un fel de grup legat mai ales prin prezenţa la aceste prelegeri. Cînd se întîlneau pe stradă, la expoziţii, la concerte, la biserică, îşi comunicau ora şi sala următorului curs, dacă el se ţine ori nu. Fiindcă, deşi aprobat de Universitate drept curs facultativ pentru cîţiva studenţi, el era tolerat în forma şi cu audienţa pe care le căpătase. „Tolerat" însemna, pe de o parte, că nimeni nu ne-a interzis vreodată să participăm la el. Din cînd în cînd Ioan Alexandru, admonestat probabil de conducerea Facultăţii, ruga pe cei ce nu sînt studenţi să-şi adape interesul pentru religios la biserică, la sinagogă, la Facultatea de teologie, la bibliotecă. Însă publicul n-a prea scăzut. Pe de altă parte, „tolerat" însemna că acest curs se putea întrerupe oricînd, că ne strecuram discreţi pe scările facultăţii pînă la etajul ultim – unde, la ultimele ore ale programului, avea el loc. Singura formă mai explicită de dezaprobare venea din partea femeii de serviciu care, supărată că trebuie să stea după program (cursurile lui Ioan Alexandru se prelungeau într-o manieră imprevizibilă), izbea cu găleţile şi mătura în uşi ori stingea lumina. Profesorul şi publicul tăceau chitic. O dată a trebuit să coborîm orbeşte scările celor trei etaje din imobilul pustiu, ţinîndu-ne de mîini, orientaţi de chibrituri aprinse ici şi colo. Atunci am avut senzaţia unui grup semi-clandestin, dar şi a fisurilor incredibile pe care regimul nu le putea opri să apară (ori le tolera doar?).

Ioan Alexandru era un personaj de frontieră: cu medierea şi ambiguitatea pe care ea le implică. Deşi intelectual ca formaţie, şi universitar, el părea, după ton, mai mult un „misionat", un interpret, de remarcabilă forţă poetică, al textului sacru. Exaltarea lui, lipsită de distanţă deliberativă, tonul profetic, cîteodată moralizator, faptul că nu discuta colaboraţionismul ierarhiei ecleziastice cu regimul comunist puteau stîrni reticenţe (şi le stîrneau printre alţi intelectuali, mai riguroşi, atraşi de religios). Pe de altă parte, el dădea acces – printr-un comentar extrem de special, de angajat în interpretare – la texte cu totul absente în spaţiul public (în afară cursului de la Filologie, a ţinut la Facultatea de Arte Frumose un curs unde a tradus şi a comentat poezia liturgică a lui Roman Melodul şi a lui Efrem Sirul). Era un mediator, foarte personal, foarte persuasiv, foarte imaginativ, între textul sacru şi un public instruit, interesat de religios, dar lipsit de posibilitatea orientării în domeniu (în afara celei autodidacte).

În acei ani, cînd lucrurile autentice erau extrem de rare, cînd religiosul era o chestiune privată ori de parohie, Ioan Alexandru a vorbit despre textul sacru, *l-a rostit* s-ar spune, într-un mod furtunos, puternic, captivant. În acei ani, cînd atmosfera era atît de opacă, cursurile lui au fost un soi de spărtură către aer, o posibilitate de respiraţie. Îi mulţumesc.

glosar de tranziţie

Buticuri

Nici sub vechiul regim, nici sub cel care l-a precedat şi de fapt niciodată în trecutul ei România nu a avut buticuri. Cultura sa negustorească s-a bizuit pe dughene, pe tarabe, pe chioşcuri, pe tejghele şi îndeosebi pe vajnicii olteni care, cu cobiliţele pe umeri, cutreierau mahalele făcînd bunătăţilor oferite cea mai neaoşe publicitate: ia castraveţii sau roşiile sau dovleceii, neamule! Rezerva socialismului faţă de buticuri a avut cel puţin două motivaţii de principiu: una ideologică – termenul avea o obîrşie imperialistă, cealaltă strategică: prioritatea sectorului „A" excludea orice frivolitate în prezentarea produselor din sectorul „B". Comerţul socialist nu etala mărfurile, ci le disimula. Nu vînzătorii se străduiau să intre în graţiile cumpărătorilor, ci cumpărătorii, încolonaţi în sumbrele cozi de zi şi de noapte, pîndeau clipa binecuvîntată cînd vor ajunge – poate! – în faţa vînzătorului.

Liberă de asemenea oprelişti, mărunta negustorime a tranziţiei a adoptat termenul cu parfum european de butic pe care, cu tot exotismul lui, limbajul curent l-a asimilat. Între buticari şi populaţie s-a înfiripat astfel o solidaritate semantică. Solidaritatea nu a fost numai semantică ci şi economică, dovadă proliferarea buticurilor şi capacitatea lor de a subzista. Buticurile nu sînt ameninţate să dispară pentru că dau faliment, ci pentru că în viziunea noului primar general al capitalei principalul neajuns din viaţa bucureştenilor nu-l constituie cîinii vagabonzi, ori gunoaiele, ori incuria serviciilor publice, ci ponositele dughene rebotezate buticuri. Şi astfel pe avanscena actualităţii a fost propulsată o nouă categorie de infractori: buticarii.

Lansarea buticurilor a fost o victorie prea puţin remarcată a francofoniei în faţa torentului americanizant. Stîrpirea buticurilor ratează însă şansa Bucureştiului de a redeveni „Micul Paris"; întrucît „Marele Paris", aidoma altor metropole din Lumea Întîi, nu se sfieşte nicicum cu comerţul său stradal. Nimeni nu s-ar putea gîndi să recupereze domeniul public expulzîndu-i pe buchinişti de pe malul Senei ori pe pictori din „La Place du Tertre". Discutabilă în sine, pasiunea dîmboviţeană pentru domeniul public suscită probleme şi prin modul cum îi ierarhizează pe prezumtivii purtători de noxe urbane. Căci domeniul public nu este mai afectat sub ocupaţia buticurilor decît sub cea a inamovibilului Puzdrea ori a miilor de maşini parcate pe trotuare, care îi aruncă pe pietoni în ameninţătorul şuvoi de pe carosabil.

Înverşunarea antibuticară îşi arogă printre altele şi meritul de a restabili respectul faţă de lege. Primul argument: autorizaţiile obţinute sub vechiul primar sunt lovite de nulitate prin instalarea celui nou. Autoritatea reală nu aparţine legilor, ci actorilor acreditaţi să asigure aplicarea lor. Al doilea argument: buticurile nu sînt decît reţeaua prin care o mafie specializată revarsă pe piaţă mărfuri contrafăcute sau introduse peste graniţă prin contrabandă. S-ar părea că legea este mult mai grav încălcată prin ocuparea domeniului public decît prin continuarea contrabandei şi a producţiei de mărfuri contrafăcute. Deşi atît de de invocat, nu este sigur că avem un stat de drept. Este sigur, în schimb, că nu avem de ce invoca o primărie de drept.

În bătălia cu buticarii, din Drumul Taberei, forţele de ordine s-au dovedit mult mai brave decît în bătălia de la Costeşti cu oamenii conduşi de Luceafărul huilei. Întrebarea este: ce ne aduce mai mult rău – persistenţa buticurilor sau recăderea în violenţă, pe care o prilejuieşte încercarea de a le elimina?

Pavel CÂMPEANU

bazar

Bucătăria şi căsnicia

Vorbeam, mai de mult, despre vedetele consacrate ori întărite, în statutul lor public, de revistele „de specialitate". Se conturau, acolo, portrete fie maliţioase ori chiar calomniatoare *(VIP, Naţional)*, fie afectiv-aprobatoare, evident, realizate, mai corect, cu acordul vedetei *(Tv Mania, Unica, Elle etc.)*. Acest gen de publicistică devenea, într-o oarecare măsură, motorul creării unor asemenea persoane publice, conştiente, după posibilităţi, de necesitatea păstrării imaginii lor: Andreea Marin, vorbea, de pildă, idilic, de căsnicia ei; Mihaela Rădulescu – curajos despre sînii ei de acum şi căsnicia ei de atunci; ex-primarul Lis – pe un ton de justificare despre mondenităţile şi, pe atunci, infidelităţile lui.

În *Naţionalul* din 8 septembrie o parte din vedetele sus-amintite au revenit în centrul atenţiei: Viorel Lis, cu un soi de reportaj să-i zicem conjugal, iar Andreea Marin, cu vestea, neaşteptată, a divorţului. În privinţa ex-primarului, lucrurile sînt, cel puţin la prima vedere, vesele: Oana şi Viorel îşi povestesc, de bună voie, idilica viaţă amoroasă. Cazul Andreei Marin este cu totul diferit: vedeta de la *Surprize, surprize* nu e deloc dornică să dea declaraţii presei; atît ea, cît şi soţul ei refuză să facă „dezvăluiri", mărginindu-se doar la confirmarea divorţului. Această discreţie nu poate fi decît salutată, ea reprezentînd un progres în trasarea limitelor dintre public şi privat chiar în cazul vedetelor. Interesant este, însă, demersul reporterului *Naţionalului* (Miron Manega), care, văzînd că doar din declaraţiile de bun-simţ ale protagoniştilor nu va face nici o brînză, şi că actualul divorţ nu se va apropia nici de cel al Dianei de Charles, nici de cel al Mihaelei Rădulescu de Ştefan Bănică jr., încearcă formula „documente ajutătoare": *Jurnalul Andreei Marin* (editat în vara aceasta la SC Jurnalul SA, conform *Naţional)*. Pe lîngă o culegere de cugetări ale Andreei despre ea însăşi, fragmentul – „cheie" din jurnal este cel în care aceeaşi Andreea îşi descrie, incredibil, relaţia în termeni culinari: „Cristi e mîncăcios, dar îi place să mănînce gătit acasă. Şi-i gătesc, ce să fac? (...) Vreţi să ştiţi dacă mă ajută Cristi la bucătărie? Nu, pentru că nu îl las eu. Am un principiu: el munceşte mult, vine tîrziu acasă, vreau ca atunci cînd intră pe uşă să găsească aici căldură, curăţenie, o mîncare caldă şi o inimă deschisă". În concepţia vedetei, inima deschisă şi principiile se leagă indestructibil de mîncarea caldă, de a cărei diversitate te poţi bucura într-un alt paragraf: „Lui îi plac ciorbele (...) Mie îmi plac foarte mult dulciurile şi mănînc mîncăruri grele, consistente, în general. Tocăniţe, ghiveciuri, mîncăruri cu sos, sarmale şi ardei umpluţi". Enumerarea pantagruelică de mai sus ne introduce într-un univers al pasiunilor, dar culinare, deturnînd gravitatea evenimentului spre superficialitate gospodărească. Impresia finală cu care rămîi, în urma degustării articolului, este (pe lîngă o poftă acaparatoare) că e vorba de mici neînţelegeri în bucătăria comună. Sau că o căsnicie românească care se respectă se leagă mai mult de meandrele bucătăriei decît de zvîrcolirile inimii. Concluzie superficială, dar confirmată şi de *feature-ul* cu ex-primarul capitalei: relaţia lui cu juna Oana este, în general, fericită, cu excepţia nemulţumirilor... culinare: „Bărbatul Viorel Lis îi reproşează deseori lentoarea „nu prea vrea să facă treabă şi nici să gătească nu ştie. Mie îmi place mîncarea gătită, mai ales ardeii umpluţi". Iarăşi ardeii umpluţi! Ajunge să fie un fel aproape magic, dacă nu simbolic, ori cu implicaţii politice! Desigur că, şi în cazul primarului, dorinţa ca partenera sa de viaţă să gătească se leagă de o atitudine paternală, autoritară, avînd drept scop responsabilizarea mai puţin iniţiatei Oanei: „Este preşedinta organizaţiei de femei a partidului, are o firmă şi este şi studentă. O cert cînd o văd că se lasă pe tînjeală. Trebuie să muncească de tînără". Ca şi în cazul Andreei Marin, în spatele listei gastronomice stau lucruri mai grave; enumerarea de mîncăruri se termină cu: „Vreau să nu-şi dorească să plece în altă parte, vreau să VREA să se întoarcă acasă". Totuşi, alegerea bucătăriei ca barometru al relaţiilor conjugale şi a meniului ca depozitar de sentimente conduce spre o viziune tipic românească, suficient de primitivă. Ar fi trist să se poată afirma că, în multe cupluri neaoşe, fie şi celebre, bucătăria salvează căsnicia...

Iaromira POPOVICI

Sublimul în vara asta

Tot ce am citit mai frumos în vara anului 2000 – afară, acum, la mijloc de septembrie încă e cald şi bine, o temperatură mai blîndă, ca o milă cerească pentru cumplitul iulie – tot ce am citit mai încîntător, dîndu-mi senzaţia sublimului născut din inteligenţă entuziastă şi talent sufletesc, se găseşte, vai!, în paginile unui „Nouvel Observateur" din „20 a şaptea..." Zic „vai!" fiindcă mă simt neputincios în faţa îndelungatei presiuni a prejudecăţilor care dispreţuiesc „cultura prin reviste". Poate că voi fi dizgraţiat, dar ce pot face dacă cei de la „Obs" au avut ideea fericită – nu ştiu prin lume cine a mai găsit-o, în România, cu siguranţă, nimeni! – să consacre, în cinci numere consecutive, cinci articole substanţiale, cinci reportaje sau, la fel de bine, cinci poveşti despre cum au fost scrise, tipărite şi lansate în lume, cinci capodopere literare? Al doilea episod avea ca subiect minunăţia aceea intitulată „Mînăstirea din Parma", romanul meu preferat, cel mai iubit dintre cele scrise de pămînteni. Articolul lui Gilles Anquetil – pe trei pagini de revistă – era flancat de două chenare care citau pe larg din studiul lui Balzac apărut în septembrie 1840, la 6-7 luni după apariţia cărţii (studiu? „urlet de entuziasm", cum ar fi spus Radu Albala) şi din răspunsul lui Stendhal către cel care-l slăvea, fără a-i fi prieten sau măcar bun cunoscut (precizare, cred, necesară). Le ştiam de mult, în întregime, dar nu înţeleg să-mi consum spaţiul pentru a explica de ce le pierdusem din memorie şi mai ales de ce azi, după fix 160 de ani, mi-au dat o zi bună, foarte bună.

Balzac putea scrie astfel despre un roman care nu era al lui: *„La Chartreuse de Parme* este, pentru mine, în epoca noastră şi pînă în momentul de faţă, capodopera literaturii de idei... Dacă, cu toată importanţa ei, am întîrziat aşa de mult să vorbesc de cartea aceasta, este, credeţi-mă, numai din pricină că mi-era greu să dobîndesc un soi de imparţialitate. Şi încă nu sînt sigur că am dobîndit-o atît de mult; chiar şi la o a treia lectură, lentă şi reflectată, găsesc extraordinară această lucrare.

Ştiu dinainte cîte glume va trezi admiraţia mea. Se va vorbi, desigur, de excese admirative, cînd ceea ce mă stăpîneşte e numai entuziasmul, chiar şi după ce ar fi trebuit să înceteze. Se va zice că oamenii de imaginaţie pe cît de repede îndrăgesc, tot pe atîta de repede şi uită anumite opere, de cari vulgul îşi rîde sau se îngîmfă că nu înţelege nimic. Cei simpli sau chiar şi spiritualii ce abia îşi trec mîndrele lor priviri pe deasupra lucrurilor vor zice că mă distrez făcînd paradoxe, că preţuiesc nimicurile şi că îmi am, ca şi dl Sainte-Beuve, scumpii mei necunoscuţi. Nu mă pricep la tranzacţii cu adevărul, asta-i tot ce se poate spune.

Dl Beyle a scris o carte în care sublimul te întîmpină la fiece pagină. La vîrsta în care oamenii *găsesc* foarte rar subiecte grandioase, şi după ce a scris peste douăzeci de volume foarte spirituale, d-sa a dat o operă ce nu poate fi apreciată decît de sufletele cu adevărat superioare. În sfîrşit, d-sa a scris romanul *Prinţului modern,* pe care l-ar fi scris şi Machiavelli, dacă ar fi trăit şi ar fi fost exilat din Italia în secolul al XIX-lea.

Obstacolul cel mai serios ce stînjeneşte renumele la care d-l Beyle are dreptul să aspire vine de acolo că *La Chartreuse de Parme* nu poate afla cetitori în stare s-o guste, decît printre diplomaţi, miniştri, observatori, oameni de lume din cei mai străluciţi, artişti dintre cei mai distinşi; cu un cuvînt, numai printre cele o mie sau o mie cinci sute de persoane ce alcătuiesc elita Europei. Aşa că nu trebuie să vă mire dacă, de şase luni de cînd opera aceasta surprinzătoare a văzut lumina zilei, nu s-a găsit măcar un singur ziarist care s-o fi citit, înţeles şi studiat, necum s-o fi analizat şi lăudat, sau să fi făcut cel puţin o aluzie cît de vagă la dînsa. Eu care, îmi place să cred, mă cam pricep puţin la atari lucruri, am citit-o pentru a treia oară zilele astea, găsind opera şi mai frumoasă şi simţind în suflet acea stare de fericire pe care ţi-o dă fapta bună ce ai de gînd să faci."*

Iar Stendhal, într-o scrisoare lungă din Civitavecchia – răspunzînd vivace la toate sugestiile şi observaţiile lui Balzac, dînd pe faţă cele mai intime secrete ale scrisului şi gusturilor sale literare – putea începe aşa: „Am avut, domnul meu, ieri seară, o foarte mare surpriză. Cred că niciodată şi nimeni n-a fost tratat astfel într-o *Revistă,* şi încă de către cel mai bun judecător în materie. V-a fost milă de un biet orfan părăsit în mijlocul străzii. Nimic mai simplu, domnul meu, decît să vă trimit o scrisoare politicoasă, aşa cum, şi domnia-ta şi eu, ştim să compunem. Cum însă, procedeul d-voastră e unic, vă voi imita şi vă voi răspunde cu o scrisoare sinceră. Primiţi, deci, mulţumiri mai mult pentru sfaturi decît pentru laude."

Şi sfîrşea în cel mai fermecător vertij pe care un geniu literar îl poate încerca în clipa succesului: „Articolul acesta uimitor, *aşa cum niciodată un scriitor n-a primit de la altul,* (subl. mea R.C.) l-am citit, acum îndrăznesc să v-o spun, în hohote de rîs. De cîte ori dam peste vreo laudă, puţin cam tare, ceea ce mi se întîmpla la fiecare pas, mă gîndeam la mutra ce-or face prietenii mei, citindu-l."

Radu COSAŞU

* În traducerea lui Perpessicius, din „Antologia de critică franceză literară" intitulată: „De la Chateaubriand la Mallarmé", apărută în 1976 (dacă vă vine să credeţi!) la Ed. Dacia, Cluj-Napoca.

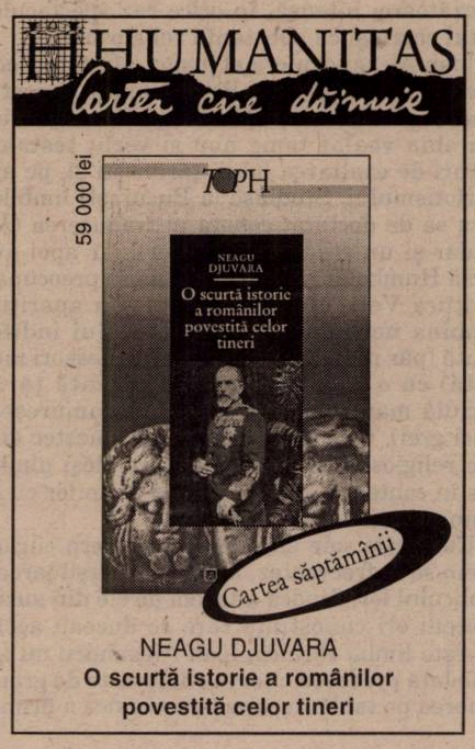

scrisoare din New Orleans

A dispărut zeul New Orleans-ului

Submarinul confederat din Jackson Square a dispărut. Acest obiect fără justificare, scos la lumină din adîncurile Lacului Ponchatrain, era un simbol ţeapăn al subconştientului cetăţii. Sarcina sa istorică era aceea de a ţepui, de dedesubt, navele unioniste. Dar sarcina lui simbolică, de departe mai importantă, era să ne aducă permanent aminte că, sub voioşia noastră şi sub aparanţele de *bons temps roulant*, pîndeşte un înfricoşător rechin de fier.

O statuie de ghips a lui Marilyn Monroe, cu fustele zburătăcite întru eternitate de aerul cald al gurilor de aerisire ale metroului newyorkez, i-a luat locul submarinului confederat. Evident, curentul din metrou are o valoare simbolică deloc străină băştinaşilor New Orleans-ului, dar aceasta nu e nimic în comparaţie cu misterul de nepătruns al guguloiului de fier confederat. Marilyn este o făptură de celuloid, pe care o poţi privi oriunde în lumea asta unde s-a auzit de film, pe cînd submarinul este eminamente New Orleans.

Chestionaţi de reporter, angajaţii muzeului orăşenesc nu au putut spune nici ce s-a întîmplat cu el, nici cînd va fi adus înapoi. Reporterul se prefăcu atunci într-un vajnic cetăţean şi i-a înfierat pe paznicii întru totul nevinovaţi după cum urmează: „Ramificaţiile acestui fapt sînt grave şi se întind dincolo de Crescent City. De la înlăturarea submarinului nostru s-au petrecut în lume două incidente legate de submersibile. *Kursk*, submarinul nuclear rus, şi-a găsit mormînt de ape, cu echipaj cu tot. Sus, pe înălţimile Anzilor, poliţia columbiană a descoperit locul în care traficanţii de droguri, ajutaţi de experţi nucleari ruşi, îşi construiau propriul submarin. Aceste evenimente nu sînt fără legătură. Ori ne aduceţi submarinul înapoi, ori alte nenorociri subacvatice, încă şi mai groaznice, se vor produce!“

Şi nu glumea. Dacă adaugi la acestea că, în ultimul timp, marile şi micile ecrane au fost invadate de un potop de fantezii cinematografice cu submarine, ai tot ce-ţi trebuie pentru un veritabil fenomen psihologic.

Am cunoscut un tip care a făcut armata pe un submarin nuclear american. Marinarii fumau la iarbă mai tot timpul, pentru a şterge din plictiseala lungilor şi tăcutelor luni pe sub ape. El bănuia că omologii lor ruşi trăgeau la măsea tone de vodcă. O armată nucleară drogată şi una beată cui, care îşi încrucişează drumurile în taină. Îţi poţi imagina cum echipajul de pe submarinele cartelului drogurilor ar consuma o grămadă de cocaină. E un amestec exploziv. Echipajele acestor submarine nu au nici o legătură cu lumea din afară. Misiunea lor este să treacă nevăzute.

În vremea asta, aici, la suprafaţă, în lumea cea frivolă şi nepăsătoare, noi ne vedem de ale noastre, ca şi cum rechinii apocaliptic zăpăciţi de droguri de sub noi nici nu ar exista. Poate că aşa şi trebuie, să îi ignorăm total, pentru că dacă am şti ce se petrece cu adevărat în adîncuri nu am mai putea funcţiona. Pe de altă parte, dacă sîntem pe deplin neştiutori, putem fi mînaţi spre dezastru fără a prinde de veste. Ceea ce mă duce înapoi la chestiunea submarinului confederat din Jackson Square. Acest jalnic şi butucănos obiect de metal era un monument al tuturor lucrurilor ascunse în adînc despre care nu ştim nimic. Aveam nevoie de el aici, ca să ne amintească, zi de zi, cît de puţin ştim despre ce se întîmplă acolo, jos. Dar, mai presus de asta, era un totem legat cu mreje vrăjite de toate submarinele adevărate sau scornite aflate azi în funcţiune. Era un zeu străvechi. Cînd a plecat, a lăsat golul psihic care a produs cele văzute la ştiri. Şi încă nu s-a terminat. Rogu-vă, puneţi-l la loc!

Andrei CODRESCU
www.codrescu.com
(traducere de Ioana AVĂDANI)
(Rubrică difuzată la *National Public Radio* şi publicată în *Gambit Weekly, The Baltimore Sun* şi *Funny Tonus)*

din fanfare funerare

Dănuţă, hai să trecem frontiera!

– marafeturi epice (IV) –

Şi cum spun, toate bune, privesc eu ce privesc la mersul trenurilor şi pleoştit îmi fac calcule, pleoştit învîrt cele trei, patru bancnote de cincizeci de mii în mînă: „măi, să fie“, zic, „nici n-am ştiut că atîta-i de departe secuimea de oraşul Cluj, abia la miez de noapte se arată rapidul Korona, care de la Budapesta vine şi la Braşov opreşte, după ce trece el, cum se şi cuvine, prin Miercurea Ciuc“, zic cam pleoştit, şi cam tîmpit, şi cam turtit de fosta căldură care acum mă lasă în pace, e seară, trecut de nouă şi jumătate, umbrele înserării tot mai bine se lasă, tot mai cuprinzător şi mai molcom învăluie dumnealor ungherele sălii celei mari din gara Cluj-Napoca, se lasă moale de tot peste taxiuri, peste tonete şi „budiguri“: aşa le spunea baba lui nevastă-mea buticurilor, imediat ce apăruseră ele, nu multă vreme după revoluţie, la un an şi ceva, în comuna Parţa, nu departe de Temeswar, la nici cincisprezece kilometri de oraşul lui Iosefini, cum l-a numit dom' doctor Georgescu, amicul nostru bucureştean din vremurile de glorie ceauşiste care făcea el multe raşchetări, aşa le spunea avorturilor ilegale, umbla cu raşcheta cu care curma viaţa pruncilor români în plasă de un leu, şi cînd îl întrebam noi: „da' cum se poate ca el să umble aşa“, doctorul ne spunea că a raşchetat la viaţa lui multe amante şi neveste ale ăstora de la şecu, ba chiar şi pe... şi ne-a spus numele unei mari cîntăreţe de muzică uşoară căreia nici nu îndrăznesc să-i pomenesc numele şi nici nu-mi pot închipui că ar fi putut fi supusă unei asemenea (joase) operaţiuni; „nu cred, dom' doctor“, ziceam eu, încredinţat fiind de lăudăroşenia şi fanfaronada fără limită a regăţenilor şi el tare se supăra, mult gesticula, îi cădeau sutele din pojnar prin piaţă, venea el la Temeşvar, la cartierul Mehala, mai apoi pe strada Mureş unde erau celebrele ocsko, adică pieţe de vechituri, care numai de vechituri nu erau ele, fiind acolo singurele locuri din ţărişoara noastră dragă şi foarte dragă de unde putea românul cu bani să cumpere niscaiva produse de pe la Occident; şi cum spun, îmi zicea simpaticul dom' doctor: „Dănuţă, voi sunteţi oraşul lui Iosefini, ştii tu, ăla cu scamatoriile“; degeaba îi spuneam io, legănat dreapta-stînga de vălmăşeala bişniţarilor cu mărfuri de pe la sîrbi, unguri şi de pe la Germania Federală, că numele cartierului Iosefin fu stabilit de cutare burgărmaistăr din vremi austriece, în pie memorie pentru drăguţul de imperatore habsburgicum Iosif al II-lea, zis şi al monarhiei luminate. „Taci, Dănuţă, că mai luminat decît al nostru dictatore, nu se află pe faţa pămîntului“, îmi spunea her doktor, şi numai ce se apuca să suduie cu mare poftă regimul ceauşiti aflat la începutul încordării celei naţionale pentru plata datoriei externe; am început să ne scremem întru achitare, zicea her – şi eu tare rîdeam de el – cînd striga scatologic printre bişniţarii din Mehala, cum că de-acu urmează să ne pună mult iubitul şi stimatul un contor la cîcăstoare, să vadă dacă depăşim au ba raţia alimentară, aceea pe care o dobîndeam noi prin arătarea buletinului la magazinele alimentare; pe urmă, her doktor îmi spunea cum, în tinereţe, în prima şi a doua copilărie de la Scorniceşti, tovarăşul se căca ecologic, adică în porumbişte, veneau cîinii lui Andruţa să se înfrupte şi el cu un par se apăra, şi pe urmă la cur mi se ştergea cu coceni de porumb, şi-mi arăta zăltatatul de her doktor cum anume proceda mult iubitul, mi se oprea te miri unde, în mijlocul cel preţenţios al Librăriei Eminescu, nu departe de sectorul Istoria Artei Plastice, secţia Albume, şi îmi arăta cu un gest specific cum anume folosea tovarăşul ştiuletele, îl apuca specific şi dăi, se răzuia bine; „relativ, dom doktor, că nu-i prea bun“, ziceam eu de bună credinţă, iară el, ca de fiecare dată cînd făceam eu bancuri şi mai şi decît ale lui, se oprea un moment, se holba o clipită, şi pe urmă izbucnea într-un rîs care tare semăna el cu behăitul din pruncia mea al caprei lui Erji-neni, vecina noastră de la Lipova. Behăia doctorul şi-mi zicea „aşa, care va să zică nu e prea eficientă metoda“, şi rîdea de se îneca, şi a' dracului de mult semăna dumnealui, în acele clipe, cu capra aceea a lui Erji-neni. Pe urmă, deodată, s-a făcut el foarte serios, pe cînd i-am relatat eu că ai mei socri locuiesc într-o localitate la nici treizeci de kilometri de frontiera cu Iugoslavia; tare a holbat spre mine ochii lui cei umflaţi her doktor şi pe dată mi-a spus: „Dănuţă, hai să trecem frontiera, mergem la lumea liberă, am bani din raşchetat că nu-ţi mai trebuie toată viaţa, luăm vilă la Mediterana“, aşa mi-a spus şi eu i-am relatat că nu se poate, că aşa şi pe dincolo, e greu, e foarte greu, şi dumneata, her doktor ai şaizeci de ani, şi eu am o fată, nu-mi vine, i-am spus, şi greu l-am potolit din ale sale porniri pe regăţanul her doktor Georgescu.

Daniel VIGHI

eveniment

Oaia tatuată

Un baci îşi tunde mioara (cu o maşină electrică de tuns) şi, sub blană, pe pielea blîndului patruped, se descoperă privirii un magnific tatuaj, cu o sirenă ce parcă ne adresează un „hello“ din depărtare. Este caricatura, semnată de Florian Doru Crihană, căreia i-a fost conferit Marele Premiu la recentului festival *Humorror*. Este, totodată, o excelentă metaforă pentru starea ţărănimii noastre sau, mai bine zis (pentru a nu cădea în păcatul generalizării), una definitorie pentru foarte mulţi ţărani de astăzi. Căci, în timp ce unii dintre noi cu simţire „naţională“ şi, de fapt, păşunistă continuă să vadă în ţărani ipostazele multiplicate la infinit ale ciobănaşului moldovean din Mioriţa – doinind din fluier, contemplativ şi în deplin acord cu „respiraţia Universului“ –, mulţi săteni contemporani, navetişti sau nu, sînt mult mai aproape de mahalaua oraşului decît de vatra milenară a satului tradiţional. Se îmbracă în veşnicele treninguri de la turci sau în „geci“ cu *Chicago Bulls*, fac ca unghia de la degetul mic să contrasteze violent cu micimea respectivului deget, sau îşi tatuează pe pumn, chiar dacă nu au trecut neapărat pe la puşcărie, cele cinci puncte („zaré-ul“ sau „singur între patru pereţi“). Asta nu înseamnă că, după ce s-au întors de la oraş şi au avut grijă să se cinstească în tren cu rachiul de rigoare – dat pe gît rapid din flaconul de vitamina C –, nu se dedică activităţilor tradiţionale care i-au consacrat: dau de mîncare la vite, închid găinile în coteţ sau, vezi bine, se apucă să-şi tundă oile. Duminica trec şi pe la biserică, dar şi pe la cîrciuma „privatizatului“ unde-i ascultă, la un casetofon cu leduri roşii şi verzi în difuzoare, pe Adrian Copilul Minune, pe Sorinel Puştiu' sau pe Vali Vijelie.

Bineînţeles că imaginea de mai sus este şi ea una simplificatoare, schematică şi exagerată, dar, aşa cum e, se apropie cît de cît de realitatea satului. Realitate care stă mai mult sub semnul kitsch-ului, decît sub cel al tradiţiei multiseculare.

Nu ne rămîne decît să felicităm organizatorul acestui festival, CONNEX, că, pe lîngă faptul că a găsit de cuviinţă să investească bani în cultură, a creat un eveniment cultural veritabil, lipsit de conotaţiile ideologice sau patetic-naţionaliste cu care sînt împănate multe dintre manifestările culturale de la noi. *Noi sîntem români,* într-adevăr, dar putem fi astfel şi asumîndu-ne cu luciditate propria noastră condiţie. **(C. P.-B.)**

Pagină realizată de Cezar PAUL-BĂDESCU

underground

Cămările groazei

Un ieşean a anunţat acum o săptămînă, prin mica publicitate, că intenţionează să-şi vîndă cartelele alimentare de pe vremea comuniştilor. Omul le are acasă şi a crezut, din iarnă în iarnă, că va fi nevoit să le folosească. Strîngător ca toată lumea, s-a temut că, după cum merge economia postcomunistă, va trece, din nou, printr-o iarnă de coşmar. Întrebat de ce-şi vinde agoniseala, el spune că nu pentru că s-ar fi convins de imposibilitatea unei noi ierni comuniste, ci pentru că nu mai are bani nici să intre în iarnă.

Abia intraţi în toamnă că simţim deja arsura iernii. Fiecare se strînge în casă, cu ce are mai de preţ, încercînd să răzbească şi de data asta. Unul îşi pune aproape cărţile, altul – familia, unul afumăturile, altul murăturile, făcînd, astfel, delimitarea între spaţiul intim şi cel social. Căci frica în Orient atacă dinspre cămară.

Cu toţii îşi blindează universul interior, mai punînd un rînd de ferestre, mai ridicînd un balcon. Sindicaliştii fac, de pe-acum, greve pentru primele de Crăciun. Nu strică să te asiguri din timp. Şi-apoi, pînă atunci mai sînt atîtea de făcut. Intimitatea, care e, multe zile pe an, o abstracţiune, se naşte din frig. Familiile devin mai unite, îmbrăţişările mai strînse. Divorţurile sînt mai rare iarna tocmai pentru că e nevoie de multă afecţiune să înoţi prin troienele care se apropie. Oamenii intră, iarna, în exil.

Părinţii renunţă, patru-cinci luni, la copii, instituţionalizîndu-i. Direcţia pentru Ocrotirea Copiilor din Suceava a aprobat mai zilele trecute cererile unor familii care intenţionează să-şi dea copiii la internat peste iarnă. După cum afirmă autorităţile locale, numărul cererilor poate ajunge, pînă în decembrie la cîteva sute.

Cei mai mulţi îşi limitează drumurile sau le contramandează. La ce bun să pleci dacă s-ar putea să nu te mai poţi întoarce? Oricum, drumurile sînt, în mare parte, inutile. Nu găseşti mare lucru şi nu merită să-ţi tocesti pingelele. Aduni disconfortul, oboseala, frustrările, tragi linie şi vezi că suma e mai mare ca beneficiul. De aceea, poate, toate lucrările stagnează iarna. Lucrul bine făcut este cel terminat vara, pe lumină. Nu degeaba mulţi urmăriţi preferă să se predea în pragul iernii. Un găinar din Botoşani s-a prezentat zilele trecute la sediul Poliţiei. Omul era recidivist, petrecuse mai multe vacanţe în penitenciar. De astă data el a furat anume cîţiva litri de vin şi s-a autodenunţat pentru a-şi putea petrece Crăciunul în închisoare, alături de adevărata lui familie. Oricum, omul nu are casă şi preferă, şi el, să fie instituţionalizat.

S-au strîns, deja, mii de cereri pentru debranşarea de la reţeaua de încălzire în comun. În Sfîntu Gheorghe, mii de oameni au renunţat la apa caldă şi la încălzirea centrală. Preţul estimat al întreţinerii depăşeşte cu mult salariile şi economiile de peste vară. Unii preferă să se mute la ţară unde, de bine-de rău, mai găseşti cîte-o rămurea.

Cum necum oamenii se pregătesc pentru iarnă. Ca pentru asediu. De-a lungul întregii veri, gospodarul vrea să spună „clipă, opreşte-te!“. S-o spună vinetelor, ardeilor graşi, verzei, porcului sau castraveciorilor. Să îngheţe legumele în eternitatea străvezie a borcanelor de pe balcon. În morcovii galactici cu care-şi garnisesţe murăturile. În fişiile luminoase de ţelină în care înveleşte gogoşarii. În materia reziduală care pluteşte prin orice butoi cu varză.

Chiar şi cămările celui mai sărac conservă, pe timp de iarnă, frica de moarte a omului de rînd. Batalioane de sticle, cutii şi pungi, recipiente cu fasole uscată, funii de usturoi şi ceapă, rînduri de pachete obscure şi substanţe conservante. Detergenţi universali şi cărţi de gastronomie generală. Eternitatea s-o fi născut la sat, dar s-a ascuns prin cămări- alături de frică.

Cît timp nu umblă la cămară, românul e de un curaj tineresc. Îşi trăieşte clipa, nu se scaldă niciodată în acelaşi rîu, trăieşte rîzînd sau scrîşnind. Imediat ce se apropie iarna, începe să se gîndească la ziua de mîine-poimîine, să calculeze, să se gospodărească.

Iarna e un alibi bun pentru politicieni – ei scot din cămări retorica, o scutură de conservanţi şi atacă la baionetă: şi, de-ar fi să te iei după discursurile lor, nu mai rămîn castravete peste castravete şi cîrnat lîngă cîrnat în cămară. Doar fantomele nivelului de trai, ale bunăstării, ale Comisiei Naţionale de Statistică.

Sorin ŞERB

CULTURĂ CU FRONTIERE

Comerţul prin turism şi obiecte „călătoare“ în Europa Centrală şi de Est în perioada comunismului (I)

Aproximativ 20 de istorici, sociologi, antropologi şi literaţi din Ungaria, Cehia, România, Slovenia şi Croaţia au participat la conferinţa cu acest titlu organizată de Internationales Forschungszentrum Kulturwissenschaften *din Viena. Temele conferinţei au fost consumul, penuria şi turismul în Europa Centrală şi de Est, iar participanţii au fost încurajaţi să scrie despre ceea ce li se pare cel mai interesant în legătură cu aceste subiecte. Rezultatul a fost o colecţie eclectică de studii de caz fascinante, care, spre deosebire de un studiu riguros comparativ al cadrului politic şi economic al consumului în aceste ţări, a putut oferi o privire istorică şi nuanţe culturale altfel greu de surprins.*

Comerţul realizat cu ajutorul turismului a fost una din oportunităţile de care locuitorii Europei Centrale şi de Est nu au ezitat să profite atunci cînd li s-a dat voie. Mulţi din generaţia de vîrstă medie de la noi au avut probabil experienţa turiştilor polonezi ce traversau ţara de la Suceava şi Satu Mare pînă pe litoral şi, de asemenea cea a comercianţilor iugoslavi. În mod similar, escapadele turistice ONT în fosta URSS ale multor români, în care un scop important era „să îşi scoată călătoria“ prin vînzarea la întoarcere a obiectelor cumpărate cu banii adunaţi din cele transportate din România au reprezentat combinaţii între calcul şi curiozitate. Multe din aceste episoade s-au tranformat din practică frecventă în amintiri despre cum era „pe vremuri“ sau în propuneri pentru muzeografi (vezi eforturile lui Dan Perjovschi de realizare a unui muzeu al comunismului).

Deşi practicile legate de consum şi cumpărare nu au fost uniforme în aceste ţări, ele s-au schimbat în mod substanţial după 1989 prin recentrarea pe piaţă şi prin circulaţia bunurilor produse de companii mai mari sau mai mici din Occident. În ciuda rapidităţii acestor transformări, există doar cîteva lucrări scrise despre consumul socialist. Economia de penurie a lui Janos Kornai şi Coada: un mod de viaţă în România *a lui Pavel Câmpeanu rămân probabil cele mai semnificative analize ale particularităţilor producţiei şi a distribuţiei în timpul comunismului. Organizatorii acestei conferinţe nu şi-au propus să angajeze conversaţii cu lucrări de economie politică, ci mai degrabă cu literatura britanică a studiilor culturale şi cu lucrări de sociologia culturii.*

Lucrările despre spaţiul ex-iugoslav au accentuat în feluri diferite faptul că, spre deosebire de toate celelate ţări socialiste, libertatea de a călători (mai ales în Austria şi Italia) a produs practici de cumpărare şi folosire a produselor mai asemănătoare cu cele Vestice. Cu toate acestea, produsele erau suprainvestite cu semnificaţii deosebite ca şi în celelalte ţări socialiste, deşi după sfîşitul socialismului fostele obiecte rare şi dorite devin triviale ca şi actul de cumpărare şi turismul prin comerţ. Una dintre persoanele intervievate de Alenka Svab, sociolog din Slovenia (You Simply Had to Have It – Shopping Tourism in Socialism) *a exprimat sugestiv această schimbare: „Şamponul Fa nu mai miroase aşa de bine de cîţiva ani şi a cam devenit un şampon ordinar“. György Horvath, un critic literar din fosta Iugoslavie a analizat efectele perverse ale dreptului de muncă în Occident, un grup ce depăşşea 4% din totalul populaţiei* (Suffering and Legitimacy). *Pornind de la descrierile foştilor Gastarbeiter rezultă că aceştia, deşi reuşeau să atingă standardul de viaţă considerat de conducerea iugoslavă ca adecvat pentru a îi conferi legitimitate, erau participanţi într-o cultură a suferinţei prin faptul că erau „oaspeţi“ atît acasă (datorită consumului de elită), cît şi în Germania (datorită vizibilităţii culturale). Contrar unor teorii naive a modernizării despre consum („consumul duce la modernizare, democraţie, occidentalizare, etc“), Horvath găseşte că „oamenii au fost atinşi doar superficial de cultura de consum, sau, mai bine spus consumul a existat paralel cu 'cultura'“, aducînd în sprijinul acestei afirmaţii comentariul lui Radovan Karadzic care spunea că „sîrbii nu sînt stupizi; mai degrabă ar conduce un Mercedes decît un tanc“ (nici Vadim Tudor nu are nici o problemă să călătorească într-un Mercedes, în ciuda delirului său anti-occidental).*

Prezentăm deocamdată o parte din lucrarea unui sociolog maghiar tînăr, care a avut ideea, pe cît de simplă pe atît de inteligentă, de a analiza fotografiile personale ale maghiarilor ce călătoreau în Occident înainte de 1989.

Liviu CHELCEA
doctorand antropologie, Univ. Michigan

Acte fotografice

De ce călătorii maghiari (şi probabil alţi est-europeni de asemenea) apăreau în fotografiile personale făcute în Occident înainte de 1989 în faţa unor elemente fără prea mare valoare estetică precum motorete, casetofoane duble, maşini de vîndut ţigări sau vitrine de magazine ? Fotografiile acestor călători nu sînt luate întîmplător, ci ele oferă posibilitatea idealizării prin compoziţie. Spre deosebire de compoziţie, spontaneitatea implica riscul pierderii de prestigiu. Ca şi cataloagele distribuite de mall-uri şi supermarket-uri, rupte de contextul lor „autentic“ de producţie, fotografiile turiştilor deveneau o reprezentare simbolică a posibilităţilor de consum oferite de Occident. Deşi nu dezvăluie dacă turiştii au avut parte de asemenea bogăţii, fotografiile dezvăluie că a existat cel puţin accesul la acele opţiuni. Mall-urile sînt muzeele săracilor, spunea Pierre Bourdieu; pentru est-europenii şi mai săraci se poate spune că prin fotografii ei rămîneau cu „catalogul muzeului“. Privind fotografiile, ei se puteau imagina în situaţia de consum a altor oameni.

Fotografiile cu vitrine, în general, aparţin fie genului în care se pozează în faţa magazinului („mă aflu într-un loc important“), fie genului în care personajele cumpără activ, privesc atent sau întreabă vînzătorii. Bunurile expuse nesupravegheat în faţa magazinului au rolul lor în fotografie, reprezentînd o atitudine diferită faţă de consmumatori, în comparaţie cu cea din Ungaria. Proabil că din cauza penuriei, viziunea despre cumpărare includea cu greu ideea unor cumpărători care ezită, care privesc relaxaţi sau care ating obiectele. Fotografiile reprezentau astfel un tribut nu numai diferenţei în ceea priveşte selecţia, ci şi unei libertăţi mai mari. În mod asemănător, fotografiile cu maşini de vîndut Coca-Cola, fotografii, ţigări sau bancomatele, altfel alegeri estetice surprinzătoare, sînt preferate ca fundal deoarece reprezintă o mai mare libertate la cumpărare prin faptul că elimină vînzătorii potenţial aroganţi din procesul cumpărării.

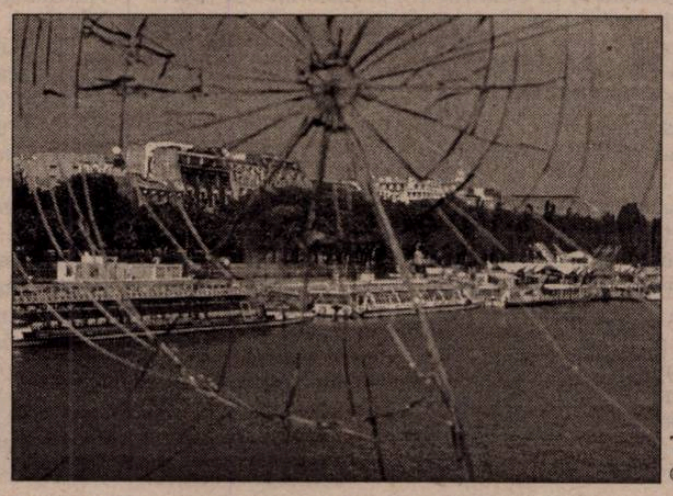

© a.l.ş.

Alte exemple de fundal al fotografiilor, la care spectatorul de astăzi (şi putem presupune că şi vest-europenii de atunci) ar privi fără a putea să înţelegă, cuprind autocare Neoplan, magazine Burger King, un punct de trecere al frontierei, un Ford Sierra, un Rolls Royce, interioare de restaurante de lux sau o maşină automată de făcut poze. Multe dintre ele aparţin genului de fotografie ca trofeu (P. Bourdieu), care consacră întîlnirea dintre o persoană şi un loc sacru.

Nu am întîlnit fotografii în care turiştii să se fotografieze în faţa unor obiecte ce reprezentau faţa nefavorabilă a unei ţări. Nu există fotografii în faţa toaletelor publice, gropilor de gunoi sau ale cerşetorilor (decît pentru a exprima o atitudine ironică specifică tinerilor). În schimb am întîlnit o serie de fotografii ce păreau să conţină o naraţiune specială, centrată pe suferinţa pentru cultură şi cunoaştere. Printre clişeele unuia dintre intervievaţi nu erau nici un fel de fundaluri de genul celor menţionate mai sus. Posturile în care personajele se pozau erau luate întotdeauna în faţa unor bunuri culturale de genul statuilor, clădirilor sau muzeelor. Mai exista o fotografie în care familia era înfăţişaţă consumînd mîncarea adusă de acasă. Intervievatul a descris cu dezaprobare oamenii care mergeau în Vest doar pentru cumpărături, în timp ce ei vroiau să vadă, chiar cu preţul suferinţei de a mînca astfel şi de a locui în cort. Naraţiunea fotografiilor exprima o atitudine specială de sacrificiu pentru cultură.

Naraţiunile fotografiilor sînt susţinute şi de modalităţile de expunere în albumul personal. Deşi am văzut doar cîteva, editorii acestor albume vor să producă o anumită lectură pentru audienţă. Asemenea albume nu includ numai fotografii, ci şi vederi, bilete de metrou, autobuz sau tren, desene ale lucrurilor văzute, note de plată de la restaurant, hărţi marcate, comentarii scrise sau desenul unui tren pe care era lipit un abţibild „Souvenir“, ce părea să exprime că cei „blocaţi“ acasă vor fi alimentaţi pe larg cu povestiri despre cele văzute.

Zoltán GAYER
sociolog, Budapesta

În numerele viitoare ale revistei vom prezenta alte asemenea lucrări (traduse şi adaptate de Liviu Chelcea), următoarea fiind despre şoferii de TIR văzuţi ca eroi culturali în Ungaria kadaristă.

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

sînt la curent cu...

Bogdan Secară & Ciprian Amariţei

şi site-ul www.okazii.ro

Ideea nu ne aparţine, prima oară nişte americani s-au gîndit să facă acest gen de site. Iniţial a fost totul luat în glumă, practic, oameni ce vroiau să scape de lucrurile de acasă. La noi, e-n Politehnică, nu pe site, cînd studenţii îşi vînd avutul după absolvire. De atunci, chestia s-a extins, americanii au intrat în acest site, în această bursă virtuală, pentru că accesul se face fără costuri, la orice oră din zi şi din noapte. Noi sîntem un fond de investiţii şi am investit în acest site, am hotărît să le creştem din nimic, urmînd ca la un moment dat un site, american sau european, dar care e cu mult mai mare, să vină la noi, cînd vrea să se extindă în România, şi noi să-i vindem poziţia noastră. De aici, ne va veni profitul. Cînd? Nu ştim! Aşteptăm! La momentul acesta, serviciul nostru e gratis, pentru a creşte site-ul, orice ban de cheltuit e din fondul de investiţii. Este bursă românească. A trebuit să fim ceva mai atenţi în ceea ce priveşte inventivitatea în băşcălie a românului. Oamenii au pus la bătaie lucruri pe care în mod evident nu le aveau, făceau comentarii de haioşi, simulau că puneau ceva în vînzare folosindu-se de funcţiile automate ale site-ului. De exemplu, cineva i-a trimis administratorului de reţea de la Institutul Politehnic înjurături „împachetate" ca o marfă. Altul avea, cică, părul de pe picioare al lui Madonna, un cap de bour. A fost şi un „Stradivarius" şi am convocat 30 de experţi pe Internet, ar fi fost o lovitură... am cerut o poză a obiectului şi s-a văzut astfel că era o copie făcută de ucenicul ucenicilor. De la un milion, preţul i-a căzut la o mie de dolari. Chestiile puerile s-au rărit de cînd şi-au dat seama că moderăm site-ul. Reuşita noastră e aceea că am atras comunitatea colecţionarilor, avem peste 2000 de obiecte de colecţie implicate în licitaţii active. Colecţionarii sînt deosebiţi... unii vînd mai ieftin numai să fii de-al lor, vînd numai cunoscuţilor. O altă mîndrie a noastră este licitaţia caritabilă, prin intermediul căreia ajutăm minim oameni în nevoie. Sîntem un site, un site românesc!

Eugen ISTODOR

roluri

Mass-media, pedepse virtuale

Iată ce produce audiovizualul consumatorului său: 1. Îl *iluzionează*, făcîndu-l să creadă că tot ceea ce se întîmplă în cutia magică (radio sau televizor) este realitate, cînd, de fapt, este o pseudo-realitate, o realitate în oglindă, un, cum spune Ion Barbu, „joc secund", fie că este vorba de emisiuni-înscenări de artă (teatru, film, imitaţii de tot felul), fie că este vorba de iluzii vitale, cum ar fi inducerea ideii că poţi trăi, ba chiar te poţi îmbogăţi jucînd la bingo sau participînd la diverse concursuri, în care nu trebuie să faci nimic altceva decît să dai un „simplu telefon", să desfaci un capac, să recunoşti un titlu, o replică, un interpret, să cumperi cît mai multe produse, care au darul să îngraşe, să îmbolnăvească de diabet, să dea peste cap metabolismul sau să creeze dependenţă. Pentru asta, pentru vină de a fabrica iluzii şi, în consecinţă, deziluzii, ar trebui ca „personajul" numit mass-media *să-şi scoată ochii*, precum Oedip, care, printr-o iluzie provocată de destin, şi-a ucis tatăl, s-a căsătorit şi a făcut copii cu propria mamă. 2. Îl *minte*, lăsîndu-i pe toţi neaveniţii (chiar dacă printre ei se strecoară şi cîte un „avenit"), politicieni, comentatori sau pur şi simplu şarlatani, să construiască imagini false, neadevărate, mincinoase despre trecutul, prezentul şi viitorul consumatorului, ale grupului din care face parte, ale locului în care vieţuieşte, ale relaţiilor pe care trebuie să le aibă cu vecinii, cu lumea. Pentru această vină, „personajului" numit mass-media ar trebui *să i se taie limba*, aşa cum li se făcea în vremuri imemoriale mincinoşilor. 3. Îi *aduce veşti proaste*, din ce în ce mai proaste (inundaţii, uragane, incendii, cutremure, secete, viscole, avalanşe, războaie, dictaturi, asasinate, sinucideri, violuri, evadări, scumpiri, atentate, falimente, corupţii, creşteri de taxe, scăderi de *rating* etc). Aducătorul-de-veşti-proaste era, cum se ştie, în perioadele inocente ale istoriei, omorît. 4. Îl *plictiseşte*, oferindu-i tot soiul de surogate de viaţă, mîncîndu-i timpul cu prostii, cu aiureli care-l fac să caşte, să-şi blesteme zilele, să-şi bată copiii şi, Doamne fereşte, să-şi arunce cutia magică pe fereastră. Pentru această vină, pedeapsa ar trebui să fie tot moartea, căci mai bine să moară el, personajul nefast, decît să murim noi de plictiseală.

Dar pentru că, din cînd în cînd, masochismul înnăscut al consumatorului modern îl face pe acesta să trăiască voluptatea iluziei şi a minciunii, să se bucure pervers de veştile proaste şi să se complacă în plictiseală, personajul mass-media trebuie graţiat de pedepse şi lăsat să-şi facă de cap.

Dumitru SOLOMON

Cu ochii-n 3,14

PE SCURT, DAŢI MAI PUŢINĂ DERIVĂ ŞI CORUPŢIE, SĂ AJUNGĂ LA TOATĂ LUMEA!

● Vine femeia la piaţă cu o lădiţă de prune brumării şi cată a le vinde. I-a trecut pe la urechi zvonul că lumea se fereşte de mărfurile contrafăcute, de surogate, înlocuitori sau imitaţii (pe scurt, de falsele valori) şi, de teamă ca nu cumva prunele ei să fie luate drept aşa ceva, îi îmbie pe trecători strigînd: „Originaleee, de gem!". **(D. S.)**

● La masa rotundă „Cultura şi istoria României sau Cultura şi istoria românilor?" (Casa Radio, 11 septembrie a.c.), Lucian Marina, redactor-şef al secţiei române de la Radio Novi Sad (Iugoslavia), a mulţumit Fundaţiei Culturale Române pentru trimiterea la timp a revistei *Dilema*. Peste cinci minute, Ilie Zegrea, redactor-şef la Telecompania regională Cernăuţi (Ucraina), a spus că acolo nu se primeşte *Dilema*. La coadă la pîine, odată, se spunea *Daţi mai puţine, să ajungă la toată lumea!* **(A. C.)**

● „La noi nu e extremism, ci e pur patriotism!". Este doar unul din „versurile" găsite de Paul Cernat în cartea, năucitoare, a unei veleitare, Ligia Tidbad, pe care o comentează în rubrica de recenzii din nr. 29 al *Observatorului cultural*. Volumul se numeşte – atenţie, nu e greşeală de corectură! – *Lume în tranziţie... Diagnostic... social şi tratament!... schiţe de portrete la TV, catrene satirice şi „versuri naive" pentru o lume în derivă...*, are 240 pag. şi a apărut la Editura Demnitatea naţională. **(a. l. ş.)**

● După ce că sîntem rupţi şi corupţi – nu chiar ca nimenea pe lume – nici nu ştim pe ce lume ne găsim. *Ziua* titrează că ocupăm locul 23 în topul mondial al corupţiei, dat publicităţii de Asociaţia Română pentru Transparenţă. *Adevărul* zice că nu, sîntem pe locul 22. Dl N. Prelipceanu, în *România liberă*, scrie un editorial, convins că deţinem locul 17. După doar două zile, preşedintele Fundaţiei pentru Tineri Superdotaţi anunţă că România se găseşte pe locul 2 în topul mondial al creativităţii, după Italia. E sigur? Dacă sîntem primii sau pe locul 3? Păi, nu-i totuna... **(R. C.)**

PE SCURT, UN „ETERN FEMININ" CLONAT, SPĂLAT ŞI AFIŞAT (SPRE VÎNZARE) PE UN STÎLP

● Dintotdeauna am admirat talentul onomastic al industriaşilor şi comercianţilor români. Şi-acum îmi gîdilă memoria denumirile pline de „etern feminin" care populau magazinele copilăriei mele: bibliotecile „Violeta" şi „Laura", dormeza „Diana", maşina de cusut „Ileana" etc. Credeam că, o dată cu tranziţia, acest talent a fost alungat de sumedenia de numiri anglo-saxone care au dat năvală. Nici vorbă: mi-am cumpărat o cămaşă (produsă, ce-i drept, de *a romanian canadian company*) pe a cărei etichetă stă scris cu pixul numele articolului: „cămaşă bărbaţi Libelula". **(M. V.)**

● În Italia se dezbate, de cîtva timp, dacă este bună la ceva clonarea, sau nu. Evident, Papa este împotrivă, în timp ce societatea civilă este divizată. Ultima luare de poziţie în această chestiune îi aparţine lui Paolo Villaggio, un actor extrem de popular în peninsulă; acesta a declarat recent că, după părerea lui, clonarea este o chestie în general bună, dar cu o excepţie: clonarea Papei. Papa nu trebuie clonat! **(a. l. ş.)**

● „Un institut de frumuseţe din Tokio a inventat o maşină de spălat oameni (...) care spală din cap pînă în picioare, clăteşte şi usucă – exact ca o maşină automată cu detergent. Costul unei şedinţe este de 10 dolari." *(Formula As,* nr. 431). Transformată în monedă românească, suma s-ar ridica, la cursul zilei, la aproape 2.400.000 lei: mult pentru o singură baie! În plus, la noi s-ar mai pune şi problema apei, calde sau reci, pe care lumea n-o are la dispoziţie tot timpul. Sub aspectul tehnicilor de spălat, ne simţim cam rămaşi în urmă faţă de japonezi. Oricum, niponii inventează mereu ceva nou, cum ar fi, de pildă, căţelul electronic, care să stea pe lîngă casa omului, ca unul viu. Ei bine, la acest capitol noi stăm strălucit: căţei naturali găseşti în număr mare pe toate drumurile. Astfel, lucrurile se mai echilibrează. **(T. C.)**

● Zilele trecute se plimba pe Iancu de Hunedoara, în sus şi-n jos, spre Guvern şi apoi din nou spre Dorobanţi, o fată de vreo douăzeci de ani, cu *look* de studentă, care purta în braţe un pui de cocker spaniel de culoare cafenie. Sub cocker, în jurul centurii pelviene „strînse-n blugi", avea un afiş: „De vînzare". **(S. S.)**

● Anunţ pe un stîlp, prin Militari: „Cumpăr frigider în stare de funcţionare." Alaltăieri mă plimbam pe la Kogălniceanu şi citesc un alt anunţ: „Vînd frigider A 2400 în stare bună". Acum, că le-am făcut lipeala, mă întreb: da' mie ce-mi iese din toată această afacere? Şi la urma urmei, de ce atîtea frigidere? **(M. M.)**

© E. Istodor

PE SCURT, A PLOUAT CU GHEME DE FAPTE BUNE, PRINTRE JANDARMI MAGICI

● Unii dătători de titluri calcă uneori în strâchini mult mai mult decît este cazul. Ce poate fi în mintea unuĭ om care dă următorul titlu: „În primele trei luni ale anului, la Ploieşti a plouat cu hidrocefali şi copii fără creier". Dacă ploua cu puţină raţiune şi compasiune la *Cronica Română* ar fi fost mult mai bine. **(C. G.)**

● Pe strada Academiei, există buticul *Eneida*. În vitrină pot fi văzute gheme, pijamale, lenjerie intimă. Motivaţia asocierii denumirii cu conţinutul e de nepătruns. Dacă am presupune că întemeietorii de mercerii se bucură de cultură clasică, atunci s-ar putea crede că *Eneida* a fost confundată cu *Odiseea*, iar ghemele din vitrină ar putea fi destinate Penelopei şi aşteptărilor ei. **(I. P.)**

● Ziarul *Oglinda* – „cotidian popular" –, ctitoria lui Dan Diaconescu, şi-a restrîns drastic popularitatea (pe care, de altfel, nu a avut-o niciodată): astăzi este vîndut doar de un bătrînel în zona Amzei, care astfel îşi eufemizează actul de a cerşi (multă lume îi dă bani fără să ia şi ziarul). Deunăzi, am văzut o scenă care m-a făcut să mă mai gîndesc la cît de paşnic, inofensiv şi neajutorat este bătrînelul. După ce a încercat să-l înduplece pe un trecător să-i cumpere ziarul, cu temenele şi cu glas tînguitor („Vă rog, cumpăraţi ziarul *Oglinda*, este de azi, vă rog frumos, vă rog frumos!"), văzînd că omul îi scapă, bătrînelul s-a transformat dintr-o dată şi, cu un glas de astă dată poruncitor-ameninţător, a răcnit, efectiv, după cel ce se îndepărta: „FACEŢI O FAPTĂ BUNĂ!!!" Desigur, acum bătrînelul este paşnic, inofensiv şi neajutorat, dar asta nu înseamnă că a fost aşa dintotdeauna. Altădată se pare că uza de argumente mai convingătoare. **(C. P.-B.)**

● Mai bine organizat Tîrgul Fundaţiilor şi Organizaţiilor (FAR) de anul acesta. Am fost în fiecare zi, lume nu tocmai multă, dar interesată. Cînd un domn gras care vorbea mereu pe scenă, mult şi fără rost, a anunţat că în ultima zi va concerta Vama Veche, m-am gîndit că este o idee excelentă să aduci mai mulţi tineri care pot vedea şi standurile cu această ocazie. La concert, surpriză mare, perimetrul de la fîntîni era plin, erau tineri şi peste drum, la TNB, dar organizatorii închiseseră tîrgul. Cînd era nesperat de multă lume, posibil interesată, mai rămăseseră doar cîteva standuri, păzite însă cu străşnicie de jandarmi obraznici care întinseseră o sfoară. O întrebare se auzea în jurul meu: „Bă, cu ce ocazie e concertul ăsta?". Aşa, degeaba. **(C. G.)**

● *Borş magic!?* De la scrisoarea lui Neacşu din Cîmpulung nimeni nu a mai împerecheat aşa, în română, aceste două cuvinte. **(R. C.)**

Adrian SEVERIN
fondator al grupului de reflecţie şi iniţiativă „Social-democraţia 2000“

Noua stîngă social-democrată

– a treia cale sau al treilea val? –

În mod tradiţional ceea ce se numeşte „stînga“ este mişcarea – ca acţiune sau ca idee – prin care „noul“ intră în politică. În ceea ce mă priveşte cred că modul cel mai sigur de a diferenţia „stînga“ de „dreapta“ în cadrul sferei politicului este tocmai raportarea purtătorilor unui program sau ai unei doctrine la schimbare. Cei ce vor schimbarea a ceea ce există la un moment dat sînt de stînga: cei ce vor conservarea unei ordini, a unei stări, a unor metode de gestiune economico/socială, a unor opţiuni sînt de dreapta.

Întrucît noul, de regulă, se impune în numele unei nevoi care, spre a fi promovată şi satisfăcută, trebuie să exprime interesele şi să se bucure de activismul unei mase critice de indivizi, s-a acreditat ideea că stînga, purtată fiind de valul popular, este socială. Sensibilitatea stîngii faţă de problemele sociale – explicată prin aceea că, în mod natural, schimbarea este dorită de cei nemulţumiţi de situaţia în care se află şi care spre a exercita o presiune suficientă întru atingerea ţintelor lor trebuie să fie mai numeroşi decît apărătorii dreptului cîştigat trecînd de la nivelul unui grup de persoane la acela al unei persoane colective, al unei categorii sociale – nu este, însă, apanajul său exclusiv. În forma demagogiei populiste, a extremismului stîngist grija faţă de nevoile sociale a ajuns să fie o metodă de manipulare socială în interesul unor politici conservatoare şi a atins zona extremei drepte. Naţional-socialismul şi fascismul sînt numai două exemple.

Pe de altă parte, dacă liberalismul – atît ca metodă de gîndire refuzînd absolutizarea structuralismului şi determinismului spre a valorifica în mod pragmatic dezordinea, egoismul şi întîmplarea, ca mod de viaţă bazată pe respectul drepturilor şi libertăţilor individuale într-o lume a toleranţei colective globalizate cît şi ca fel de a concepe gestiunea economică prin liberalizarea circulaţiei (de bunuri, servicii, persoane şi capitaluri) şi a concurenţei, ca şi prin acceptarea acţiunii neîngrădite a legilor pieţei – a fost preluat şi integrat, deja, de multă vreme în ideologia stîngii, preocuparea şi tezele privind coeziunea, asistenţa şi protecţia socială, în condiţiile progresului necontenit al democraţiei şi al transformării structurilor sociale din entităţi în sine în entităţi conştiente de sine şi pentru sine, au fost, în mare parte, asimilate în acţiunea dreptei. Sesizăm aici o mişcare convergentă care tinde să apropie foarte mult, în societatea modernă, partidele de stînga de cele de dreapta. Şi am mai putea adăuga, dintr-o atare perspectivă, observaţia că, pe măsura trecerii timpului, modelul de viaţă socială american se europenizează, în timp ce modelul de viaţă politică european se americanizează.

Primul şi al doilea val

Născută ca reacţie la capitalismul bazat pe primordialitatea şi respectul absolut al dreptului de proprietate privată, social-democraţia a ambiţionat pentru multă vreme să construiască statul-providenţă capabil să reducă diferenţele sociale prin redistribuţia avuţiei şi a cîştigurilor şi să evite crizele economice şi conflictele sociale consecutive lor prin intervenţia directă, cu pîrghii administrative, în mecanismele pieţei spre a ameliora şi planifica comportamentul lor. Într-o primă etapă – aceea a stîngii revoluţionare şi a acţiunii revoluţionare a stîngii – s-a crezut că se poate ajunge la înlocuirea capitalismului prin socialism. Acolo unde încercarea a avut loc într-un cadru legitimist şi în respectul libertăţii s-a ajuns nu la anihilarea capitalismului, ci la umanizarea lui. Acolo unde ea a ales calea dictaturii proletariatului capitalismul a fost înlocuit cu comunismul-real, adică o formă de totalitarism colectivist al cărui ultim stadiu, naţional comunismul, a ajuns la dreapta, însă nu trecînd prin centru ci direct prin atingerea extremelor. Acesta a fost primul val al stîngii din care s-a născut social-democraţia de astăzi. El s-a deplasat sub semnul sloganului „Care pe care!“.

Într-o a doua etapă istorică, cei care îşi propuseseră eliminarea capitalismului, dar nu reuşiseră decît să îl umanizeze, au renunţat la politica negaţiei şi au lansat teza „civilizării capitalismului naţional“ acceptînd, prin însăşi această abordare, că reforma, schimbarea, înnoirea trebuie să aibă loc în interiorul sistemului, şi nu împotriva lui. Folosindu-se tactici diferite s-a ajuns la economia socială de piaţă, la parteneriatul social şi la statul social. Ele îşi au originea, în special, în aşa-numitul „model renan“ şi caracterizează astăzi, mai mult sau mai puţin, cu unele nuanţe, spaţiul Uniunii Europene. Modelul concurent, cel „anglo-saxon“, a menţinut mai multe elemente ale acţiunii de piaţă liberă şi a combătut mai energic orice formă de protecţionism – fie el economic ori social – ceea ce fie a radicalizat stînga laburistă acolo unde ea avea rădăcini mai adînci în realităţile sociale – astfel în Marea Britanie teza naţionalizării mijloacelor de producţie a fost eliminată din programul partidului laburist cu doar cîţiva ani în urmă – fie a atrofiat-o acolo unde tradiţiile erau mai precare iar nivelul de viaţă mai ridicat; în SUA, şi astăzi, cuvîntul socialism sună odios, ideilor social-democrate europene corespunzîndu-le aşa-numitele abordări liberale.

Decalog

Abordarea noii stîngi porneşte indispensabil de la cîteva observaţii fundamentale: 1) statul nu poate corecta mecanismele pieţei şi prin urmare orice intervenţie a sa nu trebuie să le deranjeze sau le diminueze în vreun fel libertatea de acţiune; 2) mecanismele pieţei trebuie înţelese şi folosite dar nu amendate; 3) piaţa nu poate rezolva toate problemele sociale şi în special cele privindu-i pe excluşi, marginalizaţi şi vulnerabili; 4) statul-naţiune este prea mic spre a rezolva problemele mici şi prea orgolios spre a rezolva conflictele culturale; 5) omul este cu atît mai liber cu cît depinde mai mult de el şi mai puţin de altul, în primul rînd de stat; 6) libertatea omului, a individului îşi are originea şi garanţia mai ales în informaţie, adaptabilitate şi sănătate; 7) egalitatea este o iluzie şi o frînă a progresului atunci cînd ea se referă la altceva decît la egalitatea şanselor; 8) justiţia socială este o valoare mult prea ambiguă spre a fi realizată în sine şi în manieră neconflictuală, singura cale către ea ca şi singura formă inteligentă de individualism fiind solidaritatea socială; 9) atîta timp cît colectivismul distruge prin uniformizare personalitatea umană şi conduce la inhibarea iniţiativei şi prin aceasta la stagnare, iar individualismul exacerbează personalitatea şi hipertrofiază egoismul consumist, împingînd spre confruntare şi excludere, soluţia stă în dezvoltarea unei societăţi civile bine structurate în care personalităţile să fie stimulate spre solidaritate, participare şi asumare de răspunderi; 10) statele să-şi folosească suveranitatea, inclusiv prin delegare către instituţii politice comunitare, pentru a acoperi deficitul democratic existent la nivelul procedurilor specifice globalizării, impunînd „banului“ reguli menite a-l face să îndeplinească şi un rol social.

Din simpla enumerare a acestor observaţii, care pot fi foarte bine şi principiile unui „Decalog al noii stîngi“, se degajă concluzia că nu mai este vorba nici de negarea, nici de asimilarea capitalismului, ci pur şi simplu de asumarea sa, urmînd ca viziunea socială să fie clădită pe chiar fundametul valorilor capitaliste.

Noutăţile stîngii

La nivelul concepţiei asupra naturii şi funcţiilor statului noutăţile sînt cele mai numeroase şi mai profunde. Lucru firesc dacă ne gîndim că încă de la începuturile ei social-democraţia a văzut în stat – şi mai ales în statul naţional opus imperialismelor multinaţionale – principalul instrument pentru realizarea dreptăţii sociale şi stăvilirea egoismelor individualiste. În primul rînd se propune depăşirea stadiului istoric al statului naţional centralizat, respectiv evoluţia sa către statul civic multicultural în acelaşi timp descentralizat (pe verticală şi pe orizontală) şi integrat (în plan regional şi continental). Aceasta înseamnă crearea unui tip de stat în care nu se va mai vorbi de minorităţi obiective ci de comunităţi subiective, formate din cetăţeni liberi pentru care meritele actuale vor fi mai importante în promovare pe scara socială decît mitologia (tradiţia).

Cît priveşte gestiunea propriu-zisă, prerogativele statului ar urma să se tranşeze pe verticală de la guvernul central la administraţia locală şi totodată pe orizontală de la stat la structurile societăţii civile. Exerciţiul puterii se apropie, astfel, mai mult de sursa puterii, de cetăţean. Cetăţeanul devine mai puternic şi deci mai responsabil, în timp ce puterea devine mai difuză.

Preocuparea social-democraţiei actuale pentru constituirea de structuri federative şi confederative la nivel continental nu are nici o legătură cu vreo viziune neo-imperială ci îşi are originea în chiar valorile stîngii – solidaritate, transparenţă, legitimitate democratică, acceptabilitate populară – şi în interesul său tradiţional pentru problemele sociale. Într-adevăr, nu se poate pune „disciplină socială“ în circulaţia globalizată a banului pompat de motoarele firmelor transnaţionale, atîta timp cît la nivel continental şi inter-continental lipsesc instituţii politice puternice. Orice uniune economică nedublată de o uniune politică exclude solidaritatea socială; iar în lipsa acesteia liniştea şi stabilitatea socială sînt simple iluzii care se risipesc o dată cu visul democratic, într-un coşmar de dezordine mondială şi de autoritarisme locale. Dimpotrivă, existenţa unei atari uniuni politice îngăduie – dincolo de garantarea programelor de solidaritate şi coeziune socială – stabilirea transparentă a statutului statelor participante şi a unui echilibru adecvat între ele, ceea ce înseamnă democratizarea raporturilor internaţionale în noile condiţii ale globalizării, inclusiv prin asigurarea capacităţii celor interesaţi şi îndreptăţiţi de verificare şi tragere la răspundere a instituţiilor comunitare.

Protecţia

Acestea fiind mecanismele protecţiei sociale – cu menţiunea că, în ultimă instanţă, revine societăţii civile rolul principal în mobilizarea şi utilizarea resurselor virtual disponibilizate prin acţiunea regulilor stabilite şi garantate de structurile supra-statale, statale şi locale – noua stîngă defineşte obiectul respectivei protecţii în trei domenii: educaţia (învăţămîntul), sănătatea şi mediul. O atare abordare presupune o reformă şi trei revoluţii. Reforma vizează politica bugetară la nivel naţional şi comunitar de natură a identifica şi aloca fonduri băneşti cu prioritate pentru domeniile amintite ca fiind locul protecţiei sociale. Revoluţiile privesc concepţia asupra unui sistem de învăţămînt permanent, mobil, formativ, diversificat şi intensiv care să conducă spre adaptabilitatea şi reciclarea rapidă a forţei de muncă, un sistem de sănătate accesibil, eficient, cu virtuţi preventive care să îngăduie conservarea şi mărirea, după caz, a capacităţii de efort fizic şi intelectual, precum şi un sistem de menţinere a mediului într-o stare de curăţenie şi echilibru, oferind condiţii optime pentru viaţa şi munca omului. Toate la un loc au ca ţintă să mărească flexibilitatea pieţei muncii şi pe această cale să ridice eficienţa agenţilor economici şi în acelaşi timp să reducă şomajul. Căci pînă la urmă crearea locurilor de muncă, ocuparea forţei de muncă şi munca folosită ca resursă de prosperitate au reprezentat întotdeauna valori şi obiective ale social-democraţiei.

Ca întotdeauna cei care schimbă au mai puţin timp spre a-şi perfecţiona experienţa în gestiune. De aceea şi de astă dată s-ar putea ca dreapta să fie mai convingătoare sub raportul abilităţilor administrative. Un al treilea val de doctrină social-democrată, care nu-şi propune însă să distrugă capitalismul şi nici să îl transforme ci să îl perfecţioneze înţelegîndu-i logica şi sprijinindu-i evoluţia în condiţiile globalizării, are toate şansele să avanseze convergent cu alte doctrine, să le influenţeze favorabil şi să se vadă împlinit inclusiv prin acţiunea politică a altor curente.

Regrete

Ar mai fi de adăugat, poate, cu justificat regret şi cu nedisimulată îngrijorare, că social-democraţia românească nu pare a avea aceleaşi preocupări şi a merge pe aceeaşi linie cu gîndirea noii stîngi social-democrate europene. Stînga românească rămîne în continuare ataşată unei viziuni care astăzi aparţine, mai degrabă, dreptei. Viziune caracterizată prin autoritarism şi autohtonism, prin paternalism şi intervenţionism etatist, prin naţionalism şi discriminări tradiţionaliste, precum şi, foarte ciudat, printr-un anume clericalism. Abordarea democraţiei este formalistă, democraţia electorală excluzînd şi substituind aproape în întregime democraţia liberală, pluralistă şi participativă, iar democraţia paritară este un concept complet necunoscut. Asistenţa socială nu este concepută în afara centralismului, iar solidaritatea socială este îngrădită de provincialism. Personalismul nu se poate nici el dezvolta într-un mediu în care elitismul este detestat în timp ce xenofobia este simpatică.

În măsura în care se vrea ca România să se racordeze la modernitate este obligatoriu ca social-democraţii români să intre în dezbaterea de idei a noii stîngi europene şi euro-atlantice. Pentru aceasta este nevoie, în primul rînd, de luminare internă, de scuturarea de prejudecăţi şi de renunţarea la nostalgiile unui socialism desuet de secol XIX.

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: dilema@fcr.algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Magdalena BOIANGIU
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ: Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: Tipografia FED, Grupul DRAGO PRINT, Bucureşti

Anul VIII
nr. 398
29 sept. - 5 oct. 2000
16 pagini 3500 lei

INTERNET:
http://www.algoritma.ro/dilema

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE

DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Ce ție nu-ți place altuia îi place

EDITOR: FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

„Va să zică, vii tu, stat, și zici că «da». Pe urmă, vii iar și spui că «nu». Și, la sfîrșit, tot tu, stat, zici că «poate».“

(Mirare a unui cetățean turmentat, veche de peste 30 de ani, auzită la „expres“-ul din gară și dată mai departe de Tita Chiper)

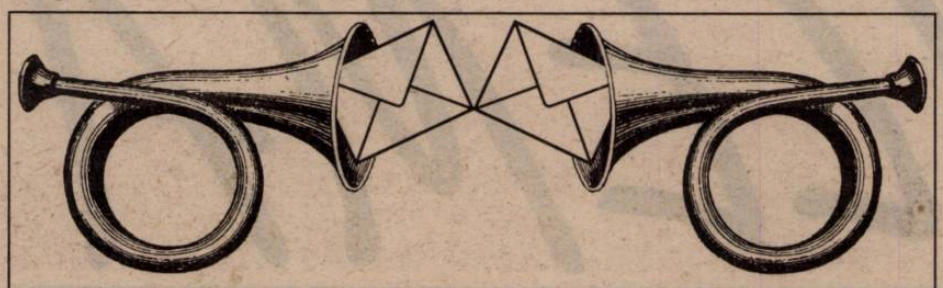

Dilematici din toată ţara, vă ascultăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
(WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“)

Nr. 396: *„Specific naţional, identitate naţională“*

„Sentimentul balcanic al fiinţei...“

Cum poate fi articulat un discurs identitar într-o lume a sfîrşitului de mileniu? Aceasta a fost prima întrebare pe care mi-a sugerat-o dilema propusă ca temă pentru numărul 396 al revistei dumneavoastră. Mi-a poposit în cap, imediat, o alta: cum mă simt ca moldovean, român, balcanic-european (?) şi, în fine, dacă vreţi, ca „citoyen du monde“, mai am eu vreme să-mi definesc identitatea naţională sau să particip la astfel de dezbateri (fie activ, cu amicii, fie pasiv, cu telecomanda'n mînă, „zappînd“ între talk-show-uri)? Nu de alta, dar o dată dă globalizarea peste noi...

Cert e că nu am găsit răspunsuri, dar mi-am amintit trei întîmplări. Prima ţine de întîiul seminar al cursului „Nationalism and Ethnic Prejudices“, pe care l-am urmat ca bursier Erasmus în ştiinţe politice la Utrecht University, în Olanda. Noi, patru români din Iaşi, pierduţi în anul de graţie 1999 printre „capitalişti“, încercam să definim, alături de studenţi spanioli, australieni, italieni şi olandezi, sintagme precum cele de „cultură naţională“ şi „identitate naţională“. Cînd am ajuns să ne dăm, ştiinţific, cu părerea, profesorul olandez a ţinut să precizeze că o temă principală a discursului cultural şi identitar românesc o constituie problema identităţii etnico-lingvistice din spaţiul transilvan. Din acest motiv, susţinea el, pînă şi astăzi maghiarilor din România le-ar fi interzis să urmeze şcoala în limba maternă. I-am replicat că afirmaţia lui este un bun exemplu de prejudecată (occidentală) pentru acel seminar. Recunosc, pe un ton puţin cam iritat, fapt care m-a făcut apoi să mă autosuspectez de naţionalism. Pentru moment şi pentru împăcarea conştiinţei, am preferat o explicaţie ştiinţifică – via Anthony Giddens – a comportamentului meu: precizarea profesorului mi-a „ameninţat“ securitatea ontologică (my ontological security).

A doua poveste a avut loc la Ambasada României din Haga, unde o doamnă în vîrstă, englezoaică, poate soţie de Sir, poate nu, a întrebat, la un moment dat, dacă ar putea să-i explice cineva cam cum devine treaba cu balcanismul. Am fost invitaţi – iarăşi noi! – să îi răspundem. Am început, pe rînd, să dezvoltăm o adevărată „teorie“, neuitînd să amintim despre civilizaţia Bizanţului, dintr-o vreme în care în Europa se dansa încă în jurul focului, dar nici despre influenţa otomană, ale cărei cele mai frumoase amintiri – peşcheş, bacşiş, ciubuc etc. – le mai păstrăm şi astăzi. Am încheiat, apoteotic, cu „sentimentul balcanic al fiinţei“, sugerîndu-i să urmărească un film de Kusturica sau să asculte muzica lui Bregovici. Mă tem că nu a înţeles mare lucru. Eu m-am întrebat însă, mai tîrziu, dacă aş putea să îmi asum identitatea balcanică.

Din a treia întîmplare îmi amintesc un culoar de tren şi eu spunîndu-i fratelui meu, uşor patetic, cît de dor mi-a fost de casă şi că acolo, în Occidentul din care tocmai mă întorceam atunci, e o cu totul altă lume, de care m-am cam săturat. Şi fratele meu răspunzîndu-mi, stilul grunge: „Ce, eşti nebun?“ şi continuînd: „Da' care-i diferenţa?“ În primul moment, am crezut că o să-mi fie greu să-i răspund, dar am zărit atunci pe o culme un cioban care, rezemat în toiag, stilul clasic, privea contemplativ spre tren. Şi i-am răspuns: „Uite, vezi ciobanul ăla? Ei bine, asta-i diferenţa! Noi sîntem ca ciobanul, care se uită liniştit la tren, fără să-şi dea seama că-l pierde.“

Revin acum şi mă(vă)-ntreb: simte ciobanul mioritic de influenţă balcanică vreo insecuritate ontologică, atunci cînd este pusă pe tapet problema identităţii naţionale?

Daniel ŞANDRU
preparator universitar, str. Codrescu nr. 13, Cămin C11, cam. 61, Iaşi

Polemice

Nr. 395: Articolul lui M. Fabian

Vremea eroilor a apus... Tempi passati!

Astăzi au devenit indezirabili. Sînt sătul de aceşti demenţi care au tulburat istoria. Accept eroi doar în benzile de desene animate. Existenţa lor în alt context mă agasează. Această specie de frustraţi ce-şi defulează tensiunile îmi provoacă vomă. Toţi aceşti emasculaţi vexaţi ce-şi jelesc impotenţa. Bovarism sadea. Rezervaţia Vama Veche. Pentru un gratisvodca sînt capabili să intre şi în pielea lui Sadam sau Castro sau Miloşevici... Exortaţiile domnului M. Fabian le gustam la 14-15 ani – vîrsta romantismului fatal. Puberii ăştia nepocăiţi chiar nu vor să se maturizeze? Domnii mei, nu-i mai valorizaţi ontologic pe toţi estropiaţii! Pentru ce militează ei? Motivaţii futile. Zicala cu vulpea care nu ajunge la struguri. Ţeluri inexpugnabile. Dorinţa de a ieşi dintr-un anonimat sufocant. Mijloace şi modalităţi ieftine, calpe. Prăpastie între posibilităţi şi aspiraţii. Oblomovism. Între nebunii patologice şi sfinţi există aceşti M. Munteanu tras la Xerox. Falşi prometei. Privesc banii în accepţiune peiorativă? *Dilema*, te rog deschide un cont în bancă pentru aceşti obiditi pentru a-şi permite şi ei un sejur la Neptun sau în Poiană şi vei vedea „metanevoia“. Urcă-i într-un Jeep şi vei vedea fideli apostoli apostaţi,

Desfid pe oricine se lamentează. Mai slăbiţi-o cu Mioriţa! Sînt sătul de ciobani şi metafizică.

Cu respect,

Florin ZEGREAN
25 de ani, economist, Cluj-Napoca

P.S.: Cei doi poli ai studenţiei: Iosif Sava şi *Dilema*. V-am idolatrizat. Doream să ajung asemeni vouă: fin, cultivat, doct. Azi am înţeles: sînt asemeni vouă, dar într-un alt plan de referinţă. Vă mulţumesc!

N. red.: Dur, Foarte dur. Dar... Vehemenţa dumneavoastră nu a simţit nevoia unui „dar“ adversativ?

Nr. 396: Articolul lui C. Constantinescu

Într-o oarecare măsură sînt de acord cu aprecierile făcute de respectabilul Codruţ Constantinescu în numărul 396 (pagina 2).

Cu cîţiva ani în urmă, respectabilul Mircea Iorgulescu se mira că generaţia tînără pare să nu dea nici un „semn de viaţă“. Acum, în anul 2000, se poate spune clar şi răspicat că generaţia tînără se face remarcată. Sînt perfect de acord că multe din textele cîntecelor (din avalanşa de cîntece din ultimii 2 ani) sînt neinspirate. Dar cele mai multe vorbesc despre dragoste şi asta-mi place! Tot în anii din urmă, onorabilul Z. Ornea comenta despre necesarul de mediocri în literatură, dintre care ies vîrfurile. Aşa se va întîmpla probabil şi în muzică. Mai cred că cei care fac acum videoclipuri vor acumula experienţă şi peste cîţiva ani vor face filme artistice şi de televiziune.

Alin DAVID

La zi

„Miturile“ noastre la Sydney

Dragi dilematici,

Vă scriem fiind puternic presurizaţi de voioasa psihoză locală legată de jocurile olimpice. Pentru noi cel putin, reprezentaţi o parte din „cealaltă parte a presei“ şi, identificîndu-ne (prezentîndu-ne) ca „oameni cu dileme“ am dori să vă transmitem, chiar dacă scrisoarea nu va ajunge „pe post“, reacţii proaspete legate de acest eveniment.

Nu ştim care e percepţia voastră despre Australia. Noi personal am venit aici, acum 8 ani (scuzaţi-ne că începem de la paşopt!), cu o colecţie de clişee care s-au dizolvat rapid în realitatea din jur.

Acum ne putem pronunţa afirmînd, fără a exagera: Australia este un soi de paradis contemporan, bine ascuns la „capătul lumii“, sau la antipozi, după sintagma limbajului de lemn... O societate dinamică şi totuşi cu o abordare relaxată o oricărui tip de problemă, o economie sănătoasă, un amestec ameţitor de naţii (ne amuzam de multe ori comparînd-o cu o tabără internaţională) care au rezultat într-un tip uman „special“, bine inoculat cu valorile anglo-saxone – seriozitate, relaţii contractuale, planificare, civism activ, dar „asezonat“ de clima locală, per total o atmosferă ce te face să te simţi ca personajul din *„tinereţe fără bătrîneţe“*, pentru care timpul a stat în loc....

În acest cadru deci se va desfăşura Olimpiada „mileniului“. Pentru completarea imaginii ar trebui să spunem cîteva cuvinte şi despre Sydney, dar sîntem convinşi că imaginile tv vor vorbi de la sine!

Ca orice (e)imigrant care se respectă trebuie să recunoaştem că sîntem în permanenţă sub efectul unui şoc cultural, care vine nu din diferenţa dintre aşteptări şi realitate, ci din continua perplexitate care ne încearcă în faţa „spiritului“ acestei ţări.

Un milion din cele optsprezece care formează populaţia ţării participă la acţiuni voluntare, spun statisticile, şi din ei 50% au un loc de muncă stabil. Pentru olimpiadă s-au adunat peste optzeci de mii de voluntari din toată ţara, dintre care mulţi şi-au sacrificat concediile pentru a contribui cu propria măsură la „eveniment“. Oraşul este plin de ei, se disting numai prin uniformă, căci mina veselă este caracteristică oricărui australian. Aceşti oameni care ne fascinează continuu sînt cei care ne fac să ne simţim aici mai „acasă“ decît oriunde şi pentru a le face într-un fel dreptate lor (pentru că ne-a mîhnit descrierea pe care le-o fac ziarele româneşti prin reporterii prezenţi aici, care preiau din frustrările comunităţii româneşti locale!) vă scriem acum! Ştim, olimpiada reprezintă în primul rînd o afacere şi vor fi cîştigători şi perdanţi ca la orice afacere. Părerea noastră este că adevăratul cîştigător, chiar dacă „virtual“, este „simplul cetăţean“ australian. *(N.red.: Vi se pare suficient?)*

Din delegaţia României au apărut primele şi se pare singurele pînă acum, plîngeri oficiale legate de condiţii, la adresa organizatorilor, evident via canalele mediatice. Judecînd după tonul lor (al plîngerilor) impresia ar fi că românii sînt cumva dezavantajaţi, lucru complet neadevărat, ei avînd aceleaşi condiţii ca toate delegaţiile. Ecourile olimpiadei în ziarele din ţară prezintă catastrofic condiţiile, evident românilor întîmplîndu-li-se toate nenorocirile. Cel mai amuzant exemplu este un articol care afirmă că din cauza transportului dezastruos canotoarele au închiriat biciclete pentru a se deplasa la antrenamente. Exact ca la Radio Erevan, realitatea e pe dos, da, s-au închiriat biciclete, una, e adevărat, cu care e hilar să-ţi poţi imagina că se poate ajunge la 30 km de satul olimpic unde se antrenează... Respectiva bicicletă este pentru uzul antrenoarei pentru a le coordona de pe mal! Exemple în acelaşi ton sînt cu duiumul în toată presa românească.... Întrebarea noastră este cui folosesc.

Să fi fost „orizontul de aşteptare“ al delegaţilor chiar aşa de vast? Involuntar ne-am amintit de miturile imaginarului românesc, bine puse sub reflector de Lucian Boia. Să pregătească aceste relatări un scenariu ritualic, unde românii aşa chinuiţi şi defavorizaţi de soartă şi de Dumnezeu cum au fost ei de-a lungul istoriei, vor arăta lumii ce pot, aşa apoteotic şi original cum numai ei ştiu?

Este interesant cum personajele care au depus plîngeri, un oficial, un antrenor, un sportiv, au făcut-o ducîndu-se direct la presă, nu pe scară ierarhică, cum este de aşteptat în orice structură organizaţională.

Am vrea să încheiem într-o notă optimistă. Cum România este percepută aici ca o „mare putere sportivă“, noi sperăm în potenţialul sportului de a colora imaginea de multe ori gri cu care se strecoară în „media“ locale. De fapt sîntem optimişti şi pentru „soarta“ României, atît timp cît în graniţele ei trăiesc oameni cu dileme. La numărul lor vă rugăm să ne adăugaţi şi pe noi.

Cu speranţe,

Silvia & Puiu LOMACA
75 Old Berowra Rd Hornsby 2077
Sydney

Ochii dilematicilor în 3,14

„Atenţie! Credincioşi!“

O Biserică a cărei ieşire (sau intrare) dă într-un trotuar foarte îngust care, la rîndu-i, moare într-o stradă extrem de circulată. În dreptul ieşirii, la marginea trotuarului, spre stradă, sînt plantate balustrade de protecţie din metal, asemănătoare cu cele pe care le vedem la ieşirile birturilor. Şi mă duce un gînd spre ispita comparaţiei. Văd oamenii birtului ieşind împleticindu-se, beţi, fericiţi sau disperaţi, cu minţile rătăcite... Şi mă gîndesc că cel care a instalat acea protecţie de metal între om şi lume îşi imaginează o liturghie incredibil de pătrunzătoare. Atît de activă că oamenii pleacă de acolo complet transfiguraţi, împleticindu-se, dezorientaţi de noul contact cu lumea lor... De unde şi pericolul de a da maşiña peste ei. Poate ar trebui instalat acolo un indicator: „Atenţie! Credincioşi.“

Simion IVANOSCHI
Timişoara

Poşta redactorului de serviciu

Florin Lăzărescu – Iaşi: Ne prezentăm scuze pentru eroarea de tipar care a masacrat titlul volumului dumneavoastră de debut „Cuiburi de vîsc“. Calitatea lui nu merita o asemenea întinare. Dar nici protestul dumneavoastră la ceea ce consideraţi „un fleac“ nu se cădea să fie atît de volubil încît să nu observe că v-am vorbit de bine. „Puneţi accentul pe ce ne uneşte...“ – că bine zicea neregretatul.

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Liceul, azi**
- **Viaţă comunitară**

Sincere nedumeriri

Mi-a fost şi îmi e imposibil să înţeleg bucuria masochistă a opiniei publice, exprimate prin reprezentanţii săi profesionişti, cînd un ambasador în post la Bucureşti a făcut, prin intermediul unei comparaţii între sistemul birocratic din ţara lui şi cel din România, o prezentare devastatoare a regulilor şi practicilor locale. Nu doar fiindcă, în sine, asemenea comparaţii sînt totdeauna riscante; spre exemplu, în ţara acelui ambasador pedeapsa cu moartea nu e abolită, pe cînd în România e, dar se poate oare trage de aici concluzia că democraţia românească e superioară celei americane?! Fiindcă ambasadorului american la Bucureşti i se datorează distrugătoarea comparaţie dintre birocraţia locală şi cea din ţara lui.

Nu am fost peste măsură de mirat nici de formularea găsită într-un cotidian, evident *naţional*, de la Bucureşti, după care „declarîndu-se şocat de diferenţele care există între sistemul românesc şi cel american, James Rosapepe, ambasadorul SUA la Bucureşti, a prezentat presei modelul american *şi a declanşat războiul împotriva birocraţiei*“ *(s.m., M.I.)*. Nu am, totuşi, ştiinţă dacă ambasadorul va fi protestat împotriva nătîngei formule sau va fi adaugat-o, surîzînd încîntat, colecţiei sale de aberaţii din ţara unde se află în prezent, ideea că un diplomat poate *declanşa un război* pe teritoriul statului în care îşi exercită atribuţiile de ambasador fiind suficient de hilariantă pentru a-l înveseli pînă la vîrsta pensiei şi a memoriilor. Fiindcă e greu de imaginat că un ambasador american la Roma ori la Paris ar putea fi tentat de *declanşarea unui război* împotriva unor legi şi deprinderi locale, dezagreabile în sine sau prin comparaţie cu cele din ţara lui. Oricum, presupun că are un foarte dezvoltat simţ al umorului sardonic, de vreme ce unor păgubiţi de pe urma FNI, care îi cereau, *lui, ambasadorului american!*, să-i ajute, le-a răspuns că şi el a pierdut bani plasîndu-i într-un fond de investiţii. Ca şi cum FNI, prezentat de altfel drept fond cvasi-guvernamental, ar fi fost totuna cu fondurile de investiţii, fie ele şi foarte riscante, din Occident, nicidecum o escrocherie de mari proporţii pusă în mod fraudulos sub umbrela Statului român, Stat care nu numai că nu s-a sesizat de ilegalitate, dar, s-ar părea, a şi stimulat ori măcar întreţinut, prin anumiţi reprezentanţi, această profitabilă (pentru unii) confuzie.

Nedumerirea mea e alta. De ce a fost nevoie să vină *ambasadorul american*, şi încă *în anul 2000*, şi să spună, pe baza unui doct studiu, cu siguranţă *ştiinţific fundamentat*, că sistemul birocratic românesc e greoi, încîlcit, cronofag, risipitor de bani, publici şi ai cetăţeanului, tocător de nervi, şi, în directă legătură, producător de corupţie?! Să acceptăm, cu titlu de ipoteză, inacceptabila presupunere că majoritatea cetăţenilor României se află într-o stare atît de cruntă de înapoiere şi de neştiinţă încît pur şi simplu nu (mai) realizează în ce labirintic hăţiş, în ce oroare birocratică se află.

© M. Grecu

Da, dar de zece ani încoace mii, poate chiar zeci de mii de persoane au fost la stagii, diplome, formaţii, perfecţionări etc., etc. în Occident, inclusiv în ţara ambasadorului *care a declanşat războiul*. Rari, foarte rari, tot mai rari sînt demnitarii, înalţii funcţionari, consilierii de toate felurile şi de pretutindeni, de la preşedinţie la guvern şi de la parlament la ministere, la numirea cărora să nu se precizeze că au făcut, urmat, efectuat stagii, cursuri şi formaţii pe te miri unde, dar exclusiv în Occident, că au obţinut diplome, că au absolvit şcoli înalte, că au avut burse oferite de instituţii şi organisme *de înaltă recunoaştere internaţională*. CV-urile (*siviurile, seveurile*) lor sînt atît de împodobite cu titlurile obţinute şi cu denumirile instituţiilor *occidentale* unde s-au *format* încît arată ca piepturile unor generali ai Armatei Roşii, zidite în ordine şi medalii. Ei ce-au văzut? Ei ce-au învăţat? *Ei ce-au aplicat*? Ei, cei *formaţi în stil şi spirit occidental*, iar apoi *numiţi*, presupun că tocmai în virtutea acestor diplome şi stagii, în funcţii administrative?! Şi nu numai ei, ci şi *consilierii străini* importaţi la Bucureşti, a căror prezenţă a fost adesea exhibată ca un certificat de garanţie de *occidentalitate*? Nu e, totuşi, păcat de timp şi de cheltuială, dacă pînă la urmă, după zece ani de burse şi stagii şi formaţii, vine un ambasador mai energic şi *declanşează războiul* – în aplauzele, *încîntate* de tărăşenie, ale opiniei publice exprimate prin profesioniştii săi reprezentanţi?!

...Prin noiembrie-decembrie '96, un proaspăt *numit* într-o funcţie foarte importantă tocmai făcuse o călătorie la Bruxelles. La întoarcere, o reporteriţă emoţionată de evenimente l-a intervievat cu glas pierit dacă, gata!, a pus la punct intrarea României în NATO. „*Nu* – a răspuns, modest, înaltul demnitar – *nu, a fost o călătorie mai mult turistică decît lucrativă*“.

E inutil, fireşte, să mai spun că insul trecuse şi el printr-un stagiu, printr-o *formaţie*, şi încă în Statele Unite ale Americii. Dar nu e inutil să adaug că probabil va fi, după alegerile din această toamnă, parlamentar: pe listele partidului său a fost pus pe loc sigur eligibil. *Lucrativ*.

Mircea IORGULESCU

Figuri

– portrete politice cu care trebuie să ne obişnuim –

Un ales al poporului cuprins de panică la apropierea alegerilor îşi aduce aminte că nu a mai trecut de mult pe la partid, că nu a mai dus nimic de Paşte la şefii de la Bucureşti acasă şi alte asemenea obligaţii de serviciu ale parlamentarului ales pe listă. Acum începe căutarea. De ceva vreme, un ciudat joc de societate a pus stăpînire pe scenă, o bătălie pentru locuri ironizată de liderii de opinie cu vădită îndreptăţire. Figurile se succed, ele schimbă partidele ca pe şosete, într-un un ritm nebun. Şi nici nu e sigur că poţi să-i învinuieşti, sistemul e, poate, de vină. Lupta pentru supravieţuire politică este aprigă şi nu se duce în faţa publicului, actorii joacă în culise. Se oferă bani, influenţă, relaţii, foarte rar popularitate şi talent.

Sînt mulţi, dar cîţiva mai interesanţi. Norica Nicolai. Tipul de doamnă de fier, a avut traiectoria tipică pentru individul de partid ajuns înalt funcţionar de stat prin algoritm, şi la Ministerul Muncii, dar şi la Consiliul Economic şi Social. O instituţie care nu prea face nimic decît că asigură o oarecare influenţă pentru preşedintele său, aceeaşi doamnă Nicolai, prin diverse medii, cele sindicale în special. Fiind unul dintre oamenii de nădejde ai lui Radu Vasile, s-a repliat cu uşurinţă după mazilirea acestuia din partid şi a scăpat iniţial de epurarea care i-a atins treptat pe susţinătorii tristului poet. Pentru că şi-a pierdut totuşi din influenţa în partid şi nu a reuşit să intre în graţiile noilor lideri Mureşan şi Opriş a mai stat pe la ţărănişti pînă cînd a negociat nu se ştie ce cu liberalii şi s-a ales cu un loc eligibil pe listele acestora din Cluj. Viitorul politic îl are asigurat, electoratul nu iubeşte trădarea, dar votează cu trădătorii, la grămadă, pe listă.

După ce Daniel Dăianu a făcut o figură bună în fruntea ministerului Finanţelor, pentru că nu întotdeauna ce este bine pentru buget este bine şi pentru partid, a fost înlocuit cu un soldat credincios, cum singur s-a definit, al liberalilor: Decebal Traian Remeş. Cu o figură de om permanent plictisit şi hăituit, deranjat în afacerile proprii de înaltele obligaţii, Remeş chiar a tăcut în front o bună perioadă de timp, şi PNL a devenit unul dintre cele mai prospere formaţiuni ale noastre, aşa cum a arătat şi recenta campanie electorală (nu că celelalte partide s-ar zbate în lipsuri de tot felul). Valeriu Stoica a crezut că are în ministrul de Finanţe unul dintre stîlpii puterii sale în partid, Remeş îi datora ascensiunea şi a fost sprijinit, deşi mulţi îi cereau capul. Total surprinzător pentru analişti, dar mai ales pentru prim-vicepreşedintele liberal, Remeş nu acceptă candidatura lui Theodor Stolojan şi se lasă exclus din partid (a declarat înainte de congresul fatal, într-un interviu, că se aşteaptă să fie decapitat, ca şi cum i-ar fi invitat pe eventualii susţinători să-l părăsească). Dar mucalitul ministru a spus cu cel prilej cîteva cuvinte care puteau fi epocale, ceva de genul: ştiu cum va fi, am participat şi eu la nişte mascarade de felul ăsta. Întotdeauna un congres de partid, chiar liberal, seamănă mai curînd cu un proces stalinist decît cu un club de dezbateri.

Dar Remeş nu a plecat singur, ci a luat după el cîţiva dintre nemulţumiţii din eşalonul doi al partidului, între care o urmaşă genetică a Brătienilor. Şi astfel a ajuns şef peste un PNL – Brătianu, urmaş politic, cum se pretinde, al aceloraşi boieri. În plan simbolic, fostul soldat aducea un afront dublu generalilor deoarece ataca exact cele două atribute de imagine pe care echipa Stoica încearcă să le promoveze pentru PNL: partidul care a realizat în sfîrşit unificarea liberală şi partidul care continuă tradiţia liberalismului românesc. Plecînd într-un moment sensibil şi arogîndu-şi legitimitatea istorică, Remeş a atacat chiar ceea ce îi este mai drag unui om politic: sursele de legitimare, de aici o reacţie foarte dură a foştilor colegi, semănînd cu o mîrlănie care sigur nu provine de la Brătieni. Cît a fost ministrul lor aplica politici necesare, acum a devenit un om de nimic, în cea mai bună variantă. Aşa a ajuns un personaj simpatic cum era Crin Antonescu să aducă mai degrabă cu cel care a mînuit ranga ce i-a fost fatală ilegalistului Foriş, tot la ordinele partidului. Una peste alta, rebelul Remeş are o anumită grandoare a învinsului care îi lipsea soldatului credincios, dar succesul nu se presimte. Negocierile pe care le poartă cu ţărăniştii nu-i vor aduce nimic, noul său partid, chiar cu aura Brătienilor deasupra, nu mai are loc într-un CDR-2000 care deja s-a întins mai mult decît îi permitea pragul electoral.

O traiectorie de partid inversă a avut Sorin Dimitriu. Figură de frunte a noii puteri de după 1996, cînd a preluat preşedinţia FPS a promis să realizeze reformele măreţe promise de proaspătul preşedinte Emil Constantinescu. Dimitriu a sfîrşit prin a ieşi cel puţin dubios din scenă, o înfrîngere personală a lui Emil Constantinescu, al cărui om de încredere fusese. Acum se caută pentru el un loc eligibil prin filialele liberale, şi este pasat dintr-o parte în alta, dar bursa zvonurilor politice îl plasează şi prin grădina primitoare a PDSR.

Adică de acolo de unde şi-a luat zborul un alt simpatic personaj: Gheorghe Dumitraşcu. Prin aerele sale de intelectual de cenaclu şi prin naţionalismul primar, Dumitraşcu era un dinozaur viu care amintea PDSR de vremurile cînd între Iliescu şi Vadim era o relaţie de la tată la fiu, cînd FSN vîna unguri împreună cu PUNR şi Funar. Parcă şi acest personaj este acum mai pitoresc, după ce a pierdut partida şi a acuzat interesele financiare ale unor afacerişti din Constanţa care l-au dat deoparte. De unde apare o nouă problemă etică: ce preferăm? Un afacerist obscur, cu afaceri la fel, cu interese economice pe care le vrea rezolvate prin politică sau un politician fără simţ economic, probabil onest, dar de un naţionalism grobian? Aceasta-i întrebarea. După evoluţia de pînă acum, Gheorghe Dumitraşcu îşi va găsi un loc binemeritat în rîndurile României Mari şi un scaun parlamentar de unde va continua aceleaşi peroraţii.

Sînt numai cîţiva, reprezentativi, şi, cum spuneam, nimeni nu îi poate acuza. Deşi îmi propusesem să explic de ce trebuie să ne obişnuim cu ei, am uitat ce vroiam să spun.

Cristian GHINEA

statul de drept

Note europene

● Biserica Ortodoxă Română s-a lansat în ofensiva împotriva abrogării celebrului art. 200 din Codul penal, în timp ce dinspre Olanda şi, zic unii, Bruxelles, se cere o Românie tot mai homosexuală. Parlamentarii, încă obosiţi după vacanţă şi din ce în ce mai preocupaţi de alegeri, ezită: ei ţin, la început, să facă pe plac Europei şi votează curajos, apoi îşi ajustează dorinţele după profilul electorului dîmboviţean care, la urma urmei, le dă mandatul şi votează patriotic. În final, amestecul de curaj european şi patriotism local va naşte prudenţa înţeleaptă. Între pulsiuni europene sofisticate şi amoruri bucureştene neaoşe, parlamentarul nu prea ştie ce să aleagă. Presa, nebună după asemenea subiecte, preia şi redă cu delicii întreaga discuţie din jurul homosexualităţii carpato-danubiano-pontice.

Nu o dată, am avut impresia că asist la o discuţie despre o altă realitate decît cea care este. Cineva ar trebui să aibă luciditatea de a spune că nu starea homosexualităţii române este cauza pentru care sîntem la coada listei ţărilor care vor adera la Uniunea Europeană. În fine, cineva ar trebui să aibă curajul să spună că homosexualii nu sînt reprimaţi în România. Este reprimat comportamentul sexual aberant, ceea ce este altceva decît homosexualitatea. În legislaţia noastră nu există nici o normă juridică în temeiul căreia cineva să fie trimis la închisoare pentru simplul fapt că este homosexual. Cu alte cuvinte, oricît ne-am strădui de dragul prietenilor olandezi, România nu poate fi mai homosexuală decît este. Pare a fi maximum pe care îl putem oferi la acest capitol. Pe de altă parte, BOR şi patrioţii de profesie pot sta liniştiţi: nimeni nu a pus în discuţie vreo lege prin care sîntem obligaţi să devenim homosexuali. Discuţiile referitoare la abrogarea art. 200 C. pen., chiar dacă se vor finaliza cu abrogarea textului de lege, nu vor homosexualiza România. După ce înţelegem aceste adevăruri, cred că o discuţie serioasă pe marginea acestei chestiuni poate să înceapă.

● Cînd Romano Prodi a spus că lecţia pe care a învăţat-o din criza austriacă a fost aceea că structurile instituţionale europene trebuie să respecte *pînă la capăt* voinţa unui popor european exprimată democratic, eu unul am simţit un pic de amărăciune şi resemnare. Instituţiile europene nu pot opri ascensiunea la putere a unui politician fundamental neeuropean dacă acesta este ales democratic în chiar mijlocul Europei. O dovadă de slăbiciune care poate fi fatală chiar Uniunii. S-a invocat pînă la saturaţie precedentul Adolf Hitler. Alegeri libere, democratice, urmate de binecuvîntări „înţelepte" din partea marilor puteri care nu au detectat nici o dorinţă belicoasă în politica *Führerului*. Nu peste puţin timp, a început un război mondial şi una dintre cele mai mari tragedii umanitare din istorie. Nu cred că istoria se poate repeta acum întocmai. Îmi dau seama, însă, că Europa instituţională nu este atît de puternică ca să apere Europa ideatică din care, de altfel, s-a născut.

Jorg Haider (un ziarist american specula asupra numelui liderului politic austriac atrăgînd atenţia că începe cu „H" şi este compus din 6 litere), cel care vorbeşte atît de frumos despre realizările hitlerismului a fost, în cele din urmă, asimilat în pretenţioasa familie europeană. De ce? Pentru că a fost votat democratic de un popor european, ni se spune. Poate şi pentru că a ameninţat cu blocarea reformelor instituţionale ale Uniunii, se mai şopteşte pe ici pe colo. Sau poate pentru că raportul celor „trei înţelepţi" a subliniat că nu există nici un fel de devieri nedemocratice la Viena. În orice caz, „autohtoniştii" au mai cîştigat o bătălie împotriva „europeniştilor".

● Nimic nu este mai flagrant împotriva spiritului UE decît bariera consulară ridicată între statele Uniunii şi celelalte state europene. Aici nu mai poate fi vorba despre altceva decît despre principii. Dacă Europa sfîrşitului de mileniu crede în libertatea de mişcare a individului, să fie lăsată să creadă. Insistenţa cu care autorităţile române cer suprimarea regimului de vize impus de statele UE este, deci, principial justificată şi, fără îndoială, aceasta este o luptă pe care trebuie să o ducem. Vigoarea principiului trebuie să se impună în faţa obtuzităţii birocratice.

● Sondajele ne arată că sfîrşitul lui Slobodan Miloşevici este aproape. Dar cu cît alegerea candidatului opoziţiei pare mai clară, cu atît cresc temerile legate de o deturnare frauduloasă a rezultatului alegerilor. Europa şi europenitatea dau încă un examen în Balcani. Să ne rugăm pentru poporul sîrb.

Sever VOINESCU

SATUL GLOBAL

Sportul patriotic

Prin mentalul românesc bîntuie adesea tendinţa de a ridica fapta, întîmplarea ori atitudinea individuală la scară reprezentativă pentru întreaga naţie. Dacă un român fură o maşină la Milano, apar imediat comentarii de genul „a făcut ţara de rîs!", „o să zică lumea că românii sînt hoţi" etc. E aici, cred, o reminiscenţă a unui străvechi mod de raportare la comunitate: nelegiuirea unuia punea sub semnul întrebării eficienţa etică a întregii colectivităţi, a întregii „ginte". La fel se întîmplă şi cînd un român săvîrşeşte un lucru bun undeva în lume: ne grăbim să constatăm ce oameni minunaţi a dat planetei ţărişoara noastră, ne simţim părtaşi şi, oarecum, „co-autori" la succesul lui. Astfel, lăsăm pe planul al doilea sau uităm cu desăvîrşire ideea simplă că performanţa de excepţie este în primul rînd rodul eforturilor *individuale*. Raportîndu-ne mereu la un spirit comunitar arhaic şi idealizat, n-am căpătat reflexele individualismului modern şi pragmatic.

Marile întreceri sportive sînt terenul cel mai fertil pentru etalarea acestei tendinţe care pierd dozajul firesc între meritul personal şi semnificaţia naţională. Sigur, masele simt nevoia să se identifice cu *eroii*, şi ce sînt sportivii dacă nu războinici trimişi, simbolic, printre duşmani, şi aşteptaţi cu trofeul acasă? Dar comentatorii sportivi, aceşti intermediari care tulbură comunicarea firească dintre popor şi eroii săi, uită, în general, firescul şi devin adeseă nişte bieţi rapsozi răguşiţi, abstractori de idei de-a gata. În faţa performanţei, ei sînt cuprinşi brusc şi irevocabil de lirism, se simt dominaţi de sfînta datorie de a *releva* semnificaţiile majore ale unei victorii, în fine, se consideră trimişi în faţa microfonului de către popor, ale cărui năzuinţe (presupuse de ei!) trebuie negreşit să le exprime. Nu mai departe decît la Olimpiada de la Sydney, performanţele excepţionale ale unor sportivi români au provocat în unele voci de *speaker*-i şi în unele pene de jurnalişti un *tremolo* care i-a transportat direct cu gîndul la naţie. Andreea Răducan a devenit, prin glasul cîtorva comentatori, „a noastră, a tuturor", ba chiar „suflet din sufletul Nadiei, trup din trupul Nadiei", părinţii săi naturali văzîndu-şi suspendată orice competenţă în materie; gimnastele au ajuns „dragele noastre fiice", îndemnate să nu uite că „o ţară întreagă vă aşteaptă, vă salută toată ţara voastră"... Gabriela Szabo, „această blondă care s-a luptat cu patru negrese, pentru ca la sfîrşit să apară o irlandeză – tot blondă – să vedem dacă irlandeza va reuşi să o *(sic!)* învingă pe micuţul nostru monolit...", în fine, Gabi (a noastră, desigur) are „un trup atît de mic şi un suflet de romîncă atît de mare" încît comentatorul, gîtuit de emoţie, îşi recunoaşte, în momentul festivităţii de premiere, neputinţa perplexă: „E greu de exprimat ce vedem în aceste clipe. O vedem pe Gabi Szabo cu mîinile ridicate...". În sfîrşit, „fetele „ şi „băieţii „ sînt „ai noştri, ai ţării întregi", iar „gîndurile noastre se îndreaptă cu recunoştinţă către ei" (unde-am mai auzit asta?...), pentru că ne-au făcut, nu-i aşa, pe toţi românii, să ne simţim egali cu marile puteri ale lumii, să fim şi noi o putere măcar în sport... (Pariez că dacă pînă la sfîrşitul Olimpiadei România va rămîne pe locul 7 la medalii, presa română va decreta că „am intrat în G7"). Aşa a fost şi cu „băieţii noştri" din echipa de fotbal, la Europenele de astă-vară, aşa a devenit Hagi Rege şi era cît pe-aci să devină şi Preşedinte...

De acord, exaltarea în asemenea momente e greu de evitat, sîntem giantă latină, sentimentală şi cu drag de vorbe (şi recunosc că i-am auzit pe comentatorii italieni numindu-l pe Alberto Tomba *il nostro Alberto nazionale*), dar să umpli minute întregi de transmisie prin satelit cu firitiseli patriotice şi cu efuziuni liricoide nu merită banii. Şi-apoi, această exploatare naţională a performanţei individuale de către comentatorul sportiv român e egalată doar de graba cu care primarii şi politicienii se grăbesc să-i facă pe campioni cetăţeni de onoare în oraşele din care au plecat pentru că n-aveau loc de pregătire... Cum poate contribui o ţară cu opt bazine de înot, dintre care doar patru cu apă şi doar două cît de cît decente, la medaliile de aur ale Dianei Mocanu, astfel încît să ne însuşim performanţa ei ca „aparţinînd tuturor"?

Aşa încît, după ce aud asemenea comentarii liric-patriotice, mă refugiez cu şi mai mult avînt în vizionarea curselor de Formula 1 pe PRO TV: comentatorul Dan Alexandrescu ştie ce spune, e la obiect, are măsură şi nu uită nici o clipă că vorbeşte despre un *spectacol sportiv*. În plus, pentru că în F1 România nu participă, nu risc să mă trezesc cu vreun nou rege-preşedinte scos din *cockpit*-ul vreunui bolid...

Mircea VASILESCU

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

România (în tranziţie) profundă. Reportaje de vacanţă

5. O tranziţie, două mondializări...

Quebec, Congresul Asociaţiei Internaţionale de Sociologie de Limbă Franceză. Sute de participanţi din toate colţurile lumii, care vorbesc despre mondializări (la plural!). Printre ei, mai mult sau mai puţin pierduţi, cîţiva estici care îşi prezintă tranziţia lor (la singular!), una la părinţi şi mîndră'n toate cele.

Mai ales văzută de aici, „tranziţia" îşi relevă un caracter paradoxal aproape constitutiv: orientată spre viitor şi progresistă prin vocaţie, este orientată spre trecut şi retrogradă prin natură. În România – ca să mă rezum la ceea ce ne priveşte direct – promotorii autohtoni ai „tranziţiei" par a-şi fi interiorizat discursul ideologic al leaderilor internaţionali ai modernizării de acum 50 de ani, cînd se vorbea cu entuziasm şi speranţă despre „emergenţa statelor africane". Ceea ce s-a dovedit în lume a fi cel puţin discutabil acum 50 de ani, este construit ca orizont de aşteptare pentru următorii 50 de ani în ţărişoara noastră. Un model ideologic al modernizării, în variantă nerevăzută şi neadăugită, devine dogmă de viaţă postmodernă, plasîndu-ne astfel, din start, într-un soi de provincialism.

Acest paradox se reproduce apoi mai departe: categoriile sociale identificate, din această perspectivă, ca „reformatoare", sunt de fapt conservatoare, căci dependente de un model deja îmbătrînit, din care nu ştiu sau nu au nevoie să iasă, în timp ce aşa-zişii „conservatori" sînt, de fapt, inovatori. *Pour le meilleur et pour le pire*, vorba franţuzului, dar totuşi inovatori.

Acest lucru este familiar unor ţărani din Oaş pînă în Vrancea, capabili – fără a fi „întreprinzători"! – să ridice în cîţiva ani o comunitate întreagă precum Certeze, de pildă, care bate cartierul bogătaşilor din Băneasa, dar este neglijat de liderii „tranziţiei", care cred cu tărie în legitatea evoluţionismului. Or, retrospectiv, ştim deja cît se poate de clar că nu a existat un singur parcurs al dezvoltării pentru toate societăţile şi, mai ales, că această dezvoltare are loc în prezent în cu totul alt context, care leagă ultimul sat din Oaş de Chicago sau Paris, unde locuitorii acestui sat se duc să lucreze, numai ei ştiu cum. În consecinţă, analiza societală se desfăşoară în prezent mai mult în spaţiu, articulînd localul, naţionalul şi globalul şi mai puţin în timp, pe o dimensiune univocă şi rectilinie a „progresului". Reificată ca obiect de studiu şi orizont univoc de aşteptare, „tranziţia" devine astfel castratoare, dacă nu de-a dreptul sinucigaşă!

Un exemplu, dintre cele mai nobile cu putinţă: în ultimul număr al revistei *Sociologie Românească*, profesorul Sandu publică un studiu de sinteză, parte a unui vast program de cercetare asupra problemei întreprinzătorilor în mediul rural. Într-un exerciţiu de normalitate demn de toată admiraţia, domnia-sa se oferă criticilor acerbe ale foştilor săi studenţi, actuali colegi în ale sociologiei. Dincolo de admiraţia mea sinceră pentru modul în care este tratată problema, nu pot să nu mă întreb, oarecum în *amonte*, dacă problema însăşi este suficient de *pertinentă* şi de *relevantă*. De pertinentă, căci definirea „inovaţiei sociale" – constitutivă, conform definiţiei, opţiunii antreprenoriale – doar prin existenţa unei „afaceri particulare" înregistrate ca atare, mi se pare că neglijează din start o plajă imensă tocmai a acestei „inovaţii sociale". De relevantă, căci, după evaluările profesorului Sandu, „proporţia de antreprenori efectivi din totalul populaţiei active a satelor este de 4%". Şi restul de 96% ce fac? De ei cine se ocupă?

„Cred că nereuşita provine din ambiţia profesorului Sandu de a se supune definiţiilor" – consideră, în comentariul său, Sebastian Lăzăroiu. Oare nu cumva această „ambiţie" este a noastră, a tuturor, şi constă, la origini, în supunerea la „definiţiile tranziţiei", care ne face miopi la „viaţa tranziţiei"?

Vintilă MIHĂILESCU

povești suprapuse

Nurofen – pseudoefedrină

(despre Sidney, cu cinci note de subsol)

Corespondent la Moscova al ziarului *The Scotsman* din Edinburgh, Chris Stephen a venit recent prin România și a publicat impresiile sale de călătorie, sub titlul *Cranking Out Comanecis* (un fel de „Nadii pe bandă rulantă"), în *The New York Times Magazine*, 10 septembrie a.c. Au trecut 24 de ani de cînd Nadia lua acea notă suprarealistă *1.00*; au trecut – spune autorul – și 10 ani ani de la colapsul blocului sovietic, care a intrat în istorie luînd cu el – citez – și *„infamele lui «fabrici de medalii». Toate, cu excepția uneia. Sistemul care a produs cea mai celebră gimnastă din lume este încă în picioare"* – acesta fiind, evident, cel românesc. Mai departe: *„Acum gimnastele nu mai iau medalii pentru gloria comunismului sau a statului, ci pentru ele, ca una dintre puținele căi[1] de a scăpa de sărăcie într-una dintre cele mai lipsite* (most destitute[2]) *țări ale Europei"*. Pînă aici, e clar. Scoțianul vizitează Școala de Gimnastică „Nadia Comăneci", pe care o descrie așa: o *„sală de sport ca o pivniță"*, cu zidăria căzută, zugrăveala atîrnînd zdrențuită, linoleul jupuit și multe neoane din plafon arse. În acest peisaj trăiesc 220 de tinere fete, cu gîndul la marea performanță.

Partea cea mai interesantă este cea a declarațiilor culese de Stephen la fața locului, după ce, cu o bătaie din palme, antrenorii încheie ședința de trei ore a unei zile obișnuite de lucru în *fabrică*. Prima vorbitoare este Luminița Răileanu, antrenoare în școală și mamă a unei fete (care e cu totul exclus să facă vreodată gimnastică, aflăm mai spre final): *„Cei veniți din afară nu pot înțelege cum este aici pentru noi. Voi vedeți numai ceva frumos, dar noi vedem altceva, pentru că știm cîtă muncă investim. Vedem diferența dintre fetele care tocmai au venit și cele care sînt aici măcar de un an. Cele mai vechi au o privire concentrată, fixă. Ele nu mai sînt de mult copii"*. Mădălina Rîpeanu, una dintre eleve, cu ceva vechime în școală pentru cei 13 ani ai săi, spune: *„În alte țări nu se face gimnastică* like in Romania. *În Statele Unite se face numai din plăcere[3], noi o facem ca pe o muncă. Nu avem timp nici pentru copilărie, nici pentru jocuri, ca alți copii"*. Ziaristul a mai cunoscut-o și pe Daniela Georgescu (mamă a gimnastei de 15 ani Simona), ale cărei cuvinte spun cam așa: *„De la revoluție[4], viața e grea; e legea junglei. Gimnastica înseamnă un viitor mai bun decît a munci în fabrică sau a fi vînzătoare"*. Dar *„chiar și în România"* acest regim dur de muncă din gimnastică a început să fie pus sub semnul întrebării. Drept exemplu, ziaristul oferă opinia categorică a Cristinei Vladu, care spune: *„Dacă aș avea o fată, nu aș accepta un asemenea tratament pentru ea"*[5].

Schimb subiectul: imaginați-vă că sînteți Claudia Schiffer (știu că e greu) și vedeți ce-ați gîndi după ce Florin Călinescu v-ar spune că lui, ca actor român (profesionist!), i-a fost greu să înceapă filmările unei pelicule tocmai cu scena de la final.

Revin la subiect: imaginați-vă că sînteți telespectator (mediu) american, ați citit *The NY Ti' Mag* și vedeți trei gimnaste românce pe podium. Cît ar fi admirație și cît compasiune în privirea dvs.?

Chiar și gimnastele răcesc, nu-i așa?

Adrian CIOROIANU

1. Admir naivitatea scoțianului, care, neștiind de Bivolaru sau Maria Vlas, nici nu știe cît de multe sînt aceste „puține căi".

2. *Destitute*, după dicționar: „de o sărăcie extremă" (cf. *Merriam-Webster*) sau „în mare nevoie de alimente, haine etc." (cf. *Collins New Standard*).

3. Am dubii că fetița putea spune așa ceva; măcar ea – dacă nu și scoțianul – știa că niciunde gimnastica de vîrf nu este sinonimă cu dezmorțeala din week-end.

4. Se putea să lipsească *taman* revoluția din tot acest peisaj?

5. Cristina Vladu, fostă gimnastă, este acum purtătoare de cuvînt (!) a Federației Române de Atletism. Vă dați seama ce potrivită e pentru asta, din moment ce pare a fi un secret pentru ea că nimeni nu i-ar putea obliga fata să facă gimnastică de performanță.

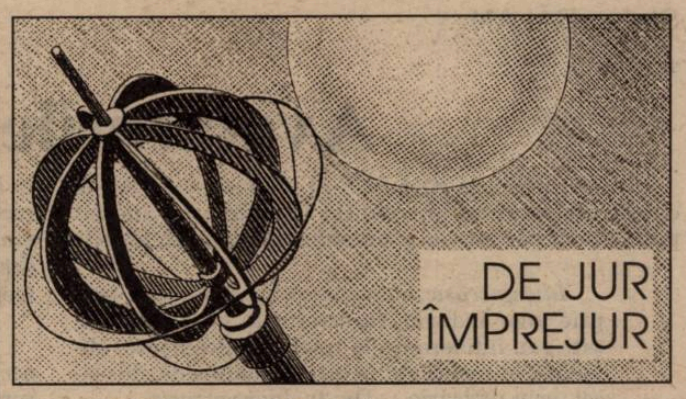

DE JUR ÎMPREJUR

Numărătoarea voturilor

Cifrele prin care cei doi candidați principali la președinția Serbiei și-au anunțat victoria au fost diferite, dar după anunțul oficial de miercuri, cel de-al doilea tur de scrutin pentru prezidențiale pare inevitabil. Numărătoarea voturilor s-a produs într-un mod misterios și suspect și primul comunicat oficial, la 36 de ore după închiderea urnelor, nu anunța nici un rezultat oficial, ci doar că „alegerile au fost democratice și *foarte* cinstite". Probabil că ar fi fost suficient să fie doar cinstite. Opoziția acuză multiplele fraude și nereguli petrecute atît în pregătirea alegerilor cît și în duminica votului, dar susține că, oricum, Kostunica – candidatul anti-Miloșevici – a obținut majoritatea necesară victoriei în primul tur al prezidențialelor. Propaganda lui Miloșevici demască publicarea sondajelor mincinoase în favoarea lui Kostunica, preludiul unei alte intervenții occidentale pentru înlăturarea cîștigătorului real. Partidul Socialist așteaptă rezultatele din al doilea tur, pe care, deocamdată, opoziția îl refuză.

Participarea la vot a fost numeroasă, în pofida boicotului opoziției din Muntenegru și al albanezilor din Kosovo (boicot principial, dar generator de mari posibilități de manipulare a voturilor) însă rezultatul, oricare ar fi el, cu adevărat, nu poate modifica decisiv situația din Iugoslavia.

Adevărata victorie a lui Miloșevici a fost cu mult înainte de alegeri, cînd, după ce a reușit să divizeze opoziția – cu sprijinul interesat al propriilor lideri –, și-a croit un adversar pe măsură. Vojislav Kostunica este un naționalist moderat chiar în ochii propriilor săi susținători, și el nu insistă asupra deosebirilor ideologice dintre el și actualul președinte. Unitatea pămînturilor sîrbești în interiorul unor granițe necontestate este obiectivul declarat comun al puterii și al opoziției; Miloșevici este un naționalist radical, Kostunica – unul moderat. După ce denunță Tribunalul penal internațional de la Haga, ca pe un instrument politic, după ce își afirmă sprijinul pentru sîrbii din Kosovo și scepticismul față de Occident, Kostunica mai spune cîte ceva și despre valorile democratice. Miloșevici nu poate susține că e un trădător, așa cum zice despre reprezentanții democrați ai opoziției. Personalitatea virtualului nou președinte cîștigă o majoritate prin ceea ce nu este sau prin ceea ce nu a făcut: nu este corupt, nu este cinic, nu și-a negociat convingerile cu nici o forță politică. Cancelariile occidentale îl acceptă pe principiul: orice e mai bine decît Miloșevici. Europa a dat toate semnele, pînă la marginea decenței, că eliminarea lui Miloșevici de la conducere ar duce la reexaminarea măsurilor de izolare a Iugoslaviei.

Dar Miloșevici și cei din jurul lui – nici puțini, nici fără putere – nu pot accepta victoria la urne a opoziției. Asasinatele și disparițiile care au marcat viața publică în ultimul timp sînt semnele derivei criminale a unui regim marcat de înfrîngerile militare, de efectele crizei economice, de nevroza colectivă a anulării mecanismelor de autoapărare.

Lozincile care le-au asigurat diferența față de restul lumii – „Cînd sîrbii mîncau cu linguriță de aur, occidentalii se mîncau între ei", „Capacitatea noastră de a îndura este unică în lume..." – și-au pierdut ceva din forța mobilizatoare în fața crizei alimentare, a stresului, a umilințelor, a neputinței și a injustiției. Dar contactul cu adevărul este dureros și, probabil, discursul unui candidat cum este Kostunica, fără leacuri radicale, ci prevestind o cură lentă, este singurul proiect acceptabil pentru ceea ce poate suporta acum o colectivitate unită – paradoxal – prin solitudine.

Dar Miloșevici nu-și poate permite să cedeze locul pe baza unei simple numărători de voturi. „Lovitura de stat constituțională" înfăptuită anul trecut a avut ca scop tocmai prelungirea mandatului oficial. Calitatea de „fost" nu numai că nu i-ar asigura respectul, dar, probabil, i-ar amenința libertatea și viața; de aceea precedentul alegerilor municipale, cînd manifestațiile de stradă au forțat recunoașterea victoriei opoziției, nu poate fi luat în seamă.

În Peru, după ce s-a declarat cîștigătorul unor alegeri suspecte și a făcut față manifestațiilor populare care le contestau, președintele Fujimori a fost nevoit să anunțe alegeri anticipate și să renunțe la propria candidatură după ce „eminența sa cenușie", șeful serviciilor secrete, Vladimiro Montesino, a fost demascat pentru un act de corupție politică.

E puțin probabil că un incident asemănător ar putea determina retragerea lui Miloșevici. Cei mai pesimiști dintre comentatori prevestesc un conflict civil: Miloșevici nu va da înapoi în fața declanșării unui război împotriva propriului popor. Ca să-l facă fericit. În această fază, situația nu pare a avea o soluție cinstită și democratică. Nici victoria lui Kostunica, nici declarațiile pașnice sau conținînd amenințări mai mult sau mai puțin voalate nu pot valorifica politic starea de spirit a populației. Numărătoarea voturilor continuă și după anunțarea rezultatelor.

Magdalena BOIANGIU

presa despre...

Țărani vechi și noi

În numărul din 23 septembrie al revistei *The Economist*, analiza sărăciei din Europa răsăriteană are ca punct de pornire situația rurală din Republica Moldova: „Un pămînt uitat de timp". Cu o compasiune destul de neobișnuită în paginile unei reviste atît de serioase, se povestesc cîteva întîlniri cu oameni cu riduri și palmele bătucite. Cifrele le confirmă tristețea și lipsa de speranță: „În comparație cu regimul comunist, la țară, ca și în multe orașe, speranța de viață a scăzut cu 15 ani, sau chiar mai mult. În cele mai sărace sate, cifra analfabetismului s-a triplat. Iarăși, trebuie să ținem seama de faptul că datele de pe timpul comunismului nu sînt corecte, dar semnele deteriorării sînt evidente. Malnutriția este curentă. OECD estimează că, în raport cu anul 1990, țăranii consumă de două ori mai puțină carne și de o calitate mai proastă. Tot de atunci, numărul cazurilor de tuberculoză și de hepatită s-a dublat. Sărăcia e în creștere. Conform unui studiu al Băncii Mondiale, jumătate dintre moldoveni cîștigă acum sub 200 de dolari pe an, raportat la 2000 de dolari în 1992. Studiul notează că «Moldova are probabil cea mai mare rată de capital uman pentru o țară cu acest nivel al veniturilor». Nu va mai dura mult. Capitalul uman – mecanicii calificați, asistentele medicale, directorii podgoriilor, toți cei instruiți sau pricepuți – pleacă într-un ritm alarmant. Colapsul economic și lipsa de interes a guvernului au determinat eroziunea rapidă a serviciilor sociale de bază oferite, la un nivel scăzut, în timpul comunismului. Satul nu mai este acea unitate primară unde se poate primi o instrucție elementară, ajutor medical, un loc de muncă și unde se poate duce o viață comunitară elementară".

Sectoare agricole mari și ineficiente nu există doar în Moldova, ci aproape în toate țările aspirante la calitatea de membru al Uniunii Europene. Între programul SAPARD și viața țăranilor din Dolna sau Slobozia (de lîngă Prut) se întind largi spații de ignoranță: ale funcționarilor europeni ale căror concluzii folosesc „perspectiva dobîndită într-un hotel confortabil din Praga și nu țin seama de condițiile reale din regiunile rurale, unde trăiește aproximativ o treime din populație"; pe de altă parte țăranii din aceste regiuni cu proprietățile lor mici, fărîmițate, sfîșiați între trecut și prezent: „Indicatorii fiscali nu înseamnă nimic pentru ciobanul obișnuit să-și măsoară bogăția cu numărul zilelor însorite. Satele au acum nevoi elementare. În Dolna, țăranii prezintă o listă scurtă de dorințe: medicamente mai ieftine, mai multă carne, mai multe locuri de muncă, tinerii să aibă șansa învățămîntului superior sau a studiilor postliceale, repunerea în funcțiune a „căminului cultural" unde să se poată vedea din cînd în cînd filme și piese de teatru, și, poate, redeschiderea micului muzeu sătesc din casa unde a tras o dată Pușkin. Pe timpul comunismului, cînd școlile și cluburile aveau indicații să-l viziteze, veneau pe zi cam 20 de autobuze cu turiști. Acum e închis. «Înainte vindeam limonadă turiștilor și mai cîștigam cîte ceva», spune o bătrînă. «Oare or să mai vină?». Ar mai exista o speranță".

Printr-un hazard din care se pot extrage anume semnificații și dosarul revistei *Le Nouvel Observateur* (21-27 septembrie) este dedicat spațiului rural. În Franța, exodul orășenilor spre sate este văzut ca un „fenomen ineluctabil", expresie a căutării autenticității și a unei noi arte de a trăi. Nu e vorba de cîteva cazuri izolate, ci de un număr relativ mare de oameni sastisiți de poluare, de aglomerație, de stres. În ultimul deceniu, 500.000 de oameni au părăsit regiunea pariziană mutîndu-se cu totul în localități izolate sau în locurile unde obișnuiau să-și petreacă vacanța. Sînt informaticieni, cadre superioare, agenți comerciali, care fie că se folosesc de mijloacele moderne de comunicare pentru a-și continua activitatea de pînă acum, fie lasă totul baltă și se apucă de agricultură. Mulți dintre cei întrebați de reporterii revistei își justifică opțiunea prin preocuparea pentru viitorul copiilor, alții evocă necesitatea de a compensa un echilibru defavorabil: „De ce să-ți pierzi viața, cîștigînd?". Un fost șef de proiect într-o societate informatică a devenit prin adopție țăran, cu mîinile crăpate și hainele pătate de pămînt, ca orice grădinar: „Acum fac într-adevăr lucrurile care îmi plac. Ador să am de-a face cu oamenii, să-mi vînd produsele la piață și mai ales să fiu în permanență alături de soția și de copiii mei". Organizațiile și firmele de consultanță și prospecție sînt asaltate de clienții potențiali. „Noii țărani" – primiți uneori cu suspiciune de localnici – modifică în profunzime și viața localităților în care se instalează, tocmai în domeniul învățămîntului, al asistenței medicale, al dotărilor.

Trebuie să existe o modalitate de a sincroniza statisticile care îndeamnă lumea din Estul Europei să plece de la sat la oraș, cu fluxul de sens contrar din Occident. Poate că nu e necesar ca toată lumea să se mute la oraș, pentru ca, la un moment dat, unii să realizeze ce au pierdut. (**M. B.**)

Ştefan BĂLAN
scriitor

Avatarurile aluniţei

Nu-i prima oară cînd DEX-ul mă lasă *déçu*. Acum cîteva zile, căutînd la cuvîntul *idiosincrasie*, am dat peste un singur înţeles şi anume cel mai puţin folosit:

> *Idiosincrasie, idiosincrasii,* s.f. Reacţie proprie unor indivizi, caracterizată prin sensibilitate sau intoleranţă la unele medicamente, alimente, mirosuri etc. şi care se manifestă, de obicei, prin urticarie. – Din fr. *Idiosyncrasie.*

Deschizînd *Dicţionarul enciclopedic,* imposibilul se produce: unde micul şi fidelul Robert este completat de Webster (pe care, totuşi, îl încapsulează), Webster care este completat de (şi, la rîndul său, completează) Encarta, cu alte cuvinte, acolo unde fiecare pare să aibă ceva de spus, *Dicţionarul enciclopedic* se dovedeşte, în mod miraculos, geamănul siamez (deci şi teratologic) al DEX-ului:

> *Idiosincrasie* (< fr. {i}; {s} *idio-* + gr. *synkrasis* „constituţie") s. f. Reacţie proprie fiecărui individ, caracterizată prin sensibilitate sau intoleranţă la unele medicamente, alimente, mirosuri etc.

menţionînd, iarăşi, singurul înţeles practic nefolosit al cuvîntului dar, este adevărat, eliminînd detaliul inexact al urticariei. Lucrul este de mirare, asta cu atît mai mult cu cît nici măcar în medicină aproape nimeni nu-l foloseşte. (În treacăt, mai amintesc că nici unul dintre dicţionare nu conţine adjectivul *idiosincratic).* Dar, la urma urmelor, despre ce este vorba?

> **Le petit Robert**: s.f. – 1581; gr. *idiosugkrasia* «temperament particular, neobişnuit», de la *sugkrasis* «amestec».
>
> Med. Dispoziţie personală particulară, în general înnăscută, de a reacţiona la acţiunea unor agenţi exteriori (fizici, chimici) - anafilaxie.
>
> Didact. Temperament personal.
>
> **Webster**: 1604. Substantiv.
>
> 1 a: o particularitate de constituţie sau de temperament; o caracteristică sau o calitate individuală.
>
> b: hipersensibilitate individuală (ca de exemplu la un medicament sau la un aliment).
>
> 2: particularitate caracteristică (de exemplu, de temperament); în sens larg: excentricitate.
>
> **Encarta**: Substantiv.
>
> 1. Un fel de comportament, de gîndire sau de simţire caracteristic unui individ sau unui grup, în special într-un mod ciudat sau neobişnuit.
>
> 2. În medicină: răspuns neobişnuit la ceva; un răspuns neobişnuit sau exagerat (la un medicament sau la un aliment) care nu-i produs de o alergie.
>
> Începutul secolului al XVII-lea, direct sau prin intermediul limbii franceze, din grecescul *idiosugkrasia*, în sens literal „un amestec particular", de la *krasis*, a amesteca.

În fine, din norul aproximaţiilor apar cîteva puncte fixe: lăsînd la o parte aspectul medical, idiosincrasie este cam orice lucru (detaliu fizic, gînd, sentiment, gest, atitudine, reacţie etc.) care sare în ochi ca fiind propriu sau unic unei persoane, este detaliul fără de care îţi este imposibil să ţi-o imaginezi sau, invers, detaliul pe care nu ţi-l poţi imagina fără posesorul lui anume. Vreun detaliu devine idiosincratic cînd se pare că „fără el nu se poate": aluniţa lui Marilyn Monroe este, pe lîngă asasină, o aluniţă idiosincratică, asta în timp ce privirea lui Sean Connery este, pe lîngă idiosincratică, asasină, iar cea a lui Andy Warhol idiosincratică şi dementă; vorba de duh a lui Oscar Wilde este idiosincratică (nu ni-l putem imagina deschizînd gura fără ca să ucidă vreo prostie), iar felul în care William Burroughs a scris *Naked Lunch* (între injecţiile, la fiecare două ore, de Eukodal şi între împuşcături în perete) este şi el idiosincratic. La fel şi gestul lui Diogene de a se fi masturbat în piaţa publică.

Prin urmare, idiosincratic este practic orice detaliu care-i altfel decît masa detaliilor înconjurătoare, este detaliul proeminent sau care adînceşte, este convexul sau concavul din totul cuiva, provocator, şi într-un caz şi în celălalt, de vertij. Detaliu ascuţit, abraziv, coroziv sau prin orice alt mod memorabil, prin însăşi natura lui contravenind pasivităţii, idiosincrasia nu poate fi măsurată după nici o regulă căci, prin definiţie, regula-i aducătoare la acelaşi numitor, înseamnă nivelare. În acelaşi timp, idiosincratic este detaliul după care se recunoaşte întregul şi în care întregul pare să locuiască metonimic. Ajungem, astfel, la paradoxul de a lua drept reper pentru totul indistinct de detalii anodine tocmai excepţia întregului.

Cum reprezintă ne-regula, idiosincrasia aparţine accidentalului. Ea nu este regula, adică generalul, universalul din lucruri, acel ceva care se presupune că defineşte Fiinţa şi, deci, toate fiinţele. Ea nu uneşte (toţi indivizii în specii iar speciile în gen), ci desparte şi împarte, ea este diferenţa specifică ce individualizează, adică produce indivizi.

Dar, dacă ne gîndim bine, important este unghiul din care preferăm să privim pentru că, la urma urmelor, în sens strict, nu există detaliu, oricît de anodin, care să nu fie cu totul altfel de la individ la individ şi deci idiosincratic. De pildă, cîte poate avea în comun aluniţa lui MM cu cea a lui Cindy Crawford? Privind astfel, nu mai există generalităţi şi universalii, ci doar un infinit mozaic de particulare, de detalii idiosincratice. Privind din celălalt capăt însă, lucrurile arată cu totul altfel. Cu mai puţină patimă, aluniţa lui MM nu este altceva decît o aluniţă, ca de altfel şi cea a lui Cindy şi la fel oricare altă aluniţă. Altfel spus, ajungem la concluzia că nu există aluniţe ci aluniţă, Aluniţa cu diferitele ei avataruri. La o extremă, nu există nimic care să nu fie idiosincratic, la cealaltă, tot săpînd, dăm de vîne tot mai adînc comune, de parcă toate nu ar fi decît variaţiunile unui singur individ, de parcă toate aluniţele ar fi variaţiuni pe o temă de aluniţă.

Între cele două puncte de vedere se află mijlocul vieţii, ca întotdeauna ignorant la extremele pe care le înghite indolent. Şi totuşi... Cum ne-am putea imagina viaţa fără detalii, fără detaliile particulare, excentrice, scandaloase sau doar intens personale, adică idiosincratice? Ce poate însemna pentru mine cuvîntul *acasă* fără mirosul intraductibil al camerei mele, fără maidanul din spatele casei, împingînd prin aerul vacanţelor de vară nave depărtate de hărmălaie? Ce poate însemna cuvîntul *mamă* fără acea foarte anume căldură înaltă, blondă, sau cuvîntul *tată,* fără invincibilitatea tatălui *meu* tînăr, proaspăt ras? Sau *dragostea,* fără amorul din şcoala primară, fără acel (acest) miros amărui, alburiu şi străpuns de un rîs? Sau, de exemplu, cum pot fi pentru mine *Elegiile duineze* fără amintirea asfixiată a descoperirii lor în biblioteca municipală din Focşani? Dar ce poate fi Shakespeare fără... Shakespeare? Ceea ce vreau să spun este că atunci cînd fără ceva „nu se poate", acel ceva se ridică la rangul de lege proprie, astfel încît sfîrşim invers decît am pornit: idiosincrasia este ea însăşi o categorie a fiinţei. Asta, desigur, dacă ne decidem să acceptăm că viaţa ar avea ceva de a face cu legile, categoriile şi universaliile etc., la urma urmelor - este bine să ne aducem, din cînd în cînd, aminte - nimic altceva decît ipoteze de lucru, comodităţi tehnice, deci eficiente într-un anume plan.

În fine, nu voi putea insista îndeajuns: doar prin aceste nuanţe şi accidente, doar prin aceste detalii viaţa urcă, palpită, tîşneşte, doar în jurul unor astfel de idiosincrasii creşte şi se insinuează sau, cum scria plin de arabesc un anonim arab de prin secolul al XIII-lea, se roteşte: *În jurul aluniţei ei tot universul se roteşte / Şi chiar şi ea, cu albu-i trup, precum, pe cer, Calea-lactee, / În juru-i, lentă-n aşternut, prin somn ea rătăceşte.*

Sau, mai lapidar (însă tot cu arabesc): abia întruchipată-n aluniţă, Aluniţa devine Aluniţa.

New York, septembrie 2000
www.norii.home.ro

Argument

Orice argument despre Idiosincrazie trebuie să înceapă cu persoana I singular. Adică cu

Îmi place:	*Nu-mi place:*
să merg la cinema;	să merg la teatru;
- „ - „ - „ - munte;	- „ - „ - „ - mare;
să călătoresc cu avionul;	să călătoresc cu maşina;
să apar la *Dilema*;	să apar la televizor;
să stau acasă;	să fiu în locuri aglomerate;
ciocolata;	cafeaua;
muzica preclasică & disco;	muzica etno & hip-hop;
Henry James;	Dostoievski;
Picasso;	Dali;
Lars Von Trier;	Kusturica;
idiosincrazie	idiosincrasie
etc.	ş.a.m.d.

În mod normal, chestiile astea se rezolvă înfiinţînd un Club. Numai că un club ar însemna dizolvarea idiosincraziilor *mele* într-o apă şi-un pămînt... Dilema profundă a *Dilemei* de suprafaţă: dacă „ce ţie-ţi place şi altuia îi" nu-ţi place, dacă „ce ţie nu-ţi place şi nici altuia nu-i" nu-ţi place în egală măsură, cum să găseşti „media" plăcută între plăcerea ta şi neplăcerea celuilalt? Altfel spus: cum să-ţi cultivi idiosincraziile respectînd, totodată, *idiosincrasiile* celui de lîngă tine? Etc. (**a.l.ş.**)

Dragă Leo,

Ar fi tare caraghios ca şi în lumea spiritului alergiile să se manifeste la fel de vizibil ca acelea de care e responsabil trupul nostru. Aşa cum unora căpşunile le provoacă urticarie sau cum aerul îmbibat de polen îi face pe alţii să nu se mai poată opri din strănutat, ia închipuie-ţi ce-ar fi dacă un anumit tip de discurs ţi-ar da mîncărimi insuportabile, dacă la stilul nu ştiu cui ai avea, automat, *rhume des foins* sau dacă, atunci cînd cutare profesor începe o demonstraţie, tu ar trebuie să înghiţi pe ascuns o pastilă de *Tavegyl*. Şi asta să ţi se întîmple numai ţie. Ce să mai spunem de simptomele neidentificate: să mergi pe la medici alergologi, să înceapă cu testele punîndu-ţi în faţă un teanc de gazete de toate orientările, apoi cîte o mostră din fiecare tip de promisiune electorală sau o listă cu greşelile gramaticale ale parlamentarilor şi să speraţi împreună – tu şi medicul – că găsiţi cauza şi remediul.

Nu ştiu dacă e bine sau e rău că idiosincrasiile noastre intelectuale sînt mai ascunse decît cele fizice. Presupun că ele ne provoacă un fel de mîncărimi mentale – îţi aminteşti versul lui Arghezi: „Mi-e sufletul bolnav de rîie" –, un fel de roşeaţă cerebrală care nu trece decît atunci cînd dispare şi cauza. Cum să te scarpini pînă la sînge atunci cînd te dor şi te irită gîndurile ? Multe pamflete, scrisori deschise, replici, articole polemice aşa se explică, prin asemenea tulburări.

Acum, ca să nu zici că evit să-ţi dezvălui idiosincrasiile personale, iată o listă aproape completă a celor pe care am putut să mi le identific şi care mă fac să mă simt rău în felul pe care ţi l-am descris: fac alergie la fanatism, la intoleranţă, la prostia agresivă, la prostia vicleană (dar nu mă deranjează neştiinţa, pentru că e oricînd remediabilă), la cei care fac pe proştii dar nu sînt, la cei care fac pe deştepţii dar nu sînt, la vînătorii de greşeli şi la cei care nu recunosc că au greşit, la grafomani, la mitocanii intelectuali (care proliferează), la cei care nu se citesc decît pe ei înşişi, la cei care răstălmăcesc. Am generalizat, dar aş fi putut să înlocuiesc fiecare categorie cu numele unui contemporan. Te rog fă tu operaţia, nu cred să ai dificultăţi. Poate că ţi se pare că astea nu sînt idiosincrasii (care ar trebui să fie ceva mai frivole şi să aibă un aer mult mai personal). Poate că îţi spui că toţi sîntem alergici la lucrurile astea şi la oamenii ăştia. Tu cel puţin, ştiu sigur că eşti. Dar remediul tot nu l-am găsit. Şi ştii ceva ? Nu sînt convinsă că nu sînt mult mai mulţi ceilalţi, cei pe care nu numai că nu-i irită, nu-i doare şi nu-i mănîncă nimic niciodată, dar care se simt chiar atraşi de „intelectuali" din tagma celor pe care ţi i-am înşirat. Vorba ta: *Ce ţie nu-ţi place, altuia îi place*. Cu speranţa că n-ai alergie la stilul epistolar, care mie îmi place,

Ioana PÂRVULESCU
septembrie 2000

Saviana STĂNESCU
scriitoare

Crimă cu premeditare asupra unei idiosincrazii de zi de zi

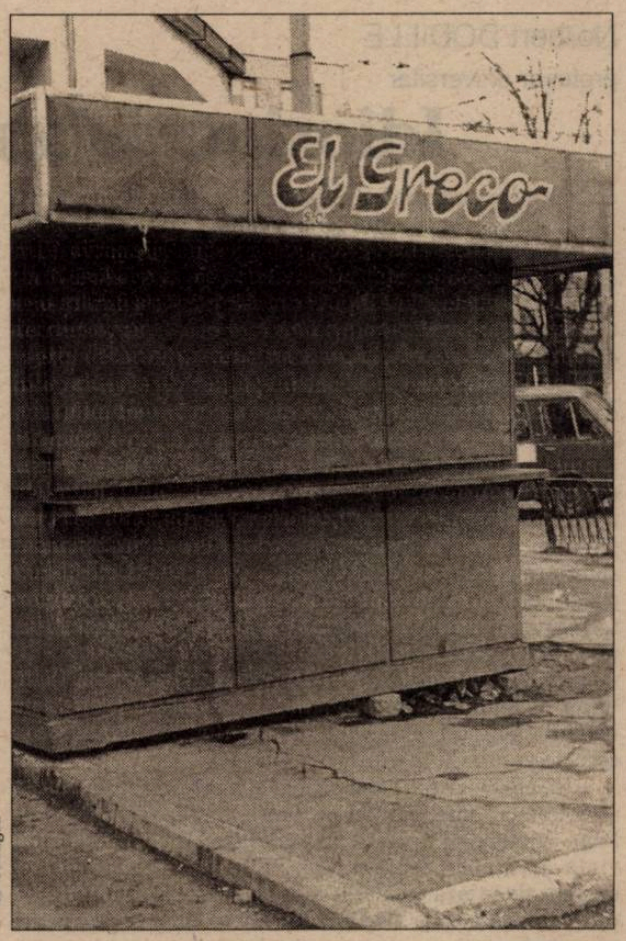

© S. Sacagiu

De cîte ori mă întorc din străinătate, fie ea, străinătatea, unde-o fi, mă cuprinde încă din momentul recuperării bagajelor la aeroport o stare ciudată, de iritare senzorială, de inadaptare acută, de alergie cronică la tot şi la toate, mai simplu sau mai complex spus: o idiosincrazie generaliza(n)tă, care-mi spune „Bine-ai venit!“ cu un rînjet decupat din *Tales from the Crypt*, oferindu-mi radioasă un buchet de plante carnivore. De obicei se instalează în creierul meu pentru 3, 4 zile, uneori chiar o săptămînă, în funcţie de prenumele străinătăţii, Budapesta, Viena sau Londra – deja mi-e groază că în cazul New York poa' să mă ţină o lună întreagă... Se manifestă prin pete roşii pe ecranul ochilor, transpiraţie rece, sub limita îngheţului, ridicat periodic din umărul stîng, accentuat ridul dintre sprîncene pînă la a-l putea numi şanţ, pe marginea căruia gîndurile nu obosesc să-mi stea la taclale ca nişte babe cîrcotaşe. *Well*, asta e, îmi zic şi urc într-un taxi împreună cu fidela mea idiosincrazie (să-i spunem pe scurt Idi sau Ed). Şoferul îşi aprinde o ţigară fără să mă-ntrebe dacă suport fumul şi-ncepe să sporovăiască amestecînd nume de oameni politici, jelanii proprii şi cîteva înjurături total lipsite de creativitate. Idi, temperamentală cum o ştim, se manifestă spontan prin dureri metodice în moalele/tarele capului sussemnatei. Deschid geamul, nasul meu n-apucă să se împace cu bătrîna lui *girlfriend*, poluarea, că Ed, perversă, se aliază cu Bucureştiul şi-mi plasează două dureri lungi, însoţite de una scurtă, care în alfabetul nostru pseudomorse înseamnă: „Snoabo!“ Mă înfurii şi-i strig: „Jegosule!“ Oraşul natal replică prompt, cu ajutorul locatarei neuronilor mei: „ţi s-a urcat la cap!“ Asta-i adevărat, în cel mai fizic sens cu putinţă. Dialogul continuă în acelaşi stil, catalizat de masochismul meu şi sadismul lor. Ajung acasă. *Home sweet home*. Prea cald vara, prea frig iarna, răcoare toamna şi primăvara. *Cool!* Înainte să intru în apartament, Lassie mi se freacă de pantaloni, din pură devoţiune canină şi impură mîncărime mizeri-corduioasă. Cu mîndrie, eu şi vecinii mei putem declara că Lassie e cea mai deplorabilă creatură patrupedă din cei şase cîini vagabonzi şi două pişici vagaboande, obişnuiţii blocului. Zic creatură pentru că Lassie e mascul, dar am moştenit-o, pardon l-am moştenit, cu numele ăsta şi nimeni nu s-a mai ostenit să i-l mai schimbe. Ţin la bietul animal, da' idiosincrazia nimic, nici o pauză, îşi diversifică simptomele provocînd o mîncărime îngrijorătoare pe coapsa dreaptă, unde îşi lăsase dovezile de iubire paşnicul Lassie. Un duş e tot ce-mi trebuie, prilej cu care constat fericită că pot savura una dintre marile cuceriri postdecembriste: apa caldă. Am mustrări de conştiinţă că n-am pronunţat în gînd cu destul patos cuvinte dragi nouă ca: „acasă“, „noastră“, „ţară“ şi mai ales unicul, nemaiîntîlnitul „dor“. Deschid televizorul şi caut postul „Acasă“ ca să-mi ispăşesc păcatele. Rezist trei minute la o telenovelă cu brunete superbe, triste şi îndrăgostite. Consider totuşi pedeapsa prea aspră. Îmi adorm idiosincrazia pentru o noapte şi a doua zi, n-am încotro, dau de ştire lumii că m-am întors. Am datoria de a povesti cu entuziasm peripeţiile „abroad“. Neapărat cu entuziasm, altfel voi citi în ochii tuturor dezamăgirea. E musai ca undeva, în altă parte (vezi titlul unui roman de Kundera), totul să fie minunat. Bag aceeaşi placă pentru mama, tata, bunica, mătuşile, vecina Florica, vecinul Jean, ginerele vecinului Jean, care – ginerele nu vecinul – vrea să emigreze în Canada, aceeaşi placă pentru femeia de servici, pentru colegele de servici, pentru tanti Mioara care-a fost odată în State şi încă ne mai povesteşte cu lux de amănunte cum a invitat-o pe ea la un restaurant superlux un mare patron de firmă, un american get-beget (asta se petrecea acum 30 de ani), pentru Cristi, de la etajul 7, pe care l-am meditat cîndva, iar acum se pregăteşte să dea TOEFL-ul, pe scurt, pentru toate personajele telenovelei noastre autohtone, cea de toate zilele&nopţile. Hei, mă trage dumneaei, idiosincrazia, de coada unui neuron: „te-ai tîmpit de tot, ce-i pomelnicul ăsta, parc-ai da acatiste!“ OK, are dreptate de astă dată. Cobor la magazinul de la parter, să-mi cumpăr drogurile cotidiene – nimic interesant, doar lapte şi ouă. Vînzătoarea şefă scoate repede de sub tejghea zîmbetul amabil (e aproape drăguţă aşa, ar trebui să-l exerseze mai des decît trimestrial) şi-mi susură printre rujul *flame:* „Aţi fost plecată în străinătate, nu-i aşa? Ne-am gîndit noi...“ Îmi alege ouăle cele mai mari, ţinîndu-l pe fiecare în palmă cîteva secunde, palpîndu-l pentru a-i sublinia consistenţa şi a mă îndatora pentru ele pe veci. Îmi duc idiosincrazia acasă şi încerc s-o potolesc cu o carte, o *Dilemă*, ceva. Pe la 10, 11 pm, ea nu şi nu, că vrea TV talk-show sau/şi TV *entertainment*. După ce rîde ca proasta de idiosincraziile altora, puţine, fixe, dar susţinute cu aplomb, simt cum o dă pe plîns, provocîndu-mi şi mie, proprietarei ei, spasmele aferente. Apoi se-aruncă brusc în frigiderul cu regrete, amintiri şi imagini din ultima călătorie. Vorbeşte cîteva minute în engleză de una singură şi se-ngraşă ca un purcel hrănit cu vederi tridimensionale din capitalele Europei. Deja e prea mult. Atunci mă hotărăsc de obicei să o sacrific de dragul tradiţiei şi (post)modernităţii noastre, de dragul părinţilor, bunicilor (pardon, ei s-au născut prin alte părţi), mă rog, în general de dragul strămoşilor noştri, şi mai ales de dragul limbii romîne, comoara înfundată în adîncurile noastre. O aşez pe Idi/Ed în ghilotina creierului meu *made in* Budapest, pardon Bucharest, şi privind înapoi cu mînie şi înainte cu seninătate roş-galbenă-albastră, o sacrific retezîndu-i căpşorul ei cîrcotaş de durere străină, incapabilă să se bucure de frumuseţile şi bogăţiile patriei noastre...

Andrei GORZO
student, Universitatea de Artă Teatrală şi Cinematografică

Cronicarul de film şi gustul dezgustului

Cînd ne aflăm în sala de cinema nu întotdeauna putem filtra, sorta, analiza şi înţelege reacţiile pe care ni le provoacă anumite imagini. Nici măcar atunci cînd sîntem critici, adică spectatori profesionişti. Fireşte, în calitate de experţi se presupune să sîntem protejaţi din punct de vedere emoţional şi intelectual: cunoaştem şi recunoaştem mecanismele, procedeele, influenţele, trimiterile, împrumuturile, furturile, clişeele, putem vedea cum se trag sforile, putem aprecia stilul. Dar cultura cinematografică, experienţa, antrenamentul nu ne ajută să ne controlăm perfect trăirile. Orice film ceva mai ambiţios şi mai complex (măcar din punct de vedere vizual) încearcă să te seducă ori să te copleşească. Luminile se sting în sală şi începe asaltul: două ore de imagini (ce pot fi flux, cascadă, rafală, bombardament sau toate la un loc), cu schimbări de ambianţă şi de ritm, cu muzică şi actori ale căror feţe pot acoperi ecranul. Cedezi sau te împotriveşti asaltului; uneori îl iubeşti su îl deteşti. Foarte mulţi critici şi cronicari de film folosesc cuvinte ca „am iubit“, „am adorat“, „am urît“, „m-a revoltat“ – dacă nu în scris, măcar în conversaţie. Cine poate fi obiectiv şi detaşat atunci cînd simţurile, intelectul, emoţiile, memoria îi sînt atinse în acelaşi timp? Cine *vrea* să fie obiectiv şi detaşat? Atîtea elemente se absorb în experienţa ta încît abia după ce filmul s-a terminat poţi să faci o ordine aproximativă în ele. În sala de cinema nu poţi întrerupe experienţa, aşa cum întrerupi lectura unei cărţi, nu poţi opri timpul ca în faţa unui tablou, nu poţi lua o pauză de gîndire. Ne e mai uşor să ne educăm răspunsurile în faţa unei cărţi sau a unui spectacol de teatru. Dar imaginile de film au acţionat asupra noastră (ne-au sedus, ne-au tulburat, ne-au marcat, ne-au format) încă de pe vremea cînd habar n-aveam că mersul la cinematograf poate fi un act cultural, cînd reacţionam spontan la acţiune sau la prezenţa unui actor, acceptînd sau respingînd fără să ştim de ce. Factorul de risc – acea posibilitate a reacţiei pătimaşe – nu dispare atunci cînd devii spectator de meserie. Poate chiar creşte. În faţa unui film poţi trăi un abandon voluptuos, după cum poţi simţi un dezgust fizic. Devii vulnerabil la idiosincrasie.

Cariera cronicarului poate fi văzută şi ca o acumulare de idiosincrasii: regizorul al cărui nume pe afiş ne zbîrleşte părul, vedeta al cărei zîmbet pe o copertă de revistă ne face să scrîşnim din dinţi, nodul care ni se pune în stomac uneori, la cinci minute după ce am intrat la un film, anunţîndu-ne că vom petrece două ore neobişnuit de neplăcute. Uneori nici măcar nu suntem pe deplin conştienţi de intensitatea sentimentelor noastre ostile. Sau nu ni le putem explica pe de-a-ntregul. Nu-i greu să-ţi argumentezi critic antipatia faţă de o monstruozitate ca recentul *Gladiatorul*, cu bugetul său de peste o sută de milioane de dolari investiţi în capete şi trunchiuri tăiate, cu pretenţiile sale de epopee, cu stupiditatea sa brutală şi bombastică încercînd să treacă drept măreţie. Nu-i nici o idiosincrasie la mijloc. Dar ce te faci atunci cînd simţi că ai prefera să petreci trei ore în ring cu Mike Tyson decît în sala de cinema la ultimul Oliver Stone? Sau cînd perspectiva de a o revedea pe Meryl Streep ţi se pare mai greu de suportat decît cea de a vedea operele complete ale lui Sylvester Stallone, în ordine cronologică? Sau atunci cînd, ieşind de la un film ca *The Insider* al lui Michael Mann (care demască stratagemele sinistre ale companiilor producătoare de ţigări şi dictatura marilor corporaţii, un film grav, respectabil şi aclamat, semnat de un regizor cu reputaţie de stilist), tu simţi că fiecare minut a durat 90 de secunde şi că eşti gata să fumezi trei ţigări deodată, ca să te răzbuni pentru trei ore de chin? Ce facem atunci cînd filmele unui regizor multlăudat ni se par insuportabile?

Fireşte, putem să ne trecem idiosincrasiile sub tăcere. Sau putem să construim raţionamente critice care să ne justifice şi film după film să le găsim cusururi celor care ne scot din sărite. În fond cea mai influentă mişcare din istoria criticii de film – „politica autorilor“ *(la politique des auteurs)*, practicată în anii '50 de grupul de la *Cahiers du Cinéma* (Truffaut, Godard ş.a.) şi popularizată în America de Andrew Sarris – pare pe alocuri croită anume ca să justifice simpatiile necondiţionate şi antipatiile înverşunate ale criticilor: idiosincrasiile lor se întîlnesc şi devin criterii de evaluare. Dacă parcurgi acum scrierile din anii '60 ale lui Sarris poţi fi iertat dacă ajungi la concluzia că diferenţa esenţială dintre un regizor-autor şi un regizor non-autor este că cel de-al doilea, bietul de el, nu-i place criticului.

James Agee, Pauline Kael, Graham Greene au scris cronici care pot fi citite cu plăcere şi azi, cînd multe din filmele despre care vorbesc ei au fost date uitării. Deşi aveau talent analitic şi concepţii despre ce ar trebui să reprezinte cinematograful, ei nu aveau pretenţii de teoreticieni; erau în primul rînd jurnalişti care căutau să-şi captiveze cititorii – chiar pe cei lipsiţi de preocupări cinefile. Scriau despre filme, dar şi despre *experienţele* lor de spectatori, pe care încercau să le transmită cu tot cu idiosincrasii, de aici impresionismul şi vitalitatea provocatoare a cronicilor. Toţi trei ilustrează strălucit tipul de cronicar-personalitate, al cărui articol e mai mult decît o dare de seamă, mai mult decît o analiză – e un *show*. Fireşte, un astfel de cronicar îşi poate transforma *show*-ul într-un măcel dacă prinde gustul dezgustului şi dacă ferocitatea lui e susţinută de îndemînarea verbală. Cu panoplia sa de idiosincrasii (unele reale, altele chiar inventate sau exagerate de dragul impactului) şi lista sa de ţapi ispăşitori, el îşi poate atrage cititorii din postura de as al demolărilor. *That's entertainment!*

Norbert DODILLE
profesor universitar

Idiosincrasia romantismului

Îmi spunea un prieten că jurnalul lui Ionescu, pe care îl citise chiar la apariţia lui în Franţa, îl ducea cu gîndul la vechile romanţe româneşti despre viaţă, moarte, dragoste..., dar că pe de altă parte nu putea nega faptul că Ionescu a adus teatrului francez, şi chiar teatrului occidental, o reînnoire extraordinară. Într-un anume fel, pornind de la acest exemplu simplu, putem spune că idiosincrasia, ca unic răspuns la o situaţie dată, care ne este dată, aceea de a ne naşte, de a îmbătrîni şi de a muri, şi, între timp, de a suferi, – e adevărat, pentru unii şi cu ceva distracţii pe ici pe colo – poate lua forme diferite: lamentări, cu sau fără muzică, creaţia artistică şi reîntoarcerea la artă pentru a-i reîmprospăta formele, astfel încît chinurile iubirii, frica de moarte, groaza de bătrîneţe şi dezgustul de suferinţă pot smulge simple oftaturi, exclamaţii disperate („mare porcărie şi viaţa asta!") sau provoca indirect puternice cutremure artistice, cum ar fi descoperirea perspectivei în pictură în perioada Renaşterii italiene, aceea a muzicii dodecafonice în Viena anilor '20 sau monologul interior în literatură, la James Joyce, irlandez şi el ca Samuel Beckett, cel ce i-a răpit lui Ionescu premiul Nobel pe care acesta l-ar fi meritat cu prisosinţă.

„Ei, cred c-ar fi timpul să mai şi mor", îmi zicea uneori sora bunicii, mie, băieţel de şapte ani, care ţopăiam pe lîngă ea mergînd la piaţă. Avea reumatisme care îi făceau viaţa amară. În schimb Montaigne, care suferea şi el cumplit de litiază, boală despre care azi am şi uitat că le provoca strămoşilor noştri moartea în chinuri groaznice, îşi scria *Eseurile* pe care urma să le ofere mai apoi regelui Henric al III-lea şi pornea curajos la băi, la Plombières sau în Italia. Acolo i se părea că Roma e prea înghesuită, italiencele nu prea grozave şi evreii prea curioşi. Şi nota totul, în italiană *certo*, în jurnalul lui, care, spre deosebire de cel al lui Ionescu sau de propriile lui *Eseuri*, nu pomeneşte atîta de moarte, cît despre particularităţile fîntînilor, concepţia grădinilor, felurile de mîncare gătite în această parte a Europei sau despre regulamentul termelor.

Dalai Lama, în încheierea unei cărţi pe care v-o recomand tuturor: *Ancient Wisdom, Modern World*, le spune cititorilor, vedeţi, aţi ajuns deja la sfîrşitul acestor două sute de pagini, tot aşa o să ajungeţi şi la sfîrşitul vieţii voastre.

Odată ajunşi la capătul acestor rînduri o să fiţi şi dumneavoastră mai înaintaţi, cu cîteva minute, pe drumul cel fără întoarcere. Iar prietena mea, căreia îi voi da spre citire acest articol, îmi va spune absolut sigur că se vede că e de mine, că spun veşnic aceleaşi lucruri. Asta e idiosincrasia.

Romantismul sfîrşeşte odată cu căderea zidului de la Berlin.

Desigur, idiosincrasiile se pot combina între ele, legate fiind de straturile identitare care se întrepătrund sau se suprapun pentru a face din noi ceea ce sîntem şi pentru ca realizările noastre să fie diferite unele de altele. Astfel, ne putem întreba dacă ideile, mişcările, modele şi tendinţele, în calitatea lor de răspuns la o situaţie dată, au o idiosincrăsie proprie. Mă gîndisem să dau un exemplu legat de liberalism şi comunism, dar mi-am dat seama ca în această perioadă electorală momentul ar fi cam prost ales. Voi lua deci un alt exemplu, absolut la întîmplare: romantismul. Există oare o idiosincrasie romantică, şi ce este ea?

Mulţi dintre dumneavoastră mai au, din anii de liceu sau universitate, amintiri despre acest subiect, care dă adeseori multă bătaie de cap, dat fiind că definiţiile romantismului, odată ieşite dintr-un cadru strict istoric – şi nu numai – se împotmolesc în echivalentele lui pro şi contra şi rătăcesc prin meandrele unor definiţii incomplete şi ale unor generalităţi îndoielnice. Punctul de vedere idiosincratic dispune de un avantaj important şi anume acela că, de această data, e vorba de a considera romantismul în mod global şi sintetic, nu ca pe o ideologie sau o modă, o mişcare literară, artistică sau un fel de a te mişca, ci ca pe o reacţie unică şi perfect identificabilă, ca un răspuns original, şi generalizat la toate nivelurile sale de manifestare, tocmai la acele probleme pe care ştiu să le pună atît de bine romanţele româneşti.

Prin urmare, aş vedea începuturile romantismului în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, iar sfîrşitul... la sfîrşitul secolului XX. Dacă ar fi de precizat o dată, la căderea zidului de la Berlin.

Între timp, romantismul a dovedit un temperament extrem de devorator, luînd definitiv în stăpînire politica, istoria şi, evident, arta şi literatura, astfel încît, dacă este de netăgăduit faptul că literatura, arta, istoria şi politica au existat înaintea romantismului, nu e deloc sigur că îi vor şi supravieţui. Să luăm cîteva puncte de reper idiosincratice, tot la întîmplare.

Romantismul a fost, cum prea bine se ştie, dar nu se subliniază îndeajuns, o reacţie faţă de universalismul secolului Luminilor. Iluminismul, care a promovat ideea drepturilor omului, bazată pe concepţia universalistă asupra fiinţei umane şi pe raţiune, a *răspuns* angoasei provocate de moarte, bătrîneţe şi suferinţă printr-o încredere nemărginită în posibilităţile nelimitate ale progresului, ale difuzării cunoştinţelor şi ale binefacerilor acestor cunoştinţe. Dar iluminismul a fost anihilat de romantismul care invocă pasiunile, inconştientul, individualismul, particularismul şi în final naţionalismul.

„Există o înrudire de necontestat între Novalis şi Che Guevara."

Lui Frederic II, care în tinereţe nu suferea altceva decît limba şi literatura franceză şi care l-a avut ca oaspete la curtea sa pe însuşi Voltaire, lui Frederic deci, care declara că germana e bună doar pentru pălăvrăgeala dintre rîndaşi şi cai, romanticii germani i-au răspuns printr-o reabilitare şi o împrospătare a limbii şi culturii naţionale, care, din aproape în aproape, au condus la Wagner şi la tot ce a urmat. Toate resurgenţele culturilor naţionale, toate facerile şi refacerile naţiunilor europene, ca şi războaiele care le-au însoţit, sînt fructele romantismului. Există o înrudire de necontestat între Novalis şi Che Guevara. Această înrudire nu reiese doar din faptul că, în mod evident, comunismul este o doctrină inspirată direct din romantism, ci din însăşi imaginea eroului sud-american, devenit obiectul unor reprezentări, cîntece şi biografii şi ele tot de factură clar romantică. De altfel, cum să negi această descendenţă atunci cînd Che Guevara, în lupta lui pentru o Americă Latină unită, prelua visurile lui Simon Bolivar, cel ce rostise cuvinte tipic romantice: „eu am arat valurile şi am semănat în vînt".

Idiosincrasia romantică este prin urmare lizibilă la toate nivelurile sale de manifestare: putem lua în consideraţie mişcări istorice de primă importanţă cum ar fi naţionalismele sau putem intra în detaliile unor figuri foarte particulare. De exemplu, ura extraordinară care l-a însoţit pe Voltaire (cel dilematic) de-a lungul întregii epoci romantice, Voltaire, care reprezenta, pe drept sau pe nedrept, tot ceea ce ura mai mult romantismul. E binecunoscut faimosul poem al lui Musset („Dormi în pace, Voltaire, şi hidosul tău surîs..."), mai puţin însă textul nu mai puţin romanticului Roland Barthes, care-l detesta pe Voltaire din aceleaşi motive şi care declară că autorul lui *Candid* „nu are alt sistem decît ura faţă de sistem" şi că „în ziua de azi" (pentru Barthes, anul 1958) i-ar avea ca duşmani juraţi pe „doctrinarii Istoriei, Ştiinţei sau ai Existenţei; marxişti, progresişti, existenţialişti, intelectuali de stînga". 120 de ani despart aceste texte, dar ele sînt amîndouă o mărturie a permanenţei trăsăturilor idiosincratice ale romantismului. Am putea de altfel să le şi numim: Voltaire este considerat în toate textele romantice, la Flaubert şi Zola de pildă, ca fiind scriitorul preferat al „burghezului" (cristalizarea urii *antiburgheze* este o trăsătură absolut constantă a întregului romantism, pe care o regăsim la Théophile Gautier, precum şi la romanticul Sartre şi în general la toţi tovarăşii romantici), iar un scriitor ca Anatole France, socotit voltairean, este urît de către acei integrişti ai romantismului care au fost suprarealiştii, şi asta în aşa măsură încît, în 1924, la moartea sa, ei îi consacră un pamflet virulent.

Argumentaţia mea în cadrul acestui articol, a cărui lectură vă apropie cu o fracţiune de pas de moartea care vă aşteaptă (fiţi totuşi atenţi la coborîrea din tramvai), e foarte rapidă, dar suficientă, căci trăsăturile idiosincratice ale romantismului se regăsesc pretutindeni, la toate nivelurile şi sub toate formele. Fără îndoială, puteţi contesta spusele mele, dar vă voi răspunde de îndată în rîndurile care îmi rămîn.

Mi-aţi putea replica, să zicem, bine, dar Frederic al II-lea, împotriva căruia se ridica romantismul, nu este el însuşi un romantic? V-aş răspunde că da, desigur, dar că argumentul dumneavoastră nu are prea multă greutate. Frederic al II-lea, în rolul de cuceritor negociind unificarea Prusiei, nu se află în mod necesar în disonanţă cu rolul de animator cultural jucat înainte de a ajunge la putere. Poate foarte bine să acţioneze ca un romantic în timp ce se războieşte, cu arma în mînă, pentru unificarea Prusiei, după ce a muncit, intelectual vorbind, din perspectiva universalismului Luminilor. Nu e nicidecum romantic atunci cînd impune cultura cartofilor, pe care în aceeaşi perioadă francezii o refuzaseră în numele romanticei „malbouffe". Urmînd aceeaşi schemă, Napoleon este prototipul însuşi al eroului romantic ce va furniza un model romantic nu numai artei şi literaturii, ci chiar viitorilor şefi de stat europeni, pînă la De Gaulle şi Mitterrand, cît priveşte Franţa. Acestea fiind spuse, Napoleon, cum bine se ştie, iar Mme de Staël a şi simţit-o, a condamnat sever romantismul în literatură şi în artă. Idiosincrasia romantică este aplicabilă unor atitudini mentale sau unor acţiuni, ceea ce nu înseamnă însă că ea este în mod necesar adoptată în întregime de către un anumit individ.

Nu sînteţi de acord cu ideea că ne aflăm pe cale de-a ieşi din romantism de-abia în zilele noastre? Totuşi, nu în zilele noastre începe să fie repusă în discuţie sacrosancta noţiune romantică a neamestecului în treburile interne ale unei ţări şi asta în numele drepturilor omului, acelea care îi făceau odinioară să surîdă pe tovarăşii noştri romantici? Nu acum domeniul politicului e redus la proporţii *rezonabile*, lăsînd complet deoparte ambiţiile utopice care îl frămîntau în perioada romantică (pînă prin 1981, cînd încă se mai făcea *naţionalizarea* în Franţa...)? Poate pentru că ştiinţa, confirmînd intuiţia neo-darwinienilor asupra caracterului *non-ineluctabil* al bătrîneţii şi al morţii, nu ne mai îndrumă pe calea entuziasmului unui nou Iluminism, ba chiar ne pune în discuţie pînă şi romanţele... (acestea fiind spuse, nu pretind că au dispărut toţi romanticii de pe faţa pămîntului, poate chiar dumneavoastră sînteţi unul dintre ei).

Poate aţi rămas sceptici în privinţa ideii că temperamentul romantic s-ar putea regăsi la niveluri atît de diferite, cum ar fi pe de o parte mersul istoriei şi mişcările de unificare naţională, formarea unor ideologii atît de fundamentale cum a fost comunismul, iar pe de alta în felul de a prezenta un soldat pe un afiş sau de a compune versuri. Dar asta e de fapt idiosincrasia, un tip de reacţie mereu analogă ei însăşi, oricare ar fi dimensiunea în care ea se va insera.

În definitiv, am putea aplica romantismului observaţiile şi conceptele lui Mandelbrot asupra fractalilor. Ştiţi ce sînt fractalii: în scopul unei deplasări mai rapide, s-a observat că penele sînt compuse din mici ţepi care au şi ele tot aspectul unor pene, că ţărmurile bretone au acelaşi profil ca şi un fragment de stîncă observat la microscop sau că o conopidă, dacă o priviţi mai atent la piaţă sau înainte de o arunca în cratiţă, vedeţi că e făcută din bucăţele care au tot formă de conopidă. Fractalii, aflaţi la originea unei geometrii non-euclidiene, sînt idiosincrasia formelor. De ce n-am transpune principiul fractalilor asupra mişcărilor intelectuale ale timpului nostru? Asta da idee romantică!

http://perso.wanadoo.fr/dodille

Traducere: Manuela GHERGHEL

© a.l.ş.

Victoria LUŢĂ
jurnalistă

La Felix nici nu m-aş fi uitat

În viaţa mea, muşcătura „Epocii de Aur“ s-a întins numai pînă la 14 ani. Doar atît. Dar suficient cît „dubla gîndire“, aceea care se împărţea schizofren între ce se discuta, vorbea şi citea acasă şi ce trebuia spus în afară, la şcoală, de exemplu, să se extindă pînă într-acolo încît să capete dimensiunile unui adevărat *imaginar dublu*. Fantasmele, visătoriile, iluziile şi dorinţele intime ale „decreţelului“ care, în fond, am fost şi eu aveau un colorit şi un iz direct coborîtoare dintr-un „capitalism“ rudimentar, accesibil – schematic-clişeistic – doar prin filme şi cărţi, însă aflat într-o evidentă contradicţie cu toată simbolistica ternă şi tipologiile maniheiste ale ceauşismului. Instinctul de autoconservare acţiona, la acea vîrstă, printr-o continuă secretare imaginativă de *contraarhetipuri*. Replicile date prefabricatelor culturale ale timpului – pe care candorile le dublau şi cu care, în fond, sfîrşeau prin a coexista confuz – luau forme dintre cele mai diverse. Îmi amintesc că odată, parcă prin clasa a cincea, dîndu-ni-se ca temă să rescriem finalul – prea trist, i s-a părut fostei mele profesoare de română – unei nuvele cu un erou căzut pentru cauza antiimperialistă, m-am apucat, conştiincioasă, să produc multe pagini. Felul în care înţelesesem eu să-l „salvez“ pe bravul ilegalist era în măsură – cum s-a şi întîmplat, de altfel – să stupefieze orice pedagog: de la un punct încolo, conformista nuvelă îşi pierdea toate caracteristicile iniţiale şi glisa, în compunerea mea, spre parametrii unui *policier* complicat, cu gangsteri şi răscumpărări, cu poveşti pasionale compromiţătoare pentru protagonist şi, în final, cu o... vampă salvatoare (pe care o botezasem, ştiu exact, Natalie, după numele uneia dintre soţiile lui Alain Delon). Se-nţelege, după acest episod nu ni s-a mai dat niciodată ca temă rescrierea vreunui trist final de naraţiune „pe linie“.

Muşcătura Epocii de Aur nu s-a întins în viaţa mea, spuneam, decît pînă la 14 ani. Dar idiosincrasiile de atunci au efecte cu bătaie lungă şi persistă mixate, într-un aliaj greu de descifrat, cu accidentele inerente ale propriei biografii: absenţa de foarte devreme a tatălui, „mustrările“ din şedinţele de partid, pe care trăgeam cu urechea că le-ar fi suportat mama, ca femeie divorţată şi cu un copil de crescut, pendulările jignitoare de la o şcoală la alta, pînă să reuşească să mă înscrie, în sfîrşit, în clasa întîi, într-o vreme cînd se înăsprise politica faţă de aşa-zisele „familii dezorganizate“ – un segment social în care încăpeau, de-a valma, şi adolescentele cu progenituri din flori, şi colegii mei puradei din Balta Albă, dar şi eu, copil scrobit şi apretat din cap pînă-n picioare, perindat pe la teatre, muzee şi Cinematecă. Toate acestea erau experienţe sau chipuri ale realităţii de care nu te puteai apăra decît trăgînd peste faţa hîdă a existenţei diurne prelata cît mai bine căptuşită cu tînjiri secrete ale propriei sensibilităţi. Ca în orice copilărie nevolnică. (Reţin de atunci, ca mostre de normalitate descinse parcă dintr-o altă viaţă şi mereu aşezate împreună, în baza unei asociativităţi cu un mecanism de funcţionare ce, iată, începe să-mi scape, vocea de seară a Monicăi Lovinescu, de la „Europa Liberă“, şi bijuteriile vechi, din a căror vînzare s-a tot cîrpit, de-a lungul timpului, bugetul familiei. Medalioanele în filigran, romanţioasele inimioare cu capac şi lăcaş pentru fotografia logodnicului, inelele bogate şi cerceii „de babă“, voluminoşi, zăriţi şi în fotografii, împodobind femei elegante, aveau un „ce“ epic, relatînd despre o feminitate desuetă, dar atît de diferită de aceea bărbătoasă şi antipatică a „Epocii de Aur“. Erau bijuterii de neconceput altfel decît în interioare pluşate şi tihnite, populate de oameni dedaţi cititului şi muzicii, oameni calmi, graţioşi, bine-crescuţi, cu voci temperate şi graseind întocmai ca Monica Lovinescu, a cărei înfăţişare mi-a rămas pînă după Revoluţie necunoscută.)

Amintirile de atunci încep să se faneze. Înlocuite cu noi frustrări, specifice tranziţiei, ele par din ce în ce mai bine ancorate în mai marea istorie colectivă, de care sînt tot mai greu de disociat, de dislocat şi de recuperat la nivel strict personal. Există însă fantasmări, imagini, cîteva senzaţii fără nume plămădite şi atît de puternic consolidate *atunci*, încît în adolescenţa mea problematică şi buimacă, suprapusă debusolaţilor ani de după 1989, le-am simţit din plin gheara şi greutatea, efectele şi condiţionările de necontracarat. Dar şi mai tîrziu. E vorba tocmai de o anume configurare a ideii de fericire, prosperitate şi împlinire. Îndatorată categoric imaginarului infantil – generator de contraarhetipuri menite deci să apere integritatea fragilă a unei personalităţi şovăitoare, nici măcar conturate, dar conştiente mai degrabă de ce nu-i plăcea, nu dorea şi nu suporta, o personalitate definită nu atît prin opţiuni, cît prin refuzuri cu mult mai prompte, prin *idiosincrazii* specifice aşadar –, această idee/imagine de(spre) fericire nu s-a decantat suficient nici pînă astăzi. În schimb, s-a perpetuat cu o tenacitate aproape incontrolabilă.

Pentru mine, o atare imagine pare a fi o punere în abis elocventă nu numai pentru tot ceea ce am trăit pe atunci, înregistrînd senzitiv dar fără a putea formula, ci şi, totodată, pentru tot ceea ce – ştiu – urmează să trăiesc. De asemeni, deşi lesne psihanalizabilă, ea este revelatorie pentru mult mai mult decît o mică şi simplă biografie... Îi voi schiţa o scurtă istorie.

În copilărie, din toată recuzita epocii, cel mai tare mă intrigau, prin evidentul lor ton fals, cuplurile fără viaţă de oameni ai muncii încruntaţi să depăşească planul, liceenii cu drame rezolvate la dirigenţie, studenţii hei-rupişti plecînd voioşi pe şantier, în fine, femeile şi bărbaţii-personaje prin nimic strălucitoare, seducătoare sau măcar *fireşti* din teatrul TV şi filmele vremii. Mi se părea de neconceput, fadă şi lipsită de sens zvîrcolirea încrîncenată şi totodată triumfalistă a unor asemenea cupluri inexpresive, întru totul previzibile, de a se închega în absenţa oricărei nobleţi discrete, generozităţi şi naturaleţi verosimile. Erau personaje ce nu aveau nimic de oferit, de primit ori de exprimat, iar în afară de vocea Partidului, concretizată fie sub forma laudelor, fie sub cea a eventualelor sancţionări – acestea din urmă întrupate, la nevoie, din raţiuni ideologico-pedagogice, chiar de partenerul de viaţă angajat să îl readucă pe rătăcit la drumul cel bun –, oamenii aceia păreau a nici nu trăi. Erau ca şi inexistenţi. Dar cînd şi cînd, prin asemenea trame incolore se mai strecura şi cîte un seducător personaj negativ, care conferea nuanţă tipologiilor stereotipe: cîte un moşier bizantin şi melancolic, un fante trecut dar „bine“ sau, poate, vreun decadent cetăţean străin semicentenar. Dacă exista, acest personaj se îndrăgostea negreşit de o tînără dedicată trup şi suflet profesiei sale şi dezvoltării societăţii socialiste. În sufletul inocent al tinerei, „Zburătorul“ isca, firește, frămîntări, problematizări (primitive, dar totuşi...), îndoieli. Ea începea, nerecomandabil, să se simtă atrasă de el şi să şovăie. El o ispitea. Ea se sustrăgea inevitabilei fascinaţii negative, preferînd munca. El insista. Ea rezista. El o seducea: prin maniere, lecturi, relaţii, whisky. Ea încerca să îl „convertească“. El replica ironic. În fine, chiar şi după o scurtă aventură (doar sugerată prin cadre metonimice, din cauza cenzurii, se-nţelege), ea găsea puterea de a-şi relua traiectoria existenţială pentru o clipă turburată. Şi îl părăsea, preferînd, iarăşi, munca. El pleca destul de trist. Iar ea se însoţea cu un tînăr de nădejde, un tîmp sinonim al ei, pe care nu se înţelegea niciodată prea bine de ce juna tovarăşă îl alegea, plăcea şi, pînă la urmă, prefera celuilalt. Acesta era punctul din scenariu unde, invariabil, mintea mea se bloca. Colapsa. Refuza să înţeleagă. Dar ştiam foarte bine că dacă de o mie de ori aş fi fost Otilie, de tot atîtea ori l-aş fi ales fără să clipesc pe Pascalopol. La Felix nici nu m-aş fi uitat. Ce îţi poate oferi o natură amorfă, neformulată, nesintetizată încă, neiniţiată şi mocnind de ambiţii obositoare? Toate scenariile „Epocii de Aur“ sugerau alegeri contra naturii. Şi pe atunci, din asemenea stupori nemărturisite, interogaţii revoltate şi singuratice deducţii, consumate, în bună parte, în faţa televizorului, s-a materializat, în imaginarul meu, prin răsturnarea „moralei“ oficiale, o foarte pragmatică şi realistă (mai ceva ca filmele realist-socialiste) convingere: bărbaţii trecuţi de cincizeci de ani (sau, mă rog, pe-aproape) sînt întotdeauna preferabili. Ba sînt chiar singurii, cu certitudine, preferabili, în pofida iminentelor discrepanţe şi diferenţe, ameliorabile însă cu risipă de tact. În ceea ce mă priveşte, mi-era imposibil să concep căldura unui viitor, potenţial cămin fără uşoară, fina şi domoala oboseală de crepuscul, fără calmul convingător al unui ins cu experienţă, care nu se mai grăbeşte să afle, pentru că el ştie deja foarte multe, fără de la sine înţeleasa seninătate pe care numai o biografie epurată de toate ridicolele deşertăciuni juvenile o poate întreţine. Nu voi mai spune decît că acest gen de împlinire – presimţită timpuriu şi (pre)determinată, parţial, de o idiosincrasie de „decreţel“ – s-a transformat, cu timpul, într-o opţiune clară şi aptă de concretizări interesante. Dar în general ezit să vorbesc despre toate acestea. Care bărbat, oricît de înţelept, de rafinat şi de matur, s-ar simţi flatat să afle că în afecţiunea pentru el se amestecă, nerostite dar remanente, şi un complex patern, şi vechi repulsii şi idiosincrasii născute într-o copilărie meschină – ca atîtea altele – din „Epoca de Aur“?

Adrian MIHALACHE
profesor universitar

Alergia sau ipohondria?

Conu' Leonida se îngrijora de ipohondrie, nu de alergie. Ca «om din popor», el nu suferea de bolile distincţiei, ci de afecţiunile comune celor mulţi. Curios, majoritarii împărtăşesc îndeosebi maladii ancorate în psihic; riscul lor major nu este atît expunerea trupului la posibile agresiuni, cît infiltrarea în minte a ideilor. Se ştie bine: odată «intrat la o idee», eşti proiectat în fandacsie, iar, de acolo, drumul la ipohondrie e drept şi scurt. Să fie spiritul mai puţin individualizat decît trupul? Persoanele distinse dispreţuiesc suferinţa comună, atribuind-o, deseori justificat, închipuirii, dar acuză reacţii extrem de personalizate, cablate, aşa-zicînd, în fiinţa lor intimă, corporală. Un om simplu este ipohondru, el se teme cu atît mai mult de o boală, cu cît o ştie mai răspîndită. Un om distins este alergic, adică este preocupat doar de suferinţa personalizată, care nu poate fi decît a lui. Parafrazîndu-l pe Tolstoi, se poate spune că toţi ipohondrii semănă între ei, fiecare alergic este alergic în felul său.

Maria de Medicis nu suporta trandafirii, Henric al III-lea detesta pisicile, care-l făceau chiar să leşine, pe Proust parfumurile-l sufocau, eu nu suport foşnetul pînzei apretate. Chiar manifestată în sensul previzibil, reactivitatea exagerată la un anumit stimul este alergică, după cum alergică este şi reacţia paradoxală, care contrariază aşteptările. Paul, un hiper-reactiv, nu poate face dragoste după ce bea cafea, exacerbîndu-i aceasta luciditatea pînă la conştientizarea zădărniciei actului. În schimb Petru, un paradoxal, trebuie negreşit să bea o cafea tare înainte de culcare, zbătîndu-se el, altfel, insomniac în aşternut.

Descartes, în tratatul său despre pasiunile sufletului, se străduieşte să explice de ce reacţiile oamenilor la aceiaşi stimuli sînt felurite, de vreme ce mecanismele de producere a lor sînt similare. Deosebirile individuale se datoresc, arată el, experienţelor particulare survenite în cursul existenţei fiecăruia, mai cu seamă coincidenţei accidentale a anumitor acţiuni cu anumite gînduri, ceea ce va determina, la repetarea acelor acţiuni, evocarea automată a gîndului respectiv şi invers. Acest tip de explicaţie, de o logică mecanică, ţine de spiritul eminamente democratic al lui Descartes, care era antielitist, deci antialergic. Aşa cum susţine că bunul-simţ este lucrul cel mai echitabil distribuit de pe lume, tot astfel pretinde că tot ceea ce se poate observa ca fiind aparte la un individ, de pildă ciudatele lui aversiuni, se datorează unor experienţe traumatizante, de regulă întîmplate în prima copilărie sau în viaţa intrauterină. Mirosul de trandafiri, insuportabil pentru unii, putea să le fi pricinuit o mare durere de cap pe cînd se aflau în leagăn; pisica, dezgustătore pentru alţii, a fost, probabil, cauza unei spaime de care au uitat. Alţi stimuli, abhoraţi aparent fără pricină de către oameni maturi, puteau să le fi supărat pe mamele lor, pe cînd erau însărcinate cu ei. «Căci este sigur că există o legătură între toate emoţiile mamei şi acelea ale copilului care se află în pîntecele ei, aşa încît ceea ce supără pe unul este vătămător şi pentru celălalt». Gheorghe Brătescu, în adnotările lui minuţioase la volumul apărut în 1984 la Editura Ştiinţifică, nu uită să se delimiteze de acest mecanicism, precizînd că «Descartes pare să profeseze un asociaţionism excesiv, întrucît admite înrădăcinarea unor deprinderi prin întovărăşirea fie şi o singură dată a unui gest cu o idee».

Dilema dacă alergiile sînt dobîndite în urma unor experienţe, cum vrea Descartes, sau dacă sînt amprente individualizante, un fel de mărci de distincţie înnăscute, este una fertilă, deoarece trimite la raportul dintre normalitate şi libertate. Abaterea de la normă printr-o opţiune liberă, eventual însoţită de riscuri, este negreşit mai eroică decît invocarea fatalităţii genetice. Pe de altă parte, ultima strategie este mai eficientă, pentru că relativizează normalul, fără a-l sfida. Cînd un bărbat se recunoaşte alergic la farmecul feminin, dar sensibil la graţia virilă, el poate pretinde că aceasta este libera lui decizie, inspirată estetic şi validată istoric, sau poate invoca imposibilitatea de a merge împotriva propriei sale naturi, fie ea diferită de a majoritarilor. În primul caz, el este un cartezian de stînga, care pune raţiunea în slujba libertăţii; în al doilea caz, este un pascalian de dreapta, care-şi susţine raţiunile cu argumentul diversităţii. Alergicul care sfidează normalitatea în numele liberei opţiuni poate fi eventual admirat, niciodată acceptat. În schimb, cel care se revendică de la normalitate, extinzîndu-i doar limitele, va fi aproape sigur tolerat, rareori însă apreciat.

La o recentă dezbatere televizată, preşedintele *Accept*-ului – fundaţia minorităţilor sexuale – a pendulat oarecum nehotărît între asumare şi predestinare, ceea ce i-a întărîtat pe adversari să se pronunţe ritos şi grobian pentru damnare.

Personajul care-şi asumă alergia ca opţiune are grijă să-şi controleze cu grijă reacţiile, gestionînd atent stimulii la care se supune. M-me Verdurin, căreia muzica îi stîrnea emoţii puternice ca bucuriile fiziologice, îşi drămuia plăcerile cu parcimonie, înaintînd treptat, cu prudenţă, de la sonata lui Vinteuil la Septuor şi, în paralel, de la «micul cerc» la salonul Guermantes. În schimb, alergicii lui Caragiale – născuţi, nu făcuţi – se manifestă frust ca Miţa, înnebunită de „menuetul lui Pederaski“, sau brutal ca nevricosul care-l azvîrle pe Bubico din tren.

Z. ORNEA

Antisemitismul ca idiosincrazie

DEX-ul defineşte prea restrictiv idiosincrazia drept „reacţie proprie unor indivizi caracterizată prin sensibilitatea sau intoleranţa la unele medicamente, alimente, mirosuri etc...“. Să repet că această definiţie e mult prea restrictivă. De fapt, idiosincrazia se poate manifesta (şi încă cum!) faţă de unele persoane, stări (nu numai sufleteşti) sau chiar colectivităţi. Despre această din urmă trăsătură îmi propun să vorbesc aici. Căci ce alta e antisemitismul decît o idiosincrazie ridicată la nivelul unei întregi colectivităţi care se întîmplă să fie şi etnică? Limitînd lucrurile la Vechiul Regat, evreii trăiau aici de multe secole. Dar masiv au emigrat din Polonia sau Galiţia rusească între 1830-1850, mai ales în Moldova, în timpul domniei lui Ioniţă Sandu Sturdza şi Mihail Sturdza. Aici, arată statisticile, în 1859 erau 118.922 de evrei, iar în 1899 – 195.887, majoritatea locuind în oraşe. Erau mai puţini în Muntenia, unde, în 1899, trăiau numai 68.852 de suflete. Recensămîntul din 1912 constata existenţa a 216.000 de evrei la o populaţie totală de 7.234.000 de locuitori, asta datorită unei emigraţii masive a evreilor, la începutul veacului, spre SUA. Marea Unire din 1918 a adus modificări importante în structura populaţiei o dată cu augmentarea teritoriului. Recensămîntul din 1930 atesta existenţa a 756.930 de evrei, reprezentînd 4,2% din structura populaţiei ţării. Dintre evreii existenţi, peste două treimi (68,7%) locuiau în oraşe. Majoritatea acestora se ocupau cu meşteşugurile şi comerţul. Încă de pe la 1860 începe agitaţia cu caracter antisemit. Această populaţie evreiască nu a avut parte de drepturi politice, motivîndu-se că ea este o stavilă primejdioasă în calea dezvoltării unei burghezii urbane naţionale. Se nega, cu înverşunare, rolul pozitiv, totuşi, al evreilor la dezvoltarea unei burghezii în ţară, ei fiind socotiţi străini chiar dacă, anticipînd lucrurile, au participat la războaiele naţionale moderne (1877, 1916-1918), dînd sacrificii de sînge şi afirmîndu-se prin acte de bravură patriotică, recunoscute. În preajma redactării Constituţiei din 1866, un articol al ei (sugerat de prinţul Carol) prevedea posibilitatea încetăţenirii evreilor. De îndată au fost pornite campanii de un antisemitism violent, care cereau excluderea evreilor din Principate de la cetăţenia română. Şi aceste agitaţii antisemite au izbîndit în ceea ce voiau. Articolul 7 din Constituţie preciza că „numai străinii de rit creştin pot dobîndi naturalizarea“. Chestiunea a fost astfel tranşată pentru şase decenii. A mai fost o încercare de soluţionare în 1878, în timpul şi după Conferinţa de pace de la Berlin în urma războiului din 1877. Un articol al tratatului de pace preciza posibilitatea încetăţenirii evreilor prin radicala modificare a articolului 7 din Constituţia din 1866. Fără îndoială, decizia Conferinţei Marilor Puteri de la Berlin (de care n-a fost deloc străină intervenţia „Alianţei Israelite Universale“) era un amestec în treburile interne ale României. Dar dacă se admitea această cerinţă, România se putea racorda la standardele drepturilor omului din ţările Europei de Apus şi de Centru. În ţară s-a produs, atunci, un val de împotrivire (cu deosebire activi au fost Vasile Conta şi M. Eminescu) determinîndu-i pe domnitor şi guvern (I.C. Brătianu, M. Kogălniceanu) să dea înapoi de la decizia lor iniţială de a accepta cerinţa Conferinţei de pace de la Berlin (de acord cu această decizie au fost şi P.P. Carp şi, o vreme, Titu Maiorescu). S-a apelat, în consecinţă, la o stratagemă abilă. Se anula stipulaţia articolului 7 din Constituţia din 1866 şi se prevedea că evreii vor putea deveni cetăţeni români individual – după trecerea unui termen de zece ani de la depunerea cererii – prin legi speciale elaborate de Senat şi de Camera Deputaţilor şi, apoi, promulgate, de domnitor (din 1881 rege). Şicanele erau atît de mari şi rezistente încît pînă în 1912 nu au căpătat cetăţenie decît aproape 4.000 de suflete. Li s-a refuzat, de pildă, acest drept, solicitat după toată procedura necesară, lui H. Tiktin şi Lazăr Şăineanu, siliţi, astfel, să ia calea exilului. Apoi, cu cît s-a urcat în timp, antisemitismul latent, în unele momente devenit agresiv şi foarte primejdios, se organizează şi politic. În 1910, de pildă, A.C. Cuza şi N. Iorga întemeiază al lor Partid Naţionalist Democrat, cu pronunţate prevederi antisemite. În timpul războiului, la Iaşi încă, Iorga se disociază de A.C. Cuza. Dar acesta din urmă era maniacal antisemit, continuîndu-şi militantismul pînă spre 1940, deviza sa constantă fiind „Jos jidanii“. Era atît de fulminant în consecvenţă încît nici un student evreu nu putea trece examenul de economie politică, al cărui titular era la catedra respectivă de pe lîngă Facultatea de Drept a Universităţii ieşene. Studenţii de aici trebuiau să plece la studii în străinătate sau să se mute la Universitatea bucureşteană sau, după 1918, la Cluj sau Cernăuţi. La fel proceda, la Bucureşti, cu studenţii evrei înscrişi la Facultatea de Medicină, N. Paulescu (prieten de convingeri politice cu A.C. Cuza), la examenul de fiziologie. Revenind la drepturile cetăţeneşti ale evreilor, să adaug că abia în urma Conferinţei de Pace de la Paris din 1919, ca o consecinţă a deciziei acestui înalt conclav, evreii capătă, în bloc, dreptul la cetăţenie română, recunoscut oficial de Constituţia din 1923. De astă dată, împotrivirile au fost estompate (era vorba, la urma urmei, de dreptul minorităţilor în noua Românie pentru care pledase acut preşedintele SUA W. Wilson).

Dar, în ţară, agitaţiile antisemite cresc în intensitate, iar manifestări de acest fel, cu caracter latent, sînt o stare lesne sesizabilă. În 1927, din L.A.N.C. al lui A. C. Cuza se desprinde gruparea Legiunea Arhanghelului Mihail, condusă, cu titlul de Căpitan, de Corneliu Zelea Codreanu. Iar caracterul ei antisemit e anunţat, vizibil, încă de la constituire, urmat, apoi, cu păguboasă consecvenţă. Treptat, la sugestia regelui Carol al II-lea, după 8 iunie 1930, Partidul Liberal (mai ales guvernul condus de Gh. Tătărescu în 1934-1937) tolerează şi chiar finanţează mişcarea legionară, regele sperînd că va putea deveni cîndva şeful mişcării legionare. Ziare precum *Porunca Vremii* (1932-1941), *Calendarul* (1932-1934) şi *Sfarmă Piatră* (1937-1941) conduse de Nichifor Crainic (primul ziar, al doilea săptămînal), *Curentul* (1928-1944) întemeiat şi condus de Pamfil Şeicaru, mai vechiul *Universul*, condus de Stelian Popescu, întreţin, în spiritul public, o atmosferă de violent antisemitism, chemînd efectiv la agresiune. De-abia în ianuarie 1938 antisemitismul tolerat şi agreat devine politică de stat. Şi aceasta se petrece sub guvernul de 44 de zile al lui Goga-Cuza, care promulgă decretul-lege privind revizuirea cetăţeniei evreilor. Şi termenul prea scurt pentru depunerea actelor şi alte impedimente a determinat faptul că, drept consecinţă a acestui decret-lege, 36,3% din evreii din România şi-au pierdut cetăţenia română. La 8 august 1940, sub guvernul Ion Gigurtu (dar tot la sugestia regelui), e proclamată legea privind statutul juridic al evreilor. Se introducea criteriul sîngelui ca fundament deosebitor între evrei şi români, după modelul legiuirilor rasiale de la Nürnberg din 1935. Căsătoriile între evrei şi români erau interzise iar evreii, chiar cei a căror cetăţenie era recunoscută, căpătau statut de categoria a doua şi aveau parte de numeroase interdicţii, fiind excluşi din asociaţiile profesionale şi, apoi, din învăţămînt. Pe timpul guvernării lui Ion Antonescu, în calitate de conducător al statului, încă de pe vremea statului naţional legionar (14 septembire 1940-24 ianuarie 1941), se introduc aspre restricţii împotriva evreilor, inclusiv legea românizării, prin care li se luau averile şi imobilele. Aceste legiuiri (inclusiv românizarea) au continuat şi după abrogarea statului naţional-legionar, adăugîndu-se interdicţia evreilor de a frecventa învăţămîntul de stat, îngăduindu-se organizarea unui învăţămînt evreiesc fără drept la diplomă.

Mai are circulaţie ideea unor zelatori că Ion Antonescu a fost salvatorul evreilor. E adevărat că din 1943, cînd era limpede că Germania va pierde războiul, Antonescu s-a opus aplicării soluţiei finale, cerută de Himmler, pentru evreii din Vechiul Regat şi cei din Transilvania de Sud (reprezentînd 307.376 de suflete). Aceasta pentru a-i folosi ca atuu în tratativele, bănuite, cu aliaţii Naţiunilor Unite. Cît priveşte populaţia evreiască din Basarabia şi Bucovina (inclusiv cea rămasă românească, plus cei din judeţul Dorohoi) aceasta a fost supusă unui măcel sistematic, la care se adaugă progromul, din iunie 1941, dictat împotriva evreilor din oraşul Iaşi. După ucideri sălbatice în timpul evacuării acestor evrei spre localităţi urbane sau ghetouri, a urmat trimiterea lor în Transnistria, un gheto mai mare, unde moartea era stăpînă peste tot. Unii analişti apreciază cifra acestor omucideri la 155.000. Trebuie spus că protejarea salvatoare a unor evrei amintiţi nu absolvă uciderea sălbatică a celorlalţi.

Astăzi, în România, nu mai trăiesc decît vreo 12.000 de evrei, restul – majoritatea imensă – plecînd spre Israel (lozinca lui Cuza şi a antisemiţilor în general „Jidanii la Palestina“ s-a înfăptuit) şi în alte ţări. Cu toate acestea, antisemitismul, ca idiosincrazie colectivă, n-a dispărut. Îl aflăm, din păcate, latent în general şi, agresiv, în publicaţii ştiute şi în mişcarea legionară renăscută, care şi-a reeditat toate cărţile şi broşurile comandanţilor săi. Există, din fericire, şi o atitudine tolerantă din partea majorităţii populaţiei. Dar aş observa, nu de toleranţă au nevoie puţinii evrei ce mai trăiesc în ţară, ci de considerarea, cu sentimente egale, a „celorlalţi“ drept semeni cu drepturi similare legitime.

Nu e, îndrăznesc să întreb la sfîrşit, antisemitismul o formă prea evidentă a idiosincraziei?

P.S.: Am aflat, cu infinită durere, de moartea intempestivă a prietenului meu Costache Olăreanu, prozator de mare însemnătate. Deşi o boală necruţătoare îl însemnase mai demult, moartea lui ne-a copleşit. Destinul n-a fost bun cu el, răpindu-l la 71 de ani, lăsînd literatura română în profundă suferinţă.

---

interstiţii

Oglinda spartă

Am scris, de-a lungul anilor, în mai multe rînduri despre cărţile lui Costache Olăreanu, atras, la început, mai ales de inventivitatea cu care autorul dezgolea convenţiile şi artificiile literare; o proză captivantă, de o contagioasă bună dispoziţie şi unde mefienţa faţă de puterea de iluzionare a ficţiunii coexistă cu o uimitoare capacitate de a construi un univers imaginar credibil. În *Ficţiune şi infanterie* (1980), protagonistul, Victor Testiban, "scriitor care n-a publicat la timpul potrivit", lucrează la un roman, pierde manuscrisul şi încearcă, într-o disperată cursă contracronometru, să-l reconstituie. Pe la mijlocul anilor '90, cunoscutul romancier François Nourissier va trăi o întîmplare similară: va pierde manuscrisul, va abandona proiectul de a reface textul şi această renunţare va constitui pretextul unei alte cărţi... Dar să revin: personajele romanului lui Victor Testiban, ca şi cum n-ar fi aşteptat decît să profite de incident, evadează din paginile scrise, ajung oameni "în carne şi oase", fapt descoperit cu stupoare de însuşi plăsmuitorul lor, ce mărturiseşte că nu mai poate face distincţie între real şi imaginar: "Poate că lucrurile descrise în roman nici nu le-am pus pe hîrtie ci, pur şi simplu, le-am trăit. Că am visat doar o carte".

Aceasta este tema profundă a cărţilor lui Costache Olăreanu: întrepătrunderea între realitate şi ficţiune, între confesiunea autobiografică şi multiplicarea în varii ipostaze (şi ipoteze) romaneşti. Percepţia realităţii este, în orice caz, una eminamente subiectivă, atestînd o extraordinară forţă de a pune în relaţie senzaţiile şi impresiile. Nu întîmplător "dublul" său, deja numitul Testiban, scrisese o carte intitulată *Lucrurile care ne leagă*: "O sută de file în care încercase să comprime toate senzaţiile avute de-a lungul anilor, de la firele de iarbă ce-i gîdilau tălpile în copilărie, pînă la palmele umplute de sînii fetelor îmbrăţişate. (...) Un milion de senzaţii, de nuanţe olfactive, vizuale sau auditive, în valuri neîntrerupte, umflîndu-i pielea, ochii, mîinile, genunchii de microorganisme, ca după scufundarea într-un lac. (...) Un fel de război al lui cu elementele, cu acei atomi ai existenţei, invizibili, plouînd asupra ta cu tonele de amănunte pe care alţii le uită, dar el, el nu le poate uita".

Deschiderea către lumea sensibilă era însoţită, la Costache Olăreanu, de o enormă apetenţă pentru lectură, ea fiind aceea care acordă semnificaţie impresiilor şi senzaţiilor. "E aproape paradoxal – se spune în *Avionul de hîrtie* (1983) – dar cartea te învaţă nu numai să citeşti un text, ci să citeşti şi coloanele lui Bernini, şi un peisaj, să te citeşti şi pe tine..." Aş aminti şi acea digresiune briliantă din *Dragoste cu vorbe şi copaci* unde personajul propune un fel de lectură multiplă: se iau trei exemplare din aceeaşi carte, unul se lasă acasă, celelalte se duc în două locuri diferite; se începe cartea în *fiecare* din cele trei locuri, lectura continuîndu-se în trei ritmuri; se adaugă – superbă reluare a unei celebre teme proustiene – zgomotele, strigătele, murmurele, culorile, priveliştile, senzaţiile tactile etc. care însoţesc lecturile. Poate de aceea arta lui Costache Olăreanu este cu precădere una a fragmentului, a instantaneelor, a notaţiilor generate de scurtcircuite senzoriale, a impresiilor legate între ele cu un fir subţire dar trainic. Fragmentul, secvenţa fac pandant construcţiei, tocmai pentru a sugera că textul se face prin adiţionarea unor elemente care există şi prin ele însele, care au propria lor relevanţă.

Îndrăznesc să presupun că scriitorul şi-a imaginat sfîrşitul ca o prelungire firească a acestei succesiuni vertiginoase, a acestei rotiri caleidoscopice de imagini şi senzaţii. Mă sprijin pe un pasaj din *Sancho Panza al II-lea*, romanul apărut în urmă cu cîteva zile: "Atunci cînd cădem în leşin (...) sau cînd sîntem cuprinşi de un somn greu, fără vise, în această stare, domnul meu, sufletul nu se deosebeşte cu nimic de o... o monedă (...), adică, de ceea ce alcătuieşte bucăţelele cele mai mici din care sîntem noi făcuţi. Acele bucăţele, cînd rămîn singure, oglindesc cum pot ce se petrece în jurul lor, întocmai ca nişte bucăţi dintr-o oglindă mare, dar spartă. Iar cînd avem o mare mulţime de asemenea... impresiuni, în care nimic nu e clar, sîntem ameţiţi. Aşa cum se întîmplă cînd ne învîrtim de mai multe ori în jurul nostru, fără să ne oprim, şi ne apucă o ameţeală care ne duce la leşin. Şi moartea poate să însemne o asemenea învîrtire, o învîrtire pînă cînd totul se cufundă în întuneric..."

Alexandru CĂLINESCU

Cînd, acum patruzeci de zile, părintele Andrei Scrima a murit pe neaşteptate, prima mea reacţie nu a fost de regret, ci de admiraţie. El îşi reuşise moartea, îşi încheiase convingător destinul vizibil. „A dispărut tot atît de brusc pe cît a apărut" spunea Andrei Pleşu. Actul acesta, pe care nu-l putem construi singuri, părea să dea confirmare „obiectivă", confirmare ultimă unei vieţi de itinerant, de străin care trece. Despre figura călătorului spiritual, care trece lăsînd o urmă ce se cere urmată, Andrei Scrima vorbise îndelung în cartea sa Timpul „Rugului Aprins". *Dar, mai mult, propria lui viaţă – spirituală şi intelectuală – fusese un exerciţiu neîntrerupt de itineranţă: nici un loc şi nici o situaţie nu-l putuseră determina să prindă rădăcini, să se „instaleze"; nici un loc şi nici o situaţie nu fuseseră parcurse fără a-i oferi întîlniri şi întîmplări semnificative, semne, repere pentru un drum trans-vizual. Cel puţin aşa le interpreta el şi interpretarea avea o anvergură, dublată de o fineţe, de o precizie, de o originalitate spirituală care captivau. Dar, pentru mine, rămînea totuşi o interpretare: insistenţa cu care pomenea de această postură, pe urmă „cochetăria" uşor preţioasă cu care se sustrăgea oricăror posibile situări, aleasa lui mondenitate mă făceau să văd în străinul André Scrima un om care îşi onorează, dar îşi şi pune în scenă destinul de călător. Vertiginoasele comentarii ale textelor sacre, asociaţiile „supra-realiste" (era un cuvînt care îi plăcea) între fapte ale tradiţiei – ale tuturor tradiţiilor – cu locuri cruciale, sau rare, din gîndirea modernă, graţia cu care le punea în conexiune – captînd parcă sensul ce le mişca pe toate – făceau din Andrei Scrima un „aristocrat", un om care se mişcă cu o uimitoare, sigură libertate prin teritorii unde alţii nu ajung decît cu cazna. Or, la această noblete se adăugau relaţii de cea mai aleasă clasă: fusese remarcat de filozofi precum Heidegger, păstra legături cu foşti studenţi precum cardinalul Christoph von Schönborn, arhiepiscopul Vienei, avea prieteni la Vatican, printre mari orientalişti parizieni ori printre personalităţi culturale din India... Luase parte, discret dar eficace, la acte esenţiale ale creştinismului actual. (Nu doar la Ierusalim, în 1965, ori la Conciliul Vatican II. Un apropiat, prin interesele intelectuale comune, Andrei Pleşu îl solicitase şi ca ministru de Externe în legătură cu vizita Papei în România). Patriarhul a venit, cu o remarcabilă simplitate, să rostească cuvîntul din urmă la înmormîntarea sa. Andrei Scrima sugera astfel o rudenie (şi lucrul nu-i displăcea) cu acele personaje, închipuite în plimbări europene prin veacul al XVIII-lea, ale lui Mateiu Caragiale (un autor cu care se delecta): „...cavaleri-călugări din tagma Sfîntului Ioan de la Ierusalim... bine primiţi şi bine priviţi pretutindeni eram oaspeţii Mărilor, Sfinţiilor şi Luminăţiilor toate, ai Domnitorilor mari, de mijloc şi mărunţi, ai Prinţeselor-stariţe, ai Prinţilor egumeni şi ai Prinţilor-episcopi".*

Toate aceste trăsături, uneori deconcertant alăturate în timpul vieţii, şi-au găsit – prin moartea sa, prin simplitatea bruscă cu care părintele Scrima a „dispărut" – convergenţa, şi-au probat apartenenţa la un destin de veritabil călător spiritual. „Interpretarea" destinului se dovedea una cu acest destin.

Cînd, acum patruzeci de zile, părintele Andrei Scrima a murit pe neaşteptate, prima mea reacţie nu a fost de regret, ci de admiraţie. Dar, după aceea, senzaţia unei lipse esenţiale a devenit tot mai puternică. E ceea ce resimt toţi apropiaţii săi. Uimitor ca intelectual şi spiritual, ales pînă la preţiozitate în comportament, părintele Andrei Scrima avea o căldură fermă, continuă, plină de grijă şi disponibilitate pentru cei pe care îi onora cu îndrumarea, cu prietenia ori cu colaborarea sa. Andrei Pleşu-l-a cunoscut la mănăstirea Sîmbăta, cînd venise, în 1991, pentru scurt timp în ţară. Graţie lui Andrei Pleşu şi alături de el, cîţiva alţii au putut să-i fie în preajmă, să se hrănească din singularele lui competenţe, preocupări, interpretări, descifrări: H.-R. Patapievici, Virgil Ciomoş, Radu Bercea, Anca Vasiliu, eu însămi... Invitat de Andrei Pleşu, profesorul Andrei Scrima a fost o prezenţă specială la Colegiul Noua Europă. Pentru Andrei Pleşu şi Virgil Ciomoş a comentat „scrisoarea" părintelui Ioan cel Străin, în jurul căreia s-a alcătuit cartea despre Timpul „Rugului Aprins". *Timp de trei ani am asistat la întîlnirile lui cu cei doi, cărora li s-a alăturat H.-R. Patapievici, unde a comentat Evanghelia după Toma. Avea, pentru preocupările, pentru lucrările fiecăruia din noi, un interes de mentor, dar şi de participant, căci, pasionat cîteodată de o temă, îşi livra propriul – strălucit – comentar asupra ei. Îi sînt recunoscătoare pentru contribuţiile pe care a acceptat să le dea paginii „...Din polul plus". Şi infinit recunoscătoare pentru „strania", străina, apropiata lui prezenţă zenitală.*

Pentru a-i schiţa portretul, destinul şi tipul de hermeneutică îmi voi îngădui să reproduc aici lungi pasaje din prefaţa pe care Andrei Pleşu a scris-o cărţii sale: Timpul „Rugului Aprins". Maestrul spiritual în tradiţia răsăriteană, *Humanitas, 1996.* ***(A. M.)***

Notă: Ne cerem scuze faţă de autor şi de cititori pentru eroarea din titlul textului lui Teodor Baconsky (nr. 396 şi 397). Articolul se intitula „Noua economie a visului european", iar nu, cum a apărut, „...a visului american". Ceea ce dovedeşte că, în imaginarul nostru, „visul european" se află într-o inconfortabilă concurenţă cu marele, omniprezentul vis...

Andrei PLEŞU

ANDREI SCRIMA – CONFIGURAŢIA UNUI DESTIN

Cosmopolit şi totuşi român, călugăr şi totuşi om de lume, ortodox, dar cu o anumită aromă iezuită, Andrei Scrima recită îndelung din Djalal ed din Rumi şi din Rilke, din Emily Dickinson şi Ion Barbu, din Upanişade şi din Evanghelie. Se desfată de pitorescul unor rare şi vechi cuvinte neaoşe, dar vorbeşte cu un cochet accent franţuzesc. Invocă astrofizica, genetica modernă sau topologia ca pe nişte domenii la îndemînă, fredonează cîntece ruseşti şi îşi încheie conversaţiile telefonice cu o sintagmă arabă... Discursul său e imens răsplătitor dar, simultan, născător de frustrare. Fraza e plină de intercalări nesfîrşite şi de volute baroce, aşa încît revelaţia, „poanta", divulgarea ideii vin tîrziu şi te găsesc, uneori, epuizat. Introducerile sînt ample, serpentinate, capacitatea de a amîna enunţul lămuritor e, practic, infinită. Pe întreg parcursul său, această incomodă retorică e însoţită însă de o erudiţie fermecătoare, de intuiţii, rafinamente şi voluptăţi spirituale fără egal. Competenţa cărturărească e dublată, în chip neaşteptat, de o sensibilitate existenţială puţin obişnuită, de fineţuri sufleteşti care merg de la simpla candoare pînă la sondajul ameţitor în măruntaiele interlocutorului. Iată, pe scurt, portretul cuiva care poate stîrni, rînd pe rînd sau de-a valma, admiraţia, curiozitatea, perplexitatea, iritarea şi dragostea.

.... În 1945, Andrei Scrima se înscrie la medicină şi la filozofie. Medicina o va părăsi după numai un an, dar la filozofie va face cunoştinţa lui Anton Dumitriu: o întîlnire plină de consecinţe, un mare „prilej"... Sub influenţa lui, se înscrie la Facultatea de fizică-matematică, pe care nu o va părăsi decît în 1949, în pragul licenţei, pentru a evita un examen de marxism, devenit obligatoriu. Îşi luase, totuşi, licenţa în filozofie, în 1948, cu o teză despre „Logos şi dialectică la Platon". Prin Anton Dumitriu, tînărul Scrima va cunoaşte o sumedenie de intelectuali ai timpului (Alexandru Mironescu, Sandu Tudor, Grigore Moisil, Eugen Schileru, Marcel Avramescu şi alţii), dintre care cîţiva îi vor schimba viaţa. „Anii de formaţie" începeau să aibă o precipitare *orientată*, vectorială. Studii solitare de arabă şi sanscrită, lecturi din marii Părinţi ai Răsăritului (descoperiţi via Jean Daniélou, Henri de Lubac, Hans Urs von Balthasar) şi frecventarea Mănăstirii Antim, unde fusese introdus, încă din 1946, de Marcel Avramescu (viitorul părinte Mihail de la „Schitul Maicilor") începuseră să definească, prin convergenţă, o vocaţie. Părintele Ioan cel Străin, un rus aflat în bejenie la Bucureşti, era, pe atunci, autoritatea spirituală a Antimului, punctul lui de coagulare duhovnicească. „Cine e tînărul acesta?" – a întrebat călugărul, privind către Andrei Scrima. „Simt că are nevoie de mine!" Tînărul primea, astfel, însemnul unei angajări fără întoarcere. Se înscrie la teologie (1949) şi cere să fie primit ca „frate" la Mănăstirea Antim. Între 1950 şi 1953 stă, ca novice, la Mănăstirea Neamţ, unde face profesorat la proaspăt înfiinţatul Seminar Monahal Superior... Urmează o perioadă de asceză severă, la Slatina, unde osteneau, în acelaşi timp, monahii Cleopa, Petroniu şi Plămădeală. Acolo este rînduit călugăr de părintele Benedict Ghiuş, la 26 iulie 1956. În acelaşi an îşi ia licenţa în teologie cu părintele Stăniloae („Schiţă a unei antropologii apofatice, în spiritul tradiţiei ortodoxe"). Patriarhul Justinian îl priveşte cu simpatie crescîndă şi îl foloseşte ca translator, ori de cîte ori are oaspeţi străini. În 1955, de pildă, cînd Mohammad Habib, rector al Universităţii din Aligarh (India), vine în România, tînărul Scrima are ocazia să-şi uimească interlocutorul cu solidele sale cunoştinţe de indianistică. Oaspetele va cere pentru el, de la ministerul indian al culturii, o bursă. Dar ministrul moare pe neaşteptate şi perspectivele se închid. În mai-iunie 1956, apare însă la Bucureşti S. Radhakrishnan, preşedintele Indiei. Surprins să audă un fraged călugăr ortodox recitînd, în sanscrită, din *Katha-Upanishad*, el îl recunoaşte ca fiind „tînărul care va veni în India" cu bursa cerută de Mohammad Habib în 1955. Emil Bodnăraş, responsabilul politic al cultelor în acel moment, e pus în faţa unui fapt împlinit. Andrei Scrima capătă paşaport, viză şi bilet de avion. La 28 noiembrie 1956, el pleacă prin Belgrad, către Geneva...

Părintele Scrima vede în ceea ce a urmat acestei miraculoase plecări un adevărat exerciţiu epistemologic şi o lucrare ascetică. Propriul drum şi propriul destin devin obiect de cunoaştere, „metodologie", mister al întîlnirii şi al evenimentului. La Geneva îl cunoaşte pe Christoph Dumont, un călugăr dominican, editor al celebrei publicaţii „Istina". Dumont îl invită la Paris, invitaţia e onorată în martie 1957. După o rapidă întîlnire cu cîţiva reprezentanţi ai exilului rus, completată cu revelaţia unor fericite „consanguinităţi spirituale" cu M.-D. Chenu, Louis Bouyer şi Dumont însuşi, părintele Scrima revine la Geneva pentru a pleca iarăşi, de data acesta spre Muntele Athos. De acolo, în sfîrşit, zboară spre New Delhi, cu o escală neprevăzută la Beirut, unde cunoaşte un grup de laici ortodocşi, cultivaţi şi dornici de viaţă comunitară. Mai tîrziu, în 1959, ei îl vor chema în Liban, de care se va lega prin înfăptuiri durabile: inaugurarea unei mănăstiri la Deir-el-Harf şi douăzeci de ani de profesorat (1968-1989) la Universitatea franceză din Beirut, afiliată Universităţii din Lyon. Deocamdată însă, sîntem încă în India, la Benares, unde părintele Scrima lucrează, între 1957 şi 1959, la o teză de doctorat („The *Ultimate*, its Methodological and Epistemological Connotation according to Advaita-Vedanta"). Textul e definitivat, dar autorul refuză, oarecum juvenil, să ia asupră-şi vanitatea unui titlu academic (o va face totuşi în anii '60, la Paris, cu o dizertaţie despre „gradele apofazei")... Anul 1961 e anul marii întîlniri, la Constantinopol, cu Patriarhul Athenagoras. Ioan al XXIII-lea convocase conciliul ecumenic care avea să se numească „Vatican II". Patriarhul constantinopolitan era singur, dinaintea unui eveniment la al cărui spirit consimţea, dar pe care propriul sinod îl privea cu suspiciune. Pe acest fundal, apariţia unui colaborator cu înzestrările părintelui Scrima s-a dovedit providenţială. Sub noul papă, Paul al VI-lea, Athenagoras îl trimite la Vatican ca reprezentant al său personal. Pentru aceasta, călugărul român trebuia să devină – şi a devenit – „Arhimandrit al Patriarhatului Ecumenic", adică delegat „plenipotenţiar". A îndeplinit acest oficiu pînă în 1965 şi a fost unul dintre artizanii, discreţi, ai întîlnirii istorice care a avut loc la Ierusalim între capii celor două Biserici.

Ar mai fi de vorbit despre anii de profesorat de la Universitatea dominicană Le Saulchoir (1966-1968), despre popasul de la Chicago (la invitaţia lui Mircea Eliade) şi de la Huston (unde a rămas pînă recent consilier ştiinţific), despre întîlnirea cu Maica Alexandra şi despre Academia Internaţională de Ştiinţe Religioase şi Filozofie a Ştiinţei de la Bruxelles, al cărui membru a fost după ce, în anii 1966-1968, i-a fost vicepreşedinte. În 1991, s-a întîmplat însă ceva care nu se lasă înşiruit în seria isprăvilor academice şi a gloriei curente. Părintele Scrima a primit, ca pe vremuri, la începuturile drumului său, o invitaţie la New Delhi. Aflat acolo, a simţit, dintr-o dată, că e confruntat cu un scenariu al întoarcerii, că experienţa occidentală „s-a săvîrşit" şi că poarta Indiei, care, în 1956, se deschisese spre toate zările lumii se deschidea, acum, spre un orizont de interioritate recuperatoare, spre originarul „Rugului Aprins". Aşa stînd lucrurile, părintele Scrima a hotărît să revină, de Paşti, la Antim. Cercul s-a închis, pentru a se roti în altă istorie. Iar primul „ochi" al rotirii sale e cartea de faţă.

Cititorul, fie el iniţiat sau mai puţin iniţiat, nu va întîrzia să observe noutatea radicală a acestei cărţi. Nu e vorba de noutatea mecanică cu care ne-au obişnuit „revoluţiile" veacului, acea noutate născută, previzibil, din refuzul rîzgîiat al trecutului imediat şi al prezentului. Noutatea autentică e un *sentiment proaspăt al originarului*, e reaşezarea *liberă* în spaţiul tradiţiei... În cartea de faţă, dimensiunea salvatoare a noutăţii se exprimă sub trei aspecte:

Mai întîi noutatea *limbajului*... Dogma nu este, în textul acesta, un schematism steril, o frazeologie dictatorială, ci un adevăr *eliberator*... A doua noutate a cărţii constă în recuplarea discursului teologic la metabolismul *culturii*. Cultura umanistă (Cvartetele lui Beethoven, Messiaen, Mallarmé şi Tarkovski, Hegel şi Heidegger, artă medievală, heraldică etc) şi cultură ştiinţifică (spectroscopie stelară, fizică cuantică, diagramele lui Feymann ş. a.). E depăşită, astfel, prejudecata potrivit căreia, pentru a fi autentică şi legitimă, hermeneutica religioasă trebuie să adopte un aer uşor arhaic şi analfabet... A treia noutate cu care ne confruntă cartea părintelui Scrima e *deschiderea ei inter-religioasă*. Străin de orice trivialitate sincretică, fidel – fără concesii – dogmaticii ortodoxe, în litera şi în spiritul ei, autorul nu impune, totuşi, Duhului Sfînt, hotare confesionale şi geografice. El invocă destins, alături de Scriptură, Coranul, Aitareya Brahmana, mistica persană, Kabbala şi, în genere, orice text şi orice tradiţie din care se poate recolta o lumină ajutătoare. În spaţiul ortodox, un singur teolog se mişcă prin „multele lăcaşuri" din Casa Tatălui cu aceeaşi libertate interioară, cu acelaşi calm suveran, cu aceeaşi bucurie duhovnicească: Pavel Florenski...

Pagină realizată de Anca MANOLESCU

glosar de tranziţie

Formaţiune politică

De-a lungul nestatornicei sale istorii, răposatul PCR nu şi-a schimbat numai şefii şi strategiile, ci şi denumirile: cînd comunist, cînd muncitoresc – cînd român, cînd din România, singura constantă a instabilei lui sigle a fost termenul de „partid". După 1947, PCR nu a fost numai partid *unic*, ci şi *partid* unic, el nu şi-a zis formaţiune unică, ci partid unic. Locul său, în decembrie 1989, nu l-a luat un alt partid, ci o entitate indefinită care şi-a pus numele de „Front", o metaforă nu tocmai originală care i-a permis, ca şi lui Carol al II-lea în 1938, să păstreze prerogativele statului completîndu-le cu cele ale unui partid politic. Pluralismul nu s-a născut deci prin emergenţa mai multor partide politice, ci prin apariţia mai multor tipuri de grupări cu veleităţi proprii partidelor politice.

Rezultatul a fost formarea graduală a unui hibrid care ţine loc de sistem politic, înăuntrul căruia convieţuiesc partide politice cu non-partide politice, cărora jargonul tranziţiei le-a dat denumirea comună de formaţiuni politice. Deceniul de poticneli care a urmat nu a slăbit atracţia spre acest soi de ambiguităţi. Alcătuirile înjghebate în preajma noului mileniu îşi spun mai ales alianţe ori uniuni, fronturile par să se fi perimat, ca şi aripile, subzistă în schimb convenţiile, federaţiile, polurile – dar şi partidele. Ce le uneşte este performanţa de a se fi înregistrat la Tribunal şi strădania de a se face remarcate.

Expresia de „formaţiune" suscită unele probleme cum ar fi acurateţea ei gramaticală, ori larga sa utilizare în geologie, în aviaţie, în medicină ori în sport. Formaţiunilor care îşi asumă funcţii de partide politice li se adaugă ceea ce se cheamă „formaţiuni ale societăţii civile." Orice partid este considerat o formaţiune politică, nu orice formaţiune este considerată în mod necesar un partid.

Această predilecţie semantică durează prea mult pentru a putea fi explicată ca o simplă modă. Ea s-ar putea datora, între altele, uzurii morale pe care noţiunea de „partid" a suferit-o sub dictatura stalinistă, dar apoi şi în anii tranziţiei. Îndeosebi iniţiatorii noilor grupări manifestă o bizară sfială a partinităţii. În ochii lor – par ei să sugereze alegătorilor – partidele reprezintă asociaţii agregate în jurul unor scopuri nemărturisite, incompatibile cu interesele păturilor de bază ale societăţii. Dusă pînă la capăt, această idiosincrazie s-ar întruchipa într-un pluralism fără partide, demonstraţie istorică a distincţiei dintre pluralism şi pluripartitism. Alături de democraţia tradiţională a partidelor politice prinde contur democraţia inovatoare a formaţiunilor politice.

Partide sau formaţiuni, congruente sau antagonice, extatice sau critice la adresa Occidentului, mai toate componentele eşichierului politic suferă de aceeaşi meteahnă irepresibilă a unei lente, dar neîncetate dezintegrări. Alianţele şi uniunile îşi vestesc, prin sigla adoptată, imunitatea faţă de asemenea perturbări de pe urma cărora, cele mai adeseori, au luat naştere. Sigla apare ca primul gest dintr-o profilaxie a dezintegrării care nu va merge totdeauna mult mai departe.

Atribuindu-şi prin siglă astfel de virtuţi cum ar fi coeziunea, spiritul conciliator, stabilitatea, formaţiunile nepartinice nu îşi afirmă identitatea în primul rînd prin programele pe care le propun, ci prin denumirile pe care şi le dau.

Pavel CÂMPEANU

bazar

Gladiatori şi patrioţi

Două din filmele ce rulează în ultimul timp în oraş ne oferă lecţii de eroism şi de formare a miturilor naţional: *Patriotul* şi *Gladiatorul*; cel dintîi, în regia lui Roland Emmerich şi cu Mel Gibson; cel de-al doilea, în regia lui Ridley Scott, cu Russel Crowe. Ambele producţii, sau mai curînd supraproducţii, au drept personaj principal cîte un Superman din alte vremi şi drept subiect (în proporţii diferite) facerea unei civilizaţii: în cazul *Gladiatorului* – a Imperiului Roman, nu în sens de întemeiere, ci de menţinere a idealurilor consacrate („onoare şi putere"); în cazul *Patriotului* – constituirea Americii independente. Amîndoi eroii sînt tipici pentru cultura de masă: Patriotul, alias Mel Gibson, este un machoman ce nu poate fi cuceritorul perfect fără trăsăturile morale adiacente (curaj, abnegaţie, onoare etc.); Gladiatorul nu este atît de aparent seducător, ci se vrea, mai curînd, bărbatul profund, cu dimensiuni mitologice vădite. Relaţia cu cultura populară este diferită în cele două situaţii: Patriotul, mai concret colonelul Benjamin Martin, este eroul culturii populare contemporane, potrivindu-se în rolul de „personaj istoric"; Gladiatorul, pe numele său din film Maximus (conotaţiile sînt evidente), intră în categoria de „mit" din cultura populară contemporană, fiind, în acelaşi timp, şi personaj al culturii populare din Imperiul Roman. Pare anacronic, dar luptele cu gladiatori din epocile Imperiului făceau parte din cultura populară a vremii; sau, dacă termenul e prea specializat, din distracţiile vremii. Ceea ce acum trăim, confortabil, prin procură, aşezaţi în faţa televizorului, contemporanii Gladiatorului simţeau pe viu; ba chiar aveau dreptul, printr-o mişcare a degetului, să decidă viaţa sau moartea unuia dintre luptători. Desigur, lucrurile astea sînt vechi, şi de mult cunoscute; dar revăzîndu-le, într-o supraproducţie, adică un produs al culturii populare contemporane, am avut revelaţia imaginii mai puţin trucate, mai crude a *entertainment*-ului. Sete de cruzime moştenită, repet, prin procură, şi de plăcerea urmăririi ştirilor, a faptelor diverse sinistre; mascată, însă, şi mai laşă, dar la fel de îngrijorător umană. „Pîine şi circ" cereau contemporanii lui Maximus; PRO TV-ul de astăzi oferea, de bunăvoie, mai demult, „PRO TV şi circ".

Povestea eroului interpretat de Russel Crowe, din filmul lui Ridley Scott, este istoria unui luptător adevărat devenit protagonist al culturii populare; interesant este că abia din această a doua postură reuşeşte să-şi învingă duşmanul, un împărat atipic, care deturnează treburile Romei spre ostentaţia spectacolului. Eroul interpretat de Mel Gibson în *Patriotul* aparţine, cum am mai spus, actualei culturi populare: acesta reprezintă prototipul luptătorului pentru libertate, întemeietor de naţie. În cultura populară a momentului este şi el oarecum prezent, prin imaginea sa în ochii contemporanilor (din timpul Războiului de independenţă): colonelului Benjamin Martin i se spune Fantoma şi isprăvile sale sînt transmise din gură-n gură. Atît Gladiatorul, cît şi Patriotul sînt construiţi şi decretaţi eroi, cu rolul de a restabili ordinea şi echilibrul. Ei merită remarcaţi pentru că oferă consumatorilor de cultură de masă prototipul eroului pur şi simplu, strămoş mai puţin alambicat şi mai pe faţă al lui Superman sau Batman.

Iaromira POPOVICI

O retorică a puloverului meu

„S-a făcut rece, vine toamna!"
(un om vorbindu-şi singur, pe stradă)

Comit vreo nedreptate, fie şi nu strigătoare la cer
– ce, numai cele strigătoare la cer să însemne ceva? nu există şi injustiţii strict terestre, de colo pînă colo? –
la adresa garderobei mele, căci e şi ea o fiinţă, chiar dacă dotată doar cu obiecte neînsufleţite, dar nu cunoaşteţi atîtea suflete care se dovedesc obiecte moarte sau simple sufleuri? –
umilesc oare dragii ciorapi, bunele maiouri, bunele maniere concentrate într-o izmană,
dispreţuiesc cumva sacrosancta cămaşă în numele căreia se dau mari şi justificate cele mai acerbe egoisme, ceea ce, e drept, nici o cămaşă de a mea nu şi-a permis, nu ştiu de ce, că nu obişnuiesc să fac pedagogie cu îmbrăcămintea mea, cu atît mai puţin morală, iar de cochetărie ce să mai vorbesc?, viaţa concret-istorică pe care am dus-o numai cochetărie nu m-a învăţat,
sînt, deci, ingrat, rău şi prost faţă de costumele mele, două cu totul, antipatice foc prin solemnitatea cu care mi se impun, prin seriozitatea la care mă supun, prin întrebările care se abat peste ele: „ce-i cu tine, Cosule?" „ai înnebunit?", „pleci pe lumea ailaltă?", punîndu-mi sub semnul întrebării plicticoasa mea sociabilitate cu fiecare,
la urma urmei ce păcat săvîrşesc dacă divulg că nimic nu-mi este mai drag, mai apropiat din tot ce îmbrac decît puloverul, un pulover, mai bine-zis aşa, nearticulat, nu la plural, cu toate că am vreo opt, nu spun o sută, doar opt, numărate bob cu bob, om cu om, fiecare cu povestea lui, cu şarmul, dar mai ales cu căldura lui, cu bunătatea, cu organica lui întrebare, naivă, presantă şi insolubilă:
ce-şi poate dori un om mai mult decît bunătate şi căldură?
Nimic din afara mea – dar nici prea departe de mine – nu conţine atîta bunătate şi căldură garantate lînă în lînă, „sută-n sută", concrete, fără incertitudini metafizice, fără metafore, fără abisuri, dar parcă şi fără limite, ca un pulover sănătos şi trainic, tras decis peste o cămaşă (cu guler rabatu),
sfidînd – probabil singura sfidare pe care şi-o îngăduie... – prejudecata după care cămaşa ar fi ocrotitoarea cea mai subtilă a corpului nostru.
El, mie personal, îmi este mai apropiat decît cămaşa.
Sînt un om care pot da altui om cămaşa de pe mine, dacă mi-o cere, dacă i-o place, dar un pulover, recunosc, nu. E o mărginire a mea, nu mă grăbesc s-o justific –
relevînd, în schimb, că nici o haină nu-mi dă senzaţia unei rezistenţe la presiunea existenţei ca această împletitură de lînă, după cum nici un vestmînt nu are parte de elaborarea muzicală a unui pulover, „două pe faţă, două pe dos", corespunzînd melodiei nemuritoare a Ritei Pavone: „il pull-over che mi hai dato tu!", imnul nostru, vară după vară, cîndva, pe terasă la „Lido",
nu, nu dau amănunte fiindcă tocmai el, spre diferenţă de o batistă, de o butonieră, de un tricou (pentru a numi insignifiantul) sau de stofa unui costum (pentru a mă înălţa la concept) nu suportă detaliile şi încă pe cele intime, ştiu şi scriu doar atît:
cînd aud discursuri despre bunătate şi căldură, cînd văd filme şi citesc cărţi care îndeamnă stăruitor la cultivarea acestor calităţi,
cînd, la capătul acestor retorici bineînţeles utile (că nu-s nici eu un intolerant, să împiedic omul de la automobilizările lui), mă încurc totuşi în dubii, dialectici, disociaţii şi plictis,
atunci tai acele noduri gordiene, cele mai numeroase aici găsindu-se: în invitaţiile la bunătate, pline de suspecta vivacitate a „Invitaţiei la vals" compuse de Karl Maria von Weber
şi din aceste noduri, „unul pe faţă, unul pe dos", îmi tricotez, de cum se sparge vara – cosmică, enormă expresie! – un pulover de toată frumuseţea, aceea care se împleteşte numai şi numai din sucelile şi răsucelile lumii.
În afara celor opt, am nu ştiu cîte altele, strînse şi constrînse din foste noduri gordiene, lînă în lînă, sută'n sută, dulci fantasme.

Radu COSAŞU

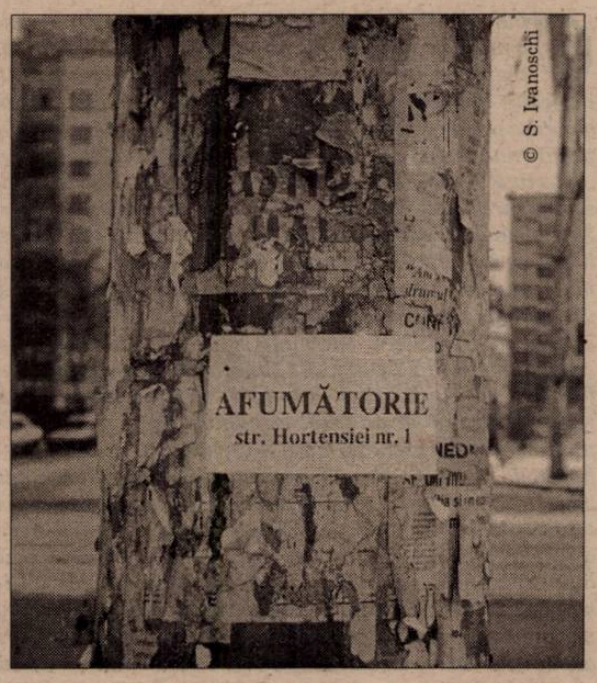

scrisoare din New Orleans

Etica

Oamenii sînt cu mult mai cumsecade decît pe timpuri. Ceea ce este cu adevărat uimitor, dacă ţinem cont de potenţialul distructiv pe care orice individ îl are la degetul cel mic, este că oamenii nici nu stîrnesc tot balamucul de care ar fi în stare. Aproape oricine are azi, în SUA, un computer, dar numai o mînă de inşi intră pe Internet ca să tulbure ordinea mondială.

Un puşti de 15 ani din New Jersey, Jonathan Lebed, a fost arestat de curînd pentru a fi obţinut ilegal profituri din vînzarea de acţiuni. A făcut avere uite-aşa, cumpărînd acţiuni de mică importanţă, în numele tatălui său şi trimiţînd apoi mesaje la diferite *chatrooms*, povestind ce grozave erau acţiunile cu pricina. Preţurile creşteau, puştiul umfla banii. Este uimitor de simplu. E cu mult mai simplu azi să faci bani pe Internet decît era, pe vremuri, să construieşti un aparat de radio, sau decît orice altă îndeletnicire care presupune o oareşcare îndemînare. Nu cu mult timp în urmă, un student în programare a aruncat lumea în aer cu virusul „I love you", o chestie atît de simplă că a putut s-o facă în recreaţii.

Evident, ar putea exista şi o altă explicaţie a faptului că oamenii nu fac atîta rău pe cît ar putea. S-ar putea să nu fie mai cumsecade, ci doar mai tolomaci. Poate că încă nu şi-au dat seama cum ar putea comite mîrşăvii folosind noile tehnologii. Cei mai în vîrstă, care sînt de obicei mai ticăloşi decît copiii, nu au deprins încă noile media. Copiii, care se mişcă prin ele ca peştele prin apă, tocmai pun la punct fundamentul psihologic care să le permită să obţină şi distracţie şi revanşă.

Se prea poate, totodată, ca delincvenţa să fie în floare în ciberspaţiu, dar ca adevărata ei întindere să fie ţinută secretă de mega-corporaţii, ca să nu tulbure mulţimile încrezătoare care migrează spre ciberspaţiu precum lemingii peste marginea hăului. Nu există nimic, absolut nimic înlăuntrul creierului electronic mondial care să nu poată fi obţinut prin tăinuite sfori din culise. FBI, cu sprijinul unor giganţi precum AOL, poate pune mîna pe toate e-mailurile tale oricînd îi vine pe chelie. Mult trîmbiţata chestiune a dreptului la intimitate devine aproape irelevantă cînd nu există absolut nimic secret acolo. De fapt, oricine îţi poate citi e-mailurile, nu numai FBI-ul. Poţi fi sigur că există sute de programe parşive, gata să întrerupă Internetul cît ai clipi, în cazul unei crize internaţionale. *Hard drive*-ul îţi este ca un safe de bancă ale cărui chei le are toată lumea. Iar reţeaua ta de prieteni sau parteneri de afaceri este monitorizată pînă devine suficient de mare ca cineva să pună mîna pe ea.

Deci, s-ar putea să mai existe un răspuns la întrebarea de ce nu sînt mai multe delicte în ciberspaţiu. Pentru că nişte gagii răi şi încă şi mai şmecheri au ajuns acolo primii. Şi mai e şi restul lumii neconectate. O mulţime de oameni furioşi de pretutindeni abia aşteaptă să ajungă la computere. Aceştia se uită la accesul la Internet aşa cum privesc adolescenţii un cheeseburger. Bun-Bun.

Pe de altă parte (a cincea sau a şasea), oamenii chiar ar putea fi mai cumsecade. În Statele Unite, aproape oricine are acasă un arsenal întreg, dar numai unii îl folosesc. Ai putea crede că, după toate cele văzute prin filme, sîntem în stare să tragem la primul semn de tulburare. De ce n-o facem? Ştiu şi eu, poate pentru că alţii au arme mai barosane. Asta e. Cum o dau şi cum o întorc, tot nu-mi vine a crede că bunătatea e cauza.

Andrei CODRESCU
www.codrescu.com
(traducere de Ioana AVĂDANI)
(Rubrică difuzată la *National Public Radio* şi publicată în *Gambit Weekly*, *The Baltimore Sun* şi *Funny Tonus)*

din fanfare funerare

I-auzi ce adevăruri de viaţă mi-este dat să aflu!

– marafeturi epice (V) –

Stau în faţa tabelului cu sosiri-plecări şi nu-l văd nicidecum pe nenea Sandu Vlad, ceva uşor se leagănă prin aer ca un fel de amurg de seară, *piano jewels* par să traverseze împrejurimile, pe urmă lucrurile merg înainte după cum este lăsat să fie toate cîte sînt, nici nu prea pricepem cum anume se scurge ca din nimic, ca din ceva, o trecere uşoară, o răsuflare de tînără frumuseţe, de bătrînă şi de demult înţelepciune: zice Clemens în *Stromatele*, zice Plutarh în *De Anima*, zic toţi despre lume, cum că ce-i ea şi de ce e ea: „Această lume, aceeaşi pentru toţi, n-a făurit-o nici vreunul din zei, nici vreunul din oameni. Ea a fost întotdeauna..." Mult privesc la înserare, mult aştept să pricep, să înţeleg adevărul, mă înarmez cu toate sculele pentru a face faţă întrebării „da' de unde ştii matale că ce zici dumneata e adevărat şi nu ce zice, iată, Cristi Tudorică Popescu, ascultă numa': *„Tinerii nu se căsătoresc, singurul lor gînd este să plece cît mai repede din sat. Numărul gospodăriilor părăsite creşte de la un an la altul. La Vlăhiţa, la Joseni, au fost mulţi români odată. Acum au rămas casele pustii, albastre – sub ocupaţia maghiară, românii erau siliţi să-şi zugrăvească pereţii exteriori ai casei în albastru, tot aşa cum evreii erau siliţi să poarte steaua galbenă"* (*„O «Vale a Jiului» cu două milioane de locuitori"*, *Adevărul* din 16 februarie 1999).

E greu să afli adevărul despre construcţia şi deconstrucţia unei imagini, cum să contracarezi imaginea caselor pustii şi albastre, cum să explici, pe înţelesul tuturor, că s-ar putea să nu fie adevărat faptul că sub ocupaţia maghiară, românii şi-au zugrăvit casele în albastrul cerului sub supravegherea jandarmului cu pană de cocoş; de unde ştie Cristian Tudor Popescu asemenea adevăruri de viaţă, de unde le-a scos, n-am auzit în viaţa mea de bănăţeano-ardelean asemenea adevăruri de viaţă, n-am auzit pe nimeni în toată existenţa cîtă am trăit-o pe faţa pămîntului asemenea cutremurătoare adevăruri de viaţă, am văzut, ce-i drept, la baci Ion de la Bîrzava, la cutare nană Ieliţa de prin văile munţilor Zarandului, de prin satele din preajma oraşului Zlatna, pereţii vopsiţi în vînătul despre care abia acum aflu adevărul: vînăţala cu pricina este steaua lui David; i-auzi ce adevăruri de viaţă mi-este dat să aflu; am văzut, ce-i drept, că multe case din acestea bătrîne sînt zugrăvite astfel, o fi zugrăveala asta un fel de Steaua lui David în variantă autohtonă, nu mă pricep, de ce-aş minţi: nu minte C. T. Popescu, nu mint nici eu; poate că, vai, nouă, casele astea mărunţele şi vechi de cînd lumea ne arată, cu vînătul lor, că sîntem damnaţi, că trebuie să nu uităm, să urîm, să privim chiondorîş, să oftăm năcăjiţi la gîndul că jandarmii cu pană ne-au pus să le zugrăvim astfel, ne-au adus pigmentul de culoare, ne-au pus, sub ameninţarea puştii, să-l amestecăm în amărîtul acela de var, ca să se ştie; în găleţi sărmane am mestecat bine, bine, pînă ce culoarea albă a varului a căpătat nuanţa cerută de jăndar care a şi verificat situaţia, să vadă dacă aşa stau lucrurile, dacă e destul de intensă nuanţa, dacă e bună şi corespunde cerinţelor şi pe urmă noi, cu peria strămoşească, încovoiaţi de umilinţă şi amărăciune, am apucat cu sfială să albăstrim faţada, „fundoanea căşii", vorba bănăţeanului. Autoritatea de ocupaţie s-a dat doi paşi înapoi, s-a proptit cu cizmele cele autoritare în mijlocul prafului din uliţă şi a mai verificat, o dată şi încă o dată, nuanţa, culoarea, intensitatea, profunzimea ei, perspectivele pe care le oferă privirii, dacă seamănă ea cu albastrul de prin dimineţile cele de vară, sau, mai bine, cu cele, mai rar senine, din luna februarie, la vremea cînd, peste o jumătate de veac, adevărul răsărit de sub pana editorialistului va năvăli năvalnic şi va mărturisi lumii povestea care stă îndărătul zugrăvelilor celor bătrîne ale „fundoanelor căşilor" lui baba Ieliţa şi a lui baci Ion de la Bîrzava.

* * *

Mărturisesc că nu pot alta face – în faţa evidenţei furnizate de lumina tiparului – decît să oftez în fel scriitoricesc, nicidecum jurnalistic, şi să mă lansez, aşa cum îi stă bine unui scriitor, într-o tiradă patetică şi interjecţională. Prin urmare, zic următoarele: „Vai, vai, minunată poezie rurală a vechiturii aceleia albastre ca bolta verii adăstînd peste plaiul românilor, ce crunt adevăr istoric ascunzi tu şi-l mărturiseşti acum vitorimii!"

Daniel VIGHI

57 Ş.O.C.

Selecţionerii „Mostrei" de la Veneţia s-au gîndit oare la România? În orice caz, tema obsedantă a ediţiei 57 a celui mai bătrîn festival de film din lume a fost homosexualitatea. Declinată pe toate tonurile (cu accent pe patetic) şi plimbată pe toate (l)atitudinile (din America Latină în Asia şi din Scandinavia în Portugalia), ea a eclipsat chiar şi Leul de Aur – adjudecat, previzibil, de filmul iranian Cercul, *care denunţă condiţia femeii în patria ayatollahilor... Un palmares „politic corect"? Cu siguranţă. Dar dincolo de el, o ediţie care, oricît de mediocră, a reuşit, prin cîteva filme-şoc, să incite la controverse. Cu o excepţie: ultimul Altman,* Dr T. and the Women *(prezentat, nu se ştie de ce, în competiţie...), a şocat nu pentru secvenţa finală (o naştere filmată frontal), ci pentru că este, probabil, cel mai prost Altman din toate timpurile! (P.S. – Şi, da: Liv Tyler joacă o lesbiană...)*

Sfinta Fecioară a asasinilor
de Barbet Schroeder

Marele Premiu al juriului şi Cupa Volpi pentru cel mai bun actor au revenit americanului Julian Schnabel pentru *Before Night Falls*, respectiv spaniolului Javier Bardem, interpretul rolului principal. Este o onoare nesperată pentru Schnabel – pictor celebru, dar care nu mai realizase decît un singur lungmetraj, *Basquiat*. Ca şi acesta, *BNF* este un film biografic despre un artist, Reinaldo Arenas, scriitor cubanez a cărui homosexualitate l-a dus direct în închisorile castriste, după o „perioadă roz" în care s-a putut bucura de privilegiile regimului. Filmul lui Schnabel are mai ales meritul de a-i fi prilejuit lui Bardem (cunoscut din filmele lui Bigas Luna şi din penultimul Almodóvar) un rol extraordinar; în rest, o peliculă corectă (din p.d.v. cinematografic), care începe ca o saga à la Bille August (vezi *Casa spiritelor)* şi sfîrşeşte ca *Philadelphia* lui Jonathan Demme (Arenas moare de SIDA după fuga în State), cu mici îndrăzneli narative şi o găselniţă colosală de casting: Johnny Depp, de nerecunoscut în chip de travestit / „Notre-Dame-des-fleurs" a închisorilor!...

Mult mai şocant, prilej de pledoarii pro şi contra în presa italiană, a fost filmul portughezului João Pedro Rodrigues *O Fantasma*: un debut contrariant, brutal şi poetic în acelaşi timp, amestec de mizerabilism *gay* în linia Genet/ Fassbinder/Pasolini şi stilizare cinefilă în descendenţa filmelor mute; dincolo de subiect – viaţa şi fantasmele sado-maso-homoerotice ale unui gunoier ce se visează...cîine! –, ce a şocat au fost cîteva momente de felaţie „pe bune" inserate, brusc şi fără explicaţie, într-o peliculă ce altminteri părea să navigheze nocturn în zona aluzivului. Uşurat că a putut bifa „minorităţile sexuale" prin consensualul *Before Night Falls* (şi printr-un film cu tematică similară: *La Virgen de los sicarios* de Barbet Schroeder), juriul condus de Milos Forman a trecut cu graţie pe lîngă singurul film din competiţie care punea problema gay într-un mod polemic.

Nici coreeanul *Seom (Insula)*, de Ki-Duk Kim, nu a întrunit favorurile juriului. (În ce mă priveşte, i-aş fi acordat cu uşurinţă Leul de Aur!) Impecabil filmat, cu detalii de atmosferă care-l fac să balanseze permanent între satiră socială şi parabolă existenţială, lucrat într-un laconism eficace stil Kitano (al cărui film *„hors-concours"*, *Brother*, a fost din păcate o unanimă decepţie...), *Seom* poate fi văzut ca un film poliţist care se ascunde după o poveste de dragoste: undeva, pe un lac, cîteva căsuţe plutitoare servesc de bordel, refugiu de vacanţă sau refugiu pur şi simplu unor indivizi pe care nu-i uneşte decît relaţia cu „administratoarea" căsuţelor – o fată ciudată, cu accese de nebunie. Unul dintre chiriaşi e un tînăr care şi-a ucis iubita. Între el şi fată se leagă un joc bizar, de hărţuire şi seducţie, încheiat ambiguu cu o ultimă imagine ce poate fi interpretată în cheie suprarealistă sau dramatică... Metafora pescuitului, care străbate tot filmul, îşi găseşte „rezolvări" neaşteptate, de *horror* naturalist: tînărul încearcă să se sinucidă înghiţind cîrligele de la capătul unei undiţe, dar e salvat de fată; la rîndul ei, aceasta încearcă să se sinucidă cu aceleaşi cîrlige, pe care şi le introduce în vagin etc... Un film puternic, curajos, inventiv, făcînd ecou – cu toate proporţiile păstrate – revoluţionarului *Imperiul simţurilor*.

Filmul cel mai şocant al „Mostrei 57"? Nu a fost prezentat în concurs şi, mai ales, nu a „arătat" nimic din cele de mai sus. La drept vorbind, nu a arătat chiar nimic; *Branca de neve (Albă-ca-zăpada)* al portughezului João César Monteiro este un experiment-limită: ecranul negru, brăzdat de rarisime flashuri de cer şi însoţit de un dialog pe banda sonoră! (În 1993, Derek Jarman făcuse un film 100% albastru, intitulat *Blue.)* Inutil să adaug, a fost şi filmul cel mai abandonat de public... Într-o „Mostră" care, cu bune şi rele, a onorat totuşi promisiunea de a ilustra „partea nevăzută" a Cinematografului (festivalul de la Veneţia este considerat „le frère terrible" al Cannes-ului, pe care-l întrece în îndrăzneală şi provocare!), a sta cu ochii la un ecran gol timp de 75 de minute este a cere prea mult de la o biată curiozitate...

Alex. Leo ŞERBAN

Pagină realizată de Cezar PAUL-BĂDESCU

sindromuri

Sindromul barierei

Am avut prilejul să asist la o conversaţie în care unul dintre cei mai valoroşi intelectuali ai acestei ţări, printre puţinii care se bucură de o largă reputaţie atît pe plan naţional cît şi internaţional, explica, pe un ton ce îmbina afabilitatea, condescendenţa şi complicitatea, unei înalte oficialităţi a timpului, necesitatea ocolirii unei prevederi legale, în termenii următori: „Doamna ministru... dumneavoastră... ştiţi ce este legea: o barieră... peste care leii sar, căţeii trec pe dedesubt... numai boii se opresc în faţa ei". Iată că lucrurile au ajuns mai departe decît ne putem imagina. Că parlamentarii români se cred *in corpore* deasupra legii şi îşi arogă prerogative care sînt evident anticonstituţionale nu e lucru de mirare, atîta vreme cît printre domniile lor s-au numărat sau se numără încă mulţi de calibrul celebrului domn Bivolaru; că poliţiştii se cred *in corpore* deasupra legii pe care sînt plătiţi să o apere iarăşi nu ne surprinde, atîta timp cît negocierile pentru împărţirea zonelor de influenţă din marile oraşe se poartă în prezenţa sau chiar în birourile „organelor abilitate", iar unul din generalii tineri şi curăţei frecvent intervievat de posturile de televiziune se declara indignat de faptele „abdominale" ale violatorului pedofil sucevean; că lucrătorii serviciilor secrete se cred deasupra legii e lucru de la sine înţeles, din moment ce unităţi militare sau aeroporturi şi gări dotate cu pază militarizată sînt utilizate pentru „operaţiuni speciale" de contrabandă cu ţigări sau petrol; cînd funcţionarul public acordă contra cost autorizaţii la fel de ilegale ca şi actele de proprietate peste parcele de sol lunar din nou nu sîntem contrariaţi, ştiind că pentru mulţi dintre aceştia mentorul spiritual tipic a fost domnul Viorel Lis.

Lucrurile capătă însă o excepţională gravitate atunci cînd se ajunge ca cei ce funcţionează ca etaloane de intelectualitate şi moralitate pentru generaţii şi generaţii de studenţi să teoretizeze supremaţia fărădelegii. Intelectualul rafinat dispune de capacitatea de a genera justificări pentru propriile explorări dincolo de graniţele legalităţi şi moralităţii în aceeaşi măsură cu soţia care nu-şi mai iubeşte soţul: legislaţia este învechită şi nu face faţă cerinţelor realităţii curente, propriile delicte sînt minore în comparaţie cu cele ale condotierilor privatizărilor, ingineriilor financiare sau guvernării, faptele sînt în concordanţă cu propriul cod moral (mult avansat faţă de cel utilizat de contemporani), cel mai important criteriu de judecată este faptul că se simte confortabil cu decizia luată, timpul urmează să dovedească justeţea procedeelor utilizate, nimeni nu este suficient de integru pentru a se putea constitui într-o instanţă de judecată etc.

Parlamentarul, funcţionarul public sau purtătorul de uniformă nu se comportă mult diferit de copiii care cer cea mai mare bucată de tort fiindcă „ei vor mai mult". Intelectualul este însă capabil să raţionalizeze ilegalitatea prin formulări elegante, formulări care prin repetare şi contagiune vor căpăta cu timpul credibilitate.

Se poate ajunge astfel ca într-o ţară ca România, unde intelectuali de primă mărime îşi oferă fapta şi gîndul în împlinirea şi justificarea infracţionalităţii, bariera legii să fie supusă la tratamente mult mai diversificate decît cele conţinute de apotehma de mai sus: gulerele albastre intră în ea cu buldozerul (după ce au distrus calea ferată), judecătorii o folosesc pentru a impune verdicte favorabile celor care „au dat dreptul", minoritarii nomazi o folosesc drept lemn de foc, iar mafioţii o înfig în pieptul celor care nu plătesc taxa de protecţie.

Petru LISIEVICI

Schumacher, Micu' şi şamponul „Love"

– periplu cu distribuitori –

Agenţii comerciali sînt de multe feluri. Cei mai cunoscuţi te opresc pe stradă şi după ce-ţi oferă gratis o periuţă de dinţi, un filtru antinicotină, o lenjerie de pat, un cuţit de curăţat cartofi te lămuresc că de fapt este gratis dacă mai cumperi şi un nu ştiu ce produs minune la jumătate de preţ.

Altfel de agenţi comerciali, profesionişti – Marius şi Micu' – angajaţi ai unei firme distribuitoare de produse cosmetice, mi-au oferit ocazia de a vedea ce înseamnă „munca pe teren". Puteam să refuz?

Pit-stop-uri

Am petrecut cu fiecare dintre ei cîte o zi, de dimineaţă pînă seara. Primul a fost Marius, care m-a iniţiat în „afacere".

Marius a terminat o facultate de marketing, are 26 de ani şi lucrează ca agent comercial de 4 ani. Crescut din belşug – şi înalt şi puternic, este un tip vesel, cum se spune în popor „de viaţă". La firma actuală a fost angajat de cîteva luni, şi pentru vînzările sale spectaculoase a primit maşină – o Dacie break, să-i fie mai uşor pe teren. Ce anume va trebui să vîndă? Deodorante, rujuri, ojă, apă de toaletă, cremă, în general produse cosmetice.

De la ora 8 dimineaţa sînt în maşină. Sînt cu Marius „pe traseu". Prima oprire – o florărie, undeva pe Calea Griviţei. Firma are mai mulţi agenţi şi fiecare îşi are „zona" sa de distribuţie pe care nu trebuie să o depăşească.

Florăreasa blondă, cu ochi fermecători, unghii lăcuite, lungi. Marius glumeşte, vorbeşte repede, îşi cunoaşte marfa pe de rost. La fel şi pe clienţi: dintr-o privire le-a citit standul şi le propune tot ce are mai bun la raportul calitate/preţ. Aşa se întîmplă de obicei cînd tranzacţia se tratează cu unul din clienţii-angajaţi. Cu şefii, punctele forte ale produsului pot fi altele; de exemplu calitatea.

Oprim la „Dandi & Bebe", o magherniţă cu terasă în faţă, văcsuită în argintiu.

Marius se întoarce: „I-am luat marfa la ţigan. Că mîncaţi-aş n-am acuma bani, că auiliu... Marfa tată! Păi, nu?! Da' vin mîine să-i aduc altceva. A zis că plăteşte cu banii jos." Mi-arată marfa recuperată – cîteva săpunuri, ojă. Demarăm în trombă. Cîteva minute mai încolo, pe o străduţă. În stînga văd o piaţă. La umbra unui copac patru inşi vorbesc, gesticulează. Din maşină nu aud ce discută, îi văd doar, prin parbrizul prăfuit. Între ei un scăunel cu trei pahare: lichior verde, cam două degete, şi vişinată sau oricum ceva roşu-închis, tărie după cum beau, abia umezindu-şi buzele. Al patrulea pahar îl ţine unul dintre ei în mînă. Lîngă cele trei pahare un pachet de Snagoave. Dincolo de ei – alimentara în care tocmai a intrat Marius. „Articole menaj". În vitrină se văd chiuvete de diferite mărimi şi forme. E o veche alimentară de cartier cu modificări neesenţiale, aceeaşi de dinainte de '89. Plafonul abia se ţine. Împreună cu oamenii care stau la „una mică", îmbrăcaţi prost şi decolorat, am senzaţia sărăciei menţinută şi ea cu modificări neesenţiale în ultimii 10 ani. Undeva pe-aici, tăcerea cozii la carne calitatea a doua, 24 de lei kg, emoţiile pentru pachetul primit – o avea multă grăsime, o fi cu os... Văd şi plăcuţa: strada Mureş.

Marius năvăleşte în maşină: „Ăsta e tun, frate! Patru milioane! ăă? Ce zici? Sînt meseriaş! Şi-mi iau şi televizor stereo de aici, Philips, că i-am zis – Mami, dă-mi şi mie televizoru' ăsta şi ţi-l plătesc în rate – şi-a fost de acord. Ştii cît are diagonala? 70 şi ceva! E uriaş." Calcă acceleraţia, roţile scîrţîie şi break-ul nostru îi lasă pe toţi în urmă: „Maşina firmei..." Devine curios: „Ia, mă, ce-ai scris acolo? Poate faci mişto de mine! Vezi! Ai scris că sînt meseriaş cu maşina? Schumacher! Aşa să scrii! Hai că mai am, cercetează lista din mapă... una... două... trei comenzi! Io am noroc cu tine! Ieri am mers cu Oana şi n-am făcut nimic. Azi, c-ai mers tu cu mine, ia uite, am mai luat două comenzi acuma!" Eu, nu ştiu de ce, mă bucur. „Da' gata! Nu mai iau comenzi că mîine ce fac?! Dacă-mi dădeau Oboru' mie... Făceam 400-500 de milioane acolo. Au pus-o pe fraiera aia, de-abia face un target de 100":

În intersecţia la Piaţa Victoriei – ambuteiaj. Claxoane. Cineva scoate capul pe geam şi strigă: „Lasă bă, nene, telefonul ălă şi bagă-te!" Marius e mai mult vesel decît nerăbdător, ambalează maşina: „Hai băăă, băgaţi-vă acolo!" Începe să fredoneze cînd cu voce groasă, cînd cu voce subţire, o bucăţică din „Dansul unguresc" al lui Brahms. Îi „fentează" pe toţi şi înainte de a se face verde la semafor sîntem primii: „Fruntaşi! Dacă-s fraieri! Ai văzut?"

Cu ceilalţi distribuitori ne întîlnim la ora 18, în faţa magazinului Obor. Unii au maşină, alţii sînt *„simpli soldaţi"*, pedeştri. Marius stă în maşină, lîngă mine, notează pe bileţele galbene firmele şi comenzile, bifează în „fişa clientului". *„Targetul"* lui, adică suma minimă de vînzări, este de 90 milioane. Luna aceasta va ajunge poate la 130-140. Depăşirea de target înseamnă comision 2% din vînzări. Din scrumiera întredeschisă răzbeşte miros de chiştoace. Mă trezesc fluierînd şi eu „Dansul unguresc". „E din desenele alea animate cu Tom şi Jerry cînd se fugăreau", îmi spune Marius. Pe oglinda retrovizoare din dreapta e notat cu roşu: „Atenţie! Lucrurile sînt mai apropiate decît par!" Marius fredonează pe rînd, trecînd de la un refren la altul fără logică – „Vine poliţia! Şi-mi ia toată marfa... Noi doi / Şi-o umbrelă... Acolo este ţara mea / Şi neamul meu cel românesc..."

Apar ceilalţi colegi, încep discuţii: „Ăia de la Stalinskaia au garantat 4 milioane... e mai bine, mă! Că doar nu s-o vinde vodca mai rău ca şpreiurile!" O tipă: „Puişor, mai aşteaptă-mă 10 minute că mă duc să iau banii de la căcănarii ăştia de aici. Am programare, vin repede." Lumea s-a strîns, soldaţii simpli sînt îmbarcaţi în maşini. La noi se urcă pe bancheta din spate doi băieţi şi tipa de mai devreme. Plecăm spre firmă, undeva în afara Bucureştiului. Se discută relaxat:

– Ia să număr lovelele, începe tipa. Ia zi mă, ce-ai vîndut în Buftea, să ştim şi noi cu ce se spală ăia.

– Ăia-şi iau hîrtie igienică numai Zewa!

– Da... Ce să zic! Mă şterg cu ţeva la cur... Alerg toată ziua pentru ţeva! Parcă de-asta de-o mie de lei nu-i bună...

Ajungem la firmă. Adică la firma depozit. De jur împrejur cîmp, mirişte. În depărtare se mai zăreşte o clădire mare, alt depozit. Intrăm în birou. Zece agenţi completează fişe, fac glume deocheate. Mobilier Neoset, negru, aer condiţionat. În capătul mesei un domn la cămaşă albastră, cravată. Toţi i se adresează cu „şefu". „Şefu" e rece, impasibil, dur. Face bilanţ, observaţii, nu răspunde la glume. În afaceri aşa e, altfel ţi se urcă angajaţii în cap. În spatele lui o hartă uriaşă a Bucureştiului, împărţită în 13 zone. „Ăsta da client, *spune după ce studiază un dosar*. 40 de milioane pînă acum!" Îi ameninţă pe agenţi: „Nu vă faceţi targetul de un miliard două sute, luna viitoare aveţi un miliard şi jumătate! Se reportează! V-am zis că se lucrează la trimestru!" Pe mine nu mă întreabă nimeni nimic, se ştie doar că am venit cu Marius. Oricum toţi sînt ocupaţi să-şi facă socotelile, să predea banii, să plece acasă. Glume. Şefu' tolerează.

Micu'

Micu' lucrează ca agent comercial la aceeaşi firmă cu Marius. De fapt Marius l-a iniţiat „într-ale vînzării". Am înnoptat la el pentru a putea pleca de dimineaţă „pe zonă". Pe Micu îl cheamă Dragoş, dar i se spune astfel din cauză că este înalt, spătos, un adevărat vlăjgan. Seara a adormit cu un Tratat de Drept Penal în braţe. Micu este student în anul trei la Drept. M-a trezit dimineaţă, la şapte. Cafeaua era făcută, micul dejun pregătit: „Ia şi mănîncă ceva că o să megem pe jos de o să căpiem". *Zona* lui este din Calea Victoriei pînă în Griviţei, cu tot cu Gara de Nord, Ştefan Furtună, Popa Tatu.

Ca şi Marius, are o mapă cu fotografii prost făcute. În plus, în geanta neagră şi grea de să-ţi rupă umărul cară după el 15-20 de sprayuri-mostră, cremă, un tub de şampon „Love" la jumătate de kilogram. Pe lîngă Piaţa Matache sîntem refuzaţi de la început, patronii nu vor să vadă mostrele, nici să se uite pe catalog.

Mergem la Gara de Nord, la Metrou, şi încercăm din dugheană în dugheană. În sfîrşit, o faţă brunetă, machiată cu vineţiu pe pleoape, face o comandă de un milion şi ceva. Tranzacţia a durat mai bine de jumătate de oră. Micu îi zîmbea întruna prosteşte, încearcă să fie amabil şi bine dispus, să nu observe dezacordurile brunetei. Ea se răţoia cînd la mine, cînd la el, mai mult la el că eu tăceam: „Bă, da ce papagal ai! M-ai spart! Ia zi! Cît e deodorantul ăsta? Numai..." „Numai 19.500 de lei" venea prompt răspunsul lui Micu. „Şi detergentul ăsta la *numai* cît este? „La numai 67.000, dar vedeţi că este de 2,5 kg!" „Numai 67.000... că îţi dau cu ăsta în cap acuma! Lasă şmecheria şi arată altceva! Ce mai aveţi?... Mie îmi faci un discount la fiecare produs, auzi?! Că aşa vrea şefu' meu." Gel de duş, săpun lichid, pamperşi, apă de toaletă, cremă, pastă de dinţi. Micu încearcă să fie convingător, hotărît, cu toate că este timid şi nu ştie să mintă. Face eforturi. Privirea lui îl dă de gol şi îi face probleme. E a omului care trage nădejde. Într-o oarecare măsură l-a salvat şamponul „Love": *„Iubire* la jumătate de kilogram, cu miros de muşeţel...", zîmbeşte complice. „Dacă-mi încape-n raft îl iau." A încăput şi a luat nu ştiu cîte, din toată gama şi *Iubire* de lapte şi *Iubire* de kiwi. Am plecat de-acolo şi Micu mi-a explicat: „E un rol. Aproape m-am obişnuit. Odată m-am întîlnit după cinci minute cu o tipă căreia tocmai îi luasem comanda. Pur şi simplu nu am recunoscut-o. Cînd încep să prezint produsele devin un automat." Unii agenţi ajung să se milogească, rugîndu-i pe clienţi să ia marfa de dragul lor, să cîştige şi ei un ban, să nu-i concedieze firma: „Eu nu am ajuns pînă acolo – am mîndria şi orgoliul meu", îmi declară Micu. Îmi dau seama că munca asta este mult mai obositoare fără maşină, că este o uriaşă pierdere de timp. *Partenerul* meu mă aprobă şi, la pas, pe Popa Tatu, îmi povesteşte despre legea caselor naţionalizate. Ajungem pe Ştefan Furtună. Fete care se hîrjonesc în faţa porţii ne întreabă chicotind dacă nu vrem „o fată frumoasă". Într-o intersecţie Micu întîlneşte o fostă colegă îmbrăcată elegant. Lucrează pe vapor ospătăriţă, cîştigă 1.000 de dolari pe săptămînă. Ne arată, acolo, în mijlocul străzii, poze de pe vas, din Miami, din Mexic. Prietenul meu îi cere telefoane, amănunte, cum se face şi cît costă să ajungi să lucrezi astfel. „Mă duc şi muncesc 20 de ore pe zi, dar ştiu că după un an vin şi-mi iau casă şi maşină. Chiar dacă mă rup de-ale mele un an, recuperez. M-am gîndit de mult la soluţia asta. Se merită." Încearcă recuperarea a două solduri. Oamenii ridică din umeri, privesc în pămînt, fixează un nou termen, îi arată casa goală, cu ceva mărunţiş. Micu, înciudat: „Lasă, că-i ştiu eu pe ăştia! Îmi arată casa goală şi ei cine ştie pe unde ţin banii – pe sub ţoale, prin rafturi..."

E trecut de cinci. La şase îl aşteaptă Marius cu maşina la Obor, să-l ducă la firmă. Mă serveşte cu biscuiţi „Croco": „Îţi spun! Într-un an – şi casă şi maşină! După aia îmi văd de carieră. Mie îmi place dreptul". Facem o ultimă escală în Cişmigiu, la o terasă. Relaxare. Bem suc din două pahare de plastic şi Micu îmi povesteşte cum va ajunge judecător. În România.

Cătălin MANOLE

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

cunosc...

Cîrciuma 14: „Thang Long“

Un om, o idee: Săndel de la restaurantul „Thang Long“ îţi face dintr-o şopîrlă şi nouă şerpi băutura pentru superpotenţă. Te costă 90.000. E aici ceva politicos... să nu te simţi jignit, adică eşti potent, dar cine n-ar vrea să fie super, apoi, de comanzi de faţă cu o doamnă (culmea e că şi femeile mai trag cîte un astfel de şnaps), aceasta n-o să facă glume la adresa ta, ci la adresa potenţei. Vietnamezul Săndel zice că iubirea de femeie şi băutura se împletesc în filosofia lui printr-un zeu al ghearei ce te prinde. Zeul e reprezentat, în opinia lui Săndel, de un vălmăşag gheară, colţ, blană. Blana fiind binele, în această îngemănare de rău. Adică treci prin colţ şi gheară ceea ce linişteşti în blană. Aşa fiind şi iubirea, şi băutura. Chinurile, pălălăile dragostei şi alcoolului, iată, dau răsplata. Unde-i mustrarea? Mustrarea este implicită, fiecare avînd nivelul lui de înţelegere, dar, uman, omul e generos în primul rînd cu el însuşi, îşi vrea viaţa... Deci, Săndel zice că băutura e viaţă între limite. Dar în noapte mai poţi pune frîu... da, băutura lui nu e făcută pentru rău. După detergentul inteligent, iată băutura inteligentă. Da, şerpii, frumoşi şi ţiplaţi, au în venin sentimentul înălţător al fiinţei celuilalt. Băutura, servită la 50 ml, te ajută să vezi virgina, femeia de nu vrea. Întreb: dacă i-ai tras hainele de pe ea, dacă tu ai ciorapii în picioare, dacă eşti în Băneasa, lîngă cuşca singurului hipopotam, atunci vede? Vede. E vorba de influenţa altui zeu. Şarpele e făcut din conflictul ţinut secret dintre doi zei. Al amărăciunii şi al deşertăciunii. Şi amîndoi împletiţi se strecoară, cînd îşi dau la cap, în cetate... ei doi, e aspectul vizibil, şarpele, al celor doi nevăzuţi... Amarul îl trage după el pe deşert... Aşa e, confirmă Săndel. Să vă zic de şopîrlă? Băutura e de dragoste curată, asta e menirea ei, ea face ordine, ca orice noutate, stabileşte şi restabileşte criterii în jurul ei. Şopîrla picură curcubeu în nebunia aşternutului.

Eugen ISTODOR

roluri

Frustrările şi mass-media

Spaţiile noastre urbane, magnetice, hertziene, catodice, cibernetice sînt din ce în ce mai populate, prin bunăvoinţa formaţiilor de cartier, de stradă, de bloc, de cort sau de tomberon, dar şi a unor vorbitori acreditaţi la posturile de radio şi televiziune, de lamentări şi urlete exprimînd cumplite suferinţe cîntate. Nu poţi să treci pe lîngă magazinul „Unirea“, pe lîngă un aparat de radio sau un televizor deschis, fără să auzi că banii şi femeile le-au mîncat cîntăreţilor zilele, că Roxana şi Suzana le-a furat altor cîntăreţi banana, că femeile sînt perverse urmărind numai şi numai interese, că pe unii îi torturează amintirile, pe alţii gagicile... La această durere generală, în care toată lumea, de la băieţii de băieţi şi fetele de fete, pînă la repetenţii de repetenţi ajunşi la vîrsta părinţilor lor, strigă cît îi ţine gura, fiindcă nu le-a rămas altceva de făcut în viaţă decît să cînte şi să se distreze, cum zice pe note o săltăreaţă alcătuire feminină, se adaugă, cu duioşie maternă sau paternă, calda preocupare a unor comentatori din mass-media, care îi mîngîie între corniţe pe junii frustraţi, consacrîndu-le reportaje, articole encomiastice, cu perspectiva de a se transforma în studii ştiinţifice şi tratate. Nu de mult, ne-a fost dat să auzim la Radio Actualităţi, chiar la „Matinal“, emisiunea pe care Paul Grigoriu, Octavian Vintilă, Nicolae Mihai şi alţii au înnobilat-o cu profesionalismul lor, un dulce comentariu despre „cele două Andrele“ (altminteri, inspirată formula desemnînd micul grup şcolar numit André), dintre care „cea roşcată şi zdrumpeşă“ (căutînd cuvîntul în dicţionare şi, normal, negăsindu-l, am rezistat cu greu să nu dau foc acestor inutile instrumente lexicale) a devenit majoră.. Zdrumpeşe, zdrumpeşe, dar fetiţele cresc... Ce fericire pe capul ascultătorilor matinali!

Dumitru SOLOMON

P.S. Fără nici o legătură cu minorele de minore de mai sus, ne-a dat fiori şi o altă propoziţie matinală, de la Tele 7 abc, din care am aflat, de la *răsfoitorul de presă* aferent, că „Michael Douglas are peste cincizeci şi ceva de ani“. Nu putem decît să-i dorim actorului: La cît mai mulţi şi ceva de ani!

Cu ochii-n 3,14

ACEI PUŢINI CARE ŞI-AU DAT MÎNA PENTRU A ALEGE SERENITATEA COLORATĂ

● Pe 8 septembrie, Bernard Pivot, cunoscut realizator francez de televiziune, a anunţat că acesta este ultimul sezon în care mai apare pe micul ecran. A vorbit timp de 30 de ani, într-un mod atractiv, despre cărţi, reuşind să lanseze autori, să readucă în atenţie scriitori uitaţi, să impună opere. Nu avea un indice de audienţă care să rivalizeze cu emisiunile de divertisment, aşa că dezbaterile moderate de el se transmiteau la ore tîrzii din noapte. O emisiune pentru puţini, dar pentru acei puţini care contează. (**M. B.**)

● În Şura Mare, judeţul Sibiu, un mort ară noaptea cu tractorul *(Ev. zilei,* 26 sept. a.c.). Gogol şi Bram Stoker şi-au dat mînă pentru a demonstra că în România a fost cîştigat pariul cu agricultura. (**A. C.**)

● „Ne revedem *în această seară,* după *ştirile nopţii*“ (s.n.), ne anunţă prezentatorul emisiunii *Profit,* PRO TV. Bizar interval de timp, am putea spune, dacă n-am fi obişnuiţi cu logica anunţurilor de la acest post de televiziune, care zilnic ne încredinţează că „Între bine şi rău noi alegem adevărul“. Cum să alegi dintre cei doi termeni propuşi opţiunii pe un al treilea care n-a fost adus în discuţie, rămîne o taină. (**T. C.**)

● Din ciclul „Ce mai citeşte omul în metrou“: 1) Merg o staţie, de la Romană la Piaţa Victoriei. În dreapta mea, un puşti citeşte *Castelul* lui Kafka apărut la RAO. Asta n-ar fi nimic: chiar în faţa lui, o tînără citeşte *Narzis şi Goldmund* al lui Hesse, în vechea colecţie BPT! Nu se privesc nici o secundă; la Victoriei, puştiul îşi bagă cartea în taşcă şi coboară, iar fata citeşte, absorbită, mai departe. 2) În metroul din Roma (linia A), o femeie cu aer de infirmieră la pensie şi cu o carte-n mînă. Îmi lungesc gîtul ca să-i văd titlul. Rămîn ca la dentist: mamaia citeşte o ediţie de buzunar, bilingvă, din Seneca, *Oţiul* urmat de *Serenitatea.* (**a. l. ş.**)

● Penultima dată cînd am traversat *Căderea Bastiliei* dinspre ASE spre *Iancu de Hunedoara,* la cîţiva paşi a explodat o conductă de gaze, ultima dată am vizionat un şir indian de „fetiţe“ (remarcabile) care îşi etalau cunoştinţele, acum cîteva zile, pe lîngă o casă colorată – peste noapte – în violet şi galben o doamnă (exact aşa arăta) mi-a şoptit: „Vindem vibratoare“. Nu mai e nici centrul ce-a fost... (**S. S.**)

ÎN ASEMENEA OCAZII, N-O SĂ LE SPUNEM INTELECTUALI, CI CASCADORI DE GOGOŞERIE

● Am crezut mult timp că aşa-numiţii „şoimi ai cozilor“ din perioada ceauşistă s-au metamorfozat, după '89, în şoimi ai lansărilor, vernisajelor şi cocktail-urilor (nelipsiţii bătrînei pe care-i vezi în asemenea ocazii îngrămădindu-se la mesele cu sandwich-uri şi fursecuri şi îndesîndu-şi bogata pradă în la fel de nelipsitele sacoşe). Zilele trecute am aflat, însă, că există şi urmaşi mai norocoşi ai variantei ceauşiste. Am cunoscut o bătrînică ce continuă să stea pe la cozi, dar de data aceasta pe la cozile de la bănci sau fonduri mutuale. Are mai mulţi clienţi care îi dau să depună sau să retragă *lichidităţi.* Ca şi în vremea lui Ceauşescu, cînd şoimii cozilor ştiau ca nimeni alţii unde şi cînd „se bagă pulpe“, cei din ziua de astăzi ştiu cu precizie cînd o bancă stă să dea faliment sau unde se pot face plasamentele cele mai bune. De exemplu, bătrînica pe care am cunoscut-o a ştiut de dinainte de căderea FNI-ului şi şi-a salvat, astfel, clienţii de la neplăceri financiare. Se pare că vorba „cine nu are bătrîni să-şi cumpere“ este astăzi mai actuală ca oricînd. (**C. P.-B.**)

● „O să mă ţin de capul tău pînă te vor interna la 9!“ – a ţipat Becali către Dragomir, că doar n-o să le spunem domni şi nici cu ce se ocupă. La acest nivel de isterică vulgaritate, nu mai contează ce a răspuns celălalt. Celebrul moderator Tucă nu numai că nu i-a invitat să părăsească studioul, dar, prin tăcerea sa voluptuoasă, i-a stimulat să se înjure cît mai vîrtos şi îndelung. Emisiunea sa are cel mai înalt coeficient de audienţă. Să ne fie, tutulor, ruşine! (**R. C.**)

● *Super Bingo PRO TV* s-a înnoit de curînd. Celebrele deja telefoane ale telespectatorilor au devenit un circ din care nici prezentatorii nu mai înţeleg nimic. Sînt trei culori, nouă panouri, o hartă cu oraşe în care telespectatorul este parcă un personaj de desene animate care păţeşte felurile întîmplări. Probabil că sociologii trustului Media Pro, în urma unor cercetări de piaţă, au ajuns la geniala concluzie că telespectatorii care se uită la bingo sînt numai intelectuali fini în căutare de complicaţiuni. (**C. G.**)

● Excelent (ca întotdeauna) turul de *Orizont* al revistei timişorene din septembrie. Şi fiindcă tot e vorba în el de scăpări de tot felul, de la gogoloaie în loc de diacritice pînă la cascadori ai rîsului pe post de Diotime,

© a.l.ş.

îmi permit o corectură: autorul studiului „Alibi sau culpă“ din ultimul număr al revistei *Lettre Internationale* este Adrian Cioroianu şi nu Adrian Coriolan. (**S. S.**)

● Pe strada Mendeleev 35, pe colţ, o clădire aflată pe jumătate în paragină şi pe jumătate în tranziţie anglofonă poate da privitorului o idee despre istoria Capitalei şi a ritmurilor noastre de progres. Partea dinspre curte păstrează încă sacnasiul oriental, specific caselor bucureştene din secolul XVII; faţada dinspre stradă are un balcon susţinut de cîteva cariatide grav avariate de timp, unde sînt puse la aerisit pături cadrilate din PNA; în extremitatea dreaptă a clădirii s-au instalat de curînd o gogoşerie şi „pub-ul Q“ – established pe 1999“. Pe acoperiş, se zbate în vînt un mic steguleţ de tablă, pe care e înscris anul 1908. (**T. C.**)

PE DINAINTEA OCHILOR, O VARIANTĂ DE ETERNITATE CARE DUCE LA UN PATRIMONIU FALIMENTAR

● Fiindcă umblu întruna cu metroul, mi se perindă pe dinaintea ochilor tot soiul de figuri din tagma cerşetorilor. Acum cîteva zile, în vagon au intrat simultan, dar fără să fie împreună, un pui de ţigan cu un căţel de vreo două săptămîni în braţe şi un ars. Trenul a pornit şi amîndoi au început să-şi recite litaniile. În scurtă vreme, cel ars de soare şi-a oprit vorbele, dîndu-şi seama că nu avea şanse în faţa celui ars de flăcări şi privindu-l aproape cu invidie. *Exit* cei doi. La staţia următoare, a apărut o oarbă care mergea cu mîinile sprijinite pe umerii fiului ei de 13-14 ani. Spunea mereu „Domnui-sussă-văajute“, iar odrasla răsfoia suplimentul cu programe TV al unui ziar central şi rîdea de se prăpădea. (**D. S.**)

● Dus de val, comentatorul succeselor obţinute de canotoarele noastre la Sydney ne comunica duminică 24 sept. pe TV 2 că „sîntem în drum spre eternitatea sportivă“. Să fie aceasta o variantă de eternitate pe care n-am experimentat-o pînă acum, celelalte fiindu-ne de mult cunoscute? (**T. C.**)

● Graffiti roman: „Onore al Duce“. Cine nu ştie care „duce“ nu va fi şocat că i se aduce „onore“... (**a. l. ş.**)

● Miercuri, 20 septembrie, la o emisiune pe Radio România Actualităţi, l-am auzit pe dl Ion Caramitru vorbind despre lucrările de renovare la diverse obiective de patrimoniu. Dl ministru spunea că, între altele, au început reparaţiile la „biserica israelită din Iaşi“ şi la „biserica turcească din Babadag“. Ne bucurăm nespus şi aşteptăm noi lucrări la moscheea protestantă, la sinagoga romano-catolică şi la Casa Scînteii Ministerului Culturii. (**M. V.**)

● Hackerii au dat din nou lovitura. De această dată, n-au mai modificat paginile Guvernului sau ale Ministerului de Finanţe, ci ale unei instituţii falimentare – FNI. Mă întreb dacă nu cumva este cam naivă această nevoie de a distruge ceva ce deja a fost distrus (de alţii). Oricum, concluzia „băieţilor de web“ este surprinzătoare. La www.fni.ro scrie: OK-FNI. (**M. M.**)

Atenţie la gărgăriţe

– interviu cu Dan C. MIHĂILESCU –

Spune-mi la repezeală trei persoane pe care nu le poţi înghiţi.

Tocmai de la un mizantrop în devenire te dai matale cu întrebări dintr-astea? Domnule, eu am fost un mare iubitor al omului. Sau al ideii de om. Mă rog, nu mai ştiu. *Philantropos*, cum ar veni, etimologic, chestiunea. Numai că, de la an la an, persoanele iubite, numărul lor, se cam apropie de degetele unei mîini...

Şi totuşi, dă-mi nişte nume. Ca să nu ai probleme, ele pot fi de pe lumea cealaltă...

Aşa, categorialmente, nu? Păi, uite, fac un dicteu automat şi-ţi înşir cîteva figuri antipatice mie: Vadim Tudor, Adrian Păunescu, Sami Damian, Marius Tucă, Leonida Lari, Marin Mincu, Paul Everac, o dată. Apoi „micimanii" gen Mircea Micu (care m-a ameninţat în '90 cum că „eu cu maşina mea te calc") şi tipul Traian Iancu (care m-a înjurat de mamă prin '88 cînd am dat să intru în vila scriitorilor din Sovata). Dar şi Adrian Marino, Mirabela Dauer, Edgar Reichmann, Marian Nistor, Paul Goma... Apoi toţi Scorpionii, zodie incompatibilă cu Săgetătorul. În fine, cel mai nesuferit îmi este cameleonul, categoria Silviu Brucan, omul care practică toată viaţa surfingul politic, e mereu pe linie, călare pe trend şi care cade invariabil în picioare. Ba mai mult, e mereu cu un ochi în avangardă. Leşin la ideea de Brucan, asta e, cu toate că ştiu prea bine că tot amoralitatea şi cinismul lui automercantil vor birui *in aeternum*.

Ce altceva nu suporţi?

Ranchiunoşii mă stupefiază. Încruntaţii, posacii, megalomanii, avarii, secretomanii, mincinoşii, negustorii de principii, găinarii. Naţionaliştii păguboşi, proşti, mitocani şi, deci, antinaţionali. Teroriştii ideologici. Am oroare de ţigani, ca şi de fanatismul corectitudinii politice. Sînt un conservator cu puseuri liberale, un elitarist care pledează pentru pedeapsa cu moartea, pentru castrarea violatorilor şi pentru eutanasie, adică pentru dreptul inalienabil de a-mi alege, cînd e cazul, moartea...

Mai bine spune-mi cîteva nume plăcute, la antipod.

Deja te-am speriat? Să ştii că eu sînt pentru naturile încăpătoare, joviale şi histrionice, în bunul sens al cuvîntului. Mă topesc de plăcere în faţa lui Andrei Pleşu şi Alexandru Paleologu. Liiceanu mă intimidează. Ţin mult la Ştefan Agopian, Florin Iaru, la Stelian Tănase, Alin Teodorescu şi Sorin Antohi, chit că nu ne vedem/vorbim cu anii. Mai nou, după un sfert de veac de reciprocă şi elegantă indiferenţă, m-am apropiat cu căldură de Nicolae Manolescu. Să ştii că-i admir cu foc pe (altminteri greu suportabilul) Alexandru George şi pe exemplar de constructivul Z. Ornea, chiar dacă nu-i un fan al lui Cioran, mă-nţelegi!

În general, în ce relaţii eşti cu umorile tale?

Leo, dragule, ştii bine că sînt skizoid şi ciclotimic. Azi jur pe Cioran, Iov, Ecleziast şi pe Nimic, mîine sînt exuberant şi ultraproductiv. „Activism din disperare", vorba lui Vulcănescu. Cu Eminescu în suflet şi Caragiale pe buze. Mă foarte alint, ce-i drept, sînt capricios la culme, suspicios, dubitativ, ezitant şi risipitor cu toate cele. În general nu calculez niciodată nimic, joc la întîmplare, fac exact ce-mi porunceşte instinctul, sînt o natură intuitivă şi pleziristă. Am fost mistic în adolescenţă. Acuma sînt hedonist, impresionist, panteist, gurmand şi gras. Şi bîlbîit. Şi logoreic.

Dar ceva de bine n-ai?

Păi, ce crezi, că defectele astea nu mi se par calităţi? Ba bine că nu.

Ai ţinut vreodată o listă à la Barthes cu „îmi place, nu-mi place"?

Domnule, nici nu ştii de cînd visez o gazetă în care să ţin o pagină cu exact întrebările alea minunat de frivole din interbelic. Alea cu: ce flori preferaţi? ce parfum? ce rasă de cîine? ce cărţi ai lua pe-o insulă pustie etc. etc. Chiar te rog să faci la *Dilema* un număr special cu frivolitatea de acest gen. Să avem răgazul să ne gîndim la prostioarele astea, care, la urma urmei, ne compun fiinţa, cu sau fără *Sein*-ul lui Heidegger. Poftim: îmi plac bujorii, Musk-ul Brut Fabergé, Sauvignon-ul de Jidvei, baclavalele, negrul şi albastrul, Irina Nicolau, Black Label 12 years old, Muzeul Ţăranului Român, mă uit mai mult la Animal Planet şi VH1 decît la alte posturi TV, ador mestecenii, dimineţile răcoroase la munte şi lenea contemplativă de după o mămăliguţă cu brînză de burduf.

Cînd scrii o cronică la o carte care ţi-a plăcut, dar al cărei autor nu ţi-e simpatic, te comporţi altfel decît atunci cînd scrii una la o carte care nu ţi-a plăcut, dar al cărei autor ţi-e simpatic?

Aaaaa, stai, că acuma trebuie să trecem din dormitor în sufragerie... Păi e tare greu ce-mi propui. Eu sînt un paradox: un tip înzestrat pentru eseu, pentru divagaţie, dar care a aterizat în arena cu fiare a criticii de întîmpinare. Un critic de susţinere şi chiar unul cu tendinţe doctrinare, dar obligat să se dea om de verdict, de politică literară. Un impresionist pus să dea note, să fie sec, dur, să dea direcţie. Un narcisiac obligat să se ocupe de ceilalţi. Adesea am fost acuzat că iau textul drept pretext pentru locvacitatea mea cu tendinţe exhibiţioniste. Sînt insubordonabil, imprevizibil, un solitar plin de hachiţe, care a călcat, vorba lui George Bălăiţă, pe prea multe becuri ca să mai fie acuzat de şobolăneli.

Vino, te rog, la întrebare.

Păi tocmai asta e: că, dacă-mi displace ca om (mai ales de la o vreme încoace, devenind el un soi de Marin Sorescu al optzecismului, prea negustor pentru marele artist care este) – zic de Mircea Cărtărescu, ce să fac? Să-i rad *Orbitorul?* Ar fi absurd. Şi ce să fac, să mă apuc să rad recenta carte a lui Dan Petrescu numai fiindcă insul Petrescu m-a făcut de două parale într-un mod absolut inexplicabil? Mai bine tac. Fac parte dintre criticii care preferă verdictul subînţeles prin tăcere.

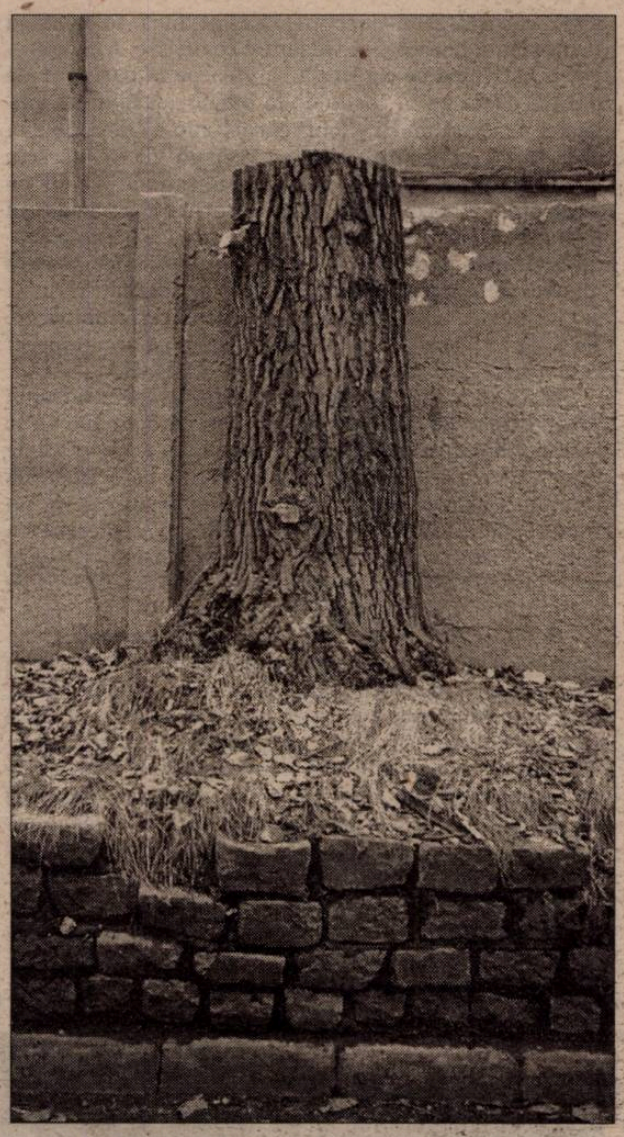

© S. Ivanoschi

Uite, eu n-am scris în viaţa mea vreo cronică la Eugen Barbu, Lăncrănjan, Paul Anghel & Co., dar nici despre Sorescu, Doinaş, Jebeleanu, Breban. Ori nu mă pricepeam (ce naiba să scrie un diletant ca mine despre ditamai Adrian Marino?!?), ori eram prea apropiat de autor, dar cartea lui nu-mi dădea fiori, ori autorul mă înjurase mai de mult şi nu voiam să-mi fie interpretate rezervele drept răzbunări etc. etc. Nu e cronică fără povestea ei, asta o ştie bine fiecare cronicar. Sînt autori ai unei cărţi superbe, urmate de şapte volume proaste: „de ce taci de şapte ani, cînd ştii bine că m-ai lăudat la prima carte"?, întreabă ei. Sînt enorm de multe excepţiile, ca să te iluzionezi că poţi da o regulă în chestiile astea.

Dar cum treci de la diplomaţie la umoarea neagră şi înapoi?

Uite ce e: oi fi eu impresionist, feminoid la simţirile estetice şi inconstant, dar cînd iau pixul, las umorile la garderobă. Sînt calofil, recunosc, adesea fac *one man show* în loc să dau analiză & verdictul, însă lupt în fiecare cronică pentru – măcar o iluzie de – obiectivitate. Diplomat sînt cînd nu mă pronunţ. De ce să faci rău, cînd poţi – dacă nu să faci bine – măcar să te abţii? Şerban Cioculescu spunea că abia atunci cînd trebuie rasă o nonvaloare, abia atunci se vede ce critic eşti. Nu neg, aşa o fi, dar eu prefer să nu-i atac şi să sprijin, fie şi pieziş, o idee, un autor, o tendinţă.

Ai „metode" prin care-ţi ţii în frîu subiectivitatea, sau consideri că ea trebuie lăsată să zburde?

„Metode" anume? Nu. Instinctul mă ghidează. Cînd scriu despre Cioran, de pildă, acolo îmi pot desfăşura din plin subiectivitatea. Cînd scriu despre un debutant, am grijă să nu-l trec neapărat prin grila cu care îl citesc pe Balzac. Păi nu? La prima carte, eşti aproape obligat să fii precaut şi reţinut la verdict. Dacă la a doua carte omul îşi pierde de tot miezul, atunci îl taxezi. Una peste alta, cum am mai spus, eu sînt din tipul „critic amant" şi nu din categoria criticului „ginecolog". Adică sînt pentru plăcerea lecturii, răbdarea pasională a preludiilor şi prelungirea postludică. Numai de la o vreme sînt obligat, din raţiuni de spaţiu tipografic (la cronica din *Ziarul Financiar*, de vinerea), să accentuez „judecata de valoare", în deficitul zburdălniciilor. Iar cu această „carte pe zi" de la Pro TV, mi-am găsit beleaua: ce poate fi mai cumplit decît să treci, peste noapte, de la cronica tip *22*, de cîte şase pagini (şi încă, adesea, în serial) la cea de zece rînduri?!

Chiar: ce e mai greu, să scrii de rău la gazetă, sau să zici de bine la TV?

Iarăşi intrăm într-o chestie care cere timp şi, mai ales, spaţiu. Diferenţa dintre presa scrisă şi audiovizual, în materie de analiză literară. Nu m-am gîndit în viaţa mea la cronica radio-TV, fiindcă eram convins că n-am nici o legătură cu domeniul. Acuma, sînt îngrozit văzînd că simplul epitet „remarcabil", scris la gazetă, nu înseamnă nimic. Pentru scriitorul nostru, „remarcabil" va să zică „tîmpit". Aşa e, nu glumesc. În schimb, dacă te holbezi pe ecran, faci uşor cu ochiul şi pronunţi silabisind : „o carte re-mar-ca-bi-lă", maaaamă, toată naţia zice că l-ai făcut pe autor „genial". Vorbele au o cu totul altă încurcătură pe ecran, iar eu am fost obişnuit 25 de ani cu stilul artist, logoreic, nepăsător. Acuma, cînd am de prezentat o carte în două minute, mă ia cu leşin. Dar o fac tocmai din această iubire îngrozitoare pe care o am faţă de obiectul-carte. Toată copilăria mi-am dorit o bibliotecă şi abia am avut-o la 18 ani. De atunci, adică de 30 de ani, adun cărţi ca un apucat şi citesc, efectiv, 4-5 ore pe zi. Dar, hai să nu devenim patetici. Văz că te-am cam emoţionat.

De ce dai atît de rar interviuri?

Probabil fiindcă nu ştie lumea de unde să mă ia. Nu ca adresă, firească, ci ca individ. Ce-i drept, mă surprind şi eu, pe mine, adeseori...

Mai vrei să adaugi ceva, într-un număr al Dilemei *dedicat idiosincraziilor?*

Ştiu şi eu? Uite, o chestie pe care o spun cu orgolioasă tristeţe: fac parte dintre cei (tot mai puţini) care, cînd merg pe stradă, se uită atent pe unde merg, ca să nu calce vreo gărgăriţă. Nu mă laud cu asta. Uneori e chiar o tragedie, în viaţa de zi cu zi. Dar e şi o mîndrie: mai e nevoie şi de bufoni la curtea asta fără miracole! Aşa că: atenţie la gărgăriţe...

a consemnat Alex. Leo ŞERBAN

Redacţia DILEMA ● Aleea Alexandru 38, sector 1, cod 71273 Bucureşti ● Telefon: 230.23.84 ● Telefax: 230.75.59 ● e mail: dilema@fcr.algoritma.ro ● Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul publicaţiilor interne RODIPET S.A. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la dl Marian Burtea. ● Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS tel: 323.38.56 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.08.45; 230.14.03 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 47212160170 deschis la BCR, filiala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Ştefan Aug. DOINAŞ, Peter GROSS, Z. ORNEA, Andrei PLEŞU
REDACŢIA: Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef)
RESPONSABIL DE NUMĂR: Alex. Leo ŞERBAN
CORECTURĂ: Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ : Ela PETRAŞCU
EDITARE TEXT: Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ
DIFUZARE: Marian BURTEA
TIPAR: Tipografia FED, Grupul DRAGO PRINT, Bucureşti